I. B. B.

In Nomine Domin. Dei No[illegible]

[illegible]

DANIELIS SENNERTI VRATISLAVIENSIS,

DOCTORIS ET MEDICINÆ PROFESSORIS
IN ACADEMIA VITTEBERGENSI,

OPERVM TOMVS QVINTVS,

QVO CONTINENTVR

Epistolarum Medicinalium, vnà cum Responsoriis D. Michaëlis Doringij, nunc primùm in lucem prodeuntium, Centuriæ duæ.
Epitome Institutionum Medicinæ.
Epitome Librorum De Febribus.

EDITIO NOVISSIMA.

LVGDVNI,
Sumptibus IOANNIS ANTONII HVGVETAN,
& MARCI ANTONII RAVAVD.

M. DC. LXVI.
Cum Priuilegiis S. Cæs. Majest. & Regis Christianissimi.

EXCELLENTISSIMO VIRO,

D. CAROLO SPONIO,

DOCT. MED. MONSPELIENSI,

Collegio Medicorum Lugdunensium in Galliis Aggregato,

PHILIPPVS IACOBVS SACHS A LEVVENHEIMB,

D. Med. Vratislauiensis, & Collegij Naturæ Curiosorum Collega.

S P. *Vir Excellentissime ac Experientissime, Dom. Doctor* SPONI ; *Amice singulariter honorande.* Postquam literarum bonarum lumen, eversâ anno Christi 1453. Constantinopoli, trans mare migrans, Italicæ primùm, mox & Alpes transiens, Germanicæ barbariei vmbras fugasse visum fuit: ab illo tempore *Silesia* quoque splendidissimis polymathiæ radiis illustrata, tam fertilem, tamque turgentem eruditissimorum ingeniorum exhibuit messem, vt paucæ in Germania provinciæ hactenus cum ea contendere, aut palmam ipsi præripere ausæ fuerint. Quam rem satis attestari posset *Nicolai Henelij* ab Hennenfeld, Rerum Silesiacarum Nestoris quondam prudentissimi, necnon Reipublicæ Vratislaviensis Syndici meritissimi *Silesia Togata*, (plusculos Silesiorum centenarios velut in scena descriptos exhibens, qui licèt iam corpore esse desierint, meliore tamen sui parte adhuc supersunt, & nominis famâ vtrumque Solis cubile implent) nisi præ temporum nostrorum iniuria atque incuria, confecto Heneliano operi cum blattis tineisque potiùs pugnandum esset, quàm vt publicis typis Silesiorum famam æternitati mandare posset. Enimverò vt paucos è multis hîc attingam, ex Theologorum censu exhibuit Silesia nostra *Abrahamum Bucholzerum* Freistad. Chronologum nominatissimum: *Abrahamum Scultetum* Grunberg. Pastorem aulicum Heidelbergensem: *Amandum Polanum* Oppav. Professorem Basileensem: *Dauidem Paræum*, Profess. Heidelbergensem: *Georgium VVeinrichium* Hirschbergensem, Superintendentem Lipsensem: *Hieronymum Mencelium* Svvidnic: Superintend. Illebianum, &c. Ex Iurisperitis, *Albertum Kindlerum* Hirschberg. Cancellarium inferioris Lusatiæ: *Andream Sartorium*, Profess. Francofurtanum: *Hieremiam Sezerum*, Svvidnic. Professorem Francofurt. *Hieronymum Treutlerum*, *Iohannem Reiman* Leoberg. Consiliarium Lignio-Bregensem: *Michaëlem VVirth*, Cancellarium Coburgensem: *Nicolaum Reusnerum* Leob. Professorem Ienensem: *Sebastianum Gerstmannum*, Profess. Francofurtensem. Ex Medicis, *Balthasarem Gitlerum* Leoberg. *Iohannem Zeidlerum*, necnon *Ioh. Hoppium*, Leobergenses, & Lipsiæ Facultatis Medicæ sibi invicem in Decanatu & Senioratu Successores: *Iohannem Langium* Leoberg. quinque Palatinorum Electorum Medicum: *Melchiorem Sebizium*, Regis Galliarum Henrici II. Archiatrum, pòst Professorem Argentorat. illius parentem, qui hodie summa cum laude eandem Professionem, idemque planè nomen obtinet: duos *Georgios VVirth*, quorum vnus Ludovici Hungariæ & Bohemiæ Regis Archiater, alter Caroli V. Imperatoris & Philippi Hispaniarum Regis Medicus: *Fridericum Sebizium*, Ducis Bregensis Medicum: *Iohannem Montanum* Strigens. Terræ Silesiacæ inventorem, & innumeros alios: vt de Germanæ Poëseos fulcris in Silesia prognatis, *Opitio* Tscherningio, & nostra ætate incomparabili *Gryphio*, nihil addam. Sed de quo partitim Silesiæ Vrbes gloriantur, id *Vratislauia*, Silesiorum metropolis proprio sibi iure vendicat: siquidem ex ipsius sinu plures quàm insignium Martis pullorum agmina quondam ex equo Trojano dicuntur effusa, prodierunt eruditione præcellentissimi Viri, vt non sine causa *Ioh. Caselius Epist. ad Ioh. Cragium Regis Britanniæ Archiatrum*, Operibus Duncani Liddelij Scoti Medici *præfixâ*, pronunciarit, *Vratislauiam ingeniorum felicissimorum esse admodum feracem.* Prætermissis verò nunc Theologis, Iurisperitis, Philosophis, Poëtis, magno numero Vratislauiam pro natali solo agnoscentibus; ex Medicis nominare libet, *Iohannem Cratonem à Krafftheim*, III. Imp. Cæs. Medicum intimum. *Iohannem Iessenium à Iessen*, Professorem Wittebergensem, pòst Pragensem: *Iohannem & Sigismundum VVoysselios* Medicos Cæsareos: *Laurentium Scholzium à Rosenau: Petrum Monauium: Danielem Bucretium: Iohannem Hennemannum* Reising: qui pauci ex innumero numero selecti affatim testantur Vratislauiam saluberrimum Æsculapij fanum fuisse. Tandem quorum causa hæc commemorata fuerunt, in proscenium producendi Duumviri Reip. Medicæ solertissimi & experientissimi, Dom. *D. Daniel Sennertus*, Professor Wittebergensis celeberrimus, & Dom. *D. Michaël Doringius*, Professor primùm in Academia Giessena, pòst Physicus Reip. patriæ meritissimus: quos cùm Vratislavia communi patriæ vinculo, pòst studiorum communium par assiduitas, tandem matrimonij affinitas strictissimo iunxisset nexu, corpore quidem divisi, animo semper coniunctissimi, per *Disquisitiones Epistolicas* & iucundissima & vtilissima ex re Medica per literarium commercium rimanda & explicanda sibi proposuerunt. Dignas profectò Duumvirûm horum concivium laudes pangere, facile non est, calamum enim res ista posceret disertissimum, quomodo Alexandrum Magnum vnus olim Praxiteles sculpere, vnus Parrhasius pingere meruit. Ego sanè tale tantumque onus meis humeris impar lubens agnosco, tenuique meo præco-

nio

nio Heroüm istorum Manibus iniuriam quandam afferre meritò pertimesco. Sufficiat ergo, quòd totum eruditum orbem fama ipsorum longè latèque peragraverit, nec vlla sit Europæ provincia tam dissita, quam lucidi radij, per selectissima ipsorum scripta dispersi, non abundè penetrauerint. Præter alia namque ipsorum monumenta varia, priuata hæc & familiarissima Epistolica colloquia vtriusque horum prudentiam scientiamque medicam satis superque patefaciunt. Porrò tametsi constituisset *Mich. Doringius* ὁ πάνυ, antequam è vivis excederet, partum hunc Iatricum publicæ luci exponere, proptereáque plerasque iam Epistolas mundiore charta describi curasset: postremis tamen ætatis annis, non tantùm crebris podagræ insultibus infestatus, sed & negotiorum in praxi mole obrutus, accedente insuper tum temporis belli calamitate, miserè Germaniam ac nominatim Silesiam quoque divexante, Musisque exilium indicente, à publicatione abstinere coactus fuit, tandemque morte præventus est, antequàm voto concepto potiri concederetur. Hinc itaque factum, vt Epistolicæ hæ Disquisitiones post excessum *Sennerti* primùm, deinde & post *Doringij* quoque fata, diuturni veluti carceris squallore ferè consumtæ hæserint tùm apud alios, tum etiam tandem apud me, hæsissentque fortean prolixiùs, nisi tuo, *Excellentissime* Sponi, instinctu & impulsu, (vtpote qui me Lugduni Gallorum præsentem amicabili affatu, mox per crebras literas absentem compellasti, instigastique, vt fœtum hunc literarium summorum Asclepiadarum, ab imminenti eriperem interitu) in libertatem tandem assertæ ac vindicatæ fuissent. Dum enim è longinquo prospexisses surgentes ab Oriente ac Turcica barbarie densissimas nubes, quæ non tantùm Hungariæ, sed & Silesiæ nostræ nimiùm ipsi vicinæ, tempestates atrocissimas, imò nil præter cædes, flammas, cineres ac vastitates minarentur, commodùm vrgere non destitisti, vt dulces hasce reliquias ad te, in Galliam, tanquam tutissimum in portum, transmitterem. Æquissimo itaque tuo desiderio morem gerens (quod alium sibi finem propositum hîc habere non video, quàm publicam Rei Medicæ vtilitatem, Auctorumque nominis immortalitatem) Epistolas has Medicinales libens transmitto, ac dedico, tuæque fidei vnicè commendo, rogans vt obstetricante tuâ operâ lucem vitámque brevi sortiantur, & ex prælo Typographico, tanquam Venus ex sua concha, nitidissimæ prodeant. Fac ergo, *Vir Excellentissime*, vt quemadmodum Mercurij caduciferi vice functus es modò, ex vmbris scil. ipsas evocando, sic Numinum omnium vivificorum, Menæ, Lucinæ, Vterinæ, Opigenæ, Alcmenæ, Vitumni & Sentini, officia propediem ipsis præstes, eáque quâ apud Eruditos polles autoritate, longè meliùs quàm solebant Gentiles appenso fascini signo, Zoilos & Caprimulgos quosvis arceas ac deterreas. Interim vt recèns natis acclamabant Veteres, *Hodie Nate Salve*, boni ominis causâ, patere quæso vt gratulatoriis versiculis instantem hunc partum amicè consalutem, tuámque benignam opem in ipso promovendo implorem atque celebrem.

CARMEN προσφωνητικόν.

SENNERTVM, & DOERINGIADEN, fidissima quondam
Pectora, Amor, Studia ac Patria nexuerant.
Tam rari verò arcta paris Mors *fœdera soluit,*
Sors quoque tentabat perdere Mentis opes.
Mentis opes fœtúsve, ab iis perarata vocamus
De medicis rebus vomere epistolico.
Hæc scripta, ô Sponi, *tenebris te vindice surgunt,*
Sicque nouo Manes fœdere conueniunt,
Quod neque Mors *poterit, neque* Sors, *neque frangere* Mavors
Quem Germano hodie Turca Scythésque movent.
Salvete Heroës rediuiui sidere fausto,
Vosque perenni ævo fama loquatur anus!
At tu Breslenses revocans à funere cives,
Hæc à Breslensi suscipe vota *Viro.*
Dent tibi Castalides, rogo, præmia digna sorores,
Eximiâ, Sponi, *pro pietate tuâ.*
Quin faxint, vt perpetuum ver incubet vrnæ,
Quando vale iubari dixeris æthereo!

Datum Vratislav. Silesiorum, Kal. Martij, Anni M.DC.LXIV.

Bibliopolæ Lectoribus Humanissimis S.

HVMANISSIMI LECTORES, Novum hunc ordine *quintum* Sennertianorum monumentorum *Tomum*, quem prioribus quatuor adiicimus, ac in publicum modò producimus, conflare visum fuit, partim ex Authoris *Medicinalibus Epistolis*, nunquam antehac editis, quotquot scilicet recuperari potuerunt, partim ex *Epitomis* tum *Institutionum*, tum *librorum de Febribus*. Quod ad Epistolas attinet, vnicè debentur hæ singulari satagentiæ, ac indefesso erga meliorum literarum studia fervori Viri Clarissimi, D. Caroli Sponii Medici Lugdunæj, summi nostri Fautoris, ad quem amicitiæ causa cluentissimi aliquot sacrorum Medicorum per Germaniam Antistites, ipsas ablegare non dubitarunt. Quia autem ingenuitatis est, beneficia suis auctoribus accepta profiteri, non pigebit palam facere, vnam atque alteram harum Epistolarum candidè suppeditasse diuinum illum senem *D. Thomam Reinesium*, Musarum delicium: tredecim verò Sennerti ad D. Casparum Hofmannum submisisse *D. Iohannem Georgium Volcamerum*, Collegij Medici Noribergens. Decanum. Reliquas deniq; omnes D. Sennerti ad D. Michaëlem Doringium cum Responsoriis longè cultissimis, haud gravatim impertitum fuisse *D. Philippum Iacobum Sachs à Leuvenhaimb*, Physicum Vratislauiensem, qui ipsas per annos aliquammultos, cimelij instar, penes se asseruarat, post Dom. Michaëlis Doringij excessum, qui sanè dum viueret, vel præcipuis in votis habuerat Epistolas hasce ἀμοιβαίας seorsim evulgare, sub titulo *Sylloges Epistolarum Medicinalium Sennerto Doringianarum*, quemadmodù ipsemet Doringius aliquoties D. C. Sponio per literas amicè significarat. Ecce vobis fontes, à quibus manarunt pereruditæ istæ Epistolæ. Vtinam alij quoque, qui commercium epistolicum cum D. Dan. Sennerto olim habuerunt, suas quoque communicare voluissent. Vos interim istis, quas offerimus, minimè pœnitendis, grato animo fruimini. Valete.

DANIELI

DANIELIS SENNERTI, EPISTOLARVM MEDICINALIVM CENTVRIÆ DVÆ.

CENTVRIA PRIMA.

EPISTOLA PRIMA.

PERIOCHE.

1. *Iudicium de Opere Ægidij Gutmanni.* 2. *Contra Enthusiastas inuehitur.* 3. *Censura de Pollionis libello de Morbo Vngarico.* 4. *De Podagra, & medicamentis antipodagricis.* 5. *Podagricos VVittebergæ raros esse.* 6. *In podagra parti mittenti magis studendum quàm topicis.* 7. *Vitanda in podagra.* 8. *Diæta in podagra præstat medicamentis.* 9. *Fr. Antonij aurum potabile, eiúsque parandi modus.* 10. *Iudicium de P. Renealmi medicamentis.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

[...]icium de [...]ere Ægidij [...]tmanni.

Magnifico *Ægidij Gutmanni* operis titulo, & programmate à Typographo præmisso, & ego allectus, istud opus emi. Mallem verò, me in alium aliquem librum, quàm in istas nugas, pecuniam erogasse. Sed videant & mei posteri, nostri seculi nescio quem bonarum litterarum contemtum, & nouorum dogmatum affectationem! Non apud vos solùm, sed in vicinis locis plurimis, Magdeburgi, & alibi, sunt non pauci, qui in *Enthusiasticis* istis *commentis* singularem quandam sapientiam reconditam putant, & contrà omnem veram Theologiam & Philosophiam contemnunt. Sed nescio quæ fata nostrum seculum vrgeant. Rem Medicis gratam facies, si scripta illa, quæ nominas, publici iuris feceris. *Pollio* ille quis sit, ego nescio. Vidi aliquando libellum quendam *Pollionis* Lucæ filij, *de morbo Vngarico*, Germanicum; & audiui tùm, (à quo non memini) pleraque eius libri non Pollionis, sed *Cratonis* esse; neque qui illa narrabat, Pollioni aliquam insignem eruditionem tribuebat. Sed nihílne amplius nobis de tua ὁπλοθήκῃ ἰατρικῇ promittis? Nihílne etiam de *Aconito Pardalianche* expiscatus es? *Podagrâ* Te iam correptum esse doleo, & libenter medicamentis aliquot Tibi succurrerem, si quæ ipsus expertus essem. Verùm cùm vix vllus apud nos sit podagricus, alia medicamenta non habeo, quàm quæ in libris passim occurrunt, quæ Tibi non ignota sunt. An verò id quod polliceentur semper præstent, ego experientiâ obseruare non potui. Hoc tamen suaserim, vt plus curæ impendas parti mittenti, & vitiosos humores generanti, quàm Topicis. Et procul dubio vitium Tibi in hepate & hypochondriis hæret, ex tuo illo graui & periculoso morbo contractum; à quo forsan & capiti & articulis materia communicatur. Parti ergò illi mittenti, ne vitiosos humores generet, inprimis prospicies; & à vino procul dubio, & omnibus, quæ Tartarum illud, acutósque humores suppeditant, abstinendum erit. Et cùm ego olim articulorum doloribus vexarer, & varios eâ de re authores legerem, in eo omnes consentire animaduerti; *In Arthritidis curatione, plus spei in bona diæta, quàm in medicamentis ponendum esse.* Si tamen imposterum de morbo tuo magis instructus, consilij quid communicare potero, nihil in me desiderari patiar. *Aurum potabile* nullum confeci; quia tamen *Fr. Antonij* plurimum laudatur, illud parare in animo habeo. Calcinatur primò ☉ per VR, & post per 🜂; hinc tinctura extrahitur per spiritum vini, cum sale vrinæ mixtum, & per 30. dies digestum. De Renealmeis nihil ampliùs tentaui; quia nihil certi vel à D. Kœppen, vel à D. Leporino cognoscere potui, & vterque non diffitetur, medicamenta illa per flores ♂ acui. Si Tu interea quid in iis laborasti, me certiorem facias, quæso, &c. Bene vale cum Tua. VVittebergæ 10. Iulij, Anno 1619.

[...]tra Enthusiastas inuehitur.

[Cen]sura de [Pol]lionis libello de morbo [V]ngarico.

[De] Podagra, [&] medicamentis antipodagricis.

[Po]dagrici [VVit]tebergæ [rari].

Ad quid in Podagra magis attendendum?

Quæ fugienda?

Diæta præstat medicamentis.

Modus parandi aurum potabile Fr. Antonij.

Iudicium de medicamētis P. Renealmi.

EPISTOLA II.

PERIOCHE.

1. *Commendatio libelli Pollionis.* 2. *Quis eius genuinus auctor.* 3. *Quid de aliorum operum Dœringianorum editione sperandum.* 4. *De aconito pardalianche.* 5. *Hepatis & ventriculi contrarias intemperies ægrè tolli.* 6. *Symptomata, quæ suspicionem de scorbuto excitabant Dœringio.* 7. *De arthritide scorbutica, & signis ipsius.* 8. *De diæta in podagra.* 9. *Abstinentiam à vino in podagra quid dissuadeat.* 10. *Vinorum delectus.* 11. *Disquisitio de specificis antipodagricis.* 12. *Flores aurei VVeidneri.* 13. *Fr. Antonij aurum potabile, & tinctura auri.* 14. *Topicorum in arthritide commoda.* 15. *Barthij aquæ sudorificæ.* 16. *Sal vitrioli vomitorium, an tutum medicamentum.* 17. *Ten[z]elij Luna hydragoga.* 18. *Non promiscuè admittenda, quæ buccinantur medicamenta.* 19. *Institutiones medicæ Sennerti præparationib. chymicis augendæ.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Commendatio libelli Pollionis.

SPollio is ipse fuit, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, quem Tu suspicaris. Eruditio ipsius qualis, aut quanta fuerit, ego haud scio. Illud tamen affirmare possum, quod scriptum sub ipsius nomine publicatum, vt breue, ita neruosum sit, & nostro huic solo maximè accommodatum; cui lucis & gratiæ nonnihil ex nostris additamentis accessurum esse, nullus dubito; cúmque ciuis noster fuerit, dignus idcircò mihi videtur, cuius memoria per me aliis ad animum reuocetur. Si Cratonianum sit scriptum, (quanquam aliquando quidam Tobiæ Fischero id tribuere malebat; vtpote cuius non tantùm remediorum nonnullorum mentio facta in eo est, sed & qui carmen gratulatorium opusculo præfixit,) dignius procul dubio fuerit, quod lucem denuò aspiciat; inprimis Cunradini, & Tabernæmontani de eodem argumento scriptis vtilissimis associatum. Prodibit forsan, si Deus otium, vitam, & valetudinem largitus fuerit, proximo vere.

Quis eius genuinus auctor?

Quid de aliorum editione sperandum?

De ὁπλοθήκῃ ἰατρικῇ, vt multa promittam, impræsentiarum, reliquis nondum confectis, frustrà est. Neque Tu promissiones sine effectu vanas, facilè laudaueris. *Tabulæ illæ de morbo Vngarico synoptica*, quando in lucem olim, bono cum Deo, prodierint, Hoplothecæ Iatricæ specimen luculentum exhibebunt. De* *Aconito Pardalianche* nihil hactenus expiscari potui; tametsi nec operæ, nec sumptibus pepercerim. Tibi num de eo aliquid innotuerit scire peruelim. Podagricos insultus vt deinceps declinare valeam, optarim fortassis rectius, quàm sperarim. Vt enim hepatis intemperies *calidior* ita temperari possit, ne ventriculus mihi frigidior lædatur, vix animaduerto. Hæc enim duo præcipuè membra, materiam catarrhis generandis suppeditare in meo corpore, & Fernelij opinionem, de viis (*l.6. de part. morbis, c.18.*) per quas materia decurrit ad articulos, veram esse, hoc duplici meo decubitu testari possum: concurrere tamen reliquorum viscerum dyscrasias, non negarim.

Aconitum pardalianches.

Hepatis & ventriculi contraria intemperies difficulter tolluntur.

Fernelij opinio de via defluxionum podagricarum.

De Renibus vt conquererer, hactenus vix deprehendi aliquid; nisi quòd hisce diebus, circa ipsorum regionem, vti & paulò inferiùs circa coxendicem, necnon circa inguina, dolores quosdam grauatiuos, cum lassitudine quadam, vlcerosa totius propemodùm corporis, sentire cœpi. Quæ indicia mihi ferè de alio affectu latitante suspicionem aliquam mouerunt; præsertim cùm vrina solito citra febriculam sit tinctior, & ventriculus dolere, respiratióque minùs expedita fieri, deprehensa sit. Vxor iisdem symptomatibus grauiùs affligitur, & iam à triduo ex iis decumbit; quæ omnia Scorbuti, ad quem hactenus inclinare visa fuit, soboles esse, non obscurè cognosco. Mea Podagra an eodem parente genita sit, hactenus aliquoties tacitè mecum cogitaui; & parùm abest quin in hanc sententiam propendeam. Hæc autem dum scribo, opportunè Eugaleni recordor, & locum de arthritide scorbuticâ, excutio; (*in libro eiusdem de scorbuto morbo, signo, seu symptomate XXX.*) Nonnulla profectò illic inuenio, quæ me in præmissâ sententiâ non leuiter confirmant. Nam vt à vagabundo dolorum motu incipiam, hoc certè asseuerare possum, me, cùm prius, quàm binis vicibus è podagrâ primùm dextri pedis, posteà sinistri decumberem; tùm posteà etiam non rarò, iam in hoc, iam altero pede; iam in hac, iam altera manu; iam in hoc, iam alio digito, sed citra omnem tumorem, dolores percepisse. Deinde cùm ante duos menses per quatriduum lecto affigerer, & initio arthritis sinistrum pedem occuparet, mox verò & dextrum, (quanquam leuius, vtpotè cùm partim pharmaco, partim venæsectione materiæ copiam nonnihil imminuissem) inuaderet, atque ita alternis diebus iam hunc, iam illum pedem grauiùs affligeret; leuem quandam resolutionem eo ipso in crure, cuius pes deterius habebat, sensi. Ex his coniecturis an certi aliquid statuere liceat, Tu diligentiùs dispice.

Quam suspicionem auctori excitarint nonnulla symptomata.

Arthritis scorbutica.

Eius signa.

In curatione arthritidis, siue rectiùs eiusdem præseruatione, plus spei, in bonâ diætâ, quàm medicamentis ponendum esse facilè assentior. A vino tamen vt abstinere queam, propter ventriculi vitium, haud liquet. Terrent me etiam vehementer senioris VVoysselij & Sandecij defunctorum exempla. Cùm enim hi à vino primùm, mox & aliis potibus spirituosis, abstinuissent, eò tandem miseriæ deuenerunt, vt leuissimum etiam potum, præ dolorum metu vix attingere auſi fuerint. Interim vino vel Rhenano, vel Austriaco vtor; nec facilè sequar Glogouiensium Medicorum morem, qui ventriculi causâ, Vngaricum podagricis concedere dicuntur. Absynthites Eugalenus in hoc casu valde commendat, cuius consilium sequi animus est. An verò non dentur aliqua *specifica medicamenta*, quæ initio sumta & Viscerum dyscrasias emendent, & superfluorum humorum generationem metu, prohibeant? Equidem ex hoc censu videntur esse *flores* illi, siue puluisculus subtilissimus, ex *Auro*, ope Roris Maialis paratus; cuius beneficio senior VVeidnerus cruciatus podagricos sibi alias cùm molestissimos, tùm familiarissimos feliciter depulit, de quibus plenius differentem vide Barthium in *Tyrocinio Chymico Beguini*, *p.333. editionis Francofurtensis*. *Aurum potabile*, si quod tale haberi possit, in hoc casu eximiè profuturum, vix negabis. Descriptionem quam misisti extrahendæ tincturæ non improbo; An tamen Antoniana sit, subdubito. Distinguit enim inter *Aurum potabile, & eiusdem tincturam*, vt scriptum ipsius excutienti facilè patebit. *Potabile* est, quando totum ferè Aurum in liquorem resoluitur; *Tinctura*, quæ ex hoc proculdubio per competens menstruum, elicitur. Minorem curam Topicis, quàm partibus mittentibus impendendam esse, lubens largior; negligenda tamen penitùs haud reor. Dolores enim nisi sopiantur, quantoperè defluxiones irritent, vigilias promoueant, ac vires omnes deiiciant, arthriticorum clamores, & eiulatus abundè fidem faciunt. Opportuna tamen, quæque nihil labis parti affectæ imprimant, vt inueniantur, hic opus, hic labor est. Multas passim apud Authores, præsertim Recentiores, quíque Spagyrici audiri volunt, aquas antipodagricas legi: laudat quisque suam ceu probatissimam, cui nihilominus fidam vix video. Aquas duas, sudorem extrinsecus illitas nouo quodam inuento mouentes, offendi in *Tyrocinio Chymico editionis Barthij*. † Ex iis alteram, *pag.85*. doloribus abigendis vtilissimam esse illic reperies. De eâ quid sentias, proximè, quæso, significa. De *Renealmeus medicamentis* nec ego quicquam tentaui amplius. De *sale vitrioli vomitorio*, quem Sala Mannam vomitoriorum appellare non veretur, ecquid Tibi videtur? Assentirisne Munderero & Gluckradio? qui ab ipsius vsu intra corpus abstinendum esse monent, eò quòd valenter stringat, & coarctet; & quasi specificâ quadam facultate pulmonibus aduersari, & nocivum esse videatur. Contrarium docet Sala in *Ternario Bezoardico*, *fol 130*. Et in *Emetologia*, *p.215. & 259. & seqq.* Tentzelius describit nobis Lunam quandam hydragogam, eámque aduersus hydropem miris extollit laudibus. Dignum profectò medicamentum, in quod, si effectus respondeat, & sumtus, & opera impendantur. Ita scilicet non desunt remedia hoc tempore, quibus grauissimi affectus depellantur. Sed vereor, ne hîc locum mereatur tuum illud, *in præfatione ad Lectorem, super libros de Febribus*; nonnullos medicamenta vix semel probata, imò à fornace adhuc calentia, magnis verborum præconiis ornare, atque incautis cum multorum periculo obtrudere.

Arthritis diæta rectius, quàm medicamentis tollitur.

Abstinentia à vino quæ nocumenta pariat.

Quæ vina viliora?

An dentur specifica antipodagrica?

Flores aurei VVeidneri.

Aurum potabile.

Superior descriptio an sit Antoniana?

Topicorum commoda.

Qualia esse debeant.

Aquæ sudorificæ Barthij.

Sal vitrioli vomitorium.

An tutum medicamentum?

Tentzelij Luna hydragoga.

Sennerti iudicium de nonnullorum remediis valdè laudatis.

Institutionum tuarum iterandam editionem, vt ego negotiosissimo isto tempore aliquâ re expolire valeam, non animaduerto. Hoc vnicum saltem addo; Si *partem pharmaceuticam* secretioribus quibusdam præparationibus Chymicis hactenus non publicatis (quarum copiam Tibi non deesse certus sum) locupletares, Medicinam tam discentibus, quàm facientibus rem acceptissimam præstares, &c. Bene cum Tuis vale, & à nobis salue. Breslæ die 2. Augusti, Anno 1619.

Obseruationes Michaël. Doring. ad Epist. 2.

† *Ex iis alteram.*] Vt lectorem, qui *Tyrocinio Chymico Beguini cum Notis Barthij* destituitur, descriptionis aquæ sudorificæ ignarum non dimittam, lubet bonâ fide formulam, corollarij quasi loco, hîc subnectere: quod ipsum de Iohannis quoque VVeidneri aureo vellere, necnon de Andreæ Tentzelij Luna hydragoga, ac de Angeli Salæ sale Vitrioli vomitorio fecissem, nisi hos auctores omnium manibus versari compertum haberem. In *Tyrocinio* itaque *Chymico Beguini*, *editionis Barthij*, *pag. 85.* habetur hæc.

Aqua Sudorifica extrinsecus vsurpanda.

℞. *Mercurij sublimati optimè pulueris*. ℥.j.ß. *euphorbij* ℈.j. *aqua vitæ bene rectificatæ, aqua rosar.* an. ℔.j. Mista & infusa, in matratio colli longioris, probè obturato, horas ij. vel iij. lento igne digerantur: demum bulliant circiter quadrantem horæ. Liquorem frigefactum, & per inclinationem à fecibus separatum, reconde in vas vitreum.

Vsus. Tollit mirabiliter dolores neruorum, præsertim si causam habeant frigidam. Foueatur pars affecta fotu conueniente, & semper ante fotum humectetur hac Aquâ, præsertim ad introitum lecti. Vbi semel atque iterum eâ vsus fueris, cessabunt dolores. In doloribus Venereis mira est hæc Aqua: nam ad sudorem prouocandum, spina dorsi hac aquâ madefiat, vel carpi saltem in debilioribus: sic copiosum sequetur sudoris profluuium. Curat quoque ischiaticum, & alios dolores.

* *De Aconito Pardalianche.*] Aconitum Matthioli nostri hîc Vratislauiæ reperi. Radix ex terra exemta, alabastri modo splendet, & caulem scorpij imitatur: sicca qualis sit, apparet. Primo vere colligitur, atque tum tanquam ἀρχὴν emittit caulem floribus purpureis. Is exeunte Aprili perit: itaque Radix ampliùs reperiri nequit. De foliis nihildum certi potui cognoscere: nam superstitiosi ante Georgij diem effodiunt, & destil

destillata illius, magno sanè successu, vt ipse de fide dignis hominibus cognoui, contra Epilepsiam vtuntur. Certè plus hoc destillatum prodest, quàm Carrichteri puluis de gemmis atque crystallo. Hactenus Crato, in *Epistola MS. ad Gesner.* Item: Aconitum pardalianches creditur omnium venenorum esse maximum: ob id etiam Radix eius legitimè præparata Mercurium figere dicitur, &c.

EPISTOLA III.

PERIOCHE.

1. *Sennertus post iteratam Institutionum editionem, ad Practicam elaborandam se accingit.* 2. *De Arthritide Doringij sententia Sennerti, esse videlicet potius hypochondriacam dicendam, quàm scorbuticam.* 3. *Indicationes in affectu Doringij spectandæ, ad ipsum expugnandum.* 4. *Cautio adhibenda in vsu Vinorum Austriacorum.* 5. *De VVeidneri aureo vellere, iudicium Sennerti.* 6. *Sudores matutinos, ad arthritidis præseruationem plurimùm facere.* 7. *Magisterium perlarum, eiúsque succedanea.* 8. *De topicis antipodagricis.* 9. *Aqua antipodagrica Rulandi.* 10. *Aqua antipodag. Hartmanni.* 11. *Aqua alia ex sale armoniaco.* 12. *Vitrioli albi vsus internus.* 13. *Crollius & Beguinus, medicamentorum quæ descripsere, authores non fuerunt.* 14. *De Ioh. Hartmanni medicam. chymicis.* 15. *Casp. Bauhinus BeZoarticum minerale, venenatum medicam. pronunciat, & in Sennerti Institutionibus proponi miratur.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Vt scripta tua, quæ promittis, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, lucem feliciter aspiciant, Deus faxit! Ego post Institutionum reiteratam editionem, quæ cras cum Deo inchoabitur, quod promittam amplius, non habeo.

Quid Sennertus post Institutionum iteratam editionem elaboraturus?

Reliquum tamen vitæ tempus, quod mihi Deus concesserit, ita professione publicâ exigente, Practicis Lectionibus tribuam; quas ita posthac instituere in animo habeo, vt breuissimè cuiusvis affectus causas omnes colligam, & singulis indicationes, cum vtilibus remediis, subiiciam, disputationibus prolixis maximâ ex parte omissis; idque in meorum Auditorum commodum, & mihi senescenti in memoriæ subsidium. De Aconito pardalianche, nihil inuestigare potui. Tuam arthritidem equidem scorbuticam esse non affirmauerim; hypochondriacam tamen esse, & ex iis locis originem trahere, facilè dixero, qui ipsâ experientiâ edoctus sum, quas febres acutæ, qualem & Tu superioribus annis es passus, viscerum δυσκρασίαις, hypochondriacorum morborum authores, post se relinquant. Quas vt emendes, & vitiosos humores sine viscerum offensâ, leniter per interualla educas, laborabis, & eum victum eliges, qui tales humores non cumulabit. Et si vitium ventriculi à vino abstinentiam non permittat, vt puro vtaris, studebis, qualia sunt Rhenana. In eligendo Austriaco, vt cautus sis omninò opus est, vt non solùm benè defecatum eligas, sed & quod, soli ratione, tartareum non sit, qualia non pauca esse, eáque Vngaricorum naturam ferè æmulari, audio. Si aureo vellere VVeidneri vti velis & potueris, non, opinor, peccabis. Sed an tantum præstare possint 12. Auri folia, dubito. Et vt talibus interdum minus, quàm forsan debebam, fidem habeam, faciunt nonnullorum, vt Gluckradij, & aliorum scripta, quibus ea medicamenta commendant, quæ ipsos nunquam expertos esse, benè noui. In rore tamen peculiarem vim Aurum soluendi esse, à multis fide dignis accepi. Ego quod Dei beneficio, Arthriticos illos insultus, quos in pedibus habebam, hactenus non senserim, etsi post Quartanam vino nunquam abstinuerim, sudoribus maximâ ex parte acceptum fero, qui singulis ferè diebus è lecto surrecturo, leniter cum maximâ εὐφορίᾳ fluunt. A Riuerio Regis Galliarum Medico valdè commendatum fuisse audiui, Magisterium perlarum. Et cum Perlæ hodiè in maximo sint pretio; retulit mihi quidam, Hartmannum pro Magisterio perlarum, in omnibus morbis, quibus aliàs Magisterium perlarum conuenit, Magisterio Matris perlarum vti, quod longè minore sumtu paratur. Nonnulli Magisterium oculor. cancri, in pretio non minore habent.

Quid sentiat de Auctoris super sua arthritide sententia.

Quid faciendum suadeat.

In vinis Austriacis quis delectus obseruandus.

Iudicium super aureo vellere VVeidneri.

Sudores matutini ab arthritide præseruant.

Magisterium Perlarum.

Quod eius succedaneum?

Topica in Arthritide multa à multis laudari certum; sed rectè censes, in electione hîc cautione opus esse. Nimis forte illud Barthij, *pag.* 85. mihi videtur: Mitior mihi videtur esse *aqua antipodagrica*, quam Hartmannus Rulando tribuit.

Aqua antipodagrica Rulandi.

℞ *Flor. chamæmeli, meliloti.* an. M. j. *Mercurij sublimati*, ℈. ij. (modò in pondere hîc non sit vitium) Coq. in *s. q. aqua* ad ℔. iv. colaturæ adde *aquæ mortuæ*, id est, aquæ fortis, quâ vsi sunt Aurifabri in separationibus, *aqua fortis recentis, succi, siue decocti myrtillorum*, an. ℥. ij. M. Laudat *Hartmannus* & hanc:

Hartmanni.

℞ *Spermatis ranarum, mense Martio circà nouilunium, collecti* ℔. iv. *stercoris bubuli recentis* ℔. totidem, M. stent per noctem, posteà ex Balneo destillentur.

Alia ex sale Armoniaco.

Commendatur & spiritus salis Armoniaci, cum cinerum partibus quatuor paratus, & æqualibus partibus spiritus vini mixtus, & plumaceolo loco dolenti illitus. Sale Vitrioli nunquam vsus sum. Vitriolo albo D. Rupertus Budissinæ frequentissimè vtitur, & vulgo etiam ibi notus puluis est, nomine *D. Ruprechts brechpuluer.* Vix enim sumtus cum cereuisiâ calidâ vomitu reiicitur; & si quam laudem meretur, eo nomine eam meretur; aliàs diutius in corpore detentus, quin visceribus noceat, vix fieri potest. Institutiones meas, vt Chymicis quibusdam secretioribus hactenus nondum publicatis, locupletem, rectè quidem mones. Sed quid ferè in hoc genere iam non publicatum est? Vt tamen ea non prætereiam, necessarium videbitur, an ergo illa è Crollio, è Beguino, &c. (qui ista quidem ediderunt, authores tamen omnium illorum medicamentorum mihi non videntur) breuiter transcribere, an verò loca saltem citare debeam? de eo tuum iudicium expeto. Supersunt adhuc quædam Hartmanniana, quæ si edidero, ipsum offendam. Et prætereà in his ipsis delectu quodam opus esse videtur: Et dubito, an omnia illa egregia præconia sustinere possint. Mitto iam quædam ex eius *prælectionibus in Crollium*, quæ retinere tecum potes; mittam & posthac alia, vbi descripta fuerint. De his, quæso, candidè tuum iudicium mihi aperi, & quæ ex his magis probes, atque inserenda censeas, significa. Nam nolim hîc famam meam prostituere. Licèt enim Chymicis ista omnia acceptissima fore scio; tamen Galenicorum quorundam iudicia reformido, quæ nec in priori editione effugere potui. Retulit enim quidam mihi, nuper Bauhinum inter reliqua & hoc dixisse, se mirari, quòd Institutionibus venenata talia medicamenta, (*BeZoardicum minerale* nominatum hoc modo taxauit,) inseruerim, & iuuentuti proposuerim. Si ergo Bezoardicum minerale veneni nomine suspectum est, quid aliis fiet? &c. Benè vale. VVittebergæ 25. Augusti, Anno 1619.

Quid de vitriolo albo sentiendum?

Censura de Crollio & Beguino.

De Hartmannianus medicam. chymicis.

Bauhini iudicium de Institutionibus Sennerti, & de beZoardico minerali

EPISTOLA IV.

PERIOCHE.

1. *Scorbutus & affectio hypochondriaca, valde congeneres sunt.* 2. *Scorbutus apud Germanos hodie satis frequens.* 3. *Pulueres duo laxatiui domestici Doringij, vnus compositior, alter simplicior.* 4. *Diætæ obseruationem necessariam quidem esse, non tamen nimis rigidam.* 5. *Abstinentiam à vino non omnibus arthriticis conuenire.* 6. *De vinorum electione.* 7. *Vina Rhenana Austriacis atque Vngaricis & debiliora, & magis adulterata.* 8. *Ex istis vinorum generibus quæ magis minúsve tartarea.* 9. *Examen vini Rhenani, & Toccauiensis.* 10. *Cur Rhenanum plus tartari exhibeat, quàm Toccauiense.* 11. *Cur Toccauiense articulis magis noxium, Rhenanum verò minus.* 12. *Austriacorum vinorum varietas.* 13. *De aureo vellere VVeidneri.* 14. *VVendleri gallina aurea.* 15. *Machfredi gallina aurea.* 16. *Puluis Scholtzij à podagra præseruans, eiúsque vtendi modus.* 17. *Puluis antipodagricus VVendleri, eiúsque vtendi modus: quin & in pilulas vt redigendus: quando item parandus sit, & quas vires habeat.* 18. *Petri Poterij de catarrhorum generatione peculiaris opinio.* 19. *Antihydropica quædam expetuntur.* 20. *Sudorum matutinorum in præseruando ab arthritide*

vtilitas vnde pendeat. 21. *Diuretica arthriticis, quibus renes malè affecti, noxia.* 22. *An & istis radices artemisiæ conducant?* 23. *Oculi cancrorum, eorúmque magisterium an arthriticis vsurpanda.* 24. *An admotio cucurbitularum & scarificatio partium arthritide correptarum probari debeat.* 25. *Rulandi aqua antipodagrica: necnon aqua limacum.* 26. *Quercetani aqua antipodagrica.* 27. *Hartmanni anodynum in podagra.* 28. *Hieron. Seilleri aqua antipodagrica.* 29. *VVenceslai Raphani Emplastrum incognitum ad podagram.* 30. *Varia variorum anodyna.* 31. *Historia decubitus Döringiani, cum serie curationis.* 32. *Rob sambucinum cassiæ succedaneum.* 33. *Dari affectum quendam ventriculi, qui febrim putridam mentiatur.* 34. *Potus medicatus pro arthritico.*

D. DANIELI SENNERTO.

MICHAEL DORINGIVS, D.

SQuod nuper, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, propter certas quasdam causas effectum dare, hoc est, ad tuarum litterarum capita præcipua respondere non potui; id iam ordine expediam. Ac primò quidem Arthritidem meam quod attinet, eam Tu non Scorbuticam, sed Hypochondriacam appellare mauis. Mihi de nomine non erit grande tecum litigium; cùm sciam, tam congeneres, Scorbutum, & Hypochondriacam esse affectiones, vt non tantùm altera alterius specie decipiat, sed & iisdem propè ad vnguem remediis depellatur.

Scorbutus & malum Hypochondriacum affectus valde congeneres.

Nostratibus certè Scorbutus hodiè tam familiaris est, vt vix satis quisquam sibi cauere possit, ne in conuiuiis per contagium ipsum inscius, ac nil tale cogitans, contrahat. Mea quoque vxor, quam spleneticam esse ipsemet nôsti, ab omni labe immunis non est: decubitura dudum grauissimè ex hoc morbo, nisi hactenus per Specifica diligenter ipsi restitisset, & igniculos subindè erumpentes maturè restinxisset. Ad vitiosos humores sine viscerum offensâ educendos, domi meæ per triennium q. talem paraui Puluerem; qui

Scorbutus hodie satis frequens.

℞. *Pulu. fol. senæ el.* ℥.ij. *flor. violarum Martiar.* ʒ.vj. *fl. prunorum syluestr. Trochisc. de violis s. scammonio, & colocynthid. an.* ʒ.ß. *cremor. tartar.* ℥.j ß. *sem. anisi, fœniculi. an.* ʒ.iij. *salis absynthij* ʒ.ij.ß. *tartari vitriolati, cranij humani præparat. an.* ʒ.ij. *ol. macis destillati, carui destillati, an. gutt.* vj. M. f. Puluis. Dosis à ʒ.j. ad ʒ.j.ß. Simpliciorem ita nunc paro.

Puluis laxatiuus domesticus Auctoris.

Alius simplicior.

℞. *Puluer. fol. senæ el. cremor. tartari, an.* ℈.ij. *Trochisc. de violis s. scammon. & coloc.* ℈.ß. *sem. anisi, fœniculi, an. gr.* v.
M. F. Puluis pro ij. Dosibus.

Quorum prior manè vel cum cibo, vel paulò ante, posterior horâ vnâ, vel alterâ ante cœnam è iusculo hauritur. Vter Tibi magis probetur, proximè, quæso significa. Quod si aliquam formulam vtiliorem nouisti, eam vt mecum liberaliter communices, oro. In competentis victus electione magnum præseruationis momentum esse positum, si diffiterer, næ cùm omnibus saniorum Medicorum præceptis, tum ipsi rectæ rationi temerè contradicerem.

Diætæ obseruatio necessaria quidem.

Interim tamen rigidiorem victus rationem vt ineam, nemo facilè persuaserit mihi, qui non tam appetitus mei deplorandam propè conditionem perspectissimam habeo, quàm Hippocratis nostri vtilissimum consilium, quod est, *l. 2. aphor.* 38. inuitus quandoque sequi, atque per hoc illi aliquantulùm blandiri cogor. Consulit autem hoc loci Hippocrates, vt *cibus ac potus, suâ quidem naturâ paulò deterior, palato tamen amicior, melioris, sed ingratiori, præferatur.* Quod consilium ni interdum sequerer, à mensa, vel malè satur, vel planè famelicus sæpenumero discederem; vtpote qui aliàs parcissimè comedo. Quæ verò cibi suauioris vsum commoda, insuauioris autem incommoda subsequantur, Tibi artis nostræ peritissimo ignotum esse non potest.

Non tamen debet esse nimis rigida.

Cur?

Incidi his diebus in Epistolam quandam *Scholtzij Patris*, quâ ad Monauianum quendam discursum, minùs seueram Arthriticorum Diætam defendentem (quem tamen inter *Scholtziana Manuscripta* hactenus repeire non licuit) respondet, & sibi non solùm apud Arthriticos, sed & cum aliis morbis conflictantes aliquantò licentiosiorem Victus rationem fuisse obseruatam, apertè profitetur. *Vino* qui Arthriticis interdicant penitùs, non paucos, nec plebeios, in venias Medicos. Eandem abstinentiam si quis mihi imperet, eum rem duram mihi imperare, non iniuriâ cum Monauio inter Cratonianas *Epistolâ* 237. forsan dixero. Causas, cur eam ferre non possim, proximè (*vide supr. Epist. 2.*) notaui: In electione tamen vinorum cautione opus esse meo malo didici. Tu Rhenana ceu puriora, commendas. Quod etsi & ego hactenus factitare solitus sim; ea tamen nostrorum hominum, quippe Austriacis atque Vngaricis vinis assuetorum, ventriculis debiliora esse (qualia scilicet vulgò diuenduntur) plerumque deprehenduntur. Quid? quod mihi ipsorum vsum laudanti, semel, atque iterum obiectum memini, tutiora esse ab adulteriis Austriaca, atque Vngarica, quàm Rhenana: quandoquidem hæc sine illis à corruptione præseruari nequeant, cùm sine fece, (quam Matrem communiter indigitant) ad nos transvehantur. Minus tartarea esse, si deprædices; ocularem q. demonstrationem protinus obiiciunt, nempe vasa Rhenanis vinis depleta, longè maiorem tartari copiam exhibere, præ illis, in quibus Austriaca vel Vngarica, continebantur. Respondi aliquoties: satius esse, vina, tartarum in vasa, quàm in corpus nostrum, deponere. Quod cùm Rhenana faciant, idcircò reliquis puriora & salubriora existere.

Assentitur Monauius & Scholtzius.

Auctor à vino abstinere non audet.

Electio necessaria.

Rhenana nostratibus cur debiliora?

Cur quàm Austriaca & Vngarica magis adulterata?

An minùs tartarea?

Sed opposuit mihi ante annum quidam, examen, iussu Illustris Dn. Abraham à Dohnavv, à D. Leschio per destillationem aliquando institutum, & manu ipsiusmet M. Christophori Scholtzij Ecclesiastæ quondam ad D. Elisabethæ, consignatum: Nimirum tam vini *Rhenani*, quàm *Toccauiensis*, quod inter omnia Vngarica censetur generosissimum, mensuras nostrates quatuor & viginti per alembicum destillauit, atque post illius quidem destillationem è residuo Tartari lotones sex; post huius autem vix dimidium lotonem adeptus est.

Examen vini Rhenani & Toccauiensis.

Ecquid Tu ad instantiam istam regereres? Ego tunc temporis quod responderem, vix inueniebam aliud, quàm hoc; quòd videlicet in Toccauiensi vino vel propter spirituum copiam tartarum adeò subtile & spirituosum euaserit, vt cum reliquo vini spiritu alembicum transcenderit; vel etiam crassius tartarum ætate (quinquennale enim vinum fuit) probiùs in vase sequestratum fuerit. Hinc igitur euenire dixi, vt tale instar aliorum vinorum Vngaricorum penitius penetret, & ad articulos deferatur. Contrà cùm Rhenana minùs spirituosa sint, & prætereà vi diureticâ præ aliis vinis maiore (tu æstima, an ob nitri admistionem hoc fiat?) polleant, accidere, cùm, vt articulis minùs infensa sint, tum si quid admistum habent fecum tartarearum, vel in alui recrementa id deponant, vel per vrinas è corpore secum deducant. Quæ an vero sint consentanea, tu defini: Ego verisimiliora pro tempore comminisci non valeo. Austriacorum vinorum magnam esse varietatem, lubens fateor: ideóque & illa, quæ locis, Vngariæ, aut Morauiæ viciniorbus proueniunt, quantum licet, ceu insalubriora, sedulò deuito, & Rhenano lubentius vtor: quo procul dubio deinceps etiam vtendum fuerit, ob Austriacorum penuriam: quam partim frigus præterito hoc vere insolentius induxit, partim militum ingluuies illic locorum procurauit. Aureo vellere VVeidneri sine peccato me vti posse opinaris; quod vtinam ad manus esset! Initio veris si de eo aliquid resciuissem, rorem majalem debito tempore collegissem. Sed quia id factum non est, tantisper mihi eo adhuc carendum, & meliora interim speranda fuerint, dum illo aliquando potiri liceat. Dubitas tamen, an duodecim auri folia tantùm præstare possint? Atqui ego numerum saltem foliorum in vno vase soluendorum, authorem definiuisse existimo. Putásne verò tu, Gallinam auream, à VVendlero nobis descriptam, aurei velleris vicem supplere posse? At competens, & ab ipso determinatum, eam saginandi tempus, iam præterlapsum est.

Cur Rhenanum plus tartari, quàm Toccauiense, exhibuerit?

Vina Vngarica cur tam penetrabilia sint?

Rhenana minus.

Cur ista magis diuretica?

Cur articulis minus noxia?

Vinorum Austriacorum magna varietas.

Aureum vellus VVeidneri.

Gallina aurea VVendleri.

Nactus sum his diebus tractatum *de pestilitatibus Abrahami Machfredi*, Medici ante paucos annos Lignicensis, in quo is etiam, *cap. 20. doctr. 5.* modum auro alcoholisato gallinas saginandi proponit; verùm in his à VVendleriano differentem; 1. Quod saginationi nullum certum tempus assignat. 2. Carnem non auri colore, sed virtute tingi monet. 3. Rationem aurum indigestum, tam in ventriculo relictum, quàm cum excrementis reiectum, reducendi narrat. (Confer historiam *de auro digesto à calore cuiusdam Gallinæ*, propositam à Zaccharià Puteo in *Claue Medica, pag. 235. & seq.* Vide etiam VVendlerum in *prognostico super annum 1620. cap. 7.*) Vtrius præscriptum potiùs sequendum statuas, scribe. Sed nullámne habes aurum soluendi Hartmannianam descriptionem? Vt placet iste Puluis à Podagrâ præseruans? quem in *Collectaneis Scholtzij* reperi. ℞. *Aristolochiæ rotundæ veræ*, ʒ.ij. *centaurij minor.* ʒ.j.ß. *hyperici* ʒ.j. *gentianæ* ʒ.j.ß. *mei*, ℈.iv. *petroselini Macedonici*, ʒ. j. *agarici albiss.* ʒ. ß. *rhabarbar. optimi* ℈.j. Ex his omnibus fiat puluis subtilissimus: de quo hebdomadatim bis, térve, inprimis verò autumnali, ac verno, aut, quo quem arthritis affligere solet, tempore, pondus dimidij Vngarici è quatuor cochlearibus aquæ Betonicæ, quibus cochlear vnum syrupi de succo betonicæ admistum sit, manè ieiuno stomacho horis duabus ante prandium bene calidum hauriatur. Superfluos humores, defluxionum authores, absorbere, caput roborare, & à plurimis prauis symptomatibus præseruare

Machfredi.

Puluis à Podagra præseruans.

Vtendi modus.

Idem à VVendlero sic descriptus.

Vide Cratonem Consil. 216.

uare dicitur. VVendlerus *in suo prognostico Astrologico medico*, paulò aliter hunc in modum ipsum describit.

℞. *Aristolochiæ rot.* ʒ.j.ß. *centaurij min.* ʒ.j.ß. *gentianæ*, ʒ.iij. *mei* ʒ.ij.ß. *hyperici, iuæ arthetica*, an. ʒ.iij. *petroselini Macedonici*, ʒ.ij. *agarici el. rhabarbar. optim.* an ʒ.j. M. F. Puluis, qui per totum annum tali ordine assumatur: nempè Ianuario mense totis quinque diebus continuis ℈.ij. totidem scrupuli totidem diebus, mense Februario: duobus totidem Martio: tribus totidem Majo: vno totidem Iunio; duobus totidem Iulio; vno totidem Augusto; duobus totidem Septembri, Octobri & Decembri vsurpentur.

Quomodò vsurpandus?

In pilulas redigi potest.

Qui Pulueris vsum reformidauerint, ij per Vini spiritum correctum s.a. Extractum ex eo parent, & quibuslibet extracti quinque drachmis de puluere podagrico drachmas duas admisceant, atque ordine præscripto de massa ista ℈.j. vel ʒ.ß, in pilulas redactam loco Pulueris capiant. VVendlerus tempore coniunctionis Iouis & Lunæ, vel coniunctionis Veneris & Lunæ, puluerem istum parari iubet. Numquid & meo corpori vtilem futurum arbitraris? Concoquentis vtique, aperientis, penetrantis, flatus dissipantis, & vrinam magis, quam aluum mouentis, facultatis esse videtur. Nisi calorem, & siccitatem hepatis per ipsum adauctum iri metuerem, eo procul dubio vterer. Quæ pericula an passularum vsu, vel alio aliquo medio, (cichoracea, & caprinum serum meus ventriculus ferre nequit) declinare valeam? proximè paucis docere haud grauare. Si vera sunt, quæ de catarrhorum generatione scribit Poterius Medicus Bononiensis, *obseruationum suarum libro, obseruat.* 1. puluis prædictus in arthritide magni profectò vsus futurus esset, discursum ipsius ipsus consule. Habet hic author singularia quædam remedia, eaque metallica; sed quæ more Renealmæo, occultat. Inprimis quid per sulphur metallorum, *obseruatione* 2. intelligat, scire velim. Occurrunt enim nunc frequentes hydropici, apud quos communibus & vsitatis remediis oleum & operam perdimus. *Diacubeba* illud *Paracelsi* quodnam sit, aut quale? quod Tentzelius specificum hepatis confortatiuum esse refert, maximoperè cognoscere desidero. Tu si vel isto, vel alio aliquo, cuius efficacia tibi explorata est, remedio antihydropico me iuuare potes, iuues seriò. Sudoribus matutinis ab arthritide te præseruari, rectè scribis. Excrementitius enim humor, defluxionum arthriticarum genitor, è tertia concoctione prodit, authore Poterio *obseruat.* 11. Quod si sudoribus discutiatur, quid mirum, arthritidem non redire? Istud naturæ beneficium si mihi obtingeret, podagræ insultus minus sine dubio sentirem. Diuretica nonnulli pro præseruatione commendant; quæ mihi propter renes malè affectos, non conuenire existimo. Multos solo *radicum artemisiæ*, instar radicum petroselini, cum cibis coctarum, vsu, ab articulorum doloribus liberatos fuisse testatur Abrahamus Seilerus *Consilio inter Cratoniana* 235. quæ si quid hac in re præstant, ob facultatem certè diureticam id præstant, ideòque & mihi non satis tutò conducunt. Eodem loco *magisterium ocul. cancrorum* habeo; quod quin rectè ipsarum margaritarum magisterio æquiparetur, parum dubito. Legisti forsan quantis laudibus cancrorum oculos in suo *de peste tractatu* extollat Hennemannus. Mater perlarum, si earundem cum ipsis perlis sit virium, quis nolit sumtuum facere compendium? In Austria & Morauia audio Magnates podagricas inuasiones applicatione cucurbitularum paruarum circa locum affectum, & scarificatione cutis depellere; quod an secundùm methodum, præsertim in ipso initio, fiat? ego haud video. Felici tamen successu id fieri fama est.

Quando parandus?

Quas vires habeat.

Quibus calefactio & siccatio hepatis præcaueri possit.

Vide sub finem istius Epistolæ.

Antihydropica remedia.

Sudorum matutinorum vtilitas.

Diuretica quibus noxia?

Radices artemisiæ.

Oculi cancrorum.

Cucurbitularum applicatio ad locum affectum.

Rulãdi aqua antipodagrica.

In meis aduersariis talem Rulandicæ aquæ antipodagricæ legi formulam. ℞. *Flor. chamæmeli, verbasci, iuæ arthetica*, an. ℥. j. *aq. fabrorum chalybeata* ℔.ij. Macerentur simul per diem dimidium, posteà coquantur per diem integrum, colentur, & adde *aquæ fortis mortificatæ*, ℔.ij. Bulliant iterum in B. M. adde *spir. vitrioli* ℥.ß. *aq. limacum cum sale destill.* ℔.ij. M. Aqua limacum sic paranda. ℞. *Limacum rubr.* q.v. contundecum sale, & destilletur *ex iis aqua per retortam*. Alia planè ab hac est illa, cuius compositionem docet ipsemet Rulandus, *centuria* 5. *obseru.* 5. Quercetano hæc tribuitur.

Aqua limacum.

Quercetani aqua antipodagrica.

℞. *Nitri per sulphur depurati, vt artis est*, ℥.iij. *vitrioli*, ℥.j.ß. *salis fusi* ʒ.j. puluerisatis superinfunde *aquæ calcis viuæ*, quæ ita conficienda. ℞. *Calcem*, cui affunde *aquam claram*, stet per octiduum, deinde filtra. *In hac aquâ exstingue sæpius aurum candens, addendo tutiæ* ʒ.ij. *herb. iuæ arthetica*, *florum sambuci, betonicæ, calendulæ*, an. p.ij. *sem. ebuli* ℥.j. Coq. vnà, posteà filtra: tandem *aurum candens aliquoties adhuc in eâ exstingue, & calidâ vtere.* Hartmanno tale anodynum assignatur. ℞. Vitrioli Romani, ℔.j. salis nitri ℥.iv. aluminis ℔ ß. Mista indantur ollæ, & euaporare permittantur, dum fumum flauescentem instar aquæ fortis emittere incipiant. Refrigerata puluerisentur, puluerisatisque æquales partes, *farina hordei & fecum vini* admisceantur, & in pastam siue massam, redigantur. Hæc massa super linteum ad dorsi cultracei crassitiem extensa loco dolenti imponatur, & post 12. horas vicissim tollatur: Hieronymus Seillerus *tractatu de catarrhis, in fine*, sequentem aquam multoties feliciter à se vsurpatam, commendat.

Hartmanni anodynum.

℞. *Fol. ebuli* M.iij. *chamæpityos, saluiæ vtriusque*, an. M.ij. *abrotani, meliloti, chamæmeli, maluæ, brancæ vrsinæ, mercurialis*, an. M.ß. *flor. sambuci*, M.ij. *primulæ veris*, M.j. *sem. fœnugræci* ℥.ß. *hyoscyami*, ʒ vj. *granor. iuniperi*. ℥.ij. *hermodactilor.* ʒ.x. *castorij*, ʒ.ij.ß. *vini albi* ℔.iij. *aquæ solani, ebuli*, an. q.s. *vermium terrestrium mundatorum*, No. LX. *terebinthinæ claræ*, ℥.iv. M. & infusa per octiduum destillentur lege artis. VVenceslaus Raphanus, ceu in *Scholtzij miscellaneis* inueni, emplastrum quoddam, cognomento incognitum, è myrrhâ, mastiche, gummi elemi, colophonia, santalis rubris, &c. constans, arthriticis applicare est solitus, per quod vitiosos humores euocauit, & dolores mitigauit. E scroto, ob hydropem tumefacto, adeò largiter id aquam exsugere professus fuit, vt post detractionem aqua ferè ex ipso effundi possit. Excussi multos authores, consului etiam de eo Collegas nonnullos; sed descriptionis particeps fieri non potui.

Hieronymi Seilleri aqua antipodagrica.

Emplastrum incognitum Raphani.

Tibi si de ipso aliquid innotuit, vt & mihi id tecum commune esse velis vehementer oro. Abrahamo Seillero ad cruciatus arthriticos leniendos aqua hederæ arborescentis; Greusero & Schvvenckfeldio, vlmariæ vsitatissima fuit. Poterius molestissimos crurum exulceratorum dolores anagallidis ex aqua fabrorum decocto sustulit, vt liquet ex *obseru.* 1. & aliis. Saponariam antiquatos cuiuscunque generis dolores fugare, primò omnium aduertit, atque vsu comprobauit Rudius, teste Claudino, in *appendice librorum, de ingressu ad infirmos, sect.* 3. Empiricus quidam in arenâ (veluti vernaculâ linguâ locum notamus) apud nos habitans, aquam è radicibus helenij destillatione prolectam, & oleum è nucibus persicorum expressione eductum, non sine nullo fructu arthriticis commendare iactatur.

Varia anodyna. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

Cassiam salutariter etiam admoueri, non ad articulorum duntaxat, sed & aliarum partium dolores demulcendos, tibi fortassis nouum non est; certè mihi ipsi nuper decumbenti eximiè profuit. Attexam, quia nuper pollicitus sum, decubitus historiam, & mox prolixiore istâ scriptione tibi aliàs occupatissimo ampliùs molestus esse desinam. Octiduo pòst, quàm, quæ symptomata me affligere inciperent, tibi exponerem, deterius subinde habui; adeò vt necessariò de corpore à superfluorum humorum colluuie liberando cogitarem. Quod vt sine vehementiori vllâ agitatione, & viscerum sensibili aliquâ læsione consequerer, *Puluere meo domestico, posteriùs suprà descripto*, per biduum vti cœpi. Mouit is quidem, sed non admodùm multa promouit. Majorem igitur in hypochondriis & circà inguina molestiam, vti & vellicationes in membranosis partibus per vniuersum propè corpus sensi: quæ omnia pertinaciores viscerum infarctus subsequi, conieci. Qui cùm alio biduo bonam partem expediti essent: ecce! ad Renes materia delabitur, & tàm exquisitos dolores illic excitat, vt quâ decubitus formâ lenimen aliquod quærerem, haud dignoscerem. Dolebat vtrinque vreterum regio; inguina, & genitales partes non minus afficiebantur, vt mihi de nouâ alterius, dextri videlicet Renis, inflammatione, & subsecuturâ suppuratione insigniter metuerem. Noctes inquietissimæ reddebantur; ventriculus inflabatur. Hoc infelici meo statu plus satis perturbatus, & de salute sollicitus, in consilium Doctores *Bucretium, & Francum* aduoco. Ii, meo quidem monitu, venæsectionem concedunt; sed in vtroque pede fieri suadent. Pareo; tametsi didicerim prius, *Euacuationes non esse per locum affectum instituendas.* Paratur emulsio ex amygdalis dulcibus, cum decocto hordei & passularum minorum, addito syrupo violaceo; ad bilem, quæ abundabat, contemperandam. Renes vnguento rosaceo, & citri succo, perunguntur; aluus officij minus memor clysteribus sollicitatur. Doloribus necdum cedere volentibus, Cassia è cannis tracta, cataplasmatis instar linteo superinducta, imponitur: à qua dolor nonnihil conquiescere deprehensus. Arefacta, de meo consilio, aquâ florum sambuci vicissim humectatur, non sine præsenti meo commodo. Analogismo itaque vsus Cassiæ, quæ in maiori nunc est pretio, sambucinum rob non minùs vtiliter substitui. Hinc aluus per quatriduum paulò frequentiùs solui cœpit; vt deiectionum numerus toto hoc tempore ad quadragenarium ferè cresceret. Inde sensim melius habui: nisi quod ab assumpto cibo tàm manè, quàm vesperi, insultum putridæ febris inuasioni quàm similimum per plusculos dies sustinere coactus fui; quem mihi vnus ventriculus pariebat. Meditatus sum de hoc affectu olim Giessæ *Schediasma*, quo probaui, non protinus febri quem correptum putridâ, si à pastu extrema frigere, anhelitus coarctari, pulsus immutari, corpus vniuersum, inprimis verò manuum, pedúmque extremitates, æstuare, & facies rubere incipiant: quod si videre gestis, proximè lubens communicabo. Emulsionis satietas cùm me caperet, talem Potum elegi. Coquebantur in Cereuisiâ secundariâ recenti, quæ nondum efferbuerat, Passulæ minores; posteà vbi decenter refrixisset, suspendebatur in eâ Nodulus ex *Herbâ fragariæ, flor. violarum, borraginis, & buglossæ, radicibus scorzoneræ, borraginis, plantaginis, pentaphylli, & galangæ, cum corticibus citri*, atque simul efferuescere permittebantur. Bibi ipsum vltra mensem dimidium, sine vllâ ventriculi offensâ. Atque hæc potiora sunt, quæ de nupero meo decubitu tibi significanda duxi.

Historia decubitus.

Series curationis.

Regula.

Rob sambucinum cassiæ succedaneum.

Affectus quidam ventriculi febrim putridam mentiens.

Potus medicatus.

Pro *Hartmannianorum* communicatione gratias officiosas ago, oróque, vt reliquorum etiam me participem reddere non dedigneris. Quid mihi de nuperis videatur, liberè (quia id à me fieri cupis) cogitationes meas qualescunque peculiari Epistola tibi aperiam. Tu cum tuis B.V. & mihi porrò faue. Breslæ, die 4. Octobr. Anno 1619.

APPENDIX EPIST. IV.

PETRVS POTERIVS,

Centuriâ primâ insignium curationum, curatione primâ, de catarrhi origine.

HVIVS affectus generationis modum his verbis eleganter expressit Hippocrates *libro de Flatibus*. *Cum capitis venæ aëre repletæ fuerint, primum quidem caput vrgentibus flatibus grauatur; deinde spiritus vnà cum sanguine propter viarum angustiam intus conuoluitur: id verò quod in sanguine est tenuissimum, per venas, foras eliditur. Hoc sanè humidum, vbi copiosè coaceruatum fuerit, per alios meatus effluit, cumque confertim ad aliquam corporis partem peruenerit, ibi morbus contrahitur.* Quomodo verò acris & mordax fiat defluxio, paulò post idem Author hæc subdens apertè satis demonstrat, *Pituita namque acribus humoribus permixta, vbi in loca minimè assueta irruperit, ea exulcerat.* Quid verò salsum & acrem efficiat humorem nullibi expressit; salsum tamen homini inesse, veluti amarum & similia, *libro de veteri medicina* docet; Quamuis autem Galenus *lib. 4. de facultatib. simpl. cap. de sapore salso*, id tribuat caliditati, non propterea salsum gigni à calore, sed potius manifestari, eundem intellexisse arbitramur, nec itidem contrarium sensit Aristoteles, quamvis alij alio modo censeant; alioquin Aristoteles contra se pugnare, & Galenum perperam philosophari manifestum esset. Cum ergo nihil suprà vires agat, qualitatem Salem generare non posse satis tritum est. Quocirca salsedinis in corpore existentis causas inquirentibus repetenda Hippocratis sententia, quâ habetur, corpora iisdem constare, quibus nutriuntur. At Edulia, quæ in nostri alimoniam cedunt eiusmodi saporum participia sunt: quædam enim amara, quædam dulcia, quædam salsa, &c. quotidiè assumimus, iisque nutrimur; horum insuper plura sunt, nonnunquam in eadem re temperata, quæ non nisi artis beneficio conspicua fiunt.

Hinc licet temperatissimis cibis viuat homo, iisque dulcibus, & suauissimis tantùm, eadem tamen in eo consistere minimè diffidat; vrina & sudor quærenti exemplo sunt. Verùm enimverò ciborum adhuc sapores, qualitatibus tribui, inconueniens haud dissimile erit: Sapor enim non minus rei propria affectio, quàm quævis alia qualitas, suum habet sal, suum saccharum, & similia: Non calidi, sed ipsius salis sapor est, propriáque affectio. Interim me non latet, eiusmodi qualitates secundas nominari, & à primis oriri, & dici, cui etiam eadem esto responsio: Cumque ergo ex Hippocratis sententia flatus sint humorum vectores ad caput, ab eo pariter flatuum eiusmodi causa apprimè indaganda. Itaque ipse eodem *de flatibus libro* non ratiocinij criterio qualitatibus innixo, sed analogia à maiore mundo desumpta philosophaturus inquit, *Quod enim cœlum & terram interiacet, id omne spiritu est plenum*; quem flatum agnoscit mirabilium actionum operatorem; & quicquid in humanis fit, eiusdem medio fieri, & sic ventos in nobis concitari, obseratis communibus viis, per quas illis liber patebat aditus, vnde inferioribus occlusis, sursum ruere necesse est, à quo, humores ad caput feruntur; hinc fluxiones, quæ tum à subiectæ partis, tum sublatæ materiæ nomine varias denominationes nanciscuntur, &c.

Scio Neotericos non flatibus, sed intemperiebus Iecoris, ventriculi, & cerebri, easdem causas tribuere, atque ipsorum flatuum originem inde deducere; quibus cùm opinio hæc ad medendum parum apta sit, etiam ineptum hîc respondere arbitramur. Præterea si Hermeticos consulere velimus, non aliunde fluxionum causas, quàm à nescio quibus spiritibus omnium functionum corporis humani parentibus, oriri comperiemus; siquidem ipsi non qualitatibus rerum actiones atque virtutes adscribunt, sed potius naturis quibusdam substantialibus, quas spirituales, astrales, & omni saporum genere instructas esse dicunt. Quod dogma Platonicorum authoritate, maximè diuini illius Plotini, *Enneade secundâ, libro 2.* non ridiculum, quin potius maximum & percelebre censendum; ipsis enim actiones à viuentibus procedunt, nam motus dicunt à vitali quodam principio concitari, &c.

PETRVS POTERIVS ANDEGAVENSIS,

Centuriâ secundâ insignium curationum.

P. 73. curat. 26. De Paralysi cum grauissimis symptomatibus.

CYRVS Barbetta ex officio figulus annos triginta quinque natus in viâ del Pradello, à tribus mensibus paralysin, dextrum latus obsidentem, contraxerat, cum acerrimis occipitis doloribus, vertebris superioribus distortis, ob id collum adeò vehementer obriguerat, vt ligneum planè appareret, quæ concomitabantur vigiliæ infestissimæ, & crebri motus conuulsiui in scapulis, & dorso, mœstitia item, & apepsia. Traxerat originem iste affectus à leui capitis dolore, cui vt succurreret alter medicus, ipsi multa incassum præscripserat remedia. Morbo sic indies conualescente, in paralysin, & prænominata symptomata incurrit. Quibus idem medicus, vt mederetur, denuò multa planè irrita admouet, purgantes potiones, capitales, & phlegmagogas minimè omittit, phlebotomias bis in brachiis repetit, nucha setone vexatur, podex sanguisugis afficitur, scapulæ cucurbitulis dilaniantur, brachia tandem causticis inuruntur, & in vanum omnia. Miser suam salutem conclamatam existimans, ad me tanquam ad extremum asylum refugit. Primis diebus pilulas catholicas ter ipsi dedimus, sequentibus diebus decoctum sequens.

℞. Ligni sassafras ℥. j.
Baccarum lauri ℥. j. ß.

Infundebantur in ℔. vj. vini albi per 12. horas, demum coquebantur ad medietatem, de colatura dabantur bis in die sero & manè ℥. v. pro dosi.

Intra octo dies capitis dolor euanuit, & paralysis cum omnibus symptomatib. obliterata fuit; agit nunc octauum annum à cura sanus, &c.

Idem Centuriâ 1. curat. 43. pag. 88.

Sequens decoctum proponit in dolore capitis insigni.

℞. Rasuræ ligni,
Visci quercini, an. ℥. j.
Rad. Chinæ minutim concis.
Salsæ parillæ, an. ℥. j. ß.
Fol. betonicæ, cicerbitæ, cichorij, borraginis, acetosæ, an. M. ß. sem. pæoniæ, dauci, an. ʒ. j.

Parabatur decoctum in iusculo carnis vitulinæ.

Idem pag. 90. curatione 45.

Franciscus Pinettus annos 35. natus, Serici textor, in via Nozadellæ, paralysi in brachio sinistro à semestri detinebatur.

Fotu ex pede bouino,
Fol. roris marini,
Saluiæ,
Menthæ,
Prassij,
Calamenth.
Origan. an. M. ß.
Baccar. lauri,
Iuniperi, an. p. j.
Coquebantur in vino, & aqua.

Sumto etiam potu ex dulci sale vitrioli & tartar. balsamo,
Ex his optimè conualuit.

Baricellus in Hortulo Geniali. pag. 216.

Ex India Carduum Benedictum primum omnium ad Imperatorem Fridericum honoris gratia missum fuisse multi historici autumant, quod miris laudibus, ob peculiares eius virtutes, planta hæc celebrabatur, & ob id à multis *Carduus Sanctus* dicitur. Hæc n. venena superat, & confert tum vlceribus, tum vulneribus, est præsentaneum remedium ad pestem, necat vermes, & vtero prodest, & in cibo & potu vsurpata, ab immenso illo præseruat capitis dolore, quem *Hemicraniam* vocant.

Idem, pag. 133.

Multo experimento Democritus Hemicraniam, *lapidis Gagatis* appensione ad collum, tolli comprobauit: Scribit n. huiusmodi lapidem gestatum semper magis ponderare, quam antequam appendatur. Quasi in eo quædam attrahendi in sese humorem, à quo dolor in parte cranij suscitatur, proprietas reperiatur.

Hydromel antipodagricum Querc. cuius meminit D. Sponius, *in Consilio de Arthritide* habetur, *pag. 274.*

℞. Hydromelit. s. ℔. vj.
Radic. enulæ campanæ in taleolas dissectæ, mediocriter siccatæ ad solem. ℥. ij.
Radic. Filicis,
Acetosæ, an. ℥. ij.

Ligni

Ligni rosarum, ℥.j. Chamædryos, chamæpityos, an. M.j. macerentur & digerantur omnia per 24. horas, ad lentum calorem. Postea coq. ad consumtionem tertiæ partis, addendo sub finem decoctionis Flor. verbasci, primulæ veris, calendulæ, an. p.ij. colentur per manicam Hippocratis, aromatizentur tantillo cinamomi, aut coriandri præparati cum succo cydoniorum. Transcolentur aliquoties per eandem manicam, donec dilutissimum euadat, & lucidissimum. De quo capies ℥.ij. in principio: postea sensim augebis dosin.

EPISTOLA V.

PERIOCHE.

1. *Excusat responsionis breuitatem, & prolixiores proximè pollicetur literas.* 2. *Rogat vt suum super Hartmannianis medicamentis iudicium perscribat: necnon vt siquæ habeat medicamenta, quibus suas Institutiones exornare queat, candidè communicet.*

D. MICHAELI DORINGIO, *DANIEL SENNERTVS, D.*

SProlixiorem tuæ litteræ, *Vir clarissime, Compater & Affinis honorande*, desiderant responsionem, quam quæ iam à me vix domum reuerso, & pluribus negotiis occupato, adornari possit. Habebis eam certò primâ occasione. Interim nec hanc scribendi occasionem negligere volui, quâ, quod restat, proximæ meæ epistolæ caput expedire, & de Hartmannianis tuum iudicium, vt & de Chymicis medicamentis, Institutionibus inserendis, perscribere poteris. Mittam proxima occasione omnes Hartmanni *in Crollium prælectiones*. In primis verò hoc te oratum velim, vt si quid medicamentorum habes, quibus eas exornari posse putes, mecum liberaliter communices. Bene vale. Festino calamo, VVittebergæ, 11. Octobr. Anno 1619.

EPISTOLA VI.

PERIOCHE.

1. *Iudicium Doringij super oleo fuliginis Hartmanni.* 2. *Huius olei facultatum examen.* 3. *Censura præparationis scammoneæ Hartmanni.* 4. *Huius præparationis dosis & effectus.* 5. *Laudat ad præseruationem à podagra.* 6. *Iudicium super laudano opiato Hartmanni.* 7. *Crocatum potiùs quàm opiatum nuncupandum videri.* 8. *Tractatum de Vnicornu promittit.* 9. *Negat absentem se medicamenta locupletandis Institutionibus Sennerti communicare posse.* 10. *Hartmanni in Crollium prælectiones reliquas videre gestit.*

D. DANIELI SENNERTO, *MICHAEL DORINGIVS, D.*

SProlixius responsum, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, ad meas proximas te primâ occasione missurum esse certò pollicitus es. Vtinam verò per alia negotia id adornare tibi liceret! Satis enim vberem haberes multa vtilia monendi materiam. Quòd autem meum vrges *de Hartmannianis* iudicium, Amori erga me tuo plusculùm blanditus videris. Quis enim ego sum, vt de tanti Chymici laboribus iudicare ausim? Absit ista à me audacia! Vt tamen aliquatenus tuæ petitioni morem gererem, *Triada* duntaxat remediorum hac vice præ manibus sumere placuit. Inter ea igitur, quæ nuper misisti, Hartmanniana, *Oleum Fuliginis* primum locum occupat. Vbi miror, Hartmannum ab vna Fuligine liquori illi oleoso nomen simplex imposuisse, cùm non oleum Fuliginis simpliciter, sed cum adiectione, compositum reuera dicendum videatur. Camphoratum odorem num post crebras rectificationes acquisiturum sit, nonnihil subdubito; qui noui, quàm pertinaciter, succini oleo per retortam profecto, post numerosissimas etiam rectificationes graueolentia insideat. Mortis & sanitatis δοκιμασία, quam ipsi tribuit, fide authoris nititur: ego quid de eâ affirmem, aut negem, haud video. In caduco, contracturâ, syncope, & lipothymiâ si quid potest, succino procul dubio debet, in cancro quin aliquid possit, non diffiteor. In eundem enim vsum ab aliis quoque authoribus Fuligo commendatur. Carbonibus & bubonibus pestilentibus vtile futurum ex eodem fundamento non absurdè forsan conclusero. *Scammoneæ*, quam docet, *præparatio* vera est; quam etsi olim Giessæ adhuc ab Hartmanni discipulis didicissem, neglecta tamen à me huc vsque fuit, donec tu nuperum Hartmannianorum specimen ad me mitteres. Quippe lotonem vnum scammoneæ ad modum præscriptum præparaui; excepto saltem seminis anisi & fœniculi oleo, pro quibus macis oleum, ventriculi causa, substituere malui, & manibus diligenter subegi. Rediit ad picis sutoriæ consistentiam, & tam, quàm ista, sine inquinatione tractabilis euasit. Nunc postquam vltra mensem sterit, massa fluidior, & ad inquinandum paratior facta est; vt ægrè nisi puluisculus aliquis aromaticus addatur, tractari possit. Pependit massa exactè drachmas quinque; vt idcircò drachma vna per præparationem ipsi accesserit. Feci huius remedij primum periculum in proprio corpore. Namque *scrupulum dimidiatum* in pilulas coactum horâ vna ante cœnam assumpsi; qui mihi post mediam demum noctem, duas quidem solùm, sed profusissimas & torminum omnium expertes, sedes mouit. Dedi aliis *ad xvj.* aliis *ad xviij. grana*. Apud omnes satis feliciter operatione suâ perfunctum fuit. Propriè cùm arthritidis recidiuam metuerem, scrupulum integrum ante cœnam ipse, & coniux alterum, (quandoquidem euacuari petebat) boli formâ deglutiuimus. Maturiùs operabatur. Ego enim quaternas ante somnum, & totidem, pluresve deiectiones à somno, satis copiosas, sed planè serosas, bona cum tolerantia (neque enim quicquam torminum iterum mihi excitauit) habui: vxor idem medicamentum maximè proficuum sensit, vt se eodem imposterum purgari petierit. Hanc euacuationem nisi maturè instituissem, à podagræ insultu hoc pluuioso & nebuloso cælo vix immunis modò essem. Præbui his diebus fœminæ cuidam iuuenculæ annos 17. natæ, *scrupulum integrum*, de eodem; sed ne tantillum commota inde fuit. Dedi igitur postero die ʒ.ß. quæ nec ipsa multùm mouit. Tam difficulter scilicet fœmina ista à purgante expugnatur. *Laudanum Opiatum*, quod describit, nescio, an tam, vt titulus quidem spondet, sincerum sit? Primò enim Opij vstulatio num probanda sit, nonnihil dubito. Causam dubitationis, *in fine mei Acroamatis Medico-philosophici de Opio*, in medium attuli. Quibus adde, quod scribit de opij vstulatione Galenus, *lib. 3. de comp. medic. sec. loc. cap. 1.* sub titulo, *Remedia Apollonij contra aurium dolores*.

Tincturæ extractio per acetum destillatum proba est; quam tamen è crudo Opio fieri potiùs velim. Deinde totam laudani compositionem quod attinet, patet equidem, *Laudanum* rectius, vt sic appellem, *Crocatum*, quàm Opiatum, nuncupandum esse: cùm, si quam habet vim narcoticam, vel, si ita malis, anodynam & hypnoticam, à Croco potissimùm, & cum quo Extractum fieri iussit Hartmannus, vini spiritu, sortiatur. Quæ meæ diuinationes an alicuius momenti sint? tu vide. Habes igitur istam, quam hac vice me expediturum recepi, Triada. Reliqua in aliud tempus, & maius otium differo. Nunc enim *Pollionem* iterum præ manibus habeo; cui colophonem ante Natalitiorum festum libenter imponerem, vt *de Vnicornu* tractatum semi adhuc perfectum ad vmbilicum tandem deducerem, in quo perfectiùs elaborando, si me *Baccij* de eodem argumento tractatu, siue ex tua, siue alienâ Bibliothecâ, iuuare posses, rem equidem mihi gratissimam faceres. Ego quidem etiam, si præsens essem, iteratam tuarum Institutionum editionem, medicamentorum communicatione, haud ineptè fortassis, exornare possem; absens non possum. Vt enim vel ipse necessaria in tanta temporis penuria transcribam, aut ipsos Codices opportunè transmittam, non video; præsertim cùm eas iam sub prælo vltra mensem calere, è proximis tuis intellexerim. Reliquas *Hartmanni in Crollium prælectiones* lubens videbo. Bene cum tuis vale, à nobis salue, & responsum ad proximas meas maturare haud intermitte. Breslæ, die 3. Octobr. Anno 1619.

Iudicium de oleo fuliginis Hartmanni.

Facultatum examen.

Censura super scammoneæ Hartmanni præparatione.

Dosis & effectus.

Præseruatio à podagra.

Examen laudani Opiati Hartmanni.

EPISTOLA VII.

PERIOCHE.

1. *Quot & qualibus laboribus distineatur Sennertus.* 2. *Affectio hypochondriaca cur tam varia symptomata pariat.* 3. *Scorbutus frequentior quàm multi credunt.* 4. *Appetitui quatenus indulgere liceat.* 5. *Cibi cum nausea sumti chylum non adeò bona notæ pariunt.* 6. *Vini denegatio in assuetis, coctioni ventriculi officit.* 7. *Qualia vina sint arthriticis noxia.* 8. *In delectu vinorum, consuetudinis vtentium vel maximè habenda ratio.* 9. *Tartari vox apud Chymicos æquiuoca.* 10. *Sal vini aduersus podagram vtile est.* 11. *Quid verè sit Tartarum.* 12. *Verè ac propriè dicti tartari minus inest Vinis Rhenanis quàm Vngaricis.* 13. *Vina Gornbergensia arthriticis salubria; verùm Ketschbergensia insalubria.* 14. *In Morauia etiam abstemij arthritide affliguntur, & cur id fiat.* 15. *Processum gallinæ aureæ VVendleri non successisse.* 16. *Iudicium super puluere podagrico, epistolâ præced. descripto.* 17. *Medicamenta ex tartaro contra arthritidem optima.* 18. *D. Amelungi jactantia super liquore quodam suo antipodagrico.* 19. *Topica quædam ad arthritidem commendata.* 20. *Hydrops fortiora requirit remedia, quàm quæ vulgò vsurpantur.* 21. *Hydropica curata Mercurio vitæ.* 22. *Vina potentia an omnib. hydropicis commoda.* 23. *Iudicium de morbo Doringij, priore epist. descripto.* 24. *Iudicium de Hartmanno.* 25. *De quibusdam ad suas medicinæ Institut. pertinentibus Doringium consulit.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Promisi equidem nuper, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, prolixum responsum; mitto tamen nunc quale possum. Animus quidem sæpe multa ad te scribendi est promptissimus: sed facultatem alia, quæ obueniunt, eripiunt. Vt dies diem, ita labor laborem trudit; & suus cuique diei, ac horæ ferè labor est destinatus.

Qualibus laboribus distineatur Sennertus. Et nescio quo fato, præ multis aliis, (vt mihi quidem videtur) negotiosum ac laboriosum vitæ genus mihi obtigerit. Matutinas horas meditationi Lectionis post meridiem habendæ tribuo; nec illas tamen omnes possum, sed à plurimis sæpissimè interpellor: tum ægri ipsi visitandi sunt, quod vnam atque alteram horam postulat. Prandeo. Iterum ægri visitandi, habenda lectio. Exemplar Institutionum reuidendum, corrigendum, augendum. Noui exemplaris correcturæ bis de die vacandum. Postulant & tempus aliquod, imò sæpe multum temporis, negotia Academica, aliquod amici sibi dari volunt. Requirit itidem aliquid rei familiaris cura. Plus postulat liberorum educatio, quàm dare possum. Sed nondum finis. Accedunt studiosi: Illi collegium Chymicum, hi Disputatorium, alij rursum Practicum expetunt. Et omnibus aliquid gratificandum. Sed quò delabor, tempúsque de cuius penuriâ conqueror, his querelis tribuo? Nec tamen recensui omnia.

Affectio hypochondriaca cur tam varia symptomata pariat? Sed ad tuam Epistolam, ac primò Morbum tuum quod attinet, *Hypochondriaca affectio*, à loco, vt scis, dicta plurima mala sub se complectitur. Nam humor, qui eò loci circa lienem, ac venas mesaraicas colligitur, nec eandem semper sortitus est originem, nec eundem corruptionis terminum attigit. Hinc morbi, & symptomata varia, Quartana, Melancholia, scorbutus, arthritis, flatus, ructus, &c. Humores autem, qui in tuo corpore colliguntur, quales iam sint, & quos morbos, ac symptomata inducere apti nati, ipse facilè iudicare poteris.

Scorbutus frequentior, quàm multi credunt. *Scorbutum* vestris satis familiarem esse, facilè credo; qui satis sciam, & nostris hominibus non esse rarum, etsi multi id non credant. *Quousque appetitui indulgendum?* In victus ratione ineunda, vt appetitui, quem aliquomodo languere animaduerto, indulgeas nonnihil, ex consilio *Hippocratis* 2. *aphor.* 38. non dissuadeo, ita tamen procul dubio hoc facies, vt cibi gratioris paulò verò deterioris, non plus assumas, quàm Natura vincere, & in Chylum, quantum fieri potest, optimum, conuertere possit. Nec suadeo, vt cibos sua natura salubres, cum nausea assumas. *Qualem chylum cibi cum nausea sumpti pariant?* Ex iis enim non melioris notæ chylum, quàm ex paulò deterioribus, palato tamen gratioribus, generari non nego. In licentiosa tamen ista victus ratione minus, vbi vult, peccat Medicus, quàm alius artis Medicæ imperitus.

Denegatio vini in assuetis quæ mala afferat? Cur? Atque huc omnino pertinet vini vsus. *Assuetis* enim *qui Vinum planè interdicit, vt cruditates in ventriculo colligantur, author est*, quæ forsan plus Arthritidem augere poterunt, quàm moderatus vini vsus; cùm *errata coctionis primæ non corrigantur in secundâ*.

Quæ vina arthriticis noxia? Quod tamen Vinum cuiuis bonum, & eligendum sit, in genere vix definiri posse puto. Etsi enim vina quædam sint, quæ nulli Arthritico tutò concedi posse puto, qualia sunt *Morauica, Vngarica pleraque, & ex Austriacis non pauca*: tamen & in iis, quæ concedi solent, delectu omnino opus esse existimo.

Fortioribus assueti cur debiliora non ferant? Qui enim fortioribus vinis assueti sunt, iis si *Neccarina, & Rhenana* debiliora offeras, facilè in ventriculo ea acescunt, & parùm ægro conueniunt. *Quanta sit vis consuetudinis.* Et *quantum consuetudo in hac re possit*, satis Moscouitæ monstrant, qui ex vino & frugibus spiritum sine damno copiosè potant; quod aliàs non assuetus sine periculo imitari non potest.

Quod verò tartarum attinet, cuius plus in vino Rhenano, minus in Vngaricis reperiri, nonnullos affirmare audio; ego quidem hoc examen nondum institui. Verùm sit ita, & habeat plus tartari vinum Rhenanum, minus Vngaricum; tamen non hoc ideò potius quàm illud Arthriticis concedendum est. *Vox tartari æquiuoca.* Et latet hîc æquiuocatio in voce tartari, de quâ aliàs etiam Chymici sibi parum constant, nec *quid Tartarum sit*, satis explicant. *Sal vini aduersus podagram vtile.* Si enim per *Tartarum sal vini* saltem intelligatur, siue plus, siue minus eius Rhenanum, quàm Vngaricum habeat; id nihil ad generationem Podagræ, facere existimo, vtpote, quo contra Podagram & Arthritidem hodiè frequentissimè vtuntur Chymici. *Quid verè tartarum sit?* Si verò omne illud *excrementitium*, & Hippocratis ἀνεπιτήδειον per tartarum intelligatur, eius omnino *plus in Vngaricis, & Morauicis, quàm in Rhenanis* inesse puto. Neque id saltem illud est, quod cum sale superfluo, corpulento, & nondum volatilitatem ac spirituositatem adepto, aliísque fecibus terrestribus, doliorum lateribus adhæret, sed vino quoque per minima permistum est; atque hinc nec in prima, nec in secunda coctione facilè separatur, sed in venas penetrat, & vltimò tanquam inutile, ad articulos propellitur. *Tale minus in vinis Rhenanis.* Atque hæc tartarea, seu lapidescens, aut quomodocunque appellare libeat, materia, cuius *plus in vino Vngarico & Morauico, quàm Rhenano* continetur, non est propriè sal Vini, sed illud, quod argillosum, lutosum, calcarium, vel alterius mineralis naturæ, (*mergel, kalch*, &c.) à vite è terra eiusmodi attractum est. *Vina Gornbergensia arthritricis salubria.* Eius rei documentum exhibent cùm alia passim, tum nostra *Iessensia seu Gornbergensia, & Dresdensia, seu Ketschbergensia* Vina. *Gornbergensia* enim, quia in pura ferè arena crescunt, satis salubria sunt, nec noui vllum eius oppidi ciuem, (quamvis satis liberaliter istud Vinum potent) Arthritidi obnoxium esse. *Ketschbergensia insalubria.* Contra *Ketschbergensia*, etsi potentiora, & palato gratiora, quæ non procul à Dresda in montibus altioribus, & saxosis crescunt, nemo Arthritidi obnoxius fuit sine damno potat: imò qui Arthritidi nunquam obnoxius fuit, facilè eorum potu illam sibi conciliabit. Itaque *Iessensia nostra Rhenanis; Dresdensia, Vngaricis, & Morauicis* comparo. *Cur in Morauia etiam à vino abstinentes arthritide affligantur?* Et narrare audiui eos, qui Iglauiæ in Morauia medicinam fecerunt, quòd eò loci non solùm vinum Arthritidem generet, sed quòd & qui à vino planè abstinent, æquè Calculo, Arthritide, Nephritide laborant; cùm causa talium morborum, *etiam in hordeo, tritico, aliísque frumentis, imò & aquis* lateat.

Processus gallinæ aureæ non successit. Quid de *Gallina philosophica VVendleri* sentiendum sit, hæreo; & optarim, me eius in *Præfatione mea* non fecisse mentionem. Feci nuper eius rei periculum, & Sole in Cancro versante, integro mense, folia argenti saginæ admiscui; sed nihil peculiare in Gallinâ reperi: Ideóque nuper *D. Græfio* ex Italia reduci hoc negotium dedi, vt *D. VVendlerum* eo nomine alloqueretur; quod & fecit, & ad me rescripsit, falsum esse *D. VVendlerum*, se iterum eandem rem tentasse, nec tamen idem deprehendisse. *Ipsomet VVendlero fatente.* Si *D. Machfredus* peculiare aliquid in illo *tractatu de Pestilentia* habet, legendum mittere poteris. *Iudicium super puluere Epistolâ præcedente descripto.* *Puluis podagricus* videtur habere eandem intentionem, quam ille *DonZellini in Consiliis Cratonis, Consil.* 184. & 229. Item ille *Consil.* 216. nimirum aperiendi, abstergendi & serosos humores absumendi. An tamen tuo corpori ex asse vtilis sit futurus, & ipse dubito. Si tamen puluis radic. cichorij, & spec. diarrhod. Abbatis, adderentur, tutiorem fore putarem. Arthriticos, quod & nuper fassus sum, multos præ manibus non habui. Ex eorum tamen, qui in hoc morbo curando peritiam aliquam iactarunt, sermonibus accepi, vix inter interna medicamenta esse vtiliora, quàm quæ ex tartaro parantur: *Contra arthritidem medicamenta ex tartaro optima.* inprimis *spiritum*; sed non illum fœtidum, verùm *ex crystallis* eius, qui non magno negotio parantur, destillatum. *D. Amelungus*, qui iam Lipsiæ viuit, & *tantum non miracula pollicetur*, nuper

D. Amelungi iactantia.

nuper nobili cuidam in viciniâ 80. guttas liquoris cuiusdam pro duabus dosibus, in aquâ cichorij sumendas, vendiderat, & sanctè affirmauerat, post eius vsum illū perpetuò ab arthritide immunem futurum. Aspexi liquorem, olfeci, gustaui, vix aliud esse deprehendere potui, quàm *misturam* illam *è spiritu tartari vitriolati, & aqua theriacal*; aut certè spiritum aliquem ex tartaro: acidiusculus enim erat; minus tamē, quàm spiritus vitrioli, vel salis. Extrà verò summoperè cōmendatur *sal vrinæ volatilis* in spiritu vini, dissolutus, & extra loco dolenti, applicatus.

Topica in arthritide. 1. 2. 3.

Commendatur etiam sulfur vitrioli, modúsque eius parandi à quodam mihi nuper communicatus est; faciam eius periculum; si successerit, & tibi commune erit. Commendauit etiam quidam *spiritum calcis vivæ* dulcem. Modum intra paucos dies me accepturum spero: nec eum te celabo.

Hydrops fortiora requirit remedia.

Hydropicos quod attinet, cōmunibus & vsitatis medicamentis oleum & operam perdi, ipse quoque expertus sum. Fortioribus ergo opus est: modò viscera sint adhuc salua. *Iis enim valdè debilitatis, neutris quicquā proficitur.* Medicamēta è Chalybe multùm possunt; & scis, his *Platerum* sæpè feliciter vsum. Ego ante biennium filiā *D. Reusneri* hydrope satis periculosè decūbentē cū *D. VVanckelio* curaui Mercurio vitæ.

Mercurius vitæ quid præstiterit?

Monebat me de eo tū D. VVanckelius, qui eo tēpore hîc fortè aderat. Atq; habebat ipse tum eum ad manū, & vt referebat, ex mercurio antimonij paratū, quē per integrum annū igne continuo fouerat, vt fixior nōnihil redderetur. Dabamus gr. v. & ferè singulis diebus, per 14. dies. Idē VVanckelius omnibus suis *hydropicis vina potēt issima* cōcedit, eósq; à reliquo ferè potu omni arcet. Quod an in omnibus locū habere possit? tuā sententiā audire cupio.

An vina potētissima omnibus commoda?

Iudicium de morbo Doringij priore Epistolâ descripto.

Legi etiam morbi tui historiam, in quem proculdubio ex vitiosis humoribus in hypochondriis, non sine ventriculi culpâ, collectis incidisti. Siue medicamento illo leniter purgante agitata, siue sponte materia mota, ad renes antea debiles, viam affectauit, ea proculdubio in diuturniorem aliquem morbum te coniecisset, nisi naturæ robore expulsa fuisset. Curabis ergo posthac, etiam me non monente, vt ventriculus suum officium faciat, ne eiusmodi vitiosi humores cumulentur.

Vide Epistolam præcedentem. Iudicium de Hartmanno.

Sed ad posteriores tuas litteras properandum est, *iudicium* tuum *de Hartmannianis mihi gratissimum fuit*, & velim, vt illud continues. Neque ille tantus mihi Chymicus est, vt te (non tibi blandior) eius arcana non assequi putē. Vereor potius, ne *in suis incautæ iuuentuti commendandis sæpè nimius* fuerit. Sed & de hoc tuum expeto iudicium. Mitto nunc integrum eius *in Crollium commentarium*, è quo nupera excerpsi. Perleges eum, & si quæ placent, vel etiam integrum, si libet, describi curabis, & ad me quamprimùm remittes. Vt *Pollionem* tuum feliciter absoluas, opto. Baccij *de Vnicornu* tractatum nunquam vidi.

Quin etiam absens quorundam medicamentorum communicatione meas Institutiones exornare possis, non dubito, & vt facias, oro, Nores saltem medicamenta describenda in tuis Codicibus, & alicui meo sumtu trāsferibenda tradas. Ego facilè videro, vbi inserenda sint: & satis adhuc temporis superest. Si ad Bacchanalia accepero, benè est: ante nundinas Paschales Lipsenses non absoluentur. Et pertinent hæc omnia ad finem. Velim etiam ad nuperum quæsitum respondeas, *an aliquu medicamenta Chymica vtiliora transscribere, an verò loca saltem indigitare debeam?* Chirurgiam commodè post p. 860. vbi hiatus est, inseri posse, imò debere, puto. Neque ea ampla est. Manuscriptum 18. quaterniones complectitur, & omninò post medicamentorum materiam subiicienda videtur, nihilque continet nisi operationes purè Chirurgicas ad pauca capita, συνθέσιν scilicet, διόρθωσιν, διαίρεσιν, ἐξαίρεσιν, redactas, &c. Tandem praxis hisce diebus mihi in memoriam reuocauit quæstionem, in quâ diu iam hæsi; *Qui scilicet fiat, quòd infante morituro, lac non solū matres, sed & nutrices, deficiat?* Vnde fœminæ nec vti mihi videtur, malè, inter lethalia signa habent, si lac subitò matrem, vel nutricem, infante malè habente, deficiat. Ego causam probabilem nullam reperio, tu si habes, communica. Sed nolim ad mœrorem recurras, quem scio, aliquoties in nutricibus fuisse nullum. Cæterùm bene vale cum tuā, quam saluere cum meis iubeo. VVittebergæ, 12. Nouembr. Anno 1619.

Quæstio.

Appendix ad Epistol. vij.

Pulueres tres podagrici Donzellini habentur in *Consiliis à Scholtzio collectis.* 1. *Consilio* 184. *p.* 545.

℞. *Chamædryos, chamæpithyos, centaurij minoris, aristol. saluiæ, betonicæ*, an. ℥. j. *ligni guajaci optimi, & maturi, & nigri*, ℥. viij. Singula seorsim contundantur in tenuissimum puluerem, & diligenter misceantur. Hoc vno remedio perfectissimè curatur podagra, nisi quis in viuendi ratione per omnia velit Sardanapalum imitari. 2. *Consilio* 229. *p.* 675.

℞. *Chamædryos, chamæpyt. centaurij mai. minor. saluiæ, betonicæ, gentianæ, aristoloch. rot. guajaci optimi*, duplum omnium reliquorum pondus, an. ℥. j. M. F. ex omnibus subtilissimus puluis, sumitur per multos menses, in aqua mellis aut sacchari.

3. *Consilio* 216. *p.* 611.

℞. *Aristolochiæ* ℥. j. *centaurij* ℥. iij. *gentianæ, mei*, ℨ. v. *hyperici* ℨ. vj. *petroselin. Macedon.* ℥. ß. *agarici albissimi*, ℨ. ij. *rhapontici, veri, vel* ℥. ß. *rhabarbari el.* si Rhaponticum non habetur. ℨ. j. Ex his omnibus F. Puluis cum summâ diligentiâ. Hoc remedium, vt dixi, est veterum Medicorum, & à multis, vbi alia remedia non contulerunt, expertum.

EPISTOLA VIII.

PERIOCHE.

1. *Quæ res Doringio otium ad scribendum præripiant.* 2. *Praxeos medicæ molestia.* 3. *Quibus in capitibus superioribus literis contentis, inter Doringium ac Sennertum conueniat.* 4. *Discrepantia inter ipsos circa Tartarum, nonnisi verbalis ostenditur.* 5. *Salsa calculosis inimica.* 6. *Arthritis quî differat à calculo.* 7. *Similia à similibus sæpe restitui.* 8. *Cur vina natalibus differentia, alia aliis sint salubriora.* 9. *VVendleri gallina aurea, fumus.* 10. *De quorundam arcanis quid sentiendum.* 11. *Nouus modus parandi flores benzoini, eorum dosis, quid reuerà sint: & de aliorum florib. quid statuendum.* 12. *De correctione Sennertiana pulueris antipodagrici, iudicium Doringij.* 13. *Succus marrubij ad podagram vtilis.* 14. *Sulfur metallorum Poterij.* 15. *Chalybeata medicam. in hydrope quid præstent.* 16. *Elaterij præstantia in curanda hydrope.* 17. *Cautelæ in vsu Mercurij vitæ obseruandæ.* 18. *Mercurius vitæ num per spiritum vitrioli benignior reddi possit?* 19. *Abstinentia à potu hydropicis summè vtilis.* 20. *Vinum de Candia quibus hydropicis sit commodum.* 21. *Halecum vsus in hydrope salubris.* 22. *De sulfure vitrioli.* 23. *Aquarum narcoticarum laus.* 24. *Spiritus calcis viuæ facultates.* 25. *An ad nephritidis prophylaxin venæ pedales legitimè secentur?* 26. *Quos labores præ manib. tunc habuerit Doringius.* 27. *Hartmanni nimius sua commendandi æstus.* 28. *Senerto consulit, medicamenta Chymica suis in Institut. potius vt transcribat, quàm vt simpliciter alleget.* 29. *De lactis defectus causis, imminente infantis obitu.* 30. *An hiatus ani, sit certum mortis signum.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Facilè credo, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, te sæpenumero multa ad me scribere velle, sed facultatem atque otium alia negotia eripere. Ipse enim ego idem conqueri necesse habeo. Nam etsi nec Lectioni vlli studendum, nec Studiosis gratificandum, nec publicis negotiis vacandum, nec liberorum educationi incumbendum, nec aliis rebus, quæ tibi fortassis insuper expediendæ sunt, inuigilandum sit; omne tamen ferè tempus etiam non aduertenti mihi præterfluit, vt non nisi paucissimum seriis aliquibus meditationibus tribuere possim. Praxis tametsi non adeò sit copiosa, (neque enim ipsam facilè optarim) molestissima tamen est, non ob vrbis duntaxat amplitudinem, sed ægrotantium etiam siue morositatē, siue importunitatem, quam „ nobis *nonnullorum Medicorum nimia & pudenda facilitas*, „ *ac non necessaria* (quam sibi quidem isti imaginantur) *dili*„ *gentia, in ipsis visitandis*, peperit. Partem etiam, & sæpe satis magnam, *Amici* sibi vendicant; qui sanè aliquando *vt temporis, sic sanitatis fures*, rectè dici merentur. Partem quoque valetudinis propriæ, (quam mihi nosti maximè esse fluxam & dubiam) cura postulat, quæ lucubrationes ac meditationes diuturniores ægrè concedit. Taceo alia. Ita nimirum vides, *mi Sennerte*, nec mihi forsan deesse, quæ agam; quantumvis nihil propè agere videar. Turbæ quin etiam Bohemiæ, & nobis à Polonis impendentia pericula, ita me turbant, vt ferè omnium meditationum satietas me ceperit. Hypochondriacam & scorbuticam affectionem (contra quam aquam excogitavi destillatam, propter magnam, quam ex eius vsu perceperunt ægrotātes, vtilitatem, ab aliis etiam Medicis vsurpatam, & sub meo nomine apud *Lauream nostrum* venalem) arthriticorum victus rationem aliquantò licentiosiorem, & vini apud eosdē vsum, atque delectum quod attinet, video de istis optimè nobis inter nos conuenire. Discursus tuus de causa, propter quam arthriticis alia vina aliis salubriora existant, placet; vtpote qui à meo illo non re, sed verbis solummodò videtur diuersus. Nam quod ego *Tartarum spirituosum* appellaui, id tu excrementitium illud, vino per minima permistum, atque hinc neque in prima, neque in secunda coctione facilè separabile, è terra cum reliquo alimentario succo à vite attractum, terræ illius indolem redolens, nominare maluisti. Sanè quid hoc sit aliud, præter spirituosum tartarum, siue, vt aliis verbis rem eloquar, salem illum vini tam volatilem & armoniacum, (quemadmodum à Spagyricis quibusdam dicitur) terræ, in quâ

Praxeos molestia.

In quibus nulla inter nos dissensio.

Circa tartarum discrepantia saltem verbalis

vnumquodque vinum prouenit, conditionem retinentem, quàm fixum, ego haud video. Neque tartari nomine illud feculentum saltem doliorum lateribus adhærescens intellectum volui, vt ex litteris illis colligere poteris. *Illum ipsum vini salem partim volatilem, partim fixum, cum vino haustum nihil ad Podagræ generationem facere, ego haud dixerim*; qui noui, quantoperè arthritici propterea lædantur. Salsa quàm impensè calculosis sint infensa, & ad calculi generationem plurimùm conducant, ipse nosti, *Differre arthritidem à calculosâ affectione loco fermè tantùm*, multi sunt, qui profiteantur. Neque obstat, quam adduxisti, ratio, quòd videlicet sale vini contra arthritidem Chymici hodiè frequentissimè vtantur. *Ab eadem* enim *Scorpio, qui ictû inflixit malo subsecuturo præsentaneum affertur remedium.* Ambusta igni admota, refrigerata in frigore detenta, securiùs restituuntur, quàm si contrariis protinus tractentur. Sales calculos potenter exterere in confesso est. Quis ergo miretur, in sale vini contra arthritidem quæri iuuamen? Nota est illa Spagyricorum regula: *Quæ resoluta coagulant, eadem coagulata resoluunt*, vt patet in vitrioli, sulphuris, & salis spiritu.

Salsa calculosis inimica.

Quatenus arthritis à calculo differat.

Similia à similibus sæpe restituuntur.

Arthriticis vina natalibus differentia, alia aliis esse vtiliora, vltrò largior. Causam tamen, cur alia plus noceant, vni sali, siue tartaro, adscribendam opinor. Etsi enim è terrâ vitis illud suxerit, vino tamen in hoc vel illo loco nato proprium fecit; perinde ac fruges, quod attrahunt, sibi assimilant. Aëris igitur, aquarum, & locorum, in quibus viuitur, naturam diligenter Medico cognoscendam esse, peculiari scripto non immeritò monuit *Hippocrates*. Atque hæc non temerè contradicendi, sed veritatem solùm penitiùs inquirendi animo, scribere placuit. Tu de singulis diligentiùs cogita, & ista in meliorem partem interpretare. *VVendlerus* de Gallinâ suâ Philosophicâ *in prognostico Astrologico-medico super annum instantem*, 1620. paulò aliter scripsit. Fortassis & ipsum scriptionis præteritæ pœnituit. Itâ vides, quàm sæpe ij, *qui sua arcana vix vnquam elaborata magnis laudibus extollunt*, hallucinentur, & impingant, id quod vel Chymicis vsitatissimum esse, quotidiè experimur. Nolo multa exempla accessere. Sufficiant enim pro tempore *Benzoini flores*, quos cùm ad omnes Pulmonum morbos scrupuli dimidij pondere commendarit *Beguinus*, & post hunc *Gluckradius*, sciremque *Schvvidnicij Silesiorum* eosdem in vsu esse; pro quodam magnæ existimationis ægroto, videlicet phthisico, ipsemet his diebus domi meæ eos ex optimo Benzoino præparaui, more florum sulfuris; sed *addendo salis*, & Colchotaris loco, *matriculam terræ sigillatæ, proportione triplâ ad simplam*. Prodierunt flores niuei, elegantes; qui in alembico pependerunt; reliqui cucurbitæ collo adhærescentes impuriores erant, & coloris cinerei. Vtrique tam excellenti odore, atque acri sapore pollent, vt *vltra duo grana* dosin vix extendere liceat. Ex quo colligo; vel deterioris conditionis fuisse Benzoinum, ex quo illi flores suos præparauerunt, vel neutrum eos vnquam præparauisse, sed formulam ex aliis transscripsisse; aut, si fortassis præparauerint quidem, in vsum tamen nunquam vocauisse. Quid iis præstiturus sim, videbo. Existimo autem eos nihil esse aliud, quàm salem illius lachrymæ volatilem. Tibi num de ipsorum efficaciâ aliquid constet, proximè significa.

Cur vina natalibus differentia alia aliis sint salubriora.

VVendleri gallina aurea fumus.

Quid de quorundam arcanis sentiendum?

Modus parandi flores Benzoini.

Dosis.

Quid de aliorum floribus statuendum?

Quid flores isti reuera sint.

Puluis antipodagricus nuper descriptus etiamsi puluer. radic. cichorij, & spec. diarrhod. abbat. additione, corrigeretur; mihi tamen nihilo conducibilior redderetur. Nam, vt proximè scripsi, cichorium meus ventriculus non fert, æquè ac rosas; quas ferè à sinistro illo vsus Mercurij dulcis successu auersari cœpi. Solenander, si rectè memini, *in quodam Consilio*, (verùm ex aliorum sententiâ) *Marrubij succum laudat*; qui meo corpori forsan melius, quàm puluis ille, conueniret. *Tartari spiritus è crystallis* paratus, vti & *mistura illa è spiritu tartari, vitriolati, & aqua therical*i, iisdem scopis minori nauseâ fortè inseruiunt; sed ad manus non sunt. Ecquid verò de *cucurbitularũ paruarũ applicatione* sentis? de quâ ne verbum vnicũ addidisti. Ecquid etiam esse putas *sulphur metallorum*, contra hydropem à Poterio cõmendatum? de quo etiam altum apud te silẽtium. Nunquid fortè sit *sulphur antimonij* communiter dictum? Appellatur n. & aliud ex eo paratũ remedium *crocus metallorum*. De *Paracelsi diacubeba*, & *emplastro incognito* etiam tu nihil.

De correctione pulueris antipodagrici, quid sentiat auctor.

Quid de succo marrubij.

Quid de tartari spiritu & misturâ triplici.

Quid sulphur metallorum Poterij?

Hydropicis *medicamenta è Chalybe* confecta, egregiè prodesse, cum aliis scribis. Nimirum aperiendi, & viscera corroborandi, vi pollent. Sed istis solis tota non absoluitur curatio. Exhauriendæ n. quæ in abdomine continentur, aquæ; id quod nullo alio remedio felicius obtineri censet Heurnius in *suâ methodo generali*, quàm elaterio: quippe quod aquas etiam in abdominis cauitatem illapsas probè educat. Hoc eo modo, quo Diagridium præparatum, nuper hydropico propinassem, nisi post alia remedia, (de quibus, si ita placuerit, proximè) & venter, & crura detumuissent. *Viscerum robur* aliquod adhuc superstes requiri, si medicamentis siue communibus, siue fortioribus, quicquam profici debeat, facilè concesserim. Quis enim viscera planè læsa corrigat? *Mercurio vitæ*, apud delicatas personas, ego non facilè vti velim; qui non semel ipsius violentiam obseruaui. Accedit, quod ab eius repetito vsu frequentiore ani procidentiam incurabilem excitari scripserit *auctor Basilicæ antimonij*. Vester ille ex Mercurio antimonij paratus, & per integrum annum in igne continuo seruatus, quòd tam fuit proficuus, & innoxius, vobis ex animo gratulor. Sed quotus quisque talem possidet? Nam vt de Mercurio ex antimonio eliciendo (cuius varij & operosi habentur modi) nihil scribam: quis ignem haud interruptum, toto anno facilè alat? Cogitaui quidem aliquoties, *num iste Mercurius, per vitrioli spiritum benignior ac mitior reddi posset*? Sed statim incidit in memoriam sublimatus, & ne ille per istam speratam correctionem, istius naturâ indueret, subueritus sum. Etenim è dissoluto per aquam calidam *Mercurio sublimato*, produci *vitrioli spiritum*, vti nominant, *philosophicum*, vna propè omnium Spagyricorum vox est. *Dosis*, quam exhibuistis, satis item magna fuit; quam ego robustissimo cuique vix dare velim: sed hinc liquet illius clementia. In *Potus abstinentiâ* eximium hydropicis positum esse præsidium, quis neget? Exempla habentur, nisi me fallit memoria, (neque enim loca iam excutere potui, propter summam festinationem) *in Obseruationibus Schenckij*, *Dodonæi*, *commentarius Heurnij super aphorismos Hippocratis*, &c. *Vina potentissima*, quæ *Dn. VVanckelium* omnibus suis hydropicis concedere scribis, an in omnibus locum habere possint, quæris. Si *vinum de Candiâ* eligatur, (quod singulari facultate non ventriculo saltem, sed & hepati languidiori, eximiè conferre constat,) idque parcè sumatur, cur id hydropicis planè denegem, præsertim si febris absit, vix inuenio. Concessi id hactenus meo etiam hydropico, qui paulatim conualescit.

Medicamenta Chalybeata quantum in hydrope præstent.

Elaterij præstantia in hydrope.

Viscerum robur in curatione hydropis requiritur.

Cautela in vsu Mercurij vitæ obseruanda. 1.

2. *Mercurius vitæ num per vitrioli spiritum benignior reddi possit?*

Doseos excessus.

Abstinentia à potu hydropicis vtilissima.

Vina potentissima num omnibus hydropicis commoda?

Vini de Candiâ facultates.

Referam de *Halecis vsu* historiam, quam hîc accidisse accepi. *Camerarius Iurispertus*, ex hydrope periculosissimè decumbens, petiit à *Packischio*, tum Medico suo, vt Halecis vsum sibi indulgeret. Annuit Packischius, sed hac lege, ne intra duarum horarum spatium quicquam potulenti super assumeret, & integrum halecem, si posset, absumeret. Ægrotus paret. Quid fit? Æger tandem ad vrinæ emissionem, stimulatus, tã largiter ipsâ profudit, vt per horæ ferè quadrantẽ nulla mictionis quies interueniret, ipsúmque abdomen sensibiliter magis magisque subsidere deprehẽderetur. Hanc historiã à *Dn. Gregorio Franco*, semel atque iterum recitari audiui. *D. Bucretius* etiam solorum halecum continuato per aliquot dies & septimanas vsu, potusque parcitate imperata, tres hydropicos se restituisse fassus est.

Halecum vsus in hydrope quantus?

De sulphure vitrioli, multi multa scribunt, & gloriantur; qui autem verum describat, vel ostendat, necdum video vllum. Kernerus *in sua Tetrade Chymiaticâ* cuiusdam modi, sibi tum recèns communicati, meminit: sed cuius nondum aliquod periculum fecerit. Tu tuum si successerit, communem mihi futurum promittis. Vtrinam verò & effectus, qui vulgò sulphuri isti adscribuntur, respondeant! Experiar, si eo potitus fuero, ipsius vires, & de iis Te certiorem, quam primùm faciam. Interim istud hoc in loco dissimulare nequeo, me *aquas è Narcoticis destillatas* pluris facere, quàm vlla ferè alia siue Philonia, siue Laudana, &c. Ansam, vt hoc faciam, præbuit *Bucretius*, qui *aquam* quandam, vti vocat, *Nepenthes*, parari iussit in officina; cuius cùm penes ipsum curæ cuidam vacans effectus salutares viderem, vrgente necessitate nõ apud alios duntaxat ægrotos, sed & in nupero meo decubitu ipsus pro inducẽdo somno paucarum guttarũ dosi, cùm intra corpus vsum ipsius repetij, tum foris naribus & temporibus illevi. Etsi autẽ ipsius genuina descriptio me adhuc dũ lateat, operam tamen daturus sum, vt à Pharmacopola ipsâ extorquere valeam. Hæc causa fuit, vt his ipsis diebus, *in Notis ad Pollionis mei titulum, de somni conciliatione*, paulò prolixiùs de his aquis disseruerim, & formulas vtiliores ex auctoribus hinc inde collectas plures recẽsuerim.

Sulphur vitrioli.

Aquæ Nepenthes Bucretij commendatio.

Spiritum calcis viuæ, tartaro resoluendo & dissipando idoneum esse, adeoque arthriticis doloribus mederi posse, non diffido. *Dulcedo ipsius*, quæ iactatur, vereor, ne eiusdem fortè sit conditionis, cuius *menstrua illa non corrosiua*, per quæ nonnulli suum potabile aurum parari clamant. Vt vt sit, ἐγχείρησις omnia monstrabit. Tu intereà amicè ignoscas, quod de re ignotâ meam hîc nihilominus censuram interponere, etiam non rogatus, ausus fui.

Spiritus calcis viuæ.

Diuturniorem aliquem morbum mihi sustinendum fuisse, nisi Natura materiæ peccantis colluuiem suo robore expulisset, omnino tecum sentio. Sed hîc ex te scire aueo; cùm nuper scripserim, *ad præcauendam renum inflammationem, venam mihi in vtroque pede successu satis laudabili sectam fuisse*, non præmissâ venæ alicuius superioris sectione: numquid censeas rectè, & secundùm methodi legem hoc factum? Certè in crudeli Nephritide idem præcipiunt Practici. Nec ignoras quàm in Ischiade extollant *venam*, ab effectu (quia videlicet malo isti certum adfert auxilium) *Ischiaticam* communiter dictam. In incipiente pleuritide & hypochondriorum doloribus, vtilissimam venarum pedum sectionem, aliquoties animaduerti.

Venarum pedalium sectio quatenus instituenda in præcautione inflammationis renum.

Tibi de Hartmannianis qualescunque diuinationes meas non fuisse ingratas, lætor. Continuationem, quam flagitas, primâ occasione, modò otium fuerit, instituam. *Pollionem* enim *cum tractatu de vnicornu, & scriptum Tabernæmontani* libenter prius absoluerem, vt tres illi de morbo Vngarico Tractatus Germanici tãdem Ienam mitti quirent. Interim igitur moram aliquam patienter feras, oro. *Hartmanniana* cui describenda concredã, noui neminẽ. Ipse quæcunque elaboro, ipsus itẽ describere cogor; vt proinde haud videam, quomodò medicamẽtorum quorundam cõmunicatione tuas Institutiones hoc tempore exornare possim. Postulat etiam partem *Pollio*, partem *Tabula de morbo Vngarico synoptica*, partẽ *Hoplotheca illa Iatrica*.

Quos labores auctor præ manibus habeat.

Hart

Hartmanniana, quamprimùm volueris, remittam. Nunc enim inspicere saltem licuit. *Hartmannum in suis commendandis sæpe fuisse nimium*, ego haud miror, qui id ex te ipsius nummaria, fama, quin etiam auctoritate, tam apud discipulos, quàm multos alios, fuisse scio. Nimirum, *quo quisque sua altius nouit extollere, eò etiam maiorem sui admirationem apud incautiores sibi solet concitare*. Antiquum est, *Mundum regi opinionibus*, atque idcirco, quia facilè credit, & omnia non satis perspecta pro Eleusiniis sacris protinus habet, volentem turpiter decipi.

Transcriptio, & non sola allegatio, quem vsum adferat?

Medicamenta Chymica vtiliora, vt ex aliis transcribas, non dissuadeo. Ita enim tam illis, qui auctoribus ipsis carent, quàm qui eos habent, consules. Illos namque sumptuum elargitione, qui in auctores coëmendos aliàs impendendi sunt; hos labore auctores ipsos adeundi liberabis.

Quid in iteratis scriptorum editionibus fieri suadeat Auctor?

Nisi sub prælo dudum fuissent Institutiones tuæ, ego suasissem, vt *augmenta*, quæ addis, *in peculiare aliquod volumen* coniecisses, & Institutionum iteratam editionem priori per omnia similem reliquisses. Ita enim priore exemplari possessores æquè ac posteriore vti potuissent; quod sat scio, multi ægrè ferent, qui illud emerunt. Sed cur, re non ampliùs integrâ, ego primùm ista moneo?

Vt placet *triplex Danielis Mylij Basilica*? Nondum percurri opus, nec temerè velim sumptus profundere.

De lactis defectus imminente infantis morte, caussis.

Moues sub finem tuarum litterarum quæstionem, & super eâ meum Responsum videre gestis: *Qui scilicet fiat, quòd infante morituro, lac non solùm matres, sed & nutrices deficiat?*

Vt verum fatear, τὸ ὅτι huius quæstionis mihi hactenus non patuit. Τὸ διότι ergo vt ex tempore nunc inueniam, difficulter percipio. Reiicis *tu siue matris, siue nutricis mœrorem*; cùm scias, eum aliquoties in nutricibus fuisse nullum. Quomodo verò tanta ἀστοργία siue in matrem, siue nutricem cadere possit, infante de vita periclitante, ego quidem vix mihi imaginari possum. *Vigilia, inappetentia, labor*, quæ hîc concurrunt, *lac imminuunt*: sed hæc etiã præsente lacte concurrere possunt.

Quid si etiam, vel *ob infantis debilitatem*, vel *lactis insuauitatem*, quam per mœrorem, & alias causas contrahere potest, suctio non fiat: quâ interruptâ lac deficere, notissimum est? sed fortassis nec has causas lactis defectus semper subsequitur. Si quis fortè *subitam menstruorum eruptionem* obtendat, audiet statim, vel eam tum prorsus defuisse, vel sæpe aliàs nutricibus adesse, citra lactis defectum. Quorsum ergo, nisi forsan ad *Scaligeranum illud plenum ingenuitatis verbum*, Nescio, recurram, vix ac ne vix quidem intelligo. Nec satisfecero Tibi, tametsi dixero; *infantem moriturum contrariam aliquam Nutrici obtinere facultatem, quæ in ore maximè item residet*, vt patet è lue Venerea per osculum propagata, ob quam sanguis retrocedat, & ceu vitis brassicam aut leo galli cantum, sic lac infantis suctum fugiat. Hîc enim tu mihi, sat scio, principij petitionem confestim objecturus es, cum illis, qui has ἀντιπαθείας cum occultis proprietatibus *ignorantiæ Asylum* nuncupare consueuerunt. Nec fortassis obliuisceris alterius objectionis, quæ à στοργῇ, quâ vnumquodque etiam brutum ad suorum conseruationem fertur, peti ac desumi queat. Ergo quid impræsentiarum, si hæc non sufficiunt, facilè respondeam aliud, quàm vsitatum illud, Nescio? cogitabo tamen de hac ipsa re deinceps diligentiùs. Sed audi; scribas, quæso, & tu, quid *de hoc muliercularum prognostico* sentias? Etenim si anus hiet, nec claudatur, (*vvan dass Zahloch offen ist, vnd sich nicht vvieder schliessen vvill*: ita illæ loquuntur) vt clysteres retineri nequeant, id certum mortis esse præsagium, continuò vociferantur. Mihi talis aliquis casus, vt verum iterùm fatear, hactenus occurrit nullus. Locutus tamen cum quodam Medico, qui istius certitudinem suis quibusdam Obseruationibus comprobauit. Sanè *facultatum naturalium abolitionem esse pessimum signum*, non diffiteor. Vtrum tamen in hac parte hiatus iste (qui à paralysi fortassis sphincteris proficisci posset) mortem protinus denuntiet, tuam sententiam cognoscere gestio. Sed finem facio, & te cum tuis bene valere, atque à nobis plurimùm saluere iubeo. Breslæ, die 5. Decemb. Anno 1619.

De ani hiatu.

EPISTOLA IX.

PERIOCHE.

1. *Annum vouet felicem.* 2. *Vetat suas litteras publicari, nisi incudi priùs redditas.* 3. *Sennerti aqua antiscorbutica.* 4. *Dubitat, an sal vini à tartaro non differat, tartarique naturam magis explicat.* 5. *De Benzoës florib. iudicium Sennerti.* 6. *Nouitia medicam. non temerè in vsum vocanda.* 7. *Crollius vnde sua hauserit.* 8. *De aliquot ipsius effatis iudicium Sennerti.* 9. *Sulfur metallorum Poterij, videri è croco antimonij paratum medicam.* 10. *In hydrope præter chalybeata medicam. necessaria esse hydragoga.* 11. *Stibiata & Mercurialia rarò apud hydropicos vomitum mouent.* 12. *De spiritu vitrioli philosophico, obseruatiuncula.* 13. *De vi soporifera spiritus vini, dum à laudano opiato abstrahitur.* 14. *Probatur venarum pedalium sectio in præcauenda renum inflammatione.* 15. *Censura de Dan. Mylij chymicis.* 16. *De prognostico ex ani hiatu, cum obseruatione Sennerti.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SALVTEM, annumque nouum felicem. Id enim, vt à Deo Opt. Max. *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, seriis votis ac precibus petamus, res ipsa flagitat. Verè enim sunt iam ea tempora, in quibus homines ferè exanimantur ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ, neque quisquam sibi ab istis turbis ac periculis immunitatem polliceri potest. Sed vt ad litteras tuas veniam, quod olim à te petiui, iam repeto, si forsan doctorum virorum, quæ ad te scribuntur, Epistolas aliquando publicare volueris, ne meas inseras, nisi prius relegendas miseris. Sunt enim extemporaneæ omnes, nec, vt opinor, ita scriptæ, vt publicâ luce dignæ sint. Aquam tuam scorbuticam, si mittere placuerit, grata erit. Hæc mea est, quâ vtor.

Aqua antiscorbutica Sennerti.

℞. *Cortic. tamarisc. radic. capparum, fraxini, polypodij q. radic. 5. aperientium, an.* ℥. j. *armoraciæ acerrimæ minutim incisæ*, ℔. j. ß. *chamædryos, chamæpityos*, an. M. j. *trochisc. de capparib.* ℥. j. *Infund. per dies iv. in seri lactis caprini* ℔. iij. *vini Rhenani*, ℔. iv. *Posteà adde succi cochleariæ, nasturtij aquatici, beccabungæ, fumariæ*, an. ℥. viij. *destillentur.*

In discursu de tartaro non magna in nostris opinionibus est discrepantia; nisi forsan in eo aliqua sit, quòd salem vini à tartaro illo feculento differre non putas; de quo dubito. Habent omnia vina suum salem; neque tamen omnia arthritidem generant. Et non video, cur illud ἀνεπιτήδειον *Hippocratis*, quod est in terrâ calcariâ, argillosâ, minerali, aut metallicâ, omne salis naturam induere, & in sal vini mutari debeat; ac mihi absurdum non videtur, illud suam naturam vino etiam per minima mixtum retinere, & tandem, vt corpori alendo ineptum, arthritidi causam præbere. Neque necessarium videtur, vt tophi illi, qui in thermis, & aliis aquis concrescunt, ac succum lapidescentem in se habent, toti salini sint. Tale ergo quid præter salem, vina illa insalubria continere puto, qualis est materia tophorum illorum, quæ tamen ita thermarum aquis per minima permista est, vt nullo modo animaduertatur, donec canalibus, lignis, & lapidibus adhærescat.

Tartari natura magis explicatur.

Flores Benzoës quod attinet, (qui omninò maxima ex parte sale volatili, vt scribis, illius lachrymæ constant,) & ego non nullorum præconiis permotus periculum de iis feci. Sunt autem omnes, quocunque etiam modo parentur, acerrimi saporis. Vidi enim & qui in nostrâ & qui in Dresdensi officinâ fuerunt parati. Ideòque non facilè ad illam dosin adscendere ausim. Commodè dantur cum saccharo candi in ouo sorbili. In asthmaticis non inefficaces esse deprehendi. An verò ideò ab iisdem etiam phthisici multum commodi sperare debeant, sine tamen incommodo, dubito. Nescio quomodo nostrum sæculum in arripiendis istis nouitiis medicamentis, nondum satis probatis, tam audax sit; & sæpe eorum præconiis fidem habeat, qui Medici non fuerunt. Fuerit etiam *Beguinus* peritus in ἐγχειρήσει Chymicâ; medicus tamen non fuit. *Crollius* quantum curando præstiterit, incertum; hoc non incertum, pleraque illa medicamenta eum à Chymicis Rudolphi Imperatoris accepisse, qui non omnes fuere Medici. Ausisne tu cum eo *lac sulphuris* cum aquâ cinamomi hecticis & aridis exhibere? Adstipularisne illis vniuersalibus, & indefinitis propositionibus; *Omnibus febribus, tam continuis, quàm intermittentibus, omnibus infirmitatibus ventriculi, cordis, capitis, hepatis prodest*, & c. Quid *Poterij sulphur metallorum* contra hydropem sit, equidem certò non scio: suspicor tamen è *croco antimonij* medicamentum esse. Nam per aluum aquas euacuauit, non per sudores, quod præstat sulphur auratum antimonij. Quid Diacubebæ Paracelsi sit, itidem ignoro. Hydropicis *medicamenta è Chalybe parata* prodesse, non neglectis tamen aquas euacuantibus, tibi assentior. Saburra enim illa nisi euacuetur, reliquorum medicamentorum vim hebetat.

Iudicium de Floribus Benzoës.

Dosis & vsus.

Admonitio de nouitiis medicamentis.

Vnde sua hauserit Crollius?

Iudicium de Crollij sententiis.

Quid sulphur metallorum Poterij sit Sennerto?

Chalybeata quatenus hydropicis vtilia?

Elaterio nunquam sum vsus. *Medicamenta autem Antimonialia & Mercurialia, quæ in aliis vomitum facilè mouent, rarò vomitum in iis mouere animaduerti.* Quibus medicamentis illum tuum hydropicum sanâris, scribe. Ego de oleo antimonij, quo hydropicum curaui, proximè quoque scribam.

Antimonialia & Mercurialia non semper vomitum mouent.

Et cùm *spiritus* vitrioli *philosophici*, ex aquâ, quâ butyrum antimonij paratur, mentionem feceris: facere non possum, quin scribam quod nuper in eo obseruaui. Papyrum quâ vitra teguntur, non corrodit, vt spiritus vitrioli, & salis; vitra tamen, in quibus asseruatur, rimas contrahunt. Quod in tribus vitris

Obseruatio de spiritu vitrioli Philosophico.

obseruaui. Nolo tamen hinc vniuersale quid concludere; poteris & Tu id obseruare. *Sulphur vitrioli* de quo nuper scripsi, non mihi probatur; aliud experiar. Et *non puto hac in re multum laborandum esse; cùm Laudanum Opiatum satis suum officium præstet.* Ex opio aquam narcoticam facilè confici posse puto; etsi periculum non fecerim. Scio enim aliquando hîc Pharmacopæi famulum obdormiuisse, cùm in B. spiritum vini à laudano Opiato separaret, solùm vapore illius per nares admisso. Si tamen *Bucretij* illam expiscatus fueris, fac vt mecum sit communis.

Obseruatio de spiritu vini à laudano Opiato abstracto.

Ad præcauendam renum inflammationem in vtroque pede venam Tibi rectè, & secundùm methodum apertam fuisse censeo. Satis enim ab hisce partibus reuellere hæ venæ possunt. *Hartmanniana* si iam describendi tempus non est, remittas. Alio, quo volueris tempore, iterum communicabo.

Probatur sectio venarum pedum in præcauenda renum inflammatione.

Danielis Mylij Chymica emi quidem, sed nondum legi. Nisi priorem partem emissem, alteram non comparassem; sunt mera collectanea.

Censura de Danielis Mylij Chymicis.

Prognosticum illud mulierculàrum vestrarum *ex ano hiante* petitum, non incertum esse puto. Vidi id accidere in Academiæ nostræ Quæstore, *M. Eliâ Iano*; cui Apoplexiâ correpto ita anus hiabat, vt clyster retineri non posset. Intra sextam horam mortuus est. Idem si in aliis grauibus aut acutis morbis accidat, proculdubio lethale est. Si tamen ex priuatâ musculi Ani Paralysi id fiat, non lethale esse puto, &c.

De Prognostico ex ani hiatu. Obseruatio.

Vale. VVittebergæ, pridie Cal. Febr. Anno 1620.

EPISTOLA X.

PERIOCHE.

1. *Aqua antiscorbutica Doringij.* 2. *Aquæ melissæ compositæ eiusdem vires, & descriptio, additâ ratione compositionis.* 3. *Sale Vini, & tartarum ipsius spirituosum, vnum idémque esse.* 4. *Responsio ad instantiam Sennerti.* 5. *Fundamentum sententiæ Sennerti, cum Respons. Doringij.* 6. *Explicatio sententiæ Doringij per aliquot exempla rem illustrantia.* 7. *Vina Rhenana cur arthriticis conuenientiora iudicet Doringius.* 8. *Flores benzoini remedium non contemnendum.* 9. *Non tam ad remediorum auctores, quàm ad ipsa remedia attendendum.* 10. *Agyrtarum arcana commentitia cauenda sapienti.* 11. *Lac sulfuris phthisicis quomodo prosit.* 12. *Arcæi phthisicos curandi ratio per bocheta.* 13. *Qualiter decocta ista impinguent vtentes.* 14. *Auctoritates pro Arcæo.* 15. *Sulfur metallorum Poterij, è croco antimonij esse, negat Doringius.* 16. *Catharticorum & phlebotomes frequentiam quæ sequantur incommoda.* 17. *Facultates sulfuris metallorum Poterij.* 18. *Sulfur illud metallorum videri esse panacæam sulfuris antimonij.* 19. *De Paracelsi Diacubeba, coniecturæ.* 20. *In felici curatione hydropici, tria omne punctum tulisse: Emplastrum, vinum purgans, & aquam destillatam hepaticam: quæ tria describuntur.* 21. *De Mercurio vitæ, quæstio.* 22. *Alia, de vsu spiritus vitrioli philosophico contra epilepsiam.* 23. *Contra sectionem venarum pedis, ad præcauendam renum inflammat. obiectio.* 24. *Hartmanniana iam antè ab aliis publicata fuisse.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Litteras tuas, quascunque *Tabulis de Morbo Vngarico* deinceps insertutus sum, relegendas suo tempore mittam, quia ita postulas. Nunc *Pollio* adhuc me detinet; in quo de cordis palpitatione versor. Tardè procedit labor multis de causis, quarum partem nuper Tibi descripsi. Aqua mea antiscorbutica sic habet. ℞. *Herbarum cochleariæ, nasturtij aquatici, beccabungæ, nummulariæ, chelidonij minoris*, (in ipsius defectu radices eiusdem substituuntur) *barbareæ, siue accipitrinæ*, an. M. j. *flor. cordial.* an. ℥. ij. *calendulæ* ʒ. ß. *rad. gentianæ*, ʒ. ß. *calami aromatici* ℥. vj. *bezoart. aronis*, an. ʒ. ß. *cortic. citri siccatorum, aurantior. sicc.* an. ℥. iij. *trochisc. de eupatorio*, ℥. vj. *sem. cuscutæ*, ʒ. ß. *cochleariæ, nasturtij aquatici, anisi, fœniculi*, an. ℥. ij. *Incisa infundantur per triduum in aqua fumariæ, cuscutæ, cardui benedicti*, an ℔ iij. *vini albi generosi*, ℔ ij. *aquæ nostræ melissæ compositæ*, ℔. ß. F. s. a. in vasis vitreis per B. M. destillatio, suspendendo in alembico nodulum *ex speciebus Diambræ*, ℥. ij.

Aqua antiscorbutica auctoris.

Aqua melissæ composita, quâ potissimùm apud fœminas ad cor & vterum roborandum, menses promouendos, (grauidis tamen minimè mouet) flatus dispellendos, & id genus alios affectus, vtor, hæc est. ℞. *Herbarum melissæ veræ*, M. vj. *cardui bened. flor. calendulæ*, an. M. j ß. *cortic. citr. siccat.* ℥. vj. *cinamomi acutissimi*, ʒ. ß. *rad. angelicæ, calami aromatici, pimpinellæ*, an. ℥ ij. *croci integri*, ℥ j. *infundantur in vini Vngarici optimi*, quart. iij. *vini sublimati rectificatissimi*, ʒ. iij. *stent in infusione per dies iv. quotidie cum spatula agitando; postea destilletur per B. M.* in vase vitreo. Miraris Stomachicorum & cordialium admistionem? Eam verò datâ operâ institui; qui scio, ventriculum hîc maximè peccare, & vitales spiritus languere. Et affirmare Tibi audeo, *Puluerem stomachalem à me correctum*, (de quo olim, si rectè memini, aliquid ad Te) & additione salis cochleariæ, atque olei de corticibus citri fortificatum, apud scorbuticos multa præstitisse. Radix gentianæ, quæ basis propè est meæ aquæ, quàm sit nobilis medicina, ipsemet nosti. De cæteris, præsertim seminibus cuscutæ nihil dicam. Quibus propter caliditatem minus commodam suspicor; illis admistione aliarum aquarum & syruporum, inprimis acetosi simplicis, oxysacchari simpl. & similium, ipsam attemperare soleo. Flatus insigniter discutit, & præter alia commoda, coctionem egregiè promouet.

Aqua melissæ compositæ vires. Descriptio.

Rationes dantur sectionis aquæ antiscorbuticæ.

Quomodò corrigatur?

In *Discursu de tartaro* non magnam esse in nostris opinionibus diuersitatem, ipse nuper fassus sum. Iterum dico; in re ipsâ nobis inuicem conuenire, in solis autem nominibus discrepantia aliqua nobis intercedit; quam vsque adeò magni non faciendam censuit, vti scis, passim Galenus. Tu offenderis *salis vini, & tartari spirituosi*, (à me non tantùm propter exquisitissimam per minima cum vino permistionem, sed & vt sic dicam, volatilisationem, cuius gratiâ alembicum etiam (id quod in vino Poccauiensi potissimùm locum habere, aliàs scripsi) simul transcendit, ita appellati,) promiscuâ acceptione.

Explicat auctor suam sententiam de sale vini & tartaro spirituoso.

Improbare ipsam videris ex hoc fundamento: quòd omnia quidem vina suum habeant salem; verùm non omnia generent arthritidem. Sanè lubens concedo vtrumque membrum. Hinc tamen nondum sequitur; sal vini, & tartarum esse diuersa. De certo enim vini genere, v. g. *Ketschergensi, Toccauiensi*, &c. quæritur, an in hoc, vel illo, quatenus talia, vino, ista ab inuicem sint distinguenda? Tu id affirmas: ego nego. Affirmationis tuæ caput in eo consistere animaduerto, quòd non videre videaris, cur illud ἀσύστατον *Hippocratis*, quod est in terrâ calcariâ, argillosâ, minerali, aut metallicâ, omne Salis naturam induere, & in Sal vini mutari debeat; quin non absurdum videri, illud suam naturam vino etiam per minima mixtum retinere, & tandem, vt corpori alendo ineptum, arthritidi causam præbere.

Respondetur instantiæ Sennerti.

Fundamentum Sennerti.

Sed videris mihi, (quod tamen pace tuâ dictum volo) *mi Sennerte*, Salem in abstracto, à Sale in concreto consideratum, id est purum putum Salem, à Sale impuriore non discernere. Explicatiùs aliquantò, vt animi mei sensa penitiùs intelligas, per exemplum rem istam Tibi aperiam.

Responsio auctoris.

Vitriolum sal esse, non negabis. Atqui non est purus putus sal: quandoquidem post calcinationem, & salis extractionem, terra fixa, nullo liquore amplius resolubilis, ex eo remanet. Interim in aquâ ante vstionem totum soluebatur, eidémque per minima miscebatur. Pari ratione Salis nomine omne illud intelligo, & hoc nomine sine absurditate appellari posse existimo, quicquid substantiæ vini per minima vsque permiscetur. *Nihil enim, quod salis naturam non participat, hoc præstare posse, mihi quidem persuasissimum habeo.* Et cur vino, quà scilicet tale Vinum, hoc est, in hoc, vel illo solo natum, eiusdemve Sali, tale quid non adscribam, haud percipio.

Explicatur per exemplum.

Quippe vitis id è suo solo attraxit; vitis alterauit, & concoxit; vitis denique vuis communicauit, atque ita vino ex vuis exprimendo, tandémque expresso, proprium fecit. Perinde equidem res ista habere videtur, atque cum Chylo, & consequenter sanguine inde producto: quorum vtrumque proprium fit huius, illiusve animantis, a quo elaboratur. Nam etsi diuersa animalia, vno eodémque pabulo alantur: attamen tam chylo, quàm sanguini singulare aliquid forma animantis specifica calore natiuo ministro, superaddit, ob quod, & animalium carnes diuersi saporis, ac qualitatis, & eorundem excrementa diuersimoda exsistunt. Sic in vite idem euenire non dubito. Etenim vinorum diuersitatem, in vno sæpe solo natorum, quis non aduertit? Multùm, mehercule, refert, vnde vitium surculi capiantur, ac cuius indolis ij sint. *Gornbergensia* igitur vestra, non ob Soli duntaxat, sed simul, & quidem vt principaliorìs causæ, primorum suorum parentum (vt ita appellem) implantatam bonitatem, *Ketschbergensibus* salubriora esse reor. Memini enim me aliquando apud vos audiuisse, *vitium Iessensium primos surculos è locis Rhenanis esse petitos.* Quis igitur miretur, ista vina Rhenanorum naturam adhucdum imitari?

Aliud exemplum.

Iessensium vitium surculi vnde primùm petiti?

imitari? Nôsti transplantationum vim, atque efficaciam; vbi quidem res transplantatæ ratione soli, in quod transplantantur, non leues alterationes suscipiunt, interim tamen alimentum sibi assimilant, & proprium faciunt. Thermarum succum lapidescentem, aquis per minima sic permistum, vt nullo sensu deprehendatur, donec tandem canalibus, lignis, & lapidibus adhærescat, quod attinet: næ is meam opinionem potius stabilire, quàm conuellere videtur. Illum ipsum enim salinum esse, tametsi non totum, h. e. purum putum, sed mucilaginoso inuolucro vestitum, & à solo sale demùm coagulari, atque in tophum compingi, nec tu, vt opinor, negabis. *Tophos istos tartari concreti nomine commodè insigniri*, haud abnues? Quid causæ igitur sit, cur horum tophorum proximam materiam, formâ liquidâ thermarum aquis per minima permistam, (id quod nullius alterius, quàm vnius salis beneficio accidere puto: sal enim succum illum lapidescentem resoluit per minima. Argumento sunt metallorum per suas aquas fortes solutiones, magisteriorum è lapidescentibus per acetum præparationes, & vrinæ integræ, siue nondum turbatæ) à prædominio salis, salem non appellem?

Tertium exēplum a Sennerto adductum pro auctore stat.

Nostra *Elementa* pura non sunt, & tamen vnumquodque à prædominante appellationem sortitur. Vides hinc, *mi Sennerte*, quo sensu *salis* nomen vsurpem, & cur vino potiùs, quàm solo natali effectus adscribere malim. Tu si aliter rem istam explicandam censes, per me sanè licèt: modò fatearis, rem nos diuersis loquendi formulis notare eandem. De *Vinis Rhenanis* addebam in primis meis litteris, quòd ea duplici nomine arthritidis generationi minus idonea esse censeam: cùm quòd minùs, quàm Vngarica, sint spirituosa; tum quòd vi diureticâ præ aliis vinis polleant maiori. Vis ista vnde proficiscatur, tu non explicasti. Ego cui rei adscribendam arbitror, tunc innui.

Quartum exemplum.

Vina Rhenana cur arthriticis conuenientiora?

Flores Benzoini asthmaticis prodesse, quis ambigat? phthisico illi meo cum floribus sulphuris permistos propinaui frequenter hactenus, non sine nullo, vt mihi videtur, successu. Offensam nullam inde animaduerti. Si iis fidem habemus, qui pro Lasere veterum habent; aut *Buttneri* placita sequimur, qui pro Opobalsamo in antidotorum magnarum compositiones substituit; (de qua re in *Annotationibus ad Collectanea de Mithridatio* à me dictum est, p. 280. & *seqq.*) Flores certè isti minimè sunt flocci faciendi, sed ipsorum vires diligenter inquirendæ. Non censeo attendendum esse, tam ad remediorum quorundam auctores, veræ medendi methodi vtplurimùm ignaros, quàm ad remedia ipsa. Namque & hîc locum habet illud: *Sæpe etiam est olitor non importuna locutus.*

Flores Benzoini nō contemnendi.

Non ad remediorum auctores, sed remedia ipsa attendēdum.

Sic à plebe quandoque discimus quædam euporista, quæ deinceps cum ratione adhibita magnarum videmus esse virium. Consule primam nostræ Medicinæ originem; reperies, per experimenta ipsam cæpisse, & ad hoc fastigium tandem, ministrante ratione, adscendisse. Interim tamen quorundam temeritati per ista patrocinari nolim: qui omnia *omnium erronum & ciniflonum*, quæ venalia extrudunt, commentitia arcana protinus arripiunt, & præconiorum amplitudine persuasi, non sine certo sæpè sanitatis detrimento, hominibus obtrudunt. *Prudentiâ hîc opus est medicâ; ne pro remedio venenum propines.*

Errones fugiendi.

Quæris ex me, *an cum Crollio ausim lac sulphuris cum aquâ cinamomi hecticis, & aridis exhibere?* Si balsamum sit humidi radicalis, virésque confortet naturales, (quas facultates ipsi adscribit *Crollius*) quidni ausim? Si hectici proper vlcus pulmonum arescunt; quidni id, sed cum aliâ aliqua aquâ specificâ, dare ausim? *Sublatâ enim causâ tollitur effectus*; & ad id, quod magis vrget, principaliter attendere decet. Nota Tibi proculdubio est *Arcæi phthisicos per decoctum ligni curandi ratio*; à quo istos non tantùm non lædi, sed impinguari insuper contendit. Paradoxon istud pro Endoxo plerique iam habent; *Guajaci, salsæ, sassafras, chinæ, & similium decocta impinguare.* Quod Horatius Guarguantius *in suis Responsis Medicinalibus*, *mihi pag.* 235. hunc in modum explicat. *Ista decocta attenuant quidem, & exsiccant prauos, & excrementitios humores; bonos verò & vtiles intactos relinquunt. Excarnibus igitur, & emaciatis, nullum damnum inferunt. Cùm enim macies & excarnis habitus à malâ nutritione proficiscatur; mala autem nutritio ob acres, & salsos humores, qui dulcem & vtilem sanguinem absumunt, ac pinguem agglutinari prohibent, fiat; consectarium est, vitiosis istis succis per decocta prædicta consumptis, corpora vicissim rectè nutriri, ac impinguari.*

De vsu lactis sulphuris apud phthisicos.

Quomodo Arcæus phthisicos curauerit?

Qualiter decocta guajaci &c. similium impinguent.

Eandem rationem curandi Phthisicos obseruauit, ac commendauit *Erastus*, vt videre est apud Schenckium *de phthisi, lib. 2. obseru.* 145. Vide ibidem, obseruationem præcedentem. Alphonsus Ferrus, *lib. 2. de ligno sancto*, vsu decocti ligni guajaci Phthisicos extremè afflictos sanitati restitutos esse, affirmat. Radicis chinæ decocto mulier quædam aliquandiu vsa, & obesior, & toto corpore firmior euasit, Ferlinus *Historia altera Med. parte* 3. *pag.* 70. Vniuersalibus illis & indefinitis propositionibus, quas proponis de lacte sulphuris, quis vtatur, ego nescio. Apud *Crollium* certè ipsas non inuenio.

Auctoritates pro Arcæo.

Quid verò tu de marrubij succo, & cucurbitularum paruarum, in imminente arthritide, vsu? Intactum enim vtrumque reliquisti. *Sulphur metallorum Poterio* dictum, non esse medicamentum ex ♁ croco confectum, ipsásque aquas per aluum subducens, non magno negotio ex ipsomet *Poterio* tibi demonstrabo. Etenim *Poterius* culpat huius temporis Medicos, qui ægrorum salutem in catharticis, & phlebotomiis sæpè repetitis repositam esse arbitrantur, curationis vtriusque virium minimè memores. *Cathartica* siquidem frequenter reiterata radicale humidum exhaurire, *Phlebotomiam* pariter totum corpus refrigerare, & idem humidum absumere prætendit; vnde postea cruditates multæ, & ab his deinceps mille alia incommoda, & præsertim hydropes, generentur. Suo itaque illi ægroto ferè quadragenario, ex Anasarcâ & Ascite, Asthmate quin etiam & similibus a quatuor mensibus in lecto decumbenti, metallorum sulphuri cum conseruâ rosarum olei vitrioli guttulis aliquot adiectis, exhibuit; à cuius vsu intrà horam spiritum commodius ducere cæpit. Sequenti diu eiusdem remedij vsum quater iterauit, summo videlicet manè à prandio, paulò ante cœnam, & statim sub lecti ingressum. Magnitudo medicamenti vix fabam superauit; sapor sacchararo rosaceo parùm dissimilis. Actio eius fuit, *non aluum laxare, non vires labefactare*, vt elaterium, scammonea, ebuli semina, & similia solent; verùm incidendo, aperiendo, atque natiuum calorem adiuuando, saburram omnem aqueam foras propulsare, expellere, ac deiicere. Operatur in nobis istud remedium solis instar, *crudos humores coquendo, & superfluos insensibiliter exsiccando*. Sic fluxiones omnes tollit, partibus nobilioribus robur conciliat, ac demum reparat vires, fessáque membra iuuat. Suo igitur ægroto roboratis visceribus, & commodioribus viis adapertis, intra 12. dies, abdomen totum detumuit, magnâ aquæ copiâ per os & virgam erumpente. Hac curandi methodo, atque his remediis, tam iuuenes, quàm senio confectas personas, sese ex hydrope liberauisse, gloriatur Poterius, *Centuriâ primâ curationum insignium, obseruatione 2. de hydrope, p.* 19. Ex his proculdubio intelligis, *mi Sennerte*, sulphur illud metallorum neutiquam esse remedium ex antimonij croco paratum. Si non sit sulphur auratum; panacæam tamen sulphuris antimonij (cuius sulphuris præparationem Trognius primus, quod ego sciam, descripsit. Vide & lac sulfuris in Balduini Clodij *Officinâ Chymicâ, p.* 151.) esse crediderim; quam reperies in *Tyrocinio Chymico Beguini per Barthium edito, lib.* 2. *cap.* 20. *p.* 344 de quâ vt tuum mihi iudicium candidè exponas, oro.

Sulphur metallorum Poterij non est à croco antimonij.

Catharticorum & Phlebotomiæ frequentiam quæ incommoda sequantur.

Facultates sulphuris metallorum Poterij.

Sub nomine *Diacubebæ Paracelsi*, istam adeptus sum formulam, quam tamen non censeo genuinam. ℞. *Acori conditi cum melle*, ℥. iv. *cubebarum puluerisatarum*, ℥. ij. M.

Diacubebæ Paracelsi.

Norimbergenses peculiarem præbent descriptionem, quam ad incipientem hydropem, & hepatis corroborationem valde commendant. Quis ipsius author sit, non addunt. Placet quidem compositio; sed calidiori hepati magis videtur esse amica, frigidiori, quale maximam partem apud hydropicos esse solet, *Cyphoides Andromachi* magis ex vsu esse dixerim. An rectè dicam, tu dicas proximè.

Norimbergensium. Hoc calidiori hepati.

Cyphoides Andromachi frigidiori vtilius.

Medicamenta Mercurialia, & Antimonialia hydropicis rarò mouere vomitus, scribis. Ego talia nulli hactenus exhibui. Tibi igitur id affirmanti contradicere nolo.

Medicamenta, quæ hydropico illi meo, post alia incassum per aliquot septimanas adhibita, maximè proficua deprehendi, tria ista præcipua fuerunt; *Emplastrum* videlicet *pro abdomine, vinum purgans, & aqua destillata hepatica.*

Quibus remedijs auctor hydropicum curauerit.

Emplastrum

Emplastrum sic habet. ℞. *Colophoniæ*, ℥. iij. *ceræ nouæ*, ℥. ij. *gummi elemi, tacamahacæ*, an. ℥. j. *salis nitri*, ℥. j. ß. *sulphuris viui*, ʒ. vj. *pulver. santali rubri, myrrhæ rubeæ, mastiches el. olibani*, an. ℥. ß. *ol. laurini*, ʒ. vj. *balsami Indici*, ʒ ij. Infundatur santalum in *spiritu vini* per horas aliquot: pôst adde cæteris, & F. s. a. Emplastrum, quod non inquinet.

Istud super linteum extensum toti abdomini applicari iussi: à quo non tantùm abdomen insigniter emollitum est, quod anteà nullis inunctionibus emolliri potuit, sed tensum, ac remittens semper mansit; verùm etiam cutis sensibiliter madere deprehensa est. Hinc postquam de vino, quod tali Nodulo superfusum erat, bibere cœpit, tam largiter, & cum tantâ εὐφορίᾳ euacuatus est, vt *Hippocratici* illius *Aphorismi* (qui, iis, qualia oportet, expurgatis, ægros iuuari, & euacuationes ab ipsis facilè tolerari, monet) veritatem liquidò obseruauerim.

Vsus & vires.

℞. *Herb. absinthij pontic.* p. j. *gratiolæ, soldanellæ, fol. senæ ol. sem. ebuli*, an ℥. ß. *cortic. radic. ebuli, hellebori nigri præparati*, an. ʒ. iij. *turpethi albi & gummosi* ʒ. ij. *cortic. aurantiorum*, ʒ iij. *zinziber. albiss.* ʒ. j ß. *sem. anisi, carui, fœniculi*, an. ʒ. j. Incisa includantur Nodulo.

Nodulus pro vino.

Prioris Noduli vires postquam vini affusione totæ essent exhaustæ, alium recentem parari iussi; quiete nihilominus ipsius vsui subinde interpositâ, & roborantibus interiectis. Inter roborantia autem principem locum facilè tenuit sequens aqua destillata.

℞. *Herb. agrimoniæ*, M. ij. *cuscutæ, chamædryos veræ*, an M. j. *rad. calami aromatic. rhapontici veri, cichorij*, an. ʒ. vj. *granorum chermes*, ʒ. ij. *flor. cichorij, hepaticæ nobilis*, an. ʒ. iij. *sem. ebuli*, ℥. j. *ligni sassafras*, ℥. j ß. Incisa & conquassata infundantur in s. q. *aquæ agrimoniæ & cichorij per biduum.* *Posteà adde hepar vituli*

Aqua destillata hepatica.

vituli adhuc calens, & minutissimè dissectum, No. 1. Instituatur B.M. s.a destillatio, cauendo, ne hepar aduratur, suspendendóque in alembico Nodulum ex syndone alba lotâ cui inditæ sint *specier. diatrion santalon* ʒ. *camphorâ* ʒ. ii.

Habes hîc *mi Sennerte*, curationis illius remedia tria, quibus præ cæteris omnibus vnicè speratum euentum ac successum adscribo.

Tu de *Antimonij Oleo*, quod te proximè facturum pollicitus es, etiam scribe. De *ani incurabili procidentiâ*, quam ad frequentiorem vsum Mercurij vitæ consequi scripsi, vti & de correctione eiusdem Mercurij, de quâ num per spiritum vitrioli commodè fieri possit nuper dubitaui, ne verbum quidē adiecisti. Quæso te horum ne obliuiscaris proximâ occasione. Quin & tuum iudicium mihi exponas; numquid adstipuleris Barthio, qui *super l. 2. Tyrocinij Chymici, c. 12. Notâ 1. ad Titulum, de Mercurio vitæ*, rationibus satis plausibilibus pugnat, hunc ipsum puluerem emeticum nihil esse aliud, quàm Antimonij Regulum, spiritu sublimati vitriolico dissolutum, & calcinatum.

Quæstio de vita Mercurio.

Spiritu vitrioli philosophico, ad Epilepsiam tantoperè à Chymicis commendato, num aliquando vsus es? quandoquidem mediocrem ipsius quantitatem possides. De vitrioli sulphure totus siles. Aquam narcoticam nondum habeo; vbi habuero, promptus tecum communicabo.

Spiritus vitrioli Philosophicus contra Epilepsiā laudatur.

Ad præcauendam Renum inflammationem in vtroque pede venam rectè & secundùm methodum sectam censes; cùm ab istis partibus venæ istæ satis reuellere possint. Hanc verò seriò censes? nec morbi principium vereris? Ego quod impræsentiarum Tibi obijciam, propter temporis penuriam, non habeo aliud, quàm vt ista cum illis concilies, quæ scripsisti *l. 5. institutionum, parte 2. sect. 1. c. 18. contra Fuchsium*, in curatione inflammationis vterinæ, venarum, poplitis, aut malleoli sectionem commendantem. Si enim vera sunt & firma, (prout ipsa esse mihi persuadeo) quæ illic habentur, vt præsentia consistere possint haud video. Tuum erit hæc à contradictione vindicare.

Obiectio contra sectionem venarum in pedibus ad præcauendam Renum inflammationē.

Hartmanniana cum luculentâ gratiarum actione remitto. Secretiora mihi spopondissem: Vix enim inter ea reperio aliquid, quod alij hodiè non publicarint.

Hartmanniana iam antè publicata.

Mylij scripta quereris mera esse collectanea: sed talia quoque erunt pleraque, quæ *in Notis ad Pollionem*, & *Tabulas de Morbo Vngarico synopticas*, additurus sum. Si hoc nomine reijcienda, nolim vtique edere sed priuato duntaxat vsui seruare. De *spiritu Calcis viuæ* nihil hac vice monuisti: Noli & huius deinceps obliuisci.

Iudicium tuum de *prognostico ex ani hiatu* desumpto, placet. Meum *de Nutricum Lactus defectu*, infante morituro, num probes, aut probaueris, ignoro. Si quæ desideras ampliùs, proximè fortassis scribi poterunt.

Ecquid rerum gerunt passim in Academiis Enthusiastæ, *Fratrū Roseæ Crucis* titulo superbientes? Marpurgi quid acciderit, sine dubio nôsti. Fuerunt non ita diu, vti intellexi, & apud vos talia ingenia, quæ mira de Electoris interitu, & vestræ Academiæ dissipatione præ foribus quasi stante, sine pudore & metu elocuta esse dicuntur. Miror, Te de istis nihil planè ad me. Quicquid sit aut fuerit, vt me primâ occasione de eo certiorem facias, precor, &c. Bene cùm Tuis vale, & à nobis salue. Breslæ, die 22. Februar. Anno 1620.

EPISTOLA XI.

PERIOCHE.

1. *Tractatus aliquot suos, nominatim Mithridatiotechniam ad Sennertum mittit, deque erratis typographicis conqueritur apud ipsum.* 2. *Iudicium Sennerti super ipsis petit.* 3. *Quo fine istos publicarit, docet.* 4. *Formula aquæ narcoticæ, seu Nepenthes Bucretij, vnà cum dosi, & correctione.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Nisi mihi Rhedarius vester, Petrus, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, fortè fortunâ obuius hodie factus esset de ipsius ad nos aduentu nihil planè mihi constitisset. Miratus verò fui maximoperè, quî factum sit, vt per ipsum nihil omnino litterarum ad me dederis. Auidè quippe tuum ad meas proximas expecto responsum: quod vt maturare velis, etiam atque etiam te rogo.

Mitto nunc tandem *libellorum meorum exemplar*; sed non sine pudore. Tā vitiosè enim excusum est, vt me fœtus istius à prima inspectione protinus insigniter pœnituerit. Optarim profectò, vel nondum in lucem editum, vel correctiorem edendum. Perlegi μιθριδατιοτεχνίαν. Tot illic offendi errata sensum peruertentia, quod vix duæ chartæ in forma quarta capere potuerunt. Corrigentur, & vel meo sumtu publicabuntur, si *Perfertus* id facere recusauerit. Intereà sauciatum fœtum benignè suscipe, & medicas manus ipsi lubens admoue. Quin si præter næuos, quos Typotheta impressit, alios à parente in ipsum transplantatos deprehenderis, vt me de iis candidè ac liberè monere haud graueris, maiorem in modum oro. Multa fateor videbis, quæ monstrosi aliquid præ se ferent. Sed quî aliter fieri potuisset, tempore præsertim hoc monstrorum plenissimo? Vtut sit, non alios docendi, sed mei saltem animi sensa exprimendi, aliorumque meliora inuenta extorquendi studio, hoc omne, quicquid etiam est, publicum feci.

Conqueritur Auctor de erratis Typographicis Mithridatiotechniæ & reliquorum tractatuum.

Petit Sennerti super iis iudicium.

Quo fine ista publicarit.

Promisi nuper me *Aquæ Narcoticæ Bucretianæ* formulam ad te missurū esse. Communicauit ipsam ipsius mecum pridiè. Respondet per omnia illi, quā ego *Acroamatis Medicophilosophici de Opio, sectione 4. cap. 1.* produxi. Ne igitur de huius rei veritate dubitare ausis, bona fide formulam (qualem *Bucretius* sua manu descriptam tradidit, cùm obeam tuo nomine à me rogaretur) describam.

♃. *Opij* ℥. *pistarum duobus capitibus allij; posteà hanc mistionem destilla per alembicum*. Aqua, quæ inde prodibit, somnum prouocat, eritque sine fœtore. Eadē aqua dolores cùm internos, tùm externos sedare poteris, guttatim exhibita. Guttæ autem erunt tres vel plures, pro patientis natura. *Pharmacopœus* admiscet nonnihil aquæ flor. tiliæ. Absque hac enim si destillationem instituat, frustrà se laborare ait. Rectiùs faceret, si aquam nymphææ, vel lactucæ, aut similem aliquam narcoticam, substitueret. Hæc, *mi Charissime Dn. Affinis ac Compater*, modò scribere placuit, ne à meis litteris vacuus vester Petrus ad vos rediret.

Aqua Nepēthes Bucretij Vsus. Dosis. Correctio.

Quæ vt boni consulas, & cum tuis bene beatéque valeas, ex animo precor. Breslæ, die 18. Martij, Anno 1620.

Appendix.

Aqua Nepenthes compositior D. Danielis Bucretij.

♃. *Opij*, ℥. ß. *Conseru. violar. borrag. nymph.* an. ʒ. ii. *mithridat. electi* ʒ. i. *aquæ flor. tiliæ*, ℥. vi Misce: destill. per B.M. Datur intrà ad gutt. v. Extrà etiam aliis potest admisceri.

EPISTOLA XII.

PERIOCHE.

1. *Pleuritis VVitteberga, anno 1620. epidemia.* 2. *De tartaro, fatetur se Doringio consentire, quanquam salis vini vocabulo illum indigitare, paulò durius videatur.* 3. *Lac sulfuris etsi phthisicis concedi possit, minimè tamen hecticis propriè dictis.* 4. *Guaiaci decoctum phthisicis non inutile censetur.* 5. *Non pauca apud Crollium, Beguinum, Quercetanum occurrere, quæ Iuuentuti fraudi esse possint, nisi cum grano salis accipiantur.* 6. *Poterius, aliique scriptores ænigmatici lectione parum digni, ex qua nullum fructum decerpere est.* 7. *Antidotus cyphoides, aliaque antiquorum medicamenta nouitiis sæpe præferenda.* 8. *Historia curati à Sennerto hydropici, oleo antimonij, croco Martis, cum specieb. dialaccæ, vino medicato, Laconico, aquâ taraxaci.* 9. *Spiritus vitrioli philosophicus Hartmanni, Sennerto nonnihil suspectus est.* 10. *Responsio ad obiectionem epistolâ X. datam, contra venæsectionem è pede ad præcauendam renum inflammat.* 11. *Collectanea cum indicio facta probanda, secus respuenda.* 12. *De quodam sui temporis Enthusiasta.* 13. *Liber precum Enthusiastarum* 14. *Iudicium Sennerti de cucurbitularum admotione in arthriticis.* 15. *Marrubij succus arthriticis vtilis, & cur.* 16. *Responsio ad quæsita de Mercurio vitæ.* 17. *Mercurius vitæ per spiritum vitrioli redditur diaphoreticus.* 18. *Scammonij per eundem spiritum vitrioli præparatio an legitima.* 19. *Melior ejusdem scammonij præparatio, & dosis ipsius.* 20. *De fatali typothetarum & correctorum negligentia.*

21. Du

21. *Dubium, circa santalum rubrum Emplastro contra hydropem à Doringio adiectum, suprà Epist.* 10.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Pleuritis VVittebergæ Anno 1620. Epidemia.

Aberam peregrè nuper, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, dies aliquot apud Nobilem quendam pleuritide, quæ sub initium huius anni hîc vulgaris morbus fuit, decumbentem; atque abierat intereà, quod non opinabar, Rhedarius: quæ causa fuit, vt nihil litterarum proximè à me acceperis. Vtrique igitur tuæ Epistolæ nunc respondeo.

Consentit cũ Auctore de Tartaro.

Tuæ primò *de Tartaro* sententiæ non est quod obloquar, si eam ita explicas, & sic tibi loqui, ac salem vini omne illud appellare libet, quicquid substantiæ vini per minima permiscetur. Quanquam enim non adeò commodum videatur, vt omne illud sal appelletur; (Nam vt Tartarum dicatur, facilè permitto,) tamen quia mentem tuam intelligo, & in re nobis conuenit, non operæ pretium esse puto, vt de nominibus certemus.

Contra vsum Lactis Sulphuris apud Hecticos.

Lac sulphuris Hecticis & aridis ego exhibere non ausim. Nam etsi *Crollius* dicat, esse humidi radicalis Balsamum, & confortare vires naturales; tamen quo argumento id probet, aut probare possit, non video. *Non adeò magna inter id, & flores sulfuris est differentia*; quod facilè si igni iniiciatur, animaduerti potest.

Phthisicis conceditur.

Verùm de Hecticis ego propriè dictis loquor, nõ de Phthisicis, quos etiam *Crollius* No. 10. 11. distinguit. Et vt Phthisicis exhibeatur lac sulfuris, approbo. Sed quid commodi Hecticis sine phthisi afferre possit, imò quomodo nocere non possit, non video. De Decocto Ligni guaiaci phthisicis exhibendo, *Horatij Guarguanti* responsum satis commodum mihi videtur. Scripta eius nunquam vidi. Estne bonæ notæ autor?

Probatur Decoctum Guaiaci pro Phthisicis.

Vniuersales illas propositiones atque indefinitas, quas notaui, non quidem de lacte sulfuris habet *Crollius*; passim tamen alibi, nimirum p. 118. No. 8. p. 120. p. 126. No. 8. p. 127. No. 10. p. 131. & p. 135. &c. Nec tamen ab iis sibi planè temperat de Lacte sulphuris agens, No. 13. Quæ an Iuuentuti non fraudi esse possint, imò sint, facilè animaduertes. Occurrunt talia etiam apud *Beguinum*, *Quercetanum*, & alios, quorum dicta & scripta Iuuentus tantumnon habet pro Oraculis. *Poterium*, quem Seuerinianum potiùs, quàm Dogmaticum puto, per Metallorum sulphur non Crocum metallorum dictum intelligere, vbi locum diligenter inspicio, animaduerto. Quanquam hac ipsa in re non satis sibi constet, dum istud sulphur superfluos humores exsiccando Hydropem curare scribit; paucis verò lineis interiectis, Hydropico illi magnam aquæ copiam per os & virgam erupisse scribit. Etsi verò sulphuri aurato ea, quæ de eo scribit, conuenire videantur; tamen quis hoc certò affirmare ausit? Quæ res ipsa facit, vt eiusmodi Scriptoribus ænigmatographis non multum temporis tribuam; cùm ex eorum lectione nullum fructum me percipere posse sciam. Etsi enim suspicari quid liceat: tamen nihil certò affirmare, multominùs medicamenta ex Coniecturâ parata exhibere licet. Velim etiam certiorem me facias, quis *Trognius* ille sit, & quid ediderit, qui sulfuris antimonij præparationem primus descripsit.

Admonitio Iuuẽtutis de cauẽda fraude.

Censura de Poterio.

De scriptoribus Ænigmaticis.

Laudatur sulphur antimonij.

Sulphur illud antimonij à Beguino *l. 2. c. 20.* descriptum, non inutile mihi videtur medicamentum: nunquam tamen illud paraui, nec eius periculum feci.

Cyphoides.

Antidotus Cyphoides satis commodum ad Hepaticos videtur medicamentum, vt à Galeno *de compositione medicam. s. loc. l. 8. c. 7.* describitur.

Antiquorum remedia præstãt nouitiis.

Atque omninò existimo, nos inutilem operam non locaturos, si interdum antiqua illa medicamenta à *Galeno in lib. de compos. medic.* collecta in vsum reuocaremus. Posset forsan plus vtilitatis ex iis, quàm ex nouitiis quibusdam, in ægros redundare. Ego vbi plusculum otij nactus fuero, libros illos diligenter euoluam, & medicamenta perpendam.

Quibus remediis Sennertus Hydropicum curauerit.

Oleum Antimonij.

Crocus Martis.

Spec. Dialaccæ.

Vinum medicatum.

Laconicum.

Hydropicum nuper, cui crura, scrotum & abdomen valdè intumuerant, sequentibus curaui. Exhibui primò Oleum antimonij, (ita liceat cum vulgo appellare, etsi oleum non esse probè sciam) *in nouâ editione nostrarum Institut. pag.* 1235. descriptum, purgauit, & sine vomitu; non tamen tàm sensibiliter, vt in ancilla illa, tumor subsidebat. Itaque pòst exhibui etiam Crocum ♂. *ibid. pag.* 1269. descriptum, additis trochiscis, & speciebus Dialaccæ. Semel etiam atque iterum vinum medicatum conueniens exhibui. Posteà, quod valdè ipsi profuit, in Laconico, (*in einer Zugedeckten vuanne*, capite exserto) aliquoties eum sudare iussi. Tandem etiam quod commendari audiueram, quasi specificum, & quod per cutem aquas hydropicorum insigniter expellat, remedium; Aquam Taraxaci experiri libuit. Exhibui illi aliquot haustus, & cute hinc inde in cruribus, scroto, imò in digitorum interstitiis apertâ, Aqua copiosissimè effluxit. Quod an soli Aquæ Taraxaci adscribere debeam, an verò iis quæ præcesserunt, medicamentis, & præcipuè Laconico, dubito. Tu ergo idem medicamentum, vbi occasio Tibi offeretur, experire, & quid obseruaueris, ad me perscribe.

Aqua Taraxaci specificum. Effectus.

Spiritui vitrioli *Philosophico Hartmanni*, an tantum tribuendum sit, non parum dubito; cùm non ignorem, in suis laudandis *Hartmannum* sæpe nimis gloriosum esse. Et ne eius periculum facerem, illud inprimis causa fuit, quod etsi gustu acris non percipiatur, vitrum tamen, in quo continebatur, corrosit, & fregit; quod ipsum Tibi spectandum mitto, (remittes tamen illud) idemque aliis accidisse vidi.

Hartmannus in suis laudandis nimius.

Sulphur vitrioli ex Hartmanno me habere putabam: sed an habeam, dubito. Descriptionem eandem posteà inuenio in *Beguino Barthij p.* 349. Tu quid de eâ sentias, ad me perscribe. Dixi hac de re etiam aliquid in *Institutionibus p.* 1245.

Sulphur vitrioli.

Vteri & Renum in vena aperienda diuersitatem quandam esse existimo. Nam respectu trunci Venæ Cauæ is Vteri situs est, vt si Venæ in cruribus aperiantur, sanguisque versus inferiora trahatur, simul versus vterum trahatur: Renes verò ita siti sunt, vt venâ in cruribus apertâ sanguis versus eos non trahatur, sed ab iis potius auertatur.

Respondet ad obiectionem Epistolâ 10. datam cõtra venarum in pedibus sectionem.

Mylij scripta, quantum obiter inspiciens indicare potui, mera collectanea esse dixi; Idque non eo fine, vt Te ab instituto tuo absterream. Sine iudicio enim pleraque ab illo corrasa videntur. De te verò longè aliud mihi polliceor. Nam *colligere, aut potius seligere, non cuiusuis est, sed & id iudicium requirit.*

Quid sentiat de Collectaneis.

De *Nutricum lactis defectu* nihil iam scribo; sed τὸ ὅτι diligentiùs adhuc obseruabo. Idem & tu facias.

Fratrum R. C. Societas intermori mihi videtur. Enthusiastæ tamen plurimi, qui hoc nomine se iactant, hinc inde vagantur. Quid *Marpurgi* acciderit, non audiui: neque etiam multa de aliquo, qui *Electori nostro, & Academiæ interitum* prædixerit. Fuit quidem nuper quidam Francus hîc, quem tale quid susurrasse dicunt. Is latuit apud Silesios duos fratres, qui venditis libris, & corraso, vt aiunt, in patria patrimonio, eum nescio quò locorum sequuntur. Post abitum illorum famulus Theologis exhibuit manuscriptum quoddam *Schemhamphoras*, id est, Preces, quæ ex singulis Psalmis singulos versus continent; in quorum singulis nomen Iehouæ continetur. Sed in margine mirabilia nomina angelorum singulis versibus adscripta erant, quæ in orando pro nomine Iehouæ recitare solent. Recitant autem has preces singulis diebus, & noctibus, &c.

Enthusiastæ quidam alios duos induxit.

Liber Precũ Enthusiastarum.

Et vt ad capita, quæ in priore Epistolâ prætcrieram, etiam respondeam; quomodò Cucurbitularum paruarum circa locum affectum applicatio, & cutis scarificatio, Arthritidem auertere possit, non video; præcipuè illam, qualis pleraque est, quæ transmissione materiæ, & *per Crisin quasi* accidere solet. Ergo si iuuat, in illâ saltem iuuabit, quæ à congestione fit; de quo ipso tamen dubito. Inquirendum ergo erit diligentius an ita se res habeat? & quo cum successu id fiat? *Marrubij succum* Podagricis non inutilem esse existimo; cùm vitiosos humores abstergendi magnam vim habeat.

Quid sentiat de Cucurbitularum applicatione pro auertenda Arthritide?

Marrubij succus cur vtilis?

An *Mercurij vitæ vsus* frequentior Ani procidentiam excitet? nescio; neque id obseruaui, neque eum frequenter exhibui. An verò mitior reddi, vt tamẽ vim purgãdi retineat, possit spiritu vitrioli addito, dubito, atque existimo, eodem modo illũ spiritu vitrioli figi posse, sicut spiritũ nitri, vt vim purgãdi amittat, & diaphoreticam acquirat, vt *Bezoardici mineralis* loco haberi possit. Et commendatum est mihi à Chymico quodam Bezoardicum minerale hoc modo paratum, atque illud tũ etiam paraui, sed nulliđũ exhibui. Atque hîc in mentẽ mihi reuocatur *scammonij præparatio per spiritum* vitrioli, possetque dubitari, an genuina sit? quærique an non solùm vis purgandi hoc modo imminuatur? ita, vt maiore dosi, quàm antea, opus sit; An verò præterea malignitas corrigatur? Non incommoda illa videtur præparatio, cuius in *Institutionibus p.* 1245. mentionem feci. In præparatione hoc saltem obseruandum, vt Spiritus vini essentiâ scammonij impregnatus priùs filtretur, posteà Aqua Rosarum infundatur; quæ postquam infusa est, quiescere per aliquot dies sinatur, & Scammonium instar Resinæ pellucidæ in fundo subsidet, quæ effuso spiritu vini, & Aquâ Rosarum siccatur, & ad gr. X. XII. vel etiam plura exhibita, satis modestè purgat.

Respondet ad quæsita de Mercurio vitæ.

Mercurius vitæ per spiritum vitrioli redditur Diaphoreticus.

Scammonij per eundem præparatio an sit legitima? Melior eiusdẽ præparatio.

Dosis.

Alteram tuam Epistolam quod attinet, principiò Tibi gratias habeo pro Libellis tuis transmissis; atque ἀντίδωρα loco mitto meas Institutiones. Compactori eos statim tradidi; perlegam eos quam primùm; & si quid offendero, quod monendus videaris, candidè id faciam. Errata multa in eos irrepsisse, non miror; præcipuè cùm ab operis abfueris; cùm rationes *Typographiarum* satis notæ mihi sint. Putaram & ipse, iteratam istam Institutionum editionem priore correctiorem prodituram; sed multò vitiosior priore prodit.

Typothetæ & Correctores negligentes.

Correctore

Correctore enim vsus sum negligentissimo, & cùm sæpius peregrè abfuerim, vicariâ Studiosorum operâ mihi vtendum fuit, quorum incuriâ etiam multa σφάλματα irrepserunt.

Perge, & reliqua tua feliciter absolue. Ego quid promittam incertus sum, & in potestate Dei hoc situm est. Et aliorum negligentia me etiam remissiorem facit: Cui accedit & æstas iam ingrauescens, quæ vires ingenij minuit. Quod tamen hactenus feci, cum Deo, in posterum etiam faciam: *Non otiabor.*

Tibi, & D. *Bucretio*, cum salute, pro Aqua Narcotica gratias ago.

Dubium circa Emplastrũ Doringij contra Hydropẽ, sup. Epist. 10.

Hoc tamen addendum etiam superioribus censui, mihi mirum videri, quòd emplastro contra Hydropem santalum rubrum addideris, istud ipsum tamen posteà in spiritu vini macerau eris. Causam eius rei ergo mihi patefacias. Saluere iubeo tuam vxorem, & Dn. Abrahamum Seilerum, & vos omnes bene valete. VVittebergæ 5. April. Anno 1620.

EPISTOLA XIII.

PERIOCHE.

1. *Pleuritides, anno 1620. Breslæ etiam familiares.* 2. *Historia Empyici ex pleuritide.* 3. *Vini absinthitis vtilitas in empyicis.* 4. *Vng. viride phthisicis & empyicis vtile.* 5. *Historia pleuritici, cum euentu calamitoso.* 6. *Quæstio, per quas vias pus è pectore per vrinas euacuetur.* 7. *Alia quæstio, quomodo pus è pectore per intestina vacuetur.* 8. *Obseruatio expurgati per aluum puris, ex abscessu hepatis in abdominis cauitatem illapsi.* 9. *Cacochymia corporis per vrinas, saluis renibus & vesica, expurgari potest.* 10. *Lac sulfuris in hecticis sine phthisi, suspectum præsidium.* 11. *Sulfur nonnullis humectare.* 12. *Optat vt Sennertus, quæ monenda censet circa Chymicorum medicamentum præparationem, breui publicet.* 13. *De Guarguanto, & Trognio.* 14. *In hydropico restituto striæ cæruleæ per cutem abdominis transparentes.* 15. *Aqua taraxaci an hydropi conducat?* 16. *Spiritus vitrioli philosophicus, an calculo vesicæ vtilis?* 17. *Historia fœminæ à calculo vesicæ liberatæ.* 18. *A sulfure vitrioli intrò sumpto cauendum.* 19. *Venas inferiores tunsas potius à Renibus deriuare videri, quàm reuellere.* 20. *Mercurij vitæ per spiritum chalcanthi correctio num succedat.* 21. *Diagridij per spiritum calchanthi præparatio improbatur.* 22. *Cur santalum in Vini spiritu maceratum Emplastro contra hydropem adiiciatur.* 23. *Emplastri santalini, vel incogniti vsus.* 24. *Cur Euphoristorum Helidæi publicationem dissuadeat D. Bucretius.* 25. *An cruentatio post primum congressum sit signum Virginitatis,* 26. *Bartholom. Cabrolij paradoxon de Testibus, & rationes contra ipsorum facult. seminificam.* 27. *De Dentib. genuinis, quando erumpant, & cur ita dicantur.* 28. *An toti dentes excidant?*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Pleuritides Anno 1620. Breslæ etiam fuerunt familiares.

S. Pleuritides, *Clariss. Dn. Affinis, & Compater honorande*, nobis quoque per hyemem decursam valde fuerunt communes, non intra vrbem duntaxat, sed & extra eandem in vicinis hinc inde pagis, plurimósque intra paucos dies è medio sustulerunt: qui euaserunt, Empyici plerique facti sunt, inter quos & *noster affinis*, *Daniel*. Is tantam puris copiam tussi reiecit quantam vix credere possis.

Empyici exemplum.

Nunc meliusculè iterum habet à continuato vsu *vnguenti viridis potabilis*, & domo vicissim egreditur; verùm œdematosis cruribus. Euentus quid ẽ adhuc dubius; præsertim cùm symptoma istud, non tantùm post febrem chronicam, qua cum per biennium ferè conflictatus est, sed & morbum acutum, ac pectoris vitium, consequatur. Bibit tamen cum cibo *vinum absynthites*; cuius vsum sibi satis ex vsu esse experitur, cruribus nonnihil detumescentibus. *Vnguento viridi* apud phthisicos & empyicos multùm tribuo, cùm id satis efficax aliquot in casibus compererim.

Vini Absinthitis vtilitas.

Vnguentum viride Phthisicis & Empyicis vtile.

Casus singularis.

His diebus singularis casus mihi oblatus est. *Georgius Iosn*, Institor, vir quinquagenarius, ex itinere, vt longinquo, sic molesto, laborioso & periculoso, è Polonia reuersus pleuritide corripitur. Medicíq; sibi familiaris consilio per septiduum vtitur, & me tandem etiam accersi iubet. Ad quem vbi accedo, non maximam solùm virium deiectionem, sed & dolorem lateris dextri intensissimum, respirationem crebrã ac difficilem, tussim, (quam tamen propter doloris acerbitatem cohibere cogebatur) vigilias, calorem acutum, & quod *maximi momenti* esse censeo, *pulsum* plenum, durum, & nunc ad secundum, nunc quintum, nunc decimum, nunc decimum quartum, nunc alium aliquem ictum, semel *intermittentem*, deprehendo.

Grauia symptomata.

Pulsus variè intermittens.

Vrinæ quoad colorem sanis non erant absimiles, quamprimùm emittebantur, nonnihil turbidæ; postquam verò aliquamdiu stetissent, inclarescentes, & materiam subalbicantem farinaceam (*qualis in renum ac vesicæ vlceribus & calculo conspici solet*) deponentes, talésque toto morbi decursu fuisse dicebantur.

Vrinæ constitutio.

Casus mihi quidem statim visus planè desperatus; ægri tamen ipsius & coniugis, tum amicorum precibus victus, quæ ad rem præsentem commoda censebam, in medium consulo, & præter alia cucurbitularum ad scapulas scarificationem, & Cassiæ dolenti loco applicationem propono.

Prognosticon.

Curationis auspicium.

Nec omni res hæc caruit successu. Inde enim respiratio nonnihil facilitata; hinc dolor intolerabilis sensibiliter lenitus fuit. *Optassem venam à priore Medico non pridie primùm, sed primis statim diebus sectam fuisse.*

Venæsectio in Pleuritide maturanda.

Quid fit? post biduum, in quod incidebat morbi dies nonus, ita omnia exasperabantur, vt ægrum iam expiraturum dixisses. Collega hoc die non rediit. Ego per famulum sciscitabar, viueretne adhuc æger, an obiisset? De vita certior factus, & à coniuge inuitatus, ipse accessi. Offendi in meliore paulùm quàm ipsum reliqueram statu. Respiratio enim facta erat liberior; tussi purulenta, atque inter hæc, *grumos puris, pollicis articulum anteriorem magnitudine æquantes* (vera scribo) expectorabat; vrinæ copiosius profluebant, & farinaceam illam materiam maiori adhuc copia deuehebant.

Expectoratũ minus purulentum.

Collega absente, *syrupi de fragis, & lapide prunellæ*, pro vrinæ promotione, tres doses hac ipsa die; pro iuuanda autem expectoratione, *Oxymel pectorale Quercetani, cum syrupo de hyssopo, de glycyrrhiza, extracto glycyrrhizæ, aquâ tussilaginis*, & spiritu sulfuris acido frequenter lambendum, sequenti die præscribo; *Roborantibus* interea, quibus anteà vsus fuerat, & *Clysteribus non neglectis*.

Remedia.

Afficiebatur leui paraphrenesi; postridie è lecto surrexit, & vestes (expediendum enim sibi aliquid necessariò esse prætendit) ipsemet induit, atque extra hypocaustum per horam q. dimidiam sedit, qui pridie moriturus videbatur. In conclaue reuersus, ad mentem integrè rediit, & inde post competentium remediorum vsum indies melius quodammodo habere visus est. Quippe pulsus non ampliùs intermittebat, sputum promptè subsequebatur, vires erigi incipiebant, aluus anteà segnior per biduum, vel triduum, singulis diebus ter quaterue respondebat, respiratio facilitabatur, somnus bellè habebat, extra lectum interdiu per vices considebat: Vrinis interim in eodem semper statu permanentibus, & pure cum sanguine alui fecibus permixto prodeunte.

Quæ inde cõsecuta fuerint.

Summa: in sanitatis consequendæ spem omnes non parùm erigebamur; adeò vt ægrotans de Collega dimittendo non cogitaret solùm, sed & hoc ipsum mihi significaret, & vt curæ solus deinceps præessem, proximo paschatos profesto me rogaret; repulsam tamen à me, bono meo fato, referret.

Conualescentiæ quanta spes.

Ecce enim, qui iam extra omne periculum se constitutum esse opinabatur; circa huius ipsius diei vesperam, de nouis doloribus versus spinam conqueri, calere iterum, languere multùm, appetitu priuari in vniuersum, respirare difficulter, expectorare plurima ordiebatur; hocque continuabat ad diem proximè sequentem Mercurij vsque, vrinis sibi semper simillimis: in quo cum hora secunda pomeridiana ab ipso discederemus, post bihorium, adstantibus nil tale suspicantibus, subitò exspirauit, suffocatus proculdubio à rupta recenter pulmonum vomica, morbi die 29.

Euentus.

Hæc istius ægrotantis est historia: in qua tria inprimis memorabilia occurrunt. Vnum est, puris per Vrinas, alterum puris cum sanguine per aluum euacuatio; tertium Pulsus intermissio. Quæro igitur, *per quas vias ad loca ista è pectore pus transiisse putes?* De primo antè decennium ferè Giessa Epistolam quandam ad D. *Kirstenium* scripsi; ad quam is nihil respondit. Si illam videre, & de ipsa iudicium mihi exponere iubet, proximè mittetur. Maioris indaginis est: *quomodo intra intestina è pectore pus transmitti potuerit?*

Tria notabilia in hoc casu.

1.

2.

3.

Quæstio 1.

Quæstio 2.

Sanè

Obseruatio expurgati per aluum puris, ex abscessu hepatis in abdominis cauitatem illapsi. Per quas vias illò peruenerit? Experientiæ vis.

Sanè obseruatum est mihi ante quinquennium, rupto abscessu hepatis, (curæ illi mecum præerat *D. Franeus*, qui testis esse potest) pus ad inguina descendisse, dolorem grauatiuum ibi excitasse, & per aluum cum fecibus expurgatum fuisse. Euadebat ille æger, quantumuis ferè sexagenarius; & vltra sesquiannum superstes manebat, tandem denique ex alio, sed nescio, quo (neque enim tunc curæ intereram) morbo, naturæ debitum persoluebat. Pus hîc per intestinorum poros transsudasse, si dicam, an absona dicturus sim? Tu æstima pari ratione apud Empyicos idem obtingere in pulmonibus, quis diffiteri ausit. Disputent licèt contra ista vulgò in Scholis acerrimè: mihi tamen vna Experientia hac in parte mille ratiunculis Dialecticis potior, & firmior est. Ita nimirum *multa nobis suggerit experientia, quorum veritatem disputando nunquam assecuturi eramus*. Pulsus intermissionem quod attinet, eam à pure impacto fuisse causatam, ipse haud inuitus admittes. Eadem illa historia materiam mihi suppeditare poterat, quærendi: *An subalbicans, & farinacea materia* (quam hic verè purulentam fuisse, vel illud docere potest, quòd ea, quæ tussi reiiciebantur, in aquâ similiter diffluebant, & in fundo vasis adinstar illius materiæ albicantis subsidebant,) *cum insigni ardore vrinæ per menses quasi octodecim, postquam Vrina initio semel atque iterum cruenta præcessissent, in viro propè septuagenario sabulum, non per multos tantùm annos, sed & tum excernere solito, (vt alia lubens præteream), prodiens, non renum & vesicæ calculum atque exulcerationem, sed cacochymiam corporis, & humorum vitiosorum ad has vias defluxum duntaxat portendat?* Causam cur hoc quæram, non habeo nullam: de qua forsan proximè. Equidem saluâ vesicâ saluisque renibus, cum maximo in meiendo cruciatu, pituitosum excrementum ex aliis partibus per multas sæpe septimanas Naturæ motu cum vrina expelli, lubens tibi concessero. Ast in illo casu aliunde, quàm à renibus & vesicâ, materiam farinaceam transmissam, haud opinor. Verùm de hac re aliàs pluribus.

Caussa intermissionis Pulsus. Noua Quæstio.

Cachochymia Corporis per vrinas, saluis renibus & vesicâ, expurgari potest.

De vsu Lactis sulphuris in Hecticis.

De Lacte sulfuris quæ nuper scripsi, quâ cum limitatione scripserim, ipse nôsti. Nimirum, si id balsamum sit humidi radicalis, virésque confortet Naturales, vti voluit *Crollius*; Hecticis atque aridis dare haud recusauerim. Verùm cùm de illis facultatibus non parùm dubitem, (quicquid etiam aliquando Medicus quidam, Chymicorum aliàs hostis infensissimus, *de facultate sulphuris humectante* obiecerit,) & à sulphuris medicamentis sudores facilè moueri sciam: Hecticis certè sine phthisi (vt scribam, quod sentio) id exhibere nolim. Bene facis, quòd incautam Iuuentutem de huius generis rebus prudenter mones. Quàm auidè enim Recentiorum Chymicorum scripta ij arripiant, & in ægrotantium perniciem magnificis præconiis seducantur, nemo est nescius. Rem profectò vtilissimam præstares; si (quod *in alterâ super tuas Institutiones præfatione polliceri videris*,) eorum, quæ circa medicamentorum Chymicorum præparationem monitu sunt necessaria accuratiorem, & ex principiis rerum naturalium deducendam, ac petendam tractationem, præ aliis maturares. Quod vt facias, per communem hominum salutem, etiam atque etiam Te rogatum volo. *Guarguanti* scripta mihi quidem non displicent: præposuerim ipsa *Guarimonij*, Medici olim Imperatorij, *Consiliis. Trognius*, quod sciam, nihil edidit. Gallus fuisse dicitur magni cùm nominis, tùm ortus. Apud *D. Rheilium* ante aliquot annos chartarum ipsius nonnihil vidi.

Sulphur nonnullis humectat.

Rogatur Sennertus, vt ea, quæ citra præparationẽ medicamentorum Chymicorum monenda censet, maturet.

Antiquorum medicamenta haud inutiliter in vsum reuocari posse, ipse etiam in *Diatribe de Opobalsamo Syriaco* monui. Hydropico illi tuo Laconicum valde profuisse, non dubito. Vsus eodem & meus ille; sed postquam venter ad statum naturalem totus ferè redierat, cruribus ædemate adhuc affectis. Illud mihi nuper mirum videbatur. Postquam enim restitutus est, strias quasdam ad abdominis latera sub cute cæruleas, non parum dolorificas, ab aliquot iam septimanis primùm animaduertit. Eas cùm tangerem, sub cute eò vsque, quò striæ pertingebant, cauitatem leuem digitorum admotu percipiebam. Quid causæ esse putas? videnturne, & hæ Scorbuti latentis esse soboles?

Striæ cæruleæ per cutem trãsparentes.

Aqua Taraxaci quomodo Hydropicis conducat?

Aquam Taraxaci illa, de quibus scribis, præstitisse, tecum dubito. Communem id cum Cichorio obtinere facultatem, ipse haud ignoras. Hydropicis igitur an ratione hepatis conducat, & eorundem aquas per cutem tantoperè expellat, non sine causa hæreo. Interim aliorum experientiam (quæ mihi profectò semper magna est, si certa sit) protinus damnare nolim. Faciam, vbi dabitur occasio huius rei periculum.

Vitrum à spiritu vitrioli philosophico diffissum, in mera frustula fuit distractum. Fuêre ipsorum in vniuersum maiuscula, & minuscula, No. 28. Dubitaui an remittenda forent? si poposceris, mittam proximè. *Numquid communiendo Vesicæ lapidi vtilem ipsum futurum arbitraris*, si per siphonem cum aliis competentibus liquoribus temperatus, vesicæ infundatur? Memini enim, me aliquando à quodam audiuisse, fuisse quendam, qui liquore quodam Mercuriali in vesicam immisso, calculos inibi hærentes dissoluerit. Viuit & hîc etiamnum fœmina, cuius valetudini ego à quinquennio nunc præsum, quæ olim calculo Vesicæ laborauit, & Pragæ tunc à quodam Chymico oleum subnigrum causticum (quod vitrioli fuisse suspicor) coëmit, cuius vnam atque alteram guttulam cùm in alio dato liquore è cochleari sorpsisset, post paucas horas in vesicæ regione effervescentiam quandam sensit, & deinde copiosum sabulum excreuit. Liberata hoc modo à Calculo fuit. Quod cùm aliquando *D. Kirstenio* nunciasset, ab hoc persuasa residuum illud oleum ei spectandum dedit, sed non recepit. Mira huius fœminæ Viscerum constitutio. *An ab hoc spiritu successus aliquis sperandus, nec læsio aliqua vesicæ metuenda sit?* hâc ratione tutissimè ac bellissimè explorare posses; si nempe vesicæ suillæ, aut bubulæ recenti, cui Corallia, aut huius sortis aliud quid indideris, spiritus illius nonnihil infundas. Quod vt experiaris tibi hortator esse velim. Tentarem ipse si spiritus iste ad manus esset.

Spiritus vitrioli Philosophicus an Calculo vesicæ vtilis.

Fœmina à Calculo vesicæ liberata.

Quomodo periculum fieri possit cũ spiritu vitrioli Philosophico?

De Barthij censurâ super vitæ Mercurio, quid tibi videatur nihil adiecisti. Quæso facias id proximè. Sulphur vitrioli putatitium, quod *in Barthij Beguino pag. 349.* describitur idem mihi videtur cum illo, quod aliàs immersis laminis chalybeis in solutum Vitriolum adhærere docetur. Ab hoc symptomata illa omnia produci, quæ tu *in Institutionibus* recenses, me ex aliis audiuisse recordor. Nolim, hercle, cuiquam auctor esse, vt eius periculum in corpore humano faciat.

A Sulphure vitrioli cauendum.

Quomodo Venarum cruralium, vel pedalium sectio in Renum, quàm Vteri, vitiis tutior sit, necdum video. Æquè enim emulgentes à trunco venæ cauæ, atque Vteri enascuntur. Sectâ igitur venâ in inferioribus, & confluente sanguine è superioribus truncum venæ cauæ, quin per Emulgentes ad ipsos quoque Renes idem rapiatur, fieri vix potest. Deriuationis causâ vtiliter eas secari, præmissâ venæ brachialis sectione non negauerim.

Instantia ad responsionem Sennerti de sectione venarum in pedibus.

De Cucurbitularum paruarum cum scarificatione vsu circa locum affectum pro præseruatione ab Arthritide, siue ea per transmissionem, siue congestionem materiæ oriatur, rectè quidem dubitas. Dubitaui & ego de eodem hactenus: quinimò veritus sum, ne isto ingenio plus nocumenti, quàm adiumenti, loco affecto inferatur. Laudat tamen idem remedium Pansa, *in suo de Arthritide Tractatu*.

De vsu Cucurbitularũ in Arthritide.

Sunt alij, qui eundem in finem Venarum in pedibus sectionem commendant. Ab Arthritide mea quòd per annum iam immunis fui; an Venarum pedalium sectioni, quam in proximo meo morbo, vti scis, instituebam; an abstinentiæ, & bonæ potius diætæ, institutisque aliquoties euacuationibus, adscribere debeam, facilè animaduertis.

Venæsectio in pedibus. Quibus medijs Auctor per annum ab Athritide præseruatus fuerit.

De Mercurio vitæ in Bezoardicũ minerale per vitrioli spiritũ figendo, quæ scribis; vera esse fateor, si cũ spiritu nitri processus instituatur. At si cum eodem semel atque iterum saltem imbibatur, & in marmore læuigetur, exsiccatusque rursum edulceretur, aliter multò rem habituram existimarim. De quo tu diligentius cogites oro.

Mercurij vitæ per vitrioli spiritũ correctio nũ succedat?

Diagridij per Vitrioli spiritum correctio vires ipsius reuerà minuit. Nam si paulò vetustius sit, inefficax propemodum redditur; contrà recentius præparatum efficaciùs multò operatur Interim tamen Ventriculum ab ipso lædi obseruaui. Altera, quam modò descripsisti, & *Institutionibus* etiam inseruisti, omnino mihi probatur, si pauculæ saltem spiritus vitrioli aut Olei Tartari per deliquium parati, guttulæ instillentur, an non securius euasurum arbitraris Diagridium? Hanc præparandi rationem *an etiam aloë, succo Iruseo & similibus vtilem futuram censes?* Sed heus? rectificatissimóne vini spiritu ad hanc rem opus est?

Diagridij præparatio per vitrioli spiritum improbatur. Altera laudatur.

Miraris quod Emplastro contra Hydropem Santalum rubrum addiderim; illudque tamen ipsum in spiritu vini deinceps macerari iusserim. Causam ergo istius facti hanc habe. Legeram *in Manuscriptis Scholtzianis, VVenceslaum Raphanum* Emplastrum Incognitum dictum ad tumores hydropicos & arthriticos mirè *Scholtzio Patri* commendasse. Cuius descriptio cùm me lateret, non meos tantùm Collegas, sed & teipsum vt nosti, ob eam ante aliquot menses cõpellaui. Tandem cùm ipsa potitus essem, santalum in spiritu Vini maceratum (quod illa recipit) retinui, formulámque quibusdam (quæ ad institutum magis facere videbantur) adiectis, ad modum nuper descriptum permutaui. Santalum autem non hepatis duntaxat roborandi, sed & acrium ac serosorum humorum contemperandorum causâ rectè admisceri, censeo: cuius facultas vt prõtius penetraret, in spiritu vini id infundi decuit. Emplastrum illud Incognitum *Augustæ* in magno & frequenti dicitur esse vsu. *VVirthius* idẽ *in sua Chirurgia* commendat. *Iohannes Sothius* Chirurgus noster, totus VVirthianus, eodem in fracturarum initio vti solet. *VVoysselius*, hoc temporis senior, id suum santalinum, ne agnosceretur, appellare, & cõtusis partibus imponere solitus est. Mutaui cõmunem descriptionẽ nõnihil, & *Laureæ* pro cõmuni vsu parandũ dedi sub Titulo *Emplastri Incogniti nostri*. Exẽplar tuarum Institutionũ, Bibliothecæ Nationis Germanicæ, quę Parauij est, vt dono mittas, nõ dissuadeo. Animus est & meos libellos patriæ Bibliothecę donare,

Santalum in Spiritu vini maceratum cur Emplastro contra Hydropem sit additum?

Emplastri Santalini vel Incogniti, vsus.

si id consultum iudicaueris. Eos vt per otium euoluas etsi quid offenderis, de quo me monedũ videris, cãdidè id facias, ceu promisisti, rogo. Si otiũ fuerit idē de me tibi pollicearis, volo &c.

Cur D. Bucretius Helidai Euporistorum publicationem dissuaserit.

Pro Institutionũ exēplari dono mihi misso gratias officiosas ago: non oblitutus ἀντιδώρε, quamprimùm data fuerit occasio. Indicabam nuper *D. Bucretio*, me aliquando *Helidai Euporista* publicaturum. Dissuadebat is, nō quidem eam ob causam, quasi aliis talia inuideret; sed quia ea vilescerent, & facilè à quopiam in linguam vernaculam (vti huius sæculi quorundam mos est non satis laudabilis,) transferri possent. Eadem ne & tua est sententia? Quæ si sit, vereor, me & *Conradini, Tabernæmontani*, ac *Pollionis* iterata editione, apud vos, impingam; qui & ipsi Germanico sermone suæ ediderunt. Hæc sunt, *mi Sennerte*, quæ ductum tuarum litterarum secutus impræsentiarum, pro temporis ratione, respondere volui, ac posui.

De Signis Virginitatis.

Cùm autem ista ob festinum, inopinatumque Rhedarij discessum, vt proximè significaui, describere nō potuerim, & moræ nonnihil interuenerit, priusquam nostri Lipsiam proficiscerētur: Alia insuper, quæ tibi haud ingrata futura spero, adiicere placuit. De Signis Virginitatis multa vulgò doceri, multisque istis plurima erronea hinc inde admisceri, mecũ sine dubio lubēs fateris. De *Cruentatione*, primum congressum subsecutura, quid tandem sentiendum sit, non pauci hæsitant. Quidam sanè pro indubitato indicio eam habent; Ego tamen (vt mitissimè de ipsa loquar) incertum esse iudico: & puellas expugnatæ prius virginitatis, si cruentatio nulla succedat, protinus accusandas esse non arbitror. Nam si virgo vel prouectioris ætatis, vel grandioris staturæ sit, locósque muliebres naturâ paulò ampliores obtineat; aut menses non ita pridem fluxerint; congressurus autem cum ipsa minus grandi crassóue membro sit præditus, nec vsque adeo magno cũ feruore ac impetu pugnā venereā ineat: Cruentationem vllam vix deprehensum iri, ipse proculdubiò asseuerabis. At quomodo cum his illa mihi conciliaturus es, quæ leguntur *Deuteron. c. 22.* vbi disertis verbis scriptum comperimus, eos, qui Coniuges suas temerè, atque ex priuato duntaxat odio aliquo, violatæ Virginitatis accusauerunt, producti iussu diuino coram Iudicibus vestibus in primo congressu inquinatis, criminis falsi, atque iniuriæ coniugi illatæ ab huius parētibus esse conuictos. Quærebat nuper ex me huius rei causam *D. Bucretius*. Ego præmissorum memor peculiarem Dei ordinationem prætendebam; quam *Bucretius* reiiciebat, & hāc in medium afferebat; quòd videlicet iuuenes Iuuenculas admodùm, *duodecimum vtplurimùm ætatis annum hodiè vix prætergressas*, in vxores ducant, & rem veneream nimis furenter aggrediatur. Quæ ratio etsi locum mereri possit: An tamen hodiè etiam vtilis sit, & olim tàm iuuenculæ Viris nupserint, dubitatione haud caret. Nisi igitur singulari ordinatione diuina (qua libidinosum populum coërcere voluit Deus) cruentatio illa pro infallibili Virginitatis signo habita fuit; veriorem vt tu mihi proximè reddas, precor.

Cruentatio post primum congressum signum incertum. Cur?

Obiectio.

Responsio mea. D. Bucretij.

Censura super ista.

Paradoxon Sennerti de Renum vsu.

Legendum mihi nuper dedit quidem Medicinæ studiosus Præceptoratũ apud *Bucretium* fungens, vestræ ante hac Academiæ aliquandiu alumnus, Paradoxon tuum de Renum vsu.

Quod vt cum aliis à te institutis exercitiis ad me mitteres, proximè rogaui. Paradoxon est, vt vidi; sed quod penitiore examine indiget.

Incidi his diebus in *Bartholomæi Cabrolij Monspeliensis Academiæ Anatomici, & Chirurgi Regij Obseruationes*, Alphabetho ipsius anatomico annexas. Inter illas in ea, quæ in ordine est tertia, rationibus, & experientiis pugnat, Testibus vim σπερματοποιητικὴν deesse. Quod paradoxon cùm tuo illi succenturiatas q. operas præstare videatur, quale apud *Cabrolium* inueni, ad te perscribere, & de eo iudicium tuum explorare volui. Mihi quid in vtroque placeat, vel displiceat, proximè indicabo. Penitius ergo, inquit, hominis membra dum rimor, magnus mihi scrupulus aliquando iniectus est, *de Testiũ naturâ, & viribus*. In testibus enim semini vltimā imponi manum, tam certũ pleriq; habent, quàm quod certissimũ: mihi id non incertum modò, sed & falsum esse persuasissimum est: *cum* quod nulla spermaticorũ vasorum, seu præparantia, seu differentia sint, nullatenus testes subeant; *tum* quod *Aristotelem*, vt in naturalibus semper; ita & hîc verum vidisse autumē, cui testes non nisi pro ponderibus sunt, vt Epididymides in æquilibrio teneant, faciliorémq; viscoso aliàs, nec facilè fluxuro semini, viam faciant, vt Textorũ in officinis appensos videmus temini lapides, quò subtemini faciliores sint alterni recursus. *Addo*, Testes serosiorem seminis partē exsugere, vt ei prolificam vim augeāt. Neq; negauerim, in parastatibus, vasorúmq; labyrintheis anfractibus, elaborationis seminis principia iaci, demúmque in prostatibus perfici; perfectum autem hinc inde cellulis octonis, nouenísque, quarum singulæ venereum vnum telum, vbi confixeris, emittant, contineri. Iam verò in testium substantia semen non perfici, argumento est, quod nemo in iis cauitatem vnquam insignem, huic tamen rei pernecessariam, obseruarit. Omnes eos fibris, pilorum instar, multóque sero plenos, videmus; omniaque vasa spermatica integris testibus à corpore reuellimus. Cùm ob hæc argumenta, omniumq; auctoritatem fluctuarē, accidit anno 1564. quod me in vado collocaret. Erat eo anno Monspelij *Dominus Mommorancius*, ex cuius stipatoribus, cùm quidam vim faceret Virgini, *Mommorancius*, vt fortè illac iter faciebat, audito matris clamore, réque intellecta, hominem, vt erat, ipso momento è fenestra suspendi iubet, cadauer eius theatro Anatomico illatum. Aderāt *D. Saporta, Feynes, Ioubertus*, præsidebat *D. d'Assas*, omnes Medicorum æui nostri phænices. Ecce! cùm ad genitalia ventum, stupratorem illum, *Plauti* ioco, intestatum, hoc est, testibus carentem, tam exterius, quàm interius, inuenimus. Cellulas tamen illas in eo, venereos in vsus arma prompturas, vt in aliis, notauimus. Hîc omnibus rei nouitate attonitis, quæstio agitari cæpta, num testes generationi seruiant? Negabam ego. Cùm mihi *Saporta*; cedo mihi Eunuchum, qui genuerit? Respondi, Eunuchis vasa præparantia, deferentiáque exsecta, quo minus, mirũ si soluta cellularũ continuitate, nihil eis inuehatur. Demũ, planè me confirmauit, quod Bellicadri accidit. Oblatus est mihi illic 22. annos natus Adolescens, quem quia parentes intestabilem naturâ deprehenderant, matrimonióne, an Ecclesiastico statui addicerent, dubitabāt. Adhibitus ego in cōsilium, author ei fui in leges vt maritas descenderet: dictum, factum, postuerta prosa, nixisque omnibus fauentibus. Viuit etiamnum, iamq; complures genuit filios, testaturos mihi sine testibus se genitos. Hucusque Cabrolius, *d. lib. p. 94. & seq.* Quæ omnia quanti ponderis sint, ac momēti, breuem aliquā tēporis moram impendere, vt ea penitius cognoscas, haud dedignare. Digna enim, imò dignissima hæc res est, vt exquisitius perpendatur.

Cabrolij rationes contra Testium facultatem seminificam. 1. 2. *Quid testes Aristoteli?* 3. *Vbi semen præparetur & perficiatur.* 4. 5.

6. *Obseruatio de Testium absentia.*

Eunuchi cur non generēt?

Alia obseruatio similis.

Dentes genuini quando erumpant?

Non minus consideratione dignum est, quod de Dentibus genuinis annotauit Vesalius *de humani corporis fabrica, lib. 1. c. 11.* Cùm enim illi post pubertatem venerisque vsum, (Archangelus Pecolhomineus *Anatomicarum prælectionum lib. 8. lect. 7.* scribit, eos circa vigesimum annum; aliis quadragesimo; aliis, tam viris scilicet, quàm mulieribus, quibus in iuuentute nati non fuerint, auctore Aristotele *lib. 3. de Historiâ animalium, c. 4.* octuagesimo demùm erumpere, Hippocrates *lib. de Carnibus, text. 14. distinct. Cornarij*, in quarto septenario id accidere ait; vel quod *Platerus* rectiùs dici putat, detegi. *Vesalio* ætatis anno vigesimo sexto, trigesimus secundus succreuit,) cum maximis subinde cruciatibus, (Gorræus apud Bauhinum, *Theatri Anatomici l. 3. c. 79. p. 932. in margine sub litt. a;* & cum hoc Bartholinus, *Institutionum Anatomicarum l. 4. c. 13.* id aliquando indolenter fieri testantur) prodeant: Medici id parùm obseruantes, aut alios, inquit dentes euellũt, aut humorũ vitio eos infestari sibi persuadētes, ægros catapotiis, atque id genus pharmacis obruunt; ignari interim, quod dolore affectis nullũ leui gingiuarũ ad postremũ dentem scarificatione, ac interdũ ossis pertusione, præsentius remedium adferri possit. Sanè decipi aliquãdo posse Medicos, dentiũ istorũ delectatione, non negauerim. Nec negabis id forsan tu quoque. Illud mihi saltem exponas velim; cur dentes isti, (quos Hippocrates *loco citato*, Sapientiæ, Auicenna *l. 1. fen. 1. doctr. 5. c. 5.* sēsus & intellectus, nominat; eò quòd vt est apud Ruffum Ephesium, *l. 1. c. 8.* tum nascantur vtrinque singuli, cùm homines incipiunt σωφρονεῖν, h. e. moderati & prudentes esse. *Plinio* nouissimi dicuntur, *lib. 11. natur. histor. c. 37.* siue vltimi, quæ enim recenter fiunt, vltimum locum habere solēt.) Genuini à Latinis appellentur? Numquid cæteri veri dentes non sunt? vel an propterea hoc epitheton peculiariter sortiti sunt, quòd reliquorum adinstar non excidant? siue, vt significantius loquar, caput & supernam partem non abiiciant? Dentes enim totos non excidere ac renasci; vel inde constat quod quicquid abscedit, radice caret. An ideò etiā genuini fortè vocari merentur, quia, vt Auicenna scripsit *loco allegato*, ipsorum, quàm reliquorum, operatio maior est? cuius gratiā pluribus capitibus eos donari, *ibidem* monuit Auicenna. Nimirum si reliqui omnes absint, soli isti omniũ loco operari tandem coguntur. An denique a genis, quia in harum extremitate oriuntur, sic indigitantur? Tu quam istius appellationis veram rationem esse putes, proximè, quæso, perscribe. Bene vale, & prolixitati isti amicè ignosce. Breslæ, die 3. Maij. Anno 1620.

Quomodo erumpent?

Eorum eruptione decipiuntur Medici.

Variè ab Auctoribus nominantur.

Cur Genuini dicuntur? 1. 2. *An toti dentes excidant?* 3. 4.

Appendix.

Obseruatione dignum puto, per vrinas expurgari cœpisse pus tertio morbi die, in Coniuge Michaëlis Scholtzij Textoris pleuriticâ, die 2. August. anno 1622.

Emplastrum Incognitum.

℞. *Resinæ* ℥. vi. *terebinth.* ℥. iv. *ceræ* ℥. viii. *santal. rubr.* ℥. ii. Irroretur *spiritu Vini optimo* Santalum, & commisceantur simul

EPISTOLA XIV.

PERIOCHE.

1. *Sennertus ab ignauia alienissimus.* 2. *Quid de medicamentorum Chymicorum examine promisso sperandum.* 3. *In practica Medicina quæ desideret.* 4. *Deliberat de Praxi medica scribenda.* 5. *Proponit*

Proponit operum suorum reuisionem, necnon appendicem ad Institutiones suas. 6. *Probat opinionem Plateri, pulmones in pleuritide ferè coaffici.* 7. *Pus è pectore ad intestina per venam cauam peruenire, idemque de abscessu hepatis statuendum.* 8. *Quomodo discernendum, an ex renibus, an verò ex aliis partibus proueniat materia purulenta, cum vrina excreta.* 9. *Striæ cæruleæ scorbuticæ.* 10. *Examen Barthij de Mercurij vitæ natura.* 11. *Responsio ad instantiam Doringij, circa venæsectionem in pede, ad renum inflammationem præcauendam.* 12. *Scammonij præparatio, & dosis.* 13. *De cruentatione Virginum consentit cum Doringio.* 14. *Ratio dubitandi super paradoxo de Vsu renum.* 15. *Cabrolij opinio de testium vsu expenditur.* 16. *Eunuchi coëunt.* 17. *Genuini dentes vnde sic vocentur.* 18. *An Diæta ad vitam longiorem aut salubriorem faciat, quærit.* 19. *Obseruatio fœminæ phthisicæ, similem materiam ex nare, cauóque dente quotidie emittentis, illi quam tussi reiiciebat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Eruditissimis tuis litteris, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, responsum debeo: idque iam adorno, sed breuiter. An possim neruosè quod petis, dubito. Vides enim ipse, me ista vt in calamum venire solent, ad te scribere: & nullum exemplar mihi reseruare. Quæ ipsa tamen boni consules. Mallem vt cultiora per otium possem. In respondendo verò ductum tuarum litterarum sequar.

Sennertus ab ignauia alienissimus.

Principiò tamen extra ordinem consilium tuum expecto, de labore posthac suscipiendo. Etsi enim pro parte mea, vt spero, ignauiæ culpam hactenus vitauerim, & me, cum Deo ita gesserim, vt officio meo non dedecori fuerim, & lampada iunioribus iam tradere possim: tamen quia ad otium mihi natus non videor, pauxillum, quod restat, vitæ, etiam non malè locare velim. Promisi quidem aliquomodò Examen medicamentorum Chymicorum; & per otium interdum eâ de re aliquid meditabor: sed lentus iste labor erit, & difficultatem operis agnosco. Licèt enim singulis nundinis libelli aliquot Chymici euolent, qui tamen in hoc labore me iuuare possint, vix video.

Quid de examine Medicamentorum Chymicorum sperandum.

Quid in Practicis desideret?

Alterum verò, quod tractare possem, est *Medicina Practica.* Cùm enim aliàs Lectiones Practicæ mihi incumbant, possem & in eo genere aliquid elaborare; & nescio quid confusi & manci in causis, sæpe animaduerto, nec Indicationes ad causarũ diuersitatem disponi video. Præterea in Italis Medicamentorum maiorem apparatum & delectum sæpe desidero. Et *illud etiam admiratione non indignum*, quòd si 20. Medici ad ægrum conuocentur, & tandem omnes consilio habito in causis & Indicationibus conueniant, nullus cum altero, si quisque seorsim sua ægro medicamenta præscribere deberet, in Formulis Medicamentorum & Materia medica sit conuenturus. In qua re, an nihil situm sit, ipse facilè conjicere potes. Itaque aliquid μεθοδικώτερον hîc animo concipio. An tamen operæpretium futurum sit, post tot authores Practica scribere, tuum iudicium audire volo. Et si ita tibi videbitur, vnum morbum nonnihil elaboratum imprimendum dabo, & tibi censendum mittam vt tuum iudicium audiam; an in reliquis idem tentare operæ pretium sit futurum? Et si labor hic tibi arrideret, quoties vnum Morbum absoluissem ad te descriptum mitterem.

1. 2. 3. 4.

Practica scripturus.

Ad quem posses tu tuas *Notas*, & vtilia, quæ in Lectione & Praxi tibi occurrunt, Medicamenta addere. Atque ita haberemus perpetuum litterarum argumentum, & tale, quod è re vtriusque esset. Et possent tandem illi Morbi cum tuis Notis & additamento edi, tuo nomine etiam adiecto: Sicut exemplum habetur in *Pereda & Paschalio.* De modo facilè conueniremus, modò labor absolutus esset. Tertium, in quod laborem impendere possem, est scriptorum meorum, id est, *Institutionum & librorum de Febribus*, Reuisio; vt scilicet omne, quod ab ordinariis laboribus subtrahere possem, otium, in libros istos emendandos, & augendos impenderem, pro vltima eorum vel post mortem meam adoranda editione: Addo quartum, quod dudùm etiam in animo volui, nimirùm *Appendicem ad Institutiones* parare, qui cum secundo labore ferè conueniret: in quo fundamenta omnium morborum curandorum in Institutionibus, loco notato, monstrarentur, & Medicamenta necessaria, & alia, quæ deessent adderentur. Quæso

Scripta edita reuisurus.

Appendicem ad Institutiones paraturus.

ergo te per amicitiam nostram, candidè mihi aperi, quem horum quatuor laborum eligere debeam, & quo ex his magis & famæ meæ, quam (absit verbo inuidia) vltra spem, Deus mihi, vt animaduerto, maiorem concessit, & Rei Medicæ sim consulturus.

Sed vt ad litteras tuas respondeam, primò peto, vt *Vnguenti viridis potabilis* vobis vsitatam descriptionem ad me mittas.

In Pleuritici illius *Georgij Iohn* morbi historia, inprimis notabilis est puris cũ ságuine euacuatio. De cuius via cùm quæras, omnino mihi recurrendum videtur ad opinionem *Plateri, practici diligentissimi & experientissimi*, qui in omni ferè Pleuritide simul Pulmones affici dicit. Quod si ita est, vt esse puto, per venam Cauam pus ad intestina peruenisse, credibile est. Neque viam hanc vel impossibilem, vel raram esse, credet quilibet qui, quæ in morbis fiunt, diligenter obseruat. Atque inter alia id persuadet μετάστασις materiæ in Hypochondriacis, Scorbuticis, paralysi ex Colica, ortus morborum pectoris & Capitis, ex dysenteria & alui fluxibus intempestiuè obstructis. Vide obseruationes Schenckij *l.* 3. *obs.* 269 Pus à læsis artubus ad aluũ confluere. Neque opus fuisse puto, vt in eo, cui abscessus hepatis ruptus fuit, pus per intestinorum poros transsudarit, & ad inguina peruenerit, ibique dolorem grauatiuum excitarit, cũ viæ satis manifestæ sint, ex cauo scilicet hepatis ad intestina, & Gibbo ac vena caua ad inguina.

Plateri Opinio de Pleuritide probatur.

Per Venam Cauam Pus è pectore ad intestina peruenit.

Idem de Abscessu hepatis statuendum.

Si de copia illius materiæ, quæ per menses q. octodecim, cũ insigni vrinæ ardore, cum vrina excreta est, mihi constaret, atque aliæ circumstantiæ perspectæ essent, certiùs respondere possem. Vtrumque enim fieri potest, vt & *ex Renibus exulceratis, & ex aliis partibus* talis materia cum vrina excernatur. Sed si magna copia excernatur, vix credibile videtur, vt ex solis Renibus proueniat; qui etsi in pus mutarentur toti, tantæ tamen copiæ, tanto tempore suppeditandæ, vix sufficerent.

Purulenta materia quando ex Renibus, & quando ex aliis partibus proueniat.

In Hydropico illo ad latera abdominis striæ illæ cæruleæ proculdubiò scorbuti soboles fuerunt. Et sunt hodie Hydropes scorbutici non rari. Et meus scorbuticus nuper scabie satis fœda correptus est.

Striæ cæruleæ Scorbuti soboles.

Scabies Scorbutica.

Si de *Taraxaci Aqua* periculum feceris, euentum ad me perscribe.

Sententiæ *Barthij*, qua statuit Mercurium vitæ nihil aliud esse, quàm Regulum antimonij spiritu sublimati vitriolico dissolutum, in omnibus assentiri non possum, atque aliud me docuit experientia. Sit enim, vt aliquid simul de Regulo antimonij (sæpe etiam ex crudo antimonio paraui) destillet; tamen maximam partem liquoris qui destillat, ex Mercurio sublimato constare puto: cùm nihil Mercurij, (præter eum qui viuificatur in Recipiente) in Retorta relinquatur, sed solum antimonium; quod etiamsi in Cinnabarim, si ignis vrgeatur, sublimetur & collo Retortæ adhærescat: tamen illud non est solum sulphur antimonij, quod experientia me docuit: Nam cùm in duplici tigillo illud sublimare vellem, nec labor succederet, liquata est illa Cinnabaris iterum in corpus antimonij. Cùm truncus venæ circa hepar quasi flumen sanguinis sit, à quo in totum corpus plurimi riui quasi manant; facilè agnoscis, si venæsus crura trahatur, è publico illo flumine versus vterum rectò cursu fluxurum. Idem non fit in Renibus. Etsi enim emulgentes æquè è trunco venæ cauæ, atque vteri venæ enascantur: tamen spatium inter hepar, & exortum emulgentium paruum est; longè verò maius est spatium ab exortu venarum emulgentium ad diuaricationem venæ cauæ in crura. Si ergo sanguis ille, qui in trunco venæ cauæ, qui inter exortum venarum emulgentium, & bifurcationem venæ cauæ, iuxta os sacrum est, ad crura trahatur, à Renibus idem reuelletur. Et plus est sanguinis in illa parte trunci venæ cauæ, quàm est in parte venæ cauæ, quæ est inter hepar & exortum emulgentium.

Examen sententiæ Barthij de Mercurio vitæ.

Responsio ad instantiam meam de sectione Venarum in pedibus pro Renũ inflammatione præcauenda.

Ad extrahendum scammonium *spiritu vini mediocriter rectificato* vsus sum. Ab aqua rosarum affusa planè gratum odorem acquirit. Exhibui eius gr. vi. cum Cremor. tartari ℥.ß. sexies aluum mouit. Potest tamen & maiori dosi exhiberi.

Scammonij præparatio. Dosis.

Vt libellos tuos *Patriæ Bibliothecæ* dones, non dissuadeo. Ego hactenus omnes meos eidem donaui, & *Dn. Christoph. à Poley* misi, qui vt ei insererentur, vt spero, curauit. In ededis *Helidæi Euporistis*, ne, quæso animum mutes. Abusus rem nõ tollat.

De cruentatione Virginum in primo congressu dudũ tuæ fui sententiæ: quomodo tamen cum iis, quæ leguntur *Deuteron. c.* 22. conciliari possint, ipse etiam hactenus dubius fui.

Consentit de Cruentatione Virginum.

Ratio *D. Bucretij* non displicet, si ita sese res habet, quòd tam Iuuenes omnes nupserint. An circumcisio huc aliquid facere potuerit, tu cogita.

Paradoxum de vsu Renum, adhuc pro paradoxo habeo, nec ausim id seriò defendere Etsi enim quædam probabiliter pro ea opinione dici possint; tamen id præcipuè contra eam pugnare videtur, quòd viæ peculiares à Renibus ad testes, vel vasa spermatica, nullæ sunt, quæ præparatam in Renibus materiam, eò loci ferant. Et hanc ipsam ob causam *Cabrolij* opinio, meam non roborat. Siue enim in testibus, siue in vasis spermaticis, semen conficiatur, res eodem redit. Neque etiam euincũt id, quod debet rationes Cabrolij. Vt de aliis non dicã; Nã etsi ille, quem *Mommorantius* suspendi curauit, vim virgini facere; tamẽ nõ sequitur, quòd semen habuerit & generauerit. Eunuchi enim coëunt, vt apud *Scalig. Exerc.* 104. *s.* 8. 175. *s.* 2.

Paradoxum de vsu Renũ.

Cabrolij Opinio de Testiũ vsu expenditur.

Eunuchi coëunt.

277. ſ. 3. videre eſt, ſed non ſemen emittunt. Quid verò ſi alter quem ſine teſtibus generaſſe ſcribit, teſtes intus habuerit?

Genuini dētes quare ita vocentur?

Genuini dentes vnde ita dicantur, inter Authores non conuenit. Mihi ita appellari videntur, quòd cùm reliqui cum homine naſcantur, hi ſoli pòſt gigni creduntur, &c.

Paradoxon de vſu Renum, quod cupis, adiunctum hîc accipies; vt & aliam *de ſcorbuti cauſâ* Diſputationem, ex meo ſenſu verbis reſpondentis, deſcriptam. Perpendes illam & quid veri, vel falſi contineat, liberè monebis: Adiunxi & tertiam, quæ *Paradoxon* Collegæ mei, *de cauſâ Apoplexiæ proximâ* continet. Leges, quæſo, & ea quæ in *nupera Inſtitutionum* editione de cauſa Apoplexiæ habeo; & re diligenter conſiderata, quid tandem ſeriò de Apoplexiæ cauſa ſtatuendnm cenſeas, liberè ſcribas.

Etſi verò ſatis iam argumenti adſcribendum habeas, vnam tamen adhuc quæſtionem mouere libet.

Quæſtio.

An ſcilicet *aliquid Diæta ad vitam vel prolongandam vel ſalubrius viuendum faciat; An verò conſuetudinis hic maxima vis ſit*? Et cauſa dubitationis eſt, quòd video Saxones, Danos, alióſque, qui Diæta minùs exacta vtuntur, corpore eſſe vegetiore, & floridiore, quàm Miſnicos, Suecos, Auſtriacos, Sileſios, qui Diæta delicatiore vtuntur. Addo & hoc, præ manibus habui hiſce diebus nobilem fœminam, quæ phthiſi laborat, ei ſingulis ferè diebus è nare ſiniſtra ſatis copioſè effluxit materia fœtens, colore vireſcenti, atque illi, quam tuſſi reiicit, ſimilis; & talis quoque ex dente quodam cauo effluit. Quæro ergò, *vbi illa generata fuerit*. Per otium aliquando & hoc ad me perſcribas, *quid tandem tibi, & veſtris Medicis videatur de affectu illo*, quem Germani dicunt *daſſ Vuehthun*, Item, *Verbrechen*.

Obſeruatio.

Alia quæſtio.

Saluere iube meo nomine vxorem tuam & Danielem, ac cum iis bene vale. VVittebergæ, 6. Iunij, Anno 1620.

EPISTOLA XV.

PERIOCHE.

1. *Doringius Sennerto ſuadet Practicæ Medicinæ elaborationem.* 2. *Vulgares ſcriptores practici parum inuicem differunt.* 3. *Doringius modeſtè recuſat laborum Sennerti epicriſin, & quibus elaborandis vacet, exponit.* 4. *Vnguenti Viridis potabilis Officinis vſitati deſcriptio.* 5. *Germanica ipſius formula, qualis à fœminis domi parari ſolet.* 6. *Cenſura ſuper ſententiam Plateri de Pleuritide.* 7. *An pus in pectore contentum per vaſa pulmonis in venam cauam, & ex hac per venam portæ in inteſtina deducatur?* 8. *Pus ex rupto hepatis abſceſſu in cauitatem abdominis elapſum, per poros inteſtinorum tranſſudaſſe, vt per aluum reiiceretur.* 9. *Materiam farinaceam cum vrina excretam, à veſicæ calculo reuerà ortam fuiſſe, in caſu propoſito Epiſt. 13.* 10. *Signa calculi veſicæ.* 11. *Crudos humores aliunde quoque in veſicam affluere potuiſſe.* 12. *Striæ ſcorbutigenæ, & quæ cauſa cauitatum ſub ſtriis.* 13. *Scorbutus inſtar Prothei.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Si tam otio nunc, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, quàm ſcribendi cupiditate abundarem, ad ſingula Tuarum litterarum capita reſponderem. Verùm quia temporis iſta anguſtia, quâ apud nos commoratur Rhedarius veſter, id à me fieri prohibet; idcircò illa ſaltem hac vice attingam, quæ priora in ordine ſunt: reliqua in aliam occaſionem dilaturus.

Principio autem meum conſilium petis ſuper laboribus à te deinceps ſuſcipiendis, ſciréque ex me cupis; num examini remediorū chymicorum; vel excolendæ Medicinæ Practicæ; vel reuidendis Inſtitutionibus & libris de Febribus; vel elaborandæ Appendici ad Inſtitutiones, in quâ fundamenta omniū morborum curandorum, medicamentáque neceſſaria te monſtraturum polliceris, vacare potiſſimùm debeas? ſi (quod tu optas) candidè (quod ego ſentio) tibi aperire velim, ipſéque, ſi tuo eſſem loco, præſtare malim; ſuaſor tibi ſum, & hortator, vt ſepoſitâ interim de Inſtitutionibus, & libris de Febribus (vtpote quæ opera à Typographia adhuc fermè calent) curâ, omnes conatus *Medicinæ Practicæ* impendas: ſic enim non tam famæ quàm vſui proprio & alieno conſules.

Auctor ſuadet elaborationem Medicinæ Practicæ.

Auctorum practicorum multitudo te abſterreat nolim. Scripſêre enim & Inſtitutiones, & de Febribus, multi. *De Febribus* his quoque nundinis prodiit *Bauderonij*, *Medici Galli*, opus; quod quanti valoris, aut bonitatis ſit, proximè moneas. Parturit, vti audio, iuuenis quidam Medicus Bregæ viuens, cui nomen *Muntzero*, de iiſdem Tractatum, *Perfecti noſtri* ſumptibus imprimendum: qui qualis futurus ſit, cum tempore experiemur. Tui de his libri, veluti & Inſtitutiones, facilè ætatem ferent, nec antiquabuntur. Idem de *Practicâ Medicâ* ſperes, licet. Etſi enim hanc multi hactenus deſcriptam nobis dederint; verè tamen deſcriptam, aut veriùs ex aliis tranſcriptam dederunt; adeò, vt ſi vnum legas, omnes, quod ad cauſarum deductionem, Indicationum inuentionem, & Remediorum delectum (pauciſſimis quibuſdam ſæpe exceptis) attinet, legiſſe videaris. Inſtitutum proinde tuum admodùm mihi probatur. Me tamen quod tuorum laborum iudicem conſtituis; næ, quod aliàs etiam ſcripſi, plus mihi tribuere videris, quàm à mea tenuitate præſtari queat: Ipſe enim

Vulgares Scriptores Practici parum inuicem differunt.

Mecum habito, & noui, quàm ſit mihi curta ſupellex.

Sanè, ſi priſtinus ille ingenij vigor etiamnum præſens eſſet, aut ſuperſtites iſti qualeſcunque igniculi, per quotidiana exercitia, ceu flabella quædam, exſuſcitarentur, qui in iſta extra Academiam vita indies magis magiſque torpeſcunt, & ſaltem non penitùs ſuffocantur; quod à me expectares, compromittere fortaſſis poſſem. Nunc in tantâ penuriâ, quod pollicear, vix habeo: Præſertim cùm omne, ſi quod interdum conceditur otium, aliorum, quæ me præ manibus habere nôſti, elaborationi deſtinare cogar. Profectò pudet, tam tardum me eſſe in abſoluendo *Pollione*. Sed excuſabis me ſat ſcio, cùm vltra trimeſtre, manum ipſi admouere non potuerim. Si placuerit, tuorum Morborum tractationes impoſterùm ad me mittere poteris. Si fuerit otium, vt Notis & additamentis meis locupletentur, operam, quoad potero, dabo ſedulam. Neſcio enim, quod me Cacoëthes agat, aliorum potiùs labores meis qualibuſcunque Annotatiunculis illuſtrandi, quàm proprios perficiendi. Quieſcit enim etiamnum *tertius de Medicinâ, & Medicis* liber; quieſcit item *opus de Febribus malignis* in vniuerſum; in quo vtroque dudum progredi licuiſſet, niſi me aliorum fama auocaſſet. *Mutonus* meus, vt tibi probetur ſcire geſtio. Conſtitui etiam *Soceri noſtri Diſputationem de variolis & Morbillis* (vbi *Conradinum cum Pollione*, *Tabulas Conradini ſynopticas de morbo Vngarico*, & *Helidæi Euporiſta* prius publicauero) perpetuis commentariis adaugere, & adauctam in lucem emittere: quâ in re non parùm me iuuabunt Collectanea, ab ipſomet Socero comportata, quorum poſſeſſio in illa per ſortem facta Bibliothecæ diuiſione bonâ fortunâ ad me peruenit. Nolim enim Soceri noſtri nomen planè intermori. Medicamentum Chymicorum examini ſubſeciuum tempus dare poteris.

Quæ elaboraturus ſit Auctor.

Vnguenti viridis potabilis formula, Officinis noſtris, quod ſciam, vſitata hæc eſt:

Vnguentum viride Potabile Officinis vſitatum.

℞ *Fol. auriculæ muris, ſaluiæ, ſaniculæ rutæ, pimpinellæ, millefolij, fœniculi, petroſelini, violariæ, borraginis, maluæ, agrimoniæ, plantaginis, brancæ vrſinæ, betonicæ, fragariæ, parietariæ, ſcabioſæ, acetoſæ, rubræ tinctorum, omnium rec.*, an. M. ii. *rad. tormentillæ pimpinellæ, bugloſſæ, rubeæ tinctorum*, an. ℥ iii. *caſtorij* ʒ. i. (*alibi* ℥. i.) Decoq. ſ. a. cum butyri Maialis ℔. viii. F. Vnguentum:

Paratur hîc & à fœminis quibuſdam domi Vnguentum viride, cuius deſcriptionem inter arcaniſſima habent, eamque non niſi per manus invicem tradunt. Magni vſus exiſtit, nec infeliciter vtentibus cedit. Communicabo & eius Germanicam formulam, qualem *Scholzij* patris manu deſcriptam inter Collectanea ipſius reperi, qualémque is à cuiuſdam Dn. VVenceſlai Schonij Coniuge accepit.

Domini à fœminis parari ſolitum.

Nehmet rothen beyfuſſ, vueyſſen beyfuſſ, poley, erdtbeerkrautt, quenlein, betenige, odermenige, ſcafgarbe, kreützvuurtzel, ehrenpreyſſ, vegelmuntze, heydniſchvvundkrautt, (*in einem andern Recept der grunen Salbe fur daſſ vuehethun, finde ich ſchlecht*, vuindtkraut.) vielgutt, vuegebreitt, eiſſkrautt, (*an Verbena*?) reifelkrautt, gochheil, S. Peters krautt, ochſenzunge, bibenel, heyligen geiſtvvurtzel, vvegeuuardt, tauſendtkorn, ſanickel, vuintergrun kœnigenkrautt, Vrbankrautt, bruſtkrautt, drey ſpeierlein nabeluurtzel, (*darfur nimmet man* erdtbeerkrautt. *In dem vorgedachten Recept ſtehet*, dreyſpilen, oder lorbeeren, vnd nabeluuurt z.) vuild mutterkrautt, riebekrautt, olantkrautt mitt der vvurtzel, dæhngraſſ, liedegænge, (*an fortè gliedlenge ſcribi debuit? quo nomine ſcabioſam vocari teſtis eſt Schuuenckfeldius*) tag vnd nacht zuueyerley, pom pelblumen mitt vuurtzel, hertzblumlein. (*hoc eſt, hepatis a*

hepatica pratensis alba) pfefferkrautt, vnser frauvenflachß, schvvartz bibenell, fischmüntze, sibyllenvvurtzel, toste mitt vvurtzeln, schvvalben vvurtzel, teschlinkrautt, bartsch. Sibyllenkrautt vnd kœrbelkrautt allein ist gutt für daß vvehthun. Vor Vrbanskrautt, so man es nicht bekommen kan, nehme man ripkrautt; vor brustkrautt, calmuß 2. *loth*, vnd lorbeeren. Diese mag man zustossen, vnde auch bald in die kreüter thun. Darnach ich ihr viel mache, so nehme ich ieder kreüter, *M. iij* oder *iv.* vnd lasse die kreüter allein zuhacken, vnd die vvurtzeln auch allein. Darnach schütte ichs in einen kessel, vnd lasse es mitt der butter milch ein stund 4. sieden. (*alij*, lassens zugleich 8. stunden sieden) Darnach thue ich die butter darein, auch ein 3. stunden. Die letsten kreüter lasse ich auch eine halbe stunde mittsieden. Diese kreüter muß man bey den Krautern kauffen, braun rittersporn, syndavv, petersilge, leberblumen, roth benedict. Diese hernach geschriebene kreüter thue ich auf die letste in die butter, daß die salbe fein grün darvon vvird, vnd laß es nicht viel über eine halbe stunde damit sieden, Mayran, *M. iv.* salbe, rauthe, krausemüntze, gartheil, hysop, bresilgekrautt, (*alibi* basilienkrautt) kerbelkrautt, rossmarin, lorbeeren, kalmuß, fenchel mit der vvurtzel. (par pondus vel mensura hîc procul dubio subintelligitur.) Hæc Germanica istius vnguenti apud nos vsitatissimi est formula; quam bonâ fide, prout *manu Scholtzij* consignatam inueni, tecum communicare volui.

In ea autem tu simplicium quorundam obscuritatem mecum non immeritò culpabis: quod ipsum olim *VVenceslaum Raphanum* etiam factitasse, alicubi me legisse memini. Optarim mihi fœminæ compositionis huius gnaræ familiaritatem, à qua ignota doceri possem. Posset tamen huic Instituto Schvvenckfeldij *liber de stirpibus* non parùm inseruire, qui vulgaribus Silesiis vsitatas herbarum appellationes subiunxit; modò quis tantum otij sibi sumeret, vt nomenclaturas Silesiacas colligeret.

Sententiam tuam de via, per quam apud *Georgium Josn* p.m. pus cum sanguine ad intestina migrauit è pectore, quod attinet, altioris est indaginis, quàm vt in ista festinatione examinari à me accuratiùs possit. *Plateri* sententiam quod spectat, an in omni Pleuresi locum habeat, dubito; Neque enim ea signa, quæ Peripneumoniæ peculiaria sunt, in omni Pleuresi obseruamus. Aliquando tamen affectus istos complicari, non omnino negauerim. Et complicentur sanè isti affectus; per Pulmonis tamen vasa materiam purulentam sanguinolentámque transsumi, & per Cor (quod factu omninò esse necessarium, ipse haud diffiteberis) sine præsentaneâ noxâ in truncum venæ cauæ deuehi, nec breuiori viâ per tussim expurgari, (præsertim si & hâc luculenta eiusdem materiæ fiat euacuatio, id quod in dicto casu accidit,) sed hinc per hepar in venam portæ; atque ex hâc in ipsa intestina demùm propelli, nec item expeditiore viâ per renes in vesicam deferri, & cum vrinâ expelli, (quod & præsenti in casu euenit) admiratione non caret. Materiæ reciprocam translationem lubens agnosco, & per venas, atque arterias eam perfici vltrò fateor.

Censura super sententiâ Plateri de Pleuritide.

An pus in pectore contentum per Pulmonis vasa in venam cauam, & ex hac per venam portæ in intestina deducatur?

Obseruationes Pareanæ, quas *l. 3. parte priore, Obseruat. 269.* recensuit *Schenckius*, de pure à læsis artubus in aluum confluente, sententiam quidem tuam non parùm stabilire videntur. An tamen ad diuersa ista loca, non per easdem, sed potius per diuersas vias materia purulenta in meo casu fuerit translata, dubitare haud iniuriâ quis posset.

Alterum exemplum *rupti Abscessus hepatici* quod concernit, næ subitanea tumoris euanescentia, & ab hâc tactu in hepate deprehensibilis cauitas, nec non dolor in inguine grauatiuus ista è vestigio consequens, & puris per aluum reiectionem præcedens, satis luculenter testatum faciunt, pus in abdominis cauitatem illapsum, per intestinorum poros transsudasse; non autem per venam cauam ad intestina permeasse.

Pus ex rupto hepatis abscessu in cauitatem abdominis lapsum per pares intestinorum transsudauit.

Materiam illam farinaceam, de qua nuper scripsi, vesicæ à calculo impacto factam exulcerationem portendisse, méque in affectus dignotione neutiquam hallucinatum, (vt quidem ægrotanti persuadere conatus erat, qui à meo discessu vocatus in Consilium fuit, tibi aliàs haud ignotus, & in Collegam olim iungendi cupidus Medicus,) euentus ante vnam, atque alteram septimanam ad oculum comprobauit. Ecce enim! dolores acerbissimi tum recruduerunt, vrina per diem quasi suppressa fuit; & post vsum clysteris, cum cruciatu intolerabili, cruentata profluxit, & calculus oblongus, indicis ferè articulum anteriorem longitudine, cætera fabam magnitudine exæquans, tersissimus, & farinaceam illam materiam colore propemodum æmulans, propulsus est.

Materia farinacea à vesica calculo orta reuera fuit in casu qui est Epistol. 13.

Huius rei oculatus testis esse potest *D. Iohannes Dobritius*, meus tum temporis, quando digiti in anum immissione calculum in vesicâ stabulantem ex parte ipsus tangebam, (ob digiti enim breuitatem & clunium crassitiem minus profundè pertingere quibam) ponderis in inguine hærentis, seséque ex vnâ in aliam partem, pro decubitus & inclinationis diuersitate, voluntantis sensum ex ægrotantis ipsiusmet relatione cognoscebam; virgam sæpe inflari, meatum vrinarium indesinenter quandoque ab ima radice ad verticem vsque insignem mosum sentire, glandem frigere, & talia multa fieri audiebam; tum, inquam, temporis meus, & hodie etiamnum alterius Medici ibidem Collega; qui ante paucos dies hæc omnia mihi significauit. Quod nuncium cum bis duodenis Imperialibus commutare haud voluissem.

Signa calculi vesicæ.

Tu de copiâ istius materiæ farinaceæ eruditi postulas. Fuit ea certè satis copiosa; verùm vnâ, quàm aliâ, die copiosior; sæpe tanta, quantâ cochlear argenteum mediocre adimpleri potuisset. E reliquo corpore crudos humores propter senium, vigilias, &c. (quæ omnia calorem naturalem debilitare solent,) contractos, ad easdem vias vnà confluxisse, vi doloris, & longâ assuetudine, inficiari nolim. Sed heus! quid de spiritus philosophici, pro dissoluendo vesicæ calculo, vsu, tibi videtur? Quæstionem hanc ne verbulo quidem proximè tetigisti.

Copia materia farinaceæ.

Crudi humores cur etiam aliunde affluere potuerint?

De *Striis illis* hydropico, seu rectius exhydropico illi meo, ad abdominis latera productis, duo quæsiui; *vnum* fuit, num scorbuti latentis fuerint soboles? *Alterum*, quæ causa fuerit leuicularum illarum cauitatum quas sub cute, eo vsque, quos striæ pertingebant, digitorum admotu percipere poteram? Strias, quâ striæ, scorbuti fuisse soboles, qui dubitem? cùm æger prius è quartanâ per menses aliquot laborauerit, nec hospes nobis iste morbus nunc sit, sed indigena, & ciuis. Nimirùm tam miris nobis illudit formis, instar Prothei, vt vix post multum tempus tandem perfectè agnoscatur. Cauitatum coniunctarum causam inprimis scire auebam, quam abscessibus minutulis forsan acceptam ferre possis. At cutis nunquam perrupta fuit; nec in cute, sed sub cute, tam striæ visu, quàm cauernulæ tactu deprehendebantur.

Striæ scorbuti indicium.

Scorbutus instar Prothei.

Quæ causa cauitatum sub striis?

Pro transmissis disputationibus gratias officiosas ago, & peramanter peto, vt similium me porrò participem facias, & ad reliqua tuarum litterarum capita responsum patienter expectes; vsque dum alia sese obtulerit paulò commodior scribendi occasio. B. V. & à nobis salue. Dabam Bresæ, die vltim. Iun. Anno 1620.

Appendix.

Vt *doctrina de expurgatione puris è pectore per vrinas* fieret illustrior, placuit augmenti loco subiungere hac ipsa de re sententiam *Adriani Spigelij*, quam proposuit *in Opere suo Anatomico, lib. 6. cap. 4. pag. 192.* Postquam enim intercostalium inferiorum propagationem & distributionem descripsisset, de earum vsu talia subiungit. Vsus est, vitalem spiritum & sanguinem musculis intercostalibus diffundere, quem præter & alium insignem obtinent aquam scilicet, & pus in thorace collectum in arteriam magnam, & hinc per ramos emulgentes ad vesicam deportandi. Tametsi neutiquam sum nescius doctissimum Fallopium, aliósque, qui ante me in nobilissimo hoc Patauino Gymnasio docuêre, aliam monstrasse auditoribus suis viam, per quam vel pus, vel aqua, renum auxilio educeretur, venam nempe sine pari, cuius ramulus in sinistro latere in sinistri renis Emulgentem progreditur. Atenim hæc via, quam per intercostales arterias monstramus, breuior multò est: vt taceam, per arterias facilius, quàm venas materiam quamcunque congestam rapi posse. Neque est, quòd aliquis hîc vereatur, ne ab his excrementosis prauisque humoribus, vitales spiritus contaminentur, vnde Cor grauissima symptomata incurrat, cùm lubentes id & æquo animo largiamur, (quod & experientia sæpenumerò nos docuit) dum per vrinas pus euacuatur, ægros in syncopem aliáque mala incidisse, interdum etiam in repentinam mortem, vbi aut copiâ, aut malitiâ nimiâ humor peccarit, & Naturæ tantam vim intulerit, vt calor spiritúsque succubuerint. *Hactenus Spigelius.*

Spigelius per intercostales arterias inferiores pus è pectore per vrinas expurgari statuit.

EPISTOLA XVI.

PERIOCHE.

1. Sennertus Practicam se scripturum, ex consilio Doringij, significat. 2. Annotationes Doringij ad suam Practicam adiungi petit. 3. Moneri ab ipso rogat de libris aliorum, qui sui mentionem faciant. 4. Duos neotericos scriptores sibi occurrisse, qui sui mentionem iniiciant, Fabritium scilicet Bartholetum, & Dominicum Salam. 5. Müntzerum, suum auditorem fuisse.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S. Facilè credo, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, non tam voluntatem, quàm otium scribendi tibi defuisse. Ego verò etsi longius habuerim respondendi spatium: tamen cùm semel atque iterum peregrè mihi abeundum fuerit; & præ-

cereà alia negotia me detinuerint, ad tuas proximas iam ferè nihil respondeo, sed responsionem in proximum differo. Quia tamen ad vos Iobus Schrœterus, cum vxore, Nyssam ad filiam profecturus, transibit, sine meis litteris eum dimittere non debui.

Sennertus Practicam scripturus.

Sequar verò tuum Consilium, & quicquid ætatis ac temporis superfuerit, in Practicam impendam. Dabo verò operam, vt specimen, in vno, atque altero affectu, circa autumnum ad te mittere possim, vt maturè de methodo tuum mihi iudicium aperire possis, antequam ad alios progrediar. Et quia tibi ita libet, aliorum magis labores Annotationibus quibusdam illustrare, quàm proprios perficere; author tibi sum, vt quæ sub manibus habes, quamprimùm absoluas, vt posteà meis etiam vacare possis. Non spero, quòd laboris huius te pænitebit.

Facilè n. omne, quod vel in praxi, vel in lectione auctorum singulare, & notatu dignum occurret, locum inueniet, in quem illud, cum tuo, meo, & aliorum bono inserere possis. Imò, iam velim tibi aduersaria pares, de morbis particularibus, in quæ notatu digniora, quæ necessariò etiam quotidiè occurrunt, inseras: Ex quibus posteà facilè, & non magno negotio, illa meis adiungere poteris. Vtinam opus, quod non inchoatum, absolutum esset! De titulo nobis facilè conueniret, possétque hic, vel alius esse, Practica D. S. cum Annotationibus, & Additionibus M. D.

Bauderonij de Febribus libros nondum vidi; si tamen vidisti, tuum mihi de iis iudicium exponas: Illud etiam te rogatum velim, si forsan in aliorum libros, (omnes enim nec emere, nec legere possum) incidas, in quibus mei mentio fiat, id mihi aperias, & præcipuè si quid contra me scriptum sit. Incidi nundinis his in duos Italos, qui mei mentionem fecerunt, *Fabritium Bartholetum*, Professorem Bononiensem, qui in sua *Encyclopædiâ Dogmatico-hermetica*, in *Quæstione de facultate formatrice* mei mentionem facit. & *Dominicum Salam*, Professorem Patauinum, qui *in suâ arte Medicâ*, quæ est medendi methodus vniuersalis, me sæpius allegat: quandoque probat, quandoque reprehendit: Quæ tamen magni momenti non videntur. *Muntzerus* ille proculdubio meus auditor fuit. Scripsit *Disputationem de morbis totius substantiæ*, ex meâ sententiâ, quam Basileæ pro gradu habuit, satis, vt mihi videtur, eruditam. Plura iam non licet. Bene vale, cum tua, & Daniele. VVittebergæ, 7. Iul. Anno 1620.

EPISTOLA XVII.

PERIOCHE.

1. Annuit Doringius, se Practicæ Sennerti exornandæ operam collaturum. 2. Iudicium super Encyclopædia Bartholeti. 3. Angelus Sala Barthium reprehendit super natura bezoardici mineralis. 4. Defenditur Barthius aduersus Sennertum & Salam. 5. Butyrum antimonij æquè ex antimonio crudo, ac è regulo parari posse. 6. Venas pedis, reuulsionis gratiâ, non meliùs in renum quàm in vteri inflammatione secari. 7. Cur Galenus in Ischiade sanguinem primùm è cubito mittat. 8. De Extracto scammoneæ. 9. Barthij paradoxon, quòd sena ℥. ß. in aqua ℥. iv. infusa, non plus purget, quàm ʒ. ij. 10. Barthij paradoxon ratione & experientiâ refellitur. 11. Quomodo cruentatio Virginum potuerit, apud Iudæos olim, certum esse Virginitatis signum. 12. Rationes, quibus Sennertus suum de Renum vsu paradoxon adstruit, euertuntur. 13. Cur renes à retento semine lædantur. 14. Contra Cabrolij paradoxon, de testium vsu. 15. Sine testibus nec semen perfectum, nec animal perfectum gigni. 16. Iterum de genuinis dentibus.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Obsequar tuæ hortationi, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, atque enitar sedulò, vt ea quæ sub manibus habeo, tandem absoluere queam. Equidem nihil optassem magis, quàm vt dudum istis laboribus colophonem imponere potuissem, quod & sine dubio factum fuisset, nisi alia, de quibus aliàs scripsi, conatus meos interturbassent. De parandis aduersariis rectè tu quidem mones; verùm quomodo reliquis nondum ad finem perductis, ea à me inchoari possint, nondum video. Vbi aliquando ad tuorum illustrationem ventum fuerit; media, per quæ ad scopum præfixum pertingam, fortassis non deerunt; modò otium, quo inprimis opus habebo, non desit. Vtilitatem laboris summam ipse prævideo, quam mecum agnoscunt alij omnes, quibuscum institutum hocce tuum communicaui. Quia itaque in excolenda practica me tibi imposterum cupis esse socium; age! postquam dictis operibus defunctus fuero, potiora studia, & vires in tuæ Practicæ exornationem animo quàm lubentissimo conferam. Bauderoni libros in Bibliopolio quidem vidi; verùm non emi, nec legi. Quis enim in omnes libros coëmendos sumptus erogare, aut in legendos tempus impendere queat? Quæram è Nostratibus, an quis eos euoluerit? si commendari audiuero, vt id quamprimùm resciscas, faxo. Bartholeti *Encyclopædiam* vidi. Non omninò conatus viri istius displicent, si reliqua, quorum in præfatione ad Lectorem fit mentio, publicauerit, ingenij solertiam euidentius proculdubio manifestaturus est. Dominici Salæ *artem medicam* non vidi. Si sumtibus dignam arbitraris, vt & eâ deinceps potiar, curabo.

Annuit se Practicæ Sennerti exornandæ operam collaturum.

Iudicium super Encyclopædia Bartholeti.

Redeo nunc ad proximas tuas litteras, vt iterum nonnulla ipsarum capita persequar. Sententiæ Barthij tecum contradicit Angelus Sala, *Anatomiæ antimonij parte 2. sect. 3. sub titulo, bezoardici antimonialis*; eodem planè tecum argumento vsus: quòd antimonium in retortâ permaneat, & non procedat, destillétve aliud, quàm portiuncula aliqua Mercurij sublimati. Exigui tamen momenti istam contra Barthium esse instantiam, liquet è *Notâ eiusdem secunda*, in qua dicit, illos in dosi errare, & ad naturæ pondus non attendere, qui ad libram vnam Mercurij sublimati, plus quàm dimidiam antimonij libram, adiiciunt. Si enim, inquit, plus de hoc addas, manet illud in fundo retortæ indissolutum. Rectè ergò Argentorati olim faciebat in ædibus quidam, quòd pro parte j. *Reguli*, sumebat part. iij. Mercurij sublimati. Atque hinc nõ miror, si tibi Cinnabarim antimonij in duplici tigillo sublimaturo, Cinnabaris in corpus antimonij iterum conuersa fuit. Multi enim flores antimoniales ex admixto forsan in maiori pondere antimonio vi ignis suppressorij eleuati, Cinnabari commixti fuerunt, qui postea liquatione in antimonium redierunt: Mercurio interim per tigillorum commissuras exspirante. Cinnabarim itaque non solum esse sulphur antimonij facilè tibi concedet Barthius. Quin si solùm esset sulphur, non esset Cinnabaris, quippe, quæ ex sulfure & Mercurio constat. Quod sulphur vt à Mercurio segregandum, & in Panacæam redigendum sit, apud Beguinum *ibid. cap.* 20. legitur, de quâ re aliàs etiam scripsi. Nec mireris, nihil Mercurij in retortâ relinqui, præter eum, qui viuificatur in recipiente: Reliquus enim in Cinnabarim, per sulfur antimonij redigitur.

Angelus Sala Barthium reprehendit, super natura bezoardici mineralis.

Defenditur Barthius aduersus Sennertum & Salam.

Cum crudo antimonio etiam parari posse liquorem illum gummosum, non diffiteor, liquor tamen inde prodiens, non æquè, ac si Regulus sumatur, albicat, sed nonnihil rubescit. Quod ipsum nouum suppeditat argumentum, ex antimonio veriùs, quàm Mercurio sublimato, liquorem illum constare. Quod si quis puluerem copiosiorem expetat, eum rectiùs facturum censeo, si pro Regulo crudum antimonium sumat: Maximam enim sulfuris antimonialis partem scoriis misceri, quæ in Reguli præparatione, ceu inutiles, à plerisque abiiciuntur, sulphur auratum ex iis oriens abundè testatur. Barthij argumentum à reductione pulueris emetici in Regulum antimonij per magnum follium ignem factâ, petitum, apodixis est, cui aliæ rationes meritò cedunt.

Butyrum antimonij æquè ex antimonio crudo, ac ex regulo, parari posse.

In renum quàm vteri inflammatione, venas crurum, vel pedum, sub morbi initium rectius. & quidem reuulsionis causa secari, nondum tibi assentiri possum. Etenim temet definitore, *l. 5. Institut. part. 2. sect. 1. cap. 18.* Reuulsio est auersio humoris in partem aliquam fluentis, in contrarium. Reuelluntur a. humores (agnoscísne tua verba?) non qui iam sunt in parte affecta, (hi enim propriè ex parte affecta, aut vicina euacuantur) sed ij, qui ad partem aliquam fluunt, aut fluxuri sunt; quâ ratione cauetur & prohibetur, ne pars affecta humoribus affluentibus repleatur: respicítque reuulsio magis partem mittentem ceu recipienti contrariam, quâ de causa ab hac versus illam, veluti primam scaturiginem humores fluentes trahi, & ne ad partem affectam ampliùs fluant, effici necesse est. Ex his concludo, æquè malè, reuulsionis à renibus, quàm ab vtero, causa, venam in inferioribus partibus secari. 1. Quia sic non tam attenditur ad humorem fluxurum, quàm fluxum.

Venas pedis, reuulsionis causa, non meliùs in renum quàm vteri inflammat. secari.

2. Quia fluxio non retrahitur ad principium, sed partem affectam. Nec te excusat, quam adducis, discrepantia. Etsi enim vltrò admittam, venæ cauæ truncum circa hepar esse q. flumen sanguinis, è quo in totum corpus plurimi riui manant, & spatium ab exortu venarum emulgentium, ad diuaricationem venæ cauæ in crura, illo, qui inter hepar, & venarum emulgentium exortum existit, aliquantò, non autem longè, vt tu scribis, esse maius; ac propterea etiam plus sanguinis continere concedam: attamen cùm sanguis ad renes non ex illo inferiore, sed superiore spatio, ceu ipsissima scaturigine,

ad emulgentes transmittatur; fiet herclè, vt sectâ in cruribus vel pedibus venâ; sanguis è superiore illo spatio in inferius, non tantùm propter fugam vacui, sed & naturalem grauitatem, delabatur, & ad emulgentes primùm, mox ex istis in ipsos rapiatur. Et hæc fuit causa, quòd Galenus, *l.10. de compos. med. secund. loca, c.2.* in Ischiade sanguinis detractionem è cubito primùm fieri, iussit: tametsi paulò ante expressè scripsisset, quod Ischias, quæ quidem raro ex sanguinis multitudine oriatur, venis tamen circa poplitem & talos sectis, citissimè curetur. Reuulsionis igitur causa sub renum inflammationis initium dictas venas neutiquam rectè secari concludo.

Cur Galenus in Ischiade sanguinem primùm è cubito mittat.

Præcipitationem Extracti scammoneæ, apud Tentzelium *Exegeseos Chymiatricæ, part.2. sect.3.* etiam reperi, in hoc solùm à tuâ differentem, quod loco aquæ rosarum, simplex fontana frigida ad eam accipitur. Tua quidem pro viris, Tentzelij pro mulieribus aptior videtur: commodius tamen fieret, si in locum fontanæ alia aliqua medicamentosa substitueretur.

De Extracto scammoneæ.

Cùm a. de Extracto scammoneæ sermo nobis hactenus fuerit, facere non potui, quin eius occasione, ex te quærerem; quid de illo Barthij paradoxo, quod proponit *l.2.c.9. in notâ, ad Extractum rhabardari*, statueres? nempe quatuor sennæ drachmas in vncis quatuor aquæ infusas, non magis purgare, quàm drachmas duas in pari aquæ quantitate maceratas. Mihi id aduersari videtur, tam rationi, quàm experientiæ. Rationi quidem, quia vbi maior medicamenti dosis, ibi etiam maior necessariò virtus: experientiæ verò, quia syrupos tam nouem infusionum rosarum, & violarum, quàm triplicis infusionis sennæ (qui propterea de tribus solutiuus nobis dicitur) multò efficaciores deprehendimus, quàm si simplici infusione, aut multiplicibus negligenter institutis, constarent. Experientia quam prætendit, instituto probando mihi videtur non esse sufficiens: prout enim corpus probè fuerit liberum, & humores ad motum commodè dispositi: sic etiam aliud aliquod medicamentum in substantiâ propinatum in minori dosi efficacius, quàm in maiore aliàs efficaciùs operari obseruamus. Exempla confirmationis loco producta, in quibus totum corpus toti corpori in minima redactum, miscetur, an satis firmiter, quod intendit Barthius adstruant? Tu proximè exponas, precor.

Barthij paradoxon, quòd ℥.iv. sennæ, in aqua ℥.iv. infusæ, non plus purgent, quàm ℥.ij.

Barthij paradoxon refellitur, ratione & experientiâ.

Cruentationis Virginum in primo congressu, inter Iudæos pro certo Virginitatis signo habitæ, causam à Bucretio in medium allatam, cur pro legitima vix agnoscere possim, proximè significaui. An circumcisio huc aliquid facere possit: cogitare me iussisti. At quid circumcisio ad cruentationem promouendam faciat, non video: Quin prohibere potius ipsam videtur; cum dempto præputio membrum circa glandem oppidò reddatur gracilius. Naturalem causam, in quâ animus meus planè acquiescat, ego comminisci non possum: tu si potes, proximè mecum communica. In singulari igitur ordinatione diuina adhuc subsisto.

Quomodo cruentatio virginum potuerit esse certum Virginitatis signũ.

Paradoxon tuum de renum vsu quod attinet, etsi primâ fronte magnam probabilitatis speciem præ se ferat: attentiùs tamen si quis examinet, quæ contra id in medium proferat, facilè inueniet. Cùmque de ipsius certitudine ipse dubites: idcircò in eius examen multùm impendere nolo. Plerisque sanè (sed ignosce quæso libertati) quæ pro eius confirmatione adducuntur, principium petitur. Arteria magna, vnde copiosissimum serum accipiat, quærere noli. Cum sanguine enim venoso, partim illò traducitur, partim ex aëre tam per respirationem à pulmonibus, quàm capillaria arteriarum oscula attracto, generatur, vel per vasa splenis illo deriuatur, iuxta Pisonis dogma de Lienis vsu. Argumentum ab odore, qui in non castratis per vniuersum corpus, & maximè in renibus percipitur, deductum, causam tuam magis euertit, quàm fulcit. Si enim ex eo pro renum isto officio certi aliquid concludere licet: quidni & totum corpus semini generando eodem respectu materiam elaboret? semine retento renes lædi rarum non est. Et cur non lædantur, qui non tantùm loco vicino siti sunt, sed & per vasa spermatica præ aliis partibus noxios halitus faciliùs suscipere possunt. Medicamenta, quæ in Gonorrhœa lumbis admouentur, non renes primariò, sed vasa spermatica respiciunt.

Rationes, quibus Sennertus suum de Renum vsu paradoxon adstruit, euertuntur.

Ioh. Matthæus, quæst. 90. idem habet paradoxon.

Cur renes à retento semine lædantur?

Cabrolij opinionem meritò damnas, & rationes ipsius, id quod debent, non euincere, rectè scribis. Etsi enim, vt verè docet Bauhinus, *Theatri Anatom. l.1. c.27.* Testes facultate suâ insitâ formam (putà exteriorem) & colorem semini principaliter non tribuant, cùm in horum substantiam non excidat, naturam tamen & vim prolificam impertiuntur, ita validam, & robustam, vt animal perfectum ex eo generari possit: quæ in masculis roboris & virilitatis, in fœminis muliebritatis causa exsistit; sine testibus igitur neque semen perfectum gigni, neque perfectorum animalium generatio perfici potest. Ex his, quid ad Cabrolij argumenta priora, à te non tacta, respondendum sit, haud difficulter liquet: Nimirum non opus fuisse, vt vasa spermatica vllatenus testes subirent, atque hi insignem aliquam cauitatem obtinerent. Testes serosiorem seminis partem exsugere, vt ei vim prolificam augeant, dum scribit; proprio dogmati contradicit, quo Testibus omnem vim σπερματοποιητικὴν detrahere conatur. Et quis non videat, hanc virtutis prolificæ augmentationem a Cabrolio, sed suo sensu concessam, nihil esse aliud, quàm vltimam seminis perfectionem? Posteriora Cabrolij argumenta ipse sufficienter diluisti: vt meâ refutatione non egeant.

Contra Cabrolij paradoxon de testium vsu.

Sine testibus nec semen perfectum gigni, nec perfectum animal fieri potest.

De genuinorum dentium appellationis causa inuestigandâ, vt pluribus solliciti simus, operæpretium non est. Ob hanc enim, vel illam causam dicantur, perinde fuerit; cùm ista scire, parùm referat: modò ipsorum eruptio, siue, vt Platero visum fuit, detectio, non negligatur in sopiendis doloribus; in quibus cùm prodire solent, Vesalij consilium obseruetur.

Iterùm de genuinis dentibus.

Tantùm & istâ vice ad alia quædam, vt vides, tuarum litterarum capita respondere volui. Ad reliqua respondebo aliàs: Neque enim vel ipse nunc potui, vel te pluribus simul & semel onerandum esse duxi. Bene vale, & plurimùm à Nobis salue. Dabam Breslæ, die 2. Augusti, Anno 1620.

EPISTOLA XVIII.

PERIOCHE.

1. *Breuitatem epistolæ imputat tum angustiæ temperis, tum otij penuriæ.* 2. *Quærit, an nucleus cerasi in pulmonem delabi, ibique per dies aliquammultos, saluo homine, hærere possit?*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Non putaram, *Cl. Dn. Affinis, Compater & Amice honorande*, Rhedarium istum nostrum hisce tumultibus bellicis ad vos iter suscepturum: Quia tamen præter spem abit sine meis litteris quidem non dimittendus est; litteris tamen tuis, quod maximè optabam, respondere non possum. Imò etsi de eius abitu, dudum certior fuissem: tamen otium non fuit ad tuas respondendi; cùm mense superiore Febres q. epidemiæ plurimùm mihi negotij facesserint: & præterea misera, & calamitosa ista tempora omnes serias meditationes excutiant. Ne tamen istæ litteræ planè vacuæ sint, putâsne quòd Nucleus Cerasi in pulmonem delabi possit, atque ibi vnâ atque alterâ septimanâ hærere, antequam iterum reiiciatur? Ego impossibile non puto, atque id nuper, nisi planè fallor, obseruaui, de quo proximè. Respondebo ad vtramque epistolam proximè: Tu procul dubio ad mearum, quæ restant capita, etiam respondebis. De rerum nostratium statu nihil: audies eum ex Dom. Nicolao Possio. Bene vale cum tua, quam saluto. VVittebergæ, 5. Septembr. Anno 1620.

Breuitatem epistolæ imputat tum angustiæ temporis, tum otij penuriæ.

An nucleus cerasi in pulmonem delabi, inibique per dies aliquam multos saluo homine hærere possit?

EPISTOLA XIX.

PERIOCHE.

1. *Ad propositam præced. epist. quæstionem de Nucleo cerasi responsio.* 2. *Nucleus cerasi intra asperæ arteriæ superiorem partem hærere nequit, citra suffocationis periculum.* 3. *Nucleus cerasi, si ad asperæ arteriæ ramos descendat, ibidem hærere potest, sine suffocatione.* 4. *Alia corpuscula varia in pulmonibus diu hærere possunt.* 5. *Historia asthmatis, ex nucleo cerasi in pulmonem delapsi & germinantis.* 6. *An ex partium genitalium refrigeratione Asthma oriri possit?* 7. *Historia asthmatici cuiusdam, variis symptomatis affecti.* 8. *Destillatum anti-asthmaticum.* 9. *Elixir vitæ magistrale.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Quæ tibi, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, eadem tempora calamitosa, & mihi omnes serias meditationes excutiunt, quibus se socios insuper præstant, cùm praxeos hoc temporis iterum paulò vberior molestia, tum recentissimè per duas hebdomadas è defluxionibus podagricis, à quibus me porrò immunem futurum credebam, decubitus. Ob intermissum ad

meas

meas binas responsum, facilè te excusatum habeo; quam veniam, vt propter suspensum ad residua tuarum capita responsum, à te quoque impetrare mihi liceat, vehementer oro. Quaeris ex me, numquid Cerasi nucleum in pulmonem delabi, atque ibi vna, alque alterâ septimanâ hærere posse putem, antequam iterum reiiciatur? Id tibi non impossibile videri, ac nuper obseruatum esse, scribis.

Ad propositam quæstionem de Nucleo cerasi responsio.

Ego quid hac de re censeam, breuiter expediam. Bimembris ista quæstio, bimembre etiam postulat responsum. Ajo igitur quòd in alium sublatâ per imprudentiam epiglottide, Nucleus intra asperam arteriam quidem deferri, quin tamen suffocationis periculum inducat, fieri vix possit. Quotidiana enim attestantur exempla, quantum periculi, vel guttula saltem aliqua ἀθρόως illò delata, vel micula panis eodem illapsa minetur. Eorum qui à pilulâ per incuriam in arteriam impulsâ, acino vuæ tam passæ, quàm crudæ, pilo in lacte hausto, &c. exstincti sunt, historias collegit Schenckius, *lib. 2. Obseru.* 14. quas ibi videre poteris. Quòd si tamen Nucleus ille in superiore parte arteriæ non diu hæsit, sed vel propter arteriæ amplitudinem, & propriam lubricitatem, præproperè ad arteriæ diuaricationes descendit, vel propter pulsationes in dorso factas, similiáque ingenia, in pulmonem detrusus fuit, quin aliquandiu ibi hærere potuerit, priusquam reiiceretur, differi nolim. Si enim calculi, vesiculæ, vermes, & huius generis alia intra pulmones genita satis diu illic latere possunt, antequam expellantur, cuius rei testimonia habentur apud Schenckium, *dicto libro*: quidni & talis aliquis Nucleus ibidem stabulari possit? Optarim, vt tuæ Obseruationis historiam pleniùs ad me perscribas. Quod vt proximè facias, etiam atque etiam te rogo. Rem miram audi, quæ tuæ Obseruationi quidem ex vna parte similis, ex alterâ verò eâdem creditu multò impossibilior est: Cum enim heri Dn. Kirstenio tuam quæstionem proponerem, tunc protinus respondit, fuisse suo tempore Ienæ Medicum Chymicum, Medicis Academicis admodùm inuisum, qui constantissimè asserere non dubitauerit, Asthmaticum quendam, qui Ienam consilij petendi gratiâ venerat, non aliam ob causam ex affectu isto laborasse, quàm quòd talis Nucleus in pulmonem delapsus ibidem germinauerit, & in pusillam arbusculam excreuerit. Hæc vt suo nomine ad te perscriberem, ipse Kirstenius hortatus est. Percontanti autem mihi, quo indicio id ille confirmauerit, & numquid à morte, dissecto cadauere tale quid in pulmonibus repertum fuerit? Respondit, ægrum Ienâ vicissim discessisse, & Medicum illud ex illapsu Nuclei comprobauisse.

Nucleus cerasi intra arteriæ asperæ superiorem partem hære re nequit, citra suffocationis periculum.

Nucleus cerasi si ad asperæ arteriæ ramos descendat, ibidem hærere potest, sine suffocatione.

Alia corpuscula varia in pulmonibus diu hærere possunt.

Historia asthmatis ex nucleo cerasi in pulmonē delapsi & germinantis.

De quâ re quid tibi videatur, proximè, quæso, significa. Ego ipsam suo auctori defendendam relinquo.

Quia verò Asthmatis modò facta est mentio; facere non possum, quin hac occasione ex te quæram; quid sentias de hoc nouo dogmate, nuper à Kirstenio contra nos tredecim Medicos summâ contentione defenso; quod videlicet ex refrigeratione partium genitalium, Asthma, & quæ isto grauior, Orthopnœa, induci queat. Causam istius contentionis præbuit quidam æger, magni nominis, in publico officio constitutus, & Senatui charissimus: cuius curæ cùm tres nostrûm præessent, ipse tandem nobis iunctus, vt opinione singulari sibi quidem famam, & eruditionis laudem conciliaret, nobis autem ignominiæ, & ignorantiæ labem aliquam aspergeret, dogma istud nouum procul dubio commentus est. Vt autem ex ista re omni faciliùs te expedire valeres; ecce casum, qualem die 5. Septembr. secundùm stylum correctum omnibus Medicis in hac Vrbe versantibus, & à Magnifica Domina Vidua Krauseneckiana ob amorem erga Dn. Ægrotantem conuocatis exhibuimus, & super eo ipsorum iudicia & consilia poposcimus, bonâ fide adscribendum duxi.

An ex partium genitalium refrigeratione Asthma oriri possit?

Historia Asthmatici cuiusdam, varijs symptomatis affecti.

Magnificus & Consultissimus Vir, Dominus Ægrotans, annum nunc 58. agens, crasso, qualis in Saxoniâ datur, victu, per multos annos in Iuuentute vsus, postquam publicis muneribus præfectus, crebris ablegationibus perfunctus est, & multa, ac grauia errata in victu commisit: ob quæ à multis etiam annis frequentibus catarrhis ad pectus, suâ naturâ breuius, infestatus, & anhelitus difficultate, vtrique parenti defuncto, & alteri sorori adhuc superstiti familiari, correptus fuit. Quinquennium est, cum in quartanam incideret, & ex eâ vix post semestre, non tam multis remediis, quàm commoda victus ratione vsus, conualesceret: Hypochondriis interim, qualia & nunc deprehenduntur tensis, duris, & renitentibus. Cumque noctu alui exonerandæ causâ tum temporis ipsi non rarò surgendum esset, in sellâ diutius pro more commorato ob frigus hybernum partes genitales adeò refrigeratæ sunt, vt tandem, (ante biennium) curru in quadam ablegatione vectus, tantum in illis locis frigus sentiret, vt ipsissimæ glaciei insidere videretur. Intereà catarrhi, exspuitiones, & anhelitus difficultas subinde vrserunt: quibus antè biennium ferè accessit defluxio quædam erysipelatodes, ad alterutrius pedis talos, ab eo tempore semel atque iterum recurrens. Ante paucas septimanas præ ira paulò grauius excandescens, commotâ in abdomine (ipsi pro viscerum, & intestinorum magnitudine satis amplo & spatioso) materiâ, vmbilico tenus quasi sursum aliquid adscendere, & respirationem intercludere ipsi visum fuit. Hinc malum, quantumvis remediis aperientibus, abstergentibus, lenitiuis, bechicis, internis, externis, carminantibus, roborantibus, &c. iisque vtrumque ventrem principaliter, tam inferiorem, quàm medium, & genitalia, respicientibus, diligenter insisteremus; indies propemodum increuit, vt erectus spiritum cum sonitu vtplurimum ducere cogeretur: vires magis, magisque attritæ, & appetitus prostratus fuit.

Septiduum fuit, quod casu quodam insperato perterritus, de nocte grauius aliquantò laborare cœpit: Inde per quatriduum paroxysmus tam adauctus fuit, vt non nisi erectus maximo cum labore respiraret, sputum subsisteret, frigidus sudor vniuerso propè corpore promanaret, extrema, & inter ea, manus potissimum frigerent, pulsus nunc tenuissimus esset, nunc intermitteret, nunc vermiculans appareret, fauces ob respirationis crebritatem siccescerent, abdomen præ flatuum copiâ palpitaret, noctes vtplurimùm insomnes essent, &c. Vrinæ paulò tinctiores sunt, & crassiores, sabulum quandoque secum deuehentes: Nam & nephritico malo obnoxius est Dn. ægrotans. Aluus ab vsu quinque pilularum ex ammoniaco, & agarico trochiscato formatarum, & vltra 12. grana vix pendentium, ter ad minimū, vtplurimùm quater aut quinquies, limosa, & quandoque fœtidissima, deiecit. Ante quintiduum sputo procedente leuamē aliquod sensit. A triduo postquam Elixire D. Kirstenij præter alia vsus esset, flatibus magnam partem discussis, palpitatio quidem abdominis remisit, & respiratio aliquantò liberior euasit: calorem tamen aliquem, ipsi aliàs haud vsitatum Dominus ægrotans, inde deprehendit, vt Oxysaccharâ scilliticâ id temperare nos oportuerit. Hæc casus dicti, qualis tum temporis apparuit, vera est historia. Tu, *mi amantissime Sennerte*, re cum Collegis, (quibus officiosam salutem adscribo) communicatâ, numquid nouum illud dogma Kirstenianum locum aliquem hîc mereatur, pro amicitiæ, & affinitatis nostræ iure, liberè ad me quamprimum perscribas, oro.

Nos tres, (vt alia nunc omittam) quò oculis intenderimus, sequens destillati formula vnica (quod reliqui Medici omnes probauerint) Te abundè commonefaciet.

Destillatum anti-asthmaticum.

℞. *Spec. decoct. pectoralis*, M. j.
Herb. pulmonariæ maculosæ,
capillor. Veneris,
botryos,
hyssopi,
tussilaginis,
scabiosæ,
hederæ terrestris,
nummulariæ,
agrimoniæ,
phyllitidis,
ceterach veri,
prassij,
cochleariæ,
beccabungæ, an. M. ß.
Scobis ligni sassafras, ℥. j.
Rad. aronis,
ireos Florentinæ,
vrticæ,
tussilaginis,
helenij,
liquiritiæ,
calami aromatic.
capparor.
Agarici trochiscat. an. ʒ. iij.
sem. vrticæ, ℥. j.
anisi.
fœniculi, an. ℥. ß.

Infundantur per biduum in *aquis cardui bened. tussilaginis, hyssopi, scabiosæ*, an. ℔. j. ß. *vini Rhenani*, ℔. ij. additis hepate & pulmone vituli transmissis. Ab infusione biduanâ omnia destill. in B. M. igne lento, suspenso nodulo in alembico ex *spec. diarrhod. Abbat. diambr. diaplíris*, an. ʒ. j. ß.

Elixir vitæ magistrale.

Elixiris vitæ, cuius primus author fuit Schroterus, vt videre est apud Pansam de proroganda vita, *l. 2. c. 32. fol.* 130. nec diffitetur Kirstenius, hæc est descriptio, ab eâ, quam Pansa habet, nonnihil discrepans.

℞. *Cinamomi el.* ℥. j.
scardij,
acetosæ, an. M. ß.
ligni aloës,
rorismarini,
flor. helenij,
Rosar. rubr. an. ʒ. j.
macis,
cardamomi vtriusque,
garyophyllor.
nuc. moschat.
medullæ sem. cardui bened.
Acetosæ,
citri, an. ℈. j.

santali

santali citrini, ℨ. ß.
moschi, gr. viij.
Incid. grosso modo, & infund. in *aq. vitæ* de vino optim. ter destillat. ℔ j ß. ponantur in vitro bene obturato, & stent per dies 15. quotidiè benè agitando. Colentur, & colaturæ adde *syr. de corticibus citri, myuum cydoniorum*, an. ℥. ij. ß. M.

In hoc medicamento commendando, quàm pro more suo prolixus, & in dosi definiendâ, nobis Collegis semper reclamantibus, liberalis fuerit, ego quidem vix scribere, tu verò difficulter credere, ausimus. Illud nostrum destillatum cum pilulis ex ammoniaco, & agarico trochisc. protinus abrogatū, & alia, huius consilio, nobis sanè ferè inuitis, sed ad omnia annuente ipsomet ægro, vtpote largis promissis ab hoc effascinato, & spe sanitatis post haud ita longum temporis interuallum, recuperandæ turgido, substituta sunt; me interim è podagrâ decumbente. Quæ an suo isti dogmati fuerint consentanea, & quo in statu æger noster modò sit constitutus, proximè, si id fieri à me volueris, plenius significabo: nunc plura propter alias occupationes subiungere non licet. Responsi igitur ad residua tuarum litterarum capita, moram, vt patienter feras, obnixè rogo. Intacti enim adhuc dum, & reliqui mei labores, ac quasi contempti hactenus iacent. Bene vale; & cum à nobis, tum D. Bucretio, Franco, & Pontano salue. De Dn. Græsio scias velim, eum nuper è dysenteriâ malignissimâ septimo morbi die exstinctum, adeóque multorum de ipso haud frustrà conceptæ expectationi ereptum esse. Sic scilicet stat sua cuique dies. Vale iterum. Dabam Breslæ, die 25. Septembr. Anno 1620.

EPISTOLA XX.

PERIOCHE.

1. *Sennerti iudicium super Vnguento viridi potabili vtroque.* 2. *Probabilis causa cauitatum sub striis scorbuticis, suprà Epist.* 15. *memoratis.* 3. *Iterum contra Barthium, de Mercurij vitæ naturâ, ipsam nimirum magis esse mercurialem quàm antimonialem.* 4. *Succinum antimonij, quid?* 5. *In renum inflammatione quæ sit pars mittens sanguinē.* 6. *Censura super Barthij opinione de proportione liquoris ad rem extrahendam.* 7. *Historia cuiusdam, cui nucleus cerasi in asperam arteriam illapsus fuit, & quid de similibus casibus censeat Sennertus.*

D. MICHAELI DORINGIO, *DANIEL SENNERTVS, D.*

Sperabam equidem, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, me feriis hisce, quas Nundinæ Lipsenses nobis faciunt, initium *Practicæ* in affectu aliquo, speciminis loco, elaborando factum, aut certè ad literas tuas omnes responsurum; sed ita aliis atque aliis negotiis subinde interuenientibus elapsæ sunt, vt ne calamo manum admouerim. Nunc iam sese itineri accingente Rhedario, calamum in manus sumo ne is sine meis litteris ad te veniat, & ad aliqua litterarum tuarum capita, quantum potero, respondebo. Pro *Vnguento viridi potabili vtroque* habeo gratias. Sed heus! an non prius ob rubiam tinctorum rubro colore tingitur? Mallem ego quoque ob saporem Castorei ingratum, pro eo sperma ceti, vel oculos cancri sumere. In altero verò mihi nimia medicamentorum farrago videtur.

Descriptiones vide Epist. 15. Iudiciū Sennerti de vtroque.

Spiritus vitrioli philosophici vim, in dissoluēdo calculo in vesicâ mactati nuper animalis, dudū tentassem, si ad manus is esset. Quamprimùm eius copia mihi facta fuerit, periculū faciam.

Spiritus philosophici experimentum contra vesicæ calculum.

Striarum illarum sub cute, & *lenticularum* ibidem *cauitatum* in scorbutico causam aliam iam inuenire non possum, quàm sanguinem serosum, eò effusum & spatia aliqua excauantem; qui posteà, vt in suffusionibus fieri solet, exhalauit, nec vllum abscessum excitauit.

Caussa cauitatum sub striis scorbuticis, epist. 15.

Barthio, butyrum antimonij potius ex antimonio, quàm Mercurio sublimato prouenire statuenti, nondum assentiri possum, nisi priùs adhuc semel eius rei periculum faciam, & omnia ad libram expendam. Tantum enim quacunque etiam proportione adhibitâ, antimonij in retorta remanere puto, vt ab eo omne butyrum prouenire non potuerit. Et quamuis nulla cinnabaris antimonij in collo retortæ reperiatur, (quod sæpè accidit, si ignis non satis fortis adhibeatur) nihilominus nullus Mercurius sublimatus in retortâ apparet, sed vel viuificatur, vel in butyrum abit. Interim non nego, aliquid antimonij butyro permisceri. Atque hinc accidit vt puluis ille emeticus in vitium, quod *succinum antimonij* vocant, & regulum reduci possit: sed multum illi decedit.

Iterum contra Barthium de vita Mercurio.

Succinum antimonij quid?

De naturâ reuulsionis consentimus: hoc saltem adhuc controuersum videtur, quænam sit pars mittens in inflammatione renum. Tu saltem superiorem venæ cauæ partem, quæ est inter hepar & venas emulgentes: ego totum illum communem truncum, qui ab hepate ad crura extenditur, & cuius maior portio est infra emulgentes, esse puto. Etsi enim in sanguinis distributione sanguis ab hepate ad renes mittatur: tamen totus ille truncus, commune quasi promtuarium est sanguinis, è quo ille ad partes vicinas inflammatas fluere solet. Et forsan tantâ copiâ tum sanguis non fuit euacuatus, vt reuulsionis vires supplere potuerit, sed simplex saltem fuit euacuatio.

Quæ sit pars mittens sanguinem in renum inflammatione.

Barthius in extracto foliorum senæ parando, mihi eò tendere videtur; iustam proportionem liquoris ad rem infusam requiri. In quo ipsi facilè assentior; & credo, si multum corporis sumatur, & liquoris exiguum, non omnem vim à liquore extrahi: quod vel ex eo patet, quòd in extractis parandis necessariò infusiones repetimus, & liquores, seu menstrua, mutamus. Aliud si sentit, cum experientia, & ratione pugnat; quod satis in litteris tuis monstrasti. Exemplum à sale in aquâ soluto petitum, abs re mihi non alienum videtur: verùm maturat abitum auriga. Saltem historiam de nucleo in thoracem, vt puto, illapso, addo. Vir quidam, cùm fortè cerasa, scalâ nixus, ab arbore decerperet & comederet, atque scala nutaret ac vacillaret, ipse exterrefactus, subitò in strangulationis, & suffocationis periculum cum maximâ tussi conijcitur, atque ipse nucleum cerasi in guttur illapsum, & tussis, & strangulationis causam esse existimat, & Chirurgum, qui illum eximat, accersit: verùm cùm Chirurgus nucleum nullum deprehenderet, & suffocationis periculum cessaret, tussis verò perseueraret: in eam opinionem ventum, nucleum nullum gutturi illapsum esse, sed hæc symptomata à catarrho subito & vehementi prouenire. Catarrhis enim aliàs satis obnoxius est, & in horto manè tempestate pluuiâ deambulauerat. Durauit ista tussis tres septimanas, & per interualla ægrum valde afflixit, qui dolorem etiam quēdam grauantem in dextro latere deprehendit. Tandem cùm noctu vehementer integram horam tussiuisset, nucleum cerasi pituitæ adhærescentem rejecit, atque ita à tussi illa, & dolore pectoris liberatus est. Ego suffocationes illas à rebus illapsis tantùm accidere puto, cùm res illapsæ in capite & orificio asperæ arteriæ hærent: illapsas verò in amplum arteriæ spatiū non suffocare, argumento sunt illa, quæ per tussim reiiciūtur: si enim sine suffocatione reiici possunt; cur non etiā sine suffocatione illabi possint? Iā nō plura, nisi vt oremus, vt Deus Opt. Max. tandem bellis istis finem faciat, & Ecclesiam suam, ac nos in ea cōseruet, ac tueatur. VVittebergæ, 15. Oct. Anno 1620.

Cęsura super Barthij opinione de proportione liquoris ad rem extrahēdam.

EPISTOLA XXI.

PERIOCHE.

1. *Vnde fiat quòd Vnguentum potabile prioris descript. non euadat rubrum, ex admixtione rubeæ tinctorum.* 2. *Castoreum in huius vnguenti compositionem cur admittendum videatur.* 3. *De spermate ceti cacodoxum mirabile cuiusdam.* 4. *Noua & artificiosior Vnguenti viridis potabilis descriptio, idiomate Germanico.* 5. *Repetitur circa sectionem venarum pedalium, ineunte renum inflammatione, data instantia.* 6. *Iterum contra Barthy dogma, de certa proportione sennæ, & aquæ in qua infunditur.*

D. DANIELI SENNERTO, *MICHAEL DORINGIVS, D.*

Quæris, *an Vnguentum viride prioris descriptionis, ob rubeæ tinctorum admistionem, rubro colore non tingatur?* Ad quod quæsitum tametsi inscriptio sufficienter respondere videatur; caussam tamen addo geminam, cur viridis color vincat. *Prior* est, quòd herbæ omnes sumuntur virides: *posterior*, quòd radicum rubeæ ad herbas nulla fermè, quoad colorem, est proportio. Tu ob castorei ingratum saporem sperma ceti, vel oculos cancri, te substituturum lubentius asseris. Quod quidem non improbarim vsque adeò; tamen cùm castorium non ad sanguinem concretum dumtaxat dissoluendum, sed & flatus discutiendos eximiè conducat, omitti id in compositione nolim, præsertim si dosis ipsius non nimium extendatur. Sed heus! quid tibi videtur, de cuiusdam hominis in omnibus singularis, & semper cōtrarij, cacodoxo? quo contendit, cùm sperma ceti nobis dictum è pinguedine piscium, quæ inter omnes pinguedines censetur pessima, additione calcis viuæ in talem consistentiam & albedinem certo artificio reducatur, eius vsum corpori humano esse nocentissimum. Sic scilicet homo iste famosissima aliàs remedia, qualia etiam cremor tartari, & gummi indicum Gambuschi, &c. sine merito eludere & exosa reddere nostratibus conatur. Ego ineptias tales hodie silen-

Cur propter rubeæ admixtionem vnguentum non rubrum fiat?

Alia vnguẽti viridis artificiosior descriptio.

silentio vtplurimùm refutare soleo. Alterius Vnguenti paulò artificiosiorem descriptionem, sub nomine *der fravv Sebastian Monavvin*, cùm nactus sim, eam tecum quoque liberaliter communicare volui. Ea autem sic habet:

N°. 1.

Diese kreüter die vverden allein zu der butter, 6. oder 7. stunden gesotten, darnach der Salben viel vverden soll.

Sanickel, tausendtkorn, sindavv, vvintergrün, kœniginkrautt, leberblümlein, Vrbenkrautt, dreyspeln, oder gockenschar, nabelvvurtzel, oder hünnervvurtzel, refellkrautt, Sibillenvvurtzel, kürbelkrautt, schvvalbenvvurtzel, ehrenpreiss, vvildmutterkrautt, ehrbehrkrautt, quanlein, beyfuss, peley, battenige, odermennige, schaffkarbe, pompelvvurtzel, vogelmüntz, vielgutt, heydnisch vvundkrautt, vvegebreidt, bornkresse, gochheil, S. Peterskrautt, ochsenzunge, biebenell sampt der vvurtz, vvegevvartt, fenchell, alleine die vvurtzel, elbenkrautt, brustkrautt, heilige geistvvurtzel, petersilgen die vvurtzel.

N°. 2.

Nun folgen die kraüter, die dürffen auf die letzte vngefehr 1 ½ stunden mit den kraütern N°. 1. sieden vnd kochen.

Eysop, krausemüntze, salbey, majoran, rarthe, rossmarin, prisilgenkrautt. Ieder soll man 4. handtvoll nehmen.

N°. 3.

Diese folgende kraüter soll man auf die letzte nur ¼ stunden, mit den kraütern N°. 1. vnd N°. 2. sieden: Nur ein viertelstunde ist genug: davon gevvinnet sie, die Salbe, eine schœne grüne farbe.

Gartheill, grün petersillgen, fenchelkrautt.

Succedanea.

Im fall man von den obgesetzten kraütern, nicht haben kan Elbenkrautt, dafür nehme man Rüpkrautt, kallmuss vor Brustkrautt, vor Dreyspiel Lorbern. Darnach man der grünen salben viel oder vveniger machen vvill, so nim eines ieden krautts, eine handt-voll 3. oder 4. vvie du vvilt, es muss aber alles gar rein gelesen, vnd durchsehen vverden.

Quantitas simplicium.

Modus eligendi ingredientia.

Darnach vvelche kraüter harte stengel haben, so ziehe das krautt von dem stengel abe, vnd brauche das krautt alleine, denn die stengel viel butter nehmen, vnd nicht viel kraftig sein. VVelche kraüter aber vvurtzeln haben, die muss man darbey lassen. Lass dasselbe alles, vvie andere kraüter, zuhacken: Doch vvill du, so kanst du dass krautt sonderlich, die vvurtzeln auch sonderlich hacken, darnach zusammen thun lassen. Nim darnach gutte vngesaltzene Maybutter, thue alles in einen kessel, vnd nach dem dass krautt viel ist, darnach nim butter, nicht zu viel, auch nicht zu vvenig, sondern vvenn sie zergangen, dass sie über dass kraütig gehe, vnd dass es allezeit fein dünne sey, vnd also must du erstlich die kraüter zusammen thun, als bey N°. 1. aufgemercket. Dieselben müssen in der butter, 6. oder 7. stunden kochen, doch must du sie allzeit rühren, damit es nicht aabrenne, vnd vvisse dass es nicht gross fevver haben muss, sondern lass es in einer kleinen hitze so vor sich sieden,

Modus coquendi.

Quantitas butyri.

Gradus ignis.

VVenn nun die kraüter N°. 1. 6. oder 7. stunden gesotten, oder vvie es die gelegenheit nach menge der krauter giebet, vnd in der butter also gekochet sein; als thue die krauter, vnter N°. 2. verzeichnet, auch darein, vnd lass dieselben auch also beysammen, vngefahr 1 ½ stunden sieden: dann die nicht so harte, als die ersten. Vnd vvann die krauter vnter N°. 1. vnd N°. 2. also vnterschieden, zusammen kommen sein, vnd miteinander bey 8. stunden gesotten haben, alsdenn nim letztlich die krauter vnter N°. 3. verzeichnet, die thue auch darein, die dürfen nur mit den andern ¼ stunde kochen: Von diesen letzten krautern gevvintt es alsdann eine grune farbe.

NB.

Mercke auch, dass du die krauter einer iedern N°. zuvor besonders hacken, vnd also eines nach dem andern in den kessel thun must. VVann es nun also die zeit miteinander 8. stunden gekochet hatt, es kochet nicht viel ein, so nimb ihm das fevver, doch lass ihm ein vvenig vnter dem kessel, darmit es sich leutere vnd setze: Muss aber gleichvvol vvarm bleiben, dass man eine handt darinn erleiden kan.

Modus colandi.

Nim darnach einen engen durchschlag, das schœpfe vveiter in ein klein harin Siebelein, darunter dann ein ander gefass stehen soll, darin es lauft. Also vvird es zvveymal durchgetriebend, vnd das grœbste bleibet im kessel, doch ist dasselbe nicht das argste. VVill du, so nimb dasselbe gar vvarm, vvie du es erleiden kanst, vnd drucke es durch ein rein tuchlein, thue es alleine, es gevvinnet vvol eine schvvartze farbe, es kan aber fast als das beste gebraucht vverden. VVenn es nun, vvie gemeldet, durchgeschlagen ist, so thue es in eine krauss oder glass, darinnen du es halten sollest: Auch muss solches in einen kuhlen orth gesetzet vverden, dass es gerinne vvie baumohl. Ist auch besser, dass man es gerunnen helt, so vvird die Salbe nicht garstig, vnd kan etliche jahr gehalten vverden.

Quali vase asseruandũ, & in quo loco.

VVie man die genandte grune Salbe brauchen soll.

Hast du dir sehr vveh gethan, so nimb der Salben so viel, als ein VVelsche nuss, vnd thue die in vvol gevvarmet bier, dass die darinnen zergehet, die trincke des morgendts nüechtern, oder zu abend, vvenn du vvilt schlaffen gehen. VVenn es aber Manns-personen sein, vnd starcker natur, ists besser, dass die Salbe in einem vvarmen scharpfen bieressig eingenommen vvird, ist kraftiger. Schvvangere fravven mœgen sie auch trincken, die gross reissen im leibe haben.

Spiritus vitrioli philosophici vires in coralliis & similibus lapidescentibus periclitari rectè poteris. In striarum scorbuticarum causâ reddendâ facilè tibi adstipulor. Optarim vt vnum atque alterum de hoc argumento Disputationis tuæ exemplar haberem, quod *Bucretio, Franco, & VVeickio*, qui id valde expetunt, tuo nomine donare possem.

In Butyri antimonij examen, vt diligentiam aliquam impendas, & *Barthij* de hac re sententiam accuratius, expendas, oro. De sectione venarum pedalium in inflammatione renum, plura hoc in loco scribere nolo. Quæ enim nuper in hanc sententiam protuli, satis firma mihi videntur, quæ nos ab harum sectione sub morbi initium dehortari possunt. Quæ vt iterum, si libet, legas, precor.

Repetitur circa sectionem pedalium venarum instantia.

Alterum *Barthij* Dogma quod attinet, quòd videlicet quatuor senæ drachmæ, in vnciis quatuor aquæ infusæ non magis purgent, quàm drachmæ duæ in æquali quantitate aquæ maceratæ, nondum probare possum; cùm ob rationem, tum experientiam nuper à me productam. Plura scribere non vacauit. Ad residua tua quæsita responsum meditabor per otium; tu vt idem facias peto, &c. Bene vale. Breslæ, die 6. Nouembr. Anno 1620.

Contra Barthium iterũ.

EPISTOLA XXII.

PERIOCHE.

1. Notas & Obseruationes Doringij ad tractatum suum de scorbuto exposcit. 2. Consilium petit ab ipso, super methodo in Practicis seruanda, tresque eâ de re quæstiones proponit. 3. Hortatur vt doctrinam de febribus excutiat, ac illustrandam sumat. 4. Censura super opinione cacodoxa de spermate ceti, quæ habetur Epist. præced. 5. Explicat suam mentem super Dogmate Barthij, de proportione materiæ infundendæ, & menstrui. 6. Opinionem Kirstenij, de asthmate orto ex refrigeratione partium genitalium, improbat.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S. Litteris tuis, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, debeo responsum. An tamen ex voto iam illud exsoluturus sim, dubito. Non enim solum spe citiùs abitum maturat Rhedarius; sed etiam in Disputatione quadam inaugurali conscribenda iam occupatus sum. Breuitati ergo ignosces. Si *tuas disputationi de scorbuto notas & Obseruationes* addes, rem gratam mihi facies; poteritque, si Deus volet, Disputatio illa, postea à me reuisa, & tuis notis aucta, caput vnũ in Practicâ occupare. Iam verò pro præstitâ diligenti & prolixâ operâ in examinanda *Disputatione Nymmannianâ de apoplexiâ* gratias tibi habeo singulares.

Notas & obseruationes Doringij ad tractatum suum de scorbuto exposcit.

Quæstiones de Methodo in Practicis seruanda Epistolæ, nisi me fallit memoria, ab hac tertiæ inserui. Fuerunt autem, si rectè memini, hæ. 1. An generalia omnia generaliter tradere, id est, de morbis capitis acturus generaliter, quomodo caput euacuandum, alterandúmque sit, docere, & ad ista in specialibus affectibus saltem remittere; an verò in quolibet affectu, omnia, quæ ad ipsum curandum necessaria sunt medicamenta proponere debeam? Causa dubij hæc est, quòd vix in genere ista ita tradi possint, vt omnibus particularibus affectibus conueniant. Ex. gr. sternutatoria in apoplexia, & epilepsia etsi ferè conueniant, in quibusdam tamen differunt. Idem accidit in aliis medicamentis. 2. An quæ in *Institutionibus* de symptomatis & eorum causis tradidi, in *Practicâ* repetenda sint? 3. An quæstiones controuersas singulas suis locis inserere; an verò saltem meam sententiam, & quæ ad morbi naturam, & causas, cognoscenda & amouenda necessariò sunt, breuiter sine disputatione proponere; posteà verò in fine cuiuslibet affectus, omnes controuersias proponere debeam?

Quam methodum in Practicis Sennertus seruare debeat, quærit, triplicemque quæstionem proponit.

Quod nuper etiam rogaui, iam repeto, vt *doctrinam de febribus* commendatam tibi habeas, & si quid in Lectione, vel praxi, notatu dignum occurret; id annotes, & suo tempore mecum communices. Quomodò in *ridiculam istam de spermate ceti opinionem* bonus ille vir peruenerit scire aueo. Vbi, quæso, locorum isto artificio id parari comperit? Rectè facis, quòd ineptias tales silentio refutare soles. Pro *vnguenti potabilis alterius* communicatione tibi gratias habeo.

Hortatur ad doctrinam de febribus, excutiendam ac illustrandam.

Explicat suã mentem super Dogmate Barthij, de proportione materia infundenda, & menstrui.

Etsi Barthij Dogma in eo, in genere probo, quòd liquoris certa quantitas ad materiam extrahendam requiratur; neque illud planè absurdum esse puto, si liquor anteà ex materiâ, quantum potuit, extraxerit, eum ampliùs parùm aut nihil attracturum, atque hinc menstrua permutari; tamen illud non credo, ℥.iv. senæ, in ℥. iv. infusas, non plus purgaturas, quàm ℥.ij. *Experientia enim*, vt rectè scribis, *repugnat*: neque ℥. ij. senæ, ℥.iv. liquorem ita imbuere possunt, vt si adhuc ℥ ij. iniiciantur, ex iis nihil extrahere possit. Miror quoque D. Kirstenium in absurdam istam opinionem adductum fuisse; *Asthma* consultissimi illius viri, quem iam mortuum esse audio, *ex refrigeratione partium genitalium originem traxisse*. Non equidem de Quæstione istâ Collegas meos consului, cùm quòd modò vnus, modò alter abfuerit, tum quòd magni momenti non videtur. Ego tamen non video, quomodo refrigeratio partium genitalium per se angustiam bronchiorum pulmonis, quæ proxima asthmatis causa est, & ad quam reliquæ causæ omnes reducendæ sunt, producere possit.

Opinionem Kirstenij, de asthmate orto ex refrigeratione partium genitalium improbat.

Ego, nisi me fallit opinio, scorbuto hunc bonum virum laborasse existimo; cui quot morbi & symptomata coniungi possint, non ignoras; aut certè scorbutum reliquis morbis associatum fuisse. Elixir vitæ D. Kirstenij non vitupero: non tamen cum illis facio, qui talia indicationibus sæpè neglectis, panaceæ loco commendant. Bene vale. VVittebergæ, 2. Decembr. Anno 1620.

EPISTOLA XXIII.

PERIOCHE.

1. *De Praxi vberiore Doringio gratulatur, excursiones tamen extra vrbem ad ægros visendos dissuadet.* 2. *Inter remedia contra arthritidem Fonticulos laudat.* 3. *Cereuisiæ hordeaceæ in arthritide vsus, commodior quàm vini.* 4. *Solâ victus mutatione quidam ab arthritide liberati.* 5. *Sudores matutinis arthriticis oppidò vtiles.* 6. *Iudicium operis Car. Pisonis de morbis à sero.* 7. *A calculi motu calorem febrilem oriri.*

D. MICHAELI DORINGIO, *DANIEL SENNERTVS, D.*

Cum omnis nostra vita, *Clarissime Dn. Affinis, Compater & Amice plurimum honorande*, Dei seruitio, proximi ministerio, & animæ curæ insumenda sit: præstat nos esse negotiosos, quam otiosos. Laboremus, dum valemus; Ideóque breuitati tuarum litterarum facilè ignosco, & de vberiore praxi tibi gratulor: simul peto, vt & mearum breuitati ignoscas; aliquoties tuas litteras, vt eas relegerem, in manus sumsi: sed excusserunt eas alia negotia; inprimis superioribus septimanis multum negotij mihi fecerunt aliquot ægri extra vrbem. Si domi, quod agas, satis habes, facilè suaserim, vt excursiones extra vrbem negligas. Malo & ego domi vnum florenum, ex praxi lucrati, quàm extra vrbem duos: ita illæ excursiones mihi plus molestiarum habere videntur, & multum temporis eripiunt. Et vix possibile est, domi ægros rectè curare, & alios extra vrbem etiam vacare. Sed quid tuæ vires ferent, ipsemet rectissimè dispicies. Vt arthritis te tandem deserat, ex animo precor. Vix autem puto, me aliquid remedij contra eam habere, quod tibi ignotum sit. Rarissimi enim hîc, imò ferè nulli sunt, qui cum hoc morbo conflictantur. *Dom. Doctor Balduinus*, anteà quidem sæpius arthritide, & catarrho, ac raucedine laborabat: sed postquam de meo consilio Fonticulum in brachio aperiri curauit, rariùs hoc malo conflictatur. Ego in Diætâ maximam sanationis spem pono, & suaserim, nisi forsan, iam antè id facis, vt *omni vino Vngarico, Austriaco, Morauico abstineas*; & cereuisiam aliquam hordeaceam, claram, & defecatam, quæ in loco aliquo, cuius loci incolæ ab arthritide immunes sunt, cocta sit, bibas. Obseruaui enim hactenus sæpius, eos, qui ex Morauiâ & Bohemiâ ad nos veniunt, malo huic obnoxij, solâ victus mutatione tandem liberari. Simul dabis operam, vt sudoribus matutinis serosos humores discutias, qui mihi singulis diebus vltrò fluunt. *Aureo vellere*, sine periculo, vt opinor, vti poteris; quid possit, experientia docebit. *Carolum Pisonem de morbis ex humoribus serosis* tandem nactus sum, & obiter peruolui. Habet multa consideratione digna, & videtur mihi sub alio nomine idem ferè agere, quod *Seuerinus Eugalenus in tractatu de scorbuto*. Quid tibi videatur significa. Induxi ferè animum, quamprimùm aliquid otij nactus fuero, *Disputationem meam de scorbuto* reuidere, & cum eâ has *Caroli Pisonis* meditationes conferre. Operæ pretium futurum puto, si tractationi illi, quid sentiam, *de naturâ & loco generationis serosi humoris, ac Lienis officio*, inseruero, cùm hîc totum malorum fundamentum situm sit. Velim tuam sententiam mihi aperias, quæ causa sit, quòd in calculi motu calor febrilis percipitur; adeò, vt sæpè incautis ea res imponat, & febris primaria esse putetur, quæ tamen à calculi motu saltem est, & calculo excreto euanescit. Si, *quæ in D. Bucretij corpore obseruata sint*, mecum communicaueris, rem gratam facies. Vxorem tuam nostro nomine saluta, & bene vale. VVitteb. Cal. Iul. Anno 1621.

Fonticuli arthriticus vtiles.

Cereuisia hordeacea vinis vtilior.

Victus mutatio quantum possit.

Sudores matutini commodi.

Judicium de Caroli Pisonis opere.

Quærit, vnde calorem febrilem percipi contingat, à motu calculi.

EPISTOLA XXIV.

PERIOCHE.

1. *Generalia seorsim, seorsim item particularia in Practica Sennerti tradenda videri.* 2. *In practica non repetenda quæ iam in Institut. proposita.* 3 *Controuersiæ post affectus quoslibet tractandæ.* 4. *Spermatis ceti vsus medicus.* 5. *Boli Armeni vires aduersus asthma, ex Varignana.* 6. *Asthma in quodam ex genitalium refrigeratione prouenisse, quibus rationibus probauerit Kirstenius.* 7. *Remedia ab ipso præscripta ad suppositam priùs indicationem nullo modo pertinuisse.*

D. DANIELI SENNERTO, *MICHAEL DORINGIVS, D.*

Quæstiones de methodo, *Cl. Dom. Affinis, & Compater honorande*, in practicis seruandâ, in nullâ Epistolâ quotquot hactenus ad me peruenerunt reperire potui. Primariò igitur inter eas, quas nunc proposuisti, quod attinet, suaserim, vt generalia sub capite generali tradas; ne idem toties in particularibus repetere opus sit. Suffecerit enim, si Lectores ad generalia mittantur: Etsi verò ista vix ita tradi posse videantur, vt omnibus particularibus affectibus (ex æquo) conueniant: satis tamen fuerit, meo quidem iudiciolo, si particularia saltem hîc adiiciantur, adeóque generalitas illa per specifica limitetur, & cuique affectui propria reddatur.

Generalia seorsim, seorsim etiã particularia tradenda videri, in Practica Sennerti.

Si casus particulares, siue Obseruationes addantur; quid desiderari ad illustrandum quemque effectum possit, ego non animaduerto. Quæ in *Institutionib.* de symptomatibus, & eorum causis tradidisti, in practica repeti nolim; ne illas quasi antiquare, & emptores ab ipsarum coëmtione auocare videaris. Quæstiones controuersæ in fine cuiuslibet affectus ad exemplum Vasci, *de morbis pectoris*; commodiùs tractabuntur; ne Lector curationis cognoscendæ cupidus, detineatur, aut turbetur. Quomodo in illam de spermate Ceti opinionem Medicus ille deuenerit, si ipsius ingenium ad contradictiones q. natum nosses intimiùs, causam facilè hariolari posses. In Hollandia autem sic parari dixit, & Cordum pro teste prætereito vere citauit, quod idem peculiari scripto profiteatur.

Sanè celebre admodum apud nostrates istud est remedium contra casum, & ad pulmonum infarctus expediendos. Quod vt in catarrhis suffocatiuis esset vtilius, cum Bolo in nostris officinis etiam paratur, ex ordinatione, vti à D. Bucretio mihi aliquando relatum, D. Packischij: sic enim mistam acquirit facultatem, cum catarrhos delabentes sistendi, & tenues incrassandi, tum delapsos expectorandi, & crassos incidendi. Miratus sum non parùm, quæ Varignana *secretorum Medicinalium, tract. 8. c. 4.* de Bolo Armeno, in difficili asthmate scripsit: quòd nimirum, qui istâ Medicinâ non sanantur, nullâ aliâ sanari possint, siquidem omnes nobiles Medicinæ in eâ concordent. *Et nos*, subdit, *pluries experientes, tam in viris quàm mulieribus, senibus quàm iuuenibus, mirabilem inuenimus effectum, & non fallacem. Quare confidas*, inquit, *in ipso, neque hoc à complexione communi habet: cùm Bolus Armenus sit frigidus & siccus, & potius constrictiuus quam dilatatiuus: sed hoc habet à proprietate mirabili & diuinâ, quæ in eo existit.* Hæc Varignana. Hinc fortassis occasionem desumsit Packischius, vel quisquis alius author fuit, vt Bolum cum Ceti spermate misceri iuberet.

Spermatis ceti vsus medicus.

Boli Armeni vires aduersus asthma ex Varignana.

Porrò mirari desines D. Kirstenium ante annum statuisse Asthma consultissimi illius viri, ex partium genitalium refrigera-

Asthma in quodam ex genitalium refrigeratione prouenisse, quibus rationibus probet Kirstenius.

generatione originem traxisse, si rationes, quibus vt hoc faceret, adductus fuit, cognouerit. Recitabo eas ex ordine. Prima fuit: quia ab ascensu auræ frigidioris ex his partibus cœperit.

Quia æger ad generosissima etiam remedia asthmatica nihil alleuiationis senserit. (Tu confer cum his rationibus casus historiam; quasi verò etiam generosissimorum remediorum vires, morbus, si vel contumax, vel incurabilis sit, sæpe non eludat.)

Ratio I.

II. Quia post calida & sicca, (putà elixir) malignitatem frigidam (attende phrasi) corrigentia, mitigationem deprehendit. (mitigationis causam casus historia exprimit.)

III.

IV. Quia à longo tempore ad actum Venereum, inhabilis fuerit. (N. B. Huic rei ipse contradixit æger.)

V. Quia alij graues affectus à seminis corruptione oriantur. (include quæso hanc rationem formæ syllogisticæ, & vide, num ista conclusio inde proditura sit, ergo Asthma est à refrigeratione genitalium.

VI. Quia frigore externo genitalibus refrigeratis in lipothymiam incidit. (Nulla est hîc conclusio. Quin & falsam lipothymiæ causam allegauit: huius enim vera causa fuit spirituum defectus, qui quoties exonerandæ alui gratiâ extra lectum in sellâ paulisper commoraretur, adauctus fuit, partim conatu eiiciendi, partim excrementorum fœtore.)

VII. Quia spiritus Mercurij, (ita loquebatur) & frigus externum, Asthma inducere possint. (Putasne tu, in corpore viuo tantum frigus reperiri posse, quod instar externi frigoris tam potentes impressiones faciat? Et quis concedat, asthma propriè dictum ab his causis produci?)

Atque hæ sunt rationes Medici illius, ob numerum septenarium perfectionis laudem procul dubio meritæ. Quæ an iure eam mereantur, tu dispice.

Remedia à Kirstenio præscripta, ad suppositam ab ipso indicationem nullo modo pertinuisse.

Profectò remedia partim expectorantia, partim venarum obstructiones reserantia, partim euacuantia, partim hepar roborantia, atque ab hydrope præseruantia, &c. qualia me absente, & tum temporis à podagra decumbente, ex ipsius consilio præscripta & adhibita sunt, ad indicationem istam minimè pertinuerunt. Tu in affectûs dignotione nobiscum optimè consensisti. Bene vale, & à nobis salue. Breslæ, die 23. Nouembr. Anno 1621.

EPISTOLA XXV.

PERIOCHE.

1. Error in victu, causa frequens rediuiuæ arthritidis. 2. Arthriticis rarenter conuiuandum. 3. Vesicam & aluum minus aliquando respondere, ex vsu cereuisiæ hordeaceæ. 4. Doringius ob suam arthritidem meritò sollicitus, ac consilij ferè inops. 5. A phlebotomes & cucurbitul. vsu frequentiore, sanguis serosior redditur. 6. A fonticulis solatium quidem arthritidi, nequaquam immunitas sperabilis. 7. Podagrographi recentes, Pithopœus, Raicus, Majerus. 8. Cur isti minus placeant. 9. Imbecillitas facultatis naturalis, caussa principalis arthritidis. 10. Natura & medicatrix & præcautrix morborum. 11. Aurei velleris periclitatio in arthritide. 12. Commendatio Operis Caroli Pisonis. 13. Quæ fuerint obseruata in aperto D. Bucretij cadauere. 14. Ratio, cur à calculi motu calor febrilis percipiatur.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

S. De vberiore praxi, *Clar. Dom. Affinis, & Compater honorande*, nescio an rectius mihi gratulari, an condolere potius debeas? Si enim vires meas metior, tot laboribus sufferendis, quos nuper sustinui, minus imposterum par ero: præsertim cùm arthritis mea nuperrimè recurrerit, & me denuò per septiduum domi detinuerit. Recidiuæ autem istius causam non tam quotidianis circumitionibus, articulos nondum plenè à defluxionibus liberatos magis magisque delassantibus, quàm *vini vsui*, quem in nuptiis Filiæ Sandecianæ, quæ *D. Ioh. Donato*, Gorlicensi, ante mensem nupsit, & sub meâ tutelâ hactenus vixit, honestè subterfugere non potui, adscribo. Diætæ igitur errata & impura vina quantoperè arthritidem promoueant, meo malo edoctus testari possum. Quis

Caussa recidiua frequẽs, error in victu.

tamen ista omnia tam strictè semper euitabit? Sanè *Consilium Bucretianum*, quod mihi paucis ante obitum diebus, post arthritidis insultum ipsum visitanti impertiebat, animo præfixum, & infixum habebo; quo suadebat, vt *conuiuarer rarò*: modò id semper honestè obseruare licuerit. A *vinis Morauicis, Austriacis, atque Vngaricis* cauebo mihi, quantum potero. *Hordeaceam cereuisiam* citra ventriculi offensam antehac bibere non potui: à bimestri tamen spatio frequentiùs bibita, præsertim *Seruestana, & Laubana*, innoxiè à me assumpta fuit. Id tamen mihi mirum videtur; quod cùm vtramque copiosius, quàm nostratem, bibam, vrinæ tamen parcius perfluant; nec aluus in faciendo officio tam prompta sit. Quibus certè de causis serum in vasis augeri, & materiam arthritidi subministrari, quis non concludat? Matutini sudores nunc, atque ante duos menses, tam expeditè non promanant. Equidem valdè me angit affectus iste, & quid consilij ferè sequar, vix video. Ventriculi enim, iecoris, renum, & totius corporis constitutio, necnon ipsamet arthritis, contrarias planè Indicationes suggerunt. Quippe crebriore vsu purgantium ventriculus læditur, Diureticorum renes offenduntur, sudoriferorum iecur accenditur, & corporis habitus siccatur; & tamen arthritidis causa his mediis exturbari postulat. Cucurbitulas, & venæsectionem etiam non negligo.

Bucretij Consilium, vt arthritici rarò conuiuentur.

Quid à cereuisia hordeacea Doringio acciderit?

Doringius ob suam arthritidem valdè sollicitus. Cur?

Hinc tamen sanguinem serosiorem & imperfectiorem reddi, verè scripsisse Salam *in Ternario Bezoardicor. c. 3. sub finem*, in me ipso haud obscurè experior. Fonticulos serosos humores exhaurire, & ad arthritidis præseruationem aliquid momenti adferre, non ignoro. Immunitatem tamen solidam, ex iis sperare non licet. Euolui varios authores; qui desiderio meo satisfaceret, inuenio nullum. Pithopœus de remediis antipodagricis gloriatur quidem *in suo de Peste libello*: sed ænigmata loquitur; qualia etiam habet Iohannes Raicus *in suo de arthritide scripto* nuperrimè edito. Majerus curam instituit per Mercurium sublimatum dulcem. Ego certè, qui periculo meo sapere didici, huius Consilium non sequar. Aliâ viâ huic hosti occurrendum censeo. Vulgares enim isti, tam curandi, quàm præseruandi modi, causam solummodò respiciunt actu iam genitam, serosos nempe in corpore humores existentes; quibus tollendis omnem operam vulgò impendunt. Ii quò minus generentur, potius præcauere, & quâ ratione hoc obtineri possit, cogitare decebat. Victus mutationem hîc multùm posse, lubens confiteor. At tamen cùm arthriticos prius, quàm hoc malo affligi inciperent, consueto victu innoxiè vsos sciam; & alios etiam sine damno vti videam: causam in ipso potiùs corpore, quàm alimentis, quærendam esse suspicor. Eam autem *facultatis naturalis imbecillitatem* esse reor; ob quam tartarea excrementa à laudabili alimento minus probè secernuntur, & è corpore expelluntur. Hæc imbecillitas si tollatur, & facultati naturali suum robur restituatur; tunc demum coctiones ritè administrabuntur, excrementa debitè eiicientur, & corpora non tantùm ab arthritide, verùm etiam aliis multis morbis præseruabuntur. *Natura*, enim, *vt morborum medicatrix, sic & præcautrix* rectè dici potest. Consentiunt cum his, quæ habet Alexander Suchthenius *de vera Medicina, lib. B. 1.* Quò inclinem, facilè animaduertes.

Quid à frequentiore vsu cucurbitularum & venæsectionis euenat.

Fonticuli quantum possint.

Doringius varios consuluit scriptores.

Cur ij non placeant?

Quæ sit principalis arthritidis caussa.

Aureum itaque illud vellus, si facultatis naturalis languores auferret; panaceæ loco non immeritò haberetur. Quid possit, experientia aliquando docebit. vt rectè scribis Decursâ enim septimanâ Pharmacopœus noster *Dn. Petrus Kallenberg*, meo iussu, auro foliato, per antimonium prius purgato Rorem Majalem probè depuratum affudit; facturus in septem vasculis periculum, an processus successiuus sit? De euentu moneberis, si vterque superstes vixerit, suo tempore. Nosti enim, *Barthium* definire pro huius Magisterij perfectione, nouem cum dimidio mensium spatium. Interea igitur diætæ errata studiosè vitanda, & consuetis euacuationum generibus corpori succurrendum erit. Tibi, quid de his meis cogitationibus videatur, proximè, quæso, significa. *Carolus Piso* bonæ notæ author est; & videtur candidè agere, dum historias medicas recenset.

Aurei velleris periclitatio.

Commendatio operis Caroli Pisonis.

Opiniones habet hinc inde singulares, quæ non contemnendæ. Vix credis, quàm me huius authoris lectio recreauerit. Opinio ipsius de Lienis vsu reuerà consideratione non indigna est.

In D. Bucretij cadauere hæc nobis visa sunt. 1. Abdomen solâ cute, & excarnibus propè musculis tectum. 2. Omentum omni pinguedine destitutum. 3. Ventriculus & intestina flatu turgida, atque instar vesicæ inflatæ transparentia: inter quæ tenuiora nonnullis maculis liuescentibus interstincta. 4. Lien pro corporis magnitudine exiguus, formâ ouali, sed depressâ, & in lobos quasi quatuor dextrâ sui parte dissectus. 5. Folliculus felleus magnus. 6. Hepar grandiusculum sic satis coloratum. 7. Ren vterque, quoad substantiam ipsam inculpabilis, secùs, quàm ipsemet etiam *Bucretius p. m.* suspicabatur. Dexter tamen ipsi infundibulo calculum, magnitudine radicem zinziberis ferè æquantem, acutum, & vni atque alteri interiori renis meatui peculiaribus protuberantiis tam firmiter impactum, (scrupulos quatuor, si rectè memini, pependit) continebat, vt non nisi cum violentia, & sonitu

Obseruata in aperto cadauere D. Bucretij.

extrahe

extraheretur: sinister verò externâ, & supernâ sui parte, vesicam, instar nucis iuglandis grandioris, aquâ limpidissimâ distentam, & dimidia parte renis substantiæ inhærentem; vreter quoque iuxta infundibulum non parum sabuli nobis repræsentabat. 8. Vasa, venam intelligo cauam, & arteriam magnam, erant propè tota exsanguia. 9. Arteria magna spinæ incumbens tantæ amplitudinis erat, vt pollicem sine vlla difficultate admitteret. Hæc sine dubio in causa fuit, vt quandoque doloribus nephriticis nimis furentibus, & spiritibus sanguineque ad locum affectum impetuosiùs confluentibus, manu abdomini iuxta vmbilicum admotâ, pulsatio exquisitissimè sentiretur; præsertim cùm, vt ex antedictis patet, tam abdominis musculi, quàm subiacentes partes adeò fuerint extenuatæ. 10. Pulmones maculosi. 11. Cor grandiusculum, & tam copiosâ pinguedine obsitum; quantam, meâ opinione, è toto corpore per coctionem non prolecturus fuisses. Huic adscribo, quòd sufferendis tam diuturnis, & exquisitis doloribus, parcissimo aliàs cibo ac potu vtens, par fuit. Cor enim perpetuò quasi ab ea humectatum, & spiritus refocillati sunt, vt pulsus ad extremum prope, satis rectè aliorum corporum respectu, constaret. Miraberis fortassis, idque non immeritò, pinguedinis circa cor, copiam, corpore aliàs tam emaciato, & tam pectore, quàm abdomine hirsuto; quæ omnia caloris sunt indicia. Hoc etiam singulare habuit; quòd cum paucissimi esset somni, lachrymas tamen facillimè, vel post risum etiam profunderet, & nares sero vtplurimùm stillantes circumferret. Cranium apertum non fuit. Atque hæc sunt, *mi Sennerte*, quæ in *amicissimi mihi ante obitum per biennium Bucretij* cadaueris dissectione occurrerunt. Et hinc etiam ratio reddi posse videtur Quæsiti tui, quî scilicet fiat, quòd in calculi motu calor febrilis percipiatur? Nimirum, cùm calculus non tantùm bili, sed & crassiori sero, egressum intercludat, atque insuper membranosas partes lancinando, graues & immanes nonnunquam dolores excitet, & sanguinem atque spiritus ad locum affectum accurrere faciat, adeòque totam massam sanguineam insigniter perturbet; quin exæstuantibus humoribus, & spiritibus febris symptomaticæ species exoriatur; fieri vix potest. Nosti quæ alias *de adstrictione ventriculi* ad te scripserim; quomodo videlicet illa febrem quoque putridam mentiri possit. Plura in istâ Tabellarij festinatione impræsentiarum scribere non vacauit. Tu festinata hæc, & non satis ponderata atque relecta, boni consule, & litterarum mearum, *sententiæ Nymmannianæ* considerationem exhibentium, examini per otium temporis aliquid tribue. Ego quin idem in iis, ad quæ responsum me tibi debere lubens confiteor, primâ occasione facturus sim, dubitare noli. Deus vndique clementer largiatur pacem & sanitatem, quæ hactenus exulare propemodum in his regionibus visa sunt. Speremus nihilominus meliora, & nos vtrique fortunæ patienter accommodemus. Bene cum tuis vale, & à nobis humaniter salue. Dabam Bresłæ, die 9. Augusti, Anno 1621.

Internum aneurysma.

Cur in calculi metu calor febrilis percipiatur?

EPISTOLA XXVI.

PERIOCHE.

1. *Historia febris albæ lethalis.* 2. *An pernicies in hocce casu à solis vterinis symptomatis, an à maligno quopiam assumto, illata fuerit?* 3. *An sudorifera, ineuntibus febribus, sat tuto exhiberi possint?*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SDe Garthianâ familiâ, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, hæc habe. Ipsa quidem in dies meliùs habet: sed filia Leonora Catharina non solùm hactenus non benè habuit, sed & nudius tertius mortua est. Laborauit hactenus malaciâ, Cordis palpitatione, & omnino morbo illo Virgineo, quem Langius, febrem albam appellat. Die proximo Veneris adhuc in horto fuit. Die Sabbathi manè in lecto ipsam, ac de nausea conquerentem offendi, circa vesperam & nocte sequente creberrimè vomuit, puto vel quadragesies, viridia planè. Vocor post mediam noctem: præscribo externa quædam. Nam interni (etsi antè præscripseram) nihil assumebat. Horâ quintâ matutinâ ipsam sermo defecit, neque ab eo tempore quicquam locuta est. Conuulsiones quidem manifestas non patiebatur: crebrò tamen in lecto se circumuoluebat, & per interualla, atque inopinato sæpè clamare solebat: nullam tamen articulatam vocem edebat. Motus posteà sensim imminuebatur, & præcipuè in sinistro latere mouendi impotentia magis apparebat, nec sinistram naris pinnam, sicut dextram, in respiratione mouebat. Os arctissimè claudebat quandoque, & nihil omninò potulenti deglutiebat.

Historia febris albæ lethalis.

Horâ secundâ deinde noctis, quæ diem Solis & Lunæ intercessit, mortua est. Quæso quid morbi fuisse tibi videtur? solâne vterina symptomata tam subitam perniciem ipsi inferre potuerunt? Ego suspicor, an verum sit, nescio, illam in vitioso illo appetitu, aliquid venenati, aut maligni, clam comedisse. Ne verò, præter casum istum, nullius argumenti sint hæ litteræ: Quid quæso, sentis, *de exhibitione sudoriferorum in principio Febrium*? Neque enim ignotum tibi esse puto, à vulgo, sæpe non malo successu Theriacæ atque aliorum sudoriferorum exhibitione, mox in primâ inuasione febres depelli, & præcipuè malignas & continuas: Narrabátque mihi heri signifer Torgensis, milites suos omnes, (Febres enim malignæ passim inter milites grassantur) qui theriacâ assumtâ largè sudauissent, euasisse.

An pernicies in hocce casu, à solis vterinis symptomatis, an à maligno quopiam assumto, illata fuerit?

An sudoriferorum exhibitio ineunte febre, sat tutò suscipi possit?

Verùm cum malignæ Febres primâ inuasione non ita semper ab aliis satis discerni possint, quid tuto hîc agi posse putas, ne vel malignitas in corpus penitius sese insinuare permittatur, vel intempestiuo sudoriferorum vsu mali aliquid ægro attrahatur? Bene vale, & salue ab omnibus meis cum tua, VVittebergæ, calamo celeri. Cal. August. Anno 1621.

EPISTOLA XXVII.

PERIOCHE.

1. *Venenum intus genitum adfuisse, in casu illo febris albæ superius descripto, probabilius indicat.* 2. *Symptomatum aliquot ἐπιγενομένων causæ.* 3. *Historia cuiusdam, post variolas, febre malignâ correpti ac extincti.* 4. *Crystalli facultas in cholera & alui fluxu cœliaco.* 5. *Cratonis de crystallo opinio minus æqua.* 6. *Obseruatio de quodam ex ranularum apertione, larga hæmorrhagia correpto ac demortuo.* 7. *Sectio ranularum parum probatur, vt & sectio venæ nasi.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SViduæ Garthianæ, ob fatum filiæ Leonoræ Catharinæ, ex animo condoleo, quam condolentiam, vt ipsi, præmissâ salute, nostro nomine significare haud graueris, obnixè rogamus. Venenati aliquid subfuisse, ex symptomatum enumeratione liquet. Vnde id prodierit, suspicari quidem faciliùs, quam certò statuere quid licet. Sanè in vitioso illo appetitu, tale quid ipsam non aduertentem ingerere potuisse, à vero non est vsque adeò absimile. Si tamen vitam anteactam, quantum miseriarum in fugâ illâ Pragensi passa est, & diætam hîc seruatam attinet, consideres: quin ex priuato humorum vitio, & indicibili illâ corruptione, simile quid intrà corpus etiam ipsum, alias plethoricum, & nubile, generari potuerit, ipsus, vt opinor, penitus haud inficiaberis: Quippe menses hîc primùm obstructi ipsi sunt; qui tamen ab vsu nucum iuglandium, in *aquâ melissæ compositâ meâ descriptionis* infusarum, iterum prodierunt. Habetur autem *l. 3. prax. Sennerti*. Familiare mihi hoc remedium est, nec vnquam successu caruit, qualem de eo pollicitus fuit Matthiolus, tametsi is nucleos in simplici spiritu vini macerari iusserit.

Venenum intus genitum, in casu febris albæ, adfuisse, probabilius videtur.

Motus imminutio, quæ obscuras conuulsiones in sinistro latere consecuta est similis est paralysi, quæ post epilepsiam in fratre ipsius hîc demortuo in eodem latere oboriebatur. Huius casus me confirmat, ex peculiari potius humorum deprauatione, quàm aliunde venenum illud processisse. Nam etsi iste è variolis probè conualuisset, & per vnam, atque alteram septimanam optimè sanus videretur: in febrem tamen incidit malignam cum Cephalalgia præter expectationem, ortam vnicè ex vitiosorum humorum apparatu, quam mihi partim excretiones fœtidissimæ per aluum, partim vermis corruptus cum iisdem prodiens, partim vomitus crebriores, partim sudores, & sudamina erumpentia, apertissimè commonstrarunt.

Symptomatū aliquot ἐπιγενομένων causa.

Historia cuiusdam, post variolas, febre malignâ correpti ac demortui.

Vomituum porraceorum, siue viridium (magnam humorum corruptionem designantium) occasione, in memoriam mihi reuocasti ea, quæ de crystallo scribit Anselmus Boëthius, *de gemmis & lapidibus, l. 2. c. 74.* vide Sennertum, *de febrib. p. 3*1. quòd fluxum cholericum vel cœliacum, citissimè, & à proprietate, tanquam Bezoar aliquod, compescat. Vsus sum ipse

Crystalli facultas in cholera, & fluxu alui cœliaco

ipse hactenus eo, non infructuosè semel, atque iterum. Quâ de causâ assentiri non possum Cratoni, qui *Epistolâ* 121. Crystalli vsum, tutum non esse professus est; Nec refert, quod ægri, qui ex vsu pulueris è crystallo, coralliis, margaritis, & smaragdo præparatis confecti, ab epilepsiâ liberati fuerunt, tandem obierint: alia enim obitus causa, non crystallus esse potuit. Cúmque apud infantes inprimis è porraceæ, & æruginosæ bilis euaporationibus epilepsia vtplurimùm oriatur, non minimam salutis spem in istum puluerem reponerem. Tu quid de hac re sentias, proximè edissere.

Cratonis de crystallo opinio minus æqua.

De venarum sublingualium sectione, nostris quibusdam Medicis valdè vsitata, vt aliquid adscribam, casus quidam nudius tertiùs à Dn. Nicolao Poslio, qui te officiosè iterum salutat, mihi relatus monuit: Nimirum Dn. Samuelis Bluschkij, Côcionatoris Polonici ad D. Christophori filius duodecennis, ex febre decumbens, Paraphrenesi corripitur. Medicus, tuus circa meas nuptias conuictor, suadet, vt pro eâ mitigandâ vena sub linguâ aperiatur. Chirurgus facit officium: verùm cùm nihil sanguinis efflueret, secatur altera. Rem miram audi. Neutra sanguinem profudit, vel per mediæ diei spatium. Inde tanta hæmorrhagia successit, quam, non nisi post sesquitertium diem, vsus, vti dictum, Boli Armeni, (ego verius ob spirituum, & sanguinis defectum, factum crederem) compescuit; ægro interim sub noctis initium exspirante: cuius cadauer hodiernâ luce humi mandatum est. Profectò licentiosam istam, non imperitioribus duntaxat Chirurgis, sed & Medicis quibusdam, (quos tamen decebat esse multò prudentiores) susque dèque habito morbi tempore, in Paraphrenesi, dolore capitis, angina, &c. plus satis familiarem probare nec potui, nec possum. Ego vt verum fatear, nulli vnquam ægrotanti eam suasi. Sunt alij, qui venam in apice nasi, intra duas cartilagines sitam capillarem, pro tollendo capitis dolore pertundi curant, vide Colledonem *aduersariorum in Tom.* 2. *t.* 1. *cap.* 21. successum audiui rarissimum, sic scilicet quibusdam nouitas arridet & raritas! Ad Quæstionem de vsu sudoriferorum in principio febrium, alio tempore responsum expecta prolixius. B. V. & à nobis cum tuis amicissimè salue. Breslæ, die 20. Augusti, Anno 1621.

Obseruatio de quodam, ex ranularum sectione, larga hæmorrhagia correpto, ac demortuo.

Sectio ranularum parum probatur: vt & sectio venæ nasi.

EPISTOLA XXVIII.

PERIOCHE.

1. *Sennertus tædio scribendi afficitur, suam ignorantiam agnoscit, de temporum difficultate conqueritur.* 2. *Iudicium expromit de affectu Virginis Garthianæ.* 3. *Febres Epidemiæ cum cholera.* 4. *Varia ipsarum symptomata.* 5. *Damnatur ranularum apertio in febribus, citra anginam.* 6. *Farraginem medicamentorum Chymicorum, additis facultatibus, ac dosibus communicat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SMalim ego, *Cl. Dn. Affinis, Compater, & Amice plurimum honorande*, tempus Practicis potius tractandis, quàm aliis Quæstionibus impendere. Imò nescio, quomodò iam à scribendo sim alienior, & in istis miseris & calamitosis, in quæ incidimus, temporibus, nescio quod tædium, & nausea rerum humanarum me capiat. Cur enim laboribus me macerem, cùm nesciam, quam gratiam apud posteritatem initurus sim, imò qualis posteritas futura sit, ignorem? Mihi ipsi non satisfacio; quomodo ergo aliis me satisfacturum putem? Et *quò diutiùs & intentiùs in res Naturales, ac Medicas inquiro, eò plura me ignorare animaduerto*; vtcumque alij eruditionis insignis persuasione sibi placent. *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Quia tamen Deus hunc laborem, etsi durum, nobis imposuit, planè otiari etiam non possum. Deus saltem lætiora tempora nobis largiatur, & vires corporis & animi, senio iam imminente, alias languescentes, gratiâ suâ & vultu sereniore post hæc nubila recreet. An vos meliori fortunâ vtamini, nescio. Eam tamen vobis precor. Nos certè in ea incidimus tempora, quæ nemo hominum meminit, vel timuit. Calamitatumque harum causam præcipua sunt *nummorum ærusçatores, & monetæ corruptores*. Quod malum iam plerique omnes (nisi forsan ij, qui ex aliorum damno sua quærunt commoda) agnoscunt. Sed quomodo ei occurrendum sit, neminem adhuc consilium dare potuisse scio. Nam pleraque remedia vlcus hoc saltem demulcere, non verò intùs tangere videntur.

Sennertus tædio scribendi afficitur.

Suam ignorantiã agnoscit.

Conqueritur de temporum difficultate.

Facilè tibi assentior, filiam Garthianam, vitiosos illos humores in corpore cumulasse: præcipuè si vitam ab hac ætate planè alienam considero, quæ, (nisi nuper etiam hoc scripsi) curis, & mœstitiâ indies macerabatur, quas partim mater, partim matris sorores ipsi creabant.

Iudicium suum expromit super affectu Virginis Garthianæ.

Crystallum ad choleram valde etiem commendat Lælius Eugubinus à Fonte. Cuius mentione in memoriam mihi reuocas, febres iam per mensem vnum atque alterum apud nos præcipuè inter infantes, epidemias, cum cholera. Vomunt illi viridia, & eadem per aluum deiiciunt. Etsi calor extrà non magnus percipiatur, tamen eum arguit sitis continua, & tandem linguæ siccæ, scabræ, nigræ. Plerique moriuntur, & tandem pedibus, & abdomine intumescunt, cum rarò debita remedia admittant, & matres imprudentes vinum iis exhibeant. Adultiores rariùs hoc morbo corripiuntur, & plerique omnes conualescunt.

Febres epidemiæ cum cholera.

Varia ipsarum symptomata.

Miror Medici illius, quicunque etiam sit, in venis sub linguâ aperiendis temeritatem. Ego nulli vnquam ægrotantium hanc venæ sectionem suasi; etsi Barbitonsores interdum suadeant. Et quid illa præstare possit, præsertim vbi nulla adest angina, sed saltem lingua scabra & nigra propter ardorem in visceribus, non video. Tollatur æstus ille in visceribus; symptoma hoc facilè cessabit. Farraginem medicamentorum Chymicorum, cùm nuper è morbo nonnihil conualescerem, necdum tamen ad alia studia seria aptus essem, ne planè otiosus essem, cœpi colligere, quæ mihi tutiora, & vtiliora videbantur, & eorum facultates, ac doses annotare. Ea descripta, sed nondum relecta ac reuisa ad te mitto, & rogo, vt si quæ ex iis minùs tuta videbuntur, aut si de aliquorum viribus dubitas, vt me moneas. Si etiam tibi præter hæc, & alia in vsu, aut nota sunt, ea addas; & exemplar hoc (aliud enim non habeo) commodâ occasione, & vbi perlegeris, remittas. Hiatus, quos vides, supplendi animus fuit, sed nondum otium. Volebam etiam indicem addere, secundùm corporis humani affectus, sed nec eum conficiendi otium fuit. Bene vale cum tuâ. VVittebergæ, Cal. Octobr. Anno 1621.

Damnatur apertio ranularum in febribus, citra anginam.

Collegit farraginem medicamentorum Chymicorum, cum ipsorum facultatibus ac dosibus, quã communicat.

FARRAGO MEDICAMENTORVM Chymicorum, cum Facultatibus, ac Dosibus.

AQua *Carfunculi* cerebrum & cor confortat, spiritus reficit, ab apoplexia, & epilepsiâ præseruat, syncopæ medetur, grauidas, & fœtum earum confortat, iisque, si consternatæ fuerint, vtiliter exhibetur, partum etiam faciliorem reddit, vulneratis quoque & ex sanguinis nimiâ profusione languentibus exhibetur. Confortat quoque ex inedia languentes, & sumta, & pulsibus illita.

Dosis, Cochlear. j. ij.

Extrà quoque ad dolores capitis, è frigida causa, vtilis est. In grauidis si fœtus langueat, eâ linteum madefaciendum, & vmbilico, & pulsibus imponendum. Si secundinæ subsistant, vmbilicalis funiculus, (Nabelschnur,) vsque ad ventrem illinendus. In vteri suffocatione, spongia vel linteum hac aqua madidum pudendis imponatur.

Principio sciendum, è vegetalibus parata medicamenta simplicia pleraque eandem cum plantis, è quibus parantur, habere efficaciam, & in eosdem vsus adhiberi posse, nisi plantæ illæ diuersas partes habeant. Tum enim videndum, à quâ parte quælibet vis pendeat. Hinc rhabarbarum integrum adstringit; extractum non ita adstringit. Hinc malè nonnulli spiritum rosarum ad refrigerandum exhibent: cùm tamen æquè calidus sit, ac alij spiritus, & à partibus rosarum refrigerantibus planè separatus sit.

SPIRITVS

Rosarum, cor & cerebrum recreat, & spiritus reficiendi vim habet. Vna atque altera guta, satis magnam aquæ copiam odoratam reddunt. Hinc in syncope & lypothymia.

Cerasorum nigrorum vtilis est contra apoplexiam & epilepsiam.

Dosis, Gutt. v. vj. ad ℈. ß. vel ℈. j.

Sambuci.

[*Fragorum.*

Baccarum rubi idæi.]

Tartari, aperit egregiè.

Dosis, à ℈. j. ad ℈. ij. in aquis conuenientibus.

Terebinthinæ abstergit, vrinam mouet, calculum & arenam expellit, vlcera renum & vesicæ sanat, vasa spermatica calefacit, vterum mundat, phtisicis vtilis est.

Datur à gran. viij. ad ℈. ß. vel etiam ℈. j.

Extrà, contusionibus medetur.

Vitrioli, humores crassos, & viscosos incidit, obstructiones aperit, renes mundat, putredini resistit, & inflammationes humorum prohibet. Hinc in febribus ardentibus & pestilentialibus

libus vtilis, sitim sedat, appetitum excitat, vomitum sistit, vapores ad caput ascendentes supprimit, & hinc ad morbos & symptomata inde ortum habentia, vtilis.

Dosis à gutt. v. ad plures. Admiscetur conuenientibus liquoribus plerumque ad gratam aciditatem. Vide Minder. de *Chalcantho, cap. 9.*

Salis item, vim attenuandi, incidendi, aperiendi, putredini resistendi habet. Hinc febribus putridis medetur, calculum frangit, icterum tollit, hydropicis cum sale absinthij mistus vtilis est, renes & vesicam mundat, ob aciditatem etiam appetitum excitat, sitim sedat.

Dosis, à gr. iv. ad ℈. ß.

Extrà & oleo terebinthinæ, vel aliis conuenientibus, & ceræ mistus ad dolores podagricos, tophosque discutientes, vlcera etiam sordida, putrida, membra quoque paralytica, & contracta, vt vocant, commendatur. [Aquæ Vlmariæ mistus spiritus salis, & parti arthriticæ illitus, partem fumare facit & corrugari, præmissa purgatione.]

Sulphuris oleum seu spiritus per campanam factus, aperit, incidit, putredini resistit, calidos vapores reprimit. Hinc in febribus putridis vtilis est, sitim sedat, lumbricos necat.

Dosis, à gr. v. ad viij. ix.

Extrà etiam adhibetur ad gangrænam, fistulas, vlcera putrida.

Spiritus tartari, seu *mistura simplex* hodiè appellata, commendatur ad omnes obstructiones aperiendas, putredinem inhibendam, malignitatem expugnandam, & malignam aut putridam materiam in febribus per sudores discutiendam, ad menstrua prouocanda.

Dosis, ad ʒ. j. in liquore conueniente.

Elixir proprietatis, Paracelso dictum, calefacit, siccat, putredini resistit, stomachum calefacit & confortat, pulmonum morbis vtile, pectusque mundat, capitis morbis frigidis & catarrhosis auxiliatur, sensusque acuit, à peste præseruat, vulnera & vlcera interna sanat.

Dosis, à gr. vj. ad xij. in liquore conueniente.

OLEA.

Olea destillata simplicium, è quibus parantur vires habent. Atque exhibentur in vino, aquis destillatis, iusculis, aliisque liquoribus, syrupis, conseruis & electuariis, rotulis, morsulis, pilulis. Hinc *Oleum*

Absinthij, intus extraque adhibitum, ad affectus ventriculi vtile est.

Datur ad gr. iij. vel iv.

Nonnulli contra quartanam ante paroxysmum à ʒ. ß. ad ʒ. j. exhibent. Sed nimis magna Dosis esse videtur.

Angelicæ, à peste præseruat, sudores ciet, menses mouet, secundinas educit, sanguinem concretum dissoluit, stranguriæ medetur.

Dosis gr. ij. vel iij. Nonnulli tamen in peste curanda ad vj. & vij. gr. exhibent.

Anisi, calefaciendi & discutiendi vim habet, flatúsque discutit, & torminibus ventris auxiliatur. Vtile est vertiginosis, catarrhosis ac difficulter spirantibus, hydropicis, omnibus membris exanguibus, ventriculo, intestinis, vesicæ, vtero, vtiles: menses albos exsiccat, halitum oris fœtidum emendat.

Dosis, gr. iij. iv. v. vj.

Ex Aurantiorum corticibus, flatus discutit, & contra colicam intus & extrà adhibetur, ventriculum calefacit, cor roborat, & palpitationi eius auxiliatur.

Dosis, gr. iij. iv. vel plures.

Caryophyllorum, calidũ & siccum est, in tertio gradu; ventriculi & cerebri, tum cordis affectibus frigidis vtile est, spiritus crassos attenuat, & melancholicos dissipat; vertigini & visus debilitati medetur, catarrhosis vtile est, & ab apoplexiâ præseruat, contra colicam & vteri dolores, tum morbos frigidos, & fluxus ventris à causa frigida.

Dosis, gr. ij. iij. iv.

Extrà etiam ad vulnera sananda à nonnullis commendatur, & vires balsami habere dicitur.

Carui, flatus discutit, & tormina ventris sedat, caput roborat, & catarrhos absumit, difficultatem vrinæ tollit, humores frigidos in vtero discutit, & absumit.

Dosis, gr. iv. v. vj.

Cera, resoluit, attenuat, discutit, & propterea ad tumores frigidos & paralysin vtile est. Prodest & ambustis cum oleo ouorum mistum; cicatrices vulnerum deformes emendat, vtile est ad contusa. Commendatur quoque ad fissuras papillarum in mammis mulierum, vt & in pedibus & manibus.

Cinamomi, calidum & siccum est, & omnia membra principalia calefactione indigentia roborat, putredini resistit, ventriculi concoctionem adiuuat, cerebrum confortat, & catarrhosis prodest, cor exhilarat, & in deliquiis animi prodest, menses ciet, & partum promouet, & propterea grauiter parturientibus vtilissimum remedium, cùm & partum acceleret, & animi deliquio resistat. Senibus reficiendis vtile est remedium.

Dosis, gr. ij. iij.

E citri corticibus, cor valdè roborat, lipothymiæ & syncopæ medetur, à morbis pestilentialibus præseruat, humores pituitosos in ventriculo absumit.

Dosis, gr. ij. iij. iv.

Extrà etiam pulsibus & cordis regioni illitum cor confortat.

Cumini, calefacit, discutit, flatus dissipat, colicos dolores tollit, vrinæ stillicidio auxiliatur, & tussi & difficultati spirandi medetur, sanguinem concretum dissoluit. Vtile etiam vulneribus ad lienem pertingentibus esse dicitur.

Dosis, gr. ij. iij. iv.

Fœniculi, capiti, & inprimis oculis, pectori item & renibus vtile est, humores pituitosos absumit, difficultati spirandi auxiliatur, flatus discutit, vrinam mouet, calculum comminuit, menstrua ciet: stomacho etiam prodest.

Dosis, gr. iv. v. vj.

E baccis iuniperi, calidum & siccum est, attenuat, discutit, & humores pituitosos & crassos absumit, caput, neruosúmque genus roborat, & eorum affectibus à causa frigida ortis prodest, paralysi auxiliatur, stomachum calefacit, vrinam mouet, renes mundat, calculum frangit, & pellit, tormina ventris, & dolores matricis à causa frigida, & flatibus sedat, vlcera interna sanat, à pestilenti contagio præseruat.

Dosis, gr. iv. v. vj. Nonnulli ad ℈. j. exhibere audent.

Extrà inunctum neruis, & membris resolutis, tremori, conuulsioni prodest, dolores lumborum & coxarum tollit, vlcera antiqua & maligna sanat, & à nonnullis ferè Balsami loco habetur.

Lauendulæ, cerebrum, vterum, intestina & alia membra refrigerata calefacit, flatus discutit, vermes necat, apoplexiæ medetur.

Dosis, gr. j. ij.

Extrà, tormina ventris & dolores vteri in fœminis vmbilico illitum tollit, vrinam mouet, si lumborum & vesicæ regio inungatur: auribus instillatum tinnitum aurium, & dolores à causa frigida sanat.

E lauri baccis, flatus discutit; hinc colicæ auxiliatur, vteri frigidis affectibus prodest.

Dosis, gr. iv. v.

Extrà inunctum ventriculo eum roborat, membra resoluta restituit, dolores frigidos tollit, tinnitum aurium, & difficultatem auditus sanat.

Macis, vide, *Nucis moschatæ*.

Majoranæ caput confortat, ab apoplexia præseruat, & paralysin linguæ post apoplexiam sanat, si gutta vna vel altera linguæ illinatur, menses mouet.

Dosis, gr. ij. iij. iv.

Magis tamen ad externos vsus adhibetur. Olfactum, & naribus admotum, cerebrum roborat, memoriam confortat, contra vertiginem, affectus capitis frigidos, & catarrhos ad pectus delabentes vtile est. Vmbilico illitum dolores, & tormina ventris, item vteri tollit.

Mastiches, extrà præcipuè adhibetur, calefacit & siccat (& nonnihil adstringit) ventriculo frigido illitum, vel quocunque modo adhibitum, prodest, & hinc vomitum sistit: fluxiones etiam alui, & dolores ventris sedat, vmbilico & ventri illitum, maculas faciei tollit, ad procidentiam vteri & ani vtile est, vlcera caua sanat, & vt in ossibus carne denudatis caro crescat, præstat. Si vino misceatur, & eo os colluatur, dentes confirmat.

Melissæ, caput confortat, melancholicis prodest, memoriam roborat, cordi amicum est, & lypothimiæ, syncopæ, ac palpitationi cordis medetur. Vtero etiam valdè vtile est, quem calefacit, menses mouet, & inordinatum eorum motum corrigit.

Dosis, gr. ij. iij. iv.

Mentha, ventriculum calefacit, vomitum sistit, ad ructus vtile est, colicum dolorem efficaciter tollit, fluxum alui sistit, vterum calefacit & roborat.

Dosis, à gr. ij. ad v.

Extrà etiam ventriculo illitum, eum calefacit & roborat, sicut & vterum.

Nucis moschatæ, cerebrum calefacit & contra vertiginem atque apoplexiam vtile est, memoriam confortat, vaporesque crassos, qui visum obscurant, absumit, catarrhos sistit, & absumit, ventriculum calefacit & roborat, eiusque dolores sanat, & contra ructus prodest, vomitum & alui fluxus à causa frigida sistit, cordi etiam amicum est; flatus quoque in intestinis discutit, vterum calefacit, & nimios mensium fluxus, tum fluorem album sistit, semen auget, ac Venerem stimulat.

Dosis, à gr. ij. iij. iv. v.

Extrà quoque illitum caput roborat, ventriculo inunctum eum calefacit & roborat, vmbilico illitum tormina ventris, & alui fluxum à causa frigida sanat.

Rorismarini cerebrum calefacit, ac contra omnes eius affectus frigidos, apoplexiam, paralysin vtile est, visum quoque confortat, cordi amicum est, ad album vteri fluxum vtile est, commendatur etiam ad pestem.

Dosis, gr. iij. iv. v. vj.

Rutæ,

Rutæ, contra epilepsiam vtile est, visum confortat, contra palpitationem cordis,& lipothymiam prodest,pesti & venenis aduersatur, & ad morsus animalium venenatorum prodest, flatus discutit, & tormina ventris sedat, commendatur & ad hydropen; semen absumit, & veneri resistit, gonorrhœam sedat, vermes necat.

Dosis, gr. iv. v. vj.

Extrà etiam naribus admotum paroxysmum epilepticum sedat, vermes in vlceribus necat,ventri illitum tormina lenit.

Saluiæ, caput calefacit, eiúsque morbis frigidis, letharg. apoplexiæ, paralysi, catarrhis, linguæ resolutioni medetur. Exulcerationes pulmonum,hepatis,ventriculi sanat, tartareos humores resoluit, vterum calefacit, vrinam mouet,sanguinem mundat, pudendorumque vlcera sanat, pesti resistit.

Dosis, gr. iv. v.

Extrà etiam paralysin & tremorem curat, vlcera oris sanat.

Succini, calefacit, siccat,aperit & discutit,capitis affectibus frigidis, apoplexiæ,epilepsiæ,paralysi medetur; catarrhos exsiccat,arenas & calculos è renibus & vesicâ pellit, meatusque vrinarios aperit, menses mouet, partum accelerat, secundinas & fœtum mortuum expellit, vteri suffocationem curat, à pestilenti contagio præseruat.

Dosis, gr. j. ij. iij. iv.

Extrà etiam apoplecticis, epilepticis, vt & ad præseruationem à contagio pestilenti naribus illinitur, in membris resolutis & frigidis neruorum affectibus vsurpatur, & in vulneribus neruorum ac tendinum, ac vlceribus antiquis emplastris admiscetur: cum *ol. lini* ambusta curat.

Terebinthinæ,extrà ferè tantùm adhibetur,calefacit,emollit, discutit, frigidis neruorum & aliarum partium affectibus medetur,medicamentis ad vulnera & vlcera antiqua admiscetur.

Zedoariæ, præseruat à contagio pestilenti,vtile est ad dolores capitis à causa frigida,& vertiginem,palpitationem cordis, lumbricos necat, & contra insecta & venenata animalcula, quæ interdum cum aquis impuris hauriuntur, prodest,& contra aquas impuras & putridas alexipharmacum est; sicut & contra venenatas auras metallicas; flatus discutit, & tormina ventris sedat, menses mouet.

BALSAMA.

De balsamis,vt in specie aliquid dicatur,opus non est.Cùm enim tota eorum vis ab oleis destillatis dependeat,ex iis,quæ de oleis dicta sunt, patet, in quos vsus adhiberi possint.

Extracta & tincturæ.

ALTERANTIA.

Absinthij, calefacit ventriculum & hepar,& affectibus frigidis ventriculi auxiliatur: iis verò qui calidum hepar habent, & debile, non conuenit: appetitum excitat, sanguinem à putredine præseruat: bilem abstergit,tormina ventris sedat, fluxus alui sistit, icterum curat, vermes necat, hydropem, & febres diuturnas tertianas & quartanas curat,ad menses albos vtile est.

Dosis, à ℈.ß. ad ℈.j.

Angelicæ, calefacit, siccat & aperit, morbos cordis frigidos curat, & cor roborat, à morbis pestilentibus præseruat, eosdemque curat,aliis etiam venenis resistit,pulmones mundat à pituitosis & viscidis humoribus;pleuritidem curat, initio statim exhibitum; tormina ventris sedat,& stranguriæ medetur, menses mouet,partum faciliorem reddit,dolores post partum lenit. vulnera & vlcera interna sanat, etiam ea, quæ à vi Magica illata creduntur. Vide Tabernæmont. *part.* 1. *pag.* 236. *col.* 2.

Sunt & alia *extracta* plurima in vsu, vt *cort. aurantiorum, calami aromatici, cardui benedicti, cortic. citri, eryngij, helenij, ireos, è baccis iuniperi, gentianæ, pœoniæ, sarsæparillæ, sabinæ, scordij, tormentillæ, veronicæ, Zedoariæ*, Quæ ad eos vsus, ad quos simplicia exhibentur.

Dosis, à ℈.ß.ad ʒ.ß. vel etiam ℈. ij.

E castoreo quoque paratur *extractum*, quo vix certius ad suffocationem vteri est remedium.

Dosis, à gr. ij. ad vj.

Laudanum opiatum in vigiliis immodicis vtiliter intus & extrà adhibetur, & propterea in febribus, phrenesi, mania, vsus eius sæpè necessarius: vomitum, etiam alui profluuium, sanguinis & menstruorum nimias euacuationes,omnisque generis defluxiones sistit: in doloribus acutis & vehementibus efficax est remedium.

Dosis, gr. ij. iij. iv.

EXTRACTA PVRGANTIA.

Sennæ, datur à ʒ.ß. ad ℈.ij.
Mechoacann. *Dos*. ℈.j ʒ.ß.
Rhabarbari, *Dos*. ℈.j.ʒ.ß. vel etiam ℈.ij.
Agarici, *Dos*. à gr.xv.ad ʒ.ß.

Scammonij. Si extracti scammoni ℥.j. ʒ.j. cum succi cydonior. ℥.j. sacchar. ℥. ij. ß. in spiritu vini infundatur, spiritus vini posteà decoletur, medicamentum purgans iucundum euadit.

Dosis, cochl. j. vel ij.

Vel ℞. *cremor.tartari*, ℈.j. *extr.scammonei*,gr.vj.vel ℈.ß. M. F.puluis.

[Formâ pulueris commodè non exhibetur, scammonea enim in calido protinus instar gummi coagulatur, & fundum petit. Ego syrupis,& bolis miscere soleo.]

Ellebori nigri, *Dos*. ℈.j. ʒ.ß.
Panchymagog. *Dos*. ℈.j ℈.ij.
Pilularum.

Dantur, si morbus ferat, in vino Maluatico, in syrupis, in pilulis, in oblata.

SALES.

Sales, non omnes vires, quas plantæ, è quibus parantur, obtinent; cùm partes quædam combustione separentur. Non tamen omnes plantæ vires amittunt, neque omnes sunt eiusdem generis, sed diuersas habent facultates, vt ipsa experientia testatur.

Dantur cum conueniente morbo liquore.

Absinthij, aperit, vrinam mouet, hinc hydropicis prodest, ventriculum confortat, colicum dolorem, & tormina ventris sedat; sudores mouet, & hinc contra febres ac pestem vtilis est.

Datur in vino vel alio conueniente liquore.

Dosis, à ℈.ß. ad ℈.j.

Artemisiæ, menses mouet.

Dosis eadem.

Angelicæ.
Betonicæ.
Carduibenedicti.

Caryophyllorum ventriculum confortat, & vomitum sedat. Si in vino dissoluatur,& eo os colluatur, fœtorem oris tollit.

Dosis, ℈.j.

Centaurei minoris.

Chamæmeli difficultati vrinæ medetur, menses mouet contra dolorem laterum prodest, sanat icterum, hydropicis vtilis est.

Dosis, ℈.j.

Chærefolij, vrinam mouet, calculos frangit, menses mouet, sanguinem concretum dissoluit, & dolorem lateris lenit.

Dosis, à ℈.ß. ad ℈.ij.

Cichorij, aperit, febribus putridis vtile est.

Dosis, ad ℈.j.

Cinamomi, menses & secundinas mouet, vrinam ciet, hydropicis prodest.

Dosis, à gr. vj. ad ℈.j.

Fœniculi, vrinam & menses mouet, calculos frangit, & stranguriam tollit, ictericis prodest.

Dosis, à ℈. j. ad ʒ.ß.

Folior.sennæ.
Fraxini.

Fuliginis, ad gangrænam, & maligna vlcera vtile est remedium.

Gentianæ, viscerum obstructiones aperit & expurgat,atque hinc febribus diuturnis putridis conducit, vrinam & menses mouet.

Dosis, ℈.j.

Genistæ, vrinam mouet, calculos frangit.

Dosis, ad ℈. j.

Gratiolæ, hydropi auxiliatur.

Hyperici, ad pleuritidem commendatur. Datur iis, quibus ex potu aquarum impurarum ranæ vel similia in ventre gignantur.

Dosis, à ℈.j. ad ℈. ß. ʒ.ß.

Hyssopi.

Iuniperi, hydropicis vtile est,obstructiones aperit.

Dosis, ad ℈. j.

Extrà etiam commendatur ad ictus venenatorum animalium,si vino, in quo hic sal solutus sit, vulnus lauetur.

Melissæ, menses mouet & vterum purgat.

Dosis, ℈. j.

Ononidis, obstructiones hepatis, lienis, renum aperit, calculos renum, & vesicæ frangit.

Parietariæ.

Petroselini, vrinam mouet, calculos renum & vesicæ pellit, tartareos viscososque humores incidit & expellit.

Pimpinellæ, aperit, renes mundat.

Rutæ, hydropicis vtilis est, contra epilepsiam valet, febribus diuturnis medetur, pestilenti veneno resistit.

Dosis, ad ℈.j. vel etiam ʒ.j.

Saluiæ.
Sambuci.
Scordij.

Straminis fabarum, vrinam ciet, calculos frangit & expellit.

Dosis, ℈.j.

Veronica, pesti resistit.

Nitrum præparatum seu *Sal prunellæ* insignem vtilitatem præstat, in febribus ardentibus & inflammationibus, calorem extinguit, & ne humores accendantur prohibet: Aperit etiam, ac arenam & calculos pellit: In faucium quoque inflammationibus gargarismis admistum, est efficax remedium.

Dosis, à ℈.j. ad ʒ.ß. imo ℈.ij.

Sal vrinæ volatilis resoluit, aperit, ad arthritidem commendatur, cuius causam & materiam resoluit.

Sal C.C. commendatur ad sudores ciendos in febribus malignis, palpitationem cordis in fœminis, vermes necandos, ad colicam, item vulnera interna, & rupturas partium interiorum.

Dosis, à gr.v. ad ℈.j.

Sal cranij humani Epilepsiam curat.

Dosis, à gr. iij. ad gr. xij.

Sal Succini.

Sal armoniacus sublimatus commendatur ad sudorem in febribus mouendum, præsertim quartana & aliis diuturnis.

Dosis, à ℈.ß. ad gr. xv.

Vitriolum album vomitiuum, vomitu ventriculum euacuat. Ideò nonnulli in cruditatibus ventriculi, febrium putridarum initio, vermibus exhibent.

Dosis, à ℈.j. ad ʒ.ß. in vino, cereuisia, vel iusculo.

Sal vitrioli easdem vires habet.

Dosis, à ℈.ß. ad ℈.j. Datur commodissimè in iusculo carnis, vel cereuisia butyro condita.

MAGISTERIA ET SOLVTIONES.

Margaritarum. Cor roborat, & contra eius palpitationem & lipothymiam prodest, humores prauos exsiccat, contra melancholiam vtile est, vt & epilepsiam, commendatur ad phthisin & corporis tabem, fœtum in vtero roborat.

Dosis, à gr. vj. ad xij. xv.

Coralliorum. Cor & cerebrum roborat, spiritúsque reficit, sanguinem mundat, αἱμάτωσιν in hepate promouet, sanguinem concretum dissoluit, melancholiæ aduersatur, contra epilepsiam prodest, flatus vterinos supprimit, & vterum confortat, fœtum in vtero roborat, nimium mensium, vt & hæmorrhoidum, & alui fluxum sistit.

Dosis, à gr. vij. ad ℈.j.

Matris perlarum. [Hystericis inprimis vtile est. D. Bucretius aliquando retulit, fœminam quandam his cruciatibus subiectam nullo alio remedio restitui potuisse, quàm Amuleto ex hac ad cordis formam efformato, & collo appenso.]

Oculorum cancri.

Oleum oculorum cancri, in *Institut. pag.* 663. calculum frangit.

Dosis, gr. vj. x.

C. C. in malignis & pestilentibus febribus vtile est, sudores mouet, fluxus alui, & dysenteriam cohibet.

Dosis, à ℈ ß. ad ℈.j. vel ʒ.ß. ℈.ij.

Tartari cremor, & crystallus, abstergit, crassos, & tartareos humores incidit, atque obstructiones aperit, aluum mouet, gratumque, si eius ʒ.j. in iusculo carnis, vel aqua cocta butyro condita, cum gr. iij. iv. v. diagridij vel extract. scammon. exhibeatur medicamentum, iusculum acido sapore inficiens, nullóque alio nauseabundo sapore ingratum. *Crystalli* minùs acidi, nec ita diuretici, vt *cremor*, ideóque in corpore nondum purgato tutius exhibentur.

Dosis, à ℈.j. ad ʒ.j.

Tartarum vitriolatum viscerum obstructiones aperit, abstergit, renes mundat, & calculos ac arenas pellit: hinc in febribus putridis exhibetur, & hydropicis vtile est, in conuenienti liquore exhibitum.

Dosis, à ℈.ß. ad ℈.j.

E SVLFVRE MEDICAMENTA.

Flores sulfuris exsiccant, sudores mouent, à putredine præseruant: Hinc in præseruatione & curatione pestis exhibentur, præcipuè cum extracto helenij; ad pulmonum vlcera, asthma, tussim antiquam, & catarrhos pituitosos commendantur. Fœminis cautè exhibeantur, quia menses promouent.

Dosis, à ℈.j. ad ʒ.j. in curatione. In præseruatione, gr. viij. x.

Lac sulfuris eosdem ferè vsus habet.

Dosis, quantum ad liquorem, cum quo exhibetur, albicante colore tingendum satis est, liquoris dandum cochlear j.

Balsamus sulfuris easdem quoque facultates habet. Præstans est ad præseruandum à peste, & malignis morbis remedium. In quem finem ex eo & sacchato rotulæ fiunt, quæ efficaciores sunt, si extractum helenij addatur. Ita etiam in pectoris morbis phthisi, empyemate, asthmate, raucedine, catarrho suffocatiuo exhibetur: præterea ad flatus discutiendos & colicam commendatur.

Dosis, à gr. iij. ad xij.

Flores Benzoës asthmaticis & phthisicis prosunt.

Dosis, ad ℈.ß. in conueniente liquore.

Fœcula Aronis.

Fœcula bryoniæ.

Crocus Martis, duplex est; *adstringens*, qui rectissimè paratur calcinatione, si ferrum igne solo in puluerem rubentem redigatur. Vsurpatur ad alui fluxus omnes, externas & internas hæmorrhagias. *Aperiens* verò absque calcinatione fit: & vtilis est ad hepatis & lienis, vteri obstructiones, cachexiam, affectionem hypochondriacam.

Dosis, à gr. vj. ad ℈.ß. vel etiam ℈.j.

Oleum, seu *tinctura Martis*, ad eosdem affectus commendatur.

Extrà etiam ad vlcera sordida & cacoëthe vtilis est.

Saccharum Saturni. Nonnulli quidem in febribus ardentibus & dysenteriâ, gr. iij. vel iv. exhibeat. Verùm vsus eius non ita tutus, virilitatem enim adimit.

Ad inflammationes verò externas & præcipuè oculorum, vt & eorum vulnera, vlcera maligna, contra impetigines efficacissimum est remedium. Miscetur commodè cum oleo rosarum, vel oleo terebinthinæ.

Oleum seu balsamum Saturni, easdem vires habet.

Antimonium fixum, seu diaphoreticum. Datur ad sudores ciendos in febribus malignis & peste.

Dosis, ad gr. xv.

Bezoarticum minerale. In febribus malignis & pestilentialibus ad sudores ciendos, & materiam malignam ad ambitum corporis pellendam exhibetur.

Dosis, gr. iv. v. vj. In liquore conueniente.

Flores Antimonij, præcipuè è vitro parati, per aluum & vomitum purgant: morbos contumaces sæpè tollunt, si vires medicamentorum ferant, hydropem, melancholiam, & maniam, præcipuè è philtris ortam epilepsiam.

Dosis, gr. iij. iv. v. vj. & dantur rectissimè in infusione.

Oleum Antimonij cum saccharo cando, paratum, ad hydropem, quartanam, & alias diuturnas febres, lepram plurimósque morbos à cacochymia ortos, commendatur.

Dosis, gr. iij. iv. v. vj.

Vitrum Antimonij.

Succinum Antimonij. Easdem vires habet, quas reliquum vitrum, sed mitiùs operatur.

Dosis, gr. ij. iij. iv. rectiss. in infusione.

Sulfur auratum Antimonij commendatur ad sudores ciendos, in febribus pestilentialibus, præcipuè theriacæ, & aliis antidotis admistum. Hoc enim modo facilius operatur.

Dosis, à gr. v. ad gr. x.

Crocus metallorum, seu *Antimonij*, purgat per superiora & inferiora, & humores pertinaces educit. Conficitur indè *Aq. Benedicta Rulandi*, de qua passim in *centuriis*.

Dosis, in infusione, gr. iv. v. vj. viij.

Mercurius dulcis. A nonnullis quasi Panaceæ loco habetur. Commodissimus tamen eius vsus est in lue Venerea.

Dosis, à gr. xv. ad xxx. sed commodissimum est vt cum gr. iij. vel iv. Scammonij præparati, vel trochiscor. Alhandal, aut alterius purgantis acuatur, ne in ventriculo & corpore hæreat, & saliuationem atque alia periculosa, quæ Mercurium sequi solent, symptomata excitet: quod quandoque factum esse memini. Et omninò in genere de omnibus Mercurialibus medicamentis tenendum, commodissimum esse, vt quamprimùm suam operationem perfecerunt, è corpore exterminentur. Retenta enim ad pristinam naturam redire, & pessimorum symptomatum autores fuisse, experientia docuit.

Flores Mercurij argentei. Vsurpantur à nonnullis in pluribus morbis, febribus, scabie, lepra, & aliis & sine violentiâ purgare dicuntur. Excitant tamen ipsi non rarò vomitum.

Dosis, à gr. i ij. iv.

Mercurius præcipitatus, & turbith minerale. Præcipuum vsum habet in lue Venereâ curandâ. Vsurpatur tamen & quandoque ad alia, vt philtra excutienda.

Dosis, à gr. iv. ad ℈.ß.

Extrà etiam magni vsus in vlceribus Venereis, & aliis sordidis, & prauis mundandis, aliis vnguentis mistus.

Aurum vitæ. Vsurpatur in lue Venerea, & crassis ac viscidis humoribus euacuandis Nonnulli ad arthritidem & hydropem curandam, cum aliis morbis hisce conuenientibus purgantibus mistum exhibent.

Dosis, à gr. iv. ad gr. viij.

Extrà etiam aliis medicamentis admistum vlcera Venerea, callosa, & fistulas curat.

Mercurius vitæ. Mirificè plurimi hoc medicamentum ad omnes vitiosos humores in stomacho, & omnibus corporis partibus, per os, aluumque expellendos commendant, ideoque non solùm ad luem Veneream, sed & ad arthritidem, hydropem, febres intermittentes, deliria melancholica, aliosque morbos plurimos eo vtuntur.

Cautè tamen, vt & alia medicamenta Mercurialia, vsurpandus, & non nisi, vbi corpus plurimis & crassis humoribus abundat. In corporibus verò gracilibus, biliosis, debilibus, non exhibentur.

Dosis, à gr. j. ad iv. v.

Vellus aureum, cor confortat, venenis resistit, arthritidem etiam curasse obseruatum.

Rhenan. 44.

Oleum arsenici, commendatur ad externa antiqua vlcera, fistulas, cancrum; admiscetur aliis vnguentis & oleis.

EPISTOLA XXIX.

PERIOCHE.

1. Sennertus Doringio adstipulatur de præcauenda Arthritide, non modò commodâ Diætâ, sed & præcipuè Facultatis Naturalis corroboratione. 2. Docet, quanti sit momenti Facultatis Naturalis robur & debilitas. 3. Rectam ab Arthritide præseruationem perquàm difficilem esse. 4. Diætæ vtilitas in auertenda Arthritide stabilitur, non exclusis medicamentis idoneis, constitutionem p. n. tollentibus. 5. Fatalis affectus Viduæ Garthianæ describitur.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Sennertus probat sententiam authoris de caussa & curatione arthritidis.

SPutabam equidem, *Cl. Dn. Affinis, Compater, & Amice plurimum honorande*, me prolixam ad te hisce Nundinis & Feriis Lipsensibus Epistolam scripturum: sed ita inter manus tempus elapsum est, vt abitum iam parante Rhedario, breuis hæc exaranda sit.

Morbum autem tuum quod attinet, omninò præstat, vitiosos humores non generari, quàm genitos euacuari. Et frustra sunt, qui saltem in euacuationibus genitorum humorum spem curationis ponunt; quod facit *Majerus*. Raicum ea polliceri, (bene enim hominem, & eius iactantiam noui) quæ præstare non potest, miror. Verùm quomodò vitiosorum humorum generatio præcaueri possit, hoc opus, hic labor est. *Victum* equidem multum posse, sed non sufficere, rectè mones. Videmus enim multos iis cibis & potu copiosissimè, sine omni valetudinis incommodo, vti, quibus si arthritici, vel calculo obnoxij, etiam parcè vtantur, maximè læduntur. *Maxima itaque, sanitatis spes in facultatis naturalis robore consistit:* contrà ex eius debilitate varij morbi oriuntur, siue enim excrementitium in alimento non benè separet, siue etiam, quod alimentarium in eo est, non benè immutet, vitiosi humores generantur. Videmus enim præcipuè in febribus, etiam ex bono cibo, prauos humores generari, si viscera non benè constituta sint, & humores dispositioni p. n. analogos cumulari.

Facultatis Naturalis robur & debilitas quanti momenti.

Verùm, quæ illa debilitas, & dispositio p. n. sit, quæ arthriticos facit, non ita facilè vel inuestigare, vel explicare, &c. vt ita non mirum sit, rectam arthritidis præseruationem instituere, difficile esse. In bonâ Diætâ hîc tamen multùm situm esse, experientia docet. Natura enim erroribus victus, vel vitiosis humoribus non grauata, spontè pristinas vires recolligere solet, vt in febribus videre est. Si tamen idoneis medicamentis constitutio p. n. modò illa satis cognita sit, tollatur, Natura adjuta faciliùs pristinas vires recuperabit. Quæ in *D. Bucretij* cadauere animaduersa sint, legi; scire etiam velim, quæ ægrotantem symptomata affixerint, vt quâ ratione huic historiæ quadrent, videre possim. Hodie etiam *Viduam Garthianam* ad sepulchrum extulimus. Conualescere nuper videbatur, vt iam in domo hinc inde deambularet, & manibus vti posset. Sed ecce! nuper, nescio quam molem se per aluum deiecisse dicebat, & de eâ varia suspicabatur. Ab eo tempore non ita bene habuit. Ante octiduum diarrhœa cum febre ipsam corripit: me tamen, medicamentorum vsum proculdubio exosa, ante quintum, vel sextum non vocat. Vbi accessi, calor ita fauces exasperauerat, vt nullius medicamenti vsum internum toleraret. Accessit posteà singultus, viresque in corpore debili mox prostratæ fuerunt; atque intra biduum, accedentibus tandem grauibus conuulsionibus, huic mundo valedixit. Saluta à nobis tuam coniugem, & bene vale. VVittebergæ, 14. Octobr. Anno 1621.

Cur præseruatio ab arthritide difficilis sit. Diætæ vtilitas?

Casus fatalis scil. effectus Viduæ Garthianæ.

EPISTOLA XXX.

PERIOCHE.

1. Dispositio arthritica difficulter cognoscitur. 2. Cucurbitularum prope locum affectum vsus pro præseruatione arthritidis, qualis à quibusdam præscribatur. 3. Censura Doringij super ista præseruandi ratione. 4. Nitrum præparatum intus sumtum, an ad arthrit. præcautionem faciat. 5. Paradoxon cuiusdam, de vini abstinentia post esum eduliorum insalubrium. 6. De isto paradoxo iudicium Doringij. 7. Exquisita diætæ legibus non facilè se quenquam obstringere debere. 8. Symptomata præcipua, quæ D. Bucretium afflixerunt. 9. Casus alius singularis, cum cura adhibita, & symptomatis superuenientibus. 10. Emplastri de rhabarbaro vires. 11. Tumor insignis in rene sinistro. 12. Quæ in isto cadauere post apertionem inuenta fuerint p. n. 13. Ren sinister totus purulentus.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SVtramque tuam Epistolam, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, tam eam, quam ipsis Calendis, quàm alteram, quam die 14. Octobris, ad me perscripsisti, rectè me accepisse scito. Ad posteriorem quòd tunc nihil respondi, ob otij penuriam factum putato. Hac igitur vice defectum illum supplebo. Assentior autem tibi, quòd, quæ illa debilitas & dispositio p. n. sit, quæ arthriticos facit, non ita facile vel inuestigatu, vel explicatu sit. Illam *num aureum vellus* correctum sit, experientia aliquando testabitur. Erat nuper apud me *D. Martinus VValtherus, Episcopi Niessensis Medicus*, tibi olim familiariter notus, is me ad talem cucurbitularum prope locum affectum vsum persuadere conabatur. Nimirum suadebat, vt quacunque Lunæ φάσει cucurbitulas iuxta locum affectum primò affigi curarem; dein post octiduum; tertiò post 14. dies; quartò post septimanas tres; tandem singulo spatio menstruo repeterem, & hanc sanguinem, humoresque superfluos euacuandi rationem studiosè obseruarem. Improbauisse se primùm hanc præseruandi consuetudinem, sed cùm successum vidisset, admisisse ajebat Quippe si negligatur, arthritidem protinus recurrere; si verò vel in ipso statim insultu administretur, abigi rursum, dicebat. Verùm & ista medicatio humores actu iam genitos saltem respicit, nec radicem ipsius mali funditùs exscindit; quin vereor, ne illud, quod è *Sala* anteà monui, in me magis magisque verificetur, dum ob nimis frequentem sectionem sanguinem subinde serosiorem & crudiorem fieri, scripsit. Moui dudum de vsu cucurbitularum circa locum affectum quæstionem; sed tu hactenus ad eam nondum quicquam respondisti. Idem intra corpus commendabat vsum nitri præparati, eo fortassis permotus argumento, quòd vrinas promoueat. Sed & per istas vias propter Renes, olim malè affectos, serositates tutò expurgare, non audeo. Sudores matutini, qui mihi iterum familiares esse incipiunt, rectiùs & tutiùs sentinam humorum apud me exhaurient. Idem tale paradoxon proponebat; satius videlicet esse, si post esum carpionum, carnis suillæ, anserum, anatum, & huius qualitatis, ciborum aliorum, arthritici à vini potu abstineant, quàm eidem indulgeant. Siquidem istâ ratione vitiosi succi ad articulos faciliùs deuehantur, id quod experientia ipsa testatum fecerit. Sanè ego potius suaserim, vt à suspectis eduliis tales omnino abstineant, quàm superpotâ cereuisiâ cruditates cumulent, ac grauiora deinceps mala sibi accessant. In vino si iustum delectum obseruarent, minùs fortassis peccarent, rariùsque Arthriticos insultus experirentur. Ipse ego cibos paulò suâ naturâ insalubriores totos non aspernor; vinum

Dispositio arthritica difficulter cognoscitur.

Cucurbitularum prope locum affectum vsus qualis esse debeat pro præseruatione arthritidis.

Censura super ista præseruandi ratione.

Nitrum præparatum.

Sudores matutini vtiliores.

Paradoxum de vini abstinentia post esum eduliorum insalubrium.

Iudicium de isto paradoxo.

Exquisita diata cur se nolit auctor adstringere?

vinum etiam superbibo maximam partem Rhenanum; inde tamen, quod sciam, nihil nocumenti hactenus percepi. Et nolim me exquisitæ admodùm diætæ adstringere; ne vel minutos in ea errores commissos protinus luere cogar; quod aliis accidisse memini.

Qua symptomata D. Bucretium afflixerint?

Symptomata, quæ D. Bucretium p. m. ægrotantem afflixerunt, sequentia fuere præcipua. 1. Nausea *gahmligkeit*. 2. Dolor subtus ventriculum & iuxta vmbilicum, pulsatiuus. 3. Dolor, & ardor intolerabilis, circa regionem renum. 4. Ardor quandoque in vniuerso corpore, quandoque inprimis in plantis pedum molestissimus. 5. Vigiliæ. 6. Circa Lunæ φάσεις, præsertim postremo decubitus mense, insultus epileptici, quos ipse è tremore crurum præsentiebat. 7. Summus virium languor. Hæc, vt ad historiam nuperam quadrent, videbis.

Casus singularis.

Casum alium notabilem quin tecum simul communicem, facere non possum. *Casparus* enim *Schepsius, Danielis Schepsij*, celeberrimi illius, apud Suidnicenses olim Medici, *filius*, anno ætatis 25 die proximo Dominico denatus, staturâ procerus, habitu corporis macilentus, colore subfuscus, ad iram pronus, potationum, iam tum ab annis pubertatis, studiosissimus, ex eius lapsu ante plures annos grauissimè concussus, & febribus cùm Tertianis, tum Quartanis semel, atque iterum infestatus, tumore lienis insigni, & renis sinistri exulceratione, ab aliquot annis, correptus fuit. Ex itinere Gallico ante biennium quasi redux, cùm ex liene potissimùm, ventriculóque, malè haberet, meum Consilium exposcere cœpit.

Cura qualiter fuerit instituta?

Postquam igitur de morbis prægressis, & vitæ genere anteacto certior fiebam, *fratrémque natu maiorem ante quinquennium è scorbuto periculosissimè decubuisse* aliàs nossem; curam omnem eò inprimis direxi, vt membra nutritioni inseruientia, quantum possem, roborarem, lienis inueteratum affectum demulcerem, corpus ab excrementitia humorum colluuie repurgarem, sanguinem desecarem, viscerum intemperies corrigerem, nec tamen Renis vlcus interim negligerem. Etsi verò ista curandi ratio, vicibus interpolatis, omni successu non caruit: genio tamen iterum indulgendo mala postliminiò reuocauit.

Symptomata superuenientia.

Vrina purulenta magnum inter emittendum ardorem excitarunt. Accessit cibi fastidium & crebri de manè bilis vomitus; Noctes vtplurimùm transactæ insomnes, corpus indies magis, magisque emaciatum. Annus breui complebitur, quando ad Testes, præcipuè sinistrum, defluxio scirrhosa decumbebat, quæ nullis emollientibus, discutientibusque, tolli poterat. Semestre propemodùm est, cùm perinæum obsedit tumor durus, dolorificus, latus, oblongus, resolutu & suppuratu eò vsque contumax, donec post alia incassum adhibita, ab vsu

Emplastri de Rhabarbaro vires.

Emplastri de Rhabarbaro cutis primùm excoriaretur, mox etiam tota perrumperetur, ac pus in eo contentum, quale in Steatomatibus reperiri solet, in conspectum prodiret. Vlcus istud tametsi mundificantibus probè tractaretur, sordibus tamen nouis quotidiè obductum fuit. Bimestre abiit, quòd vrinæ inclaruerunt, nec pus secum ampliùs deuexerunt. Vnâ atque alterâ hebdomade pòst, circa renem sinistrum graues initio dolores persentire, posteà verò illic intumescere visus est.

Tumor insignis in rene sinistro.

Tumor iste in tantum creuit, vt magnitudine panem, *qualis nunc grosso argenteo vix redimitur*, æquaret. Is foris nullum nec suppurationis, nec rupturæ indicium exhibebat. Adhibita sanè plurima, sed frustraneo conatu omnia. Intereà autem vires vehementiùs detritæ; Abdomen quandoque à flatibus ita distentum, vt Tympanitidis metum incuteret; sputationes & exscreationes multiplicatæ. Aluus etiam, aliàs segnior, per plusculos dies, suâ sponte reddita fluidior: Vigiliæ, & inquietudines nocturnæ amplificatæ. *Breuiter*: omnia in peius ruebant, quantumuis operâ medicâ, quoad valerem, remiterer. Tandem triduo ante obitum, cùm decubiturus aluum priùs exonerare vellet, quæ triduo non responderat, in sellâ, capite aperto, & reliquo corpore contra externum frigus non satis communito, paulò diutius commoratus, secutâ nocte grauissimo catarrho prehensus fuit, periturus ex eo, nisi cùm tussi, tùm screatu copiosissimum, viscidissimúmque phlegma reiecisset. Successit dolor pectoris ad pulmonem dextrum, & respirationis clangosæ summa difficultas: genæ rubore perfusæ, & sudoribus diaphoreticis vires residuæ ita tandem exhaustæ sunt, vt Dominico die proximo, post horam tertiam matutinam, placidissimè ex hac vita decederet.

Qua in cadauere post apertionem inuenta fuerint.

Hæc breuis est decubitus & obitus historia. Accipe verò & partium internarum dissecti cadaueris conditionem. Aperto abdomine, primò omnium notauimus intestina, quæ excepto ventriculo, & colo, qua circa renem sinistrum inflectitur, & in rectum desinit, partim flatibus fuêre distentissima, partim maculis liuescentibus hinc inde interstincta. Colon ipsi reni sinistro per communem tunicam fuit adnatum, vt non nisi incisione liberari potuerit; dextrâ parte idem intestinis cum rene commune fuit. Omento, maximè sinistram versùs, adhæserunt *excrescentia quadam globosa*, magnitudine nucis iuglandis mediocris, renum quidem externo aspectu, lienis verò substantiæ per medium dissectæ, intus quam similimæ. *Lien* autem, *vti & Hepar insignis fuere magnitudinis*, qualia hactenus in nullo cadauere aliâ à me visa sunt. Ille quidem, quà

hypochondrio incubuit, crassior, quà ad ventriculum deflexit, exilior; oblongus aliàs, & eo, qui è *D. Bucretij* cadauere exemptus, sextuplo ad minimum maior; substantiæ, cùm incideretur, diffluentis, putredinis non obscuri indicis: Hoc verò extrinsecùs striatum, eum exactissimè in modum, qualis scorbuticorum plerorumque sanguis superficietenus post concretionem conspicitur; intrinsecus in vasis sanguine atro ac coagulato plenum, supernè ipsi diaphragmati agglutinatum. Remotis partibus modò recensitis, Renes contemplati sumus. Dexter totus quidem erat integer, iusto tamen, quàm decebat, maior; sinister admirandæ, vt suprà dixi, apparuit magnitudinis, substantiâ seuo similimus. Dissectus totus inuentus est purulentus, cortice duos ferè transuersos digitos crasso, & seuoso exterius constans, interius copiosissimo pure subviridi, fluxili, & impensè fætente, oppletus. Ad Thoracem vbi peruentum est, Ecce! ibi pulmo dexter latebat exiguus, sinistrum vix dimidio, quoad magnitudinem, æquans, colore nigricans, ad iugulum retractus, & pleuræ ad clauiculam connexus; Sinister duplo erat grandior, subpallidus, & in superioris lobi apice inferiore tuberculis quibusdam conspicuus, quæ dissecta tophaceam materiam commonstrabant. Pericardium admodùm erat firmum, densum, & amplum; cor depressum, & laxum. Et hæc etiam sunt, quæ in isto cadauere tumultuariâ perlustratione, à *D. Franco, VVeickio, & me*, animaduersa sunt. Pes sinister, vt hoc etiam attingam, aliquantulum intumuerat. Tuum quale de vtraque, tam scilicet ipsius Morbi, quàm Anatomiæ superficiariæ (accuratiorem enim fœtor detestandus non admittebat,) historiâ sit iudicium, primâ occasione significa. Ego vereor, ne aliquid malignitatis venereæ sub isto schemate delituerit. *Collectanea tua de vsu & dosi medicamentorum Chymicorum* num receperis, nihil innuisti. Vt verò placet *Drebbelianus auri quintam essentiam conficiendi modus?* Bene cum tuis vale, & à nobis amicissimè salue. Breslæ, die 9 Decembris, Anno 1621.

Sinister Ren totus purulentus.

EPISTOLA XXXI.

PERIOCHE.

1. *Sennertus in Chymicorum medicamentorum vsu parcus.* 2. *Rationes, quibus adstruebat quidam, Asthma nonnunquam ex refrigeratione partium genitalium produci, futiles iudicantur.* 3. *De vsu cucurbitularum circa locum affectum in arthritide, quid sentiat.* 4. *Experientiæ quando fidendum.* 5. *Quo sensu vinum post cibos crudiores denegandum.* 6. *Iudicium in morbis quare difficile.* 7. *Morbi maligni sæpe in humoribus hærent.* 8. *De nouo Antidotario moliendo, cogitationes Sennerti.* 9. *Vulgarium Antidotariorum censura.* 10. *Liber MS. cui titulus, cura Schatonis.* 11. *De Adamo Bruxio.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SNe & hac vice vacuus ad te veniret noster Rhedarius, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, quædam adhuc ad superiores tuas Epistolas addere libet. Et quidem in Chymicorum vsu & ipse satis parcus sum, & rarissimè fortioribus illis (quorum vsu tamen nonnulli hodie fauorem populi captant) imò ferè nunquam vtor. Omnem tamen illorum vsum etiam non improbo. Velim ergo adhuc, vt tuam de Chymicis medicamentis sententiam aperias, & quænam in illo Catalogo, quem ante annum ægrotus ferè collegi, probes vel improbes, significes. Rem etiam gratissimam faceres, si quæ *in lib. 5. Instit.* Chymica occurrunt, quæ non probas, liberè illa annotes: facile enim illa *in tertiâ editione* omisero.

Sennertus in Chymicorum vsu parcus.

Medici illius rationes, quibus probare conatus est, Asthma viri illius consultissimi, ex partium genitalium refrigeratione originem traxisse, certè nullius momenti sunt. Ita verò fiat necesse est, cùm saltem θέσιν φυλάττειν propositum est, & non veritatis, sed victoriæ causâ disputatis; Si talis est, mihi certè gratulor, quod eum Collegam nactus non sum.

Quid censeat de vsu cucurbitularum circa locum affectum. Quando experientiæ fidendum?

De vsu cucurbitularum circa locum affectum in arthritide, etsi quidam multa glorientur; ego tamen multum spei in eâ non pono, neque istas experientias (vbi curationis ratio ab occultâ qualitate non dependet) magnifacio; si indicationes non consentiant. Hæc verò curandi ratio humores iam genitos, & circa partem affectam fluctuantes respicit; non verò fontem mali tollit. Et metuo, ne hoc modo parti affectæ potius assuescant humores, & ad eam potius trahantur, quàm ab ea auertantur. Scio & alios in eadem cum *Dn. VValthero* opinione esse, & vini potum post cibos crudiores prohibere. Verùm hoc tantùm concedendum esse puto, si vinum copiosius potetur, vt cibos crudos facilè secum in penitiora corporis rapere possit. Alias vim moderatè sumpti vsum non solùm tutum, sed & summè vtilem esse, post tales cibos crudos, ipsa experientia testatur.

Quando vinum post cibos crudiores denegandum?

Certior etiam fieri aueo, quid de vellere vestro aureo fiat. De duabus illis historiis Anatomicis, vt iam multa addam, otium non est, nisi hoc saltem: satis illas docere, verissimum illud Hippocratis esse, *Iudicium difficile.* Quis enim ista omnia, quæ sectione deprehensa sunt ex morbis, & symptomatibus, dum viuerent, conijcere potuisset? Ita nimirum sæpe accidit, vt primò origo mali in vna parte hæreat, quod temporis progressu in totum corpus dispergitur, & plures partes inquinat ac corrumpit, vt, cùm in mortuis tot partes vitiatæ occurrunt, vix affirmare ausis, quæ primò laborauerit. *Schepsium* à scorbuto immunem non fuisse, puto: potuit tamen & malignitatis venereæ aliquid subesse. Hærent enim ista vitia sæpè in humoribus potissimùm, & propterea in mortuis non satis deprehenduntur, corruptionesque partium & putredines sæpe à pluribus causis prouenire possunt.

Iudicium in morbis quare difficile?

Drebelianus auri quintam essentiam parandi modus quis sit, non satis recordor. Monebis me ergo de eo. Aduersarij libellum, cum meâ Apologiâ per otium perleges, & tuam sententiam addes. Facilè credo, te iam ab annis aliquot istarum controuersiarum curam deposuisse; malim & ego aliis, quàm hisce tempus impendere: Verumtamen nec istæ controuersiæ videntur inutiles. Et multa in rerum naturâ, quæ latent, inuestigari possent, si communes operas conferremus, & nobis persuasum non haberemus, omnia ita esse à maioribus perfecta, vt nihil nobis laboris restet, quàm quod in eorum scripta impendimus, idque solùm philosophari esse putaremus. Collectanea mea de vsu & dosi medicamentorum Chymicorum accepi. Velim aliquid iis adiecisses, vel tuam sententiam de quibusdam aperuisses, quod vt adhuc facias oro. Ipse etiam iam satis parcè Chymica vsurpo: planè tamen etiam negligenda non censeo; & quandoque duro nodo durus quærendus cuneus. Nisi tot negotiis obruerer, & aliquem qui me iuuaret, haberem, de antidotario continuando curam susciperem, eo breui, sed quod composita maximè vtilia ad omnis generis indicationes, tam à morbis, quàm causis, ac symptomatibus petitas, contineret: Nam quæ in vulgatis habentur, vix dimidiam partem vsurpantur, & antiqui, & Arabes pro suis Regionibus, & ex sibi domesticis medicamenta composuerunt, quorum magna pars hodie, vel ignota est, vel exoleta, & corrupta, ad nos perferuntur. Contrà quot hodie sunt nobis vsitatissima medicamenta carduus benedictus, sambucus, aquilegia, cochlearia, & sexcenta eiusmodi, quæ in illis planè in nullo vsu sunt. Fuit olim hic studiosorum in manibus MS. quoddam, quo se philosophiæ candidati ad Magisterij gradum capessendum præparabant, quod *cura Schatonis* inscribebatur. Id si est in tua Bibliotheca, fac vt id videam: vel si eo destitueris, apud vestrates, quibus proculdubio notum, inquire. Tandem etiam hoc tecum communicandum videtur. Mihi è patria schola adhuc notus est D. Adamus Bruxius, qui etiam dum Cothenis Anhaltinorum Medicum ageret, aliquoties me visitauit. Is nuper ad me litteras dedit, quas inclusas ad te mitto. Vides, quàm cum multis hodie religionem foueat, & quid de aliis etiam sentiat. Ita mira sunt hominum iudicia, quæ si attendenda essent, consultius foret otio torpescere, quàm talibus iudiciis suos labores subiicere. Ne verò eius subscribere viderer sententiæ, respondendum fuit aliquid, quod quale sit, litteris ipsius subieci. Credo te id legere posse. Bene vale. VVittebergæ, 3. Martij, Anno 1622.

Sennerti de Antidotario moliendo cogitationes. Vulgarium Antidotariorum censura.

Inquirit in librum MS. cui titulus cura Schatonis.

D. Adamus Bruxius.

EPISTOLA XXXII.

PERIOCHE.

1. *Cauda pauonis, genus pulueris quale.* 2. *Pharmacopœorum plerorumque indoles & improbitas.* 3. *De Gregor. Martinio iudicium Bruxij.* 4. *Scheunemanni apologia aduersus Sennertum.* 5. *VVeigelius defenditur.*

D. DANIELI SENNERTO,

ADAM BRVXIVS, D.

Puluerem ex vrinâ sublimatum alium mitto, qui non iniuriâ cauda pauonis, ob colorum varietatem posset nominari.

Cauda pauonis, genus pulueris quale.

Quem antea miseram, fuit & is eiusdem formæ, vt propterea mirer, cur eum planè nigrum fuisse scripseris: nisi fortassis itineris longitudo, temporisque iniuria eum à pristino nitore deturbauerit; quod etiam præsenti huic accidere possit. Velleris aurei *D. VVeidneri* forma & color cum hoc ipso omnino iidem sunt, nec in aliquo differunt, nisi quòd illud est purius, hic verò impurior. Æquè tamen purus hic esset, nisi vitri disruptio segregationem impuritatis impediuisset.

Quod de Balsamis petis, nihil est: labor enim iste potiùs mulieres, quàm viros decet. Nec omnia propalanda sunt Pharmacopœis, quorum plerique sunt homines superbi, auari, obtrectatores, &c. Fuci sunt, qui mel magno labore ab apibus confectum luxuriosè deuorant, otio torpescentes, omniaque seruis & famulis commendantes.

Pharmacopœorum plerorumque indoles & improbitas.

D. Gregorius Martinius bene mihi est notus: eius Commentariunculam in *cap. 11. libri sui de Chymicorum cum Galenicis consensu & dissensu*, vidi, & legi: sed non sine nauseâ; velim enim eum modestiùs tecum egisse. In Chimicis laboribus versatus nihil est, vnde non mirum, illum oleum vitrioli & salis, communiter sic dictum, pro vero oleo habere, idque exempli loco in medium afferre. Expectant haud dubiè multi boni viri mecum, quid responsurus sis homini.

De Gregorio Martinio iudicium Bruxij.

Cæterùm præter voluntatem suam videtur is quodammodò vindicasse manes Scheunemanni, quos & tu, (pace tuâ dixerim) tractasse debuisses mitiùs: Neque enim vulgaris eruditionis, & authoritatis vir fuit Scheunemannus, mihique admodum, dum viueret, amicus. Quod si vixisset, iam pridem respondisset, sed canis mortuus non latrat. Acriter inter alia ipsum vellicas, quòd Hermetem grana aliquot Mastichis deglutiuisse ad prohibendam coagulationem scripserit. Quasi verò non alij etiam antè Scheunemannum idem de Hermete in publicis scriptis affirmauerint. VVeigelio etiam iniuriam à te fieri opinor, de cuius scriptis, si ea priùs omnia, aut pleraque cum Tauleri operibus perlegeris, haud dubiè iudicabis melius. Atque vtinam plures huiusmodi nunc haberemus Theologos! Sed hæc bono vt accipias animo, maiorem in modum peto: ex amore sincero hæc te monere volui. Faueo siquidem existimationi tuæ plurimùm, & fauebo etiam imposterum.

Scheunemanni apologia aduersus Sennertum. VVeigelius defenditur.

Scripta aliàs tua mihi arrident, lectúque sunt dignissima. Vale Vir Clarissime Sennerte, & me amare perge, simulque etiam cognatum meum VValtherum quàm commendatissimum tibi habe. Dabam Sprottæ, die 7. Febr. Anno 1622.

EPISTOLA XXXIII.

PERIOCHE.

1. *VVeidneri vellus aureum, ex auro fit.* 2. *Respondet dictis de Gregorio Martinio.* 3. *Respondet dictis de Scheunemanno, quem purè Paracelsistam indicat.* 4. *Reponit Bruxio super VVeigelio, & phanaticas opiniones fouisse censet in Theologicis.*

D. ADAMO BRVXIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Redditæ mihi sunt litteræ tuæ, & in iis puluis ex vrinâ sublimatus coloris iam non nigri, sed varij. An eiusdem sit cum VVeidneri aureo vellere, coloris & formæ, nescio: vellus enim illud aureum VVeidneri nunquam vidi. Et sit vt aliquam in colore cum eo conuenientiam habeat; totâ tamen substantiâ differunt. Illud enim ex auro est, & aurum est; hoc ex vrinâ. Quid verò sit, & in quos vsus eum paraueris, è te scire aueo. Balsamorum tuorum confectio, quia mulieres potiùs, quàm viros decet de eâ ampliùs non sum sollicitus. Gregorius Martini suo sensu abundet; ego meo. Non verò est, vt à me responsum expectet. Sunt vtriusque scripta in publico: penes viros doctos rerum Chymicarum peritos, & quorum animi

VVeidneri vellus aureum. Respondet dictis de Gregor. Martini.

præcon

præconceptis opinionibus fascinati non sunt, sit iudicium An Scheunemannum immitiùs tractarim, nescio. Habeas eum (ignosce candido & libero verbo) quocunque velis loco: ego vt alio, quàm puri Paracelsistæ, loco, eum habeam, adduci non possum, nisi alius priuatus fuit, quàm est in publicis scriptis.

Respondet dictis de Scheunemanno.

Si qui alij etiam de granis mastiches ab Hermete deglutitis aliquid affirmarunt (de quo tamen mihi non constat) fides sit penes authores. VVeigelio nullo modo me iniuriam fecisse existimo: legi ipsius scripta, quæ habere potui, pleraque. Legi & Tauleriana. Taulerum deuotum Theologum fuisse puto, (nisi aliquid labis Monachatûs aspersit) à quo *VVeigelius* immane quantum discrepat, qui mel, quod ex Taulero hausit, Paracelsi veneno, & suo enthusiasmo conspurcauit. Et ne meis, sed acerrimi cuiusdam in Christianismo vrgendo viri, & in hoc genere ab omni affectu liberi, verbis, de VVeigelio quid sentiendum sit, aperiam: *primâ fronte sapere deuotum quid, & cælicum spirare videtur: sed supponit monstrosissima quæque, & in religionem puriorem contumeliosissima profert.* Item: *Magno Sathanæ Colobos libros spargi arbitrandum est, vt veriores pietatis, internæque deuotionis illinimentis*, quæ seriò hodie reduci, & sinceriore spiritu plantari cœpere bona, hâc fœdâ commixtione, & religiosis suspecta, & impiis magis dedignanda, irridendaque redderentur.

Respondet de VVeigelio.

Non est igitur, vt plures tales Theologos optemus: satis multis anteà hisce phanaticis opinionibus infecti hinc inde latent: Si verò ritè cognoscere cupis, quæ VVeigelij Theologia fuerit, lege quæso librum, qui ante paucos dies hîc editus, titulo: *Christliche betrachtung der neuen Paracelsischen vnd VVeigelianischen Theology, gestellt durch* D. Nicolaum Hunnium. Quæ omnia vt in meliorem partem accipias, oro. Scripsi liberiùs, cùm quotidiè videam, in quos labyrinthos sese plurimi ex incautâ iuuentute demittant, dum Paracelso & VVeigelio plus æquo fauent. Vale. Dabam VVittebergæ, 23. Aprilis, Anno 1622.

EPISTOLA XXXIV.

PERIOCHE.

1. *Doringius Sennertum hortatur ad lectiones practicas.* 2. *Mercurij dulcis vsus an cholericis vtilis?* 3. *Historia VValtheri de quodam à pustulis faciei, & colica biliosa curato ope Mercurij dulcis.* 4. *Laudatur Sennerti responsum Bruxio datum.* 5. *Censura de puluere Bruxij ex vrina.* 6. *Aduersus Secretistas.* 7. *Bruxius auctor libelli, titulo Helias Artista.* 8. *Historia insultus morbosi Doringij.* 9. *Suspicio conceptæ malignitatis.* 10. *Series remediorum adhibitorum, Bezoardica.* 11. *Bolus purgans, eiusque operatio quanta fuerit.* 12. *A quibus morbis, dictorum remediorum vsu præseruatus fuerit Doringius.* 13. *Iudicium de Neumeistero.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

Auctor hortatur Sennertum ad lectiones practicas.

SPracticis lectionibus, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, vt diligentiùs vaces, easque accuratiùs elabores, si opus fortè est, te magis, magisque hortor. In metallicorum vsu nonnullos optarim esse circumspectiores, &c. De remediis Chymicis censuram tametsi mihi non arrogem; tamen quia de eâ me sollicitas, monebo nonnihil, vbi otium nactus fuero.

Vsus Mercurij dulcis an cholericis vtilis? Historia.

Quod *Paradoxa VValtheriana* attinet, lubens tibi assentior. Idem cum apud me esset, & de Mercurij dulcis vsu cholericis suspecto inuicem sermones commutaremus, tantum abfuit, vt eum iis incommodum concederet, vt potiùs maximè proficuum esse, tali historia comprobaret. Nimirum, inquit, Niessæ viuit etiamnum ciuis quidam, qui prætterquam quòd pustulis faciem valde deturpatam habuit, colicâ ex bile prætereà insigniter per interualla afflictus fuit. Is cùm variis remediis incassum vsus fuisset, accidit, vt in mercatu quodam Niessensi *cacum nostrum Mimmerum*, remedia Chymica illic diuendentem, & inter alia Mercurium dulcem simul distrahentem, impressâque schedâ pro more Empiricorum vires ac laudes suorum remediorum publicè exhibentem, ostenderet. Emit igitur Mercurij dulcificati partem, & re cum D. VValthero prius communicatâ, tam salutariter ipso vtitur, vt non tantùm à colicâ, sed & pustulis faciei liberatus sit, hocque ipso remedio ab vtroque affectu sese etiamnum præseruare soleat. Ecquid verò de hac re tibi videtur? *Vna certè*, vt vulgatum habet Prouerbium, *hirundo non protinus facit ver.*

Laudatur Sennerti responsum D. Bruxio datū.

Meum enim exemplum olim exhibebat contrarium. Sed ita comparatum esse vides, vt quot sunt capita, tot itidem sint sensus, quale quid è *D. Adami Bruxij* litteris etiam apparet. Rectè fecisti, quòd hunc in modum homini respondisti, ne nimiùm sibi sapere videretur. Ergóne immitiùs tractasti *Scheunemannum Paracelsistam*? Profectò grauiore, & seueriore animaduersione dignus erat. Ergóne etiam iniuriam fecisti *VVeigelio*? Ita scilicet videtur iis, qui sputa ipsius lambunt, & exosculantur Proh beat verò Deus ne monstra hæc & sues puriorem Theologiam porrò turbent & contaminent. Laudo *D. Nicolai Hunnij* factum, qui senticeta ista è Domini vinea masculè exscindit. Nondum vidi scriptum; vbi ad nos allatum fuerit, vt nanciscar, faxo. Puluerem ex vrina sublimatum, cum litteris Bruxianis bonâ fide remitto. Cui vsui ipsum parauerit, ego item scire vellem. Neque tam stupenda res mihi videretur, si quâ parte sublimatorij collectus sit, nossem. Si enim circa inferiora; sordes putarim, ab exustione coloris varietatem adeptas, quales in aliarum etiam rerum sublimationibus & destillationibus colligi, nouum non est. Nolim tamen rem ignotam, siue improbare, siue suggillare. Balsamorum confectionem mulierum esse opus, in *præfatione libelli tui de Balsamis* etiam scripsit. Quasi verò bonum non sit communicatiuum sui! Relinquamus ergò istis auaris sua *secreta*; quæ quidam non malè *Dreceta* aliquando appellitabat; cùm interdum magni momenti res non sint, & tantisper solummodò magnæ, quantisper occultantur. Equidem in propalandis iis, quæ vel ad Artem nostram exornandam, vel ad genus hominum variis morbis subjectum, iuuandum, facere quicquam possunt, non parcos, sed liberales nos esse decebat.

Censura de puluere ex vrinâ.

Contra secretistas.

Væ homini! qui talentum à Deo sibi concreditum sub terram, vti *scriptura* loquitur, defossum abscondit, nec publico bono fœneratur. Iste *Bruxius auctor est scripti illius*, quod ante paucos annos ad Fraternitatem R. C. prodiit, *sub titulo Heliæ Artistæ*; id quod ipsemet litteris ad *D. Casparum Conradum* scriptis est fassus. *Aureum vellus* nondum absolutum est. Neque enim dum tempus ipsius perfectioni præfinitum præteriit. *Drebellianum* auri quintam essentiam parandi modum inuenies *in Tractatu ipsius de quintâ essentiâ*, edita curâ *Ioachimi Mors*, autumno præterito. Antidotarium tale, vti scribis, si concinnares, rem vtilem præstares, sed memento, quòd

Pluribus intentus minor est ad singula sensus.

Curam Schatonis, inter mea nec habeo, nec vidi vnquam, & haud scio, apud quem inuenire debeam. Inquiram tamen in eam apud Nostrates.

Historia insultus morbosi.

Vnum adhuc, quod me concernit, addere placuit. Die præsentis mensis Martij nonâ, circa vesperam omnium membrorum lassitudo vlcerosa cum lancinationibus quibusdam articulorum, & decurrentibus defluxionibus è capite per dorsum, me prehendit. Cùm igitur de malignitate, vel ex ægrorum visitatione, vel fœtore sordium in plateis iacentium, & curru subinde agitatarum contractâ, suspicio aliqua me inuaderet, cubitum iturus *bina cochlearia Aquæ Zedoariæ* sorpsi, quæ subsequente nocte tam largum sudorem mihi protruserunt, vt turbato insuper somno, postero manè, non parum languerem. Visito nihilominus ægrorum præcipuos, & vt meam per biduum subsecuturum absentiam haud grauatim ferant, oro.

Suspicio conceptæ malignitatis.

Quæ remedia adhibita fuerint.

1. *Bezoardica.*

℞. Meridie, & sub noctem, *haustum aquæ meæ Bezoardicæ distemperatum essentiâ meâ cordiali incompletâ additò Magisterij oculor. cancri* ℈. j. capio. Postridiano manè bolum purgantem deglutio, qui constabat *Diacydonij mei purgantis* ℥. ij. *puluer. chalapij*, (Bauderonius in suâ praxi Ialapium, alij Galapium scribunt.) ℈. ß. *cremoris tartari*, ℈. j. *puluer. rad. seruæ* g. v. *salis card. benedict.* g. vj. *extr. zedoariæ*, g. ij. commistis omnibus cum s. q. *Oxysacchara scillitica*. Ab huius vsu vsque ad sequentis diei horam primam pomeridianam vicies, quater dejeci, sine quidem tormine; sed cùm tantâ copiâ, vt libras xij. longè excessisse credam; tum tantâ seri biliosi acrimoniâ, vt præ ani excoriatione ægerrimè domi culcitræ insidere, multò minùs extra domum curru vehi potuerim. Delassarat me quidem largior ista euacuatio, & ventriculus per triduum ferè nauseabat: *insultus* tamen *arthriticos* inprimis, (qui sine dubio me afflixissent, quam antehac, acerbius) *Febrem* quinetiam *ardentem*, aut, ni intestina muco interius probè fuissent communita, *Dysenteriam* periculosam per Dei gratiam hac vice effugi. Deus porrò largiatur sanitatem. Cum *D. Bruxij* litteras cum tuo responso describerem, incidi in litteras *Neumeisteri*, quas ante sexennium mecum communicaueras. Si plures vel ad te, vel ad *D. Tandlerum* p. m. scriptas ab eo possides vt earum compos fiam, faxis. Non enim vulgare quid vir iste sapit. Bene vale, & à nobis salue. Dabam Breslæ, ipso Viridium die, Anno 1622.

2. *Bolus purgans.*

Operatio boli quanta?

A quibus morbis auctor dictis remedijs præseruatus fuerit.

Iudicium de Neumeistero.

APPENDIX.

I.

Aqua Bezoardica D. Doringij.

℞. *Succorum acetosæ, borraginis, buglossæ, flor. aquilegiæ, tunicæ, rosat. violar. cyani, consolidæ regalis, bistortæ, calendulæ, galegæ, scordij, petasitidis, card. benedict. chelidonij maior. oxylapathi, veronicæ, plantaginis, verbenæ, tormentillæ, pentaphyll. portulacæ, myrrhidis, melissophylli, citri, limonum, granator. cydonior. aurantior. fragor. baccarum rub. idæi, an.* ℔. ß. *aceti vini acerrimi* ℔. In his infunde per spatium trium dierum, in vase vitreo probè obturato, *Flor. nymphea, flor. papaueris erratic. buglossæ, borraginis, violar. tunicæ, aquilegiæ, calendulæ, an. M. j. rad. scorzeneræ* ℥. iij. *ieruæ* ℥. j. *sem. napi, citri, acetosæ, aurantior. cardui benedict. aquilegiæ, portulacæ, an.* ℥. ß. *cortic. citri siccat.* ℥. j. ß. *scobis CC. non vsti*, ℥. iij. Fiat s. a. in vasis vitreis per B. M. distillatio, suspendendo in alembico nodulum ex syndone chermesina, cui indita sint seqq.

℞. *Spec. trium santal. cortic. citri siccat. an.* ℥. ß. *granor. chermes*, ʒ. iij. *ligni aloës*, ʒ. j. ß. Seruetur in vitro. Tandem adiiciantur *Fol. auri finiss. argenti finiss. an. N°.* vj.

N. B. 1. Ex iis, quæ residua manent tam post succorum expressionem, quàm aquæ destillationem, paratur sal Bezoardicus.

2. Non diutius vrgeatur destillatio, quàm dum guttæ imbecillioris saporis deprehensæ fuerint: Tunc enim quod remansit, coletur cum forti expressione, & cum sacchari q. s. F. s. a. syrupus clarificatus. Seruetur pro vsu.

II.

Essentia Cordialis D. Doringij.

℞. *Fol. melissophylli sicc. sem. borraginis, melissæ, ocymi, garyophyllat. rasur. CC. rad. ieruæ, an.* ℥. ß. *rad. doronici, zedoariæ, scorzoneræ, gran. chermes, an.* ʒ. ij. *cinamom. elect. ligni aloës, an.* ℈. iv. *oss. de corde C. macis, an.* ℈. ij. *camphoræ*, ℈. j. (pro viris & mulieribus quæ moschum ferunt, adde *confectionis alkermes, diahyacinth. an.* ʒ. ß.) Mista indantur cucurbitulæ idoneæ, affunde *aquæ nostræ melissæ compositæ*, ℥. xx. *spir. vitriol.* ℥. ß. Stent in infusione per mensem, & quotidiè agitentur. Posteà colentur, & exprimantur, adde *Syrup. de s. borraginis, melissophyll. Fernelij, syr. è gran. chermes, an.* ℥. iij. Quæ cum confectionib. paratur completa, altera incompleta inscribenda.

III.

Diacydonium purgans D. Doringij.

℞. *Pulpæ cydoniorum ad iustam consistentiam coctæ*, ℥. iv. *sacchari Thomæ*, ℥. ij. *pulu. santal. rubr. spir. vini irrorat.* ʒ. ß. *cortic. citri condit. & minutiss. incisor.* ʒ. ij. *scammonij præcipitat.* ʒ. iv. F. s. a. Electuarium.

IV.

Drebelianus quintam ☉ essentiam parandi modus.

Modus parandi quintam essentiam ☉ iuxta Drebelium habetur d. l. vt sequitur. Fiat aqua fortis ex vitriolo, & sale nitro, in eam immitte tantum salis communis præparati, quantum capit. Deinde auro foliato saturetur, donec tres quatuórve dies in tepore retenta, nihil ampliùs combibat, sed in fundo aliquid non solutum, aut in calces redactum, relinquat. Posteà benè rectificatam vini Q. essentiam vulgarem affunde. Impone fornaci calenti, & auri Q. E. siue tinctura, cum spiritu vini phlegmate liberato, supernatabit, rubra instar sanguinis. Iam desiltra; affusionem itera, dum rectificata aqua nullam amplius tincturam educat. Tum colorem sicca, & soluendo, coagulandóque ablue aquâ mundâ, donec aquæ fortis acrimonia euanescat. Dehinc iusta proportione hauriatur à spiritu, cui ne gutta quidem aqueæ humiditatis: putrefiat philosophicè, ita vt ambo ascendant, atque habebis Q. essentiam auri, beneficio spiritus vini, ad miraculum vsque omnes morbos sanantem, præditámque quibuscumque antedictis proprietatibus: Tinctura enim animam, spiritus vini corpus & spiritum repræsentat: nec vllis vnquam mediis diuelli possunt. Ergo perfecta quinta essentia, atque sine spiritu non esset quinta essentia, & vel minima eius dosis hominem necaret: vt in præcedentibus dictum. Sed si sublimando tincturam auri, transitum illi ad corpus facias, deinde rubifices, & in aqua communi soluas. Aut etiam compendiosius fit, si nimirum corpori auri, euaporatione ab aqua forti liberato, sal abluas, mox reuerberes, sicut & spiritum, siue tincturam, donec in aqua communi soluantur, tumque simul figas. Atque hæc est perfectissima, & subtilissima via.

EPISTOLA XXXV.

PERIOCHE.

1. *Experientiæ non temerè fidendum.* 2. *A publicis calamitatibus, qualis inprimis tunc vigens monetæ corruptio, quantum Sennertus turbetur.* 3. *Quanta damna inde immineant tam rei literariæ, quàm toti Ecclesiæ.* 4. *Quæsita duo medica: cur scil. à sudoriferis curam auspicatus fuerit? & cur in purgante oxysaccharam scilliticam addiderit?*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTUS, D.

S. De remediis Chymicis, *Cl. Dn. Affinis, & Compater plurimum honorande*, tuam censuram & sententiam si aperueris, rem gratâ mihi facies. Ego VValtheri, & similes experientias non magnifacio: cùm ad artem constituendam non vna, sed multæ experientiæ necessariæ sint. Verùm multis, Chymicis præsertim, inter quos & Hartmannus, rarum non est, vt medicamentum ne semel rectè vsurpatum, nescio quibus laudibus extollant. Practica mea vrgebo, quantum potero, & quantum Deus mihi virium, otij, & vitæ concesserit. Verùm vix credis, quantum me istæ publicæ calamitates turbent. Intrant equidem in thalamum cuiuslibet damna publica, & quemque etiam planè priuatum ista ἀξία sollicitum habet. Verùm quia in isto officij genere, aliquid etiam publicæ curæ ad me redundat, multum inde mihi creatur molestiæ, multúmque temporis eripitur, & mens à studiis auocatur.

Experimentis non temerè fidendum.

A publicis calamitatibus, qualis inprimis tunc vigens monetæ corruptio, quantū Sennertus turbetur.

Vix enim iam multis mensibus, septimana transit, quin non semel atque iterum, vel antemeridianæ, vel pomeridianæ horæ, interdum vtræque eripiantur deliberationibus, quomodo turbis publicis, variis querelis, & omninò calamitatibus, quæ nostram Academiam premunt, occurrendum sit. Neque me istius operæ, vel temporis pœniteret, si aliquid proficeremus. Verùm plerumque frustra laboramus. Dato vno absurdo, tot secuta sunt, vt nemo sciat, à quo corrigendo sit faciendum initium. Nihil ad turbandam Germaniam, & Christi Ecclesiam in eâ, efficacius inuenire potuisset Sathan, quàm istam Monetæ corruptionem. Quantum enim rei litterariæ & Ecclesiæ damnum allatura sit, nisi Deus præsens aliquod remedium attulerit, posteri nostri demùm sentient.

Quāta damna inde immineant tam rei literariæ, quàm toti Ecclesiæ.

Turbantur, & dissipantur passim Academiæ, & iuuenes in medio cursu studia abrumpere conantur. Laboramus iam multis mensibus, ne mensa communis hîc dissipetur & tollatur: an id obtenturi simus, incertum.

Valetudinem tibi saluam iterum esse gratulor. Imminebat tibi proculdubio arthritis, vel febris periculosa: Ne tamen hæc Epistola sine Quæstione medica abeat, breuiter quærere libet. 1. Quâ ratione ductus & an rectè primò ad sudorifera confugeris? 2. Cùm in purgante bolo habeas cremorem tartari, & salem cardui benedicti, an rectè acidum quid, oxysaccharam nempe scilliticam, addideris? Verùm controuersia ista non erit prolixa; duobus verbis expedietur. Bene vale cum tua. VVittebergæ, 27. Martij, Anno 1622.

Quæsita duo medica, cur scil. à sudoriferis curam auspicatus fuerit? & cur in purgante oxysaccharā scilliticam addiderit?

EPISTOLA XXXVI.

PERIOCHE.

1. *Responsio ad prius quæsitum præcedentis Epist. quare scil. à sudorifici vsu curam aggressus fuerit.* 2. *Ab intempestiuo sudorificorum vsu, incommoda; à tempestiuo verò, emolumenta.* 3. *Laus sudoriferorum in febribus benignis inchoantibus.* 4. *Sudoriferorum malignis in febribus incipientibus quàm salubris vsus.* 5. *Venenum bezoardicis oppugnandum.* 6. *In malignis febribus,*

febribus, minùs; in mitioribus magis cunctandum sudorifica exhibere. 7. Quanti sit momenti, occasionem medicandi aucupari. 8. Responsio ad alterum quæsitum præcedentis Epist. cur scil. purganti bolo oxysaccharam scilliticam addiderit. 9. Non imminui vim cremoris tartari detergentem ab aciditate oxysaccharæ scilliticæ.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

Responsio ad prius quæsitū præcedentis Epist. Quare scil. à sudorifici vsu curam aggressus fuerit.

S Geminum tuum quæsitum, *Cl. Dn. Affinis, & Compater plurimum honorande*, ex historia nuperæ in me ipso institutæ medicationis desumptum, & quidem præcipuè primum quod attinet, quâ scilicet ratione ductus, & an rectè primò ad sudoriferum, putà, aquam zedoariæ, confugerim? Ad id responderunt proximè ipsæ meæ litteræ: Nimirum cùm de malignitate, vel ex ægrorum visitatione, vel fœtore sordium in plateis per hyemem collectarum, & aëris externi calore resolutarum, currúque, quo nunc arthritidem præcauendi causa, vehi cogor, subinde agitatarum, contractâ, suspicio non præter rationem me inuasisset, ab vsu sudoriferi optimè me curationem esse auspicatum confido; præsertim cùm aluus sponte responderit, corpus meum sit ὑγρὸν, & humores apud me vtplurimum abundent serosi: quales tum temporis etiam adfuisse, cùm largissimus sudor, tum profusissima euacuatio luculenter testatum fecerunt. Facilè autem causam hariolor, quâ ductus, istam mihi quæstionem mouisti: annus enim futuris Maij Calendis complebitur, cùm sciscitareris, quid sentirem de exhibitione sudoriferorum, in principio febrium? siquidem mihi non ignotum foret, à vulgo sæpe non malo successu, theriacæ, atque aliorum sudoriferorum exhibitione mox in prima inuasione febres depelli, & præcipuè malignas, & continuas. Etsi verò ex præmissis quid responsurus fuerim, facilè præuideas: tamen cùm hæc ipsa Quæstio, in *Notis ad Pollionem* Germanicis, mihi tractata sit, placet discursum illum inde mutuari, & Latio vestitum tibi censendum proponere.

Locus ex Notis Doringianis ad Pollionem.

Ab intempestiuo sudorificorum vsu incommoda.

A tempestiuo sudorificorum vsu emolumenta.

Sanè nemo ibit inficias, à sudoriferorum intempestiuo vsu (qui est, si corpus succorum vitiosorum plenum sit, aluus subsistat, & minores venæ obstructionib. laborent) febres vulgares ac benignas sæpenumerò exasperari; simplicem in duplicem, vel triplicem, atque intermittentem in continuam commutari. Intereà tamen nec hoc diffitebitur, si tempestiuè, (quod est, quando præcessit conueniens humorum superfluorum crassorum, aluíque fecum euacuatio, meatuum apertio, humorum ad sudores debita præparatio, &c.) administrentur, per ea multas febres abigi paruo negotio, quæ aliis remediis cedere noluerant.

Laus sudoriferorum in febribus benignis incipientibus.

Præterea cum fieri facilè possit, vt quandoque non aliter, atque scintillula aliqua fomitem, sic leuicula putrefactio humores prehendat; nonnunquam verò ob spiraculorum cutis occlusionem, insensili transpiratione, ad vitam sustentandam alias maximè necessariâ, vel diminutâ saltem, vel in totum abolitâ, febris oriatur: tunc equidem sudorifera eximiè prodesse solent: Non enim incipientem duntaxat putredinem restinguunt, & ne ea latiùs serpendo sinceros humores inquinet, præcauent: verùm etiam poros cutis obstructos recludunt, & insensilem transpirationem redintegrant. Hæ itaque sunt causæ, quod per sudorifera multæ febres benignæ sub primum insultum præter exspectationem non sine admiratione depelluntur.

Sudoriferorū in malignis febribus incipientibus, quàm salubris vsus.

Venenum bezoardicis oppugnandum.

Nihilo minoris efficaciæ esse deprehenduntur eadem in malignis & pestilentibus. Etsi enim eiusdem omninò gradus omnes non sint, sed cùm alia aliâ per se sæuior, tum hæc per contagium propagata, illa è morboso apparatu, in corpore ægrotantis præexistente, suscitata: in eo tamen concordant vniuersæ, quòd veneno participant, & ob hoc præ benignis, multò magis sudoriferis indigent; Venenum enim quatenus tale, non purgantibus, sed Bezoardicis (quæ omnia in iusta dosi propinata sudorem ciere, & huius interuentu venenum exturbare apta nata sunt) tractari, & oppugnari postulat. Quæ si negligantur, quanto id fiat cum ægrotantium detrimento, euentus (proh dolor) testificari solet. In hoc vno omnis bonæ & salutaris medicationis versatur cardo, vt quis debito vtrinque tempore ea exhibere sciat.

In malignis febribus minùs, in mitioribus magis cunctandum sudorifica exhibere.

Quod enim ad maligniores & verè pestilentes attinet, cùm mora periculum adferat, & ad id quod magis vrget, primò omnium respiciendum sit, vsum ipsorum diutina deliberatione non procrastinare, sed primo quoque momento sine hæsitatione maturare conuenit, nî cui oleum atque operam impendenda perdere animus sit. Nec refert, per inspirationémne, vel contactum externum morbosa seminaria æger contraxerit: Ad ipsum enim & solum venenum primariò, ac per se attendere, eíque quàm licet, maximo conatu aduersum ire decet. In reliquis, quæ mitiores existunt, & ex nimio morbidorum humorum apparatu progrediuntur, tantâ ad sudoriferorum exhibitionem, festinatione opus haud est; sed per conuenientia lenitiua, ipsamque venæsectionem, corpus aliquâ succorum redundantium parte prius leuare licet. Quod si tamen malignitatis certa indicia conspicua sint, atque aluus vel suamet sponte, vel suppositorio, clystereque sollicitata, officium faciat, parum herclè peccabitur, si vel maximè sudorifera admoueantur; quandoquidem ea, præterquam quod putredini aduersantur, veneno inimica sunt, & ex sua natura viribus refocillandis dicata sunt, vt norunt Medici. Et quis neget; salutarius ea porrigi viribus adhuc constantibus, quam à veneno iamdum magnam partem attritis, ipsóque veneno nimium exaltato, & per totam humorum massam diffuso, necnon cordi firmius impresso? quoniam Natura ope medicamenti succenturiatâ adiuta, longè promtiùs id superare, adeóque vel per sudorem, vel maculas vel pustulas, vel alia id genus molimina eliminare potis est. Neque ex re semper est, si quis tantisper quiescat, donec ipsamet natura viam præeat.

Quanti sit momenti, occasionem medicandi aucupari.

Accidit enim sæpe numero, vt tum commoda medicandi opportunitas iam iam prætererit, & æger præter omnem opinionem intereat. Tam præceps nimirum iusta agendi est occasio, magistrâ experientiâ. In tantâ enim febrium ambage nulla est insidiosior, nulla fallacior: Quippe quæ salutem in fronte promittit; occipitio verò exitialem exitum refert, ita pronunciante concinnè ac verè Alexandro Benedicto, *lib. de peste, cap.* 12. Huc vsque *Nota mea ad Pollionem.*

Possem, quoad benignas febres, tam illud subsidij loco huc adducere, quod febres tertianæ, in quibus sub paroxysmi declinationem sudores erumpunt, soleant esse breuiores; quàm alterum, ex Angeli Salæ *Bezoarticorum Ternarij, cap.* 20. de causa & sede febris quartanæ, si otium mihi nunc esset. Ea igitur, vt ipsus aliquantò accuratiùs pensites, etiam, atque etiam oro.

Responsio ad posterius quæsitum præcedentis epistolæ: cur scil. purganti bolo oxysaccharam scilliticam addiderit? Non imminui vim cremoris tartari detergentem ab aciditate oxysaccharæ scilliticæ.

Bolo illi purganti, ad quem spectat posterius tuum quæsitum, rectè me miscuisse acidum quid, oxysaccharam scilicet scilliticam, ex istis conijcio; quòd medicamentis gratiam maiorem conciliet, ventriculum roboret, crassos humores incidat, viscidos detergat, aluum lubricet, & reliquorum penetrationem adiuuet.

Nec obstat tartari cremor, & sal cardui benedicti: Acidus enim & ille est; & fiat quædam istorum per acida præcipitatio: quid tum verò posteà? Neque enim, vt in sale cardui benedicti vis diaphoretica, sic & in cremore tartari abstersiua, & mundificatiua inde hebescit. Si credere nolis, attende, quæso, paulò diligentiùs ad vitriolatum tartarum: in eo enim seruari vim abstergendi, est purgantium ἐνέργειαν intendi, ipsemet proculdubio obseruasti: Quinimò loquetur pro me, ipsa tum temporis liberalissima ab assumpto bolo prouocata euacuatio; vires medicamenti, non tam imminutas, quàm adauctas fuisse. Nolo itaque plura in hunc sensum scribere, ne vel tempus inaniter perdere, vel chartam rebus tibi perspectissimis inutiliter complere velle videar. Quantæ nos hodiè premant communes vobiscum miseriæ, exarare nihil attinet. Emendationem ab vno petamus, & expectemus Deo. Is enim vota, gemitúsque multorum certò tandem exaudiet. Bene cum tuis vale, & à nobis salue. Dabam Breslæ, die 19. April. Anno 1622.

EPISTOLA XXXVII.

PERIOCHE.

1. Sententiam Doringij, circa sudorificorum vsum in principio febrium, probat: nonnullos tamen circa illam scrupulos, saltem quoad febres benignas, præcipuéque interpolatas, mouet. 2. Proponit vt deinceps Epistolæ certis quibusdam argumentis concludantur, quæ ad quinque omnino capita reducit. 3. Doctrinam de Febribus obscurissimam agnoscit. 4. Mutuam dari plantarum in mineralia, & contrà, mutationem. 5. Vitriolum è deciduis quarundam arborum foliis Schmidebergæ generari. 6. Obseruationes duæ, de mirabili efficacia certi cuiusdam pulueris: vna, in cancero mammæ, huius ipsius vsu, feliciter curato; altera, in mensium suppressione cum atrophia persanata.

D. MICHAE

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Probat sententiam Doringij, circa sudorificorũ vsum in principio febriũ.

S. De exhibendis sudoriferis in principio febrium, tecum facilè consentio. Et quidem de malignis febribus res manifestior est: modò mox primo insultu malignæ à benignis discerni possint, quod difficile: Vt enim tuum saltem exemplum adducam, suspicari quidem licuit, te malignâ febre correptum fuisse, quin tamen aliquis cum iisdem circumstantiis, intermittente aliquâ febre corripi possit, impossibile non est: Atque ita hac etiam in parte Ars nostra valdè coniecturalis est.

Scrupulos mouet, quoad febres benignas, præcipuèque intermittentes.

De benignis & præcipuè intermittentibus, res paulò intricatior est: Nam etsi & ipse in hâc sum sententiâ, sub primum insultum, & vbi putredo nondum se in corpus diffudit, sed μίασμα quoddam, & initium corruptionis vno saltem loco hæret, id hoc modo discuti, & febrem depelli posse, non negem: tamen vulgata practicorum doctrina à curandi hac ratione paulò discrepat. Præterea etiam è tuis *ad Pollionem Notis* non pauca obiici possunt: Nam cùm, vt scribis, si corpus succorum vitiosorum plenum sit, aluus subsistat, & minores venæ obstructionibus laborent, febres vulgares, ac benignæ sæpenumero exasperentur, simplex in duplicem, vel triplicem, atque intermittens in continuam commutari possit, sudoriferorum vsu: quotumquodque corpus est, quod, vbi intermittente febre corripitur, primas venas liberas habeat, & vitiosis humoribus vacuum sit? Vnde ipse censes, in febribus mitioribus, quæ ex nimio morbidorum humorum apparatu, progrediuntur, tantâ, ad sudoriferorum exhibitionem festinatione opus haud esse, sed per conuenientia lenitiua, ipsámque venæsectionem, corpus, aliquâ succorum redundantium parte priùs leuandum esse. Sed hoc opus, hic labor est, in ipso primo insultu benignam, & mitem febrem à malignâ discernere, vt antè etiam scripsi. Et quidem scriberem hac de re pluribus, nisi præter spem abitum Rhedarius maturaret. Si tamen libet, de hac quæstione etiam proximè aliquid scribi poterit. Omnino enim consideratione digna est. Et si

Proponit vt deinceps Epistolæ certis quibusdam argumentis concludantur, quæ ad quinque omnino capita reducit.

placet litteræ nostræ posthac certis terminis & argumentorum generibus concludantur, vt scilicet vel I. aliquid contineant, quod ad *Medicinam Practicam* faciat: Istud enim futuris nostris laboribus inseruire poterit. Atque si id expetis, mittam interdum vnum atque alterum affectum. *Scorbuti* doctrinam nuper publicè inter affectus lienis absolui: curabo vt describatur, si placet. II. Vel aliquid habeat de *febribus*; Habes quidem meam sententiam in *libris meis de febribus*: Sed in nullo meorum scriptorum mihi minus, quàm in hoc satisfacio. Ita doctrina hæc obscurissima est: cùm tamen nullum morbi genus sit frequentius. Si ergo me hac in parte iuuare potes; iterum meam operam tibi promitto. III. Aliquid, quod *Apologiam meam Chymicam* concernat, habeat.

Doctrinam de Febribus obscurissimã agnoscit.

Mutuam dari plantarum in mineralia, & contrà mutationem.

Vitriolum ex deciduis arborum quarundam foliis Schmidebergæ generari.

Vbi quin hoc addam, facere non possum. Me nimirum penè certum esse, esse aliquam mutuam plantarum in mineralia, & contrà mutationem, & non semper opus esse resolutione in elementa, sed dari propiora principia. Nam experientiâ constat, Schmidebergæ, vbi à viciniâ nostrâ vitriolum olim coctum esse non ignoras, nullas esse fodinas metallicas, sed vitriolum illud & alumen, ex deciduis Alni, & Quercus foliis in valle illâ longo temporis tractu cumulatis, affluente aquâ quâdam ferratâ, *das etwas von Eysenschlich führet*, generatum esse. IV. Si libet etiam vires medicamentorum Chymicorum examinare, & de eorum legitimo vsu differere, nec hoc ingratum fuerit. Qua de re, quæ nos informare possit, hanc historiam tecum communicandam putaui, ex *Epistola*, quam Iohannes Iaconus Reiter Professor Medicinæ Lipsiensis ad me scripsit. Ita autem ille: Vocabar VVeissenfelsam ad Viduam quandam quadraginta aliquot annorum: Ea vlcus cancrosum ac fœtidissimum, multis lobis, magnisque exuberans fouebat in mammâ sinistrâ. Deliberandum erat Nobis. (aderat enim Dn. D. Romanus Naumburgensis, & Dn. D. Süssenbethus Zizensis, cum Medico VVeissenfelsensi) vtrum præter sectionem aliud suppeteret remedium, quam Chirurgus quidam famosus præsens valdè vrgebat. Nos quamvis spes in angusto posita esset, noluimus tamen in sectionem consentire, quæ absque dubio mortem secum attulisset, in corpore à viribus omnibus planissimè destituto. Quid fit? Postquam aliquid medicamentorum à nobis relictum esset, ad leniendum potiùs, quàm curandum malum, superuenit quidam Ioh. Fridericus Prætorius, Halæ Sax. iam degens. Is reiectis omnibus aliis remediis se certum puluerem habere dixit, qui radicitùs percuret, tum morbum, tum causam morbificam. Ægra illis auditis voluit potius causa dubiæ spei aliquid experiri, quàm cum desperatione certâ mori; Ideóque sibi eius pulueris vsum concedi obnixè rogauit. Postquam eo semel vsa esset quodam die, adeò bene habuit statim, vt nos eum ipsâ meritò etiamnum miremur: Tribus diebus continuis vsurpauit puluerem, quem Prætorius ille ex auro Arabico se conficere dicebat, quique primò vomitu, mox sudore copioso, & post aliquot demum dies, per aluum materiam admodum fœtidam eduxit. Huius igitur pulueris solius vsu adeò illa paulatim conualuit, vt cum primùm vix digitum mouere posset, (aderat enim hectica continua, sitis, nausea, dolor inprimis acerrimus vlceris, quod caput infantis æquabat) nunc negotia agere, ambulare, cibum capere, peregrinari liceat, perinde ac sanissimo; Nisi quòd aliqua portio vlceris adhuc supersit, aut lobi potiùs exiguâ parte cum mammâ cohærentis, qui facilè filo resecari posset, si vellet illa. Ac, vt fatear, quod sentio, vtique insignem oportet esse Medicinam illam, quæ non solùm hunc incurabilem, Hippocratis, Celsi, Galeni, omniúmque dogmaticorum iudicio affectum, sanauit. Verùm etiam tam diuersas operationes exhibuit. Fuit ibidem VVeissenfelsætum, quando illic fui, virgo adulta, quæ laborauerat iam longo tempore retentione mensium, ac decumbebat lecto, propter atrophiam, & virium imbecillitatem: Ea eodem puluere semel atque iterum assumto itidem conualuit. Doctor VVeissenfelsensis ait esse puluerem rubri coloris, pondere paucorum granorum exhiberi, sed ne verbulum quidem potuisse expiscari de compositione. V. Tandem & rem gratissimam faceres, si aliquid interdum, suggerente id vel experientiâ, vel lectione auctorum, in *Institutionibus* moneres. Fecerunt idem & alij amici: Ita satis, quod laboremus, habebimus. Vnicè tamen optauerim, vt Deus nobis lætiora & pacatiora tempora largiatur, vt adhuc in hac vita alicubi (vbicunque etiam sit) ad aliquot dies conuenire, & de multis rebus, quæ litteris ita facilè non expediuntur, coram colloqui possimus. Interim cum tua bene vale: vt & Danielem nostrum à Nobis saluta. VVittebergæ, 15. Maij, Anno 1623.

Historia cancri mammæ percurati feliciter, vsu certi cuiusdam pulueris.

Ioh. Friderici Prætorij puluis.

Alia historia de mensium suppressione, cũ atrophia, eiusdem pulueris vsu persanata.

EPISTOLA XXXVIII.

PERIOCHE.

1. *Remouet scrupulos suprà iniectos, circa sudorificorum exhibitionem initiis febrium.* 2. *Practicorum doctrina vulgata non omni ex parte perfecta, aut vera.* 3. *De oxygalactis vsu obseruatio.* 4. *Variorum Practicorum de oxygalactis facultatibus sententiæ.* 5. *Spiritus terebinthinæ pectori illitus, phthisicis suspectus.* 6. *Vitrioli & aluminis Schmidebergensium, aquæ ferratæ affluenti adscribendam videri.* 7. *Scotici lacus mirabilis facultas transmutatoria, iuxta Michaëlem Potierum.* 8. *Alnum etiam, & quercum, materiæ vice, concurrere ad mineralium genesin, probabile videri.* 9. *Spiritus vitriolicus è quercu.* 10. *In cura polypi, denigratio à sale vitrioli admoto exorta, nequaquam verò ab admotione spiritus vitrioli.* 11. *Atramentum scriptorium à spiritu vitrioli instillato nigrum colorem mutat.* 12. *Quæsita quinque proponuntur, occasione data ex historia percurati mammæ carcinomatis.* 13. *Historia Georgij Moltheri, de solatio carcinomati cuidam feliciter adhibito, ope vulgaris herbulæ, quam auctor Erysimum fuisse coniectatur.* 14. *De Erysimi aduersus cancrum facultatibus, quid à variis proditum Scriptoribus.* 15. *Erysimum esse remedium arteriacum non pœnitendum.* 16. *Plumbeam laminam valere ad cancrum exulceratum.* 17. *Vnguenti de succis, I. Cæs. Arantij, vis ad cancros sanandos, cum eiusdem vnguenti descriptione.* 18. *Formulæ lex aliorum topicorum demulcentium, Arantio in cancris vsitatorum.* 19. *Tria ad cancrum singularia, ex Doringij Collectaneis depromta.* 20. *Salis vitrioli ad carcinomata præstantia, ex Minderero.* 21. *Butyri antimonij facultas ad carcinomata curanda.* 22. *Pulueris sabinæ ad hypersarcoses exstirpandas vsus.* 23. *An remedium vnum, quatenus tale, per diuersas vias operetur?* 24. *Num hecticis cathartica commodè administrentur?* 25. *An puluis Prætorianus, panaceæ loco in morbis haberi possit?* 26. *Qua ex re puluis iste præparetur.* 27. *Quâ facultate hic ipse puluis superfluitates è corpore expellat.* 28. *De vsu tum Mercurij dulcis in arthritide, tum lapidis philosophici, necnon Mercurij aurati emetico-cathartici, Salæ.* 29. *De aureo vellere, inquisitio.* 30. *Sexûs permutatio in gallina obseruata.*

D. DANIELI

D. DANIELI SENNERTO, MICHAEL DORINGIUS, D.

S. De sudoriferorum, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, in febrium principiis exhibitione, quod mecum facilè consentis, gaudeo. Etsi verò quoad benignas febres non pauca obiici possint, quæ in *Notis meis ad Pollionem*, ipsemet tetigi: tamen si ad vitæ genus, & diætam prægressam, tum etiam ad id, quod magis vrget, incipientem videlicet putredinem, attendamus, ad sudoriferorum vsum magis animabimur: præsertim si aliàs febres malignæ frequentes sint. Si enim tunc sudorifera negligantur, & ab euacuantibus curationis fiat initium, quanto id cum ægrorum non tantùm salutis, sed & vitæ coniunctum sit detrimento, euentus dudum docuit; & subsequetur sanè in benignis enumeratorum noxa aliqua; tanta tamen ea non est, vt vitæ periculum protinùs inducat. Hoc tamen suaserim, vt ante sudoriferum aluus clystere ad minimum eluatur; nî ipsa paulò antè suâmet sponte officium fecerit. Et licèt discrepet à curandi hâc ratione vulgata practicorum doctrina: quid tum verò posteà? Non enim in hac duntaxat re, sed in aliis quàm plurimis, manca sæpe, quandoque etiam à vero non parùm aliena esse animaduertitur. Attestatur mihi historia tua cancri exulcerati, vnius puluisculi vsu persanati: de quo infrà aliquid annotabo. De sudoriferorum debitâ administratione, vt proximè plura ex tuâ mente scribas, non dissuadeo: Intereà tamen ea, quæ Angelus Sala in *Ternario Bezoardicorum, c.20.* de causâ, & sede febris quartanæ proponit, exquisitiùs expendas, iterum peto.

Scrupulos circa sudoriferorum initiis febrium exhibitionem suprà iniectos, remouet.

Vulgata Practicorum doctrina non semper aut perfecta, aut planè vera.

Vt autem tuo hortatu Practici aliquid in medium adferam, placet de Oxygalactis vsu nupertimè in D. Keihlio obseruata tecum communicare. Is igitur è phthisi cum febre hecticâ per mensem vnum, atque alterum decubuerat. Accesserunt vigiliæ continuæ, sudores diaphoretici, alui deiectiones spontaneæ fœtidissimæ, quinæ, senæve quotidiè, calor febrilis intentissimus, summa faucium ariditas, & exulceratio, tam potulentorum, quàm esculentorum fastidium, maximúsque in faucibus etiam ab iis, quæ leniendi & humectandi vi pollebant, excitatus ardor; summa totius corporis extenuatio. Breuiter vnà cum facie Hippocraticâ, reliqua omnia videbantur mortem breui subsecuturam certò prænunciare. Quid fit? Ipsimet in tantis angustiis constituto, oxygalactis fortè fortuna incidit memoria. Bibit de eo initio tepido: sed nullo successu. Haurit ergo gelidum. Ecce! tunc calor remittere, sudores subsistere, aluus quiescere, & non nisi pro numero poculorum oxygalactis exhaustorum respondere, fauces humescere & sanari, appetitus redire, &c. cœperunt.

De Oxygalactis vsu obseruatio.

Miratus euentum, auctores consului: Auicennam igitur *l.4. fen.1.tr.3.c.5.6.& 7.* Hecticis, & *l.3. fen.10.tr.5.c.6.* Phthisicis: Rhasen autem *l.3. ad Mansorem, c.15.* fluxum ventris ex acumine bilis rubeæ patientibus, corpusque habentibus macrum, ac debile, id commendare deprehendi. Auicennæ subscribit Mercatus, *de febrib. l.5.* & *de curatione morborum internorum, l.2.c.9.* vbi elegans ad phthisin ex oxygalacte, saccharo rosaceo, & bolo Armeno remedium docet. Rhasæ adstipulatur Rodericus Fonseca, *de tuendâ sanitate, c.11.* Nimirum oxygala, vt Galenus monet, *l.3. de alimentorum facultatibus, cap.16.* calidam acremque qualitatem, ac facultatẽ, quam lac à seroso suo habet, non ampliùs retinet: neque pinguem & mediocriter calidam, quam lac à pinguedine, quæ sibi inest, possidebat. In eius enim præparatione relinquitur maximam partem caseosa substantia, eáque ipsa non eiusdem naturæ, cuius ab initio fuit, sed ad frigidius conuersa, & humido aqueo diluta. Quæ ipsa repetiit Iulius Alexandrinus *salubrium, l.12.c.6. & 9.* Acrem autem qualitatem sero inesse, non ex eo tantùm liquet, quòd abstergendi, aluumque lubricandi, ob nitrositatem, vi polleat: sed etiam quòd linteamina è sero decocta & dealbata citiùs atterantur, quàm alia. Non itaque errauit Galenus, quando in suo *de proroganda vita tractatu, c.20.* mihi *p.587.* in hæc verba erupit: *Magno oxygala esse auxilio in caloribus, ad temperandos internos æstus, febriumque ardores pestilentes, indubitatis experimentis recentior medicina comprobauit.* Vt verò versatilia, iuxta Comicum sunt humana, & in iis nihil perpetuum; ita etiam D. Keihlio gaudium istud non fuit diuturnum, sed fermè duntaxat triduanum: cùm enim magnam conualescentiæ spem concepisset, & extra lectum per tres quasi horas in sella consedisset, tremoribus artuum, dolore lancinante crurum, difficili spiratione, & mentis quodam stupore ex improuiso corripitur, vt animam agere adstantibus videretur. Ab hoc paroxysmo cùm nonnihil releuatus esset mente abalienari cœpit, & nonnunquam tantum non furere. Durat ita mentis alienatio nunc in tertiam vsque septimanam, & suas habet cùm remissiones, tum exacerbationes. Miror phthisicum cum ea, vti & hæmorrhoidum fluxu satis interdum largo, tamdiu superuiuere; cum aliàs mortis soleant esse prænuncij; quod mihi in aliquot phthisicis antehac obseruatum. Bonus iste Keihlius malum hoc non parum exasperauit remediis sulphuratis, vitriolatis & therebinthinatis; quibus suasu VVoysselij se vsum esse nuper mihi proprio motu confitebatur; sed nunc se confessum esse non semel pœnituit. Ita sæpè in propriis cæcutimus. Et quis in phthisicorum hecticâ, (vereor ne subsit & putrida) non damnet inunctionem pectoris cum spiritu therebinthinæ? ne de internis remediis quid dicam. Ignea subinde crepuit VVoysselius præsidia; quibus vnis malum radicitùs exuri deberet. Accendit equidem ignem, sed de restinctione eiusdem nunquam, de desertione autem Keihlij plurimùm cogitauit. Doleo huius vicem: tametsi à multis iam annis me deseruerit, & soli VVoysselio, tanquam idolo, adhæserit.

Variorum Practicorum de Oxygalactis facultatibus sententia.

Spiritus terebinthinæ pectori illitus, phthisicis suspectus.

Quæ de vitriolo & alumine Schmidebergensibus scribis, dubitatione non carent. Sit enim ita: nullas esse, aut fuisse hactenus illic fodinas metallicas, quin tamen forsan ibidem adhuc inueniri possint, si quis sumptus & labores impendere velit, haud dubito. Et cur non aquæ potiùs ferratæ affluenti, quàm alni & quercus foliis in valle illâ longo temporis tractu cumulatis, mineralium illorum generationem adscribere mauis? ceu propinquiori cùm materiæ, tum efficienti: propter quod enim vnumquodque tale est, illud magis tale est, iuxta axioma topicum. Quin non aliter res hîc habere videtur, atque cum lacu illo Scotiæ, de quo ex Ioan-Henrici Alstedij Encyclopædiâ, in *Viridario suo Hermetico-philosophico*, mihi *pag.91.* scribit Michaël Potier, quòd scipio in eo positus, imâ sui parte, quæ luto mergitur, in ferrum; mediâ verò, quæ aquam tangit, parte, in lapidem commutetur. De quo Potieri scripto quid tibi videatur, quæso proximè significa. Inuitat alios ad lapidis philosophici reuelationem: qui tamen ipsemet eum nunquam præparauit, vt ex ipsiusmet propriâ confessione patet. Scire velim, an ipsum hac de re consulturus aliquis, & facilè aditurus sit. Sed ad rem: Etsi verò aquæ ferratæ maximam ad producenda illa mineralia vim, atque efficaciam attribuendam esse censeam: nolim tamen intereà obstinatè negare, quòd aliquid alni & quercus folia, ad eorundem productionem conferant. Præterquam enim quòd materiæ loco esse possunt, alnus loca etiam amat vliginosa, quæ externo aspectu censere possis ferruginea; & tincturæ nigræ inseruit Cortex ipsius cum Iulis perinde, atque Gallæ & cortices quercus. Spiritum vitriolicum è quercu prolici, ignotum tibi non est. Eadem salem participare vitriolatum, ex eo forsitan probare possim, quòd hic vnus nigredini extrahendæ sit accommodatus; ceu ante paucos menses tali experimento didici. Cùm enim in polypi benignioris curâ versarer, & pro restinguendo sanguine, qui initio ad leuem contactum facilimè promanabat, adstringendáque carne flaccidâ & spongiosâ, puluerem è nuc. cupressi, cortic. granatorum, & gallis inspergi, & dein phlegmate vitrioli, cui de sale eiusdem aliquid commistum erat, vicissim purgari & abstergi curarem; ad ipsum contactum in momento quasi omnia denigrari visa sunt. Cum verò absumẽdæ carni præternaturali spiritum putarem esse vtiliorem, loco salis spiritum phlegmate attemperaui: cuius illitu nulla nigredo extracta fuit, vsque dû salis nonnihil adjeci. Quin & hoc aliquando expertus sum; atramentũ scriptorium ab instillatis aliquot in vitro spiritus vitrioli guttulis nigrum colorẽ mutasse, & subcæruleum vel violaceum induisse.

Vitrioli & aluminis Schmidebergensi. generationem, aquæ ferratæ affluenti adscribendam esse.

Scotici lacus mirabilis facultas transmutatoria.

Alnum etiã & quercum, materiæ vice, ad mineraliũ genesin concurrere, probabile videri.

Spiritus vitriolicus è quercu.

In cura polypi, denigratio à sale vitrioli admoto exorta; nequaquam verò ab admotione spiritus vitrioli.

Atramentum scriptorium à spiritu vitrioli instillato nigrum colorem mutat.

Historia, quam è litteris D. Ioh. Iacobi Reiteri repetiisti, de cancro exulcerato persanato, vt notatu verè est dignissima; ita cognitu lectúque mihi fuit gratissima; gratior futura, si remedij, cuius ope, cura fuit absoluta, præparatio foret perspecta. Plurcula autem sunt, eáque non contemnenda, de quibus aliquid mouendi & quærendi ansam præbet illamet ipsa historia. *Primum* est, an non præter sectionem (quæ ob causas à Galeno, *lib. de oculis, particul.6.c.2* recensitas, non immeritò formidabilis) quam extra illum famosum puluerem, aliud aliquod suppeteret remedium? Recordaris proculdubio eorum, quæ Georgius Moltherus de peregrino illo refert, qui VVetzflariæ neglectissimæ cuiusdam herbulæ è proximâ maceriâ collectæ, & contritæ impositione, non primâ saltem vice diros, quibus à carcinomate miserum in modum excarnificata, plures quàm trium mensium noctes cõtinuè traxebat insomnes, cruciatus fœminæ cuidam sustulerit: sed & secundâ (cùm ei ab ingesto mali succi edulio, singulari tamen appetitu, post longa fastidia desiderato, dolores recrudiuissent) breui, ceu incantamento quodam iterum maximam partem sopiuerit, repetitâ eiusdem, quâ anteà vsus fuerat, herbulæ recentis applicatione. Herbam autem quam adhibuit, eam fuisse scribit Moltherus, quæ vel Dioscoridis testimonio, atque omniũ adeò Medicorũ consensu ad carcinomata, & vlcera cacoethe, quàm plurimum valeat, cuius etiã Phanias Physicus olim, perinde vt Cato Brassicæ, ob multiplices virtutes, egregias laudes condiderit: licèt nobis, qui fastidiosè neglectis domesticis exotica & trãs mare petita magis admiramur nõ tantùm spreta sit, sed etiam valdè exosa. Cogitanti verò mihi quænam fuerit hæc herba, opportunè tandem incidit *fasciculi remediorum* memoria, quem è Dioscoride & Matthiolo, congessit *Iustus Mollerus*, quemque tu olim vel eo nomine mihi cõmendasti, quòd Salomon Albertus eo familiariter vsus fuerit, & iuxta eius monitũ medicationes instituendo, magnam sibi famam conciliauerit. Is igitur *capite 549.* è Dioscoride *l.2. cap.152.* refert; Erysimi, siue,

Quæsita quinque proponuntur occasione datâ ex historia curati mammæ cancri.

Primum quæsitum.

Historia Moltheri, de solatio carcinomati dato, ope vulgaris herbulæ; quam Erysimum fuisse coniectatur.

De Erysimi aduersus cãcrum facultatibus, quæ à variis proditur scriptoribus.

Irionis semen ex aqua vel melle, cæcis carcinomatis vtiliter illiniri. Cataplasmata ad affectus cancrosos discutiendos ex semine Erysimi cum œsypo, & mulsâ, calidum imponendum proponit quoque Benedictus Textor, in *suo de cancri naturâ & curatione libello*, mihi *p.*16. etsi ex melle tantùm antiquissimus Græcorum Medicus Archigenes tritum illini iuberet, teste Marcello Virgilio, in *comment. sup. Dioscoridis*, iuxta ipsius distinctionem, *t.*2. *cap.* 147. Quanquam verò cæcis duntaxat carcinomatis ex vsu esse docuerit Dioscorides, & post exulcerationem contra omnia huiuscemodi remedia, recrudescere monuerit Virgilius: tamen in exulcerato etiam à Peregrino illo fuisse adhibitum, vel inde colligo, quòd non tantum Moltherus ex propriâ mente scribat, malum etiam ab initio curatu difficilimum eovsque inualuisse, vt debita remedia frustrà adhiberentur; verùm & iam Peregrinum testatum esse, ingratiis suis eò se esse deductum, vbi benè mereri, & professionis suæ specimen edere non liceat. Omninò enim de restituendæ sanitatis spe esse conclamatum. Quin è vestigio se fuisse recessurum, nisi & ægrotantis miseriâ, & liberorum condolentiâ tangeretur; solatij igitur causâ facturum, quod superesset.

Erysimum esse remedium arteriacum non pœnitendum.

De Erysimo, iuxta Vrbes, in ædificiorum areis, & cœmiteriis neglectâ plantâ, hæc etiam è Schvvenckfeldij *de stirpibus*, *t.*1. *p.*111. admonere, fas esse duxi; id simul arteriacum esse laudatissimum: quandoquidem asthmaticis, & farctui pulmonum vocique raucæ, etiam diuturnæ, adeò præsenti sit remedio, vt fidem fermè superet: Sed hæc παρέργως.

Plumbeam laminam valere ad cancrum exulceratum.

Ad cancrum exulceratum laminam plumbeam maximæ & incredibilis esse efficaciæ, idem Textor *p.*24. profitetur. Sanè scirrhosis tumoribus, quàm vtiliter imponatur, semel atque iterum propriâ experientiâ edoctus sum.

Vnguenti de succis, J. C. Arantij vis ad cancros sanandos.

Vnguenti de succis descriptio.

Iulius Cæsar Arantius *libro de tumorib. p.n.c.*41. vlceri curando nullum opportunius remedium excogitari posse scripsit suo de succis vnguento: circumsitis verò partibus, quæ dolore ac duritie correptæ sunt, demulcentia & humectantia accommodando, ita tamen vt vlcus nec attingant, nec comprimant. Scriptum hoc cùm tibi vix esse ad manus suspicer, non grauabor formulas ipsius describere. Vnguentum ergo de succis hæc est parandi ratio. ℞. *Rosacei optimi* ℔. j. *ceræ candidæ nouæ*, ℥ viij. *folior. plantaginis, solani, lapathij, centaurij minor. sicci*, si viride desit, an. M. ij. Cera primùm lento igne oleo liquescat. Addantur posteà herbæ, pridiè cælo sereno, orto iam Sole, loco ad orientem sito, æstate vel autumno ipso ineunte collectæ; bulliantque donec probè decoctæ fuerint, posteà colentur, torcularíque exprimantur: expressum verò abjectis herbis, denuò moderatè ferueat, quovsque omnis aquea humiditas absumpta fuerit, solidiusculamque vnguenti formam acquisiuerit: quo ferè iam refrigerato *camphoræ* puluerisatæ ℥. ß. inspergito, tamdiuque medicamentum agitato, quovsque fit frigidum, ac fictili vitreato vase, vel plumbeo, tectum conseruato. Demulcentium hæ sunt formulæ.

Formulæ sex topicorum demulcentium, Arantio in cancris vsitatorum.

1. ℞. *puluer. rosarum rubrar*, ℥. j. ß. *meliloti* ℥. j. M. & cum *vino dulci paucifero* F. cataplasma molle; cui adde *luteos oui* duos, *ol. amygd. rec.* q. s.

2. ℞. *Radices altheæ* mundas in lacte vaccino, aut vino dulci, vel aqua plantaginis decoctas, atque contusas, adde iis medullam panis contusam, & rosaceum, redigantur que in formam cataplasmatis, quod parti leniter insideat.

3. Efficax valdè & probatum in exacerbationibus. ℞. *Foliorum plantaginis* puluerisatorum, vel eius succi. *folior. solani puluerisator. sem. papaueris albi*, an. ℥. j. *carnis passularum vino dulci irroratarum* ℥. iv. *pulpæ ficuum decoctarum ex lacte* ℥. ij. *rosarum, violarum, farinæ hordei*, an. ℥. ß. singulis in tenuissimum puluerem redactis cum *aqua, vel succo plantaginis, lutore vaccino, ouillo, vel caprino*, interdum *vino dulci*, provt tempus anni, ætas ac temperatura postulare videbuntur. F. cataplasma molle, sicut electuarium, cui adde *pinguedinis anserinæ*, & *ol. amygd. dulc.* q. s. ac per æstatem frigidum, hyeme tepidum admoueatur, & frequenter permutetur.

4. Simplex hoc magis probatum, quod è solis *radicibus altheæ* recentibus conficitur molle ac blandum, cui *amygdalinum oleum* tantùm adjectum.

5. Quoniam propter acrem partis sensum, cataplasmata ob pondus perferri nequeunt; tunc ad decoctiones confugere oportet, quibus lintea multiplicia madefacta apponuntur. ℞. *Meliloti, rad. altheæ, flor. chamæmeli, sem. lini* an. M. j. *fol. plantaginis, solani, portulacæ*, vel eorum *succi*, an. ℥. ij. *capitum papau. albi, cum seminib.* N°. v. *fol. lactucæ, violarum*, an. M. ß. *flor. nenupharis albi*. M. j. ß. Ex his omnibus, vel quibusdam, fiat decoctio in aqua vel sero lactis vaccini, q. s. ad herbarum decoctionem. Probè enim mulcere solet, ac doloris sæuitiam lenire.

6. Magno etiam vigente feruore, medicamentum ex *solani succo* & *lacte*, eàdem ratione prodest. Hactenus Arantiana.

Tria ad cancrum singularia, ex Doringij Collectaneis.

In meis *Collectaneis* tria sequentia ceu singularia reperta sunt. 1. ℞. *primum virginis menstruum*, & forma ex eo cum colophonia, (*hartz*, Germanicè enim remedium istud descriptum est) emplastrum; discutit, sanátque, & alij vsui reseruari adhuc potest. 2. ℞. *Bufonem, cancrum, talpam*, an. N°. j. Comburantur in puluerem, quando ☉ intrat in cancrum, & inspergantur. 3. Capiti mortuo vitrioli, affundatur oleum oliuarum, vel lini: vbi semel in infusione per dies 6. steterint, F. olei destillatio. Posset eidem misceri aliquid de sale vitrioli, illinatur cum pennâ.

Salis vitrioli ad carcinomata, præstantia, ex Minderero.

Vitrioli sal. sinus, fistulas & carcinomata repurgare, gangrænam educere, atque vlceribus malignis ac putridis, quæ cacoëthe vocantur, præsenti remedio esse, & mira in iis præstare, ac perficere, grauissimus auctor Mindererus in *Disquisitione Iatrochymia de chalcantho*, *c.*8. memoriæ prodidit. Quando igitur *vngueñti de succis arantij* ℥. j. salis vitrioli ℈. j. vel ʒ. ß. admisceri præcepit; cancro vtique sanãdo multò efficacius id reddidit.

Butyri antimonij facultas ad carcinomata curanda.

Circa primum istud quæsitum, hoc adhuc addere lubet, quid tibi videlicet videatur de Butyro, vt appellant, antimonij? numquid eo non labia cancrosa vtiliter illini, & per ea mortificata tolli possint? Sanè non ignoro constantem esse omnium propè auctorum consensum, quòd cancer per caustica exacerbetur: tamen si ingredientia spectemus, antimonium nimirum, & Mercurium, minus fortassis vsum ipsius formidabimus.

Auctor *Basilicæ antimonij*, docet, quòd si labia gangrænæ & sphaceli eo illiniantur, malum non ampliùs proserpere, ipsáque sectio commodiùs administrari possit. Addit insuper, quòd carbunculus pestilentialis oleo isto circumscriptus, paulatim excutiatur; cuius cauerna deinceps sarcoticis & consolidantibus medicamentis expleri, & persanari queat. Confirmat me etiam in hac sententia polypi, de quo etiam suprà, absumptio, illitu istius olei, sed post debitam corporis euacuationem, & decocti radicum Chinæ vsum, (quibus affluxus prohibitus fuit, vt nec cresceret amplius polypus, qui totam naris sinistræ cauitatem replebat, nec sanguine tactus stillaret) procurata: cùm nec pastilli ex alumine vsto, cum aqua plantaginis, in mortario plumbeo continuò agitato, formati, (quos D. Kirstenius pro singulari secreto in hoc casu collaudare perhibebatur) nec spir. vitrioli, nec sulfur, nec Mercurius præcipitatus (quæ alij authores eximiè commendare solent) quicquam profecissent. Nũc in exstirpanda versamur radice, quæ vsum illius olei ferre recusat, propter dolores, quos excitat, insignes. Periculum facturi an puluis sabinæ eam excisurus sit? quem Alfonsus Ferrius *peculiari tractatu*, *c.*9. ad carunculam collo vesicæ adnatam absumendam, tuque ipse *t.* 5. *Institut. part.* 1. *sect.* 2. *c.* 13. ex Hieronymi Fabricij authoritate, non ad hanc solùm, sed & thymos, in quacunque corporis parte auferendos, ceu singulare quoddam secretum commendastis. Tantum de primo quæsito. In cæteris futurus breuior.

Puluerꝰ sabinæ ad hypersarcoses exstirpandas vsus.

Secundum quæsitum. An remediũ vnum quatenus tale, per diuersas vias operetur?

Secundum est: Num detur remedium, quod quatenus tale per diuersas vias operetur? Nosti enim & in hac re Chymicis cum Dogmaticis non conuenire. Dixi autem quatenus tale: Nam vel ex vsurpantium errore, vel ipsius materiæ diuerso, ad diuersa emunctoria motu, diuersimodas operationes non rarò subsequi, inusitatum non est. Puluis tamen ille Prætorianus pro Chymicis concludere videtur, vt qui primò per vomitum, mox per sudorem operatus fuisse dicitur. Purgatio per aluum post aliquot demùm dies facta, num pulueri potius, vel ipsimet naturæ de hoste iam triumphanti, & robur per illum puluerem adeptæ, adscribenda sit? non immeritò fortassis quis dubitare possit. Tu breuibus sententiam tuam mihi aperi.

Tertium quæsitum: Num hecticis cathartica commodè administrentur?

Tertium est: Num hecticis atrophiâ, & virium imbecillitate laborantibus cathartica commodè administrentur? Quicquid enim corpori aliàs debili maiorem debilitatem inferendi vim obtinet, id iure optimo intermittendum. Cathartica talia sunt. Ergo, &c. Hippocrates igitur *t.* 5. *aph.* 14. tabidis profluuium alui superueniens lethale esse dixit ipséque Heurnius in *huius loci comm.* §. 2 Practicos, per hæc admonitos scripsit, vt summâ religione in talibus pharmaca præscribant, ac caueant, ne validis aluum moueant. Nec refert, si vel maximè excipias, Hippocratem hîc de phthisicis agere. Perinde enim vt in his, sic & in illis medicamenta dejectoria vires deiicere apta nata sunt. At enimverò Prætorianus ille puluisculus tantùm abfuit, vt vires deiecerit, vt potius iuxta D. Reiteri testimonium à primâ ipsius assumptione adeò benè statim ægra habuerit, vt cum ipsamet meritò etiam tum miratus fuerit: Scilicet nobilioris, ac diuinioris conditionis quàm vulgaria cathartica fuit.

Quartum quæsitum: An puluis Prætorianus panaceæ loco in morbis haberi possit? Matthiæ Erbinæi de prædicto puluere relatio.

Hinc *quartum* pullulat quæsitum; An non puluis iste Panaceæ instar, in morbis præsertim Chronicis haberi possit? Profectò cùm ex desperatis illis duobus diuersis casibus tam mira præstiterit, quin in alios etiam vsus vtilissimè adhiberi valeat, extra omne dubium positũ esse arbitror. Ipse Prætorius, quod Panaceæ loco eum habeat, hinc colligo. Fuit enim nuper apud me D. Matthias Erbinæus, natione Bohemus, Basileæ olim familiariter mihi notus; Practicus hactenus Posoniensis, nunc verò Viennam Austriæ habitationem translaturus, & ibidem Praxin exercíturus. Is referebat, se non ita diu in montanis Bohemicis oppido sedecim milliaribus hinc dissito, Chymicum quendam, cantoris munere illic fungentum, (cuius, vti & oppidi nomen propalare nolebat) famâ adeò celebrem, vt hinc inde ad ipsum litteræ de Chymiâ mittantur, accessisse, & apud eum litteras Prætorianas offendisse, cognouisseque è cantore, quod Prætorius ille solo illo puluere vltra sex florenorum millia lucratus fuerit: cùm eum proculdubio in deploratissimis affectibus feliciter vsurpasset.

Interrogatus à me numquid cantori illi, de præparatione aliquid innotuisset? respondit; cum, loco, nescio cuius tincturæ transmutatoriæ, è Mercurio conficiendæ, illam extorsisse. Interrogatus denuò; numquid & sibi de eâ aliquid constaret? subiecit: constare sibi quidem, sed ægerrimè, & non nisi, crescentiæ cuiusdam Lunaris, quæ fixam Lunam exhibeat, communicatione obtinere se potuisse.

Quintum quæsitum: Qua ex re puluis iste nobilis præparetur?

Quintum ergo nunc oritur *quæsitum*; è qua videlicet re nobilis illa Medicina præparetur? D. Erbinæus super hac re diu multumque à me sollicitatus, tandem ad te scriberem, mandauit, vt certò crederes, puluerem illum nihil esse aliud, quàm Mercurium cum ☉, sed immaturo, nempe minerâ ☉ (quod ☉ vulgari multò ad hoc opus sit præstantior) amalgamatum, & dein certo artificio præcipitatum. Cum regererem; me istâ reuelatione non multùm gratiæ apud te meriturum: rogare igitur me, ne te diutius suspensum detineret, sed ipsummet artificium liberaliter communicaret: eâ se id lege demum facturum promisit, si singulare aliquid ἀντιδώρου loco à te vicissim reciperet. Admonitus, vt, si communicare id vellet, gratis, nec spe lucri faceret, præsertim cum nihil ipsi sic periturum esset, vale mihi dicens, discessit, & postquam Schvvidnicio (illò enim necessariò sibi proficiscendum esse prætendebat) ad nos reuersurus esset, se iterum ad me venturum pollicitus est: cuius aduentum adhucdum auidè expecto.

Plura expiscari non valui. Hic ipse Erbinæus nouam *antidotarij Augustani* editionem meditatur, nobilitandam à se secretioribus remediis spagyricis: Optarim etiam tandem in lucem prodire Bartholeti *antidotarium Chymico-dogmaticum*, cum ipsius libro *de compositione medicamentorum secundum Hermeticos*. Non enim dubito, quin multa recondita in istis scriptis detecturus sit. Remedij illius præparationem, si alicundè nancisci poteris, operæ nulli parcas, velim. Sperarem enim me eodem non parùm adiutum iri aduersus insultus podagricos, qui me recentissimè, per duas iterum septimanas domi continuerunt, & nunc, tametsi præterito die Dominico primùm domo egressus sim, nescio, quam recidiuam minantur: videtur namque talis esse medicina, quæ non instar aliorum catharticorum, siue trahendo, siue irritando, sed ipsam inprimis naturam roborando, noxias superfluitates è corpore expellit. Idem D. Erbinæus nunciabat Iglauiæ Morauorum duos arthriticos vsu Mercurij dulcis ad præscriptum Majeri esse restitutos. Ego tamen nolim in memet curam istam experiri; cùm effectus ipsius non ipse solùm in proprio corpore, meo malo deprehenderim, sed & in alio ante annum obseruauerim. Magis placeret vsus lapidis philosophici, à Fiorauanto sic appellati, & ab ipso in *Coronâ Medicinæ, l. 2. c. 2.* descripti, quem Angelus Sala in *ternario bezoardicorum, cap. 10. Emetologiæ, p. 235.* & in *Synopsi Aphorismorum Chymiatricorum, sect. 2. aphor. 34.* commendauit; sed hâc adjectâ admonitione, vt bene præparetur, & spiritus aquæ fortis corrosiui diligenter sequestrentur. Lapidi isti non absimilis est Salæ Mercurius curatus vomitiuo catharticus, in *spagyricâ recensione septem planetarum terrestrium*, mihi *pag. 80.* plenè descriptus: quò te ablegatum volo.

Qua facultate puluis Pratorianus superfluitates è corpore expellat.

De vsu Mercurij dulcis, in arthritide.

De vsu lapidis philosophici in eodem affectu.

De vsu Mercurij aurati emetico-cathartici. Ang. Sala.

His diebus quid de aureo fieret vellere, apud Pharmacopœum inquisiui. Contemplatus vascula, & ecce! Rorem majalem, qui ante annum affusus flauescebat, nunc instar aquæ fontanæ limpidescere deprehendi, lateribus vasculorum nihil adhærere; circa fundum in vno, atque altero vasculo crystallos albicantes tenuissimos, florum Benzoini æmulos, ipsáque auri foliati ramenta fluitare conspexi. Dubitò ferè, an de aureâ illa lanâ aliquid adepturi simus? Crystallos illos suspicor à rore majali concreuisse.

De aurei velleris præparatione, inquisitio.

Volebam quidem nonnulla, de sexus permutatione etiam mouere, cùm mihi ansam suppeditaret gallina domestica, quæ non tantùm gallum cùm cantu, tum alarum crepitu egregiè repræsentauit; verùm etiam mactata prægrandes, ceu gallus aliquis, testes habere visa est: sed scriptionis vela contrahere iubent alia negotia. Tu interea istam prolixitatem tibi molestam esse noli, & per otium de singulis tuum iudicium mihi expone. Dabam Breslæ, die 5. Iohannis Professto, Anno 1622.

Sexus permutatio in gallina obseruata.

EPISTOLA XXXIX.

PERIOCHE.

1. *Remedia arthritico cuidam à Sennerto ordinata.* 2. *Remediorum effectus.* 3. *Antidotarium quomodo colligendum.*

D. MICHAELI DORINGIO

DANIEL SENNERTVS, D.

Perturbauit me reditus nostri Rhedarij, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater plurimùm honorande*, non solùm quòd nihil à te literarum secum attulit; verùm etiam quia iterum arthritide te decumbere nunciauit. Certè doleo, iam istâ ætate te toties hoc malo conflictari, & libenter consilio te iuuarem, siquid singulare, & aliis non cognitum suppeteret. Verùm, quod nuper scripsi, rari, aut ferè nulli apud nos sunt arthritici. Ideóque ea saltem, quæ in libris Practicorum occurrunt, mihi nota sunt; peculiare nihil Experientia me docuit. Est tamen Consul quidam in vicinia, qui antea totos ferè semestres arthritide decubuit. Ei sequentia ordinaui.

Remedia arthritico cuidam à Sennerto ordinata.

1. ℞. *Chamædryos veræ, chamæpit. rhapontici veri, centaurij minoris, gentianæ, aristolochiæ rotundæ,* an. ℥. j. *cum therebinthinâ cypria F. pill.* è ʒ. ij. n° xxx. De quibus singulis diebus manè sumsit. 6. 7. 8.

2. *Pillul. ex pillul. tartareis Quercetani cum extr. scammonij, & aloë rosatâ* mediocres singulis mensibus bis vel ter, horâ vnâ ante cœnam sumsit 12. 15.

3. Quandoque etiã vsurpauit *pillulas marocostinas Mindereri.*

4. Tandem etiam *electuarium ex conseruâ anthos, chamæpithyos, betonicæ, flor. sambuci, ac (cùm ad scorbutum & melancholiam inclinaret) cochleariæ, & confectionem alkermes* vsurpauit.

Remediorum effectus.

Atque ita factum, vt aluus, quæ prius perpetuò adstricta erat, laxior redderetur, & sudores matutini satis copiosè erumperent, atque ille satis diu à morbo liber maneret. Animaduertis verò, me hîc secutum esse puluerem illum, & electuarium antipodagricum, antiquum medicamentum, cuius variæ descriptiones extant, sub nomine *Cratonis, Monauij, Erasti, Donzellini*, cuius tamen horum nullus Author est. Videbis, quid è re tuâ sit.

Antidotariũ quomodo colligendum.

Feceram etiam nuper antidotarij mentionem. Ab eius collectione me dehortaris. Et agnosco, me anteà plus laborum suscepisse, quàm sustinere possim. Verùm si in proposito nostro persistimus, putarim sine multo labore tale quid colligi posse; si nimirum vterque purgantia, alterantia, &c. medicamenta, quæ in praxi in familiari vsu habet, quæque in lectione Auctorum occurrunt insigniora, annotaret. Ex quibus posteà facilè antidotarium concinnari posset, Operi Practico præmittendum, vt in ipsâ Practicâ non opus sit, medicamenta talia prolixè describere, vel sæpius repetere. Sufficeret, si nominaretur saltem, & locus in antidotario allegaretur. De quo tuam mentem proximè mihi aperias. Et cùm, vt spero, hac æstate practicæ lectioni primæ finem impositurus sim, siquid circà secundam adornandam monendum tibi visum fuerit, liberè facias, oro. Bene vale cum tuâ, quam è Nobis saluta. VVittebergæ, 19. Iun. Anno 1612.

EPISTOLA XL.

PERIOCHE.

1. *Doringius singularem Sennerti erga se affectum agnoscens de arthritide qua conflictatur queritur.* 2. *Laus antidotorum Aetij.* 3. *Examen ingredientium pilularum Sennerti.* 4. *Chamædrys Arthriticis & Ischiadicis commendatur.* 5. *Decoctum chamædryos iuxta Solenandrum.* 6. *Decocto chamædryos vtendi modus.* 7. *Decoctum chamædryos cur prosit?* 8. *Chamæpitys frigidis cerebri neruorum & articulorum affectibus opitulatur.* 9. *Aristolochia rotunda Podagricis salutaris.* 10. *Centaurium minus Ischiadicis & arthriticis medetur.* 11. *Rhaponticum pro eorundem medela non inutiliter admiscetur.* 12. *An Pontico Rhabarbarum rectè substituatur?* 13. *Gentiana cum præcedentibus communes possidet facultates.* 14. *Terebinthinæ Cypriæ vsus.* 15. *Cur Terebinthinæ vehiculum ad articulos addendum?* 16. *Vehiculum illud quodnam?* 17. *Cur pilulæ Sennerti tam vtiles fuerint?* 18. *Sudorum matutinorum vtilitas.* 19. *Prognosticon imminentis arthriditis.* 20. *Multitudo & frequentia remediorum non semper vtilis.* 21. *Purgantium frequentia non semper tuta.* 22. *Arthritici quomodo tractandi?* 23. *Doringius quomodo sit constitutus?* 24. *Pilulæ Sennerti quomodo corpori Doringij magis idoneæ reddendæ?* 25. *Hyperici semen Ischiadicis*

dicis saluberrimum. 26. *De semine hyperici obseruatio.* 27. *Ossa combusta inueteratum morbum curant.* 28. *De radice cichorij.* 29. *Santali rubri vsus.* 30. *Vis diuretica quomodo infringenda?* 31. *Formula pilularum Doringij corpori idonea.* 32. *Caliditas pilularum quomodo adhuc magis corrigi possit?* 33. *Quo tempore Arthritis alios & quo Auctorem affligat.* 34. *Quid in vsu pilularum obseruandum?* 35. *Diacorallium quia in vsu esse desijt, Arthritis non facilè curatur.* 36. *Cur veterum remedia vbique locorum non semper æqualiter efficacia?* 37. *Conditiones therapeuticæ.* 38. *Antiquorum præceptum circa vsum medicamentorum antipodagricorum.* 39. *Tralianus qualiter suum Diacorallium exhibuerit?* 40. *Qualiter suum puluerem VVecherus?* 41. *Qualiter Crato?* 42. *Iudicium super modo vtendi puluere antipodagrico Cratonis.* 43. *Quem vtendi modum suarum pilularum obseruaturus sit Doringius.* 44. *Ad quos morbos alios eædem vtiles sint?* 45. *Auctor qualiter circa Diætam se gesturus?* 46. *Abstinentia à vino arthriticis salutaris.* 47. *Vinum medicatum salubre.* 48. *Gallinarum caro arthriticis noxia.* 49. *Galli cur arthritidi obnoxij?* 50. *Acetum quatenus arthriticis concedendum?* 51. *Crato annon sibi contrarius circa vsum acidorum?* 52. *Spiritus & oleum vitrioli quatenus Arthriticis concedenda?* 53. *Venæsectionis vtilitas.* 54. *Purgantia validiora pro præseruatione incommoda.* 55. *Rhabarbari laus.* 56. *Rhabarbari nauseabundus odor & sapor quomodo corrigendus?* 57. *Vis Rhabarbari nimia trituratione perit.* 58. *Iudicium Doringij de pilulis Marocostinis Mindereri.* 59. *Pilulæ ex sarsa parilla Andreæ Laurenti.* 60. *Aloë arthriticis vtilissima.* 61. *Aloë quibus noxia.* 62. *Cardanus inuehitur in Galenum propter vsum aloës.* 63. *Aloë an Auctori proficua futura?* 64. *Auctor quas conditiones circa vsum aloes requirat?* 65. *Cur nonnulli ab Aloë tantopere læsi fuerint?* 66. *Cardano Galenum propter vsum aloës perstringenti respondetur.* 67. *Aloë ventriculo proficua.* 68. *Sena ventriculum roborat.* 69. *Amara ad sanitatem conducunt.* 70. *Cardanus sibi ipsi contrarius.* 71. *Purgantia ante cibum data dimidiâ dosi quàm efficacia?* 72. *Modi aloëm præparandi.* 73. *Quantum de succo rosarum addendum?* 74. *Auctor quoties aloë vti velit.* 75. *Scammonea præcipitata pro electiuè purgante vsurpanda.* 76. *Forma pulueris commodè non datur.* 77. *Antipodagricum specificum Petræi.* 78. *Auctor in Secretistas inuehitur.* 79. *Oleum antimonij Arthriticis salutare.* 80. *Auctor magnum ad præcauendam arthritidem emolumentum ex puluere Prætoriano sperans eiusdem præparationem exoptat.* 81. *Inconstantia D. Erbinæi.* 82. *Quid de externis roborantibus articulos pro præseruatione sentiendum?* 83. *Cur articuli defluxiones suscipiant?* 84. *Præseruatio in quibus potissimùm consistat?* 85. *Quid præsente paroxysmo faciendum?* 86. *Caroli quinti Dicterium.* 87. *Auctor cur de Topicis minus sit sollicitus?* 88. *Obseruatio de scobe radiculæ in colica.* 89. *Obseruatio de betonica.* 90. *Polypi remedia.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

SQuòd me istâ ætate, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, toties cum arthritide conflictari doles, & consilio libenter iuuares: ex eo singularem tuum erga me affectum abundè cognosco; pro quo vt gratias officiosissimas tibi ago, ita reciprocum amorem certò spondeo. Qui affectus quantoperè me angat, quantósque sumtus tempore hoc difficillimo equis alendis impendere cogar, ipse haud difficulter æstimare poteris. Pro communicatione remediorum, quibus Consul ille in viciniâ vestrâ plurimùm adiutus fuit, gratias condecentes ago. Scripsi ad te ante triennium geminam pulueris antipodagrici formulam, ad cuius, nec non eius, qui est apud *VVeckerum in syntax. Medic. t. 2. part. 2. p. 629.* & *Steghium Med. pract. l. 13. c. 12. p. 509.* vti & illorum, qui habentur inter *Cratoniana Consil. 184. 216. & 229.* imitationem tu pillulas quasdam cum terebinthinâ Cypriâ ordinasti: quales ex parte item sunt, quas describit *Platerus prax. tractat. 2. p. 721.* Pulueres autem illi, maximam partem conueniunt cum antidotis *Aëtij*, quarum vnam ex hyperico, alteram è centauriis inscripsit; ambasque tam efficaces esse prodidit, vt illa quidem durities instar tophorum in articulis quibusdam per vim morbi coactas dissoluerit; hæc etiam per quindecim annos hoc malo laborantes sanitati restituerit. Consentiunt iis, quæ habentur apud *Rhasen in continente, lib. 26. c. 2. mihi fol. 289. col. 2. & 3.*

Laus antidotorum Aëtij.

Remedium tuum, æquè ac pulueres illos & antidotos, ad præcauendum arthritidem, non contemnendarum esse virium, nemo diffitebitur, qui ingredientia seorsim diligentius inspexerit, viresque ipsorum cum indicantibus contulerit. *Chamadryn* enim arthriticis iuxta, & Ischiadicis commendarunt *Dioscorides in Euporistis, Marcellus Empiricus, & Apuleius.* Horum itaque authoritate fortassis persuasi, quidam de ipsius in vino albo decocto, sexaginta diebus continuis, manè tribus horis antè prandium haustum mediocrem bibitum magnis laudibus contra podagram extulerunt; dummodo corporis purgatio præcesserit, atque æger ab acidis, & valdè salitis cibis abstinuerit. *Solenander sect. 4. Consil. 25. p. 419.* hoc modo præparari vult. Accipe *vini Rhenensis quartas mensurales* (quot libras quartæ hæ capiant, non exprimit) *duas, aquæ purissimæ quartam dimidiam*, (quod si in eâ auri frustum, aut lamina ignita aliquoties extincta sit, melior esset.) *Mellis rosacei puri quartæ vnius sextam, vel quartam partem.* Coquantur ad carbones in fictili, & despumentur: tum adde *chamædryos* M. iv. *chamæpithyos*, M. ij. *herbæ paralyseos* M. j. Selecta coq. in duplici vase horas iij. Decocti istius manè sumendus haustus, continuandusque ipsius vsus dies plures ad 60. Id fieri posset aut hyeme, aut primo vere, Aprili & Majo mensibus, corpore prius expurgato. Probatum hoc arthriticum medicamentum est, & cæteris visceribus & membris innoxium. Hoc ipsum medicamentum *Carolo Quinto Imperatori* à Medicis Genuensibus, ceu expertissimum in plurimis fuisse communicatum, è *Vesalij libro de Chinæ decocto* recenset *Camerarius in Matthiolo Germanico, l. 3. c. 74.* Id autem ideò prodesse putat *Schnebergerus in Euporistis contra arthritidem, p. 37.* quod vrinas prouocet, qualia *Rhases* in hoc affectu vel maximè conducere, ipsorumque vsum homines è lecto erigere scripserit. Ego tamen non hanc, sed obseratorum meatuum apertionem, & specificam quandam virtutem, præcipuam sanationis causam exsistere opinor: siquidem, vt de catarrhorum generatione non inscitè disserit *Poterius Obseruatione 5.* (desumpsit ex *Hippocrate, libro de flatibus*) reseratis communibus viis, flatibus liber patet exitus, nec opus est, vt sursum ferantur, humoresque secum ad caput deuehant: *Solenander* vinum illud tam diuretici, quàm sudorifici vices supplere posse ait. Crassum enim humorem, inquit, attenuat, absumitque, per vrinam superfluum excernit, & si fortè per sudorem non euidenter, saltem per insensibilem transpirationem excludit, cunctaque viscera interna, & neruosum genus omne roborat, habituique neruoso quasi tonum quendam impertit.

Examen ingredientium pilularum Sennerti.

Chamædrys arthriticis & Ischiadicis commendatur.

Decoctum chamædryos iuxta Solenandrum.

Decocto chamædryos vtendi modus.

Decoctum chamædryos cur prosit?

Chamæpithys præterquam quòd easdem Indicationes complet, omnibus frigidis cerebri, neruorum, & articulorum affectibus opitulatur, aluumque cum fico in pillulis sumta emollit, Auctore *Dioscoride. Schnebergerus ibidem, p. 39.* è *Lobelio* refert, pillulas ex iuæ siue chamæpithyos puluerisatæ ℥. j. cum s. q. therebinthinæ lotæ formatas, in omni articulorum dolore vtilissimè exhiberi, permultis arthritidi obnoxiis, in præcautione & curatione maximoperè eas profuisse, attestatur *Steghius loco citato, pag. 506.* *Aristolochiam rotundam* podagricis salutarem esse monuit *Galenus l. 6. simpl.* quippe quæ dolores ab infarctu & crudorum flatuum crassitie oriundos magis, quàm longa, persanet. Quæ cum *Mesuei testimonio, l. 2. de purgant. simpl. c. 27.* pituitam, & cerebrum, quin & quorundam sententiâ bilem expurget, multò adhuc vtilior instituto isti futura est. Confirmat purgandi facultatem *Camerarius in Matthiolo, l. 3. c. 7.* Sed dosin ℥. iij. præscribit. Apud *Rhasen* igitur *in continente, l. c. fol. 293. col. 2.* legitur, quod aristolochiæ longæ ℥. ij cum ℥. ß. mellis distemperatæ & per dies in mense (ita sonant verba ipsius. Integrum autem fortassis mensem innuit.) bibitæ podagram tollant. *Guainerius* etiam *Commentariolo de ægritudinibus iuncturarum, c. 29.* ait. *Si tam vere, quàm hyeme, aristolochiæ rotundæ, ℥. j. cum aqua mellis, per mensem continuè podagricus biberit, eum nunquam podagra inuadet.* Adhæc *Sigismundus Kolreuterus tractatu de arthritide, c. 8. p. 52.* docet, aristolochiæ rotundæ ℥. ij. vtiliter præberi aliquoties vere & hyeme, quia paroxysmum prohibeant. *Centaurium minus* Ischiadicis & arthriticis mederi, *Dioscoridis, Galeni, Aëtij, & Aginetæ* auctoritatibus communit *Schnebergerus, pag. 33.* Apoplecticis, epilepticis, paralyticis, &c. magno vsui esse, cùm humores deorsum ad intestina potenter trahat,

Chamæpitys frigidis cerebri neruorum & articulorum affectibus opitulatur.

Aristolochia rotunda podagricis salutaris.

Centaurium minus Ischiadicis & arthriticis medetur.

annotauit

annotauit *Camerarius in Matthiolo l. 2. c. 4.* Quid de antidoto è centauriis pollicitus sit Aëtius, dictum est superius. Centaurium minus ad flatus circa hypochondria discutiendos egregiè conferre, *in Institutionibus tuis l. 5. part. 1. sect. 1. c. 15.* primò omnium, quod sciam, legi; quo nomine non tantùm catarrhis prohibendis, sed etiam orgasmo humorum præcauendo vtile fuerit: quæ duo ad inducendam Arthritidem maximi aliàs esse momenti, non negabis. Scio, inquit, *Solenander loco nominato*, qui articulari morbo affectis dabat quotidie decoctum centaurij minoris, & ceterach, quas æquis portionibus aquæ fontanæ cum melle incoquebat, eoque modo, phlegmate mucilaginoso subducto, ægros curabat. Bilem id etiam expurgare, nemini non notum est. Meo itaque corpori non minus ex vsu erit. *Rhaponticum* non inutiliter quoque admisceri, siue verũ, siue Officinis vulgò ita dictum, quod Centaurij maioris radix est, sumatur, ex vtriusq; facultatibus abundè constat; quæ vtrobique ita sibi sunt similes, vt vulgare in veri locum citrà aliquod erratum substituatur. Si tamen verùm præstò sit, id ipsum eligere item præstiterit. Etsi verò alij pro vulgari *Rhabarbarum* subordinare malint; tamen cùm in Pontici succedaneo non tam ad facultatem purgandi, quàm aperiendi, incidendi, discutiendi, & adstringendi (quâ Visceribus robur impertitur) respiciendum sit, quibus omnibus vulgare præcellit; *Aëtiusque* Antidotum ex vtroque Centaurio tam eximiè celebrauerit, rectiùs, meo iudicio, fiet, si vulgare retineatur.

Rhaponticum pro eorundem medela non inutiliter admiscetur.

An Pontico Rhabarbarũ rectè substituatur?

Gentiana tametsi priuatim inter specifica aduersus Podagrã à nullo Auctore, quod sciam, numeretur; communes tamen cũ præcedentibus facultates possidet, aperiendi, vrinas mouendi, incidendi, resoluendi, & discutiendi; peculiarem verò ventriculum roborandi, eiusque Coctiones promouendi, quæ certè hoc in casu non minùs, quàm reliquæ, necessaria, vt liquet è *Discursu meo Anni decursi mense Augusto* ad Te exarato. Superest *Therebinthina Cypria*, quæ non tantùm reliquarum specierum vnionis, sed & pituitosorum humorum incisionis, abstersionis, & expurgationis causâ à te adiunctam censeo. Eius plures se fecisse experientias fatetur *Kolreuterus de arthritide l. c. p. 48.* Eandem ad Arthritidem frigidam curandam esse aptissimam testatur *Campolongus suo de Arthritide libro c. 57.* vtpote quæ tum frigidam intemperiem tollat tum redundantem humorem, seu vaporem discutiat, eundémque prædurum emolliat.

Gẽtiana cum præcedẽtibus communes possidet facultates.

Terebinthinæ Cypriæ vsus.

Quia verò Therebintha diureticum est medicamentũ; idcirco ne ad vias Vrinæ potiùs, quàm ad articulos affectos feratur, vehiculum aliquod ei admiscendum censet *Campolongus*; quod ipsam à viis vrinariis auertat, & ad articulos deducat; cùm alioquin, licet fluentem ad Articulos humorem per vias Vrinæ euacuet, eum tamen, qui iam influxit, non discutiat, durumue emolliat, aut frigidam Articulorum intemperiem tollat. Vehiculum autem illud *Iuæ* puluerem esse dicit. Quare vt tandem concludam; cùm pateat, non *Iuam* duntaxat, sed & alia insuper ingredientia vtilissima, & Indicationibus Arthriticis decentissimè respondentia, Pillulas illas tuas ingredi, non potuerunt non illi tuo ægrotanti esse quàm maximè proficuæ; quippe quibus vnicè acceptum refero, cùm quòd aluus ipsi reddita fuerit fluidior, tum sudores matutini satis copiosè eruperunt. Equidem verissima scripsisse *Cratonem Consil. 224.* Egomet ipse non semel comperi; quod vtilissimum sit Podagricis, vt singulis diebus manè in lecto sudent, et si non consueuerint, facere adsuescant: quandoquidem serosi humores plurimùm Podagricis insunt. Rectissimè ergò fecit *Carolus Piso, dum libro de Morbis è serosâ colluuie ortis p. 390.* intrepidè fassus est, se credere, quod in seri per cutis spiracula siue insensili expurgatione solâ præcautionis omnium fluxionum Arthriticarum momentum omne positum sit. Verissimum quoque eiusdem *Cratonis* ibidem de aduentu podagræ est *prognosticon*; quod è sudorum suppressione, & vrinæ paucitate exstruxit. Sudores matutini si nuper in me ipso non promanassent, Recidiua certo certius sustinenda mihi fuisset.

Cur Therebinthinæ vehiculum ad Articulos addendum?

Quodnam illud?

Cur Pilulæ Sennerti tam vtiles fuerint?

Sudorum matutinorum vtilitas.

Prognosticon imminentis Arthritidis.

Sed videndum iam; *num-quid idem medicamentum è re meâ futurum sit?* De quo priusquam definiam, duo è *Hieronymi Perlini primâ Historiâ, seu instructione medicâ parte 3. mihi p. 51.* præmittenda esse duxi. *Prius* est: Morborum sæuitiem magis corrigere multoties remediorum parcitatem, quàm multitudinem; atque cedere quandoque morbo, dummodo rursus instet Medicus, consilij rectius quàm inscitiæ, vel omissionis indicium esse.

Multitudo & frequentia remediorum non semper vtilis.

Posterius est: Satius esse periculosum, & odiosum Purgantiũ frequentem vsum, tẽperare Diæta, ac omni alia medica œconomia: aut non vltra, quàm (*Perlinus habet leuioribus*) alterantibus, morbi vim coërcere. (Nimirum aperientium vsum damnat *Seillerus Epistolâ inter Cratonianas quartâ*; quòd ventriculus & Epar iis labefactetur. Ego de Decoctis duntaxat verum esse arbitror, etsi sola aperientia sint alterantia, quæ nulla vi roborante simul pollent.) Iuxta quorum *illud* non possum non eorum damnare consuetudinem, qui sine intermissione propemodum ægros Medicamentis molestant. Præterquam enim quòd ægri tandem ea fastidiunt, assuescit etiam ita eorum vsui Natura, vt deinceps sine emolumento assumantur.

Purgantium frequentia nõ sẽper tuta. Crato in Consil. Scholz: Consil. 246.

Istud si non attendatur; Ventriculus labefactatur, & Concoctiones turbantur, malúmque sæpè increscit potius, quàm decrescit. Exemplis hoc comprobarem, nî Te idipsum vltrò confessurum esse confiderem. Vnde sic statuo; Arthriticos nec nimiis medicamentis obruendos, nec purgantibus crebrò lacessendis esse. Nam huius generis caussarios (verba adscribo *Caroli Pisonis è dicto libro p. 368.*) puta vi morbi iam diu fractos & languescentes, & verò tædij plenam aliàs vitam traducentes, variis etiam morosisque medicamentis fatigare, religioni esse debet. Adstipulantur isti meæ Opinioni successus cum *Antidotis Aëtij suprà memoratis, tum pulueribus antipodagricis ibidem allegatis* attributi; quæ omnia ex alterantibus, aperientibus, & concoquentibus componi Descriptiones ipsorum testificantur. *Meo corpori num conueniat tale aliquod remedium?* non immeritò dubitaui, iam ante, vt nouisti, triennium; cùm paulò mihi videatur calidius: vtpote qui habitu corporis sicciore & Epate calidiore præditus sum, arthritidéque ex sero (quo, qui tale temperamentum sortiti sunt, abundare se quotidiè obseruasse Auctor est *Piso ibidem p. 349. & rursum p. 385.*) & sanguine biliosis corripior: quod satis coarguunt, non solùm repentina inuasio, & febris continua imputris, (quam cum *Pisone p. 157.* Ephemeram plurium dierum non iniustè appellauero. Quas enim rationes pro ista assertione fulcienda adducit, eæ omnes apud me etiam locum habent,) per quinque aut sex dies me infestans; verùm etiam grauis in loco affecto dolor, & plenaria, nec valdè lenta, tumoris Erysipelatodis discussio; de qua, vt mihi gratuler, causam habeo. Neque enim si talis esse perrexerit, tantoperè vel nodi tophacei, vel articulorum Contractura mihi metuenda sunt. Posset nihilominus tàm aliorum specificorum, quàm Epar respicientium, additione medicamentum illud temperatius, meoque corpori conuenientius reddi.

Arthritici quomodo tractandi?

Qualiter constitutus sit Auctor?

Pilula Sennerti quomodo Auctoris Corpori magis idonea reddenda?

Inter specifica *Hyperici semen & Ossa combusta* numero. *Hyperici semen* Ischiadicis saluberrimum existere, post *Dioscoridem l. 3. c. 156. Galenus l. 8. simplic. & Ægineta lib. 7.* scripserunt. E Recentioribus *Kolreuterus dicto libro c. 22. p. 508.* refert, se huius solius seminis per aliquot dies continuato vsu, Vxorem boni nominis Ciuis quinquaginta annorum in Monte Sanctæ Annæ ab Ischiade liberasse; post tamen conuenientes Purgationes, & Localia, quæ anteà obambulare non potuerat. Quantis laudibus suam ex Hyperico Antidotum exonrauerit *Aëtius*, superius à me dictum fuit. Ossa suratum Ceruorum, Boum, & præcipuè Hominum, combusta facultatem validè siccantem, & digerentem habere, ita vt etiam sola assiduè, & opportunè exhibita inueteratum morborum curent, præter Auctores *à Schnebergero pag. 97. & seqq.* adductos tradit *Kolreuterus pag. 51.* Puluerem humores superfluos absorbentem, è Cornibus Ceruinis, & ossibus crurum bouinorum cum aliis compositum, describit *Crato Consil. 9. 15. 228.* Idem *Crato ad Thom. Iordanum Ep. 150.* de iis hæc scribit. *Profectò quantum ego longâ obseruatione, & vsu didici, nihil sudoriferis medicamentis, & continuo limatura C. C. in potu infusa vsu conuenientius.* Vtinam hoc medicamentum vestri non negligerent? Habet de ossibus quædam *Montuus* quoque *in Anasceue Morborum tom. 4. c. 56.* Ego ratione Capitis præferrem Cranium humanum præparatum: id quod etiam Pillulis suis indidit *Platerus loco nominato.*

Specifica quæ? 1. Hyperici semen. Obseruatio. 2. Ossa cõbusta.

Cranium humanum vtilius.

Epar respicientia totidem constituo; *Radices videlicet Cichorij & Santalum rubrum.*

Hepatica quæ?

Nam etsi ante triennium scripserim, pulueris *Rad. Cichorij* admistione pulueres illos Antipodagricos mihi nihilo conducibiliores reddi; nunc tamen mutaui sententiam, cùm animaduerterim, Puluerem longè salubriùs, quàm decoctum vsurpari. Quid? quòd reliquorum additione noxa, si quæ à Cichorio metuenda fortè fuerit, facilè corrigatur, præsertim cùm tantillum duntaxat sit, quod vnam dosin ingreditur. *Santalum rubrum* præter id, quod Epar calidius contemperat, defluxiones quoque priuatim prohibere, ex Mauritanorum sententia tradit *Matthiolus comm. super Dioscoridem, l. 1. c. 19.*

1. Rad. Cichorij.

2. Santalum rubrum.

Cæterùm cùm ingredientia pleraque sint diuretica, ne vis ista per Therebinthinam nimis intenderetur, adeóque humores ad vias vrinarias plus iusto deturbarentur, & nouum idcircò aliquod malum in Renibus inde gignetetur; Therebinthinam vel planè omitti, & cum solo Iuæ succo massa formari, (quod fecisse *Platerum*, quanquam in Pillulis purgantibus, video, *in Obseruationibus p. 465. & 473.* inprimis cùm apud me pituita hactenus non abundauerit;) vel pauxillum saltem de ea capi posset, vt massa redderetur tenacior, & formandis pillulis aptior.

Vis diuretica quomodo infringenda?

Formulam ergo talem concinnarem iuxta quam Massa pro me effingeretur. ℞. *Pulueris Herb. chamapithyos, chamadryos veræ a. ℥. ii. Centaurij minor: radic. aristoloch. rot. rhapontici veri, gentianæ, sem. Hyperici, Cranij humani præparati a. ℥. ß cichorij, santali rubr. a. ℥. incorporentur cum s. q. succi chamæpithyos,*

Formula Pilularum Auctoris Corpori idonea.

thyos, addendo nonnihil Therebinthinæ Cypriæ pro meliore vnione. F. è qualibet ℨ. pillula No. XXX. Quanquam verò Massa ista adhucdum ingredientium ratione satis sit calida, & proptereà meo corpori nondum ex æquo videri possit esse apta; ne Epar per eam magis accendatur, *Rotulæ diatrion santalon* abintra crebrius assumi, foris *Emplastrum santalinum* regioni ipsius imponi poterunt: attamen si vel hîc etiam ad actionem à tota substantia magis quam qualitatibus manifestis prodeuntem, respiciamus fortassis multò confidentius vires ipsius experiri fas erit; cumprimis si externi aëris conditio suffragetur, qualis potissimùm vere & autumno reperitur; quo tempore etiam alias arthritides sequentiùs alis, mihi verò circa Iunium vtplurimùm ingruere solent. In vsu autem istius remedij, *Antiquorum Medicorum Præceptum* attendere decet; quod est, *vt per debitum tempus* (prout videlicet Affectus magis minúsve fuerit inueteratus) *Continuatio instituatur.* Quæ si susque deque habeatur, parùm equidem emolumenti sperandum erit.

Quomodo caliditas Pilularum adhuc magis corrigi possit?

Quo tempore Arthritis alios, quo auctorè affligat.

Quid in vsu pilularum obseruandum?

Quamobrem rectè *Capiuaccius Practic. l. 5. parte priore*, monuit; quòd quia *Diacorallium medicamentum* omnibus aliis facilè anteponendum, hodiè in vsu esse desiit, mirum non sit, Arthritidem curari non posse, quoniam antiquorum Præcepta non obseruantur. Posset tamen aliquis aliam adhuc causam ex *Henrici Nollij Physica Hermetic. l. 9. c. 1. p. 397.* in medium afferre. Quia enim varietas digestionis, telluris, & nutrimenti aliter vnam & eandem Plantam afficiunt, mutationémque virtutum ei conciliant, remediis compositis, quæ sparsim apud Medicos in ipsorum libris leguntur, non semper tutò credendum esse statuit. Et rursus ibidem *c. 4. p. 421. Vt complexiones, inquit, hominum pro varietate regionum, quas inhabitant, variant: ita virtutes quoque Herbarum eiusdem speciei pro diuersitate soli, Constellationum, dispositionis aeris, & temperamenti diuersa sunt.* Non ergò sequitur, *Galenus* hac herba curauit Elephantiasin: E. & hodierno tempore, hodierni Medici eadem herba Elephantiasin curare possunt in his regionibus. Aliorum igitur medicamentorum experimentis non protinus fidendum, sed ea iuxta Regulas *à se ibidem c. 6. comm. super Axioma 4.* positas, & è præmissis exstructas, examinanda prius esse hortatur.

Diacorallium.

Cur veterum remedia vbique locorum non semper æqualiter efficacia?

Sanè ratio ista non est quidem flocci facienda: Veterum tamen ac Recentiorum inuenta non prorsus statim demolitur. Sit enim multa & magna tàm hominum, quàm plantarum respectu Regionum discrepantia; accidentalis tamen ea duntaxat est & secundum id, quod magis & minus dicitur. Si ergo vel veteribus, vel Recentioribus, huius vel illius plantæ, in hac, vel illa Regione, contra hunc, vel illum morbum, efficacia fuit explorata, modò nec in planta ipsa, nec morbi cognitione error interueniat, quin idem effectus, alibi etiam subsequatur, dubitare non licet; cùm huic rei publica subscribat Experientia. Interim conditiones Therapeuticas decenter obseruare, *& quid, cui, quomodo & quando* fieri deceat, diligenter attendere æquum est. Ad hæc sit licet, quòd Morbi iidem quoad speciem, ratione locorum specificationem, quandam peculiarem sortiantur; remedia tamen contra eosdem inseruientia, in iisdem locis crescentia, suam itidem certam determinationem indidem adipiscuntur, ob quam, iisdem morbis expugnandis non minus per se euadunt idonea, quàm peregrinis & exoticis commixta; vtpote quorum virtutes adaugent, & corporibus aliarum Regionum familiaria reddunt. Præceperunt autem antiqui, vt ipsorum Antidoti perintegrum annum continuarentur, si cupitum successum ægri consequi vellent. *Alexander Trallianus* suum Diacorallium quotidiè per centum dies exhiberi, posteà per triginta intermitti; hinc rursus per alios centum dies propinari, hisque elapsis per alios item triginta seponi; tertiò diebus alternis per 160. dies offerri; quartò denique tertio quoque die per 260 dies capi voluit; donec 365. Doses absumptæ fuerint. Exhibuit autem idipsum per 100. primò dies, inquit, *Capiuaccius*, ob diuturnam Indicantis perseuerantiam: Diebus 30. intermisit propter virtutem; posteà virtute roborata ad vsum eiusdem rediit: denique Indicantis, virtutisque ratione alternis diebus concessit. *VVeckerus loco suprà citato* testatur, quòd de Puluere illic à se descripto, ℨ i. cum Aqua mulsa per dies 40. continuos primùm deinde ℨ ß. per annum integrum data, Arthritidem perfectè curet, suiipsius experientia. Quem & qualem modum vtendi puluere Antipodagricum præfiniat *Crato, consilio 216.* videbis. Eundem in *Prognosticum* suum *Astrologicum super annum 1619.* transtulit *VVedlerus.* Mihi tamen is aliquantò videtur parcior, quàm vt ab Arthritide sufficienter præseruare queat. Ad hunc enim vnicũ scopũ collimant vniuersæ per eiusmodi remedia medicationes. Nec sanè immeritò. Cùm enim tàm molestus (sunt verba *Steghij p. 502.*) tamque difficilis curatu sit hic affectus, & sæpè stipatus aliis non minus molestis, ingeneret etiam curatu difficiles luxationes; satius vtique est, eum excludere, quam admissum expellere. Quippe, *Turpius eiicitur, quàm non admittitur hospes.*

Cẽsura super præcedente Nollij opinione.

Conditiones Therapeuticæ

Antiquorum Præceptum circa vsum medicamentorum Antipodagricorũ.

Qualiter Trallianus suum Diacorallium exhibuerit?

Qualiter Pulverem suum VVeckerus?

Qualiter Crato?

Iudiciũ super isto modo.

Ipse igitur pro præcauendis Podagræ insultibus, quomodò me circa vsum præscripti remedij gerere debeam? nunc dispiciendum. Id autem tempus vniuersæ durationis, crebritas Paroxysmorum, & articulorum hactenus affectorum constitutio, satis superque monstrabunt. Cùm enim a quadriennio primùm hoc malo affligi cæperim, & huc vsque nec adeò frequenter eo correptus, nec vltra 14. D. domi ab ipso detentus sim, tumórque omnis perfectè resoluatur; si singulo trimestri per dies 30. quotidie ℨ. ß. de illo vsurpauero & Purgans cùm vsui ipsius præmisero, tùm rursum postposuero, Præseruationis munere me legitimè perfunctum esse censebo. Quòd si Podagra nihilominus recurrat, dies plusculi adiiciendi erunt. Non autem ad præcauendam duntaxat arthritidem, sed & Catarrhos minuendos, omnesque in vniuersum morbos, ab obstructione viscerum, & crudis tumoribus oriundos, quales præcipuè sunt Febres tertianæ spuriæ, & quartanæ, Melancholia Hypochondriaca, Cachexia, & similes, tollendos magno cum fructu dabitur. *Diætam* interim susque déque habere nolim. Etsi enim à nimis seuera abhorream; licentiosiorem tamen itidem non approbo. Vide *Consilium Martini Crusij pro Henningo Rennemanno*, quod subnexuit Theatri sui Morborum Hermetico-Hippocratici Parti priori. *Vinum*, cuius vnius abstinentia plurimos in solidum fuisse liberatos multi graues viri, & inter hos *Solenander Steghius, & Piso* testantur, ob causas aliàs scriptas minimè abiurare ausim. Delectum in eo, quantum licet, obseruo. Nuperum paroxysmum vix incurrissem, nisi potentius Vinum, quod in gratiam *D. Erbinæi*, vinorum potui assueti, afferri curabam, bibissem: quanquam satis etiam parcè id biberim, vtpote cùm à nostrûm quatuor ternæ nostrates mensuræ totæ non exhaustæ fuerint; si speciebus suprà dictis, præsertim *chamædry, chamæpithy, Centaurio minore, hyperico, cichorio, Santalis, herba Paralyseos, betonicâ Absinthio Pontico*, medicatum biberem, salubrius multò futurum esset.

Quem vtendi modum suarum Pilularũ Auctor obseruaturus sit?

Ad quos Morbos alios eadem vtiles sint?

Qualiter Auctor circa Diætam se gesturus?

Abstinentia à Vino quàm salutaris.

Vinum medicatum.

Gallinarum carnem à proprietate Arthritidem inducere, *ex Apulejo* monet *Guamerius de ægritud. Iunctur. c. 2.* locus ergo nostratium non erit planè vanus; quando eum, qui ex Arthritide decumbit Gallinis lautius pastum esse aiunt. Sanè ipsos maximè Gallinaceos Articularibus morbis corripi, multoties domi meæ obseruaui; id quod ob crebriorem Venerem imprimis fieri crediderim; nisi fortè Araneorum vsus aliquid eò simul conferre valeat. *Crato consil. 224* Podagricis à Gallinarũ & Caponũ carnibus ideò cauendũ esse monet, quod multi sint nutrimenti, & copiosum sanguinem generent: quo nomine languidis & consumptis aliàs commendamus. Acetosa & Euaporantia, qualia allium, Cæpæ, sinapi, &c. tanquam certam perniciem, fugienda, Baroni cuidam Polono seuerè inculcat *Crato consil. 216.*

Gallinarum Caro Arthriticis noxia.

Galli cur Arthritidi obnoxij?

De euaporantibus, cùm flatulenta sint, dubium mihi est nullum. Causa liquet è superioribus. Acetum tametsi solum, & nimia dosi, frequenterque assumptum neruis obsit; tamen si ad gratiam tantùm Cibis admisceatur, mihi id non tantùm non obfuturum, sed profuturum etiam spero, cùm refrenandæ bili sit aptissimum, quæ in me luxuriat.

Acetum quatenus Arthriticis concedendum?

Quia igitur *Crato* Baroni illi Acetosis tàm seriò interdixit, non parùm herclè miratus sum, quod *consilio 234 & Epist. 177.* Mel suum acidum, aut Olei vitrioli benè correcti guttulas aliquot in iusculo dissolutas tantoperè commendauerit. *D. Tobias Fischerus p. m.* spiritus oleique vitrioli vsum etiam improbauit apud Arthriticos, ob causam paulò ante dictam; quemadmodum ex ipsius genero, *D. Ioh. Fuchsio Physico pro tempore Schroidnicensi*, olim intellexi. Sed si limitationes, quas de Aceto proposui, obseruentur, obesse item haud poterit. Cucurbitulam singulo trimestri, Venæsectionis vsũ singulo anno semel nũc adhibeo. Hac enim ad sanguinis cùm plenitudinẽ, tũ feruorẽ auertendum, & corpus alioquin [illegible], omniumq; medicamẽtorũ capax reddendũ, nullum dari præsertius ac magis idoneũ remedium affirmat *Piso p. 369.* vtpotè, de qua sæpe audiuerit, quòd magni ex Arthriticorum familia viri fluxionibus Arthriticis si non prorsus tollendis, aut retardandis cohibendisque, nihil longo vsu ipsâ repererint vtilius, ac proptereà vsum eius nec in affectâ ætate reformidauerint.

Annò Crato sibi cõtrarius circa vsum acidorum?

Spiritus & Oleum vitrioli quatenus Arthriticis concedenda?

Venæsectionis vtilitas.

De purgantibus monet *Crato consil 216.* vt in Præseruatione vitentur validiora; cùm sæpè obseruatum sit, quod ab incautiore ipsorum vsu, nimium commotis humoribus paroxysmus inductus fuerit. *Carolus Piso p. 370. & 359.* aliis omnibus Rabarbarum præfert, siue in tabellas, siue puluerem, siue pillulas redigatur; siquidem admodùm diureticum sit, & potens in luendo, & repurgando sero bilioso, ventriculóque roborando. Idipsum quin meo corpori aptissimum sit futurum, nullus dubito, qui eo aliàs in morbo illo meo diuturno quàm saluberrimè vsus sum; modò nauseam, quam mihi odor ipsius nunc mouere solet, præcauere possim. Memini, me aliquando audiuisse, quòd *Sigismundus VVoysselius, Pater*, immunitatem ab arthritide sibi pollicitus fuerit, si Rhabarbarum assumere valuisset, à quo ipse itidem more aliorum impensè abhorruit. Præterita hyeme, dum apud nos esset *D. Matthias Vechnerus*, & inter alia de corrigendo Rhabarbari nauseabundo cùm odore, tùm sapore, sermones inuicem commutaremus,

Validiora Purgantia pro Præseruatione incommoda.

Rhabarbari laus.

Rhabarbari nauseabundus odor & sapor quomodo corrigẽdus

Nimiâ trituratione perit vis Rhabarbari.

mutaremus, ipse talem modum sibi in vsu esse dixit. Nimirum Rhabarbarum tenuissimè, quoad fieri potest, incisum (multa enim trituratione vim ipsius purgantem minui, ipsemet *in Institutionib. p.* 1148. *Col. 2. post Pernumiam in Practicâ Generali p.* 89. *&* 137. commonefecisti) syrupi rosati solutiui, s.q. madefacere, & dein madefactum cum conseruâ Rosarum in Bolum redigere iubet.

Præparatio ista vix gratius reddet Rhabarbarum pro meo palato; cùm vti olim scripsi, ad Rosarum Conseruam facilè nauseem. Tu si meliorem aliquem modum nouisti, vt eum mecum communices, oro. *Pillulæ tartareæ* an eas laudes mereantur? quas ipsis adscribit *Quercetanus*, ex te scire peruelim.

Judicium de Pilulis Marocostinis Mindereri.

Marocostinas Mindereri quidam nostratium parari curarunt quidem; verùm cùm minores, quam Extracti Catholici nobis familiaris effectus deprehenderent, vsurpare eas desierunt. Ego illis nunquam vsus fui. Tibi vt placeant, proximè paucis notifica. Pro me aliquantò calidiores apparent.

Pilulæ ex Sarsa Parillâ Andreæ Laurentij.

Andreas Laurentius de strumarum Curatione l. 2. c. 10. pillulas describit ex Sarsâ parillâ, quibus se in omnibus pituitosis affectibus, & qui à crudis, crassisque humoribus fiunt, siue ij in ventriculo, Intestinis, & Mesenterio stabulentur, siue in cerebro localem habeant generationem, felicissimè vsum esse dicit. Eæ Arthriticis pituitosis salutariter dari proculdubio possent; mihi vix item. Scriptum hoc si non possides, Descriptionem proximè communicabo. Vtiliores iudicarem pillulas Cholagogas de Centaurio *Quercetani*, aut eiusdem panchymagogas.

At enim verò cùm prædictæ Pillulæ omnes Aloën pro basi recipiant, atque idcircò huius potissimum causâ tantoperè commendabiles euadant, si eâ sola dextrè præparata vtar, omniū aliorum Purgantium loco esse poterit. Confirmat me in hâc sententiâ *Mindererus*, qui *in Aloedario c.* 10. scribit, quod Aloë defluxiones ad articulos ruituras adeò subtrahat, vt præclarissimi Medici, inter quos *Thomam Mormannum, Ducis Bauariæ quondam Medicum*, numerauit, iis qui sibi continuum Aloës vsum familiarem fecerint, polliceri ausi fuerint, eos ab omni Podagrâ & Arthritide securos futuros vt quibus à quotidianis ingestorum cruditatibus ac recrementis, imminutis morbi aut grauaminis causa, quotidiè in ventris sentinâ deriuaretur, articulis nullatenus obfutura, quæ alioquin à nobilioribus Visceribus ad ignobiliora membra demandari consueuisset, vel eò procumbere soleret.

Aloe Arthriticis vtilissima.

Aloe quibus noxia.

Etsi verò quispiā obiicere possit, cùm Aloë secundum *Galenum l. 8. de compositione medicamentorum sec. loc. c. 2.* infestissima sit iis, qui citrà vitiatos humores, ex intemperie calidâ & siccâ, affliguntur, & Hepati noceat iuxtà *Fernelium l. 5. meth. med. c. 9.* vt cuius tenues venas amarore, & acrimoniâ vellicet, ideóque eos, qui hoc negare præsumant, experientiæ scuticâ dignos æstimet *Scaliger Exerc.* 160. *sect.* 3. quin & *Cardanus lib. 1. de tuendâ sanitate c.* 45. ceu ventriculo, ob amaritudinem, nocentissimam damnet, ac *Galenum* acerbissimè perstringat, quasi suo erroneo Consilio infinitos homines, qui hoc auxilio ad senectutem se peruenturos sperauerant antè maturam ætatem interfecerit: Etsi, inquam, quis obiicere possit, eam mihi minus fore idoneam, qui cùm corporis habitu & Epate sum calidiore iuxtà, & ficciore; tum ventriculo languidiore, tamen bene habet. Vindicauit enim præ aliis plerasque istas, vti & alias in Aloën spargi solitas calumnias, egregiè *Mindererus dicto prius loco*.

Cardanus inuehitur in Galenum propter vsum Aloës.

An Autori proficua futura?

Quas Conditiones Auctor circa vsum Aloës requirat?

Ad me quantum attinet, recensita ab Aloë metuenda nocumenta facilè declinauero, si ea legitimè correctâ, & dextrè præparatâ, Dosi iustâ, interuallo competente, & antè cænam præcipuè, vsus fuero. *Legitimè correctam, & in iustâ Dosi* desidero. Ita enim nec corporis habitui, nec Epati calidiori oberit; quippe quæ, nisi ampliori pondere exhibeatur, vsque ad loca iuxta Epar non conscendit, nec totius corporis purgatoria existit, sed ea saltem, quæ circa aluum sunt, expurgat, Iudice ipsomet *Galeno loco allegato*. Quid? quòd tàm in Ventriculo, quàm primis viis Aloë semper aliquid repertura erit, in quod agat, vt proinde Epar ab eius læsione tutum esse possit. Neque enim adeò seueræ Diætæ me adstringo, ob causas aliàs ad te scriptas. *Interuallum competens* dum definio, eo ipso & prædicta incommoda, & marcorem, quem *Galenus ibidem* è Pharmaci ex Aloë constantis vsu consequi dixit, euito. Cùm enim iste non nisi è creberrimo Aloës malè correctæ, & nimiâ dosi assumptæ vsu induci possit, mihi profectò ne tantillùm nocere poterit.

1.

2.

3.

Cur nonnulli ab Aloë tantoperè læsi fuerint? Respondetur Cardano.

Atque has ego arbitror fuisse causas, ob quas plurimi, vel insigniter saltem læsi, vel ad ipsam internecionem ab Aloë deducti sunt. *Cardanus* quando eam Ventriculo obesse, & nullâ aliâ in parte laudem mereri scripsit, præterquam quod ad ventriculum parum, vel nihil humoris trahat, istâque solâ ratione colocynthide, cucumere asinino, scammoneâ, & similibus melior sit, *Experientia scuticâ certè dignissimus est*; cui non solùm, sed & constanti classicorum Auctorum consensui tam enormiter contradicit. Adeò enim ventriculo proficuam experti sunt, vt affirmare non dubitauerint, eam aliis Purgantibus attemperatam prohibere ne quid damni ab illis perpetiatur. Ratio *Cardani* ab amaritudine desumpta est falsissima; veluti & illud, quòd ipsam quoque Gentianam nocentium Catalogo inserere non est veritus.

Aloë ventriculo proficua.

Sena ventriculum roborat.

Crato maximus omnibus Auctor *Consil.* 3. 55. *&* 216. intrepidè contra alios asseruit; senam, siquidem gustu in eâ adstrictio pariter, atque amaritudo aliqua percipiatur, Ventriculum roborare potiùs, quàm imbecillum reddere. Non dignus est Aloë, inquit *Mindererus loco quo suprà*, qui Aloën non nouit; vel qui ob amarorē eius citiorē mortis amaritudinē experiri cogitat. Securior nāq; est Aloës amaritudo in ore, quàm necis præcipitium non minùs acerbum in ventre. *Nec studet sanitati, qui amat dulcia.* Videturque Natura sub amaritudine multa prorogandæ valetudinis remedia abscondisse, ac collocasse; ne quilibet ad stultam longæuitatem adspirans ea lamberet; quomodo & spinis, aculeisque, aut tetro quodam odore, vt à brutis immunes persisterent, præcipuas quasdam plantas armauit. Huc vsque *Mindererus*.

Amara ad sanitatem conducunt.

Alia longè Colocynthidis, & Cucumeris asinini, & aliorum fortiorum purgantium est ratio. Præterquam enim quod humores vitiosos ad ipsum ventriculum impetuosius conuehunt, venenatâ etiam qualitate eundem lacessunt & subuertunt. Miror verò, *Cardanum* sui tàm repentè fuisse oblitum, vt *eodem* statim *Capite* Absinthium, quod oppidò est amarum, Ventriculo prodesse dixerit. Tanta scilicet vis est veritatis, vt nolentem licet ad sui confessionem deduxerit.

Cardanus sibi cōtrarius.

4.

Denique quando antè cænam me Aloën vsurpaturum scripsi, noxas adhuc magis præcaui. Cum cibo enim permixta magis temperatur, nec vt Epar aliásve partes sinistrè afficiat, permittitur. Quin & Dosis minuitur. Obseruatum enim est, non Aloën solùm, sed & alias pillulas ante cænam deglutitas dimidiâ Dosi tantum operari, quantum integra Dosis manè exhibita vix effectura erat.

Purgantia ante Cibum data dimidiâ Dosi quàm efficacia?

Modi præparandi Aloem.

De dextrâ ipsius præparatione vt nunc agam, Instituti ratio exigit. Quæ igitur *lauatione* absoluitur, omninò est ignobilissima, & non parùm de viribus detrahit, testificante *Galeno ibidem*. Quæ *imbibitione* perficitur, ab aliis aliter instituitur. *Heurnius in methodo generali l. 2. c. 22. mihi p.* 371. magnos quosdam viros hoc modo Aloën parare docet. Cùm enim Syrius æstiuo, inquit, Solstitio flagrat, pulueri Aloes remiscent Serum Lactis, dum pultis characterem trahat; soli exponunt, dum indurescat. Iterum in puluerem comminuunt, & succum Endiuiæ affundunt, denuóque siccant. Tandem in pollinem vertunt, ac Rosarum Persicarum succo imbuunt, & sæpius eandem historiam peragunt: vltimò siccatam in vsum reponunt.

1. Lauatione.

2. Imbibitione. Heurnij.

Aquapendentis.

Hieronymus ab Aquapendente Aloen suam rosatam tàm curiosè à se semper occultatam, hunc in modum adornauit, quem *Iohannes Johannius peculiari tractatu de eo Anno* 1611. *Patauij edito*, publicauit. Aloë sumitur succotrina, (c. g. lib. 1.) quæ in tenuem pollinem redacta, & per cribrū serosum cribrata, cum tanta succi Rosarum incarnatarum, quas Officinæ Zebedenas appellant, portione in Catino vitreato miscetur, vt miscela liquida Cremori Prisanæ similis suboriatur. Inde rariore cribro seroso, pro puluere, Muscis, & reliquis hujusmodi arcendis, contecta, & singulis diebus frequenter ligno in orbem agitata, æstiuo Soli tamdiu exponitur, donec vi Solis crassefacta ad mellis crassitudinem veniat, subindè nouus Rosarum succus additur, iterumque insolatur, agitatur, quousque crassescat, vt prius. Quod toties reiteratur, donec Aloë sexdecim succi Rosarum partes receperit: quod duorum, triúmve mensium spatio succedit. Et cum postremò Medicamentum satis crassefactum fuerit, in exsiccatâ vesicâ bubulâ, vel suillâ concluditur, iterúmque. Soli exponitur, vsque quo tota Massa corporationi Pillularum idonea fuerit oborta.

Quantum de succo Rosarū addendum?

Sennerti. Aliorum. Auctoris.

Tu mauis ipsam prius in Extractum cum aquâ Endiuiæ, vel Borraginis & Rosarum, (*alij* Aq. Acetosæ, *Ego* simplex Extractum cum sero caprino destillato parari iussi) redigere, & posteà cum succo Rosarum Damascenarum, bis terve impraegnare, vt est *in Institutionib. p.* 880. Qua quidem ratione Aloën consequamur purissimam.

Quocunque autem ex his modo præparetur, innoxia certè euadet, & magno cum vsurpantium commodo administrabitur. Illa tamen quam *Aquapendens* in vsu habuit, præ cæteris minus, *tua* magis videtur esse purgatoria.

Censura super dictis modis.

Aloe quoties Auctor vti velit.

Aloë sic præparata tametsi singulis Mensibus semel ad minimùm vtar, vix meo iudicio errauero. Sic enim primas vias à recrementis bellè mundauero. Quod si verò electivè magis Corpus à sero repurgare placuerit, vel oportuerit; Scammonea eum in modum, quem tu *in Institutionibus p.* 1245. *Col.* 1. *& Tenzelius in Exegesi Chymiatricâ parte 2. sect.* 3. proposuisti, adornata & à me ad differentiam vulgaris præcipitata dici solita, egregiè satisfaciet. Benignissimè enim operatur, & languidis etiam securè dari potest, secùs, quàm tu censuisti *in Institutionibus p.* 881. *Col.* 1. Familiare mihi apud delicatos est remedium, ideóque solum Diacydonio meo purganti inditum. In Morsulos etiam cum corticibus citri conditis, & succo eiusdem redigi curo, atque ita gratissimum, si quod aliud, remedium effingo.

Scammonea præcipitata pro electiuè purgāte vsurpanda.

Tutum medicamentum.

Forma Pulueris cōmodè non datur.

Forma Pulueris Cremori Tartari permistum, commodè non exhibetur. In calido enim instar gummi protinus coagulatur, & fundum petit. De quo ideò mihi monendus videbaris, quòd *in Collectaneis illis, de vsu & dosi medicamentorum Chymicorum*, Cremori Tartari id permiscendum, & pulueris forma exhibendum

Petrai specificum Antipodagricum. exhibendum esse scripsisti. *Petraus Dissertationum Harmonicarum* 48. *thes.* 62. specifici Antipodagrici, ex sulphure antimonij, & Mercurio viuo, magno artificio concinnandi, meminit, illudque ceu omnium præstantissimum ac summum aduersus Podagram, recentem & inueteratam, modò nodosa ne sit, remedium deprædicauit. Sed beati possidentes! *Contra Secretistas.* Profectò satius erat, tales Scriptores sua ænigmata sibi retinere; quàm Lectores eorum commemoratione tàm inaniter ludificari. Verè dixit Poëta: *Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter.* In memoriam sibi etiam reuocare debebant *Tullianum illud*; quòd non nobis nati sumus, sed partem Patriæ, partem Amicis debeamus. Equidem talium *remediorum inuidiosi occultatores nihil ferè mihi differre videntur ab insidiosis interfectoribus*: siquidem cùm liberari, & seruari multos posse sciant, ex inuidia tamen, & proprij lucelli amore excruciari, & perire sua illa turpi occultatione, ipsos permittunt. At *Conscientia mille testes*? Caueant igitur sibi homines eiusmodi, ne quam altè obdormiuisse opinantur, tandem præter exspectationem expergiscatur conscientia, eosque miserrimum in modum pungat. *D. Ioacchimus Coppenius*, Giessæ aliquando nunciabat, se Argentorati à *D. Ebersbergero* inaudiuisse, quòd oleo Antimonij cum saccharro Candi præparato, *Oleum Antimonij.* & per tres, quatuórve septimanas singulo manè exhibito, aliquot Arthriticos restituerit, qui deinceps per sexennium à Paroxysmis liberi vixerint. *Prætoriani Pulueris* præparationē *Puluis Prætorianus.* me adipisci posse, optarim vnicè. Ex eius enim vsu magnum ad præcauendam Arthritidem emolumentum in me redundaturum, haud ambigo. Scripsi nuper, quæ de eo cum *D. Erbinæo* contulerim. Nunc scripsisse ferè piget. Postquam enim Sevvidnicio rediit, tàm varium & titubantem se exhibuit, vt nec de *Prætorio*, nec ipsius Puluere certi quid ipsi constare, *D. Erbinæi inconstantia.* suspicer. Nunc enim Iuuenē eū professus; nūc ambigere orsus, an is ipse sit, de quo apud Cantorem illum audiuerit? Nunc aurum maturum, nunc immaturum capiendum retulit. Nunc Mercurium per se, nunc aliter præcipitandum prætendit. In eo saltem constans fuit, Mercurium per succum Allij esse purificandum: quanquam semel mortificandum per hunc eò vsque dixerit, donec acerrimus euaserit, reuiuificandúmque rursus cum Calce viua & Tartaro. In aliis eundem *D. Erbinæum* valdè sibi ipsi contradicere non semel obseruaui. In omnibus autem, de quibus sermo fortè fiebat, præsertim rebus Chymicis, magnam peritiam ostentabat: quam tamen ego nunc verbalem potius, quàm realem fuisse crediderim. Vtut verò cum Puluere illo comparatum sit, eos me intereà imitari necesse erit, qui vbi calx defecerit, lutum ad ferruminandos lateres adhibent. Pulueris igitur illius loco dictis anteà Remediis tantisper (si id ita fieri debere, è re mea esse iudicaueris) vtar, dum aliquando vel meliora, vel ipsummet Prætorianum puluerem didicero. Quem si per te obtinuero, nullo maiore beneficio à te affici potero.

Quid de externis Roborantibus Articulos pro Præseruatione sentiendum? Hæc autem omnia, quæ hucvsque adduxi, ad *Præcautionem Arthritidis* pertinent (in qua alij de roborandis articulis, defluxionem suscipientibus, valdè sunt solliciti: quæ cura me non tangit. Etsi enim frequentibus lotionibus pedum articulos olim aliquantulum relaxauerim, ideoque defluxionibus iter ac diuerticulum monstrauerim, & deambulationibus diurnis eosdem delassauerim tamen quia hactenus, postquam defluxionibus articularibus affligi cœpi, a lotionibus illis planè abstinui, curru nunc maximam partem vehor, & defluxiones nondum sunt confirmatæ & inueteratæ, tumórque perfectè discutitur; artus notabilem aliquam debilitatem contraxisse non suspicor, ob quam peculiaribus remediis corroborari postulent, súmque in ea hæresi (dummodo hæresis appellari mereatur) *cum Pisone p.* 307. *&* 391. Articulos iniuria incusari in his affectibus per transmissionem artis, *Cur Articuli defluxiones suscipiant?* & eos omninò esse extra culpam, nullumque in iis agnosci vitium, cui mederi oporteat: siquidem non ob laxitatem, aut cauitatem, humores aliundè depulsos facilè suscipiunt, sed quoniam ita à Natura sunt conformati, vt in eos Vasorum extremitates terminentur. Quando igitur in Vasis maioribus humores efferuescunt, & ebulliunt, quod tenuius est in minora exundat; tandémque in horum fines, ipsósque articulos excutitur; quò vbi deuenerit, partes membranosas lancinat, & dolores excitat. Ex quo patet, Præcautionis momentum omne in eo esse positum, cùm vt Seri prouentus impediatur, tùm humorum ebullitio arceatur. Quæ quomodo *Præseruatio in quibus potissimum consistat?* obtineri possint, fusè à me dictum est. *Crato Epistola* 152. hæc habet. Ego in recta victus ratione & abstinentia, item lotionibus Capitis & sudoribus totam rationem Præcautionis positam existimo. Ea igitur si pro voto meo responderit, de præsentis Curatione vt multum sollicitus sim, opus haud erit. Quòd si verò ea mihi non pepercerit, æquo vtrique animo ferenda (suasu *Manardi super Mesuen de Oleo Ranarum*, *Quid præsente Paroxysmo faciendum.* vt qui nullum magis præsentaneum viderit auxilium, quodque sit absque periculo,) terminúsque solutionis expectandus erit; qui vtinam nunquam fiat Hippocraticus! Subinnuere me *lib.* 6. *Aphor.* 49. facilè aduertis: cuius verba sic habent: *Quicunque Podagrici morbi fiunt, ij remittente inflammmatione in* 40. *diebus sedantur & conquiescunt.* De *Carolo V. Imperatore* maximo, refert *Manlius in libello Medico pag.* 35. cum aliquando, cùm *Elector Ioacchimus* ipsum ad medicamentorum vsum contrà dolores Articulares adhortaretur, respondisse: *Caroli quinti Dicterium.* Patientiam exiguis clamoribus coniunctam, aduersus graues dolores optimū esse remediū, *Gedult, vnd ein wenig Schreyen.* Nam, vt suprà etiam indicaui, diu admodum Arthritis me non detinet, sed ferè per quintiduum, aut sextiduum, solummodò grauius affligit, quousque videlicet febris complicata *Cur Auctor de Topicis minus sit sollicitus?* perdurat: posteà paulatim remittit, tumórque sensim subsidet, ac euanescit. Hac de causa de *Topicis* non valdè sum sollicitus; sed acquiesco in Farina siliginea, quam quia tumor est Erysipelatodes, solam imponere soleo. *Iacobus Elberus*, *Topica.* *Pastor Ieschkittelianus*, ait se edoctum esse, quòd siligo ad crepaturam ex aqua cocta & imposita dolores tollat. 1. Alij vinum, in quo sal commune efferbuit, commendant.

2. Nuper scobem Raphani marini, *ab Affine Daniele* persuasus, imponebam: quæ cùm initiò partem quasi pungere, mox insigniter vrere deprehenderetur, vltrà horam super partem à me detenta non fuit. Qua sublata, pars eximiè fumare visa 3. fuit. Iurassem, dolores inde mitiores redditos. Solenne est 4. hoc Epithema ipsius Socrui & affini: qui, si quando iis affliguntur, dolores Podagricos ipso, plantis pedum alligato, demulcere solent. Nouum remedium non est, sed *Marcello Empirico* iam notum, vt videre est apud *Schnebergerum pag.* 112. Nec ratione caret. Sale enim volatili Armoniaco Raphanus abundat, cuius vi potenter discutere aptus natus est Ad dolores Ischiadicos commendat *Camerarius in Matthiolo Germanico l.* 2. *c.* 32. Radicularum scobe imposita ante aliquot annos *Empirius quidam*, cum nihil aliud ipsi ad manus media nocte esset (extrà vrbem enim in vicina Insula habitabat) atrocissimos dolores Colicos in seipso abegit. Quod cùm 5. rescivisset *D. Bucretius*, Oleum ex eius infusione domi pa- *Obseruatio de scobe Radiculæ in Colica.* rauit, quo ad tales dolores mitigandos, ceu secreto, vsus est *Vidua Garthiana* p. m. cum apud nos Colicis item doloribus miserè torqueretur, nihil æquè, atque ista scobs, de meo *Alia in simili affectu.* Consilio emplastrata contulit. Succo eiusdem cum sale permisto aliquoties dolores Ischiaticos depulit: quod experimen- *Alia de succo eiusdem in Ischiade.* tum hauseram è *M. S. Scholtzij*, *Patris*, sub nomine *D. Casparis Packischij*, *olim Antecessoris mei in Physicatu.* Hinc non mirum, quod à quibusdam aduersus Capitis dolores tam magnificat. Vtide equidem futurum remedium, nisi tam vehementer, vbi paulo diutius parti immoratum fuerit fœteret. Eadem, quæ in Raphano, effectus ratio.

6. Spiritus Salis cum Aqua Vlmariæ distemperatus, & parti cum penna illitus, tantum fumum è parte extrahit; vt non tantùm visu ascendere, sed & conclaue replere obseruetur. Expertus hoc semel atque iterum non quidem in me ipso, sed *Nicolao Puschockio Caupone*, à multis annis Athritico.

7. Hisce diebus Stannarius quidam, vicinus meus, ex Arthritide decumbens, referebat, se ante plures annos grauissimos Axillæ dextræ dolores aquâ Betonicæ cum linteis in ea madefactis apprimè calida, *de Consilio nostri tum temporis Carnificis Adriani*, impositâ confestim depulisse. Commendatur in hunc finem Betonica *à Matthiolo super Dioscoridis l.* 4. *cap.* 1. ex sententia *Antonij Musæ*, *Clarissimi olim Augusti Cæsaris Medici*; qui tanti eam æstimasse dicitur, vt de viribus ipsius proprium libellum conscripserit. *Brunfelsius Iatronices l.* 3. *p.* 73. è Barbaris hæc habet; Betonica cocta ad consummationem tertiæ partis, Aqua potui data, & imposita, mirifice dolorem tollit. Vide sis etiam *Schnebergerum p.* 18. *& seq.*

Septuagenarium quendam solius Betonicæ tam in cibis, *Obseruatio de Betonica.* quàm vino, & conseruis vsu à podagra, quâ per multos annos diuexatus fuerat, præter spem omninò liberatum fuisse, & ad octuagesimum vsque ætatis annum vixisse, *Platerus Auctor est in Obseruationib. p.* 474.

8. Caulium rubrorum apud ignem calefactorum & locis affectis impositorum, ad leniendos dolores præstantiam certis experimentis confirmat *Forestus l.* 29. *Obseru.* 10. Collegit de eadem Auctorum testimonia *Schnebergerus p.* 20. *& seq.*

9. Amuletum è Testudinibus parandum; cuius etiam è *Marcello Empirico*, *Varigmanâ*, *& Guainerio* meminit *Schnebergerus p.* 132. *& seqq.* mirandarum in tollenda Podagra esse virium, *Solenander sect.* 1. *consil.* 20. *p.* 86. suamet confirmat experientia. Vnguento quodam è testudinibus composito feliciter se vsum esse scribit, *ibid.* sed formulam non adscribit. Quid si Oleum ex infusione, vel decoctione earundem fieret? Minore enim cùm molestia tum fastidio posset applicari. Nolo autem talibus recensendis diutius immorari, ne Iliada, & non Epistolam conscribere videar. Præstat enim de præcauendo potius, quàm leniendo dolore consilia inire: id quod prius à me expeditum est Tu quæso, in hoc negotio me pro virili iuua, & de præmisso Discursu liberè iudica. Sabinæ puluis in absumenda Polypi radice nihil præstitit. Tu siquid nouisti, mecum liberaliter communica; inprimis, quid Arlada sit *Theophrasti Paracelsi*, apud dn. *Polypi remed.* Forestum

Forestum l. 13. *obs.* 7. cujus attactu polypus statim in se contractus, & ita curatus est, vt amplius nunquam redierit, didicisti, ne id me celes oro. B. V. & à nobis salue. Absoluebam Breslæ D. Sancto Iacobo nobis sacro Anno 1622.

NOTÆ.

I. Antidoti podagricæ Aëtij ex Hyperico dictæ descriptio habetur apud eundem *tetrabili* 3. *serm.* 4. *cap.* 45. & est talis. ℞. *Trixaginis dodrantem, centaureæ bessem, aristolochiæ rotundæ septuncem, radicis gentianæ sexuncem, comæ hyperici quincuncem, petroselini trientem, mei Athamantici quadrantem, phu pontici sextantem, agarici sextantem, mellis despumati* ℔. iii. Hoc modo autem parato. Vnumquodque per se contundito, & cribrato: deinde ponderata simul misceto, ac rursus cribrato, quò accurata permixtio fiat. Deinde melli despumato ammisceto, ac pastillos formato pondere drachmæ, atque ex eis vnum pro vice exhibeto. Vsus eius est circa tertiam horam diei, vbi venter onus suum pro consuetudine deposuit, pharmacum verò ipsum cum aquæ calidæ sesquicyatho liquefacito. Oportet autem eum, qui bibit si nihil prohibeat, deambulare, quo ex motu euntis pharmacum inferna contingat.

Antidoti podagricæ ex Centaureis descriptio habetur *dict. l.* ℞. *centaurij minoris comæ, centaurij maioris radicis, trixaginis Gentianæ, aristolochiæ rotundæ singulorum æquale pondus puta lib.* 5. *contundito, & cribrato, &* ʒ. i. *præbeto per dies* X L. *ex aquâ calidâ.* In sequentibus autem ex ordine anni diebus CCCXXV drachmæ dimidium eodem modo præbe.

II. M. Z. H. à biennio vti Tibimet ipsi constat, à scabie miserum in modum diuexato, & vbi ad nos, hoc vere, rediisset, planè cachectico & ad hydropem procliui, post alia frustrà ferè administrata, nihil æquè profuit quàm radices cichorij, & passularum minorum decoctum, per plures septimanas continuatum, idque citrà ventriculi vllam inde ortam læsionem, quæ apud alios quosdam interdum deprehenditur. Idem contrà eundem affectum liberis D.E.V. Institoris, præ aliis eximiè item profuit.

AD IOSEPHVM LAVTENbachium Professorem Giessensem.

Si vales, mi Lautenbacchi, bene est, ego DEI beneficio adhuc rectè valeo. Expectaui huc-vsque, sed frustrà tuas litteras. Moræ itaque longioris pertæsus, ipse ad te primus scribere non dubitaui: Et de meo quidem statu, vt ad te quid scribam, opus non est. Omnia enim è Bacchmanno vestro rectè cognosces. Tuum potius scire malim; De quo forsan aliquando scribes fusius. Nunc illud ex te quærere libuit: num censeas, Cichorij pro contemperando Epatis calore vsum ipsi ventriculo esse noxium? sunt enim nonnulli, qui hac in re, nescio quas iactent experientias, cùm proprias, tùm alienas. Mihi verò quod sciam, simile quid, nec apud Auctores vnquam occurrit, nec ex aliis audire hactenus contigit. Vtor ipso vt frequenter, ita simul feliciter in Febribus intermittentibus præsertim Tertianis. A nullo tamen ægrotantium edoctus, quod nocumenti aliquid ipsorum ventriculo inde illatum fuerit.

Sennertus, dum cum ipso vere præterito essem VVittebergæ, singularem casum mihi recitauit, vbi tentatis frustrà aliis remediis, vnius Cichorij decocto loco potus ordinarij, ad benè multos non solùm dies, sed & septimanas bibito, tam Epatis feruor quàm humorum acrimonia contemperata, atque insuper affectus externus valdè contumax è prædictis oriundus, persanatus fuit, citrà vllam ventriculi noxam subsequentem. Et si sena, quia sicca est, & amaritudinis nonnihil, adstrictionisque participat, ventriculo prodest, de grauissimo Cratonis iudicio, *Consilio* 3. neque vt falsò alij opinati fuerunt, eundem perturbat, & debilitat: equidem non satis liquet, cur cichorium ventriculo inimicum esse possit.

De facultatibus ipsius ita scribit Dioscorides *l.* 2. *c.* 121. secundum Marcellum Vergilium, vel *cap.* 125. secundum Matthiolum. *Seris siue Intybus, duum generum est: altera syluestris, quæ pichris, & cichorion vocatur, altera satiua, latioribus foliis constat, stomacho, quàm hortensis vtilior. Quæ iterum in duas species digeritur, vna folio latiore prodit, lactucarum simillima, altera angustiore est folio, & gustu amara. Vtraque refrigerat & restringit, stomacho vtilissima. Aluum sistit cocta, si cum aceto assumatur: Syluestres stomacho meliores; quandoquidem æstuantem ipsum, & quem imbecillitas vexet, cibo leniunt &c.* De eodem hoc prodidit Galenus *l.* 8. *de comp. med. ad loc. cap.* 8. *Cichoria & seris cibarij generis existunt. Apud nos namque rurales ambo hæc edunt, & cruda, & cocta. Vtitur eis etiam Erasistratus, abundè in affectionum circà aluum curâ.*

Facultas horum olerum subfrigida est, & subamara, ac moderatè adstringens, & propter has qualitates optima pharmaca calidis temperaturis ipsius Epatis existunt. Vltrà hoc quod moderatè refrigerant, amplius & robur visceri addunt per adstrictoriam facultatem: Insupérque commissuras osculorum venarum in simâ visceris parte ad eas, quæ in gibbâ sunt, extergent. Neque verò frigidas intemperies magnoperè lædunt, quemadmodum, quæ frigidam humiditatem, absque adstrictione aut amaritudine possident, facere solent. Iuuare etiam viscus talium olerum substantia potest, etiamsi citrà serosorum aut aliorum vitiationem intemperies fiat per se, & cum humiditatis cuiusque complexu. Ex mixturâ enim meliis humiditatem per vrinam educunt. Quapropter etiamsi siccata tusa quis pottoni inspergat, itidem iuuant; Quin & decoctorum decoctum paratum multum commodi adfert. Si verò non calida aliqua intemperies infestet, aut si obturatio quædam sit circa viscus, magnoperè auxiliantur ex Vino albo tenui potata cum his, quæ vrinam cient; Vtilis autem non solùm succus ipsorum est, tum recens tum exsiccatus, sed & ipsa olera exsiccata, tusáque ac trita, potui inspersa, & eorum decoctum in potu acceptum auxiliantur. Hæc Galenus.

Vberius cichorij vires persequitur Tabernamontanus *in sui Operis Botanici l.* 1. *sect.* 5. 22. summa hæc est: Frigidum cùm sit & siccum secundo gradu cum facultate adstringente, ita tamen refrigerante, ne vel ventriculo, vel Epati frigidioribus nocumento sit: Radices ipsius singulari quâdam vi ventriculum corroborandi pollere, floresque eiusdem ventriculi vim excitare disertè scripsit Crato *Cons.* 112. & 125. proprium esse decocti Cichorij, vt non calefaciat hepar, nec infrigidet ventriculum monuit Montanus *Consil.* 13. Imò Cichoracea omnia conformando ventriculo apprimè esse vtilia, idem annotauit *Consil.* 254. An metuit laxationem ventriculi quæ vel ab amaris prouenire possit? & à paucis vnciis decocti? An non maior ex vsu seri caprini, quod ille proponebat, & ad libram, vel vltrà libram bibere oportebat, metuenda? Multò enim maior hîc aquæ copia; quæ omni facultate adstringente insuper exhausta, & laxante ex aduerso dotata est.

Sed quid aliorum testimoniis opus est, quando res ipsa loquitur? Namque & illi, qui contrarium sentiunt, veritate coacti fatentur, aptius & commodius ipsius extractum propinari. Ast num ista confessio proprium ipsis iugulum non obstringat, ipsimet viderint. Ita enim cichorium, non quà cichorium, sed quà decoquitur, damnant; interim quid decoctio vni Cichorio nocumenti imprimere possit, non satis perspicio. An non enim eandem ob causam, omnia decocta damnanda essent?

Si cui aliquando nocuit Cichorium, id accidentarium fuit, & forsan ob peculiarem aliquam ἀντιπάθειαν factum.

Qualia cum aliis etiam sæpe numero euenire communis docet experientia: sed de his in præsentiâ satis. Tu sententiam tuam de iis, quamprimum mihi expone. Vale cum tuâ bellissimè, & à nobis salue. Dabam Breslæ d. 31. Aug Anno 1612.

III. Si quis huiusmodi febrem ad ephemeram plurium dierum non solùm quatuor, sed quadraginta velit referre, non repugnabo: Nam cum sanguis incensus fomes sit eius, continens autem Febris, quæ ad Ephemeram omnium consensu reducitur, in sanguine, seu subiecto hæreat, Febrem sanè hanc ephemeram dicere nihil vetat: Sed cum quatuor diebus tantùm nequaquam finiatur, verùm quadraginta vt notauit Hippocrates, & quotidiana confirmat experientia, certè ad ephemeram 4. dierum minimè referri potest, sed quadraginta, vt non sit vna & simplex continens, sed veluti multiplex, id est, plures sibi succedentes & continuatæ, quod typus profectò insinuare videtur, quandoquidem huiusmodi febres quarto quoque die mouentur, hoc est, exacerbari, & increbrescere sensim de nouo incipiunt, & cùm vnum aut alterum diem steterint, sensim imminui vsque ad quartum, in quo rursus nouum capiunt motum & augmentum: quæ febres sanè sunt admodum frequentes &c. Carolus Piso *de serosâ Colluuie p.* 357 *& seq.*

IV. Crato ad Thomam Iordanum *Ep.* 150. *de Cornibus Ceruinis* hæc scribit. *Profectò quantum ego longâ obseruatione, & vsu didici, nihil sudoriferis medicamentis, & continuò limaturæ C C. in potu infusa vsu conuenientius.* Vtinam hoc medicamentum vestri non negligerent!

gerent! Idem mihi persequenti (quod vt dicetur aliquantò pro meo corpore adhuc videri posset calidius) quidam nostratium Medicorum (quinque enim illorum Epistolam istam cum Notis plerisque adiunctis legendam & censendam dedi) suadere malebat. Ego tamen veterum auctoritate innixus, consensu Recentiorum suffultus, viribus ingredientium persuasus, correctione eiusdem, & corpori meo adaptationi, nec non Eparis prospectioni (de qua in *Notâ seq.*) confisus, vsum ipsius in stante autumno inchoabo. Extrà eius vsum (quando nimirum pausam aliquam interposuero) Limaturæ decoctum singulis vel alternis diebus, loco alterius iusculi, quo ante egressum è domo à multis annis vti consueui, bibere, aut potui ipsam cum aliis appropriatis immergere possem. Vtrum Tibi placeat proximè edissere.

V. Ne Epar propter ingredientium caliditatem magis accendatur; rotulæ diatrionsantalon ab intrà crebrius assumi, foris emplastrum santalinum regioni ipsius imponi poterunt.

VI. Alexander Medicus senior ad materiam pituitosam proponit medicamentum efficacissimum, quod vocat Diacorallium. ℞. *Corallij non nostri marini* (habet enim vim adstringendi; at hic aperientibus opus est) *sed anagallidis* Drach. ii. hæc insignem habet vim attenuandi, & ab umendi humores pituitosos, calidóque innato partium animalis est amica, adde *myrrhæ* Vnc. iv. quæ valdè detergit, & ad remota penetrat, menses validè mouet: *Caryophyllor.* Vnc. ß. *Rhapontici* Vnc. i. quod mirabiliter detergit, *Folij* Vnc. ß. rarò bonum inuenitur, ego bis tantùm vidi, eius loco imponemus *Nardi Indicæ* Vnc. vi. *vol.* Vnc. i. *rad. pæoniæ* Vnc. i. *Aristoloch. rotund. longæ* an. Vnc. ii. *spicæ Nardi* Vnc. iv. F. Puluis tenuissimus, exhibeatur ad Scrup. i. summo manè antè cibum per 6. horas cum tepidæ Vnc. v. Medicamentum hoc calefacit, siccat, attenuat, detergit, incidit pituitam, calefacit ligamenta, propter odorata restaurat spiritus.

Quia plus iusto est calidum, exhibetur cum tepida, ne nimirum corpus exurat. Hactenus Capiuaccius *l. 1. practic. parte priore p. 703. ed. Venet. apud Sessas Anno 1606.*

Michaël Maierus tamen *de Ciuitate Corporis humani p. 131.* Corallum marinum hic intelligit. *Corallum*, inquit, *adstrictione suâ vias, per quas fit fluxio, restringit* &c.

VII. [Circa experimenta aliorum obseruandum, quod habet Henricus Nollius *Physici Hermetic. l. 9. c. 1. p. 397.* Quia enim varietas digestionis, telluris, & nutrimenti aliter atque aliter vnam, atque eandem plantam afficiunt, mutationémque virtutum ei conciliant, remediis compositis, quæ sparsim apud Medicos in eorum libris leguntur, non semper tutò credendum esse statuit. Et rursus *ibidem c. 4. p. 422. Vt complexiones* inquit, *hominum, pro varietate regionum, quas inhabitant, variant; ita virtutes quoque herbarum eiusdem speciei, pro diuersitate soli, constellationum, dispositionis aeris & temperamenti, diuersæ sunt.* Non ergò sequitur, Galenus hâc herbâ curauit Elephantiasin: E. & hodierni Medici eâdem herbâ Elephantiasin curare possunt in his regionibus. Aliorum igitur Medicorum experimentis non protinus fidendum, sed ea iuxta Regulas à se ibidem *c. 6. in Comm. sup. Axioma* 4. positas, & è præmissis exstructas, examinanda prius esse hortatur. &c.

Regulæ Nollij *dict. l. p.* 451. habentur, quarum *Prima* est; Scias hominem in hunc mundum diuinitus constitutum esse, & ex mundo propter imperfecti corporis complexionem alimentum petere, vt sic suam vitam vsque ad fatalem terminum diuinitùs ipsi destinatum prolonget, & conseruet. Alimentum autem quod ab homine assumitur duo in sese continet, homogeneam naturam, & heterogeneam: Homogeneam, quæ post conuenientem coctionem & digestionem in identitatem corporis humani insinuatur, & planè eidem assimilatur: Heterogeneam, quæ à Balsamo hominis excernitur, ne sibi intrà corpus matricem seligat, atque ad fontem vitæ œconomiam singularem aduersus naturalis vitæ dispensationem instituat, morbos procreet, & tandem mortem immaturam afferat. Quod si verò forsan accidit, vt excrementa intrà corporis cancellos relinquantur, meatúsque per quos separari & extrudi debebant, obstruantur, innatus Archæus debilitatur, & sine subsidio eiusmodi excrementa (siue sint crassa & corporea, siue spiritualia) expellere nescit. Quod Medici videntes deliberato consilio statuerunt subsidium, quo alienæ istæ superfluitates è corporis angustiis exturbari possint, & debeant, esse similiter ex fructibus terræ, quales sunt plantæ, promendum, & adhibendum. Hinc alia atque alia experimenta sub initium facta generales tandem Regulas pepererunt, quarum ductu posteros docuerunt, quomodo ex vegetabilibus salutaria medicamina, quibus impunitates heterogeneas è corpore extruderent, sibi conficerent, & præpararent. Verùm vel ex incuria medicorum antiquorum, vel ex detestandâ negligentiâ assectarum in huiusmodi methodum magna ἀταξία irrepsit, vbi in præscriptione remediorum locus, tempus, constellationes, & ætates vegetabilium planè omissæ, & hominum, quibus experimenta, & medicamenta applicata fuere, conditio, & complexio, sedes, & regio, alimenta, & aëris constitutiones, vt & frequenter ætates neglectæ fuerunt: Quæ omnia cordatiori Medico probè consideranda propono, & suadeo, vt ne ita temerè aliorum medicorum experimenta sibi propria faciat, aliisque ex indebito ipsorum vsu & applicatione creet periculum &c.

Secunda est. Scias hominis corpori inesse calorem, quo astrales radij plantarum, postquam vinculis corporeis exempti fuerint, ad operandum animentur. Sine calore enim nullum astrum alicuius corporis ad agendum disponi & promoueri potest.

Tertia est. Noueris in homine esse etiam naturam balsamicam, & salinam, quâ primùm vegetabilium corpora, si cruda assumpta fuerint, aperiantur, vt exinde astrales radij exire, corporique humano conuenienter vniri possint.

Quarta est. Scias ab hominibus diuersis propter matricum summam diuersitatem astrales radios, in quibus vires, & potestates vegetabilium consistunt, non æquè recipi, sed in hoc homine fortiter, in alio debiliter, in alio penè nihil operari, vt vel hoc vnicum te mouere debeat, quod ab hac planta certæ speciei morbum è quolibet homine absque omni errore & incertitudine pelli vix credendum sit. Ne tamen ex dictis concludε, me velle omnium Doctorum Medicorum certissima experimenta incertitudinis pallio induere, atque felicissimam ipsorum curationem suo digno encomio spoliare: Nam si Doctorum Medicorum Institutione vix eo pertinges, vt feliciter ægros curare discas. Hoc velim, vt primùm omnes circumstantias ex dictorum meorum ratione probè examines, & ea, quæ Medici posteriores litteris consignarunt, duobus oculis aspicias, vno, quo intueri possis eorum inuenta, altero, quo ea, quæ aliundè mutuò sumserunt, & in vsum suum traxerunt, cognoscas. Inuenta ipsorum iudicabis & probabis ex dictis Regulis. Ea verò quæ aliis descripserunt, ita inquirito, vt. 1. Regionem & locum Medicorum, à quibus primùm ea profecta fuere. 2. Terram, in quâ vegetabilia, à primis Inuentoribus vsurpata, nata fuerunt. & 3. consideratis omnibus circumstantiis vires eorum vegetabilium probè pensites.

Quod si feceris, & secundum naturæ lumen eâ ratione praxim tuam institueris, non tantum solidâ eruditione animus tuus imbuetur, sed etiam ægri felicissimè sanitati pristinæ tuâ operâ restituentur.

VIII. Puluis VVecheri habetur in eiusdem *syntax. medic. l. 2. part. 2. p. 629.* M. *Chamædryos vtriusque gentianæ centaurij, rhapontic. aristoloch. rot.* an. ℥. ß. Puluerisata misceantur, & F. Puluis.

IX. Crusius in *supra citato loco* sequentia habet. Diætæ carnificina *Naturæ, Rationi, & Auctoritati* est aduersa.

Naturæ: Natura enim in perpetuo motu, vel cibum digerendo, sanguinem producendo, vel excrementa expellendo per vrinam, poros, sedes, aures, nares. Deficiente verò alimento, Spiritus esuriunt, sitiunt. Nisi defectus suppleatur, exoritur spontanea lassitudo, grauis suctionis sensus, molestus singultus, subsequitur pallor, mæror, pernitiosa humorum adustorum colluuies, nec non præmatura humidi radicalis exsiccatio. Quid ergo Medicus aliud tam subtilius efficit diætis, quàm se priuat nomine, & naturam vigore.

Rationi: Hæc enim sic colligit: Si diuersimode fit coctio, diuersimodè etiam fieri debet alimenti exhibitio. Sed verum prius, ergo & posterius. Antecedens probatur. Quotuplex enim caloris est temperamentum, totuplex est diætandi præceptum. At caloris temperamentum in quolibet indiuiduo est multiplex pro varietate temporis, laboris, ac motus animi: vide Hippocrat. *sect. 1. Aphor.* 15 & Galenum *in comm. & sect. eadem Aph.* 18. E. & diætandi præceptum.

Connexio est manifesta. Concoctionis enim absolutio est indubitata cibi offerendi indicatio. Quæ si minus obseruetur, stomachus pessimis repletur humoribus, vtpote biliosis & serosis succis, fastidia procreantur, ventriculi robur dissoluitur, appetentia eripitur, & totum corpus atrocibus obnoxium redditur morbis. Vide Galenum *l. 3. de facult. naturalib.*

Authoritati, eique Authorum, vel antiquorum, vel recentiorum.

1. Anti

1. *Antiquorum* : Hippocrates ille diuinus , qui primus Medicinam in Artis systema redigere conatus est *sect.* 1. *Aph.* 5. sic scribit : *In tenui victu peccant ægroti , quo fit , vt magis lædantur.* Siquidem quoduis peccatum grauius hic , quàm in paulo pleniore victu solet esse. Eâdem de causâ sanis etiam valdè tenuis , stataque & exquisita victus ratio parùm tuta. Quare tenuis exactúsque victus paulò pleniore existit maximâ ex parte periculosior. Cornelius etiam Celsus Medicorum Cicero , qui primum inter Romanorum medicos , locum meruit , rigidam diætandi carnificinam *l.* 1. *Medicinæ cap.* 1. electo verborum apparatu dissuadet , inquiens : *Sanus homo , qui & bene valet , suæ spontis est , nullis se obligare legibus debet , ac neque Medico , neque alipta egere. Hunc oportet varium habere vitæ genus : modò ruri esse , modò in vrbe , sæpiusque in agro , nauigare , venari , quiescere interdum , sed frequentius se exercere ; siquidem ignauia corpus hebetat , labor firmat. Illa maturam senectutem , hic longam adolescentiam reddit. Prodest etiam interdum balneo , interdum aquis frigidis vti : modò vngi , modò idipsum negligere. Nullum cibi genus fugere , quo populus vtatur , interdum in conuiuio esse , interdum ab eo se detrahere : modò plus iusto , modò non amplius tantùm assumere , bis die potius , quàm semel cibum capere , & semper quamplurimum, dum modò hunc concoquat &c.*

2. *Recentium.* Marsilius Ficinus indefessus Platonis sectator , & illustrator , *l.* 1. *de vitâ produc. cap.* 4. *fol.* 64. *Qui* ait , *in omni ætate lautissimâ quâdam curiositate viuunt , sæpè minus tuti viuunt.* Paracelsus etiam ille Theodidactus , Germaniæ , & Medicinæ lumen , à quo falsitatis nebulæ maxima ex parte dissipatæ , & Medicina ad pristinum scilicet Hermetis seculo florentem nitorem redigi cepta , priorum sententias confirmat , & *Comm.* 5. *in Comm. Aphor. Hippoc. fol.* 105. *&* 109. rationibus illustrat.

Hoc nobis ait , pro admonitione accipiendum est , ne sanos homines adeò subtili diætâ nutriamus , sed potius cibo efficaciori : Nec ad amussim seruari diæta , aut iuxta numerum dimensum debet , imò varia concedere permittamus , non certa quadam. Quando enim in morbos incidunt , eò melius cibos crassiores ferre possunt , & citiùs sanabuntur , quàm subtiles homines. Qualis igitur est cibus , talis etiam fit natura. Quæ si à cibo subtili nutrita sit , in Medicina parùm adiuuat. Si verò à cibo robustiori sit pasta , tum medicinam egregiè subleuat. &c.

X. Pillulæ Tartareæ describuntur *in pharmacop. restitut. Querc. cap.* 15. *pag.* 732. ♃. *Crystallorum* , *vel Cremor. Tartari* ℥. iii. *polypod. q.* ℥. ii. *passularum Corinthiacar.* ℥.i. ß. ℥. *myrobalani omnium* ann. ℥. ß. *Flor. buglossæ* , *borraginis* , *nymph.* Coq. in s. q. *aq fumariæ* , *& scolopendriæ* ad medietatis consumptionem : de hoc decocto acidulo , & gustui grato optimè depurato & clarificato cape ℔. ii. *succi optimè depurati* , *pomorum redolentium* ℔. i. quibus adde *folliculorum senæ mundator.* ℥. iii. *turbith. radic. hellebori nigr. veri* ann. ℥.i. ß. *myrrhæ el.* ℥. i. *macis* , *caryophyll. cinamomi* , *epithymi* , an. ℥. ß. macerentur & digerantur omnia ad ignem Bal. Mariæ per quatriduum , idque in vase vitreo optimè clauso ; deinde dum materia adhuc feruet , fiat expressio , vel per setaceum traiectio , cui adde *Aloës* , vt suprà præparatæ Vnc. iv. omnia sufficienter coagulentur ad ignem lentum , addendo sub finem , dum ferè refrigerata erit materia *spec. lætific. Galeni*, *diarrhodon Abbatis* , *Trochisc. dialacca* an. Drach. i. *Salis Absinthij* , *& fraxini* an. Drach. ii. *Essentiæ Croci* ℈. ii. *Olei Anisi* aliquot guttulas , redigantur in bonam pillularum consistentiam.

Pillulæ Tartareæ correctionis Sennerti, habentur apud eundem *l.*3.*prax.Medic.p.*472.

♃. *Polypod. q.* Vnc. ii. *cortic. tamarisc. rad. cappar. rad. bugloss.* an. Vnc. ß. *passularum Corinthiacarum contus.* Vnc. i. ß. *myrobalanor. Indar.* Vnc. i. *flor. Genistæ sem. aquilegiæ* , *genistæ*. Misc. an. ʒ. ii. Infundantur in vase vitreo clauso *in s.q. aquæ fumariæ, & scolopendriæ*, addita *salis Tartari* ʒ.i.

Colaturæ ♃. ℔. ii. *succi pomor. odorator.* ℔.i. In iis in B.M. per quatriduum digerantur vase clauso *Cremor. Tartari* Vnc. i. ß. *fol. sen.* Vnc. ii. *follicul. sen.* Vnc. i. *Turbith el.* Drach. vi. *radic. Chalap.* Vnc. ß. *Hellebori nigri*, *myrrhæ el.* Vnc. i. *flor. Cordial.* Vnc. i. ß. *epithymi* Drach. vi. an. p. ii. *macis* , *cinamomi* , *caryophyll.* an. Vnc. ß. posteà colentur & exprimantur. Colatura in B. per diem adhuc digeratur, posteà, quod clarum est, effundatur, cui adde *Aloës præparatæ* Drach. iii. M. & coagulentur igne lento, sub finem adde *spec. Diarrhod. Abb. lætificant. Galeni* , *Trochisc. de laccâ* , *de capparib.* an. Drach. i. *salis folior senæ* , *Fraxini* an. Drach. ß. *ol. Anisi gutt.* vi. *Citri. g.* ii. M.

F. Massa. Si libet possunt acui , extracto Scammonij.

Pillulæ Tartareæ correctæ nostræ descriptionis parantur vt sequitur.

♃. *Rad. polypod. q.* Vnc. ii. *asari* , *chelidonij m. sem. genistæ* , *carthami* an. Vnc. ß. H. *fumariæ* , *ceterach*, an. M. i. *flor. buglossæ* , *borraginis* , *violar. genistæ* an. M. ß. Coq. in s. q. aquæ puræ fontanæ. *Decoct. clarificat.* ℔. ii. adde *succi buglossæ* ℔. i. In his infunde *fol. senæ el.* Vnc. iii. *turbith. el. & gummos. rad. hellebori nigri* an. Vnc. ß. *macis* , *garyophyllorum* , *Cinamomi* , *sem. cuscutæ* an. Vnc. ß. *salis Tartari* Drach. i. Stent in infusione in vitro probè obturato in B. M. per quatriduum , posteà colentur cum forti expressione. Colaturæ adde Cremor. Tartari Vnc. iii. *Extr. Aloës* Vnc. iv. *Myrrhæ* vino dissolutæ & percolatæ , *Ammoniac. aceto squillit. sol.* an. Vnc. ß. Omnia iterum diebus 3. vel 4. in B. M. digerantur , & inde inspissentur , & coagulentur ad ignem lentum. Sub finem dum massa ferè refrigerata fuerit , adde *spec. diarrhod. Abbatis lætific. Galeni* , *Trochisc. de Laccâ* a. Drach. i. *Salis Absinthij fraxini* an. Drach. ii. *Essentiæ Croci* ℈.ii. *Extr. Ligni Aloës* ℈.i.M.& f.a.F.Massa.

XI. Extractum Catholicum nobis familiare.

♃.*Colocynthidos.* ℥.vi.
Agarici optim. ℥.iv.
Aloës electæ ℥. viii.
Hellebor.nigr.præparat.
Turbith.
Diagrydij an.℥.iv.
Spec. Diarrhod. Abbatis Vnc. iv. C. S. V. F. s. a. Extractum.

XII. Pillulæ ex sarsa parilla habentur *d.l.p.*275.

♃.*Sarsæ parillæ* ℔. ß. abluatur bis cum aqua, & extergatur , deinde concidatur minutim in ramenta , & triduo maceretur in *libr.* 4. *aquæ Betonicæ* ; posteà lento igne ferueat in vase fictili, donec ad libram vnam, liquor omnis redeat. Coletur cum forti expressione , vt succus omnis extrahatur , qui posteà ad ignem lentum coquatur cum infrà scriptis.

♃. *Aloës puluerisatæ* ℥.i.ß.
Fol.sen.mundat. ℥.i.
Ligni Aloës,
Cinamomi an. ℥ i.
Croci ℈.i.

Puluerisatis omnibus coquantur, donec inspissetur liquor ad mellis consistentiam. Ex eâ pastâ formentur pillulæ 4. pro drachmâ , quarum duo aut tres diluendo deuorentur alternis diebus per mensem integrum ; Et toto eo tempore vtatur in pastu pro potu ordinario decocto salsæ parillæ.

XIII. Pillulæ Chologogæ de Centaurio Quercetani habentur *in eiusdem pharmacop. restit. c.* 15. *p.* 731. ♃.*succorum optimè depuratorum*, *Centaurij minoris*, *Rosarum pallidarum* , *Eupatoriæ Mes.& rad.Oxylapath.* an. ℥.iv. quibus addo *Aloes* præparatæ vt suprà ℥.vi. digerantur ad ignem B.M. per 12. horas , vt fiat perfecta dissolutio, & mixtio, deinde omnia coagulentur ad mellis consistentiam , cui adde *puluer. Rhabarb.* ℥. i. *Xyloaloes*, *myrrhæ* an. ℥.ii. *Croci*, *Cinamomi* an. ℥.ß *spec. diatrionsantal. trochisc. diarrhod. Abbatis* an. ℥.i. M. F. Pillularum Massa.

Pillulæ Panchymagogæ habentur *d.l.p.*730.

♃. *Aloes* præparatæ vt suprà ℔ ß. vel amplius, prout tibi videbitur , hanc inde in vitrum amplissimum , capax (quali plerumque conseruæ solent asseruari) & simul affunde succum violarum , variis coctionibus & separationibus puri ab impuro, per solam digestionem in B. M. mediocriter calido , adeò depuratum & coctum, vt tandem ad syrupi consistentiam reduci possit , citrà mellis sacchariue adhibitionem, de qua præparationis methodo abundè satis dictum est , suprà *in cap. de syrupis* , sic quoque in præparandis cæteris succis procedendum erit. Hic succus ita præparatus cum prædicta Aloë misceatur , & vitrum, in quo continetur materia, radiis solaribus æstiuo tempore, aut simili calori, vt Hippocausti exponatur , & prædictus succus inspissabitur, atq; paucis diebus adeò cum Aloe permiscebitur, vt omnia in vnum corpus & in vnam consistentiam reducta esse videantur. *Nota.* Materia singulis diebus rudicula lignea optimè agitetur, vt omnia probè inuicem misceantur , cui mixtioni suo tempore inde *succorum flor. primulæ Veris*, *Persicæ arboris*, *Rosarum pallidarum*, *cichorij* , *buglossæ*, *& hyperici*, singulorum ad modum succi *violar. præparat.* Vnc. iv.

Et sic intra quatuor vel quinque menses , quod temporis spatium , huius operis perfectio requirit , propter flores, qui diuerso tempore nascentes , simul colligi nequeunt , semilibram Aloës tuæ ad libram vnam & semis auctam inuenies: Omnes enim succi perfectè cum illa incorporati sunt : huius materiæ sesquilibræ , insuper adde *essentiæ siue extracti Senæ* Vnc. ii. *agarici*, *rhabarbari* an. Vnc. ii. *cinamomi*, *pulueris santali dulcis* , *anisi* an. Drach. ii. *spec. Diatrion santal.* ℈.iv.

Omnia reducãtur ad bonã pillulatũ cõsistentiã, quæ ad ℈. i. ß. exhibitæ

exhibitæ in vniuersum omnes purgant humores & ipsum etiam sanguinem: vnde hoc remedium panchymagogum appellandum duxi, &c. *dict. l.*

XIV. Mindererus *dict. l. p.* 124. *Aloë est Balsamus quidam naturæ cunctos humores, succosque, siquidem naturales adhuc fuerint, conseruans, præternaturales euacuans, medios emendans, vniuersos putrefieri, ac corrumpi prohibens, &c.* Non est dignus aloë qui Aloën non nouit, vel qui ob amatorem eius citiorem mortis amaritudinem experiri cogitat; securior namque est aloës amaritudo in ore, quàm necis præcipitium non minus acerbum in ventre. Nec studet sanitati, qui amat dulcia, videtúrque natura sub amaritudine multa prorogandæ valetudinis remedia abscondisse, ac collocasse, ne quilibet ad stultam longæuitatem adspirans ea lamberet, quomodo & spinis, aculeisque, aut tetro quodam odore, vt & à brutis immunia persisterent, præcipuas quasdam plantas armauit. Prostet hic Rithmus.

Tota ventris valetudo,
Oris sit amaritudo.
Bitter in dem mund
Macht das hertz gesund.

XV. Amuletum è Testudinibus habetur apud Solenandrum *d. l.* Accipiatur testudo mascula (cognoscitur inter cætera ex caudæ discrimine, & leni sub inferiore testâ incisura,) vbi Luna fuerit maximè lumine diminuta, priusquam cum Sole coniungatur, amputentur viuæ crura omnia, ea cõsuta in sacculos ex pelle hædinâ angustos, alligentur membris patientibus, ita vt dextrum crus testudinis dextro cruri ægrotantis respondeat, sinistrum sinistro: item anterius crus dextrum, bracchio dextro applicetur, sinistrum sinistro. Quo loco alligari debeat, non expressum fuit à Medico, Monachus super genua suspenderat, & in brachiis super cubita. Hoc remedium cum fuit à Medico expositum Fonsecæ, tum temporis non adfui. Posteà cùm Episcopus hæc mihi retulisset, voluit vt ipsus Monachum conuenirem, & omnia diligenter considerata intelligerem si quid aliud desideraretur in remedij suspensione. Conuenio ipse Monachum, colloquor, nihil intelligo præter iam à me scripta: contrecto iuncturas, inuenio detumuisse: & quæ ipse ante aliquot menses suspenderat suprà genu, tumore dissoluto iam deciderant in pedes, & parum aberat, quin exciderent: cùm rogarem quid causæ esset, quare non paulatim stringeret alligata pro ratione tumoris decrescentis, respondit: se expectare, vt omninò tumore resoluto exciderent. Addidit ex his, cum primùm alligantur, aliquid putrescentis odoris exspirari, sed statim difflari exsiccatis cruribus sanguinolentis, nihil præterea incommodi esse retulit. Is idem Monachus longo itinere per varias ambages, me pedes è cænobio eduxit, vt ostenderet, quàm se rectè haberet. &c. De differentia testudinis nihil addidit Monachus: tamen si quid inde auxilium sperandum sit, arbitror in podagra frigida applicandas terrestres: in calida aquaricas: nam illud discrimen obseruare soleo ab aliis primùm edoctus, in vnguento quodam, quod ex testudinibus ad arthritidem compono, quo aliàs sum feliciter vsus.

EPISTOLA XLI.

PERIOCHE.

1. *Præseruationis ratio ab arthritide in quo consistit.* 2. *Topica pro roborandis pedibus.* 3. *Probatur chamædryos decoctum Solenandri.* 4. *Nausea quomodo post assumptum purgans auertenda?* 5. *Anodyna in paroxysmo cum maximo successu vsurpanda.* 6. *Cataplasmata Chirurgi Principis Bregensis pro arthriticis.* 7. *Eiusdem contra nodos Podagricos emplastrum.* 8. *Amuletum Solonandri aliaque pro arthriticis remedia.* 9. *Styli ex plumbo stanno & argento monetario mixti vsus & vires.*

D. MICHAELI DORINGIO,

PAVLVS MVNTZERVS D.

S*Clarissime Vir*, in Epistola tua nihil occurrit, quod vel ipsa Calumnia iure reprehendere possit. Quia tamen iussisti, vt si quid occurreret, notarem, non Doctoris, sed saltem Monitoris vices sustinebo. Tu pro Candore tuo dextrè ista accipies.

Primò. Cùm tota præseruationis ratio ab Arthritide consistat in eo, vt & corpus à prauis, inprimis serosis, humoribus liberum præstetur, & membra tum mandantia, tum recipientia roborentur; priori quidem rectè *Antidotus Aëtij ex correctione tua* satisfaciet: At de roborantibus, præsertim externis, nulla facta est mentio. Præter autem capitis lotiones ex Polytrichi decocto, *Solenander s.* 4. *c.* 25. *Crato l.* 2. *cons.* 26. *& alij* pro pedum roboratione valdè commendant decoctum Ligni Iuniperini scobis, ex Aqua Chalybeata, vsque dum lixiuij ruborem acquirat. Possent addi folia Quercus &c: *Consul Bregensis D. Geisleri pater*, & pro præseruaiotne & pro curatione felicissimè vsus est decocto corticis Tiliæ, quo pedes fouit per lintea, & lauit. Alij alia habent.

Præseruatio ab arthridite in quo consistit.

Topica pro roborandis pedibus.

1.

Secundò. Sub Chamædry facis mentionem decocti CAROLO V. à Medicis Genuensibus communicatum. Sed, quæso te, vide descriptionem eiusdem apud *Solenandrum s.* 4. *Cons.* 25 & iudica, num tibi ex vsu sit? Mihi certè nec ineptum, nec ingratum fore videtur, præsertim cùm ratione tui corporis Aqua extinctionis auri reliquorum caliditatem multum attemperare possit.

2. *Probatur Chamædryos Decoctum Solenandi.*

Tertiò. Quid si dimidia pulueris pars cum ROB sambuci, aut baccarum Iuniperi, misceatur, & per interualla certa ex hoc medicamento sudores matutini promouerentur? Certè huc alludit *Crato l.* 5. *cons.* 27. vbi etiam monet, vt singulis 7. vel 14. diebus interponatur huius medicamenti vsui euacuatio ex ℥.1. Rhabarbari cũ aqua cinnamomi aspersi, in substantia assumpti. Nauseam vereris? Qualiscunque à quocunque medicamento, nausea excitetur, Nucleum Iuglandis immediatè post probè mastica, & extemplò euanescet. Experto crede. *Steeghius Medic. Practic. l.* 1. *c.* 16. *in Historia Iuglandis.*

Quomodo nauseam post assumptum purgans euertenda?

Quartò. In paroxysmo mihi siquidem pauca experta: sequentia tamen vidi cum maximo successu, vsurpari. *Herbam hyoscyami & verbenæ virid. destilla.* Aqua per lintea applicata dolorem omnem sedat. Idem alij referunt de aqua Boni Henrici.

Anodyna. 1. 2.

Illustrissimi Principis Bregensis Chirurgus, magnum honorem apud plurimos consecutus est, suis Cataplasm. quæ quidem diligentissimè occultauit, tandem tamen à me deprehensa fuerunt, sunt autem *seqq.* Verba ipsius refero.

I. ℞. *Puluer. Rad picnocomi* (Regin. Prati, Vualdbard, geissbardt, Iohannes Vuadel) *Tragopogi* (Ruchshuuertze) M. cum aqua omnium florum, & F. Pulticula calida imponenda, & sæpius renouanda.

3.

II. ℞. *Rad. picnocom. p. iij. Rad. vuæ Lupi, p. j. Baccarum de Vuâ versâ p.* ß. *cum aqua sambuci & ebuli. F. instar pulti*; parum coquatur, & imponatur. Hæc ex Manuscripto eiusdem. Vbi etiam contra Nodos podagricos seq. addiderat.

4.

℞. *Bullbartz* ℔. 2. *Therebinthin.* ℔. j. *Rad. picnocom.* ℥. j. M. F. *Emplastrum.*

Contra Nodos Podagricos.

Ad Empiricos delapsus sum: non igitur mihi temperare possum, quin & *Ducis Georgij II. p. m. Pharmacopæi* experimentum addam, quod quidem ex M. S. Medici Principis Bregensis excerpsi. ℞. *Rad. Hirundinariæ. M. j. macera in aqua fontana per* 24. *hor. Cola, & adde* 3. ii. (*alibi erat* ℨ. ß.) *Camphoræ, cũ pauco S. V. dissoluta, item parum Croci & Cerussæ, M. probe.* Vbi vesperi cubitum iturus es, intinge in hanc aquam pannum cæruleum, & impone loco dolenti, prius aqua frigida loto, & dolore sedato poteris dormire. Hoc tamdiu facere poteris, quamdiu dolores adsunt.

5.

Sed manum de tabula. Vereor enim ne nauseam potius hæc tibi moueant, quàm vsum. Interim hæc mei exercendi potius causa, quàm instruendi te, proponere volui. Malo enim potius ignorantiæ accusari, quàm negligentiæ. Ita omnino statuas, Vir Excellentissime, & *Muncerum* totum tuum ad officia & cultum tui, esse, tibi persuasissimum habeas.

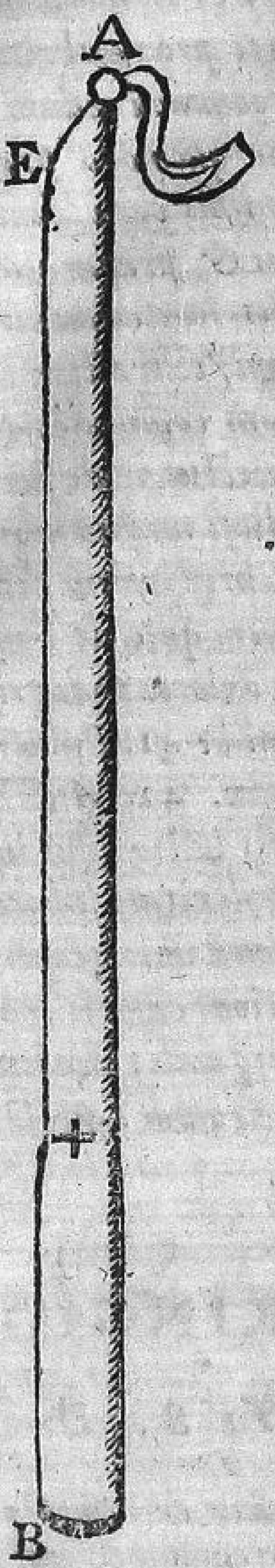
P. S. I. Amuletum *Solenandri* experientia comprobatum (*s.* 1. *cons.* 20. *p.* 86.) notum est. Simile proponit *Matth. Gradi de Ferrariis in Comment. super Fen.* 22. 3. *Canonis Auicennæ cap. de sedantibus dolorem.* Dicit enim quosdam iubere viuentem Ranam nomine dolentis accipere, & ligare in pelle ceruina, quando nec Sol, nec Luna, fuerint super terram, & cum forfice duos posteriores pedes abscindere, eosque in pelle ceruina ligatos, dextrum quidem dextro, sinistrum autem sinistro pedi alligare. &c. Fides sit penes Authorem!

6. *Amuletum Solonandri.* 7.

2. Ex

Stylus quomodo conficitur.

2. Ex plumbi, stanni, & argenti monetarij a. p. æ. F. mixtura. Huius sumatur q. s. pro infernâ styli (à signo † ad B) parte constituendâ. Fundatur, posteà in alio crucibulo q. s. plumbi puri, pro longitudine styli acquirendâ, liquescat, purgentur ambo: ab hoc prior mistura in formam gypseam, ad dicti styli fabricationem ordinatam, benè calefactam, atque sine omni morâ alterum quoque plumbum purgatum, donec forma ad summum repleatur, desuper fundatur, refrigeratum eximatur, & summâ industriâ cum ligno duriusculo, pergamenoque, vel corio villoso, vt a. e. læuigetur. In superiore styli parte (A) filum sericum triplicatum alligetur. Accidit enim sæpè, inprimis circa curæ finem, vt sponte ad vesicam, ob sui grauitatem decidat, qui sanè difficulter sine filo appenso posset extrahi. Potest tamen ratione circumstantiarum, & cauitatis laxioris vel angustioris aliter formari.

VIRES.

Sine omni dolorificâ corrosione non solùm tubercula exulcerata (industriâ in his & cautione adhibitâ singulari) carnosa & callosa penitus absumit, & curat; sed & varia alia arcet, & exstirpat molesta incommoda, vt sunt, polypi, carnes in aurium meatibus, aliisque locis extuberantes, prohibet omnem vlcerum inflammationem, exstinguit eorum virulentiam & sanationi idonea reddit, &c. [An non ☿ coagulatus idem præstare possit? cogitandum: Tota enim huius remedij efficacia à metallorum confusorum ☿, dependere videtur, quo aliàs ista abundant.]

VSVS.

In carunculâ, & tuberculo calloso (præmissis vniuersalibus) penis immittatur quotidiè bis, vel semel stylus plumbeus, oleo prius verbasci, deinde ouorum ritè præparato, circa obtusam eius extremitatem inunctus, in fistulam vrinariam sensim, sensimque, donec ad tuberculum vsque perueniatur, (in lecto, supino decubitu, diductis cruribus hæc peragenda:) ad horam vnam; post leniter extrahatur, depurgetur, & vicissim circa vesperam reiteretur, eousque continuando, donec non solùm stylus sponte tuberculum transeat, sed etiam in vrinando, vel ♀ nulla difficultas, aut impedimentum amplius sentiatur. Post aliquot dies manifestò in vrina ægri filamenta, & carunculæ, styli ope, & facultate abrasæ, tanquam futuræ sanitatis indices, cum summo ægri leuamine, apparebunt: absumtis autem tuberculis, ne minimum quidem. Solas enim excrescentias & nihil aliud absumit. Itaque etiam præseruationis causâ applicari potest, &c. Anton. Frey in *disputat. publ. Basil.* 20. Octobr. Anno 1615.

Carrichter Herb. *Fol.* 20.

3. Schuuartze müntze gessen vnd in vvein gelegt, davvon getrunchen; vnd mitt dem saft die nasen ausgevvaschen des tages 3. mahl, hat in 3. vvochen einen Polypum durchaus geheiler.

EPISTOLA XLII.

PERIOCHE.

1. *Cynosura Medici qualis esse debeat?* 2. *Auctor quâ methodo in publicis prælectionibus vti intendat?* 3. *De capite docturus quomodo procedendum.* 4. *Auctor an omnes morbi capitis eorundémque symptomata tractanda sint, incertus.* 5. *An quæ de symptomatum causis in Institutionibus dixit hic repetenda sint, dubitat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S. Antequam me ad secundam curam prælectionum accingam, quod cum Deo, quamprimùm faciam, *Clarissime Dn. Affinis, Compater, & Amice plurimùm honorande*, tuo omninò adhuc opus est mihi consilio. Velim ergo tuam mentem mihi explices, quam methodum obseruandam in eo labore putes. Nimirum an vulgaræ & tritæ practicorum viæ insistendum sit: an verò noua quærenda, quam tentarunt Pernumia, Vidus Vidius, Trincauellius; etsi (posteriores præcipuè duo) eam non semper obseruarunt, sed subindè ad vulgatam illam delapsi sint. Ego quid hâc de re cogitauerim, paucis aperiam: Tuum erit ea liberè perpendere, & iudicare, & vbi poteris, meliora monstrare.

Cynosura Medici qualis esse debeat?

Cùm Indicationes à causis inprimis, ac morbo petitæ, Medici, quam vbique spectare debet, Cynosura sint; & symptomatibus, nisi causarum naturam induant, nulla debeatur curatio, & passim in practicorum libris, vbi symptomata præcipuè respiciuntur, sæpe eadem repetantur: videretur mihi commodissimum, si omnes morbi capitis ordine explicarentur. Nimirum intemperies simplices, cum causis, signis, curatione: eodem modo intemperies, cum materiâ; deinde morbi organici: posteà morbi solutæ vnitatis, & tandem morbi compositi. Et cùm partes capitis variæ sint, primò proponendi mihi videntur morbi toti capiti communes, vbi vix alius occurrit, quàm hydrocephalus, deinde morbi cutis capitis, pericranij, cranij, membranarum cerebri, & ipsius cerebri. Quod si fuerit expeditum, laborandum, vt omnia symptomata, & actiones læsæ ad has causas referantur, dolor scilicet capitis, deliria, & similia; & quomodo tollenda sint, è causarum & morborum anteà enumeratorum tractatione monstretur. Si quid tamen peculiare & proprium alicubi occurrerit, illud specialiter tractandum.

Auctor quâ methodo in publicis prælectionibus vti intendat. Capitis partes variæ.

Hinc omnium sensuum organa eodem modo tractanda, & quos morbos pati possint, monstrandum, & symptomata omnia ad ea reducenda. Idem faciendum in morbis thoracicis, & ventris inferioris.

Auctor an omnes morbos capitis eorumque symptomata tractare debeat incertus.

Hoc etiam deliberandum: An omnes omninò morbi, & omnia symptomata tractanda sint; an verò sufficiat saltem præcipua, & quæ sæpius occurrunt, explicare. Exempli gratiâ, an vitia capillorum, cutis cranij, omittenda, & statim morbi cerebri tractandi. Foret enim ista tractatio, si omnia tradi deberent, prolixior, & possent ista suo tempore addi. De eo quoque deliberandum, an obseruationes, quæ passim apud authores occurrunt, suo quæque loco inserenda sint. Etsi enim Schenckius plerasque collegerit, & liber in maiorem molem hoc modo excresceret: tamen methodi breuitas eum alibi contrahere posset, & vtile esset talia in conspectu habere. Dubito etiam de hoc, an quæ de symptomatum causis in Institutionibus dixi, hîc repetenda sint. Si enim omisero ea, manca erit tractatio. si repetiuero, idem bis dixero.

An sint repetenda quæ de symptomatũ causis in Institutionibus dixit.

Hæc hâc vice, ne tabellarius iste ad te vacuus abiret, ad te scribere volui. Rediit quidem heri Rhedarius, & tuas mihi tradidit, verùm, vt iam responderem, otium non est. Fiet id proximè. Interim cum tuâ bene vale. Festino calamo VVittebergæ 14. Iul. Anno 1622.

EPISTOLA XLIII.

PERIOCHE.

1. *Iudicium Doringij de methodo à Sthegio in suis libris seruata.* 2. *De methodo Pernumiana.* 3. *Auctor quam sibi in practicis lectionibus methodum seruandam proposuit Sennertus, commendat.* 4. *Quid in Sennerto vltra requirat.* 5. *Doctrina in Institutionibus proposita sine causa non repetenda.* 6. *Vt obseruationes practicis lectionibus addat, hortatur.* 7. *Dissuadet præcipuos saltem morbos ac symptomata tractare, & ad perfectum opus elaborandum nec prolixitatem nec laborem reformidare incitat.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

A vulgaribus practicis eadem in diuersis locis sæpe repetuntur.

Iudicium Doringij de methodo à Steghio in suis libris seruata.

De methodo Pernumiana.

Methodus Sennerti in practicis lectionibus seruanda laudabilis.

Auctor quid vltra requirat?

Doctrina in Institutionibus proposita sine causa nō repetenda.

Obseruationes practicis lectionibus addendæ.

Auctor ad perfectū opus elaborandum Sennerto suadet.

S Consilium super methodo in lectionibus practicis seruandâ, meum quod expetis, darem equidem libenter tale quale tu exoptas, modò à tenuitate meâ id proficisci posset. Et sanè à vulgaribus Practicis eadem diuersis in locis, sæpè repeti conquestus est Steghius in præfatione ad Lectorem *super artem suam Medicam*. Ipse igitur nouam quoque quæsiuit methodum, & iuxta essentiales morborum differentias, in certas classes morbos redegit, ac de cognatis eodem in libro pertractauit, vt in ipsius opere videre poteris. Quæ methodus etsi suam laudem mereatur: tamen cùm eiusdem partis morborum doctrinam in distinctis locis exhibeat, Lectorem distrahit, & quo quæque loco quærenda sint, suspensum nonnihil reddit. De Pernumiana idem pronunciari posse videtur. Tua, quam in proximis litteris delineasti, magis arridet, vtpotè quâ non solùm Lectoribus, vulgatæ methodo, secundùm seriem partium humani corporis institutæ, assuetis, perbellè satisfiet, sed & cuiusque partis morbi debito loco expositi, vltrò patebunt, ac sine labore reperientur.

Hinc symptomata, si quæ causæ, vel morbi rationem induant, subiicienda, eorumque ablatio docenda erit. Causarum istarum doctrinam in Institutionibus propositam, hîc ob rationes aliàs scriptas, repeti nolim: nisi fortassis quædam rectiùs dici posse censueris, quæ posteriores cogitationes monstrauerint.

Obseruationes siue proprias, siuu alienas, suis locis vbi haberi poterunt, omninò inseri velim: Maximam enim lucem doctrinæ generali exempla particularia allatura esse, nullus dubito. Vt præcipuos saltem morbos ac sympromata, more quorundam aliorum pertractes, suadere nolim. Si namque perfectum opus meditaris, nec prolixitatem, nec laborem reformida. Si id semel plenè elaboraueris, secundâ, tertiâ, vel quartâ curâ supersedere poteris.

Hæc tuo rogatu, quam breuissimè istâ occasione, tibi vberius diiudicanda proponere volui: quæ, vt æqui, bonique consulas, etiam atque etiam te rogo. Bene cum tuis vale, & à nobis salue. Breslæ, die 8. Aug. Anno 1622.

EPISTOLA XLIV.

PERIOCHE.

1. *Sudorifera in febribus malignis & epidemiis mox in principio rectè exhibentur.* 2. *An in reliquis febribus salutaria, dubitatur.* 3. *Clysteres in principio febrium malignarum non sufficiunt.* 4. *An manna aut cassia?* 5. *An in principio cum incommodo ægri purgantia exhibeantur?* 6. *Auctori nemo qui de coctione in intermittentibus scripsit, satisfacit.* 7. *De vsu oxygalæ.* 8. *An Phthisici delirent?* 9. *Phthisicos curandi ratio in quo consistit.* 10. *De vitriolo Schmidebergensi.* 11. *De lignis, corticibus & foliis vitriolum participantibus.* 12. *Prætorius qualis?* 13. *Puluis Prætorianus an magnum aliquid præstiterit?* 14. *Hier. Fabricij ab Aquapendente pro cancris remedium.* 15. *Auctor Butyri Antimonij vsum ad cancrum non dissuadet.* 16. *Oleum arsenici pro cancro à Chymicis commendatur.* 17. *An dentur medicamenta quæ quatenus talia per diuersas vias operentur?* 18. *Simplicia quâ ratione purgationem per diuersas vias instituant?* 19. *Natura quomodo humores per varias vias expellat, explicare difficile.* 20. *Vsus sulphuris aurati antimonij & bezoardici mineralis.* 21. *Rob sambuci licet sudoriferum, alumn quandoque mouet.* 22. *Puluis Prætorianus qualis?* 23. *Cathartica hecticis & phthisicis malè exhibentur; secus atrophiâ & virium debilitate laborantibus.* 24. *Puluis Prætorianus in quibusdam morbis chronicis Panaceæ loco habetur.* 25. *Puluis Prætorianus ex sententia Auctoris vnde componitur.* 26. *Ex metallicis quænam sint præcipua?* 27. *Mercurialia cur Auctor dissuadet?* 28. *In pluribus Chymicis laboribus quid euenire solet.* 29. *Auctoris remedij pro arthriticis vires in quo consistunt.* 30. *Medicamentum Sennerti pro arthriticis quomodo corpori Doringij sit accommodandum?* 31. *Confectionem Rhabarbari Auctor quomodo præparat?* 32. *Pilulis Minderi quia nimis caræ sunt, Auctor rarius vtitur.* 33. *Aloës vsus & præparatio.* 34. *Scammonium correctum languidis non conuenire quomodo intelligendum.* 35. *Scammonij extractum in puluere cum cremore tartari permistum commodè non exhibetur.* 36. *Puluis iusculo calido iniectus vnde fuerit præparatus, agnoscitur.* 37. *Inuidiosi medicamentorum occultatores contra charitatem Christianam peccant.* 38. *Ad articulorum præseruationem quid de Fonticulo statuendum?* 39. *Spiritus salis dolores podagricos mulcet.* 40. *Arlada Theophrasti quid?* 41. *Pulueri sabinæ si non satisfacit, quid addendum.* 42. *Auctor quid omittere & quid docere in practicis lectionibus intendat?* 43. *Iudicium Doringij de prolixitate laboris suscipiendi requirit.* 44. *An morbos solutæ vnitatis pertractare conueniat?* 45. *An de euacuatione capitis tractaturus vniuersalem totius corporis purgandi rationem præmittat?* 46. *Auctor cur paucos libros emat?* 47. *De nucibus Brasiliensibus purgantibus.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTUS, D.

Sudorifera in febribus malignis & epidemiis mox in principio rectè exhibentur.

An in reliquis febribus salutaria dubitatur.

Clysteres in principio febrium malignarum non sufficiunt.

Nec manna aut cassia.

An in principio cum incommodo agri purgantia exhibeantur?

Auctori nemo qui de coctione in intermittentibus scripsit, satisfacit.

De vsu oxygalæ.

An phthisici delirent?

Phthisicos curandi ratio in quo consistit.

Vitriolum Schmidebergense.

Quercus, alni, granatorumque ligna, cortices & folia, vitriolum participant.

S Sudorifera, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, rectè & cum commodo ægri, in febribus malignis & epidemiis, ac contagiosis, exhiberi mox in principio, nullus dubito; cùm hoc modo μίασμα illud, quod humores corrumpit, discutiatur, & maior humorum corruptio præcaueatur, sæpè etiam febris in principio quasi iuguletur. De reliquis verò febribus & intermittentibus, quæ ex interno humorum apparatu, & obstructionibus, sæpè oriuntur, dubito, & metuo, ne materia, quæ in mesenterio, & vicinis locis plerumque hæret, in venas, & alias nobiliores partes, sæpè etiam in articulos pellatur, iisque partibus impingatur, & posteà periculosorum & diuturnorum morborum causa sit; sicut eâ de re monet *Ier. Gesnerus in appendice ad tractatum vvom Schnee vnd eisen.*

Neque hîc clysterem aliquem sufficere, & eo incommoda illa, quæ dixi, euitari posse puto. Imò vix leniora illa, manna, cassiam, &c. ad materiam in nostris corporibus è primis viis euacuandam, sufficere videntur, quæ rarò tam tenuis est, vt lenioribus istis amoueri possit. De Angeli Salæ sententiâ dixi in *tractatu meo de febribus*, pag. 497. nec, quod addam, iam habeo. Quid verò incommodi ægro imminere putes, si in principio exhibeantur purgantia, libenter ex te audire velim. Neque hîc mihi doctrina vulgata de coctione, & cruditate humorum satisfacit. Quid equidem Coctio humorum in continuis sit, satis clarè à me in doctrinâ de febribus explicatum puto. Quid verò coctio in intermittentibus sit, neminem, qui mihi satisfecerit, vidi. Si tibi aliquid hac in re succurrit, vel aliquid legisti, de eo me moneas.

De oxygalæ vsu vt aliquid addam opus esse non puto. Complexus videtur omnia ferè Galenus, in loco à te allegato. Aciditas illa satis vim refrigerantem prodit, modò ventriculus eam ferre possit, cùm flatus plerumque pariat. D. Kheilium verò cum isto statu tamdiu viuere miror & ipse. Phthisicos delirasse ego etiam aliquoties obseruaui. Verùm tot septimanis id durasse non memini. Phthisicos quidem curandi ratio tota in exsiccatione vlceris pulmonis consistit: Sed quomodo id tutò fieri possit, vt aliæ partes non lædantur, hoc opus, hîc labor: præcipuè cùm putredine vasis communicatâ, plerumque febris putrida accedat. Aëri sicco hîc plus tribuo, quàm igneis illis internis præsidiis.

De vitriolô Schmidebergensi, hoc addo, non exiguos sumtus & labores in explorando, an ibi sint aliquæ fodinæ, insumtos esse. Sed nullæ fodinæ ibi repertæ sunt, sed sub foliis illis alni & quercus pura puta arena. Aquæ illæ ferratæ forsan ad istam transmutationem aliquid conferre potuerunt; sed in iis non præcipuam vim fuisse, cùm exigua earum quantitas sit, qui ista diligenter explorarunt, non credunt. Nam diuersitatem quandam in foliis quercus & alij deprehenderunt. Et multa ligna, cortices, & folia, vt quercus, alni, granatorum, &c. vitriolum participare, vel niger color, & tincturæ, quæ inde parantur, docent; vtilemque laborem præstarent

Chymici,

Chymici, si in talibus inuestigandis, plus occuparentur. *Potierum* quidem obiter peruolui: ab eo verò nihil spero; neque vlli hâc in re fidem habeo, nisi id, de quo scribit, expertus sit. De Prætorio hactenus nihil inaudiui. Qui tamen ipsum norunt, planè Empiricum esse dicunt. Narrauit mihi hisce diebus Studiosus quidam, cancrum illum iterum incrementum sumere. Scripsi eâ de re ad D. Reiterum, qui vbi rem omnem explorauerit, proculdubio de eâ me certiorem faciet. Vt vt sit, magnum tu aliquid ille puluis præstitisse videtur. Grata verò mihi ea fuerunt, quæ hac occasione de cancri curatione ad me perscripsisti. Ego quod experientiâ ipse probarim (nam à multis iam annis mihi nullus cancer oblatus est) habeo nihil. Hieronymus Fabritius ab Aquapendente duas mulieres isto medicamento se curasse scribit. ♃. *Solatri hortensis, virga aureæ, sonchi* à M. ij. coctis in aquâ, & contusis adde *farina milij*, ℔. j. *ol. rosacei*, ducti in mortario plumbeo, ℥. v. *sapa & decocti prædicti* q. s. F. emplastrum.

Pratorium qui norunt Empiricum dicunt.
Puluis Prætorianus an magnum aliquid præstiterit?
Hier. Fabricij ab Aquapendente pro cancris remedium.

Sed addit, etsi duæ sunt curatæ, mille tamen non sunt curatæ. In collectaneis meis commendatur cura quædam cancri cuiusdam Antonij Fuchsij, eam descriptam adiunxi. Quia verò mihi hîc in memoriam reuocas *Collectanea tua ad fasciculum remediorum Iusti Molleri*, quæso, si iis aliquot septimanis carere potes, vsui meo ea concede. Neque enim otium mihi est, vt ipse authores illos euoluam. Rem etiam gratam feceris, si selecta aliqua medicamenta, quibus me carere putas, collegisti, si eorum copiam mihi feceris. Quamprimum bonâ fide ea tibi restituam.

Butyri antimonij vsum ad Cancrum non dissuaderem. Aliàs omnes Chymici, vno ore commendant oleum arsenici, quod ex eo cum nitro calcinato liquescit.

Auctor Byturi Antimonij vsum ad cancrum non dissuadet.
Oleum arsenici pro cancro à Chymicis commendatur.

Quæstionis, an dentur medicamenta quæ quatenus talia, per diuersas vias operentur, *de febribus*, p. 232. mentionem feci. Medicamenta, quæ id præstant non eiusdem generis esse puto. Alia enim ex purgantibus, & sudoriferis composita sunt, quale est Heurnij. De quibus non mirum, si post purgationem absolutam etiam sudorem moueant. Alia simplicia, quæ quâ ratione id præstent, inquisitione dignum; de quo meam sententiam breuiter tibi aperiam.

An dentur medicamenta, quæ quatenus talia per diuersas vias operentur?
Medicamenta eiusdem generis non sunt.

Purgantia neque electiuè humores trahendo, neque solùm irritando purgationem instituere, puto, sed peculiarem quandam fermentationem in corpore ab iis excitari, aliam quidem à phlegmagogis, quâ nimirum pituitosi saltem humores mouentur, aliam à cholagogis, quâ biliosi, eoque motu, & efferuescentiâ quasi, humorum naturam irritatam expellere humores vitiosos, nunc per aluum, nunc per vomitum.

Qua ratione autem fiat, vt natura humores, nunc solùm per aluum, nunc solùm per vomitum, nunc per vtramque viam expellat, explicare non ita facile est. Imò purgantia quædam etiam ad sudorem mouendum facere experientia docet. Vbi enim natura, quod crassissimum est, per aluum expulerit, reliquum & tenuius per sudorem extrudit. Metallica certè eius generis sunt. *Sulphur auratum Antimonij* nunc sudores, nunc aluum mouet. *Bezoardicum minerale* etiam aluum quandoque citat. E vegetabilibus *rob sambuci*, quod aliàs sudoriferum est, quandoque etiam aluum mouisse deprehensum.

Simplicia qua ratione purgationem per diuersas vias instituant?
Natura quomodo humores per varias vias expellat, explicare difficile.
Vsus Metallicorum.
1. Sulphuris aurati antimonij.
2. Bezoardici mineralis.
Rob sambuci licèt sudoriferum, aluum quandoque mouet.

Talis quoque proculdubio fuit puluis Prætorianus. Hecticis & phthisicis cathartica malè exhiberi extrà dubium esse puto. Atrophiâ tamen, & virium debilitate laborantibus quandoque cum fructu exhiberi posse existimo. Si enim atrophia & virium illa debilitas sit à cacochymia naturam grauante; neque adsit aliqua febris hectica, cacochymiâ illâ sublatâ natura onere, quo grauabatur, leuata facilè vires colliget.

Puluis Prætorianus qualis?
Cathartica hecticis & phthisicis malè exhibentur.
Atrophiâ & virium debilitate laborãtibus quãdoque cum fructu conceduntur.

Hinc puluerem illum Prætorianum Panaceæ loco haberi posse puto, non quidem in omnibus morbis chronicis (nam talis etiam est hectica, talis etiam phthisis) sed in iis, in quibus visceribus vtcunque adhuc saluis à cacochymiâ naturam opprimente morbus originem habet. An pulueris illius præparationem aliunde nactus sim, dubito: Nec enim vbi viuat ille Prætorius, noui, & in secretissimis illius præparationem habere, audio, cùm multum pecuniæ inde lucretur. Ex ☉ solo vel ☉ & ☿ esse facilè credo. ☉ ☿ ♄ ex metallicis præcipua esse puto ad contumacem cacochymiam exstirpandam. Auri quandam præparationem, quæ certò Fratris Antonij Angli esse prædicatur, nuper secretò nactus sum. Vbi aliquid otij nactus fuero, eam tentabo. Si alicundè aliquem spiritus Saturni nancisci posses, operæ compendium facere possem. Mercurialia medicamenta, vt in tuo corpore tentes, non suaserim: Noxa enim, quam corpori imprimat, sæpè maior est, quàm commodum, quod ex iis resultat.

Puluis Prætorianus in quibusdam morbis chronicis Panaceæ loco haberi potest.
Puluis Prætorianus ex sentẽtia Auctoris vnde componitur.
Ex metallicis quænam sint præcipua.
Mercurialia cur Auctor dissuadet?

Quod in aurei velleris confectione tibi accidit, multis aliis in Chymicis laboribus euenire solet, vt, quæ ex certissimis prædicantur, dum periculum facis, non succedant. Atque hæc ad priorem tuam Epistolam. Ad posteriorem etiam breuiter.

In pluribus Chymicis laboribus quid euenire solet.

Quod valetudo tua te valdè angat, facilè credo, & rectè facis, quod de idoneis medicamentis sollicitus es. Non enim viuere, sed valere, vita est. Remedij mei quod rectè examinas, vires in eo consistere puto, vt serosos humores, arthritidis ansam præcipuam, cùm per sudores, tum insensibiliter euacuent, & viscera, atque articulos roborent, quam vnicam & veram ab arthritide præseruandi rationem esse rectè Carolus Piso statuit.

Auctoris remedij pro arthriticis vires in quo consistunt.

Qua ratione autem istud medicamentum tuo corpori accommodandum sit, eruditè disquiris. Et ergo in formulam illam à te concinnatam facilè consentio. Caliditatem medicamenti, cichorio, & santalis rectè corrigi posse puto. Verùm hepatis illum calorem ætatis progressu sponte etiam remittere existimo: cranij humani puluerem additum etiam non incommodum puto, cùm plerique caput roborandi illi vim tribuant; Ab hoc verò, vt rectè Carolus Piso monet, non rarò serum, in articulos descendat. Decoctum rasuræ C. C. interiicere potes, neque tamen ab illius solius vsu, tantum commodum spero quantum à pillulis à te concinnatis. Intemperiem hepatis calidam aliis etiam modis præcauere potes. Possent etiam pillulæ illæ conspergi *spec. diatrionsantal.* vel *diarrhad. Abbat.*

Medicamentum Sennerti pro arthriticis quomodo corpori Doringij sit accommodandum?

Vsum remedij huius quod attinet, quia rarior hactenus nec diuturnus huius morbi insultus fuit, ipse etiam 20. vel 30. dies ad continuandum medicamentum sufficere puto. Et vsus facilè te docebit, quid è re tuâ futurum sit.

A rhabarbaro si aliquem insignem vtilitatem speras, in pillulis, si nullo alio modo, sine nauseâ id deglutire potes. Confectio tamẽ eius, seu sacchαro parùm incrustatum non admodum nauseabundum est. Nonnulli à me hoc modo præparato familiariter vtuntur. *Rhabarbarum* tenuiter incisum conspergo *aquâ rosarum*, & spontè exsiccari sino.

Confectionem rhabarbari Auctor quomodo præparat?

Exsiccatum conspergo *aquâ cinamomi*, iterumque exsiccari sino; vel addo *puluerem cinamomi*, atque id rhabarbarum præparatum nomino. Pillulæ tartareæ quidem sanis commodæ videntur, sed leniùs purgant, nisi diagrydio, vel extracto scammonij acuuntur.. Pillulas Mindereri etiam pro nostro Pharmacopolio præparari curaui: sed quia nimis caræ sunt, ob operosiorem præparationem, rariùs iis vtor. Idem minori operâ præstari potest; Et aloë rectè præparata forsan omnibus ad quos expetitur, vsibus satisfacere potest. De cuius vsu & præparatione cùm eruditè disseras, ego nihil addo, nisi quæ vltimæ aliquando Institutionum editioni ad *pag.* 834 *col.* 2. *lib.* 5. addere animus est, quæ hæc sunt: *Et occurrunt huius generis aliæ, & discrepantes de aloës viribus, opiniones apud Manardum Montuum, L. Fuchsium, Al. Mundellam, & alios superioris sæculi Medicos. Verùm ne dubium Lectorem dimittam, & meam etiam sententiam addam; vtrique non omninò malè mihi sensisse, nec ita dissentire, quin conciliari possint, videntur: Nam primò concedendum omninò puto, aloes vsum ad sanitatis conseruationem plurimùm facere; cùm inter reliqua eius generis medicamenta, ad excrementa in intestinis hærentia, simulque humores crudos, pituitosos, biliososque eò loci, vbi plurimorum morborum sæpè materia colligitur, & cumulatur, hærentes, detergendos, educendosque (quod sæpius & rectè fieri ad sanitatem conseruandam, multosque morbos præcauendos plurimùm facit) tutissimum, efficacissimumque sit remedium; & propterea vim siccandi, & putredini, ac corruptioni resistendi habeat. Atque id eo tutiùs peragit, quod vis eius tantùm ad simum I. coris, rarò ad gibbum pertingit. Secundò verò nec hoc negandum, aloe epar offendi: Cùm enim igneum quasi quendam calorem obtineat, valdè attenuat, & siccat, sanguinemque feruidiorem, & fluxibiliorem reddit, ac substantiam epatis, non solùm non roborat, sed fundendo quasi sanguinem, eiusque natiuâ constitutioni aduersando, ei obest, venarum orificia aperit: (licet extrà adhibita exsiccando sanguinem sistat) vnde accidit, vt ex aloës vsu venæ ani aperiantur, præcipuè in iis, qui ad hæmorrhoides sunt dispositi, & sanguinem feruidiorem in iis venis continent; quod qui negat experientiâ scuticâ dignus est, vt Scaligeri verbis vtar. Ideòque si crebriùs, vel nimiâ copiâ assumatur, epati aliquid damni attrahi potest: Quæ cùm ita sese habeant, ea cautio in aloes vsu adhibenda, vt nec nimis crebrò, nec nimiâ copiâ vsurpetur, sed ea moderatione, quam humores, & excrementa in primis viis præsentia monstrant, vt scilicet ea nec sæpius, nec eius plus assumatur, quàm primis viis mundandis sufficiat, & paulò ante cœnam sumatur, quo tempore sumta epati minus incommodat. Aliàs si vel crebriùs, vel eâ copiâ assumatur, vt ad epar penetret, facilè id offendit, præcipuè in iis, qui naturâ sunt sicciores, & epar calidius habent.* Hæc ibi. Quod *pag.* 881. scammonium etiam correctum languidis non conuenire scripsi: id de eâ, quæ ibi traditur, correctione intelligendum: Nam extractum, de quo *pag.* 1251. mitius est, sed tamen satis fortiter etiam purgat in diacydonio laxatiuo *in Institut. p.* 1251. Si quid porrò in scriptis meis, præcipuè in Institutionibus occurret, quod correctione vel explicatione opus habere putabis, liberè me monebis. Cùm enim in multorum manibus esse, & etiam ab exteris legi videam: nolim quicquam cuiquam fraudi esse. Et malo viuus meos errores corrigere, quàm posteris carpendos relinquere. Scammonij extractum in puluere cum cremore tartari permistum commodè non exhiberi, ipse etiam sum expertus. Quâ notâ nuper quendam puluerem deprehendi; Lipsiâ is ad me à Professore quodam mittebatur, qui eum aulico cuidam Medico in viciniâ in vsu esse scribebat, Medicum tamen illum vnde pararetur nescire, sed à Pharmacopæo quodam paratum, accipere, & innoxiè

Pilulis Minderi quia nimis caræ sũt, Auctor rariùs vtitur.
Aloës vsus & præparatio.
Scammonium correctum languidis nõ cõuenire quomodo intelligendum.
Scammonij extractum in puluere cum cremore tartari permistũ commodè non exhibetur.

noxiè gr. xij. pondere vsurpare. Eum puluerem cùm iusculo calido inijcerem, istâ notâ statim deprehendi, nihil esse, nisi extractum scammonij, cum cremore tartari, & spec. diarrhod. vel similibus aromaticis cum santalo (rubeum enim aliquomodo colorem habebat,) mistum.

Puluis iusculo calido iniectus, vnde fuerit praeparatus agnoscitur.

De inuidiosis illis medicamentorum occultatoribus mecum planè sentis: peccant illi contrà Christianam charitatem. Interfecit, qui, quem seruare poterat, non seruat. Puluerem Praetorianum ab Erbinaeo, vt video, frustrà sperauimus, & carendum nobis eo erit, nisi aliqua bona fortuna, aliundè eum nobis suggesserit. Sed fortassis vterque eius descriptione non caremus, modò quaenam inter plures esset, sciremus. Quid si nihil aliud sit, quàm praecipitatus factus cum auro amalgamato, vt est in charthâ ad signum NB.

Inuidiosi medicamentorũ occultatores contra charitatem Christianam peccant.

In articulis roborandis frustrà multum operae impendi, mecum sentis: est enim motus hic naturae criticus. Et si vitiosi humores adsint, & in corpore retineantur, maiorem proculdubio morbum excitabunt. Sicut ex intempestiuo, & immoderato repellentium vsu, quendam hîc ante annos aliquot, penè in vitae periculum coniectum noui.

Quid verò tibi *de Fonticulo* videtur ad praeseruationem. Dn. D. Balduinus hîc superioribus annis perpetuis ferè catarrhis, & raucedine laborabat, & per interualla, podagrâ. Fonticulo in brachio sinistro excitato iam vltrà annum à raucedine liber est: Sed non planè liber à podagrâ. Dedi ei proximo primo vere, etiam istas pillulas, paululùm tamen pro eius constitutione mutatas, & per interualla, pillulas aloëticas. Ab eo tempore non nisi semel, & vix per triduum podagrâ laborauit. Cum enim purgans exhibuissem, statim euanuit.

Ad articulorum praeseruationẽ quid de Fonticulo statuendum?

Spiritus salis ad dolores podagricos mulcendos extrà, in Imperatore Matthiâ Freyvvaldum vsum esse, nonnulli ajunt. An ita sese res habeat, certò non scio. Sua enim omnia secreta habet: etsi me omnia eius secreta tenere, imò in publico proposuisse, putem. Verùm rectiùs feceris, si de praecauendis potiùs, quàm de tollendis doloribus sis sollicitus: optimè verò quoque spero, si ei, quam prolixè descripsisti, viae institeris. Si pillulae illae, ob calorem tibi suspectae, maturè si noxam aliquam tibi minari videbuntur, ab vsu earum desistere poteris. Ego verò Deum precor, vt planè pristinae valetudini restituaris.

Spiritus salis dolores podagricos mulcet.

Arlada Theophrasti est Realgar adustum, vt ex eius *Chirurgiâ, pag.* 572. cognoscere poteris. Si Sabinae puluis non satisfacit, posses ☿ sublimati, ℈. ß. in aq. rosar. plantaginis, an. Vnc. j. ß. dissoluere, & camphorae, Drach. ß. addere. Quia institutum meum de praelectionibus practicis tibi probatur, accingam me, cum Deo, ad id paulò post, & intrà tres fortè septimanas primum istum laborem abrumpam. Causas in Institutionibus recensitas planè omittere non potero: Recensuisse tamen eas, & in numerato habuisse satis fuerit. Non etiam ipsi tractationi practicae controuersias immiscebo, sed meam tantùm sententiam proponam: In fine verò cuiusque capitis controuersias, & quae pro & contrà disputari possint, subiiciam. Quia etiam suades, vt omnes affectus proponam, ita faciam: verùm tractatio erit prolixior; & vitae summa breuis spes nos vetat inchoare longas. Velim ad haec hâc vice, si ad reliqua non potes, respondeas, & de isto praetereà tuam mentem mihi candidè aperias, an operae pretium sit, in istâ iudiciorum diuersitate, & hominum ingratitudine, laboriosum eiusmodi quid suscipere. Nam longè plus labores, quàm ordinariae meae lectiones requirerent, mihi insumendum esse, & me multum laboris, si vellem, subterfugere posse, ipse facilè animaduerteris. De hoc praetereà tuam sententiam mihi aperias, an etiam morbos solutae vnitatis (cùm omnes morbos prosequi animus sit) in qualibet parte, & quae circa cuiusque partis vulnera & vlcera notatu digna obueniunt, addenda sit, quâ ratione tota Chirurgia breuiter immisceri posset. Et quia in singulis ferè affectibus vniuersalis euacuationis mentio fit, & caput purgari non potest, nisi corpus prius sit euacuatum: hoc etiam quaero, an non vniuersalem totius corporis purgandi rationem praemittere, & quia in Institutionibus saltem simplicia habeo, composita addere, & vtiles ac varias omnes humores purgandi formulas proponere debeam. Quod si opus visum fuerit, aliquas etiam suppeditare poteris.

Arlada Theophrasti quid? Pulueri sabinae si non satisfacit, quid addendum.

Auctor quid omittere, quid docere in practicis lectionibus intendat?

Iudicium Doringij de prolixitate laboris suscipiendi requirit.

An morbos solutae vnitatis pertractare conueniat?

An vniuersalem totius corporis purgandi rationem praemittat?

M. Z. H. iterum rectè valere gaudeo. Potuisset forsan citius, si voluisset, conualescere. *Perlini* scriptorum nihil vidi, qualis igitur Scriptor sit, me certiorem facies. Andreae Laurentij scriptum de strumis etiam non vidi. Animaduerto te Bibliothecam habere instructissimam, & non paucos Authores mihi non satis notos. Ego iam parum librorum emo. Prohibet id non solùm rei monetariae ἀταξία, quâ septem ferè partes solarij nobis detrahuntur, & vix octaua relinquitur; neque aegri sostra monetâ antiqui valoris & bonitatis (quam tamen omnes Mercatores, sutores, aliique opifices, imò mercenarij à nobis exigunt) persoluunt: sed nec eos, quos habeo perlegere possum. Plura hâc vice non licet. Haec boni consule, & vxorem tuam, & Danielem à nobis omnibus saluta. Notaene tibi sunt nuces Brasilienses purgantes aliis pineae purgantes dictae; quarum duae ab interiore pelliculâ mundatae, comestae leniter purgare dicuntur, cum pelliculâ verò sumtae, per vomitum & aluum fortiter purgare. Ego eos non vidi: spero tamen me eas breui Hamburgo accepturum. Tu cum tuâ bene vale. VVittebergae 15. August. 1622.

Auctor cur paucos libros emat?

Nuces Brasilienses purgantes.

EPISTOLA XLV.

PERIOCHE.

1. *Sennertus quid metuit excipitque contra responsum Auctoris de vsu sudoriferorum in febribus intermittentibus ex interno humorum apparatu & obstructionibus oriundis.* 2. *Auctor ad Sennerti instantiam respondet.* 3. *Mannam & cassiam non sufficere ad materiam è primis viis euacuandam de quibus intelligendum?* 4. *Differentia potus VVittebergensis & Breslensis.* 5. *VVittebergae degentes quibus morbis vtplurimum sint subiecti?* 6. *Clyster domesticus Breslensis quomodo conficitur.* 7. *Eius vires.* 8. *In sudoriferis decens delectus instituendus.* 9. *Puluis sudorifer Doringij.* 10. *Eiusdem effectus.* 11. *Puluis Seilleri ad quietem conciliandam & vires roborandas.* 12. *Idem de puluere Auctoris experientiâ pluries probatum.* 13. *Potiuncula Doringij pro aluo soluenda.* 14. *Aqua, syrupus & sal Bezoardicus Doringij.* 15. *Syrupus acidus D. Bucretij quomodo praeparatur.* 16. *De Angeli Sala sententia circa vitiosos humores quid statuendum?* 17. *Μίασμα & fomes an differant?* 18. *Μίασμα & fomes diuersimodè curantur.* 19. *Auctor quid incommodi ex vsu purgantium in principio exhibitorum aegro immineat, exponit.* 20. *Auctor de humorum in febribus continuis coctione cum Sennerto conuenit.* 21. *Eustachij Rudij de humorum in intermittentibus coctione doctrina approbatur.* 22. *Laudatur Sennertus in intermittentibus praeter concoquentia & praeparantia alia alterantia vti valde necessaria admittens.* 23. *Iudicium Doringij de dispositione vitiosa in parte in qua fomes mali haeret, quid sit & vnde dependeat?* 24. *Μίασμα recens faciliùs subtrahitur.* 25. *Μιάσματα diu in venis & reliquo corpore contenta quot malorum Auctores esse possint?* 26. *Μιάσματα inueterata quomodo curari credantur?* 27. *Inquinamentum febrile post paroxysmum relictum sudoriferis commodissimè expellendum.* 28. *Aciditas in oxygalacte vim refrigeratiuam prodit.* 29. *Acida quatenus talia an per se vel ex accidenti sint frigida?* 30. *Spiritus vitrioli, salis & sulphuris caustici sunt, pyriúmque puluerem ἀφλόγιϛον reddunt.* 31. *An per se an verò per accidens, dubitatur.* 32. *Galeno de aceti qualitatibus solicito quid contigit?* 33. *Quercetani doctrina de diuersarum partium in aceto segregatione.* 34. *Auctoris argumentum contra Horstium de aceto, an separatione spiritus vini producatur?* 35. *Acetum ex mente Auctoris quomodo producitur?* 36. *Phlegma in vini & aceti destillatione contrario ordine progreditur.* 37. *Post aceti destillationem plus salis acerrimi in fecibus quàm vini phlegmate reperitur.* 38. *Vinum quò generosius eò acetum oritur nobilius.* 39. *Acetum quò vetustius eò acrius.* 40. *Acetum radicatum volatilisatione salis fixi acuitur.* 41. *Spiritus aceti contrariam à spiritu vini obtinet naturam.* 42. *Humores melancholici vnde coaceruantur?* 43. *Humores melancholici quales?* 44. *Acetum an per se, an verò per accidens refrigeret?* 45. *An in curatione vlceris pulmonis apud phthisicos plus aëri sicco quàm igneis internis praesidiis sit attribuendum?* 46. *Decoctum ligni sancti pro phthisicis curandis.* 47. *Decocti radicis Chinae effectus.* 48. *Conserua rosarum ab Auicenna contra phthisin laudatur.* 49. *Historia de foemina in periculosam haemoptysin incidente.*

incidente. 50. Hæmoptysis quomodo restringitur? 51. Remedium pro sputo facilitando & tussi lenienda. 52. Decoctum Chinæ ad curandam hæmoptysin salutare.

D. DANIELI SENNERTO, *MICHAEL DORINGIUS, D.*

SI Quod per Rhedarium ad tuas proximas, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande,* nihil responsi à me accepisti, ne ægrè feras, oro: verè enim affirmare audeo, tantùm otij subtrahere mihi non potuisse, vt vel ad illa saltem quæsita, quæ lectiones tuas practicas concernunt, responderem. Ne itaque diutius à me detinearis, horis succisiuis, quæ ad tuas respondendum videbantur, annotare placuit: Ad sudoriferorum in febrium intermittentium, ex interno humorum apparatu, & obstructionibus sæpè oriundarum, principiò vsum quod attinet, scripsi de eo satis dilucidè meam sententiam *in Notâ ad Pollionem,* quam die 19. Aprilis anni præsentis tibi diiudicandam transmisi: Incommoda ex eorum exhibitione metuenda, vt vel declinanda, vel quanti etiam, si vel maximè subsequantur, æstimanda sint, in litteris, quibus diem S. Iohannis profestum subsignaui, breuiter aperui. Excipis verò tu contrà ista dubitando, & metuis, ne materia, quæ in mesenterio & vicinis locis plerumque hæret, in venas, & alias nobiliores partes sæpè etiam in articulos pellatur, iisque partibus impingatur, & posteà periculosorum, & diuturnorum morborum causa sit, quale quid etiam monuerit Ieremias Gesnerus *in appendice ad Tractatum Monardi Vom schnee vnd eisen.*

Sennertus quid metuit, excipitque contra responsum Auctoris de vsu sudoriferorum in febribus intermittentibus ex interno humorum apparatu & obstructionibus oriundis.

Ad hanc instantiam è dictis meis litteris patet responsio. Nimirum vitæ genus, diæta prægressa, communis morborum status, &c. quid factu opus sit, sufficienter monstrabunt. Clysterem & leniora illa, mannam videlicet & cassiam, non sufficere ad materiam in nostris corporibus è primis viis euacuandam, de vestri loci, non de nostris hominibus verificari, lubens concedo. Potus enim vester aluum perinde atque noster non lubricitat: Vnde non mirum, cùm, vt vestri homines fortioribus purgantibus indigeant, tùm chronicis febribus, & inprimis tertianis spuriis, vt plurimùm subiecti sint, paucique è vestrâ Academiâ sine febri in patriam redeant; cuius rei in suâ *Medicinâ Hermeticâ, lib. 9. cap. 4.* mihi *pag. 438.* etiam meminit Henricus Nollius. De nostris credas, licet, clystere domestico, è solâ cereuisiâ nostrate, Butyro, & melle præparato, quandoque plus educi, quàm à fortiori aliquo cathartico. Neque necesse est, vt tota illa materia in primis viis subsistens, tollatur. Sufficit enim aliquam saltem ipsius partem initio auferri, vt sudorifero liberior pateat transitus; potestque deinceps, quod restitit, aliis euacuantibus educi. In sudoriferis, si præterea decens delectus instituatur, & ea quæ temperatiora existunt, sumantur, sicque illud etiam vulgare, NE QVID NIMIS in ciendo sudore attendatur; minor in eorum exhibitione error committetur, illaque à te obiecta nocumenta facillimè euitabuntur. Quin si vel maximè conspicuus sudor non subsequatur: μίασμα tamen, siue putridum, siue malignum per insensibilem transpirationem excludetur, hæcque ipsa si prohibita sit, & eius vitio febris accesserit, procurabitur, quæ quanta sit vtilitatis in febribus ipsemet *lib. 2. de febribus, c. 8.* inculcasti.

Auctor ad Sennerti instantiam respondet.
Mannam & cassiam non sufficere ad materiam è primis viis euacuandam de quibus intelligendum.
Differentia potus VVittebergensis & Breslensis.
VVittebergæ degentes quibus morbis vtplurimum sunt subiecti?
Clyster domesticus Breslensis quomodo conficitur.
Eius vires.
In sudoriferis decens delectus instituendus.

Est mihi in vsu talis puluis, quem primùm ab anno 1616. nonnullis familiis tantùm, nunc vltrà annum, pro communi, sed ditiorum, vsu, in Officinis parari sino. ℞. *C. C. vsti præparat. oculor. cancri præparat. cranij humani præparat.* an. ℈. ij. *smaragd. præparat. saphiri præparat. hyacinth. præparat. rubin. præparat. vnicornu veri,* an. ℈. j. *fol. auri, argenti,* an. N°. iij. M. F. Puluis. Hunc ad repentinos quoscunque ferè insultus, si Medicum protinus habere nequeant, commendo, exhibendum cum *aquâ veronicæ, cardui benedicti,* vel simili. Is quantum præstiterit, & quàm sæpè febres etiam sub primam inuasionem depulerit, illæ ipsæ familiæ testificabuntur. In malignis certè maximè proficuum deprehendi: Quo cùm lubentissimè alij etiam Medici vtantur, rem tibi non ingratam me facturum putaui, si eius descriptionem tecum communicarem; quam vt boni consulas, & eâ cum magno, si ita placuerit, ægrotantium commodo vtaris, ex animo precor. Abrahamus Seillerus *in Epistolis Scholzianis 7. 9. & 14.* describit puluerem è smaragdi, hyacinthi, margarit. corall. præpar. scobis eboris, & boli Armeni partibus æqualibus conficiendum: quo se felici cum successu, ad quietem conciliandam, & vires roborandas, vsum esse profitetur. Idem de puluere meo verum esse, experientia pluries comprobauit: Non igitur præter rationem magni à me æstimatur. Pro rei istius certificatione hanc recentissimam historiam adducere placet.

Puluis sudorificus Doringij.
Eiusdem effectus.
Puluis Seilleri ad quietem conciliandam & vires roborandas.
Idem de puluere Auctoris experientia pluries probatum.

Vir quidam in hac vrbe primarius, annos aliquot suprà 40. natus, staturâ procerus, habitu corporis ἄσαρκος, temperamento melancholicus, vnâ, atque alterâ ab hâc septimanâ, ob lustrationem Equitum publicam, Polonorum prorumpentium causâ institutam, (cui cùm ipsus ob certas causas interesse non posset, dedecori sibi futurum metuebat) curis tentari, & vt ipsimet, nec non quibusdam adstantibus videbatur, doloribus nephriticis (quibus aliàs non rarò obnoxius fuit) affligi cæpit: Die abhinc secundo, qui erat D. Matthæo sacer, cùm pridie, & hoc ipso die aluum non exonerasset, paraphrenesi, citrà tamen calorem præternaturalem, & pulsus crebritatem, corripitur, propter quod ad interrogata, rarò quicquam rectè respondere, varia, titubante lingua, mussitare, balbutire, nullam vtplurimùm vocem articulatam, (quantumvis id conaretur) proferre, de admissione clysteris solicitatus lamentari, cùm cernebatur, tùm audiebatur. Cùm ergo ad clysteris assumptionem nullis precibus persuaderi posset; casus autem iste subitaneus, omnes adstantes grauiter mecum percelleret, abdomen vnguento de arthanita inungi iussi, vt inde aluus laxaretur. Ab infrà præscripsi hanc potiunculam. ℞. *Aq. nostræ bezoardicæ, syr. acidi simpl.* an. ℥. j. ß. *puluer. nostri polychresti* ℈. j. *smaragd. præparat.* gr. v. M.

Potiuncula Doringij pro aluo soluenda.

Præcepi, vt hora octauâ nocturnâ, vna tertia, media nocte, altera, sextâ denique matutinâ, vltima pars, ipsi porrigeretur: Ægrè enim, & vbi mente integrè constat, medicamenta admittere dicebatur. Primâ dosi vsus, non multò pòst somno corripitur, qui ad vnam atque alteram horam extenditur. Post mediam noctem porrigitur altera. Tertiam capere noluit: Manè aluus sponte soluitur, & biliosissima, ac si croco tincta fuissent, deiicit. Paraphrenesis tota disparuit. Ecce! malignas illas euaporationes biliosas medicamentum istud suppressit, temetsi nullus sudor sequeretur; Smaragdum ratione capitis peculiariter adhuc nec malè fuisse additum, ipsemet iudicabis. Ne autem quicquam desiderare possis, placet cùm meam aquam bezoardicam (quæ mihi cum aliis Medicis in frequenti vsu) tum syrupum acidum à D. Bucretio p.m. sic appellatum, & à se, (vti aiebat) inuentum, hoc in loco describere.

Aqua, syrupus, & sal bezoardicus noster. ℞. *Succorum acetosæ, borraginis, buglossæ, flor. aquilegiæ, tunicæ, rosarum, violarum, cyani, consolidæ regalis, bistortæ, calendulæ, galegæ, scordij, petasitidis, cardui benedict. chelidonij mai. oxylapathi, veronicæ, plantaginis, verbenæ, tormentillæ, pentaphylli, portulacæ, myrrhidis, melissophylli, citri, limonum, granatorum, cydoniorum, aurantiorum, fragorum, bacc. rub. idæi,* an. ℔. ß. *aceti vini acerrimi* ℔. j. In his infunde per triduum, in vase vitreo probè obturato, *flor. nymphea, papaueris erratic. buglossæ, borraginis, violarum, tunicæ, aquilegiæ, calendulæ,* an. M. j. *rad. scorzoneræ* ℥. iij. *ieruæ* ℥. j. *sem. napi, citri, acetosæ, aurantiorum, cardui bened. aquilegiæ, portulacæ* an. ℥. ß. *cortic. citri sicc.* ℥. j. ß. *scobis CC. non vsti,* ℥. iij. F. s. a. in vasis vitreis per B. M. destillatio, suspendendo in alembico nodulum, ex syndone chermesina, cui inclusa sint sequentia. ℞. *spec. trium santal. corticum citri sicc.* an. ℥. ß. *granor. chermes,* ʒ. iij. *ligni aloës* ʒ. j. ß. seruetur in vitro, tandem adiiciantur *folia auri finissim. argenti finissim.* omnium incisorum an. N°. vj.

Aqua, syrupus & sal bezoardicus Doringij.

Non autem diutius vrgeatur destillatio, quam dum guttæ imbecillioris saporis deprehensæ fuerint. Tunc enim, quod remansit, coletur, cum forti expressione, & cum sacchar. s. q. F. s. a. syrupus clarificatus, qui seruetur in vase terreo. Ex iis, quæ residua manent, tam post succorum expressionem, quàm aquæ destillationem, paretur pòst incinerationem sal bezoardicus.

Syrupus acidus D. Bucretij.

℞. *Aceti rosarum, vel garyophyllorum coronariorum, vel baccorrum rub. idæi,* quantum placet vel q. s. ad acetositatem v. g. ℔. j. *sacchari albi* ℔. ß. Bulliant in cucurbitula vitrea, lento igne, super arenam per horas ferè duas. Factâ deinde residentiâ colentur, & sic sordes sacchari separabuntur, quæ sensim auferendæ. Stet ita separatum & colatum in sua cucurbita in digestione, scilicet in tepido calore fornacis, aut foci, dies aliquot. Interim siquid sordium resederit, colatura curiosè auferatur. Affundatur *spiritus vini* ʒ. ij. iij. *plus minus,* ad aceti acrimoniam reprimendam, & suauitatem quandam etiam conciliandam. Ponatur rursus in arenam lento igne subiecto. Affunde *syrupi acetositatis limonum, citri, de corticibus citri,* an. ℥. j. ß. agitentur, & conquassentur, lenissimo igne, vt prius, per horam plus minus: in fine affundendo *olei cinamomi* gutt. vj. *spir. vitrioli* ℈. ij. ac seruetur vsui. N. 3. Simplex acetosus sine, compositus cum *oleo cinamomi* paretur.

Syrupus acidus D. Bucretij.

Angeli Salæ sententiam quod spectat, si paulò diligentius perpendatur, tota damnanda non est, modò dextrè explicetur. Neque enim negat Sala, in primis quoque viis malignam sæpè humorum saburram latitare, eamque benigniore medicamento subtrahendam esse. Hoc saltem negare videtur, vitiosos istos humores, primò & principaliter febris ipsius causam esse.

De Angeli Salæ sententia circa vitiosos humores quid statuendum?

Quâ quidem in re non vsque adeò malè loqui mihi videtur. Distinguendum autem necessariò inter μίασμα, & fomitem. Tolle μίασμα, & σηπεδονῶδες πιεῖλωμα, fomes febrem per se non progignet. Attestatur huic doctrinæ communis praxis. Quoti enim quotidiè nobis offeruntur curandi, qui citra febrem magnam, non in venis à caua tantùm oriundis, sed mesaraicis etiam, & primis viis cumularunt cacochymiam, duritie insuper alterutrius, vel vtriusque hypochondrij simul afficiuntur: Fomitem hîc amplum esse, sed deficere solùm μίασμα febrile, ipse proculdubio, confiteberis.

Μίασμα & fomes differunt.

Post febres diuturnas consequi cachexias, & hydropes, extinctâ iam febri, res est admodùm vulgaris: Vides ergo, mi Sennerte, non præter rationem, me inter μίασμα, & fomitem distinguere, illudque per sudorifera expellendum, hunc per purgantia, & venæsectionem præcidendum, obstructionésque, si quæ in visceribus hæreant, reserandas monere. Quid autem incommodi ex vsu purgantium in principio exhibitorum, ægro immineat? ex me scire cupis. Dicam paucis. Μίασμα, putridum, & febrile, purganti non æquè atque sudorifero, & epithemati, vt sic vocem, magnetico cedit; purgantibusque præsertim vehementioribus humores nimiùm commouentur, & perturbantur. E quorum vtroque hæc consequuntur nocumenta. Per illud enim relicto μιάσματι febrili, putredo latius serpit, ipsaque deinceps intenditur febris, & prolongatur; Per hoc verò μίασμα, humoribus penitiùs imprimitur, & subtractis tenuioribus (hæc enim ad expulsionem aptiora) crassiora vasis arctius impinguntur, atque obstructiones adaugentur, febrisque nihilo citius remittet: quin labefactatis inde visceribus, & nouis subinde coaceruatis humoribus, malum sæpenumero malo aggrauatur. Huius rei testis est ipsa experientia, vtpote, quæ dudum docuit, Quartanas, nimiis & violentioribus purgantibus sæpè exasperari potius, quàm iugulari; vt propterea inter Medicorum scandala vulgò per opprobrium relata sit.

Cachexia & hydropes febrem diuturnam sequuntur.

Μίασμα & Fomes diuersimodè curantur.

Auctor quid incommodi ex vsu purgantium in principio exhibitorum ægro immineat, exponit.

Quartanæ nimiis & violentioribus purgantibus sæpe exasperantur potius quàm iugulantur.

De humorum in febribus continuis coctione lubens tibi assentior; & aphorismum illum Hippocratis, *Concocta medicari oportet, non cruda*, de iis, vti & morbis cum febribus complicatis potissimum intelligendum esse, tecum itidem statuo: In intermittentibus ipse etiam hæsito; videtúrque Eustachius Rudius, iuxtà tuam *de febribus*, *pag.*220. allegationem, rectè omnia docuisse; quod humores in primis, seu publicis viis consistentes, omni tempore vtiliter medicamento purgante educi possint: cùm enim impurtes sæpè sint, nec sanguini exactè permisti, ductum medicamenti purgantis facilè sequuntur: idque eò promtius, quò corpus magis fuerit εὔροον; quod si non sit, vt tale per aperientia euadat, studendum. Intereà hoc dissimulare non possum, quod quando *ibidem*, *pag.* 248. in intermittentibus præter concoquentia sic dicta, & præparantia aliis adhuc alterantibus opus esse scripsisti, quæ illam vitiosam dispositionem in parte, (de quâ plura habes *pag.*456. *& seq.*) in quâ fomes mali hæret, quæque in singulis paroxysmis humorem vitiosum in febribus periodicis suppeditat, tollant, & emendent; quod ad ipsarum feliciorem curationem faciat, magnum quid adduxisse videaris: Ita enim reuerà plerumque fit, vt tametsi humor vitiosus purgantibus tollatur, tamen tantundem eius iterum generetur; imò nonnunquam plus: cùm medicamenta purgantia dispositionem illam vitiosam augere possint, vt quantò plus purgetur, tantùm rursus purgandum restet. Dispositio illa quid reuera sit, & vnde dependeat? certò definire posse, hoc opus, hic labor est. Aperiam breuiter, quid mihi nunc hac de re in mentem venerit. Dixi enim paulò ante; si febrile μίασμα quamprimùm subtrahatur, fomitem, quis aut qualis is etiam sit, per se febrim non progeniturum. Ad μιάσματος igitur subtractionem omnis diligentia primariò intendenda: subtrahetur verò id eò facilius, quo cœperit recentius, vires magnas nondum acquisiuerit, humoribus altius immersum non fuerit, eosque impensius inquinauerit, aut etiam viscus aliquod obsederit. Cùm ergo veluti ex antea dictis liquet, μίασμα illud, vel per sudoriferum ab intra exhibitum, vel epithema foris applicatum, præ aliis ferè omnibus optimè eiiciatur, talium certè vsus nullo modo reiiciendus, sed quam ocyssimè instituendus erit.

Auctor de humorum in febribus continuis coctione cum Sennerto conuenit.

Eustachij Rudij de humorum in intermittentibus coctione doctrina approbatur.

Laudatur Sennertus in intermittentibus præter concoquentia & præparantia alia alterantia vti valde necessaria admittens.

Iudicium Doringij de dispositione vitiosa in parte in qua fomes mali hæret, quid sit & vnde dependeat?

Μίασμα recens facilius subtrahitur.

Quod igitur talibus, vbi tardius adhibitæ fuerint, nihil proficiatur, μίασμα febrile nimis exaltatum, & iam viscus aliquod occupasse, indicio erit. Μιάσματα talia in venis & reliquo corpore diu contineri, & certis interuallis moueri, ac paroxysmorum auctores esse posse, epilepsiæ, veneni canis rabidi, nec non inquinamentorum post alia venena in corporibus relictorum, quæ & ipsa sæpè statis periodis mouentur, exemplis rectè confirmas *de febribus, pag.*499. Miasmatibus eiusmodi expugnandis principaliter dicata videntur, specifica febrifuga, qualia sunt iuxta Crollium *pag.*227. *Calx testarum, cochlearium aquaticarum, & rursus pag.* 178. *aqua absinthij, & rutæ*, iuxta nonnullos *cranium humanum præparatum*; iuxta Matthiolum super Dioscoridem *lib.* 2. *cap.*73. *stercus è canibus ossa comedentibus*, Cochlearis mensurâ, in accessu ex vino præbitum, inscio patiente: iuxta Gesnerum *in Epistolis pag.*63.74. *&* 97. *succus gentianæ*, iuxta Platerum *in Obseruationib. pag.* 269. 273. *&* 285. *aqua tabaci, ibid. pag.*269. 282. 288. *&* 291. *aqua gentianæ, centaurij minor:* iuxta quosdam *succus hypericonis, verbenæ*, iuxta nonnullos *succus fœniculi, & plantaginis cum aq. rosarum, & pauco vino, vel aceto*; iuxta alios alia. Ea autem omnia sudorem mouendo vires suas exserere vtplurimum deprehenduntur. Verè igitur scripsisti *de febribus, pag.*542. Inquinamentum febrile post paroxysmum relictum, ne reliquos humores iterum inquinet ac corrumpat, discutiendum, & è corpore expellendum esse; quod commodissimè per sudorifera fiat: ideóque vix aliquam febrem integrè & perfectè, ac sine recidiuæ metu, sine sudore curari, ac solui. Quod si sit, equidem quo maturius sudorifera dabuntur, eò citius ægri à febribus liberabuntur. Hinc non nisi in principio rectè ea vsurpari, ipsemet putas, *ibid. pag.*254.

Μιάσματα diu in venis & reliquo corpore contenta quot malorum auctores esse possint?

Μιάσματα inueterata quomodo curari credantur?

Inquinamentum febrile post paroxysmum relictũ sudoriferis commodissimè expellendum.

Aciditatem in oxygalacte, (quo quosdam apud phthisicos vti, si valde sitiant, & febricitent, ad caloris extinctionem, refert Forestus *lib.* 16. *Obseru.* 57. *in Scholio*) vim refrigerantem satis prodere scribis: Quo sanè ipso occasionem luculentam mihi subministras, quærendi; numquid acida quatenus talia, per se, vel ex accidenti sint frigida? Etsi enim communiter cum ratione effectus, hoc est refrigerationis, tum causæ efficientis (quæ statuitur partim calor extraneus rerum calorem interiorem euocans, partim frigus internum calore euocato superans, & prædominans, vt prolixè hac de re agit *Ioh. Brauus, de saporum, & odorum differentiis cap.*3.) frigida absolutè censeantur: non sunt tamen contemnenda, quæ fortassis in contrarium obiici possint. Non adducam hoc in loco quæ Langius *l.* 2. *Ep.* 33. ad demonstrandas caloris in aceto actiones, in medium attulit; spiritus vitrioli, sulphuris, nitri, & similes, quod sint caustici, notissimum est: Iidem tamen ardores ita restinguunt, vt & pyrium puluerem ἀφλόγιστον reddant, de Quercetani testimonio *lib. de Priscorum Medicinâ cap.* 8. Per se ne an verò per accidens hoc præstent? dubium. Galenus de aceti qualitatibus inuestigandis admodum sollicitus, postquam *lib.* 1. *de simplicium medicam. facult. cap.* 17. contrarias aliorum sententias proposuisset, & quosdam calorem quidem quendam (nempe qui à putredine inducatur) illi attribuere, quendam verò etiam (videlicet natiuum, ac proprium) detrahere dixisset, non multum sanè abesse scripsit, quin illorum laudaret sententiam, in eamque promtè accederet, próque hac assertione, atque opinione, pericula omnia subiret, si quam machinam, aut artem inuenire posset, sicut in lacte contrariarum partium separationis, ita hîc quoque.

Aciditas in oxygalacte vim refrigerantem prodit.

Acida quatenus talia, an per se vel ex accidenti sint frigida?

Spiritus vitrioli, nitri & sulphuris, &c caustici sunt.

Pyrium pulverem ἀφλόγιστον reddũt.

An per se an verò per accidens, dubitatur.

Galeno de aceti qualitatibus sollicito quid contigit?

Profectò si destillandi artem tenuisset, ex isto labyrintho se haud ita difficulter expediuisset. Monstrauit autem hanc diuersarum partium in aceto segregationem Quercetanus *de signaturis rerum internis, in Responsione pro veritate Hermeticæ Medicinæ cap.* 20. nec non *in tetrade grauissimorum capitis affectuum cap.* 7. docuitque acetum vini, non nisi post deperditum aut separatum spiritum fieri posse; quomodo idcircò acescat, quod salem solùm armoniacum, volatilem & acrem, nec non vitriolatum retinuerit, quem sibi semper habeat latenter coniunctum, (comprobat hoc euidentissimè cùm spiritus vitrioli, per terram sigillatam coagulatus, tum eiusdem spiritus vitrioli philosophicus, mercurio sublimato, formâ siccâ inuisibiliter vnitus) à quò qualitatem, & vim obtineat longè aliam, quàm frigidam, & siccam, sed modo dirimentem, & resoluentem potius, ca quæ duriora, & fixioris ac solidioris sunt substantiæ; modò coagulantem, quæ mollioris, & magis spiritualis sunt corporis. Quæ etsi aciditatis causam apertius, quam quæ à Brauo è Galeni monumētis congeruntur, ex parte exprimant: curioso tamen inuestigatori, per omnia non satisfaciunt. Recordor enim nunc eorum, quæ mihi Giessæ olim, vel ante duodecennium super hac re in mentem venerunt, quæque Horstio tum temporis in publicâ quadam disputatione, opposui. Etenim si separatione spiritus vini acetum producitur: E. vel in ipsâ spiritus destillatione, tenuiore, & dulciore ipsius parte egressâ, guttæ subsequentur acetosæ; vel abstracto omni spiritu, ex eo quod residuum erit, fiet acetum. Atqui falsum esse vtrumque consequentis membrum, confirmat ipsamet experientia, vt proinde aliâ probatione non egeam. Horstius quid ad hæc responderit, amplius non memini. Ipse igitur in eam deueniebam opinionem, acetum è vino, vel aliis etiam rebus, oriri per spiritus illius dulcis, & summè volatilis quandam fixionem. Pro huius autem rei assertione documenta afferebam hæc. Primò, quod in vini affecti destillatione contrario ordine progrediatur phlegma. In illius siquidem spiritum sequitur, in huius præcedit. Secundò quod post aceti destillationem in fecibus plus, quàm vini phlegmate, salis acerrimi reperiatur. Hæc tum temporis.

Quercetani doctrina de diuersarum partium in aceto segregatione.

Auctoris argumentum contra Horstium de aceto, an separatione spiritus vini producatur?

Acetum ex mente Auctoris quomodo producitur.

Phlegma in vini & aceti destillatione contrario ordine progreditur.

Post aceti destillationem plus salis acerrimi in fecibus quàm vini phlegmate reperitur.

Pro maiore præsentis opinionis stabilimento succurrunt subsidiariæ rationes aliæ. I. Quod quò vinum generosius, eò acetum oriatur nobilius. II. Quod quò acetum vetustius,

Vinum quò generosius eò acetum oritur nobilius.

Acetum quò vetustius eò acrius.

stius, eò existat acrius, quoniam, vt è Galeni sententia *l.11 simpl.medic. cap. de adipe*, item 3. *de compos.med.* monet Matthiolus super *Dioscoridis libr.5. c.17.* vinum, mel, acetum, oleum, adeps, vetustate calidiora fiunt. III. Quod acetum radicatum volatilisatione salis fixi acuatur. IV. Quod spiritus aceti contrariam, ac spiritus vini, naturam obtineat. Hic enim φλόγιςος, ille ἀφλόγιςος est; instar nitri, aut sulphuris fixi. V. Quod ob frustratam alimentorum πνδυμάτωσιν, humores melancholici in corporibus nostris coaceruentur, qui & ipsi acidi sunt.

Acetum radicatum volatilisatione salis fixi acuitur.

Spiritus aceti contrariam à spiritu vini obtinet naturam.

Humores melancholici vnde coaceruantur?

De πνδυματώσεως denegatæ incommodis pulchrè disseris in disputatione *de scorbuto commentario ad thesin* 5. Humores autem melancholicos acidos esse, communis fert opinio. Atque hæ meæ sunt de generatione aceti redintegratæ speculationes: quæ num aliquid probabilitatis obtineant, tu per occasionem videris. Vt vt verò acetum proueniat; vtro tamen modo, per sese, aut per accidens, refrigeret? dubium adhucdum existit. Sanè si Galeno credimus *l.1. de simpl. fac. cap.19.* per se vtrique refrigerat, vtpote cùm ipsius opinione quidem omninò frigidum sit, interim tamen quendam etiam calorem obtineat, qui acrimoniæ ratione per accidens spatio temporis mediocriter corpora calefaciat, tametsi id non vbique, sed in quibusdam duntaxat possit efficere: Nam laxis, inquit, ac doloris expertibus tumoribus, neque protinus, neque postea caloris sensum aceti vsus commouet, mordicatio tamen in illis quædam percipitur, ob quæ sæpenumero iis qui intemperanter vtuntur, tenuis quidam rubor recurrit. Itaque neque primario, neque proprio temperamento, excalefacere videri possit, sed acrimoniæ morsu irritare.

Humores melancholici quales?

Acetum an per se an verò per accidens refrigeret?

Galeni opinio.

Quercetani.

Quod si verò iuxta Quercetani dogmata, sali acido, vim, ratione objectorum, contrariam tribuamus, quæ corpora quidem dissoluat, spiritus autem coagulet; rectius fortassis fecerimus, si acetum, quatenus exhalationes nitrosulphureas, ardores, atque inflammationes progignentes, compescit, & figit, per accidens refrigerare dixerimus. Caloris enim opera tam ab ipso aliàs educitur conspicua, vt sensum ipsum reuerà negare dicendus is sit, qui hanc negare præsumpserit.

An in curatione vlceris pulmonis apud phthisicos plus aëri sicco quàm igneis internis præsidiis sit attribuendum?

Aëri sicco te in curatione vlceris pulmonis apud phthisicos plus tribuere, quàm igneis internis præsidiis, affirmas. Quâ quidem in re, si sulphurata, therebinthinata, & his similia intelligis, facilè me adstipulatorem habere potes. Aërem tamen cum siccitate calidum, sed moderatum esse oportebit: Vt enim frigidus in vniuersum omnibus, iuxtà *Hippocratis l.5. aphorism. 20. & 22.* ita maximè pectoris vlceribus, ipsique pectori per se est noxius, secundùm *eiusdem libri aphorismum* 24. moderatè interim calidum esse debere dixi: qualis si per se talis non sit, arte procurandus, temperatisque suffiribus ex *olibano, mastiche, succino*, & huius generis aliis alterandus: plus enim iusto calidior, præterquam quod spiritus resoluit, & sudorem facilè elicit, inspiratione ad cor tractus, illud magis incendit, & febrilem, hecticumque calorem intendit.

Decoctum ligni sancti pro phthisicis curandis.

De Arcæi phthisicos per decoctum ligni sancti ratione curandi, scripsi anno 1620. Februarij *lib. 22.* Eandem in vsu habuit Erastus, vt videre est inter *Cratoniana cons.* 88. & apud *Schenckium, l.2. obseru.* 145. Commendauit ipsam mirum quoque in modum Ingrassias, *Consilio pro fistula Ducis Terræ nouæ*, & luculentis historiis illustrauit: quas, si ipsusmet Ingrassiæ scriptum tibi in promtu non est, apud *Schenckium, d. l. obseru.* 144. reperies. Dicit autem Ingrassias, quod tametsi vsus tempore, corpora non protinus impinguescant; tamen quia ligni præcipua vis sit, vt non prauos modò humores, sed malam etiam intemperiem, omnemque luem, quæ atrophiæ causa existit, corpusque vix nutriri permittit, remoueat, obesiora, & robustiora deinceps euadant. Alphonsus Ferrus igitur, *l.2. de ligno sancto, c.15.* non immeritò contendit, quod huic morbo salutare sit, & vniuersis simplicibus aliis præstet.

Decoctum radicis Chinæ effectus.

A radicis Chniæ decocto, vt hoc etiam adiiciam, aliquandiu potato, mulierem illam, cuius morbum in alterâ historia medica pertractat, obesiorem, & toto corpore firmiorem factam Author est *Hieronymus Perlinus in Institutionibus Medicis, p.70.* Hic ipse Perlinus est, cuius meminit *in exercitationibus Medicis de Peste Dauid Verbezius, p.65.* quod in declamatione aduersus morborum contagionem impiam, ac deplorandam, Italorum timiditatem, & detestandam præseruandi ab imminente Peste, Vrbes, ac Prouincias consuetudinem, satis pathetice descripserit. Eundem decocti Chinæ effectum (de quo antehac nonnihil dubitabam) in fæmina quadam annos aliquot suprà 40. natâ, à multis annis valetudinariâ, & varici ob diuersarum partium vitiosam constitutionem, affectibus subinde obnoxiâ, tum verò temporis præter acres ad pectus defluxiones, insigni totius corporis atrophiâ, laborante, ipsius annotaui, postquam per mensem eo vsa fuisset.

Conserua rosarũ ab Auicenna contra phthisin laudatur.

Quantis laudibus contrà phthisin Conseruam rosarum extollat Auicennas, in ipsius *opere l.3. fen.10. tr.5. cap.6.* legere poteris. Cum enim qui obnoxij sunt huic morbo (verba transcribo Foresti è *lib. 16. obseru. 57. Scholio*) calido sunt hepate, vel ventriculo, (quod vtile non est) vel corde, à quibus fumi acres ad cerebrum eleuantur, qui pituitæ commixti penetrationem addunt, & ad pulmones demittunt, sacchаro rosato tabulato, vel conseruâ rosarum antiquâ, noctu sumta, aliud præstantius remedium dabitur nullum. Quod si penes ligni, vel chinæ decoctum porrigatur, isti sine dubio maiorem securitatem conciliabit, & omni formidine supercalefactionis assumentes liberabit. Nolo autem in eius celebrationem plura Auctorum testimonia conquirere: hoc solùm, quia coronidis loco (plura enim propter Tabellarij abitum scribere, adeóque ad singula tuarum litterarum capita, residua, nunc temporis respondere non licet) attexam, facere non potui. Nimirum ante mensem curæ meæ sese concredebat fœmina nobilis vidua annos aliquot suprà 30. nata, staturâ procerâ, habitu excarni, quæque non marito tantùm phthisico defuncto, sed aliis item agnatis, & cognatis, phthisicis cùm decumbentibus, tum morientibus conuixit, iuxtà adstitit, & ministrauit. Ea tum in periculosam incidit hæmoptysin, quâ per vices maximam sanguinis spumosi reiiciebat copiam. Ei cùm hæmoptysin vsu rotularum, syruporum, conditorum, & aquæ magistralis, in ipsius gratiam peculiariter à me descriptæ, restrinxissem, pus per vrinas copiosè expurgari, & tussis minus ipsam molestare cæpit. Aquâ absumptâ pro sputo facilitando, & tussi, si nimiùm infestaret, leniendâ, rotulas è Lohoch de pulmone vulpis, nec non species pro decocto quotidiè bis hauriendo, ex herbis betonicæ, veronicæ, saluiæ syluestris, scolopendriæ, sanguisorbæ, botryos, scabiosæ, hederæ terrestris, pulmonariæ vtriusque, radicibus tussilaginis, helenij, consolid. mai. & chinæ in maiore dosi, ordinaui, noctúque conseruam Rosarum antiquam sumi jussi.

Historia de fœmina in periculosam hæmoptysin incidente.

Hæmoptysis quomodo restringitur?

Remedium pro sputo facilitando & tussi lenienda.

Horum vsum cùm per dimidium mensem, ex meo præscripto continuasset, non tantùm spirandi difficultas cum tussi maximam partem remisit, sed etiam à cibo, quem cum voluptate, & decenti appetitu cepit, adeò refecta est, vt nunc multò, quàm ante decubitum habituosior, sit reddita. Suasi, vt imposterum solo Chinæ decocto, rotulis de Lohoch è pulmone vulpis, & conseruâ rosarum, (quam ipse ante annos octo paratam subministro) vteretur. Spero enim ex his satis rectè ipsam conualituram.

Decoctum Chinæ ad curandam hæmoptysin salutare.

Ad quæsita tua, Lectiones Practicas reiterandas, concernentia, respondi aliàs, vt haud videam, de qua re mihi fortè adhuc monendus sis. Ipsemet enim pro singulari tuâ prudentiâ facilè dispicies, quid è tuo honore, & Lectorum vtilitate futurum sit. Ingratitudinem hominum ne verearis. Semper enim quibus placitura tua sint, reperies: qui si pauci quidem, modò boni sint, satis erit.

Tantùm hâc vice. Ad reliqua aliàs. Bene vale, & salue. Finiebam Breslæ, die 7. Octobr. Anno 1622.

NOTÆ.

1. *D. Sennertus ad M. Ioh. Neumeisterum Medicum Naumburgensem in Epist. m. s.*

Quia inprimis de febre doctrinam ventilare constitui, de ea amplius aliquid addere placet, & de iis tuum, quem diligenter talia perpendisse video, iudicium audire. Habet vulgus vsitatum in febribus remedium, quod à vulgari quidem curandi febres ratione in practicorum libris descripta non parùm dissidet; quatenus tamen iuuat, vt ad methodum reuocetur, necesse est. Curat nimirum non rarò vulgus, febres tam intermittentes, quàm continuas & malignas per puluerem cardui benedicti, & alia sudorifera; quod etsi contra vsitata Medicorum præcepta sit, si tamen iuuat, ratione non caret. Et mihi quidem istâ ratione hæc curatio niti videtur, quod in febribus non aliter sese res habeat, vt in peste. Vt enim in peste à contagio quædam corruptio inuadit humores; quæ si per sudorem discutiatur, putredo amplius non serpit, neque humores reliqui inficiuntur: ita reperire est alia quædam medicamenta, qualia & Platerus exhibet, *syr. de s. papaueris, aq. tabaci*, quæ humores vitiosos non tollunt, sed in iis saltem seu putredinem, seu incendium sistunt. Nonnunquam & nostri homines spiritu vini cum semine carui, vel quibusdam aromatibus sumto febres depellunt, quod proculdubio accidit, quod ventriculus hoc modo roboratur: Si enim ventriculi vitio febris oriatur, ea non curatur, nisi ventriculus pristinum robur adipiscatur.

2. *Neumeisterus ad Sennertum, in Ep. m. s. resp.*

Quæris de ratione curandi febres per sudorifera, quâ ego frequenter vtor, attamen in intermittentibus magis, quàm continuis. Certè nisi sint interdum nonnulla impedimenta, hunc modum & rationalem, & optimum arbitror, tum propter adductas à te causas, tum quia in omni febre proximè & immediatè adest insensilis transpirationis vel diminutio, vel omnimoda interuersio. Demonstratur hoc, variè: & quidē corpus nostrū ψυχρόν vocatur propter hāc transpirationē. Et qui corpora habent

habent facilè transpirabilia, non facilè febribus corripiuntur, & vicissim, & econtrà.

Et in febrium principiis non solùm sudare homines nequeunt, ideóque nec sufficienter transpirare, sed etiam quamprimum sudare incipiunt, sanationis spes aduenit, & horror ille in inuasione intermittentium & continuarum, non de motu bilis testatur, sed de motu salsi sudoris & materiæ proportionatæ insensibiliter exhalandæ. Exemplum habemus, si post balnea calida frigere incipimus. Et quis motus bilis in febribus à pituitâ? in febribus à melancholiâ? Imò omnes pene causæ Recidiuarum testantur de insensili transpiratione rursus prohibita. Et cum epidemiæ febres grassantur, sæpissimè videmus plurium hominum eandem dispositionem, eadem penè symptomata, corpora iamiam febricitantia habere, quæ tamen quod sudant (etsi euidenter non sudant, cutis tamen humecta apparet) ad πύρωσιν non perueniunt. Atque hoc frequentissimè mihi iam obseruatur.

3. *Idem ad eundem.*

Scio quendam concionatorem plures rusticos pleuriticos sanasse; in principio statim exhibito Iuniperi oleo destillato ad guttas octo, aut sedecim, quod sanè ego non imitarer. Et quod Empirici multi sudoriferis & aliis calidissimis febres curant, causam puto, non in ventriculo roborando esse, sed in aperiendis poris & corpore reddendo per sudores transpirabili: Etenim nisi sudant post illa medicamenta peius febricitant, id quod & Empiricis quartanam Galeni tempore sanare conantibus accidit. Quapropter ego antequam ad sudorifera accedo, prouideo, ne obstructiones, aut plethora mihi obstent, sentinam humorum malorum inquiro, & quid ibi faciendum dispicio, siue intermittentes sint, siue continuæ; sciscitor an facilè sudare possint: Sed ante omnia maximè in intermittentibus de crisi coniecturam facio. Nam si per alui fluores, aut vomitum, aut hæmorrhagiam narium, aut menses, aut hæmorrhoides, &c. febris finienda videtur, (indicat crisis receptaculum malorum humorum) si sudoribus pellerem, vim facerem naturæ; semper autem post talem euacuationem, sudores moueo: Nam nemo perfectè sanatur etiam per hasce crises, vt obseruatu facile est, nisi sudores etiam accedant. Frequentissimè autem peccatur à Medicis in hoc, quod ad aliam crisin morbos deducere conantur, quàm natura ipsa intendit: Imò indicationum scopus aut cynosura, aut Rex, ipsa crisis est, quam vulgares practici tamen planè negligunt Empiricorum instar. Hinc factum, vt podagra pro incurabili habeatur, cùm crisis neglecta sit, quod & plurimis morbis aliis contingit. Cum puto me pro crisi satisfecisse naturæ, tum securè, & frugiferè ad sudorifera accedo, obseruato etiam tempore morbi, & diebus criticis. Neque enim etiam in malignis, cum morbus inualuit, quovis tempore sudorifera exhibenda. Hac ratione quartanas in senibus & hyeme, frequenter, & citò sanaui.

4. *Idem ad eundem.*

Ingens apud practicantes defectus est, quod cum omnes morbi peculiares crises habeant, nemo illas vel obseruauit, vel annotauit, præterquam quod in febribus videmus à Galeno factum, id quod & ad alios morbos translatum oportuerit. Et hæc crisis ignoratio in arthritide omnem eius naturam nobis obscurauit, sanationem desperandam fecit, cùm per se facilè curetur.

5. *Idem ad eundem.*

In peste nunquam purgationes, nunquam venæsectiones instituo: sed tamen considero symptomata, & inuasiones. Nam si statim adest nausea, & ex terrore morbus conceptus, & statim consulor, tunc bene vomitorium exhibeo, inprimis, semen raphani: inde ventriculum roborare pergo spiritu vitrioli, viribus studeo, si nausea cessat, statim conualescunt, vt sudoriferis vix opus: Nam in ventriculo primitus venenum conceptum est, atque ita nonnullos sex horis persanaui: Pestis enim non statim totum hominem, sed per partes inficit, & cum tempore; idque vel ab extrà (per cutim & pulmonem) introrsum (ad cor & ventriculum) vel ab intrà (ventriculo) extrorsum (ad cor, caput, & ambitum corporis) id quod per symptomata diiudicare licet. Quod si ergo per terrores in ventriculo primitus conceptum foret venenum, & statim accederem ad sudorifera, pellerem ex ventriculo venenum ad cor. Si autem per anhelitum ex contagio absque terrore venenum conceptum, virium languor adest, circa ventriculum se bene habent, tunc statim sudorifera exhibeo. Quod si ergo tandem nausea superuenit, & vomitus, tunc desperata res est, peruasit enim venenum totum corpus à pulmonibus & corde ad ventriculum.

6. *Sennertus ad Neumeisterum in Epist. m. s. resp.*

Sudoriferorum medicamentorum vsus apud Practicos quidem vulgares rarus est, summè tamen necessarius: modò dextrè adhibeantur. Quod vel exemplo Galeni patet, qui quartanarios, theriaca felicissimè curauit, quos Empirici eàdem tantùm non iugularunt. Perspiratio prohibita, an sola sudoris impediti causa sit, dubito: puto sæpius materiæ cruditatem causam esse, quâ præsente natura vix expulsionem instituit. Et multi febricitantes præsertim quartanarij, multùm sudant, nec tamen febre liberantur.

Quod interdum sudoriferis, & aliis calidissimis medicamentis febres curantur, ideo sæpè fieri quidem concedo, quod poros talia aperiant, & corpus perspirabile reddant, interim tamen & aliâ de causâ hoc fieri posse puto; nimirum, vt nuper scripsi, roborato ventriculo: Is enim sæpe non benè coquendo febri perpetuam materiam suppeditat; coctione posteà rectiùs succedente, febris euanescit; deinde spiritus vini à putredine præseruat; sicut in gangrænis & vlceribus sordidis eius efficacia satis deprehenditur.

7. *Idem ad eundem.*

Quod sudorifera in febribus multorum voto sæpe non respondent, causam esse puto, quod ea non toties, quoties opus erat repetunt, sed vbi semel, vel bis vsurparunt, desistunt. Hoc modo enim non rarò materia saltem agitatur, non euacuatur: vnde febres, quæ anteà simplices erant, duplices redduntur. *Rulandus pater* sua sudorifera per integram septimanam plerumque continuat: sed cùm illa valdè ingrata sint, pauci ægrotantes persuaderi possunt, vt tam amara medicamenta, tantâ dosi, toties repetant. Galenus quartanas theriacâ se in mediâ hyeme, etiam in senibus, felicissimè curasse gloriatur: quâ eâdem adhibitâ ante coctionem Empirici quartanas duplicarant & triplicarant. Quæritur ergo, quis ille coctionis terminus sit, & quod tempus, quo tutò in quartana theriacam, & similia calida sudorifera adhibere licet?

8. *Neumeisterus ad Sennertum d. l.*

Sudorifera quod attinet, etsi febres maximè Tertianæ, varias crises habeant, per aluum, per vrinas, per hæmorrhoidas, per menses, per vomitum, per hæmorrhagiam narium, per sudores: video tamen nullam vnquam febrim absque sudore ad perfectam deuenire crisin.

9. *Idem ad eundem.*

Quartanæ ἐπιδημιῶς apud nos iam multum grassantur, & iam per ludum, vt ita dicam, iocumque mihi sanantur etiam hoc tempore hyberno. Quid in quovis corpore præter naturam se habeat, dispicio, purgo quidem, sed non semper, & non nisi semel leniter (nam anteà vidi crebris purgationibus quartanas Epidemias exasperari, & prolongari) venam in pede seco (non credis huius venæ πολυχρηστίαν) spiritu vini aut petroleo, aut simili ventriculum inungo, infra spiritum vitrioli exhibeo; hinc his præparatis aut prægressis sudorifera exhibeo, salem absinthij, cardui benedicti, nitrum, ipsum cardui benedicti & scordij puluerem, antidotum Saxonicam; & ferè quidquid sub manus venerit: ipsa etiam aqua fontana calida, salita, & cum butyro pinguefacta copiosè exhibita, in paroxysmi fine, etiam conuenit. Hoc verò omnia superat in tertianis & quartanis, ipsum scilicet acetum, in quo species antidoti Saxonici cum paratur, sunt coctæ, vltrà vnam vicem nunquam exhibui: illud acetum aliàs abiici solet. Incidit in manus meas nuper quidam concionator, qui biennio conflictatus quartanâ modò simplici modò duplici. Cum ipsum tracto, ex quartanario fit tertianarius, & sanatur ex Tertiana paroxysmo tertio.

20. *Idem ad eundem.*

Ipsa perspiratio prohibita non est causa sudoris impediti: sed sudor impeditus testatur de perspiratione interuersâ, aut imminutâ. Perspiratio verò interuersa, proxima causa est febris, quod obseruatum mihi hactenus est quàm diligentissimè. Sed & horror, algor, frigus, & quomodocunque appelletur; perspirationis interuersa signa sunt genuina, proxima.

Quod

Quod verò multi sudant, nec sanantur, causa est, quod non exsudent id, quod conuenit; Et latent causæ plures, quæ plus generant, quàm euacuatur. Et synochorum & intermittentium me iam hoc discrimen deprehendisse puto, quod in intermittentibus materia putrescens subinde generatur, vbicunque generetur, aut hæreat. In synochis simpliciter dictis illa putrescens materia, iam genita est. Et plures sub manum mihi iam veniunt, quibus omnia adsunt, vt nunc febricitant, symptomata, maximè verò Catarrhi; sed quia facilè sudant, non febricitant. Quod verò ipsa perspirationis intercersio proxima sit & propria febris causa, ex eo etiam patet, quia cùm vitam viuamus ψυχικὴν id est, semper transpirare necesse habeamus, si non transpiramus vt decet, non διαψύχομεν, si non ἀναψύχομεν, ἐμπυρέμεν. Si autem putredo inest in corpore, resolutio illa multum facit exhalandum. Si concoctiones non administrantur legitimè, quod non concoquetur, putrescit &c. Ideò in Quartanis potissimùm concoctionibus emendandis, & roborandis studeo.

11. Idem ad eundem.

Absurdum forsan videtur tibi, sudorifera reperiri non calida. Et talia certè ex salibus sunt plurima; etiã camphora talis est. Sumito vel nitrum, vel camphoram, siue singulariter, siue coniunctim, & experieris Sal vrinæ & Armoniacum vulgare aliquoties sublimatum, earundẽ sunt virium, & aliud est acredo, vel sapor in lingua, aliud calefactio. Nullus certè sudor bonus absque calore est: Et considerandum hoc loco, quod differat calor ille operationis naturalis à calore excitato per medicamentũ, & quid post sudationem caloris remaneat. Iam verò etiam de calefacientibus & refrigerantibus variis, & iis vario modo agentibus déque præpostera graduum numeratione & descriptione agendum foret, sed tempus non fert.

12. Idem.

Quod sudorifera multorum voto non respondeant, causa est illa vera, quam affers, nimirum, quod toties non exhibeant, quoties opus est. Nam non solùm excernendum est malum semel, sed & assuefacienda rursum natura est, vt semper, & per se excernat, quod ita excernendum est. Causa etiam alia est, quod fontem subtrahere nesciunt ij, quod tandem vltimo est per sudorifera excludendum. Nã satius est id, quod prętet naturã est, non generari, quàm genitũ euacuari.

13. Idem.

Tempus, quo Theriaca & similia in Quartanã exhibenda, mihi illud est, quando causæ multiplicantes materiam transpiratione & sudore excludendam, subductæ sunt. Et hoc, quod ego appello subducere, minuere, vel tollere, causas materiam generantes, illud Galenus vocat concoquere. Puto tamen me mente meã paulò profundiùs Febrium causas indagare: Theriacã ex odoratis sudoriferis, in intermittentibus, & continuis non malignis, non libenter vtor, quia odorata omnia pinguia, φλογιστὰ, calefacientia &c.

14. Sennertus ad Neumeisterum.

In eo tecum consentio vt nuper etiã scripsi, sæpè diu cacochymiam in corpore latere, imò alios morbos, & symptomata excitare posse, antequam febrem accendat. Ergo si Medicus Febre ingruente eam mox in primo ortu extinguere posset, multis periculis ægrum liberaret.

An sola transpiratio intercepta Febris causa sit nondum certus sum: Videntur enim nonnulla suapte quasi naturâ in corruptionem tendere, & Febrem accendere, etsi transpiratio non prohibeatur. Et certum est, quò diutius humores vitiosi in corpore hærent, eò magis corrumpuntur. Sanguisque, si extrà venas elapsus in corpore relinquatur, putrescit. Et malè coctus in ventriculo debili chylus spontè ad corruptionem tendit & sæpè Feberes prolongat. Inde sæpè accidit, vt nonnulli vino, quod à Medicis prohibeatur, poto, & ita coctione roboratã, conualuerint. An sudorifera non calida dentur, adhuc dubito, & in ipsis salibus calorem esse puto. Hoc quidem concedo, calida quædam φλογιστὰ esse, quædam ἀφλόγιστα; atq; illa minùs tutò, hæc tutius in Febribus exhiberi. De præparantium vsu, de quibus nuper mentionem feci, in Febribus, adhuc tuã sententiã expecto. Neque enim illa, quæ & humorũ, & partium intemperiem emendant, reiicienda videntur.

EPISTOLA XLVI.

PERIOCHE.

1. *Auctor operarum quas molitur initium se fecisse, publico programmate testatur.* 2. *Lectionum initium Doringio missurum promittit.* 3. *Medicamenta vniuersalia cur per otium colligere conueniat?* 4. *Doringio in lectione & praxi circa eadem occursura annotare, & in commune conferre hortatur.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTUS D.

Si Tabellarius, à quo tuas expecto Vir Clarissime, Domine Affinis, & Compater honorande, rediisset, prolixiores à me litteras acciperes: vacuum tamen Rhedarium hunc ad vos abire nolui. Feci, vt ex programmate publico intelligas, operarum, quas molior initium. Deus felicem det successum, & vires, vt labores istos, qui non exigui erunt, sustinere possim. Proximè mittam initium istarum Lectionum descriptum. Quia verò omninò vtile, imò necessarium mihi videtur, vt medicamenta illa vniuersalia humores præparantia, euacuantia, vomitoria, sudorifera &c. aliquando præmittam, cùm toties vniuersalis corporis euacuationis mentio facienda sit, per otium illa colligam. Non dubito, quin & penes te aliqua notatu digna sinsit, vel in lectione Authorum & praxi occursura illa etiam à te notari, & in commune conferri velim. Benè vale VVittebergæ 28. Octobr. Anno 1622.

Auctor operarum quas molitur initium se fecisse publico programate testatur. Lectionum initium Doringio se missurum promittit. Medicamẽta vniuersalia cur per otium colligere conueniat? Doringio in lectione & praxi circa eadem occursura annotare & in commune conferre hortatur.

EPISTOLA XLVII.

PERIOCHE.

1. *Auctor statum mulieris Cancrosæ cognoscere exoptat.* 2. *De Puluere Prætoriano quid vltra resciuerit?* 3. *Augmentum Solare Sennerti.* 4. *Auctor quid in Antonij Fuchsij Cancri cura notatu dignum indicet?* 4. *Saliuæ ieiunorum vsus & effectus.* 6. *Saliua in naturaliter constitutis vnde principium habet?* 7. *Naturam Saliuæ secundum omnia causarum genera explicat Zvvingerus.* 8. *Quid de Ortu eiusdem loco statuit?* 9. *Materiam saliuæ per gulam sursum ascendere vnde dignoscitur?* 10. *Doringij de ortu saliuæ eiusdémque effectibus speculationes.* 11. *Auctor aliquot quæsita de saliua proponit, de iisque iudicium Sennerti exposcit.* 12. *Puluis benedictus Fuchsij contra Cancrum.* 13. *Doringij de Laurembergio iudicium.* 14. *Laurembergius parum ab Hofmanno gratiæ meretur.* 15. *Bucretius, filius, gloriationes Laurembergij cum dementia quadam attemperatas animaduertit.* 16. *Instrumenta Sphygmica Sanctorij.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

Quis modò mulieris illius Cancrosæ C. Dn. Affinis, & Compater honorande, sit status, vbi eum à D. Reitero resciueris, ex te cognoscere velim. De puluere Prætoriano nuper, cum Lignitio ad nos reuersus esset, hoc rursus ἀσύνετον proferebat D. Erbinæus, Cantorem illum, de quo aliàs, à famulo Prætorij edoctum fuisse, quod Mercurius per allium sit purificandus, à quo aterrimus reddatur & mortificetur; affusâ autem aquâ reuiuificetur.

Auctor statũ mulieris cancrosa cognoscere exoptat. De Puluere Prætoriano quid vltra resciuerit?

Huius reuiuificati partibus septem si ☉ pars vna misceatur, & hæc inuicem per se præcipitentur, puluerem illum decantatum prouenturum, dixit. Credisne verò tu homini tam inconstanti? Persuaderine etiam tibi patiaris, Prætorium, qui inter secretissima habet hunc puluerem, famulo eius descriptionem vel communicasse, aut, vt clam eam suffuraretur, permisisse? Credat, qui volet, ego vix credo.

Illud facilius crediderim; quod fortassis vterque eius descriptione non careamus, modò, quænam inter plures esset, sciremus. Reuoco mihi in memoriam Augmentum illud Solare, in quo ante decennium laborabas. Ecquid quæso, de illo nunc? Omnemne eius curam deposuisti? fortassis non

Augmentum solare Sennerti.

non contemnendos effectus editurus eſſet, ob quos vel Prætoriano pulueri æquari poſſet: de quo vt diligentius cogites, admonendus mihi videbaris. Spiritum Saturni vnde nanciſcar, adeoque, vt hâc in re te iuuare queam, neſcio.

Auctor quid in Antonij Fuchſij cancri cura notatu dignum iudicet? Saliua ieiunorum vſus & effectus.

Pro communicatâ Antonij Fuchſij cancri curâ gratias officioſas ago: In eâ verò id præter alia notatu haud indignum eſt, quod bombax ſaliuâ humanâ, quo puluere conſperſa parti firmius adhæreat, illinienda dicitur. Quod ego non niſi certas ob cauſas fieri exiſtimo. Quæ enim Galenus *l. 10. de ſimplic. medic. facultatib.* de ſaliuæ ieiunorum viribus ſcripſit, quod Nutrices pueris lichenas eâ percurent ea hodiéque in vſu ſunt: nihilque ferè apud plebē ſolemnius, quàm vt ſerpigines ipsâ inungant. Grandines, & puſtulas faciei rubeas, nec non tubercula vtiliter eâdem fricari res eſt valde vſitata: Vlcuſcula Gingiuarum, Faucium, & reliquarum oris partium, modò Mercurialia, aut Scorbutica non ſint, promtiſſimè ob vnius ſalualis humiditatis præſentiam ſanari, dubium, meâ ſententia, eſt nullum. Oculos natura cæci Chriſtus non verbo tantùm, ſed ſputi linimine terræ commixti illuſtrauit. Certè vel hoc ſeculo, inquit *Langius l. 3. Ep. 6. mihi p. 1026.* ſaliua hominis ieiuni lippitudini oculorum medetur: Sic ciuis in Alexandria cæcus dum Veſpaſianus ſupplicis ad genua deuoluti cæcos oculorum orbes ſaliuali oris excremento aſperſiſſet, viſum recuperauit; Auctore *Tacito l. 21. de Veſpaſiano.*

Ruſticos Triticum ore commanſum Furunculis imponere, corporibus autem mollibus, aut puerorum, panem pro tritico ſubſtituere, hæcque à ſaliua robur aliquod celerius digerendi & concoquendi acquirere, inde *dict. l.* nec non *libr. 3. de Facult. nat. c. 7.* euincit Galenus, quod aquâ macerata non æquè proſint: Omnia ſic maſticata & ſuggillata cæteraque ecchymomata, diſcutere, præſertim vbi panis ſimul cum pauco Radiculæ fuit cōmanſus; quin & tota ſubſtātia maximè aduerſam eſſe ſaliuam beſtiis hominem interficientibus, non ſolùm *Nicandri Poëtæ teſtimonio*, ſed ſuomet in Scorpio (quod quidam per incantationē ſeſe præſtiturum pollicitus fuerat.) facto experimento ibidem docet Galenus. Hac occaſione nonnullos Mercurium crudum ſaliua hominis ieiuni vulgò extinguendum docuiſſe ſuſpicor. Eandem, ſi ex homine ſano ieiuno, in hyeme colligatur, & per Alembicum deſtilletur, turpethum minerale mirificè figere, & omni acrimonia liberare, nec in os ſerpentis ſputatam eidem propter efferueſcentiam, diſruptionem parere, Experientiæ fide communit *Hartmannus in Diatribe de Microcoſmi vſu Medico*, id quod è *Marcione Smyneo* de Scolopendriis marinis Rubetis, aliiſque Ranis, & ex *Ophileo* de Serpentibus etiam recenſuit *Plinius l. 20. natur. hiſtor. c. 4.* quanquam huius auctoritatem parui eſſe momenti ſcribat *Theodorus Collado Aduerſariorum tom. 1. l. 1. c. 78. in fine.* Quæ cauſa horum effectuum ſit, operæ vtique fecerit, qui explanauerit. Saliuam naturalem (quæ nec qualitate, nec quantitate, materiæ modum excedat) glandulas vtrinque Linguæ aſſiſtentes (quæ communiter tonſillæ appellantur) perpetuò eructare, harúmque, vti & Linguæ, ac cæterarum oris partium, fungoſam, albámque conſtitutionem habentium, alimenti, familiare & proprium recrementum eſſe, contra *Hippocratis l. de Glandulis* ab omnibus Anatomicis hactenus receptam ſententiam, profitetur *Mercatus de recto præſidiorum Artis Medicæ vſu l. 1. c. 14.*

Saliua in naturaliter conſtitutis vnde principium habet? Naturam ſaliuæ ſecundū omnia cauſarum genera explicat Zuuingerus. Quid de Ortus eiuſdē loco ſtatuit? Materiam ſaliuæ per gulā ſurſum aſcendere vnde dignoſcitur?

In naturaliter conſtitutis ex tenui primæ concoctionis, quæ in ventriculo fit, excremento, quod pituita dicitur, principium ſuum ipſam habere alibi ſeſe probaturum recepit *Caſp. Hoffmannus libro de Lienis vſu c. 17.* Secundum omnia cauſarum genera naturam ipſius explicauit *Theodorus Zuuingerus in ſuo opere Phyſiologico pag. 646.* De ortus loco ſic ſentit eam vel à cerebro delabi, vel à glandulis, quæ ad radicem linguæ ſunt, attrahi, aut etiam generari; vel à gula ſurſum aſcendere, ipſius tracheæ (aërem alterna exſpirationis viciſſitudine emittentis) viciniâ, ad vapidam materiam ſupernè propellendam, incitatâ. Ex quo illud colligitur, quod particulares duntaxat ſint omnium aliorum, de ortus loco, ſententiæ. Quod autem per gulam quoque ſurſum ipſius materia aſcendat, vomiturientium, ſpleneticorum eorum, quinetiam, qui ex vermibus laborant, aut purgans aliquod medicamentum aſſumſerunt, exemplo confirmari poteſt. His enim omnibus ſaliua os perfundi, & iis quidem, quos vermes infeſtant, noctu reliquis quocunque tempore alio, notorium eſt. Etſi verò per iſta ſatis declaretur, vndenam ſaliuæ materia ſuppeditetur: ſaliua tamen non niſi in ore eſſe incipit, non ſecus atque vrina dum in ipſam veſicam actu tranſiit, talis verè demùm dici meretur; In ore itaque, & ab oris partibus vltimam elaborationem ſuſcipit. Quæ quamuis ita ſine dubito habeant, ex iis tamen nondum ad amuſſim liquet, qua vi & facultate ſaliua recenſitos anteà effectus edat? Communicabo tecum meas ſuper hac re ſpeculationes: quas, vt ad veritatis lapidem examines, licet. Coctionem, non quæ in ventriculo ſaltem, ſed omnibus in vniuerſum Corporis partibus abſoluitur, elixationi reſpondere, extrà dubium eſſe arbitror Elixationem verò illam deſtillationi, quæ per cucurbitam, vt appellant, inſtituitur, imitari, in confeſſo, opinor eſt. Quamobrem vt in hac è ſubiecta cucurbita reſolutæ rerum deſtillandarum partes ſubtiliores vaporum forma in impoſitum Alembicum feruntur, in eoque in fluidam ſubſtantiam coagulantur; ita in elixatione, tam quæ arte in culinis fit, quàm quæ à natura in animalium corporibus perficitur, idem quodammodo ſpectare fas eſt: Etenim in arte quidem coquinaria Olla cucurbitam, operculum alembicum; in animantibus verò ventriculus, pulmones, & reliquæ ſubſtratæ partes cucurbitam, caput alembicum perbellè repræſentant. Quando igitur ventriculus ciborum concoctioni incumbit, eoſque connata ſua proprietate reſoluit, ac in chylum conuertit, euaporationes multas oriri, atque id, quod volatilius in eis exiſtit, ſaliſque volatilis ſubdulcis naturam participat, ipſis permiſceri, hæcque inuicem, vel in oris cauitate, vel cerebro ipſo concreſcere, ac humoris ſpecie in faucibus cumulari, à vero non eſt alienum. Exſpirationes fumidas è corde per pulmones emiſſas ſimile quid conferre, ipſumque cerebrum cùm è ſua, tum à venoſo, arterioſóque genere acceptâ penu, aliquid etiam largiri, nemo facilè negauerit. Quæ cùm ita ſint atque ſaliua è commixtione euaporationum ſalinarum ſubdulcium, ex officinis, facultatis naturalis iuxtà, vitalis, & animalis oriundarum, reſultet; quæ cauſa ſit ſuprà enumeratorum effectuum medicinalium abundè patet.

Doringij de ortu ſaliuæ eiuſdémque effectibus ſpeculationes.

Sal dulce aut ſaccharinum ipſi ineſſe, & ſapa coarguit, & reliquæ operationes medicæ teſtificantur, quæ ipſi cum ſaccharo Saturni, aduerſus ſal corroſiuum, maximam partem ſunt communes. Hæ igitur ſunt, vt dixi, ſuper hac re ſpeculationes. Hîc verò ſequentia ex te quærere placet 1. Cùm Mercurio ſaliua exſtinguatur, qui nihilominus fiat, quod ſaliuationem promoueat. 2. Cur, aut cum vnguentis illitus, aut ſublimatus dulcis intrà corpus porrectus, eandem inducat? crudus verò deuoratus, quemadmodum & præcipitatus aſſumtus, non item. 3. Facultas concitandi ſaliuam quomodo in Mercurio tolli valeat? Ad hæc quæſita, vt proximè reſpondeas, oro.

Auctor aliquot quæſita de ſaliua proponit, de iiſque iudicium Sennerti expoſcit. Puluis benedictus Fuchſij contra Cancrum.

Puluis benedictus Fuchſij contrà Cancrum idem eſt cum eo, quem deſcribit *Penotus Theatri Chymici volum. 1. p. 750.* & *Philippus Millerus in myſteriis medicis p. 182.*

De operarum practicarum feliciter facto initio tibi gratulor. Deus & animi & corporis vires clementer euſque conſeruet, vt eas ad optatum finem perducere poſſis. Magnū certè quid & laude immortali dignū meditaris. Ego ſi pro opere iſto, vel ampliando, vel expoliendo, ſymbolam aliquam contribuere potero, lubens faxo. Pro tranſmiſſo programmate publico, & Laurembergij vtriuſque opuſculis gratias decentes ago. Rariſſimè nunc aliquid librorum emo, poſtquam omnes Taleris imperialibus æſtimare cœperunt. Mittam forſan proximè librorum nonnullorum catalogum, quos in meâ Bibliotheca exoptarim: vt cognoſcam quos ſumptus eorum comparatio requiſitura ſit. Peruolui ſaltuatim ſaltem *Laurembergij Laurum Delphicam*: Admiratus ſum hominis ſuiipſius amorem. Si vera ſunt, quæ de ſeipſo gloriatur, non hominem, ſed humanum ferè miraculum quis appellauerit. Vtut autem ſit, parum herclè gratiæ merebitur *à D. Caſparo Hoffmanno*, quod ſua opera ſuccenturiata Galenum aliquando ea, quam delineauit, facie proditurum promittit. Quantum enim hiſce diebus à *Daniele Bucretio, Filio*, excitati ingenij Iuuene, quique per triennium quaſi *Hoffmanno* familiariſſimè conuixit, intelligere potui, non vſque adeò benè tulit has ipſas *Laurembergij* gloriationes; ſummæ quippe ipſius eruditioni, dementiæ nonnihil attemperatum eſſe, atque in eo vetus prouerbium de ingeniis excellentibus verificari, animaduertit. Scriptorum ipſius præter *Laurum Delphicam*, & *Proceſtria Anatomica*, nihil vidi. In his autem ſæpè nodum in ſcirpo quærere videtur: Aſt ita fieri oportet, ſi quis non veritatis, ſed contradictionis, & glorìolæ qualiſcunque captandæ ſtudio adſcribendum accedat.

Doringij de Laurembergio iudicium. Laurembergius ab Hofmanno parū gratiæ meretur. Bucretius Filius, gloriationes Laurembergij cum dementia quadam attemperatas animaduertit.

Hoc fine *Theodorum Colladonem* ſua ediſſe *Aduerſaria*, nemo non, qui vel obſter ſaltem ea inſpexerit, fatebitur. Profectò recta hæc non eſt ad gloriam ſolidam via: Modeſtiæ limites, qui in ſcribendo tranſgreditur, is Scholaſtici illius dicterij turpiter dememinit.

——didiciſſe fideliter artes,
Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.

Inſtrumenta Sphygmica Sanctorij.

De *Inſtrumentis Sanctorij Sphygmicis* de quibus primo omniū mentionem apud me fecit *D. Titius*, in memoriam verò eadem reuocauit *Laurus Delphicæ Lectio*, ſiquid certi tibi conſtat, vt eius particeps euadam, operam dato. Benè cum tuis vale, ac reſponſum ad reliqua tuarum litterarum capita impoſterum à me expecta. Dabam Breſlæ die S. Eliſabethæ profeſto, Anno 1622.

EPISTOLA

EPISTOLA XLVIII.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringio Lectionum Practicarum initium mittit, ex quo proposi um ipsius cognoscere valet.* 2. *In materia Medica Doringij operam requirit.* 3. *De muliere Cancrosa.* 4. *Puluis Praetorianus in variis morbis sine successu exhibitus.* 5. *D. Schalleri de Praetorio censura.* 6. *Auctor cur Augmenti Solaris curam abiecerit?* 7. *Descriptio processus cuiusdam è Mercurio aliquoties sublimato in Bibliotheca Neandri Ilfeldensis inuenta, & quantum eidem tribuit Sennertus.* 8. *Cur Mercurius cùm saliuâ extinguatur, nihilominus saliuationem moueat?* 9. *Cur crudus & praecipitatus non idem in hoc genere praestet quod illitus vel dulcis?* 10. *Facultas concitandi saliuam quomodo in Mercurio tolli valeat?* 11. *Laurembergius & Collado ob abusum ingenij taxantur.* 12. *Auctoris de instrumentis Sanctorij iudicium.*

D. MICHAELI DORINGIO,

PAVLVS MVNTZERVS D.

Auctor Doringio Lectionum Practicarum initiū mittit, vnde ipsius propositum cognoscere potest.

SEn! *Clarissime Dn. Affinis, Compater, & Amice plurimum honorande*, habes hîc *Lectionum practicarum* initium, è quo quid mihi propositum sit, cognosces. An verò id absoluturus sim, in Dei Opt. Max. voluntate & potestate situm est. Properabo quantum potero, & ante ferias natalitias perueniam vsque ad *Caput de vulneribus capitis & fracturis cranij*, quo & quae sequuntur duobus, *de Inflammatione cerebri, & hydrocephalo*, vt morbis compositis, absolutis, rectâ ad actiones laesas accedam. Non verò relegi eas: tuum erit vitia, si quae Scriptor commisit, corrigere. A te autem maiorem in modum peto, vt iam te ad lectionem huius materiae conferas, & si quid vel omissum, vel non suo loco positum, vel minus dextrè scriptum, occurret, vel moneas, & quae potes, addas. Colligo & ego indies plura, quae istis insero: verùm & tibi proculdubio occurrent. In ista negotiorum multitudine Practicos ita multos perlegere non possum.

Auctor in materia Medica Doringij operam requirit.

Inprimis verò in materia medica tàm simplici, quàm composita, tuam operam requiro, et si quid in meis formulis mutandum censes, moneas, & si quas bonas habes, adiungas. Quid si darem operam, vt formulas illas Magistrales, quae in praecipuis Germaniae pharmacopoliis in vsu sunt, conquirerē, suisque locis insererem, addito loci, & Authoris, si de eo constat, nomine? *Silesiacas* facilè tu conquirere posses. Ego *Dresdenses, Lipsenses, Norimbergenses*, me nacturum puto. Quid etiam, cùm proculdubio Practici labores te destineant, si Iunioris alicuius, sed docti, & iudicio praediti, operâ hac in re etiam vti posses?

De muliere Cancrosa. Puluis Praetorianus in variis morbis sine successu exhibitus. D. Schalleri de Praetorio censura.

De muliere illa cancrosâ mihi nuper hîc in nuptiis Lyserianis cum D. Reitero sermo fuit. Is illam adhuc benè valere refert.

Addebat verò hoc, Praetorium illum, qui curâ illâ cancri multis innotuit, puluerem eundem in variis morbis exhibuisse, sed nullo ferè successu. *D. Schallerus* refert Lichtenburgi, cùm ibi Medicum apud viduam Electoralem ageret, hunc ipsum Praetorium laborantis, vt vocant, partes sustinuisse; esse hominem indoctum, neque etiam tum arcana multa iactasse. Halae etiam aliquibus eundem puluerem exhibuit, sed etiam non magno successu: particulam eius inde nactus sum, huic chartulae inclusam. De Augmento hactenus omnem curam abieci, cùm indies vim aurificam minui viderem, nec modum corrigendi scirem. Peruenit verò hisce diebus ad me è *Bibliothecâ Neandri Ilfeldensis* descriptio processus cuiusdam è Mercurio aliquoties sublimato, & reuiuificato, & hinc cum ☉ & ☽ in amalgama redacto, & solo igne praecipitato, ac fixato; qui cum valdè probabilis mihi, etsi non ad mutationem metallorum, tamen ad Medicinam, cùm praecipitatum Solare exhibeat, vtilis videatur, labore illum, vbi paulùm otij nactus fuero, aggrediar. Si similem aliquem processum habes quaeso, eum quàmprimum Nobis communica.

Augmenti solaris curam cur Auctor abiecerit? Descriptio processus cuiusdā è Mercurio sublimato. Eiusdem vtilitas.

Quae de saliua pluribus ad me scripsisti, grata mihi fuerunt: perpendam ea diligentius, vbi ad morbos, & affectus oris peruenero. Nunc saltem ad Quaestiones à te propositas respondeo.

Cur Mercurius cùm saliuâ extinguatur, nihilominus saliuationem moueat? Cur crudus & praecipitatus non idem in hoc genere praestet quod illitus vel dulcis? Facultas cōcitandi saliuam, quomodo in Mercurio tolli valeat? Laurembergium & Colladonem ob abusum ingenij taxat. Auctoris de instrumentis Sanctorij iudicium.

1. Quî fiat, quod cùm Mercurius saliuâ exstinguatur, nihilominus saliuationem moueat; causam esse hanc puto, quod Mercurius cerebrum, & neruosas partes afficiendi peculiarem vim habeat; ideóque dum ad caput viam affectat, secum excrementitios humores ex toto corpore eò rapit. 2. Cur crudus, vt & praecipitatus, non idē in hoc genere praestet quod illitus, vel dulcis, ideò fieri puto quod vterque non diu in corpore moratur, sed crudus pondere suo mox per aluum descendit, praecipitatus verò naturam irritando, vel vomitu, vel per aluum, statim reiicitur. Si verò diutius in corpore haereat; solùm saliuam mouet; quod & praecipitatum quandoque praestare posse existimo. 3. Inde manifestum fieri posse puto, quando vis haec concitandi saliuam tolli possit: quod fieri posse existimo, si vel statim è corpore reiiciatur: vel si diutius in eo haerere debet, benè figatur. Si Catalogum librorum quos expetis, transmiseris, pretium vt assignetur, lubens curabo. Ego parùm librorum iam emo, neque enim eos quos habeo legere possum; & ita stipendia nostra decurtantur, vt eo vix familiam commodè alere possimus. Et Laurembergium & Colladonem ingenio abuti, & non rectâ veram gloriam acquirendam viâ incedere, tecum sentio. Facilius est μωμεῖσθαι, quàm μιμεῖσθαι.

Narrarunt & mihi aliquot ex meis Auditoribus ex Italia reduces, aliquid *de Instrumentis istis Sanctorij*, & delineata, ni fallor, alicubi habeo: sed talia non videntur, vt tantus vir istis famam captare debeat. Molitur idem iam *editionem Commentarij in aliquam partem Auicennae*: Iis pleraque sua instrumenta insertarum aiunt. Circa Lectiones meas; & hoc moneas, An satis sit eo quo cepi modo, de vsu medicamentorum tractare, an verò scholasticum illum vt videtur, *Capiuaccij* modum, sequi, & semper in specie *Quantum, Quando*, vbi agendum, explicare; cùm tamen non semper quod de omnibus dicas habeas, & saepè generalia repetenda sint. Festinationi huic ignosce, & cum tua, quam vt & Danielem, omnes salutamus, bene vale. VVittebergae 8. Decembr. Anno 1622.

EPISTOLA XLIX.

PERIOCHE.

1. *Erysimum esse herbam quâ peregrinus ille immanes Cancri dolores sopiuit, Auctor confidentius credit.* 2. *Ioh. Bapt. Theodosij duo contra Cancrum remedia praestantissima.* 3. *Vnguentum viride Theodosij pro Cancro quomodo praeparatur?* 4. *Plumbum in dispositionibus cancrosis multum valet.* 5. *De herba Erysimi.* 6. *Secretum mirabile pro Cancris curandis.* 7. *Succi Verrucariae vires.* 8. *Verrucaria vnde appellatur.* 9. *Carduo benedicto aduersus Cancrum & alia vlcera putredinosa nulla fere Medicina praestantior.* 10. *De Cancris fluuiatilibus & Cochleis.* 11. *De mucilagine sem. Cydoniorum.* 12. *Vrticae folia illita carcinomata sanant.* 13. *Vrticae folia quo tempore colligenda?* 14. *Efficacia foliorum vrticae vnde dependeat?* 15. *Salium acrimoniam non tam per pinguia & sulphurea tolli quàm sales quomodo probatur?* 16. *Pillulae Antipodagricae Doringij qualem in ipso successum habuerint?* 17. *De Caupone Puscheckio nobili Arthritico, quemnam ex vsu pillularum Antipodagricarum Doringij fructum perceperit?* 18. *Auctor de generatione Aceti iudicium Sennerti exoptat.* 19. *Methodus & ordo Sennerti in practicis lectionibus laudatur.* 20. *Auctor ob susceptum Physicatum cur de pestilentia docere teneatur?* 21. *Peculiarem de Pestilentia tractatum meditatur.* 22. *Helidaei Paduani de Peste tractatus publica luce dignus censetur.* 23. *Pulueris Praetoriani particulâ quid primo aspectu esse videatur?* 24. *Michael Neander Chymicus peritissimus.* 25. *Secretum Montani Stregensis loco auri potabilis ab ipso vsurpari solitum quomodo praeparatur?* 25. *Iudicium Doringij de eodem.* 26. *Doringius ad quaestio-*

nes de Mercurio propositas responsis Sennerti lubens acquiescit.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS D.

SVt hasce etiam, *Cl. Dn. Affinis, & compater honorande* à Cancri cura inchoarem, ipsius cùm malitia, tum contumacia persuaserunt. Expedit enim si vsus ac necessitas requirat, vt efficacissima aduersus ipsum remedia, in promtu ac numerato quasi possideantur. Scripsi autem decursa æstate, me suspicari, quod Herbula illa, qua VVetsflariæ peregrinus ille immanes Cancri dolores sopiuit, irion, seu Erysimum extiterit. Quod vt confidentius nunc credam, ea præcipuè in causa sunt quæ hisce diebus, in *Ioh. Bapt. Theodosij Epistola Medicinali* 21. legi. Duo enim tanquam præstantissima proponit, *Vnguentum viride*, & *Erysimi succum*. Vnguenti hæc est Formula, ♃. *cerussæ lotæ, tutiæ lotæ* (quid si in *aqua solani*, aut *plantaginis* an. ℥. i. lauaretur) *boli Armeni orientalis* ʒ. vi. *pulu. flor. rorismarini* ℥. ß. *Lithargyrij aurei, & argentei*, an. ʒ. x. *pinguedinis anatis* ℥. i. Cum oleo rosato & chamæmelino, & succo plantaginis F. Linimentum in mortario plumbeo: Quantum enim plumbum in dispositionibus cancrosis valeat, scit ille qui expertus est, & nihil ignorat, scribit *Guido de Gauliaco Chirurgiæ magnæ tr. 2. doctr. 1. c. 5. & tract. 4. doctr. 1. c. 6.* Post illinitionem autem cum vnguento præscripto factam, herbæ Erysimi succo locus illiniendus: aut herbæ folia superponenda sunt. His enim tumoris augmentum præcauebitur, exulceratio prohibebitur, & putredo arcebitur. Alij, inquit *Theodosius*, herbæ folia in aqua & melle decoquunt, & instar Emplastri apponunt, quod est secretum mirabile. Erysimo, cui & H. S. Alberti nomen vulgò tributum est, contra Fistulas facultatem inesse, hocque nomine in vsum vocari, Cæsalpinus *de plantis l. 8. c. 65.* Auctor est. *Succus Verrucariæ*, ait *Ioh. à Vigo l. 4. c. 24.* eradicat vnamquamque materiam cancrosam, dummodò non sit inossata & multùm antiquata, sine molestia: *Verrucaria* autem appellatur, Iudice *Vigone*, *ibidem, l. 7. sub proprio titulo*, quia verrucam & vlcus cancrosum ab ea genitum potenter, & cum certitudine sanat: quod signaturam externam monstrasse dicent illi, qui ex ea de occultis rerum virtutibus iudicare solent: Et ego, subdit *Vigo* expertus sum dictam herbam in vlcere cancroso propè palpebram cum labiis obstracosis, & virulentia non parua, cuius ortus processit ab vna verruca exstirpata à quodam Cerätano: Et prædictum vlcus perfectissimè sanauimus solummodò applicatione succi huiusmodi herbæ, & administratione vnguenti de tutia in Antidotario nostro descripti: Argumentum autem quod vlcus cancrosum fuerit, quod quantum de carnositate superflua, & labiis obstracosis deponebatur ab vnguentis corrosiuis vna die, tantundem in sequenti in vlcere iterum oriebatur. De cura palliatiua consule *Guidonem loco allegato*.

Erysimũ esse herbam quã Peregrinus immanes cãcri dolores sopiuit, Auctor confidentius credit.
Ioh. Bapt. Theodosij duo contra Cancrũ remedia præstantissima.
Vnguentum viride Theodosij pro Cãcro quomodo præparatur?
Plumbum in dispositionibus Cancrosis multum valet.
De Herba Erysimi.
Secretum pro cancris curãdis mirabile.
Succi Verrucariæ vires.
Verrucaria vnde appellatur.

Aduersus cancrum, & alia putredinosa vlcera vix dari præstantiorem Medicinam *Carduo benedicto* peculiaribus obseruationibus communit *Camerarius in Matthiolo Germanico l. 3. c. 14.* *Cancris fluuiatilibus*, & *Cochleis* ad profligandum hunc affectum peculiarem inesse proprietatem affirmat *Franciscus Porius Decados Medical. l. 10. comm. ad c. 11.* Mihi ista proprietas in eo potissimùm consistere videtur, quod illa humoris atrabilarij cùm feruorem attemperare, tum acrimoniam mitigare apta nata sunt: Qua in re Lac, Semperuiuum, Solanum, Plantago, & his similia, quæ vulgò commendantur, idem præstare valent. *Mucilago sem. Cydoniorum*, cum prædictorum aliqua, vel Rosarum aqua extracta eximiè item sine dubio dolorem demulceret, & humoris acredinem infringeret: Quàm enim aliàs egregiè conduxerit serpiginibus, semel atque iterum à me obseruatum fuit. *Vrticæ folia illita carcinomata sanare*, legimus apud *Dioscoridem l. 4. c. 89.* Quæ si debito tempore colligatur, Cancri dolores citissimè, & quasi subitò ab ea mitigari, & stupendum in modum tolli: indebito verò tempore si colligantur, nunquam illud beneficij præstari, docet *Henricus Nollius in Physica Hermetica p. 417.* Quo tempore colligenda sit non subiicit. Quid si id tum fit, quando Sol in cælesti cancro moratur. Huius efficaciam, velut & Erysimi à sale tenui, mordaci, ac volatili, quo ista proculdubio abundant, dependere censeo. Videturque hîc similis ferè esse effectus ratio, qualis in Tartaro vitriolato. Vt enim sal Tartari per se corrosiuus abßinstillato spiritu vitrioli, qui & ipse causticus est, vi omni corrosiua exuitur, ita etiam in cancro humoris atrabilarij acrimonia ab Erysimi, & Vrticæ sale mordaci obtunditur, ipseque dolor, qui illinc oriebatur consopitur. Nimirum verissimè scripsisti *libr. de Chymicorum cum Aristotolicis, & Galenicis consensu, & dissensu p. 467.* quod salium acrimonia non tam per pinguia tollatur, & sulphurea quàm sales. Docemur hoc euidentissimè in Erysipelate, Herpetibus, & Vlceribus maximè tibiarum, à corrosiuo sale oriundis: quantoperè enim à pinguibus exasperentur, Hospes in Medicina practica sit oportet, qui haud nouit.

Carduo benedicto aduersus cancrum & alia vlcera putredinosa Medicina nulla fere præstantior.
De Cancris fluuiatilibus & cochleis.
Mucilago sem. Cydoniorum.
Vrticæ folia illita Carcinomata sanant.
Vrticæ folia quo tempore colligenda.
Efficacia foliorum vrticæ vnde dependeat?
Salium acrimoniam non tam per pinguia & sulphurea tolli quàm sales quomodo probatur?

Accinxi me hactenus aliquoties vt ad residua tuarum literarum capita responderem, sed interuenerunt assiduè alia quæ mihi calamum è manibus vicissim excusserunt. Imprimis verò vel in mei gratiam ad responsum tuum super consilium meum antipodagricum annotare deinceps nonnulla per otium placet. Vt autem quomodo cum valetudine meâ nunc temporis comparatum sit, nosses; facere non potui, quin per istam occasionem tibi significarem, me mox à præterito Æquinoctio Autumnali pillulis illis meis per 30. dies vsum esse, eo quidem (Laus cùm DEO, qui fortunauit, tùm tibi, qui ansam subministrasti, vt de earum conficiendi ratione cogitarem) successu, vt intrà sat benè longum tempus melius habuerim. Animus iam est, quia solstitium hybernale his diebus decurrit, ad earundem vsum per alios 30. dies redire, nec non singulo imposterum trimestri eundem periclitari; Facturus idem mecum Caupo ille Puscheckius, nobilis, vt ita dicam, inter nostrates Arthriticus: quippe quem à triginta ferè annis Arthritis grauissimè afflixit, & sæpenumero per plures menses in lecto detinuit, nodisque ac contracturâ articulos ipsi hinc inde deturpauit. Is ipse cùm antehac vinum ne degustare quidem auderet, postquam iisdem pillulis post nuperum Æquinoctium mecum vsus est, vinum innoxiè non degustat tantùm, sed etiam bibit.

Pillulæ Antipodagricæ Doringij qualem in ipso successum habuerint?
Earundem vsum singulo trimestri in posterum periclitari intendit.
De Caupone Puscheckio nobili Arthritico, quemnã ex vsu pillularum Antipodagricarũ Doringij fructum perceperit?

Vbi in aliis vires ipsarum experiundi vberior data fuerit occasio, præterlabi eam vtique non patiar. Optandum herclè, vt tandem opprobrio isti Medicorum competens Medicina adinueniatur.

Litteras illas prolixas, quas d. 7. Octobr. ad te exaraui, & Tabellario Vestrali ad vos perferendas commisi, ad te nondum peruenisse intelligo; cùm earum capita, ne verbulo quidem vnico tetigeris. Inuenies fortassis ibi etiam, quæ tibi non ingrata futura autumo: velim autem in iis quæ de generatione Aceti in medium attuli, diligentius perpendas, & quod de iis tuum sit iudicium, candidè aperias.

Auctor de generatione Aceti iudicium Sennerti exoptat.

Pro transmisso *Practicarum lectionum* initio gratias officiosas ago. Placet quæ in ipsis obseruare cæpisti, & Methodus, & ordo. Deus, iterum precor, & animi, & corporis vires clementer eo vsque conseruet, vt eas ad optatum finem perducere possis. Ego quando ad earum expolitionem accessurus sim, certi quid compromittere non audeo.

Methodus & ordo Sennerti in practicis lectionibus laudatur.

Postquam enim post multas Senatus instantias & persuasiones Physicatum in me tandem suscepi, doctrinæ *de pestilentia* horas succisiuas quotquot alia permittunt negotia, tribuere cogor. Eius namque seminaria è viciná Poloniâ & Vngria ad nos transportata, nuper in aëris inconstanti, ac nebulosâ constitutione aliquot domos ex improuiso occuparunt, quæ non paruum Senatui metum incusserunt. Meditor igitur de eâ *peculiarem tractatum* suo tempore, si DEVS hâc lue nos porrò affligere non desierit, edendum. Habeo penes me de eodem argumento *Helidæi illius Paduani*, quemadmodum dictus fuit, *Tractatum*, à me ex vnius, atque alterius scripti Exemplaris collatione, in eam, quæ nunc possidet, formam redactum: qui meo iudicio publicâ luce, (quam hactenus, quod ego sciam, nondum vidit) haud indignus est. Ei Appendicis loco cùm *meas Epistolas* de simili argumento ad te diuersis temporibus scriptas, tum *Febrium malignarum examen generale* olim à me in Academia Gissenâ publicè per biduum institutum, suis hinc inde additamentis quibusdam locupletandum, certis de causis coniungere decreui, dummodò hoc mecum propositum tibi non improbari intellexero.

Auctor ob susceptum Physicatum cur de Pestilentia docere teneatur?
Auctor peculiarem tractatum de pestilentia meditatur.
Helidæi Paduani de Peste tractatus publica luce dignus censetur.

Portiunculam pulueris Prætoriani, primo aspectu dicere possis nihil propè esse aliud, quàm vel metallorum crocum, vel sulphurem auratum Antimonij. Quicquid sit, magnum certè quid in cancrosâ illâ muliere præstitit, tametsi aliis paruo successu præbitus fuerit. Opportunè autem in memoriam mihi reuocas nomen *Michaëlis Neandri*. Habeo enim quasdam inter meas schedas litteras, quas partim ipse ad *Monauium*, & partim alij ad ipsummet missitarunt. Ex iis autem abundantissimè liquet, eum fuisse virum Chymicarum rerum oppidè peritissimum.

Pulueris Prætoriani particula quid primo aspectu esse videatur?
Michael Neander Chymicus peritissimus.

Si igitur manuscriptorum aliquorum ad Chymiam pertinentium è Bibliothecâ ipsius compos fieri possis, vt nulli diligentiæ parcas, suasor, & auctor tibi sum.

Secreti sequentis Montani Stregensis quin te participem faciam,

Montani Stregensis secretum, auri potabilis loco ab ipso vsurpari solitum.

faciam, facere non possum, quod Auri potabilis loco ipsum vsurpasse, ex fide *Iohannis Haneken*, quondam apud nos Cauponis, & ob Chymiam tum temporis admodùm celebris, accepi. Nimirum *scobi* aut *rasura*, *ligni Brasiliensis* (ita enim interpretor Germanicam linguam Fehrenboch) *aqua fontana* aut *pluuia pura* affusa, per noctem super ea relinquitur, manè eousque calefit, dummodò non ebulliat, & apud ignem per horam vnam ita stare permittitur; posteà clementer tinctura effunditur, ac percolatur, lentóque calore Balnei humor superfluus ad iustam consistentiam abstrahitur. Aurum exquisitum in eo reperiri, Montanus professus fuit. Vnus atque alter præteriit mensis, quod Hanckij prænominati Fratris I. V. D. filiam Dn. T. S. scribæ Senatus monetarij, vxorem curaui. Is inter alia chymica, quæ Socer p. m. ex hæreditate fraterna nactus fuerat, monstrauit vasculum vitreum, liquore aurei coloris repletum, & titulo auri potabilis insignitum. Degustaui liquorem, & ecce! insipidus planè deprehendebatur. Inunxi digitis, vt viderem, numquid more soluti Auri per spiritum Salis, eos infecturus esset; sed decolores permanserunt. Miratus præter duo memorata liquoris copiam, & per tot annos incolumitatem quæsiui, numquid inter schedas, & collectanea Soceri de præparatione aliquid inuenisset? produxit, ecce! eam, quam paulò ante assignaui, quamque ex communicatione D. Laurentij Scholzij filij p. m. dudùm acceperam, descriptionem. Res vilis est, tam operæ, quàm pretij. Si earum esset virium, quas titulus spondere videtur, digna me herclè fuerit, quæ quamprimùm elaboraretur: Nolim rem ignotam capere: Sunt enim quandoque alia, vel istâ re viliora, quæ tamen mirandarum sæpe in Medicinâ sunt facultatum. Meas de saliua speculationes, vt probè examines, rogo. In responsis tuis ad quæstiones de Mercurio tibi à me propositas lubenter acquiesco. Catalogus librorum à me expetitorum mittetur forsan proximâ occasione. De Seuerini Schatonis obitu nihil inaudiuimus. B. V. & à nobis salue. Dab. Breslæ d. 28. Decembris Anno 1622.

Iudicium Doringij de secreto Montani auri potabilis titulo insignito.

Doringius ad Quæstiones de Mercurio propositas responsis Sennerti lubens acquiescit.

EPISTOLA L.

PERIOCHE.

1. Remedia ad Cancrum cur summè necessaria? 2. De Puluere Prætorij. 3. Erysimum an Cancri dolores sanet? 4. Carduus-benedictus pro curando Cancro à multis commendatur. 5. Pillulæ antipodagricæ Doringij annon aliis morbis etiam adhiberi possint? 6. Auctor quid Doringio in sua de peste tractatione obseruandum monet. 7. Camphora an in peste sit commendanda? 8. Medicorum periculum tempore pestis. 9. De Secreto Auri potabilis Montani. 10. Tincturæ Thurneisseri. 11. Aqua communis per multos annos integra seruatur. 12. Medicinæ, quæ tota Physicæ innititur quantum desit? 13. De Atomis. 14. Auctor Aristotelis Interpretes cur taxat? 15. Democritum rediuiuum non sine posteritatis commodo exhibere pollicetur. 16. Doringio ne medicamentorum Chymicorum curam abiiciat, suadet.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS D.

Litteras illas, quas d. 7. Octobr. ad me exarasti *Clarissime Dn. Affinis Compater honorande*, nondum accepi.

Aiunt Tabellarium illum Leobergæ mortuum esse: An ita sese res habeat, nihildum certi rescíscere potuimus.

Remedia ad cancrum cur summè necessaria?

Ad nuperas ergo saltem respondeo: Omninò vtile est, habere in promptu medicamenta, quæ cancrum, morbum illum contumacissimum expugnare possint; modò semper sit curabilis: plerumque enim ita radices eius in penitioribus, & abditis venis latent, vt externis medicamentis parùm proficias, nisi sanguis ille impurus tollatur; id quod non nisi generosa medicamenta, qualis proculdubio puluis ille Prætorij fuit, præstant. An peregrinus ille VVetzflariæ Erysimo cancri illos dolores sanauerit, equidem nescio: Hoc iam recordor, aliam plantam mihi nuper à quodam nominatam fuisse; qualis fuerit non satis iam memini: Reuocabo Authorem mihi in memoriam, ni fallor, *Vrticam* nominauit. Carduum benedictum à multis commendari scio: Feci eius anno superiori periculum in fæmina Cancro mammæ laborante, sed pauco successu, cùm omnes venæ vicinæ atrabilario illo sanguine scaterent.

De Puluere Prætorij.

Erysimum an Cancri dolores sanet?

An Vrtica?

Carduus benedictus pro curando Cãcro à multis commendatur.

Is ergò tollendus, & reliqua cura proculdubio per salia appropriata peragenda.

De valetudine iam integra tibi gratulor: DEVS faxit, vt illa sit firma & constans. Si quod spero, & opto, suum officium istud medicamentum fecerit, vt de viribus eius diligentiùs cogitemus & conferamus, & an non etiam aliis morbis adhiberi possit, dispiciamus, operæ pretium erit. Ego nuper puluerum istorum etiam in meis Lectionibus mentionem feci, *cap.* 11. quod est *de Intemperie Capitis cum humore seroso.*

Pillulæ Antipodagricæ Doringij annõ aliis morbis etiam adhiberi possint?

Etsi iam aliis negotiis te occupatum animaduertam: tamen subinde & praxis & Medicorum lectio aliquid suppeditabit, quod adiicere possis, etiam quasi aliud agens. Et velim posthac tale plerumque scribendi argumentum eligas, quod ad rem istam facere possit. Atque vt ansam tibi præbeam, vnam, atque alteram Quæstionem, ex iis, quæ hactenus lectionibus addidi, exceptam transmitto. Et quia proculdubio in ista de peste tractatione, mea etiam, quæ in doctrina *de Febribus, de peste*, habeo, perleges: siquid monendus videbor, id vt facias, oro. Si *Helidæi Paduani tractatui tuas de eodem argumento Epistolas ad me scriptas* addere volueris, id non improbo: Si ex meis verò quædam addere voles, vt relegenda prius mittas, oro. Ipse enim Epistolarum, quas ad te scribo, nullum exemplar retineo.

Auctor quid Doringio in sua de Peste tractatione obseruandum monet.

De *peste* hæc saltem moneo. Memini in iis Epistolis etiam *Camphoræ* mentionem factam, & nisi fallor, à te eius vsum improbatum. Hisce diebus verò cùm extrà vrbem apud Nobilem quendam essem, & ille collectanea quædam medica mihi ostenderet, & medicamentorum contra pestem mentio fieret, ille præ omnibus mihi *Camphoram* commendauit, vtpote cuius vim experientiâ cognitam haberet, & in hominibus, & in Brutis; ostendebátque ille mihi quendam puluerem contra pestem Boum commendatissimum, quem cùm in nupera, quæ in vicinia grassata est, peste Boum, vicini omnes frustrà fere adhibuissent, ille camphora addita vaccas suas omnes seruauit. Quod te celandum, vt de *Camphoræ* vsu diligentius cogites, non putaui. *Experientia in his rationib. omnino præferenda est.*

Camphora an in Peste sit commendanda? Obseruatio.

De noua functione tibi gratulor, & vt felicissimè eam sustineas, ex animo precor.

Nolim verò sub huius initium pestilentia tempora incidere: Expertus enim scio, quid in tali statu Medico, periculi sustinendum sit, & quot periculis ego, etsi nulli obligatus, superioribus annis, cùm pestilentia hìc grassaretur, obiectus fuerim: Nemo puto, Medicorum, qui paulò praxin ampliorem habet, satis cauere potest, vt omnem cum infectis conuersationem effugiat.

Medicorum periculum tẽpore pestis.

Quos Practicos perlecturus sim, significabo, vbi *primam Libri Primi partem* absoluero, & *in secundâ* ad speciales Capitis affectus deuenero; Hactenus enim in generibus istis per varios vagandum fuit.

De secreto illo Montani quid respondeam, nescio. Aurum in eo inesse vix credo (velim tamen Germanicam vocem iterum scribas, & causam interpretationis reddas: Nuperam enim scriptionem satis assequi non potui.) Sic vt Auri potabilis loco, liquorem illum vsurpauerit Montanus; *Es ist aber nicht alles Goldt vas da gleisset.*

De secreto Auri potabilis Montani.

Et scio Thurneisserum eiusmodi tincturis è pannis etiam extractis, Principibus quoque viris imposuisse. Durationem, & incolumitatem liquoris non miror, si vas arctè clausum fuerit. Certè enim scio, aquam etiam communem per multos annos integram seruari, modò ipsam aër non attigerit. Nolim tamen & ego rem non satis cognitam carpere.

Tincturæ Thurneisseri.

Aqua communis per multos annos integra seruatur.

Experientia, quæ in hisce meritò consulenda, rem determinabit. Monendus etiam hoc mihi videris, ne meam cum Martinio controuersiam planè silentio prætereas. Animaduerto iam experientiâ edoctus, quid Medicinæ nostræ, quæ tota Physicæ innititur, desit, & quàm plerumque principiis dubiis innitantur. Ego in hac re, vt aliquid tentem, otium non habeo. Miror verò quosdam, quibus

Medicina tota Physicæ innititur.

quibus hæc prouincia commissa est, rem hanc tam negligenter agere, & quasi nihil dubij in natura sit, in vtramuis aurem securos dormire, imò si errorum admoneantur, quasi canes in præsepi latrare. Atomorum tamen & συγκρίσεως & διακρίσεως Democriticæ curam planè deponere non possum; & omninò puto diligentissimo rerum naturæ Scrutatori ab Aristotele factam iniuriam, & Interpretes Aristotelis cùm omnia ex qualitatibus primis deducere nos iusserunt, in densissimum ignorantiæ lutum, nos demersisse, à quo vix pedes extrahere possumus. Si vnum saltem mensem aliis negotiis subtrahere possem, darem operam, vt Democritum rediuiuum exhiberem, non sine, vt spero, posteritatis commodo.

De Atomis.

Auctor Aristotelis Interpretes cur taxat.

Democritum rediuiuũ exhibere pollicetur.

Video enim omnibus seculis fuisse quosdam, qui errores nostros in philosophando annotarunt. Videntur etiam porrò posteri eâ de re monendi. Optarim & hoc, ne medicamentorum Chymicorum curam planè abiicias. Est apud vos Medicorum numerus satis numerosus, & iuniores proculdubio multi, præcipuè ex disciplinâ Hartmanni, qui nihil nisi Chymica iactant: quid præ Galenicis præstent, facilè obseruare potes, & de eo me monere. Neque enim Chymica in practicâ planè præterire potero.

Doringio ne medicamentorum Chymicorum curam abiiciat, suadet.

Sed hæc obiter quasi. Vale & cum tuâ, vt & Daniele à nobis salue. VVittebergæ 8. Ian. Anno 1623.

EPISTOLA LII.

PERIOCHE.

1. *Cura Cancri.* 2. *Pilulæ Antipodagricæ Doringij qualem in ipso sortiti sint effectum?* 3. *Qualem in aliis sperat.* 4. *Pilularum Doringij variæ appellationes.* 5. *An à peste præseruent?* 6. *De Aconito, aristolochia rotunda & gentiana.* 7. *De vsu Camphoræ in Peste.* 8. *Puluis pro peste boum an additione camphoræ magis redditus sit alexipharmacus an saltem penetrabilior?* 9. *Electuarium curatiuum pro peste.* 10. *Aceta Bezoardica Auctori in peste probantur.* 11. *Pestis bouina & contra eam remedia.* 12. *Camphora in dolore capitis mirè proficua.* 13. *Ex camphora pestis amuletum.* 14. *De dolore capitis ex consensu Epatis & lienis.* 15. *Secretum Montani ex rasura ligni Brasiliensis.* 16. *Sebastiani Basso contra Aristotelem libri.* 17. *Godifredus Chassinus de Natura siue Mundo.* 18. *Variorum in Aristotelem scripta.* 19. *Authoris censura de Sennerto Democritum rediuiuum exhibituro.* 20. *Guntherus Billichius de principiis Chymicorum.* 21. *Auctoris de Medicis Brestentibus iudicium.* 22. *Error Chymici grauissimus in Colicis curandis.* 23. *Remedium contra colicam.* 24. *Auctor cur à Chymicis metallicis abhorreat.* 25. *Exemplum insigne Gangrenæ repente exortæ ac in sphacelum protinus mutatæ.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SIta quidem est, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, non externis solummodo, sed internis etiam medicamentis, atrabilarium sanguinem, & succum tam alterantibus, quàm expurgantibus Cancrum expugnandum esse. Interim tamen nec hoc diffiteri ausis, in conuenientibus topicis non paruum felicioris sanationis momentum esse collocatum. Pillularum mearum Antipodagricarum vsum decursâ septimanâ secundò absolui. DEVS porrò fortunet successum: Aluus quotidiè officium facit, madorésque matutini vtplurimùm, & sudores quandoque procedunt. Tempore hoc hyemali quo Catarrhi apud nos pertinacissimi, & frequentissimi fuere, sic satis rectè habui, ac per nares & palatum excrementa cerebralia probè egessi; quod aliàs minus feliciter præstiti. Quartanatiis easdem pillulas non infructuosè exhibui. Hypochondriacis, Cachecticis, spleneticis, Ictericis, Scorbuticis, omnibusque in vniuersum, qui ex obstructionibus viscerum, & vasorum inferioris ventris, & labefactatâ coctionis primæ ac secundæ Officinâ, morbisque hinc oriundis laborant, quin maximo vsui futuræ sint, nullus dubito. Vocantur à me diuersis nominibus pro scopi diuersitate: Iam enim *Antipodagricas*, nunc *Antirheumaticas*, mox *de Iuâ nostras*, vsitatissime verò *Aperitiuas* inscribo. Ad præseruandum à pestilentia non inutiliter adhiberi posse, mecum proculdubio fateberis, si quæ de Trissagine, siue Chamædry, præcipuè penes Chamæpityn ipsarum ingrediente, ex Hetruscorum sententia scribit *Matthiolus l. 3. cap. 96.* diligentius perpenderis. Aconito mederi *Camæpithyn*, Author est *Dioscorides l. 3. c. 157.* *Aristolochiam rotundam*, & *Gentianam* veneno pestilenti esse aduersam, vulgo etiam notum est.

Cura Cancri.

Pilulæ Antipodagricæ Doringij qualẽ in ipso sortiti sint effectum?

Qualem in aliis sperat.

Pilularum Doringij varia appellationes.

An à peste præseruent?

Aconitum. Aristolochia rotunda & Gentiana.

Quod me ad diligentiorem *Camphoræ* virium contrà pestilentiam considerationem hortaris, pro eo gratias officiosas tibi ago.

Non immeritò autem in pristinâ opinione mihi persistere posse, videor, quam Anno 1613. d. 17. Octobr. ad te perscripsi, & pluribus argumentis stabiliui; nimirum *camphoræ* vsum intrà corpus paucorum granorum pondere iuuandæ penetrationis causâ rectè concedi, (quo potissimum fine meæ Essentiæ Cordiali eandem etiam immiscui,) maiorem dosin iure optimo damnari, præsertim apud eos, qui caput infirmum obtinent: quin imò dubium esse, qua facultate, calefactoriáne, an alexipharmacâ, ea omnia, quæ de ipsa magnificè pollicetur *Mindererus lib. de pestilentia cap. 15.* perficiat? Sanè experientiam rationibus interdum præferendam, hasque illâ iuxta Galeni monitum *lib. Epidem. cap. 5. text. 32.* diiudicandas esse, abundè mihi in *Mutono meo p. 145.* dictum est.

De vsu Camphoræ in Peste.

In Quæstione tamen adhucdum versari opinor, Numquid puluis ille pro bobus, de quo scribis, additione Camphoræ magis redditus sit Alexipharmacus, an saltem penetrabilior? Celerem enim penetrationem ad restinguendam venenorum malitiam, quæ & ipsa penetrantissima sunt, maximum momentum adferre, ipsemet haud inficiaberis. Subiecti diuersa dispositio, & validior ad suscipiendam veneni actionem resistentia, quid in peste siue hominum, siue iumentorum possit, etiam, me tacente, intelligis. Relegas igitur quæso litteras illas meas, & super hoc themate iudicium tuum, quæ tum temporis facere debebas, proximè exponas.

Puluis pro peste boum an additione Camphoræ magis factus sit Alexipharmacus?

Cùm nuper iussu Senatus remedia quædam essent præscribenda pro vsu communi, *Electuario curatiuo* Camphoræ loco salem Aromaticum à Chymicis tantoperè commendatum, sed crudum, (ne pretium nimis inc resceret) indidimus; subueriti videlicet Camphoræ noxas illas in litteris illis meis enumeratas. Miscuimus etiam aliquid *Nucis vomicæ*, quam *VVoysselius* pater maximi fecit, & *Gesnerus* etiam *in Epistolis* ob vim narcoticam hunc in vsum celebrauit.

Elect. curatiuum pro Peste.

Narcotica.

De Narcoticorum efficacia in peste quædam, si rectè memini, habet etiam *Hennemannus in suo* de ea *Tractatu.*

Mihi probantur *Aceta Bezoardica*: quæ præterquam quod celeriter penetrant putredini etiam eximiè resistunt, sudorem expellunt, nimiam humorum efferuescentiam compescunt, exhalationésque venenatas figunt, & præcipitant. Hac de causa à nobis tum quoque peculiare Acetum ordinatum fuit. Formulas mittam proxima occasione, iam non licet. Quid hæc remedia effectura sint, cùm pestis, per DEI gratiam, iterum conquieuerit, nondum experiri potuimus. Si recruduerit, (quod tamen DEVS clementer auertat) vt à Chirurgo vrbano diligenter exhibeantur, curabimus.

Aceta Bezoardica Auctori in Peste probantur.

Quia verò bouinæ pestis fecisti mentionem, facere non potui, quin tibi significarem, eam apud nostrates quoque præterito Autumno satis fuisse familiarem, multósque boues iuxtà & vaccas, contagio è Polonia per boues translato, peremisse. Pro remedio certo laudabatur splen è demortuo boue exsectus, igne in fictili concrematus, puluerisatus, & reliquis ex aqua potui datus: Nonnulli pro experimento haud fallaci præseruatiua deprædicabant Mercurium crudum, & bufonem siccatum, si alterutrum horum peculiari caueæ, in lintre, è quo boues bibere solent, excisæ inclusum, probè occludatur.

Pestis bouina.

Ad ea remedia.

Qua

Qua in re fidem penes ipsos Authores esse, tibi verò ea vt placeant, scire velim.

Camphora in dolore capitis mirè proficua.

Camphoram cùm similitudinis, tum partium tenuitatis ratione in dolore Capitis à causa calida, non solùm externa, sed etiam feruidis exhalationibus intrà corpus ex inferioribus sublatis, orto, æquè, atque in Ophthalmia mirè esse proficuam, libens, lubénsque admitto: parúmque abest, quin cùm Cunradino de Febre Vngarila cap. 6. statuam, Camphoræ potiorem esse vim in extrahendis, partim veneno, partim calore, si foris applicetur. Hinc non planè fuerit de nihilo, quod heri è quorundam sententiâ recitari audiui; *Camphora Amuleti* instar collo appensa à pestilentiâ egregiè præseruat.

Ex Camphora Pestis Amuletum.

Lectionum tuarum practicarum continuationem, vt porrò mecum communices, vehementer oro. Etsi enim illarum expoliationi nondum vacare possum; id tamen negotij Iunioribus quibusdam committam, vt certos quisque Authores euoluat, & ex iis, quæ annotatione digna iudicauerit, excerpat.

De Dolore capitis ex cõsensu Epatis & lienis.

Quod Cerebro consensu Epatis affecto dolor ac molestia in dextrâ Capitis parte; Lienis in sinistrâ &c. magis percipiatur, ξύρροιαν illam, & ξύμπνοιαν Hippocratis, quæ κατ' ἴξιν est, & ob quam dextra dextris, ac sinistra sinistris compatiuntur, pro principali causâ tecum agnosco. Ita enim & Epate malè affecto, & Liene sinistrum crus aut pedem potissimùm intumescere, vel aliter in consensum trahi obseruamus: cùm si per vasa, hoc est venas & arterias compassio fieret, non minus hoc, quàm alterum crus lædi deberet. Sic etiam vitio Renum occiput quandoque dolore deprehenditur.

Secretum Mõtani ex rasura Ligni Brasiliensis.

Germanicam appellationem materiæ *secreti illius Montanai*, Auri potabilis loco habiti, te non satis assecutum esse scribis. Rogas igitur, vt ipsam repetam, & causam interpretationis reddam. Nimirum venditur tinctoribus à Mercatoribus nostris *Rasura Ligni cuiusdam*, quam vulgariter *Febrenbock* nominant, rasuræ ligni communis Brasiliensis per omnia similis, nisi quod saturatiore & purpuræ magis æmulo colore tingat, ideóque præ communi magis expectatur. Eam ego, cùm aliud non succurreret, Ligni Brasiliensis nomine insignire volui. *Montanus*, & cum eo *Hanckius* Chrysolitum, vt forsan imperitioribus fucum facerent, vocare maluerunt: nisi appellationis eam voluerint causam, quod vti ipsorum tulit opinio, Aurum ipsi insit. Vtut autem hoc sit, ego sanè rei isti incertæ patronus esse nolo. Quin tu liberè de eâ sentias per me licentissimè tibi licet.

Medicinæ nostræ multa deesse, & non tantùm *Democrito*, sed & aliis antiquioribus Philosophis ab Aristotele sæpenumero iniuriam factam fuisse, monuerunt alij etiam viri literatissimi. Edidit Geneuæ ante biennium *Sebastianus Basso* Medicus philosophiæ naturalis aduersus Aristotelem *lib.* 12. in quibus, prout titulus in Catalogo tum temporis vernali spondebat, abstrusa veterum philosophia restauratur, & Aristotelis errores referuntur: qui tamen mihi nondum nec visi nec lecti sunt.

Sebastiani Basso contra Aristotelem libri.

Godifredus Chassinus de Natura siue Mundo. Variorum in Aristotelem scripta.

Publicauit etiam *de Naturâ siue Mundo Godifredus Chassinus l. C. lib.* 8. quibus item rectam notionem, verámque scientiam rerum humanarum & diuinarum hactenus ignotam, simúlque in illis Aristotelem, omninò malè sensisse, se demonstraturum recepit. In Aristotele quæ *Patricius*, *Picus*, *Mocenicus*, *Telesius*, *Ramus*, *Petrus de Lancre*, *de rerum inconstantia*, citante *Chassino l.* 4. *cap.* 7. *in fine*, & alij designauerint, quæque *Campanella* de sensu rerum, sensu non ita triuiali, scripserit, nosti dudum. Tu si Democritum rediuiuum nobis produxeris, apud rigidiores quidem Aristotelicos acriter impinges; rerum tamen naturalium scrutatores non leuiter sine dubio delectabis.

Auctoris censura de Sennerto Democritum rediuiuum exhibituro.

Guntherus Billichius de principiis Chymicorũ.

De principiis Chymicorum Bremæ aliquid in publicum emisisse dicitur *Ioh. Guntherus Billichius*: qui cuius notæ Author & scriptor sit, si scriptum ipsius legisti, ex te cognoscere aueo.

Auctoris de Medicis Brelensibus Iudicium.

Est sanè apud nos Medicorum numerus satis numerosus, qui tamen è disciplinâ *Hartmanni* prodierit; postquam *D. Græfius*, & *Kethlius* inter viuos esse desierunt, adest nullus. *Pansa* ad nos quoque concessit, fortunam experturus suam: vereor tamen ne breui à nobis vicissim sponte suâ discedat. Qui enim non habet, vt de suis facultatibus aliquandiu viuat, ægerrimè hîc morari potest. *Muslyfortius Olsna* & ipse accessum molitur. Qui Chymica frequentius vsurpat, præter meum Collegam noui neminem. Grauissimè iterum impegit nuperrimè vsu *aqua benedicta*, apud duos cum insigni mesaraicarum obstructione Colicos: quorum vni *Noosolo Hungaro* facilimè Iliacam peperisset; alteri Ciui nostrati ac *Dn. Freytagio p. m.* Fratri, eo ipso, quo propinauit die, paroxysmos Epilepticos commouit. Liberatus vterque per DEI gratiam meâ operâ: ille quidem Collegâ penitus dimisso; hic me ipsi adiuncto. Nihil autem vtrique æquè profuisse animaduerti, quàm vsum iuris Caponis, cui incoqui insseramus *spec. decoct. aperit: maj: cum fol. brassicæ, veronicæ, rad. rhapontic. veri, polypodij querni, & sem. brassicæ*, ac carthami conquassat. Ab hoc enim reseratis viis, & ritè ad eductionem præparatis, purgantia deinceps expeditius suum fecere officium.

Error Collegæ Chymici grauissimus.

Colica quomodo curatur?

Freytagius, cùm Arthritidi soleat esse obnoxius; idcirco pillulas meas aperitivas, heri ipsi præscripsimus, quarum vsus hodierno manè fecit initium. Quod vt Deus iubeat esse fortunatum, ex animo precor. A Chymicis metallicis (vt id istâ etiam occasione iterum moneam) præsertim purgantibus, hac ætate aliorum periculo admonitus nonnihil abhorreo; tametsi ea prorsus damnare nolim, ne imprudentiæ nomen apud alios incurram.

Auctor cur à Chymicis metallicis abhorreat?

Equidem vegetabilibus tantùm proficio, imò verò plus, quàm alius, qui nonnisi sua metallica promiscuè exhibere, & obtrudere solet. Abundet per me licet quisque suo sensu ac suas meditationes excuset. Ego tutam, præ celeri, vt quibusdam placet, medicationem sectari malo: Ita enim famæ, ac conscientiæ meæ rectiùs consulere mihi videor.

Exemplum insigne Gangrena repente exorta ac in sphacelum protinus mutata.

Gangrænæ intrà 12. fermè horas repentè exortæ, ac in sphacelum protinus commutatæ insigne exemplum præterita septimana vidi. Præcesserat octiduo nimia corporis in curru ex præceleri vectura concussio, & pudendorum in sinistro inguine compressio: Coaluerant insuper fistulæ, quæ per quinquennium ad minimum perinæum occuparent, corpore aliàs existente vastissimo, ideóque impurissimo, ac scorbutico, solo potu vtplurimùm se replente, & ante biennium ex anasarca, DEI beneficio, à me restituto: Obiit biduò post. Mitto hîc, vti vides, maximam Epistolæ illius nondum ad te perlatæ partem. Residuum mittatur proximè. Nunc enim tota describi non valuit. Benè vale, & à nobis salue. Dab. Breslæ d. 1. Februar. Anno 1623.

EPISTOLA LII.

PERIOCHE.

1. *Auctor quid de Pillulis Antipodagricis Doringij iudicat.* 2. *Doringius de Camphoræ vsu cum Auctore consentit.* 3. *Sebastianus Basso absurda dogmata non pauca fouet.* 4. *Auctoris de Gunthero Billichio iudicium.* 5. *Ad metallica accedere temerarium est, vbi res vegetabilibus confici potest.* 6. *De vsu sudoriferorum in initio febrium.* 7. *Auctor à Septalio sudorum prouocationem in peste in principio pessimam esse disputante, dissentit.* 8. Μίασμα *& fomes an differant?* 9. *Febres intermittentes an ex* μιάσματι *originem habeant?* 10. *An nihil referat sudorem post exhibita sudorifera non sequi?* 11. *De cruditate & coctione humorum in febribus Intermittentibus.* 12. Διάθεσις *quid?* 13. Μίασμα*, quomodo se habeat?* 14. Μίασμα *in principio facilè extirpatur.* 15. Μιασμάτων *non eadem natura.* 16. *Auctoris opinio de Aceti facultatibus & generatione.* 17. *De modo generationis Aceti.* 18. *Ex Plumbo Spiritus an fiat?* 19. *De Spiritu Vini & Aceti.* 20. *De Puluere polychresto Doringij.* 21. *De Ecstasi.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTUS, D.

Etsi, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, rumores isti bellici, de imminente nobis ex inferiore Saxoniâ milite vario, ita animum turbent, & concutiant, vt ferè calamum sumere, & serij aliquid meditari pigeat: tamen ne Rhedarius iste noster ad vos sine meis veniat, breuibus ad tuas respondere libet. Principiò nullus dubito, quin pillulæ istæ variis morbis accommodari possint, cùm ex obstructionibus viscerum, & primarum viarum, quas hæ pillulæ tollunt, plurimi morbi ortum habeant. Disponunt præterea ad sudores, in quibus multorum morborum cura consistit. De Camphora, experientia potissimùm consulenda est: In hoc tibi facilè assentior, vim alexipharmacam propriè dictam eam non obtinere: penetrationis tamen solùm gratia eam adhiberi etiam non dixerim; sed eo etiam fine, quod maximam vim à putredine conseruandi habet, (quam ob causam medicamentis contrà gangrænam feliciter admiscetur,) qua in re multum in peste situm est: Ex quo, quæ oriuntur commoda, maiora videntur, quàm quæ secum fert incommoda.

Auctor quid de pillulis Antipodagricis Doringij indicat.

De Campholæ vsu in euocandis calidis è capite vaporibus mecum consentis. Velim & de altera quæstionis parte tuam mentem mihi aperias; An nimirum spiritum vini eundem in vsum applicare liceat.

Doringius de cāphoræ vsu cum Auctore consentit.

Rerum nostrarum status antiquus, nec ἀταξίας istius monetariæ emendandæ spes vlla certa affulget: Interim spe etiam incerta nos sustinemus, & hîc, quàmdiu DEVS volet, hæremus.

Sebastiani Bassonis librum habeo, qui me in mea de atomis sententia confirmat: Idem tamen absurda dogmata non pauca fouet. Si *Godefridi Chassini libros de naturâ* vidisti, cuius notæ sint, me edoce. *Guntherus Billichius* non malæ notæ Author videtur: Noui hominem. *Sala* discipulus est, & illa dogmata, quæ *Ang. Sala in Aphorismis Chymiatricis* habet, contrà *Quercetanum, Beguinum*, & alios, defendit. Edidit Bremæ libellum paruum *de principiis Chymicorum*, in quo dictorum Authorum sententias impugnat; suam tamen non adstruit. Idem hoc anno *libellum de Naturâ & constitutione Spagyrices*, Helmstadij edidit, quem apud Amicum vidi, verùm nondum venalis hîc prostet.

Sebastianus Basso absurda dogmata non pauca fouet.
Auctoris de Günthero Billichio iudicium.
Billichius de natura & constitutione Spagyrices.

Ego iam diu etiam nullo purgante metallico vsus sum; temerarium enim esse puto ad metallica illa forsan accedere, vbi res vegetabilibus confici potest.

Ad metallica non est accedendum, vbi vegetabilia sufficiunt.

Siquid tamen ad *indicem illum medicamentorum Chymicorum*, quem superiore anno ad te misi, annotasti, velim id mecum communices.

Priorem tuam Epistolam quod attinet, vt quantum otij est, ad eam respondeam.

De Sudoriferorum vsu in initio febrium adhuc non omni dubitatione mihi res carere videtur. De eo quidem non dubito, in initio continuarum ea rectè exhiberi, cùm μίασμα illud febrile seu discutiant, seu exstinguant.

De vsu sudoriferorum in initio febrium.

Et planè hîc dissentio à *L. Septalio*, qui *Animaduersionum medicarum l. 5. n. 52.* disputat, sudorum prouocationem in peste in principio pessimam esse; & *n. 47.* prolixè defendere conatur, purgandum esse in initio in peste, & Alexipharmacis impuro corpore non vtendum. Facilè etiam tecum consentio, distinguendum esse inter μίασμα, & fomitem; fomitem, apparatum illum vitiosorum humorum appellare libeat, qui etiam in corpore antè febrem adest, & sæpè febre extincta remanere potest. Et cùm ille tum fomes, tum μίασμα in continuis ferè sit in venis, feliciter sudorifera exhibentur. De intermittentibus verò res non ita plana est. An nimirum & illæ tale μίασμα habeant; & an in iis etiam inter fomitem & μίασμα sit distinguendum. Quid *in meo de Febribus tractatu* eâ de re cogitarim, legisti proculdubio: verùm sunt talia, quæ pro ἀπόδειξει nemini obtrudere ausim.

Auctor à Septalio dissentit.
Μίασμα & fomes an differant?

Itaque antequam obtineamus plus commodi ex sudoriferorum vsu prouenire quàm ex humorum vitiosorum, & fomitis febrilis, in primis viis agitatione, probandum nobis erit, ex tali μιάσματι febres etiam intermittentes originem habere; idque sudoriferis discuti posse sine incommodo, ita vt cum sudorifero, (etsi pars eorum aliqua euacuata sit) crudi humores è primis viis in venam cauam non rapiantur: Vt transitus sudorifero pateat, facilè præstari potest: quin tamen humores secum rapiat, vix præcaueri potest. Nam quod mitiora sudorifera eligenda scribis, imò non referre putas, etsi non subsequatur sudor, difficultate non caret. Etenim insensibilis transpiratio sufficere non videtur; Et si debilia sunt nimis sudorifera, materiam agitant potius, quàm expellunt. Neque eadem ratio hîc est malignarum, & intermittentium. Puluis enim à te descriptus, etsi sudorem non moueat, malignitatem tamen infringere potest, quæ cùm absit in Intermittentibus, quo fine exhibendus, sit non video. De cruditate & coctione humorum in Febribus intermittentibus, hoc quidem verum esse video, crudam febrem dici, quamdiu plus febrilis materiæ post paroxysmum generatur, quàm in paroxysmo discussum est; Declinationem, & coctionem; cùm sensim illa materia imminuitur. Sed quæ sit illa διάθεσις (& quidem in febribus aliis alia, vt vel vrinæ inprimis turbatæ testantur) qua durante, humores Febris causa generantur, cessante, non generantur, in eo hæreo. Si quid me hîc iuuare potes, rem gratam feceris. In talibus enim si quid posteritatem iuuare volumus, nobis laborandum, quod tamen pauci perpendunt.

An ex μιάσματι febres intermittentes originem habeant?
An nihil referat sudorem post exhibita sudorifera non sequi?
De cruditate & coctione humorum in febribus intermittentibus.
Διάθεσις quid?

Sed vt ad μίασμα redeam, (modò detur in intermittentibus, vt in continuis) scintillæ se instar habet, quæ in materiam dispositam incidit, quæ si maturè discutiatur, vel suffocetur, nihil damni affert, relicto, magnum, & vix exstinguibile incendium excitare potest. Eodem modo μίασμα illud initio facile exstirpari potest: Relictum verò eandem dispositionem partibus corporis imprimit, vt in venenis res manifesta est. Et proculdubio in μιάσματι tota periodorum ratio consistit. De μιάσμασι expugnandis, quæ annotasti, in Authoribus occurrere memini: Sed & hoc memini; experientiam non semper respondere: quod proculdubio ideo accidit, quod μιασμάτων non semper eadem natura est. Ita semper in ignorantiæ luto hæremus.

Μίασμα quomodo se habeat?
Μίασμα in principio facilè extirpatur.
Μιασμάτων non eadem natura.

Quam intricata *de Aceti facultatibus & generatione* sit apud Medicos & Philosophos controuersia, probè noui, & possem hac de re plurima scribere, si otium esset.

Breuibus meam mentem exponam. Acetum, quatenus acidum, quia acre, & hanc suam vim à sale vini habere puto; refrigerare verò per accidens quatenus humoribus inflammabilitatem adimit, eosque figit; non aliter ac si puluerem proprium spiritu aceti, vel nitri conspergas, ipsi inflammabilitatem adimit. De modo verò generationis aceti non cum *Quercetano* sentio, (si spiritum enim separes, nullum fit acetum, & ex vino immaturo ob spiritus defectum etiam non fit acetum) sed tecum; eandémque opinionem sæpè meis Auditoribus proposui: & quid hac de re sentirem, non obscurè innui non solùm in thesi à Te ex *disputatione de Scorbuto* allegata, sed & *in tractatu de Febribus p. 572.* Confirmatque hanc opinionem, præter ea, quæ à te allegantur, valdè illud (modò verum sit) quod *Angelus Sala* contrà Quercetanum defendit; ex plumbo nullum fieri spiritum, sed quod inde fieri videtur esse spiritum Vini, qui ex aceto, quo plumbum solutum est, postliminio redit, & quasi reuiuiscit. Nimirùm dum spiritus Vini figitur, fit inde acetum; dum spiritus Aceti volatilis redditur, fit inde spiritus Vini. Quæ omnia ex atomis pendent.

De Aceti facultatibus & generatione.
De modo generationis.
Ex plumbo spiritus nō fit.

Constat enim Spiritus Vini & spiritus Aceti eiusdem materiæ, & speciei atomis: sed alius positus, aliaque eorum vnio est in spiritu Vini, alia in spiritu Aceti. Vides non esse de nihilo, quæ nuper de atomis Democriti ad te scripsi; Et sæpè inuito, & aliud cogitanti, necessariò quasi de iis aliquid cogitandum est.

De Spiritu Vini & Aceti.

Mitto iam *partis libri primi primâ partem* maximam: absoluam eam paucis lectionibus. Mitto simul διαγραφὴν *partis secundæ*, in qua quid sit mutandum, vel addendum, animaduertes, & me maturè monebis. In puluere tuo polychresto contrà Febres præcipuè ordinato, hoc dubij occurrit, cur omiseris *terram sigillatam, bolum Armenum*, ac inseruerit *Cranium humanum præparatum*. Occurrit & aliud symptomatum genus, quod non annotaui, quod in primo somno plerumque accidit, das auffahren in schlafe. Si nosti Authorem, qui eius mentionem faciat, illum mihi indica.

De Puluere polychresto Doringij.

Ecstasin me in tres classes retulisse videbis. Sum enim de eius natura adhuc dubius; neque idem Auctores semper per hoc nomen accipere videntur: quæ tua mens sit mihi indica. Benè vale cum tua, quam, vt & Danielem nostrum à nobis omnibus saluta. VVittebergæ 23 Martij Anno 1623.

De Ecstasi.

EPI

EPISTOLA LIII.

PERIOCHE.

1. *Auctor modum inuasionis suæ arthritidis narrat.* 2. *Arthritidem quomodo curauerit?* 3. *Camphora qua ratione putredini resistat?* 4. *Alexipharmaca contra putredinem exhibenda.* 5. *Spiritus vini an in dolore capitis à causa calida foris vtiliter instar camphoræ adhiberi possit?* 6. *Auctoris de Chassini libris iudicium.* 7. *Auctor cur pulueri suo polychresto cranium humanum immiscuerit?* 8. *Sennertus de modo generationis aceti Doringio assentitur.* 9. *De vsu cauteriorum.* 10. *An Lunâ crescente vel decrescente Fonticulum inurere conueniat?* 11. *Hortulani stipitibus surculos inserturi cur Nouilunium eligant?*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

STametsi *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande,* prolixius optarim responsum, festinus tamen Rhedarij discessus, & copiosior hoc tempore praxis, ne id adornarem, impedimento fuerunt. Tangam igitur potius, quàm expediam, nonnulla tuarum litterarum capita. Inuasit me ante mensem iterum mea arthritis; sed mitius per Dei gratiam tractauit. Tumor omnis intra paucos dies euanuit: minor in locis affectis ardor, vti & reliquo corpore febris me exercuit. Recidiua octiduo post, cùm ad labores practicos rediissem, accedere quidem videbatur: benignior tamen fuit, quàm vt domi me detineret. Quin ope succorum matutinorum, quos pillularum mearum vsus hoc tempore repetitus, meo commodo promouit, intra quatriduum plenè discussa. Nunc cum Deo rectissimè iterum valeo: quam valetudinem Deus iubeat esse constantem. *Camphoram* putredini resistere non negarim. Qua tamē ratione id præstet? ex te quæsierim: nempe num per se, an per accidens? quod posterius mihi videtur probabilius; cùm partium tenuitate, & volatilitate calorem putredinalem secum educat, pari ferè ingenio, atque dum in doloribus capitis aut ophthalmia, calidos vapores euocando vtrique affectui medetur.

Auctor modum inuasionis suæ arthritidis narrat.

Arthritidem quomodo curauerit?

Camphora quâ ratione putredini resistat?

Vt vt autem putredini resistat, cùm in putredine pestis essentia non consistat, alexipharmaca potius, quàm simplici putredini aduersantia, exhibenda sunt. Qualis cum tuâmet confessione Camphora non sit, nescio, an satis rectè pro eius vsu tantoperè pugnes. Totam non damno, sed liberaliorem solummodò dosin.

Alexipharmaca contra putredinem exhibenda.

Spiritus vini an in dolore capitis à causâ calidâ foris vtiliter adhiberi possit instar *Camphoræ?* scire ex me cupis. Si epithematibus paucâ quantitate misceatur, totum improbare nolim; si verò solus adhibeatur, plus nociturum, ob nimiam, quam infert, repletionem existimo, quam profuturum.

De spiritu vini.

Chassini libri lectione indigni non sunt. Bassonis scripta videre velim, vt & Billichij. Adscribe precium, mittam proximè monetam, vt ea mihi coëmes.

Auctoris de Chassini libris iudiciũ.

De quæstione, quoad vsum sudoriferorum in principio febrium, propter alias occupationes, quicquam meditari nunc non potui; differam in aliud tempus. Quæris cur *pulueri meo polychresto* non addiderim *lapidem bezoar, terram sigillatam, & bolum Armenum*; immiscuerim verò *cranium humanum?* Respondeo, prius ideò à me factum; cùm vt euitarem nimiam pretij magnitudinem, tum ingredientium farraginem: vtpote cùm scopis præfixis reliqua sufficere arbitrarer: Ditioribus quandoque priuatim miscere *Bezoar* soleo. *Cranium* propterea inserui, non tantùm vt affectibus capitis vtilis redderetur, sed etiam spiritibus microcosmicis magis congener euaderet. Quid, quod nonnullis pro specifico febrifugo habetur. Ad repentinos tamen quoscunque insultus febris duntaxat eo vtor. Qua de causâ etiam *polychresti* nomen apud me meruit.

Auctor cur pulueri suo polychresto cranium humanum immiscuerit?

Quod de modo generationis aceti mihi assentiris, gaudeo. Profectò in multis hæremus, qui antiquorum dogmata promiscuè pro oraculis habemus. Vtinam *Democritum* tuum aliquando videre liceat.

Sennertus de modo generationis aceti Doringio assentitur.

De cauteriorum rectо vsu, vt nunc tibi quæstionem proponam, occasio quædam monet: de quâ, vt prolixè scribam, nihil attinet. Quæro igitur; an *Fonticulum* præmissis præmittendis, causæ siue reuulsionis, siue deriuationis, siue interceptionis, siue euacuationis, &c. Lunâ crescente, vel decrescente, inurere satius sit? Decrescentem Medicos Astrologos eligere, extrà dubium est. An verò Medicos Physicos, qui propinquiores causas magis spectamus, idem facere, vel oporteat, vel deceat? dubium. Ex Authoribus, qui hanc quæstionem non dicam pertractarit, sed tetigerit, inuenire potui nullum. Aperiam, quid mihi super hac re in mentem venerit.

De vsu cauteriorum.

An Lunâ crescente vel decrescente Fonticulum inurere conueniat?

Cùm *Fonticulum* ideò excitemus, vt tam humorum motum eò alliciamus, sive inde euacuemus: præstabit vtique tale tempus in eius apertione seligere, quo humores suapte sponte eò ferri consueuere. Secus enim si fiat, humores ægrè eò assuescent. Atqui hoc fit in Nouilunio. E. &c.

Auctoris opinio.

Confirmare hanc rem potest id, quod vulgo ab Hortulanis fieri obseruamus: Ii enim surculos stipitibus inserturi Nouilunium seligunt, nullam aliam ob causam quàm quia tum temporis è stipite succus alimentarius abundantius influit, ac surculi cum stipite coalitum, germinationemque promtius promouet. Nimirum *Luna* humorum Domina influxum istum, eiusque effectus moderatur. Contrà quæ decrescente Lunâ, aut paucis antè Nouilunium diebus seruntur, vel plantantur, tardius crescere solent. Hanc fortassis rationem esse crediderim, quod multi *Fonticuli* citra notabile emolumentum gestantur. Triennium est, cùm fœminæ cuidam *Fonticulus* parandus erat. Ex communi cum *D. Franco* consilio crescentem Lunam selegimus. Et ecce! Fonticulus non tantùm à primo initio, sed & hodiè etiamnum probè fluxit. Tibi de isto dogmate quid videatur, proximè significa. Ad reliqua aliàs. Bene cum tuis vale, & à nobis salue. Dabam Bieslæ, die 14. Aprilis, Anno 1623.

Hortulani stipitibus surculos inserturi cur Nouilunium eligant?

EPISTOLA LIV.

PERIOCHE.

1. *Sennertus de tempore excitandi Fonticulos quid sentiat?* 2. *Medici cur decrescentem Lunam elegerint?* 3. *Prætorius cuius nationis?* 4. *Qualis in Medicina?* 5. *De Vellere aureo.* 6. *Auctor partem lectionum de scorbuto editurus quid vltra intendat?*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SVt nec istum Tabellarium vacuum ad te abire patiar, cùm plura aliis occupatus, non possum, ad te scribere libuit. Mitto verò, quæ reliqua sunt *in parte prima libri Practicæ.* Quæ præterea collegi, & addidi priuatâ operâ sunt sex terniones. *Partem secundam*, vt nuper eam delineaui, cum Deo, sequenti septimanâ inchoabo. *Bassonis & Billichij* scriptorum nullum hic exemplar habetur. Nostri enim Bibliopolæ aliquoties iam, ob tumultus istos bellicos, Francofurtenses nundinas neglexerunt. Si vis, inquiram, an Lipsiæ prostent. De tempore *Fonticulos* excitandi quæstionem quod attinet, non puto ita multùm interesse, an crescente, vel decrescente Lunâ id fiat? Aliquoties Lunâ decrescente fonticulos parare curaui, qui benè fluxerunt, & adhuc fluunt.

Sennertus de tempore excitandi Fonticulos quid sentiat?

Causam verò cur decrescentem Lunam elegerint Medici, hanc esse puto, quod affluxum nimium humorum, & hinc pendentem inflammationem, vitare voluerunt. Et licet decrescente Lunâ paretur Fonticulus: tamen antequam eschara decidat, & satis profundus fiat, Luna iterum lumine augeri, humoresque mobiliores fieri possunt.

Medici cur decrescentem Lunam elegerint?

Fuit nuper hic aliquandiu *Prætorius* ille, ob curatum cancrum famosus. Est is *Silesius*, ex Ducatu Teschiniensi, in re, vt audio, satis lauta.

Prætorius cuius nationis.

Medicinam quod attinet, audire quidem vult Doctor, an sit nescio. Homo, vt audio, cætera est modestus, & bonus, sed in Medicinâ Empiricus. Habet enim aliquot pulueres minerales, vomitorios, purgatorios, maximam verò partem sudoriferos; His nec causâ morbi cognitâ, & neglectis omnibus indicationibus, omnium morborum curationem aggreditur. Medicamenta quidem monstrat, sed qualia sint nemini aperit. Non dubito, quin nobis pleraque sint nota. Hoc certum est, inter ea esse ♀ vitæ (quod ipse negare non audet, etsi alio modo præparatum dicat) & ♁ fixum. Iactat sua medicamenta parata sine omni corrosiuo. Sed vel *Nitrum* (quod olent plerumque medicamenta, vt ab amico, qui ea vidit, audiui) ipsi non habetur corrosiuum, & id erodo, vel fallit.

Qualis in Medicina?

Cùm ergo tales Empirici vno interdum medicamento generosiore metallico, sine omni indicatione vsurpato tantam famam sibi concilient: cur non & Dogmaticus his sit instructus? & cur nos non etiam de iis cogitemus?

De vellere aureo. Quid verò iam agitur de *Vellere aureo*. Multa quidem mouere iam vellem, sed otium non est. Duo tantum quæro.

1. An eadem (ita apud Practicos habetur) sit variolas & morbillos curandi ratio, cùm tamen humorum corruptio sit longè diuersissima? 2. Cùm Natura rarissimè per aluum euacuationem instituat, frequentissimè per sudores: cur Medici contra frequenter per aluum purgent, rarò per sudores.

Auctor partem lectionũ de scorbuto editurus, quid vltrà intendat? Tandem nec hoc te celare debeo, me certis de causis partem illam Lectionum *de scorbuto* edere velle; cui subiungere, & succenturiare operæ pretium esse duco, *Eugalenum, Salomonem Albertum, Ronsseum, VVierum*. Expecto de his tuum iudicium. Et si meam sententiam probas, velim, si quæ huius generis habes, vel tua vel aliorum, ea mecum communices. Suum cuique tribuam. Plura iam non licet. Bene vale cum tua & omnibus nostris. VVittebergæ 14. Maij, Anno 162?.

EPISTOLA LV.

PERIOCHE.

1. *De tempore excitandi Fonticulum quidnam censet Doringius?* 2. *De remediis Prætoriani.* 3. *Auctor cur à purgantium metallicorum exhibitione abhorreat?* 4. *Aurum potabile VVoysselij.* 5. *De Vellere Aureo.* 6. *An eadem sit variolas & morbillos curandi ratio?* 7. *Medici cur frequentius per aluum, rarius per sudores euacuent?* 8. *Erastus quid de sudoriferis in pestilentia sentiat?* 9. *De sudoriferis in febribus intermittentibus.* 10. *Διάθεσιν corpori febrili impressam Intellectus noster ob imbecillitatem & imperfectionem exactè penetrare non potest.* 11. *Auctoris circa scorbutum obseruationum præter Eugaleniana multa & singularia exempla.* 12. *Aqua antiscorbutica Doringij.* 13. *Eiusdem de VVieri de morbis rarioribus libello Germanico iudicium.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Pro transmisso *primæ partis libri primi Practicæ* residuo, *Cl. Dn. affinis, & Compater honorande*, gratias officiosas ago. Diligentiam in augendo laudo: Ego, vt ingenuè fatear, nec cogitaui quicquam de hac re hactenus; ita enim labores Practici me hucvsque distinuerunt & publicæ calamitates, (quarum necdum remedium vllum humanitus videmus) animum meum distraxerunt, vt ad quascumque ferè serias lectiones, ne dicam meditationes, intellectus mihi videatur factus ineptior, & possim ego fortassis loco excusationis non inscitè vsurpare illa, quibus *Ianus Cornarius in præfatione super Hippocratem Latinum* sese purgauit apud Lectores suos, duobus promissis quidem, sed non elaboratis atque absolutis *Diurnaliorum siue coniecturarum super Hippocratis opera*, libris.

Tam enim ea huc quadrant, vt vix aliquid dici possit concinnius. Locum adscribere non vacat, tu ipsum ipsus legas. Rogabo interim vnum atque alterum è iunioribus, vt si me colligendi munere subleuent; modò sciam, quos tu Authores voluturus sis. Cui enim bono isti eosdem, quos tu, Auctores percurrant?

In *Bassonis & Billichij* scripta, vt inquiras, oro. Pretium libenter transmittam.

De tempore excitandi Fonticulum quidnam censet Doringius? Quo tempore *Fonticulus* excitetur, nimirum siue crescat, siue decrescat Luna, non multùm interesse putes. Mihi tamen ob rationem nuper scriptam, & eiusdem illustrationes, tempus crescente Lunâ multò videtur competentius. Nec refert, quod Luna decrescens ex eo appareat vtilior, quod tunc minor sit metus nimij affluxûs humorum, atque hinc oriundæ inflammationis. Nisi enim corpus probè fuerit per vniuersalia præparatum, & nimia humorum copia imminuta, tunc profectò non minus, quam sub Lunæ incrementum de prædictis incommodis instabit periculum.

Et licet aliquot dierum spatium requiratur, priusquam eschara decidat, ipseque fonticulus sufficientem profunditatem acquirat; maius tamen momentum in eo positum esse arbitror, vt tale tempus seligamus, quo protinus humores ad locum affectum assuescant. Namque & hic illud locum mereri videtur: *à teneris assuescere multum est.*

De remediis Prætorianis. Auctor cur à purgantium metallicorum exhibitione abhoreat? Prætoriana remedia nobis esse nota, facilè crediderim. Dogmaticos non dedecere metallicorum competentium vsum facilè largior. Hoc tamen liberè iterum scribo, me ob certas causas à purgantium metallicorum exhibitione iam ab aliquot annis non tantùm abstinuisse, sed & abhorruisse. Nolim equidem more quorundam periculo famam meam exponere. Quæ enim amiciore ipsi naturæ pharmaco tutò præstare & obtinere potui, cur potentiore quidem, sed minus securo, tentassem vel tentarem etiamnum? Quæ plerique metalli ca sine corrosiuis separare gloriantur, fucum aliis faciendi, & sua extollendi nomine faciunt.

Aurum potabile VVoysselij. Instabat aliquando VVoysselius, se suum ☉ *potabile* (quale tamen non dari in suâ Chrysologia contendit Angelus Sala) per certos sales vegetabiles conficere. Quis verò & istos ab omni corrosione liberet? Eiusdem indolis *Nitrum* esse arbitror: quâ quomodo id destitui, credere debeam, ac possim, à te doceri velim.

De aureo vellere. *De aureo vellere*, altum adhuc silentium. In Colchidem meliore fortunâ proficiscar oportet vt eo potiar. Significauit mihi nuper *Dn. Matthæus Closius*, communis amicus noster, te Collegium Chymicum instituturum: quod si ita sit, quorundam remediorum præparatione meam quoque symbolam libenter contribuam. Mihi enim otium non est nec facilè hoc difficilimo tempore non necessarios sumptus, more nonnullorum profundere malo: cùm praxi tam fœcunda præmia ad Medicos hodie non redeant, atque ante plures annos. De me hoc verissimè profiteri audeo, me nuper supputatione, iuxta valorem pristinæ ac legitimæ monetæ, facta deprehendisse, quod è praxi Anno 1617. plus lucratus sim, quàm subsequentium ad præsentem vsque vllo. Frugalitatis igitur, & parsimoniæ, si quo alio, hodierno certò tempore, studiosissimos nos esse decet.

An eadem sit variolas & morbillos curandi ratio? Quæris: an (vt Practici quidam proposuerunt) eadem sit variolas & morbillos curandi ratio? Respondeo: si curationem eatenus accipias quatenus respicit materiæ ad cutim expulsionem, tunc concedo, eandem esse curandi viam; quæ absoluitur expulsiuis. Nec protinus diuersa humorum corruptio, diuersas curandi leges præscribit. Dummodò enim cordi bezoardicis prospiciatur, & quantum possibile est, variolarum ac morbillorum eruptio ocyssimè promoueatur, Medicus suo munere vtrobique rectissimè defunctus esse dici poterit. Sin curationem consideres, quatenus materia iam ad cutem propulsa est, distinctam curandi rationem tunc ineundam, nemo non videt.

Maiorem quoque in defendendis oculis & faucibus requiri in variolis prouidentiam extrà dubium est. Hæc tamen communem & principalem indicationem quæ ab humorum indicatione desumitur, & expulsiuorum vsum connotare solet, non euariat.

Medici cur frequentius per aluum, rarius per sudores euacuent? Sciscitaris *secundò*: cur Medici frequentius per aluum, rariùs per sudores euacuent? cum ex aduerso Natura (quam Medicum imitari decebat) crebrius sudores, insolentiùs verò aluum moueat. Causam eam ego subesse arbitror; quod materiam in primis viis stabulantem vsu sudoriferorum intra venas, & vasa detrudi, & obstructiones in iis procudi nolunt. At Natura nil quicquam ista subuerita, per sudores potius, quàm aluum noxiorum expulsionem molitur. Hinc coniicere potes, quod sub initium quarumcunque febrium sudorifera citra peccatum exhiberi possint, modo ea non planè negligantur, de quibus anteà semel atque iterum scripsi. *Erastus Epistola* 15 acerrimè contra eos disputat, qui in pestilentiâ ægrum, ab initio statim morbi pannis contectum, calidisque medicamentis haustis ad sudorem cogunt.

Erastus quid de sudoriferis in pestilenta sentiat? Quo nomine ipsius rationes in totum damnandæ non sunt. Quod si tamen sudorifera circumspectè administrentur, vniuersum improbari nequeunt: vtpotè cùm ipsiusmet *Erasti* confessione *Epistola* 24. aërem impurum, & vitiatos ab eo spiritus, seu vapores, serosas item ac tenuiores sanguinis partes (in quibus putrida qualitas, vt ipse opinatur, solis, aut certè præcipuè adhuc continetur) educendo, ægrum ferè percurent: quin tametsi crassiores humores iam comprehenderit, atque adeò occupauerit prodesse tamen etiam tunc possint, si vires constent, tempestiuè, quando, & quibus oportet, exhibita: Similiter *in intermittentibus febribus*, ad μιάσματος febrilis expugnationem, quò maturius, eò vtilius, ipsa adhiberi, nullus propemodum dubito. Causas cognouisti aliàs. Nec dissentire à me deprehendi, postquam litteras tuas diligentias relegi.

De sudoriferis in febribus intermittentibus. Sanè non respondeat quandoque licet cupitus successus, communem tamen fortunam in aliis etiam experimur. Nimirùm appositè hucfacit illud *Auctoris libri de flatibus*; Differt corpus à corpore natura à naturâ, & nutrimentum à nutrimento. Quin μίασμα partibus corporis sui similem quandam διάθεσιν impressisse iam potuit, quæ febrim deinceps perpetuat.

Διάθεσιν corpori febrili impressa difficilè cognoscitur.

Διάθεσιν ista ex eorum vtique est numero, quorum exactam cognitionem, intellectus noster pro sui imbecillitate, & imperfectione penetrare non potest: ita videlicet vitreum lambimus vas, pultem in eo contentam contingere haud quimus.

Partem lectionum de scorbuto, vt edas, eique illos Auctores, quos nominasti, coniungas, non dissuadeo. Ipse olim cum *D. Bucretio p. m.* de iterandâ *Eugaleni* editione communicabam: quam ipse itidem probabat. Annotaui multa scorbuticorum exempla. Interea, hæc præter Eugaliana obseruaui singularia.

Auctoris circa scorbutum obseruationes singulares.

1. *Icterum* in Monacho ante biennium, cui postea succedebat *Ascites*. 2. *Asthma* apud D. Henscherum, & VVentzkianam coniugem p. m. 3. *Fauum*, qui non tantùm vniuersum caput, sed & totam frontem occupabat, in filia VVentzkianâ, natu maiore, coniuge nunc temporis Dn. Ioh. à Kossembahr. 4. *Herpetem bracchij sinistri*, apud Dn. Carolum VVoyssellium; & cruris alterutrius apud viduam Bedauianam in Polssdorff, collactricis quondam Dn. Samuelis Turingi. 5. *Gangrænam id indice digito*, ex leui festucæ puncturâ apud Dn. Michaëlem Furstium: qui phthisi tandem obiit. 6. *Hæmorrhagias frequentes narium*, in Ioh. Schepsio, Danielis illius, Medici apud Schvvidnicenses quondam famosissimi, filio; Dn. Conrado Nimitzio; Dn. Nicolao Seidlitzio, febre malignâ ante annum extincto: inprimis verò coniuge Nicolai Puschockij, Cauponis, fœminâ annos 68. natâ; quæ biennio præterito tantam hæmorrhagiam passus est, vt exspiraturam credidisses, hodie depositâ corporis mole gracilescit. 7. *Hæmorrhagias è labiis* non conspicuo ostio, apud Dn. Ioh. VVentzkium p. m. & huius Affinis Iohannis Sebottendorffij coniugem primam fœminam nobilissimam, post Quartanam tandem vitâ functam. Circà talos sibi hæc euenire conquesta est his diebus Ioh. Frockels, qui cum pice liquidâ, & candelis sebaceis mercaturam exercet, coniux, fœmina ob inordinatam viuendi rationem cachectica, & ad hydropem vicina; nisi cum ante annum, tum ab vno, atque altero mense natura ipsamet per aluum sese vitiosorum humorum onere liberasset, ipsique macilentas cæteras corporis partes, exceptâ facie (quæ etiamnum inflata est) habitum induxisset. 8. *Palpitationem cordis*, apud Christophorum Zennerum, Textorem totum spleneticum, & scorbuticum. 9. *Ardorem & dolorem intolerabilem* in plantis pedum cum maculis subliuidis copiosissimis in cruribus apud seruum quendam nobilissimi, & eruditissimi Viri Dn. Abrahami Sebottendorffij, Consiliarij Principis Bregensis, Fautoris mei summi. 10. *Putrida, & putida materia effluxum ex vtero* apud vxorem Dn. Danielis Franci Aduocati hîc iurati, Fratris Doct. Gregorij Franci. Febricitantium diuersimodè, hydropicorum, maculis variformibus conspersorum, porresi, & crurum vlceribus affectorum, arthriticorum, phthisicorum, &c. exempla vt enumerem, cùm ea frequentiùs occurrant, opus esse haud iudico.

1. Icteri & Ascitis. 2. Asthmatis. 3. Faui. 4. Herpetis brachij sinistri. 5. Gangrena. 6. Hæmorrhagiarum frequentium narium. 7. Hæmorrhagiarum è labiis. 8. Palpitationis cordis. 9. Ardoris & doloris intolerabilis. 10. Putrida & putida materia ex vtero effluxus.

Aqua antiscorbutica.

Aquâ meâ antiscorbuticâ quid præstiterim testabuntur ij, qui meâ operâ restituti sunt.

Nec minus testabuntur quidam ex nostratibus Medici; qui æquè salutarem deprehenderunt. Hæc in præsentiarum raptim tecum communicare volui, vt videres, me nihil tam habere charum, quin tibi velim esse commune.

VVierus de morbis rarioribus.

VVieri libellum Germanicum de morbis rarioribus, vt totum seorsum edas, suadeo. Dignissimus enim est, qui omnibus prostet, & non tantùm paucis, in quorum Bibliothecâ latet, seruiat, ipse exemplar proprium optarim.

De familiaribus rebus, si quid ad me perscripseris, haud grauatim accipiam. Ego paucis fidendum esse meo malo non semel didici. Benè vale, & cum tuis à nobis salue. D. Breslæ, die 7. Iunij, Anno 1623.

Salutem suam tibi adscribi petit, *Nobilis, & Magnificus Vir Dn. Christophorus Poley Senator, & Scholarum Præses meritissimus.*

EPISTOLA LVI.

PERIOCHE.

1. *Auctor quid præcipuè à Doringio postulat.* 2. *Obseruationes multæ & pulcherrimæ in Medicina Practicorum negligentia pereunt.* 3. *Auctor de purgantibus metallicis Doringio assentitur.* 4. *Auctor Collegium Chymicum instituturus quantum à Nymmanno differat?* 5. *Annus Auctori lucrosissimus.* 6. *Metus bellicus.* 7. *Auctor Rectoratum Academiæ accepturus, de scorbuto quæ scripsit expedire pollicetur.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTUS, D.

SFacilè credo, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande, labores Practicos* ad alias meditationes & lectiones parùm temporis tibi relinquere. Neque id præcipuè à te postulo, vt ex aliis Authoribus multa colligas, sed hoc meo voto satisfeceris, si quæ in aduersaria tua hactenus coniecisti, addas, & interdum, vel à cœna, vel quandocunque otium est, mea perleges, & quæ inter legendum, occurrent, annotabis. Inprimis verò ad materiam medicam, & formulas medicamentorum diligenter attendas, velim. Extra dubium enim pono, & in lectione Auctorum, & in praxi medicâ, te ita versatum esse, vt vel ex tempore tuam sententiam de talibus exponere possis. Et non parùm rei medicæ augmento obstat, quod è Practicis, otio destituti, plerique hodie nihil scribunt, atque ita multæ nobilissimæ obseruationes pereunt. Si è iunioribus Medicis, sed qui iudicio valeant, aliquos nosti, qui hunc laborem subire velint, de eo me certiorem facito; proximè Authores, quos non legere debeant, significabo. Hodiè Lipsiam scripsi, vt *Bassonis*, & *Billichij* scripta, si ibi prostant, nancisci possim.

Auctor quid præcipuè à Doringio postulat.

Practicorum negligentiam taxat.

De purgantibus metallicis.

De *purgantibus metallicis* facilè tibi assentior. Cogitabo *de sudorifero*, & insensibiliter vitiosos humores discutiente medicamento. *Nitrum corrosiuum* esse nullus dubito; neque hactenus adduci potui, vt eius spiritum intra corpus exhiberem.

Auctor Collegium Chymicum instituturus quãtum à Nymmanno differat?

Etsi aliis negotiis ferè obruar: quia tamen studiosi quidam à me petierunt, vt ἐγχειρήσεις Chymicas ipsis monstrem, ipsis deesse non debui, neque Collegam meum *Nymmannum* imitari volui, qui metuit, ne indoctior fiat, si aliquid suæ scientiæ cum aliis communicet. Si sciuero, quæ medicamenta cupias, facilè inuenero, qui etiam extra hoc Collegium tecum aliquid sumtuum impendant.

Annus Auctor lucrosissimus.

Mihi annus 1616. lucrosissimus fuit, quo praxi 1250. flor. acquisiui. Intereà ista monetæ deprauatio, & mihi non parùm nocuit. Sed Dei beneficio, omnia iam apud nos ad antiquum valorem monetæ reducuntur: & in *Conuentu Dresdensi*, qui septimanâ post Pentecosten habitus est, Talero pristinus valor 24. gr. assignatus est. Occupantur iam in taxa ad eum valorem conficiendâ, quâ absolutâ publico mandato pristinus ille valor reuocabitur & probatio monetæ Francofurti ad Oderam à *Nostro & Brandeb. Elect.* ad F. Michaëlis iterum, quæ hactenus intermissa est, instituetur.

Metus bellicus.

Cætera quod attinet, viuimus hîc inter metus bellicos, necdum scimus, quo *Episcopi Halberstadensis*, & *Bauaricus exercitus* tendant. Intrà paucos tamen dies id nos rescituros putamus. Iam enim itineri *Halberstadensem* se accingere heri nobis certò relatum est, si verum est, quod heri tabellarius Seruestanus nobis nunciauit, *Comitem Iuniorem à Turri*, Berneburgum venisse non video, quo tendere possit, nisi vt viam per pontem Dessauiensem quærat, & per loca nobis vicina in Lusatiam tendat. Tempus id breui aperiet.

Auctor Rectoratū Academiæ accepturus, de scorbuto quæ scripsit expedire pollicetur.

Deferetur ad me sequenti Autumno, Rectoratus Academiæ. Cùm ergo tum à Lectionibus feriari liceat, vt negotiis aliquid otij surripiam, si Deus volet, operam dabo, & *de scorbuto*, quæ scripsi, expediam. Addam & *Foresti Epistolam*. In tuo arbitrio pono, annon istas, quas annotasti, *Obseruationes*, tuam *Aquam*, & si quæ huius generis habes, in peculiarem Epistolam conijcere, interea velis, vt & illam in fine reliquis addam. Ordinem enim Authoribus, tempus, quo scripserunt, commodissimè dabit. *Nobilem & Magnificum Dn. à Poley*, & omnes nostros meo nomine salutes. Plura iam non licet. Peregrè enim ad ægrum auocor. Bene vale. VVittebergæ, 17. Iunij, Anno 1623.

EPISTOLA LVII.

PERIOCHE.

1. *Auctor de Practicorum incuria & negligentia conqueritur.* 2. *Manuscriptum Bucretij.* 3. *Historia Virginis infirmæ de insigni virium languore dolentis.* 4. *Pulueris polychresti cum lapide Bezoardico vero, vnicornu vero, & smaragdo præparato, effectus.* 5. *Aqua Bezoardia Doringij.* 6. *Purgantia metallica an vegetabilibus præferenda?* 7. *Stimmi quomodo præparatur?* 8. *Rotulæ ex stimmi quomodo conficiantur?*

tur? 9. Antimonium fixum cum phlegmate vitrioli purgans clementissimum. 10. De spiritu nitri. 11. Spiritus sulphuris acidus aqua fontanæ ad gratam aciditatem remixtus aduersus vermes remedium certissimum. 12. Spiritus sulphuris cum aqua graminis distemperatus pro morsu rabidi canis iuuat. 13. Signa vermium. 14. Mercurius crudus cum Benzoini particula pro vermibus laudatur. 15. Auctoris de Nymmanno iudicium. 16. De purgantibus metallicis benignis. 17. Balsamus Alexiterij. 18. Puluis Birchmanni stomachici ab Auctore correcti. 19. Symptomatum scorbuticorum rarum exemplum. 20. Auctores qui de scorbuto scripserunt referuntur. 21. Puluis stomachicus Doringij cum cremore tartari scorbuticis salutaris. 22. Scorbutus vnde causatur? 23. Indicia scorbuti. 24. Scorbuti alia origo. 25. Aqua destillata Auctoris contra scorbutum ex tumore lienis oriundum quomodo præparatur. 26. Syrupi de cochlearia compositi descriptio. 27. D. Caspari Peuceri de scorbuto tractatiunculæ ab ea quam scripsit Vffenbachius plurimùm differunt.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Faciam, *Gl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, quod petis, & vrges; sed quantum, ac quando aliquando potero. Iam enim huic labori vacare non possum. *D. And. VVeickium & D. Paulum Muntzerum* præ aliis orabo, vt me hac in re nonnihil iuuare, ac subleuare velint. Et ita reuera est, magno rei medicæ detrimento perire multas vtilissimas obseruationes, quas Practici otio destituti, describere, ac publicare nequeunt. *D. Bucretius* singularia non pauca, se annotasse multoties mihi significauit.

Practicorum incuria.

Periit tamen *Manuscriptum*, & in filij, Medicinæ item studiosi, manus non peruenit; surreptum proculdubio clanculùm à quopiam, qui suppresso *Bucretij* nomine pro suis ea olim fortassis contra fas omne & æquum venditabit. *D. Elias Cuntschius* nunc ἐν τοῖς ἁγίοις ante biennium valde querebatur, incendio Oppauiensi suas obseruationes singulares ad prælum adornatas periisse.

Manuscriptum Bucretij.

Quod sequitur, nuperrimè à me obseruatum est. Vocabar ad virginem annos aliquot suprà 20. natam. Ea in festo Pentecostes malè habere, & de nulla re ferè alia, quàm insigni virium languore conqueri cæperat. Medicamentorum vsum auersata distulit auxilium per quatriduum: neglectura diutius, nisi fratres & soror ipsâ vel inuitâ me accersere curassent. Vbi ipsam accessi, offendi in lecto decumbentem, quid, aut vbinam doleret, nil referre valentem, præter summam virium debilitatem. Contrecto bracchia. Ecce! plus frigebant ea, quàm calebant. Digiti tam manuum, quàm pedum rigebant, & non nisi compressi incuruabantur. Pulsus ita erat obscurus, vt mox morituram quis suspicari potuerit. Vrina crassa, tincta, & confusa erat: Quid agerem? Indicato adstantibus ob potentem malignitatem periculo, præscribo *puluerem meum polychrestum*, eique admisceo, *de lapide Bezoardico vero, vnicornu vero*, ac *smaragdo præparato*, grana aliquot. Iubeo, vt quantum cultri acie bis capi potest, statim, & post duas horas tantundem, daretur. Extra vrbem ad horas aliquot abire quia me oportebat, sub vesperam domum reuersus ægram denuò visito, & aliâ longè, quàm reliqueram, facie morbi inuenio. Iam enim probè ad interrogata respondere, & vt habeat, exponere potuit. Calebat tum, & madebat; ac toto corpore post medicamenti vsum sudauerat protinus, pulsus erat optimus. Noctu proruperunt menses, qui tamen vix ante paucos dies substiterunt: Quod ipsum symptoma me in opinione de latente malignitate magis confirmabat. Insto igitur Bezoardicis; atque inter alia *Aquam* quoque meam *Bezoardicam* præscribo. Post biduum demùm horrore corripitur, & paroxysmo verè febrili tentatur, qui deinceps tertianarius intermittens euasit.

Historia virginis infirmæ de insigni virium languore conquerentis.

De puluere polychresto.

Aqua Bezoardica.

Sanguinem post vnum atque alterum diem ipsi detrahi curaui: qui erat supernè crustâ pituitosâ variegatâ obductus, sero à latere tenus bilioso circumfusus, infernè autem maximam partem fluidus, partem hinc inde grumosus, nec propter fibrarum defectum cohærens: qualis vtplurimùm scorbuticorum esse solet.

Purgantia metallica, si clementius operarentur, nec corpori peregrinam aliquam qualitatem imprimerent, (id quod Mercurialia præ cæteris faciunt) vegetabilibus sanè ob doseos exiguitatem, & saporis maiorem gratiam, meritò essent præferenda. Iactant quidem nonnulli talia; sed videre nondum licuit. Tu si quid horum habes, mecum quæso communica. *Stimmi* dextrè præparatum & recens natis infantibus tutò & felici cum successu se præbuisse profitetur *Abrahamus Seillerus Epistolâ inter Scholtzianas* 7. Tentauit idem aliquoties meus Collega Mercurio vitæ, & aquâ benedictâ: sed sinistro, vt aliàs scripsi, euentu. Miratus igitur non rarò fui; ideoque libenter scire gestij qualiter id *Seillerus* præparauerit. Tandem in *Manuscriptis Laur. Scholtzij Patris*, bonâ fortunâ modum reperi: nihilque aliud, quàm ♁ per trinam cum nitri (sed huic pondere semper dimidiato) vstulationem dealbatum, aqua communi edulcoratum probissimè, & affusione aquæ rosaceæ tandem aromatisatum & exsiccatum, esse deprehendi. Post secundam calcinationem etiam aquâ affusâ nitrum abstraxit. Dosin autem ℥. ad 10. grana, ad summam constituit ex vno, atque altero cochleari vini, vel alterius liquoris, sumendam.

Purgantia metallica an vegetabilibus præferenda?

Stimmi quomodo præparatur?

Exhibuit in epilepsiâ puerorum, in difficili cum metu suffocationis respiratione, & desperatis casibus. *Rotulas* tales ex eo concinnari iussit. ℞. *Antimonij præparat.* ℈. iij. ß. *sacchari* ℥ j. F. Rotulæ paruæ. Dosis, Rotula j. loco purgantis & vomitorij detur: quod mirari possis cùm antimonium fixum sudorem aliàs ordinariè, rarissimè vomitum, aut secessus moueat: de quâ re ante aliquot annos prolixiùs ad te scripsisse me memini. Quæ ergo sit causa residuæ in Seilleriano facultatis purgatoriæ? ego nullam aliam censeo inueniri, aut excogitari posse, quàm quod nitri dimidiatum duntaxat pondus pro singula calcinatione adhibetur, cùm aliàs æquales partes plerique sumi velint. Recordor iam *D. Rheilium p. m.* ante biennium retulisse, quod antimonium fixum cum phlegmate vitrioli digestum clementissimum euadat purgans, quo familiariter vsus sit. Nisi me fallit memoria, idem deinceps alicubi legi; sed loci oblitus sum: siquidem nusquam inter mea id notaui: posset huius rei paruo sumtu fieri periculum.

Rotulæ ex stimmi præparatæ.

Antimonium fixum cum phlegmate vitrioli, purgans clementissimum.

Sudoriferum, & insensibiliter vitiosos humores discutiens medicamentum, si quod excogitaueris commodum, vel antimonio fixo commodius, vt eo me quoque bees, oro. *Spiritum nitri* vt intra corpus exhiberes, hactenus te adduci non potuisse, propter vim, quæ in eo est corrosiuam, scribis. Ab eodem & ego penitus abstinui prius: eoque non nisi bis hoc ipso anno in colicis, cùm alia non prodessent, paucarum guttularum dosi cum aliis permixto, vsus sum. Vt autem verum fatear, spes me de eo ob prolixas laudes, quas ipsi Chymici certatim tribuunt, concepta turpiter fefellit. At verò si hoc nomine repudianda in vniuersum; reiiciamus oportet etiam vitrioli, sulphuris, salis communis, &c. spiritus, qui omnes corrosiuæ qualitatis neutiquam sunt expertes. *Ioh. Baptista Zapata in Claui suâ Medicinæ, c.* 15. aduersus vermes (vt id obiter quasi hoc in loco moneam) pro certissimo prædicat remedio, spiritum sulphuris acidum, aquæ fontanæ ad gratam vsque aciditatem remixtum, ac pro restinguenda siti ad placitum vsque exhibitum.

De spiritu nitri.

Spiritus sulphuris aduersus vermes remediū certissimum.

Dedi eum nuper fœminæ Tertianariæ, *Dn. Nicolai Posij* Filiæ, quæ nupsit *Dn. Mag. Tilesio, Superintendenti Militensi*, ac ante annum vermes semel atque iterum deiecit: sed nulli inde propulsi sunt. Præscripsi antè octiduum puerulo bimulo Polneri Oenopolæ à morsu canis rabidi, in facie accepto, anno præterito secundo, si rectè memini, mense demùm defuncti, relicto filiolo, eundem, sed cum aqua graminis distemperatum, ac pauculo Rotularum manus Christi dulcoratum. Vt cesserit, non constat. A vermibus corpusculum ipsius occupari, præter inquietudines nocturnas, clamores improuisos, iectigationes artuum, frictiones crebras pinnarum nasi, extremorum maciem, abdominis inflationem, &c. lumbricus longus & teres ex ore pridiè prorepens, sufficientissimè, opinor, demonstrauit. Commendat idem Auctor miris præconiis *c.* 5. aduersus ista insecta Mercurium crudum, cum Benzoini particula, adiectis aquæ vitæ guttulis nonnullis; vel cum sacchari rubicundissimi pauxillo, & aquæ communis aliquot guttis, ne conspiciatur amplius, in mortario vitreo subactum; & tandem conseruæ rosaceæ, vel violaceæ, vnitum. In hoc plus spei, quàm in sulphuris spiritu ponerem.

Contra morsum canis rabidi.

Signa vermium.

Mercurius crudus cum Benzoini particula pro iisdem laudatur.

Collegam tuum insanirene, dicam, an inuidiâ saltem laborare, ambigo. Ad quid enim ille publico stipendio Medicinæ Professor conductus? si suæ scientiæ nihil in Auditores suos redundare cupit.

Auctoris de Nymmanno iudicium.

Profectò odi ego pessimè istiusmodi hominum genus, quos sibi soli, non bono publico, se natum esse, inuidiosâ & detestanda suorum occultatione (lucroso quidem sæpe numero, sed turpi, & non imitando exemplo) testatum facit. *Paradoxon* illud *de causis apoplexia*, satis coarguit hominem nouitatum ambitiosarum esse studiosum. At ego in Philosophia quidem ingenij lusus causâ aliquatenus talia admitto; in Medicina autem probare nequeo, cùm hæc vna Vnius hominis salutem concernat, quæ talibus ingenij lusibus temerè exponenda non est.

Si quam certam ☉ vel ☽ potabilis, tincturæ corallorum, &

De purgantibus metallicis benignis.

& Antimonij purgantis alicuius metallici benigni, aut aliud remedij nobilis rationem tenes, quo cum ægrorum commodo securè vti possim, in eius præparationem libenter meam symbolam contribuam. Effinxi ante paucos annos *Balsami Alexiterij* formulam, ad Kerneriani imitationem. Eam hîc mitto, quæ si tuo iudicio vtilis censebitur, poterit hoc tempore secundùm eam Balsamus parari; partem sumtuum pro parte communicata, promtus restituam. Monetæ quidem valor nuper apud nos imminutus est; sed creuerunt rerum precia: vtinam vtrobique cum monetæ optando decremento, pristina etiam redeat rerum æstimatio, simulque stipendiorum Medicis dignorum æqua persolutio! Fluctus bellici, ne in nostram exundent Silesiam, auertat Opt. Max. ac clementissimus Deus!

Balsamus Alexiterij.

De Epistola, Scorbuti tractationem ex professo concernente, nihil certi polliceri queo. Habes enim obseruationes illas sufficientes, nuper à me descriptas, habes aquæ meæ antiscorbuticæ & syrupi è colaturâ clarificatâ, post aquæ destillationem residuâ, cum s. q. sacchari conficiendi, veluti & ad illam pertinentis aquæ melissæ compositæ formulas: habes pulueris mei, seu (ne primo Auctori aliquid detrahere, ac mihi soli omne arrogare velle videar) *Berckmanni stomachici*, sed à me correcti, (& in vsum Scorbuti cum additione salis cochleariæ & ol. de corticibus citri plerumque accommodati) genuinam, si rectè memini, effigiem. Habes præterea in variis meis diuerso tempore ad te exaratis litteris multa sparsim interserta miscellanea; quæ à Studioso aliquo in vnum cumulum comportari, si ita lubeat, queant.

Puluis Berckmanni stomachicus ab Auctore correctus.

Cumulus symptomatum Scorbuticorum, aliàs haud ita frequentium, in vnâ vxore Ioh. illius Hiekels ex eo tempore, quo proximas ad te dedi litteras, obseruaui: Quippe præter maculas pulicares alias, alias latas, alias oblongas, & ecchymomaticas, pustulas in bracchiis & reliquo corpore serpiginosas, bracchiorum tensiones conuulsorias, colicam & vomitus ex vitreo phlegmate, paroxysmos etiam nescit ferè an hystericos, vel mixtos, aut cardialgicos duntaxat rectius, an verè epilepticos appelles, incurrit. Miserandus herclè casus: qualis inter tam numerosos Scorbuticos hactenus mihi adhuc oblatus est nullus. Metuo ne contagio hæc in plures serpat. Tot enim hoc vno mense mihi obtigerunt, quot intrà biennium vix à me tractati.

Symptomatũ scorbuticorum rarum exemplum.

Quæ Platerus *praxeos tractat.* 3. *pag.* 423. 433. & 514. Steghius *practicæ Medicinæ l.* 4. *c.* 13. Gotfridus Smollius *in Triados maritimæ sorore primâ.* Ioh. Heinius *de morbis tartareis, c.* 16. Reusnerus, & Horstius *peculiaribus tractatibus.* Georgius Faber item & Horstius *per mutuas Epistolas, Problematibus practicis istius annexas, à p.* 368. *ad* 381. *vsque*, Petræus *dissertat. harmonicâ cap.* 38. VVarenius *Nosologiæ disputat.* 18. David Crusius *Theatri Hermetici Hippocratici parte posteriori, cap.* 4. &c. de Scorbuto doceant, legisti, & cognouisti dudum procul dubio. *Franciscus Ioël* quin eundem pertractarit in suâ practicâ, nullus dubito: Est enim mihi ex ipsius operibus primus saltem & secundus Tomus: residui quanti apud vos veneant, scire peruelim, vt integrum opus comparare possim. Mitto cum istis singularis cuiusdam casus Historiam à *D. Georgio Rhumbaumio p. m.* & *Casparo Conrado*, ægræ tum temporis Medicis Anno 1615. mense Iulio conscriptam, & ad super eâ dicendum consilium propositam. Aderam inter alios & ego huic consultationi. Statuebant nonnulli subesse nonnihil Venerei. Ego contrà pro Scorbuto contendebam, & reliquorum tandem assensum obtinebam.

Auctores qui de Scorbuto scripserunt.

Ordinabatur *puluis meus stomachicus* cum *cremore tartari*, paulatim conualuit. A morte D. *Rhumbaumij* factus sum ipsius Medicus domesticus; fluxâ admodum est valetudine, ob diuersarum partium morbosas διαθέσεις: Iam enim ex hoc, iam illo membro laborat. An tunc metam veram contigerim? Tute iudica. Nimirum peregrinâ facie sæpenumero decipit: quod multis apud nos Medicis ante plusculos annos accidisse vidi. Duo saltem exempla loco omnium afferre placet. *Matthæus Asbelmus* tuus olim conuictor, propter inordinatum, & exorbitantem viuendi rationem & compotationis studium, ægrotare, & nescio quibus symptomatibus affligi cæperat. Vtebatur Medici, tui item olim conuictoris, operâ: incidit tandem in extremorum paresin; à qua sic satis, vt deambulare iterum posset, restitutus, rediit ad ingenium, & ob crebriores inuitatiunculas, dubiæ intrà biennium extitit valetudinis, Medico nihilominus suo subinde in consilium adhibito. Qui cùm Scorbuticæ malignitatis rationem nullam habuisset, euenit, vt paulatim deterius haberet, donec lecto propter virium summam attritionem totus affigeretur; Aduocabar ad commune consilium. Dignoscebam primo accessu hostem è pulsu inæquali, & vrinâ rubrâ, huic morbo vtplurimùm familiari.

Puluis stomachicus Doringij pro scorbuticis.

Scorbutus vnde causatur?

Indicia scorbuti.

Visebantur alia quoque indicia. Absque maculis pulicalibus subliuidis in pectore, bracchiis, & cruribus tamen si fuisset Medicus procul dubio adhucdum restitisset: ita nimirum plerique ad hoc præcipuè signum, & gingiuarum corruptionem attendunt, & ex illorum præsentia Scorbutum solummodò metiuntur. Alleuiabatur quidem nonnihil *Antiscorbuticis*: attamen quia malum præaltas radices egerat, nec is propter rem domi angustiorem medicamentorum vsui condignè insistere poterat. Naturæ tandem iusta persoluit. *Nobilis Dn. Johannes à VVeentzki p. m.* ob tumorem lienis, atque hinc oriundum Scorbutum, ac tibiarum exulcerationes à multis annis inconstanti vsus valetudine, me consulendi causæ huc aliquando venerat. Asseruarat vrinam. Superuenit alius Medicus ipsi familiariter notus, qui cùm vrinam turbatam, atque in ea ceu sanguinolentos ac carneos grumulos fluctuare conspicaretur; de nescio quâ renum corruptione ac putrilagine sententiam tulit. Falsum tamen eum fuisse, fructuosus ex epota aqua destillata, in ipsius gratiam à me peculiariter ordinata, successus commonstrauit. Formula sic habuit. ℞. *Herb. cochleariæ, beccapungæ, nasturtij, aq. fumariæ, verbenæ, chamæpithyos*, an. M.j. *flor. genistæ, hyperici, borraginis, buglossæ*, an. M. ß. *rad. helenij, chelidonij mai.* (de hoc verè affirmare possum, me eius solius succo expresso, cum vino, vel cereuisiâ nostrate distemperato, & ab intrà exhibito, apud pauperiores semel atque iterum lienem tumentem, ac dolentem persanasse,) an. ℥.vj. *cortic. citri* ℨ. ß. *trochisc. de rhabarb.* ℥. vj. *sem. cuscutæ* ℨ.j. *anisi, fœniculi*, an. ℨ. ß. *galangæ*, ℥.vj. Infundantur per triduum in *aq. fumariæ, cuscutæ, cardui bened. vini alb. generosi maluatici*, an. ℔.j. ß. F. s. a. in vasis vitreis per B. M. destillatio; suspendendo in alembico nodulum ex *spec. diambræ* ℥. ij. Asseruetur in vitro forti.

Alia eiusdem origo.

Aqua destillata Auctoris contra scorbutum ex tumore lienis ortum.

Est nobis in vsu *syrupus de cochleariâ compositus* vulgò inscriptus, & ab antecessore quodam meo *D. Casparo Packischio* præscriptus. Cuius num ipse Auctor primus fuerit, & inuentor, haud scio. Eius descriptio talis est. ℞. *Herb. cochleariæ, nasturtij aquatici, agrimoniæ, sij aquatici, asplenij, hemionitidis, saluiæ, capillorum Veneris, chamædryos, prassij, fumariæ, veronicæ, pentaphylli, fol. ebuli.* an. M.j. *sem. anisi, fœniculi, nasturtij, apij, petroselini, pulpæ sem. brusci, asparagi*, an. ℥. j. *melonum* ℥. ij. *rad. filicis, œnanthæ, asparagi, pimpinellæ, borraginis, buglossæ, polypodij, tussilaginis, liquiritiæ rasæ, taraxaci, cortic. rad. capparorum*, an. ℥. j. ß. *flor. hepaticæ, borraginis*, a. M. ß. F. horum omnium s. a. decoctio in s. q. *aquæ nasturtij, aq. ad remanentiam* ℨ. xl. Stent in decoctione vsque ad infrigidationem. Colentur cum forti expressione. In colaturam immitte *rhabarbari optim.* ℨ. j. *agarici trochisc.* ℥. vj. *cinamomi optim.* ℥. ij. *mastiches* ℈. ij. *epithymi Cretensis, Spicæ Indicæ*, ana ℈. j. Stent in infusione in loco calido per duas horas, posteà ebulliant parùm. Colentur iterum cum expressione. Colaturæ adde *sacchari rubri optimi* ℔. ij. Bulliant lentissimo igne ad spissitudinem syrupi. Clarificetur, & aromatizetur cum subscripto nodulo. ℞. *Puluer. rhabarbari* ℥. iij. *cinamomi* ℥. j. *garyophyllor. macis*, ana ℈. ij. Plura nunc temporis, vt exarem non vacat. Tu ista interim boni consule. Proxime mittam *D. Caspari Peuceri de Scorbuto*, geminam tractatiunculam, quarum vnam è practica ipsius Soceri nostri p. m. manuscriptâ; alteram ex alia eiusdem, in filij (vt aliquando à *D. Abrahamo Sandecio p. item m.* accepi) gratiam in ipsis carceribus elaboratâ, & commodùm ante aliquot annos ad me deriuata, excerpi curabo. Plurimùm vtraque ab ea, quam *Vffenbacchius* Anno 1614. publicauit, differt. Nescio, an seorsim, præsertim quæ in carcere nata est, (altera enim integra non est) sit edenda? an tuis aliquando inserenda? Mittam insuper *Domini Martini Prætorij*, quondam ad D. Nicolai apud Magdeburgenses Canonici Epistolam, in qua casum quendam recensuit, ac super eo Facultatis Medicæ, in Academiâ Giessena iudicium, ac censuram expetiuit. Coniungam responsum Facultatis nomine à me tum temporis Decano concinnatum. Quæ si cæteris annectere placuerit, per me sanè licebit. Bene cum tuis vale, & à nobis salue. Dabam Breslæ, die 8. & 9. Iulij, Anno 1623.

Syrupus de cochlearia compositus. Eius descriptio.

D. Caspari Peuceri de scorbuto tractatiuncula.

EPISTOLA LVIII.

PERIOCHE.

1. *Bezoardica maturè exhibita in febre malignâ quale commodum apportent?* 2. *Antimonium Abrahami Seileri eiúsque effectus.* 3. *Facultas purgantium medicamentorum quomodo fiat?* 4. *Modus explorandi medicamenta diuersimodè purgantia.* 5. *Antimonialia & Mercurialia medicamenta variè operantur:*

6. De sudoriferis. 7. Descriptio Balsami Alexiterij Doringij Auctori probatur. 8. Auctoris de Scorbuti tractatione consilium. 9. Scorbutus cur peregrinâ facie sæpissimè decipiat? 10. Casus de Studioso notatu dignus, ob vulnus in pectore, gladio angusto in dextra thoracis parte circa còstam tertiam adacto, receptum. 11. Auctor quomodo de viis per quas è thorace sanguis & pus per aluum & vrinam euacuatur, sentiat?

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S Facies, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, vt scribis, & quia ipse isti labori non sufficis, iunioribus aliquot eam committes. Delectum Authorum tibi ipsi permitto in primâ hac parte, in secundâ nominabo, quos Authores euoluerim. Proximè etiam ea, quæ absolui, mittam; versor iam in *cap.8. de melancholia.*

Bezoardica maturè exhibita in febre maligna, quale commodum apportent?

Historia virginis febre malignâ laborantis illud etiam docet, si bezoardica maturè exhibeantur, illud commodi quoque sequi, vt si febris non planè depellatur, in intermittentem tamen mutetur.

Antimonium Abrahami Seileri, e ús que effectus.

Antimonij illam Abrahami Seileri præparationem procurabo. Causa nulla est nisi, vt scribis, quod dimidia saltem pars nitri adhibetur, vnde non perfectè figitur. Neque dubito, quin etiam sudorem Antimonium hoc modo præparatum moueat: Neque enim, vt alias etiam scripsi, est nouum, vt vnum medicamentum, vomitum, aluum, & sudorem moueat. Quod me in meâ opinione confirmat, de facultate purgantium medicamentorum, nimirum eam nec tractione fieri, nec solâ irritatione, sed vi peculiari, quâ quodlibet purgans consimilem humorem mouet, & quasi fermentat, simulque naturam qualitate, quâ corpori nostro est aduersa, stimulat; quæ Natura partim ab humore anteà quiescente, & reliquis misto, nunc segregato, & moto, partim ab ipso medicamento lacessita, id quod molestum est, expellit, & ita proxima purgationis causa est. De quo proximè disputationem publicam me instituturum Studioso cuidam promisi. Si tibi quid hac in re succurrit, me hâc occasione monere poteris.

De facultate purgantium medicamentorum.

Modus explorandi medicamenta diuersimodè purgantia.

Cur autem alia vomitum, alia aluum, alia tandem etiam sudorem moueant, ita explorari posse puto. Quæ naturæ & ventriculo sunt valdè aduersa, & mox sumta eam lacessunt, qualia sunt volatilia maximè, ea vomitum concitant: Quæ verò non ita sunt naturæ aduersa, sed sumta eam quasi fallunt, paulò penitiùs in corpus penetrant, ibique humores fermentant, & commouent, quod vbi factum, Natura & humoris vitiosi, & medicamenti stimulum sentiens, per consuetam euacuationis viam, aluum scilicet, humores vitiosos expellit: Si ita medicamentum sit mitigatum, & fixatum, vt in ambitum corporis etiam penetret, ibique humores moueat, tandem ij, vnà cum ipso medicamento, vtpote ad alendum alieno expelluntur, & sudor excitatur.

Antimonialia, & Mercurialia variè operantur.

Hinc fit, vt Antimonialia & Mercurialia medicamenta, dum suam volatilem vim integram obtinent, instar venenorum statim vomitum mouent; si fiant mitiora per aluum purgant, si planè figantur, sudorem moueant.

Sudorifera.

Sudoriferum Bezoar lapide, & Bezoardicis aliis vulgò noris, vt & Antimonio fixo, & Bezoardico minerali melius non habeo: quin tamen ex auro confici possit, non dubito. Quod vt experirer, temporum difficultas, & ista auri caritas hactenus prohibuit.

Est equidem spiritus sulphuris, salis, vitrioli, etiam corrosiuus, sed nescio quid aduersi præterea participare videtur spiritus nitri, quod vel odor arguit.

Descriptio Balsami Alexiteri Doringij Auctori probatur.

Balsami Alexiterij descriptio equidem placet: sed dubito an hoc anno à nobis parari possit: ita tum alia, tum vitrorum defectus nobis impedimento sunt: anno enim integro, imò longiori temporis spatio, nihil vitrorum è sylua Hercinia ad nos allatum est, ob motus istos bellicos. Et quicquid ego in promtu habui, iam omne confractum est.

Auctoris de Scorbuti tractatione consilium.

De Epistola Scorbuti tractationem continente, facias quod libet. Ego facilè obseruationes illas tuas, aquam Scorbuticam, & si quæ sunt huius generis, ex Epistolis tuis extraham. Meum tamen consilium si sequi velles, suaserim, vt ipse ea in breuem, si licet, Epistolam coniicias. Sat adhuc temporis superest, & forrassis vnius diei, vel bidui labor erit. Velim & de hoc mihi mentem aperias, quæ apud vos Scorbuti causa sit. Neque enim isto victu Saxonico, sale fixo abundante vtuntur. Et cogitandum, quomodo ex mea sententia, & denegatâ πνιγματώδει Scorbutus, qui vestros affligit, deduci possit.

Scorbutus cur peregrinâ facie sæpissimè decipiat?

Verissimum omninò est, Scorbutum peregrinâ facie sæpissimè decipere, & ita ambiguos morbos parere, vt vbi mali prima causa hæreat vix inuenias. Et id tum maximè accidit, vbi materia Scorbutica ex hypochondriis in alias partes corporis diffunditur, quæ labefactatæ postmodùm primarium morbum referunt. Quale quid fœminæ illi, cuius historiam mihi communicasti, accidisse facilè crediderim, modò non veneni aliquid subfuerit; cùm ipso nuptiarum die, anteà morbum hunc tàm diuturnum contraxerit.

Si *Peuceriana illa de Scorbuto*, quæ promittis, vt & *D. Prætorij Epistolam*, transmiseris, rem gratam facies. De *Practicâ Peucerianâ*, quid sentiendum sit, ampliùs cogitabis.

Casus de Studioso notatu dignus ob vulnus in pectore gladio angusto circa costam tertiã acceptum.

Casum quendam notatu dignum, qui nuper mihi oblatus est ad te affero. *Studiosus* quidam vulnus accepit, in pectore, gladio angusto in dextrâ thoracis parte circa costam tertiam, propè alam antè in pectus adacto, & è regione proximè spinam exeunte; vt de læso pulmone nihil dubitandum fuerit: quod etiam è spiritu cum sono maximo è vulnere exeunte, & maximâ sanguinis copiâ è vulnere effusâ colligere licuit. Primo die, de vita fere desperabatur; cùm non solùm ob sanguinis profusionem vires debiles essent, sed & quia de dolore summo, & contractione abdominis conquerebatur; quæ proculdubio à conuulsione partium membranosarum abdominis erat, orta ob consensum cum membranis thoracis, & procul dubio cum tendinibus musculi thoracis quarti læsis. Mirum verò hoc accidit, quod sanguis ille, qui è vasis effundebatur, præter eum, qui statim primo die, è vulnere effundebatur, non tam in thoracis cauitate continebatur, quàm intra musculos & cutem, præcipuè circà diaphragma, colligi videbatur, imò collum ita occupabat, vt id manifestè, & ad sensum intumesceret. Verùm sequentibus diebus melius habere cæpit, nihilque prauorum symptomatum accessit, ita vt post finem tertiæ septimanæ domo iterum exire potuerit, vulnere plenè consolidato. Quæ valetudo vtinam ipsi diuturna sit: Sanguis nisi primâ die, per vulnera nullus ferè effluxit; pus tamen post dies octo, in dorso, per aliquot dies satis copiosum, non tamen nimis multum. Tussiit ferè nihil, neque sanguinem per tussim alicuius momenti eiecit; per dies tamen aliquot sputum album satis copiosum, sed tantùm cum screatu, vnde etiam tumor ille in collo euanuit.

Tumor ille, qui in musculis erat, ad diaphragma, vbi aliquid sanguinis collecti, etiam sub digitis in musculis fluctuare animaduertebatur, & suprà, & circà, & infrà etiam diaphragma in abdomine, cataplasmatis discutientibus adhibitis euanuit. Famulus narrauit, semel atque iterum primis morbi diebus aliquid sanguinis per aluum deiectum fuisse.

Auctor quomodo de viis per quas sanguis & pus euacuatur, sentiat?

Qui casus facit, vt iam aliter sentiam de viis, per quas è thorace sanguis & pus per aluum & vrinam euacuatur, & iam de viis, per quas pleuritici per tussim euacuantur, (de quibus Platerus dubitat) non ita dubitem. Non opus est, vt hic semper manifestæ viæ dentur, sufficit illa occulta Hippocratis ξύρροια, quâ hîc manifestè sanguinem, procul dubio tenuiorem, è thoracis cauitate in musculos thoracis & abdominis receptum vidi: idem etiam maximam partem insensibiliter euacuatus est.

Plura iam non licet. Quomodo in viciniâ motus bellici sese habeant, ex Nouellis procul dubio cognoscitis. Quid iam Tyllianus miles actutus sit, aut in mandatis habeat, diu latere non potest. Postquam Episcopus Halberstadiensis cum equitatu in Belgium tendere cæpit, peditatus antè octiduum à Tyllio planè dissipatus est, &c. Benè vale, & tuam, & Danielem nostrum à nobis saluta. VVittebergæ, 11. August. Anno 1623.

EPISTOLA LIX.

PERIOCHE.

1. Auctoris obseruatio de Bezoardicorum in febribus malignis effectu. 2. Historia de Abrahamo Seilero Reipubl. Breslensis Secretario. 3. Descriptio Syrupi refrigerantis, putredinique ac malignitati resistentis. 4. Æstiuæ quartanæ licet magna ex parte breues, cur tamen valde timendæ? 5. Renum calculi quomodo euacuentur?

cuentur? 6. Bolus pro febre typum quartanarium seruante quomodo præparatur? 7. Syrupi pro eadem descriptio. 8. De præpostera quorundam Medicorum venarum sublingualium sectione. 9. Syrupus alterans D. Bucretij. 10. Venæsectio sub lingua in dolore capitis cum metu phrenitidis ab aliis laudata Auctori improbatur. 11. Auctor venæsectionem sub lingua familiari vsus exemplo dissuadet. 12. Alius casus priori de Abrahamo Seilero haud dissimilis. 13. Intempestiua venæsectio in nasi externo apice culpatur. 14. Gerhardus Columba de felici sanguinis per narium venarum sectionem detractionis successu, quomodo intelligendus? 15. Applicatio hirudinum ad penitiores narium partes in febre pestilentiali probatur. 16. De puluere cuiusdam herbulæ vulgaris, cuius insufflatu hæmorrhagia excitari facilè potest. 17. De facultate medicamentorum purgante. 18. Rationes Auctoris de vomitoriorum operatione an sint vniuersales? 19. Mercurius vitæ cur nullum hydropicis vomitum moueat? 20. Duo de Mercurio vitæ è butyro antimonij per præcipitationem efformato, obseruationes notatu dignissimæ. 21. Medicamenti volatilitatis effectus. 22. Fixata metallica ciendo sudori vtilia esse, admiratione non caret. 23. Scorbuti apud Breslenses causæ. 24. Scorbuti genuina indoles an per πνευμάτωσιν denegatam sufficienter exprimatur? 26. Sal fixus esculentus cur cum à putredine præseruet, eam nihilominus in scorbuto inualescere permittat? 26. Auctor cur inter cætera gentianam aquæ suæ antiscorbuticæ paulò maiori dosi addiderit? 27. Alius casus scorbuticus. 28. Vnguenti rubei potabilis pro scorbuticis descriptio. 29. Vrinæ corruptissimæ quomodo educantur? 30. Censura Doringij de vulnerato in pectore Studioso eiusdémque pulmone transfosso. 31. Symptoma quo corpus in primo somno concutitur vnde fiat? 32. De cranij in infantium anteriore capitis parte depressione. 33. Purgantia vino infusa, cur longè felicius & minore dosi quàm aliâ aliquâ forma exhibita operentur? 34. Causa defluxionis plantam & verticem pedis Auctoris occupantis. 35. Auctor cur libros Hippiatriam profitentes coëmere cogatur? 36. Pretia plurium librorum quos recenset, à Sennerto scire exoptat.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Auctoris obseruatio de Bezoardicorum in febribus malignis effectu.

SA maturo Bezoardicorum vsu febres malignas, quæ continuæ futuræ erant, in intermittentes, depulsáque malignitate in benignas commutari, non vnâ vice à me obseruatum est. Scribam, quid hisce diebus *Dn. Abrahamo Seilero*, Reipublicæ huius *Secretario*, obtigerit:

Historia de Abrahamo Seilero Reipubl. Breslensis Secretario.

Is enim cùm de die ex fœtore nauseam quandam concepisset, circà horam decimam nocturnam diei vltimæ decursi mensis Augusti, horrore correptus est; quem deinceps excepit calor admodum vrens, cum capitis eâ parte, quæ inter supercilia & extremum nasum prope os interiacet, insigni dolore. Post horam secundam matutinam pulueris mei polychresti, in ipsius gratiam primo omnium Anno 1616. mense Decembri ordinati, dosin è cereuisia calida de proprio consilio sumpsit; à cuius vsu tam largus sudor erupit, vt lectisternia, ac si copiosâ aquâ essent perfusa, non maderent solummodò, sed tota vda essent. Manè accersitus languere quidem ipsum insigniter, sed calorem deferbuisse deprehendi. Præscriptus à me syrupus refrigerans simul, & malignitati atque putredini resistens, cum speciebus pro decocto ex *herb. veronicæ, scordij, scabiosæ, fl. calendulæ, rad. scorsoneræ, pentaphylli, acetosæ, plantaginis, & ireus, sem. citri, & cardui bened. nec non rasura C. C. & eboris, &c.* mihi familiaribus.

Syrupi refrigerantis putredinique ac malignitati resistentis descriptio.

Biduo istis de die vsus, sub noctem tertiam aliquid iterum de puluere polychresto sumsit: interea verò à febre liber videbatur, aluo officium bis quotidiè faciente, vrinisque sic satis quoad substantiam, colorem & sedimentum laudabilibus exeuntibus. Die tertiâ Septembris horâ à meridie secundâ horror ipsum iterum inuasit, & per quinque horæ quadrantes afflixit, calore, & capitis, de quo anteà dixi, dolore, ad mediam vsque noctem impensè ipsum affligentibus. Typum ergo hæc febris seruare incepit quartanarium: quæ vtinam non sit pro more quartanarum diuturna! Sanè æstiuas quartanas magnâ ex parte breues dixit Hippocrates *lib. 2. aphorism. 25.* attamen cùm nunc in æstatis fine, qui Autumni principio respondet, versemur, ipsumque hypochondrium sinistrum quoad tactum appareat densius; valdè vereor ne paulò diutius hæc febris ipsum detentura sit: præsertim cùm ob errata in victu commissa, ipsique propter curialia negotia ineuitabilia, multùm noxiorum humorum sine omni dubio cumulauit; quod tamen prohibeat benignissimus Deus.

Æstiuæ quartanæ magnâ ex parte breues.

Quartâ & quintâ Septembr. vrinæ insigniter crassæ, & ex nigro rubescentes visæ sunt: quales cùm spleneticis, tum nephriticis, non vsque adeò insolentes esse solent. E renum enim calculo ab aliquot iam annis, & ipse aliquoties iam grauiter decubuit. Euacuatus à me potiunculâ; quæ ℞. *Decoct. sennæ f.* ℥. j. ß. *syr. de polypod. sol.* ℥. j. *electuarij nostri lenitiu.* ʒ. iij. *puluer. chalapij*, gr. xv. *aq. cinamomi* ʒ. j. M. deiecit octies satis largiter. Nox subsecuta propter somnia turbulenta & miscellanea planè fuit irrequieta.

Renum calculi quomodo euacuentur?

Sextâ Septembr. vrinæ prædictis manserunt per omnia similes, sabulum detritum q. sal copiosum cum pituita deponentes. Dimidiâ ante vesperam quinta paroxysmus rediit maiore cum horrore per sesquialteram horam durante; sed calore non vsque adeò molesto (quippe quem dormiendo fere superauerat) ad quatuor horas prorogato. Septimâ satis commodè habuit; vrinis interim eandem faciem obtinentibus: octauâ sumpsit bolum: qui ℞. *Electuar. nostri lenitiu.* ʒ. v. *pulu. chalapij* ℈. j. *salis fraxini*, gr. v. *syr. de polypod. sol. & sacchari albissimi* a. q. s. purgatus inde nouies copiosè. Vrinæ corruptæ multa adusta, & nigricantia deposuerunt; Nox præcedens fuit pacatissima, ac somnus quietissimus: Nonâ bellè antè meridiem habuit, vrinæ eiusdem adhuc conditionis; pro biduo ad doses quatuor præscriptus syrupus, qui ℞. *Syr. de fumariâ Langij, de succo borraginis* an. ℥. j. ß. *oxymell. helleborati Gesneri*, ℥. j. *aq. flor. borraginis* ℥. ß. *spiritus vitrioli* ℈. ß. M.

Bolus pro febre typum quartanariū seruante.

Syrupus pro eadem.

Post meridiem paulò ante horam quartam, paroxysmus reuersus, horrore ad quintam, calore vltrà decimam nocturnam perseuerante. Nox successit propter somnia inquietior. Decimâ vrinæ aliquanto clariores, ac minùs tinctæ: omnia autem membra languor occupauit. Vndecimâ, cùm noctu optimè dormiuisset, ac vires benè constarent, purgatus à me iterum, simili ferè, quo prius bolo, pari item successu, vrinæ quales pridiè: Talis nimirum morbi hucusque fuit series, qualis porrò futura, tempus monstrabit: si scire cupiueris, indicabo imposterùm.

Scripsi aliquando ad te, præposterâ, ac nimis licentiosâ nostratûm quorundam Medicorum, venarum sublingualium, & eius, quæ in apice nasi, intrà duas cartilagines decurrit, sectione. De eâ, vt hac ipsâ occasione, aliquid iterum exararem, duo casus, præterlapso mense oblati, me impulerunt.

De præposterâ quorundam Medicorum venarū sublingualium sectione.

Prismus sic habuit. Georgius Freuud Equorum Magister, Vir annos aliquot suprà triginta natus, temperamento biliosо, staturâ mediocri, habitu corporis musculoso die 20. Augusti, stylo nouo, antemeridianis horis, sub concione leui quodam horrore corripitur, quem deinceps extremorum languor, cibi fastidium, & inæqualis calor cum siti sequitur; sequenti manè ad exercitia redit equestria, per eáque satis largum sudorem sibi concitat: Medicamentorum vsum ad vsque diem 24. Augusti suspendit; quo primùm vrina pro consuetudine nostratium ad me missâ, consilium meum implorat. Quam cùm crassam iuxta & valdè tinctam conspicarer, syrupum alterantem è *succo ribium & acido simplici D. Bucretij*, (cuius descriptionem aliàs communicaui) nec non *aqua cuscutæ* pro tribus dosibus præscripsi. Cùm paroxysmus reuertisset, & nox inquierior fuisset, vocari me iussit, die 25. Augusti.

Syrupus alterans D. Bucretij.

Cùm accessissem, sine febri quidem ipsum offendi, ast de capitis dolore (ob, procul dubio, pridianum paroxysmum, & noctem prægressam molestiorem) & nescio quâ capitis turbatione conquerentem. Circa meridiem recurrit paroxysmus, sed cum triplici vomitu, ternisque alui deiectionibus, maximam partem biliosis. Calor magnus, dolor capitis grauis, virium languor insignis, adstantes ita perculserunt, vt ægrum iam iam moriturum metuerent.

Anxiè itaque quæsitus, & ægrorum visitatione occupatus, cùm non inueniretur; alium interim Medicum accersiuerunt. Qui cùm aduenisset, ad capitis saltem dolorem, & qualemcunque præsentem paraphrenesin attentus, reliqua verò omnia susque déque habens, venæsectionem sub linguâ (quam in dolore capitis cum metu phrenitidis commendauit Hollerius *de morbis internis, cap. 1. in Scholio*: Diocles etiam in ipsâ phrenitide incidi voluit, teste Hollerio *ibid. cap. 6.*) protinus suasit, hocque consilio ita cum ipsiusmet ægri, tum adstantium animos occupauit, vt ij, tum nihil, quàm venæsectionem istam vrgerent.

Venæsectio sub lingua in dolore capitis cum metu phrenitidis ab aliis laudata, Auctori improbatur.

Vbi ego superueni, & eum, quem anteà designaui, ægrotantis statum conspexi, consilium hoc prorsus repudiaui; ac symptomata recensita vltrò dispatitura prædixi, modò paroxysmus finiretur: Omnia enim per consensum saltem oborta fuisse; quin nihil emolumenti è sectione subsecuturum: siquidem in corpore hoc bilioso, & tertianâ duplici (quæ pluribus hac æstate fuit familiaris) maior humorum ὀργασμὸς indè facilè concitari, humores non præmissâ vniuersali euacuatione versus superiora rapi, & quæ minuere animus esset, paruo negotio peiora reddi possent: ne quid de metu nimiæ alicuius hæmorrhagiæ attexerem, quæ istam venæsectionem multoties insecuta fuit: vtque adstantes, qui mihi maximoperè aduersabantur, in meam sententiam eò citius pertraherem, tali exemplo familiari vsus sum. Nempe si fumum nolint transire fumarium, non supernè duntaxat fumo viam patefaciendam, sed infernè potissimùm circà focum, vel ignem dispergendum, vel aquâ exstinguendum esse: parem igitur in modum hîc etiam symptomata prædicta prius non cessatura, quàm vel paroxysmus ipsemet, finitus, vel calor febrilis per refrigerantia exstinctus, & feruidæ euaporationes depressæ fuerint. Tandem itaque nolentes, volentes (vtpote quorum omnium periculo, si tam obstinati esse perrexissent, futurum euentum committebam) à venæsectione destiterunt. Respondit posteà successus meo prognostico, quem vtique ij soli venæsectioni, si ipsam admisissem, prolixè adscripsissent. Vides ergo, *mi Sennerte*, quàm sæpe nonnulli contrà methodi leges impingant, cùm tamen vulgò tantùm non pro oraculis habeantur. Monendi herclè hac de re iuniores, ne & ipsi temerè similem errent. Quodnam sit *Guilielmi Fabricij de venarum sublingualium in Anginâ sectione* iudicium, in *Medicinâ castrensi tract. de Anginâ, cap. 5.* videre poteris.

Auctor venæsectionem sub lingua familiari vsus exemplo dissuadet.

Alter casus talis fuit. *Nobilis Dn. Nicolaus Ebenius Senator*, cum die 15. Augusti ad suos reuersus meum collegam vocaret. Is de malignitate non frustraneâ suspicione conceptâ propinat Bezoardicum, sequenti die erumpunt maculæ siue petechiæ. Vires admodùm laborant, caputque dolore tentatur. Collega consilium cum alio Medico sibi adiuncto init de venæsectione in nasi externo apice; quâ die 26. Augusti manè administratâ, cùm nihilò meliùs haberet, pro dicendo consilio quinque nostrûm alij die sequenti conuocamur. Culpatunt quidam intempestiuam istam venæsectionem non immeritò, non ob alias solùm causas, sed vel maximè, quod non præmissâ venæ maioris sectione instituta fuerit. Sanè non sum nescius eorum, quæ *Gerhardus Columba in præfatione super libros de febre pestilentiali* scripsit, de felici sanguinis per narium venarum sectionem (*Columba l. 2. c. 22.* cum *Morolli Capra*, tum suismet verbis de Hirudinum applicatione interpretatur) detractionis successu, institutæ, postquàm curæ superuenisset *Franciscus Bissus Siciliæ Archiater*, communi omnium consilio in illustri adolescente *Vincentio Rao* è febre malignâ cum comate, & delirio decumbente, atque ex vsu vesicatoriorum bracchiis, spatulis, & tibiis applicatorum, nihilùm releuato: verisimile enim est, præmissam fuisse sub initium maioris venæsectionem; cùm, vti refert *Columba*, tametsi Medici priores omni officio morbum profligare conati sint, auxiliaque omnis generis sedulò apparauerint, morbus tamen increscerer, & coma, atque delirium indies vehementiùs infestaret. Quid? quod humorum ἀναῤῥοπῇ iam consopitâ, humores in cerebri vasis detenti deriuatione, & particulari euacuatione eguerunt: Quibus scopis venarum narium istâ apertione peropportunè satisfactum est: In Ebeniano autem casu nihil tale præstò fuit; non itaque mirum est, si nihil sectio iuuerit. Hoc sensu intellectum laudo & probo illud, quod *Theodorus Collado aduersariorum tom. 2. lib. 1. c. 21.* ex innominati cuiusdam sententiâ affert, qui in febre pestilenti, si partes superiores, vt cerebrum, à pravâ & copiosâ materiâ occupatæ sint, laudauit, vt ad intrà ad penitiores narium partes applicarentur hirudines; quarum ratione ita exoneraretur cerebrum, totumque corpus ita alleuietur, vt plurimos morti proximos, & ferè soli prognostico derelinquendos, ex hoc vnico remedio saluatos esse viderit.

Alius casus priori haud dissimilis.

Intempestiua venæsectio nasi culpatur.

Gerhardus Columba de felici sanguinis per nariū venarum sectionem detractionis successu quomodo intelligendus?

Applicatio hirudinum ad penitiores narium partes in febre pestilentiali probatur.

Hartmannus in disputatione quadam herbulæ cuiusdam vulgaris meminisse perhibetur, cuius pulueris insufflatu hæmorrhagia facilè excitari queat. Quod si ea sit *millefolium*? de hoc enim naribus imposito id pollicetur *Hollerius lib. 1. de morbis internis c. 1. marginali 16. De gramine aculeato* refert *Plinius l. 24. nat. histor. cap. 19.* & ex hoc *Matthiolus in comm. super l. 2. Dioscoridis, c. 123.* nec non *l. 4. c. 28.* aculeos ipsius conuolutos, naribus inseri, extrahique sanguinis ciendi gratiâ. Idem repetit *Schvvenckfeldius stirpium Silesiæ, l. 1. pag. 90.* præter modò dicta *Platerus prax. tract. 1. l. 2. c. 14 in fine* recenset *borraginem rubeam tinctorum*, & *aparinem*.

De puluere cuiusdā herbulæ, cuius insufflatu hæmorrhagia excitatur.

Opinionem tuam de facultate medicamentorum purgante quod attinet, optarim, vt eam disputatione peculiari, quam promittis, vberiùs explicatam, quamprimùm cognoscere possim.

De facultate medicamentorum purgante.

Intereà, quod mihi consimilis humoris motionem, ac fermentationem secundâ iam vice proponis, nescio certè an à tractione (quam alij hactenus inculcauerunt) si rem penitius introspiciamus, diuersum quid in medium afferas. Nam dum spirituosæ medicamenti partes humorum massam aggrediuntur, & commotionem, siue, vt tibi loqui allubescit, fermentationem in eâ instituunt, humores purgandos à reliquis separare, atque adeò trahere non iniuriâ dicuntur.

Rationes quibus vomitoriorum operationem circumscribis, vniuersales non sunt. Neque enim semper ea, quæ ventriculo, & naturæ valdè aduersa sunt, vomitum concitant; siquidem & ipsa vomitoria in δυσεμέτοις parùm aut nihil quandoque proficiunt: Quin quæ aliàs vomitum minimè prouocare solent, ac citrà nauseam assumuntur, in εὐεμέτοις, & quorum ventriculus multis vitiosis succis repletus est, per vomitum sæpè operari deprehendimus. Ἰδιοσυγκρασίαι hîc etiam plurimùm possunt: ita narrabat mihi ante annum *D. Matthias Erbinaus*, seipsum ab assumto rhabarbaro tam enormes vomitûs incurrere, ac si helleborum, vel ♁ bibisset.

Rationes auctoris de vomitoriis non sunt vniuersales?

Memini te aliquando scripsisse, cùm de remediis anthydropicis per litteras conferremus, Mercurium vitæ sic dictum hydropicis nullum mouere vomitum; id mihi tum temporis creditu videbatur difficile: idem tamen ante duos menses ipsemet obseruaui. Dabam præterea *puluer. rad. asari* ℥. ß. primùm, mox ℈. ij. ß. Vomitus subsequebatur nullus. Quam tamen huius rei dixeris esse causam? Ego aliam inuenire nequeo, quàm salis copiam, quo medicamẽti vis emetica quasi figitur. Docere hoc videtur Mercurij vitæ per salem communem correctio, quæ tibi haud potest esse ignota. Cumque in Mercurij vitæ mentionem inciderim, duo, quæ ex meo Collega audiui, tecum omninò communicanda sunt. Prius est, Mercurium vitæ, non dulcem illum sublimatione productum, sed è butyro ♁ per præcipitationem efformatum, ad ℈. ij. vsque, à quatuor granis facto initio, & dosi pedetentim subindè auctâ, Gallicis porrectum tandem non purgare quicquam, sed roborare. Credere hoc ego malo, quàm experiri. Posterius est, eundem Mercurium vitæ affusione, & abstractione aquæ benedictæ benigniorem, & minus vomitiuum reddi. Causa fortassis eadem, quæ in sulphuris per nitrum, & huius per illud, fixatione, vti & accensione spiritus vini super vitæ Mercurio: sed hæc obiter. Equidem medicamenti volatilitatem plurimum quid ad ciendum vomitum valere, exemplo Antimonialium & Mercurialium remediorum patere potest: tamen ipsorummet humorum inclinationem, & ipsius naturæ conatum non minorem hîc vim obtinere, experientia docet.

Mercurius vitæ hydropicis vomitum non mouet.

Caussa.

Duo de Mercurio vitæ obseruationes notatu digna.

Medicamenti volatilitatis effectus.

Fixata metallica, quod ciendo sudori sint vtilia, hoc demum admiratione non caret; cùm quæ talia sunt, minus penetrabilia esse videantur. Illud quomodo excusare possis diligenter videas; quando scribis, si medicamentum ita sit mitigatum, & fixatum, vt in ambitum corporis etiam penetret, ibique humores moueat, tandem ij, vnà cum ipso medicamento, vtpotè ad alendum alieno, expelluntur, & sudor excitatur. Ergone ipsa sudorifera substantia adusque corporis ambitum penetrat, & sudore expellitur? De aquis forsan Bezoardicis concessero; de solidioris autem substantiæ remediis non item.

De fixatis metallicis.

De *Epistolâ Scorbuti tractationem* continente, nihil adhuc certi promitto. Quæris, quæ apud nos sit scorbuti causa? Eadem omninò, quæ apud vos. Quàm enim nostri homines ab aliquot annis, postquam omnium victualium pretia, tantoperè creuerunt, sub monetariâ ista ἀταξίᾳ, victum Saxonico similem vsurpare coacti sint, res ipsa apud nos loquitur. Vina quoque impura & tartarea multum huc conferre videntur; præcipuè verò contagium. Iurare enim ausim, hoc vno in non paucos nil tale suspicantes, scorbutum esse translatum. Cereuisia nostra non parùm etiam mihi est suspecta. Admodum enim negligenter hodiè coquitur, ob lignorum summam caritatem: vnde non mirum, quod facilè acescat: Nosti aliàs, quantoperè ea calculorum generationi commodare soleat. Vt autem pace tuâ dicam, per πνδυμάτωσι denegatam scorbuti genuinam indolem non videris mihi sufficienter exprimere. Vt enim generatim dicam; omnes morbi tartarei fiunt propter πνδυμάτωσι denegatam: omnes tamen morbi tartarei, non sunt scorbutus. Ludit quidem is Prothei cuiusdam instar, variasque subinde mentitur facies: At Pathognomonicis tamen signis, de quibus in *Responso meo ad Prætorianas litteras*, abundè se prodit.

Scorbuti apud Breslenses caussa.

Scorbuti genuina indoles, an per πνδυμάτωσιν denegatam sufficienter exprimatur?

Specifica itaque illa, & indicibilis humorum corruptio, putredini coniuncta, putredinem eximiè proculdubio manifestat sanguis Scorbuticorum venæsectione eductus: quantum enim & quotumcunque adhuc vidi, supernè crustâ pituitosâ, variegatâ semper obductus fuit; infernè autem vel in paruos ac multiplices grumulos atros concreuit, (apud quos nempe nondum præaltas radices scorbutus egerat,) vel totus, ac si è vena vixdum profluxisset, diffluxit; æqualiter concretum, quod meminerim haud vnquam annotaui. Mirari autem quis posset; cùm sal fixus esculentus à putredine præseruet, cur hîc nihilominus eam tantoperè inualescere permittat? An quia is circà prima duntaxat viscera abundat? an verò quia indicibilis, quam nominaui corruptio superat? è prædicta sanguinis constitutione simul liquet, cur inter cætera gentianam aquæ antiscorbuticæ meæ antiscorbuticæ paulò maiori dosi addiderim. Præterquam enim

De sale fixo esculento à putredine præseruante.

Auctor cur gentianam aquæ suæ antiscorbuticæ addiderit?

enim quod pituitam egregiè incidit, ac concoquit, putredini etiam potenter resistit) πνευματώσει denegatae superueniens vera Scorbuti mater est. Alium casum scorbuticum, vt modò adscribam hæc ipsa, quam moliris, tractatio persuadet. *Iacobus VVolff Libripens Vrbanus*, annos 53. natus, statura procera, temperamento nunc melancholico, cum ante sex annos ad secundum matrimonium transiret, & ob ductas choreas æstuaret, haustum largiore frigidiusculum ingurgitauit, deductóque thorace, aërem externum refrigerij causâ captauit.

Alius casus scorbuticus.

Inde peiusculè statim habere cæpit. Vsus variis hinc inde consiliis, tam Medicorum, quàm Medicastrorum, quin & Incantatorum, tandem antè duas septimanas meum consilium implorauit. Cùm ipsum prima vice visitarem, Orthopnoicum, & cum multo clangore respirantem, ac iamiam suffocandum inueni. Vrinæ erant crassissimæ, & rubicundissimæ. Pulsus flatulentus, creber, durus, & inæqualis. Color haud aderat vsque adeò conspicuus.

Circà ventriculi orificium de graui querebatur compressione; Bracchia circa cubitum & axillas dolebant. Aiebat se aliàs à Gonagra & Podagra paruis interiectis interuallis vehementer laborasse: iam verò ab aliquantò longiore tempore liberum ab iis mansisse. Ventris tormina impensè ipsum agitabant. Propè inguina durities quædam tactu deprehendebatur. Cibi omnimodò tenebatur fastidio. Maculas ecchymomaticas, (nostri vocant Albflechke; ego *Scorbuti sobolem* censeo) suprà dextrum genu multas conspicabar & latus. Præter alia necessaria imperaui *Enema*, & præscripsi vnguentum rubrum potabile cū *spermate ceti, Castoreo, oculis Cancri, & oleo anisi*, potandum è *decocto chærefolij*. Illud per quatriduum repetitum, tantam scybalorum, & pituitæ, aliorúmque fætidissimorum humorum colluuiem eduxit, vt admirarer. Hoc expectorationem facilitauit, quâ multa purulenta exclusa fuerunt.

Vnguenti rubei potabilis pro scorbuticis descriptio.

Alterationem hinc insignem percipiebat æger. Quippe spiratio reddebatur liberior, tormina remittebant: somnus redibat: vrinæ inclarescebant, & minus coloratæ euadebant. Breuiter, iam in vado sibi constitutus videbatur. At ecce! Vigiliæ recurrunt; expectoratio supprimitur: aluus non nisi sollicitata officium facit: Singultus oboritur: sudor spontaneus maximè circà pectus, & caput prorumpit: vrinæ iterum colorantur, & vinum rubellum exactissimè referunt; quales plurimam partem Scorbuticorum esse certò obseruaui: vires ita præproperè collabuntur, vt vix è lecto surgere posset. Cæna itaque dominica instructus, de rebus suis disposuit. Euentus adhuc dubius: quantumuis à quatriduo paulò melius habere cæperit; vrinis interim quotidie variantibus, & corruptissimis ope Enematum domesticorum, è *gratiolæ, centaurij minor. chamæmeli, veronicæ, & sem. carui cum cereuisia nostrate* parato decocto, adiectis insuper *melle & butyro* constantium, copiosè eductis.

Vrinæ corruptissimæ quomodo educātur.

Casus vulnerati in pectore *Studiosi*, & transfossi pulmonis, tàm breui tempore curari, rarissimus vtique est, & notatu dignissimus. Abundè scilicet ξύρροιαν illam Hippocratis confirmat: pro qua ego olim cùm Empyici, tùm è rupto Epatis abscessu ad pudenda intrà abdominis cauitatem deuoluti puris per aluum expurgationem, litteris illis, quas anno 1620. d. 3. Maij ad te præscripsi, adduxi.

De pulmone transfosso.

Mitto hîc *Peuceriana, & Pretoriana de Scorbuto*; cum quibus, quæ libet, facias per me licet.

Quæsiuisti aliquando, an de illo symptomate, quod in primo somno plerumque accidit, & quo corpus totum concutitur, atque à Germanis *das auffahren in schlaffe* appellatur, apud vllum Auctorem quicquam legerim? Quod legerim quicquā haud recordor. Ad conuulsiones tamen id referri posse, atque ab acribus euaporationibus neruorum principium vellicantibus id oriri autumo.

Symptoma quo corpus in primo somno concutitur, vnde fiat?

Meministine etiam in tuis lectionibus Cranij illius depressionis in infantium anteriore capitis parte: qua nostrates per hanc phrasin circumscribunt *das blütleinfallen*. Habetur ea plerumque pro lethali signo, plerumque dico. Seruatos enim vidi, quibus valdè ea parte cutis, & huic substrata membrana crassa, & ferè quadrata, inter ossa frontis, & verticis, quorum partes supplet, depressa fuit. A spirituum autem defectu eam proficisci credibile est: siquidem cerebrum, cuius motu illic alias tactu conspicuè deprehendi potest, ob hanc causam quasi subsidit, ac propter istam ipsius subsidentiam, ea cutis pars, quæ Caluaria osse nondum perfectè occlusa est, spontè colabitur.

De Cranij depressione in Infantium anteriore capitis parte.

Exponas præterea tu mihi rationem, quî scilicet fiat, quod purgantia vino infusa, longè feliciùs & minore dosi, quàm alia aliqua forma exhibita, operētur: an quod magis penetret? an quia naturæ gratiora existant? an denique, quod Sal Vini, more Tartari, purgantium vim intendit? Pro transmissa disputatione *de Opio* gratias officiosas ago. Meâ Author, vt habet prouerbium, vbique arauit vitula: immemor prorsus præcepti illius, quod ingenuum sit, fateri, per quem profeceris. Præsidem antè vnum atque alterum mensem vitam hanc mortalem cum meliore altera commutasse, postquam febris maligna, quę ipsum inuaserat, inualuisset, his ipsis diebus intellexi.

Purgantia vino infusa cur felicius operentur?

De meâ siue valetudine, siue inualetudine, vt aliquid addam, pes dexter monet: Quintiduum enim est, cùm defluxio plantam & verticem ipsius occupauit: quoniam ob alterius equi ex pede ægritudinem, per duos ferè menses pedes ægrotos visitare coactus fui. In lectum me tamen non conicit: sed ægros accedere passa est. Nisi ista pedestris deambulatio diuturna articulos delassasset, & humores præcipitasset quasi nihil mea opinione mali hoc temporis mihi accidisset: quod omne profectò post pillularum illarum mearum vsum diuinæ benedictioni acceptum fero. *Puschouius*, de quo aliàs, eodem cum fructu ipsis mecum vtitur. Istum, quantus & qualiscunque est, paroxysmum, sudores matutini, qui satis pro voto procedunt, discutient, vt euacuatione per aluum haud egeam.

Causa defluxionis plantæ pedis Auctoris occupātis.

Cùm igitur equi, vt de ipsorum quoque valatudine deinceps ipsus cogitem, moneant, libri, qui Hippiatriam profitentur, coëmendi necessariò erunt. Tu si ergo bonos hac in Medicina Auctores nosti, in mei gratiam significa & precium inquire. Inprimis autem scire velim, quanti veneat, *Mangen Seuterss Hippiatria*. De *Bassonis* & *Billichij* Scriptorum pretiis proximè nihil adiecisti. Facias itaque oro primâ occasione. Sequentium etiam pretia expiscare: qualia sunt *Iohannis Baptistæ Syluatici, de Vnicornu, lapide Bezoar.* &c. Bergomi Anno 1605. *Caroli Galli Pontremulensis de febre pestilenti* Ferrariæ Anno 1600. *Ioh. Rhenani Antidotarium pestilentiale*, Francof. Anno 1613. *Martini Rulandi Loimagogus*, Lipsiæ Anno 1607. *Ordnung des Raths zu Leipsig vvegen der Pestelentz, ibid.* Eodē Anno. *Andreæ Celichij Christ iche vnd nothuuendige erinnerung vonder pestilentz*, Franchfurth an der Oder Anno 1608. *Lutheri zueyerley Rath vnd gedenchen &c. per Balduinum*, VVittenberg Anno 1613. *Bokelii Pestordnung*, Hamburg Anno 1597. *Helandi Von der pest* Francoforti ad Oderam Anno 1598. *Matthæi Martini von der pest*, Eisleben Anno 1598. *Roderici à Fonseca de calculorum remediis*, Romæ Anno 1586. *Ioh. Baptistæ Carcanis Leonis de vulneribus capitis*, Mediolani Anno 1553. *Marci Antonij Montagnæ, de Herpete, Phagedæna, Gangræna, Sphacelo, & Cancro*, Venetiis Anno 1559. *Costæi disquisitiones physiologicæ*, Bononiæ Anno 1559. Hæc omnia in forma prostant quarta. *Opiologiam Salæ* cumprimis habere, & nunquid *Helidæi Curationes*, ac *Consilia*, Lipsiæ Anno 1607. (quemadmodū Catalogus librorum à *Ioh. VVittic hio* editorū docet) edita sint, scire velim. Nosti enim me euporista ipsius emaculasse, & ea in publicum producturum esse, compromisisse. Si ergò id ante me fecisset *VVittichius*, frustraneam operam fortassis inpendissem: nisi, quæ ille publicauit ab istis meis diuersa fuerint.

Auctor cur libros Hippiatriam profitentes coëmere cogatur?

Auctores qui de peste scripserunt.

Motuum bellicorum vt tandem finis fiat, optamus. Vngarorum irruptionem cum Tartaris, ac Turcis, quam nobis nonnulli sustinendam esse ferunt, auertat DEVS! Sat diu bellatum est. Nunc scilicet demùm dedicimus, quod *Nulla salus bello*: quidni igitur seriò ingeminemus.

——— pacem deposcimus omnes.

O largire eam quamprimùm vniuersæ Germaniæ, clemens, & benefice DEVS! Benè cum tuis vale, & à nobis salue. Dabam Breslæ d. 12. Septembris Anno 1623.

EPISTOLA LX.

PERIOCHE.

1. *Auctor in publicis negociis occupatus breuitatem Epistolæ excusat.* 2. *Quid de Bucretio sentit, exponit.* 3. *Eiusdem de F. M. censura.* 4. *De Scorbuto quid secum concluserit Doringius, certiorem fieri desiderat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Responsum ad priores litteras, quod debeo, *Clarissime Dn. Affinis, Compater & Amice plurimum honorande*, iam persoluere non possum, ob publica, quæ me impediunt, negotia. Faciam id breui: paruam moram patienter feras. Ad posteriores verò vt iam respondeam, omnino, quem omnes boniament, dignus est *Bucretius*: atque vtinam aliquid boni ipsi facere potuissem,

Bucretius qualis?

sem, fecisse id libentissimè. Verùm tantùm triduum hîc vixit, Lipsiam ad Mercatores Augustanos festinans. Cæterùm rediit, vt existimo, ad vos F.M. sapientiâ exoticâ non solùm plenus, sed & turgidus, vt amici, cum quibus in itinere, & reditu in patriam versatus est, referunt: si tamen sapientia est, sua tantùm æstimare, alios contemnere, bonis viris, & quidem benè de se meritis, inter quos Bauhinus, obtrectare. Germanos Italosque omnes Medicos contemnit; solos Gallos prædicat: quod mihi non firmi iudicij, sed animi præconceptis opinionibus fascinati, & affectibus indulgentis videtur esse indicium.

F.M. exotica sapientia turgidus.

Obtrectator. Germanorum & Italorum Medicorum contemptor. Gallorum prædicator.

Si talis est, qualem alij describunt, à vero non alienum puto, quod Amicus quidam ad me scripsit, eum vel in culmine sapientiæ constitutum, vel in dementiæ propinquo esse. Qualis tibi videatur, & quid noui ab eo didiceris, tam longâ peregrinatione dignum, ad me perscribes.

Tandem hac occasione me certiorem facere velis, quid tecum de Scorbuto concluseris. Si tuas obseruationes, & medicamenta in Epistolam conijcere vis (quod suaserim, & factu facile est) fiat id intrà Calend. Ian. proximas, si meis à me inseri, sed tua cum mentione vis, id hac occasione significo. B. V. VVittebergæ 20 Octobr. Anno 1623.

De scorbuto quid concluserit secum Doringius Auctor scire exoptat.

EPISTOLA LXI.

PERIOCHE.

1. *Auctor de Bucretio Iuniore optimaquæque sperat.* 2. *Galli & præsertim Riolanus Parisiensis cur à D. F. M. tantopere extollantur?* 3. *Auctor D. F. M. de se suisque quos amat iactantiam, & de aliis quos odit censuram & improbationem, quantum ex ipso cognoscere potuit, longâ serie recenset.* 4. *Disputatio Inauguralis D. F. M. plaustris nouitatum plena.* 5. *Chinæ & Sarsæ in Bubonibus effectus.* 6. *Signa luis Venereæ.* 7. *De Thermis Hirschbergensibus.* 8. *Auctor an de Scorbuto peste iam in vicinia grassante peculiarem Epistolam conscribat, animi fere pendet.* 9. *Editio Eugaleni Brendelij Senioris.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS D.

Sperabam equidem: *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande,* Te ad priores etiam meas, quæ varia argumenta medica continebant, hac ipsâ occasione responsurum; tamen cùm ob publica negotia te impeditum fuisse intelligam, moram, quantulacunque fuerit, patienter feram. De Bucretio Iuniore optima quæque spero. Quæ vt sperem, modestia ipsius singularis, cum rara in tali ætate eruditione, coniuncta, iubet. Mensis est, quando ad nos D. F. M. iterum appulit. Cui cùm de impetratis honoribus Doctoralibus gratularer; eos non à se impetratos, sed sibi quasi inuito obtrusos, regerebat. Quod ipsum protinus, pro quodam arrogantiæ signo habebam.

Auctor de Bucretio Iuniore optima quæque sperat.

Riolanus Parisiensis cur à D.F.M. tantopere extollatur?

Sic verò res habet, quod Gallos aliis longè anteponat; atque ex iis *Riolanum Parisiensem* ob anatomica adeò extollat, vt manu ipsius nil doctius, nil expeditius sese vidisse affirmet: quippe qui in dissectionibus tã sit exercitatus, vt vel clausis oculis solius tactus beneficio, quæ velit, monstrare valeat.

Auctor D. F. M. de se suisque iactantiam, & de aliis quos odit censurã & improbationem, quãtum ex ipso cognoscere potuit, prolixius recenset.

Bauhinum Riolani iuuentis suum Theatrum recusum nobilitasse, sententias ex eo contexisse, & nescio quid non ipsius vitulâ arasse, asseuerauit. De *Iulio Cæsare Claudino Bononiense Medico* honorificè sensit *Sbitium Iuniorem* à dexteritate secandi præ hodiernis Germanis commendauit. A *Siglicto p. m.* hoc se primitus hausisse fassus est, vt veteres potiùs, quam Neotericos sectaretur. *Hauenreutterum p.m.* tam in Aristotele versatum fuisse dixit, vt non solùm memoriæ ipsum fideliter impresserit, sed manus etiam primo quoque conatu textum quemcunque oblatum protinus repererint: ceu optimũ igitur Aristotelis Interpretem eundem laudauit. Hinc in Philosophia *Aristotelem*, in Medicina vnum *Galenum*, quod Basileæ senior *Stupanus*, Lipsiæ *Siglicius* etiam fecit) tanquam Duces sequendos, éque istorum principiis omnium rerum rationes sufficienter reddi posse affirmauit. Idem tentasse Patauij *Præfotium*, & quinque libris, *de abditis atque vulgò ignotis rerum causis* per aliquammultas problematum centurias deductis, atque publicè aliquando edendis abundè monstrasse, sibique vt de similibus diligentius cogitaret, ansam subministrasse, subiecit. Cùm nuda elementa & ipsorum qualitates minimè sufficere obiicerem; nescio quos ille infinitos mistionis modos, quas oppositionis, sed non Democraticas rationes, quam materiam, quantitatiuam, &c. opponeret. Annorum Climactericorum, dierum criticorum, fluxus ac refluxus maris, &c. causas dari in sublunaribus manifestissimas, frustraque in talibus miseram (ita vocabat) Lunam accusari. Et si hæc humorum vnica sit rectrix, ac domina, mirari se, cur non in periodorum febrilium causis reddendis, ad eandem vulgò confugiant? Non esse, quos alij fingunt, morbos vel occultos, vel nouos: Causam in nobismet ipsis sitam esse, eò quod sensibus non ità patescant, minusque diligenter in veterum lectione nos exerceamus. Omnia enim illos dudum docuisse; sic vt *Stupanus Senior* aliquando *D. Andreæ Rulando* Quercetani Tetradis vsum ab ipso petenti respõderat: Omnia habere Galenum. Istius ergò *Stupani* disputationes medicas eximiè prædicabat. Improbabat contrà *Hofmanni Institutum*, de integro edendo Galeno: Sic enim Galenum intra Iuniorum manus non peruenturum, propter sumtuum magnitudinem. Satius igitur esse, si particulatim ederetur, siquidem paruo pretio quæque pars emi, & expeditius à Studiosis legi posset. Tali ratione & plures, & meliores futuros Galenicos. Ex hoc fundamento culpabat *Operum* quoque *Lutheri vniuersalem editionem*, ad hoc, vt suspicabatur, à *Cripto-Caluinianis* (quos *Philippistas* aliàs dixerunt) singulariter procuratam, vt è plurimorum manibus particularia ipsius scripta excuterentur. Non itaque mirum esse, quod pauci γνησίως Lutherani hodie reperiantur. Aliter in Philosophia & Medicina, qui doceant, eos Paracelsescere. Chymicos igitur & Chymica videtur parui facere. De maris fluxu per otium sese aliquid elaboraturum; non dubitare quin assensum meum obtenturus sit. Hæc hactenus ex ipso cognoscere potui.

An seriò in omnibus rem agat? certo nondum affirmare ausim. Vbi pluries me conuenerit, genium ipsius fortè penitiùs cognoscam. Disputationem eius inauguralem nondum vidi. In ea plaustra nouitatum me inuenturum esse, ante aliquot menses præmonuit Horstius. Optarim, vt eam tandem adipiscar; quo ipsius sapientiæ nonnihil in me quoque redundet.

Disputatio inauguralis D. F. M. plaustris nouitatum plena.

Si talis reuerà est, qualem se hesterna conuersatione declarauit. Vah! quàm gratus K. erit, qui & ipse cùm elementaris est Philosophus, ac purus putus Galenicus, tum Chymicorum egregius osor: Cuius dolendum contradicendi & alios calumniandi cacoëthes, vt magis, magisque prospiceres, sequentem Historiam ad te perscribere placuit. Annus iam est, quando ad dandum consilium super tali casu, quem, vt sequitur, breuiter consignauerat *D. Paulus Muncerus*, ægri tum temporis ordinarius, quatuor nostrum conueniebamus. Nimirum *nobilis Polonus* annor. 46. constitutionis pituitosæ, ante annum ex catharris (vt sibi videbatur) laborans, incidit in Bubones: qui post vsum *chinæ*, & *sarsæ* per 14. dies continuatum euanuerunt. Sed ante sex septimanas vino meraciore plus iusto vsus (solet enim quotidiè ad quartas 12. ingurgitare) incidit in febrem ardentem, in qua purgatus iter suum institutum continuauit: sed deinde propè genu nodum quendam rubicundum passus est, & totum crus vtrumque intumuit, cum dolore ingente sub vesperam recrudescente: sinistra quoque vola scabie ferinâ defœdata est. Vrina tenuis, est, rubicunda, atomis plena. Hypochondrium vtrumque dolet. Insomnis planè est, &c. Hæc tum temporis expendenda nobis proponebantur. Cumque de gonorrhea dolorifica præterea erudiremur, & tibiarum frictiones æger ægrè toleraret, conclusum est, ipsum lue infectum venerea, genti aliàs huic vniuersæ, propter vagas libidines & impuros congressus valdè familiari, ita vt vulgò *das Pollnische fieber* à non paucis nominetur. Cura huic morbo congrua instituta est. Æger moræ pertæsus, dimisso Ordinario alium Medicum accersiuit: à quo per plures septimanas pro merè vt accepi, Scorbutico tractatus, nihilo sanior in Poloniam dimissus est. Sub finem æstatis huc reuersus, eiusdem sine dubio Medici consilio in thermas Hirschbergenses ablegatur.

Chinæ & sarsæ in Bubonibus effectus.

Signa luis Venereæ.

Thermæ Hirschbergenses.

Quibus cùm vsus fuisset, peius inde habuit. Huc igitur ex iisdem rediens, K. consulit. Hic priores, cùm Medicos, tùm Chirurgos antè annum consultos, non coram ægro duntaxat, sed aliis etiam in locis, pro more suo, ignorantiæ accusauit, ipsumque è solo Lienis vitio malè habere dixit.

Interrogatus à *Ioh. Sothio* Chirurgo de nodis in tibiis, eos adhucdum adesse affirmauit. Hæc heri mihi significauit hic ipse Sothius; qui nodum propè genu ruptum ante annum tractabat. In vtrorum partes tu concedere malis; scire ex te velim.

De Scorbuto an peculiaris Epistola mihi conscribenda sit? animi ferè pendeo. Ita enim tales Aristarchos nunc metuo, vt malim à scriptione abstinere, quàm illis me exagitandum propinare

Auctor an de Scorbuto peculiarẽ Epistolam conscribat, dubitat.

propinare. Si tamen aliquid adornauero, vt circà præfinitum à te tempus, ad te perferatur, operam dabo. Profectò pestis vicinas nobis vrbes nunc affligens, vt de ea potius aliquid elaborem, monere videtur. Præuenit te Eugaleni editione, vt video, Ienæ *Brendelius Senior*. Quæ nos circumstent, ob Scytharum, ac Turcarum irruptionem metuendam, pericula, Rhedarius sine dubio ipsus exponet. Deus nos suo præsidio cingat! B.V. Breslæ d. 10. Nouemb. Anno 1623.

Editio Eugaleni Brendelij Senioris.

EPISTOLA LXII.

PERIOCHE.

1. *Scorbuti indoles an in denegata πνευματώσει consistat?* 2. *Materia specificam corruptionem recipiens vnde generetur?* 3. *Morbi Tartarei vnde fiant?* 4. *Sal quomodo ad putredinem faciat?* 5. *De sede humoris scorbutici.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS D.

Vnum saltem caput, quin ad illud respondeam, iam præterire non possum, nimirum quod Scorbuti indolem in denegata πνευματώσει consistere negas; cùm omnes tartarei morbi fiant per denegatam πνευμάτωσιν, nec tamen omnes sint scorbutus. Agnosco equidem hîc aliquam difficultatem, & facilè concedo, specificam illam corruptionem ad scorbutum constituendum requiri: materiam tamen, quæ specificam illam corruptionem recipit, ex denegatâ πνευματώσει generari puto. Quod curatio indicat, quæ fit per ea, quæ sale volatili abundant. Morbos verò tartareos omnes ex tali denegatione πνευματώσεως, ex quali Scorbutus, fieri nego. Plerique enim fiunt saltê ex crassis excrementis, non ex toto, sed maximâ parte alimenti πνευματώσει destitutis: Vnde etiam Hypochondriaci in Italiâ familiares, vbi salis esculenti, & ciborum satis iusta est πνευμάτωσις, sed crassa saltê, & adusta ob aërem calidum excrementa in iis cumulantur: qui proptereà non medicamentis sale volatili abundantibus curantur, sed potiùs humectantibus. Neque in talibus necessariò serum sale crudo abundans reperitur. In Arthriticis est saltem serosus humor, non necessariò crudus & crassus ille simul colligitur. Quomodo verò sal ad putredinem faciat, causam hanc esse puto, quod sal fixus alios humores in primis viis detinet, qui detenti tandem hanc specificam corruptionem induunt.

Scorbuti indoles, an in denegata πνευματώσει consistat? Materia specificam corruptionem recipiens vnde generetur? De morbis tartareis.

Sal quomodo ad putredinem faciat? Sedes humoris scorbutici.

Sedem tamen humoris scorbutici non solùm primas vias, sed venas etiam cauas statuo; quod vel venæsectio indicat. Et in Scorbuto à contagio contracto primùm sanguis in vena caua inficitur. Hæc festinans addidi, vt tuum responsum maturè habere possim. B.V. 21. Octobr. Anno 1623.

EPISTOLA LXIII.

PERIOCHE.

1. *Auctor in Scorbuto deesse salis esculenti πνευμάτωσιν non negat.* 2. *Genuina scorbuti indoles in quo consistat?* 3. *Materia specificam in scorbuto corruptionem recipiens quid sit?* 4. *Πνευμάτωσις denegata in omnibus morbis tartareis adest.* 5. *Remedia antiscorbutica plerisque morbis tartareis valde opportuna.* 6. *An in Hypochondriacis Italis iusta salis esculenti & ciborum sit πνευμάτωσις.* 7. *De sale crudo.* 8. *Cura scorbuti sola salis fixi volatilisatione non completur.* 9. *Sennertus ad problema Auctoris de sale fixo esculento minus directè respondet.* 10. *Auctoris de suo problemate opinio.* 11. *De sede Scorbuti.* 12. *De sanguinis infectione in scorbuto per contagium contracto.* 13. *Auctor cur suadeat Sennerto, ne cum editione sui Tractatus de Scorbuto tantopere festinet?*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Cùm responsum præcedens iam absoluissem; ecce! alteras tuas adhuc mittit Rhedartus, in quibus solùm *de Scorbuto caput* tractasti. Ne igitur sine responso ad easdem Rhedarius ad vos rediret, sequentia subnectere placuit.

Non autem vel satis attentè litteras meas legisse, vel mentem meam probè assecutus, mihi videris. Ea proinde, quæ mihi obiicis, me non tangunt. Non negaui, in scorbuto deesse salis esculenti πνευμάτωσιν: sed hoc saltem pace tuâ, dictum volui, quod per πνευμάτωσιν denegatam non videaris mihi scorbuti genuinam indolem sufficienter exprimere, siquidê omnes morbi tartarei fiant per πνευμάτωσιν denegatam; nec tamen omnes sint scorbutus. Genuinam igitur Scorbuti indolem in specifica quadam, & indicibili humorum corruptione putredini coniunctâ, ac πνευματώσει denegata superueniente, consistere scripsi. Quod ipsum cum tute confitearis, opinionibus hac in parte neutiquam discrepamus: Quid enim quæso aliud est, materiam, quæ specificam illam corruptionem recipit, ex denegatâ πνευματώσει (ego malim dicere per vel propter denegatam πνευμάτωσιν) generari, quàm πνευματώσεως denegatæ specificam & indicibilem corruptionem superuenire aut superaddi: Neque illud quicquam contrà me valet; dum omnes morbos tartareos ex tali denegatione πνευματώσεως, ex quali Scorbutus, fieri negas. Non enim hoc ego affirmaui: sed hoc tantùmodò, quod omnes morbi tartarei fiant propter πνευμάτωσιν denegatam, siue quod idem est, in omnibus morbis tartareis adsit πνευματώσεως denegata: verùm cuique morbo tartareo sua propria, & vernacula; quæ in causa etiam est, vt diuersi morbi inde oriantur. Et dicas tu mihi; Si in morbis tartareis vniuersùm non adest πνευματώσεως denegata, quî fiat? quod vel isti in Scorbutum degenerent, vel hic sub illorum schemate Medicis adeò frequenter imponat. Quid? quod remedia antiscorbutica plerisque morbis tartareis valdè sint opportuna: Quamobrem, causam aliquam communem subesse necesse est. At quæ illa, amabo te, sit alia, quàm πνευματώσεως denegata? Instas, cæteros morbos tartareos plerosque è crassis duntaxat excrementis, non ex toto, aut maximâ parte alimenti πνευματώσει destituti, originem trahere. Atqui non contingit idem in omni Scorbuto. Sit verò in plerisque morbis tartareis, ita vt scribis. Quid tum verò posteà. Num quid enim excrementa illa carebunt πνευματώσει? carebunt vtique. Quod si sic: quæsiuerim, vnde ea sint collecta? An non ex alimentis? Ita omninò: Cautè igitur scripsisti; plerosque morbos tartareos ita oriri. In plurimis enim locum habere præuidisti. De omnibus verum esse, non est, quod dubitem. Excutiam paulisper exempla pro adstruendo contrario, à te prolata. Primò ergò Hypochondriacæ in Italiâ familiaris exemplum nihil prorsus meæ causæ officit. Quis enim credat, salis esculenti, & ciborum satis iustam illic esse πνευμάτωσιν? Imò verò tantùm hæc abest, vt propter aërem illic calidiorem resolutis præproperè partibus salis esculenti tenuioribus, reliquum, quod feculentius est, magis magisque potius vratur, ac vt Chymico vtar termino fortiùs figatur. Vero consentanea me scribere, tibi in operationibus Chymicis exercitatissimo non potest esse ignotum. Prætereà non solis humectantibus, sed aperientibus iuxtà, incidentibus, attenuantibus, carminantibus, & abstergentibus; (quæ ipsa salem quoque possidere volatilem quis abnuat?) tractari in Italiâ Hypochondriacos vel fatearis necesse est, vel eos alterius omninò indolis à Nostratibus esse, concedas. Vtrum feceris: parum herclè profeceris. Illi enim Italorum scripta; huic communis curandi ratio reclamat. Porrò in talibus non necessariò reperiri serum sale crudo abundans, dum subiicis: quid salis crudi nomine intelligas, non satis intelligo; Si autem salem fixum: eundem sæpè ibidem etiam dari, paulò antè probatum est. Sin crudum & crassum, hoc est, pituitosum humorem, quomodo flatuum Hypochondriacis quàm maximè solemnium, causas reddituros sis, scire velim. Deinde in Arthriticis saltem serosum, non necessariò crudum, & crassum illum humorem simul colligi, de plerisque admitto: In multis enim contrarium docet Experientia, præsertim tophaceis, & nodosis. Atqui non de crudo & crasso, siue pituitoso humore

Auctor in Scorbuto deesse salis esculenti, πνευμάτωσιν non negat. Genuina Scorbuti indoles in quo consistat? Materia specificam corruptionem recipiens quid sit?

Πνευμάτωσις in omnibus morbis Tartareis adest.

Remedia antiscorbutica plerisque morbis tartareis opportuna.

An in Hypochondriacis Italis iusta salis esculenti & ciborum sit πνευμάτωσις.

Sal crudus.

Quid de Arthriticis?

more inuicem hîc controuertitur: sed de salso fixato: qualis cumprimis serosus est. Quo cùm Arthritici etiam abundantius fruantur; non mirum si sudoriferis tàm eximiè iuuentur: Volatilisescit enim, vt sic loquar, sal fixus, ac cum sudore vnà euaporat. Vides itaque hinc, *mi Sennerte*, quomodo videlicet, & quatenus ipsi morbi tartarei, exempli loco, in medium à te adducti, πνευμάτωσιν denegatam etiam pro communi matre agnoscant.

Cura Scorbuti sola salis fixi volatilisatione non completur.

Illud insuper prætereundum minimè mihi est; scilicet sola salis fixi, vt sic appellem, volatilisatione non compleri ipsissimet Scorbuti Curam. Viscera namque naturalia corroborari; spiritus (qui in eo cumprimum laborant) restaurari, putredo compesci, quod computruit euacuari &c. postulant.

Sennertus ad problema Auctoris de sale fixo esculento minus directè respondet.

Ad problema meum, quod fuit, cùm sal fixus esculentus à putredine præseruet, cur in Scorbuto eam nihilominus tantoperè inualescere permittat? non satis directè videris mihi respondere, quando hanc causam adducis; quod nimirum sal fixus alios humores in primis viis detineat, qui detenti, tandem hanc specificam corruptionem inducant. Non enim de specifica, siue scorbutica corruptione, sed ipsa putredine, quam illi contradistinxi, quæsiui. Deinde non circa primas solummodò vias, sed & venoso genere, idemmet sal fixus redundat. Vtrobique igitur quomodo putredinem inualescere permittat? dicendum erat. Ad hæc qua vi sal fixus alios humores in primis viis detineat, explicari oportebat. Hæc & similia, contra tuum responsum obiici possunt. Aperiam, quæ mihi hoc ipso momento causa in mentem venerit: An verò futura sit vniuersalis tibi adiudicandum permitto.

Auctoris de suo problemate opinio.

Sale esculento carnes à putredine defendi verum est: Alimenta, si diutius immunia relinquantur, tandem tamen putredinem aliquam concipiunt, ob humidi affluentiam, quod salis calor sufficienter regere ac terminare nequit: Intereà verò sal acredine suâ carnes corrodit, ac fibras depascitur, vnde non tantùm gracilescunt, sed & friabiliores multò redduntur. Idem quodammodò in humoribus tam excrementitiis, quàm alimentariis salem istum fixum mordacem in Scorbuticis operari colligo. Quippe humorum fibræ corraduntur, quibus corrosis, perit concrescendi facultas. Prout igitur fibræ magis, minusue absumptæ sunt, ita etiam de maiore, minoréue sanguinis putredine, atque salis fixi acrimonia iudicare fas est. Adstipulari huic sententiæ videntur gingiuarum putrilagines, & aliarum partium vlcera in Scorbuticis depascentia. Hæc mihi nunc temporis ad problema meum incidit responsio.

Scorbuti sedes.

Scorbuti sedem tam primas corporis vias, quàm venam cauam, & à caua oriundas, rectè statui, tecum sentio. Illæ tamen prima, & primaria; hæ secundaria non immeritò dicuntur: Inde enim malum huc deriuatur. Contagium inter Scorbuti causas *Brunnerus in tractatu suo altero de Scorbuto*, nuperrimè à Brendelio, cum Eugaleni opere in lucem emisso, etiam retulit. Illud autem doceas velim; quomodo, & cur in

De sanguinis infectione in Scorbuto per contagium contracto.

Scorbuto per contagium contracto sanguis in vena caua constitutus primò omnium inficiatur? quod in conclusione litterarum disertè posuisti. Mihi hoc videtur dubium. Quomodo enim visceribus infimi ventris malum hoc communicetur? Quomodo Scorbuti pathognomonicũ signũ iuxtà Eugalenũ, nempe singularis illa circa præcordia, & ventriculi regionem anxietas, in omni Scorbuto obseruaretur? Taceo plura alia. Ego itaque suspicor seminarium scorbuticum per contagium haustum peculiari quadam vi antipatheticâ ventriculum primò, mox reliqua officinæ facultatis naturalis membra adoriri, vim ipsarum πεπτικὴν, & alimenti πνευματοποιητικὴν labefactare: atque ita temporis progressu lentè ac furtim quasi (diu enim semina scorbutica etiam non animaduertentes circumferre posse, res est extrà omne dubium collocata) vires acquirere, donec tandem virus suum apertè proferat, & exserat. Hæc sunt, quæ eodem, quo superiora, die, sub multam noctem, veluti in buccam venerunt, in chartam conieci. Quæ vt, ceu præcipitantissimè exarata boni consulas, etiam atque etiam oro.

Auctor cur suadeat Sennerto, ne cum editione sui Tractatus de scorbuto tantopere festinet?

Nolim cum editione *tui tractatus* tantoperè festines: præsertim cùm *Eugalenus* iam recusus sit. Multa enim fortassis collatio Epistolaris suggeret; quæ priores cogitationes, vel abrogare, vel corrigere iusserint. Sic scilicet dies diem docet, & plus vident oculi (modò naturaliter sint dispositi) quàm oculus, vt tritum habet prouerbium. Et passim nunc præter solitum offeruntur Scorbutici, qui penitius in ipsius naturam inquirendi ansam luculentam subministrare possunt. *Mantuanus*, si rectè memini, pulchrè cecinit.

> *Omne quod excellens opus, & sublime futurum est,*
> *Difficiles ortus habet, incrementaque tarda.*

Fœtus etiam, si immaturi sint, viuaces non sunt: Ita tu etiam in edendo *tuo fœtu Scorbutico* non nimiùm matures. Nosti, in quot annos antequam publicentur, labores supprimendos censuerit Horatius. Satiusque est, modò id commodè fieri possit, benè limatum opus in publicum auras proferre, quàm reiteratis toties editionibus subinde innouare: Nescio enim quam, & qualem hoc animi inconstantiam arguere videatur. Quam meam παρρησίαν vt amicè accipias, iterum atque iterum te rogatum volo. B. V. & salue. Dab. Breslæ 10. Nouembr. Anno 1623.

EPISTOLA LXIV.

PERIOCHE.

1. *Auctoris ad Doringium responsum festinationem sui Tractatus de Scorbuto dissuadentem.* 2. *An ad Scorbuti naturam præter denegatam πνευμάτωσιν aliquid amplius requiratur?* 3. *Auctor an omnes morbi Tartarei ex denegata πνευματώσει fiant, dubitat.* 4. *Scorbutus quando producitur.* 5. *D. F. M. in opinionibus singularis.* 6. *Scorbutus interdum lui Venereæ similis.* 7. *Sal in Scorbuto cur putredinem inualescere sinat?* 8. *De sede scorbuti primaria & secundaria.* 9. *Quid primò inficiatur vbi per contagium Scorbutus generatur?* 10. *Cur omnia fere medicamenta cum lacte præparentur?* 11. *An in principio febris medicamenta electiuè purgantia sint adhibenda.* 12. *De coctione in Intermittentibus eiusque signis.* 13. *De venarum in naribus & lingua apertione.* 14. *De operatione vomitoriorum.* 15. *Mercurius cur in hydropicis vomitum nullum moueat?* 16. *De medicamentis sudoriferis.* 17. *De depressione cranij puerorum eiusque ortu.* 18. *Membranæ cauitatem in Syncipite tegentis variæ appellationes.*

D. MICHAELI DORINGIO

DANIEL SENNERTVS, D.

Auctoris ad Doringium responsum festinationem sui tractatus de Scorbuto dissuadentẽ.

SVt præ postero ordine à fine tuarum litterarum incipiam, *Vir Clarissime & excellentissime, Affinis & Compater plurimùm honorande.* Scio equidem, verum esse deliberandum esse diu, quod statuendum est semel, & ex Horatij consilio, scripta, quæ edituri sumus, in nonum annum premenda esse: Verùm scio & illud quod *vitæ summa breuis nos vetat inchoare spes longas.* Et quis spondeat me post annos decem superstitem in hac vita futurum? Neque ignoro, procrastinando factum, vt multorum doctorum Virorum laboribus, magno cum rei litterariæ damno careamus.

Itaque etsi nimis festinare non velim: tamen quod ago, iam mihi agendum puto, & otium, & vacationem à lectionibus publicis, quod tamen exiguum esse animaduerto, quæ mihi officium publicum indulget, *Scorbuto*, & aliis quibusdam meditationibus tribuam. Si porrò vitam mihi DEVS concesserit, sua cuique diei cura & labor erit. Si posteà augere, vel meliora ea reddere potero, in lucro ponam, neque quisquam id inconstantiæ loco mihi imputabit, cum δευτέραι φροντίδες tam non in vitio sint apud viros doctos, vt etiam laudentur, & σοφώτεραι iudicentur. Etsi hoc non perpetuum putem, cùm ætate accrescente vigor ingenij decrescere soleat, & viri etiam magni ex lectione eorum, quæ in ἀκμῇ ætatis & ingenij scripserant, affectum ex lætitia & tristitia mistum conceperint, & læti quidem fuerint de felicibus ingenij fœtibus: tristitiâ verò affecti, quod ingenij viribus decrescentibus, ea, quæ viri, & Iuuenes scripserant, non tantùm non meliora reddere, sed etiam vix satis intelligere possent. Id quod *de Suessano* refert *I. C. Scaliger*: sed hæc obiter.

De natura Scorbuti.

Ad *scorbuti* naturam præter denegatam πνευμάτωσιν aliquid amplius requiri, eámque in specifica quadam & indicibili humorum corruptione consistere, ipse hactenus concessi. Etsi, vt verum fatear, non parùm ea de re dubitauerim. Dubium autem me reddiderunt medicamenta antiscorbutica, quorum cùm sit magnus numerus, in eo omnia participant, quod sale quodam volatili amariusculo abundant: qui occultam aliquam Qualitatem in iis monstrauerit, nondum inuentus est.

Morbus qui curatur medicamentis manifesta qualitate præditis, non est occultus, seu totius substantiæ. Scorbutus curatur talibus. Ergo. Quid enim in sinapi, armonacia, nasturtio, occulti? Neque contagium occultam qualitatem necessariò arguit; cùm scabies, ophthalmiæ, & alij morbi, in quibus nihil occulti, etiam sint contagiosi. Cùm ergo curatio indicet morbum,

morbum, non parùm dubito, an non in sola πνευματώσει denegata (si commodius vocabulum habes, quo rarefactionem, & volatilitatem deficientem exprimam, mecum communica) consistere debeam, & præcipuè salis, quæ hîc primas tibi vendicare videtur.

Et sit, vt peculiaris sit aliqua corruptio; an necessariò ad occultam aliquam qualitatem (qualis in venenis, purgantibus, & morbis formæ appellatis est) confugiendum sit, incertum. In singulis ferè vlceribus & Scabiei differentiis peculiares, & ἄῤῥητοι corruptiones sunt, non tamen occultæ Qualitates & morbi formæ. Quæ velim perpendas, & quomodo ex hoc dubio me planè & integrè extricare possim, ostendas.

Auctor an omnes morbi Tartarei ex degenata πνευματώσει fiat, dubitat.

Quod postea omnes morbos Tartareos ex denegata πνευματώσει fieri affirmas, videtur & illud mihi adhuc dubium. Agnosco quidem in omnibus morbis tartareis quiddam excrementitium, salsum, seu vt hoc nomen retineam, tartareum: sed an illud fixum semper sit, ipse videris. Certè in Arthritide sæpissimè illum, qui dolorem excitat, humorem volatilem esse puto. Et licet ille, qui est in hypochondriacis, sit fixus & melancholicus, quî tamen fiat, quod nostri hypochondriaci & Quartanarij facilè Scorbutici fiant, non verò ij, qui in Italia, mihi explices velim: Ita enim, quæ sit differentia inter Hypochondriacos simpliciter, & Scorbuticos inueniemus, & an humor ille adustus è πνευματώσει denegata fieri dicendus sit. Proueniunt illi humores adusti maximè in aëre calido: Scorbutus verò potius in frigido.

Scorbutus quando producitur.

Et mihi quidem videtur Scorbutum produci, non cùm humores aduruntur, sed cùm ob copiam salis esculenti, & ciborum crassorum, nec chylus in ventriculo salis rarefit, nec sanguis, qui in mesaraicis, Liene, & epate elaboratur, satis volatilisetur: Et præcipuè sal in eo non volatilis redditur id quod salis crudi nomine in proxima mea Epistola intellexi: ea de causa quod nullam coctionem receperit, & nunquam satis rarefactus fuerit: id quod non fit in aliis morbis tartareis, in quibus sal esculentus satis volatilis fit, tartareum verò, quod est in vino, vtpote coctioni ineptum, non separatur, sed relinquitur. Si quid tibi rectiùs occurret, gratum facies, si id mecum communicaueris. Et velim, vt maturè facias, si quid adhuc conferre cupis. Ego vel quod ago, agendum censeo, vel omittendum. Animaduerto enim iam appropinquare annos, de quibus cum Ecclesiaste dicendum erit; *Non mihi placent*: Et fortasse idem paulò post experieris.

D.F.M. in opinionibus singularis.

D. F. M. singularem esse in opinionibus, vt semper fuit, intelligo. Interim tamen nihil nisi veteres iactare, infinitos mistionis modos fingere facile est: sed an animo veritatis auido satisfacere hoc modo possit, ipse videat. Interim si quid quod nos erudire possit, ab eo cognoueris, vt & id sciam, facies. In disputatione augurali mira dogmata esse audiui. Ipsius tamen videndi nondum copia facta est. Gratus proculdubio erit K. sed an illa amicitia diuturna futura sit, dubito. Miror K. contradicendi studium, quod mihi animi minimè veritatis auidi signum videtur.

Scorbutus interdum lui Venereæ similis.

Scorbutum interdum similem esse lui Venereæ etiam *Eugalenus* notauit: sed ita clarè in Historia à te descripta lues venerea mihi descripta videtur, vt vix clariùs potuisset. Vt de aliis non dicam, non memini aliquem in Scorbuti historia Gonorrheæ dolorificæ mentionem facere.

Si quicquam de *Scorbuto* elaboraueris, meis illud adiungam. Nec est quod Momos & Aristarchos metuas. Fateor, & me sæpè ea cura torsit, & dubium habuit, an quicquam posthac in dubium debeam edere, cùm qui vitam otio transigunt, parem gratiam reportent: sed vicit contraria sententia. Si maiores nostros Momorum mordacitas à scribendo deterruisset, multis libris hodiè careremus.

Eugalenus D. Brendelij.

Præuenit me in edendo Eugaleno *D. Brendelius*: itaque vt ego eundem edam, necessarium non puto: sed in eam veni sententiam, me commodissimè facturum, si ea ipsa forma mea edidero, & iis *Ronsai*, *VVieri*, *Salomonis Alberti* &c: adiunxero; atque in citando Eugaleno hac ipsa *Brendelij* editione vsus fuero. Poterit postea vterque liber in vnum volumen compingi, si vterque emtori placuerit.

Sal in Scorbuto cur putredinem inualescere sinat?

Ad problema, quî fiat, quod Sal in Scorbuto putredinem inualescere sinat, cùm tamen esculentus sal à putredine præseruet, quod penè præterieram, aliquid quidem dicere videris, dum fibras ab eo corrodi dicis; sed an planè satisfacias huic quæstioni dubito. Sit enim vt fibræ corrodantur: non tamen hîc necessariò putredo sequitur; aliud est corrodi, aliud putrescere. Et vnde ille fætor in gingiuis? Ego quid meliùs dicam, nondum inuenio. Hoc tamen mihi iam in mentem venit, πνευματώσιν non saltem esculento sali, verùm etiam aliis cibi partibus denegari, atque tunc fieri, vt circa primas vias existentes posteà corrumpantur, & putrescant. Sed cogitabo de his diligentius. *Scorbuti se-*

Sedes Scorbuti primaria & secundaria.

dem esse omnes corporis venas mecum consentis: sed an primæ corporis viæ, primaria, Vena caua verò secundaria sit, hoc in dubio est. Vbi ex victus ratione Scorbutus generatur, res plana est: sed quid dicendum, vbi per contagium generatur, ibi enim dubito, quid primò inficiatur.

Quid primò inficiatur vbi per contagiũ generatur?

Saluam primò contaminari posse non nego: sed an non etiam quis per sudores, vel concubitum in eodem lecto eum contrahere possit? quid tum primò inficeretur? procul dubio sanguis, in vena caua: Interim tamen hoc verum esse posset, quod sanguis corruptus halitibus, & vaporibus suis tùm in reliquis corporis partibus, tum præcipuè in Epate, & Liene vim πεπτικὴν lædere posset. Ita vides, *Clarissime Dn. Compater*, & *Affinis*, vbi hæreamus. De curatione, prognosticis, signis Diagnosticis, Symptomatibus res plana est ferè: At de naturâ causæ, & Generationis modo hæremus, nec ij, qui hactenus de morbo hoc scripserunt, mentem satiant. Si quid præter ea, quæ hactenus adieci, tibi in mentem venit, illud mecum communica.

Vsus lactis.

Vnum saltem adhuc de *Lacte* in mentem venit, quî fiat, quod omnia ferè medicamenta cum lacte præparent. Et in vomitu lac plus, quàm alia medicamenta prodesse Eugalenus scribat; cùm tamen lac aliàs in corporibus cacochymicis parùm prosit, sed facilè corrumpatur.

Excidit mihi, quis finis sit Lectionum, quas admisi: Mone ergo vbi desinant, tum reliquas etiam mittam.

Sed vt ad ea etiam, quæ in prioribus tuis litteris restant, breuiter aliquid reponam (pluribus enim id facere alia negotia non permittunt) doleo, Amicum nostrum communem, *D. Abrahamum Seillerum* Quartanâ correptum esse: si connaluit, gaudeo.

An in principio febris medicamenta electiuè purgantia sint adhibenda?

Facere verò hîc non possum, quin aliquid de Curatione à te institutâ moneam. Video te statim ab initio semel, atque iterum medicamenta etiam electiuè purgantia adhibuisse: quod an secundùm methodum factum, dubito. Scis enim quàm religiosè à Medicis plerisque prohibeatur, ne crudâ adhuc materiâ purgantia exhibeantur, ita quidem, vt *A. Massaria* nec syrupum *de Fumariâ* compositum, nec syrupum *de Epithymo* in principio Quartanæ admittat. Velim ergo me edoceas, quomodo ista tua medicamenta defendi posse putes: & simul illud iterum explices, quænam sit illa coctio, quæ in intermittentibus expectanda & quæ eius signa.

De coctione in intermittentibus, eiusque signis.

Reprehendit Galenus sui temporis Medicos, quod Theriaca intempestiuè exhibita, in sene ex simplici Quartanâ triplicẽ fecerint, quâ eadem post coctionem exhibitâ eandem febrem media hyeme curauit. Optarim, Galenum addidisse, quomodo coctionem illam curauit, & quibus signis deprehenderit.

De Venarum in naribus & lingua apertione.

Quæ de venarum in Naribus & sub Lingua apertione scripsisti, & historiis illustrasti, vera sunt, & nunquam istæ particulares euacuationes institui debent, nisi prius vniuersales præmissæ sint. Et miror Medicos multos tam incautos esse, vt si quid auxilij commendari alicubi legant, statim id in vsum trahant, nec prius cogitent, quo tempore & quomodo ab Authoribus adhibitum sit.

Vomitoriorum operatio.

De *Vomitoriorum* operatione nos non dissentire puto. Neque enim nego, humorum indicationem, & Naturæ conatum hîc aliquid posse: Interim tamen vis ventriculum vellicandi, ipsique aduersandi in medicamento primaria vomitus

Causa.

causa esse potest. Quod verò alij faciliùs, alij difficiliùs, etiam propinatis vomitoriis, vomant, causa videtur, quod in aliis ventriculus debilior, in aliis fortior, & quod irritationem illam facilius alius sentit, alius difficilius.

Mercurius cur in hydropicis vomitũ nullum moueat?

Quod in Hydropicis Mercurius nullũ mouet vomitũ, potest forsan ad id sal aliquid facere: Adderem ego, & hanc causam, quod ventriculus, & vicinæ ei partes serosis humoribus obrutæ stimulum medicamenti non sentiunt Et eam ipsam ob causam Hydropicis sine periculo, quod ipse vidi, dari Mercurio puto. Dum enim partes corporis viuentes obruuntur humore aquoso, non ita facilè à medicamento hoc afficiuntur. Ego tamen ad eam dosin, quam Collega tuus propinauit, nunquam adscenderem.

De medicamentis sudoriferis.

Quod tibi impossibile videtur, medicamenta sudorifera solidioris substantiæ in ambitum corporis vsque penetrare, id mihi impossibile non videtur: Puto enim talia in corpore nostro in actum deduci, & ex iis spirituosam quandam substantiam, resolui, quæ in venas totius corporis penetrat: Eodem modo, quo ex paucis gr. ♁ vitri, vel ſi tale quid in totum corpus dispergitur. Sunt eæ actiones, quæ per talia effluuia seu ἀποῤῥοίας fiunt vbiuis obuiæ, & tamen à paucis Medicis, & Physicis attenduntur: Si tamen rectiùs hîc quid nosti, quomodo Bezoar, Bezoardicum minerale, & similia sudorem cieant, lubenter me erudiri patiar.

De depressione Cranij puerorum: Eius ortus.

De depressione Cranij puerorum illa, quam Germani *das Blattfallen* nominant, equidem in Lectionibus nihil habeo; in additionibus verò hæc annotaui *ad finem c.20* Præter hanc, quæ à causa violenta fit, Cranij depressionem, alterius adhuc mentionem faciunt Authores, quæ à causa interna ortum habet in Infantibus, Aëtius *tetrabib. 1. serm. 4. c. 13.* Siriasin appellat, quod in syncipite cauitas quædam apparet. Σίειϱ enim apud Græcos, dicitur fossa, ac corpus; in qua semina seruntur. Etsi verò *Aetius loco allegato* saltem ab inflammatione Cerebri & membranarum accidere dicit tamen & in

aliis morbis Os bregmatis infantibus nonnunquam subsidet.

In Germaniâ mulieres appellant *das blattfallen oder schiessen*. Cùm enim ossa Syncipitis parte superiore, vbi Coronalis & sagittalis sutura coëunt, non dura sint; sed cauitatem quandam efforment, quam membrana quædam, quæ omnium postrema siccescit, & ossea euadit, tegeret, membranam hanc Arabes *Zeudech*, nonnulli *fontanellam*, Germani *das blatt* appellant, idque os, seu membrum potius, vt diximus, interdiu in infantibus subsidet, & à mulieribus pro lethali plerumque signo habetur; quod proculdubio accidit, cùm ipsum Cerebrum in morbo aliquo graui in motu deficere incipit, nec liberè dilatatur. Vt Lipsiæ in libros, quorum Catalogum mihi misisti, inquireretur, curaui: Nullus ex iis venalis inuentus præter *Reuters Hippiatriam*, quæ 1. fl. 15. gr. emitur.

Membranæ cauitatem in syncipite tegentis variæ appellationes.

Calamitatum nullus adhuc finis. Bellici motus non cessant, sed quasi à principio retexuntur. Annona indies crescit, & ne ante mensem inopinatum pretium frumenti statuatur, metuo. Et an in ista aëris constitutione immunes futuri simus à peste, DEVS nouit, & is nostri misereatur. Hæc boni consule, festinationi ignosce, & cum tua, & reliquis nostris benè vale. VVittebergæ 7. Decembr. Anno 1623.

EPISTOLA LXV.

PERIOCHE.

1. *Auctor literas per ordinarium Tabellarium à Doringio Lipsiam mittendas prima occasione expectat.* 2. *Causam cur editionem tractatus de Scorbuto maturet, allegat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTUS, D.

SQuod nihil literarum à te mihi attulit Tabellarius, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, festinationem eius causam fuisse existimo. Quia verò non dubito te aliquid ad me exarasse: velim prima occasione illud per ordinarium Tabellarium Lipsiam mittas, vnde ad me facilè perferetur: nam de Aurigæ intrà breue tempus ad vos aduentu nulla spes est. Post Nundinas enim Lipsenses initium Typographus in excudendo tractatu de Scorbuto faciet. Maturo editionem & ob causas nuper scriptas, & quia promptum iam Typographum habeo.

Cur tractatũ de Scorbuto maturet?

Interim bene vale. VVittebergæ prid. Cal. Ian. Anno 1624.

EPISTOLA LXVI.

PERIOCHE.

1. *Auctor cur editionem Tractatus de Scorbuto non vsque adeò maturandam censuerit?* 2. *De natura Scorbuti, & an in sola* πνευματώσει *denegata cumprimis consistat?* 3. *An contagij natura in Scorbuto nobis sit occulta?* 4. *Scabies, opthalmia &c. cur perinde vt pestis, lues Venerea, rabies Canina &c. contagio propagentur?* 5. *An excrementitium salsuginosum omnibus morbis tartareis semper sit fixum?* 6. *Itali cur non æquè in Scorbutum ac Germani procliues?* 7. *Frigidus aër ad Scorbuti generationem in quantum admittitur?* 8. *De productione Scorbuti.* 9. *De sale esculento & tartareo in vino.* 10. *Cur Sal in Scorbuto putredinem inualescere sinat, cùm tamen esculentus sal à putredine præseruet?* 11. *De sede Scorbuti primaria.* 12. *Cur omnia fere medicamenta cum lacte præparentur?* 13. *Lac cur minus apud Scorbuticos quàm alios cacochymicos corrumpatur?* 14. *De disputatione graduali D. F. M. mira dogmata, mirúmque stylum continente.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SNe te in eo, quod molitis, opere, *Clarissime Dn. Affinis & Compater honorande*, morarer; cùm propter ferias Natalitias & festinum Tabellarij qui tuas afferebat abitum id expedire non liceret, tu autem responsum à me exigeres: Omne hoc quicquid iam vides, & capis, instante hoc mercatu trans Lipsiam ad te mittendam censui. Ignosces autem si fortè minus tuis obiectis satisfecero: Ob dictas enim modò causas elaboratiora dare non valui. Initio igitur consilium meum de non festinanda Tractatus *de Scorbuto* editione, eò potissimùm fuit à me directum, vt sicubi possem, famæ tuæ incrementum magis magisque pro meo virili, & nostra affinitate promouerem. Neque enim dubium esse potest, quin scripta crebriùs relecta, & per collationes priuatas quasi limata, accuratiora & politiora subinde euadant. Et an non vel inconstantiæ, vel præcipitantiæ, vel scribendi pruriginis accusari possit is? qui sua toties publicè corrigere solet, tute videris. Quid? quod emptores facilius inuenit opus, benè ab Auctore, quod elaboratur semel, & eadem facie recuditur; quàm quod tam crebro innouatur. Non ea mihi mens fuit, vt totidem omninò annos, quot definiuit *Horatius*, hoc tuum scriptum supprimendum censerem: sed ne ipsius publicationem tantoperè maturares; atque forsan non satis omni ex parte elaboratum extruderes. Si quid, (vt sumus homines mortalitati, & talibus casibus omnes expositi) humani tibi intereà acciderit, (quod verò diu prohibeat DEVS,) habes iam adultos filios, qui id in lucem emittere, ac rei litterariæ damnum tuo loco compensare, tibique famam posthumam compensare quibunt. Non peribit, crede mihi, quicquid aliquantulum domi continueris. Sin propositi tenax permansurus es; vt quod libet, facias, per me sanè licebit: siquidem mihi quicquam hîc nec seritur, nec metitur.

Auctor cur editionem Tractatus de Scorbuto non vsque adeò maturandam censuerit?

Scorbuti naturam, in denegatâ πνευματώσει sola cumprimis consistere, neque specificam quandam & indicibilẽ humorũ corruptionẽ concurrere, tali probas argumento. Morbus qui curatur medicamentis manifesta qualitate præditis non est occultus, scilicet totius substantiæ. Scorbutus curatur talibus, E. &c. Minorem ex eo probas: quod medicamenta antiscorbutica nihil occulti possideant. Itane verò, *mi Sennerte*? Equidem non serò rem hanc agere mihi videris, cùm dubitanter duntaxat talia te proferre nunc confitearis, & nuper præter denegatam πνευμάτωσιν specificam illam, & indicibilem humorum corruptionem requiri concesseris. Ergone specificis & appropriatis nihil occulti inesse putas. At credideram ego hactenus, quod, quæ sic appellantur, propter peculiarem quandam, & aliis non communem proprietatem, id nomen mereantur.

De natura Scorbuti & an in sola πνευματώσει *denegata cũprimis consistat.*

Vt alia taceam; certè, quæ hydrophobiæ, lui Vuneræ &c. conueniunt, præter qualitates manifestas longè alias hisce affectibus contrarias, sensibusque, vt illæ, minus patentes, possident. Ergone etiam sal ille votatilis amariusculus nulla qualitate occultâ stipatus est? Inuenias enim proculdubio alia sale non minùs gaudentia, aduersus Scorbutum tamen inefficacia. Scire igitur ex te velim, quæ causa sit, quod comperta hucusque antiscorbutica præ aliis huic vsui sint idonea? Quin scire insuper velim: eccur sal ille amariusculus hoc præstet? Dantur enim alia sale volatili, sed dulci, prædita: quæ an huic affectui conueniant? non certum est.

Contagium occultam qualitatem necessariò non arguere facilè admitto: cùm ad probandum contrarium eo nunquam vsus sim.

Posset tamen fortassis quispiam & de contagio dubium mouere, annon eius natura nobis adhuc sit occulta? Vt enim alia prætereamn; ij ipsi profectò morbi, vulgo pro merè manifestis habiti, quatenus contagiosi, occulti aliquid participare videntur. Explices enim reuerà tu mihi, & causam, in quâ animus meus veritatis auidus planè acquiescat, edisseras; cur scabies, Ophthmia, &c. perinde vt pestis, lues Venerea, rabies, canina &c. contagio propagentur? Et quid tandem tertium illud sit, in quo inuicem concordant? Quod si tacere non poteris, occulti

An contagij natura in Scorbuto nobis sit occulta?

Scabies, Opthalmia, &c. cur contagio propagentur?

occulti quid subesse, vt fatearis, necesse erit. Ita nimirum vbique ignorantiæ luto commaculamur. Hinc igitur vides, peculiarem etiam illam & indicibilem corruptionem quæ in Scorbuto præualet, necessariò talem aliquam qualitatem, quam exprimere decenter nequimus, indicare, neque πνευμάτωσιν denegatam salis esculenti solùm satisfacere. Etsi verò Qualitas ista occulta, talis omninò non sit, qualis vel in venenis, vel purgantibus, aut cæteris morbis, pro fomæ morbis hactenus habitis: peculiaris tamen & ipsa est, adeóque nullo iure, quantum ego quidem intelligo, ex occultarum numero excludenda.

An excremetitium salsuginosum omnibus morbis tartareis sẽper sit fixũ.

In omnibus morbis tartareis excrementitium illud salsuginosum non semper esse fixum, Arthritidis exemplo confirmas: vtpote in qua humor ille, qui dolorem excitat, sæpissimè volatilis sit. Sanè mea Arthritis, quæ nihil tophacei per Dei gratiam post se relinquit, tuæ causæ primo intuitu quodammodo patrocinari videtur.

At si rem penitiùs introspiciam, mea opinio non parùm inde stabilitur. Postquam enim pillulis illis meis Antipodagricis vsus sum, non rariùs solummodò sed clementius etiam, (pro qua felicitate DEO sit laus & gloria) ex arthritide hoc anno laboraui: quippe roboratis visceribus non saltem minus salis illius fixi arthritici colligitur; sed etiam id, quod forsan adhucdum redundat, cùm ex earundem vsu volatilisescit, ac per sudores matutinos quotidiè ferè euacuatur, tum in articulis illapsum à calore ipsorum (quem etiam illæ pillulæ vegetiorem reddunt) rarescit, & discutitur. Tametsi igitur & in me de sale fixo nonnihil coaceruetur, adeoque Arthritis, si quando me inuadit, ab eodem inducatur, ob causas tamen iam recensitas euaporat. Idem esto de similibus iudicium.

Itali cur non æquè in Scorbutũ ac Germani procliues?

Quod nostri Hypochondriaci, & Quartanarij facilè fiunt Scorbutici, Itali autem non item, propterea fieri existimo, quod 1. in alio aëre viuunt 2. alio victu vtuntur 3. seminariorum scorbuticorum quicquam non facilè aliundè hauriunt.

Frigidus aër ad Scorbuti generationem in quantum admittitur?

Frigidum aërem ad Scorbuti generationem facere eatenus admitto, si simul humidus sit, crassus, & vliginosus. Neque enim in reliquis, præterquam maritimis locis septentrionalibus æquè Scorbutus primus innotuit, aut hodiè etiamnum reperitur, nisi per contagium eò transferatur.

De productione Scorbuti.

An perpetuæ veritatis sit illud, quod scribis, Tute videris: nimirum Scorbutum produci, non cùm humores aduruntur, sed cùm ob copiam salis esculenti & ciborum crassorum, nec chylus in ventriculo satis rarefit, nec sanguis qui in mesaraicis, Liene, & epate elaboratur, satis volatilisatur, & præcipuè sal in eo non volatilis redditur: Eccur enim post Febres emergit Scorbutus? aut per Febres non corrigitur Scorbutus? aut qui eodem victu vtuntur, omnes tamen simul non fiunt Scorbutici? quod quidem nouum argumentum peculiaris alicuius & indicibilis corruptionis suppeditare videtur. Adhæc salis fixi è rebus eductioni præsupponendam quandam adustionem, siue, vt Chymico dicam termino, calcinationem, tibi minimè ignotum est. Quidni igitur & in Scorbuto simile quid quandoque contingat? *Salem esculentum* in aliis morbis tartareis sufficienter volatilem reddi, tartareum verò, quod est in vino, vtpote coctioni ineptum, non separari, sed relinqui, an dubio careat? diligenter dispicias.

De Sale esculento & tartareo in vino.

Et dicas mihi, an apud Scabiosos, nephriticos, hypochondriacos, sal esculentus decenter volatilisescat? tartareum verò quod in vino duntaxat est, superstes maneat? Quasi verò non omnibus esculentis suum insit tartarum, & suus sal fixus.

Problema de sale in scorbuto putredinem inualescere sinente.

Responsione mea ad Problema; quî fiat, quod Sal in Scorbuto putredinem inualescere sinat, cùm tamen esculentus sal à putredine præseruet? non plenè tibi satisfieri facilè credo. Quin & facilè concedo; aliud esse corrodi fibras sanguinis, aliud eundem putrescere. Neque enim hæc pro eodem habui.

Sed corrosionem istam sanguinem & humores, ipsasque adeò partes ad facilius suscipiendam putredinem quasi præparari indicare volui. Quod an à verò penitùs sit alienum, ipse cogites. Fætor ergo in gingiuis, non aliunde, quàm à putredine proximè proficiscitur. Erosionem tamen quæ ab humorum affluentium acrimonia oritur, ibidem concurrere, res videtur esse planissima.

Tua, quæ est; quod πνευμάτωσις non saltem esculento sali, verùm etiam aliis cibi partibus denegetur, atque hinc fiat, vt circa primas vias subsistentes postea corrumpantur & putrescant; an difficultatem melius tollat? paulisper ipse tecum perpendas.

Non enim neruum Quæstionis tetigisse videris: siquidem causa reddenda erat, cur sal fixus in Scorbuticis, tam in primis vlis, quàm reliquis vasis iuxta tuum dogma abundans, putredinem tantoperè inualescere permittat? Et quis mihi persuadeat? quod aliàs in δυσπεψίᾳ Ventriculi iustam alimenta adipiscantur πνευμάτωσιν. Inde tamen vel putredinem protinus consequi, vel malum scorbuticum oboriri nemo animaduertit: Vides igitur vel hinc etiam, quod præter πνευμάτωσιν denegatam, requiratur longè alia siue alimentorum, siue humorum in corpore humano corruptio, si scorbutus suscitari debeat. Adde quod eandem specificam corruptionem mira & polydædala symptomatum varietas ad oculum quasi demonstrare videatur.

De sede Scorbuti primaria.

In definienda Scorbuti sede primaria, quod ego nuper constituebam ventriculum & reliqua officinæ facultatis naturalis membra, hæsitas, an mecum eandem profiteri debeas? Causam dubitandi hanc affers. An non enim, inquis, per sudores vel concubitum etiam in eodem lecto eum quis contrahere possit? Quod si sic: Quid tum primò inficiatur? quæris. Proculdubio sanguine in vena caua primùm deprauari opinaris. Sanè per dicta contagionis media Scorbutum propagari posse; non negarim. Illud tamen fortassis citra absurditatis alicuius notam iterum dixerim; quod seminarium Scorbuticum vi sua peculiari antipathetica ventriculum primò; mox reliqua officinæ facultatis naturalis membra adoriatur, perinde ac venenum pestilens primariò cor, canis rabidi cerebrum, Luis Venereæ, Epar, Leporis marini pulmones, cantharidum Vesicam &c. inuadit, afficit, & occupat. Viden' verò hîc aliud specificæ, & indicibilis, quàm nominaui, humorum corruptionis indicium?

Cur omnia ferè medicamenta cum lacte praparentur?

Quod Auctores omnia ferè medicamenta cum lacte præparari iubent, & in vomitu lac plus, quàm alia medicamenta prodesse sentit Eugalenus; cùm tamen lac aliàs in corporibus cacochymicis parùm prosit, sed facilè corrumpatur: causam hanc esse suspicor, quod per id nimia humorum acrimonia perbellè mulceatur, & abstersio eorundem promoueatur.

Quo duplici nomine quantoperè Scabiosis conducat serum lactis, etiam me non monente nosti. Accedit, quod in eo continetur nitrositas, quæ salem illum fixum volatilisari, atque hac de causa ipsum quoque Nitrum, ac salem Armoniacum in vsum vocari posse, quis dicere valeat.

Lac cur minus apud Scorbuticos quàm alios Cacochymicos corrumpatur?

Quod autem apud Scorbuticos Lac minus, quàm alios Cacochymicos, corrumpitur, salis fixi copiæ adscribendum fortè puto.

Impedit enim eiusdem coagulationem saccharum quoque, quod à Chymicis inter salia etiã commemoratur: Interim seru ipsi lacti prætulerim, ob caseosæ substantiæ absentiam. Sudorifera à plerisque etiam commendantur: Nescio tamen an satis rectè. Cùm enim Scorbutici ob spirituum paucitatem de perpetuis languoribus & virium deiectione conquerantur, vereor, ne illis per sudorifera ampliùs dissipatis languores magis itidem intendantur.

Disputatio gradualis D. F. M. dogmata mira continet.

D. F. M. *Disputationem gradualem*, quemadmodum ipsam nominat, nuper ex domo *Magnifici Dn. Christophori Poley* adeptus sum. Mira continet dogmata, & mirimum, qua voce vtitur *Monauius*, stylum. Non irridetur saltem à multis propterea, sed etiam vituperatur; cùm sermo animi index vulgò censeatur.

Ipse si quod exemplar mihi obtulerit, vt id per me accipias, (nisi forsan aliundè aliquod iam nactus es) atque ita transmarinæ ipsius sapientiæ per tot annos, tam longinquas peregrinationes, tantosque sumptus comparatæ, particeps euadas, faxo.

B. V. & præsentem nouum annum feliciter ingredere. Dab. Breslæ d. 3. Ianuarij Anno 1624.

EPISTOLA LXVII.

PERIOCHE.

1. *De occulta qualitate in Scorbuto.* 2. *Tartari nomen ambiguum, eiusque effectus varius.* 3. *An vitium coctionis humorisque specifica corruptio vocabulo generali μολύνσεως magis quàm denegatæ πνευματώσεως explicetur?* 4. *An in Scorbuticis Lien & Epar plus quàm ventriculus afficiantur?* 5. *Scorbutici spirituum paucitate laborant.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS D.

SAlutem, Annumque nouum felicem. Re in omnem partem pensitatâ, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*; ita tandem mecum statui. Quia tempus, quod posthac materiæ de Scorbuto elaborandæ tribuam, mihi defuturum existimo; hactenus verò qualemcunque etiam diligentiam in materia hac elaboranda adhibui, de specifica verò corruptionis huius natura (quæ omnium venenorum est ratio) cognoscenda planè despero: paulò post cum DEO bono, ad huius tractatus editionem me accingam.

Si quid ex nostris Collationibus in tractatum hunc conferri poterit, illud non omittam. Et siquid porrò monere potes, non omittas.

De occulta qualitate in Scorbuto.

Optarim verò vt aliquid habeam, quod solidè ad illud argumentum, contra occultam qualitatem in scorbuto reponere possim. An ea quæ tu ad eius solutionem affers, satisfaciant, dubito. Equidem quod dentur medicamenta, occulta qualitate agentia, nunquam negaui, sed operosè defendi: verùm de hoc quæstio est, *an nasturtium, cochlearia, raphanus rusticanus, sinapi* &c. sint talia, & an alia in iis sit vis, quæ non pendeat à sale volatili. Quod tibi probandum: vt & hoc, quod dentur medicamenta alia, tali sale non minùs gaudentia; ad scorbutum tamen inefficacia.

Tartari nomē ambiguum.

Tartari nomen apud Chymicos esse vulgò ambiguum, ipse nosti: ideoque hîc pro vocabulo non valdè pugno. Hoc certum est, multos morbos à Tartaro deduci, qui secundùm causam etiam specie differunt. Ideoque *Tartarum* longè aliter se habet in Saxonibus, & Scorbuticis, quàm in Italis, ob aërem, & victum, quod facilè concedo: Et omninò aër frigidus, humidus & crassus, vliginosus πνευματώσει multùm aduersari videtur. Quin tamen febres, si in corpus tali materia repletum inciderint, eam adurere, corrumpere, & scorbuticam corruptionem inducere possint, non dubito: Neque enim materia hæc quatenus simpliciter cruda, Scorbuti causa videtur, sed quatenus diu in primis viis hærens corrumpitur.

Effectus varius.

Hoc etiam facilè concedo, neque coctionis illud vitium, neque humoris specificam corruptionem satis explicari posse.

De vocabulo μολύνσε⁊ & πνευματώσεως.

R. *Dodonæus*, & ex eo *Horstius* vtuntur vocabulo illo generali μολύνσεος, quod an plus explicet, quam mea denegata πνευμάτωσις, dubito. Si quod aliud vocabulum habes, quo natura huius humoris corrupti exprimi possit, illud explices.

Vt venena omnia, etsi totum corpus lædendi vim habeant, principaliter tamen alicui membro aduersantur: ita etiam prauum illum scorbuticum humorem membris imprimis nutritionis aduersari concedo, & hactenus in lectionibus meis ipse defendi. Malo tamen statuere affici hîc epar, & lienem, quàm ventriculum: Cùm Scorbutici sæpè de ventriculo parùm conquerantur; in omnibus verò αἱματώσις vitiata sit. Imò & hoc asserui, in omnibus reliquis corporis partibus carnosis nutritionem vitiari, & facultatem eam lædi.

In Scorbuticis Lien & Epar maximè afficiuntur.

De *Lactis* vsu in Scorbuto planè tecum consentio. Sudorifera quod attinet, verum quidem est, spirituum paucitate laborare Scorbuticos: Iidem tamen etiam à prauis vaporibus opprimuntur; quibus discussis melius habent. Collega meus D. N. tota hac hyeme Scorbuto decumbit. Idem nisi continuè fere sudet, de summa angustia pectoris, & imminente lipothymia conqueritur; & dum sudat, melius habet. Si quid amplius de Scorbuto meditatus es, potes id mecum communicare.

Scorbutici spirituum paucitate laborant.

Scripsi quidem nuper ad *Medicum aulicum Studtgardensem*, vt M. disputationem, si haberet, accepi, ad me mitteret. Sed quia nihil responsi ab ipso hactenus accepi, & tibi eius copiam esse intelligo, oro, vt legendam eam mittas. Statim eam restituam.

Recte! Sermo & vestes animi Indices sunt. Et quid exeo in vitam humanam commodi redundabit, si hoc modo res suas comparabit? Somniaui hisce diebus, me ab eo litteras accipere, cum tractatu *Martini contra principia Chymica*, quem totum in margine notis oppleuerat. Plura iam ob alia negotia non licet. Hæc boni consule, & cum tua B. V. VVittebergæ 21. Ian. Anno 1624.

EPISTOLA LXVIII.

PERIOCHE.

1. *Argumentum Sennerti de occulta qualitate in scorbuto à Doringio oppugnatur.* 2. *Sali volatili amariusculo occulti aliquid inesse probatur.* 3. *Aromata copiosum salem volatilem habent.* 4. Αἱμάτωσις *in omnibus Scorbuticis an primariò lædatur?* 5. *Signum pathognomonicum Scorbuti.* 6. *Historia Esaiæ Tanneri Scorbutici.* 7. *Decoctum pro Scorbuticis eiusque effectus.* 8. *An Epar & Lien in Scorbuto vniuersaliter afficiantur?* 9. *Muntzeri de Disputatione inaugurali D. M. indicium* 10. *Auctor de eodem.* 11. *Sennertus propter librum de consensu & dissensu Chymicorum cum Galenicis penes D. F. M. pro seductore iuuentutis habetur.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SQuandoquidem, *Clarissime. Dn. Affinis & Compater hoonrande*, ita stat sententia, *Tractatum de Scorbuto* quamprimùm edendi; nolo meis dissuasionibus conatum istum amplius retardare. Quin opto, vt is bono publico lucem aspiciat.

Argumentū Sennerti de occulta qualitate in Scorbuto, impugnatur.

Argumentum autem illud contra occultā qualitatē in Scorbuto nuper à te productum, quod tanti æstimas, admodùm miror: si enim in Scorbuto adest peculiaris & specifica humorum corruptio, qualis in aliis morbis non reperitur, neque sufficit denegata πνευμάτωσις, iure illius Regulæ Therapeuticæ, quod contraria contrariis curentur, præter rationem non colligo, quod remedia antiscorbutica, quatenus talia, occultâ quadam, & à sale volatili; quatenus is itidem talis, distinctâ virtute operentur. Atqui specificam illam humorum corruptionē in Scorbuto necessariò dari, neque sufficere solâ denegatâ πνευμάτωσιν, pluribus argumentis à me hactenus confirmatum est. Sequitur ergo, quod remedia Antiscorbutica, quatenus talia, occulta quadā, & à sale volatili, quatenus is simpliciter talis, distincta virtute operentur. Viden' igitur meæ probationis vim? viden' etiam tui argumenti inuersionem, ac Minoris in eo falsitatem. Denuò itaque dico, me admodùm mirari, quod argumenti illius imbecillitatem non aduertas, atque agnoscas. Probanda enim tibi affirmanti operosè erit Minor, si pro roboreo haberi debebit: Mihi interea, vsque dum id feceris, ficulneum videtur.

Sali volatili amariusculo occulti aliquid inesse probatur.

Vt sali volatili amariusculo occulti quid insuper inesse docerem; hanc rationem subieci: quod alia tali sale non minùs gaudentia, ad Scorbutum tamen inefficacia. Rei igitur istiusmodi probationem à me requiris. Dabo: tametsi ferè dubitanter solummodò hæc perscripserim. In vrinâ, sanguinibus, cornu cerui, succino, benzoino, &c. continetur sal volatilis. Quis verò ista, vel eorum salem, aduersus Scorbutum hactenus commendauit vnquam, vel hodie eorundem vires periclitari facilè ausit? cùm certa suppetant, quæ à plurimis per fidam experientiam millies fuerunt comprobata. *Aromata* copiosum habere salem volatilem, non summa duntaxat ipsorum acrimonia, primo statim contactu linguam mordicans, sed & huiusce, temporis progressu, euanescentia satis superque ostendit; cùm interim Aromatum corpus salis fixi nihilo pauperius reddatur. Quis verò nescit frequentiorem, ac nimium horum vsum hypochondriacis esse noxium, siquidem humores inde aduruntur? Quin ipsa Scorbuticis eodem nomine sint nocitura, rem paulò attentius perpendenti, vero fortassis non videbitur vsque adeò contrarium. Interim igitur ex te scire velim causam; cùm secundùm modo dicta sal volatilis, quâ talis, difficultatem omnem non tollat: quare comperta hucusque antiscorbutica præ aliis huic vsui sint idonea? Quam si dare non poteris, ad occultam sine dubio qualitatem vltrò mecum confugies: vtpote, quam, si quid aliud; præmissum certè meum, & ex tui inuersione extructum argumentum, abundè insinuare videtur. Tuum verò illorum per omnia simile est; qui ex eo, quod remedia pestilentiæ

Aromata copiosum salem volatilem habent.

aduersantia

aduersantia putredinem restinguant; ipsius quoque pestilentiæ indolem in putredine consistere sibi persuadent; ac propterea in nescio quos putredinis labyrinthos delabuntur. Idem tibi cum tua τῆς αἱματώσεως denegata accidit. Nam etsi deprehendas, coctionis in Scorbuto vitium, & specificam humorum corruptionem satis explicari non posse; mauis tamen in tua denegata τῆς αἱματώσεως subsistere. An verò satis rectè? Tute videris. Etsi igitur coctionis illud vitium, & specifica humoris corruptio, quid reuera sit, vno simplici termino sufficienter exprimi nequeat; præter τὴν αἱμάτωσιν tamen denegatam, aliquid perniciosius, & abstrusius concurrere, è disputatis hucvsque inter nos non obscurè, vt opinor, liquet.

Αἱμάτωσις in omnibus Scorbuticis an primariò lædatur?

Signum pathognomonicum Scorbuti.

De sede primariâ Scorbuti nobis inuicem nondum conuenit: Nam etsi & ego facilè concedam, lædi in omnibus Scorbuticis αἱμάτωσιν: non concessero tamen æquè facilè, lædi eam primariò, sed ventriculi saltem interuentu; siquidem aliàs pathognomonici illius signi Scorbutici, quod est singularis illa circà præcordia sub diaphragmate ad ventriculi regionem, angustia, ratio condigna nulla adferri potest. Nec memini inter tot mihi hactenus oblatos, & curatos Scorbuticos vel vnicum repertum, qui de ventriculi integritate gloriari poterit.

Historia Esaiæ Tanneri Scorbutici.

Submisit se ab octiduo curæ meæ *Dn. Esaias Tannerus*, meus VVittebergæ olim coætaneus, vir annos aliquot suprà 40. natus, naturâ melancholicus, spleneticus, & à multis annis hypochondriacus. Is cùm procul dubio à multo tempore semina scorbutica in sinu occultè fouisset, ante duos propè menses notabili virium languore, lassitudine membrorum spontaneâ, appetitus deiectione, corporis extenuatione, somni paucitate, pedum ad talos vsque tumore, ventris, præcipuè hypochondriorum lancinationibus, gingiuarum pruritu & sanguinolentiæ, &c. cumprimis verò decantata, & peculiari illa præcordiorum angustiâ, correptus est; accessit tussis molestissima. Vocatus è prædictis de Scorbuto indubitatè conclusi; tametsi nec vrina, quæ subcrassa saltem erat, turbida & leuiter tincta cum crasso sedimento, morbo per omnia responderet; nec non nisi leuissima macularum indicia in ipsis quasi cutis poris tum temporis quidem apparerent, nullæ verò maculæ veræ vnquam visæ prius fuisse constanter dicerentur.

Decoctum pro Scorbuticis eiúsque effectus.

Præscripsi *species decocti aperitiu. mai. cum herb. ceterach veri, & cuscutæ, radicibus rhapontici veri, & sem. carthami*, coquendas è vino Rhenano. Quo decocto cùm per triduum vsus absque ab eo aluus quotidie bis ordinatè mota fuisset, ecce! maculæ in cruribus satis latæ, & elatæ ac purpureæ eruperunt: quæ me in concepta, de morbi ipsius essentia, opinione egregiè confirmauerunt. Ordino itaque aquam meam antiscorbuticam. Quam cùm per biduum quater bibisset, atque iterum ad prioris decocti vsum rediisset, maculæ in cruribus hinc inde ac suprà genua etiam, quin & in pectore numerosiores apparuerunt.

Dolores quoque nocturnos in genu dextro passus est. Hæc istius Scorbutici est historia, eum in finem à me adducta, vt veritatem superioris pronunciati comprobarem; nempe inter tot mihi hactenùs oblatos, & curatos Scorbuticos, nec vnicum repertum esse, qui de ventriculi integritate gloriaretur.

An epar & lien in Scorbuto vniuersaliter afficiantur?

Epar, & lienem in Scorbuto affici vniuersale etiam non est; cùm, vt ex tuo sensu *Brenggerus Respondens in Disputatione de Scorbuto thesi* 3. scripsit, Anatomica cadaueris Scorbuto extincti inspectio, lienem, hunc in finem studiosè inuestigatum, sanum, integrum, & nullâ vel obstructione, vel aliâ dispositione praua corruptum ostenderit. Simile quid refert *Forestus lib.20. Obseru.11.* dum in *Assendelphio, Hollandiæ Præside*, epar maximè affectum fuisse docet.

In reliquis corporis partibus, non carnosis duntaxat (quod tu affirmas) sed omnibus in vniuersum nutritionem tandem vitiari, facilè quidem largior: Facultatem tamen eorundem protinus lædi non concedo; cùm error externus princeps vitiatæ nutritionis causa existat, quatenus nimirum prauum nutrimentum ad partes defertur.

Munceri de disputatione inaugurali D. M. iudicium.

Mitto hîc *Disputationem D.M.* quam retinere poteris. Aliud enim adhuc exemplar ex Auctoris dono possideo. *D. Paulus Muncerus* nuper tale iudicium super eâ scriptum ad me misit.

Calumnias, nugas, vanas ineptias,
Sophisticatiunculasque rusticas:
Iactationum risus antiquarios
Latinititatis næuos, his si paginis
Expunxeris, benè rasam habebis tabulam
In quâ nihil scriptum, scribi quidvis potest.

Simile ipsemet M. per iocum de eâ tulit, quando non tantùm coram *Horstio* Nugarum elogio ipsam mactauit; verùm etiam nuperrimè nihil serij in eâ contineri, ideóque ridendam potius, quàm legendam esse apud me semel atque iterum dixit. Profectò & in ipso verificari video vulgatum illud;

——— *minuit præsentia famam:*

Auctor de eodem.

quicquid etiam ad Amicum quendam de seipso satis thrasonicè professus sit; sui similem non habere totam Europam, scilicet in nugando, & cauillando. Bonus vir malè, meo iudicio, transegit tot annos, peius suscepit tam molestas peregrinationes; pessimè tandem collocauit tam magnos sumptus è praxi medica (quam is tamen detrectat, & aspernatur) vix vnquam recuperabiles. Si quæ in nupera inter nos conuersatione habita occurrerunt, omnia scribenda essent, vix ea aliquot quaterniones caperent. Summam omnium Muncerianum luculenter exhibet *de Disputatione graduali* iudicium. Solus nempè sapit, & veri Medici nomen sustinere potest: cæteri fungi sunt. Tu propter *librum de consensu & dissensu Chymicorum cum Galenicis* apud ipsum audis seductor Iuuentutis. *Martinus* egregiè contra te suam causam (ipso videlicet Iudice) tutatus est. Theologis nihilò æquior est; vt non solùm ipse coram nuper meis hisce auribus percepi, verùm etiam à *Dn. M. M. H.* hodiè intellexi.

Sennertus penes D. M. pro seductore iuuentutis habetur.

Innotuerunt iam ipsius fatuitates passim; vt proinde minùs, quàm circa primum aduentum, sui met admiratoribus existat admirabilis. Placeat sibi per me licet, olidâ suâ, & affectatâ Latinitate; exosculetur etiam suas istas vel antiquarias, vel recens comportatas & introductas dogmatum mirorum, absurdorum, & cum seipsis non semel pugnantium sarcinulas. Paucos procul dubio adstipulatores merebitur. Et tantum est, quod pro tempore ad tuas reponere visum fuit. Bene vale, & à nobis salue. Dab. Breslæ, die 15. Februarij, Anno 1624.

EPISTOLA LXIX.

PERIOCHE.

1. Auctor cur facultatem medicamentorum antiscorbuticorum Doringij hactenus impugnauerit? 2. An omnis sal volatilis Scorbuto aduersetur? 3. Auctor de sede primaria Scorbuti Doringio assentiri nondum potest. 4. An ab elementis vis emolliendi & indurandi proueniat? 5. Auctoris de D.F.M. censura.

D. MICHAELI DORINGIO, *DANIEL SENNERTVS, D.*

Auctor cur facultatem medicamentorum antiscorbuticorũ Doringij hactenus impugnauerit?

An omnis sal volatilis Scorbuto aduersetur?

Non vt tibi contradicerem, *Cl. Dn. Affinis, & Compater plurimùm honorande*, istam de facultate medicamentorum antiscorbuticorum controuersiam hactenus agitaui, sed potius, vt intelligerem, quâ ratione meam sententiam solidè confirmare possem. Inesse enim Scorbuto aliquid occultum, vt & medicamentis antiscorbuticis, ipse hactenus, & publicè defendi, & eandem sententiam tractatui meo inserui. Cum verò argumentum hoc mihi obiiceretur, iisdem quidem solutionibus hactenus vsus sum: sed an satisfaciant etiamnum dubito. Sit enim sanè non omnis sal volatilis Scorbuto aduersetur, & amariusculus saltem id faciat: tamen illa saltem salis volatilis quædam species est, aut potius differentia; neque dum probatum, quod præter hanc manifestam occulta adhuc aliqua qualitas adsit.

Quæ res ipsa, procul dubio, mouit *VVierum in libello Germanico*, vt scriberet, etsi videatur occulta qualitas adesse, tamen illam acrimoniam, vimque attenuandi & abstergendi sufficere. Longè alia ratio est in medicamentis contra pestem, cui medicamenta, quæ qualitates manifestas diuersissimas obtinent, aduersantur, & procul dubio vi occultâ id quod agunt, præstant. At antiscorbutica omnia, sale illo volatili amariusculo abundant. Hoc quidem fateor, specificam suam naturam tales obtinere: Hinc tamen non sequitur, quod aliqua occulta qualitas, qualis quidem in morbis totius substantiæ appellatis, & eorum medicamentis requiritur, iis insit. Verùm, vtvt sit, retinebo illam sententiam, inesse aliquid occulti Scorbuto. De *sede primariâ Scorbuti* nondum tibi planè assentiri possum. Sit sanè in plerisque ventriculum affici; per consensum id fieri potest. Habeo tamen nunc sub manibus Scorbuticum, qui satis benè comedit: & angustia illa circà præcordia, non fit ventriculo tantùm affecto, sed diaphragmate, imò, vt ego existimo, etiam corde & pulmonibus, à vaporibus illis molestatis. Neque ego lienem & epar primariò semper affici statui, sed materiam Scorbuticam generari, & cumulari in primis viis existimo. An tamen obseruationes illæ satis euincant, lienem saluum fuisse, dubitare quis posset; neque enim impressiones illæ ab occultis qualitatibus factæ & malignæ διαθέσεις oculis in cadaueribus obuiæ sunt. Nec illud satis planum, an in partibus externis saltem ob prauum nutrimentum nutritio lædatur; an verò etiam ipsis partibus similaribus mala dispositio imprimatur.

Auctor de sede primaria Scorbuti Doringio nõdum assentiri potest.

M. suo sensu abundare permitto. Euolui obiter eius disputationem: nam vt cerebrum mihi rumpam, in hariolando eius sensu, operæ precium esse non duco.

Forsan, si verbis planis, quod candorem decet, suas sententias proposuisset, paucos, credo, in admirationem traherent. Quid enim nisi vulgata, & omnibus nota dogmata, imo à candidis ingeniis explosa, sub ineptissimorum verborum, inuolucris pro transmarinâ sapientiâ iactitat? Vnum saltem adduco ex *pag.* 125. vbi ex professo contra *Occultarios* pugnat. Dicit ab elementis prouenire vim emolliendi, & indurandi, secundando; lac generandi, tertiando; venena pellendi, purgandive, quartando. Meræ principij petitiones, cùm nondum monstrauerit, in vllâ elementorum potentiâ has vires inesse. Quidni etiam dixero, ab elementis quintando prouenire rationalitatem, & sextando, nescio quid.

An ab elementis vis emolliendi & indurandi proueniat?

Verùm obstinatum hoc ingenium nunquam, vt auguror, ad meliorem mentem reducetur. Ἀρρωσίαν hanc διανοίας ipsum cum lacte materno suxisse, imò à matre traxisse existimo. Ideóque, quod *pag.* 40. multis bonis viris mecum precatur, idem illi opto. Sed quis tandem istarum peregrinationum, tot sumtuum profusorum ipsi propositus finis fuit? Quæ in genus humanum ex ingenio tam heteroclito, ex tenebrione, ac Scotista tali redundabit vtilitas? Indicet & sentiat ille de me, quicquid libet; cùm mihi integrum sit de eo rursum sentire, quod libet. Inserui breuiter meo tractatui, tuas de *Scorbuto Obseruationes, & symptomata* illa, quæ apud alios non occurrunt, & *duplicem aquam antiscorbuticam.* Si quid præterea voles, me moneas. Vel etiam Epistolam, aut quidquid libet, adhuc addere integrum tibi fuerit. Interim cum tua bene vale, VVittebergæ, Cal. Martij, Anno 1624.

Censura Auctoris de D. F. M.

EPISTOLA LXX.

PERIOCHE.

1. *Horstius ad primarij Medici locum vacantem Vlmæ vocatus quale stipendium susceperit?* 2. *De statu Academiæ Giessensis.* 3. *De publico Gymnasio ciuitatis Vlmensis.* 4. *Auctor quos scripsit Tractatus recenset, eósque suo tempore in publicum se emissurum pollicetur.*

D. MICHAELI DORINGIO,

GREGORIVS HORSTIVS, D.

SCùm forte fortuna quidam ex Pharmacopæi cuiusdam nostri ministris natione Glogouiensis me certiorem faceret, *Vir Clarissime. & Excellentissime, Fautor, & Amice colende,* quod Vratislauiam litteras ad suos transmitteret, intermittere non potui; quin hisce te salutarem, teque certiorem facerem, me clementissimâ dimissione præeunte, huc vocatum ad primarij Medici inter sex Ordinarios, locum vacantem, quem Deo clementer annuente vix ante tres menses feliciter cum familia mea tandem *Vlmam* perueniens, honesto stipendio suscepi, nimirùm eâ conditione, vt præter liberam praxin, & habitationem gratuitam annuo salario 400. fl. cum sufficienti frumentorum & lignorum copiâ, fruerer; pro qua conditione Deo gratias ago, præsertim his temporibus, vbi *Giessæ*, quod scribit ad me Professor quidam, Academia semimortua, mox extincta videtur, Studiosis absentibus, salariis deficientibus, lectionibus & disputationibus eam ob causam penitùs intermissis. Difficultates tum in Giessensi, tum in aliis etiam Academiis, mouerunt Magistratum nostrum, vt Gymnasium publicum aperiret, tantùm in gratiam Beneficiariorum, in quo publicè in Theologicis, Metaphysicis, Ethicis, Physicis, & Mathematicis exercitia habentur; cùmque quotidie etiam Studiosi Medicinæ adsint admonitus à *D. Directore & Superintendente D. Dieterico*, breui disputationes aliquot Medicas habebo; quas vnà cum aliis datâ occasione tibi communicabo. *Obseruationum singularium tractatum* elaboraui vtilem, qui suo tempore prælum videbit vnà cum *Fasciculo Epistolarum Medicinalium.* De grassante *Dysenteriâ* consilium Germanicum ad mandatum Magistratus edidi, sed per Postam mittere non potui. Quoad cætera cum meis Filiis duobus & cum Filia viuimus ego & Hedevvigis mea, Dei gratiâ, ex voto; breui quartam prolem expectantes, Hassofueuam scilicet. Tu quid agas rescribe quæso; tuumque Horstium amare perge. Bene vale cum tota familiâ. Raptim Vlmæ 21. Septembr. Anno 1622.

Horstius ad primarij Medici locum vacãtem Vlmæ vocatus. Eiusdem stipendium.

Status Academiæ Giessensis.

Gymnasium publicum ciuitatis Vlmensis.

Auctoris Obseruationes singulares. Fascic. Epistolarum medicinalium.

De dysenteria cõsilium.

EPISTOLA LXXI.

PERIOCHE.

1. *Auctor Horstio ad lautam vocationem euecto gratulatur.* 2. *In auaritiam Magnatum inuehitur.* 3. *Quæ in publicum emisit scripta, dum Breslæ vixit, recenset.* 4. *Cur Conradini de Morbo Vngarico scriptum nondum in lucem prodierit?* 5. *Cur libri de Medicina & Medicis curam deposuerit?* 6. *De arthritide sua conqueritur, & aduersus eam tanquam ordini Medico ignominiosissimam consilium Horstij deposcit.*

D. GREGORIO HORSTIO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SEcquid ex te audio? *Cl. Dn. Horsti, Fautor, & Amice honorande.* Tune *Vlmam-Sueuorum* cum familia transisti, & functionem Medici inter sex Ordinarios primarij, DEO sic disponente, suscepisti? Cælum ego citius ruiturum, quàm *Giessâ* te discessurum credidissem. Captiuum te à Fridricianis, nescio quâ de causâ detentum *D. Georg. Linckius* præterita æstate nunciabat. Quod si ita habuit, de liberatione vtique, quodque e tam miserabili, & ruinoso Academiæ Giessenæ statu ereptus, & ad tam lautam vocationem euectus es, sincerè tibi gratulor: Vtinam & noster Senatus laudabilem istam vestri munificentiam, tam erga Medicos suos physicos quàm scholarum Collegas & Beneficiarios, æmularetur! Ita enim & ego dudum vacantem ab obitu *D. Bucretij* physicatum, mihi vltrò oblatum, (quem Antecessores ipsimet ambire à multo tẽpore soliti sunt) suscepissem, & in stationibus suis commorarentur quidam Scholarum Collegæ, qui nunc discessum meditantur: adeò enim omnium rerum summa & inaudita nos exercet caritas, vt cum valoris monetarum execrando augmento pretium ipsarum quindecuplo creuerit. Optamus nos quidem huic enormi ataxiæ præsens aliquod remedium, quando tamen eo potituri simus, nondum liquet.

Auctor Horstio ad lautam vocationem euecto gratulatur.

Auaritia ni Magnatum animos tam profundè occupasset, & effascinasset, fortassis in hunc miserandum, in quo nunc hæremus, statum, non deuenissemus. Feramus interim æquo animo, quæ mutare non valemus.

In auaritiam Magnatum inuehitur.

Scriptorum tuorum, si quæ mecum communicaueris, rem gratam feceris. Ego ex eo tempore, quo hic vixi, cum variis, iisque diuturnis, ac periculosis morbis detentus, tum aliis occupationibus distractus, præter *Commentarios ad Mutoni Collectanea de Mithridatio, Acroama Medico-Philosophicum de Opio, & Diatriben de Opobalsamo,* nihil in publicum emittere potui; quæ te dudum vidisse puto. In quibus si tibi alicubi monendus videbor, vt liberè me moneas, oro. Namque & ipse cum *Sennerto* viuus meos errores corrigere, quàm posteris exagitandos relinquere malo. *Conradini de Morbo Vngarico scriptum* diu iam reuidi. Prodiisset in lucem, nisi commentarij ad *Pollionis* de eodem argumento *tractatum* adiiciendi, nondúmque absoluti, editionem remorati fuissent.

Quæ in publicum emisit scripta, dum Breslæ vixit, recenset.

Conradinus de Morbo Vngarico.

Absoluissem ipsos dudum, nisi & praxis medica copiosior, & diuersa per Epistolas cum *Sennerto* colloquendi argumenta, me impediuissent. Epistolarum Medicarum numerosum habeo apparatum, è quo illas, quæ instituto quadrabunt, Collectaneis ad *Tabulas Medicas de Morbo Vngarico,* è *Conradini libello Germanico,* sed nescio, à quo Auctore exceptas, suis in locis inseram: In collectaneis autem illis Medicorum Vratislauiensium cùm præsentium, tum defunctorum, remedia maximè illustria proponam, *Helidæi euporista, eiusdem Tractatus de peste, febribus, & dosi purgantium* cum quibusdam consiliis suo tempore, si Deus vitam & valetudinem largitus fuerit, edentur.

Tertius meus *de Medicinâ & Medicis* liber residuus, in quo de vtilitate & necessitate Medicinæ tractabitur, semi-affectus iacet. Curam de eo omnem nunc deposui; dubito quin etiam, an vnquam à me absoluendus sit? cùm meam operam in expolienda, cuius paulò ante nouam ingressus est methodum, Practica requirat *Sennertus.* Proximè initium istarum

Auctor cur libri de Medicina & Medicis curam deposuerit?

istarum Lectionum descriptum sese ad me missurum his ipsis diebus pollicitus est. Rectè te, atque ex voto cum coniuge & liberis valere gaudeo: Nos etiam isto temporis articulo, quo hæc scribo, satis commodè habemus. Deus porrò nobis gratiâ suâ adsit. A quadriennio arthritis me aliquoties afflixit, vt ab annuo spatio equos domi maximo sumtu alere coactus sim, atque imposterum alere cogar. Præscripsi ante aliquot menses mihimet ipsi consilium, super eo *Sennerti* iudicium experiui. Quod cùm is approbaret, feci nuper curæ prophylacticæ initium, quam vt Deus fortunatam esse iubeat, precor! Tu si me aduersus molestissimum pariter & nostro ordini ignominiosissimum affectum consilio iuuare potes, pro nostra necessitudine sedulò iuues. Describi curabo consilium meum, illudque tibi quoque censendum transmittam; si rem non ingratam tibi me præstiturum esse intellexero.

De Arthritide conqueritur.

Thorus noster adhuc dum sterilescit, pro quo beneficio, vt misero hoc tempore Deo gratias agam, causas sufficientes habeo. Miratus non semel sum, quod tanto temporis interuallo nihil à te litterarum viderim. Meas, quas Giessam, de quæstionibus nonnullis Anatomicis, occasione à litteris *Monauianis* desumptâ, ante plusculos annos ad te misi, num acceperis, scire velim. Bene cum tuis vale, & cum *D. Dieterico, Superintendente vestro, Fautore & Amico meo inæstimabili*, officiosissimè à nobis salue. Dabam Breslæ, die 19. Nouembr. Anno 1622.

EPISTOLA LXXII.

PERIOCHE.

1. *Magistratus Vlmensis laudabilis conatus.* 2. *De captiuitate Auctoris rumor falsus.* 3. *Auctor Doringio arthritico condolet, séque interdum tale quid pati dicit.* 4. *De motu animali ex principiis Mathematicis.* 5. *Landgrauius Philippus alter Ptolomæus.* 6. *Auctor de F. M. Doctoris titulo ornato.* 7. *Idem sua vocatione contentus, Collegarum cum quibus omnibus amicè viuit, nomina recenset.* 8. *De lue Venerea, an cura ligni per turbith minerale, vel per suffimigia, vel per inunctiones sit procedendum, consilium Doringij exposcit.*

D. MICHAELI DORINGIO, *GREGORIVS HORSTIVS*, D.

SResponsoriæ tuæ litteræ, *vir Clarissime, & Excellentissime, Amice plurimùm colende*, vix hodie vnà cum epistola *Cl. Sennerti* mihi redditæ sunt, quas animitùs exosculatus sum, postquam te saluum & incolumem te demonstrarunt. Quoad rerum omnium caritatem nunquam hactenus auditam, quam vel sola malignantium Æruscatorum nequitia introduxit, apud nos etiam querelæ consuetæ; quibus quodammodò Magistratus noster in eo medetur, quod frumento, lignis, butyro, &c. vt ciuibus egentibus (vvelche nicht 1000. gülden versteuren) pretio omninò tolerabili prospiciatur. Modius frumenti purioris, quod *Speltam* vocant, venditur 8. Imperialibus, qui à Magistratu $\frac{1}{2}$ Imperialibus distribuitur; & sic in cæteris: Me quod attinet, Deo Opt. Max. gratias ago, qui cum meis sanitate corporis, & animi fruor, & domum tertio filio 5. Ian. auctam possideo. Facilè periculosis & difficilimis hisce temporibus contentus esse possum: Deus imposterùm, vt hactenus, clementer nobis adsit.

Magistratus Vlmensis laudabilis conatus.

De captiuitate mea falsus omninò rumor est; quid enim mihi cum politicis negotiis, quæ mea non facio. Clementer *ab Illustrissimo* dimissus, cum Dei gratia, saluus cum tota familia huc vsque conductus fui. *Commentarium tuum in Muntonum*, & ea, quæ de Opio & Opobalsamo edidisti, grata mihi fuerunt: lectu illa omnia iucunda, & vtilia. Reliqua vtinam breui quoque lucem viderent. Sed obstabunt multa fortè, inprimis Bibliopolarum denegata promptitudo, quæ facit, vt *Obseruationes meæ singulares* hactenus in spongia maneant; & mihi tantùm (paucis exceptis meis auditoribus, quibus per annos aliquot loco publicarum Lectionum communicatæ fuerunt) seruiant. Arthritico affectu per quadriennium te eousque afflictum fuisse aliquoties, vt cum equo potius, quàm pedibus ægros tuos visitare cogaris, intelligo. Vtinam tibi, mihique hac in parte inseruire queam. Simile quid aliquoties etiam annis præcedentibus sensi, sed sine commotione totius, singulis ferè tribus mensibus, sed ferè tantùm ad biduum, & triduum, quibus elapsis iterum ambulare, & negotiis meis præesse potui. Iam ab eo tempore, quo hîc viuo per tres anni quadrantes, Dei gratiâ nihil quicquam vlterius percepi, fortè victûs ratione mutatâ plurimùm huic malo resistente, qui penitus hîc à vinis generosis, vt & tartareis abstineo; solis vtens Neccarinis.

De captiuitate Auctoris rumor falsus.

Doringio arthritico condolet, séque interdum aliquid tale pati dicit.

Vbi consilium tuum videro, lubens siquid monendum erit adiiciam. Ad litteras tuas, quas occasione *Monauij*, cum quæstionibus quibusdam Anatomicis ad me dedisti, nisi fallor, tunc temporis respondi; cum transmissa *Disputatione de motu animali* ex principiis Mathematicis deducta, in quâ pleraque fundamentaliter a me, & fratre *Iacobo* ante *Spigelium* demonstrata fuerunt. *Cl. Dn. Sennerti* iudicium de eadem disputatione tunc temporis propter Sciolum quendam petij, vt etiam aliorum, quibus intentio fratris non displicuit. Nisi Mathematicâ professione fuisset frater impeditus, plura eius generis elaborasset. In Mathematica & Medica praxi potius, quàm Theoria occupatus est. Erexit anno superiore *Landgrauio Philippo* quadrantem Cælestem, qui vltra 1000. Imperiales constat. Erit hic Princeps olim *Ptolomæus* alter. Transiit hîc F. M. Doctoris titulo ornatus, præcedenti septimanâ, quem satis mirari non potui, quod ab omni conuersatione, tentatus à me in variis quæstionibus, vt aliquid exterorum Sapientiæ ad me etiam perueniret, nescio quâ de causâ abhorruerit: ità omnia quæsita ab eodem accepta fuerunt, vt etiam ex viris doctis vnus & alter, quos in ipsius gratiam conuocaueram, dubitare potuissent, an Studiorum gratiâ per tot annos peregrinatus fuerit. Imò suam disputationem etiam, fortè per multos annos excogitatam & elaboratam, in qua plaustra nouitatum inuenies, nugas vocabat, & abiens à me tanquam chartas abiectitias, in angulum aliquem reponebat. Sed fortè Silesia vestra breui mores hos mutabit.

De motu animali ex principiis Mathematicis.

Landgrauius Philippus alter Ptolomæus.

Auctor de D. F. M.

Feci interim, quod amici est, fidem pro eo interponendo, &c. *Bucretium* vestrum vitam cum morte commutasse per Epicedia quædam impressa nuper intellexi; putabam te successorem esse salutandum, sed video te potius liberum, quàm obligatum esse velle. Quod vocationem meam attinet, Deo gratias ago, qui totius Reipublicæ, & etiam exterorum vicinorum singularem fauorem quotidiè experior; Deo Opt. Max. conatus, & curationes meas benedicente. De Dominis Collegis etiam non habeo, quod conquerar, cum quibus omnibus amicè viuo, quorum secundus liberam etiam praxin habet, sed stipendium ferè minimum, *D. Augustinus Toonnerus* dicitur. Tertius *D. Meindelius* domui Gallicæ præest. Quartus *D. Held*, Hospitalis est ordinarius. Quintus *D. VViedeman*, & sextus *D. Stromajer* tempore pestis ægrotantibus adesse coguntur. Præter hos ordinarios duo adhuc adsunt *D. Villingerus*, qui præcipuis ex primoribus mecum præest, & *D. Keller* senescens, qui vulgò etiam apud monasteria vicina frequenter praxin exercet, sed iam ferè emeritus.

Auctor sua vocatione contentus, Collegarum nomina recenset.

Cæterùm cùm nuper à Magistratu mihi commissum, vt iudicium meum de cura luis venereæ, prout hîc in Nosocomio exercetur, eiusdemque modum fortè conuenientiorem, (cùm tantùm *cura ligni* hîc in vsu) ne tot recidiuæ sint expectandæ, & sumptus duplicandi, aperire vellem, maximoperè à te etiam peto, vt per occasionem primam me certiorem facias, quâ ratione in Nosocomio vestro procedatis, nimirum an *curâ ligni*, per turbith minerale, vel per suffimigia, vel per inunctiones. Modos procedendi plures colligo, quò eo maiori cum fructu Reipublicæ inseruire possim: non enim sine magnis sumtibus etiam hac in parte Magistratus noster, omnibus egentibus succurrit, vtpote cùm numquam non tales ægrotantes quamplures habeamus, quibus victu, & medicamentis sufficienter prospicitur. Nullus autem in Nosocomium Gallicum recipitur, nisi primùm lue infectus à Collegio nostro iudicetur. Nullus eximitur, nisi sanus esse deprehendatur. Quod autem vnâ curâ non absoluitur, hoc secundâ, vel tertiâ etiam tentatur. Sed abrumpo tandem, teque Deo Opt. Max. cum coniuge commendo. Raptim Vlmæ 26. Ianu. Anno 1623.

De cura luis Venerea consilium Doringij exposcit.

EPISTOLA LXXIII.

PERIOCHE.

1. *Auctor felicitati Horstij loco exoptato & sub Magistratu benigno viuentis congratulatur.* 2. *De ἀταξίας monetariæ emendatione frustrà sperat.* 3. *De Henesio Comite Palatino eiúsque de peste tractatu.* 4. *Præcipitatum Crollianum cum oleo sulphuris pro lue Venerea infectis.*

D. GRE

D. GREGORIO HORSTIO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

SQuod tu, *Clarissime Horsti, Amice honorande*, tuâ sorte difficilimo isto tempore facilè contentus esse potes; in eo ex litteratorum ordine nunc paucos habes pares. Quoti enim sunt, qui non iliada querelarum texant & retexant? Felicem ergo te, ac térque quatérque beatum, qui tam exoptato viuis loco, & tam benigno seruis Magistratui. Mitto hîc consilij de arthritide ἀπόγραφον. In eo siquid monendum, aut supplendum censueris, vt id liberè facias, etiam, atque etiam te oro.

Auctor felicitati Horstij congratulatur.

Ad quæsita illa Anatomica, occasione à *Monauio* tum temporis administratâ, tibi à me proposita, quod aliquid responderis non memini: neque etiam inter Amicorum litteras vllum responsum, quod à te profectum sit, reperire potui, cùm tamen singulorum curiosè asseruare soleam. Vtut sit anxiè id non vrgebo.

M. qualem se erga me declaraturus sit, vbi ad nos appulerit, meque accesserit, experiar. Fortassis id sapientiæ, aut prudentiæ ab exteris hausit, ne vbique sua statim extrudat. Admonebo ipsum de solutione.

De Ἀταξίας monetariæ emendatione nulla spes.

Ἀταξίας monetariæ emendationem quando nos obtenturi simus, nulla adhuc certa spes est. Optarim ipsam cum multis aliis, qui mecum annua salaria merentur. Tandem enim Physicatum post multas Senatus instantias suscepi, salarij accessione 50. Talerorum, siliginis, & auenæ cuiusque medomnis 12. & fœni curru adaucto. Ita scilicet patriæ nolens volens gratificari coactus sum; qui libertatem hactenus omnibus stipendiis antetuli. Medicus numerus apud nos hodiè ad septendenarium est contractus: qui in meo reditu vicenario maior erat. Minor adhuc foret, nisi peregrini plures huc commigrassent.

Duo autem è nobis publico alimur saltem stipendio: Pestilentiarius tempore necessitatis conducitur. Tibi cum Collegis tuis benè conuenire, gratulor, sed vide sis, ne præproperè sinistri quid experiaris. Profectò vbi plures sunt, simultatibus locus facilè patet. Expertus hæc scribo. Optarim tibi constanter omnium fauorem. Ecquid de *Henisio* fit Comite Palatino? cuius *de peste Tractatus* in Germanicum idioma translatus, non ita diu, in lucem prodiit. Migrauitne is inde aliò? nullam enim ipsius mentionem fecisti.

Henisij de Peste tractatus,

Quâ curandi methodo apud nos Chirurgus qui domui Gallicæ præest, vtatur, me latet. Neque enim ista cura Physicos tangit. Quantum ex amico quodam anno præterito intellexi, *Præcipitato Crolliano, cum oleo sulphuris per campanam præparato*, vtitur, edoctus procul dubio à *Filio D. Ioh. Kseilio*, qui decurso anno phthisicus obiit; cuius obitum fortassis præter alia adauxerunt fumi metallici, quos inter labores Chymicos, quibus diligenter vacauit, pleno sæpè gutture inspirauit. Plura hoc temporis scribere iam non licet. Tu ista boni consule, bene vale, ac cum tuis omnibus ac *D. Dieterico* officiosissimè à nobis salue. Dab. Breslæ ipso Paschatos profesto, Anno 1623.

Præcipitatum Crollianum cum oleo sulphuris pro lue Venerea infectis.

EPISTOLA LXXIV.

PERIOCHE.

1. *Remedium Antonij Galli pro Arthriticis.* 2. *Aliud pro iisdem.* 3. *Aliud Scheurlini Medici Augustani.* 4. *Auctoris de Epistolis D. Libauij & Schnidzeri iudicium.* 5. *D. Henisius è Collegio propter adulterium commissum remotus.*

D. MICHAELI DORINGIO,

GREGORIUS HORSTIUS, D.

SRectè tuas mihi traditas esse scias, *Vir Clarissime, & Excellentissime, Fautor & Amice plurimùm colenae*, ad quas iam dudum respondissem, nî variis peregrinationibus ad diuersas thermas, & acidulas hactenus impeditus fuissem. De nouo Archiatri officio tibi ex animo gratulor. Faxit Deus vt eidem diutissimè, felicissimè præsis. Consilium de Arthritide perplacet, potissimùm ad causam antecedentem directum. Sicut & illud Antonij Galli, quod ℞. *Valerianæ*, ʒ.j. *agarici* ʒ.ij. *mei* ʒ.iij *sem. petroselini macedonic.* ℥.ß. *hyperici* ʒ.ß. *gentianæ* ʒ.vj. *aristoloch. rotund.* ʒ.vij. *centaurij minor.* ʒ.viij. *chamædryos* ʒ.ix. *ossium humanor. ex articulis* ʒ. x. *cum oxymell. squill.* q. s. Dosis ʒ. j. quotidie vsque ad finem anni, de quo quid tibi videatur, per occasionem scire cupio. Cæterùm quoad topica nuper *Generosissimus Baro ab Vlm, Imperij Vice-Cancellarius*, ad quem vocabar hîc in viciniâ in arce *Erbach* residentem, hoc communicabat, nimirum *lapid. Bezoardici orientalis pulueris.* q. s. cum melle rosato & aceto forma cataplasmatis adhibitum, sibi aliquoties, vbi necessaria quædam negotia sibi fuerint expedienda, subitò dolores abstulisse, quod sanè plebeiis minimè præscribendum: Addebat à Gallo quodam idipsum ante multos annos eidem fuisse communicatum; ita vt (subministratâ materiâ lapidis à Serenissimo Imperatore) aliquoties cum fructu, sine partis læsione, fuerit vsurpatum. In Republ. Augustanâ vixit Medicus olim, *Scheurlinus* cognominatus, à cuius Filio nuper hoc habui, quod parens ipsius podagricos incipientes ab vberiori inuasione præseruarit lotione pedum singulis mensibus ex lixiuio forti, cui manipulus salis immissus sit; quod lixiuium semper seponendum, cùm eò præstantius reddatur, quò diutius vsurpatur. Multa lectu iucunda, & vtilia communicarunt inter se per Epistolas *D. Libauius & D. Schnidzerus p.m.* quæ cum aliis celeberrimorum Germaniæ Medicorum Epistolis Medicis breui lucem videbunt. Communicauit illa *D. D. Hornungo* Medico Heidesensi, quæ bonâ fide ex Bibliotheca relicta *D. Schnidzeri Archiatri Bambergensis* mihi tradita sunt. Ἀταξία monetaria iam dudum apud nos, & in toto hoc superiori tractu correcta fuit: miror ergo cur tam diu solutionem Dn. D. M. protraxerit, &c.

Remedium Antonij Galli pro Arthriticis.

Aliud pro iisdem.

Aliud Scheurlini Medici Augustani.

Epistolæ D. Libauij & Schnidzeri.

Quod de Collegis meis addis, Deo adhuc gratias ago, quod inter nos bene conueniat. *D. Henisius* è Collegio propter adulterium commissum ante meum aduentum remotus est. Hisce bene vale, & me amare perge. Raptim Vlmæ, 6. Septembr. Anno 1623.

Henisius è Collegio remotus.

EPISTOLA LXXV.

PERIOCHE.

1. *Pillularum Doringij effectus.* 2. *Vina Morauica Arthriticis fugienda.* 3. *Auctoris de Antonini Galli pro Scorbuticis remedio iudicium.* 4. *Gesneri de eiusdem remediis censura.* 5. *Auctor quid de Topicis censet?* 6. *Quid de lotione pedum Scheurlini?* 7. *Quid de cataplasmate & lapide Bezoar?* 8. *De farina siliginea Vratislensibus vsitata.* 9. *Auctor D. F. M. qualem ipsum inuenerit, depingit.*

D. GREGORIO HORSTIO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

SConsilium meum, *Cl. Dn. Horsti, Amice Charissime*, de Arthritide tibi probari gaudeo. Ita verò sentio, in præcauenda Arthritide omnem desiderari & spectari Medici industriam. Quod Medicinæ punctum si contingat, de præsentis curatione, vt anxius sit, necessarium non erit. Meritò igitur magni facienda sunt talia remedia, è quorum continuato vsu immunitatem cui sperare licet. Ex eorum numero vtique sunt pillulæ illæ meæ in consilio illo non solùm descriptæ, sed etiam secundùm omnia ingredientia probè à me

examinatæ.

examinatæ. Illarum quippe vsui iuxta Dei benedictionem vnicè acceptum fero; cùm quod istius anni mense Martio leuius ex Arthritide decubui, tum decurso Septembri eadem in vtroque pede per interualla semel atque iterum prehensus, domo nihilominus & quidem pedes (alter enim equus è sinistro anteriore pede per integrum trimestre ægrotauit, vt nulli vsui mihi esset) exire potui, ac non nisi vnicâ die domi latere coactus fui. Nimirum coctionem ventriculi ab iis iuuari, obstructiones vasorum liberari; corpus transpirabile reddi, aluum officij admoneri, &c. animaduerto. Iam inde à mense Martio, nihil præter dictas pillulas, medicaminis sumpsi. Sudores matutini à duobus mensibus fere quotidie pro voto spontè procedunt. Iis plurimùm me alleuiari, ac defluxionum materiam tolli, percipio.

Pillularum Doringij effectus.

Similem planè successum ex earum vsu experitur *Dn. Nicolaus Puschckius Caupo*, annos aliquot suprà 50. natus; ab Arthritide verò per aliquot item suprà 20. annos grauissimè excarnificatus; adeò vt cùm antehac multò maximam temporis partem lecto affixus, & doloribus articularibus miserè discruciatus transigere cogeretur, nec vinum degustare auderet, hodiè pari mecum intervallo ab Arthritide immunis viuat, séque quandoque plusculum vino ad hilaritatem inuitet. Ipse etiam ventriculi causâ vinum moderatè citrà noxam vllam bibo: siue id Vngaricum sit, siue Austriacum, siue Rhenanum. Moraica; vtpote magis tartarea, studiosè fugio.

Vina Moraica Arthriticis fugienda.

Antonini Galli remedium eadem ferè habet ingredientia, quæ meæ pillulæ. Non dubito, quin vsurpantibus futurum sit proficuum. *Ossa humana* ex articulis probari constituit, vt articulis magis redderetur specificum. Ego tamen *cranium humanum* præfero, quo parti mittenti prospiciatur. A capite enim in articulos serum vtplurimùm defluere, rectissimè monuit *Carolus Piso* in opere suo elegantissimo de morbis à serosa humorum diluuie oriundis. Quid de viis, per quas materia feratur ad articulos sentiat *Fernelius*, etiam me non monente nosti: Ponderum proportionem in *Galli* remedio admiratus sum, eo quod pro ingredientium numero denario drachmâ vnâ vniuscuiusque ingredientis pondus semper adauxerit. Pillulis meis multò est calidius; ideóque corporibus pituitosis, quàm biliosis, longè conuenientius.

Auctoris de Antonini Galli pro Scorbuticis remedio Iudicium.

Gallus de suo remedio quotidie ℥. j. per integrum annum capi vult. Ego de meis pillulis singulo anni quadrante per dies 30. post solstitia, & æquinoctia quotidie ℥. ß. sumo. Ecquid verò tu censes de *Gesneri* super eiusmodi remediis censurâ? quod habet *l. 3. Epistolarum pag. 97. Ego, inquit, medicamenta varianda, tum quia Natura aliàs alia desiderat, tum quia vni assueta, parùm amplius ab eo mouetur, censeo: & periculum videtur, ne tam longo vnius medicamenti tam validi vsu totius corporis habitus nimium exsiccetur.*

Gesneri de eiusdem remediis censura.

Topica quod attinet, de iis, ego non laboro: persto enim in ea cam *Pisone* hæresi (dummodò hæreseos nomine opinio ista digna sit) præter meritum in affectibus ex humorum transmissione natis articulos culpari, qui ob laxitatem & cauitates humores aliunde deiectos promptè admittant: frustrà igitur de articulorum roboratione cura suscipitur. Impediatur seri prouentus; tollatur eiusdem abundantia: arthritis, crede mihi, vel nunquam, vel rarissimè, & mitissimè saltem, recurret. Lotioni ergò pedum, quâ *Scheurlinus* incipientes podagricos ab vlteriori inuasione præseruasse dicitur, parùm tribuere possum: nisi in ea forsan podagra, quæ per congestionem generatur; quæ tamen, meo iudicio, est rarissima, & fortè duntaxat hæreditaria. *Cataplasma* è lapide Bezoar, cum melle rosaceo & aceto subacto paratum, nimis sumptuosum est: posset procul dubio C. C. præparatum terra aliqua sigillata, vel bolo, similiue absorbente, eundem effectum, multo minore sumptu quis consequi. Sed enim stultitiam patiuntur opes: mihi farina siliginea sufficit.

Auctor quid de Topicis censet.

Quid de lotione pedum Scheurlini.

Quid de cataplasmate & lapide Bezoar?

Nostratium quidam siliginem è cereuisiâ nostrate, quæ triticea est, (triticum verò anodynum est) ad crepaturam coctam; Alij vinum, in quo sal communis efferbuit, commendant. Quæ duo tametsi domestica sint, & parui pretij, illo tamen pretiosissimo vix sunt, quoad vires, ignobiliora. Sed ita sæpè cum Magnatibus comparatum est, vt viliora contemnant. Tantùm scilicet in Medicum potest ægri vel confidentia, vel diffidentia.

De farina siliginea.

Rediit tandem ad nos D. F. M. ante mensem. Bis me accessit: Disputationem suam inauguralem nondum exhibuit: In laudando *Riolano* prolixus fuit. *Bauhinum* in suum theatrum Anatomicum ex hoc multa transtulisse, dixit. Huic cur minus faueat, scire velim. An perennem sedem apud nos fixurus sit, nescio. Reditum enim minatur in Gallias propter Chirurgica. Alij *Parisiis* Professionem Medicam suscepturum aiunt: Admodùm, vt sic dicam, ceremonialis est. Nos autem talia hîc non curamus. Quantum è sermonibus inter nos habitis colligere potui, Botanica & Anatomica hactenus excoluit.

Auctor de D. F. M.

De Chymicis nihil adhucdum ex ipso cognoui. Tentatus enim de his nihil quicquam respondit. De *Poterio*, cuius Obseruationum singularium duæ centuriæ in publicum prodierunt, interrogatus, hominem hunc se planè non nouisse ait; cùm tamen *Bononiæ* per aliquot menses sese substitisse fateretur. De *Bartholeto* nihil, quod laudibus illis in frontispicio *Encyclopædiæ ipsius Hermetico dogmaticæ* præmissis, dignum esset, retulit. Quin ex vno *Claudino* multos *Bartholetos* formari potuisse, subiecit. Vti aduerto, Gallos suos tantùm suspicit, eósque cæteris nationibus omnibus antefert.

Idem de eo alios narrasse, heri ad me scripsit meus *Sennertus*. Quasi verò soli Galli sapiant: reliqui autem pro cerebro fungum nacti sint! Num Gallicæ istius Sapientiæ mecum aliquando aliquid communicaturus sit? imposterum sine dubio experiar. Sed tantùm istâ vice, plura aliàs. Tu cum tuis bene vale, & à nobis salue. Dabam Breslæ, die 5. Septembr. Anno 1623.

EPISTOLA LXXVI.

PERIOCHE.

1. *Rumor de obitu Sennerti.* 2. *Auctor modum curandi luem Veneream per Mercurium & Antimonium communicaturum se pollicetur.* 3. *Stromerus Chymicus peritus, Mercurium optimè purificare & ex cinnabari conficere nouit.*

D. MICHAELI DORINGIO,

GREGORIVS HORSTIVS, D.

S. Litteras tuas 8. Nouembr. datas, anno præcedenti 16. Febr. currentis mihi rectè traditas esse scias, quæ singulari gaudio me affecerunt, quod de leuamine dolorum arthriticorum per vsum medicamenti præseruantis conciliato me certiorem redderent. Faxit Deus Opt. Max. vt sanitas exinde constantior sit imposterum, quo studiis tuis Reipublicæ litterariæ vtilissimis, & proximo diutissimè inseruire possis: Sed de *Sennerto* nostro quid audio? Nimirum ad plures eundem abiisse, & cum Deo viuere. Vtinam falsa adhuc fama esset! quid enim Reipubl. litterariæ cum tanto viro periret? Per otium σὺν Θεῷ post vernales labores modum nostrum curandi luem Veneream per Mercurium & Antimonium communicabo; vbi iam tribus vel quatuor septimanis tantùm præstamus, quod hactenus per 3. vel 4. menses alij magnis sumptibus præstiterunt. Præest huic Nosocomio iam ex Collegis meis *D. Stromeierus*, qui peritum agit Chymicum, & Mercurium optimè purificare, & ex cinnabari conficere nouit, vnde ipsius dulcificatum frequenter absque omni grauiore symptomate præscribimus. Hisce bene vale. Raptim Vlmæ 6. April. Anno 1624.

Sennertus an obierit?

Cura luis Venereæ per Mercurium & Antimonium.

Stromeierus Chymicus peritus.

EPISTOLA LXXVII.

PERIOCHE.

1. *Auctor cur sui Tractatus de Scorbuto editionem differre vlterius nequeat?* 2. *De caritate annonæ conqueritur, Deúmque pro auertendis publicis calamitatibus solicitat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S. Etsi vellem consilio tuo obsecundare, *Clarissime Dn. Affinis & Compater honorande*, & tractatus mei de Scorbuto editionem differre: tamen alij id non permittunt. Edidit enim nescio quis, me inscio, *Ienæ* meas de *Scorbuto* lectiones hîc publicè habitas. E quibus etsi tractatum meum

Auctor cur sui tractatus de Scorbuto editionem vlterius differre nequeat?

meum desumserim: curam tamen secundam adhibui, eas dimidiâ ferè parte auxi, & multa transposui: Ideoque danda mihi opera, vt antequam ille fætus immaturior multis innotescat, meus edatur, & proximis nundinis Autumnalibus catalogo Franckofurtensi inseratur. Fiet igitur, cum Deo, finitis hisce nundinis Lipsiensibus, impressionis initium. Siquid ergo monendum vel addendum habes, maturè id facias, & si alia occasio deest, Lipsiam mittas.

De caritate annonæ conqueritur.

Nos hic valdè annonæ caritas premit. Siligo enim, quod nemo hominum hîc meminit, iam venditur tribus taleris: eamque auget indies siccitas illa diuturna; cùm post vltimam niuem nulla ferè pluuia ad hunc vsque diem deciderit. Hodiè primùm, Dei beneficio, mediocriter terra pluuiâ est irrigata, sed metuo, ne iam & siligini & tritico, & auenæ siccitas ita nocuerit, vt pluuia ista damnum hoc compensare non possit. Verùm Deo nihil impossibile: ille publicas calamitates, quæ cuiusque iam thalamum intrant, à nobis auertat! Bene vale, cum tuâ. VVittebergæ 7. Iun. Anno 1624.

EPISTOLA LXXVIII.

PERIOCHE.

1. *Auctor cur nomina ægrorum Scorbuticorum in Sennerti tractatu supprimi roget?* 2. *Matthei Martini de Scorbuto tractatum operi Sennerti subiungi hortatur.* 3. *De annonæ caritate similem cum eo texit querelam.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Quod hactenus ad te, *Cl. Dn. Affinis*, rariùs respondeo; facilè me excusabit cùm transmittendi hoc tempore incommoditas, tùm ad scribendum propter laboriosissimam praxin otij defectus. Quia igitur Ienensis quidam inuitum quasi ad tractatus tui editionem te pertrahit, vt bono cum Deo lucem aspiciat, opto. Mearum obseruationum siquid immiscebis, vt nomina ægrorum tegantur, rogo: Nonnulli enim adhuc superstites sunt, qui ægrè id ferre possint: siquidem hunc affectum vulgus cum morbo gallico fermè æquiparare, ac perindè reformidare solet. Nihil iam præterea monere licet; etsi nonnulla adhuc monenda, & ad tua reponenda fuissent. Quem defectum, vt accipias amicè, oro.

Auctor nomina ægrorum Scorbuticorum cur in Sennerti tractatu supprimi roget? Matthæi Martini de Scorbuto tractatus.

Tractatum Matthæi Martini de Scorbuto videre velim: etsi enim is tuo illi tractatui adiunctus in titulo perhibeatur; exemplaria tamen, quæ adhuc impartita sunt, eum non exhibuerunt. Si bonus; posset fortassis tuo operi subnecti. Annonæ caritas nobis vobiscum communis est: Auena duobus, siligo quatuor taleris, & quidem bonæ monetæ, coëmitur. Siccitas nostros agros etiam insigniter exussit, vt nec gramen, nec fruges crescere potuerint. Magna igitur cura, de porrò alendis equis me premit: Nisi enim ista caritas remiserit, quadringenti taleri iis sustentandis non suffecerint. Bene feliciterque cum tuis vale, & à nobis salue. Dab. Breslæ, die 28. Iun. Anno 1624.

De annonæ caritate similem cũ Sennerto texit querelam.

EPISTOLA LXXIX.

PERIOCHE.

1. *Auctor quos suo Tractatui de Scorbuto Auctores adiunxit, recenset.* 2. *De venæsectione in cacochymia Doringij iudicium exposcit.* 3. *De venæsectione in Melancholia & Mania.* 4. *Temporum difficultates indies augeri queritur.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Distulissem forsan adhuc, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, editionem mei de Scorbuto tractatus: verùm quia inuitus etiam ad editionem compulsus sum, adornata illa est, statim post Nundinas Lipsenses, & maximam partem iam absoluta.

Auctor quo suo Tractatui de Scorbuto Auctores adiunxit, recenset.

Adiunxi *Ronssæum*, *Echthium*, *VVierum*, *Salomonem Albertum*? & quia id suades, iam etiam adiungo *Matthæum Martini*: Etsi enim in Ienensi illo libello titulus etiam *Matthæum Martini* promittat: tamen nusquam comparet. Nactus verò sum hisce diebus exemplar M. S. fortè fortunâ à studioso quodam, eo vtar. Sed quid fit de meis Lectionibus practicis? Laboratne quis vestrûm in iis, seu corrigendis, seu augendis? Et vt ad consuetum scribendi officium reuertamur; quid tibi videtur de venæsectione in cacochymiâ. Defendi equidem hactenus venæsectionem à cacochymia, quatenus talis, non indicari: de quo iam dubitare incipio, cùm multi morbi à cacochymia oriundi venæsectione feliciter curentur. Quantùm in Melancholia & Mania venæsectioni tribuar l'alterus, nosti: Sæpè enim nullis purgantibus vitiosi humores è venis tolli possunt, sed solâ venæsectione repetitâ; dum indies nouus & bonus sanguis in locum emissi regeneratur, & substituitur. De quo proxime plura.

De venæsectione in cacochymia.

De venæsectione in Melancholia & Mania.

Si quid litterarum, quod me spectet, Streliâ ad te missum fuerit, vel cum hoc tabellario, vel si iam discesserit, per ordinarium Lipsiensem, quamprimùm ad me mitte. Temporum difficultas augetur indies, & frustrà sperauimus eam in melius mutatum iri. Crescente enim istâ annonæ caritate, & ista procul dubio augebitur, & ante messem mensibus anni sequentibus, si Deus nobis vitam concesserit, nos adhuc valdè premet.

Auctor temporum difficultates indies augeri queritur.

Sed feramus ista adhuc, modò Deus Opt. Max. religionem puram nobis conseruet. Non opis humanæ est, Ecclesiam Christi conseruare. Ipse ad eam tuendam satis potens. Bene vale cum tuâ. VVittebergæ, die 11. Iul. Anno 1624.

EPISTOLA LXXX.

PERIOCHE.

1. *De Practicis Lectionibus Sennerti.* 2. *Auctoris de venæsectione in cacochymia iudicium.* 3. *Venæsectionis in cacochymia effectus.* 4. *Venæsectio quando adhibenda?* 5. *An venæsectio in cacochymia biliosa aut pituitosa conueniat?* 6. *Maniacis cur venæsectio vtilis?* 7. *An venæsectione repetitâ vitiosi humores tollantur?* 8. *De annonæ difficultate, exactionibus & contributionibus querela continua.*

D. DANIEL SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Vt Tractatus tuus de Scorbuto, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, lucem feliciter aspiciat, iterum opto. *Lectionum tuarum Practicarum* amplificationem commisi *D. Paulo Muncero*. Quid agat, vel egerit? rescicam, vbi ad me venerit. Quæris, quid mihi videatur de venæsectione in cacochymiâ? Numquid videlicet illa, ab hac, quatenus talis, per se indicetur? Ego curâ receptâ hactenus & à Temet in Institutionibus neruosè explicatâ, ac firmis fundamentis stabilitâ opinione (quod nimirum cacochymia quatenus talis, venæsectionem per se non indicet) recedam, causam impræsentiarum nullam habeo. Tu si proximè aliquas attuleris, an pro confirmando contrario satis firmæ futuræ sint? dispiciam. Multos morbos

De practicis lectionibus Sennerti.

Auctoris de venæsectione in cacochymia iudiciũ.

à caco

Venæsectionis in cacochymia effectus.

à cacochymia oriundos venæsectione feliciter curari, hoc est, vt ego interpretor, penes alia auxilia medica vtiliter ipsam adhiberi, non diffiteor. Subtrahitur per eam enim vitiosorum humorum nonnihil, adeóque oneris parte natura liberatur, vt deinceps, & quod corrigi est habile, facilius corrigat, & quod ad excretionem aptum, medicamento purgante promtiùs adiuta promtiùs expellat. Hoc autem emolumentum tum demùm à venæsectione exspectandum est, quando vel in exterioribus potissimùm venis cacochymia redundat, vel per omnes æqualiter diffusa est.

Venæsectio quando adhibenda.

Si enim in interioribus, remotioribus, ac maioribus subsistat, sectâ equidem venâ nihil de cacochymia auferes, sed naturam laudabiliore saltem sanguine spoliabis. Quæ res an ex re ægri futura sit? etiam me non monente intelligis. Adhuc, si cacochymia quatenus talis, per se venæsectionem indicat, tunc in omnibus morbis à cacochymia oriundis erit administranda. At seces tu mihi venam in cacochymia biliosa, quantas turbas excitaturus sis, euentu ipso satis superque doceberis. In cacochymia pituitosa eandem si institueris, tunc magis magisque ipsam augebis, corpusque in καχεξίαν, atque ex hac in hydropem præcipitabis? Maniacis quod venæsectio ex vsu est, ideò fit, quod feruidus eorum sanguis per eam partim refrigeratur, partim ne in caput tanto impetu vergat, præpeditur.

An venæsectio in cacochymia biliosa aut pituitosa conueniat?

Maniacis cur venæsectio vtilis?

Sola venæsectione repetitâ vitiosos humores, qui purgantibus tolli nequeant, educere velle, rem ego puto periculi plenam esse. Potest enim sanguis per diuretica & sudorifera tutiùs meo iudicio, defecari: Audiam tamen perquàm libenter tuas proximas rationes. Interim tumultuaria ista boni consule.

An venæsectione repetitâ vitiosi humores tollantur?

Strelâ, quod ad te spectat, nihil planè litterarum accepi. Annonæ difficultas, & omnium rerum caritas quotidiè propemodùm crescit: Exactiones, & contributiones multiplicantur. Ipse hoc anno 96. Imperiales numerare coactus sum. Bene vale, & à nobis salue. Dab. Breslæ, die 5. Augusti, Anno 1624.

Annonæ difficultatis exactionúmque nullus finis.

EPISTOLA LXXXI.

PERIOCHE.

1. *Auctor cur de venæsectione in cacochymia pro tempore non respondeat?* 2. *De dysenteria grassante, quam ne in pestem degeneret, metuit.* 3. *De causis & generatione dysenteriæ iudicium Doringij requirit.*

D. MICHAELI DORINGIO

DANIEL SENNERTVS, D.

Tractatus meus *de Scorbuto, Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, iam cum Deo absolutus est: Eius exemplar hisce adiunctum accipies; quod boni consulas, & siquid monendum videbitur, moneas. Quid in practicis Lectionibus meis præstiterit *D. Paulus Muncerus*, me certiorem facias, simulque indices *caput*, & §. in quo m. s. desinit, vt reliqua adiungere, & mittere possim. Velim tamen & tu de tuis aliquid adiicias: Ad quod labore non multo opus erit, cùm in praxi quotidie aliquid notatu dignum occurrat.

Auctor cur de venæsectione in cacochymia pro tempore non respondeat?

De venæsectione in cacochymia, vt iam aliquid respondeam, otium non est, quod omne eripiunt labores Practici, quos pariunt febres epidemiæ, partim intermittentium, partim continuarum tertianarum typum obseruantes, non quidem periculosæ sed frequentes, & quæ in quartanas degenerare incipiunt.

De dysenteria grassante.

Grassari in vicinis oppidis & pagis iam mense Majo cæpit *Dysenteria*, quæ mense isto etiam nostrum oppidum inuasit: Hîc quidem paucis, & non nisi infantibus aliquot, lethalis fuit, in vicinia verò passim multos iugulauit. Metuo ne in pestem degeneret, accedente annonæ caritate, quam messis nihil imminuit, sed & auxit; & de cuius remissione nulla spes est. Quia igitur, vt dictum, dysenteria grassari cæpit, non præter rem me facturum putaui, si affectibus capitis ad vnam, atque alteram septimanam sepositis, doctrinam *de dysenteria* traderem: cum verò in doctrinâ de causis & generatione dysenteriæ, non pauca in vulgari doctrina occurrant, quæ si cum experientia conferantur, dubia videntur, si placet, caput illud descriptum proximè mittam, & de eo tuum iudicium audiam. Interim cum tuâ bene vale, & à nobis salue. VVittebergæ 20. Octobr. Anno 1624.

Auctor ne in pestem degeneret, metuit. De causis & generatione dysenteriæ iudicium Doringij requirit.

EPISTOLA LXXXII.

PERIOCHE.

1. *Auctor de sphalmate typographico in descriptione aquæ suæ antiscorbuticæ posito queritur.* 2. *De contagio ex dysentericis.* 3. *Remedium pro eodem.* 4. *De peste Dantisci suprà fidem grassante.* 5. *An fluxus hæmorrhoidum externarum dysenteriæ complicetur?* 6. *De vrina instar aceti vel aliarum rerum fermentantium ebulliente in vidua Senatoris cuiusdam comperta.* 7. *Auri super marmore læuigati pollinis effectus.* 8. *Signum pathognomonicum dysenteriæ.* 9. *Scorbutus an subfuerit quomodo dignoscitur?* 10. *An pulsus erectio auri pollini sit adscribenda?* 11. *Rosembergius de auri in Medicina vsu efficaci laudatur.*

D. DANIELI SENNERTO

MICHAEL DORINGIVS, D.

Pro transmisso *Tractatu* tuo *de Scorbuto, Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, gratias officiosas ago. In descriptione aquæ meæ antiscorbuticæ insigne sphalma Typographicum positum est; quod cum annotatis reliquis non annotasti, ac correxisti. Cum enim rad. gentianæ, Vnc. j. sem. scribi debuerit; drach. j. sem. duntaxat impressam video. Ita nimirùm fit, si pondera characteribus suis, & non litteris exprimantur. Tu operam dabis, vt in residuis exemplaribus error iste tollatur.

Auctor de sphalmate typographico animaduertit.

Lectiones tuæ *Practicæ* finiuntur apud me tractatione *de Hydrocephalo*. Vltimus §. sic habet. Hoc saltem attendendum, facilius in calefaciendo errorem, quàm in siccando committi posse. In iis quid & quantum præstiterit *D. Paulus Muncerus*, nondum constat.

Practicæ lectiones Sennerti vbi finiantur?

Morbi qui decursa æstate vos & vicinos vestros exercuerunt, nec nobis pepercerunt. Ii autem apud nos non rarò maligni fuerunt; ita vt ipsemet dysentericum puerum diligentius contemplando, & maculas liuidas (quibus bracchia, pectus & crura confertissimè conspersa habebat) imprudentiùs perlustrando, contagij quid hauserim; quod nisi ocyus domum reuersus vsu aquæ meæ Bezoardicæ & pulu. Polychresti dispulissem, facilè non tantùm in lectum ab eo conijci, sed eundem exitum cum ægro & ipsiusmet parente (ambo quippe suspenso per quintiduum remediorum vsu, inter nos esse desierunt) experiri potuissem. Laus itaque sit omnipotenti Deo, qui in dolores Arthriticos, à quibus per sesquiannum immunis fueram, malum istud periculosum commutabat.

Ex dysentericis contagiū.

Remedium pro eodem.

Pestis aliquot vrbes & oppida nostræ Silesiæ inuasit. *Dantisci* in Brussiâ mirum, & miserabilem in modum grassari, & plurima hominum millia, suprà fidem fermè abripuisse dicitur. Deus hospitem ac hostem istum à mænibus nostris porrò clementer aberceat.

De peste Dantisci supra fidem grassante.

Tractatum tuum *de Dysenteriâ* libenter legam, & videbo, quid ab aliis diuersum & peculiare doceat. Tu an fluxum hæmorrhoidum externarum ipsi complicari vnquam obseruaueris? scire velim: Mihi hac æstate singulare exemplum in Nobili Adolescente annos 14. nato occurrit, qui doloribus hæmorrhoidum acerbius, quàm torminibus dysentericis fuit excruciatus, adeò quidem, vt de vita ipsius propemodum desperarem: Conualuit nihilominus per Dei gratiam.

An fluxus hæmorrhoidū externarum dysenteriæ complicentur?

An aliquando vrinam ante aliquot horas collectam ebullire quietam, instar aceti, vel aliarum rerum fermentantium, videris? scribas, oro. Nuperrimè enim in vrina viduæ N. E. Senatoris fœminæ quadragenaria maioris, hoc mihi visum est. Sequebatur posteà intolerabilis per exspirationem & tussim commotus fætor. Laborabat per septimanas plusculas è febre erratica, initio tertianæ duplicis

De vrina instar aceti ebulliente in vidua Senatoris N. E. compertâ.

plicis malignæ, tandem quartanæ simplicis, duplicis, ac triplicis typum obseruante, cum catarrho perpetuo ad pectus delabente, cum quo per duos quasi menses antè decubitum impensè conflictata erat. Die 17. decubitus deiectionibus cruor cernebatur permixtus: qui ex hæmorrhoidibus profluxerat. Die 21. tantâ copiâ profluxit, vt alij mecum in stuporem coniecti fuerint: excedebat enim meâ opinione libras octo. Post hanc excretionem accedente sub noctem rigore vehementi concutitur; qualem prius non senserat. Biduò post vires ita collapsæ sunt, vt pulsus non tantùm intermiserit, sed planè quieuerit bono temporis spatio; vrina, quæ anteà coctionis nonnulla indicia semper ostendebat, tota confusa, cum liuido circulo apparuerit, & talis postero adhuc die permanserit: Mens & sensus stupuerit; expiratio frigida fuerit; expectorata penitus substiterint; Vlcus quod in crure sinistro circà talum internum à multo tempore habuerat, pelliculâ ex improuiso obductum sit, &c. Breuiter: morituram iamiam crediderint omnes. Persistebat in hoc statu per biduum ferè: Tandem ad se quidem rediit, nullius tamen rei, quæ cum ipsa gesta fuerat conscia extitit.

Exhilarabantur omnes, & in magnam conualescentiæ spem erigebantur, conflictu isto acerrimo feliciter (sic enim astantes iudicabant) superato. Dabatur, cùm alia sapida, & odorata renueret, auri super marmore læuigati pollen; Ab huius assumtione, mirum dictu! pulsus breui recurrebat, & inualescebat. Accessit tamen propter continuas defluxiones pulmonum inflammatio; quam satis arguebant febris deinceps præter intermittentem continua, dolor lateris dextri à tussi; & genarum purpura, quæ huius affectus pathognomonicum signum perhibetur. Hinc sputa reddebantur purulenta. Superuixit cum iisdem symptomatibus ad dies 12. nisi quod mens quandoque vacillauit, & facultas motiua subinde languidior facta est: Ob quam causam alui excrementa, quæ à morbi statim principio insigniter semper fætebant, & merè liquida & serosa ferè semper deprehendebantur, in ipso lecto substratis linteaminibus deponere coacta fuit: Demùm cùm vrinæ ebullienti fætor ille, quem dixi intolerabilem, sese iunxisset (qui ad finem vsque vitæ non desinebat) sexto abhinc die animam placidè exhalauit, tumefacto nihilominus biduo, propter epatis consensum, quod paulò erat durius, ante obitum, crure dextro Ecquid censes, *mi Sennerte*? futurane erat aliqua salutis spes? Ita Censor noster communis sine pudore passim clamare ausus fuit, impossibile esse dictitans ipsam ex eo morbo mori posse. Quod *Scorbutus* subfuerit, haud dubito: præterquam enim quod excellens virium languor, curæ prægressæ, vulcus cruris, excreta, &c. eum non leuiter designarunt: nimia profectò hæmorrhagia ab acri, & seroso humore suscitata & exasperata, eundem liquidò mihi denominasse videtur. Ita videlicet, & *Esaiam* illum *Tannerum*, de quo sub anni huius principium aliquid etiam ad te perscribebam, tanta hæmorrhagia per interualla corripiebat, vt cum nullis auxiliis comprimi maturè posset, tandem tumefactus Naturæ item iussa persoluerit. In isto præter dictam hæmorrhagiam dolores verè Arthriticos obseruaui. Hoc verò singulare fuit, quod sanguis linteamina, quibus exceptus fuit, & ancillæ ea lauantis, manus corroserit. Nari autem sinistræ, è qua stillabat, pepercerit.

Auri super marmore læuigati pollinis effectus.

Signum pathognomonicum dysenteriæ.

Scorbutus an subfuerit quomodo dignoscitur.

De *Auri polline* dubitabis procul dubio tu: Num pulsus illa erectio ipsi adscribenda sit? Equidem ego aliam causam comminisci nequeo, quàm hanc vnicam; siquidem alia cordialia nulla tum fuere adhibita.

An pulsus erectio auri pollini sit adscribenda? Rosembergius de auri in Medicina vsu.

Lege quæso *caput* 33. *Rosæ Nobilis Iatricæ Ioh. Caroli Rosembergij, Medici in Imperiali VVormatiâ*: Is enim quæ pro veterum propugnatione, & recentiorum confutatione de auri in Medicinâ efficaci vsu, dici possunt, abundanter ac sufficienter congessit. De *Venæsectione* in cacochymia instituenda, vt tuas dubitandi rationes, quamprimùm mihi exponas rogo. Cùm enim primus hoc pomum Eridos, in medium conieceris, æquum est, vt ne dubitetis aliquid reliquum permittas. Bene vale, & à nobis salue. Dab. Breslæ, die 20. Nouemb. Anno 1624.

EPISTOLA LXXXIII.

PERIOCHE.

1. *Auctor caput de causis & generatione dysenteriæ & de vsu chalybis, Doringio se missurum spondet.* 2. *De lite ex vsu insessuum in curanda dysenteria inter D. Ioh. Coppen & Lic. Bicherum Medicos Brandeburgenses orta.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Nescio quî fiat, *Clarissime Dn. Affinis, Compater honorande*, quod rarius iam colloquendi per litteras, occasio nobis detur. Redierunt nuper & Auriga, & tabellarius sine tuis litteris. Nescio quid Aurigæ alteri P. L. cui proximas meas ad te dedideret acciderit, quod iam ferè quinque septimanis absit. Nolui ergo hanc ad te scribendi occasionem negligere, & potius vacuas, quàm nullas ad te litteras dare. Proximè è Lectionibus meis de *Dysenteria* (quas reipsa iubente Lectionibus de morbis capitis interserui) *de causis & generatione dysenteriæ caput, & de vsu chalybis* ad te mittam. In curanda dysenteria ista epidemia nuper lis est orta inter *D. Ioh. Coppen* & *Lic. Bickerum* vtrumque iam Medicum Brandeburgensem, de vsu insessuum in curanda dysenteria; Et iam publicis scriptis inter se certant. Si copiam eorum habere potero, ea ad te mittam. Interim cum tua bene vale. VVittebergæ, die 21. Nouembr. Anno 1624.

Auctor caput de causis & generatione dysēteriæ, &c Doringio se missurum spondet.

De lite ex vsu insessuũ in curandæ dysenteria orta.

EPISTOLA LXXXIV.

PERIOCHE.

1. *Syrupus abstersiuus à Pantaleone in pillulario positus pro dysentericis.* 2. *Aqua & trochisci restrictiui pro iisdem.* 3. *Aliud pro iisdem remedium singulare.* 4. *Auctoris de lite Coppenij & Bickeri censura.* 5. *Coppenius quid in Chrysopæia agat?* 6. *An opium glandis forma ano rectè indatur, & filo iterum in hunc vsum appenso extrahatur?* 7. *Opij effectus.* 8. *An deceat Medicum, ægro morbi euentum cognoscere cupienti mortem palàm prædicere?* 9. *Rarum & heroicum in subeunda morte exemplum.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Quin meas *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, quas per Petrum vestrum Rhedarium ad te transmisi rectè acceperis, haud ambigo. Quod rarius scribere visus sum, non sine causa crede mihi accidit. Equidem si vnicum otij defectum prætendam, causæ satis dixero.

Lucubrationes tuas de dysenteriâ lubenter legam. Non parùm negotij eadem ante paucos menses nobis facessit. Qui maturè consilium petierunt, nemo ex meis ægris obiit. *Syrupus abstersiuus* nobis dictus, & à *Pantaleone*, in pillulario primùm, quod sciam, propositus, eximiam opem tulit; familiarissimus mihi in quovis alui fluxu. Curaui præterea singulare extractum, aquam & trochiscos restrictiuos pro vsu parari: quæ penes illum, & alia non infructuosè extiterunt. Insessus si debito tempore adhibeantur, & ex anodynis, atque adstringentibus conuenientibus constent; non video, quomodo penitus damnari vel possint, vel debeant. Profectò apud infantes non sine notabili emolumento à me adhibiti fuerunt. *Dn. Christophorus Neisser* annos 56. natus, grauissimâ diarrheâ per quatriduum laborans, cùm alia nulla iuuarent, tandem sexto morbi die insessu vsus ex *fol. quercus, plantagine, centinodio, & hyperico*; *pillulis ex tormentillæ extract.* gr. xvj. *lapid. hæmat. praeparat.* gr. vj. *opij* gr. ij. maximum iuuamentum sensit. Miror *Coppenium & Bickerum* Collegas publicis inter se scriptis de Themate hoc non vsque adeò magni momenti, decertare. Si quid ego iudicare possum, qui negatiuam ex iis tutatur, causâ apud peritiores facilè cadet. Sed ita fit, si φιλαυτία, & ambitio animis penitius insideat. Odi ego maximoperè istiusmodi altercationes de lana, quod in Prouerbio dicitur, caprina susceptas. Otium quod ad hanc rem necessarium est, multò vtiliori labori præstaret impendi. Nec commodi quid in Lectores, nec gloriosa aliqua in Auctores

Syrupus abstersiuus pro dysentericis.

Aqua & trochisci restrictiui pro iisdem.

Aliud pro iisdem remedium singulare.

Auctoris de lite Coppenij & Bickeri censura.

ctores inde redundat. Quis initium fecerit, scire velim. Vereor, ne *Coppenius* Auctor sit: siquidem quanta contendendi libidine æstuet, ex aliis ipsius chartis abundè constat, quas nō solùm olim *VVitteberga*, sed ante aliquot etiam annos *Magdeburgi*, diuulgauit. An Poliatri sint, vel Electorales Medici? doceas, oro.

Coppenius quid in Chrysopæia agat?

Quid in Chrysopæia agat *Coppenius*? si nosti, mecum communica. Quadriennium enim est, quando quendam suum affinem sciscitatum huc mittebat, numquid alicubi Talcum daretur aureum? Implorabat tum meam operam in indagando natali loco; quem fictitium, aut, vt significantius exprimam, delusorium ipsi nominauerant. *Spytay* enim Polonis idem sonat, quod Latinis interroga, vel inquire. Inquisitus nusquam comparuit. Re itaque infecta domum emissarius redire coactus fuit. Promittebat *Coppenius*, si ipsum ista in re iuuarem, sese communicatione Secreti transmutatorij tantoperè operam meam remuneraturum esse, vt toto vitæ tempore res familiaris inde emolumentum perceptura sit. Ab eo tempore ne iota vllum ad me scripsit.

Opium quomodo ano indatur?

Opij effectus.

An opium glandis forma ano rectè indatur, & postquam æger dormire cœperit, filo in hunc vsum appenso vicissim extrahatur, proximè sententiam tuam mihi exponas. Legerat fortè in suis Collectaneis ex mente *Helidai* præterita æstate *D. Thomas Hoffmannus Physicus Nouoferensis*; quod idem dicto iam modo vsurpatum deiectiones sisteret, & tenesmum sopiret. Facto igitur periculo, cùm alia nihil prodessent, in fœmina & infante euentum probè respondisse, ante duos menses, cùm apud Nobilem quandam ægrotantem conuenissemus, seriò affirmauit.

An deceat Medicum ægro morbi euentum petenti mortem palàm prædicere?

Illud porrò quærere placet: An nimirùm deceat Medicum, ægro morbi euentum palàm cognoscere cupienti, mortem palàm prædicere? Equidem nuperrimè *Ego & Collega VVoysselius* hoc factitare cogebamur.

Cum enim *Magnificus noster D. Capitaneus, p. m.* hoc à nobis anxiè efflagitaret; quippe, qui ad iusiurandum Medicum, & conscientiam nostram prouocabat, mortémque se neutiquam expauescere animosè dictitabat, quin se sibimet de hac felicitate, quod ex ærum nosa & calamitosa vita hac, tandem emigrare debeat, vnicè gratulaturum profitebatur, de vita ipsum summoperè periclitari (siquidem Diarrhea vltra octiduum ab eo, vtpote sexagenario sex annis, & aliquot mensibus maiore, neglectui habita, ita demum exasperata fuit, vt profuso sero bilioso primùm copiosissimo cum pituita viscida, mox bile instar æruginis virescente, inde ex nigro flauescente, tandem fecibus limosis excretis, vires mirum quantum collaberentur, noctes inquietæ redderentur, singultus vrgeret, catarrhus ad pectus descenderet, leuis etiam paraphrenesis quandoque saltem accederet, vrina item supprimeretur; mitescentibus interim doloribus Arthriticis, quibus ab initio in vtroque pede, & indice digito manus sinistræ, lancinabatur) apertè quidem significauimus; remedia tamen propterea, cùm sui, tum suarum ac nostri causâ, studiosè inculcauimus.

Rarum & heroicum in subeunda morte exemplum.

Hoc cognito, quanta lætitiæ signa ediderit, vt se scripturæ, præsertim è *Iobo* dictis consolatus fuerit, quas gratias ob candorem hunc, & ingenuitatem nobis egerit, quàm denique hoc siue officium, siue beneficium coram tribunali Christi sese olim deprædicaturum esse promiserit, ob temporis penuriam scribere, & recensere singula non licet. Gerebantur hæc triduo ante obitum. An rectè egerimus? dubitabunt quidem proculdubio multi; culpabunt factum plurimi.

At quomodo obtestationes declinassemus? quomodo rationibus ipsius quas adducebat ponderosissimas, politicas iuxtà ac Theologicas, satisfecissemus? Cum igitur ipsum tam Heroico, & impauido videramus animo, nihil dissimulandum, sed quod ægritudinis conditio persuadebat, palàm & sine fuco ipsi significandum duximus.

Rarissimum me herclè exemplum. B cum tuis interim vale, à nobis salue, & instantem nouum annum feliciter nobiscum ingredere.

Dab. Breslæ d. 14. Decemb. Anno 1624.

EPISTOLA LXXXV.

PERIOCHE.

1. *De radice Chelidonij.* 2. *Auctor de Chalybis vsu etiamnum hæsitat.* 3. *De fluxu dysenterico cum fluxu hæmorrhoidum externarum coniuncto.* 4. *De vrina ebulliente.* 5. *Hæmorrhagiæ ad Scorbutum dispositis familiares.* 6. *Auctoris de Auro Caroli Rosenbergij iudicium.* 7. *Quid de venæsectione in cacochymia statuit?* 8. *Quid Botallus?* 9. *Quid Platerus?* 10. *Auctor in scriptum D. F. M. inuehitur.* 11. *Coppenij de Dysenteria error.* 12. *Eiusdem in chrysopæia labores frustranei.* 13. *Iactantia Alstenij Comitis Palatini.* 14. *Opium in Dysentericis in glandibus adhibetur.* 15. *Opiatorum effectus.* 16. *Auctor de Medico ægrotanti mortem palàm prædicante cum Doringio consentit.* 17. *Bauhinus omnimoda vrinæ suppressione extinctus.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS D.

SAd binas tuas Epistolas responsum debeo, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, quod iam quidem breuiter exsoluo. Erratum in Aqua tua antiscorbutica agnosco: sed nec in meis omnia præcauere potui. De *radice Chelidonij maioris*, quam commendas, nuper quidam à me quæsiuit, an reuerâ Chelidonij maioris radices intelligas, an verò vitium sit Typographicum, & minoris legendum sit. Lectiones meas reliquas etiam mittam, vbi quid *D. Paulus Muncerus* in iis præstiterit, intellexero. Sed & à te aliquid speraui. Et posses proculdubio è tuis Collectaneis facilè ista ornare. Si DEVS volet, dabo operam, vt intrà anni dimidij spatium, librum primum absoluam. Intereà augebo, & exornabo ista, quantum potero. Vbi absolutus fuerit, temporis aliquid reuidendo tribuam, & librum primum publicè edam, vt doctorum virorum iudicium de isto labore cognoscere possim. Si inde aliquid commodi in rem medicam redundare intellexero, pergam strenuè; sin minus, labori parcere potero. Interea temporis tuum additamentum expectabo. *Tractatum* meum *de Dysenteria* iam misissem: sed quia vnicum saltē exemplar habeo, suum D. S. R. qui iam ad vos venit, legendum exhibebit. Si quæ monenda habes, præcipuè de *Chalybis vsu*, vbi ipse adhuc hæreo, vel etiam aliis, id amicè facias, oro. Si otium fuerit; ipse eum reuidebo, & forsan reuisum & auctum edam. Quoniam modò forsan in praxi edendâ aliquid compendij facere possem; nec opus esset, ea publicè legere, quæ iam extarent *Fluxus dysenterici* cum hæmorrhoidum externarum fluxu coniuncti exemplum mihi non occurrit. Tu quod obseruasti, notabile est, præsertim ista ætate. Sed videsis, ne ille tenesmum pro hæmorrhoidum dolore habuerit.

De radice chelidonij.

Auctor de Chalybis vsu hæsitat.

De fluxu dysenterico cum fluxu hæmorrhoidū externarum coniuncto.

De vrina ebulliente.

Ebullientem vrinam spontè nunquam vidi. Et certè magnam humorum corruptionem adfuisse in Vidua illa, Historia morbi à te descripta testatur. Quam si diligenter considero, non video, quomodo Censor ille tuus tàm confidenter salutem promittere potuerit. Quin Scorbutus subfuerit, non dubito. Et quia Hæmorrhagiæ in Historia huius morbi mentionem inijcis, ipse etiam sæpius obseruaui, Hæmorrhagias familiares esse ad Scorbutum dispositis. Et hac hyeme ipse in Quartanariis aliquot ad Scorbutum dispositis, Hæmorrhagias narium; easque satis largas obseruaui; & nuper Studiosus quidam, eâ, satisque largâ, & ad ℔. ii. à Quartana liberatus est.

Hæmorrhagia ad Scorbutum dispositis familiares.

Quæ *Carolus Rosenbergius* de *Auro* scribit optarim omnia vera esse: Ita enim & *VVendleri* illa Historia (quam nunquam meis insenuisse vellem) de aurea & argentea Gallina saluari posset. Vtut sit, de auro ita sentio, non probari sufficienter, Auri nullas in medicina vires esse, eò quod à calore nostro in actum deduci non possit: Actuatio enim illa saltem in mistis Qualitate prima agentibus requiritur: At actiones magneticæ, quæ à Recentioribus nominantur, etiam à corporibus integris peruenire possunt. Ita globus ex vitro ☿ integer manens purgat.

Auctoris de Auro Caroli Rosenbergij iudicium.

Venæsectionem in Cacochymia quod attinet, ego quidem eam nondum defendo. Poterit tamen pro ea non parùm satis speciosè afferri: Quæ cùm exponi cupias, multa quidem in eam sententiam non affero, quæ apud *Botallum, in libro de curatione per sanguinis missionem* videri possunt. Hoc saltem moneo, teipsum non ignorare, quod natura sæpè vitiosos humores ad externas venas depellere soleat; vnde in febribus frequenter Venæsectione bona Cacochymiæ pars feliciter tollitur. Deinde & istud, quod *F. Platerus tr. 1. practica p. 143.* affert,

Quid de venæsectione in Cacochymia statuit?

Quid Botallus?

Quid Platerus?

affert, sæpissimè repetita venæsectione Cacochymiam melancholicam in Maniacis & Melancholicis sublatam fuisse. Sed hæc ad primam epistolam sufficiant. Hoc saltem subiungo, me scire cupere, quid noster ille Aristarchus & Antiquarius F.M. agat. Peruolui nuper obiter eius scriptum. In quo, præter verba non Latina (Antiqua enim ista non esse, sed non sani Cerebri figmenta à Criticis doctis iudicatum scio) pleraque vulgaria inuenio, quæ neminem mouerent, nisi sub isto illatino laterent. Vellicat & me sæpè, tum alibi tum *p.* 80. ni fallor, vbi ea, quæ in *Instit. ed.* 2. *p.* 525. impugnat. Vbi, quid §. *vlt. segm.* 15. intelligat, per verba ista (cui præstaret surreptum nomen bonum quàm impositum malum) non intelligo. Tu si quid sibi velit, capis, me certiorem facias velim. Risi verò, cùm ne quid ignorare videatur, etiam ἀκατάληπτα in pulsibus *p.* 82. *& seqq.* se scire gloriatur. Sed quid mihi homo ingratus non faciat, qui etiam *Cl. Bauhino*, qui eum istar filij amauit, & vt audio, multis beneficiis affecit, non parcit.

Auctor in scriptum D. F. M. inuehitur.

Alteram Epistolam quod attinet, Syrupum abstersiuum in Dysenteria, à *Pantaleone* in pillulario descriptum, cum is Auctor mihi ad manus non sit, videre cupio vt & tuum extractum, & trochiscos restrictiuos.

Certamen illud inter *D. Coppenium* quale sit, ex adiunctis pagellis cognosces.

Coppenij de dysenteria error.

Ipse etiam tecum sentio *Coppenium* deteriorem opinionem tutari. Et si ipsi assentiendum esset, omnia fomenta & emplastra in fluxibus alui frustrà adhiberentur. Sed quid non facit altercandi libido, & præcipuè inuidia?

De *Chrysopœia Coppenij* equidem nihil certi constat, hoc tamen nō sine causa suspicor, omnes labores eius frustraneos fuisse. Est hic *D. Alsterius, Comes Palatinus*, qui ex omnibus rebus vegetabilibus, mineralibus & animalibus, Mercurium viuum se elicere posse gloriatur, & triplicis lapidis scientiam iactitat. Antequam huc veniret, litteris Brunsvviga ad me datis, aduentum suum (nam & ante annos ni fallor 10. hîc fuit) mihi nunciauit, & nescio quæ secreta mecum communicaturum promisit. Bis postquam mecum fuit, non rediit, subolfaciens forsan, manus meas esse oculatas, credere, quod vident. Iam aliquot imperitos Adolescentes sibi associauit, qui iam Lapidem philosophicum somniant.

Coppenij in chrysopœia labores frustranei.
Iactantia Alstenij Comitis Palatini.

Scio equidem nonnullos in Dysentericis Opium in glandibus adhibere. Ego eius rei periculum non feci, neque etiam ratio id satis suadet: si enim quicquam prosunt opiata in fluxibus alui, id præstant, quatenus somnum conciliant, & facultatem expultricem sopiunt, quod an ano adhibita facere possint, nondum liquet.

Opium in dysentericis in glandibus adhibetur. Opiatorum effectus.

Medicum ægrotanti morbi euentum cognoscere cupienti, mortem palàm prædicere debere, apud me dubium non est.

Auctor de Medico ægrotanti mortem palam prædicente cū Doringio consentit.

Sunt enim rationes & politicæ & Theologicæ, ob quas vtile esse puto, ægrotanti morbi euentum cognitum esse. Neque causam habet Medicus, cur ægrotantem, præcipuè cordatum, vera scire cupientem, fallere debeat. Cætera cum tua bene vale, & à me, & omnibus meis salue. VVittebergæ 16. Ian. Anno 1625.

P.S. Hoc te celare non debeo, me hisce diebus ab amico certiore factū fuisse, *D. Casparum Bauhinum* Basileæ 5. Decembr. præteriti anni diē suum obiisse. Omnimodā vrinæ suppressione ad dies ferè 18 laborauit. Existimarunt Medici, qui eius curā susceperunt, *D. Platerus*, & *D. Chmieletius*, fuisse aliquam in vasis vrinariis erosionem, ab immodico acidularum vsu, contractam, atque per viam apertam, serum, & vrinam in abdominis cauitatem destillasse. Et præter alia eius rei indicium hoc habuerunt, quod duabus antè decubitum septimanis, vrinam cruentam excreuit.

Bauhinus omnimoda vrinæ suppressione extinctus.

Vesica vrinaria omninò fuit vacua, ita vt nihil vrinæ etiam catethere immisso extrahi potuerit. Ita *omnibus est calcanda semel lethi via: Et vitæ summa breuis, spes nos vetat inchoare longas.* B.V. cum tua, quam omnes saluere iubemus. Vittebergæ 21. Febr. Anno 1625.

EPISTOLA LXXXVI.

PERIOCHE.

1. *Chelidonij maioris radicum effectus.* 2. *Auctor cur de additamentis ad lectiones practicas Sennerti nihil compromittere valeat?* 3. *De Angina, & venarum sublingualium sectionis abusu.* 4. *Hæmorrhoides quomodo à tenesmo dignoscantur?* 5. *Quartanæ grassantes, ne in Scorbutum terminentur, Auctor timet.* 6. *De actionibus magneticis.* 7. *Botallus de Venæsectione in Cacochymia à Iacobo Runs Medico Lugdunensi refutatus.* 8. *De Aristarcho F.M.* 9. *Syrupus abstersiuus sub nomine D. Casp. Packischij quomodo conficitur?* 10. *Historia Nicolai Tiglart Generalis Franciæ, dysenterici.* 11. *Decoctio myrobalanorum Pantaleonis.* 12. *Formula Extracti, aquæ, & trochiscorum restrictiuorum Auctoris.* 13. *Trochisci restrictiui quomodo conficiantur?* 14. *De certamine Coppenij cum Bichero, & cui magis adstipuletur Auctor?* 15. *Pilulæ restrictiuæ pro Dysentericis.* 16. *Bolus pro iisdem, eiusque effectus.* 17. *Auctoris de Bicheri scriptis iudicium, & varia ad eadem quæsita.* 18. *De opiatis Ano adhibitis.* 19. *De obitu D. Caspari Bauhini, & an vrinæ quâ laborauit suppressio, ab aliqua vasorum vrinariorum erosione processerat?*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

S Respondeo iam, *Clarissime Dn. Affinis & Compater honorande*, ad proximam tuam Epistolam. *Chelidonij maioris radices* à me in secundæ Aquæ Antiscorbuticæ descriptione intelligi certò credas. Annotaui in meis Aduersariis tria potissimùm exempla ex dolente, & tumido liene, succo chelidonij maioris ex toto expresso, & cum vino, vel cereuisia, & saccharo distemperato, feliciter per DEI gratiam à me curatorum. Duo ex iis fuerunt serui textorij, annos aliquot suprà viginti nati, tertius puellus quadriennis.

Chelidonij maioris radicum effectus.

De additamentis ad Lectiones tuas practicas nihil compromittere valeo: Ita enim omne tempus mihi laboribus practicis surripitur, vt nec ea, quæ ipse dudum cæperam, absoluere possim.

Auctor cur de additamētis ad Lectiones Practicas Sennerti nihil compromittere valeat?

Semina pestilentia furtim gliscentia, & vtinam futura æstate non palàm eruptura, officij mei me admonent, & vt de iis exstinguendis cogitem, salus publica cogit. Interueniunt febres malignæ petechiales Epidemiæ, cum phrenitide coniunctæ, quæ multos & robustæ constitutionis, & ætatis non adultæ viros, præsertim è tribu cauponaria è medio sustulerunt. Eæ me etiam à cæpto opere auocant. Turbat quinimò cùm sinistra de iis concepta à plerisque opinio, tùm temerarius venarum sublingualium sectionis abusus. Equidem quid *Angina* reuerà sit? & vbi, ac quando sublingualium venarum sectio locum habeat? scripto aliquo publico monstrandum, & abusus iste coercendus videtur; qui per P. potissimùm infaustis auspiciis, quantum ego quidem scio, introductus, & in hanc vrbem ceu malum quoddam epidemium ante non ita multos annos disseminatus est. Vos, qui in Academiis publicum docendi munus sustinetis, Tyrones à talibus & similibus erroribus proculdubio dehortari æquum est.

De Angina & abusu sectionis venarum sublingualium.

Tractatū de Dysenteria legendum quidem nuper afferebat S.K. sed vt verum fatear, perfectus mihi nondum est. Si quid in eis occurrerit, de quo monendum te arbitratus fuero, lubens faxo.

Nobilem illum Adolescentem, de quo præterito anno scribebam, Hæmorrhoidum dolorem reuerà passum, nec tenesmum pro illo habuisse, quis non crederet? cùm illæ antè sanguinis eruptionem manifestè tumere, & post eius excretionem subsidere iterum, conspectæ meis his oculis sint. Taceo, quod sincerus sanguis effluxerit.

Hæmorrhoides quomodo à tenesmo dignoscantur?

Quartanæ hactenus & ægros, & Medicos miserum in modum exercuerunt: Illis Morbi, his curæ pertæsis, sanguinem, quibus is nunc mittitur, habent infernè quidem nigrum & adustum, supernè verò crusta pituitosa crassissima obductum, sero pauco perfusum. Plerisque in Tertianas nothas, vel simplices, vel duplices degenerant. Vereor, ne in Scorbutum terminentur.

Quartanæ grassantes ne in Scorbutum terminentur, Auctor timet.

Quæ de *actionibus magneticis*, quas à corporibus integris prouenire posse, & actuatione remediorum quam saltem in mistis qualitate primâ agentibus repeciri censes, scribis, num seuerius examen sustentura sint? ipse videris. Etsi enim corporibus quoad pondus & magnitudinem externam visibilem nihil accedat: quin tamen spirituosum quid, quod quantitate corporea metiri sese non patitur, inde promanet, & omnium operationum opifex

De actionibus magneticis.

opifex existat, quis abnuere ausit? Hinc medicamenti actuatio non ea duntaxat appellanda venit, quâ calor noster medicamentum penitus resoluit, ac dissoluit; sed quando interdum pro subiecti dispositione medicamentosum saltem illud, & spirituosum elicit.

Botallus de Venæsectione in cacochymia refutatur.

Quæ pro venæsectione in cacochymia à *Botallo* afferuntur, à *Iacobo Medico* quondam *Lugdunensi* peculiari libro, de *licentiosa V.S. inscripto*, refutata sunt. Quò te allegatum volo. Cur Melancholicis, & Maniacis ex vsu sit, aliàs scripsi.

De Aristarcho F.M.

Aristarchus ille noster F. M. antiquum obtinet. Nempe præ se omnes alios floccipendit, & quod ab aliis non sufficienter honoretur, subinde conqueritur. Nuper Lignitio reuersus, quin insanire inciperet, parùm admodum abfuit. Profectò valde vereor, ne tandem malum hoc à matre ipsi hæreditarium aliquando incurrat; præsertim si rerum angustia magis creuerit. Vnde enim viuet? siquidem à praxi totus abhorret. Displicet istud institutum Agnatis & Cognatis ipsius non leuiter. Te quod in sua disputatione hinc inde vellicat, ne mirare, multò minus morare. Vellicatur ipsemet, & vellicabitur proculdubio porrò ab aliis. Quis enim fatuitates ipsius probare ausit? præstare, tibi surreptum nomen bonum, quam impositum malum: Ita ego, quantum ex conuersatione cum ipso habita intellexi, interpretor. Nimirum satius esse, te in Aristotelica philosophia, & Medicina Hippocratica atque Galenica minus esse versatum, quàm Chymicorum placitis imbutum: Illa enim sola atque vnica exosculatur; hæc diris omnibus deuouet.

Syrupus abstersiuus quomodo conficitur.

Syrupus Abstersiuus, sub nomine D. *Casp. Packischij* in nostris officinis prostans, sic conficiendus. ℞. *cortic. myrobalanorum chebul.* ℥.ii.ß. (Pantaleon habet ℥. x.) *citrinorum* ℥.i. ß. (Pantaleon ʒ. v.) *passularum minor.* ℥. iv. (Pantaleon ℥. ii.) F. horum omnium s.a. decoctio in s. q. aquæ puræ ad medias (Pantaleon: F. decoctio in ℥. xxvi. aquæ ad consumptionem tertiæ partis, coletur cum aliquali expressione) Colaturæ ℞. ℔. iii. ß. *sacchari alb.* ℔. ii. ß. (Pantaleon colaturæ vniuersæ addit *sacchari* ʒ. x. Non enim syrupi, sed decocti consistentiam expetiuit,) Coq. simul lento igne ad spissitudinem syrupi: qui clarificetur albumine oui, & aromatisetur cum *pulu. cinamomi electissimi* ℥. i. ß. Et F. Syrupus (Pantaleon, Clarificetur aromatisando ʒ. vi *cynnamomi el.* & est potio satis delectabilis.) Cùm Author iste tibi ad manus non sit, placet in tui gratiam, quæ pro commendanda præscripta myrobalanorum decoctione *fol.* 21. proposuit, ipsiusmet Pantaleonis verbis, pro temporis illius ratione barbariem latinam olentibus, enarrare. Vltra pillulas, inquit, habeo vnum secretum per me in ciuitate Thuronis in persona Magistri Nicolai Tiglart, Generalis Franciæ (scilicet expertum:) qui summè dilectus erat à Rege, quem Physici Regis dicebant non posse curari. Et mouebantur hac ratione: quia passus erat vnam magnam dysenteriam; & vt asserebant, fuerat magna excoriatio, tam in intestinis gracilibus, quàm in grossis: & consequenter, quod ferè in omnibus partibus intestinorum erant cicatrices, ex quibus adeò debilitata erat virtus retentiua, quod retinere non poterat partes Chyli, quæ egrediebantur è stomacho. Nam stomachus suus apparebat sanus, licet frigidus, & humidus: Et sic durauerat fluxus ille per sex vel septem menses. Ego dicebam illis Dominis Medicis, quod non benè videbam possibilitatem istam: videlicet, quod ita vniuersalis fuisset omnium intestinorum excoriatio, quod deuentum fuisset ad illam vniuersalem intestinorum cicatricem, per quam tantùm fuisset virtus retentiua debilitata. Nam difficile est hoc videre in corpore humano, stante vitâ. Sed dicebam, hoc prouenire à magna humanitate viscosa aliqualiter, quæ humiditatis huius causa erat: Et quod ista humiditas partim descendebat à Capite, nam erat humidi cerebri, partim etiam in stomacho generabatur: Nam stomachus suus frigidus erat, & humidus. Et post multa remiserunt mihi curam, & feci inter alia vnam decoctionem, quam appellabam Hippocras de Myrobalanis; Et ad veritatem fuit maior pars curæ. Dabam de manè ℥. iii. vel ℥. iv. in aurora vna die, & alia non. Et educebat tribus vel quatuor vicibus, materiam aquosam satis viscosam. Et tandem cum auxilio DEI cessauit ille fluxus. Verum est, quod etiam fiebant inunctiones, confectiones, diuertentia &c. sed vt dixi, illa decoctio fuit radix curæ. Hæc è Pantaleone.

Historia Nicolai Tiglart Generalis Franciæ, dysenterici.

Decoctio Myrobalanorum Pantaleonis.

Formula Extracti, aquæ, & trochiscorum restrictorũ Auctoris.

Extracti, Aquæ, & Trochiscorum meorum restrictorum hæc est formula. ℞. H. *centumnodij, summitat. rubr. globulorum tiliæ, vuæ quercinæ*, a. ℥. ß. *rad. tormentillæ, bistortæ, pentaphylli, fragariæ, rhapontici veri, cortic. myrobalan. chebulor. cortic. thuris* an. ʒ. ii. N. *mosch. opij thebaici, santal. rubr. flor. rosar. rubr.* an. ℥. i. ß. *sem. coriandri, anisi, hyperici* an. ℈. iv. *plantaginis, acetosæ, bursæ pastoris, vrticæ mortuæ* an. ʒ. i. *cupularum glandium*, N. *cupressi, styracis, calamitæ, cortic. granator*: an. ℈. ii. *aurantiorum, citri, tunicarum rubr. auellanarum, croci* ℈. i. Incisa minutissimè & conquassata infundantur in aquæ primorum germinum Quercus octies chalybeatæ & spiritu vitrioli acidulæ factæ. s. q. ita vt emineat tribus transuersis digitis. Stent in loco calido ad saturatam tincturæ extractionem, agitenturque quotidiè. Vbi aqua affusa colorari desierit, coletur per chartam emporeticam duplicem: affundatur recens alia, & relinquatur ad perfectam tincturæ residuæ imbibitionem. Posteà tincturæ omnes misceantur, & abstrahatur humiditas in B. M. ad iustam extracti consistentiam. Aqua extracta seruetur seorsim in vitro pro aqua restrictiua: in pixide autem terrea extractum.

Trochisci vel strictiui quomodo conficiantur.

Trochisci sic conficiantur, ℞. *spodij ex ebore præpar. terræ sigillatæ Silesiacæ* an. ℥. i. C. C. *vsti præparat. boli Orientalis veri, corallor. rubr. præparat.* an. ℥. ß. *lapidis hæmatitid. præparat. croci* ♂ per simplicem reuerberationem præp. an. ʒ. ii. *gummi Arabici, tragac.* an. ʒ. i. Puluerisatis subtilissimè & commistis diligentissimè affundatur tinctura præcedens vniuersa, stent simul in loco calido diebus septem, & agitentur quotidiè. Posteà in B. abstrahatur aquositas ad iustam consistentiam. Massa relicta subigatur in mortario marmoreo cum pistillo ligneo eousque dum exquisitè & æqualiter omnia vniantur. Hinc formentur Trochisci, qui lento calore exsiccati seruentur in pixide terrea. Aquositas reponatur cum priore altera, pro aqua restrictiua.

De certamine Coppenij cum Bickero, & cui magis adstipuletur Auctor?

Certamen *Coppenio-Bickerianum* super vsu insessuum, in curatione Dysenteriæ exortum, quale tandem sit ex transmissis Bickerianæ defensionis pagellis plenius cognoui. Facilius autem Bickero, quàm Coppenio adstipulor; ita nimirum me confirmante Experientia. Cum enim circa proximè decursum Christi Natalitiorum Festum, Diarrheæ nostros homines, præsertim adultiores infestarent, ob cælum sine dubio perpetuò ferè pluuiosum, cum cætera parùm iuuarent; Insessus certè ex foliis *quercus, herb. plantaginis, centinodij & hyperici* cum floribus parati optimè conduxerunt. Pillulæ istæ (quia ex alio, quàm in quo extractum restrictiuum habetur, medicamenta petebantur pharmacopolio) feliciter etiam adhibitæ à me sunt. ℞. *extr. tormentillæ gr. xvj. lapidis hæmatitis præpar. gr. v. opij gr. ii.* F. pillulæ No. ix. quarum quatuor hora prima ante cænam, reliquæ sub somni horam capiantur. Aliis talem Bolum vtiliter exhibui. ℞. *miuæ Cydoniorum aromat.* ʒ. ii. *massæ pillularum de cynoglossa gr. v. magisterij corallor. rubr. gr. iv.* M. pro Bolo. Somnum egregiè induxit, & deiectiones minuit. In *Bickerianâ* defensione ea, quæ contra euacuantium vsum; qualia sunt myrobalani, rhabarbarum, & mechoaca, in medium affert, probare nequeo. Nam etsi de validioribus purgantibus facilè concedam, per ea intempestiuè adhibita, maiorem ad partem affectam humorum affluxum concitari, atque ita malum exasperari posse: de iis tamen, quæ cum adstrictione quadam operantur, æquè verum non est. Et dicat mihi velim *Bickerus* rationem sufficientem, cur intestinis superioribus affectis, non autem inferioribus, talia exhibere liceat? Annon enim superiora tractis ac commotis à medicamento humoribus multò sunt viciniora, ac proinde ad recipiendam labem proniora? Quæ de præmittenda materiæ ante euacuationem mitificatione adfert, nescio an in hoc affectu locum mereantur: quasi malum leui morâ in principio non exacerbari valeat: inprimis materia acris non protinus educatur. Quasi verò etiam illis ipsis cum adstrictione vacuantibus lenientia quædam vehiculi loco nõ admisceri, atque ita vna eademque operâ vtrique scopo satisfieri possit.

Pillulæ restrictiuæ pro dysentericis.

Bolus pro iisdem.

Boli effectus. Auctoris de Bickeri scriptis iudiciũ; & varia ad eadẽ quæsita.

Scire præterea velim, tam ex *Dureto*, quàm *Bickero*, quomodo intestina inferiora constitutionem percipere possint, ex Clysteribus, potionibus, medicamentis lenientibus, siue intrò sumtis, siue foris admotis, si materia subinde affluens, & vlcera vellicans, medicamento aliquo euacuante subtracta non sit? ita videlicet fit, vt præ nimio contradicendi studio in errores ipsimet incauti quandoque ruamus.

De opiatis ano adhibitis.

Si O[p]iata ano adhibita, & somnum conciliare, & facultatem expultricem sopire, confirmet ipse experientia, frustrà vel rationes istius rei quæsieris, ve de effectu dubitaueris: Quantæ enim actiuitatis, vt vulgari (licet barbaro) vtar termino, sit *Opium*, quantusque infernarum istarum partium cùm Cerebro sit consensus, scribere nihil attinet.

De obitu D. Caspari Bauhini.

Tantum est eorum, quæ ad priorem Epistolam respondenda fuerunt. *Cl. Dn. D. Caspari Bauhini Promotoris mei honorandi*, obitum indicabat nuper *D. Caspar Cunradus* transmissis ad legendum litteris REMI, Academiæ Altorfianæ Cancellarij. Nimirum *stat sua cuique dies*: sequemur aliquando, & nos: Atque vtinam beatè sequamur, & ita ab impendentibus malis eripiamur!

De vrina in eodem suppressione.

Omnimoda vrinæ suppressio, qua per dies ferè 18. vti scribis, laborauit, an ab aliqua vasorum vrinariorum erosione processerit? si cadauer aperuissent Medicici, certius cognoscere potuissent. Acidularum immodicus vsus, & vrina cruenta, duabus ante decubitum septimanis excreta, rem hanc necessariò non conuincunt: ante enim quàm vasa vrinaria acidulæ erosissent, ventriculus, & viciniora viscera erodenda fuissent: quale quid ab immoderato spiritus vitrioli vsu aliquando euenisse *Ronsseus*, si rectè memini, alicubi annotauit. Simile quid ante annos non ita multos in cadauere fæminæ cuiusdam obseruatum esse, heri mihi referebatur; quippe frequentiore spiritus vitrioli vsu inferior

ventriculum

ventriculi tunica consumpta fuerat. Nec vrinæ cruentatio ad denominandam erosionem sufficit: Eadem enim à calculi attritu proficisci potuit.

Fortassis vterque ab impactis calculis ita fuit obstructus, vt nihil planè vrinæ percolari potuerit: quale quid in cadauere *Dn. Danielis Schnidij p. m.* Ciuis tum temporis primarij in hac vrbe anno 1612. mense Augusto visum fuit. Historia hæc tunc ad *D. Gregorium Horstium* plenius à me fuit perscripta. Simile quid sine dubio tandem euenisset nostro, nunc ἐν τοῖς ἁγίοις *Bucretio*, nisi mors præuenisset. Quæ in cadauere ipsius deprehensa sint, peculiaribus litteris ad te scripsi. Sic nimirum multiplex est ad lethum via. B. V. & à nobis salue. Dab. Breslæ d. 15. Martij Anno 1625.

EPISTOLA LXXXVII.

PERIOCHE.

1. *Auctor partem lectionum Muntzero communicandam mittit.* 2. *Quousque processerit, & quænam tractanda restant, exponit?* 3. *De febribus tertianis & variolis.* 4. *De febribus malignis & petechialibus, quas ne in pestem degenerent, timet.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SCum à praxi medica domum, à qua diem vnum, atque alterum abfueram, redirem, *Clarissime Dn. Compater, & Affinis honorande,* Rhedarium iam itineri accinctum offendi: ideoque praxi & aliis occupatus iam ad tuas respondere non potui. Mitto tamen partem meatum lectionum, quas cum *D. Muntzero* communicare poteris, atque apud ipsum instare, vt in iis exornandis strenuè pergat Mittam & reliqua, vbi descripta fuerint.

Auctor partẽ lectionum Muntzero cõmunicandam mittit.

Spero intrà septimanas non multas me partem secundam absoluturum, versor iam in *Epilepsiá.* Restat *Carus, Apoplexia, & Catarrhus.* Posteà restat tertia pars *de morbis & symptomatibus sensuum externorum,* quæ libro primo finem imponet. Idque quamprimùm fiat, dabo operam: modò *Labores practici* mihi impedimento non sint. Exercuerunt nos hactenus *Febres tertianæ,* & per aliquot iam menses, *Variolæ,* apud nos quidem paucis, & non nisi infantibus teneris lethales: In vicinis verò multos iugularunt. Iam malignæ & petechiales gliscere incipiunt: quæ vtinam non in pestem degenerent. Quod nuper scripsi, iam repeto, atque oro, vt quia ipse meis vacare nõ potes, vicaria opera S. K. vtaris, si aliquandiu adhuc apud vos commorabitur.

Quousque processerit & quænam tractanda restant.
Febres tertianæ.
Variolæ.
Febres malinæ & petechiales.

Si quæ etiam in tractatu *de Dysenteria* occurrunt dubia, de iis tuam mentem mihi aperias. Proximè ad litteras tuas priores respondebo: iam id faciendi otium non est. B. V. cum tua. VVittebergæ 9. Aprilis Anno 1625.

EPISTOLA LXXXVIII.

PERIOCHE.

1. *Auctoris de Febribus Tertianis & petechialibus obseruatio.* 2. *Rossania vel Rossalia Ingrassias.* 3. *Tria Rossaniæ exempla ab Auctore obseruata.* 4. *Inuasio & cura.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS D.

SLectiones tuas practicas, *Clarissime Dn. Affinis & Compater honorande,* cum *D. Muncero* quamprimùm cõmunicabo. Habet is præ me otium, quod illis exornandis impendere poterit. S. K. qui aliquandiu adhuc apud nos commorabitur, heri partem vnam meorum *Collectaneorum Practicorum* vtendam dedi; quam si euoluerit, aliis potietur. *Tractatum tuum de Dysenteria* nondum percurri: Faciam cum suppetet otium. *Tertianarum,* vti & *petechialium Febrium,* nullus apud nos adhuc finis. Ex istis tamen plures nunc, quàm nuper seruantur. Hoc peculiare obseruatum quandoque est, quod è continuis Tertianæ vtplurimùm simplices Intermittentes factæ sunt: Semina pestilentiæ nonnihil iam quiescunt. DEVS porrò nos tueatur! Affectus, quem *die ritteln* vocant, est vtique morbillorum quædam species, pustulis paulò elatioribus constans. *Philippus Ingrassias* peculiaris adhuc speciei meminit *Tom. 1. de Tumoribus p. n. p. 194.* quam *Rossaniam,* vel *Rossaliam* à suis vocatam scripsit. Sic autem idcirco nuncupatam refert; quoniam maculæ per vniuersum corpus plurimæ ac paruæ, ignitæ ac rubræ, cum vix effatu digno tumore, instar multorum seorsin distinctorum erysipelatum, dispersæ sunt, vt totum corpus ignitum appareat. Huius tria exempla præterito vere mihi obseruata sunt: Primum in priuigno (quem præ reliquis vehementius afflixit,) alterum in germano filio, tertium denique in ipsomet Dn. A. S. Inuadit ad modum morbillorum, terminatur septiduo: Epidermis squamatim tandem ob prægressum feruorem vt in Erysipelate deraditur ac decidit. Curatur vt Morbilli. B. V. & à nobis salue. Dab. Breslæ d. 25. Iunij Anno 1625.

De febribus tertianis & petechialibus. Obseruatio.
Rossania vel Rossalia Philippi Ingrassias.
Tria Rossaniæ exempla ab Auctore obseruata. Inuasio & Cura.

EPISTOLA LXXXIX.

PERIOCHE.

1. *Auctor statum F. M. præsentem Horstio exponit.* 2. *Modum luem Veneream curandi exposcit.* 3. *De Matthia Keilio in exilium pulso.*

D. GREGORIO HORSTIO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SRumpo Silentium, *Cl. Dn. Horsti,* & ad scribendi officium redeo. F. M. an fidem tuam liberauerit, scire velim. Mirus homo est. Excidit nuper gratia quam aliquandiu obtinuerat, in aula Lignicensi. Vereor, ne aliquando Maniacus reddatur, & dispositionem aliquam à matre hæreditario iure nactus sit, nec, qui sumtus gratis in ipsum porrò profundat, aliquis iam præsto sit, ipseque praxin Medicam, non tantùm, ceu pestem superciliosè fastidiat, sed & Doctoris titulo insigniri amplius nolent.

Auctor statũ F. M. præsentem Horstio exponit.

Verum *Luem Veneream* curando modum à te promissum hactenus expectaui semper. Fac fidem & tu tuam ista parte liberes.

Modum luem veneream curandi exposcit.

Dn. M. Matthias Keihl per multos annos apud Glacenses Pastoris munere perfunctus, occupato Glacio in exitum pulsus est: Is vt Filium quem ad vos missurus est, tibi pro veteri cum ipso VVittebergæ habita necessitudine commendarem, hisce diebus per litteras me rogauit. Tua igitur opera, vt apud vos hospitium aliquod, siue pædagogiam & Musas propitias inueniat, etiam, atque etiam, oro, lubens quæso, hunc exulem. DEVS remunerator largus erit. B. V. & à nobis salue. Dab. Breslæ 25. Iunij Anno 1625.

Matthias Keil in exilio pulsus.

EPISTOLA XC.

PERIOCHE.

1. *Historia morbi coniugi Auctoris mortem inferentis.* 2. *Cur in febribus malignis humores vitiosi ad Caput ferantur?*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTUS, D.

Historia morbi coniugi Auctoris mortem afferentur.

En Historiam morbi, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, qui vxori meæ charissimæ, iam ἐν ἁγίοις, mortem attulit, ad te iam perscribo.

Iulij die 8. conquerebatur de lassitudine, & ex me quærebat, An & ego lassus essem. Affirmabam id, & æstui, qui tum ingens erat, imputabam. Sequenti die in vineam egrediebatur. Die Solis verò, cùm baptismo Filiæ *Dn D. Metsneri* interfuisset, domum reuersa, de frigore aliquo saltem in dorso conquerebatur; quod statim magnus calor excipit, qui ad diem vsque 13. & quamdiu vita superfuit, durauit. Exhibui statim *puluerem bezoardicum*, post cuius vsum etiam sat largiter sudauit.

Sequenti die ceperunt menses fluere, & fluxere etiam largius ac diutius solito: sperabámque fluxum hunc si non morbum sublaturum; certè imminuturum; sed frustrà. Cessantibus enim mensibus calor non cessauit: sed etiam maior factus est, virésque indies magis debilitatæ sunt. Calor nunquam intermisit, circà tempus tamen matutinum nonnunquam remisit aliquantulum. Postquam iam cessantibus mensibus vrinæ inspici possent, reddebantur eæ toto morbi decursu reliquo turbidæ, quæ post horam vnam, atque alteram sedimentum album, crassum, copiosum deponebant: Ipsa verò vrinæ substantia, exigua caloris indicia exhibebat. Cibi appetitus planè statim ab initio morbi deiectus fuit, & vix toto morbi decursu panis tantum, quantum obulo emi potest, comedit. Satis dormiuit: verùm an is somnus planè ex naturali causa ortus fuerit, dubito. Materiam enim omninò ad Caput ἀνάῤῥοπον fuisse existimo. Etsi enim nihil absurdi loqueretur, tamen ex aliis indiciis colligi poterat, Cerebrum laborare. Et vt mores vino, secundùm senarium Græcum, misceri solent: ita etiam morbo. Cum verò ipsa moribus esset placidis, & pia: præcipuæ etiam cogitationes eius circà preces, & cantiones sacras occupabantur. Cum autem scirem Medicum sibi & suis ob curas, & animum turbatum non satis rectè mederi posse, adhibui maturè in consilium *Dnn. DD. Schallerum & VVeckerum*: Et fecimus, quantum potuimus; verùm omnia indies in peius vergebant. Et suspicor ipsam huius morbi seminarium, iam longo tempore in corpore fouisse. Ante annum enim tumor in ceruice versus sinistram aurem ipsi erumpebat; qui non procul à carbunculi natura aberat. Sub finem anni proximè elapsi similis in altero latere emergebat. Ipsa verò semper medicamentorum pertæsa fuit, naturæ bonitati confisa: Toto enim quo mecum vixit tempore, non nisi semel, & quidē paucis diebus, è Febricula tertiana malè habuit. Viuit illa proculdubio in cælo, cælestibúsque fruitur gaudis, dum nos adhuc mortalis huius vitæ calamitatibus variis obnoxij sumus: Quas cum DEO patienter feramus, donec DEVS Opt. Max. & nos hinc euocauerit, & in cælestem patriam transtulerit, vbi & ipsam, & amicos nostros piè defunctos in DEO lætabundi aspiciemus.

Optauit illa nostra beata sæpè te & tuam in hac vitâ etiam adhuc adspicere, & coràm vobiscum colloqui.

Verùm desiderium eius, cuius in hac vita particeps fieri non potuit, in altera vita explebitur. Interim eodem ego teneor, & sæpè, quo modo voti mei particeps fieri possim, cogito.

Cur in Febribus malignis humores vitiosi ad caput ferantur?

Cæterum audire sententiam tuam cupio, quî fiat, quod in Febribus & simpliciter acutis, & malignis, humores vitiosi tàm frequenter ad caput detrudantur? Solet quidem natura eos interdum ad pectus, vnde pleuritis, peripneumonia, deponere: verùm nunquam frequentius, quàm ad caput. E[illegible] sum in ea sententia plures febribus acutis & malignis corre[illegible]os ob cerebrum affectum & διαθέσει φλεγμονώδει laborans[illegible] quàm ob cor (nisi febres sint planè pestilentes) interire. *Beati mortui, qui in Domino moriuntur.* Quid enim nobis boni iam expectandum? cùm omnia gliscant bellis.

Si de adiunctis tuum iudicium mihi exposueris, gratum id erit. Bene vale cum tua. Vittebergæ 6. Augusti.

EPISTOLA XCI.

PERIOCHE.

1. *Auctor quid de morbo & morte vxoris Sennerti censet?* 2. *Cur in febribus simpliciter acutis & malignis humores vitiosi ad caput detrudantur, exponit.* 3. *Tractatus de peste D. Fuchsij in quo de nonnullis Auctori monendus videtur.* 4. *Concertatio Epistolaris inter Strobelbergerum & Burserum.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

Auctor de morte vxoris Sennerti.

Ex historia morbi, *Clarissime Dn. Affinis & Compater honorande*, qui Coniugi desideratissimæ mortem intulit id colligo; Febrem nimirum illam ex malignarum oppidò fuisse genere. Si quid aliud subita certè, & fortè etiam intempestiua mensium eruptio, id satis docere poterat. Ea sine dubio commodorum remediorum vsum aliquandiu retardauit. De vrinæ conditione, & aliis indiciis nihil adiicio. Quin seminarium istius morbi diu circumtulerit, non negarim. Quæ causa sit quod in febribus, & simpliciter acutis & malignis humores vitiosi tàm frequenter ad caput detrudantur? ex me quæris.

Cur in febribus malignis humores vitiosi ad Caput detrudātur exponit.

Quæ præter situm sit vix inuenio aliam: Cum enim sanguine in vasis inferioribus vndiquaque efferuescente & ebulliente multas euaporationes oriri possibile sit, hæque pro leuium natura, sursum tendant, ac caput instar Alembici reliquo corpori insistat: quis non videt? Caput illorum receptioni situs causâ omninò esse expositum. Docere hoc potest capitis dolor, & paraphrenesis, etiam intermittentibus Febribus non vsque adeo quandoque in ipso paroxysmo infrequens. Huc fortassis specifica humorum Capiti infensorum natura pro altera, nec non capitis debilitas pro tertia causa allegari possent. Plures Febribus iisdem acutis & malignis correptos, ob Cerebrum διαθέσει φλεγμονώδει affectum potius, quàm Cor interire morbus vulgò *Vngaricus* appellatus testari quodammodo potest: Sed de his plura nunc temporis scribere haud vacat. Traditus eum pridiè mihi est *Tractatus de Peste* perlegendus à Senatu nostro, quem pro Reipubl. Suidnicensi, in quâ Physici munere fungitur, conscripsit, & huc excudendum misit *D. Ioh. Fuchsius*, Competitor olim meus. In eo nonnulla inueni, de quibus amicè mihi monendus videbatur, ne Aristarchorum calumnias tàm facilè incurreret. Mei de eodem argumento conscripti Tractatus exemplaria duo, an cum meis & *Danielis* nostri litteris adiuncti per *Dn. C. K*, acceperis, exponas, simulque tuum super eo iudicium proximè mihi aperias rogo. Pro transmisso Magdeburgensium Medicorum Consilio. Antipestifero, & Concertatione Epistolari, inter *Strobelbergerum & Burserum* habitâ gratias officiosas ago. Deest *Burseri* primum scriptum, in quod Animaduersiones suas direxit *Strobelbergerus*. Idem etiam videre gestio. Euoluam per otium vtraque, & de iis quid sentiam, deinceps significabo. Iam enim obdictam causam non licet:

Tractatus de Peste D. Fuchsij.

Concertatio Epistolaris inter Strobelbergerum & Burserum.

B. cum tuis vale. Dabam Breslæ die 17. Septembr. Anno 1625.

EPISTOLA XCII.

PERIOCHE.

1. *De Febribus epidemiis contagiosis publicè grassantibus.* 2. *Auctoris de iisdem obseruatio.* 3. *An in cacochymia vena secanda, & an Practici sæpius venam in cacochymicis quàm plethoricis aperiant?*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTUS, D.

Non dubito, quin binas meas Epistolas, priores ab ordinario Lipsensi, alteras à nostro Tabellario Christophoro rectè acceperis, *Clarissime Affinis, & Compater honorande*, quibus & has subiungo; simúlque *Conciones funebres* mitto, quas etiam me non monente, cum *Daniele* nostro, & aliis Amicis communicabis. Sed viuitne is iam Vratislauiæ? Ad nos enim relatum est, Cameram Cæsaream, Iaurauiam translatam ob pestis metum.

Quod periculum quantum sit, me doceas velim. DEVS verò Opt. Max. te cum tuis ab eo custodiat. Nos DEI beneficio, ab eo hîc immunes sumus: Grassatur tamen in Misniâ passim, Pomeraniâ, Marchiâ, Saxonia inferiore. Præteritâ septimana vna die 103. Magdeburgi hoc morbo extincti sepulti sunt. Hîc verò Febres epidemiæ ad modum ferè anni 1616. grassantur contagiosæ, sed nulli lethales. Cum Vxor mea moreretur, omnes ferè morbi tum silebant. Post eius obitum grassari cæperunt & hîc & in vicinis locis mirâ typorum varietate, & quæ non facilè ad febres ab Antiquis descriptas referri possint. Pleræque quidem tertianarum continuarum typum referunt, non tamen planè antiquorum descriptioni quadrant. Apud multos singulis diebus infestant, vt nesciam, quo nomine ipsas dignari debeam, nisi tertianarum continuarum duplicium.

De Febribus epidemiis publicè grassantibus.

Apud multos petechiarum similes maculæ erumpunt; sed hi non peius, imò melius valent, quàm alij, vt etiam obambulent & citò conualescant. Obseruaui apud non paucos vomitus enormes, imò Choleram quæ dies duos durauit. Et hi reliquis citiùs conualuerunt. Ego si iunior essem, nec tot negotiis distractus, imprimis typis febrium, cum earum euentu obseruandis, me traderem, vt ita non à priore scilicet antiquorum libris, sed posteriore scilicet inductione, febrium naturam cognoscerem: sed habeat & posteritas, quod laboret.

Obseruatio.

Cùm etiam nuper de quæstione, An in Cacochymia Vena secanda sit, quædam ad te scripserim, hæc addenda censeo.

An in Cacochymia Vena secanda?

Quæso, mecum rationem ineas, An practici sæpiùs venam in Cacochymicis, quàm plethoricis aperiant. Ego puto, è decem, quibus venæ aperiuntur, vix vnum esse plethoricum, reliquos omnes cacochymicos; Et tamen hæc quotidiè fiunt & Medicis suadentibus, neque semper malo cum successu. Causam huius rei hanc esse puto: Natura pro hominis salute sollicita semper id agit, vt è regia corporis via, quicquid vitiosorum humorum est, vel ad primas vias, vel ad ambitum corporis depellat, & ita viscera nobilia salua conseruet. Hinc vitiosis humoribus depulsis, oriuntur scabies, & infinita tumorum, ac tuberculorum genera. Antequam verò in ambitum corporis erumpit materia, hæret in venis artuum: Vnde venâ apertâ sæpè vix quarta pars sanguinis nomen meretur. An non ergò consultius videtur, vena aperta cacochymiam illam è venis in artubus, quò à Natura protrusa est, euacuare, quàm purgatione ad interiora corporis iterum trahere, & nisi planè euacuetur, viscera inquinare.

Plura iam non licet: Benè Vale. VVittebergæ prid. Cal. Septembr. Anno 1625.

EPISTOLA XCIII.

PERIOCHE.

1. *Pestem grassantem cur Auctor furtiuam appellat?* 2. *Auctoris de scripto Magdeburgensi iudicium.* 3. *De febribus Intermittentibus.* 4. *Obseruatio de Dysenteria.* 5. *Diarrhæa in dysenteriam transiens.* 6. *Dysenteria in Diarrheam mutata.* 7. *An per morbum naturalem Dysenteriæ vel Diarrheæ Melancholia complicari possit?* 8. *Cur homines peste correpti etiam Bubonibus erumpentibus inexpectatò tamen intereant?*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS D.

Binas, & ego, *Clarissime Dn. Affinis & Compater honorande*, hisce præsentibus ad te præmisi litteras: vnas per D. C. R. alteras per *Christophorum* Tabellarium. Primas quin dudum rectè cum duobus Exemplaribus mei Tractatus de peste consccepti, acceperis, haud dubito. In eo si de aliquo me monedum esse videris, vt liberè id facias, per amicitiam nostram te rogatum volo. Ita verò est. Afflixit nos iam inde à Februarij initio furtiua pestis. *Furtiuam* appello propterea, quia paulatim per contagium, cuius prima semina è Nosodochio publico primus illi præfectus Chirurgus (quartus enim illi nunc præest, tribus morte inopinâ abreptis) domum suam transtulit, hinc inde sese disseminauit. Restingui maturimè igniculi isti pestiferi potuissent, si Magistratus ad meas admonitiones attendisset, nec quidam Nostratium omnimodam pestis absentiam, præ mero, sed dolendo contradictionis studio, vel antè paucas adhuc septimanas, Nostratibus, omnibus machinis, persuadere conati fuissent. Quos innuam facilè intelligis; Interim tamen rumor longè superat rei veritatem. Equidem ita sordemus vndique, vt nusquam nostri homines intro mittantur. Numerus toto hoc anno peste exstinctorum vix dicitur excedere septingentos. Speramus meliora. DEVS saltem subsecuturo anno sua gratia nobis adsit, ne ad exemplum Polonarum & Borussorũ, grauius nos affligat, & vel in tertium annum atrocissimè in nos sæuiat. Legi Magdeburgensium scriptum. Id mihi satis videtur ieiunum. Tantamne rem tam perfunctoriè agier? Magnum attexuerunt Chymicorum remediorum catalogũ. Quod num tam publicæ vtilitatis, quàm priuatæ ostentationis causa factum ab ipsis sit, haud scio.

Pestem grassantem cur Auctor furtiuã appellat?

Auctoris de scripto Magdeburgensium iudicium.

Sperassem à nostro Doctore *Vlrico* paulò elaboratiora. *Concertationem Epistolarum Burseri, & Strobelbergeri* legam per otium: nunc enim non vacat. Affligunt nostros homines præter pestem *Febres Intermittentes* Teritanæ simplices, sed spuriæ, vomitibus & Cephalalgiis admodùm graues: Primo biduo, vel triduo continuarum typo ludentes; tandem post Bezoardicorum vsum in Intermittentes facessentes; vires insigniter non sine malignitatis suspicione atterentes.

De Febribus intermittentibus.

Diarrhea, & Dysenteria sparsim gliscunt, funestæ & ipsæ. Nuperrimè mirimum exemplum vidi. Fœmina quædam senatoria annum 29. ætatis ingressa, constitutione melãcholica vetularum & Medicastrarum studiosissima, rus ob contagij metum profecta, diarrhea illic primùm corripitur, ex consilio Amitæ suæ adstringentibus statim vsa, in magnas angustias, & vitæ etiam periculum conijcitur. Vix quinto die Medicus domesticus hinc accersitur, cuius salutaria consilia Amita, prosua scilicet prudentia floccipendit. Tandem in Vrbem transuehitur, egoque simul ad commune consilium vocor. Transierat iam Diarrhea in Dysenteriam, torminibus, ac tenesmo comprimis molestans. Cumque vigiliæ instarent, de procurando etiam somno cogitabamus. Nocte ad diem decubitus vndecimum pertinente, nescio quid de particulis Epatis excretis, & de pulsu amisso quẽ tamẽ in vola manus explorare cupiuerat, subinde cõquesta, ac tota insomnis fuit. Manè sequente adstantibus morituram sese prædixit: quod vaticinium nos pro falsa imaginatione habuimus. Tertiâ post meridiem hora cùm ipsam visitassemus, & nihil tale suspican

Obseruatio de Dysenteria.

Diarrhæa in Dysenteriam transiens.

suspicantes vix domo egressi essemus, ecce derepentè instar furibundæ totũ conclaue clamoribus replet, & tota de salute sua, tam temporaria, quàm æterna desperabunda, omnes adstantes mirè turbat, & angit, vetulam, cuius consilio vsa prius erat, indesinenter accusans, quasi ipsam effascinasset. Tentata sunt à nobis Medicis varia, vt ipsam ab ista imaginatione liberaremus; fecerunt & suum officium Theologi: sed incassum omnia.

Ipsa enim quoties exacerbatio ingrauescebat, (ingrauescebat autem vtplurimùm post preces vespertinas) de sua perditione propter consuetudinem cum venefica (istius enim rei ipsam assiduè accusabat) initam, largum querelarum catalogum texebat. Extra hunc paroxysmum absoni loquebatur nihil; Vetulæ tamen istius nunquam obliuiscebatur, sed vel fascinationis remedium ab ipsâ petendum, vel pœnam ob istud facinus ipsi irrogandam, vrgebat: Dysenteria in diarrheam atrabilariam ac fætidissimam permutata, & ad vitæ finem vsque perseuerante. Expirauit tandem nono à primo istius desperationis, (ad mentem tamen reuersa, & ad Deum seriò conuersa, vti astantes testabantur) die: quem ceu fatalem terminum vetula ipsi præfiniuisse, istámque siue melancholiam, siue insaniam, antehac prædixisse, ex nescio cuius ipsi ægræ familiaris stellæ obscuritate commentitiâ, dicebatur. Ecquid tibi, de hoc casu videtur *mi Sennerte*? Naturaliter ne Tu omnia hîc processisse putas? possitne per morbum naturalem siue Dysenteriæ, siue Diarrheæ Melancholia complicari? Annõ vetula ista Medicastra, & haud dubiè venefica, vt apud Magistratum accusanda, ita ab hoc plectenda? Detuli nuper ad Primatem hanc rem, officij mei ratione, quo iubeor vt Pseudiatros obseruem. Vtinam Magistratus noster tandem in tales seuerè animaduertat! Discerent vnius, vel alterius exemplo, cæteri, quid vitarent, sibique demandato munere fungerentur, nec in nostram Medicinam tàm proteruè ac maleficiosè irruerent.

Dysenteria in diarrheam atrabiliariã mutata.

An per morbum naturalem Dysenteriæ vel Diarrheæ Melancholia complicari possit?

De Venæsectione in Cacochymia instituenda quod isto anno præter ea, quæ d. 16. Ianuarij misisti, quicquam scripseris, nõ memini. *Iacobi du Pons* (ad quem Auctorem tum prouocabam) refutationem *Botalli* rationum, num legeris? ignoro. Vtut sit, ad ea, quæ nunc proposuisti, respondere teneor. Verùm cùm tempus nunc deficiat, & Rhedarij vxor assidens litteras expectet, nolens volens in aliud tempus responsionem differre cogor.

Hoc nihilominus quin Corollarij quasi loco attexam, & tuum super eo iudicium exquiram, facere non possum. Nimirum quam causam esse putas? quod homines peste correpti, etiam illi, quibus ab vsu Expulsiuorum & Carbones, & Bubones magno sæpè numero erumpunt, inexpectatò tamen intereunt. Nescio an id propter Chirurgorum fiat negligentiam, qui minùs sedulò fortassis tumores tractant, an aliam aliquam ob causam, ac veneni potissimum malitiam?

Cur homines peste correpti etiam Bubonibus erumpentibus, inexpectatò tamen intereãt?

Tibi quid de hac re videatur, proximè quæso, paucis explica. B. V. & à nobis salue. Dab. Breslæ d. 26. Septembr. Anno 1625.

EPISTOLA XCIV.

PERIOCHE.

1. *Auctor quid in tractatu Doringij de Peste desideret?* 2. *De scripto Magdeburgensium.* 3. *De Febribus epidemiis.* 4. *An ex diarrhæa & dysenteria melancholia fieri possit?* 5. *An in Indicationibus Scorbuti primus locus sudoriferis sit dandus?* 6. *An ex terrore quis non ob pestem, sed alia de causa, peste corripi possit?* 7. *Obseruatio de Iudice Calbensi.*

D. MICHAELI DORINGIO DANIEL SENNERTUS D.

Redditæ mihi rectè sunt litteræ tuæ, *Vir Clarissime, Dn. Affinus & Compater honorande*, à D. C. R. cum exemplaribus duobus tractatus tui de peste; pro quibus gratias habeo. Nihil est, quod in eo tractatu desiderem, nisi quod de amuletis illis ex arsenico & Mercurio dubito: Scis enim quàm fallacia causæ, in tot causarum concursu sit vulgaris.

Auctor quid in tractatu Doringij de Peste desideret.

Neque sequitur, hic peste correptus non est, quia amuletum ex Arsenico, vel Mercurio gestaret: cùm multi seruentur, qui nihil tale gestarunt. Quod nuper conquestus es, idem alij in Silesia amici per litteras conquesti sunt, celebrata scilicet auxilia parùm prodesse; etsi bubones & carbunculi erumpant. Nimirum morbi huius, vt peculiaris pœnæ diuinæ, curam sibi Deus reseruarit. Forsan tamen etiam tum nimis serò adhibentur auxilia, cùm res iam eò redacta est, & massa sanguinis iam ita infecta, vt venenum amplius insensibiliter, vel per sudorem discuti non possit; sed sanguis corruptus iam bubonibus & carbunculis materiam subministret. Neque bubones & carbunculi semper roboris naturæ, sed sæpè copiæ & prauitatis materiæ sunt indicium. Scriptum Magdeburgensium, & mihi minus elaboratum videtur. Sed bonus ille *D. Vlricus* iam ante duos ferè menses in viuis esse desiit. Cum enim vxorem & liberos, Quidlinburgum, vbi antea Physicum egit, deduxisset, Magdeburgum reuersus, peste correptus obiit. Ita omnibus est calcanda lethi via.

De scripto Magdeburgensium.

Febres illæ epidemiæ, quæ ad modum vestratum nos ferè afflixerunt, iam euanuerunt; nisi quod apud nonnullos in Quartanas mutatæ sint: Nonnullos etiam pertinax Capitis dolor vrget. Ex Diarrhea & Dysenteria Melancholiam fieri posse, si materia intempestiuè suppressa ἀνάρροπος fiat, impossibile non duco: Interim tamen Diabolus varias etiam deludendi homines occasiones arripit. *Refutationem Botalli Iacobi du Pons* non vidi; quæso tempus, & locum editionis significa.

De Febribus epidemiis.

An ex diarrhea & dysenteria melancholia fieri possit?

Heri ab amico Medicinæ Doctore è Silesiâ litteras accepi, qui nuper cum *Gregorio Martini* ad ægrum curandum vocatus erat. Ibi cùm & mei mentio incideret, & tractatus mei de Scorbuto, *Gregorius Martini* in eo hoc reprehendit, quod in Indicationibus non primus fuerit datus locus sudoriferis, cùm morbus omnis contagiosus & malignus cum putredine coniunctus, primò sudoriferis, & postmodum alterantibus, purgantibúsque esset oppugnandus. Quid Tibi videtur de hoc axiomate? putasne id simpliciter verum esse? Velim etiam vt de hac Quæstione tuam sententiam mihi explices; An quis ex terrore, non ob pestem, sed alia de causa peste corripi possit? Mortuus est hîc heri peregrinus quidam Iudex Calbensis. Is ante 10. septimanas *Calbâ Akam*, pestis metu se contulerat: Cùm verò fama de aduentu militis VVallensteinij *Aka* increbresceret, signum Campanis de turri improuisò datum est; quo vir hic vehementer territus est. Is dum cum familia se huc contulisset, paulò post ægrotare cæpit, & nunc calorem, nunc frigus mixtim sentire. Tertio vel quarto morbi die cubitum iturus, aliquid mithridatij cum aceto sumsit. Ea nocte tumor instar oui columbini, vel etiam maior in sinistro inguine erupit. Die ab eruptione secunda manè tumor totus instar Rosæ rubicundus euasit, quæ rubedo vsque ad crus se extendit. Habuit ille id pro Rosâ. Eo die appetitus valdè deiectus fuit, & ipse circa vesperam inopinatò mortuus est. Quæritur iam an ille peste extinctus sit. Sanctè, dum viueret, affirmauit, se cum nullo peste infecto conuersatum fuisse, sed morbum istum ex terrore illo contraxisse. Antequam Rosa in cruribus efflorescit, sæpè in inguinibus Bubones erumpere vidi, qui posteà euanescunt: Sed in hoc istud peculiare, quod tam subitò & inopinatò, sexto, vel septimo morbi die mortuus est. Putasne ergo in viro quinquagenario maiore Rosam intrà repressam mortis tam subitæ causam esse posse. Plura iam non licet, cum peregrè abeundum sit, quæ causa est, cur etiam ad Danielem nostrum iam non scribam: quem interim meo nomine saluta. Bene vale. VVittebergæ 23. Octobr. Anno 1625.

An in Indicationibus Scorbuti primus locus sudoriferis sit dandus?

An ex terrore quis peste corripi possit?

EPISTOLA XCV.

PERIOCHE.

1. *Auctor ad dubium Sennerti de Amuletis respondet.* 2. *Putamen nucis auellanæ cui Mercurius inclusus, concepto veneno dissilit.* 3. *Bufo siccatus ad extrahendum venenum conducit.* 4. *De Araneo viuo testæ auellanæ incluso Iudicium Sennerti requirit.* 5. *An ex deleteriis emolumentum sperandum?* 6. *De modo sine igne calcinandi CC.* 7. *An certum & specificum contra pestem remedium detur?* 8. *Theriaca an contra pestẽ certum remediũ?* 9. *An Diascordium*

cordium Fracaſtorij? 10. *An metallicis remediis vis veneno reſiſtendi deſit?* 11. *De facultate Alexipharmaca.* 12. *De Aconito omnium venenorum ocyſſimo.* 13. *An ſectio venarum cacochymiam minuat?* 14. *An omnes morbi contagioſi & maligni cum putredine coniuncti, primò ſudoriferis, poſtea alterantibus purgantibúſque ſint oppugnandi?* 15. *An ex terrore aliquis peſte corripiatur? Auctor exponit.* 16. *Semina peſtilentiæ etiam abſque conuerſatione infecti communicantur.* 17. *De Roſa in cruribus efflo-reſcente.* 18. *Caſus mirus de Iohanne Carolo Stephani Ieſſenij relicto filio.* 19. *Auctoris de eodem caſu quæſita.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SNihil eſt *Clariſſime Dn. Affinis & Compater honorande*, quod in *Tractatu meo de peſte* deſideres, niſi quod de amuletis cum Arſenicalibus, tum Mercurialibus dubites; & miror, & mihi gratulor. Miror quidem, quod cum apud Noſtrates, & vicinos quoſdam Theſſalos, variè impegerim, dum publicos nonnullos errores liberè perſtrinxi, nec de peſtis Naturâ & cauſis prolixè diſſerui: tu nihilominus nihil te deſiderare profitearis. Nimirum quot capita, tot ſenſus. Eius ſi vnum vel alterum exemplar expetis, proximè mittam. Gratulor verò mihi quod de nominatis duntaxat Amuletis dubites. Fallaciam cauſæ in multarum cauſarum concurſu facilè committi; libenter largior. Interim tamē non concludit tua inſtantia: quando contrà Amuleta ſic infers. Multi ſeruantur, qui nihil tale geſtarunt: E. Amuleta nullius vſus ſunt. Poſſum enim ſimiliter & ego colligere. Multi ſeruantur, qui nullis remediis præſeruantibus vtuntur: vel, nonnulli peſte correpti citrà remediorum vſum conualeſcunt: E. remedia tam prophylactica, quàm therapeutica ſunt ſupervacanea: Idem contrà totam noſtram Medicinam obiici poſſet. Vides itaque, quàm hæc illatio nihil planè contrà Amuleta obtineat. Cum *Gieſſæ* adhuc eſſem, Quæſtiones quaſdam miſcellaneas, & inter eas hanc quoque *de Amuletorum vſu* pertractaui, & numquid ea ex vſu ſint conſideraui. Perpendi vtrinque & rationes & auctoritates: ſteti nihilominus ab affirmantium parte, quæ mihi adhucdum valdè probabilior, poſtquam hoc ipſo præſenti tempore peſtilentiali verum eſſe didici, quod in tractatu meo ex *Ayrero* adduxi, ſcilicet concepto veneno diſſilire putamen nucis auellanæ, cui Mercurius ſit incluſus: Nam vt alia exempla, quorum aliquàm-multa proferre poſſem, prætercam, equidem cùm ante menſem controuerſia quædam, inter noſtros Chirurgos peſtilentiales exorta, à nobis Phyſicis ex mandato Senatus eſſet audienda & componenda; quem actum in pomærio, loco perflabili, inſtituebamus: Ecce! altero die diffracto putamine Mercurius effluxit. Idē accidit 1. *Dn. M. Danieli Hermanno* Diacono, poſtquam in loco fuiſſet infecto. 2. *Serzio* cuidam *Cauponario*, cum viſo funere perterritus eſſet. 3. *Meæ Vxori & Ancillæ* itidem diſruperunt; ſed non conſtat, An & vbi aliquid contagij hauſerint. Vim magneticam aliis quoque Amuletis contra alios morbos non eſſe omninò denegandam, Tute proculdubio confiteberis. In ipſa peſte bufo ſiccatus, quantoperè ad extrahendum venenum faciat, me etiam non monente noſti. Taceo alia. Lege ſis quæ *Strobelbergerus* in ſuo ſcripto Germanico *de Amuletis* habet. Inter ea illud mihi non vſque adeò improbatur, quando illos reprehendit, qui amuletis Arſenicalibus nulla Cordialia miſcere iubent.

Auctor ad dubium Sennerti de Amuletis reſpondet.

Putamen nucis auellanæ cui Mercurius incluſus, concepto veneno diſſilit.

Bufo ſiccatus ad extrahendum venenū conducens.

De *Araneo viuo* teſtæ auellanæ incluſo, & Amuleti loco è collo ſuſpendendo, atque à *Strobelbergero* præ cæteris ferè commendato, quid ſentias? proximè ediſſeras. *Ioh. Iunckerus* Medicus Schleuſingenſis, Scriptor nouitius, vt contra hoc, ita etiam reliqua Amuleta ex Arſenico, & Mercurio confecta, in ſuo *Medicamentorum ſimplicium aduerſus peſtem Catalogo* ſubinde vrget, & repetit illud Galeni; quod nullum emolumentum ex deleteriis vnquam ſperari poſſit. An ſatis rectè, tute diiudices.

De Araneo viuo.

An ex deleteriis emolumentum ſperandum?

De modo ſine igne calcinandi C.C. quid ſtatuas? & ſimul, vt placeant ea, quo contrà ipſum obiicit in hoc ipſo ſcripto *Strobelgeru*? proximè item edoceas.

De modo ſine igne calcinandi C.C.

Peſtis, vt peculiaris pœnæ diuinæ curam ſibi Deum reſeruaſſe, dum ſcribis, eo ipſo meo hiſce diebus finito Tractatui de certo & ſpecifico peſtis remedio, diſertè ſubſcribis. Cùm enim & viderem, & audirem, multos de certis remediis peſtiferis gloriari, & ea domi ſuæ parata venum exponere, & quæſtum cum iis exercere; facere non potui, quin horas ſucciſiuas in inquirendam ſuper hac re veritatem, collocarem. Ita in explicanda hac controuerſia me geſſi, vt primò omnium breuiſſimè remedia Theologica propoſuerim: ſecundo loco de politicis auxiliis diſſeruerim, tertiò denique Medicorum aduerſas opiniones ſuis vtrimque cùm rationibus, tùm authoritatibus communitas, in medium attulerim.

An certum & ſpecificum contra peſtem remedium detur?

Hinc alienas deciſiones, vtpote *Fallopij, Palmarij, & Schueteri*, examinaui. Tandem meam aſſignaui, cum annexo iudicio de nouiter ſubinde excogitatis remediis, & adiuncta inuectiua in Pſeudo-medicos, ac ſuperadditâ cenſurâ ſuper *Secretiſtas* (ita appello eos, qui ſua propalare nolunt) *Aſtraliſtas* (per hos illos innuo, qui Aſtralia duntaxat remedia crepant) & Lapidis Philoſophici glorioſos decoctores &c.

Quindecim quaternionibus nunc completur. Augebitur tamen per otium. Optarim, vt tuâ limâ expoliri poſſet. Oſtendi, cùm mihi valediceret, D. K. propridiè enim primùm abſolueram. Vereor, ne crabrones, eo ipſo, multos excitaturus ſim. Nimis enim liberè plurimos errores alios detego, & deteſtor.

Sed antiquum eſt veriuerbium: *Veritas odium parit.* Meque illud quod rogatus albis Studioſorum ſemper inſerere ſoleo, ſolatur;

Si rectè facias, ne cures verba malorum
Arbitrij non eſt noſtri quid quiſque loquatur.

Strobelgerus in dicto ſcripto Germanico pro certiſſimo, & probatiſſimo remedio Antipeſtifero Theriacam commendat: quâ in re *Heurnium*, ſi rectè memini, ſequi videtur. Scis quanta circa hanc ſit inter Auctores diſcrepantia: Neque etiam ego citrà diſcrimen ipſâ vti velim. Tutius herclè eſt *Fracaſtorij Diaſcordium* ex aqua nucum, & oxyſaccharo Bezoardico propinatum: cuius pluries, vti & puluerum cum ſudoriferorum, tum cæterorum, non infelici ſucceſſu (modò tempeſtiuè conſilij petendi causâ me acceſſerunt) per Dei gratiam feci periculum. Deſcriptiones à D. K. habere poteris, ſi D. R. eas non communicauit.

Theriaca an contra peſtem certum remedium?

Diaſcordium Fracaſtorij.

Tu an *Strobelbergero* aſſentiaris? ſcire velim. De Metallicis remediis, an hodiè in eandem opinionem, in quam ante duodecennium, inclines? quod nimirum illis deſit vis veneno reſiſtendi; proximè ad me perſcribas. Id autem tum temporis, vel ex eo patere exiſtimabas, quod Alexipharmaca è vegetabilibus petita, etiam poſt ſudoris prouocationem, per plures dies, vt ex curatione peſtis notum, propinentur, eo ſaltem fine, vt veneno, ſi quod ſuperſit, reſiſtant, etſi ſudores tum non moueant: id quod cum metallicis non faciamus. Hæc ratio an ſatis firma ſit, diligentius diſpicias.

An metallicis remediis vis veneno reſiſtendi deſit?

Quod ſi autem & horum vſus vegetabilium inſtar continuaretur? numquid non æquè proficua futura cenſebis? Dubito ſanè & ego de facultate ipſorum alexipharmaca? nullam tamen firmam rationem comminiſci adhuc poſſum, quâ contrarium adſtruam.

De facultate Alexipharmaca.

Si è Venenatis parata obiiciam: Eccè! inferri protinus poterunt inſtantiæ loco trochiſci viperini, oleum Scorpionum, & Araneorum &c. Quin & illud Plinianum ex *lib* 27. *cap.* 2. huc transferri poſſet, quando Antiquorum curam, diligentiámque nos non ſatis venenari poſſe ſcribit: eò, quod cum conſtet omnium venenorum ocyſſimum eſſe *Aconitum*, & tactis quoq; genitalibus fæminini ſexus Animalium eodem die inferre mortem: id tamen in ſalutis humanæ vſus vertere, ac Scorpionum ictibus in vino calido datum aduerſari, experiendo didicerint. Nimirum, ea eſt natura, inquit *Plinius*, vt hominem occidat, niſi inuenerit, quod in homine perimat. Cum eo ſolo colludatur, velut pari intus inuento ſolo. Hæc pugna eſt, cùm venenum in viſceribus repererit: exitialia ambo cùm fuerint duo venena in homine commoriantur, vt homo ſuperſit. Hæc *Plinius*.

Plinius de Aconito.

Peſtis necdum ceſſat planè. Serpſit in vicina oppida, ciuitates, & pagos; vt metuam ne anno ſubſecuturo multò grauius nos affligat. Quæ, quia in manus ſic labimur Domini, potius, quàm reliquæ Cardinales pœnæ expetenda. Quartanæ & nobis frequentes ſunt.

Iacobi du Pons ſcriptum contra licentioſam Venæſectionem Lugduni Gallorum Anno 1600. apud *Ioh. Pilleholte* in 8. editum eſt. Miſi ante aliquot annos Tibi vtendum. *Sebaſtianus Sleſcovius Medicus Cracouienſis l.* 1. *praxeos phlebotomiæ c.* 6. §. 8. ita hac de re diſſerit. Cacochymiam venarum ad vaſa ſectâ venâ minuere, tutum eſt, ſi copiæ, ac virium ratio habeatur. De Cacochymiâ verò ad vires valdè dubito; num quoque poſſit abſque aliquâ virium iacturâ celebrari phlebotomia: quare nec cuiquam Author eſſe volo ad ineundam. Et rurſum §. 9. Omnis Cacochymiæ, quæ in venis condita eſt, vitiis vna ſectio venæ expeditè ſuccurrit, iiſque liberat; ſi illinc, non autem viſcerum vitio genita eſt. Tunc enim præſtantior, & accommodatior eſt Purgatio. Tibi vt arrideat iſta deciſio, proximè ſignifica.

An ſectio venarum cacochymiam minuat?

Num omnis morbus contagioſus & malignus cum putredine coniunctus primò ſudoriferis & poſtmodum alterantibus,

An omnes morbi contagioſi primò ſudoriferis ſint oppugnandi?

bus, purgantibúsque sit oppugnandus? (quo nomine Tractatum tuum *de Scorbuto* reprehendisse audio *Gregorium Martinium*, Antagonistam tuum) ex me quæris. Omnem hoc nō admittere, vel lues Venerea docere possit. Videantur etiam, quæ contrà sudoriferorum vsum, vel in ipsa peste adducit in Disputationibus & Epistolis Medicinalibus *Erastus*. Quæ tametsi in peste non satis valida sunt; facilè tamen ad alios morbos accommodari possunt. Profectò hîc locum habere videtur illud *Galeni*; multa scilicet sæpenumero sibi fingere Rationem, quæ eludat deinceps experientia. De quo ipso pluscula à me dicta sunt in Notis *ad Petroselinum* super Collectanea de *Mithridatio Mutoni*.

An ex terrore aliquis peste corripi possit?

Quæris porrò: An quis ex terrore, non ob pestem, sed alia de causa, peste corripi possit? Aio ego. Causam quæris? Dico, igniculos pestilentiæ conceptæ, & in corpore detilescentes, terrore excitari, & in actum quasi deduci. Hos enim benè multo tempore intrà corpora quietos ac sopitos latitare posse, apud me extrà omne est dubium. Respondet etiam Experientia. Nam vt de exemplis à me obseruatis (dum nonnulli de gradibus lapsi, aut alio modo perterriti, paulo post ægrotare cæperunt, & breui inde non sine suspicione pestis mortui sunt) nihil scribam; Historia certè, quam *Follinus* in *Amuleto Antoniano l. 1. problem. 4. sub finem*, & rursum duæ aliæ, quas idem *probl. 5.* recenset, fidem luculentam faciunt. Quo te ablegatum volo. Quis itaque dubitet? Virum illum Calbensem ob pestis metū Akam primùm, mox ob errorem à milite aduentante sibi incussum ad vos concedentem, tumore instar oui columbini, etiam maiore, post febrim in sinistro inguine, tertio, vel quarto morbi die oborto, sexto, vel septimo morbi die inopinatò mortuum esse. Nec refert, quod ipse prætendit, cum nullo infecto se conuersatum fuisse; possunt enim aliundè insciis semina pestilentiæ sæpenumerò communicari: Nam vt de nostra saltem peste dicam; sub primum ipsius initium, cùm vix viginti, aut paulò plures ædes occupasset, notam exactè, quâ ratione per contagium ex vno loco in alium esset translatum: Nunc postquam latius sese propagauit: nec homines in infectis ædibus sese continent, sed impunè euagantur, miramur quidem si nouas ædes inuadat, vnde eò pestis semina peruenerit: Verùm mirari non debebamus propter licentiosam, & refractariam disciplinam. Monui toties, occludendas esse ædes infectas, vt iam monitionum pigeat, ac tædeat. Illi excusant, qui rectè monita exequi debebant.

Semina pestilentiæ absque conuersatione infecti communicantur.

De Rosa in cruribus efflorescente.

Sanè antequam *Rosa* in cruribus effloresceat, Bubones in inguinibus primum erumpere, eosdémque posteà euanescere; non peregrinis saltem, sed meopte etiam exemplo, dum VVittebergæ in tuismet ædibus *Rosâ* in sinistro crure corriperer, testari possum. An intrò repressa in viro quinquagenario maiore, mortis causa esse potuerit? ego quidem non planè negauerim. At doceri prius oportuerat 1. solam *Rosam* extitisse, 2. eandémque initio repressam fuisse. Suspicor itaque potius, mortem seminariorum pestilentium in loco infecto contractorum, & ad vos vsque transportatorum, fuisse sobolem.

Casus mirus.

Audi mirimum casum tibi nec lectum forsan, nec auditum prius vnquam. *Ioh. Carolus Dn. Stephani Iesseny*, relictus Filius duodecennis, rari & excarnis habitus, à biennio hinc, postquam vitricus cum familia, meo consilio vti cæpit, febribus ex affecto, & tumido Liene oriundis, nunc Quartanis (iisque modò simplicibus, modò duplicibus) nunc Tertianis, (quæ & ipsæ vel simplices fuere, vel duplices) correptus, rarò ab his immunis fuit. Per mensem quasi ante mortem parciùs edere, at vehementius, noctu præsertim sitire visus est. Vrinæ sanorum, prout ista fert ætas, similimæ extiterunt. Imperabantur varia ad sitim fallendam excogitata: sed frustrà omnia. Ecce enim cùm biduò ante obitum pro more ipsum visitarem, ipsemet cum matula obuiam mihi procedens, facie iam tum præ hesternâ conspiciebatur mirè collapsâ, oculis concauis, & circulo subliuido cinctis. Miratus tam subitaneam faciei mutationem, interrogaui ecquid malè haberet? Ille verò nihil præter intolerabilem sitim accusauit. Pulsus naturali paulò erat celerior. Vrina prioribus non absimilis, extrema frigidiuscula potiùs, quàm calida. Consternabar non parùm: maligni enim aliquid subesse ratus, (quandoquidem pestis hinc inde grassabatur grauius) Bezoardica ordinaui, iuxtàque internum æstum restringentia præscripsi; sed incassum omnia. Vna enim sitis totam complebat morbi fabulam: quæ tam erat irrestinguibilis, vt poculo vixdum ab ore remoto, protinus clamaret; potum, potum.

Quia itaque præ nimio potu ventriculus distendebatur, vomitus quandoque infestabant. Sed nihil, præter assumpta, reddebatur, eaque non alterata. Interrogatus, nunquid ardorem aliquem circà ventriculi regionem persentiret? fundi locum ostendit: vehementem itaque inflammationem isthic subesse conieci, quam præter locum affectum ardore continuo afflictum ac sitim inexplebilem, Febris mihi antehac nunquam obseruata, *Lipyria* abundè monstrabat. Quid fit? Tertio, à decubitus initio, die circà meridiem animam Creatori suo reddidit; postquam prædictis symptomatibus totus eneruatus, ac paraphrenesi quadam correptus, paucis antè obitum horis fuisset. Manu ventriculi regioni admotâ, pulsationis quendam sensum conspicuè deprehendi. Prædixi, si post obitū cadauer aperiretur, singulare quid circa ventriculi fundum nos inuenturos esse. Annuerunt itaque; cùm vt tam repentinæ atque inexspectatæ mortis causam cognoscerent, tum vt suspicione Infectionis domum suam liberarent. Res mira! cadauer tam erat emaciatum, vt viuum quasi dicere potuisses sceleton, cute paucissimâ intertextâ carne, obductum. Postquam pectus initio contemplaremur, pulmo sinister apparuit liuidus, ad gangrænam iam tendens. Vbi inferior venter dissecaretur, cutisque primùm cum musculis excarnibus amoueretur, sub peritonæo, quâ Lien situs est, nondum dissecto nigri quid subesse conspeximus. Eo disrupto, Lien subturgidus in conspectum prodiit, ac ponè Lienem in ipso ventriculi fundo Gangræna tam grauis, vt ipsamet ventriculi substantia in atrum, ac fœtidissimum succum protinus difflueret.

Omentum ferè absumptum; intestina à flatibus & potu turgida, mesaraicæ turgebant & ipsæ, simulque ex colore liuido Gangrænæ iudicabantur vicinæ. Habes, mi *Sennerte* & morbi prægressi, & in demortui Cadauere repertorum Historiam. Vidistin' aut legistin' vnquā similem? Lubet ex ea de nonnullis quærere, 1. An ex siti illa diuturna præcedente tale quid suspicari quis potuerit? 2. Numquid Gangræna ista præcaueri forte valuerit? 6. Quibus remediis id faciendum fuerit? 4. Quæ causa ipsam excitauerit? 5. Quomodo labes tam citò & pulmonibus sursum, & Mesaraicis deorsum cōmunicata sit? 6. An Febris, quàm subesse pulsus ferè vnicus coarguit, vera Lipyria fuerit. 7. Quomodo pulsatio admotâ manu deprehendi potuerit? cùm arteriæ ventriculo insertæ admodum exiles sint, &c. De his, vt primâ occasione sententiam tuam ad me perscribas, oro. B. V. & à nobis salue. Dab. Bresæ d. 24. Nouembr. Anno 1625.

Auctoris de casu præcedenti quæsita.

EPISTOLA XCVI.

PERIOCHE.

1. *Auctoris de Amuletis iudicium.* 2. *Emolumentum ex deleteriis sperari posse quomodo probatur?* 3. *An modus calcinandi CC. cum igne illi qui sine igne fit, sit præferendus?* 4. *Diascordium Fracastorij an Theriacæ præferendum?* 5. *Auctor ad quæsita Doringij de casu mirabili Ioh. Caroli respondet.* 6. *An moschum & ambram fœminis liceat exhibere?*

D. MICHAELI DORINGIO

DANIEL SENNERTVS, D.

Auctoris de Amuletis iudicium.

SDebeo proximis tuis adhuc responsum *Clarissime Dn. Affinis & Compater honorande*, sed vt id iam pleniùs exsoluam, curæ non sinunt. *Amuleta* quod attinet, quorum in tractatu tuo *de Peste* meministi, ipse video, negatiuè contra remediorum vsum non posse concludi; Contra tamen, quod Amuleta, vel alia prosint, etiam certò asseri non potest; nisi exhibeatur, ab Amuletis effectum illum prouenisse. Cuius rei indicium cùm afferas rupturam testæ auellanæ, id non improbo. De aliis tamen argumentis etiam porrò cogitandum erit. In hoc verò & *Tibi* & *Strobelbergero* assentior, Amuletis istis cardialia admiscenda non esse. Si enim ratione similitudinis venena ad se trahere debent: cur ista vis Alexipharmacis impediatur? Emolumentum ex deleteriis sperari posse, vel Scorpius vulneri à se inflicto impositus docet. Cur modus calcinandi C C cum igne illi qui sine igne fit, præferendus sit, non video: neque enim ab Empyreumate suas vires CC. acquirit, sed ab innata vi, quæ cùm sine igne præparando, minus dissipetur, hunc modum illi præferendum puto.

Emolumentū ex deleteriis sperandum.

De modo CC. calcinandi.

Si quid tamen probabilius habes; illud audire cupio. Tractatum tuum de specifico pestis remedio vbi edideris, videre illum gestio. Mitto adhuc vnum exemplar Tractatus mei de Dysenteriâ, quod amico alicui, cui libet, meo nomine offeras.

Diascordium Fracastorij an Theriacæ præferendum.

Diascordium Fracastorij cur Theriacæ præferendum sit, causam non video. Verùm de Theriacæ viribus, vt & de metallicorum remediorum in peste vsu, nihil iam ad te scribere possum, nisi prius in eo conuenerimus, quo siue caro viperina Theriacæ admisceatur. Quid olim ea de re senserim, in *Tractatu meo de peste, seu de febribus* exposui. Si alia tua est opinio, eam mihi aperias, vt cogitandi hac de re ansam amplius habeam. Pestis apud nos in suburbio vnam domum occupauit, sed ibi rursum omnia tuta. Nuper & alteram in vrbe. Et ex parte casum illum, quem de ciue Calbensi nuper proposui, euentus explicauit: Reuerà enim peste laborauit, & interea quatuor in ædibus illis peste exstincti sunt. Sic sæpè quærimus τὸ διότι, cum τὸ ὅτι nondum sit certum. Reliquit enim ille domi, cùm VVittebergam fugeret, puerum peste mortuum, quod interea resciuimus; etsi ille strenuè negaret, se cum quoquam peste infecto conuersatum fuisse. Deo gratias ago, qui me à contagio illo defendit. Historia morbi *Ioh. Caroli Iessenij* notatu digna est. Vtinam in Germaniâ hic mos inolesceret, vt cadauera sæpiùs aperirentur. Multa obseruaremus, quæ coniecturâ nullâ assequi possumus.

Auctor ad quæsita Doringij de casu mirabili Ioh. Caroli respondet.

1. Sitis illa diuturna præcedens inflammationem quidem arguere potuit, sed reliqua omnia significare non potuit. 2. 3. Gangrænam illam incurabilem fuisse puto: si enim in externis non nisi difficulter curatur; quid de internâ speres? 4. Causam fuisse puto putredinem & corruptionem humorum, qui aliquot iam annis in Liene cumulati fuerunt. 5. Ob ξύρροιαν illam, vaporibus putridis Lieni, & mesaraicis facilè malum communicari potuit. 6. Febrem illam Lipyriam fuisse non dubito. 7. Pulsationem arteriarum non in ventriculo fuisse puto; sed in Liene, qui eas sat magnas, & copiosas habet; itaque ipse non rarò in hypochondriacis eam deprehendi etiam citrà febrem.

An moschum & ambram fœminis exhibere liceat?

Cæterùm, quid tibi videtur, an *Moschum & Ambram* fœminis exhibere liceat. Exhibet confectionem Alkermes *Louyse Bourgeois m Hebammem Buch*. Et licet fœminæ nonnullæ, horum odorem ferre non possint: tamen alia ratio videtur esse medicamentorum horum intus exhibitorum. Verùm plura iam non licet: Interim benè vale cum tuâ. VVittebergæ 10. Ianu. Anno 1626.

EPISTOLA XCVII.

PERIOCHE.

1. Auctor obseruationes suas Doringio communicandas exoptat. 2. Domum se ex consensu Senatus comparauisse significat. 3. De negotio Monouiano inquirit.

D. MICHAELI DORINGIO, *GREGORIVS HORSTIVS, D.*

Si ex voto viuis, *Vir clarissime, & excellentissime, Fautor, & Amice plurimùm colende*, gaudeo: me quod attinet cum familiâ, Deo gratias ago, qui imposterum ex vtraque parte nobis adsit.

Auctor obseruationes suas Doringio cõmunicandas exoptat.

Obseruationes meas lubens communicarem, si daretur occasio perferendi. Si quem habes Augustæ, vel Norimbergæ, cuius operâ ad vos transmitti possent, nomen istius significa. Faxo, vt breui transmittantur, sumptibus meis hîc impressæ sunt, sed non absque meo damno.

Domum se comparauisse significat.

De negotio Monauiano inquirit.

Domum hîc ex consensu Senatus propriam mihi 3000. fl. comparaui, non amplam admodùm, sed in centro ciuitatis vocationi meæ accommodatam, in quâ exornandâ per æstatem hanc laboraui: Faxit Deus vt sumtus in hanc collati, mihi, meisque melius cedant, quàm illi, quos in ædibus conficiendis Giessæ consumpsi. Optimè vale, & quomodo negotium Monauianum se habeat, mihi quamprimùm significa. Dab. raptim Vlmæ 25. Octob. Anno 1625.

EPISTOLA XCVIII.

PERIOCHE.

1. Auctoris de negotio Monauiano iudicium. 2. Eiusdem pro morbo Gallico remedium. 3. Auctor cur vsum Mercurij reformidet? 4. De carmine Stoltziano. 5. De auro potabili varia quæsita. 6. An detur aurum potabile? 7. Aurum potabile quid sit? 8. Quodnam sit menstruum appropriatum quo aurum verè potabile reddatur? 9. An aurum potabile Panaceæ rationem iure sustinere possit? 10. De Catholico Philosophorum.

D. GREGORIO HORSTIO, *MICHAEL DORINGIVS, D.*

Auctor de negotio Monauiano.

Doleo equidem *Cl. Vir, Amice honorande*, negotium illud Monauianum, tantum tibi facessere negotij. Optarim, vt è labyrintho isto te extricare possis; Ego quidem haud video, quo pacto id fieri possit. Lætiora, & vtiliora mallem: sed scribendum, quod res est.

Eiusdem pro morbo Gallico remedium.

De vsu Mercurij.

Cæterum vt de Themate aliquo Medico pauca quædam aspergerem, tuarum Epistolarum Medicarum lectio persuasit. Inprimis igitur compendiosum tuum Gallicos curandi modum cognoscere aueo. Ego hactenus *decocto ligni cum china, sarsa pariglia, & ligno sassafras*, adiectis *passulis, sem. frigidis maioribus, rad. cichorij* & similibus, non infelici per Dei gratiam successu vsus sum. Vsum *Mercurij* ex eo tempore, quo dulcis olim tam malè mihimetipsi cedebat, reformidaui semper; acquieuique, vt in huius, sic & aliorum morborum curatione, in vegetabilibus vtplurimùm, violentiora metallica non quidem contemnens, sed ceu minùs naturæ familiaria aliis paulò confidentioribus relinquens.

De Carmine Stoltziano.

Carmen *Stoltzianum*, labores Chymicos à D. *Stromajero* cum *Stoltzio* intrà bimestre exantlatos describens, cum voluptate singulari perlegi. Miratus verò non tam *Stoltzij* in iis exprimendis laudandam dexteritatem, quàm in tam exiguo tempore eos absoluendi mirandam, & vix credendam celeritatem. Quanquam verò de pillulis quædam mouere possim; iis tamen in præsentiarum sepositis, vnum duntaxat (quod *Stoltzio* quidem postremum, mihi verò primum locum obtinere visum est) è toto grege seligere, & de auro potabili nonnihil ex te quærere placet.

Auctoris de auro potabili quæsita.

Hoc autem vt facerem, *Pansa* noster, vel rectius chartha ipsius, decursâ æstate de auro potabili sine corrosiuo parato, & (vt scribit) non reductiuo, publicata, & inter homines non alio, quàm circulatorio more sparsa, Auctor extitit: cuius præparandi rationem ab errone quodam, è pago propè Lipsiam oriundo, & è Suecia ad non antè annum quasi appulso, homine temerario, edoctus est; ipse aliàs operationum Chymicarum non admodum gnarus existens. Sequentia igitur problemata vt proximè mihi expedias, pro amicitiâ nostrâ te rogo. 1. An detur aurum potabile? De hoc enim primùm vt subdubitem Sala in causa est, Chymicus equidem, vti non tam ex Aphorismis Chymiatricis & Chrysologia, quàm aliis ipsius scriptis patet, non contemnendus: Legi, quæ contra cum scripserunt cum Laurenbergius, tum pro Laurembergio Schroderus quidam. At num per omnia Salæ satisfecerint, tute videris. 2. Excipit præcedens quæsitum haud immeritò alterum, quod est: Quid reuerà sit aurum potabile? Nempe, an tota auri substantia, siue corpus, potabile reddi queat? an verò sola tinctura, vel sulphur ipsius extractum, auri potabilis nominationem mereatur?

1. An detur aurum potabile?

2. Quid reuerà sit?

Si illud: numquid citrà præuiam calcinationem crudum à menstruo non corrosiuo, (quid hoc nomine indigitem, facilè subolfacis) solui, & in pristinam naturam irreductile fieri valeat? Cum menstruo quin Alembicum transcendere possit, non dubito. Si hoc: calcinationem præmittendam, & in corpus prius id reduci non posse, facilè concessero. 3. Cum aurum per se ac ex se non sit liquidum, adeóque de se sine humidi alicuius admistione, liquorem nullum effundere possit, quæritur iterum; quodnam sit menstruum appropriatum, quo id verè potabile reddatur. Hic Rhodus, hic salta.

3. Quodnam sit menstrunm appropriatum quo aurum verè potabile reddatur?

Sanè me non latet, quàm varia Auctores commenti sint menstrua; at num omnia vsui Medico æquè idonea? Tute dispexeri.

dispexeris. Notus est per totam proculdubio Europam auro suo potulento Anglus ille *Antonius*: eo tamen quod Vlmae paratum canit *Stoltzius*, multò dicitur esse melius, ac praestantius. Quis ergo id cognoscendi desiderio non teneatur, & afficiatur. 4. Scis, *mi Horsti*, quàm liberales soleant esse Chymici in ebuccinandis suorum remediorum viribus, ita vt calentia adhuc à furno, neque adhucdum in vsum vocata mirè extollant, atque incautioribus imponant. Non praeter meritum ergò rursum quaesierim: Num Aurum, si quod verè datur, potabile Panaceae rationem iure sustinere possit. Nolo quicquam in contrarium obiicere; sed aueo tuam sententiam audire. Quid enim de remedio vniuersali sentiam, è *libello meo de Medicinâ, & Medicis* Geissae olim publicato dudum cognouisti. Rectius nisi me omnis fallit opinio, nomen istud mereri videtur, *Catholicum illud philosophorum*, à *Libauio* in *Cistâ Medicâ*, tuo indultu, & impulsu rei medicae bono per *D. Ioh. Hornungum* publici iuris factâ, descriptum *Epistol.* 75. Atque hoc sine dubio vsus fuit Panacearius ille Assyluanus ad miraculum vsque feliciter in omni morborum genere, vti ex aliorum famâ suspicatus est *Libauius ibidem Epistolâ* 24. sed tantisper solummodo vsus, donec confluxu facto, & puluere consumpto, frustrà pretio & precibus, promissisque Nobilem illum Venetum, magnae in Chymicis peritiae, & exercitationis (cui ministrauerit) fatigaret, & ad Cinabaris commentum sese conuerteret, atque ita mutato medicamento fucum faceret.

4. An aurum potabile Panaceae rationem iure sustinere possit? Catholicum Philosophorum.

In ignis regimine isthic nonnihil desidero. Tu, mi amantissime *Horsti*, si me in hoc paulò planiùs informare potes, vt meae de te expectationi, pro veteri nostra amicitia, viriliter satisfacias, atque ad praemissa quaesita quamprimùm respondeas apertè, ac sine aenigmatibus, etiam, atque etiam oro. Constabunt tibi mea vicissim officiola. Bene vale, & me porrò ama. Dab. Bresl. die 3. Nou. Anno 1626.

EPISTOLA XCIX.

PERIOCHE.

1. Auctor de nuptiis peractis Doringium certiorem facit. 2. Filium dysenteriâ extinctum dolet. 3. Pro voto & munere nuptiali Doringio gratias habet. 4. De Electuario Alexipharmaco & confectione liberantis Austriaca pauca monet.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SPeregi tandem cum Deo bono, *Clarissime Dn. Affinis & Compater honorande*, Nuptias. Verùm gaudium, quod hisce solennitatibus proprium esse solet, turbauit inopinatus dolor & luctus ex obitu Filij mei *Christiani* ortus. Serpit hîc pestis, grassatur verò & hactenus non paucos trucidauit, praesertim infantes & iuniores, dysenteria. Corripuit eadem superioribus septimanis filiam meam *Margaritam*, sed leniter, vt decumbere opus ferè non habuerit. Vbi ea conualuit inuasit eadem *M. Danielem*, qui ad tertiam septimanam decubuit, & tandem cum Deo conualuit. Vbi is conualescere incepit, corripuit eadem grauissimè Filium meum *Christianum*, vt vix nullum horae quadrantem totis nouem diebus in lecto quiescere potuerit. Vnde viribus deiectis die nono animam Seruatori suo reddidit, sub ipsis meis nuptiis: Ita nullum gaudium in rebus humanis solidum & perpetuum. Tibi verò & pro pio voto, & pro munere nuptiali gratias habeo. Respondit etiam tandem, quod hactenus non factum ad litteras meas inuitatorias, & satis humaniter *Dominus Seuerinus Schato*, addiditque donum nuptiale, Nummum aureum 14. Ducatorum Vngaricorum. Blaufusianae fratrem nondum vidi. Antidotorum nostrorum descriptionem, vt iam mitterem, alia domum vix reuerso negotia occurrentia impediuerunt. In curatione efficax inueni Electuarium Alexipharmacum meae descriptionis. In praeseruatione Confectionem liberantis Austriacam in Norimbergensi dispensatorio. Dabo D. K. hoc negotij, vt medicamentorum nostrorum descriptionem ad te mittat. Anthorae vires non sum expertus. Bene vale. VVittebergae die 3. Septemb. Anno 1626.

Auctor de nuptiis peractis Doringium certiorem facit.

Filium dysenteria extinctum dolet.

Electuarium alexipharmacum Auctoris.

Confectio liberantis Austriaca.

EPISTOLA C.

PERIOCHE.

1. Electuarij praeseruatiui Auctoris descriptio. 2. Diascordium eiusdem quomodo conficitur? 3. Puluis pestifugus quomodo? 4. Aqua theriacalis quomodo? 5. Auctor in suo de pestis grassantis indole & causa tractatu quomodo procedat? 6. De modo C. C. sine igne calcinandi iudicium Sennerti sollicitat. 7. De auro potabili Sennerti. 8. De solutione auri per liquorem insipidum. 9. De Catholico Philosophorum Libauij Iudicium Sennerti requirit. 10. Quae in eius descriptione desiderat recenset.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SDe obitu Filij *Christiani, Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, ex animo tibi condoleo: de feliciter verò transactis nuptiis, vti & recuperatâ per Dei gratiam reliquorum liberorum valetudine, laetor, atque gratulor. Pestis nostra, quae nuper mitescere visa est, hoc pluuioso & inconstante caelo circà Nouilunium nouas domos inuadere deprehensa est. Deus eam porrò à Nobis clementer funditus auertat.

Vt Calumniatoribus nonnullis satisfieret; quatuor alia remedia ordinaui: quorum hae sunt formulae. I. Electuarium nostrum praeseruatiuum. ℞. *Theriacae Germanicae, diascordij Fracastorij* an. ℥. iij. *spec. liberant. Ferdinandi, puluer. alexipharmac. Montagnanae*, an. ʒ. iij. *cum oxysacchar. Bezoardic.* q. s. F. instar opiatae. Qui poposcerit, iis pro qualibet ℥. j. adde *ol. zedoariae, cortic. citri* an. gutt. ij. *angelicae* gutt. j. M. diligentissimè. II. Diascordium nostrum. ℞. *Diascordij Fracastorij* ℥. iv. *pulu. rad. ieruae, antitorae* (in huius defectu sumatur tantundem *ieruae*) an. ℥. ß. *myrrhae el. macis aceto praeparat.* an. ʒ. ij. *boli Armeni praeparat.* ℥. j. *extr. scordij* ʒ. iij. *tormentillae* ʒ. ij. *verbenae, cardui benedict.* an. ʒ. j. ß. *salis scordij* ℈. iv. *cardui benedicti, verbenae*, an. ℈. ij. *ol. è seminib. citri express.* ʒ. ij. *camphorae* ℈. iv. *cum syrupo de succo scordij* q. s. F. instar opiatae: adde pro qualibet ℥. ß. *Elixir proprietates* ℈ ß M. in vase terreo. seruetur que pro communi vsu in vase simili. III. Puluis pestifugus noster. ℞ *Spec. diascordij Fracastor. s. opio, puluer. alexipharmaci Montagnanae* an. ℥. j. ß. *C. C. vstl & praeparat.* ʒ. vj. *rad. ieruae, antitorae* (in defectu eius substituatur *ierua*) an. ℥ ß. *tormentillae, Imperatoriae aceto praeparat. macis aceto praeparat. myrrhae el. sem. citri* an. ʒ. ij. *salis scordij* ʒ. j. ß. *verbenae* ℥. ß. *camphorae* ʒ. j. M. IV. Aqua theriacalis nostra. ℞. *Diascordij nostri*, ℔. j. *theriacae Andromachi* non admodùm rec. *mithridatij Damocratis* an. ℥. iij. *rad. chelidonij maj.* ℥. j. *sem. citri, ruthae* an. ℥. j. *flor. calendulae* M. j. *aq. nucum destillat.* ℔. vj. *aceti Bezoardici* ℔. ij. *succi limonum* ℔. j. commista in vitreo vase ponantur in loco calido, quotidiè aliquoties agitando; dum menstruum extrahendorum essentiam plenè imbiberit. Conscripseram breuem tractatum appendicis titulo publicandum; in quo aphoristicè pestis nostrae indolem & causam exposui; Scriptionis praedictae Appendicis, atque nouorum istorum remediorum ordinationis rationes reddidi; Facultates, Dosin & vsum eorundem monstraui; Ciues prudentiae admonui; ac ne vsum remediorum procrastinarent, temerè periculo sese aliosve exponerent; cuiuis Medicum se profitenti & sua arcana iactanti, crederent; ad Antimonialium & Mercurialium purgantium vsum se persuaderi paterentur, in emittendo sanguine imprudenter se gererent; aedes infectas impurgatas relinquerent, & quae huius generis sunt alia diligenter admonui. Eum quod domi hactenus detinui nec in publicam lucem produxi, causa quaedam priuata obstitit. Interim ob defectum exemplarium priorem rectiùs, vti spero, recudi curaui: cuius duo exemplaria mitto, quae vt boni consulas oro. Experire, si ita lubescit, mea ista noua remedia, vix facti poenitebit. *Electuarium praeseruatiuum* certè memorabilia edidit specimina.

Electuarij praeseruatiui Auctoris descriptio.

Diascordium eiusdem.

Puluis pestifugus.

Aqua theriacalis.

Tractatus Auctoris de pestis grassantis indole & causa.

Annus iam praeteriit, cùm de modo C. C sine igne calcinandi te interrogarem, simulque iudicium tuum super iis. quae contra talem calcinationem in medium attulit *Strobelbergerus in Germanico suo tractatu de peste*, à te peterem. Respondisti quidem ad posterius; sed prius (nescio an obliuione, an datâ operâ,) sicco planè pede praeteristi. Quare cùm lectio

forma

De modo C. C. sine igne calcinandi iudicium Sennerti sollicitat.

formularum vestrorum remediorum, calcinationis istius memoriam mihi refricuerit; facere non potui, quin, vt eam proximâ occasione me edoceres, officiosissimè te rogarem. Sanè notus est mihi vnus atque alter modus: scire tamen vellim, quem tu præ cæteris sequaris, quaque dosi calcinatum exhibeas. Vis innata C. C. sine igne quod minus dissipetur, illud fortassis dubium reddere possit, quod vtrobique expetatur calx: qui finis si obtineri debeat, æqualem vtrique assumptionem humidi glutinosi, atque oleosi, nec non salis volatilis segregationem præcedere oportebit. De quo tu acutiùs cogitabis.

His diebus, cum *Tractatum tuum de scorbuto* euoluerem, incidi in aquatum sub meo nomine descriptarum formulas. Inueni igitur in posteriore etiam (de prioris enim errato dudum à me monitus es) insigne sphalma, dum rad. helenij, & chelidonij maior. pro sex drachmis, totidem vnciæ positæ sint. Hoc ergo, vt corrigas, & de eo alios moneas, oro.

De auro potabili Sennerti.

Ecquid de tuo fit auro potabili? quod te elaboratum esse, aliquando scripsisti: de hoc vt mentionem iniicerem lectio carminis *Stoltziani*, quod *D. Horstius* suis Epistolis Medicis inseruit, nuperrimè ansam præbuit. Scripsi eademmet de re ad ipsummet *Horstium*. Quicquid responderit, si scire desideraueris, vt id scias faxo.

De solutione auri per liquorem insipidum.

Vt placent etiam illa? quæ de solutione ☉ per liquorem insipidum sibi visum scribit *in animaduersionibus super aphorismos Chymiatricos Salæ* N° 5. 6. & 21. De tali remedio, vt hactenus diligentius, quàm longo ante hac tempore cogitarem, *Pansa* noster malitioso suo, & calumnioso scripto de auro potabili, decurso vere edito, & Agyrtarum in morem, inter homines quà publicè, quà priuatim sparso, me exstimulauit. Addidit verò calcar *Francisci Antonij* libellus Philosophicis obseruationibus refertissimus. Nec minus momenti huc contulit optatus auri in pollinem subtilissimum per læuigationem super marmore reducti pluries à me obseruatus successus: de quo aliàs etiam nonnihil scripsi. Quis ergo decantatissimæ istius Medicinæ amore non capiatur? Tu si me in eâ acquirendâ iuuare potes, ne quid, quod ab amicitia nostra alienum sit, intermittas, peto.

De Catholico Philosophorum Iudicium Sennerti requirit.

Legistine quæ *Libauius in Cistâ Medica Hornungi epist.* 75. de Catholico Philosophorum ad *D. Sigism. Schnitzerum* scripsit. Ecquid verò de eo tibi videtur? An non possit & nomen, & vires Prætoriani illius pulueris, (de quo ante pauculos annos tu ad me, occasione à tam feliciter curato cancro desumptâ, quædam exarabas) optimo iure sustinere? *Libauius* existimauit, Panaceam illam Anvvaldinam initio nihil fuisse aliud, quam hoc ipsum remedium, vti videre est *ibidem Epistolâ* 24. Hoc quin insignium, & mirandarum in Medicinâ virium, futurum sit, non valde ambigo. De eo tamen quid sentias, scribas velim. Ego in descriptione nonnulla desidero.

Quæ in eius descriptione desiderat, recenset.

1. Quâ proportione antimonium & Mercurius sublimatus miscenda sint? 2. An crudum antimonium vel eiusdem Regulus sumi debeat? 3. Annon additione farinæ & tartari Butyro fætor concilietur. 4. An quod in Vostro concreuit cinnabrium, rectè liquori misceatur? 5. An hæc aqua sit Philosophorum permanens nec manus madefaciens? siue quod idem est Mercurius Philosophorum. 6. An præstet natiuum, quodque nullum ignem passum est, Aurum sumere? *Cocheimius* in tractatu, qui inscribitur, *Errantium in rectam & planam viam reductio, c.* 9. diuersum sentire videtur. Idem patet è *Fr. Basilij* scripto, *Offenbahrung der Verbergenen handtgrieffe*, vbi de primo labore agit. 7. Quæ Athanoris forma intelligatur? 8. Vt ignis regi debeat, & si quæ præter ista, sunt alia. De istis proximè mentem tuam mihi exponas obsecro. Plura iam non addo; sed te cum tuis optimè valere, atque à nobis officiosissimè saluere iubeo. Dab. Breslæ die 20. Nouembr. Anno 1626.

DANIELIS

DANIELIS SENNERTI, EPISTOLARVM MEDICINALIVM CENTVRIA SECVNDA.

EPISTOLA PRIMA.

PERIOCHE.

1. Auctoris desiderium de auro potabili potiundo. 2. De modis variis aurum in formam potulentam redigendi. 3. De salis è capite mortuo cum aqua extractione. 4. De Catholico Libauiano, & cur ità appelletur. 5. De coagulatione Mercurij per salem nitri & salem communem. 6. De cementatione cinnabaris cum vitriolo in arena calida. 7. Auctoris de Michaële Potier lapidis Philosophici glorioso Professore, indicium. 8. De proxima metallorum materia. 9. De statu patriæ facultatúmque metuenda iactura conqueritur.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Sperabam equidem, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, ad nuperas meas ante nouum istum annum (qui vtinam felix nobis sit) responsum. Quod cùm non acceperim; vt ad eius maturationem te inuitarem, has quasi monitorias ad te trans Lipsiam mittere placuit. Quo loco regionis nostræ res sitæ sint; ex aliis procul dubio cognouisti. Metuimus nimirum omnimodam deuastationem: Si enim miles VVallensteinius in hyberna huc concesserit, (de quo publica fama est) Vngari certò certiùs sequentur. Deus nobis largiatur patientiam, & constantiam! Sed ad nostra. Moui nuper aliquid de ☉ potabili; ad quod me *Pansa* primùm stimulauit: Quanquam verò is Naturæ debitum isto mense persoluerit, neque suo tam magnificè de prædicato ☉ potabili (quod ab errone quodam ex Misinia propè Lipsiam oriundo, & è Sueuia, vti prætendit, ante annum reduce, edoctus est) mortem auertere potuerit: desiderium tamen eodem potiundi, nondum apud me exspirauit. Sunt quidem varij ☉ in formam potulentam redigendi modi: quin tamen vnus alio melior, & pro vsu medico securior sit, ecquis dubitet? Nolo multos processus recensere. Sanè vnus *Ianus Veremundus Rhumelius* βαλσαμοτεχνίας *cap.12.* tredecim experimenta proposuit: in medicamento tamen, quod præ reliquis commendauit, & post vniuersale *summam medicinam* nuncupauit, scrupulum grandem reliquit. Quid enim sit *die obvermelte rothe materia*, vt scribit, cum quâ calx auri, primùm per horam integram super marmore calefacto læuiganda, posteà in igne circulari ter per horas tres gradatim calcinanda; ego vix diuinare ausim. An rosa fortassis sit rubea è minera auri producta? de quâ experimento 6. Tute cogitabis. Auctor iste non videtur esse vulgaris peritiæ. Scribam ad *D. Horstium* eâ de re, & expiscabor; numquid certi aliquid ipsi innotuerit? Inscripsit enim Auctor iste Senatui Vlmensi dictum tractatulum. Vt verò placet processus *Fr. Basilij, in der offenbahrung der verborgenen handtgneffen*? Vel alter eiusdem *in Dyade tripartita Condeesyani, p.52. & seq. Guidonis Magni de Monte* præparationem sine dubio legisti. Aquam è minera Bismuthi destillatam simplicem intrà biduum ex auro, (crudum, vel calcinatum num intelligat, non subiicit) animam extrahere, quæ, si trinâ cohobatione eousque abstrahatur, formâ olei in fundo permaneat; cum sale autem suo à capite mortuo cum aqua communi parate permistam, & per retortam iterum destillatam, aurũ radicaliter soluere, atque aurũ in ea non aliter, quàm styriam in aqua calida liquescere, aquam tamen inde non colorari, sed albam permanere, & aurum secum per alembicum transvehere, *Auctor Commentariorum super nouum Lumen Chymicum*, qui se Ἀνδρὸς Ὄρθος Ἥλιος appellat, *in epilogo p. 60. & 61.* docet. An intrà corpus satis tutò vsurpari possit? ipse videris. Mira sunt, quæ idem de eadem aqua refert, quæ pro motu & phasibus Lunæ nunc crescat, nunc decrescat; plantas emortuas & arefactas quasi resuscitet; & in vitro aquæ ac sali certæ alicuius plantæ permixta, plantæ speciem exhibeat. De salis è capite mortuo, cum aquâ extractione, vt dubitarem, *Arca aperta arcani artificiosissimi postr. editionis, p.24* in causa fuit. Sale enim Bismuthum, vti & reliqua mineralia media, destitui illic scribitur: cum quibus consentiunt ea, quæ de eodem in medium affert *Leonh. Doldius in Cistâ Medicâ Hornungi pag.447.* In *eâdem Arcâ p.174.* mentio fit spiritus vegetabilis non cremabilis in quo si prima metallorum materia (num spiritus mineræ Saturni & sal eiusdem intelligatur, de quo *ibidem pag.46.57.60. & 77.* nec non alibi plura in hunc sensum scripta inuenies, ego haud definire valeo) prius dissoluatur, aurum similiter atque glacies in aquâ calida liquescat. Beati intelligentes: Eidem *Arca* subiuncta est admonitio Anonymi cuiusdam, quâ persuadere conatur, extrà processum ad lapidem, Philosophicum dictum, non dari modum perueniendi ad aurum potabile. Quodnam verò de his tuum est iudicium.

De auro potabili.

De modis variis aurum in formam potulentam redigendi.

De salis è capite mortuo cum aqua extractione.

De *Catholico Libauiano* quid sentias? quæso, proximè ad me scribe. Libauianum quod nunc appello, causa non est nulla. Nimirum si Philosophos, vti nominari satagunt, excutias, paucissimos reperias, qui idem, quod *Libauius*, doceant: Duos saltem hactenus legi, qui pro *Libauio* militare videntur. Vnus est innominatus *theoria & practica arboris aureæ & argenteæ*: Alter *Fr. Basilius*, iuxta interpretationem *Condeesyani in Dyade tripartitâ, pag. 78.* His (dummodo mentem ipsius rectè assequor) adstipulari videtur *Drebbelius de naturâ elementorum c.10. & 11.* Tametsi verò non leuia sint, quæ & contra ista mouere queam: placet tamen tuam prius de iis sententiam audire, quàm nimiâ Quæstionum mole te obruere. Dabitur enim de is conferendi imposterum occasio. Duo saltem adhuc ex te cognoscere gestio. Prius est coagulatio Mercurij per sal nitri & commune; cuius tu meministi *Tractatu de dysenteriâ p. 148.* De hâc scribis: Mercurium

De Catholico Libauiano.

De coagulatione Mercurij per sal nitri & sal commune.

prædictorum duorum beneficio breui temporis spatio ita figi, vt instar metalli durus, imo ductilis euadat, etsi nihil de substantiâ salis nitri recipiat. Equidem vt pauxillum hac de re dubitarem, istud me mouit. Nouennium enim ferè est, quando quidam artifex huc veniebat. Is puluisculum quendam album habebat, qui vix dimidij grani pondere Mercurij crudi vnciæ integræ admistus, & affuso aceto destillato, adiectisque seminibus bursæ pastoris (ita enim Mercurium præparari volebat) in cineribus per biduum prius digestus, posteà crucibulo sale cõmuni repleto (impressâ tamẽ digito in sal foueâ) cũ Mercurio, aceto destillato, & sem. bursæ pastoris infusus, & igne fusorio liquatus, breui temporis spatio Mercurium in finissimam Lunam conuertit, vt vix ℥.ij. de pondere decesserint. Hæc Luna mirum visu! per Saturnum examinata, ponderosior reddebatur. Is nescio quæ de Aconito Pardalianche fabulabatur: quasi ex eius radice puluisculus iste esset confectus. Ego tamen veram tincturam ad album fuisse credo: quam is alicubi suffuratus fuerat. Loquebamur de variis sæpe, donec tandem incideremus in coagulationem Mercurij vsitatam per viride æris, vitriolũ, sal commune, & acetum destillat. in sartagine ferreâ; ipse dicebat, fucum saltem esse & nil nisi ♀ inde conflari, euentus respondit. Ecce enim cum coagulatum duplicato crucibulo inderet, atque in igne funderet, ♀ inde prodiit. Memini, me in M S. quodam simile quid legisse. Consentit *Vellus aureum Tractat.2. p.* 148. Idem de tuo coagulato fieri possit. Vt vt sit; vt nihilominus eum mecum communices, oro. Legistin' quæ habet *Libauius in defensione Alchymiæ contra Guipertum. p.* 295. de cementatione cinnabari cum vitriolo in arena calida per octiduum: è cuius ℔.xij. in frustula concisis, & ℥.viij. Lunæ fusæ immersis excoqui debeant Lunæ ℔. viij. quarum dimidium fuit auri, si rectè tractetur, lectaque & præparata ex arte fuerit cinnabaris. Credis verò tu & fidis isti processui?

De cementatione cinnabaris cum vitriolo in arena calida.

Mihi æquè verus esse videtur, atque alter, pro quo tantoperè contra *Guipertum* pugnauit *Libauius.* Si manum operi ipsemet admouisset, proculdubio falsitatem deprehendisset, & *Guipertum* mitiùs tractasset. Fuit hîc ante aliquot menses *Michaël Potier* ille viridarij Philosophici Auctor, & lapidis Philosophici gloriosus Professor. Is nonnullos transmutationem seu fixationem cinnabaris istam docuit: qui se nunc pessimè delusos sentiunt. Audio ipsum quibusdam litteras tuas ostendisse; quibus eum huc proficiscentem ad te inuitaueris. An cum eo collocutus fueris, & vt discursus ipsius placuerit; ac numquid professio eiusdem lumini Naturæ, & Philosophorum consensui verè innitatur? scire perquam velim. Nuperrimè quidam ipsius discipulus Iuris Doctor, me auscultante, Sycophantam ipsum nominabat.

Michaël Potier lapidis Philosophici gloriosus Professor.

Posterius, proximam Metallorum materiam concernenti. Eam tu cum peritioribus Chymicis vitriolum esse tradis eodem *de dysenteriâ Tractatu pag.*149 eò quod in id tamquam proximam naturæ metallicæ, omnia metalla recurrere possint, vt in cupro & ferro fit notissimum. Nolo quicquam in contrarium nunc adferre, sed ablego te inprimis ad Metallurgiæ *Bernhardo Rediuiuo* annexæ *partem* 3.*p.*508.*& seqq.* nec non *Arcæ apertæ* suprà citatæ *Tractatum primum*, *Der grossen Bavvm*, dictum. Ex istorum informatione longè aliter de metallorum materiâ, iudicare disces. Lege, quæso, diligenter. Lectionis, meâ opinione, haud pigebit: Ego vix quicquam verisimilius mihi, vidisse, aut legisse videor. Miraberis absque dubio, quî modò in hanc disserendi materiam deuenerim. Causam vnam, atque alteram exposui nuper; nunc subiungo præsentem Patriæ statum, & metuendam facultatum nostrarum iacturam. Si enim tam nobilibus remediis, & particulari saltem aliquo artificio transmutatorio instructus, per Dei gratiam aliquando sim; vnde victum honestè mereri possem, media, (vbicunque etiam locorum degendum fuerit) me haud destituerent. Hodiè, vix credis; quam tenuiter pro laboribus Medicis, remuneremur. Egent enim ciues ipsimet, & vix extremâ necessitate compulsi, nostrâ operâ vtuntur. Similes querelas non ita pridem Altorffio ad *D. Casp. Conradum* scripsit *D.Casp. Hoffmannus*: Sed de his, atque similibus plura inpræsentiarum scribere non vacat. Tu cum tuis bene vale, nouum hunc annum feliciter ingredere, à nobis amicissimè salue, & quamprimùm responde Dabam Breslæ die 30. Dec. Anno 1626.

De proxima Metallorum materia.

De statu patriæ præsenti, facultatumque metuenda iactura conqueritur.

EPISTOLA II.

PERIOCHE.

1. *De arte transmutatoria in Chymicis Auctoris Iudicium.* 2. *De Chymia quatenus Pharmacopæiam spectat.* 3. *Ad Doringij rationes quæ Chymiæ studium iterum persuadent, respondet.* 4. *Aurum potabile an quæ à multis promittuntur efficiat?* 5. *Panacea Anvvaldi.* 6. *Auctor ad varia quæsita Doringij respondet.* 7. *Calcinatio CC. sine igne quomodo perficitur?* 8. *Coagulatio Mercurij quomodo fiat?* 9. *Vitriolum an primum gradum genealogiæ mineralis obtineat?*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SAlutem, Annúmque nouum felicem. Quod litteris tuis hactenus non respondi, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, factum culpâ Rhedarij nostri, qui spem nobis fecit itineris ad vos suscipiendi, sed delusit nos. Nunc igitur respondeo, & quidem apertè & candidè, vt amicitiam, quæ inter nos est, decet. Et primò quidem decidenda videtur Quæstio; An Chymia iterum à nobis in manus sumenda sit.

Ego, vt verum fatear, tempore bene longo, parùm aut nihil in Scriptoribus Chymicis legi. Nam artem transmutationem quod attinet, in eâ sum sententiâ, ex librorum lectione neminem aliquid profecturum; cum quo plura legimus, eò incertiores fiamus. Ab iis verò artem discere velle, Aurum conficiendi, qui auro ipsi carent, fatuitas est. Inutiliter ergo, & tempus, & sumptus perduntur nisi quis in amicum incidat, qui aliquid iam in re hac præstiterit. Sed vbi illi? Chymiam verò quatenus Pharmacopæiam spectat, quod attinet, tractaui & illam hactenus negligentius, primò quod video, me apud multos laboribus meis, quos hactenus in eam impendi, malam gratiam iniuisse: deinde, quia animaduerto, iuuenes nouitate rei allectos vera Medicinæ fundamenta negligere, intempestiuè verò Chymiam tractandam suscipere; & hinc, vt vno verbo dicam, Empiricos potius, quàm Medicos rationales euadere.

De arte trãsmutatoria in Chymicis Auctoris Iudicium.

De Chymia quatenus Pharmacopæiam spectat.

Accessit his, quod è litteris tuis non obscurè colligere potui, te medicamenta Chymica non adeò magnifacere. Nunc si causas à te allegatas, quæ Chymiæ studium iterum persuadere videntur, perpendam, primò ad transmutatorium artificium te allicere præsens patriæ status videtur, qui & facultatum iacturam minatur, & lucrum ex praxi medicâ præcidit. Et memini eandem rationem in te olim Chymiæ amorem excitasse, cùm primùm in patria praxis tibi ex voto non responderet. Verùm ista ratio me parùm mouet: Nam vt de difficultate, aut potius impossibilitate, de qua anteà, iam nihil dicam, animum in ista temporum difficultate non abiiciendum puto. Agamus, quod nostrarum est partium & officij; cætera Deo committamus. Vrit me iam idem calceus, & forsan magis, quàm te: Familia enim tua angusta est, facultates sunt lautæ, Ciues vestri, & plures, & opulentiores: Familia mea multò amplior; multùm impendi in funus Vxoris & Filij, vt & in nuptias. Nunc cùm iterum aliquid ex praxi lucrandum esset, Academiam pene dissipauit, bellum & pestilentia. Ciues ita opibus exhausti sunt, vt vix habeant, vndè viuant. Interim tamen animum abiiciendum non censeo. Forsan meliora sequentur: Et Deus, qui nos hactenus aluit, etiam imposterum nos non deseret. Rationes verò quæ Pharmacopæiam Chymicam colendam esse persuadere possunt, & à te etiam aliquæ allegantur, probabiliores sunt: Videmus enim quàm frustrà sæpè in cacochymiâ pertinaci medicamentis vulgaribus expugnandâ laboremus: Quam contrà in desperatis sæpè morbis Chymici, etsi plerumque Empirici, Medicis rationalibus palmam præripiant. Quid *Anvvaldus*, quid *Antonius Anglus*, quid *Paracelsus*, quid alij præstiterint, publica monumenta testantur.

Ad Doringij rationes Chymiam persuadentes respondet.

Scripsit etiam hisce diebus ad me Medicus quidam Islebiensis, se felicissimè in pestilentia, quæ ibi grassata est sæuissimè, vsum esse Panacæa illâ, quæ in meis *Institutionibus pag.* 1277. describitur. Et certè non est ex Artis nostræ dignitate; quod Empiricos sæpe hîc palmam nobis præripere patimur. Itaque si lubet, hac in re libenter meam operam cum tua conjungam, & dabo operam, an forsan vtile aliquod medicamentum inuenire possimus, quod in morbis pertinacioribus expugnandis aliquid præstare queat. Si quid autem quærendum est, quærendum in Mercurio Antimonij aurato, qui vitiosos humores per aluum, vomitum, sudorem, διαφόρησιν, expurgare possunt.

Nota tibi est Historia curatæ leprosæ per aurum potabile & Antimonium, quam lapidi Philosophico suo *P. Palmarius* subiunxit. Nec ignoras, quantum præcipitato suo solari *Keglerus* tribuat. Vt, ergo, ad tuas litteras veniam, Aurum potabile primò quod attinet, velim me certiorem facias, quid

Aurum potabile an quæ à multis promittuntur efficiat?

quid *Horstius* eâ de re ad te scripserit. Ego omnia non credo, quæ interdum à multis promittuntur: Noui enim hominum iactantiam. De *Laurenbergio* hoc mihi credas, & audiui hoc ab iis; qui hinc *Rostochium* profecti eius Commensales fuerunt, parùm subesse veri iis, quæ ille in Chymicis gloriosè pollicetur. *Pansæ* scriptum non vidi; si ad manus est, velim id mecum communices: *Franc. Antonium* in Anglia non magnifieri, vt nec *Robertum à Fluctibus* D. quidam Medicinæ ex Anglia redux nuper Hamburgo ad me scripsit. Scripsit etiam ante biennium ad me Regiomonte *D. Georgius Lothus*, Aurum potabile *Fr. Antonij* à Mercatoribus ex Anglia allatum ad Quartanam expugnandam frustrà adhibitum fuisse. Interim puto, non esse nullius momenti.

Auvvaldi Panacea.

Si *Anvvaldi Panacea* fuit illud Medicamentum, quod à *Libauio Epist. 75.* in *Cistâ Medicâ Hornungi* describitur, egregium medicamentum fuit, & nihil aliud quàm Bezoardicum minerale solare, cuius vires ipse nosti; sed modus soluendi aurum est accuratior, cùm fiat in aqua Mercuriali non in aqua forti, vel spiritu nitri, vt vulgò fieri solet, plus etiam auri sumitur, quàm in vulgari præparatione. Si libet ergò, libenter & præparationem & vsum huius medicamenti tecum experiar. Quæsita tua quod attinet.

Ad quæsita Doringij respondet.

1. In proportione ☿ & Antimonij Authores variant. Alij enim sumunt Mercurij part. j. Antimonij partem ß. quod mihi probabilius videtur. Liquor enim hic totus Mercurialis est. 2. Regulus si sumatur, fit butyrum purius. Sed parandus est Regulus sine ♂. 3. Farina & Tartaro vt in destillatione addatur, opus esse non puto, cùm butyrum impurius & fætens reddant. 4. *Libauius* non cinnabarim, sed saltem butyrum, quod in rostro concreuit, liquori addit. 5. Si quæ est aqua Philosophorum non madefaciens manus, hæc est. 6. Erratum Typographicum esse puto in Epistolâ *Libauij*, & pro multum ignem, nullum ignem legendum esse puto. Sed vnde sumemus Aurum ignem non expertum? sed ipse dubito, an sit opus aurum tale quærere. 7. 8. Si de reliquis certi simus, facilè forma fornacis inueniri posset, vt calor æqualis, & lentus habeatur. Pestis hîc Dei beneficio, desijt, ita vt nemo iam in vrbe sit, qui eâ laboret. Deus faxit, ne futuro vere recrudescat, quod valdè metuimus, ob operarios in fortificatione vrbis occupatos hinc inde confluentes. In Electuario tuo præseruatiuo recipitur Theriaca Germanica: velim me certiorem facias quænam illa sit. Vocabulum enim hoc ambiguum.

Theriaca Germanica.

Calcinatio CC. sine igne quomodo perficitur?

Calcinatio CC. sine igne ita perficitur. CC. crudum in frusta maiora transversim secatur, & inducitur alembico, is cucurbitæ alicui, in qua aliqua aqua, (ex gr. cardui bened. vel alia, quò enim spirituosior est, ea plus salis volatilis continet, eò aptior est) imponitur: & destillatio tandiu continuatur, donec CC. si iterum siccetur friabile & fragile fiat, & linguæ instar terræ sigillatæ adhæreat. Videbis magnam inter hoc & vulgari modo vstum differentiam. Mitto hîc eius particulam.

Vt ad alteram tuam Epistolam etiam aliquid respondeam, libenter meam sententiam de auro potabili tibi aperirem: verùm quia plerique Authores, quos citas, vel non legi, vel non ad manus sunt, differenda est responsio in aliud tempus. Quia verò hac de re te non pauca legisse video, poteris tuam mentem, & quid tibi probabilius videatur aperire. Coagulatio ☿, cuius in *Tractatu de dysenteria* mentionem feci, non alia est quam tibi iam notam esse è litteris tuis animaduerto. Verùm est coagulatio Mercurij & prætereà nihil. Processum tamē quia expertis, mitto.

Coagulatio Mercurij quomodo fit?

♃. *Mercurij viridis æris, gemein saltz, a 8. lott. thue solches Zusammen in einer eiserne pfanne, geüss rein vvasser drauff, vnd setze es Zum feuuer, las Kocken, vnd rhüre es vmb mitt einem hültZeren spattel, das es nicht überlauft, vnd so es vviel über laufe, geuss Kaldt vvasser darauff, lass es Kochen, biss der ☿ auf der spatel liegen bleibet (ettvva ein halbe stunde) vvan er also befunden vvirdt, soltu das vvasser mahlich abgiessen, vnd den ☿ in vvasser abvvaschen, biss er Kein farbe mehr giebet. Dernach lege ihn auf ein toffel glass, treibe ihn zusammen, vnd setZe ihn vn Keller, so vvird er harte vvie glass; den andern tag nimb den ☿ vnd thue darzu puluer. tutiæ Alexandrinæ, vnd puluer. radic. Curcumæ, vnd mache S. S. S. in einem schmeldtz tiegel, vnd vverlietiere ihn, vnd setze ihn in Circkelfevver 2. stunden, darnach lass es beym Goldschmied schmeltzen; darauff Kan man Ketten, vnd vvaf man vvill machen lassen, vvil man ihn vveiss haben, so setZe ihm silber Zu.* *Libauij* etiam Cæmentatio, & *Mich. Potier* Cinnabari fixatio proculdubio etiam meri fuci sunt. Istum autem *M. Potier* nunquam vidi, nec litteram ad eum scripsi.

Si ergo quasdam meas litteras ostendit, fictæ eæ fuerunt; vnde etiam colligere potes, verè eum Sycophantam esse. De Quæstione etiam an vitriolum sit proxima metallorum materia iam nihil addere possum, quia Authores istos, quos citas, nondum legi. Faciam id alia occasione. Lege interim si ad manus est de atramentis opus *Petri Mariæ Caneparij Venetiis Anno* 1619. impressum cuius *cap. 1.* docetur, vitriolum obtinere primum gradum Genealogiæ mineralis, ex qua deinde cætera procedant cùm metalla, tum metallica: in vitriolo enim inesse Mercurium metallicum & sulphur metallicum; & *cap. 16.* modum docet extrahendi argentum viuum è vitriolo.

Canepariuş de Vitriolo.

Absolui cum Deo primum librum praxeos. Edetur is in publicum, vt spero, futurâ æstate, si aliquid in illum conferre potes, vt facias, oro. Plura iam non licet. Interim benè vale. VVittebergæ 8. Ian. Anno 1627.

EPISTOLA III.

PERIOCHE.

1. *Doringij duplex scopus, cur iterum Chymiæ studium in manus sumendum esse censat.* 2. *Cur metalla purgantia hactenus formidauerit.* 3. *Mejerus de vsu Metallicorum purgantium.* 4. *Poppius de insumentibus magnos sumptus in vno Antimonio.* 5. *De Metallorum transmutatione.* 6. *Ienckvvitzij de Alchymia iudicium.* 7. *Doringius quid de Mercurij coagulatione sentiat.* 8. *An Vitriolum proxima Metallorum sit materia.* 9. *CC. quomodo calcinetur.* 10. *Calcinationis differentiæ.* 11. *De Auro potabili, eiúsque solutione.* 12. *Doctrina Arcæ apertæ, de defectu salis in mediis Mineralibus Doringio suspecta.* 13. *De modo extrahendi tincturam ex Auro.* 14. *De Tartaro Philosophico.* 15. *Vitri Antimonij aurati parandi modus.* 16. *Crystallorum præparatio.* 17. *Magisterium Lunæ deiectorium à Sala miris laudibus celebratur.* 18. *Doringij de Catholico Libauiano iudicium.* 19. *Auri variæ calcinationes examinantur.*

D. DANIELI SENNERTO, *MICHAEL DORINGIUS, D.*

S. Gratissimæ mihi fuerunt litteræ tuæ, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, quas nuperrimè ad me perscripsisti: Gratiores futuræ alteræ, quibus sententiam tuam de auro potabili te expositurum promisisti. Eas vt diutius procrastinare nolis, etiam atque etiam oro. Ita verò est, vti scribis, duplicem videlicet scopum à me intendi, cur hoc tempore studium Chymiæ iterum in manus sumendum esse censeam? principalem quidem vnum; minus verò principalem & secundarium alterum. Ille medicamentorum quorundam nobilium præparatio; hic lucri è transmutatione metallorum expectandi tempore hocce difficillimo, & deprædationum plenissimo concepta spes. Quia verò illum quod attinet, operam tuam cum mea libenter coniuncturum, & operam daturum esse polliceris; an forsan vtile aliquod medicamentum inuenire possimus, quod in morbis pertinacioribus expugnandis aliquid præstare queat? non est vt pluribus ad hanc rem te persuadere annitar. Illa solummodò de me formata suspicio tibi eximenda videtur: quasi medicamenta chymica non adeò magnifecerim. De omnibus enim æquè si id intelligis; iniuriam luculentam mihi facis: quod testabuntur omnes, quotquot meam medendi rationem nouerunt. Metallica purgantia, vt vno verbo me expediam, hactenus formidaui; idque non sine notabili causa. Quàm malè enim cesserit ipsorum vsus nonnullis, exempla referre nihil attinet. Nec temerè credendum est, quicquid iactabundum hoc hominum genus de suis medicamentis à fumo sæpè adhuc calentibus, nec vnquam rectè exploratis, (veluti tu rectissimè alicubi scribis) magnificè, ac satis hyperbolicè promittit: cùm periculum sit in nullo mendacio magis iuxta *Plinium* quodam in loco. Elegantissimè in hunc sensum scripsit *Michaël Mejerus Tractatu de septem montibus Planetarum, c. 4. n. 3. p. 86.* *In tanta*, inquit, *copia medicamentorum certissimorum, quorum tot secula mundi, experimenta & pericula subierunt, opus non est, ad dubia, periculosa, haud cognita transire, relictis cognitis, tutis & exploratis. Medicamenta Amicorum habeantur loco, ex quibus non decet nouos anteferre veteribus nouitatis gratiâ, vti cum equis vsu venit: sed veteres, vt antesignanos, in maximo honore habere, nouos interim familiariter accipere, & vtendo probare. Idem de medicamentis nouis & veteribus iudicium & discrimen statuendum non diffiteor. Constat enim pleraque à Chymicis medicamenta facta, & in calum suis laudibus, fortè dignis & meritis, euecta, casu fortuito esse inuenta, nempè ab aliud quærentibus.* Vnde miror hos ipsos gloriam adeò de illis interdum, vti non videantur aliquid reperisse, quod pueri in

Duplex scopus Doringij, cur iterum studium Chymiæ in manus sumendum esse censeat?

Cur Metallica purgantia hactenus repudiauerit?

Mejerus de vsu metallicorum purgantium.

in fabis, tanquam veteres Chymici & Medici, inter quos Auicenna & Arnoldus, nihil eiusmodi sciuerint, aut fecerint; quos tamen permultos errores errasse, & exantlasse, non est dubium, antequam ad Artis perfectam veritatem peruenerint, ideóque & talia, & tanta, qualia, & quanta moderni iactant, remedia iam pridem fecisse, habuisse, & probasse; at cùm fortuita, & non quæsita fuerint, neglexisse, & silentio præteriisse: vtpote imperfecta & dubia. Hucvsque *Mejerus*. Cum his propè consentiunt, quæ in *Basilica Antimonij Epistolâ Dedicatoria Homerus Poppius*, vti se nominat, in eos eloquitur; qui præ insatiabili Auri fame tot sumtus, & tantos sudores in vno Antimonio insumunt. *Sæpè*, inquit, *& præconceptis cogitationibus; egregiè falsi, plus se concredidisse Antimonio, eique attribuisse, quàm viribus suis continet, tandem cum, sumptuum notabili iacturâ discunt, dum in lapidis inquisitione sua bona dilapidando, lapidem siue calculum renum & vesicæ; imò nonnunquam & laqueum acceperunt, qui certè tales Chymiastros manere deberet; qui voto suo frustrati, belluarum impetu in Medicum campum falcem truculentam immittere non erubescunt, & corij humani lusum, diuinis legibus temporali, & æternâ pœnâ puniri sancitum, adeò floccipendunt.* Hactenus *Poppius*.

Poppius de magnos sumptus in vno Antimonio insumentibus.

De metallorum transmutatione.

Alterum seorsum, metallorum nempe transmutationem, quod spectat in eo, (sed ignosce, quæso, libertati meæ) paulò confidentius mihi scribere videris; dum neminem ex librorum lectione aliquid profecturum censes; cum quo plura legimus, eò incertiores fiamus. Sanè Auctorum obscuritas, & multivaria, quanquam apparens saltem, contrarietas, non parùm difficultatis in addiscenda hâc arte parit: vt proinde à *Theobaldo de Hoghelande, in suo de Alchymiæ difficultatibus libro* non iniuriâ secundo loco collocata sit. Vt vt verò magnam difficultatem pariat, impossibilitatem tamen (de quâ tu suspicari nonnihil videris) protinus non importat. Credas enim tu? nullum planè lapidis philosophici è tanto ipsorum numero possessorem quicquam ex Auctorum lectione profecisse: sed tantummodò vel immediatè à Deo per gratiosam, & gratuitam reuelationem; vel mediatè à fido aliquo præceptore artem hanc didicisse? tametsi namque non diffitear; omnes Auctores hortari doctrinæ filios, vt Deum pro reuelatione huius artificij ardenter inuocent; quin etiam sciam, eosdem docere, quod difficile sit, vt quis suopte ingenio artem ex librorum lectione assequatur; tamen non sunt nulli, qui disertè fatentur, se tandem è lectione Auctorum veritatem cognouisse. Lege si placet, *Comitem Bernhardum, Fr. Basilium*, & *Dionysium Zaccharium*, qui vt nunc temporis pro principibus à quamplurimis agnoscuntur, ita quod per Auctorum scripta in certam viam deducti sint, non dissimulant. *Michaël* ille *Potier* (de quo nuper etiam) pro fundamento rectè mihi duo supponere videtur, vt vt in fixatione Cinnabari ab aliis falsus sit, ipseque alios deinceps fefellerit; nempe lumen Naturæ, & Auctorum consensum. Sicubi enim lumen Naturæ prælucet, & Auctores inuicem consentiunt; illic vtique verum subesse necessarium est. Sed cur in eius rei probatione insudo? pro qua tot in publico extant diuersorum Auctorum scripta. Quanquam verò, vt est in prouerbio, *Non omnibus detur adire Corinthum*, id est, vt id ad præsens institutum accommodem; licet rarissimi sint, qui apicem summum istius nobilissimæ artis attingunt, & vniuersalem illam tam corporum humanorum, quàm imperfectorum metallorum medicinam consequuntur: Attamen

Est aliquid prodire tenus, si non datur vltrà;

satisque est, probo aliquo particulari potiri, eóque frui, donec aliquando, & vniuersali quis compos fieri queat. Etsi verò non sim nescius eorum, quæ præter *Treuisanum, Zaccharium, Auctorem Anonymum via particularis, & vniuersalis* subiunctum *Triumpho Antimonij Fr. Basilij*, atque alios in scripto suo de vitandis deceptoribus Alchymisticis, monitorio contra omnis generis particularia anno 1619. *Halæ* in forma octaua edito, in medium attulerit *Martinus Bassæus*; nec incognitum mihi sit illud antiquum dicterium; *Omnis particularismus, est solecismus*; tamen Genio suo, & affectibus plusculum tribuisse mihi videtur. Vt enim vera particularia maximè sint rara, quemadmodum *in aureo vellere Tract. 2 pag 94. & 144.* legitur: non sunt tamen omninò nulla. Quendam *Dn. Ienckvvitzium*, quondam Senatorem Vratislauiensem, dixisse, in quodam manuscripto legi; omnia in Alchymia esse erronea & falsa præter ista tria: tincturam videlicet vniuersalem, in sicco, aut humido, & duo particularia magna; fixatio scilicet Lunæ & Mercurij coagulati. Vtrum horum quis adipiscatur, haud frustrà labores in id impendet. De fixatione Lunæ tu cogites velim. In *aureo* quidem *vellere loco citato* quædam proponitur, & commendatur: periclitari tamen ipsam propter occasionis defectum hoc tempore hyemali non licuit. Docuit suos discipulos *Potier* cementum quoddam gradatorium; quod vtique non est de nihilo. Pharmacopæi nostri, *Dn. Petri Kallembergii*, frater nouit quendam, qui veram callet Cinnabari fixationem. Ad hunc instante vere proficiscetur, exploraturus, an processus particeps fieri possit? dummodo voti compos factus fuerit, frater id me haud celabit. Audio, non ita diu quosdam è montanis Misnicis *Lipsiam* venisse, & ☽ finissimam vendidisse, quæ ex Mercurio facta fuit. Viuit, vti præcepi *Strelæ* nostræ quidam *Magnas*; qui Mercurium promptè vel in mensa coagulare nouit: Is numerosam familiam alere dicitur. Suspicantur nonnulli, ipsum aliquod particulare habere, quod sumptus tantos ipsi suppeditet. E Morauia enim, si rectè memini, exulat.

Ienckvvitzij de Alchymia iudicium.

Balneator noster *VVolffgangus Hopffer*, qui ante biennium Chirurgi pestilentialis officio perfunctus fuit, eidem Pharmacopæo nostro nuper narrasse dicitur, quod habuerit seruum, qui in montanis alicubi Chymicis quibusdam seruiuerat. Is accepto Imperiali nescio quid miscuit, & inde post liquationem duplicato pondere argentum Aurifabris vendidit. Resciuit hanc rem primùm è famulis Balneator, cùm seruus iste iam discessisset. In *Bassæi* scripto, cuius anteà à me facta est mentio. §. 29. particulare quoddam adducitur è calce Saturni cum calce Lunæ & oleo Vitrioli ex Marte & Venere; quod is falsitatis, & impossibilitatis arguit. Atqui *Fr. Basilius in Conclusionibus Tract. 2. sect 1. c. 2. §. 3.* idem, sed sine admistione calcis & Lunæ proponit, ac pro primo tyrocinio, quo ☉ & ☽ fecerit, apertè venditat. Quantum oleo Vitrioli ex ♀ & ♂ parati, tribuerit *Basilius*, in scriptis ipsius passim inuenies; præsertim *loco citato, cap. 3. in reuelatione ἐγχδεηστων absconditarum, in Rhythmis de ♀, in libr. de rebus Naturalibus & supernaturalibus, p. 30. 47. 49. & 51. &c.* Videsis *Gemmam Gemmarum Alchymistarum Laurentij Meisneri Islebiæ anno 1605.* editam. Particulare illud ex ☽ beneficio eiusdem olei vitrioli parandum, legisti proculdubio in *Coccheimij* à me nuper etiam citato *libello*; qui inscribitur, *Errantium in viam rectam & planam reductio*. Hic ipse *Coccheimius* testatur, se istius particularis veritatem suismet oculis vidisse: quin pollicetur insuper *in Epistolâ Dedicatoria*, se aliquando de particularium tincturarum veritate publicè, ac fundamentaliter scripturum, illiusque erronum dicterij, cuius paulò antè etiam memini, *Omnis particularismus, est solecismus*, vanitatem & falsitatem reipsâ demõstraturum. Istius *Coccheimij*, vti & *Hermanni Condeësyani* familiaritatem & notitiam, si quâ ratione impetrare possemus, forsan quod nos bearet, obtinere liceret. De quo, vt tu sis sollicitus, & moneo, & rogo. Pro communicata Mercurij coagulatione gratias officiosas ago: persto verò adhuc in eâ suspicione; coagulatum cum viride æris esse amalgama ♀ & ☿. Confirmor in hoc per *aureum vellus*, in quo *Tract. 2. pag. 148.* idem fermè processus ponitur, quodque inde emergit, ☿ lutea appellatur. Cui vsui ea inseruiat, dicto loco videre poteris.

Doringius quid de Mercurij coagulatione sentiat?

De vitriolo, numquid id proxima sit metallorum materia? nec ego quicquam hac vice definire ausim, vtpote cum *Canepary* opus, vel de nomine etiam mihi hactenus fuerit incognitum. Si in vestris aut Lipsiensibus officinis prostat, meo ære, vt id, vnà cum *Palmarij lapide philosophico*, emas, & primâ occasione, ad me transmittas, oro. Remittam pretium quàm lubentissimè. Inquires etiam in *Vellus aureum*, an plures, quàm tres Tractatus editi sint? Tres enim ego saltem possideo: quartum verò & quintum in quodam manuscripto allegatum legi.

An vitriolum proxima metallorum sit materia?

Reuertor ad Pharmacopæiam: vbi primo loco scrupulo illo, super Theriaca Germanica tibi oborto, te libero. Scias igitur, nobis eam, quæ ab *Augustanis* describitur, in vsu esse. Pestis per Dei gratiam, desiit. Morbus tamen Vngaricus ipsius loco, per militem *VVallenstemium* in vicinos pagos & oppida introductus passim gliscere, *Schvvidiricij* autem grauissimè sæuire incipit, adeò, vt *Cunitzius*, qui se aliàs in hoc morbo debellando artificem profiteri ausus fuit, se cum aliis Medicis ne vnicum seruare hactenus potuisse, nuperrimè per litteras cuidam suo exosculatori palàm fateri non erubuerit. Placet cum nostro Bibliopola *Mullero* loqui, atque ex eo cognoscere; numquid editionem nouam vtilissimi libelli, de huius morbi indole, & curatione à *Balthasare Conradino* olim conscripti, & à me dudum recogniti, procurare velit? Quod si facere recusauerit, cum vestratium aliquo hac de re tractare poteris. CC. alij beneficio aquæ tonitrualis, vel roris Majalis, calcinare dicuntur. Pharmacopæus noster suprà memoratus, ait, *Regiomonti Borussorum* quendam Pharmacopæum frusta CC. linteo obuolutum in arena occluso vase ex simplici solummodò aqua tantisper coxisse, dum voti compos redditus sit. Idem dixit, frusta à quibusdam non transuersim, sed in oblongum secari, medullamque ex iis planè eximi: quæ ratio mihi non improbatur, cùm quod hoc modo calcinatio proculdubio accelerari, tum CC. purius & efficacius fieri videatur. Cortex enim medullâ longè præstantior. Sed heus? putásne singulâ destillatione nouum liquorem sumi? Censésne etiam liquorem destillatum nobilitatis aliquid à CC. acquirere? vel eidem de suis viribus nonnihil impertiri?

CC. quomodo calcinetur?

Magnam inter sic & vulgari modo vstum esse differentiam, facilè largior. Perit enim vstione, & sal volatilis, & humor oleagineus in totum. Quâ dosi per se sit exhibendum? nihil addidisti. Quia verò in eo omnem versari cardinem huius operationis intelligo, vt talis liquor sumatur, qui præ aliis & plus spirituum & salis volatilis possideat; age?

Calcinationis differentia.

age? in eam veni sententiam, quod si loco alterius li quoris rectificatissimi vini spiritus sumatur, compendium laborum haud dubiè fieri queat. Quod si odor aut alia qualitas spiritus vini offendat, vel displiceat; sub finem destillatio per alium aliquem liquorem semel atque iterum institui posset. Sic spiritu vini impressæ qualitates sine dubio, quasi eluerentur. Quid veri falsive, sub ista mea speculatione contineri opineris? proximè, quæso, significa.

De auro potabili, eiusque solutione.

Progredior nunc ad *Aurum potabile*. De eo quid respondeam, certi adhuc dum nihil habeo. *Horstius* nondum respondit, quid responsurus sit, scire desidero. Quos modos *Libauius*, quos *Zaccharias à puteo in Claue Medicâ sect.* 21. quosve in suis Lectionibus super *Crollium* proposuerit *Hartmannus* absque dubio nosti. Maxima pars processuum, vel operosa nimis, vel etiam falsa. Et quis temerè in incertorum processuum periclitatione, & laborum, & sumptuum dispendium facere velit? Qui per aquam Mineræ Bismuthi absoluitur, siue tincturæ saltem eliciendæ, siue radicalis ☉ solutionis gratiâ suscipiatur, mihi videretur omnium facillimus, dummodo verus sit, istaque aqua, siquidem Saturninæ indolis est, satis securè intrà corpus propinari valeat. De quo tuum iudicium expeto. Doctrina *Arcæ apertæ* de defectu salis in mediis mineralibus, de quâ nuper memini, ob sequentia de falsitate mihi est suspecta. 1. Quia nisi salem haberent, coagulationem non admitterent; quo argumento *Basilius in Antimonij triumpho pro Antimonio* vtitur. 2. Quod è calce Antimonij vitrum aliàs conflari nequiret. 3. Quia per deliquium liquor inde parari non posset. Quâ de re videsis *Basilium in triumpho pag.* 184. & *Poppium in Basilicâ Antimonij cap.* 12.

Doctrina Arcæ apertæ de defectu salis in mediis mineralibus Auctori suspecta.

De modo extrahendi tincturam ex auro.

Modus extrahendi tincturam ex auro, quo *Pansa* vsus fuit, hic est. Aurum Vngaricum optimum, ter per Antimonium purgatum, in tenuissimas lamellas vel folia diducitur, & cum duabus partibus salis communis igne liquati accuratissimè tritum in crucibulo igne moderato per 2. hor. calcinatur, cauendo, ne nimio igne liquefiat. E calce aquâ calidâ salsedo perfectè eluitur. Posteà calcis istius parti vni admisce exactissimè florum sulphur. partes ij inditam Catino fusorio sub patellâ (*Muffel*) igne conueniente calcina, refrigeratamque aquâ calidâ iterum laua. Adipiscens calcem impalpabilem: Vtraque hæc calcinatio ter repetenda.

Quò enim pluries instituitur, eò melius auri corpus recluditur. Calcem hanc phialæ impone, & affuso vini spiritu, sale suo auctiore reddito, tincturam tantisper extrahe, dum amplius colorari spiritus nolit. Salis sui nomine num sal tartari, vel è phlegmate, aut fecibus vini adustis extractus intelligatur, non satis liquet. *Fr. Basilius in Dyade tripartita Condeesyani pag.* 52. Tartari Philosophici appellationem, salem è cineribus sarmentorum vitium mereri scribit. Eius hoc in loco proposita descriptio veluti admodum laboriosa: ita meo iudicio, aliis non immeritò præferenda. Iste qui sequitur processus cuidam *Ioh. Liberio* attribuitur, & trecentis Imperialibus redemptus esse perhibetur. ℞. Vitrioli q. v. minutissimè trito tantùm aquæ affunde, & ebullire permitte; quo Venus vitriolo permista separetur. Filtra per chartam, & fecum ℥. ij. chartæ adhærebunt pro primâ hac vice. Filtratum cucurbitæ infunde, & alembico cæco conclusum B. M. tepido ad 3. ♋ impone. Subsidebunt feces duorum digitorum latitudine. Quod clarum est decanta. Id suave, ac subdulce erit, & de ℔. j. vix ℥. x. remanebunt. Fac vt in crystallos redactum in hypocausto ad albedinem calcinetur. Calcinatum per retortam igne leni tantisper destilletur, quoad spiritus nulli apparebunt. Quando verò oleum rubicundum prodire cæperit à destillatione desistendum. A destillato per B. phlegma diligenter separa, & spiritum è retorta vitrea rectifica. Spiritum istum instrumento noto inde, hac tamen obseruatâ cautelâ, ne id nimium impleatur, spiritusque vase reclinato effluat, vas in fornacem competenter colloca, & lenissimo igne destillationem institue, atque tunc spiritus ☿ vitrioli exstillabit: Si quidem verò sulphur & sal grauiora sunt; idcircò vbi impingunt ad fundum iterum præcipitentur. Posteà accipe auri tenuissimè laminati partem j. vitrioli ad albedinem calcinati part. iv. commista cæmententur diebus 3. cauendo, ne vitriolum liquetur. Exemptum teratur subtilissimè, & affusione aquæ calidæ vitriolum eluatur. Hinc sub patellâ per horas aliquot reuerberetur: euadet aurum admodum spongiosum. Calci huic phiolæ immissæ affunde spiritum ☿ vitriolati, pone in Balneo, & colorabitur instar Croci. Extractionem eousque repete, quoad nihil tincturæ supersit. Spiritus iste tinctus in calore leni per aliquot dies detineatur: tandem per retortam leni item igne destilletur, & vehet secum auri tincturam. Hoc enim peculiare habet iste vitrioli spiritus, vt omnia metalla volatilia reddat, atque è Gemmis, Margaritis, & Coralliis, præmissâ tamen per vitriolum ad albedinem calcinatum calcinatione, tincturas extrahat, secumque easdem trans alembicum ducat. Spiritus iste auro dulcificetur cum S. V. Basilij verò, dosis à gr. vj. ad xij.

De Tartaro Philosophico.

Vitri Antimonij aurati parandi ratio.

Ad aurum potabile non incommodè referri posse videtur illa Medicina, quæ à vitro Antimonio aurato, siue, vt *Rhenanus* nominat, *in Theorematibus Chymiotechnicis n.* 227. Auro transplendente, cum vini spiritu elicienda est. Describit idem remedium *Poppius in Basilicâ Antimonij cap.* 4. & 9. Nec non *Goclenius in libro experimentorum Germanico* anno 1623. edito *pag.* 222. & *seq.*

Hoc ipsum etiam extrà dubium innuit *Poterius in Pharmacopæâ Spagyr. pag.* 275. & 276. Encomiis eius irretitus persuasi Pharmacopæo nostro, vt id parandum susciperet. Quia verò tum præter *Rhenanum* reliquorum præparationes nondum legeram, iuxtà illius præscriptum parari iussi. Differunt quippe cùm in Antimonij & auri pondere, tum in calcis auri præparatione: quam differentiam apud ipsosmet Auctores videas licet. Spiritus vini affusus tametsi per quatriduum super puluere stetisset, ne hilum tamen colorari cæpit. Effuso igitur vini spiritu acetum destillatum semel atque iterum abstractum fuit. Nunc reaffuso vini spiritu periculum faciemus, an res melius successura sit? Vereor, vel longâ morâ ad extractionem opus esse, vel in vitri præparatione peccatum fuisse; cum verè transparens non apparuerit. Ni successerit; curabo puluerem in vitrum iterum liquari & tantisper in igne detineri, quoad color & transparentia voto responderit. Tu de viribus dictis Auctores consule, & vt medicamentum istud placeat? ad me perscribe. Illud miror, quod cum vitrum aliàs tam potenter vomitus cieat, hoc verò aurificatum sudores saltem moueat. Quin & hoc maiorem admirationem incutit, quî fiat? quod cum calx Antimonij per se parata sudores proliciat, vt tradit *Poppius cap.* 4. & *Goclenius l.* 1. *pag.* 111. Vitrum tamen tantoperè ad vomitum stimulet? In tincturæ extractione si operam perdamus; putásne in substantiâ dandum esse? sed quâ dosi dabitur. De reductione auri è vitro, vide *Poppium & Goclenium locis allegatis.* Quid tamen *Poppius* per lapillos ex pretiosissimo latice collectos intelligat, ego vix definire ausim. Fortassis crystallos è tincturâ dictâ paratos indigitat. Occasione à crystallis istis desumptâ, facere non possum, quin modum ad te perscribam, quo Schvvidnicenses nostri ex Auro & Lunæ crystallos parare, & in vsum Medicum vocare dicuntur: de quo forsan in *Cunitiano de Peste* scripto aliquid legisti. Soluunt Lunam in aqua forti, aurum in aqua regia, abstractâ humiditate ad remanentiam tertiæ partis, residuum in cellam collocatur, vt F. Crystalli. Hi soluuntur aceto destillato. Euaporare sinuntur rursum ad tertias, & denuò in cellâ concrescere. Hinc aquâ pluuiali destillatâ soluuntur, & absumptâ humiditate in pristinam formam rediguntur, vt prius: Solutio autem ista vel tertiâ vice repetitur, vt omnis vis corrosiua segregetur.

Crystallorum præparatio ex auro & Luna.

Isti Crystalli in liquorem abeunt, si super tabulam vitream in cellâ ponantur. Num omnis facultas corrodendi hâc ratione tolli possit? tu videris. Sanè memini, me siue legisse alicubi, siue audiuisse ab aliquo, spiritus istos ab aquis eiusmodi acutis residuos, non esse formidandos propterea, quod coagulati ad priorem indolem redeant, v. g. nitrosi, nitrum, vitriolati, vitriolum, aluminosi, alumen, &c. sapiant. Quæ omnia sine metu ac securè dari intra corpus queant. De Magisterio Lunæ dejectorio *Angeli Salæ*, nisi me fallit memoria, aliàs ad te scripsi. Id parandi rationem proponit *Tentzetius in Exegesi Chymiatricâ parte* 3. *sect.* 1. *fol.* 91. Quantis laudibus celebretur à *Salâ* in *Ternario Bezoardicorum, cap.* 1. & in *Recensione Spagyrica septem Planetarum terrestrium*, videre est. Nihilominus in *synopsi Aphorismorum Chymiatricorum, sect.* 1. *aphor.* 39. de eodem hunc in modum alios hortari non dubitauit. *Quanquam eius ope multas curationes (cuius rei mihi testis Deus est) felicissimè perfeci: quia tamen & tempus longum requiritur, vt corrosiui specifici spiritus benè illi vniantur, idque vsui interno reddatur idoneum; & non semper æquè feliciter hoc obtingat, quin acrimoniam inamabilem sæpè retineat: Et si non benè præparatio successerit, nocendi sit, quàm iuuandi particularitate instructius: vsum eius internum omsi, aliisque nunc Hydragogis gustui gratioribus, tutioribus, nostræque naturæ familiarioribus vtor. Quod vt alij quoque faciant candidè moneo.* Hæc Sala. Idem fortassis de Crystallis dictis, & oleo, ex ipsis formato quispiam suspicari queat. Magis arridet processus, quem in *Triumpho Antimonij Fr. Basilij* reperies *p.* 326.

Quomodo prædicti Crystalli in liquorè abeant.

Magisterium Lunæ deiectorium à Sala miris laudibus commendatur.

Accedo tandem ad id, quod istius nostræ collationis caput est, Catholicon nempe Libauianum: de quo Comicum illud haud iniuriâ dici potest: *Deliberandum est diu, quod statuendum est semel.* Equidem quò attentiùs de eo cogito, eò plura semper inuenio de quibus nos inuicem ante praxin conuenire æquum est. Nisi fallor, Medicinam istam indigitauit *Poterius in Pharmacopæiâ Spagyricâ. p.* 276. quando vitrum aureum elegantiore, & nobiliore viâ ex auro cum oleo ♁ parari scribit. Siquidem in eo auru dissoluatur, atque vtraque fermentata per coctionem in vitrum vertantur splendidissimum. E sequentibus autem dubiis vt nos prius expediamus, quàm ad manualem operationem accedamus, expedit. 1. Quæ cura in electione materialium sit adhibenda? Neque enim dubium est, in materialibus longè maximam reperiri differentiâ. Qualis itaque ☿ quale

Michaëlis Doringij de Catholico Libauiano iudicium.

Vitrum aureum melius fit ex auro cum oleo Antimonij.

In materialibus eligendis maxima cura adhibeda.

quale ♁ qualéve ☉ sit sumendum? ac vnde ea petenda? ante omnia scire convenit. Inprimis verò Mercurius B smutho aut plumbo adulteratur. Cogitandum itaque fuerit, an natiuum è mineris haberi possit? an verò è natiuo, vel factitio cinnabari per resuscitationem elicit? Natiuum etiã Auro frustrà fortassis expectamus; cùm id rarissimum sit visu, ac difficillimum impetratu: Neque vsque adeò multùm referre videatur, natiuumne, vel ignem iam dum expertum capiamus. De qua re posteà. 2. An necessarium sit, Mercurium ante sublimationem in aqua forti ex viridi æris & nitri paratã solvere, vt præcipit *Auctor Practicæ Arboris aureæ*, p. 35. Huius autem nec *Libauius*, nec alij meminerunt. An conducat Mercurium septies sublimari. Quidam enim per multiplicatas sublimationes occultas ipsius quasdam vires deperdi existimant: Quod tametsi fortè fiat, plures tamen è ♀ & ♂ vires imbibere mihi videtur, nisi forsan idem hic quoque opponere quis velit, quod de infuso Senæ dicit *Barthius*; scilicet plures vires menstruum non assumere, quàm quantitas ipsius permittat. De quo olim peculiari quapiam Epistolâ, vti nosti, egimus. 3. Quantum vitriolo ♀ & ♂ tribuat *Basilius*, passim apud ipsum legas; præsertim *in Rhythmus, in Reuelatione ἐγχειρήσεων, de rebus præternaturalibus, & naturalibus*, p. 30. 47. 51. nec non alibi: quæ omnia loca in elegantem ordinem redegit *Rhenanus in Theorematibus Chymiotechnicis*, p. 73. & *seq.* Non abs re igitur quærere iterum licet, an non præster, pro communi, ex ♀ & Marte paratum vitriolum sumere? Inprimis cum Medicina ista non tàm corporibus humanis sanandis, quàm metallis imperfectioribus transmutandis, destinata esse videatur. 5. Sal Gemmæ, an pro communi eligendum, cogita. 6. *Auctor Practicæ Arboris aureæ* adiicit & nitrũ. An non verò sublimatus hâc ratione plus satis euaderet corrosiuus? 7. Proportio, quam tu statuis, Mercurij sublimati, & Antimonij, non satis videtur congrua. Deficit enim Antimoniũ, placet æquale pondus, quod plerique ponunt. Rationẽ vide *in practicâ Arboris aureæ*, p. 27. & *seqq.* 8. Liquor exstillans totus Mercurialis non est, vt tu sentis. Relege Epistolam ante aliquot annos hâc ipsâ de re pro *Barthio* ad te scriptam. Confer etiam *Basilium in Triumpho Antimonij* p. 109. & *Poterium in Pharmacop.* p. 279. 9. Regulus si sumendus sit; ob rationem Numero 3. positam, cum Marte vtique parandus erit. Eâdem de causa proculdubio *Quercetanus* pro tinctura illa Auri, quam sub ipsius nomine publicauit *Rhenanus*, *dicto loco*, p. 66. Regulum cum Marte parari voluit. 10. De tempore fusionis Reguli tradit *Poppius in Basilicâ Antimonij*. c. 2. p. 18. quod Experientia docuerit, Luna crescente, præsertim in Leone constituto Auri, atque insuper sereno cælo, tũ maiorem felicitatem in stellæ fusione vigere, quàm aliis temporibus. 11. Rectè suadet *Auctor practicæ Arboris aureæ*, p. 37. materiam commistam ante destillationem in B. per dies 40. prius esse putrefaciendam. 12. Cinnabari in rostro concrescens miscet liquori *Basilius*, vt est apud *Condeesyanum in Dryade tripartitâ*, p. 78. *Auctor Practicæ Arboris aureæ* iubet liquorẽ Regulo in Cucurbita relicto, ac puluerisato affũdere, & per 14. dies iterum putrefacere, p. 35. Ego omnia miscenda, digerenda & destillanda arbitror. 3. Quæ sequuntur in processu *Basilij*, à nostro sunt aliena. Missa igitur ipsa faciam, neque quicquam inde ad nostra hæc amplius transferã. Quemadmodum autem ista, quæ huc vsque in medium à me allata sunt, ad Aquam philosophicam soluentem, siue, vt cum *Bernhardo Comite* loquar, Fontanam pertinent, in qua Rex loturus & perfectionem summam acquisiturus, ingredi debet: Ita ea, quæ nunc subiungam; ad alteram non minus nobilem compositionis partem spectant. Hîc verò 14. Non contemnendum scrupulum mouere deprehenditur *Auctor Practicæ Arboris aureæ*, p. 32. & *seqq.* qui essentiam vitrioli Veneris, ex Marte per Spiritum Vini extractam, & coagulatam pro altera compositi parte introducit. Causam proculdubio subministrauit *Basilius*, qui vtrique isti metallo magnam Auri tincturam multiplicandi vim passim adscribit; quinimò *libro de rebus naturalibus*, p. 48. sulphur ipsorum ex eadem planè Radice, cum sulphure Aurum pullulasse, & *in Reuelatione ἐγχειρήσεων labore* 2. mihi *pag.* 11. Oleum rubicundum ex vtriusque vitriolo vi ignis extractum viridis ac rubei Leonis sanguinem, quo Rex cibari debeat, disertè profitetur. Obstare tamen videtur *Bernhardus in parabola*, & *Zacharius in fine partis* 1. Istis consentiunt *Arca aperta postremæ editionis*, p. 54. & 160. *VValchius* item *in Commentariis super den kleinen baurn*, p. 215. Vide sis etiam *Bernhardum Rediuiuum* p. 353. 357. 466. & *seqq.* Hic Rhodus; hic salta. 15. Crudumne, vel calcinatum Aurũ sumendum sit? non minor difficultas est. Crudum quidem proponit *Libauius*, cui adstipulatur *Arca aperta*, p. 38. *Commentator super Nouum Lumen Chymicum*, *part.* 1. p. 57. 58. & 66. Calcinata tamen expeditius soluuntur, quàm cruda: Siquidem salis & aluminis naturam participant, veluti è Gebro docetur *in Nucleo sophico*, p. 39. 16. Quæ calcinandi ratio sit adhibenda? haud immeritò quæritur. *Basiliana in Reuelatione ἐγχειρήσεων*, *labore* 1. proposita, accuratæ quidem diligentiæ est plenissima; verùm admodum laboriosa. Hanc commendat *Poppius in Basilica antimonij* p. 34. Expeditior ea est, si aurũ per antimonium ter prius purgatum, (ita enim nouis quasi spiritibus impregnatur; qui anteà perierat liquatione: dũmodo verum sit, igne spiritus dissipari. Quin sulphuris Veneris, & Martis additione idem defectus abundè resarciri videtur: vt nihil dicam de Aqua Mercuriali, per quã solui debet) cum Mercurio amalgametur, & additione sulphuris, per sublimationem Mercurius iterum abstrahatur. 17. Dubitare etiam quis possit; num totum auri corpus caperem; vt ita alterum quoque Luminare compositionem ingrediatur. Quid enim detracto sulphure aliud remanet, quam Luna fixa? 15. Cùm nuper *Lignitij* essem, contuli de eodem hoc remedio cum *D. VVolffgango Gastone* Medico Aulico. Aiebat olim Chirurgum aulicum Chymiæ eleganter peritum, sed iam defunctum, tentasse auri solutionem per eandem aquam: qua quidem tinctura promptè extracta fuerit, corpus autem solui noluerit. Contradicit tamen, vt alios taceam, *Auctor Practicæ Arboris aureæ*, p. 24. & 25. vbi per eam metalla radicaliter solui scribit: 19. *Commentator super Nouum Lumen Chymicum*, *part.* 2. p. 165. postquam sublimationem sulphuris per nitrũ & vitriolũ, ideò improbasset, quod sulphuris flores non tantùm majorem corrodendi facultatem inde acquirerent, verùm etiam venenati redderentur: pro exemplo adducit Mercurium sublimatum, quod eorundem admistione corrosiuus, ac venenum exsistat. Cùm ergo liquor ille Antimonio-Mercurialis maximoperè causticus, & corrosiuus sit, non præter rationem quærere mihi videor; Numquid vis illa vel in solidum pereat; vel diuturna digestione ita mitescat, vt citrà noxam intra corpus humanum medicina possit porrigi? profectò dubium hoc non est momenti exigui.

Aurum natiuum rarissimum.

Mercurius per multiplicatas sublimationes occultas vires amittit.

Medicamẽta ista etiã metallis imperfectioribus transmutandis destinata sunt.

Regulus quomodo parandus.

Fusionis Reguli tempus & modus.

Aqua philosophica soluens.

Auri Tinctura quibus metallis multiplicetur.

Aurum cum sulphure pullulauit.

Aurum, an crudum vel calcinatum sumendum? Calcinata citius soluuntur quàm cruda.

Auri calcinatio quæ optima?

Auri solutio per aquam Mercurialẽ.

Sublimatio sulphuris quæ improbanda?

Mercurius sublimatus quomodo fiat corrosiuus & venenatus.

Nescio, an illud *Theophrasti*, quod est apud *Riplaum*, editionis Germanicæ *Tract.* 4. huc accommodari possit? quod auri additione Corrosiuum omnem nocendi vim exuat, & deponat. 20. Proportio soluentis ad soluendum num adæquata sit, & ad solutionem Corporis ea, quæ è *Libauio* proposita est, sufficiat? vti & num. 21. sine humiditatis abstractione coagulatio expectanda sit, sententiam tuã mihi exponas, oro.

Corrosiuum, auri admixtione omnem nocendi vim deponit.

Talia igitur, & tanta sunt, *Clarissime Dn. Affinis*, quæ inpræsentiarum super *Catholico Libauiano*, consideratione digna occurrerunt.

Si plura deinceps inciderint, ea imposterum recensebuntur. Tu ista diligenter, quæso, pondera, & vt voto nostro commodè potiri possimus, studiosè cogita. Ignosce autem moræ qualicunque. Neque enim citiùs responsum absoluere licuit. Quin spero me moram istam præsenti copia sufficientissimè compensauisse. De publicis nihil addo. Eorum enim statum ex aliis proculdubio cognouisti. Deus tandem nos à mole belli liberet, & diu optatam pacem restituat. Finiebam Breslæ, die 4. Martij, Anno 1627.

APPENDIX.

Sennertus in Epistola M.S. ad Doringium.

Scripsit hisce diebus ad me Medicus quidam Islebiensis, se felicissimè in pestilentia, quæ ibi grassata est sæuissime, vsum esse panacea illa quæ in meis *Institutionib. lib.* 5. *art.* 3. *sect.* 3. *cap.* 18. describitur. ℞. *Reguli antimonij subtiliss. puluerisat.* ℥. i. soluatur in Aqua Regia, Vitro aperto. Deinde solue seorsim in Aqua Regia auri ℥. i. & etiam seorsim Mercurij ℔. i. Posteà solutiones has tres coniunge, & noua Aqua Regis affusa destillentur septies, & semper destillatum iterum affundatur super feces, & septima vice abiiciatur, vt inutile. Quod in fundo remansit, exsiccarũ in igne forti in Crucibulo p. 3. horas continuè agitetur spata, vt vratur, donec Aqua Regis euanuerit & materia rubeum colorem acceperit. Deinde affundatur spiritus Vini, & stent p. 3. dies. Rursus exsiccentur. Dosis gr. i. cum Aquæ Theriacalis ℨ vi.

EPISTOLA IV.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringij mentem circa Moschata & Ambrata medicamenta vtrum fœminis infensa, exposcit.* 2. *An Gemmæ tantas vires habeant, quantas ipsis vulgus attribuit?*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS D.

S Cum modò Lichtenburgo redirem, *Cl. Dn. Affini, & Compater honorande*, rhedarium istum iam itineri accinctum inueni.

Itaque iam aliud scribere non possum, nisi vt hanc occasionem tibi notificem, vt ad litteras meas, quas Lipsia te accepisse puto, respondere possis. Velim

Auctor Doringij Iudicium circa odores requirit.
Gemma an tantas vires habeant, quantas vulgus fingit.

Velim tamen etiam tuam mentem aperias, An moschus & Ambra, Confectio Alckermes, & similia fœminis olfacta, & sumta æquè noceant? Deinde an gemmæ tantas vires in Medicina habeant, quantæ ipsis vulgò attribuuntur. De quo videas Quæstiones *Plateri quæst* 91. Benè vale & salue cum tua à me & meis omnibus. VVittebergæ, 16. Martij, Anno 1627.

EPISTOLA V.

PERIOCHE.

1. *Patriæ deuastationem à milite deplorat.* 2. *In Chymicis cur nihil tentare ausus sit rationem reddit.* 3. *De VVoysselio honorifica fit mentio.* 4. *Quàm parum lucretur, queritur.* 5. *Quæ ad ipsum priùs scripserat, commendat.* 6. *Electuarij Alexipharmaci formulam contra pestem ab Authore requirit.* 7. *Ambrata & Moschata medicamenta quomodo fœminis noceant, respondet.* 8. *Expostulat de Plateri silentio.* 9. *De Gemmarum, Terræ Lemniæ, Auri, &c. viribus vulgarem sententiam irridet.* 10. *Varios Auctores qui de Gemmis, & Lapidibus pretiosis scripsere, recenset.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

SRhedarium vestrum, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande,* sine litteris ad me spectantibus ad nos dimissum eousque putabam; & mirabar, donec tandem altero ab eius aduentu die, litteras tuas transmitteret *D. David Scholtzius.* Sperabam autē ad reliqua responsionem, ad quæ te in proximis minus commodè respondere posse, ob causas quasdam allegatas conquerebaris. Meum quoq; responsum die 4. Martij absolutum, quod serius accepisti (id enim te iam accepisse confido) hæc causa fuit: Nimirum is, cui id *Lipsiam* proficiscenti concredebam, *Lignicium* saltem vsque progressus, propter deprædationes quotidianas à milite *VVallensteinio* institutas Breslam iterum reuerti coactus fuit. Quàm autem misera dilectissimæ nostræ patriæ sit facies, deplorare potius, quàm referre, expedit. Miles enim Danicus totam fermè *Silesiam* superiorem occupauit: *VVallensteinio* in exhauriendis nostris loculis strenuè occupato. Profectò ita nunc crebris exactionibus tantùm non quotidianis, grauamur, vt iis sufferendis pauci adhuc pares simus! Quod si huc siue vi, siue per cuniculos, se penetrauerit: actū vtique in solidū de nobis erit. Quod Opt. Max. clementer prohibeat Deus! Atque hæc ipsissima est causa, cur iam in Chymicis ipsus nihil tentare ausim. Noster *VVoysselius* in particularibus est occupatissimus, & magna ipsum, vti à quodam amico intellexi, spes alit. Optandum erat, vt voto potiretur: Nisi enim certi quid quod alij explorarunt, compertero; hoc tempore, experiendis processibus dubiis sumptus haud impendam. Nam ex Praxi tantùm hodiè non lucror, quantum insumo. Quæ in nuperis tibi perpendenda proposui, diligenter, quæso, considera: vt enim ob multitudinem, & varietatem sunt iucunda: sic ob singularitatem iuxta ac vtilitatem non aspernanda. Liceat interim vel in medio armorum strepitu, ceu Archimedem suis se circulis in obsidione *Syracusarum*; ita nos istis speculationibus nos oblectare. Electuarium Alexipharmacum tuæ descriptionis, quod in Curatione pestis te efficax inuenisse, scripsisti anno superiore, quale sit, scire velim: Neque enim inter formulas manu D. K. descriptas, vlli tuum nomen præfixum reperi.

Patria miseram sortem deplorat.

Cur in Chymicis nihil tentauerit.
De VVoysselio honorifica mentio.
Quod parum lucretur, queritur.

Ambrata & Moschata medicamenta num fœminis olfacta, & intrò sumpta æquè noceant? quæris. Memini, te ante annum eandem Quæstionem *ex libro Obstetricali Ludouicæ Boursier* mihi proposuisse. Ad quæ quod hactenus non respondi, per obliuionem factum fuit. Sanè vnam eandemque rem diversimodè operari, si vel foris admoueatur, vel intrò sumatur, Allij & Cæparum exemplum (vt alia interim prætercam) docere potest. Cum enim ista foris applicita cutem exulcerent, intrò sumpta nihil tale præstant.

Moschus & Ambra vtrū fœminis infensa.
Allium & Cæpa foris admota exulcerāt cutem; intrò sumpta nihil tale operantur.

Idem de Ambratis, & Moschatis quis sperare possit. Ego verò, vt verum fatear, Hystericis talia propinare non ausim: Non enim semel duntaxat, sed plures obseruaui, fœminas passionibus Hystericis subiici solitas, vel solas margaritas ferre non potuisse, quod moschum redolere putarentur: quale quid ego nihilominus olfactu deprehendere non potui. Quid futurum censes? si per os ipsum moschum exhibeas. Alia ratio est, quâ foris Emplastris permistus, Vteri regioni imponitur: id quod nonnullis in vsu esse scio. At studiosè tamen cauere oportet, ne odor nares prius, quàm Emplastrum Abdomen contingat. De qua re quid tu sentias, proximè significa. Quæstio de Gemmarum viribus Medicinalibus, ipsimet *Platero* olim, dum *Paterniaci* apud *Dn. Gulhelmum Fabricium* degerem, à me proposita fuit. Summa responsionis coincidit cum iis, quæ in medium adferuntur, in quæstionis dictæ Exegesi, *p.* 258. & 259. Opposui ipsius responso alias litteras, easque *Giessa* in anno 1610. Mense Septembri ad ipsum misi: ad quas nunquam respondit. Demiror itaque obstinatam ipsius in κενοδοξίᾳ ista perseuerantiā. Vix tamen credo ipsummet *Felicem* his formalibus præsentem quæstionem tractauisse: Nam si stylum penitiùs intuearis, cum reliquo non tam in aliis scriptis, quàm hismet quæstionibus obseruato, minus consentientem deprehendes. Taceo paradoxa, (ne quid dicam grauius) huius Quæstionis explicationi inspersa, qualia sunt. 1. Quòd terra Lemnia siue Bolus, Samia, Armena, &c. venenis resistere, nescio quàm verè dicantur, Tu contrà vide scriptum *Camerarij* de Bolo Armeno, annexum syllogæ ipsius *Commentariorum de peste.* 2. Quod ad Antidoti Theriacalis molem augendam addatur chalcitis, multisque compositionibus vitrioli Oleum. 3. Aëtites nihil diuersi à saxo possideat. 4. Fabula sit Basiliscum intuitu enecare. 5. Quod qui Aurum candens in liquore extinguunt, sordes potius ablutas, quàm efficaciam propinent. Qua in re adstipulatorem habet *Septalium in Animaduersionibus Medicis.* 6. Aurum, Gemmæ, & Vniones propter raritatem solummodò cara existunt. 7. Empirici primùm talibus vti cœperint, posteà & reliqui Medici, citra tamen omnem rationem, & experientiam, tantum iis anilia figmenta sparguntur. Credas verò tu, tam bardos, stupidósque fuisse alios Medicos, vt contra duo ista publica Medicinæ Criteria, quicquam in contrarium statuere ausi fuerint. Profectò plus hîc bonus noster Præceptor affectibus suis indulsisse, quàm rei veritati attendisse mihi videtur. Consule *Augenium de peste l. 3. c.* 23. *Anselmi Boëtij Gemmarum & Lapidum Historiam,* præsertim *l.* 2. *c.* 35. & 154. vbi de Margaritarum & Coralliorum viribus tractat; *Mindererum de pestilentia c.* 15. *p.* 204. vbi demirabilem pulueris è Smaragdo, Lapide Bezoar, & Hyacintho, præparati efficaciam, in abigenda pestilentia recenset; *Salam Tractatu de Chymicorum & Galenicorum erroribus &c.* Nolo plurium Auctorum tibi aliàs notorum, longiorem Catalogum recensere. Vtri parti tu assentiaris, edissere. Si rationes desideraueris; dabuntur eæ imposterum: Nunc propter alias occupationes non vacat. B. V. & cum tuis à nobis, vt & *D. Casp. Conrado* plurimùm salue. Dabam Breslæ, die 9. Aprilis; Anno 1627.

Cautio pro admotione Emplastrorū quæ moschum recipiunt, in mulieribus Hystericis.
Plateri silentium.
Plateri hallucinationes circa gemmarum &c. vires.
Prisci Medici obiter defenduntur.
Auctores varij qui de gemmis scripsere.

EPISTOLA VI.

PERIOCHE.

1. *De Horstij silentio amicè conqueritur, & causas quærit.* 2. *Doringij iudicium circa Rhumelij Balsamotechniam.* 3. *Libellum hunc ab Horstio efflagitat.* 4. *Explicationem vltimi experimenti scire desiderat.* 5. *Affectus Venereos per compendium curandi rationem vt diutiùs haud inuideat, enixè rogat.*

D. GREGORIO HORSTIO,

MICHAEL DORINGIUS D.

SQuid causæ subesse rear? *Cl. Dn. Horsti,* quod ad meas illas, quas anno decurso sub principium Nouembris, ad te exaraui, nihil hactenus responsi accepi. Intercidisséne putem, vel tuum ad eas Responsum? Illud vt haud suspicor, *Dn. Matthæi Christophori Osmij* diligentia, mihi aliàs in simili officio perspecta,

Silentij causas quærit.

specta, persuadet. Quod si itaque siuè periit; siuè dilatum est hucvsque responsum, vt id repetas, aut tandem expedias, oro. Edidit *Balsamotechniam Ianus* quidam *Veremundus Rhumelius*, eamque Senatui vestro inscripsit. Sub finem tredecim proponit experimenta, vti appellat, Aurum in formam potabilem redigendi: Ex iis autem vltimum præ aliis commendat, ac post Catholicon, pro summa Medicina venditat: Verùm vti solet istiusmodi hominum genus, locutionibus suis ænigmaticis Lectorem in suspenso detinet, eique imponit. Odi equidem ego talem scribendi rationem: Satius enim erat planè tacuisse, quàm gryphis istis Lectores ludificari. Cum igitur haud dubitem, quin libellum istum legeris, ipsumq; Auctorem super dubiis consulueris; quæso te, *mi Horsti*, gratificare mihi hanc opellam, ac doce, quid sit experimento vltimo, *die obermelte rothe* materia? quemadmodum scribit, cum qua calx Auri primùm per horam integram super marmore læuiganda, & posteà in igne circulari ter per horas tres gradatim calcinanda. Num forsan Rosa est rubea, è minera salis producta? de quo experimento 12. An verò spiritus siue oleum vitrioli veneris rubeum? de quo experimento sexto? Mihi non licet esse tam felicem, vt quid intelligat, assequi valeã. Tu *mi Horsti*, istâ in re me pro virili, iuua. Habebis in similibus vicissim promptum. Gallicos per compendium, curandi rationem diutius etiam haud inuideas, precor. Bene cum tuis vale, & me ama. Dabam Breslæ, die 10. Aprilis, Anno 1627.

Doringij iudicium circa Rhumelij Balsamotechniam.

Anxius pro experimento vltimo intelligendo.

EPISTOLA VII.

PERIOCHE.

1. *Auctor se quamprimùm ad operationes Chymicas accincturum Doringio pollicetur.* 2. *Mercurij puri cognoscendi modus.* 3. *Ad præcipua capita Libauij Catholici respondet.* 4. *Auri potabilis præparatio.*

D. MICHAELI DORINGIO, *DANIEL SENNERTVS, D.*

SVix abierat Rhedarius noster, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, cum tuæ mihi Lipsiâ offeruntur litteræ. Ad quarum caput præcipuum iam respondeo, & quidem hac occasione, vt proximis nundinis Lipsensibus tuum responsum accipere possim. Post nundinas enim proximas me ad id opus accingam; præcipuè cum iam studiosum Operationum Chymicarum non imperitum ad manus habeam, qui me in isto labore iuuare poterit.

Vt ergo, ad quæsita tua respondeam, 1. Mercurium ♁ ☉ eligam, qualia optima nancisci potero. Quia tamen apud vos ♁ Vngaricum bonum prostrare puto. Quæso, ij. vel iij. ℔. proximis nundinis, pretio indicato, ad me mittas. Mercurium ♎ quod attinet, vix rectiùs eum parabis, quàm ab Artificibus, qui eum vendunt, parari solet. An sit purus probare poteris, si totus in aqua soluatur. Ego quidem quod & *Libauius Epistola* 75. innuit, Mercurium dulcem sumere volebam, sed mutaui sententiam à *Fr. Basilio* persuasus, *p.* 14. in *Condeesyano*: vbi docet, sine sale nullam fieri solutionem. 2. Solutio in aqua forti omninò necessaria est: imò nec sine solutione parari potest. Et illi ipsi Artifices qui eum vendunt, prius in aqua forti soluunt. 3. Ad aquam fortem vitriolum Vngaricum sufficere puto. Aliàs tamen vitriolum ♀ parabo, & dimidiæ parti Butyri ♁ saltem essentiam ♀ addam, sine ☉, quod *Arboris aureæ practica* docet, *p.* 41. 4. Sæpius Mercurium sublimari non inutile puto, cum semper plus salis ad solutionem auri necessarij acquirat. 5. Sal gemmæ à communi specie differre non puto, sed purius esse: 6. Nitrum *Auctorem practica aureæ Arboris* addere puto, facilioris solutionis ergo. 7. Sumam & ipse æquale pondus Mercurij ♎ & antimonij 8. Consentio. 9. An Regulus cum ♂ paratus sumendus sit dubito: cum alias ♂ hoc opus non ingrediatur. 10. In Regulo parando ☽ crescentem facilè obseruare potero? Oleum verò in constitutum vix expectabo. 11. Materiam coniunctam ante destillationem in Balneo putrefaciendam esse etiam censeo. 12. Vt oleum toti, quod in Retorta relinquitur, affundatur, consentio. Est tamen hîc contradictio in *F. Basilio Condeesyani*. Nam *p.* 41. Cinnabrium abiicere iubet. *p.* 78. eidem affundit oleum: quam concilies velim. 14. Vtrumque vt antè dixi, experiar, & vni parti olei, essentiam vitrioli veneris, alteri Aurum addam: Est enim eadem tinctura in auro & venere, & quidem in venere copiosior. Vnde etiam Tincturam veneris semper maioris facit *Fr. Basilius*, quàm Auri 15. Ego calcinatum facilius solui puto, quàm crudum: Foliatum tamen etiam non difficulter solui existimo. 16. Commodam calcinandi aurum rationem esse puto, si cum Mercurio fiat amalgama, & posteà sulphure addito, & accenso Calx auri paratur. 17. Totum corpus auri sumendum puto. 18. Non dubito totum corpus auri solutum iri. 19. Corporis Solaris additione corrosiuum omne aboleri existimo. Et quomodo in præparatione Butyri antimonij vis corrosiua Butyri antimonij, & spiritus nitri abit? 20. Tres partes aquæ ad vnam partem corporis sufficere puto. 21. Et humiditatem non abstrahendam, sed coagulandam existimo.

Ad præcipua Libauiani Catholici capita respondet.

Mercurij puri cognoscẽdi modus.

Sine sale nulla fit solutio.

Mercurij in Aqua forti solutio sublimationi præmittenda.

Sal gemmæ à communi specie an differat.

In Regulo parando quid obseruandũ.

In venere tinctura copiosior quàm in auro.

Aurum calcinatum facilius soluitur quàm crudũ.

Aurum potabile quod attinet, puto eius præparationem fieri cum Spiritu Vini sale suo fortificato. Et habetur processus *in Fr. Basilij Condeesyani p.* 50. & *in Arbore aurea, p.* 46. *& seqq.*

Aurum potabile quomodo præparetur.

Et licèt spiritum vini fortificandi alij alios modos habeant, & nonnulli salem Tartari; alij salem è sarmentis vitium, alij salem vrinæ sumant: res tamen eodem redit. Plura iam non licet. Ad reliqua Epistolæ tuæ capita aliâ occasione respondebo. Bene Vale, VVittebergæ. Ignosce festinæ scriptioni.

EPISTOLA VIII.

PERIOCHE.

1. *Auctori gratulatur quod Catholici Libauiani præparationem meditetur, & sociũ peritum ad id opus assumpserit.* 2. *Expensarum partem offert, & medicamenti portionem desiderat.* 3. *Ad cætera Libauiani Catholici membra respondet.* 4. *Mercurij vitæ cum Arsenico adulterati obseruatio.* 5. *Eiusdem sublimati puritas vndè probanda.* 6. *Ad eundem sublimandum an præmittenda in aqua forti solutio.* 7. *Aquæ fortis ad Mercurij sublimationem compendiosa compositio.* 8. *Ad Reguli præparationem an certa Syderum positio necessaria.* 9. *Auctor de Auri additione pro Antimonio corrigendo reiicitur.* 10. *Auri potabilis cum spiritu vini sale suo fortificato præparatio, vera non est.*

D. DANIELI SENNERTO, *MICHAEL DORINGIVS, D.*

SRectè te, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, meas Lipsiâ accepisse, gaudeo. Serius autem eas quod acceperis causam ex iis, quas tradet Rhedarius Petrus, cognosces. Magno te Catholicon illud adipiscendi teneri desiderio, ad quod me *Libauius*, te verò ego per litteras exstimulauimus, è proximis tuis haud obscurè intellexi. Tametsi enim plurima alia habueris scriptionis argumenta, vnum tamen hoc ex vniuerso numero seligere, & ad id, ceu præcipuum, hac occasione, eum quidem in finem respondere voluisti; quò instantibus nundinis Lipsensibus responsum meum accipere posses; siquidem ad opus istud post easdem nundinas te accincturus sis; vel hac etiam de causa, quod studiosum operationum Chymicarum peritum ad manus habeas, qui te in isto labore iuuare poterit. Gratulor tibi tum de instituto, tum de laborum socio, præcórque vt tibi susceptum post benè cedat opus.

Sennerti Catholicon Libauianum adipiscendi studium.

Sennerto gratulatur de susceptis operationibus Chymicis.

Quia verò tam ob causam in proximis meis recensitam, quàm Laborantis, vti vulgò appellatur, defectum, te hoc tempore sum infelicior, age! me expensarum socium admittas, & medicamenti elaborati portionem aliquam participare permittas, dum ipsemet eiusdem elaborationi incumbere valeam. Respondeo autem nunc ad pleraque saltem membra, de quibus mihi nonnihil admonendus esse videbaris. Et primo quidem

Mercurius sublimatus quomodo adulterari soleat. *Obseruatio Mercurij vitæ adulterati.*

dem ad primum ista addo. Nimirum me suadere, ne Mercurium sublimatum vulgo prostantẽ emas, sed ipsemet domi pares: quandoquidem additione Arsenici adulterari soleat. Ob quam causam Mercurium vitæ, Nobili cuidam fœminæ in *Ducatu Suidnicensi* anno præcedente exhibitum, adeò malè cessisse, Medicus quidam *Suidnicensis* non immeritò suspicabatur, suspicione ab effectu desumptâ; quoniam cadauer, non solùm miris modis fuerit defædatum, sed vix intra diei naturalis spatium, tantâ protinus putredine coinquinatum, vt ex leuissimo quantumvis attactu cutis statim abscederet.

Mercurij sublimati puritas vnde probetur.

Mercurij sublimati puritatem hinc probari censes, si totus in aquâ soluatur. Quomodo autem solui ipsum putes, non satis assequor: Hoc sanè scio, quod in aquâ decoctus reuiuiscat. Sublimatum dulcem ad opus nostrum esse vtilem, propter rationem à *Fr. Basilio* adductam facilè concedo. Mitto hic antimonij partem, quale habere potui. Exoptassem purius. Cures tamen in id inquiri *Lipsiæ*. Pharmacopæus enim noster dixit, se non ita diu optimi antimonij aliquot lapidum pondera illò misisse. Idem breui nouum adipiscetur. Si bonum fuerit mittetur de eo, quantùm poposceris. Ad 2. Sine præmissâ solutione in aqua forti Mercurium Sublimatum parari non posse, atque illos ipsos artifices, qui eum vendunt, prius in aqua forti soluere, scribis: Ego neutrum admitto. Quoad prius consule Auctores, & Experientiam. Posterius ob hoc mihi videtur dubium, quod Artifices compendia semper quærant, nec superfluos sumptus facilè impendant. Ad 3 Aquæ forti vitriolum Vngaricum sufficere putas. Ego tamen ob loca *Basiliana*, nuper hoc membro tertio allegata prætulerim ex vnione veneris & ♂ paratum. Quia verò processus *Basilianus* ad id perueniendi laboriosus, capesis compendiosum, *Dantisco* haud ita pridem amico cuidam transmissum, mihique ab amico isto communicatum. Immitte vitriolũ Vngaricum aheno cupreo, idque affusione suffic. q. aquæ ad ignem dissolue, quamprimum efferuescit, suspende in liquorem fascem laminarum ♂, & sensim corrodentur laminæ. Quod impurius est subsidebit in fundo. Puluis spadiceus laminis adhærescens, pede leporino subinde detergendus. Continua cocturam, quoad vitriolum nihil amplius de laminis absumere deprehendis; post fac inclarescat liquor. Clarus effundatur, & ad tertias decoquatur. Ponatur in locum frigidum, & enascantur Crystalli. Ad 4. septima sublimatione Mercurium semper plus salis ad solutionem auri necessarij acquirere putas. Obstare tamen videtur, quod è *Barthio* nuper obieci: scilicet vires plures mẽstruũ non absumere, quàm quantitas ipsius permittat. Quin ad illud etiam respondendum erat; num videlicet verum sit, quod quidam volunt? per multiplicatas ♎ occultas quasdam vires Mercurium amittere. Ad 5. Sal Gemmæ, an communi sit præferendum? quæsiui; non autem, an specie inuicem differant? Quis enim hoc facilè asserere ausit? Ad 6. Neque hîc ad rem respondisse videris. Non enim quæsiui, qua de causa *Auctor Practicæ Arboris aureæ* nitrũ pro ♎ Mercurij addiderit? sed, annon sublimatus per eius additionem plus æquo corrosiuus euasurus sit? Ad 9. Si loca *Basiliana* proximè cum membro tertio, tum 14. à me in medium adducta accuratiùs perpendam: Regulum antimonij cum Marte paratum, omnino sumendum esse existimo. Quanquam enim *Libauius* ipsius non meminerit: tamen si meliorem id conficiendi rationem expetamus, ab opere minimè excludendus videtur. Ad 10. certum syderum positum in Reguli præparatione non necessariò esse obseruandum, facillimè largior, qui Astrologicis istis aliàs haud ita multùm tribuo.

Circa Mercurij sublimationem cautiones.

Vulgaribus Chymicis nõ fidendum.

Aquæ fortis præparatio.

Ad Reguli præparationẽ an obseruanda syderum positio.

Basilius explicatur.

Et memini, me ante aliquot annos, Regulum parauisse, susque dèque habito syderum positu: Stellam tamen vel secunda fusione statim comparuisse. Ad 12. Contradictionem *Basilianam* quod attinet, si verba spectes, vti conciliari possit, vix inuenio. Si verò ipsum processum *p.* 41. apud *Condeesyanum*, penitiùs intueãris, ab altero, qui est *p.* 78. diuersum haud reperies. Eccur enim vltimò nouum antimoniũ sumi, eique oleum antimonio Mercuriale affundi iussisset? nisi vt id Spiritibus sulphuris antimonij impraegnaretur? Ad 14. Quod vtroque modo, tam scilicet cum, quàm sine auro medicinam istam parare, cupis, laudo: Neque *Bernhardum* aliósve contradicentes vsque adeò moror. Maior enim apud me est *Basilij* auctoritas, quàm vt aliorum contradictionibus locum concedam. In particulari, quid possit Oleum sulphur. vitrioli Veneris, & Martis in *Conclusionibus Basilij* videre est: Cuius rei veritatem, suorummet oculorum testimonio comprobat *Cocchemius loco aliàs citato*. Scio, quendam in codem particulari laborare: successum tamen planè nondum rescisecere valeo. Auctor *practicæ Arboris aureæ*, aurum tandem pro fermento addit. Ad 16. De purgatione auri per antimonium, tertiò ante calcinationem instituenda, nihil quidem tu addidisti: Ego tamen & vtilem, & necessariam esse iudico ob rationem nuper indicatam Ad 19. Cum corporis Solaris additione, corrosiuum omne aboleri scripsisses, pro assertionis istius confirmatione sequentia subiecisti. Quò, inquis, in præparatione

Auri purgatio per Antimonium calcinationi præmittenda. *Antimonij vis corrosiua: auri additione non deperit.*

Butyri antimonij, vis corrosiua Butyri antimonij & Spiritus Nitri abit? videris mihi ob festinationem, Butyrum antimonij, pro Bezoardico minerali, primo loco posuisse. Alia tamen hîc videtur, quàm in auri additione, ratio. Quippe ambo sua natura corrosiua existunt; corrodendi tamen facultatem, ob mutuam contrarietatem, & reactionem deponunt, non secùs, quàm in tartaro vitriolato euenire solet, in quo & spiritus vitrioli, & salis tartari vis corrosiua; ob dictam causam perit. Atque hæc sunt, quæ circa nominata membra monendus mihi videbaris. In cæteris bellè inter nos conuenit. Totum tamen processum secundùm cuius præscriptum Medicinam confecturus es, ordine ad me perscribas, velim. De Auro potabili cum spiritu vini sale suo fortificato parando, quæ scribis, probè dudum mihi nota fuerunt. Ad hæc non auri potabilis sed duntaxat Tincturæ auri nomen meretur.

Auri potabilis præparatio cum spiritu vini auri tinctura nomen meretur tantùm.

Legisti sine dubio, quæ *Antonius Anglus* de suâ auri solutione profitetur: quod nimirùm ferè totum aurũ in liquorem abeat. Perpende igitur, quæso ea, quæ nuper de hac materia ad te scripsi, attentiùs, ac responde paulò pleniùs. Benè cum tuis vale, & à nobis plurimùm salue. Dabam Breslæ, die 16. Aprilis, Anno 1627.

Antonius Anglus de Auri solutione.

EPISTOLA IX.

PERIOCHE.

1. *Butyrum Antimonij decies rectificatum frustra tentatum ad cuiusuis Metalli solutionem.* 2. *Bucretij Opera exoptat.* 3. *Brandeburgum à Cæsarianis occupatum.*

D. MICHAELI DORINGIO DANIEL SENNERTVS, D.

S Nuper meas, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, te à Lipsiensi Tabellario, rectè accepisse puto. Quibus hoc saltem addo, me in Amicum quendam incidisse hisce diebus, qui hactenus etiam in illa *panacea Libauiana* præparanda occupatus fuit. Monstrauit is mihi Butyrum antimonij seu Oleũ antimonij decies rectificatum, rubicundum: sed sanctè mihi affirmauit, ab eo nec aurum, nec aliud vllum metallum solui. Itaque si solutio nulla fit, reliqua frustrà tentantur. Quæ res ipsa facit, vt ad operationem me nondum accingam. Scripsit ad me hisce diebus *D. Bucretius*, se mihi per te opera *Spigelij* à se edita misisse. Vbi ea acceperis, commoda occasione ad me mittas. Cæterùm vt litteras, & fasciculum adiunctum *Dn. Dauidi Alberto* tradi cures, oro, qui eum *Patauium* perferri curabit. Cum iam hoc absoluissem redit Rhedarius noster, & tuas mihi tradit. Legi eas quidem, sed aliis occupatus, iam respondere non possum. Faciam id prima occasione. De Brandeburgo à Cæsariano milite 12. Aprilis occupato, proculdubio inaudiuisti. Tendere iam dicitur *Spandauiam*. Deus tandem nobis pacem largiatur. Benè Vale, & salue cum tua. Vittebergæ, 18. Aprilis, Anno 1627.

Butyrũ Antimonij decies rectificatũ frustra tentatum ad metalli solutionem. *Bucretij opera exoptat.*

Brandeburgum à Cæsarianis occupatum.

EPISTOLA X.

PERIOCHE.

1. *Exercitationes Pharmaceuticas & Chymicas Obseruationes publicas promittit.* 2. *Rhumelij Tractatus de Auro potabili certior fieri cupit.* 3. *Familiæ augmentum significat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

GREGORIVS HORSTIVS, D.

SLitteras tuas sub finem Anni præcedẽtis rectè quidem me accepisse scias, *Vir Clarissime, & Excellentissime, Fautor, & Amice plurimùm colende*, ad quas iam dudum respondissem, nisi propter dubia quædam per ipsum *Vulcanum* expedienda, mora mihi iniecta fuisset; inprimis & eam ob causam, quod hactenus in expoliendis, & augendis pharmaceuticis exercitationibus, & Chymiæ Operationibus per exempla declarandis, successiuis horis laborauerim. Breui, σὺν θεῷ, pleniùs mentẽ meam aperiam, etiã publicè, vnà cum residuis obseruationibus, quas multi desiderant, modò per Bibliopolarum infortunium idipsum fieri queat, vicissim toties exoptatã aurea pace nobis affulgente. Authorem quem nominas *Rhumelium* de Auro potabili non vidi; nec etiam hîc apud *Dn. Collegas*, multo minùs apud *Dn. Senatores* quicquam de eo expiscari potui. Quæso per occasionem de loco impressionis, me certiorem reddas. Hoc verò scias, nihil quicquam hîc Amplissimo Senatui oblatum fuisse. De *D.M.* in litteris tuis breuissimus fuisti: miror, quid tandem nobis expectandum sit. Familiam meam sub finem anni præcedentis, filio quarto *Gregorio V.* Dei gratiâ & benedictione auctam fuisse scias, ita vt iam mihi numero quatuor sint Filij: quorum quilibet sorore gaudet vnica. Faxit Deus, vt diutissimè salui simus omnes & incolumes. Aliàs quoad publica, spem intrà, atque metum hîc quoque viuimus. Bene Vale cum familia, meque quod facis, amare perge. Raptim Vlmæ, 14. Maj, 1624.

Exercitationes Pharmaceuticas & Chymicas operationes publicas promittit.

Rhumelij Tractatus de Auro potabili certior fieri cupit.

Familiæ augmentum significat.

EPISTOLA XI.

PERIOCHE.

1. *De Metallorum per Butyrum Antimonij solutione certa probatio.* 2. *Poterij litterarum participem fieri rogitat.* 3. *Dauid Albertus Bononiæ cum vita periculo captiuus.* 4. *Processus Chymicus de sale triplici è terra eliciendo.* 5. *Horstius in Pharmaceuticis Exercitationibus & Chymicis Operationibus augendis & expoliendis occupatissimus.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SQuas tu, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, die 18. Aprilis styli veteris, cum fasce adiuncto ad me misisti, ex heri demum per *Flandrinos* nostros mihi traditæ sunt. Mirabar profectò, tuum tàm diuturnum, & iam in tertium quoque Mensem dilatum, ad prolixas illas meas residuum responsum. Vide igitur sis, vt te & debito tuo, & me expectatione longiori liberes. Quæ amicus ille de Butyro ♁ retulit, ab eo videlicet, nec ☉, nec aliud metallum vllum solui, num experientiæ respondeant? rescire facilè poteris, si in semel duntaxat rectificatum, vel ☉ folia vel calcem eiusdem immittas. Credasne & tu? eos omnes mentitos, & non tam per ἐγχείρησιν propriam edoctos, quàm nudã speculatione delusos, processum dictum proposuisse? Mihi nunc nec occasio, nec otium veritatem experiundi datur. Opera *Spigeliana* nondum ad nos peruenerunt. Scripsit nuper ad me *Bononiâ* optimus *D. Bucretius*, litterásque adiunctas ad te spectantes vnà misit. Si quid eorum, quæ secum communicauit *Poterius*, tibi concrediderit, vt eorum me participem facias, oro. Amicorum enim omnia debent esse communia.

Butyri Antimonij metalla soluentis certa probatio.

Orat Poterij litterarum participem fieri.

Dauid Albertus Bononiæ captiuus.

Sed heus! heri cum fascem Patauianum transmittendum traderem *Dn. Dauidi Alberto*, triste de hoc ipso audiui nuntium, cum scilicet *Bononiæ* cum vitæ periculo captiuum detineri; Religionis proculdubio causa. Deus bonum, & verè doctum Virum liberet! Profectò valde me affecit istud ipsius infortunium.

Fascẽ illum reddidit *Dn. Albertus*, hac sola prætensa causa, quod ad quem mittendus sit, inscriptio nulla doceat. Cum ergo obsignatus non esset, rescidi: & quia ad *Dn. Rhumbaumium* spectare ex litteris adiunctis intellexi, *Dn. Tilesio*, Affini ipsius tradidi: qui rectiùs fortassis eò perferri curabit. Oblatus mihi fortè fortuna fuit hisce diebus *processus* quidam *Chymicus*, ad vniuersale, è sale triplici è terra eliciendo elaborandus. Eum tu ab hæredibus *D. Graffij* seriò petiuisse, & impetrasse etiam dicebaris. Videtur mihi non vsque adeò absimilis esse discursui in *Nouo Lumine Chymico* proposito; præsertim per commentarios *Anonymi* illius Germanicos illustrustrato: cuius aliàs etiam memini. Vt verò placet? Nudius tertius breuissimum responsum ab *Horstio* tandem accepi. Promisit se breui pleniùs mentem suam aperiturum esse. *Rhumelij Balsamotechniam* sibi nec visam, nec Senatui suo vnquam oblatam fuisse, queritur. Interea hanc cùm suspensi hactenus, tùm nunc abrupti responsi causam attulit; quòd in expoliendis & augendis Pharmaceuticis Exercitationibus, & Chymiæ Operationibus per exempla declarandis, successiuis horis occupatus fuerit. Bene Vale, & à Nobis salue. An eas, quas proximo mercatu Lipsiensi, vnà cum ♁ misi, acceperis? scire velim. Dabam Breslæ, die 20. Iun. Anno 1627.

Processus Chymicus de sale triplici è terra eliciendo.

Horstius in operationibus Chymicis occupatissimus.

EPISTOLA XII.

PERIOCHE.

1. *Auctor suum Doringio amorem testatur, filiúmque commendat.* 2. *Aurum potabile quodnam sit præferendam, ambigit.* 3. *De Butyro Antimonij experimentum.* 4. *De Metallorum principiis quid sit sentiendum.* 5. *De Gemmarum viribus, Doringio subscribit.* 6. *Processus de sale triplici è terra eliciendo Auctori non probatur.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SDesideraui hactenus sæpius, *Clarissime Dn. Affinis & Compater honorande*, Te cum tua in hac mortali vita adhuc videre: verùm in isto rerum statu, an voti mei compos sim futurus, dubito. Vt tamen aliquo modo desiderio meo satisfiat, ista, & alia prætereà de causa, mitto ad vos Filium meum M. Danielem. Quæso, ergo, eum ad mensem, aut quamdiu placet, in domum tuam recipe. Ex eo statum rerum nostrarum rectiùs cognosces. Cæterùm memini me adhuc responsionem ad aliquot litterarum tuarum capita debere. Aurum potabile quod attinet: nescio, in tot processibus quis sit præferendus; Et in re pretiosa periclitari hactenus nolui: Nec etiam periculum feci, adhuc in *Catholico Libauiano*. Nam communicauit ille Amicus mihi aliquid de Butyro ♁ conieci in id calcem Auri, verùm eum non soluit. Faciam tamen ipse hac æstate adhuc eius periculum, & ipse Butyrum præparabo. Principia metallorum quod attinet, vt quisque ea de re sentit, ita loquitur. *Bernhardus rediuiuus* mihi ad manus non est. *Arcum Arcanorum apertam* legi; Ipse *p.* 46. ex aqua salsa è cauernis terræ destillante, cui vapor sulphureus è centro terræ adscendens occurrat, metalla generari scribit; quæ principia non multùm à vitriolo distare, aut certè in eo contineri videntur. Sed vtut sit, modus Lapidis Philosophici, quem is ponit, cùm *clauibus Fr. Basilij*, mihi nullo modo conuenire videtur: Nam ille ex minera plumbi quæ ☽ continet, Mercuriũ & Tartarũ elicere iubet, & ex hisce coniunctis Lapidem præparare. Aurũ verò quod ignem expertum sit planè reiicit; vtpote in quo vis vegetandi & crescendi igne perierit. *Frater* verò *Basilius* statim in *prima claui*, Aurũ per ♁ fundit. Ego certè consensum inter scriptores huius rei nondum videre potui. Vt quisque sentit, ita Authores alios ad suum sensum trahere nititur. De Gemmarum viribus tibi assentior, patentcæ vel in Lapide Lazuli, & aliis.

Doringio Amorẽ suum testatur.

Filium commendat.

Aurum potabile quodnã sit eligendum ambigit.

De Butyro Antimonij experimentum.

Quid sentiendum de Metallorum principiis.

Lapidis Philosophici modus reiectus.

Aurum ignẽ expertũ inutile ad Lapidem Philosophicum.

Circa Gemmarum vires Doringio subscribit.

Si *Spigelium Dn. Bucretij* accepisti, jam ad me mittere potes. Si etiam de ipso *Bucretio* certi aliquid cognouisti, velim id ad me perscribas. Heri *Patauio* accepi litteras à *Dano* quodam, qui Mense Martio *Bononiæ* fuit, & in litteris suis *Bucretij* mentionem facit: Sed de

Processus de sale triplici è terra eliciẽdo Auctori non probatur.

captiuitate nihil meminit. Processus ille de sale triplici è terra eliciendo, inter chartas meas alicubi latet: verùm videtur mihi non probabilis; cùm materiam nimis remotam quærat. Bene Vale, cum tua. Vittebergæ, 16 Iul. Anno 1627.

EPISTOLA XIII.

PERIOCHE.

1. *Catholicum Libauianum nondum perfecisse monet.* 2. *De curis mirabilibus VVoysselij certior vt fiat, precatur.* 3. *Ob negotia Authores à Doringio sibi designatos perlegere non posse, cæterosque vbi vacabit conquisiturum, denunciat.* 4. *Quid de Bezoardico olari Palmarij factum sit, scire cupit.* 5. *Si quod periculum de Moschatis medicamentis, fœminis exhibendis fecerit, mentem Doringij exposcit.* 6. *Aliquot hac de re experimenta proponit.* 7. *Lingua nigra in febribus non semper malum signum est.* 8. *Decrementum febris quomodo ex lingua cognoscatur.* 9. *Huius rei causas quærit.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SAlutem, annumque nouum felicem! De Catholico Libauiano, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, nondum omnem curam abieci: sed succedit opera lentè. Hisce diebus butyrum antimonij parauimus. Pergemus etiam in reliquis. Si quid certi de curis mirabilibus *Pragæ* à *VVoysselio* peractis percepisti, velim me id certiorem facias. In *Guidone Magno de Monte*, vt & aliis huius generis Authoribus hactenus parùm legi: Neque enim otium mihi est ab aliis negotiis. Et despero ferè in hac ætate ex eorum lectione me aliquid profecturum. De *Condeesyano* hactenus etiam nihil cognoscere potui. In *Canepario* & *Palmario* cõquirẽdo hactenus diligẽter laboraui, & faciam idem posteà quoque. Si conquirere non potero, vel mea exemplaria legenda mittam: sed præparatio illius medicamenti stimmiati, in *Palmario* non habetur. De Bezoardico eiusdem Solari quid factum sit, scire cupio. Athanorem *H. Conradi* fieri curabo. Et vt de studiis nostris aliquid addam. Si quid amplius interea de medicamentis cum moscho & ambra confectis fœminis exhibendis cogitasti, vel periculum fecisti, velim sententiam tuam mihi aperias. Video exhiberi Confectionem Alchermes Fœminis ab obstetrice Regis *Galliæ* in suo *Gynecæo*, vt & à *Guillelmo Fabricio*. Exhibetur iisdem Aqua Carfunculi: Et forsan talia ipsis non nocent, modò odorem non percipiant. Et multæ sunt fœminæ, quæ ambræ, & moschi odorem benè ferre possunt. Deinde longa experientia obseruaui, linguas nigras in febribus rarò malum signum esse, imò ἀκμὴν morbi præteriisse, cum linguæ denigrari incipiunt; & rarò aliquem, cum tali lingua mori: cùm contrà plurimi cum linguis rubris, asperis, albis moriantur. Imò decrementum Febris non minus ex lingua cognoscere possumus, quàm ex vrina. Nam primò tota lingua denigratur; hinc cuspis linguæ versus labia iterum ad colorem naturalem redit, quæ mutatio in dies versus radicem succedit. Radix verò linguæ vltimò ad naturalem statum reuertitur. Velim ergo ad me scribas, an idem obseruaris, & quænam sint huius rei causæ. Vxorem tuam meo nomine officiosè salutes, & ipsi etiam gratias pro beneuolentia Filio meo præstita, agas, qui ad me rediit, cum bono Deo, saluus & incolumis. Bene Vale. Vittebergæ, 20. Ian. Anno 1628.

Ob negotia Authores legere non vacat.

Palmarij Bezoardicum Solare.

Experimẽta. De moschatis medicamentis mulieribus exhibitis.

Lingua nigra in febribus non semper mali ominis.

Febris decrementum quomodo ex lingua dignoscatur.

EPISTOLA XIV.

PERIOCHE.

1. *Doringius, qua ratione Catholicum Libauianum elaboraturus sit Auctor, & vt dilucidius Lampadis vsum explicet, orat.* 2. *Nouum Lampadis genus ad plures septimanas detectum.* 3. *Præ cæteris tamen Conradi magis placet.* 4. *Bezoardici solaris incertus est auctor.* 5. *Quid per Mercurium philosophicum, tum & rubeum & viridem Leonem Guido intelligat, vt proximè aperiat, efflagitat.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S. Catholicum Libauianum, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, quâ viâ elaboraturus sis, scire velim. Paraturus idem ipsemet quoque modò Athanorem miseris. In eo Lampadis vsum non satis assequor: quem vt paulò dilucidius explices, oro. Addas etiam quale Elychnium tu vsurpes. *Conradi* Lampas si non responderit, noui iam aliam, quæ ad plures septimanas flammæ subministrat pabulum. Est & alia Athanoris forma cognita: *Conradi* tamen mihi magis placet; Intereà materialia pro isto remedio præparantur. Bezoarticũ solare nondũ elaboratũ est: Quis eius inuentor fuerit, nõ constat. De miraculis *VVosselianis Pragensibus* nunc minor rumor est. De certitudine nihil affirmare ausim. Expecto quotidie *D. Georgij Linckij I.C.* reditum, qui proculdubio rem omnem diligẽtiùs enarrabit. Vereor, ne idem de iis eueniat, quod de cuiusdam *Empirici Rustici* nouitij in Comitatu *Glacensi* medicationibus, scilicet nouitas magnum semper applausum meretur: Sed omnia tunc bona sunt, clausula quãdo bona est. Exitus, cum Deo, acta probabit. Nosti quid de *Panacæa AnVValdina* olim factum sit. Tu è *Seuerino* omnem rem expiscari posses.

Quæso te lege *Guidonem*, & quid per Mercurium philosophicum, quin & rubeum & viridem Leonem ipsum intelligere censeas, proximè explica. Concede, item, rogo vtendum, si proprium pro me inuenire haud potes, exemplar tuum *Caneparium. Palmarij* scriptum, si lectione dignum iudicas, vnà mitte. Remittentur sine damno cum gratia. *Basiliana* per Rhedarium accipies iuxta meum exemplar correcta. Nolui enim Tabellarium iis onerare. Benè cum tuis vale, & à nobis salue. Dabam Breslæ, die 16. Februar. Anno 1628.

Lampadis genus ad plures septimanas.

Bezoardici Solaris incertus Auctor.

Guidonis Mercurius philosophicus.

EPISTOLA XV.

PERIOCHE.

1. *Auctor qua via Catholicum Libauianum paraturus sit monet.* 2. *Elychnium ad Lampadas commodissimum describit.* 3. *A Doringio nouum Lampadis genus inuentum poposcit.* 4. *Bezoardicum Solare promissis non respondit, Nec VVoysselius in praxi.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S. Catholicum Libauianum, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, nondum rectè cœpi, nisi quòd Butyrum antimonij paraui. Parabo autem ad modum superiore anno litteris, cùm ad quæsita tua super hac re responderem, delineatum. Mitto iam Athanorem *Conradi*, præter Capellam cupream cùm

non haberem idoneum artificem, qui eam pararet. Facilè *Vratislauiæ* inueneris, qui eam paret. De Elychnio hoc habeo, me nihil commodius inuenisse, quàm filum metallicum, *einen vergüldeten, oder silbernen dratt, vvie die Seidensticker brauchen, oben ein vuenig auf geboerstelt. Das gefaß. Zumbrandte vuein belangend, kan der Herz Schvvager und gevatterihme enttvveder in derglase hütten ein glaserne flasche mittcinem rhoerlein am boden auf der seiten, oder beym toepfer ein verglassete machen lassen, daß sich das rhoerlein fein in den canalem schicke, vvelche man mitt kütte oder vvachse zusammen fügen muß: Hernach kan man die flasche voll brandtevvein giessen, und mit einer blasen fest zubinden, und darnach mitt einer nadel ettliche loechlein dareinstechen, daß so viel moeten Spir. Vini zu der flamma zufliessen.*

Elychnium ad lampadas commodissimum.

Gratam mihi tamen rem faceres, si & aliam Lampadem, quæ ad plures septimanas flammæ pabulum subministrat, mihi patefaceres: Vt & quid de Bezoardico Solari factum sit: sicut & quid *D. VVoysselius* Pragæ præstiterit. Non nouum est, magnis pollicitationibus effectus non respondere. De *Caneparío* & *Palmario* diligenter & apud nostros & apud Lipsenses inquisiui; sed frustra. Mitto ergo meũ exẽplar *Canepariȷ*, vbi eũ perlegeris, remittere eum poteris. *Palmariũ* mittere nolui: Nihil enim notatu dignũ, quod intelligi possit, inuenio, nisi se leprosum curasse auro potabili, & antimonio *Suchthemiȷ*: sed modum vtriusque præparandi non addit. Ad quæsita proxima responsum expecto. Vxorem tuam meo nomine officiosè saluta. Mitto ipsi postillam D. *Balduini*, quam boni consulet. Bene Vale. Vittebergæ, 22. Febr. Anno 1628.

Bezoardicum Solare promissis non respondit. In Palmario nihil nefatu dignum.

EPISTOLA XVI.

PERIOCHE.

1. *Pro transmisso Athanore gratias agit* 2. *Vas Lampadum ex qua materia confici debeat.* 3. *Elychnium metallicum an idoneum sit.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SPro transmisso Athanore, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, gratias officiosas ago. Pretium à Filiȷ debito detrahere poteris. Vas pabulo flammæ excipiendo destinatum rectiùs, mea opinione, ex laminis, quibus reliqua constat fornacula, parabitur: Spiritus vini paulò maiores requirit sumptus. Oleum Oliuarum minoris vænit, adhuc minoris oleum sem. Lini, nisi fœtorem fortè auersemur. Nescio autem an tum Elychnium metallicum satis sit futurum idoneum? Æditui Pontificiȷ in suis Lampadibus, vti audio, stipitibus spicæ bombacis pauxillo obuolutis vtuntur pro Elychnio: quorum vnus ad vnam atque alteram septimanam sufficit. *Canepariũ* remittam proximè; nunc redeunt *Basiliana*.

Pro transmisso Athanore gratias agit. Vas Lampadum ex qua materia confici debeat. Elychnium metallicum an futurum sit idoneum.

Pro communicatione gratias officiosas ago. Ad quæsita tua vt respondeam otium non est. Faciam id alia occasione. Pro postillâ *Balduini* Vxor præmissâ salute magnas per me agit gratias. Bene Vale. Dabam Breslæ, die 16. Martiȷ, Anno 1628.

EPISTOLA XVII.

PERIOCHE.

1. *Auctor cur Doringio multa non scribat triplex causa.* 2. *Auctoris filiam multi ad nuptias ambiunt.* 3. *Cui marito eam daturus sit, ambigit.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SMitto iam quos expetis libros, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande.* Multa verò vt scribam, iam nec otium est, nec curæ permittunt, eæque variæ, & triplex præcipuè. Primò enim reuersus sum heri primum *Torga*. Nam venerat ante octiduum huc *Elector* noster, & in morbum incidit, voluitq; vt se *Torgam* vsq; comitarer. Recuperata valetudine Medici Cubiculariȷ, sed a domo, vt vocant, munus mihi detulit. Quod etiam detractare honestè non licuit. Quæ cura etsi me nõnihil angat, minima tamẽ est hæc cura. Laborabo, quamdiu viuam: Post mortem dabitur optata quies. Secunda verò cura me magis affligit, filius nimirum D. Tertia cura est ob Filiam. Ambiunt eam iam tres Doctores Medicinæ: Etsi verò vni iam nuncium sit remissum, vtrum tamen ex reliquis duobus eligam, dubito, nec vllum hominem, quem in hoc consulam habeo. Etsi verò te libenter consulerem: quia tamen neutrum nosti, non video, quid consiliȷ mihi suggerere possis.

Auctor Doringio cur multa non scribat triplex causa.

Auctoris filiam multi ad nuptias ambiunt. Cui marito eam daturus sit ambigit.

Res ergò Deo precibus commendanda erit. Salutes Vxorem tuam, & Benè Valete. VVittebergæ, 2. Aprilis, Anno 1628.

EPISTOLA XVIII.

PERIOCHE.

1. *Quàm cauti debeant esse Medici in exhibendis medicamentis ambratis, dum fœminis medentur.* 2. *Quomodo talia medicamenta noceant.* 3. *Nigredinis linguæ causa.* 4. *Linguæ inspectio necessaria ad morborum dignotionem.* 5. *De Variolis & Morbillis in omnem hominum ætatem diris symptomatibus stipatis grassantibus.* 6. *Auctores qui de illis scripsêre ferè omnes manci.* 7. *Differentiæ & prognostica.* 8. *Noua Variolarum species à Doringio detecta.* 9. *Rossalia, quis morbus.* 10. *Ingrassiæ iudicium de tali morbo.* 11. *Arabes an illum cognouerint.* 12. *Doringiȷ animaduersiones circa discursum Ingrassiæ de Variolis. Morbillis & Rossalia,* 13. *Symptomata varia hunc morbum comitantia.* 14. *Quomodo terminentur.* 15. *De puella & puero Rossalia laborantibus historia & obseruatio.* 16. *De pulmonum hydropis generatione opiniones variæ.* 17. *Tum circa curationem.* 18. *Diureticoum formulæ.* 19. *Cur plura non scribat causas affert.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S. Quod proximè non licuit, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, id nunc expedire nitor. Scilicet persto adhuc in ea opinione, cautum & circumspectum se gerere debere Medicum, si fœminis mederi velit, ne moschatis, vel ambratis medicamentis passiones Hystericas ipsis concitet. Sint enim fœminæ quædam, vt certè sunt plurimæ, quæ talia benè ferant: cuiusmodi cùm *Fabricius*, tùm *Gallicana* Obstetrix Regia Confectionem Alkermes exhibuit: quin non rarò à me quoque, verùm de tolerantia prius certiore reddito, impunè quibusdam exhibetur: Sunt tamen plurimæ quæ post talia, protinus suffocationem incurrunt.

Cauendum Medicis ab ambratis medicamentis dum fœminis medentur.

Suspicaris

Suspicaris tu idem forsan non euenturum, si odorem non percipiant? At libenter scire velim, quomodo vel citra odoris perceptionem, talia intra corpus præberi? vel deglutita, sine odoris exspiratione intra corpus latitare queant? Equidem tam spirituosa, penetrantia, & halituosa ista sunt, tamque pertinaci odore corpora imbuunt, vt post multas horas exspirare deprehendantur. Quin imò non aliter talia fœminis quibusdam aduersari puto, quàm alia peculiari quâdam antipathia certis quibusdam indiuiduis sunt inimica. Exhibeas enim tu alicui abstemio, v.g. caseum, vel inscio; qualia & quanta damna excitaturus sis, oppidò videbis. Nec nouum est quosdam viros talium odore non minus, quàm fœminas ipsas offendi.

Quomodo Moschus & Ambra fœminis noceant.

Obseruationem tuam de Prognostico ex linguæ nigredine instituendo, quod attinet, vt verum fatear, ad eam hactenus pari, ac tu, diligentiâ, non attendi. Facturus tamen id imposterum. Hoc nihilominus obseruaui, non semper tantùm ab eâ nigredine impendere periculi, quantùm quod nonnulli sibi imaginantur. Causam ipsius quod spectat (nisi ab errore aliquo externo proueniat) ea vel humor est ater, vel fuligo, siuè vapor nigricans ex adustione humorum eò sublatus. Vndè mittatur vtrumque docebit *Prothus Casulanus in Opusculo suo de linguâ*, quâ maximum est Morborum Acutorum signum. *l.2. c.12.* & *l.4. c. 6.* Opusculum certè, re ipsâ, vti Author vocat, noui argumenti. In eius quippe *libr. 1. cap.1.* ex *Hippocratis l. 6. Epidem. com. 5.* linguam pro tertio præter pulsum & vrinam, morbos dignoscendi indicio æquè valido proposuit, eiusdémque necessitatem, contra *Sanctorium*, ipsam negantem, non infeliciter, vt mihi quidē videtur, *ibidem, c. 2.* propugnauit. Quæ omnia apud ipsumet *Casulanum* legere poteris: Neque enim vt ista operosius transcribam, opus esse iudico; cum Opusculum *Coloniæ* impressum, apud *Matthæum Smitz Anno 1626.* facili negotio apud vestros Bibliopolas nancisci possis.

Nigredinis linguæ causa.

Casulanus Opusculū de lingua scripsit.

Linguæ inspectio necessaria ad morborum dignotionem.

De *Variolis*, & *Morbillis*, Morbis, vt decurso Autumno, ac Hyeme, sic & hoc ipso Vere præter solitum, non infantes solùm cateruatim, sed prouectioris quandoque ætatis homines nonnullos affligentibus, nec vnâ tantummodò facie, verum multiformi erumpentibus, atque non paucos, vel interimentibus, vel alios affectus, ceu sobolem quandam post se relinquentibus, vt nonnihil in medium afferam, operæ pretium me facturum esse existimo.

Variolæ & Morbilli præter solitum grassantes.

Vbi initio istud tacere non possum: scil. Auctores, qui de infantibus hisce morbis hactenus scripserunt, in enumeratione specierum vtplurimùm esse mancos, & non nisi solarum dictarum duarum specierum meminisse; cum tamen experientia multò plures suggerat. Infantiles morbos dum appello, ad id, quod frequentiùs euenire solet respicio. Prouectioris enim ætatis homines, iisdem nonnunquam prehendi, cum *Giessæ* olim ante annos octodecim, tum superiore Autumno, atque Hyeme, vti paulò antè innui, obseruaui. Plures autem dari infantilium istorum morborum species, vel mulierculis nostris notum est. Proferam igitur ipsis vsitatas Nomenclaturas: quæ sunt *Blattern, schaffblattern, masern, und Ritteln*, siue *Rœthelen*. Corruptè enim proloqui videntur: sub nomine *die blattern* Variolas communiter sic dictas intelligunt: quæ, veluti suprà dixi, non vnâ, sed multiformi facie erumpunt. Quippe aliæ minores, aliæ maiores, aliæ mediocres existunt. Aliæ præterea ichorosæ, aliæ saniosæ, vt sic appellem, apparent. Nonnullæ tardè, quædam immaturè protruduntur. Quædam facilè, quædam difficulter, & cum grauibus symptomatibus, vtpote grandi calore, epilepsiâ, delirio, vomitibus, hæmorrhagiâ, &c. expelluntur. Quædam protinus acuminantur, ac circulo cinguntur rubeo; aliæ subsidunt per multos dies, nec in altum tolluntur; quæ si circulum habeant subliuidum, lethales vtplurimùm sunt; reliquæ quidem minus, periculo tamen non vacant.

Authores qui de Morbillis & Variolis scripsêre omnes manci.

Morbillorum & Variolarum differentiæ à magnitudine, à materia, à motu, à figura.

Quædam citò, quædam lentè suppurantur. Salubriores sunt mediocres, minores, saniosæ, maturæ ac facilè protrusæ, acuminatæ, ac celerem suppurationem suscipientes: quales rarò sui vestigia relinquunt. Reliquæ, vt periculosiores sunt; ita stigmatibus faciem miserè deturpant: præsertim si vel maturius discerpantur, vel pinguibus illinantur, vel crustulæ subinde detrahantur. *Die Schaffs blattern* per Crystallos exprimit *Ioh. Philippus Ingrassias de Tumoribus præter naturam, tom. 1. pag. 194.* Quoniam scil. in his quædam per vniuersum corpus dispersæ pustulæ efflorescunt, lupini magnitudine, plus, minusve altæ, ac instar crystalli resplendentes: Quibus deinde apertis aquositas quædam effluit. Hæ omnium minimè periculosæ sunt, & quandoque ex improuiso citrà notabilem calorem, & inualetudinem infantes prehendunt. *Ingrassias* nihil aliud quàm phlyctænas, bullásve ab *Auicennâ l. 4. fen. 3. tom. 1. cap. 11. & 12.* vesicas nuncupatas esse opinatur. *Die Masen* Morbilli sunt, qui grauibus nonnunquam, perindè ac Variolarum nonnullæ, stipantur symptomatibus; cæteroquin nisi error quispiam interueniat, non frequenter lethales. *Die Ritteln*, siue *Rœthelen*, à rubore proculdubio sic denominatæ, nostratibus sunt, pustulæ, aut vt veriùs nuncupem, tubercula pusilla, rubea, nunc magis, minusve copiosa, suis circumferentiis vtplurimùm singulariter, ab inuicem distincta, acuminata, Morbillorum instar cum calore, ac tussi invadentia; quandoque etiam hæmorrhagia, vel vomitus præcedunt. Disparent instar Morbillorum, & hac hyeme plerumque alui fluxu iudicatæ sunt: At hæc magis quàm Morbilli, periculo vacant Nescio, an satis rectè ad *Migliarinum*, quasi, Miliare, seu Miliarinum *Ingrassiæ l. c. p. 192.* referre possim? eò quod milij granis ista tubercula non valdè sint absimilia. Hæc quandoque ceu morbus solitarius inuadunt; quandoque Variolis intersparguntur; quandoque etiam his persanatis demùm superueniunt. Præter dictas species alia quædam insolentior, contagiosa tamen & ipsa ante annos aliquot primùm apud *Dominum Abrahamum Seilerum*, mihi obseruata est; Vbi quarto, quintóve die à primo insultu, corpus vniuersum à capite ad calcem vsque tanto rubore perfundebatur, ac si vniuersali erysipelate occuparetur: Terminabatur septimo, nonove die; rubore disparente sensim, atque Epidemide squamatim posteà decidente. Consului tunc super isto affectu varios Auctores: qui tamen eum agnouisset, vel descripsisset, inueni neminem, præter bis iam citatum *Ingrassiam*: Is enim *loco allegato p. 194.* peculiarem quandam morborum speciem, menstrui sanguinis, vti opinatur, occultam infectionem insequentem, introducit; quam *Neapolitani*, vulgò *Rossaniam*, siuè *Rossaliam* nuncupent; Siquidem maculæ per vniuersum corpus plurimæ magnæ, ac paruæ, ignitæ, ac rubeæ, cum vix effatu digno tumore, instar multa (ita habet textus *Ingrassiæ*) seorsim distincta erysipelata, dispersæ sint, vt totum corpus ignitum appareat. Dices, istam descriptionem non quadrare affectui à me nominato. Imò verò quadrat, ajo. Si enim tempora istius affectus puta, initium, incrementum, statum, & declinationem, diligentiùs perpendas, ouum ouo non est tam simile, quàm meus iste obseruatus affectus *Rossaliæ*. Præterito namque Autumno aliqua multa exempla iterum mihi oblata sunt: quæ effecerunt, vt hactenus cùm diligentiùs paulò de eo cogitarim; tum pro singulari ad te scribendi argumento, eundem nunc selegerim.

Phlyctænæ morbillorum species.

Prognostica.

Diagnosis & prognosis.

Migliarinum quid.

Noua Variolarum species.

Durationis tempus & exitus.

Rossania siue Rossalia quid?

Verum itaq; est de initio & declinatione, quomodo scribit *Ingrassias*, quod maculæ per vniuersum corpus plurimæ, magnæ, ac paruæ, ignitæ, ac rubeæ, cum vix effatu digno tumore, instar multa (agnosce verba *Ingrassiæ*) seorsim distincta erysipelata, dispersæ sint. Hoc enim liquidò affirmare possum, quod non tantùm in principio, res sic vti modò ex *Ingrassiâ* dictum est, reuerà se habeat; Verùm etiam in declinatione, cum rubor iterum disparere, ac calor remittere incipit, maculæ, instar Petechiarum hinc inde sub conspectum veniant. Postquam verò morbus ἀκμὴν suam plenè assecutus est, totum corpus, vt loquitur *Ingrassias*, ignitum apparet, vt haud immeritò vniuersali erysipelati id assimilare queas. E tenuiore enim ac feruidiore sanguine perindè oritur iste rubor, atque notum aliàs erysipelas. Malè *Gentilem* & *Nicolaum* Rossaliam cum Morbillis confudisse, ex eo conuincit *dicto l. p. 195. Ingrassias*, quod sæpissimè distinctos esse affectus, suismet oculis, non aliorum duntaxat relationi confidens, inspexerit; atque non solùm in cute, sed visceribus etiam, oculisque, & auribus, ac demùm toto corpore peculiariter efflorescere viderit. Quid? quod Morbilli racematim quasi venire soleant, quibusdam scilicet partibus per interualla aceruati Ex Arabibus *Auicennam, Haly Abbatem*, ceu testes introducit; quorum ille quidem *libro 4 fen. 1. tract. 4. c. 6. circa finem* sub nomine *Albamica*, siue, vt in antiquo fit Codice, *Albumera*, Rossaniam obscurè indigitauerit, cum eam aliquid de Variolis & Morbillis esse, & quod saluior sit ambobus dixit: Iste verò *l. 8. Theoricæ c. 14.* & *l. 4. practicæ, c. 1.* distinctè definiuerit sub nomine *Rubeola*; Morbillos interim sub Variolæ nomine comprehendens: Sic autem eam circumscribere ipsam ait. In rubore species est aliqua, quæ vocatur *Rubeola*, quæ ex sanguine fit calido, & subtili, & non multùm malo, & hæc species cum ad statum peruenerit, similis fit milij granis, aut paulò maior, & eius color rubeus, nec aperiuntur pustulæ, sed fluunt, seu resoluuntur.

Gentilis & Nicolaus male Rossaliam cum Morbillis confundunt.

Morbilli quomodo à Rossalia differant.

Auicenna & Haly Abbas quid de Rossalia scripserint.

Rubeolæ descriptio.

At enim verò neuter (nisi me mea prorsus fallit opinio) *Rossaliam*, sed *Miglarinum* potius, quod Nostrates *die Ritteln* vel *Rœtteln* nuncupare solent, innuere videtur. Et *Auicenna* quidem per prognosticum id satis declarat: dum istum affectum Variolis & Morbillis saluiorem, siuè salutariorem (vt ego interpretor) esse dixit. Quàm enim vehemens & periculosus affectus *Rossalia* sit, è sequentibus patebit.

Arabes an Rossaliam cognouerint.

Haly Abbatis verò descriptio *Migliarino* exquisitissimè congruit. Etenim. 1. nascitur hoc ex sanguine calido, subtili, & non multùm malo. 2. Vbi ad statum peruenit, simile fit milij granis, aut paulò maius; cum in *Rossaliâ* vtplurimùm nihil præterquam cutis quædam asperitas deprehendatur. 3. Color eius itidem rubeus est. Cumque nihil de vniuersi corporis rubore adiiciat *Haly Abbas*; eò minus *Rossaliam* descripsisse censendus. 4. Nec aperiuntur vnquam, sed resoluuntur ipsius pustulæ, seu, vt magis propriè nominem, tubercula. Placet modum, siue ordinem, quo Variolæ, Morbilli, & Rossalia vnicuique iuxta *Ingrassiam* aduenire soleant, adscribere. Nimirum si vehementiùs febricitent pueri & infantes, non Medicos modò,

Variolarum, Morbillorum & Rossaliæ varius inuadendi modus.

modò, sed ipsas etiam expertas Mulieres *Neapolitanas*, aliquem horum affectuum pertinere: præsertim in æstate, ac multò magis, si ex iis exuperans quædam species in vrbe sit. Nec decipi posteà: sed ità, vt timebant, sæpissimè succedere. Quin imò, quod maioris sit momenti, si puer quidem febriens Variolas anteà passus sit; non eas, sed Morbillos expectare. Quod si vtrumque horum præcesserit, iam *Rossaliam* timere: præsenti autem animo permanere, nihil horum formidantes, quando puerulus omnes species iam expertus fuerit: rarissiméque falsas esse: quia scilicet bis aut ter eandem morbi speciem repatiantur. Idipsum verò subiicit *Ingrassias*, maximâ ex parte à nonnullis obseruatum est; quod Variolæ Morbillos præcedant, ac demùm *Rossalia*, siuè *Rubeola* adueniat: Prius enim inquit, crassiorem sanguinem natura expurgat; deinde verò bilem, sanguini tamen adhuc mistam; & denique puriorem bilem, sanguinemque non adeò impurum eiicit: non secùs ac in cæteris etiam expurgationibus contingit, vt scilicet, quod secundo feruore reiicitur, tenuius, ac minus recrementosum sit. Atque hic est discursus *Ingrassianus*. Quem non ideò solùm transcribere volui, quod opus istud tibi vix ad manus esse subuerear: verùm etiam, quod cùm apud vnum huncce Auctorem eum repererim; tum vt meas cum ipsius obseruationibus, conferendi ansam luculentiorem haberem. Sunt tamen paucula in isto discursu, quæ animaduersionem quandam merentur. 1. Quod tres dictos affectus vnicuique obuenire scribit: Multos enim reperias; quibus vel horum nullus, vel vnus solummodò per totam vitam, vel *Migliarinum*, de quo suprà, contingit. Ego solos Morbillos bis passus sum. 2. Quod puerorum, & infantium duntaxat meminit; puellas autem exclusit: nisi forsan vel sub infantium nomine hasce comprehendere, aut potiore sexu denominato, sequiorem tacitè subinnuere voluerit. Istum enim non minus prædictis affectibus esse obnoxium, res ipsa loquitur. 3. Quod Variolas reliquas species maximâ ex parte præcedere ait: sæpissimè enim contrarium vidi, præsertim nuperrimè apud Filium natu maiorem & Filiolam *Dn. M.D.H.* vbi Morbilli primis diebus, mox Variolæ proruperunt. Quid? quod hisce diebus *Dn.B.H. Materialistæ*, vti vulgò appellantur vni, atque alteri infantium faciem Morbilli, reliquum verò corpus *Migliarinum*, maiori ex parte simul, ac semel inuaserunt. Quin non rarò multi vnam saltem speciem perpetiuntur; ceu paulò ante dixi: obseruaui etiam præteritâ æstate, puerum nouennem trium tantùm hebdomadarum spatio interjecto, bis Variolis laborasse, & posteriore vice tàm innumerabili copiâ correptum esse, vt non parùm miratus fuerim, quomodo tanta humorum saburra, post tot propinata, cùm sub initium expulsiua, tum in declinatione cathartica, vel in corpore adhuc delitescere; vel tam breui interuallo de nouo accumulari potuerit? *Rossalia* tandem, quod vltimum accessum attribuit, in eo ad id, quod vtplurimùm ita euenire solet, proculdubio respexit: Eam enim reliquas species præcessisse in vno atque altero; lethalem verò fuisse gemino exemplo docere possem.

Ingrassiæ obseruatio de Variolarum, morbillorum & Rossaliæ exortu.

Doringij iudicium de discursu Ingrassiæ.

De Morbillis & Variolis obseruationes Doringij.

Cæterùm præter ea, quæ suprà de *Rossaliâ* annotaui, sequentia etiam præterito Autumno à me obseruata sunt. Nimirum vrgent plerosque. 1. Graues capitis dolores. 2. Catarrhi ad pectus, & fauces delabentes; quorum illi tusses, & pulmonum inflammationes; hi pro materiæ diuersitate metum suffocationis, vel ob humores viscidos in vias respirationis decumbentes, vel tonsillarum, & adjacentium partium inflammationes inuehunt. 3. Calor vrentissimus; adeò, vt sublato lecto faciem adstantium non minus feriat, quàm si ad focum aliquem consisterent. 4. Sitis inexhausta. 5. Summa cutis siccitas & asperitas. 6. Vigiliæ assiduæ. 7. Deliria nunc magis, nunc minus grauia: quæ postrema, (vt hoc obiter quoque interspergam) pullorum columbinorum recenter dissectorum, atque calido cruore madentium impositione, haud infeliciter à me consopita fuerunt. Atque hæc in ipsâ morbi ἀκμῇ maximam partem visuntur. Vndè morbi istius vehementia, & periculum abundè liquet. In augmento nonnullis nares stillant sanguine: Omnibus verò toto morbi decursu appetitus prosternitur; & aluus obturatur: vrina impensè flammea est, crassa, & cruda. Pulsus ad modùm celer, ac durus. Vbi verò ad declinationem tendit, calórque ac rubor corpus paulatim deserere incipiunt; tunc demùm. 1. Maculæ illæ petechiales (quarum suprà memini.) 2. Rubor genarum, pulmonum inflammationis certus index; qui pridem propter vniuersalem totius corporis excandescentiam tàm distinctè animaduerti non poterat, conspiciuntur. Terminatur vtplurimùm translatione materiæ ad articulos extremorum, cum tam dolorifico tumore, ac rubore, qualis apud verè Arthriticos esse solet. Hinc cutis reliqua corporis squamatim detrahitur. Mox pedes ad talos, & ad suras vsque intumescunt; vrinæ crassescunt, & ruffescunt: hypochondria tenduntur primùm, & respiratio difficilis redditur; paulò pòst abdomen ipsum in tumorem attollitur. Isti autem non nisi magno labore, & post multas demum septimanas, ceu hydropici incipientes, ad pristinam sanitatem deducuntur.

Rossaliam symptomata comitantia.

Pulli columbini recenter dissecti, delirium sedant.

Genarum rubor pulmonū inflammationis certus index.

Rossalia quomodo terminetur.

Pueri difficulter ex tali morbo emergunt.

Doringij obseruatio.

Quomodo puellæ septenni, & puero nouenni internecioni uerit, nunc adscribam. Scilicet cùm vterque in vado iam constitutus esse putaretur, præter expectationem, nouo symptomatum turbine abripitur, vitæque naufragium pati cogitur; illa quidem maturius, hic verò paulò seriùs. Cum enim consueta symptomata; vtpote 1. Intensus calor, 2. Rubor vniuersalis, 3. Sitis. 4. Delirium. 5. Catarrhus ad fauces. 6. Appetitus dejectio, &c. remisissent, cuticula squamatim excoriari inciperet, dolores quin etiam extremorum lenirentur: Ecce! Morbi die duodecimo nouus rigor puellam inuadit, quem nouus calor vrentissimus insequitur, tantâ prauorum symptomatum syndrome stipatus, vt ante diei naturalis elapsum spatium vitæ cum morte permutatio oboriretur. Ergone, *mi Sennerte*, nemo moritur in morbi declinatione? Errorem aliquem interuenisse non memini. Solabatur quidem me initio *Aphor. 58. l. 4.* qui, si rigor febre ardente laboranti superueniat, morbi solutionem promittit: turbabat tamen protinus non tantùm 46. *eiusd.* qui est; *si rigor incidat, febre non intermittente, ægro iam debili, lethale est:* Verùm etiam, & quidem cumprimis 29. qui, *si in febribus sexto die rigores fiant, indicationem fore difficilem* docet: Respondet enim *duodecimus sexto*, quoad proportionem. Quo ipso tritum Axioma Medicorum verificatur: *In dies pares non incidit morbi motus, qui salutaris sit.* Puerum quod attinet, *Rossalia* quidem tota euanescebat: sed pessimam post se sobolem relinquebat; Quippe pedibus, cruribus, scroto, ventre, ac facie puer intumescebat; cum genarum nonnullo perpetuo quodam rubore.

In morbi declinatione mors contingit.

Febricula irregularis ipsum fatigabat; tussiebat, sed pauca expectorabat, eáque spumosa saltem & pituitosa: difficulter respirabat. Septiduò ante quàm moreretur, noctu tantâ respirationis difficultate corripiebatur, vt non nisi erectus spiraret. Nullibi præ summâ anxietate consistere poterat; De pondere intrà pectus conquerebatur subindè: stertebat moribundorum instar. Facies tota nunc pallescebat, nunc lurida reddebatur, nunc aliter pingebatur. Pulsus intercipiebatur frequentissimè, vti & respiratio. Breuiter: iam iam exspiraturum adstantes credebamus omnes. Post exhibita discutientia, resoluentia, expectorantia, & spiritus, ac cor reficientia, meliusculè nonnihil habere incipiebat, donec à meridie rupto pulmonum abscessu, & pus, & sanguinem atrum tussi educeret. De abscessu itaque certior factus institi abstergentibus, putredini resistentibus, & expectorationem promouentibus: interpositis interim roborantibus necessariis sed, quid fit? Septimo à paroxysmo isto suffocatiuo die, anxietas eadem reuertitur, & circà meridiem ægrum perimit. Parens itaque *Dn. T.S. Curialis* in hac vrbe Scabinographus, cùm morbi, tùm obitus causam cognoscendi cupidus, suoptè motu, vt corpus aperiretur, facilè persuasus est: Id quod etiam eodem statim die effectum datum est, præsentibus tàm aliis, quàm *D. Franco*, & *Filio tuo*.

Pulmonis abscessus [...]gna.

Abscessus pulmonis tractandi ratio.

Cum igitur pulmonem inflammatum fuisse, & in abscessum inflammationem dudum transiisse, ex signis, ceu è dictis abundè liquet, minimè fallibilibus didicissem, vt pectus primò omnium aperiretur, suasi.

Abscessus ex inflammatione.

Eo aperto, tota pectoris cauitas, aquâ citrinâ differta, pulmonesque ambo toti liuidi & gangrænosi conspiciebantur. Quin sinister dissectus in interiore suâ substantiâ, magnum itidem abscessum ostentabat, reliquaque ipsius substantia digitis contrectata facilimè diffluebat. Postquam ad abdomen peruentum est, innatabant simili aquæ tota intestina: Omentum propè consumptum visebatur, & ad superiora retractum. hepar pro indiuidui ratione portentosæ erat magnitudinis, subpallidum, & tam longo, quâ ventriculum contingebat, lobo præditum, vt non tantùm totum ventriculum tegeret: sed & in sinistrum vsque hypochondrium exporrigeretur, atque lienem, qui minutulus erat, de sede suâ versus renem sinistrum deprimeret. Vesicula fellea, & ipsa prægrandis erat, atque pallescens. Hæc igitur & pueri est Historia.

Historia de aperto cadauere.

Hîc autem non immeritò quis quærere possit; quænam viæ sint, per quas materia è pulmonibus, & pectore in articulos deferatur? Pulmones enim ac pectus vtplurimùm in *Rossalia* affici, non symptomata duntaxat suprà commemorata; verùm etiam pueri post obitum aperti Historia vix dum descripta, abundè testatum faciunt. *Spigelius de humani corporis fabrica l. 6. c. 4.* locum Hippocraticum ex *Coacis prænotionibus* expositurus; qui est: *Quibus totus pulmo inflammatus fuerit vnà cum corde, vt ad latus allabatur, hi toti resoluuntur, & iacet æger frigidus, sensus expers, moriturque secundâ, aut tertiâ die: si verò etiam sine corde contigerit,* (Cornarius & Spigelius *minus*, pro *magis* ponunt, cum Græcus textus habeat πλείονα χρόνον) *magis diu viuunt; quidam etiam seruantur:* nullam aliam ob causam, quàm consensum arteriarum intercostalium cum spinali medullâ, sese inuenire potuisse profitetur. Num per easdem ad articulos deuehatur in *Rossalia*? Tu cogitabis.

Materia in pulmonibus contenta qua via ad articulos deferatur.

Spigelius an rectè locum Hippocratis exposuerit.

Porrò pulmonum hydropis descriptio, quam proponit *Hippocrates l. 2. de Morbis, cap. proprio*, tàm euidenter exemplo pueri modò dicti confirmata fuit; vt inde diuinus *Hippocratis* genius, & accuratissima, vel rarissimorum aliàs affectuum, diligentissimaque eiusdem obseruatio sufficientissimè demonstraretur. Exempla collegit *Schenckius l. 2. ab Obseruatione 52. ad 57.* ex Auctoribus aliqua multa. Vnum etiam habetur in *Epistolarum Medicinalium Horstij sect. 11. pag. 455.*

Hydrops pulmonis à multis obseruatus.

ex Obseruationibus *Ioh Bilgeri, Physici Campodunensis*. Aliorum ex *Francisco Richino, Realdo Columbo, Georgio Graseccio, & Brunone Seidelio* meminit *Dauid Lipsius* in suo de *Hydropisi Tractatu Hermetico-Galenico, p.22. & seq.* Tametsi verò recenter iste Hydrops à Medicis annotetur, & ab vno ferè, quod sciam, *Petro Salio Diuerso l. de affectibus particularibus, cap. 5.* præter *Hippocratem l.c.* diligentiùs pertractetur; facilè tamen adducor, vt cum *Ioh. Aichholtzio* apud *Schenckium d. l. Obseruat. 53.* eum in pluribus sæpè Asthmaticis existere credam: quod proculdubio inspectio frequens, si opportunè liceret, confirmare posset.

Quomodo generetur. Fernelij iudicium.

De generatione ipsius haud præter rationem liceat esse sollicitos. *Fernelius Pathologiæ l. 5. c. 11.* serosum istum humorem, vel è cerebro per asperam arteriam, & pulmones tenuitate suâ affatim irruere; aut è reliquo corpore; aut etiam ex Abdominis capacitate (quod sæpè in Hydropicis an maduersum sit) eò cæcis ductibus redundare opinatur. Primam causam *Salius* planè reiicit; ideò fortassis, quod serum hoc nullam concoctionem admittat nec in pus conuertatur, sicuti in destillationibus ad thoracem decumbentibus fieri soleat; quæ de sententiâ *Hippocratis l. 7. Aphor. 35.* viginti diebus ad suppurationem perueniant.

Salij opinio.

Salius reijcitur.

Nec satisfacit mihi *Salius*, qui, cùm ob intemperiem præcipuè frigidam pulmones ad fluxiones recipiendas pronos reddi, tùm humores ichorosos in his aggregari scribit; quibus partes naturales frigidâ intemperie laborant, visceráque obstructa, & scirrhosa habent, & cum primis, si otiosè & in locis humidis, vel frigidis, & sub cælo consimili viuentes, potui indulgeant, cibarísque humidioribus largiùs vtantur. Etenim licèt id aliquando sic euenire posse non diffitear: In puero tamen antedicto locum minimè meruit; vtpote apud quem causæ omninò contrariæ præcesserunt, vt ex ipsâ morbi Historiâ patet. Præterea quod de febris complicatione addidit *Auctor Librorum de Morbis*, mea obseruatio verum esse comprobauit. Etsi verò *Salius* in suis nullam deprehenderit: Ratio tamen, qua febris absentiam persuadere nixus fuit, admitti non potest. Quasi enim verò humor ichorosus absolutè sit frigidus, ac propterea ad putredinem ineptus. Equidem nullus humor à putredine est immunis, vti nec ipsa bilis, quæ calida est, & sicca. Tractaui hactenus per multos menses puellam Asciticam, ab humoribus ichorosis turgidissimam: quæ tertianarias recidiuas non vnas sed plures huc vsque sustinuit. Quid? quod ipsemet *Salius* concedit, ob diuturnam moram in thorace tractam materiam serosam nonnullam acquirere acrimoniam. Quidni ergò putrescere possit & febrim accendere? De quâ re *Hiessæ* olim in Disputatione meâ *de febribus putridis*, generali, peculiariter egi. Putredinem insuper arguere videtur ebullitio; quam aure ad latera multo tempore admotâ sentiri, docet *Hippocrates*, vel quisquis Auctor fuit *librorum de Morbis*. Quantumvis enim ὄζειν olere propriè significet: rectiùs tamen per ebullire *Ianum Cornarium* id transtulisse, eandémque translationem *Ioh. Cumannum* iteratâ suâ editione approbasse existimo; cùm odores non aure, sed naribus percipiantur. Quod obiter quasi attingere volui. Præterea non satis assequor, quomodo à contradictione vindicari possit *Salius*: dum non tantùm paulò antè ratione materiæ, quæ frigida est, & non putrescit, febrim non adesse debere; sed & pòst, eiusdem ratione nunquam dari posse contendit; & tamen in intermedio sermone, si ichor acrimoniam nonnullam, propter longiorem moram acquirat, febrim aliquam ex leui quâdam accessione ipsum causare, credere sese disertis verbis confitetur. Interim vt ichor iste non necessariò & statim semper putrescit; Itâ etiam febrim necessariò non introducit, nec febris proprium huius morbi signum est: quod *Salio* quidem liberaliter concedo; num tamen prædicta conciliari inuicem possint, haud aduerto. Nō minor difficultas circà curationem oboritur. *Auctor librorum de morbis* scribit, si materia ad aluum erumpat, ægro statim se sanum esse & à morbo liberatum videri. Tale quid ex *Obseruationibus Brunonis Seidelij Italicis* in medium producit *Lipsius loco anteà allegato p. 23.* Nimirum vidit is in æstate Anni 1555. *Patauij* apud *Gabrielem Fallopium* hydropicum in thorace, seu pulmone, & annotauit factam esse permutationem ad herniam aquosam, simulque per anum effluxisse aquam, & sic euasisse ægrum restitutum, integrum, & sanissimum factum.

Omnis humor putredinis capax.

Hydrops pulmonum an semper cum febre.

Salius sibi contradicit.

Hydropis pulmonum difficilis curatio.

Lipsij obseruatio.

An per alui fluxum feliciter possit terminari.

Hæc tunc succedere forsan crediderim, si non ex toto corpore materia ichorosa ad pectus deferatur; nec pulmones vsque adeò insigniter læsi, aut corrupti sint; nec denique viscera naturalia compatiantur. Secus enim si sit, tunc absque dubio temporis progressu, aluus intendetur, eadémque illa, vel adhuc amplius, patietur æger; ceu rectissimè prædixit *Auctor librorum de morbis. Aliqui etiam intumescunt ventre, scroto ac facie: quod quidam ab infernâ aluo esse putant, videntes ventrem magnum, & pedes tumentes; cum tamen hæc sequantur, si sectionis tempus transgrediaris,* subdit idem *Auctor*. Vt autem de vtilitate huius effati dubitem, in causâ est meus anteà recensitus casus: in quo cùm hepar vitiosè constitutum, tum omentum propè consumptum visebatur. Quæ duo membra, præter timque omentum, quomodo serum in abdominis cauitatem eructent, elegantissimè præ aliis nouissimè ostendit *Spigelius in suâ humani corporis fabricâ l. 5. c. 6 p. 241. & seq.* Sectionem verò ipsam quantum concernit, non ob causam duntaxat à *Salio* indicatam, (quod videlicet præsentem solummodò materiam exhauriat, futuræ autem regenerationem neutiquam impediat) verùm etiam aliam (nimiam scil. pulmonum corruptionem, vt in meo subiecto vidimus) suspecta est. Et perindè res habet; ac cum paracentesi Asciticorum, quæ vt inutilis: ita periculosa simul est, magnámque administrantibus ignominiam parit, si corruptis visceribus instituatur: Reliqua medendi ratio, quam proponit *Salius*, non displicet, commodior tamen videtur via, si per vrinas serum propellatur: Hinc nempe *Cæsar Maximilianus II.* plurimùm auxilij sensit, qui pectoris hydrope cum cordis palpitatione ad 20. annos laborauerat; veluti ista ex oratione *Cratonis* super obitu Cæsaris eiusdem, repetiit *Schenckius l. 2. Obseru. 54.* In hunc finem commoda futura erat sequens aqua: quâ inter cætera Anno præcedente curaui *Magnifici Dn. Melchioris Tauberi, Cameræ Imperialis*, isthic *Consiliarij*, Filiolam biennem, post periculosissimam diarrhœam, toto corpore tumefactam, & ab omnibus pro desperatâ habitam.

Sectio hydropis pulmonis an conueniat.

Salij curatio probatur.

Quæ sit per diuretica cōmodior.

℞. *Rad. calam. aromatic. raphani marin*, an. ℥. iij. *rusci* ℥. j. *cortic. & sem. ebuli*, an. ℥. ß. Incisa & commixta cum hepate & pulmone vituli, infund. per horas 24. in *aqua apij*, *cotulæ fœtidæ*, an. ℔. iij. *vini rhenani optimi* ℔. ij. F. s. a. è vasis vitreis destillatio, suspenso nodulo in alembico è *corticibus citri sicc. pulueris.* ℥. ß. Mirùm, quantâ copiâ vrinam quotidiè propulerit. Aliis post *Rossaliam* intumescentibus taliter mutaui.

Aqua diuretica probata.

℞. *Radic. calami aromatic. raphani marini* an. ℥. iij. *rusci* ℥. ij. *Herb. absinthij pontici, cotulæ fœtidæ, agrimoniæ*, an. M. j. ß. *sem. ebuli, sambuci, nucleor. persicor.* an. ℥. ß. *baccarum lauri* ʒ. ij. Incisa & commixta cum pulmone, & hepate vituli infund. & destillentur, vt priora. Plura quidem scribere hac vice gestiebam; sed hîc terminum constituere, & quæ restant, in aliud tempus differre, coëgit podagra mea; quæ me nil tale metuentem nudius quartus inuasit & postero die, in lectum conieciit. Litteras autem tuas rectè tradidit *Dn. Pollnerus*; vti & libros cupitos Rhedarius Petrus. Litteras quod spectat, de primo tibi gratulor; de altero ex animo condoleo: tertium vt benè cedat opto. Sed finio, ac nos vtrinque Deo commendo: Dabam Brieslæ, in ipsâ vigiliâ Paschat. Anno 1628.

Alia Doringij.

Doringius ex improuiso podagra affligitur.

EPISTOLA XIX.

PERIOCHE.

1. *Auctor exemplar libri* 1. *Practicæ Doringio promittit.* 2. *Tractatum de febribus iterum prælo subijci monet.* 3. *Doringij iudicium postulat circa mota de morbo Vngarico dubia.* 4. *Vomitus an huic morbo conueniat.* 5. *Septalius Auctori contrariam defendit sententiam.* 6. *Ex solo sanguine in venis mesaraicis putrescente an febres continuæ possint excitari, cuiusque generis illæ sint febres.* 7. *Schatoni exilium dolet.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTUS, D.

S. Debeo adhuc ad litteras tuas responsum, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, lubens etiam exemplar *libr. 1. practicæ* tibi misissem, si ad vos Rhedarius noster iter fecisset: Verùm cum necdum de eo aliquam spem nobis faciat, expediam id proximis Nundinis *Norimbergensibus*, per Mercatores vestros *Lipsiam* transeuntes. Nunc vt per postam hæc ad te darem, causa hæc est. Iterum prælo subiicitur iam *Tractatus meus de febribus*, qui etiam nuper *Lugduni in Galliâ* impressus est. Eum cùm in aliquot locis reuidendum censeam, de vno atque altero consilium tecum communicandum duxi. Et primò dubia aliquot de *Morbo Vngarico* mihi mouit *Medicus* quidam *Hamburgensis*, quæ ex eius litteris descripta ad te mitto. Et cum de eodem morbo te quædam meditatum esse sciam, oro, vt super dubiis hisce tuam sententiam mihi exponas. Quò pertinet illud *Coberi, Decad. 2. Obseru. 5.* qui in *morbo Vngarico*, ad vomitum, tanquam sacram anchoram mox confugiendum censet; cùm nulla materiæ illius tam copiosè in ventriculo stabulantis coctio expectari possit: sed quicquid ingeritur, in humorem ei qui anteà in ventriculo hæret, similem

Auctor exemplar lib. 1. practicæ Doringio promittit.

Tractatum de febribus iterum prælo subijci monet.

Doringij iudicium postulat circa morbo de Morbo Vngarico dubia.

similem mutetur. Vomitu verò illâ materiâ rejectâ appetitus & sanitas facilè recuperentur. Deinde nosti, quid vterque hactenus de purgatione & sudoriferis senserimus. Nostræ verò sententiam planè contrariam cùm defendat *L. Septalius animadu. Medic. l. 5. n. 47. & 52.* præcipuè, & inprimis ad experientiam prouocet, quæso, quanti eius rationes & experientiam facias, me certiorem facito. Tertiò, an non etiam ex sanguine in venis mesaraicis, sine bile, vel pituitâ, vel melancholiâ, qui humores, intermittentes febres pariunt, putrescente, febris continua excitari possit; cùm causa putredinis, quæ in venâ cauâ datur, etiam in mesaraicis detur; & sanguis in mesaraicis non minus, imò magis, quàm qui in venâ cauâ, putredini obnoxius sit; & qualis generis sint hæ febres. Et cùm iam in *libro de febribus* imprimendo strenuè pergat Typographus, amicè à te peto, vt ad hasce Quæstiones tuam sententiam per Postam *Lipsiensem*, mihi quamprimùm aperias. Constabunt mea officia, iterum tibi prompta & parata. *Dn. Schatoni* etiam ob religionem *Pragâ* exulandum esse, eumque *Pirnam* migraturum audio. Vxorem tuam à me, & meis omnibus saluta. Bene vale. VVittebergæ, die 17. Iunij, Anno 1628.

Septalius Auctori contrarius.

Ex solo sanguine in venis mesaraicis putrescente an febris continua possit excitari.

Schatoni exilium dolet.

EPISTOLA XX.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringij sententiam de prognostico ex lingua instituendo petit.* 2. *Casulanus quid de hoc argumento scripserit.* 3. *Auctor Doringium monet quorundam omissorum in Libro de Variolis & Morbillis.* 4. *In Haly scriptum de Variolis animaduersio.* 5. *Rossalia an dici queat Erysipelas.* 6. *Tussis in Rossalia vnde proueniat.* 7. *Variolæ etiam in viscerum superficie erumpunt.* 8. *Materia in pulmonibus contenta quomodo ad articulos detrudatur.* 9. *Hydrops in Rossalia quomodo generetur.* 10. *Pulmonum bona temperies quanti momenti sit.* 11. *Noua Morbillorum species ab Auctore obseruata.*

D. MICHAELI DORINGIO, *DANIEL SENNERTVS, D.*

S. Vt ad proximas tuas, quod restat, responsum, exsoluam, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, si quid de prognostico ex linguâ instituendo obseruaueris, id vt ad me perscribas, oro. *Prothus Casulanus* equidem noui argumenti scriptum hac de re edidit, sed, vt mihi quidem videtur, pauca sunt in eo, quæ Practicæ inseruire possint, præter allegata *Hippocratis* loca. Quæ diligenter *de Variolis & Morbillis* scripsisti, grata sunt, vnum saltem atque alterum adhuc addo. Primò enim mihi videris omisisse, eam *Variolarum* differentiam, quam nostri *die Steinbocken* appellant, quæ sunt tubercula quædam parua sine multâ sanie, sparsim nec copiosè erumpentia; omnium ferè mitissimæ *Variolæ*, quæ pœnè citrà febrem infantes inuadunt, vt rarò decumbant, citissimè etiam sanentur. Deinde non mihi videtur *Haly Abbas* alium affectum, quàm vulgò notas *Variolas & Morbillos* descripsisse: Nam 8. *Theoricæ, cap. 14.* saltem sub *Variolarum* nomine facit mentionem *Rubeolæ. Lib. 1. pract. c. 1.* verò *Variolam & Rubeolam* nominat, vbi proculdubio per *Rubeolam* intelligit *die Ritteln*, vt descriptio satis testatur.

Auctor Doringij iudicium, de prognostico ex lingua instituendo scire cupit.

Casulanus hac de re pauca scripsit.

Auctor Doringium monet quorundam omissorum in libro de Variolis & Morbillis.

In Haly scriptum de Variolis animaduersio.

Rossaliam quod attinet, aliquoties etiam affectum hunc obseruaui, sed quo nomine appellarem, dubius fui. Ad Erysipelas retulissem, & mulierculæ etiam nostræ quædam *das Roitlauff* appellant, nisi hoc obstitisset, quod non adultis, sed potius infantibus accidit: vulgus ad *Morbillos* refert, dicitque *die Masern lauffen zusammen*. In Historiis tuis, quæ mihi gratæ fuerunt, hoc primò dubij occurrit, an tussis illa & difficultas respirandi à catarrho, an potiùs ab inflammatione pulmonis, quod mihi vero similius videtur, ortum habuerit. Deinde quod de loco sollicitus es, & viis, per quas materia, è pulmonibus, & pectore fluat ad pulmones. Ego verò hâc curâ opus esse non puto; sed in eâ sum sententiâ; cùm Variolæ non solùm in externis partibus, sed etiam in omnium viscerum superficie erumpere soleant, idem in *Rossalia* accidere posse.

Rossalia an possit dici erysipelas.

Tussis in Rossalia vnde proueniat.

Variolæ etiam in viscerum superficie erumpunt.

Et de pulmonibus res extrà dubium est, in visceribus tamen etiam efflorescere scribit *Ingrassias*, & in puero hoc omentum corruptum fuit, hepar pallidum, intestina aquæ innatauerunt. Vt credibile sit, è visceribus ventris inferioris malè affectis materiam ad articulos detrudi, & hinc etiam hydropem excitari. Quâ ratione autem aqua illa in pulmone, & thorace generetur, omninò consideratione dignum. Ego in eâ sum sententiâ, cum hepar & pulmo frequentissimè simul afficiantur, (id quod in asthmate, vt hoc obiter addam, semper fieri puto) potest materia illa ex hepate per venam arteriosam ad pulmones deriuari, vel etiam in ipso pulmone generari. Cum enim pulmo viscus sit, quod non solùm pro sui nutritione alimentum coquit, sed etiam sanguinem cordi præparat, si malè habeat, in coctione illâ multa excrementa & etiam serosa generari posse, credibile est. In puero tuo cùm totum etiam abdomen aquâ repletum fuerit, ea proculdubio in pectus inde regurgitauit. Curationem quod attinet, siue alui fluxus, siue paracentesis frustrà sunt, si viscera non sunt salua.

Materia in pulmonibus contēta quomodo ad articulos detrudatur.

Hydrops in Rossalia quomodo generetur.

Pulmonis officia.

Cæterùm occasione *Morbillorum*, in memoriam mihi reuoco alium morbum quem non in infantibus, sed adolescentibus & virginibus etiam sæpè obseruaui, nec tamen, quantum memini ab Authoribus descriptum inueni. Erumpunt passim in corpore, præcipuè tamen in brachiis, tubercula quædam iis simillima, quæ è puncturâ culicum erumpunt, cum magno pruritu prorumpunt: quæ tamē post horam vnam atque alteram euanescunt. Et obseruaui in aëre calido ea disparere, in frigido emergere, quod forsan accidit, quia aër frigidos poros claudit, ne materia insensibiliter transpirare possit. Si à quodam descripta ista tubercula legisti, me de eo mone, & simul quid de generatione eorum & curatione sentias, scribe. Scire etiam velim, cur radices acori veri seu calami aromatici vulgaris, aquæ tuæ diureticæ admisceueris, & an insignem vim diureticam in iis animaduerteris.

Noua Morbillorum species ab Auctore obseruata.

De radicis acori vi diuretica dubitat.

Mitto tandem exemplar *libri* 1. *Practicæ*. Gratum fuerit, si per otium eum perlegeris, & si quâ in parte melior fieri possit, me monueris. Cæterùm ad nos perlatum est, magnam vrbis vestræ partem incendio vastatam esse, quod quomodo se habeat me certiorem facere poteris. Plura iam non licet. Salueat à nobis tua, & Daniel noster, & omnes valete. VVittebergæ, die 10. Iul. Anno 1628.

Promissum exemplar l. 1. practica mittit.

EPISTOLA XXI.

PERIOCHE.

1. *Auctor morbum Doringij & matris obitum dolet.* 2. *Tractatus de consensu & dissensu Chymicorum cum Aristotelicis editionem nouam pollicetur.* 3. *Martinij objectionibus tacito nomine iterum respondere statuit.* 4. *Quid de Butyro Antimonij obseruârit declarat.*

D. MICHAELI DORINGIO, *DANIEL SENNERTVS, D.*

S. Nec litteras tuas priores, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, nec *Dn. K.* hactenus vidi. Doleo verò vires iterum febre tertianâ, doloribus Arthriticis, & curis ob subitum matris obitum, labefactatas esse. Deus eas tibi restituat! Vt iam responsum tuum ad mea quæsita *de morbo Vngarico* matures, opus non est.

Auctor morbum Doringij, & matris obitum dolet.

Responsa super Vngarico morbo differre monet.

Potes id differre, donec meam mentem in nouâ editione videris; quæ hisce Nundinis *Francofurtensibus* absoluenda fuit, instante Bibliopola: cum Lugdunensis Typographus in Galliâ librum eum etiam Typis exscripserit. Cum verò *Tractatus de consensu & dissensu Chymicorum cum Aristotelicis* nulla exemplaria amplius adsint, adornabitur intrà paucos dies etiam secunda editio. In eâ pauca mutabo. De *capite* 11. saltem consilium tuum expeto. Dudum scripto *Martinij* respondi: Sed de tuo, & aliorum consilio id hactenus edere nolui. Nunc ita animum induxi meum, me illud caput saltem declarare velle, & vnâ operâ eius objectionibus satisfacere, sed ita, ne *Martinius* nominetur: Sine conuitiis quoque, & vllo affectu rem saltem ipsam tractabo. De qua re quid tibi videatur, vt quamprimùm mihi aperias, oro. Audio ipsum dudum expectasse meum responsum, vt haberet, in quo altercaretur. *Catholicum Libauianum* ex voto non succedit:

Tractatus de consensu & dissensu Chymicorum cum Aristotelicis editionem nouam pollicetur.

Martinij scriptis tacito nomine iterum respondet.

Quid de Butyro Antimonij obseruarit, declarat.

succedit: parauimus Butyrum Antimonij clarum instar aquæ. Extraxit aliquid coloris, sed aurum non soluit. Dubito, quid ampliùs faciam. Quid verò agitur de labore illo, quem Pharmacopæus vester tentauit? Fila metallica mihi optimè satisfecerunt in Athanore. Bene vale, & tuam à nobis saluta. VVittebergæ, die 26. August. Anno 1628.

EPISTOLA XXII.

PERIOCHE.

1. *Auctor Tractatum Itali cuiusdam de luxatione Cartilaginis Xiphoidis desiderat.* 2. *Cur multa sæpe in Libris suis mutârit.* 3. *Tractatum de febribus cur auxerit.* 4. *Libri* 1. *Practicæ, editiones plurimæ.* 5. *In Tractatu de febribus sibi non potest satisfacere.* 6. *Obseruationes quas Doringius ex praxi contra vulgatam doctrinam obseruârit, communicari sibi peroptat.* 7. *Quid de vltima editione Institutionum suarum sentiat Doringius, scire vellet.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Sad litteras tuas respondebo, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, cum Rhedario nostro, qui se post Nundinas *Lipsienses* ad vos profecturum pollicetur. Interim hæc præmittere volui, quibus oro, vt *Tractatum* illum Itali cuiusdam, quem in tuâ Bibliothecâ esse scio, qui *de laxatione cartilaginis mucronatæ in pectore* scripsit, ad me mittas. Nam nec istud prætermittendum videtur: simul verò addas, quid sentias de affectu illo, quem *Germani* nostri appellant, *das vvehthun*. Cum verò nuper monueris, esse plurimos, quibus crebræ istæ in libris meis mutationes non placent, instituti mei paucis reddenda est ratio. In *Institutionibus meis* posteà nihil mutabitur: Verùm nisi crebriùs editæ fuissent, ad hanc formam nunquam peruenissent, nec in MS. eas ad eam redigere potuissem. *Horstius* quidem nuper quandam *Appendicem* edidit, sed nescio quo cum fructu. Præterea *Institutiones* pro Tyronibus scriptæ sunt. Non credo iam praxi occupatos nouas editiones emere.

Tractatum de luxatione cartilaginis xiphoidis desiderat.

Auctor cur multa sæpe in libris suis mutauerit.

Tractatum de febribus cur auxerit.

De febribus Tractatum auxi, tum quia res ipsa postulabat, tum quia Bibliopôla vrgebat, cùm *Lugdunensis in Galliâ* eundem typis exscripsisset. Posthac forsan, etiam nihil mutabo. In practicis ita me attemperabo, vt nemo de me conqueri possit. Etsi enim *liber primus* breui iterum excudendus sit, & Bibliopôla auctionem suadeat, cùm à *Lugdunensi & Parisiensi*, Typographo etiam exscriptus sit: Tamen ea quæ addenda erunt, differam in vltimam editionem, siue & me viuente, siue mortuo adornanda sit. Interim quæ annotanda erunt, colligam. Accipies iam *Tractatum de febribus*, in quo mihi ipsi nondum satisfacere possum.

Obseruationes contra vulgatam doctrinam sibi communicari peroptat.

Doringij mẽtem de vltima Institutionum editione poscit.

Tuum erit, quæ contra vulgatam doctrinam ex praxi obseruasti, mecum communicare. Vltimam *Institutionum* editionem si legere, & otium, & animus est, libenter mittam. Liberè id significa, ac tuam & Danielem nostrum saluta, omnésque bene valete. Vittebergæ, die 6. Octobr. Anno 1628.

EPISTOLA XXIII.

PERIOCHE.

1. *Responsum ad quæsita de morbo Vngarico remissum gaudet.* 2. *Gillero rescriptum se quamprimum promittit super gemino quæsito de lapide vesicæ.* 3. *Auctoris mentem circa proposita dubia postulat.* 4. *Caneparius Aurum potabile impugnat.* 5. *Doringij iudicium de Magisterio Auri Canepanij.* 6. *Promissis effectibus non respondet.* 7. *Aurum per Butyri Antimonij affusionem, an soluatur.* 8. *Alia Doringij præparatio.* 9. *Suum in Lampadibus laborem Auctori declarat.* 10. *Compositio ex solo Auro & Butyro Antimonij.* 11. *Particularis alia Auri præparatio.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SPaulisper tandem, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, vires amissas recolligere incipio. Deus eas magis, magisque confirmet. *Dn. K.* cur ad vos nondum venerit, miror. Resciscam rem omnem à *Dn. Muncero*. Gratum autem mihi est, quòd responsum ad quæsita *de Morbo Vngarico* differendum, mones. Ineptus enim adhuc sum ad tales meditationes. Accepi nuper etiam *Ratubonâ* litteras, ab amico veteri *Dn. D. Lucâ Gillero*; qui sententiam meam scire gestit super hoc quæsito gemino: Numquid lapis vesicæ, silicis instar durus, & compactus, nec facilè friabilis, per medicamenta sic dissolui & comminui possit, vt frustulatim è vesicâ exteratur? Atque inprimis; quid *ludo Paracelsi* hac in re tribuam? Responsum ipsi ob causam dictam itidem debeo. Tu me intereà, si fortè ad ipsum scripseris, excusa. Exsoluam me debito quamprimùm potero.

Recuperatas vires Deo commendat.

Responsum ad quæsita de morbo Vngarico remissum gaudet.

Gillero rescripturum se quamprimũ promittit super gemino quæsito de lapide vesicæ.

Auctoris mẽtem ea de re postulat.

De iisdem quæsitis, quid tu etiam sentias? scire velim. Placet institutum tuum circà expositionem *cap. 11. lib. de consensu, & dissensu Chymicorum cum Aristotelicis*. Non dignus est tenebrio ille, vt per te nomen ipsius in lucem protrahatur. Conferas tamen suadeo, quæ *Billichius* adfert *in suâ exercitatione de Naturâ & constitutione Spagyrices restitutâ*, cùm contra metallorum analysin, ab aliis Chymicis hactenus communiter pro verâ habitam; tum aduersus principia Chymicorum, sub finem dictæ exercitationis. Remitto igitur huius causâ *Caneparium* prolixâ cum gratiâ; quo, si nullum apud vos amplius illius exercitationis extaret exemplar, ex hoc tuo mentem ipsius cognoscere possis.

Pro me aliud, si haberi possit, optarim. Multa adfert contra vulgares Chymicorum opiniones, imprimísque accerrimè impugnat aurum potabile, quale nullum omninò dari, quod non sit reductile, *Salam* Præceptorem suum secutus, apertè contendit. Magisterium ergo auri suum; in quouis liquore solubile, §. 102. vnicè commendat, sed ænigmaticis terminis mirè inuoluit. Tu iudica; numquid processum satis rectè assequar. Soluo, inquit, ☉ in aquâ suâ (scil. è sale armoniaco & nitro parata) præcipito (per °₀° tartari) præcipitatum cum resinâ metallicâ purificatâ (flor. sulphur. per sal. & vitriol. sublimatis) & aceto montano (spiritu vel °₀° vitrioli) impasto, & in crucibulo exsicco, vt euadat puluis instar boli Armeni. Huic pulueri affundo essentiam limpidissimam Balsami Catholici (spiritum salis) quam per arenam rursus abstraho, repetendo id vigesies, & vltrà (mirum si nihil tandem de auro alembicum transcendat) ita corpus auri in indiuisibiles atomos, & puluerem tantùm non impalpabilem redigitur, aptum iam solutioni, quam per liquorem acidulum (hic hæreo, num vel menstruum temperatum, ex spiritu aceti & salis confectum, vel acetum destillatum; vel aquæ è succo citri, aut limonum confectam; vel aquam aliquam cordialem spir. vitrioli acidam redditam, &c. intelligere debeam?) instituo. Solutionem flauescentem, digestione triduanâ prægressâ, lento igne coagulo. Et ita habeo Magisterium auri saliforme, ex pallido nonnihil flauescens, solubile in quouis liquore, (de quo valdè dubito:) Siquidem & *Basilius* editionis *Condeesyani p. 10.* de suo idem pollicitus est; verùm successus non respondit; veluti, & quoad colorem, quem pulueri tribuit purpureum; cùm potius sit ex pallido flauescens; nisi forsan error aliquis in præparatione commissus sit; neque enim ipse manum operi admoui.)

Caneparius Aurum potabile impugnat.

Doringij iudicium de Magisterio Auri Caneparij.

Magisterium Auri saliforme promissis non respondet.

De *Catholico Libauiano* quæ addis, ea non tantùm amici illius, cuius superiore anno, mense Aprili, meministi, narrationes: sed & Chirurgi cuiusdam in aulâ *Lignicensi* ob singularem in Chymicis peritiam quondam clari, confessionem, (quæ ex ore *D. VVolffgangi Gastonis*, eiusdem aulæ Medici, hausi) comprobare videntur; quod videlicet aurum per Butyri Antimonij affusionem non soluatur; sed tinctura solummodò quæpiam, ex eo eliciatur: quamquam dubitare fortassis non iniuriâ liceat; an non suapte sponte liquor iste tandem coloretur? Quod vt suspicer hic ipse liquor me mouet; qui cum propter successiuas meas ægritudines diutius, per se in vitro asseruaretur, etiam in loco frigido, non leuiter rubere deprehendebatur. Quid futurum censes? si in calore per

Aurum per Butyri Antimonij affusionem non soluitur.

per vnam atque alteram septimanam detineatur: cum plura talia sint, quæ diutinâ digestione rubicunda fiunt. Pergas autem digerendo, ac videas, quò tandem res euasura sit? Ego per mensem eundem laborem in Athanore tracto: sed hoc discriminis interest, quod sulphur. Veneris & Martis modo *Basiliano* (qui habetur *part.4. Operum MMSS.*) præparatum æquali cum auro, iuxtà *Basilij* item præscriptum elaborato, pondere addiderim. Mercurius septies diligentissimè sublimatus fuit; liquoris triplum affudi: Mixtura omnem ferè liquorem absorbebat; dehinc post paucos dies Rubini instar tingebatur: Nunc quotidiè liquor crescit, sed totus opacus redditur. Aurum in fundo pastæ aut amalgamatis instar subsidet, nec per agitationem liquori permiscetur.

Alia Doringÿ præparatio.

Postquam per 26. dies tractassem, supernè nigricantes quædam maculæ ac striæ sub conspectum veniebant: quæ proculdubio incipientis putrefactionis indicium existunt: Continuabo laborem hoc caloris vaporosi (super tripode enim hactenus phiolam collocaui) gradu per aliquot adhuc septimanas, visurus, quid tandem de materiâ istâ futurum sit. Molestia equidem non caret istud opus cùm noctu, tùm interdiu: Neque enim æqualis, nunc propter pabuli profundiorem situm, nunc sordes Elychnio adhærentes, nunc aërem humidiorem per spiracula infernè attractum, flamma semper ardet. Quamobrem intrà vnam, atque alteram horam de obstaculorum remotione sollicitum esse oportet: quod iam ego, iam vxor exequimur. Alumen plumosum maiorem molestiam peperit: Vnum enim elychnium ex eo Cannulæ insertum, vix quatuor ad summum horis suffecit. Vtor igitur iam filo gossypino. Impono autem filum spithamæ longitudine: Id per dies tres, quatuórve durat, sed eleuandum quandoque & emungendum, si flamma minor sit, & obscurior. Pro pabulo, lini oleo vtor. Athanorem in cubili seruo; ne forte noctu ignis exstinguatur; atque ita opus interturbetur. Tu quale pabulum flammæ subministres, proximè scribe, ac simul elychnium è filis metallicis contextum vnà mitte. Ego nouam planè fornaculam fieri curaui cum ostiolo, ne dum vel elychnium purgandum, vel fuligo capellæ fundo adhærescens detergenda est, totam fornaculam tollere cogar. Supernè turriculâ lamineâ lapide speculari interstinctâ, vasculum cooperio, cucurbitæ vitreæ loco.

Suum in lampadibus laborem Auctori declarat.

Pharmacopæus noster Bezoardicum illud Solare, cuius aliquando memini, nondum tentauit. Tentauit autem eundem nobiscum laborem, ex solo auro & Antimonij Butyro: sed aurum octonâ Mercurij super eo destillatione instituta in calcem redactum sumpsit. Hæc calx ad calorem candelæ facilè liquari dicitur: quod ipsum *Paracelsus* docuit *l.6. Archidoxeos Magicæ*; quem videre poteris. Duo ista inuicem permixta statim vniri, & aterrimo colore tingi Pharmacopæus asseuerauit.

Compositio ex solo Auro & Antimonij Butyro.

Nunc postquam vnum atque alterum mensem leni calore tractatum fuit, albescit iterum, & limpidescit, veluti retulit. Ipse enim opus non vidi: cùm Operario cuidam Chymico elaborandum domi suæ concrediderit. Facere autem non possum, quin particulare sequens, occasione ex dictâ auri præparatione desumptâ, tecum communicem, quod non ita pridem ab amico quodam accepi. Nimirùm cape aurum optimi & Veneris rubicundiss. partes æquales, sine dubio ℥.ß. Liquentur simul in tigillo: cape item de croco Martis, vt sequitur, præparato ℥.ß. quem in 4. partes diuisum, sensim super metallis liquatis impone, ac simul fluere permitte, dum ʒ. j. intuleris. Tam promptè quippe à metallis suscipitur, & absorbetur, atque oleum à molli corio. Hoc expedito, operculo probè contecta, fac fluant, per tres horas integras. Posteà simili modo, atque ordine permisce secundam, tertiam, & quartam partem. Hinc ab auro superfluam Venerem separa (fortè per Saturnum) ac lucraberis intrà horas 12. ʒ.ij. aurum. Quod si de croco Martis plus permiscueris, omne in aurum optimum conuertes. Crocus Martis sic paratur. Cape croci ex chalybe vel ferro partem j. & calcis Mercurij (per aquam fortem paratæ) duplum. Fac euaporet Mercurius. Læuigato super porphyrio misce Mercurij communis tantundem, ac rursum inde euaporare permitte. Repete hunc laborem octies, & tam facilè ad ignem fluet iste crocus, ac ♃ vel Saturni: Experiaris licet hunc processum, & me de successu certiorem facias: Habes enim qui istos labores iuuent. Inquire etiam de Marcasitâ auri & Lunæ, si potieris alterutrâ, processum meâ opinione non contemnendum, aliquando communicabo.

Alia Auri præparatio.

Croci Martis præparatio.

Auri & Lunæ Marcasita.

Communices autem tu Marcasitam dictam. Benè cum tuis vale, & à nobis salue. Dabam Breslæ, die 17. Septembr. Anno 1628.

EPISTOLA XXIV.

PERIOCHE.

1. Lapis in vesica durus & minimè friabilis, vtrum medicamentis dissolui possit. 2. Lapis mollior conteri potest. 3. De metallorum analysi controuersia varia. 4. Auctoris hac de re iudicium. 5. Billichius quid de Chymicis scripserit. 6. Quid per liquorem acidulum intelligat. 7. Doringij mentem de affectu quodam Germanico, Auctor postulat.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SQuod vires à proximo morbo collegisti, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, gratum est. Deus eas porrò confirmet & conseruet. De Quæstione *Dn. D. Lucæ Gilleri*; Numquid lapis vesicæ, silicis instar durus, & compactus, nec facilè friabilis, per medicamenta sic dissolui & comminui possit, vt frustillatim per vesicam exeat, meministi proculdubio iam olim nos litteras commutasse. Ego sum in eâ sententiâ, lapidem ita constitutum medicamentis comminui non posse. Vel enim vires eorum ad vesicam integræ non perueniunt; vel si perueniant, vix fieri potest, quin in transitu alias partes lædant. Scis, qui nobis tum sermo fuit, de spiritu vitrioli philosophico per penem immittendo. Sed quis hoc etiam tentauit? Si tamen mollior sit lapis, non impossibile puto, vt medicamentis conteratur. De quo *Guilielmus Laurembergius in Epistolâ de calculo vesicæ*. Controuersiæ de metallorum analysi, quæ hactenus inter *P. Laurembergium & Billichium* agitata est, & ad conuitia vsque peruenit, vt me immisceam, vix consultum puto. Interim sentio, in eo rectè sentire *Billichium*, metalla in liquorem solui non posse, sine alterius rei additione: in eo verò ab eo dissentio, quod negat, metalla in Mercurium abire posse. Sed forsan alio loco quid eâ de re addam. Necesse verò fuerit, vt ipse prius, metallorum in Mercurium reductionem reipsâ exhibeam; posteà forsan peculiare caput addam. Quæ habet *de principiis Chymicorum in libello* eâ de re scripto, legi. Perlegam & ea, quæ *in Exercitatione de Constitutione Chymiæ* habet: Sed iam ad manus non est; ideóque iam etiam iudicare non possum, an magisterium eius rectè assecutus sis. Dubito ipse, quid sit liquor acidulus, an acetum destillatum, an verò menstruum temperatum. Puto, non multùm referre vtrum adhibeas. In *Catholico Libauiano*, aliquandiu certis de caussis nihil peregi: continuabo verò illud. Quid de tuo interim factum sit, ad me perscribe. Ego vtor saltem igne carbonum, & facilè credo magnam esse molestiam, si Athanor oleo regi debet. Particulare illud ex auro & croco Martis tentabo, si prius à te resciuero, an nihil referat, si crocum Martis hoc vel illo modo paratum sumam, cum plures sint eum parandi modi. Marcasitam auri & Lunæ te facilius ex Vngariâ habere posse puto, quàm hîc. Scribam tamen ad amicum quendam. Litteras meas *Lipsiâ* te accepisse spero: quibus petiui, vt *Italum* legendum mitteres, qui *de luxatione mucronatæ cartilaginis* scripsit, & sententiam tuam de affectu, quem Germani, *das vvehthun*, nominant, & quibus signis apud vos cognoscatur, & quibus remediis curetur, exponeres. Idque vt hac occcasione facias, iam etiam oro. Bene vale, & tuam à nobis saluta VVittebergæ, die 18. Octobr. Anno 1628.

Lapis in vesica durus & minimè friabilis, vtrum medicamentis dissolui possit.

Lapis mollior medicamentis conteri potest.

De Metallorum analysi controuersia varia.

Auctoris iudicium.

Billichius quid de Chymicis scripserit.

Quid per liquorem acidulum intelligat.

An qualibet croci Martis præparatio inseruire possit.

EPISTO

EPISTOLA XXV.

PERIOCHE.

1. Doringius de vesicæ calculo medicamentis conterendo, Auctori subscribit. 2. Metallorum in Mercurium reductio Sophistica est. 3. Processus quidam Chymicus compendiosus & commendatur. 4. Clauei processus redigendi Mercurium in aurum vel Lunam. 5. Quid de affectu Germanico sentiat, Auctori respondet. 6. Morbi grauissimi curatio per vnguentum rubrum potabile, & oculos Cancri præparatos. 7. De varia libri 1. practicæ Auctoris editione quid iudicet.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Auctori de vesicæ calculo medicamẽtis conterendo subscribit.

SAd Quæstionem de vesicæ calculo conterendo, proximis Nundinis Lipsiensibus, *D. Gillero* satis prolixè respondi. Tecum autem per omnia sentio. Sanè memini, antè complures annos eandem Quæstionem inter nos fuisse agitatam. Reductionem metallorum in ☿ quod attinet, neque ego per omnia *Billichio* assentior.

Metallorum in Mercuriũ reductionem ridet.

Interim tamen omnes illos processus pro Sophisticis habeo, quibus docetur, per additionem Mercurij siuè vulgaris, siuè sublimati, metalla in Mercurium conuertenda esse. Illic enim metallum in minima diuisum Mercurio communi permiscetur, hîc pro Mercurio metalli Mercurius sublimatus resuscitatus saltem substituitur. Quia itaque intelligo, te in id incubiturum esse, vt ipse prius metallorum in Mercurium reductionem exhibeas, quàm peculiare aliquod caput de eâ conscribas: age! Processum sequentem singulariter commendatum, & præ aliis compendiosiorem tecum communicare placuit.

Doringij processus Chymicus compendiosus & commendatus.

℞. Vitrioli optim. ℔. j. nitri ℔. ß. F. ex his aqua fortis, ei admisce ¼ partem aquæ communis. Huic aquæ particulatim impone Saturni granulati, vel tenuiter laminati, tantum, quantum soluere potis est. Solutio collocetur in cineres, vel arenam, & aqua euaporare permittatur. Calx remanens contusa probè edulcoretur, vt moris est. Calcis edulcoratæ ℔. j. adde salis armon. ℔. ß. tartari cum nitro ad albedinem calcinati tantundem. Trituratione inuicem exactissimè commixtâ indantur phiolæ, & putrefiant in fimo equino humido per dies 14. Si materia solui nolit, humectetur pauxillo aquæ fortis, vel fimus perfundatur vrina. Post putrefactionem instituatur destillatio, per retortam, siuè terream, siuè vitream, ex arenâ, & egredientur Mercurij currentis ex ℔. j. 13. 14. vel 15. lotones. Signum perfectæ putrefactionis est, si materia laminæ cupreæ affricetur, atque eam colore albam tingat. Si antè destillationem parùm aceti retortæ indatur, & vasi recipienti aqua frigida infundatur, operatio succedet expeditius. Quæso te, experire hunc processum, cum nec sumptuosus sit, nec laboriosus.

Perfectæ putrefactionis signum.

Dn. Samuel Remus Dantisci magnam spem in Mercurio Saturni ponit, veluti, ex litteris ipsius, ad quendam Amicum scriptis, cognoui. Pro augmento Solari proculdubio præ communi longè vilior foret.

Mutatio Mercurij in aurum vel Lunam.

Recordor nunc te aliquando coràm promisisse, quod *Gastonis Clauei* processum redigendi ☿ in ☉ vel ☽ tentare velles. Tentasti-ne verò vnquam hactenus? Audio *Lipsiæ* nonnullos similem aliquem laborem non sine fructu tentare. Quid si augmentum illud, quod olim elaborabas, eiusdem originis fuisset? Tu de istâ re cogitabis.

De *Catholico Libauiano* nihil aliud scribere possum, quàm illud igne lampadis adhuc à me regi; & quidem calore vaporoso: Continuabo istum caloris gradum vsque dum 120. dies à primâ impositione præterfluxerint: Deinde in cineres per tantum fortè tempus ponam; experturus num siccari velit? Nigrescit supernè hinc inde: cætera ruborem retinet, nec aurum solui cæpit. Pharmacopæi labor, vti his diebus narrauit, felicius succedit: Iam enim nõ siccata solùm est materia, sed & ad croceum colorem tendit. Dicitur è *Rudolphi II.* Imperatoris officinâ Chymicâ opus istud prodiisse. Particularis per me nuper tecum cõmunicati periculum facias velim. Crocus ♂ vtprimùm præparetur, nihil referre puto: dummodo ad facilius ingrediendum per iteratam Mercurij abstractionem debitè corrigatur. Si præter Venerem par pondus ☽ addatur, maius haud dubiè lucrum sperandum foret.

Crocus Martis qua arte corrigendus.

Tu vtrum præstabilius sit? facilè explorare poteris. *Codronchij Tractatum de mucronatæ Cartilaginis prolapsu*, manu *D. Titij* descriptum, hîc mitto. De affectu illo, quem Germani *das vvehthun* nominant, aliàs etiam si rectè memini, per litteras contulimus. Iam verò in eas nec inquirere, nec vel hac vice meam de eo sententiam, cùm tuam ignorem, plenè patefacere possum. Hoc saltem inpræsentiarum addo, mihi non probari *Cratonis* opinionem, qui alicubi *in Epistolis Scholtzianis* ad spinæ vertebrarum luxationem eum refert. Neque enim vel simile quid exterius in dorso visu deprehenditur; vel gibbus, (quod fieri tamen oportebat, si curatio negligatur) sed febris vtplurimùm, alterius malignæ indolem repræsentans, non rarò subsequitur.

Doringij iudicium de Cratonis opinione circa affectum Germanicum.

Memini me siue ex *Bucretio*, siue *Rhumbaumio*, *b. m.* Antecessoribus meis laudatissimis, audiuisse, quondam *Dn. Sebaldum Lauream*, *p. m.* Pharmacopæum verè commendandum, è febre ardentissimâ non sine malignitatis suspicione lethaliter decubuisse: cùmque Medici oleum & operam suis medicationibus perderent, ipseque *Laurea*, (si benè memini) vel quis fortè alius, Medicos de grauis ponderis ante morbum sublatione admoneret, adeòque dicti affectus, de quo iam quæstio inter nos est, suspicionem iis incuteret, curandi ratione in ipsum directâ, & Vnguenti rubri potabilis atque oculorum ♋ præparatorum exhibitione (quæ duo præter viride Vnguentum, cuius descriptionem aliàs misi, nostratibus instar Panaceæ sunt aduersus hunc affectum) maximam partem absorptâ, paruo labore, & non multo tempore, præter omnium expectationem conualuit.

Morbi grauissimi curatio per vnguentum rubrum potabile & oculos cancri præparatos.

Rationes tuæ ob toties mutatas editiones valeant; quantum possunt. Mihi, vt ingenuè dicam, quod sentio, non satisfaciunt. Gratulari tibi potius debebas, de exterorum diligentia, qui in tuorum Scriptorum impressionem sumptus impendunt. Cum enim Germani Bibliopolæ exterorum libros recudant; cur inuideamus idem studium in recudendis libris Nostratium exteris? Neque metuendum vt exemplaria illinc in *Germaniam* importentur: siquidem cum pauco ipsorum fieret lucro. Pro *Opere de febribus* gratias officiosas ago. Si nouam *Institutionum* editionem miseris; cum gratiarum actione eum suscipiam. Benè vale, & salue. Dabam Breslæ, die 14. Nouembr. Anno 1628.

Quid de varia lib. 1. practicæ Auctori editione sentiat.

EPISTOLA XXVI.

PERIOCHE.

1. Auctor dolore podagrico grauiter affligitur. 2. Doringij circa huius doloris causas, & prognosim sententiam quærit, aliàs ad reliqua Epistolarum capita responsurus.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SLitteras tuas, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, rectè accepi; ex quibus statum miserabilem totius *Silesiæ* intellexi: aliud responsum dare iam non possum, nisi hoc. Deus, vbi humana consilia deficiunt, aderit, & ἀπὸ μηχανῆς auxilium mittet, quod omnes oramus. De me etiam vt aliquid scribam, valeo aliàs, Dei beneficio, satis benè: Verùm manè circà tertiam & quartam, dolor quidam in cruribus me inuadit, qui primò saltem erat ex parte, qua suprà crus pedi coniungitur. Nunc etiam suras, sed parte externâ tantùm, occupat, & quod manifestè sentio, à membranarum distensione prouenit, & post duas vel tres horas, sudore in cruribus euanescit, & quod mirum, quamprimùm pedes è lecto effero, etiam sedatur, nec totâ die recurrit.

Auctor dolore podagrico grauiter afflictus.

Ego quidem arbitror in sinistro hypochondrio esse causam huius mali: Verùm de eo dubito, per quas vias, & cur hoc solùm tempore, & ad hunc locum materia protrudatur. Quæso de eo tuam sententiam mihi aperi, & quid portendat, significa. Ad reliqua Epistolarum tuarum capita aliâ occasione respondebo, iam non est otium. Interim benè vale, cum tuâ. VVittebergæ. Cal. Decembr. Anno 1628.

Huius doloris causa vnde quærenda.

EPISTOLA XXVII.

PERIOCHE.

1. *Auctoris de Constitutione Artis Chymicæ Liber.* 2. *De auri augmento fama, vana est.* 3. *Auri solutio quid sit.* 4. *De affectu Germanico Auctoris iudicium.* 5. *Medicamenta è mineralibus parata quos effectus præcipuos edant.* 6. *Antimonium diaphoreticum an sine periculo exhiberi possit.* 7. *Huiusce rei obseruatio.* 8. *Plica Polonica Scorbuto affinis.* 9. *Huius affectus curationem Medici Patauini non attigerunt.* 10. *Auctoris de affectu hypochondriaco disputatio.* 11. *Doringij sententiam, tum & aliorum Medicorum, hac de re petit.* 12. *Elixir proprietatis an hypochondriacis tutò propinari possit.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S Vt ad proximarum litterarum capita reliqua etiam respondeam, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, faciam in Saturni in Mercurium reducendo periculum. Video omnes processus eò tendere, vt calx Saturni per acetum distill. & tartari sal viuificetur. Constitueram verò mecum miscellanea quædam Chymica addere, & peculiari capite ea *Tractatui de consensu & dissensu* annectere: verùm ne id sine ordine fieret, peculiare caput Appendicis loco, conscripsi, *de Constitutione Artis Chymicæ*, atque instrumenta, operationes, & opera Chimica in certas classes redegi, ita tamen, vt ea, quæ antea *in Institutionibus* explicata sunt, non repeterem; sed locum saltem indicarem. Atque hoc modo habeo occasionem passim, sed tamen suo loco, de Operationibus & Medicamentis Chymicis quædam monendi, atque istâ operâ simul discutiuntur Controuersiæ, quæ sunt inter *Petrum Laurembergium* & *Angelum Salam*. Si quid ergò habes, quod rei Medicæ inseruiri possit in hoc genere, id mecum communices, oro. Fama illa, de augmento illo, quod non sine fructu *Lipsiæ* tractatur, prorsus vana est. Acceperunt id à nostris VVittebergensibus, qui non parùm pecuniæ cum suo damno in hanc rem prodegerunt. Magister illius Artis iam mortuus est, qui multos, etiam Nobiles in viciniâ decepit, & pecuniâ emunxit. Vt verò scias, est illud ipsum augmentum, quod olim à *Leporino* accepi, & laboraui. De *Libauiano*, quid fiat, significa. Vix credo quod soluetur aurum: Verùm cum nihil aliud sit, quàm Mercurij, & auri coniunctio, an non alia ratio id præstandi iniri posset? Si Pharmacopæo vestro labor succedat, fac quæso, vt modum habeam.

Auctoris de constitutione Artis Chymicæ Liber.

De auri augmento fama vana est.

Auri solutio nihil est aliud quam Mercurij & auri coniunctio.

De affectu, quem Germani *das vvehthun* appellant, vt tuam sententiam habeam, meam prius subjungo. Non verò absurdum mihi videtur, causam eius in vertebrarum dorsi, aliquam luxationem referre, non quidem integram, sed subluxationem saltem quandam, ita vt sine vllo vestigio mali, extrà apparente, nerui ab eâ eo loci prodeuntes comprimantur, & membranæ tendantur, & ventriculus in consensum ob communem membranam trahatur: aut certè tensionem ligamentorum vbi os ventriculi annectitur. Nam vt illud credam, faciunt hæc. Primò quod ponderis alicuius grauioris eleuationem malum hoc sequitur. 2. Quod luxationis correctione emendatur; quod & *Laurea* præstitit. Nam si grauius malum esset, non tam citò euanesceret: Nec febris, quæ conjungitur, aliud suadere debet: videmus enim partibus neruosis affectis facilè febres, ac certè calorem febrili similem accendi, vt in dentitione infantium, doloribus nephriticis, & aliis videre est.

De affectu Germanico Auctoris iudicium.

Neruosis partibus affectis, facile febris exoritur.

Verùm hac de re etiam tuam sententiam audire cupio. Et quia Medicamentorum Chymicorum supra facta est mentio, hoc certum est, medicamenta è mineralibus parata, duos præcipuè effectus edere, vel vomitum, vel aluum scil. mouere, vel insensibiliter vitiosos humores absumere, ac sudores mouere. Priori modo præparata vix satis tuta sunt, & quâ ratione id, quod præstant, præstent, rationem reddere facile est.

Medicamenta ex mineralibus parata quos effectus præcipuos edant.

Posteriore modo elaborata satis tuta sunt, vt in ♁ diaphoretico, & Bezoardico minerali videre est. Quomodo verò vires suas exerant, ex te audire aueo. Et vt de ♁ diaphoretico aliquid addam. Consuluit me ante annum *Dn. D. Ioh. Mullerus Archiater Brandeburgicus*, an id sine periculo vsurpari possit. Non dissuasi. Felicissimè verò eo vsus est in Illustrissimâ quadam puellâ: Hæc enim cum diù multis vlceribus malignis inprimis circà iuncturas, aliisque etiam corporis partibus, laboraret, & multoties infusis purgantibus, aquisque sudoriferis è ligno sassafras, salsaparilla, vinóque è talibus parato, vltrà annum vsurpasset, Chirurgo quoque satis perito officium suum faciente, nihil tamen ex omnibus commodi sensit. Tandem de *Dn. Theodori Deodati, Medici Regis Angliæ* consilio, meque id approbante, ad vsum ♁ diaphoretici prouocatum, quod singulis diebus manè cum aquâ scabiosæ ad gr. xij. exhibuit, diebus saltem Canicularibus & feriis illis Medicis exceptis, atque ita feliciter illam restituit. Quid ergò tibi videtur, an & *Comiti meo* illud commodè exhiberi possit. Sperat enim & cupit integram sanitatem, quam à vulgaribus medicamentis ipsi vix perficere possum.

Antimonium diaphoreticū an sine periculo vsurpari possit.

Huius rei obseruatio.

Aluum quidem iam naturaliter reddit, sed paralysis manuum, & pedum adhuc durat, & metuendum, ne & reliqua symptomata recurrant: Omninò ergò medicamento opus erit, quod vitiosos humores visceribus quidem impactos, & neruoso generi immersos, funditùs tollat. Et scio à nonnullis hoc medicamentum etiam in hypochondriacis affectibus commendari.

Antimonium diaphoreticum in affectibus hypochondriacis commendatur.

Forsan & ad Plicam exstirpandam aliquid facere posset. Et quia etiam huius affectionis mentio fit, quæso, vt Poloniæ vicinior, quæ de eâ comperta habes, mecum communica: Mihi quidem affectio ista Scorbuto valdè agnata videtur, ob symptomata, quæ habet conjuncta. Ediderunt quidem Medici *Patauini* hac de re aliquid: curationem tamen veram, vt mihi videtur, non attigerunt. Miror verò quod Medici *Poloni* hactenus nihil experientiâ comprobatum ediderunt; vt qui inferiorem *Saxoniam* incolunt, contra Scorbutum. Mitto iam bina exemplaria *Disputationis de affectione hypochondriacâ*, alterum *Dn. D. Muncero*, vel alij cuilibet, dare poteris; qui suas eâ de re meditationes mecum communicet, Quia verò materia hæc vt difficilis, ita vtilissima est, quæso ei perpendendæ temporis aliquid impende, & sit materia ista aliquandiu litterarum familiarium argumentum. Inprimis verò velim de eo mihi mentem tuam aperias, an Elixir proprietatis tutò in hâc affectione vsurpari possit. Sunt enim qui illud, vt in hoc, ita etiam in aliis affectionibus quasi pro Panacæa habent, & ægris suis nomine Elixiris Anthypochondriaci vendunt. Deinde quantùm tartarum, & è tartaro paratis medicamentis tribuas. Tertiò an spir. vitrioli ♂ multum in hâc affectione præstare possit. Reliqua, quæ dubia sunt in istâ disputatione ipse animaduertes. *Institutiones* mittam proximis nundinis. Bene vale, & cum tuâ à me, & meis salue. VVittebergæ die 20. Decemb. Anno 1628.

Plica Polonica, Scorbuto affinis.

Auctoris de affectu hypochondriaco disputatio.

Elixir proprietatis an in affectione hypochōdriaca tutò exhiberi possit.

Tum & è tartaro parata remedia.

Post-scriptum. Quia non satis memini, an in proximis, vel etiam prioribus litteris Aurei dentis pueri *Silesij* facta sit mentio, id hac vice scribendum, vel repetendum putaui, *Dn. D. VVincklerum* ad me scripsisse, tibi è relatione *Doctoris Bucretij p. m.* notum esse, quomodo illa fraus detecta sit, Quæso ergo, quamprimùm illam Historiam integrè ad me perscribe. Processus cum croco ♂ mihi non successit. Noluit enim Mercurius ei misceri, & quamvis nouies à croco Martis euaporarit: tamen hic non factus est inde fluidus. Ac propterea metuo, ne in ☉ & Venere liquato ingrediatur. Interim moneo & oro, vt istâ per Postam occasione ad me perscribas, quid de efficaciâ Antimonij diaphoretici comperta habeas, & eâdem operâ addas, quid de medicamentis ex Antimonio ☿ & ☉ paratis sentias, & vnde vim suam habeant; præcipuè diaphoretica: etenim de vi vomitoriâ res planior est, & potius stimulando, quàm electiuè purgare videntur. De eo tamen dubium, an non humorem vnum potius quàm alium moueant. Non enim æquè feliciter in lue Venereâ Antimonium ac ☿ vsurpatur, & ille ipse per saliuationem præcipuè purgat. Quâ vi verò eadem, vbi fixa facta fuerint, id quod agunt, præstent, & an alia vis sit Antimonij, alia Mercurij, alia auri, & quæ, de eo tuam mentem hac ipsâ occasione ad me perscribas velim.

Processus cū croco Martis Auctori ex voto non successit.

Antimonium & Mercurius non æquè in Venerea vsurpantur.

EPISTOLA XXVIII.

PERIOCHE.

1. *De dente aureo fraus detecta.* 2. *De affectu Germanico Auctoris sententia.* 3. *Medicamenta anti-scorbutica, an in lacte vel illius sero exhibenda.* 4. *D. Comiti quænam Thermæ conueniant.*

D. MI

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTUS, D.

S Lecticarium Dn. Comitis, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, meas tibi non tradidisse valdè miror: Erant earum sanè multa capita, quorum iam non omnium memini. Inter ea duo erant, ad quæ hac ipsa occasione respondeas velim. Primum erat, de aureo dente pueri *Silesij*: Audiui enim apud te esse Historiam fraudis illius detectæ, à *D. Bucretio p. m.* communicatam: Eam ergò, cùm ea iam indigeam, nunc transmittas velim. Deinde cum velles, vt de affectu, *das vvehthun*, meam sententiam prius tibi aperirem, scripsi tum, mihi videri, non quidem esse luxationem, sed subluxationem aut tensionem quandam vertebrarum è regione orificij ventriculi, ob quam membrana, quâ orificium ventriculi spinæ Dorsi connectitur, tendatur. Velim ergo iam tuam sententiam mihi aperias.

De dente aureo.

Auctoris de affectu Germanico iudicium.

In illis litteras, quas, vt dictum, Lecticario tradideram, etiam me scripsisse memini, mihi manè circà horam quartam plerumque dolorem in pedibus molestum esse, qui eo loci, vbi Tibia pedi parti superiore coniungitur valde vexat, quamprimùm tamen surgo è lecto, cessat, nec tota die redit. De quo quid tibi videtur, vnde ortum habet, & quid portendit? Deinde quænā causa est, cur qui de Scorbuto scripserunt, omnes ferè medicamenta antiscorbutica in lacte vel sero lactis exhibere iubent, cum tamen facilè corrumpatur lac, & obstructiones pariat. Scribit etiam *Eugalenus* vomitum in scorbuticis, rectius lacte, quam adstringentibus sisti.

Auctor dolore podagrico grauiter vexatus.

Medicamenta Antiscorbutica an in lacte vel illius sero exhibenda.

Obseruationes de ♁ Diaphoretico etiam addas. De Thermis, quas valdè appetit *Dn. Comes*, quid ei suadere debeam, dubito. Scio enim *D. Strobelbergerum Medicum* in Thermis *Carolinis* Thermas suas potas acidulis *Egranis* longe præferre. Et credibile est, si à mineralibus pendet vis, eam æquè in thermis, quam acidulis esse posse. Ipse maximè cupit *Toplicenses* quibus anteà vsus est, dicitque se paralyticum, in eas venisse; & post tres menses equitare potuisse. Vnguem etiam, quem ex Plica in pede habuit, decidisse. Bene Vale, cum tua, VVittebergæ, Kalend. Mart. Anno 1629.

De electione Thermarum pro D. Comite hypochondriaco.

EPISTOLA XXIX.

PERIOCHE.

1. *Auctorem sollicitat vt Tractatum de consensu & dissensu Chymicorum cum Galenicis, publicum faciat.* 2. *Quid circa Catholicum Libauianum egerit.* 3. *Mercurium cum auro varij coniungendi modi.* 4. *De Antimonij diaphoretici viribus in calculo vesicæ.* 5. *Medicamentis Antimoniatis quantum Chymici tribuant.* 6. *Antimonij crudi dotes ex Basilio.* 7. *De Antimonio diaphoretico obseruationes variæ.* 8. *De Salæ cerussa Antimonii, eiúsque dotibus.* 9. *De ea experimentum.* 10. *Triplicis experientiæ in Scorbuticis super Antimonii diaphoretici vsu, historia.* 11. *In Scorbuto lenibus remediis vtendum.* 12. *De venæ sectione in nasi apice pro sedando delirio.* 13. *De specificis in Scorbuto.* 14. *De Antimonii diaphoretici vsu in fistulis.* 15. *De puluere Cornachini.* 16. *Historia fraudis detectæ super dente aureo.* 17. *Doringii de effectu quodam Germanico iudicium.* 17. *De Acidulis Thermis pro D. Comite.* 19. *Eadem ad Scorbutum specificæ.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

S Et Mercurij Saturni elaboratio, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, & particularis illius è Croco Martis operatio, vt successerit, scire velim. Ecquando prodibit in lucem *Tractatus de Consensu & Dissensu Chymicorum cum Galenicis*? Petiisti, vt siquid hoc in genere haberem, quo rei Medicæ inseruiri posset, id tecum communicarem.

Sanè sunt non pauca penes me quæ tamen tecum mihi puto esse communia cum sciam, vndique ferè talia ad te transmitti. Augmentum illud *Lipsiensium* quod attinet, dubito illud ipsum esse, in quo tu alias laborasti. Huius enim initium, si rectè memini, ignorabatur. Hoc verò ad eum ferè modum, quo *Clauei*, perhibetur inchoari. Huius ergò an tu periculum aliquando feceris (id quod te facturum esse pollicebaris) cognoscere aueo.

Catholicum Libauianum antiquum obtinuit: Nec enim aurum cum sulphure Martis ac veneris solui, nec menstruū affusum coagulari cupiuit. Statim itaque sub anni huius initium liquorem omnem separaui; reliquum cinerum calore siccaturus; & detinui super fornace domestica hactenus: plenè tamen nondum siccari voluit; licet nihil amplius de Butyro antimonij affuderim. Pharmacopæi labor qui primâ vice magnum quid promittere videbatur & ipse totus vanus euasit: Ita nimirum fallunt processus. Tu Mixturam istam nihil nisi Mercurij & auri coniunctionem esse dicis: qua in re *Salam* & *Bilchium* secutus es. Sed scis, quæ olim è Tyrocinio *Barthij* in contrarium adduxerim. Tametsi igitur multi alij sunt Mercurij cum auro coniungendi modi: Id tamen quod ex horum vnione resultaturum est, huic subiecto quoad vires vix respondebit, dummodo successus succederet. Vt verò placet *Bartholeti Crescentias metallicas* parandi modus? quem in sua *Encyclopadia Hermetico-Dogmatica* proponit *capite de Facultate Metallorum germinatrice*. Ego, si hîc persistere liceret, vnam atque alteram fornacem exstrui curarem, & non talium solùm, sed & aliorum quorundam veritatem explorarem. Inprimis verò *Clauei* Augmentum, non cum vulgari, sed Saturni Mercurio tentarem: dum modò hunc conficiendi compendiosum aliquem ac certum processum nancisci possem. Nosti proculdubio, quanti hunc Artifices æstiment.

Quid circa Libauianum Catholicon egerit.

Mercurium cum auro varij coniungendi modi.

Clauei Augmentum cum Saturni Mercurio magni æstimatum.

Quod ad antimoniū diaphoreticum, recordatis forsan eorum, quæ de ipso ante plures annos ad te scripsi; cum de id elaborandi ratione, tum eiusdem viribus. Memini, me olim à *D. Leschio p. m.* audiuisse, quod aliquando cuidam à calculo vesicæ laboranti id, verùm à nitro non repurgatum, per vnam, atque alteram septimanam, quotidiè octo granorum pondere exhibuerit: Cuius beneficio, non tantum multa mucosa per vrinas excreta fuerint; sed & calculus sectione tandem exemptus, admodum friabilis & mollis apparuerit.

Antimonij diaphoretici vires in calculo vesicæ.

Dubitare tamen haud iniuria possis, an non nitro potius, quam antimonio effectus iste adscribendus sit? Antimonialia medicamenta massæ sanguineæ repurgandæ, & grauissimis morbis depellendis, maximè esse idonea communis est omnium Chymicorum sententia. Et sanè successum quandoque promissis respondere, res ipsa loquitur. Quo nomine nonnunquam. Empyrici Dogmaticis Misochymicis feliciores esse, & apud vulgus iisdem anteponi videmus. Verum sæpènumerò est *Salæ* pronunciatum *in Anatomiâ antimonij pag. mihi* 93. æquè multos ægros malè curando perditos, & ad mortem adactos pusillanimitate, & tergiuersatione, aut animi incertitudine Medicorum quorundam doctorum, quàm fortassis imprudentia, & temeritate arrogantium aliquot Empiricorum pessundatos. Massam autem sanguineam egregiè per ea repurgari *Basilius in Triumpho antimonij mihi p.*142. *& seq.* Suum exemplo comprobauit. Si quis enim istos saginare velit suadet, vt triduo ante, antimonij crudi ℥.j. cum alimentis vnicuique porrigat. Per hoc enim totum corpus à quibuscunque impuritatibus optimè liberari, grandines etiam, si fortè adsint, tolli, appetitum excitari, & impinguescentiam accelerari profitetur. Quod testimonium tametsi Rusticum sit: magis tamen instituto accommodatum esse censeo, quàm quod alij ab auri repurgatione desumunt. Maior enim animalis, & præsertim suum, si *Galeno* credimus, quàm metallorum cum homine est cognatio, & affinitas. Vt autem ad Diaphoreticum redeam commendatur id (quanquam paulò aliter, vti vulgò solet, concinnatum) à *Basilio ibidem p.* 170. ad interna Apostemata. Idem quid apud meam Matrem p. m. olim externa ani inflammatione præstiterit, tum temporis, per litteras significaui. Quod si verum est? nouos pilos, post ipsius vsum ge-

Medicamētis antimoniatis quantū Chymici tribuāt.

Pusillanimitas & temeritas in Medicis dānata.

Antimonij crudi dotes ex Basilio.

Galenus quid de metallis sentiat

De Antimonio experimēta varia.

nerari, quemadmodùm de eo pollicetur *Basilius pag. seq.* ad *Plicam* fortassis exstirpandam nonnihil conducere posset. Tu quod de ea *in prima praxeos parte* nihil docueris, miror. Poteris, si non fecisti, dudum indolem eius, è *Dn. Comite*, & ipsius Medico, penitiùs cognoscere. Ego de ea nihil compertum habeo, & vix aliquem, præter Arcularium meum, qui ea afficiatur, noui. Valdè agnatam esse Scorbuto, nescio, an satis firmis documentis probaturus sis? Meus certè *Arcularius* cætera benè valet, nec de vllo symptomate molesto, quod sciam, conqueritur. Et si tanta sit cognatio, cur carnis viperinæ vsus *Dn. Comiti* tàm malè cessit? Cogitabis itaq; hac de re imposterum diligentiùs. Affine antimonio diaphoretico illud est medicamentum quod *Sala in Anatomia antimonij mihi p.* 133. Cerussam antimonij nominat, & ad inueterata vlcera externa, aliosque morbos cutaneos mirum in modum, propria experientia sic edoctus, commendat, præstantioresque effectus, quàm omnes potiones, è doctis Ligni Guaiacini, Sarsæparilliæ, Chinæ, aut aliorum vulgarium remediorum, in hunc finē vsurpari passim solitorum, paratas, edere profitetur. Anni sunt quidem octo, cum pro fœmina quadam, vlcere cruris laborante consultatio instituerent̃: proponebatur à *VVoysselio* dicta Cerussa, vtque faciliorem assensum impetraret, remittebamur ad *Salæ* testimonium. Annuimus igitur denique nos reliqui, ipse medicamenti doses aliquot subministrabat. Fecimus periculum: verùm quia magnā inde ventriculi subuersionem ægra patiebatur, post tertiam, quintamve dosin ab vlteriore vsu destitimus. Ab eo tempore istud medicamentum planè auersatus sum. Securiùs multo exhibetur vulgatum alterum diaphoreticum. Periclitatus sum ipsius successum in tribus potissimum indiuiduis: Quorum duo *Scorbuto*, tertiū antiquo capitis dolore cum aneurisinate in vertice ad suturam sagittalem, afficiebantur. Ægrorum vnus fuit *Cameræ Imperialis Consiliarius*; vir 57. annos natus, constitutionis paulò antè hac obæsioris, & à plurimis annis vlcus in rene sinistro, post ingentes Calculi dolores perpessus: vereor, ne ob Medicorum aliorum siuè imprudentiam, siuè ignorantiam, malum aliquantò altiores radices tum egerit. Quippe, cum *Glacio*, vbi vltrà annum substitit, reuersus esset, ingentes Lienis dolores, cum nonnulla intumescentia, patiebatur: Gingiuæ ad dentium radices vsque erosæ erant, & mirum fœtorem emittebant. Vbi semel atque iterum leni remedio purgaretur, & aquā meā Antiscorbutica aliquandiu vteretur atque inunctiones, & Emplastra adhiberet, non tantùm lienis tumor, ac dolor euanuit, sed & gingiuarum putredo cessauit, fætórque omnis disparuit. Successit posteà scapularum & suræ pedis sinistri dolor vlcerosus vehementissimus, ac si partes istæ excoriatæ essent. Idem dolor, quandoque etiam externas cùm pectoris, tùm abdominis partes, atque nunc hoc nunc alterum latus; quin imò nonnunquam omnes ferè simul, lancinauit.

Plica Polonica etiam conducit.

Sala Cerussa Antimonij, eiusque dotes.

De ea experimentum.

Antimonij diaphoretici successus varij.

Scorbutica symptomata.

Quamobrem cum cura pro voto succedere nollet (quam tamen solitam tum aëris nebulosam pluuiosam constitutionem plurimùm retardauisse arbitror) Conditum ipsi præscripsi, ex appropriatis, eique fœculam Rad. Ari. & antimonium diaphoreticum permiscui.

Quo cum per dies plusculos vsus fuisset, dolor scapularum mitigari sensibiliter cœpit adeò, vt eo ferè in totum abacto, & viribus mediocriter recuperatis iter *Oppauiam* versus in *Silesiam* (vbi *Commissarij Cæsarei* munere iterum fungi debebat) superiorem ingredi posset. Quia verò negotium istud in aliud tempus differebatur, *Nissam* concessit: cumque ibi per mensem vix substitisset, & alterius Medici, (qui meam in curando lenitatem superciliosè culpauerat, & maioribus remediis ægrum tractandum esse impetitè satis iactauerat) operam adhibuisset, inopinato catarrho suffocatiuo extinctus est.

In Scorbuto lenibus remediis vtēdum.

Secūda Scorbutici affectus historia.

Alter, quem dixi, Scorbuticus *Cameræ* eidem *Imperiali* etiam est addictus, & Rationum *Consiliarij* (*Raitungs rath*) officio fungitur. Hic ipse annos aliquot suprà triginta agit; Plethoro-cacochymicus, intemperantissima ante hac victus ratione vsus, vini generosissimi non duntaxat, sed & Absinthitis, nec non adusti, vel noctu, potui deditus, præter varios alios affectus, Catarrhis Suffocatiuis semel atque iterum, ante quadriennium, verò post graues Colicos dolores, extremorum etiam Conuulsionibus aliquoties correptus fuit. Tametsi igitur ad meliorem victus rationem ineundam quàm diligentissimè à me admoneretur; verùm cùm deprauatissimā istā potandi consuetudinē emendare nollet, euenit vt viscera, magis, magisque debilitata, heparque mirè accensum, ac lien multis obstructionibus oneratus fuerit. Hinc faciem pustulis instar Elephantiaci turpissimè defædata, crura latissimis ex rubro liuescentibus maculis picta, subtumidam vniuersi corporis molem, crebrasque ventriculi eructationes ac lancinationes, (quas ingestā panis buccella & superbibito vini haustu, sese depulisse, huiusque rei causa panis particulam secum semper circumtulisse, testatus est) quin & Hæmorrhoidum fluxum quandoque nactus est. Vt alia mala sicco pede prætercam. Hunc circà Festum *Natalitiorum* mira prehendit ad somnum circà meridiem procliuitas; post ter tertio quoquo die satis grauis inuasit paroxysmus Epilepticus; accessit Febris continua tertiana, & triduanum delirium. Vrinæ erant instar Maluatici coloratæ; pulsus, vti solet apud Scorbuticos debilis, & inæqualis. Præmissis præmittendis, pro depellendo delirio venam in apice Nasi tundi curaui. Sanguis vasculo aqua repleto exceptus totus vna cum aqua instar Gelatinæ concreuit: quale quid *Marcellus Donatus* de Elephantiaci cuiusdam sanguine *in sua Historia Medica mirabili* etiam annotauit. Postquam delirium abactum, & febris depulsa fuit penes Cordialia ♁ Diaphoreticum ad ℈ ß. tarta o vitriolato & fæculæ Aronis permistum, bis quotidiè ex aqua mea Antiscorbutica, aqua endiuiæ, & Oxysacchar. distemperata, vsurpandum præscripsi. Continuauit ipsius vsum per sesquialterum mensem tanto successu, vt nunc commodiùs, quàm ante hac ferè vnquam viuat. Singulis propemodum matutinis graueolētissimum sudorem emisit, & maiore copia, quàm aliàs solitus erat, vrinam reddidit. Interposuit singulo quatriduo, aut quintiduo solius fol. senæ è iusculo prunorum decocti vsum: à quo liberalissimè semper purgatus fuit. Tertius æger nobilis erat, Annos natus 45. temperamento bilioso, & militiam ante hac sectatus, ac graues plagas in capite perpessus. Is à quadriennio ferè magnum capitis dolorem, sensit in posticā Capitis parte, imprimisque cum aluum exonerare vellet, dolor multò acerbior factus fuit. Variorum Medicorum cùm Dogmaticorum, tum Empiricorum consiliis vsus in deteriorem subinde statum deductus est.

Probè consulenti Medico obtēperandū.

Alia Scorbutici symptomata.

Scorbuticorum pulsus qualis.

In apice nasi venæsectio pro depellendo delirio.

Donati obseruatio de Elephantiaci cuiusdam sanguine.

Tartarum vitriolatum & fæcula Aronis ad Scorbutū.

Quippe aliis ad hoc, aliis ad aliud medicationem dirigentibus: omnibus tamē medicamentis paulò calidioribus adhibētibus: Indicatione igitur ad biliosorū humorum cùm alterationē, tùm iteratam eductionē directā, exhibitisque remediis isti Indicationi competentibus: nec non applicatis ad caput, tam pro corrigenda calida ipsius intēperie moderatè refrigerātibus, quam pro imminuendo Aneurismate adstringentibus, & siccantibus; ad ♁ diaphoretici, cum Cranio humano, smaragdo, & succino præparatis, permixti vsum deuentum est. Institit eidem in tertiam vsque septimanam: cumque singulo ferè triduo, vel quatriduo vomitus ipsum paulò post assumptionem infestaret; à continuatione vlteriore desistere coacti sumus. Intereà tamen dolor magis, magisque euanescere obseruatus fuit. Habes ergò hîc *Clarissime Dn. Affinis* triplicis illius super ♁ diaphoretici vsu experientiæ historiam: qua me ad te perscripturum esse, hactenus pollicitus sum.

Medicorum dissensiones ægris incommoda.

Accessit dehinc quarta apud *Coniugem Blaususianam*; ex insigni, sinuoso, ac fœdissimum pus exstillante abscessu in clune dextro laborantem, annotata: cui propè ad eum modum, ceu apud *meam matrem p. m.* accidit; sub primum vsum sanies instar loturæ carnis, aut fluxus menstrui emanauit. Cessarunt ipsi hactenus menses propter ætatem. Experiar idem medicamentum imposterùm, in singulari, & fistuloso quodam affectu. Euentum doceberis olim. Legistin' *Marci Cornacchini Methodū*, qua omnes humani Corporis affectiones ab humoribus, copia, vel qualitate peccantibus genitæ, tutò, citò, & iucundè, cùm Chymicè, tū Galenicè per puluerē quendam, ex hoc ipso antimonio, diagrido præparato, & cremore tartari confectum, curari perhibentur? Meminit eiusdem *in sua Rosa Iatrica Rosembergius*. Ecquid de eo tibi videtur. Sed ad finem propero, & paucissimis saltem, de vno, atque altero quæsito à te proposito sententiam meam in medium profero. Historia detectæ fraudis super dente aureo pueri *Silesij* breuissimè quantum memoriā assequi nunc potui; (neque enim litteris consignatum *D. Bucretius* parens, Antecessor meus *p. m.* communicauit) sic se habet. Cum puer ille tum temporis *Vratislauiam* deductus fuisset, & omnes nouitatis istius miraculosæ (vti putabatur) cognoscendæ, ac visendæ desiderio tenerentur, factum est, vt in Doctorum Virorum consortium, cui præter alios plures, *Clarissimus ille D. Christophorus Rhumbaumius p. m.* interfuit, vocaretur Intromissus ab omnibus auidè fuit exceptus. Contemplati sunt dentem: Dens splendore repræsentauit aurum *Rhenanum*. Adfuit simul Aurifaber. Is iussus affrictione Lapidis Lydij dentem examinare: Linea affrictione inductā, existimabatur reuerà esse aurum *Rhenanum*: Aurifaber igitur veritatem penitus exploraturus, ipsi illiuit, siuè aquam Stygiam, siuè pigmentum aureum; Ecce linea illa continuò absumpta fuit, & disparuit! Quid fit? Concipitur protinus de fraude suspicio. *D. Rhumbaumius* vt callidus erat, & ingeniosus inspectionem repetit, atque supernè dentem non integrum sed foraminulo pertusum conspicatur: Spatula igitur ferrea admota, numquid lamina aliqua Orichalcea solummodò denti esset superinducta? explorat: Rem ita se habere certissimè inuenit, & reliquis Spectatoribus ostendit: Lamina enim illa per spatulam commouebatur nihilque erat aliud, quàm medietas globuli, qualis crumenis à fœminis olim hîc gestari solitis, (*ein halbes messenes knoepflein, so an der vveiber vvetzschken, mit einem rhümlein haben pflegen angehenckt zu vverden.*) appendi consueuerunt. Detraxisset prorsus à dente laminam dictam *D. Rhumbaumius* ni deceptor restitisset, & sese cum puero subduxisset. Hæc fraudis detectio pessimè habuit pueri istius, Circumuectorem,

Antimonij diaphoretici vsus in sinuosis abscessibus.

Cornachini puluis ad omnes humani corporis affectus.

Historia fraudis detectæ super dente aureo.

Lapis Lydius ad aurū probandum.

cum nectorem, vtpote qui nummos corradendi occasionem, sibi sic ereptam esse videbat: Totus ergò dehinc cum isto suo nondente inuisibilis factus est: Itane igitur omnes alij cæcutiuerunt, vt fraudem deprehendere non potuerint? Facessant itaque nunc omnes illæ de fabuloso isto dente aureo contentiones physiologicæ! Falsi ad vnum omnes turpiter fefellerunt alios, & ludificarunt mundum propemodum vniuersum.

Doringij de Affectu Germanico iudicium.

Affectum, quem nostri Germani *das vvehthun* appellant, quod spectat, ὁμόχηφ in eo mihi esse videris, quod vera vertebrarum luxatio non sit: id quod rationes meæ antehac adductæ satis docere videntur. Subluxationem, aut tensionem aliquam earundem si nominare velis, non repugnarim: modò non membranam tantùm, qua ventriculi orificium spinæ dorsi annectitur, simul tendi, sed & ligamenta vertebrarum, adde & quandoque Cartilaginem mucronatam vnà distorqueri, quin & capillares venas adeò rarefieri, aut earundem oscula aperiri statuas, vt nonnunquam sanguinem effundant.

Ad quid enim remedia, huic affectui specifica magis respiciunt? quàm vt sanguinem extrà vasa effusum dissoluant, & eius putredinem inhibeant. Quid etiam illud nostrorum arguit? quando aiunt, *Fr. hatt sich biss auf den todt verbrochen.* Nihil certè aliud: Nam tales vel sanguinem euomunt, vel tussi reiiciunt, vel per latuum deponunt. Istud saltem triuiale non parum sæpenumerò miratus fui, quo se veritatem ac certitudinem istius affectus explorare posse, mulierculæ sibi persuasissimum habent: Nimirum capiunt stuppam Cannabinam eique pastam ex melle, & calce viua inuicem subactis constantem illinunt; ac vmbilico tenus instar cinguli Abdomini circumcingunt.

Huius Germanici affectus explorandi ratio.

Si tenaciter adhæreat, affectus præsentiam; sin secus accidat, absentiam eiusdem vaticinantur. Causam nec dum assequi valeo. Tu, si potes, ipsam expone. Ad reliqua quæ restant, respondebo alia occasione. In nimiam enim molem præsens Epistola iam dum excreuit. Bene, feliciterque Vale, ac à Nobis salue. Dabam Breslæ, die 23. Martij Anno 1629.

Postscriptum. De *Dn. Comite* hoc saltem adiicio: scilicet me in ista exsucca viscerum, & totius corporis habitus constitutione nullo modo probare posse calidiorum Thermarum vsum. Acidulas magis suaderem; cùm affectionis Hypochondriacæ, tum Scorbuti ratione. Ablegaui in eas, quæ *Glacio* nostro vicinæ sunt, cum egregia vtilitate, & Amplissimum nostrum Senatorem, *Dn. Ioh. Vogtium* Hypochondriacum antè biennium; & G. K. ex Academia vestra, ante quadriennium, si rectè memini, reducem, Scorbuticum, vti nosti; qui nullis aliis remediis perfectè curari poterat. Has si tempore & ordine debito *Dn. Comes* biberit, Thermis vicinis *Landeccensibus* posteà fortassis non sine emolumento Articulorum vti poterit. Quæ si placet, præmissa salute mea *Dn. Comiti* proponere poteris.

Acidulæ Thermæ potiusquam calidæ D. Comiti cur conueniant. Thermæ acidulæ ad Scorbutum specificæ.

EPISTOLA XXX.

PERIOCHE.

1. *Dudithii elogium Sennerto tributum.* 2. *De viribus medicamentorum ex antimonio, mercurio & auro paratorum.* 3. *Quomodo talia remedia operentur.* 4. *De difficultate coniungendi aurum cum butyro antimonii.* 5. *Bezoardici Solaris descriptiones variæ.* 6. *De eiusdem facultatibus & vtendi modo.* 7. *Vndè remedia metallica ex antimonio & Mercurio parata, postquam fixa reddita sunt, vim suam sortiantur.* 8. *De Antimonii vitrati per se parati, & aurati, variis effectibus.* 9. *De vsu lactis pro sistendo vomitu in Sorbuticis.* 10. *Doringij obseruatio de humorum acrimonia in Scorbuto.* 11. *Eiusdem sententia de dolore podagrico quo laborat Auctor.* 12. *De Thermarum calidarum & acidularum variis vsibus.* 13. *Antimonium diaphoreticum, Tartarum vitriolatum, Elixir proprietatis, an hypochondriacis conueniant.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S. De *Andreâ Dudithio*, Viro illo superiore seculo litteratissimo iuxtà, hoc circumfert *distichon.*

Cum non materiam, de qua dubitaret, haberet
Dudithius; terris desiit esse super.

Dudithij elogium Sennerto tributum.

Idem haud immeritò superstites de te quoque olim affirmare poterunt. Ita enim quæstionibus litteras ad me solummodò scriptas, (quin idem in aliis, ad alios hinc inde missis fiat, quis ambigat?) reples, vt ceu, cuneus cuneum, iuxtà prouerbium, sic quæstio quæstionem subindè trudat. Doleo equidem, ingenij illum vigorem non cum ætate tantùm, sed & propter crebros decubitus, nunc paulatim exarescere, praxeósque quotidianas molestias, & publicas calamitates animum ab istiusmodi meditationibus auocare, vt minus, quàm velim, petito, & expectationi tuæ satisfacere possim. Faciam nihilominus quantum potero, spe certissima fretus, te defectum liberalissimè impleturum esse.

Cardinalis quæstio est; quæ de viribus Medicamentorum ex antimonio Mercurio & auro præparatorũ cumprimis quando Diaphoretica facta sunt, proposuisti: De vi enim vomitoria rem planiorem esse eaque potius stimulando, quàm electiuè purgando operari, putas. Posterius istud, quod attinet, videris tibi protinus contradicere, dum Epistola die 3. Februar. exarata immediatè ista subnectis: *De eo tamen dubium; annon humorem vnum potius; quàm alium moueant?* Causam dubitationis geminam adfers: *Non enim* 1. inquis, *aquè feliciter in lue venerea antimoniũ, ac Mercurius vsurpatur,* & 2. ille ipse, per saliuationem præcipuè purgat. Adde 3. quod illud bilem magis, iste pituitosos humores educat. Quod si sic: Quis non hinc optimo iure concludat? Electiuè veriùs purgando, quàm duntaxat stimulando prædicta operari. Vnde etiam patet; aliam vtrique inesse vim antimonij, aliam Mercurij, si fixa reddantur. Nam cum totum subiectum non destruatur, proinde aliqua accidentia in materia relinqui, quæ prius inerant, credibile est. Si itaque ista inuicem vniantur, non simplices profectò, ceu solitaria, sed mixtas vires edent. Quamobrem eundem effectum ex Mercurij solius cum auro vnione, sperare non licebit: De quo ipso nuperrimè etiam nonnihil monui. Cum igitur Catholicum Libauianum præter Mercurium & aurum etiam antimoniũ ingrediatur; nobiliores vtique vires, ab eo expectandus; quàm à simplici auro vitæ, aut alio aliquo remedio ex auro & Mercurio confecto, quis non videat? Sed tentanda omninò alia fuerit auri cum Butyro antimonij coniungendi ratio quàm quæ hactenus suscepta fuit. Ego enim reuerà & oleum, & operam omnem hucvsque perdidi. Num tu circà id noui aliquid molitus fueris? scire velim.

De viribus medicamentorum ex antimonio, Mercurio, & auro præparatorũ.

Quomodo prædicta remedia operentur.

Alia inest vis antimonij, alia Mercurij cum fixa redduntur; secus si inuicē vniantur.

Aurum cum Butyro antimonij coniungendi ratio difficilis.

Feci anno præcedente, si rectè recordor, Bezoartici cuiusdam Solaris, ob certissimos effectus singulariter mihi commendati, & communicati, mentionem. Eius descriptionem hac ipsa vice ad te mittere placuit, cùm vt iudicium tuum super eo ex te cognoscerem, tum ad similium communicationem Liberalem te inuitarem. Adscribam totum processum, à me in Latinum sermonem translatum. Diuisus autem est in sex peculiares labores 1. ℞. Mercurij ♎ & antimonij omnium subtilissimè puluerisatorum an. ℔. j. Terantur super lapide porphyrio per horam integram diligentissimè: Mox Cucurbitæ vitreæ indita, aptato Recipiente, destillentur ex arena primùm igne lentissimo, hinc subinde fortiori, per horas 10. & exstillabit oleum crassiusculum, cui Mercurij nonnihil permiscebitur: quem separabis; oleum autem asseruabis. Olei istius ℞. ℔. ß. sacchari vulgaris optimè puluerisati ℥. ii. Indito phiolæ cum collo longo, affunde oleum, colloca simul in arenam, seruáque in tanto calore, vt parumper saltem ebulliant. Caue tamen, ne calor nimiùm intendatur, & vitrum rumpatur. Rubescit hinc oleum, quod anteà album erat. Oleum istud effunde, in aquæ calefactæ mensuras 5. aut 10. & præcipitabitur puluis albissimus ad fundum; aqua in citreũ colorem nonnihil conuertitur. Permittantur residere per horas octo; pòst leniter effundatur aqua supernatans, aliaque calida toties reaffundatur, dum omnis salsedo extracta fuerit. Puluis residuus siccetur, vel in Sole, vel in alio loco calido.

Bezoardici Solaris descriptio 1.

Secundò. ℞. Aureos Vngaricos num ii. ducantur in lamellas & soluantur in ℥. ii. aquæ regiæ seq. quæ ℞. aquæ fortis bonæ ℔. i. adde Salis torrefacti ℥. iv. abstrahatur aqua à sale ad siccitatem vsque.

Secunda descriptio.

Ad auro soluto per destillationē separetur soluens, fiantq;

quaterna cohobia. Tandem iterum soluatur, affundatúrque ℥. iii. pulueris præcedentis siccati. Stent in digestione per horas 20. Postea leni calore humiditas abducatur. Liquor denuò pulueri affundatur; digerantur inuicem, & destillentur tertiò: demùm fortissimo igne vrantur, vt spiritus aquæ fortis euaporentur. Post hæc Spiritus Vini rectificatissimus aliquoties super materia relicta abstrahatur.

Secundus Labor. Tertiò. Paretur Sal Rutæ & Ligni Guaiacini, vt moris est.

Quartò. ℞. Sal. comm. & salis armon. an. ℔. ß commistis instituatur sublimatio s. a. & optimè purificabitur sal armon. Hinc sublimetur adhuc semel (non additur an cum nouo sale com. vel per se id fieri debeat?) Illius sal. armo. ℞. ℥. ß. corallor rubror. puluerisat. ℥. ij. probè inuicem mixta ponantur in Alembico ad sublimandum. Eleuabitur sal armon. in altum, relicta in fundo subtili corallorum calce. Hæc calx sternatur super tabula vitrea, & ponatur in cellam, vt soluatur. Quod solui noluerit, ab eo iterum sublimetur sal. arm. eousque, dum Corallia tota in liquorem conuersa fuerunt.

Quintus. Quintò ℞. Croci Orientalis ℥. i. ei affunde S. V. optim. ℥. iv. stent simul in loco calido pro tincturæ extractione Repetatur extractio, quo vsque S. V. non amplius colorabitur, à Tinctura separetur per destillationem menstruum.

Sextus. Sextò. Nunc ℞. Pulueris primo loco parati ℥. i. Salis Rutæ, Guaiaci an ℨ. ii. Solutionis Corallorum ℥. i. ß. Commissa probè inuicem terendo vniantur in mortario vitreo, per horam integram. Mox adde Oleum sulph. (Ego intelligo Balsamum sulph. An verò spiritum acidum intelligendum putas?) ℨ. ß. succini, cinamomi an. gutt. 9 puluer. Lapid. Bezoardic. orientalis veri gr. v. (dosis ista admodum exigua, fortassis 15. esse debent) Moschi gr. iij. (Iste propter fæminas totus omitti posset.) Misceantur diligentissimè, & super cineribus calidis siccentur. Tandem addatur Tinctura croci (quanta scilicet ex ℥. i. fuit extracta: Omnis ergo S. V. segregandus non fuit (stentque simul per triduum in loco calido. Dosis robustiori gr. j. iuniori gr. ½ quæ mihi videtur iusto exilior: Si quidem Bezoardicum simplex, longè maiori dosi exhiberi solet. Commendatur in Apoplexia, Epilepsia, Lethargo: in quibus cum S. V. datur in tremore articulorum, & paralysi exhibetur in Vino albo, in Arthritide cum. S. V. ℥. ß. morbo abacto, pro præseruatione annuatim semel sumi potest.

Bezoardici solaris dosis, facultas, & vtēdi modus.

Egregium dicitur esse venenorum Alexipharmacum, prophilacticum iuxta, ac Therapeuticum. De quo postremo cumprimis dubitare nolim, censuerimque, verè esse vniuersale Alexipharmacum; cum è triplici materiæ Medicæ familia, minerali videlicet, vegetabili, & Animali (in hanc enim classem Lapidem Bezoardicum referre mihi posse videor. Quid si puluis vertebrarum serpentinarum, aut Trochisci viperini, certâ proportione adderentur?) constat.

Cur dicatur vniuersale alexipharmacum.

Sed transeundum ad principalem quæstionem; quæ est: Vnde videlicet remedia metallica, ex antimonio & Mercurio elaborata, postquam fixa facta sunt, vim suam sortiantur, vt vel minori dosi exhibita insensibiliter vitiosos humores absumant, vel maiore sudores moueant? Difficilis equidem quæstio; vtpote, quæ aliam in sinu quodam occultatam circumgerit: Quomodo nimirum ea, quæ fixa facta sunt, sudores (de insensibili enim humorū absumptione res minus intricata) ciere possint? cum ista facultas multò volatiliores spiritus postulare videatur quibus totum venosum genus, & massam sanguineam medicamentum permeare, humores fundere, & sudoris formâ per capillarium venarum oscula, ipsosque cutis poros expellere possit.

Vnde Remedia metallica ex antimonio & Mercurio parata, postquam fixa reddita sunt, vim suā sortiantur.

Dicam primo loco, quid de fixitate, vt sic loquar, in mentem venerit. Fixitas ista non absolutum Ens est, sed relatiuū. Nam & ea ipsa diaphoretica, si fortiore igne vrantur, aut in fumum abibunt, aut in Vitrum redigentur, quæ vitrificatio vltimus vulgò terminus corruptionis per ignē censetur: Fixa igitur duntaxat appellantur Emeticorum & Catharticorum respectu, quæ maligniores, & irritantiores habent spiritus, atque adeò statim obuia quæque turbant, & supernè, infernèque exturbant.

Vitrificatio vltimus terminus corruptionis quæ per ignem fit.

Sed hîc alia mox incidit difficultas; quare scilicet Vitrum antimonij per se paratum, vim vomitus ciendi retinuerit; Auratum contrà deposuerit: Expedita videtur responsio, si dicas, propterea id fieri, quia nullum aliud figens (vt in Aurato accidit) in Operatione admiscetur. Obiicis. At ignis externus hoc præstat. Regero cum violentus is sit & vitrificatio prius ingruat, quàm spirituum purgantium & vomitoriorum ferocia vel plenè cohibita, vel iidem in ventum & auram dispersi sint, non mirum; si non tàm in substantia exhibitum, quàm in infusione maceratum, cum per vomitum tum secessum operetur. Hinc patet, quid secundo loco propter vim diaphoreticam respondendum sit: Nimirum etsi dicta remedia ad eum modum, quo aurum, non sint fixa, & ab igne inexpugnabilia reddita: tamen cum omnem vim medicam planè non deposuerint? sed per aliorum corporum, atque in his stabulantium spirituum figentium artificiosam admistionem in aliam quandam naturam deducta, & translata fuerint, fit, vt ea vis, quæ per vomitus aut secessus emunctoria erumpere solebat, nunc benignior facta in humoribus vel insensibiliter absumendis, vel per sudorem eliminandis occupetur. Nec mirum, in compositis quidem esse, quod non deprehendebatur in simplicibus; intuere enim tartarum vitriolatum, numquid in eo animaduertis tandam ac redinem? quanta fuit in simplicibus ante vnionem separatis. Intuere etiam Magisterium Lunæ deiectorium, vndè quæso proficiscitur, aut nascitur vis Cathartica? Simplicia in æternum tale quid non præstabunt. Quin (vt hoc etiam addam) ignis Solaris calcinabit antimoniū sine ponderis imminutione, tametsi fumum æquè, ac per ignem Elementarem ab antimonio egredi videas. Taceo lubens talia ferè innumera alia.

Cur vitrum antimonij per se paratum vomitum creat, auratum non item.

Antimonium diaphoreticū cur solùm per sudores elimi net.

Cur in medicamētis compositis ea deprehendamus quæ non in simplicibus.

Intereà tamen & hoc subiicio; nempe, fixata illa, pro materiæ in corpore stabulantis dispositione nunc etiam vomitus mouere, nunc aluum sollicitare; nunc aliter operari. De antimonij Diaphoretici diuersis ἐνεργείαις scripsi aliàs. Hoc certè in fistuloso illo affectu cuius nuperrimè memini, hisce diebus vsurpari, à primâ ipsius exhibitione non cruentam saniem, sed verum cruorem effluxisse: quæ anteà minimè fiebat. Maioris profectò (vt hoc obiter inspergam) quàm vnquam aliàs remedium istud, à multis annis à me neglectum, nunc facio. Et hæ sunt meæ qualescunque super prædicta quæstione cogitationes. Tu omnia exquisitè ponderabis, & tuam sententiam mihi proximè aperies.

Fixata remedia pro materia in corpore stabulantis dispositione varia operātur.

Antimonium diaphoreticum in fistulis tanquam probatum commendat.

Quæsiuisti porrò, quænam causa sit, cur, qui de Scorbuto scripserunt, omnes ferè medicamenta Antiscorbutica in lacte vel sero lactis exhibere iubeant, scribatque *Eugalenus*, vomitum in Scorbuticis rectius lacte, quàm adstringentibus sisti? cum tamen Lac facilè corrumpatur, & obstructiones pariat. Lac ipsum quod attinet, putarim propterea id vtile esse, quoniam pingui sua substantia humorum acrimoniam insigniter attemperat. Quanta enim acrimonia humores in scorbuticis præditi sint, cum gingiuarum, tum crurū vlcera depascentia satis arguunt. Scripsi aliquādo ad te Historiā Obseruationis à me annotatæ, vbi sanguis Scorbuticus per nares exstillans non tantùm linteamina, quibus excipiebatur, ex tela satis aliàs crassa parata, corrosit, sed & Lotrici eadē purgāti manus exulcerauit. Nec metuenda vel ipsius corruptio, vel obstructionum per id procuratio. Omnia enim ista nocumenta auertent coctura, & conditura per saccharum, aut sal facta: Quin & Antiscorbutica eadem incoqui solita, eademmet sufficienter præcauebunt.

Lac in Scorbuticis cur potius vomitum sistat quàm astringentia.

Doringij obseruatio de humorum acrimonia in Scorbuto.

Lactis corruptio quomodo præcauenda.

Quòd autem vomitus eodem melius, quàm per adstringentia sistatur; non dictam antè solummodò causam esse puto, sed etiam, quia ob facultatem abstergentem, humores illos acres extergit, & per aluum deducit; cum adstringentia è contrario ipsos intrà corpus detineant, & tunicis, atque villis ventriculi, fortiùs affigant: Vnde perpetua postmodum oritur vellicatio, & ad vomendum irritatio.

Ipsum denique serum idcirco exhibetur, quia non solùm humores contemperat & abstergit; verùm etiam ob nitrositatem, adeóque salem volatilem, fixum illum salem, apud Scorbuticos iuxta tuammet doctrinam abundantem, aggreditur, resoluit, & volatiliorem reddit. An aliquid ad rem pertinens in medium attulerim? Tute dispicies.

Serum lactis cur Scorbuticis exhibeatur.

Accedo iam ad tuum illum affectum dolorificum, quo te circa horam quartam matutinam plerumque in pedibus eo loci, vbi Tibia pedi parte superiore coniungitur, molestissimè affligi; suras etiam, sed parte externa tātùm, ab eodem occupari, conquereris. A membranarum distensione ipsum prouenire, manifestè te sentire, scribis. Et quis de hoc dubitare ausit? nisi is forte qui membranas adæquatum tactilium qualitatum sensorium esse pernegauerit.

Super Sennerti dolore podagrico, iudicium Doringij.

In sinistro Hypochondrio mali fomitem hærere arbitraris: de quo ego nihil certi determinare possum; cum dicti Hypochondrij constitutionem ignorem. Ergóne spleneticus factus es, & Hypochondriaco malo subiectus? Sanè rari sunt è doctis quos ista Erinnys non affligat. Cumque olim è quartana diutinè decubueris, aliosque graues, ac malignos morbos sustinueris, & senectus magis, magisque nunc ingruat? fieri herclè haud difficulter possit, vt tu isti hosti expositus sis: de quo tumet rectiùs definies. Quod si igitur isthoc loci mali sedes sita sit; vias vtrique facilè inuenies, per quas materia ad locum affectum transferatur. Per quas enim defertur ad partes extremas in paralysi post Colicam; per easdem etiam defertur in tuo isto affectu ad Crura. Nimirum venæ ac arteriæ viam præbent. Sed miraris; cur stato, & quidem matutino saltem tempore, inuadat? Causam suspicor esse Coctionis absolutionem, quo tempore natura excrementorum expulsionem molitur. Cum enim crassiora quidem serosa per vrinas, fæculenta autem per aluum suo item tempore haud dubiè expellat: tenuiora cætera ad crura amandat, vbi vel post duas tresve horas, sudore, tuamet confessione, discutiuntur, vel pedibus lecto elatis ob aëris frigidioris appulsum retropelluntur, tūque à dolore sic liberaris, nec tota die ampliùs affligeris.

Docti, ferè omnes splenetici.

Materia per quas vias à Splene ad partes extremas transferatur

Cur stato tēpore & matutino praesertim dolor Auctorem inuadat.

Si frictiones protinus adhiberes, dolorem proculdubio citiùs abigeres. Ad pedes cur potissimùm materia transmittatur?

Ad pedes cur potius materia transmittatur.

mittatur? quærere noli: Quàm enim totâ die ferè hinc inde cursitando, & gradus scandendo, ij defatigentur, egomet ipse testari possum: Nolim igitur odiosus quidem esse vates: Caue tamen sis, ne in communem demùm tormentorum locum mecum deiiciaris. Sapienti satis: An rem acu, quod dicitur, tetigerim? ipsus perpendes.

De Thermis, quas *Dn. Comitem* valdè appetere scribis, etiam pauca subiungo.

Potum aquarum Carolinarum cur D. Comiti prohibeat.

Persto autem in ea adhuc sententia, me calidiorum Thermarum vsum ipsi nullo modo suadere posse. Causam scripsi aliàs. Quomodo ergò *Carolinarum* probare possim.

Nec potum earundem concedam facilè, tum alias ob causas, tum potissimùm ob lapidem canali, & alveo (quâ effluere solent) accrescentem. Quis enim non suspicetur, simile quid in angustioribus venis intrà corpus concrescere posse? Quippe Spiritus lapidificans, materiam illam tophaceam vasorum istorum parietibus facilè afferruminare queat. Hasmet ipsas *Carolinas* potas *Egranis* acidulis à *Strobelbergero* longè anteferri, vt propter vulgatum illud facilè crediderim;

Laudat venales, qui vult extrudere merces.

Ita ob subiectorum & morborum diuersitatem, idem nullo vnquam modo admiserim.

Thermarum & Acidularum varius vsus.

Alia enim mineralia in Thermis, alia in Acidulis reperiri, extra dubium esse opinor. Non igitur rectè colligitur: Si à mineralibus pendet vis, eaque tam in Thermis, quam in Acidulis esse potest: Ergo illæ, harum loco potari possunt. Concedi enim argumentum eatenus saltem potest, quatenus vtræque ex iisdem mineralibus componuntur. Et quis dubitet? fortiorem impressionem parere Thermas, quàm Acidulas. *Toplicenses* quod expetit, sibique antehac optimè profuisse prætendit, nescio an nunc similiter profuturæ sint? alia quàm modò causa fuerit. Sed hæc tu coràm opportuniùs ac veriùs eruditi poteris.

Vt Antimonium diaphoreticum hypochôdriacis prosit, portio nitri relinquenda.

Antimonium diaphoreticum (vt hoc quoque attingam) à nonnullis in Hypochondriacis affectibus etiam commendari scribis. Equidem si apud id Nitri aliqua portio relinquatur, non planè id repudiarim. Ita enim ad obstructiones vasorum reserandas foret multò aptius. Absque hoc autem si fuerit, vereor ne humoribus tenuioribus absumtis, crassiores, & terrestriores magis per id indurentur, & obstructiones adaugeantur.

Elixir proprietatis quibus rationibus hypochôdriaco affectui vtilis.

Elixir proprietatis omninò vtile esse censeo Hypochondriacis: Obstructiones enim propter aloëm & spiritum sulfuris egregiè reserat: Putredinem humorum non propter ista solùm, sed & crocum ac myrrham, emendat: Flatus præcipuè propter myrrham, & vini spiritum eximiè discutit: Cor & ventriculum tota sua substantia roborat.

Tartarum & ex ea parata medicamenta obstructionibus reserandis vtilissima.

Tartaro, & ex eo paratis medicamentis, quia reserandis Obstructionibus substantiæ quædam similitudine sunt aptissima, & abstergendis vitiosis humoribus maximè idonea, debitam laudem haud inuideo.

Spiritum vitrioli Martis multùm etiam posse, non dubito, qui Chalybeatorum remediorum vires dudum perspectas habeo. Promisit Pharmacopæus noster *Dn. Petrus Kallenbergius*, se eum præparaturum esse.

Atque ita ad omnia tua quæsita (quantum quidem memini) respondi. Tu si idem faceres (multa enim capita restant, quæ ne verbo vnquam tetigisti) rem vtique gratam, & collatione hâc nostrâ Litteraria dignam faceres. Legam posthac, & perlegam *Disputationem* tuam *de Melanchoha Hypochondriaca*: Et siquidem materiam istam litterarum familiarium inter nos argumentum aliquandiu esse cupis age!si quid in ea controuersum, & quod vlteriorem discussionem requirat, offendero, mentem meam liberè super eo tibi aperiam. Bene cum tuis Vale, & à nobis salue: Absoluebam Breslæ, die 5. Aprilis, Anno 1629.

EPISTOLA XXXI.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringium de successu Saturni, Mercurij & de particulari alia croci martis præparatione monet.* 2. *Martinio responsum & in eo contenta.* 3. *Auctor in solutione auri cum butyro antimonij frustra laborat.* 4. *Crescentiæ Bartholeti metallicæ, quid sint.* 5. *Plica Polonica an affectus capillorum.* 6. *Auctor Antimonium diaphoreticum ad huius morbi reliquias absumendas, probat.* 7. *Quid de puluere Cornacchini sentiat.* 8. *Quid de Antimonij diaphoretici & auri potabilis effectibus.* 9. *De affectu Germanico respondet.* 10. *Sollicitus de aliquo medicamento inueniendo in pertinaci cacochymia.* 11. *Carnis viperinæ vsus, an Scorbuticis vtilis.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Croci martis præparatio quomodo Auctori successerit.

SNulla Saturni Mercurij, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, quam tentaui, præparatio successit. Etsi, vt verum fatear, famulus non satis diligens fuerit. Vt nec illa è Marte peculiaris operatio: In qua tamen omnis diligentia fuit adhibita. Nullo enim modo efficere potui, vt Crocus instar metalli flueret. *Tractatum de Consensu & dissensu Chymicor.* iam impressum ad te mitto. Quæso caput 11. perlegas, & vide an *Martinio* satisfecerim. Scribat seu non scribat aliquid, mihi perinde est. Ego meã mentem semel pro semper hac de re explicaui. Cũ verò quasdã de nõnullis medicamentis Chymicis admonitiones adiicere vellem, ne id sine ordine fieret, tractatio sub manibus, & ferè aliud agendo in hunc de *Constitutione Chymiæ* discursum excreuit. Sunt hic Loci communes quasi, in quos, quæ cuiuis occurrent referri poterunt. Si quid & tu vtile habes, id mecum communicare poteris. Inserui quædam paradoxa, de quibus tuum expecto iudicium. Augmentum illud, quod non solùm *Lipsiæ* sed & in vicinis aliis locis, à quibusdam Nobilibus laboratur illud ipsum esse, quod ego olim laboraui, certò scio, qui processum à Nobili quodam communicatum vidi. Atque illi ipsi etiam initium ignorant. Et qui ipsis hoc vendidit, fixationem quidem tentauit, sed mortuus est iam ante semestre. In butyro antimonij dicto, aurum non soluitur. Affundo adhuc indies aliquid, & superfluum posteà separabo: sed vix puto, quòd reliquum coagulabitur. Ita periculosum est, processus sequi, de quorum certitudine nondum constat.

Martinio Auctoris responsum & in eo contenta.

Auri solutionis cum butyro antimonij labor difficilis.

Cresceatiæ Bartholeti metallicæ quid sint.

Crescentiæ Bartholeti metallicæ nihil aliud esse videntur, quàm pulueres subtiles vel calces metallorum, antimonij aliquid admixtum habentes. Referunt tamen de *Bartholeto* qui eum nouerunt, eum hæc pleraque, quæ suis scriptis inseruit, à studiosis Germanis accepisse, nec omnia expertum esse.

Plica Polonica an affectus capillorum.

Plicam Polonicam an inter affectus Capillorum suo loco an verò alios affectus recensere debeam dubito: Neque enim solùm pili afficiuntur, sed primò ægri de grauissimis bracchiorum & pedum doloribus conqueruntur, ossaque franguntur, articuli contorquentur, & contracti euadunt, deliquia animi, accidunt, qui non priùs cessant, quàm capilli isti erumpant, & Plica nascatur. Quâ enatâ posteà de eâ curandâ parùm sunt solliciti, & malunt cum ista deformitate, quàm cum tot grauibus malis viuere. Iam etiam nigri & deformes Vngues nascuntur. Habuit tres tales *Dn. Comes*. Duo exciderunt in thermis *Toplicensibus* albis renatis, vnus adhuc restat. Credo & ipse ♁ diaphoreticum ad reliquias istas absumendas & Plicam ipsã tollendam commodum fore, & dabo operam, vt possim eius rei periculum facere per *Dn. Comitem*. Rem ergò gratam faceres, si ♁ Vngarici genuini libram vnam, atque alteram mitteres.

Antimonium diaphoreticũ ad Plicæ Polonicæ reliquias absumendas vtile.

Pro Obseruationibus de ♁ diaphoretici vsibus, habeo gratias. Habeo iam pauperculæ fœminæ puerum 4. annorum præ manibus, qui in omnibus ferè iuncturis articulorum vlcera diuturna, & fistulosa habet; ei exhibeo hoc antimoniũ: si quid commodi inde senserit, id ad te perscribam. *Marci Cornacchini* puluis non multùm discrepat ab eo, quem *Adrianus Spigelius de Semitertianâ p. 94.* sub nomine *Comitis de Harvvick* proponit, eumque non incommodum esse puto: Nam scammonium proculdubio facit, vt potius per aluum, quàm per vomitum purget. Verùm Scammonij illa præparatio mihi suspecta est, & metuo, ne multùm ei de viribus per sulfur decedat: commodius addi posset Extractum Scammonij: sed hoc habet incommodi, quod in liquore calido, in Resinam coaguletur. Quâ ratione autem antimonium diaphoreticum, vt & aurum potabile agant, sanè obscurum. Meam mentem, quantum per festinationem licuit breuiter *de constitutione Chymiæ* exposui. Etiã tuã mentẽ audire cupio. Pro historia fabulæ de aureo dente, habeo gratias: Inserã eã *libro secundo practicæ*, qui cum Deo post F. Paschatos typis cõmittetur. De affectu, *das vvehthun*, appellato, maxima ex parte nos cõsentire video, nisi quod de mucronatæ cartilaginis distorsione dubito. Neque etiam de loco, in quo venæ capillares aperiantur, satis constat. Tuam mentem, si de eo explicueris, gratum erit.

Auctoris iudicium de puluere Cornacchini.

Antimonium diaphoreticũ & Aurum potabile qua ratione operentur obscurum.

De Affectu Germanico quid sentiat.

Rectè verò mones ex *Angelo Salâ*, multos ægros de vita periclitatos esse, non saltem temeritate, sed & timiditate Medicorum. Et monuit hoc antè *Salam* dudum *L. Ioacchinus*, *Capiuaccius* & alij plurimi. Age ergo, *Clarissime Dn. Affinis*, dispiciamus, & conueniamus de aliquo medicamento, quod in pertinaci cacochymiâ tutò adhiberi possit. Neque enim talia ignoramus, modò quomodo in vsum tutò ducenda sint, videamus.

Ad reliqua mearum litterarum Capita, & inter ea de affectione Hypochondriacâ, & Lactis in Scorbuto vsu, de Elixir proprietatis in Hypochondriacis, responsum expecto. Hoc pœnè præterieram, scribis: *Si tanta est Cognatio Scorbuti, & Plica, cur carnis viperina vsus Dn. Comiti, tàm malè cessit?* Putásne ergo, Carnis viperinæ vsum Scorbuticis vtilem? Bene Vale, & saluta tuam à nobis. VVittebergæ, 24 Martij, Anno 1629.

Carnis viperina vsus, scorbuticis an vtilis.

Postscriptum. Thermæ *Toplicenses* tophum istum, quem *Carolina*, secum non ferunt, sunt in vicinia Acidulæ, Egranis, viribus vt ferunt pares. Poterit *Dn. Comes* iam ibi, vel Antiscorbuticis medicamentis, quæ secum tulit, vel Acidulis, vel thermis, prout opus fuerit, vti.

EPISTOLA XXXII.

PERIOCHE.

1. *Ab Auctore experimenta varia de Antimonio diaphoretico petit.* 2. *De puluere Cornacchini.* 3. *eiusdem Cornacchini obseruatio de Antimonio crudo.* 4. *Puluis Antipodagricus.* 5. *Angeli Salæ medicamenta varia.* 6. *Doringii iudicium de Horstii Obseruationum parte posteriore.* 7. *Remedia metallica purgantia an tutò exhiberi possint.* 8. *Doringius suam de Cartilaginis xiphoidis distorsione sententiam confirmat.* 9. *Quid sentiat de Scorbuti & Plica Polonica cognatione.* 10. *Quid de sudoriferis & carne viperina in talibus morbis.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SQuid quæso factum de valetudine *Dn. Comitis*? *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande.* Adhibuistíne ipsi antimonium diaphoreticum? Quod si sic, Ecquemnam effectum ab ipsius vsu deprehendisti? Vt etiam succedit cura illius pueri quadriennis? cuius nuper meministi. Meus ille affectus fistulosus eò per Dei gratiam deductus est, vt sinus, qui latitudine vnum Nostratis vlnæ quadrantem æquabat, totus carne sit oppletus, & pauxillum saltem adhuc saniei, per residuum ostiolum exsudet, cui vesicula quædam ichore quodam plena (Chirurgus appellat *ein vvundtgalle*) adiacet, ei alumen vstum imponi iussi. Non despero quin plenaria sanatio tandem subsecutura sit. In phthisicis quid possit, dehinc experiar. Neque enim & his inutile esse poterit; cùm externorum vlcerum sanationem tàm feliciter promoueat. Adhibiturus id in aliis etiam casibus difficilioribus: qui communibus remediis cedere noluerint. *Cornacchini* puluerem quod attinet, quæ in eo desiderem, hæc sunt. 1. Quod per propositam ab ipso antimonij præparationem vis purgatiua antimonij, si non tota, maiori tamen ex parte pereat, causam è nuperis disces.

Affectus fistulosus per Antimonium diaphoreticũ curatus.

Doringij de pulvere Cornacchini iudicium.

2. Quod Diagrydio propter sulfuris fumum idem accidere videatur: Nam quomodo per vitrioli spiritum, vis ipsius purgans infringatur, ante plures annos per litteras significaui. Atqui fumus sulphuris est vitriolatus; Ergo &c. 3. Quòd Diagrydium quocunque modo præparatum in calido facilè in formam resinosam coëat. 4. Quod Cremoris tartari dosis nimis sit exigua. Ego igitur sic mutandum censeo. 1. Paretur antimonium ad modum *Seilerianum*: quem olim communicaui. 2. Loco Diagrydij substituatur Chalapium & Turpethum: Ita enim puluerem. *Primò* æquè insipidum, & qui *secundò* in calido non concrescat efficies. Quin *tertiò* id consequeris haudubiè, vt magis catholicus reddatur. Chalapium enim serosos, & atrabilarios, Turpethum, pituitosos, Antimonium denique biliosos, mea opinione, educit. Neque enim moueor vel simplici asseueratione *Cornacchini*, qui in suo *libello p.* 64. atrabilarium succum ab antimonio purgari scribit: vel *Spigelij* obseruatione, (quam habet de *semitertiana*, *l.* 3. *c.* 8. *p.* 95) in proprio corpore aliquando factâ, quâ docet, se assumptione Drach. ii. Mannæ electæ: permixtarum cum granis 28. antimonij crudi, duodecim sedes habuisse vehementes, biliosas iuxtà, ac atrabilarias. *Cornacchino* enim ocularem excretorum inspectionem demando: *Spigelio* verò aut eius Sectatoribus, vim antimonij crudi nigrefacientem solummodò considerandam propono.

Puluis Cornacchini vt magis catholicus reddatur.

Spigelij obseruatio de antimonio crudo.

Atque hæc quoque (vt id obiter quasi moneam) erroris publici causa est, dum quidam in Chalybeatorum vsu atrabilaria exturbari opinantur; cum tamen excreta non aliundè, quàm à Chalybe præparato, sic denigrentur. 3. Mixtionis ea sit proportio, vt antimonij & cremoris tartari cuiusque sit pars vna; reliquorum duorum singulorum pars dimidia: v. g. illorum Drach. i. horum, an. Drach. ß. 4. Doseos certitudo explorari poterit à ℈. i. ad ℈. ii. Interim tamen pro ætatis, & virium ratione augeri, vel minui.

Chalybeata remedia an atrabilarios humores purgant.

Vt autem ista præparationis, & compositionis ratio tibi placeat? scire velim. Est quidem mihi aliàs in vsu cùm puluis ille Antipodagricus notus, in *Crollio* etiam descriptus; quem sub nomine *Diatartari Paracelsi* cõmuniter præscribo; tum spec. Diacarthami cum Chalapio & cremore tartari permixtæ; quorum vtrumque & citrà nauseam assumitur, & sufficienter purgat; vt propterea non necesse sit, nos de aliis pulueribus purgantibus admodùm esse sollicitos: Nihilominus cùm puluis ille *VVaruvicensis* tã mirè in *Italiâ* fuerit celebratus nec tamen ob causas suprà recensitas, satis videatur esse idoneus, ac artificiosè excogitatus; quid oberit? si iuxta modò dictam rationem emendatior præparetur, atque in vsum vocetur. Vidistin' *Angeli Salæ* descriptionem *Germanicam* cùm vtilitatum, tum vtendi modi, quorundam medicamentorum ipsi peculiariter familiarium & domi paratorum? Inter ea habet primo loco *Vomitorium benedictum*, mox *Catharticum Polychrestum*, hinc *pillulas familiares*, & *Catholicum Lenitiuum*. Nullàne tibi cum quoquam ipsi familiari intercedit consuetudo? vt de talibus aliquid rescire valeamus. Equidem tibi planè assentior, nobis medicamenta, ad pertinacem Cacochymiam expugnandam idonea, & quidem è metallicis præparanda neutiquam esse ignota: tamen cùm periculosum sit ea experiri, malui hactenus ab ipsis abstinere, quàm & vitam aliorum, & meam famam periculo exponere. Tu si quod securum possides, mihi inuidere noli: vides enim me candidè & fideliter, vt amicum decet, tecum agere. Prodiit præcedentibus Nundinis *Horstij* nostri *Obseruationum par: posterior*: in cuius *præfatione ad Lectorem*, sese excusat, ob occultas remediorum metallicorum (quorum hinc inde meminit) præparationes. Profectò quod aliàs etiam semel atque iterum scripsi, id & nunc repeto; satius nimirum esse, tales Scriptores, vel talium omninò non meminisse, vel alia substituere, nec Lectores ita ludificari.

Pulvis Antipodagricus.

Angeli Salæ medicamenta varia.

Doringij iudicium de Horstij Obseruationum parte posteriore.

Quasi verò & ea talia sint, quæ alios penitùs lateant? Et quid quæso vtilitatis è præscripta curandi ratione capiet Lector? si remedia ipsi ignota sint. Scribentium certè scopus hîc vnus esse debet, vt quod in publicum emittunt, vni legentium vtilitati, non autem proprio commodo, aut ostentationi, destinent. Biennium ferè elapsum est, & ex quo nihil litterarum ad me dedit. Si aliquando ad ipsum scripsero, factum hocce indubitatò ipsi exprobrabo. Suscipiat sanè id vt vt volet, mihi enim perindè fuerit.

Auctorum in scribẽdo qualis scopus esse debeat.

De remediis autem metallicis purgantibus, scribas, oro, Numquid ea satis tutò præseruationis causa exhiberi posse statuas? Mihi valdè probatur *Claudij Deodati in Pantheo Hygiastico l.* 3. *pag.* 63. 6. obtestatio, vt à talibus, quoad eius fieri possit, abstineamus: Nam etsi debita, & satis conueniens præparatio accedere videatur; vix tamen, inquit fieri potest, quin perniciosæ quædam, & venenatæ qualitates, quibus dicta metallica abundant, concinnantis & præparantis ingeniosissimi Chymici manum subterfugiat, sicque intrà corpus sumta, si non subitò, temporis tamen progressu, suas exserat vires, & clam furtimque vitæ nostræ nectar deprædetur: Paucos enim (subiicit) hucvsque novimus, qui hisce Catharticis familiariter vtentes, vel ad debitam & iustam senectam, pervenerint; vel non cachecticam corporis constitutionem contraxerint.

Remedia metallica purgãtia an tutò exhiberi possint.

Circà Affectum, quem *das vvehthun* communiter nuncupant, Nobis maximam partem conuenire, gaudeo. De mucronatæ cartilaginis distorsione (quam interdum vnà concurrere posse scripsi) quod dubitas; causas dubitationis cognoscere velim. Pro mea opinione nihil adfero: sed te ad *Codronchij Tractatum de ipsius prolapsu* editum remitto. Addidi tunc capillares venas nonnunquam propter distensionem adeò rarefieri, aut earundem oscula aperiri, vt sanguinem effundant. Tu de loco, vbi hoc fiat, non satis constare infers. Nominaui tunc herclè locum satis euidenter; dum tales vel sanguinem vomere, vel tussi reiicere, vel per aluum deponere,

Suam de cartilaginis xiphoidis distortione sententiam confirmat.

nere, monui. Addo nunc; quosdam (quanquam id rarius accidat) per vrinas eundem reddere: scilicet venæ his regionibus vicinæ sanguinem emittunt.

An Scorbuti & Plicæ sit quadam cognatio.

Scribas simul, magnam esse Scorbuti, & Plicæ cognitionem. Regerebam ego, si tanta sit cognatio, non præter rem quæri posse: Cur carnis viperinæ vsus *Dn Comiti*, (quē ipsi *Itali* Medici antehac ordinauerant) tam malè (veluti ipsemet scribebas) cesserit? Nimirum ego, per hoc argumentum, cognationem istam si non elicere, tamen eludere cupiebam. Multa habet, (fateor) Morbus Gallicus non cum Scorbuto duntaxat, sed & Plicâ, communia symptomata. Quis verò inde inferat? communem esse omnium horum affectuum cùm ortus, tum curæ modum. Habet vnusquisque, vt ipse nosti, in hoc genere sua peculiaria: Vbique determinata humorum corruptio: vbique certa requiruntur specifica.

Carnis viperinæ vsus in Scorbuto an vtilis.

Intereà tamē non negauerim, sudorifera omnibus ex æquo posse esse communia, specificis tamen stipata. Hinc & Carnis viperinæ vsu Scorbuticis omninò non interdixerim; cùm sanguinea massa per eam optimè perpurgetur: modò subiectum ad eius assumptionem satis sit aptum.

De Plica, crede mihi, parùm aliàs fui sollicitus. Non credidissem tam truculentum esse affectum: nisi *Saxonia* singularem de eâ librum, & *Roderici à Fonsecâ Tom.1. Consultationem primam* legissem. Dolendum vtique Polonos Medicos in accuratiorem ipsius inuestigationem diligentiam maiorem non impendere. Tu inter morbos occultos ac totius substantiæ eâ tractare poteris. Bene Vale, & salue. Dabam Feria 2. Pentecostes, Anno 1629.

Plica Polonica morbus à tota substantia.

Postscriptum. De multis equidem per litteras hactenus à me (absit iactantia dicto!) es admonitus, quæ deinceps tuis scriptis inseruisti. Si olim Epistolæ meæ prodierint, scriptionis tempus admonitorem prodet. Nihil dico, de plurimis aliis. Vna certè opinio, de Aceti generatione, quam ante aliquot annos, ad te perscribebam, meum, quod sciam, est inuentum. Eam totidem pœnè verbis, *in Tractatu de Scorbuto*, proposuisti: Nec tamen ob id tibi succensui: sed transeant ista.

EPISTOLA XXXIII.

PERIOCHE.

1. *Auctor cur nihil ad plures Doringij litteras responderit rationem affert.* 2. *De D. Comitis Poloni valetudine.* 3. *De Medicorum Aulicorum statu.* 4. *Auctoris de Bezoardici Solaris descriptione iudicium.* 5. *De viribus medicamentorum Chymicorum ex antimonio & Mercurio paratorum.* 6. *De calcinatione antimonii per ignem Solarem.* 7. *Auctor quid de dolore suo podagrico sentiat.* 8. *Quid de antimonio diaphoretico in hypochondriacis affectibus; quid de medicamentis chalybeatis, & de spiritu vitrioli martis.* 9. *De puluere Cornacchini.* 10. *De purgantium è mineralibus vsu.* 11. *De Horstii scriptis.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Cur nihil ad ad plures Doringij litteras responderit.

Quod hactenus nihil litterarum, ad te dedi, neque etiam ad tuas respondi, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, causa est, quod quinque septimanis ferè domo abfui. Causa absentiæ hæc est: venit *VVittebergam* Serenissimus noster Elector. 10. Maij & 4. diebus hîc hæsit. Cum verò periculum morbi *Dn. Schonbergij* Medici Aulici exaggerarent, & meam præsentiam expeterent, iussus sum à Dn. Electore *Dresdam* me conferre, & curæ interesse. Eò vbi veni, Gangræna sinistri pedis (duo digiti iam amputati erant) aut potius sideratione iam octo septimanis laborantem eum offendi: Erat ea talis omninò, qualem describit *Guilielmus Fabricius Centur. 3. Obseru. 93.* In momento enim humore maligno in sinistrum pedem delapso minimus digitus planè mortificatus est, & reliquos omnes pedis tendines, non verò carnem occupauit. Etsi

De sinistri pedis gangrana.

verò nihil in morbo desperato auxilij afferre potui, tamen ad vitæ finem ibi hærere coactus sum. Dimissus posteà ab Electore *Toplitzium* me in vicinam contuli, ibique *Comitem Polonum* visitaui, & vnum diem hæsi: Acidulas ferre non potuit. Thermæ etiam parùm adhuc profuerunt; & nescio, an id, quod melius habet, thermis, vel medicamentis Antiscorbuticis, quæ secum hinc abstulit adscribere debeam. Deus porrò medicamentis benedicat! Ab itinere defatigatus, & æstu nimio lassus demum post quintam septimanam reuersus per octiduum non satis benè valui.

De D. Comitis valetudine.

Quiete tamen & abstinentia, DEO sit Laus, hoc, quicquid fuit morbi, me iam maximam partem vicisse opinor. Vidi iam præsens statum Medicorum Aulicorum ordinariorum: Is talis est, vt vno verbo dicam, vt suadere tibi non possim, vt de eo suscipiendo cogites. Neque enim valetudo, vel reliqua rerum tuarum conditio, eum feret.

De Medicorum Aulicorum statu.

Dysenteria apud nos grassari incipit: Vt verò ad litteras tuas priores etiam aliquid respondeam, quantum quidem otium, quod sanè exiguum, domum reuerso suppetit, patietur.

Descriptio illa Bezoardica auri mihi nimis operosa videtur: & aliàs etiam dubito, an tutum sit, tot sales vegetabilium addere cum sales illi vegetabiles interdum Mercurium resuscitent. Verùm non semper à priore de his iudicandum, sed effectus perpendendus. De viribus medicamentorum Chymicorum ex antimonio & Mercurio paratorum, vt aliquid addam, omninò tecum consentio, additione spirituum, vel salium fixorum antimonium & Mercurium ita figi, vt vim illam vomitoriā & purgatoriā non statim exerat, neq; obuia quæque turbet. Idē tamen etiā lōga digestione fieri potest. Talia tamen suo modo fixa nihilominus occulto modo vires suas exserunt, & in humores vitiosos agunt, vt & alia metallica & satis fixa. Quæ de calcinatione antimonij per ignem Solarem scribis, non satis assequor. Si radij Solis fumos inde excitant, vix sine ponderis imminutione calcinatio ea fieri potest. Rectè etiam scribis, quod talia fixa, (præcipuè si non sint planè fixata) pro humoris dispositione, & ῥοπῇ nunc aluum, nunc vomitum etiam mouent. Antimonium diaphoreticum tam sæpè vomitum ciet, & aluum, quàm sudores mouet. Antimonium habeo vnius præparationis quod in omnibus aliis sudorem moueret, in vno tantùm & purgauit per aluum, & vomitum excitauit.

Auctoris iudicium de Bezoardici Solaris descriptione.

De calcinatione antimonij per ignem Solarem.

Placet etiam ratio, ob quam Scorbuticis lac exhibetur, atq; ipse etiam eam proposui p. 213. neque hactenus meliorem inuenire potui.

Affectum meum dolorificum in pedibus quod attinet, ab Arthritide nihil mihi metuo. Si articulos materia ista occupare voluisset, dudum hoc factum esset: Sensi enim motum istum serosi humoris à multis iam annis; etsi sine graui incommodo. Nunc etiam rarius istum dolorem sentio: Et omninò ortum habet ex hypochondriis, & cruditatibus, quæ in secunda, & prima coctione colliguntur. Sed hoc miror, quomodo tàm subitò, & mox manè horâ quartâ vel quintâ, humores illi vitiosi ad extremas venas propellantur. Vbi enim dolor ille adest, solent capillares venæ circà internum talum intumescere vt locus quasi sanguine suffusus videatur.

Auctor quid de dolore suo podagrico sentiat.

Antimonium Diaphoreticum, quod nonnulli etiam in hypochondriacis affectibus vsurpant, annon etiam crassos humores attenuare, & fundere possit. An verò solùm tenuiores humores absumat, dubium.

De antimonio diaphoretico in hypochondriacis.

Chalybeatorum equidem medicamentorum in hypochondriacis affectibus maximam efficaciam esse non dubito. Sed an Spiritus vitrioli ♂ idem præstat, in eo hæreo: videtur enim non leuis substantiæ mutatio, & quia acida aliàs Melancholicis inimica sunt, atramque bilem exaltant, an non spiritus vitrioli idem facere possit, perpende.

De Chalybeatis medicamentis, & spiritu vitrioli martis.

De puero illo vlceribus circà articulos scatente, per antimonium diaphoreticum sanando, non despero; cùm aliquot iam sanata sint: Modò mater debitam adhibeat diligentiam. Nam, vt è plebe homines facere solent: Sæpè intrà 14. vel plures dies nihil medicamenti à me petit. Hæc ad vnam Epistolam breuibus respondere volui: etsi decies ferè inter scribendum calamus abiiciendus fuerit.

Antimonium diaphoreticum etiam in phthisicis adhibeo. Sed maturè id faciendum puto. Si quid experientia suggesserit, mecum communices. Verùm cum antimonij diaphoretici tanta vis sit, puto alia subtiliora ex antimonio medicamenta, quæ non purgant, plus præstitura. De iis ergo cogitabo.

Antimonium diaphoreticū pro phthisicis.

Cornacchini, puluerem meliorem fieri posse non dubito. Et placet mihi tua correctio. Hoc saltē addo, talia medicamenta simpliciter ad omnes morbos, quod *Cornacchinum* facere audio, non commodè vsurpari: sed pro indicationum, & humorum peccantium varietate, varianda esse; Et ipsum medicamentū satis forte est, neq; quibusvis competit, cum antimoniū

De puluere Cornacchini.

 secundum

secundum *Seileri* modum præparatum etiam vomitum, moueat.& Radix Gialapa fortiter purget, quoq; vomitū conciliet. *Angeli Salæ* descriptionem Medicamentorum ipsi familiarium non vidi. Neque etiam vlla mihi cum eo intercedit familiaritas. Meliorem tamen Chymicum, quàm Medicum esse audio: Primò planè fuit Empiricus, postea tamen lectione Medicorum doctior paulò euasit: vixit *Oldenburgi, Hamburgi*, nunc, vt audio, in *Belgio*, & vsu metallicorum sæpè impegit: Ideoque à purgantium è mineralibus vsu hactenus ferè abstinui. Quamuis enim multis sæpè prosint: tandem tamen aliquis offertur, quem insigniter lædunt. Memini Mercurij vitæ vsu hîc à quodam Hydropem feliciter curatum fuisse. Ad idem *Torga* eiusdem vsu quendam iugulauit. Multò minus præseruationis gratiâ vsurpanda puto. Habemus enim mitiora è vegetabilibus, quibus idem præstare valemus. Et talia occultè prauam aliquam διάθεσιν imprimunt, quod progressu temporis sese exerit. Et præcipuè si corpora non multis prauis humoribus scateant, in quos agant.

De Angeli Salæ medicamentis.

De purgantiū è mineralibus vsu.

Factum *D. Horstij* in occultandis Chymicis (forsan vulgaribus) non probo. Nemini enim prodest, & forsan etiam errandi occasionem præbet. Quod *Patauini* Medici *Dn. Comiti* viperæ carnem exhibuerunt, experiundi potius gratiâ, quàm certis adducti rationibus fecerunt, & vt audio, ob signaturam externam, quam Plica cum viperis habere videtur. Interim plus ipsi nocuisse certum est. Benè vale cum tua. Vittebergæ, 30. Iul Anno 1629.

De Horstij scriptis.

De viperarū carne in Plica Polonica.

EPISTOLA XXXIV.

PERIOCHE.

1. *Auctor cur in Scriptis suis, Doringij nomen tacuerit.* 2. *De aceti generatione opinionem, Auctor & Doringius controuertunt, cuiusque amborum inuentum sit.* 3. *Nymmannus an primus de pilorum ortu scripserit.*

D. MICHAELI DORINGIO, *DANIEL SENNERTVS, D.*

SFactum forsan est, Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande, vt non vbique, vbi me monuisti, in meis Scriptis, nomen tuum addiderim; sed fortè nec semper opus fuit, nec à te prouenisse, memini: video te adhuc plus memoria valere, quàm me. Facis sæpè litterarum tuarum priorum mentionem, rerúmque in iis, quarum, nisi mihi eas in mentem reuocares, eas à te anteà scriptas esse, non recordarer. Et in specie de Aceti generatione opinionem quod attinet, ego hactenus eam pro meo inuento habui, tu, vt intelligo, pro tuo. Neque tempus scriptionis tuæ Epistolæ & editionis *Tractatus mei; de Scorbuto* istam controuersiam dirimere poterit. Sed si Auditorum meorū quis esset, qui primus eam à me audiuit, & temporis recordaretur, is eam componere posset, sed transeant hæc. E communibus principiis, diuersi idem deducere possunt. Exemplum est in *D. Nymmanno*. Is acriter defendit, suas esse speculationes, quas habet, *de pilorum ortu*: sed eandem sententiam, tam de causa materiali, quàm formali, iam olim, antequam forsan *Nymmannus* natus est, habuit, & sub *de Plicâ cap.* 40. Bene Vale. VVittebergæ 2. Aug. Anno 1629.

Auctor cur in scriptis suis Doringij nomen tacuerit.

De Aceti generatione opinio, Auctoris an Doringij inuentum sit.

Nymmannus non primus de pilorum ortu scripsit.

EPISTOLA XXXV.

PERIOCHE.

1. *Doringius Auctori recuperatam sanitatem gratulatur.* 2. *Auctoris sententiæ de Bezoardico solari respondet.* 3. *De calcinatione antimonii per ignem Solarem.* 4. *Antimonium diaphoreticum quibus hypochondriacis exhibendum.* 5. *In contumacissimis capitis doloribus prodest.* 6. *Vterinis affectibus.* 7. *Phthisicis.* 8. *Compendiosa Antimonij diaphoretici compositio.* 9. *De dolore podagrico Auctoris.* 10. *Doringius primus auctor opinionis de aceti generatione.* 11. *Pulueris cuiusdam contra spasmum descriptionem sibi communicari precatur.* 12. *De spiritu vitrioli martis, vtrum hypochondriacis conueniat.*

D. DANIELI SENNERTO, *MICHAEL DORINGIVS, D.*

SGeminis tuis litteris per *Dn. Blaususium* missis, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, vno satisfaciam responso. Et primò quidem notum negotium quod attinet; nolenti facilè dissuadere potes id, quod cupis. Fata, si aliquando opus fuerit, viam inuenient: siquidem

Fidentem nescit deseruisse Deus.

Quiete, & abstinentia te id omne morbi, quod absens in itinere contraxeras, maximā partem superasse, gaudeo, & gratulor. Nimirum verissimum est illud *Hippocratis l. 2. Aphor.* 48. *In omni corporis motu, simul ac fatigari quis cœperit, quies statim lassitudinem leuat.* Nec fallit tritum illud: *Quiete & abstinentia multi graues morbi curantur.*

Doringius Auctori recuperatam sanitatem gratulatur.

Diarrheæ, Dysenteriæ, & Tertianæ nothæ, admodùm frequētes apud nos sunt. Diarrheæ plurimos infantes hactenus peremerunt.

Glíscunt etiam præter variolas aliæ Febres malignæ. Summam annonæ metuimus caritatē. Transmissam à me Bezoardici Solaris descriptionem nimis videri operosam scribis, id quod oppidò fateor: Dubitare autem te ais, an tutum sit, tot sales vegetabilium addere: cum sales illi vegetabiles interdum Mercurium resuscitent. At metu isto opus haud esse inde colligo; quoniam vti aliàs è *Barthio* monui, Butyrum ♁ maximā partem ex ♁ constat, olea quoque admista præcauere videntur, ne sales tàm fortiter in Mercurium, quicunque adhuc admixtus est, agere possint. Et resuscitetur forsan quandoque per sales vegetabiles Mercurius: semper tamen id non fit. Et si vel maximè fieret: ecquid noxæ medicamento isti inde accessurum putabis? Communicauit mihi quidam *Operarius Chymicus*, de Bezoardico isto particulam: sed hactenus experiri nolui.

Auctoris sententiæ de Bezoardico solari respondet.

Quæ de calcinatione antimonij per ignem Solarem scripsi, te non satis assequi conquereris; quandoquidem si radij solis fumos inde excitent, vix sine ponderis imminutione calcinatio ea fieri possit. Equidē, vt verum fatear, eadem hæc res mihimet ipsi, cum eam *in Basilicâ* ♁ *c.* 3. *Homeri Poppij Thallini*, vt se nominat, & nescio, apud quem Scriptorem alium legerem, ἐκ τῶν ἀδυνάτων esse visa est. Veram tamen esse, & suā experiētia comprobatam, antehac dixit *D. Sachkirchius*. Tu rei veritatem explorare poteris, si suppetit speculum incensorium. Fecissem dudum periculum, si tale ad manus fuisset.

De calcinatione antimonij per ignem solarem.

De Antimonio diaphoretico, quod nonnulli in hypochondriacis etiā vsurpant, dubitas; An solū tenuiores humores absumat? An verò crassos simul attenuet, & fūdat? Prius ego mēse Aprili affirmare visus sum. Iam verò idem ad crassos etiā vtiliter dari posse, sed per distinctionē assero: Crassi enim humores, vel tartarei actu iam sunt, vel mucilaginosi saltem & pituitosi. De his igitur cōcesserim, de illis negauerim. Recordaris proculdubio Historiæ curati à meo hoc ipso Anno Scorbutici, cuius sāguis v. s. eductus, instar Gelatinæ in aqua cōcreuerat. Habeo nunc quoque curandum alium Scorbuticum, cuius sanguis supernè densissima crusta pituitosa tegebatur. Ei inter cætera antimonium Diaphoreticum etiam exhibeo.

Antimonium diaphoreticū quando hypochondriacis exhibendum.

In contumacissimis Capitis doloribus prodesse præter primum illum, de quo aliàs vno atque altero exemplo hactenus edoctus sum. Contumaciores verò dolorum humoribus crassis & pituitosis præcipuè in istis indiuiduis, me adscribere debuisse, è suis signis conieci.

In contumacissimis capitis doloribus prodest.

Habebam præterito vere cum *D. Dobritio* curandam fœminā quandam, vterinis affectibus primò grauissimè laborantem & corpore maximè impuro præditam: Eam sub noctem inprimis circà præcordia, angustia quædā prehendere, Cor opprimere, & vniuersos ferè artus externos quasi vermiculatio quædam occupare, capite simul compatiente, & dolente deprehendebatur. Tentabātur à nobis varia. Præparabātur humores, euacuebātur iidē, dabātur roborantia partes. Nihil tamen proficiebamus. Tandē de meo consilio dabamus antimoniū Diaphoreticū, à cuius vsu paulatim melius habere incipiebat. Cōtinuabamus per 2. septimanas: quo tempore in tantum releuata fuit, vt quia meliusculè haberet, ac medicamentorū pertæsa esset, reliquum naturæ ipsi cōmittere, quàm medicamētorū vsui diutius insistere mallet. Huic ego conualescentiæ causam potissimùm adscribo. Valet quidem nunc, sed non sine querelis super membrorum lassitudine.

Vterinis affectibus.

Phthisicum deploratum se eius vsu inter alia cumprimis seruasse

Phthisicis vtile.

seruasse, testabatur idem *D. Dobritius*, ante vnum, atque alterum mensem, cum pro *Capucino* phthisico consilium dare peteremur, egóque dictum Antimonium proponerem.

Audio ipsi non malè cessisse ordinatorum medicamentorum vsum, quibus id miscebamus. Fistulosus ille affectus, postquam puer ab vsu dicti Antimonij destitit, in eodem, quem nuper dixi, statu persistit. Exudat adhuc quandoque pauxillum ichoris: puero cæteroquin optimè sano, & colorato; cum anteà pessimè haberet, subtumidum ventrem circumgestaret, hypochondriis duriusculis, appetitu prostrato, & faciei pallore laboraret. In hoc puero nullam manifestam deprehendi subsecutam operationem, præterquam, quod post primam ipsius exhibitionem verus cruor ex vlcere emanauit.

Alia compendiosior antimonij diaphoretici cōpositio.

Aliam & forsan compendiosiorem, istius ♁ diaphoretici compositionem edoctus sum his diebus, quæ sic habet. Cape ♁ optimi ℔. j. fac fluat in tigillo; fluenti paulatim immitte nitri purissimi ℔. iij. Fluant mixta probè: sic enim disparebit q. ♁ posteà infundantur aquæ, vt soluantur. Cura vt impuritates subsideant. Quod clarum fuerit, effunde, & ad ignem magnam partem euaporare permitte: Mox ab igne demptis sensim instilla guttam vnam, atque alteram spir. vitrioli, & confestim liquor lactescet. Hinc Antimonium istud titulo lactis Antimonij insigniunt. Instilla toties, donec lactescere amplius nolit; sine probè subsidere. Liquorem supernatantem separa. Puluerem restantem diligenter edulcora. Dosis multò minor, quàm vulgaris: pro quo id vsurpari potest, quod post solutionem in fundo subsedit. Aqua ad siccitatem à nitro separari, & suis vsibus, quod restiterit, destinari poterit.

Pulueris *Cornacchini* correctionem meam tibi placere lætor. Prudentiam enim in ipsius exhibitione adhibendam concedo. Si quando parabitur, apud febricitantes præcipuè antè omnia vires ipsius experiar. Antimoniū modo *Seileriano* præparatū, vomitum etiam mouere, facilè credo. Chalapium fortiter purgare, scio: adeò, vt semel, atque iterum duntaxat ab eo, quo ipse vsus sum, tempore (vtor autem familiarissimè) ad ʒ. ß. id porrexerim, vomitum rarissimè ciuit. Cum primitùs id in vsum vocarem, nescio, quâ fortè de causâ, aliis mixtum tantas cardialgias excitabat, vt ab eius vsu per aliquot annos posteà abhorrerem. Hactenus nihil tale obseruaui. Miror igitur, quomodo *Kirstenius*, (qui *Niessæ* iam degit,) non ad ʒ. j. saltem, sed & duas id propinare ausus fuerit? vidi, quid ℈. j. quandoque præstiterit. Ego equidem piaculo ducerem.

Ialapium qua dosi exhibendum.

De dolore podagrico Auctoris.

Ab Arthritide nihil tibi metuendum esse, optarim, vt euentus correspondeat. Frequentata enim ista defluxio, & quidem cum capillarium venatum circà internum talum intumescentiæ conjuncta, vt locus quasi sanguine suffusus videatur, mihi valdè suspecta est: Nec refert, quod hactenus immunis fueris. Accommodare enim huc haud ineptè possis illud *Horatianum*;

Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Cur tam subitò manè consueto tempore humores ad locum affectum pellantur? causam scripsi aliàs: Nunc & partis recipientis imbecillitatem, & ad eum locum fluendi consuetudinem, auctarij loco adiicio.

D. Comes cur aquarum acidularum potum ferre non potuerit.

Acidulas, quod *Dn. Comes* ferre non potuit, hanc potissimùm causam fuisse arbitror, quod post earum potum sese mouere non potuit, vt promptiùs penetrarent. Maiorem enim noxam eas inferre, si in corpore hæreant, nec protinus per emunctoria secedant, res plana est. Ablegaui nuper *Glacium* ad eas potandas, tres hypochondriacos, duos primæ famæ Nobiles, vnum è nostris Senatoribus Primipilarem: qui, vti heri intellexi, maximo cum sanitatis emolumento eas bibunt. Me quod attinet, non sum tam mei, vel amans, vel inuidus, vt ad N. exemplum, quicquam Tibi exprobrare voluerim. Quod tunc monui, ipsius saltem insaniæ improbandæ causâ feci. Sit ita te tuis Auditoribus eandem sententiam antè, quàm à me ad te perscriberetur, quandoque forsan proposuisse. Per mea tamen haud dubiè confirmatior in eâ redditus es: præsertim cum animaduertam, te & mea pœnè omnia verba, & argumenta retinuisse. Ego certè hoc affirmare ausim, me prima eius initia, iam *Giessæ* olim posuisse, & *D. Horstio* in publicâ quâdam disputatione obiecisse, id quod Anno 1622. die 7. Octobr. Tibi me itidem significasse, si litteras meas tum temporis ad te scriptas, relegeris, reperies. A te vel alio quopiam, tale quid traditum fuisse, anteà nec legeram, nec audiueram.

Doringius primus auctor opinionis de aceti generatione.

Meæ Epistolæ quando tandem, & num à me viuo, vel ab alio quoquam post mortem meam publicandæ sint? Deus nouit. Neque enim quorundam similis hodiè sum, vt omnia mea publicam lectionem mereri censeam. Sunt fortassis quædam in meis Epistolis, quæ aliquid vtilitatis legentibus adferre queant: Malo tamen eas adhuc aliquandiu premere. Sat citò si cum quantulo tantùm, vel posthumo olim, famæ meæ incrementulo, prodierint.

Doringij modestia.

Tincæ vis magnetica.

Legistin', quæ de vi Tincæ magneticâ referuntur apud *Schenckium l. 6. Obseru. 222. Saxoniam de Plica, c. 56 & Claudium Deodatum Panthei Hygiastici, l. 1. p. 109.* & rursum *p. 395. 6.* Quæso te, scribe proximè, quid de iis sentias? Noluì hactenus quicquam eorum periclitari.

Puluis contra epilepsiam celebris.

Audio *Norimbergæ* in Officinâ *Bellerianâ* prostare puluerem quendam contra epilepsiam decantatissimum, Eleusiniorum sacrorum instar studiosissimè occultatum, atque sub nomine *pulueris Mantuani* celebratum. *Besterus* post multiplices preces *Laureæ* nostro *p. m.* descriptionem communicasse fertur; quæ nulli nostratium nota est. Si tibi innotuit, mecum, oro, communica: vt videam, an tanti is sit, vt tantoperè abscondi mereatur? Sin te latet, operam da, vt *Norimbergâ* ab aliquo amico descriptionem impetrare possis.

Ecquid præterea tibi videtur de secretâ sulphur. fixatione, quam proponit idem *Deodatus Operis citati lib. 1. c. 12. in fine*: Putas ne eum subinnuisse *Paracelsum*? quando *de generatione rerum naturalium, l. 1. circà finem* ait, animam metallorum nihil esse aliud nisi quintam essentiam sulphur. quæ reuerberato sulphuri per spiritum vini extrahatur, coloris rubicundi, transparentis instar rubini, quæque magnum & præstans sit arcanum alba metalla transmutandi & ☿ viuum in ☉ fixissimum coagulandi, sufficiatque sola ad metallorum transmutationem, adeóque digna, quæ ingentis thesauri loco, pro acquirendis diuitiis commendatissima, habeatur.

Anima metallorum secundum Paracelsum, quid.

Deceptor ille *P.* huc rediisse dicitur. Mirarer, si *Princeps Bregensis* sese denuò circumueniri pateretur. Ego quorundam Nostratium more tanti pœnitere non emerem.

Iactat ceu mihi relatum, præter vniuersale, nouam cinnabari fixationem. Tempus veritatem proculdubio, in apricum proferet.

Spiritus vitrioli martis vtrum hypochondriacis conueniat.

De spiritu vitrioli ♂ vt meam sententiam tibi aperirem, fermè oblitus eram. Ais, te circà eum hærere, num is in hypochondriacis idem, quod Chalybeata reliqua, præstet? Siquidem non leuis substantiæ videatur mutatio, atque acida alia melancholicis inimica sint, & atram bilem exaltent: Respondeo; idem per omnia, quod Chalybeata reliqua, spiritum istum non præstare. Ratio est, quia Chalybeata cætera aluum mouent; hic verò non: id quod substantiæ mutationi oppidò adscribendum: Quin tamen tamen ob vim aperitiuam hypochondriacis sit vtilis, non dubito. Nec obstat ipsius aciditas: Nimius enim solummodò acidorum vsus melancholicis obest, atramque bilem exaltat: moderatus contrà commodus existit. Scis me scripsisse suprà, quod acidulas proficuè nunc bibant mei hypochondriaci; easdem à Scorbuticis salubriter potari. *D. G. K.* exemplo ante hâc probaui. Tu igitur easdem iisdem cum *Ronsseo, Salomon. Alberto, & Matth. Martinio in Tractatu tuo de Scorbuto* non præter meritum commendasti.

Nimius acidorum vsus melancholicis noxius.

Salutari te amicè iussit per me *Dn. Dauid Albertus*, & promissi, à Filio tuo dati, admoneri de donandis scriptis tuis pro amplificandâ Bibliothecâ *Bernhardinâ*. Seipsos ea compingi curaturos præsides pollicitus est idem *Dn. Albertus*. Bene vale, dabam Breslæ, die vltimâ Augusti. Anno 1629.

EPISTOLA XXXVI.

PERIOCHE.

1. *Sennertus Rector Academiæ eligitur.* 2. *De Impostore quodam qui peritum Chymicum mentiebatur.* 3. *Circa venas lacteas quid obseruarit Auctor.*

D. MICHAELI DORINGIO

DANIEL SENNERTVS, D.

SQuod proximè, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, nihil litterarum à me accepisti, causa est, quod *Lipsiæ* vltra spem moratus sum, atque intereà Rhedarius abiit. Intereà & illud euenit, quod Senatus Academicus me absentem Rectorem Academiæ elegit, & renunciauit, præterito *Pelchofero*; Quæ res non parùm odij & maleuolentiæ apud illum mihi conciliauit. Atque ita vtrumque collegam parùm æquum habeo; etsi nullo meo merito. Verùm Regia viuendi via est, tolerare, quæ mutare non possis. Celare verò te nec hîc debeo, fuisse nuper mecum *M. P.* philosophum illum, vt se nominat. Veniebat ad me, & quærebat, an scirem, vbi iam *M. P.* degat, se ablegatum esse à Nobili quodam *Iuliacensi*, vt eum inquireret. Respondi, me equidem id nescire, famam tamen esse, fuisse nuper *Vratislauiæ*. Me verò dubitare, an operæ pretium sit, ipsius nomine tantùm iter suscipere. Fuisse & ante biennium, ni fallor, *Vratislauiæ*, ibique sparsisse, quod mecum fuerit, cum tamen nunquam ipsum viderim.

Sennertus Rector Academiæ eligitur.

De Impostore quodam qui peritum Chymicum mentiebatur.

Ibi ille mox *P.* defendere cæpit, & in illum inuehi, qui ad me id scripsisset. Esse bonum virum *P.* nec ea, quæ vera non sint, sparsurum. Post aliquos adhuc sermones, cum Musæo exiret, valedicendo dixit, *Dic te vidisse Philosophum*: Reuocaui

 ipsum,

ipsum, & quæsiui, an non ipse P. esset. Post aliquam tergiuersationem id confessus est, simulque sui itineris causam aperuit. Se nimirum adhuc quatuor discipulos conquirere, quibus artificium lapidis philosophici aperiret, simulque libellum monstrauit, in quo scripta erant iuramenta discipulorum, ni fallor, trium: Inter quos erat D. VVoysselius, & alius quidam ciuis *Vratislauiensis*, cuius nomen excidit: Simul dedit exemplar Epistolæ typis impressæ, quam hinc inde spargere mihi videtur. Potuissem hominem facilè detinere; verùm cum animaduerterem, eum id aliis promittere, quod ipse nondum habet, eum à me amolitus sum, atque ita Plutum domo eieci. Mitto tamen Epistolam legendam, quam remittere poteris. Scriberem iam etiam aliquid de iis, quæ *Artem nostram medicam* concernunt; sed obstant negotia plurima. Hoc saltem addo, vidistine, & legisti *Tractatum de lacteis venis Casparis Asellij*. Iam sub manibus morbos mesenterij habeo; vbi omninò vasorum horum facienda erit mētio: Sed integra earum cognitio mihi adhuc deest. Vidi quidem illas, & vidi intestinis inseri, & chylum lactis formâ ex iis ad se trahere; sed vbi coëant, & vbi eorum sit truncus, nondum videre potui, cum in mortuo animali mox delitescant. Tu si quid de iis cognitum habes, mecum communica. Bene vale & vxorem tuam, ac *Dn. Danielem* officiosè saluta. VVittebergæ, die 24. Nouembr. qui præcedit natalem meum 58. Anno 1629.

Circa venas lacteas quid obseruarit Auctor.

Postscriptum. Dn. Dauidem Albertum meo nomine officiosè salutes, & significes, me promissi à Filio meo facti non esse immemorem, & re ipsâ præstiturum. Deus modò faxit, vt firmæ pacis spes fulgeat, ne mel pro fucis colligatur.

EPISTOLA XXXVII.

PERIOCHE.

1. *De Rectoratus munere Auctorem gratulatur.* 2. *Quid de Impostore illo Chymico sentiat.* 3. *Aselli Tractatus de venis lacteis notatu dignus.* 4. *Mixturæ ex aqua theriacali camphorata, spiritu tartari & vitrioli, facultates.* 5. *De Corallorum tinctura.*

D. DANIELI SENNERTO, *MICHAEL DORINGIVS, D.*

S Anè non semel, neque parùm hactenus miratus sum, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, quid causæ fuisse potuerit? quod tanto temporis interuallo nihil litterarum ad me dedisti. Postquam igitur causas intellexi; facilè tibi ignoscere possum. De Rectoratus munere tibi gratulor: P. prudentior esse debuerat: Videat igitur, ne in aulâ etiam impingat. Profectò decebat ipsum studiosos à Cyclopico isto viuendi genere dehortari, non autem ad id suo exemplo instigare.

De Rectoratus munere Auctorem gratulatur. *Quid de Impostore illo Chymico sentiat.*

Impostorem illum M. P. tecum fuisse, audio. Accedat denuò, si vir est, Principem Bregensem; aut glorietur de ipsius notitiâ. Ipse etiam *Princeps VVolskius* Regni Polonici *Mareschallus*, ante aliquot menses, cum ab ipso ad prandium vocatus essem, inter alios sermones eiusdem Impostoris meminit, & in faciem sese ipsi dixisse fassus est, dignum esse, qui in crucem agatur; cum eius rei informationem aliis promittere ausit, quam ipse nunquam elaborauerit, sed nudâ speculatione imbiberit. Ego, si tuo loco fuissem, hominem pro vti meritus est, condignè tractassem. Nomen suum inter discipulos professum esse *VVoysselium*, facile credo: Is enim ipse pessimum istum Impostorem litteris suis Principi *Bregensi* ante vnum atque alterum mensem commendare non est veritus. Ciuis ille *Vratislauiensis*, cuius nomen tibi excidisse conquereris, proculdubio fuit *Dn. Ioh. Scherhackelius*, vir sibi soli natus, & in re lautâ constitutus.

Casparis Asellij Tractatum de venis lacteis, & vidi, & legi. Res, me herclè, notatu, & consideratu digna. Nobis in talia penitiùs, atque exactiùs inquirendi, perindè ac vobis, tam prompta non datur occasio.

Asellij Tractatus de venis lacteis notatu dignus.

Bartholetum vasa ista *Mantuæ* eleganter demonstrasse, nuperrimè significauit *D. Kinnerus*. Mixturâ illâ triplici, ex aquâ Theriacali, camphoratâ, spiritu tartari & vitrioli constante, an vnquam vsus fueris, & quo cum fructu, scire velim. *Finckius in Enchiridio Hermetico-Dogmatico*, pro vniuersali digestiuo, & omnium spirituum restaurativo, commendat; quem sequitur *Deodatus in suo Pantheo Hygiastico*; qui id *Diatrion Hermeticum* inscribit.

Mixturæ Theriacalis vsus.

Conradus in secundâ parte Medullæ Destillatoriæ contrà pestem, febres malignas, pleuresin, epilepsiam, &c. laudat. Quàm mirus in ipsius laudibus recensendis sit *Vntzerus* aduersus pestilentiam, apud ipsummet videre poteris. *Tentzelius in Exegesi Chymiatricâ*, vbi aquam Theriacalem describit, eiusdem *circà finem* meminit, & certum secretum contra melancholiam hypochondriacam, non cuiuis reuelandum, suppressâ tamen dosi ingredientium, Lectoribus inculcauit: Tam nobile remedium, in tuâ *de affectione hypochondriacâ Disputatione*, & aliis scriptis, quantum ego quidem scio, tu sicco pede penitùs præteriisti. In affectibus capitis magno, sed sæpè frustraneo, aut saltem diuturno conatu laboramus Practici: Chymiatri sua remedia Lunaria deprædicant, tu *parte 1. Practicæ*, sulphur. Lunare describis. Doce, quæso, an eo modo præparatum, & quo cum successu adhibueris? Corallorum tincturam, summè aliàs commendari, me etiam non monente, nosti. At quotusquisque ipsius possessor factus est? adeò, vt *Crollius* cum *Salâ* eam dari pernegauerint. *Finckius in suo Enchiridio* ipsam per mellis spiritum parare iubet. Sed fallit, & fallitur, soluuntur enim corallia, quod æquè præstat, aceto destillato. De commodâ aliquâ auri solutione diu multumque hactenùs cum Pharmacopæo *Callenbergio*, cogitaui, quæ tamen nobis satisfaceret, nulla adhuc inuenta est. De his & similibus, veluti, & quæsitis ante hac propositis, sententiam tuam mihi proximâ occasione aperias, velim. Heri tandem perbreues ab *Horstio* nostro accepi litteras, sed rerum Chymicarum vacuas. Excusat se iterum ob dilatam scriptionem, suis laboribus *vulcaneis*, polliceturque, se proximè pluribus per litteras acturum. Vrgebo de iisdem ipsius sententiam. Bene vale, & præsentem Annum veterem pro voto fini, instantemque nouum feliciter bono cum Deo, ingredere. Dabam Breslæ, die 18. Decembr. Anno 1629.

In affectibus capitis frustra sæpissimè laborant Medici. *Corallorum tinctura paratu difficilis.*

EPISTOLA XXXVIII.

PERIOCHE.

1. *Cur Doringio non priùs scripserit.* 2. *De Contributionibus nimiis conqueritur.* 3. *De Doringij pilulis antipodagricis honorifica mentio.* 4. *De aquarum acidularum potu ad podagram.*

D. MICHAELI DORINGIO, *GREGORIVS HORSTIVS, D.*

Non obliuione tui, *Clariss. Doringi*, taceo, sed ob *Vulcani* nostri labores, quibus, negotiis aliis impeditus, id quod volui, pro voto non potui expedire, de quo proximè pluribus. Quoad publica Dei gratiâ, viuimus adhuc pacatè, præterquam quod contributiones ferè fisco sint imposterùm impossibiles: in statu Ecclesiastico, & Politico nihil hactenus apud nos tentatum est: Deus imposterùm etiam clementer veritatem Euangelicam defendat! Pilulas tuas antipodagricas cum honorificâ tui nominis mentione, publici iuris feci; quod æquo animo feras, & certò tibi persuadeas, pluribus iisdem, præsertim in constitutione corporis phlegmaticâ leuamen conciliatum fuisse. Ego Deo gratias ago, qui per biennium nihil sensi, nisi leue quid semel atque iterum, vbi mox assumpto dulcificato ℈. j. ß. cum diagrydij sulphurati ℈. ß. purgationem instituo. Plurimùm verò potui acidularum tribuo, quo singulis æstatibus, datâ semper occasione cum Magnatibus in viciniâ (quanquam præcedentibus Mensibus nectar istud *Schvvalbacinum* visitauerim) cum diætâ fruor.

Cur Doringio prius nō scripserit. *De contributionibus nimiis conqueritur.* *De pilulis antipodagricis Doringij honorifica mentio.* *Aquarum acidularum potus ad podagram.*

Hisce bene vale, cum Familiâ, & te amantem redamare non desine, simulque de statu vestro publico, tum etiam de lanienâ *Grunbergensi* me certiorem redde. Dabam ocyus Vlmæ, 4. Non. Nouemb. Anno 1629.

EPISTO

EPISTOLA XXXIX.

PERIOCHE.

1. *Quàm ægrè silentium Horstij tulerit.* 2. *Horstio de recuperata valetudine gratulatur, & quomodo ipse in dolores podagricos inciderit, & ab ipsis se liberauerit, significat.* 3. *Purgatio per mercurium dulcem in Arthride an conueniat.* 4. *Diagridij cum sulphure præparatio an admittenda.* 5. *De aquarum acidularum vtendi modo.* 6. *Quid de reductione auri in substantiam potabilem, & vera corallorum tinctura sentiat.* 7. *De Silesiæ statu.*

D. GREGORIO HORSTIO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Magno equidem desiderio, tuas hucvsque, *Cl. Horsti*, expectaui litteras. Et sit sanè; quod cum *Vulcanus*, tum alia negotia, impedimenta multa tibi objecerint: Tertius tamen, nisi me fallit memoria, nunc agitur annus, quod nec litterulam, nec per alios etiam factam salutatiunculam, à te nactus sum. Excitauitne te *D. Lucas Gillerus, Ratisbonæ* viuens? Is enim præterito vere, à me petiit, vt ipsi litterarium accessum à te impetrarem. Iussi igitur, vt ipsius, cum me tibi sit vicinior audacter ad te scriberet, & scribendi officij admoneret. Pilulas meas, quod publici iuris fecisti, non ægrè fero. Putabam te integrum meum discursum, & exegesin ingredientium adjecturum fuisse. Si dignum iudicas luce publicâ Consiliis aliquam multis ab aliis haud incelebribus Medicis aduersus arthritidem conscriptis, stipatum, posthâc ipse edam.

De Horstij silentio.

Horstio de recuperata meliori valetudine gratulatur.

Te hactenus per biennium non nisi leue quid semel atque iterum perpessum fuisse, tibi gratulor. Felicior multò es hâc in parte memet: vtpote, qui hoc anno post meracioris Vini inuitatiunculas ternos decubitus sustinere coactus fui; benigniores tamen & ipsos, cum statim sub primum insultum pulvere senæ simplici cum Trochisc. de violis sine Scammo. permixto, additis sem. anisi, & fæniculi pro corrigentibus, materiam paululum imminuerem.

Puluis blandè euacuans in Arthritide.

Tu Mercurij dulcificati ℈. j. ß. cum diagrydij sulphurati ℈. ß. purgationem te instituere ais. Sanè scio *Michaëlem Majerum* peculiari Tractatu, eundem commendasse; cur tamen nec ipse amplius eo vti, nec aliis facilè vtendum præscribere, velim, causas è *Sennerti de consensu & dissensu Chymicorum cum Galenicis libro* disces. Vestigia enim me terrent. Præterquam enim quod exemplum illud Medici innominati me spectat: obseruaui certè similia etiam in aliis, quibus idem medicamentum ab aliis exhibitum fuerat. Sed tu periculum istud te declinaturum arbitraris, quandoquidem diagrydium sulphuratum ipsi permisces. Equidem scio & hoc, hortari nonnullos, vt stimuli loco diagrydium addatur, quò maturius operetur, & è corpore iterum secedat. Sed perpendere te peruelim, an non per istam corrigendi rationem diagrydij multò maxima purgandi vis pereat. Quid enim ista suffumigatio per sulphur distat, ab affusione spiritus vitrioli, vel sulphur acidi? profectò crede mihi experto, quod isto modo præparatum vel ad ʒ. ß. sine fructu exhibuerim. Vnde factum, vt nunc solâ scammoneâ præcipitatâ, vti ego vicem, vtar. Memini ipsius, si rectè memini, in eodem illo discursu meo *de Arthritide*. Acidularum potui plurimùm te tribuere pro eiusdem præparatione addis. Apud biliosæ constitutionis homines, & qui malo hypochondriaco simul laborant, id cum emolumento fieri posse, facilè tecum sensero. Sed quid de vtendi modo, ac tempore tibi videtur? Satiúsne putas esse semel, & quidem de manè; An verò bis, de manè scil. atque antè cœnam quoque eas bibere? Magnus quidam Medicus, isque Cæsareus, præteritâ æstate, magnæ itidem existimationis Viro apud nos viuenti id consilij dederat, vt acidulas in vicino Comitatu *Glacensi* visitaturus, non tantùm semel solummodo; sed & in duplâ dosi manè ipsas hauriret: Cui consilio dum paruisset, cum tenui diætâ vteretur, vehementissimè quidem, per aluum ab iis purgatus est: ventriculo tamen non leuis noxa impressa fuit, quæ etiamnum, vix aliquantulum diligenti operâ corrigi potuit. Nonnulli vinum in prandio & cœnâ iis temperare iubent: quæ ratio mihi videtur longè esse pessima; cum acidulæ in ventriculo diu morari non soleant: sed ante tempus iustum, crudiorem chylum secum educant, & intrà venas rapiant, sicque grauiora deinceps mala pariant. Si semel bibendæ sint, sequerer vtique *Deodati* consilium *l. 2. Panthei Hygiastici p. 134.* 6. qui auctor est, vt Medici secum cogitent, an non satius sit? semel duntaxat, in die, horisque matutinis acidos fontes bibere, & trium septimanarum loco sex hebdomadas impendere.

Purgatio per mercurium dulcem in Arthritide an conueniat.

Diagrydij cũ sulphure correctio an admittenda.

De aquarum acidularum vtendi modo.

Vinum an huiusmodi aquis temperandum.

Deodati consiliũ in aquarum acidularum vsu.

Ad *Vulcanum* tuum redeo, docuítne is tandem veram ☉ in substantiam potabilem reducendi rationem; aut tincturæ corallorum genuinam extractionem? Quæ enim de his vulgò circumferuntur, meræ sunt imposturæ. Si quid tale didicisti, me quoque participem redde. Aurum transparens, quod appellant, parastine vnquam, & vsurpasti? Quantoperè enim id extollat *Rhenanus, Goclenius, Homerus Poppius*, & nouissimè *Kosterus*, non ignotum tibi esse existimo: Priores tres tincturæ extractionem pollicentur. Ego tametsi diuersis menstruis operationem tentarem, nihil obtinere potui. *Silesiæ* nostræ statum quod attinet, est is vtique miserabilis & deplorandus.

Quid sentiat Doringius de reductione auri in substantiam potabilem, & de vera Corallorum tinctura.

Silesiæ status deplorandus.

Solæ Vrbes in *Bregensi, Lignicensi, Olsnensi* & nostro hoc Ducatibus à reformatione hactenus immunes fuerunt. Deus largiatur perpetuitatem! Hisce bene vale & à nobis salue. Dabam Breslæ, die 19. Decembr. Anno 1629.

EPISTOLA XL.

PERIOCHE.

1. *Auctoris de Michaële Potier iudicium.* 2. *De Anonymi epistola ad Auctorem pro lapide philosophico.* 3. *Auctor sibi circa venas lacteas satisfacere non potest.* 4. *Mixturæ Theriacalis quis Auctor.* 5. *Sennertus in filiæ nuptiis celebrandis occupatus.* 6. *Ad eam solemnitatem Doringium vnà cum vxore inuitat.* 7. *De Lienis vsu quid sentiat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Salutem, annumque nouum felicem. *Michaëlem Potier, Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, talem esse, qualem describis, facilè credo, imò esse suspicatus sum. Ideoque breuibus eum à me amoui. Sed nescio quomodo *Plutus*, iam mihi se vltrò offerat. Misit enim ante duas septimanas quidam Anonymus *Torgâ* ad me prolixam Epistolam per famulum suum Equitem, in quâ pluribus materiam lapidis philosophici describebat, sed vt solent; tandemque illud artificium mihi offerebat; sed certis cõditionibus; inter quas, cum animaduerterem, (etsi illam non planè expressisset, sed famulo interprete opus haberem) etiam eam esse, vt aliquid sumptuum erogarem, simulque intelligerem ex illâ Epistolâ ipsum theoriam ad praxim nondum transtulisse, illum à me amoui, nec mihi iam sumptus ad talia molieda & suppetere respondi. Equidem libenter de quibusdam cum eo contulissem; cum probabilius, quàm *Potier*, de eâ re mihi scribere videretur: verùm cum tribus Equis Torgæ viueret, nolui eum meo sumptu allicere. Quia verò *Vratislauiam* eum tendere intellexi, tui mentionem inieci. Si ergò te compellabit, vide qualis sit, & num ab eo aliquid expiscari possis. Famulus referebat, esse ipsum quendam Nobilem, aut Baronem *Carinthium Gleichn hofen*.

Auctoris de Michaële Potier iudiciũ.

Anonymi epistola ad Auctorem pro lapide philosophico.

Lacteæ venæ me valdè sollicitum habent: etsi enim eas viderim, tamen plura videre non potui, quàm *Asellius* describit, quæ mihi nondum satisfaciunt; cum de earum insertione, & trunco nondum certus sum. Si vera ista sunt quæ *Asellius* scribit, non pauca de vsu lienis, & morborum è mesenterio oriundorum causis mutanda erunt in *libro 3.* quem proximo vere prælo subiiciam. Roga ergo Dn. D. K. vt si ex *Bartholeto* plura didicit, de iis, quam quæ in *Asellio* habentur, ea mecum maturè communicet. Valdè etiam me dubium habet doctrina de causis hydropis, & post longam meditationem in nouam opinionem descendi. Misi eam *D. VVincklero*, quando otium tibi erit, poteris eam ab eo petere, & perlegere, & de eâ tuam mentem mihi aperire.

Auctor sibi circa venas lacteas satisfacere non potest.

Mixturam simplicem non ratò vsurpo, præcipuè in febribus malignis. Eam in vsum in hisce regionibus præcipuè duxit, quidam *Grasbeccius*, qui hoc nomen etiam ipsi imposuit, ad differentiam mixturarum aliarum variarum quas habuit, quarum basis omnium est iste spiritus tartari compositus. Is constant ex

Mixturæ Theriacalis quis Auctor.

stanter affirmauit Er hette in der praxi derselben ver braucht vnd verkauft über zehen pfunde. Fecit autem iam olim eius mentionem *Andernacus*. Vide *Institut. pag.* 1368. *vltim. ed.* Facio & alibi eius mentionem. Tincturam corallorum, qui veram habuerit, nullum adhuc vidi: Sed colores illi omnes sunt à menstruo. De medicamentis Lunaribus scribam proximè. Iam enim propter negotia publica, & adornandas Filiæ nuptias, in quibusdam sum occupatus. Intelliges enim ex adiunctis litteris, quod Deus Opt. Max. felix & faustum esse iubeat, nuptiis Filiæ meæ celebrandis dictum diem esse 9. Februar. styli veteris. Si verò quem ex inuitatis maximè expeto, te cum vxore tuâ huic solennitati interesse exopto. Da ergò pristinæ amicitiæ, cognationi, & Affinitati, ac *VVittebergæ*, quam te amare scio, hoc, & nos adhuc semel inuise. Cum vero Tabellarius antè nuptias vix sit reuersurus, per Postam Lipsensem, quid expectare debeamus, certiorem fac.

Sennertus in adornandis filiæ nuptiis occupatissimus.

Ad dictam solemnitatem Doringium vnà cum vxore inuitat.

Non dubitaui, *Dn. Seuerinum Schatonem*, qui hactenus *Freibergæ* vixit, ad nos venturum fuisse: verùm mors, quæ è viuis eum antè mensem eripuit, relictis tribus liberis, spem hanc turbauit. Saluta tuam omnium nostrûm nomine, & bene valete. VVittebergæ, die 3. Ianuar. Anno 1630.

P. S. 1. Ex litteris tuis intelligo, te mea scripta etiam legere, & non dubito, quin multa occurrant, de quibus monendus sim, quæso ergo id non intermitte. 2. Quod suprà scripsi repeto, & oro vt meas meditationes de hydrope legas, tuamque mentem super iis mihi aperias.

Lacteæ venæ multa mutare iubebant: & præcipuè de lienis vsu doctrina mutanda; isque iam vsus lienis constituendus, vt ex hepate crassiorem sanguinis partem attrahat, eumque cum sanguine arterioso (plures enim arterias habet lien, quàm venas) in peculiarem sanguinis speciem pro visceribus ventris inferioris nutriendis commodum mutet: de quo aliàs plura. Bene vale.

Lienis vsus.

EPISTOLA XLI.

PERIOCHE.

1. *Doringius Auctori significat quid ab Anonymo acceperit circa lapidis philosophici mysteria.* 2. *De Auctoris opinione pro hydropis ascitæ generatione quid sentiat.* 3. *De mixtura Grasbeccij.* 4. *Doringius quænam in lectione Librorum Sennerti mutanda inuenerit.* 5. *Chasmata in cœlo visa quid significent.* 6. *Faustas Auctoris filiæ nuptias precatur, & munuscula mittit.*

D. DANIELI SENNERTO, *MICHAEL DORINGIVS, D.*

Anonymus ille, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, qui tibi communicationem Mysterij Philosophici obtulit, illas ipsas litteras ad te scriptas, cum tuomet responso per proprium cursorem ante tres septimanas ad me primùm misit: Præteritâ septimanâ accepi ab ipso quartas cum conditionibus, & mediis satisfactionis: Promittit se vel ipsum huc venturum, vel per famulum conclusiuam meam sententiam primâ sententiâ exquisiturum esse. Didicit artem ab alio, vti refert, qui alicubi in Romano Imperio latitat, & opus elaborat, idque eò vsque iam perduxit, veluti scribit, vt truxque feroxque Saturnus benigno Ioui imperium tradiderit. Multa equidem pollicetur. Petit pro Solario 3000. ducatorum; sed hâc lege, vt mille in paratâ pecuniâ deponantur, pro alterâ merces apud aliquem Mercatorem, pro tertio monilia à *Gemmario* emantur, soluenda primùm post secundum, vel tertium annum, sed tantum ego persoluere nequeo. Obtulit idem, quemadmodum cognoui, ante hâc etiam Principi *Brexensi*: qui cum eo, quod tu nuper indicasti, nomine vocari, cuidam amico meo fassus est. Si huc venerit, videbo, num rectâ viâ procedat? Est enim hic quidam *Alexander Lucius*, natione *Sabaudus*, homo sat diues, qui maximam ætatis partem in hoc studio consumpsit; & omnes propemodum regiones, ipsamque etiam *Turciam*, peragrauit. Si quis verus huius possessor nunc viuit, hic certè talis est. In eius notitiam per quendam amicum, cui de isto negotio aliquid patefeceram, non ita pridem diductus sum. Hic tam facilem ac benignum sese mihi obtulit, vt se me certis quæsitis instructurum esse promiserit, quibus numquid artem verè calleat, nec ne? deprehendere, atque periculum fraudis declinare possim. Optarim, vt ille Magister quamprimùm se nobis sistat. Minatur enim noster hic intrà mensem ad summum, abitum. Si res esset certa, impenderem vtique in eam nonnihil.

Auctori significat quid ab Anonymo acceperit circa lapidem philosophicum.

Alexander Lucius lapidis philosophici verus possessor.

De venis lacteis, quæ apud Bartholetum viderit *D. Kinnerus*, ipsus proculdubio per litteras significabit.

Opinionem tuam de hydropis ascitæ generatione, & seri congestione, in abdomine heri cursoriè legi. Ea, si ipsam rectè assecutus sum, in hoc potissimum consistit, vt tu non tam à vitio alterutrius visceris, puta lienis, vel hepatis facultatis alteratricis, siuè coctricis, quàm attractricis prouenire statuas, quatenus videlicet id, quod aquosum est, in cibo & potu, non attrahitur, & per competentes vias educitur; sed in primis viis restitat. Causam hanc quandoque locum habere non negauerim: Eam si quid aliud, certè summa illa anxietas, & inquietudo, & hypochondriorum distensio, quæ noctu cumprimis ægrotantes affligere, & tantùm non suffocare solet; vt proinde, quò se vertant, & vbi aliquod leuamen inueniant, vix sciant. Obseruata hæc mihi sunt multoties, vt idcircò nunc pro certo, & ferè indubitato signo subsecuturi hydropis habeam, nisi sero transituro viæ quantocyus aperiantur, & vrinæ promoueantur. Symptomata autem ista à sero potius isthîc locorum restagnante, quàm flatibus oriri, euentus posteà demonstrat. Exemplum igitur illud *Tidicæi*, quod de Tympanite è *Schenckij libr.* 3. *Obseru.* 126. allegas, rectiùs ad Ascitem, quàm Tympanitem pertinere videtur. Sed tu de istis diligentiùs cogitabis.

De hydropis Ascitæ generatione ab Auctore stabilita quid sentiat.

Futuri hydropis signa.

Diatrion Hermeticum, siuè mixturam simplicem *Grasbeccij* ipse etiam parari curaui: vocatur à me *spiritus Ecphractico diaphoreticus* propter effectus. Vsus hactenus eo cum aliis aperientibus mixto non incommodè.

De mixtura Grasbeccij.

Quâ autem dosi tu eum exhibes? *Untzerus* ad ℥.j.ß. dosin extendit. Quis verò fuit ille *Grasbeccius*, & vbi vixit? Hyperbolicè mihi locutus esse videtur, dum tantam, & tam incredibilem ipsius copiam sese distraxisse professus est. Fides sit penes Auctorem.

Petis, vt si quid in tuorum Scriptorum lectione occurrat, de quo monendus sis, id non intermittam. Fuere fateor, nonnulla; ea tamen nunc non succurrunt, nisi hoc cumprimis, quod est *in Tractatu de dysenteria*; vbi coagulationem Mercurij proponis, eamque solorum spirituum ope, citrà corporeæ alicuius substantiæ admixtionem fieri tradis. Nollem te hoc statuisse. Rident enim id Chymici, & mirantur, quod hanc rem non olfeceris, ac deprehenderis, quod coagulatus iste, nihil sit aliud, quàm amalgama ☿ & ♀. Fac periculum; vbi per ignis vim dispergetur ☿ restabit pura ♀. Si igitur *Tractatus* iste vel seorsim, vel cum *tertiâ praxeos parte*, recudetur, doctrinam hanc, aut muta, aut totam dele. Monebam de eâ Filium *M. Danielem*; an significauerit vnquam tute scies. Ignosce, quæso, candori meo.

Doringius quid in Sennerti librorũ lectione immutandum inuenerit.

Chasmata illa insignia, per totam fermè noctem die 4. Februarij hîc à nostris, & à me *Bernstadij* (eram enim tunc ibi propter ægritudinem *Amplissimi Viri D. Ernesti Langij, Cæsarei, & Proregis Silesiæ Consiliarij*) visa, an vos etiam obseruaueritis? scire velim: portendunt hauddubiè magnas clades, & mutationes. Deus suorum, qui iam sub cruce grauiter premuntur, ac gemunt, pro suâ paternâ clementiâ misereatur, atque eos ab hostium Tyrannide tandem liberet. Intercede tu pro nobis, ô bone IESV, & exora cælestem tuum patrem, vt nobis benignus sit, & propitius.

Chasmata in cœlo visa quid portendant.

Medicamentorum Lunarium ne proximè obliuiscaris vehementer oro. Solarium siquod habes, nec illud inuide: Nuptias, quas Filiæ iam paras, Deus Opt. Max. ex omni parte iubeat esse faustas, & felices. Quod ad eas non compareo, facilè me excusabit, & itineris longinquitas, & viæ prauitas, & officium publicum, (ne quid dicam de aliis negotiis) quod me hoc temporis tam diu hinc abesse non patitur.

Faustas Sennerti filiæ nuptias precatur.

Semina pestilentiæ (quod tamen tibi soli dictum volo) nonnulla sese hactenus tam extrà, quàm intrà Xenodochium, ostentârunt. Res hæc in secretis adhuc seruatur, & quidem meritissimè: ne damni aliquid ciues ob publicationem patiantur. Mittimus intereà Filiæ munusculi loco, ego nummum aureum, vxor telam lineam Damascenam: quæ vt boni consulat, oramus. Benè in Domino valete, & saluete. Dabam Breslæ, die 13. Februar. Anno 1630.

In pestis suspicione prudenter sese gerere debent Medici.

EPISTOLA XLII.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringium monet vt cautè cum quodam lapidis philosophici Operario agat.* 2. *Grasbeccius quis sit.* 3. *De Chasmatorum apparitione.* 4. *Pro missis muneribus gratias agit.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Auctor Doringium monet vt cautè cum quodam lapidis Philosophici Operario agat.

S Magistrum illum Operis Philosophici, quod attinet, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, velim cum eo cautè agas: summa enim quam petit nimis magna est. Imò ego omnes qui vendere hanc Artem volunt suspectos habeo. Si artē callet, & equos, & famulos alit, posset suo sumptu, sine aliorum ope, id, quod se callere putat, effectum dare. Sed cum præsenti colloquium forsan hanc rem definiet. Si quid tamen notatu dignum ab illo Alexandro Sabaudo percepisti, mecum communices, velim.

De venis lacteis hæreo; neque dum omnia de iis facilè definientur; cum in viuo animali sectionē administrari oporteat.

Hydrops & febris quartana scandalum Medicorum.

De hydrope si quid amplius cogitasti, id vt mihi aperias, oro. Res sanè consideratione dignissima est; cum hydrops cum Quartanā Medicorum scandalum audiat.

Grasbeccius quis sit.

Grasbeccius, Belga fuit, vt iactauit, Nobilis, Medicus, vt existimo, non indoctus, sed singularis, & importunus, & ebrietati deditus: vixit aliquandiu Magdeburgi, posteà circa syluam Hirciniam. Mortuum iam existimo; mixturæ huius ipse Author non est, vt in *Institutionibus* monui.

Quia, vt nuper etiam scripsi, scripta mea te interdum legere animaduerto, quæso, in chartham aliquam coniicias, quæ mutanda putaueris, & ea ad me mittas.

De Chasmatorum apparitione.

Chasmata illa apud vos obseruata, & hîc vidimus, & vt ex publicis illis Nunciis patet, per totam Europam apparuerunt, & multò terribiliora alibi, quàm hîc. Portendunt proculdubio aliquid singulare: Quod vt ad pacem *Germaniæ*, & Ecclesiæ Christi incrementum faciat, Deum precamur.

Gliscunt hîc apud vulgus febres malignæ, & petechiales, nondum quidem adeò lethales; vtinam verò non grauioris alicuius morbi sint prænuntij. In viciniā enim *Interboci* inter milites morbus ille Castrensis, quem ipsam iam pestem esse puto, grassatur.

Promissis muneribus gratias agit.

Optassem equidem cum vxore tuā in Nuptiis Filiæ meæ præsentes: verùm vltrà vestram commoditatem nihil postulare ausus sum. Interim propio voto, & munere, & tuo & vxoris habemus gratias singulares, & omnia fausta vobis rursum precamur. Bene vale. VVittebergæ, die 7. Martij, Anno 1630.

EPISTOLA XLIII.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringium doloribus arthriticis conflictari dolet.* 2. *Vinum Arthritidi inimicum.* 3. *De lapidis philosophici Magistro.* 4. *Quid de eo sentiat Auctor.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Doringium Arthritide conflictari dolet.

S Excusauit te Tabellarius, *Clarissime & Doctissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, quod nihil litterarum ad me attulerit. Sed maluissem vt aliud, quàm hoc excusationis argumentum habuisset: Retulit enim te iterum Arthritide conflictari. Ergonè hactenus nihil ab illis medicamentis auxilij percepisti? Et an non aliquoties pilulis illis, de quibus olim longam Epistolam ad me scripsisti, vsurpasti? planè ergò nihil profuerunt? Ego planè mihi persuaseram, te ex continuatione istius medicamenti aliquid commodi perceptūrum. Diætam satis bonam etiam te obseruare puto. Sed quia nihil magis ad materiam Arthritidi suppeditandam facere puto, quàm vinum, bibisse vinum, & quale, ac quantum? Et an non possis sine valetudinis incommodo plane vino abstinere quàm toties cum istis doloribus conflictari? Vix enim alia, meā quidem sententiā, est ratio Arthritidem præcauendi, quàm dare operam, ne materia ista tartarea, quæ Arthritidem excitat, generetur: Sed in quā quæso, coctione materiam istam generari putas? in primâne, an in secundā? prælecturus sum hac æstate, prælectum de Arthritide, si quid hactenus, de quo non dubito, notatu dignum, de isto morbo obseruasti, id mecum communices, oro.

Dolores Arthriticos vinum auget.

In qua coctione materia Arthritidis generetur.

Baro ille, aut quisquis est, qui lapidem philosophicum pollicetur, hisce Nundinis *Lipsiæ* fuit, & bis suo sumptu peculiarem Tabellarium hac de causā ad me misit: Incluserat simul primæ Epistolæ schedam, quæ conditiones quasdam continebat, quæ obseruatu non erant impossibiles. Silentium enim præcipuè concernebant: Primariam autem conditionem obscurè in primā Epistolā annuebat. Responsione verò meā eò cum adegi, vt clarè illam explicaret, nimirum se iam summā aliquā pecuniæ indigere: Interim non diffitebatur, se opus hoc nunquam absoluisse. Id tamen pollicebatur, necessarium esse, vt si cui artificium verbotenus saltem reuelet, omninò credat, rem ita sese habere, nec de fine diffidat.

Quid de quodam lapidis Philosophici magistro sentiat.

Quæ cùm mihi persuadere non possem, nec spem pretio emere vellem nihil amplius ad me scripsit. Tu siquid amplius cum eo tractasti, de eo ad me scribe. Ego sum in eā sententiā, vel Impostorem esse, vel ex eorum genere, qui fortem habent phantasiam, & aureos montes sibi pollicentur. Benè vale & tuam vxorem cum Daniele nostro, nostro nomine saluta. VVittebergæ, die 10. Maij, Anno 1630.

EPISTOLA XLIV.

PERIOCHE.

1. *Pilulæ Arthriticæ quem effectum præstiterint in seipso.* 2. *In victu quomodo se gerat.* 3. *Quid indicet de Sennerti consilio scribendi de Arthritide.* 4. *Cum artista lapidis philosophici pactum iniisse monet.* 5. *De vxoris morbo.* 6. *De Suecorum irruptione.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S Litteras tuas, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, quas per Petrum misisti, rectè accepi. In iis autem duo præcipuè sunt cardinalia capita, quæ responsionem merentur. Primum meam Arthritidem, alterum Magisterij Philosophici Professorem concernit. De primo multa moues, de quibus tamen omnibus, multò aliter, quàm te nunc facere video, si præsens esses, sentires. Pilulis illis, de quibus olim ad te scripsi, singulo trimestri, nisi forsan decubitus impediuit, per 24. dies hactenus vsus sum. Eæ in tantum profuerunt, vt per Dei gratiam nullum membrum nodus aliquis occupet, vel contractum sit: sed postquam dolores secesserunt, sanorum similimus incedere valeam. Quid & quantum ipsis *Horstius* noster tribuat *Tom.* 2. Ipsius *Obseruationum* leges. Diætam obseruo, quantùm possum: Neque tamen nimis in eius obseruantiā sum rigidus, hoc enim quantum damnum afferre soleat, aliorum exemplo edoctus scio: vinum bibo; neque enim abstinentiam meus ventriculus suffert. Tale autem bibo, quale offert occasio: In quantitate ita mihi tempero, vt conuiuia maximam partem fugiam, dummodo id honestè fieri semper liceat. De præcautionis ratione antehàc plurimùm ad te scripsi, quæ in litteris illis videre poteris. Plura nunc non addo, nisi hoc vnum, quod scilicet multa de hoc morbo, tam quoad præseruationem, quam curationem, cùm in Scholis publicè disputentur, tum vulgò circumferantur, quæ friuola esse demonstrat experientia. Mihi Æquinoctium vernum valde infensum esse cœpit: Vt plurimùm enim circa id tempus Arthritis me hactenus inuasit. Nuper lusus ille super longo assere, (*yelcken taffel*) defluxiones mihi concitauit. Ad alterum caput, breuiter item respondeo. Iacta est cum Artistā alea. Is num Impostor sit, vel metus phantasticus, euentus docebit: Optarim tamen te sub primum initium hanc rem prius mihi aperuisse: Miror verò, quod tibi denuò hoc negotium obtulerit, cum tamen se nemini id amplius reuelaturum esse compromiserit. Plura scribere, cùm propter alias occupationes, tum vxoris morbum, primo biduo satis periculosum, nunc non vacat: Synochā enim febri cum malignitate corripiebatur: quam præter alia, & cumprimis dorsi, & reliquorum artuum dolores, inopinatā virium prostratio, satis commonstrabat Deus eam, hāc præsertim ætate, mihi seruet! Bene vale, & à nobis cum tuis salue. Dabam Breslæ, die vltimā Maij, Anno 1630.

Pilulæ Arthriticæ quid ipsi profuerint.

Quam Diætam obseruet.

Quæ de præseruatione & curatione Arthritidis vulgò circumferuntur omnia friuola.

De vxoris morbo.

P. S. 1. Defectum in *prima parte Practicæ tuæ* obseruatum, c. 9 proximè memini, quæso, supple. 2. Nostri multa de *Sueci* in hanc Prouinciam irruptione dicunt, quam Deus auertat: toti enim funditùs perderemur, vtinam Legati Electorales, quæ ad pacem faciant Germaniæ, & Religionis libertatem, ab Imperatore impetrent. 3. Vt placet *D. VVinckleri* conatus? Vereor, ne crabrones irritauerit: Si mihi quicquam de hac re dixisset, suasissem, vt per litteras amicè cum ipso priusquam hæc ederet, egisset. Titulus, quem *Nymmannus* Catalogo inseri curauit scripti Apologetici satis mihi videtur aculeatus.

Suecorum irruptio.

EPISTOLA XLV.

PERIOCHE.

1. *Auctor cur de Arthritide scribendi consilium ceperit.* 2. *De hoc affectu theoriam Doringio mittit.* 3. *Cur rarò curetur.* 4. *Doringij rationibus circa Artistam lapidis Philosophici respondet.* 5. *Guilhelmi Fabricij obseruationes de cura Arthritidis per torturam & terrorem.* 6. *De fœmina cibos bene appetente, & tamen ventriculi variis affectibus vexata.* 7. *De D. Comite Polono.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S De expeditione bellicâ Sueci. *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, nihil certi habemus, nec quid nostri Electoris Legati Viennæ expediuerint. Fons, qui miracula pœnè præstare dicitur in ditione Episcopatus *Magdeburgensis* tribus milliaribus à *Magdeburgo* circà Festum Paschatos exortus est: verùm rumores incerti & contrarij de eo sunt. Homines nostri, quorum plures, quàm 30. variis morbis affecti eò iuerunt, vbi, quod intrà paucos dies fiet, redierint, proculdubio certi aliquid rescisсam. *VVincklerus* proculdubio crabrones irritabit. Neque enim *Nymmannus* à bile temperabit sibi. Ipse miror, quomodo ad hoc institutum, & quidem hoc scriptum refutandum deuenerit. Cur autem in nuperis meis Arthritidis mentionem fecerim, causa hæc est, absolui cum Deo, etiam *librum tertium Practicæ decem partibus* 1. *de affectu p.n. ventriculi*, 2. *Intestinorum*. 3. *Mesenterij, Omenti, Pancreatis*. 4. *Lienis*. 5. *Affectionis hypochondriacæ, & Scorbuti*. 6. *Hepatis*. 7. *Renum & vreterum*. 8. *Vesicæ*. 9. *Genitalium in viris*. 10. *Vmbilici & totius Abdominis*. Antequam vero ad alia accedam, cum videam à Practicis plerisque etiam Arthritidem tradi, aliquid de Arthritide meditari cæpi, quod *Appendicis* loco libro tertio adiicerem. Quia vero inter medicamenta proculdubio etiam pulueris illius antipodagrici veteribus iam vsitati, è quo & ego pilulas pro *Consule Schmidebergensi*, & tu tuas concinnasti, mentio facienda, de pulueris huius efficaciâ certior esse volui. Cum verò in Epistolâ 28. Nouembr. Anno 1628. ad me scriptâ hæc verba inuenirem: *Significo, me pilulis illis meis per* 30. *dies vsum esse, eo quidem (laus sit cùm Deo qui fortunauit, tum gratia tibi, qui vt de eorum conficiendi ratione agitarem, ansam subministrasti) successu, vt intra sat benè longum tempus melius habuerim.* Quia verò interim aliquoties te hoc morbo conflictatum intellexi, proximas ad te dare volui. Etsi verò optarim, te planè ab hoc morbo immunem esse: tamen & hoc gratum fuit, quod multum eas tibi profuisse scribis: Cum verò addas, me multò aliter de multis statuturum, si præsens essem, quàm nunc faciam, & multa de hoc morbo tam ad præseruationem, quàm ad curationem cum in Scholis publicè disputari, tum vulgò priuatim circumferri, quæ friuola esse experientia demonstret: facere non potui, quin partem mearum Lectionum de hoc affectu theoriam complectentem ad te mitterem, reliqua, si ea cupis, per Ordinarium Lipsensem missurus. Agnosco ipse, post diætæ errores, causam præcipuam, cur hic morbus rarò curetur, esse Medicorum, de eius origine discrepantiam, & errores, quibus positis, & vera causa ignoratur.

Fons Magdeburgensis recens exortus.

Auctor cur de arthritide scribendi consilium ceperit.

Arthritis cur rarò curetur.

Curatio rectè institui non potest: Ego an melius rem tetigerim, tu iudicabis, quem experientia rerum magistra in hoc affectu multa docuit proculdubio. Non verò festinatione opus est. Si vel intra duos menses hac de re responsum accepero, satis maturè fiet. Equidem sub prælo est *liber tertius*, & speraueram, cum proximis Nundinis *Francofurtensibus* eum absolutum iri. Verùm quia typorum nouorum fusor nobis impedimento fuit, vix antè F. Michaëlis absoluetur.

Alterum litterarum tuarum caput quod attinet, quia cum Artistâ illo aleam iam iactam esse scribis, opto, vt ea tibi feliciter cadat. Ita enim spero, & ad me commodi aliquid redundaturum. Quod verò scribis, si ipsum pro Impostore, vel phantastico habeam, te optare, vt sub primum initium hanc rem prius aperuerim, quàm hominem ad te dimiserim: quomodo, quæso, ex vnicâ, quam ille tunc *Torgæ* scripsit, ad me Epistolâ hominem intus & extrà cognoscere potui? Tu coram (præcipuè, cùm, vt ipse ad me scripsisti, haberes, qui te consilio iuuarent) de ipso rectiùs iudicare potuisti. Postquam verò bis nuper ad me *Lipsiâ* scripsit, & lucrum ac pecuniam scriptionis suæ finem habuit, mihi suspectus factus est. Quomodo enim qui seruos & equos alat, & tot itinera perficiat, non habeat, vt opus hoc, si id calleret, non perficere posset? Vtinam verò fallar! cum verò ad me scripserit, se ita mihi hanc rem persuasurum, vt certò crederem, rem aliter se habere non posse, quæso, me certiorem facias, an id tibi præstiterit. Vxoris tuæ morbum doleo, & opto, vt Deus ipsi pristinam sanitatem largiatur: idque iam factum esse spero. Bene vale cum tuâ, VVittebergæ, die 3. Iun. Anno 1630.

Doringij rationibus circa artistam lapidis philosophici respondet.

P. S. 1. Refert *Guilielmus Fabricius Centur.* 1. tria exempla eorum, qui ex torturâ à podagrâ liberati sunt, & *Centur.* 1. *Epistol.* 47. alterius, qui ex terrore sanatus est. Causam ego satis assequi non possum. Cur à paroxysmo sint liberati, causam inuenire non adeò difficile est: sed quî factum, vt planè sint curati, non video.

Fabricij obseruationes de arthritidis curatione.

Deinde curo iam annos tres fœminam, cuius morbus hic est: cibum satis benè appetit, sed non nisi selectum fert; & is tamen in cruditatem acidam mutatur: Quod cum fit, (fit autem hoc ferè tertio, vel quarto die) de dolore ventris è regione lienis acerbissimo conqueritur, qui non prius leuatur, donec vomat. Vomuit autem hactenus ita acida, vt etiam dentes stupescerent, vt per diem nihil eâ de causâ cibi capere posset. Nunc vomit salsa, & simul amara. Quæritur, quomodo malo huic succurri possit. Addo & hoc, vomit facilius, si sinistrum latus manu arctè premat. Quod indicio est, à liene materiam istam in ventriculum infundi.

Historia fœminæ cibos benè appetentis, ventriculi tamen variis affectibus divexatæ.

2. Comes meus Polonus sic satis benè valet, vt etiam iam integram Epistolam scribere possit. Pedes tamen nondum faciunt officium. Quâ de causâ etiam nuper ad fontem illum nouum & celebrem propè *Magdeburgum* profectus est. Sed nihilò sanior rediit, vt & alij plures, qui è nostris eò abierunt. Addo & alteram mearum meditationum *de Arthritide partem*. 3. Quæso, & hîc tuam mentem mihi aperi: An decoctum ligni gaiaci, salsæparillæ, &c. idem præstet, quod illa antidota antipodagrica, quod ego non puto.

EPISTOLA XLVI.

PERIOCHE.

1. *Doringius Auctori Theoriam de Arthritide annotationibus locupletatam remittit.* 2. *Circa Fabricij obseruationes de cura Arthritidis respondet.* 3. *De seipso historia.* 4. *De alio qui veneris vsu dolores Arthriticos leniri profitebatur.* 5. *Faceta de quodam Medico historia.* 6. *Accessiones arthriticæ, vnde?* 7. *Quercetani hac de re iudicium.* 8. *Chamedryos vires ad podagram.* 9. *Quid Vesalius de ea scribat.* 10. *Chamedryos vinum ad Arthritidem expertum.* 11. *Vtendi modus.* 12. *Aliis etiam affectibus sanandis vtile.* 13. *De santalo citrino.* 14. *Pilulæ tartareæ Doringij ad Arthritidem.* 15. *Quid de casu fœminæ ab Auctore proposito sentiat.* 16. *De Artista lapidis Philosophici.* 17. *De Thermis Hirschbergensibus.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S Perlegi, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, partem Lectionum tuarum Theoreticarum de Arthritide, nuper per Tabellarium ad me missam. Eam nunc annotationibus meis, margini, hinc inde adjectis, locupletatam remitto. Feci autem hoc ideo, vt temporis aliquod compendium facerem: Si enim peculiari Epistolâ negotium hoc expedire debuissem, non Epistolam, sed iustum Tractatum conscribere coactus fuissem: Quod vt præstarem, otium non fuit. Tu omnia boni consulas, & ad veritatis bilancem diligenter examines.

Theoriam de arthritide annotationibus locupletatam Auctori remittit.

In schedâ postscriptum continente, mentionem facis è *Fabricij* Obseruationibus eorum, qui ex torturâ, & alterius, qui ex terrore, à podagrâ liberati sint: subiungisque, cur à

Circa Fabricij obseruationes respondet.

pare

paroxysmo liberati fuerint, causam non ita difficulter inueniri; sed quòd planè curati sint, rationem te non videre, nec satis assequi posse. Terrore ipsemet ante duodecennium, cum incendium noctu in meâ viciniâ oboriretur, à paroxysmo liberatus sum.

De seipso historia.

Qui enim de die lecto me mouere non poteram; audito incendio gradus expeditè protinus scandere valebam. Referam, quid paulò antè tum temporis in me ipso etiam verissimè acciderit; Nimirum patiebar paroxysmum primum Arthriticum, inuitaramque ad cœnam reliquos (pro more tum inter nos instituto) Medicos. Quid fit? portari cogebar in hypocaustum, & mensæ super sellâ admoueri; suppositis interea pedi lectisterniis, iisque pede optimo contecto. Editur, bibitur, & hilarior conuersatio instituitur. Ipsemet vnum primò, mox alterum vini exiguum vitrum exhaurio. *D. Bucretius p. m.* à vino me dehortabatur, metuens fore vt dolores per id mihi exasperem. Ego verò hilariore istâ conuersatione accensus, madere, & pedem nonnihil sub lectisterniis mouere incipio. Lætor ob hunc successum, & numquid pedi insistere valeam? periculum facio. Succedit res pro voto. Obambulo igitur non saltem in hypocausto, sed choreas cum omnium præsentium admiratione duco. Liberor itaque hac quidem vice, à paroxysmo: verùm post paucos dies recidiuam incurro. Miraberis & hoc. Noui ante hâc virum, sexagenario maiorem, ante annos plusculos defunctum, qui venere dolores Arthriticos sese lenire profitebatur. Et horum euentuum ratio reddi fortè potest: siquidem ad tempus duntaxat paroxysmi per ista abacti sunt: In illis verò *Fabricianis* exemplis malum amplius non recurrisse, meritò admirationem mouet. Nec quis facilè huius rei probabilem causam in medium attulerit: Quod enim peculiaris & noua quasi temperies partibus tam mittentibus, quàm recipientibus, per torturam, & terrorem introducta fuerit, quâ seri prouentum deinceps impedjuerit, dicere facilius, quàm probare quis poterit. Dum *Giessæ* essem, pro verissimo comperi; ciuem quendam præ dolorum impatientiâ securi maximum pedis alterutrius digitum sibi ipsi amputasse, & vt ab Arthritide dehinc totus immunis vixerit, meruisse.

Hilaris animus Arthritidi proficuus.

De venere Arthriticos dolores leniẽte obseruatio.

Quomodo per torturam & terrorem Arthritus curata fuerit, explicare difficile.

Huic non absimilis est Historia, quam *Libauius* ad *Schnitzerum* scripsit, vt videre est, in *Cistâ Medicâ Hornungi Epistolâ 73.* Patiens erat hospes publicus: Medicus quidam Nobilis Eques, qui pactus 300. floren. sanationem promisit, & recepto autographo curam aggressus est: Patiens iussus est pedes imponere trunco ligneo; Aderant fortes serui Nobilis, qui sedentem tenerent. Ipse Nobilis malleo ferreo instructus sex clauis affixit pedes ligneo trunco, moxque miserabiliter clamantem ægrotum reliquit, & se in equos coniecit. Interim crebrò expiscatus est, num morbus fuisset reuersus? cognitoque iam elapso triennio non rediisse, ipse repetiit hospitium, & iocatus cum hospite cognouit de sanato morbo. Itaque Chirographum produxit, & se Medicum fuisse ostendit, poposcitque sestron. Consensit hospes, licet crudeliter tractatus; Equitem tamdiu pauit cum suis, donec trecenti floreni essent consumpti. Ecquid ex istis Historiis concludendum censes?

Faceta de quodam Medico historia in cura Arthritidis.

Numquid in parte affectâ mineram quandam stabulari existimandum? quâ sublatâ, nouæ accessiones prohibeantur? Numquid etiam ob hanc causam cucurbitulæ, loco dolenti sub principium insultus affixæ, (quas nonnulli miris modis commendant) iuuant, & ne paroxysmus ingrauescat, præcauent? In hanc vtrique sententiam propendere videtur *Quercetanus in suo de Arthritide, & calculo consilio*, quod annexum est *libro de priscorum philosophorum vera Medicinæ materiâ mihi pag. 255. Nam*, inquit, *materia illa, quæ in iuncturis continetur, aliquandiu otiosa manet, & non tam promptè dolores semper excitaret nisi noua quadam accederet defluxio, quæ eam commoueret. Haud secus enim ac si calci affusa aquâ, à qua sal calcis dissoluitur, & fit ardens quædam ebullitio. Ita analogiâ quadam & in iuncturis fieri existimandum est.* De quo dogmate, tu accuratius cogites, velim. Neque enim te id vspiam attigisse animaduerto. Sic epilepsia quandoque a pede incipit, in quo fomes primus situs est. Febres etiam intermittentes suum focum obtinent. *Rasci & Majeri Tractatus de podagrâ* legistin'? Euolue eosdem: In præseruatione maximum momentum situm esse, & in eâ Medici peritiam cumprimis spectari, scripsi ante hac semel atque iterum. Puluerem illum podagricum veteribus vsitatum, ad cuius imitationem, ego pilulas meas effinxi, in hunc finem esse vtilissimum; quis facilè negare ausit? nisi cui de mearum pilularum effectu nihil constat. Quanquam enim me ab insultibus Arthriticis planè immunem non reddiderint; id nihilominus haud dubiè præstiterunt, vt de quo, præ aliis Arthriticis gaudere, & mihi gratulari possim, reipsâ sentiam. Quod quid sit, proximè indicaui. *Elias Cratschmairus* Philiatros in Calendario suo super Annum 28. vbi de Collectione plantarum agit, sub Mense Majo, in hæc verba podagricos alloquitur. *Vos podagrici, si abjectissimæ huius herbulæ* (Chamædryn autem intelligit) *vires vobis essent exploratæ, non ex libris duntaxat, sed ipsâ experientiâ, & effectu; non cogeremini*

Cucurbitulæ parti dolenti affixæ insultus podagricos minuunt.

Insultus Arthritici vnde, ex Quercitano.

In morborum præseruatione Medici peritia spectatur.

Chamedryos vires ad podagrum.

longos, diuturnosque insultus sustinere podagricos: id quod non semel re ipsâ verum esse comperi. Vtendi tamen modum suis de causis subticuit: Adscribam, quæ de eodem simplici in suâ *de radice china, ad Ioacchinum Roeland. Epistolâ circa finem*, in medium affert *Vesalius. Non improbari mihi potest*, inquit, *suo tempore adhibitum medicamen, instar Numinis cuiusdam à Genuensium Primatibus commendatum, & quod non sinè maximis pollicitis ad perpetuum morbi Articularis exilium ante menses aliquot D. Marzilio Collæ, Cæsariani equus Præfecto, & meliori valetudine, ob multas, quibus præditus est, animi dotes, digno missum fuit: Ac nunc item Cæsari quoque ita oblatum, vt illum post hâc (modò medicamen istud in vsum posuerit) articulari morbo non apprehendendum, certissimè prædicetur. Continet autem vniuersa descriptio, me herclè, satis Empiricè aliud nihil, quàm initio purgationem instituendam; dein Chamædryos, seu humilis quercus, adhuc virescentis, si ad manum sit; (cum ego resiccatam interim, vt in alius herbis siccandi facultate donatis præferendam duxerim) folia conscindenda, vinoque illo dein incoquenda, & eius decoctionis manè cyathum vnum offerendum; tribus antè prandium horis; licet intereà tanto magis à medicamento sperandum esse addatur, quantò eius potus prandium diutius antecesserit. In victus ratione ab acidis salsisque interdicitur, & vini illius potus ad 60. dies præscribitur: hoc adjecto, destillatitium humilis quercus liquorem, seu aquam vino illi in viribus (quod mihi ridiculum videtur) conferri: ac proinde quibus decoctum minus placeret, aquam porrigendam. Aliud in vniuersum nihil habet hæc transmissa schedula, præter insignem, & turgentem titulum, & hominum magnum sibi subscriptorum Catalogum, qui illius vsu annis aliquot ab articulari morbo immunes vixêre, & qui cum transmitteretur, eius vsum aggrediebantur: in quorum classe Cardinalis Doria Antesignanus occurrebat.* Hucvsque verba *Vesalij.* Quæ eo lubentius huc transcripsi, quandoquidem in meâ illa prolixâ *Epistolâ Anno 1622.* ad te mei ipsius causâ exaratâ, & examen mearum pilularum continente, *Vesalij* ex allegatione *Camerarij* memini. Qualiter hoc medicamentum parari voluerit; & quas ipsi vires insignis ille sui temporis Medicus *Solenander* attribuerit; in dictâ meâ *Epistolâ* leges. Eam, vt cum consiliis quorundam celebrium Medicorum (quorum antehâc coram ipso nonnullam mentionem feceram) mihi diutius retinere nollem, sed in publici boni gratiam prælo subiicerem, per litteras hoc ipso anno ad me datas, & ad quas ipsi responsum adhuc debeo, *Horstius* noster seriò adhortatus est. De quo Instituto, quid tibi videatur, proximè, quæso, edissere. His diebus commodum ab amico quodam (qui id singularis secreti, ac muneris loco, ab exule Pragensi Gemmario in Thermis *Hirshbergensibus* nupertimè acceperat) eiusdem remedij sequens mihi communicata est formula. Sub certâ attestatione, id plurimis maximè proficuum fuisse. Formula autem sic habet. Capiantur herbæ chamædryos manipuli duo, & indantur ollæ nouæ non deuitreatæ, sex, octove quartarum (quarta nostras ℔. ij. continet. Dosis itaque plus iusto videtur maior) capaci. Iis, æstiuo quidem tempore affundantur æquales partes aquæ puræ fontanæ, & vini; sub principium Septembris verò, aut in ipsâ hyeme, vini albi Rhenensis, aut alterius optimi, nec adulterati q. s. Tegatur olla operculo terreo, commissuræque occludantur luto figulino optimo. Vbi lutum probè siccatum fuerit, ollâ ad ignem collocatâ decoctio tantisper continuetur, dum olla externè sudare quasi deprehendatur. Tunc igitur à decoctione desistendum, & olla in locum frigidum reponenda. Vbi refrixerint, decoctum per linteum mundum percolandum, & vnceo terreo deuitreato (quid si vitrum sumeretur? Hoc enim propter salem herbæ eiusdem & Magisterium perlarum, vti patebit, addendum, longè videretur competentius) infusum in loco frigido asseruandum; cum in loco calido pereat. Herba post decoctionem residua, in fluentem proiicienda, ipsique decocto tam salis chamædryos, quàm Magisterij perlarum (cuiusque intellige) drachmæ sex, (verùm hæc dosis videtur nimia: sufficerent meâ opinione vnius cuiusque ℥. ij.) permiscendæ. Æmulatur hic potus ratione saporis vinum ferè absynthites. Ego si sapor non satis esset gratus saccharo cando ipsum nonnihil dulcorarem. Vtendi ratio hæc esto. Præmittatur lene purgans, posteà per sex hebdomadas singulo manè horis tribus antè prandium exhauriatur de hoc decocto vitrum, tres, quatuorve vncias capiens. Non opus est, si nolit, vt ab eius vsu ægrotans sudet. Intereà temporis abstineat à cibis insalubribus, humectantibus, & catarrhum promouentibus; vitet iram, & veneris vsum prorsus intermittat. Sic enim iuuante Deo, mirum sanitatis incrementum sentiet. Repetatur hoc remedium annuatim circà idipsum tempus, quod id æger primitùs vsurpare cæpit. Hic potus hydropi sanando (dummodò non nimium inualuerit) superfluis humoribus absumendis, appetitui excitando, & sanitati conseruandæ, summè vtilis esse perhibetur. Ecquid mihi das consilij? periclitandúmne censes hunc potum? Cum enim

Quid de eâ scribat Vesalius.

Vinum Chamedryos expertum in Arthritide.

Vtendi ratio.

Aliis etiam morbis vtilis.

ab octennio hactenus pillulis vsus sim, non præter rem forsan facere videbor. Si mutationem aliquam instituerem: ne Natura vni medicamento assueta, vires ipsius porrò eludat. Accederem autem ad vsum instante Autumno, & ex æquis partibus vini Rhenensis & aquæ pararem, adjectis, rasurâ eboris, santalo citrino, & pauxillo rad. garyophyllatæ.

De eboris vtilitate consule *Zacutum Lusitanum, de Medicorum Principum Historiâ, lib. 1. in paraphrasi Historia 24.*

De santalo citrino.

Santalum citrinum, vtpote odoratius cæteris, addendum iudico, non iis solùm de causis, quas in memoratâ Epistolâ olim pro santalo rubro adduxi; sed cum primis, quod iuxta testimonium *Roderici à Fonseca Consultationum Medicarum, tom. 1. Consult.* 58. mirabiliter pulmonis erosionem, ne fiat, præcaueat, & si facta sit, quantum fieri potest corrigat.

Arthritici ad phthisin dispositi sunt.

Arthriticos enim ad phthisin propter defluxionum crebritatem esse dispositos, & ratio dictitat, & experientia non rarò confirmat: garyophyllatæ radices cur miscere velim? ipsemet facilè dignosces.

Garyophyllatæ vires.

Quantis enim viribus aduersus catarrhos polleat, vsu ipso haud dubiè dudum edoctus fuisti.

Nolo igitur in eius laudibus recensendis esse prolixior. Cæterùm cum potus vsurpationi euacuans præmittendum sit, egóque nunc ad assumptionem pulueris Eccoprotici è Senâ,

Puluis eccoproticus.

turbith, troch. de violis sine scamonio, & sem. anisi, & fœniculi constantis (qui hactenus maximè mihi fuit salutaris) nauseare incipiam, de aliâ aliquâ formula cogitandum erit. *Sebitzius de Acidulis, sect. 2. dissertat. 3. mihi p.* 468. Pillulas quasdam suas antipodagricas dictas, ceu præstantissimas commendat, & pro purgatione ℈.j. sufficere scribit: Exhibui vni atque alteri: sed parùm promouerunt in tantulâ dosi. Descriptionem, pauxillum saltem à *Sebitzianâ* discrepantem, ante *Sebitzij* dicti Operis publicationem mihi communicauerat quidam Ciuis noster; cui ea *Norimbergâ* magni secreti loco missa erat, cum hoc elogio, quod Venetus Medicus ipsius Auctor extiterit.

Extractum catholicum Paracelsi ad arthritidem.

Ego vel extracto Paracelsi Catholico, nobis familiari, vel pillulis tartareis meæ correctionis, pro communi item vsu publicè prostantibus; vel vtrisque hac proportione simul mixtis, (vt nempe harum ℈. j. illius ℈. ß. capiatur) vtar: quam mixturam ægrotantibus admodum salutarem in aliis, & præsertim tartareis affectionibus, expertus sum. Descriptio ne te lateat sic habet.

Pilulæ tartareæ Doringij.

℞. *Rad. polypod. quer.* ℥. ij. *asari, chelidonij maior. sem. genistæ, carthami,* an. ℥. ß. *Herb. fumariæ, ceterach veri* an. M. j. *flor. buglossæ, borraginis, violarum, genistæ* an. M. ß. Decoq. in s. q. aq. puræ fontanæ. Decocti clarificati ℞. ℔. ij. adde *succi buglossæ depurati* ℔. j. In his infunde *folia senæ electæ* ℥. iij. *turpethi el. & gummosi, rad. hellebori nigri, styriaci præparat.* an. ℥. j. ß. *macis, garyophyllor, cinamomi, epithymi, sem. cuscutæ* an. ℥. ß. *salis tartari* ʒ. j. Stent in infusione in vitro probè obturato in M. B. per quatriduum. Posteà colentur, cum forti expressione, colaturæ adde *cremor. tartari* ℥. iij. *extr. aloës* ℥. iv. *myrrhæ in vino ad ignem dissolutæ & percolatæ, ammoniaci aceto scyllitico solut.* an. ℥. ß. Omnia iterum diebus tribus vel 4. in B. M. digerantur, & hinc inspissentur, & coagulentur, ad ignem lentum. Sub finem, dum materia ferè refrigerata erit, adde *spec. diarrhod. abbat. lætificantis Galeni, trochisc. de lacca* an. ʒ. j. *salis absynthij, fraxini,* an. ʒ. ij. *essentiæ croci* ℈. ij. *extr. ligni aloës* ℈. j. Misc. & fiat massa pillularis.

De casu fœminæ ab Auctore proposito.

Sed finire cogor, instat enim atque abitum minatur Tabellarius: ob hanc igitur causam de casu ad me perscripto, fœminam per interualla, acida antehàc, nunc salsa, & amara simul euomentè, spectante, iudicium meum plenius tibi aperire nequeo. An vomitorio aliquo, eoque vitriolato, minera eradicari possit? definire nolim. Quid si supernè pro abstersione mel rosatū colatum, (dummodò id propter vterū non auersetur) spiritu vitrioli ♀ acidulum factum propinares è decocto hordei simplici; infernè verò per clysteres materiam reuelleres, & subduceres? Elixir proprietatis dehinc profuturum ipsi non dubitarim. Atque hæc de isto casu raptim.

De Artista lapidis philosophici.

Artista ille noster, in vicino Episcopatu *Nissensi* conduxit fodinas metallicas, & Officinam Monetariam. Huc nondum rediit. Artificium illud alibi ternis in locis elaboratur. Ego quiesco, visurus & cogniturus prius, vt illic successurum sit? Defectum ad *primum librum Practicæ* pertinentem rectè accepi: pro quo gratias officiosas ago. Ecquid vos de conuentu auditis Ratisbonensi, vel de Sueci expeditionibus? His diebus narrabatur, Cæsareanos prouocasse *Stetinum Pomeraniæ.* Deus tandem pacem *Germaniæ* largiatur, & nobis verbi sui puritatem porrò clementer indulgeat! Benè cum tuis vale, & amicè à nobis salue. Dabam Bresiæ, die 19. Iul. Anno 1630.

De thermis Hirschbergensibus.

P. S. De fonte illo miraculoso, sub Episcopatu *Magdeburgensi,* scaturiente (de quo proximè aliquid addebas) quid fiat? scire velim. Nostræ thermæ *Hirschbergenses* hâc æstate paucis profuerunt, plurimos in grauiores morbos præcipitarunt, nonnullis exitio fuerunt. Aiunt, tale quid, singulo fieri nouennio: quo vena insalubris prorumpat, & reliquas aquas inficiat.

EPISTOLA XLVII.

PERIOCHE.

1. *Auctoris consilium de laboribus perficiendis.* 2. *De morbis mulierum à variis Auctoribus propositis quid sentiat.* 3. *Virum de morbis externis & venenis scripturus sit, ambigit.* 4. *Aphorismorum Hipocratis expositionem pro publicis lectionibus eligit.* 5. *Doringij rationibus de Arthritidis generatione respondet.* 6. *In Arthriticis cur tantus sit dolor, rarò verò conuulsiones.* 7. *An omnis tumor œdematosus prope articulos, Arthritidem constituat.* 8. *Vinum in Arthritide cautè concedendum.* 9. *An in parte affectâ minera quædam Arthritidis stabuletur.* 10. *Pro hac sententia rationes adducuntur.* 11. *Subiectum Arthritidis ex Paracelso.* 12. *Ex Seuerino.* 13. *Auctoris sententia.* 14. *Quid de Chamedryos decocto pro Arthritide credat.* 15. *De lapidis philosophici Magistro.* 16. *De fonte Magdeburgensi.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S Litteras meas, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande,* per ordinarium Tabellarium, & cum eo particulas mearum de Arthritide Lectionum, te interim accepisse rectè confido. Tuas per Christophorum nostrum Tabellarium rectè accepi. Ad quas, antequam respondeam, aliud mihi serium negotium præmittendum putaui.

De laboribus perficiendis Auctoris consilium.

Cum in istâ ætate vires corporis me deficere incipiant, inprimis acies oculorum, de laboribus porrò perficiendis, mihi dispiciendum videtur, & cogitandum, quid valeant humeri, quid ferre recusent. Absolui, Dei beneficio, iam etiam *tertium Practicæ librum,* & memini me adhuc tres promisisse: verùm an vitam mihi Deus ad eos absoluendos daturus sit, ipse nouit. Dubito prætereà, an operæ pretium sit, in iis absoluendis laborare.

De morbis mulierum doctrina, confusè ab Auctoribus proposita.

Equidem vt per otium *de Morbis mulierum Tractatum* absoluam, dabo operam. Video enim eam doctrinam valdè confusè & sine methodo, ab Authoribus proponi. Publicè tamen, vt eam perlegam, ità commodum non videtur.

An de morbis externis & de venenis scripturus sit, ambigit.

De morbis verò *externis,* puta *vulneribus, vlceribus, tumoribus,* item *venenis* plurimi, & absoluti plurimorum extant *Tractatus,* vt dubitem, an in eâ re aliquid operæ ponere debeam. Præterea multi boni libri, præcipuè recentiorum supersunt, è quibus scriptis meis hactenus editis aliquod accedere posset incrementum & ornamentum, quos hactenus legere non potui, nec posthâc potero, si publicarum Lectionum materiam nouam suscepero.

Tempus ad varia studia metitur.

Totum enim tempus post praxin, reliquum ei tribuendum erit. Re ergò hinc inde pensitatâ, putaui commodissimum fore, si tempus, quod à praxi reliquum est, tribuam *Paralipomenis* colligendis, & variæ Lectioni; Lectionum verò publicarum talem materiam eligam, quæ tempus multum non requirat.

Aphorismorum Hippocratis expositionem pro publicis lectionibus eligit.

Et cum iam à multis annis, & post nostrum Socerum *p. m. D. Schatonem* hactenus Aphorismi Hippocratis non sint explicati, compendium operæ facere possem, si cum eius Lectionibus vnum saltem, atque alterum è nouissimis Interpretibus coniungerem.

A te ergò peto, vt *Comment. in Aphorism. Hippocratis Dn. D. Schatonis* mihi copiam facias, eosque cum Mercatoribus vestris *Francofurtum ad Manum* euntibus *Lipsiam* ad *Dn. Ioh. Rupertum Sultzbergerum Med. D. & Professorem,* vel *D. Georgium Fridericum Laurentium* mittas, simulque de toto hoc negotio tuam sententiam mihi aperias.

Antequam verò ad ipsas litteras respondeam, me prius è Notis, quæ mihi gratissimæ fuerunt, expediam. Gaudeo verò te in plerisque mecum consentire. Nolim enim datâ operâ aliquid in publicum edere, quod alicui fraudi esse possit; qualia proculdubio in hac ipsâ materiâ in multorum scriptis extant, non pauca. Quia tamen in quibusdam dissides, de iis paucam dicam. Forsan facilè conueniemus: Etsi verò quæ mea mens sit, & de loco generationis materiæ arthriticæ, & partibus, à quibus fluit, è *Quæstione quartâ* iterum proculdubio cognouisti.

Tamen

Tamen quia iam etiam, eius mentionem iniicis, meam sententiam tibi planius declarandam puto: Cum in istâ *Quæstione* Cardo totius huius negotij versetur, & ab eo curandi ratio dependeat. Tu verò scribis, te concludere, cum *Fernelio* fluxionis principium caput esse statuendum; idque probas eo, quod in principio sensibiliter animaduertis materiam superne è capite inter carnem & cutem descendere, & capitis grauitatem, somnolentiam, & sternutationes crebriores, atque artuum externorum dolorosam quandam grauitatem, scapularum quin etiam & coxendicis dolorem adesse.

Caput fluxionis principiū in arthritide ex Fernelio. Symptomata varia id probantia.

Verùm vt ex allegata iam Quæstione cognouisti, hæc mihi non satisfacere videntur. Etenim omnia ista symptomata, quādo natura humores è vasis protrudere conatur, & præcipuè in febrium initiis, accidere solent, vt tibi notissimum: Vbi tamen fluxionis principium immeritò caput statueretur: Solet enim natura, vbi publicas vias à vitiosis humoribus liberare cupit, & conatur, subtilius quod est, per capillares venas hinc inde, & in multis etiam per iugulares venas ad caput, & hinc per Capillares ad capitis partes externas depellere, vnde postea ad partes inferiores defluere solent. Et hinc capitis dolor, & grauitas, Artuum lassitudo & symptomata similia oriuntur; donec tandem vel putredo in venis accendatur, vel humores, ad certam partem depellantur. Itaque etiamsi quædam symptomata circa caput appareant, sub prima Arthritidis inuasione: tamen ea non indicant, materiam è cerebro, aut capite, immediatè fluere: sed licet è ramis venarum iugularium eò fluere possint, è vena caua tamen primariò proueniunt. Ideóque etiam hæc symptomata non omnibus accidunt, sed quibusdam saltem, cum tamen omnibus accidere deberent, si è capite proximè prouenirent. Neque etiam illa materia, quæ per dorsum mouetur, doloris in pede, vel genu causa est: sed illa, quæ è venis proximis effunditur. Secundò obscura est quæstio, quî fiat, quod in Arthriticis tantus sit dolor, rarò verò conuulsio. Ego autem causam probabilem non video, nisi quia potius membranæ, quam nerui motui dicati afficiuntur, vt idem in dentibus, & aliis partibus fieri solet. Tu hoc obiicis, cum omnes partes in Articulo concurrentes, in tumorem vt plurimùm eleuentur, fieri non posse, vt nerui illi motui dicati immunes esse possint: verùm respondeo, musculos, qui partem mouent, non in ipso articulo esse, sed longè plerumque ab articulo dissitos; & ita saltem partes membranosas, & carnosas circa articulum affici: Probabiliorem causam, si nouisti, quæso eam mihi aperi. Tertiò de tumore illo œdematoso, qui nonnullis circa articulos ferè continuus est, nos non multùm discrepare puto. Ipse enim proculdubio nosti, non omnes œdematosos, quales sæpè circa genua & talos accidunt, tumores circa articulos arthritidem constituere: sed dolorem adesse necesse est, eumque arthritidi peculiarē. Cur ergo nō etiam in Arthriticis tales tumores tempore interualli generari possint, ob partis imbecillitatem, qui tamen ad Arthritidis essentiam non pertineant?

Doringij rationes refelluntur.

Arthriticorū symptomata, vndè.

In Arthriticis cur tantus sit dolor, rarò verò cōuulsio.

Tumor œdematosus prope articulos an Arthritidē constituat.

Quartò de Vini vsu nolo tibi repugnare; cum meminerim te iam olim scripsisse, durū tibi videri, à Vino planè abstinere, verùm si id per tēpus aliquod tentares, forsan cōmodi aliquid inde perciperes. Vt tamen mentem meā rectè intelligas, ea est: Vinū, plus tartareæ materiæ habere, quàm reliqua vegetabilia, ideoq; nisi illud tartareū accuratè in prima & secunda coctione separatur, sanguini posteà permistum Arthritidē parit: Non autem separatur, cum intemperies aliqua vel debilitas est in visceribus, quam in omnibus Arthriticis reperiri puto.

Vinū in Arthritide cautè concedendum.

Si viscera sint robusta, qualia sunt in multis helluonibus, excrementitium omne separatur. Hinc etiam pro diuersitate constitutionum corporum alia vina aliis plus, vel minus nocent: Interim non licet concludere, helluones multi innoxiè bibunt vinum. Ergo Arthriticis idem licet.

Sed vt ad litteras tuas iam veniam, & primò quæstionem illam quod attinet; Anne, cum multi terrore, lætitia, dolore non solùm à paroxysmo Arthritidis, sed & ab ipsa Arthritide liberati sint, inde rectè colligatur in ipsa parte affecta stabulari mineram quandam, quâ sublatâ nouæ accessiones prohibeantur, ducis me, quò volebam. Inuenies enim in seqq. quæ misi, & mitto iam eorum vestigia. Quia verò ipse eā re dubitaui, nolui, id clarè proponere. Iam verò id facere libet, & eā de re tuam mentem & sententiam audire.

An in ipsa parte affecta quadam Arthritidis minera stabuletur.

Partes corporis nostri quælibet, vt sibi conueniente sanguine nutriuntur, ita etiam vitiosi humores, qui ad eos quandam analogiam habent, alij ad alias partes non solùm tempore morbi ruunt; sed & in corporibus neutris cū sanguine ad partes certas feruntur: Vnde vitiosa fit earum nutritio. (Hæc ita fieri vel Lapis Osteocolla docet de quo *Guil. Fabricius Cent. 1. Obseru. 90. 91.* Vt & Capillorum & Plicæ, & Vngularū in homine generatio.) Si ergò humores tartarei sint in corpore, eos instar Osteocollæ cum sanguine ad ossa & partes ossibus vicinas in articulos ferri, indéque vitiosam quandam nutritionē fieri, & excrementum etiā quoddam in parte cumulari, (vide *Galenum 5. Aphor. 39.*) verisimile est. Qui humor si posteà affluente simili ebulliat, paroxysmus excitatur: Si verò idem humor per torturam, vel dolorem vehementem planè dissipetur, ægrum ab Arthritide liberari credibile est.

Inclinat eò *Paracelsus* (etsi rem non assequitur) qui subiectū Arthritidis dicit esse Synouiam, & podagram statuit esse sulphur in Synouia accensum & ebulliens.

Quodnā Arthritidis subiectum ex Paracelso.

P. Seuerinus etiam radices podagricorum affectuum ad ipsas matrices, id est, Articulos & Synouiam peruenire, ibique efferuescere scribit; nonnunquam & in Synouia prima radicū rudimenta implantari.

Quodnā secundum Seuerinum.

Clarius verò hæc explicat *Quercetanus* in loco à te allegato *in Consilio de Arthritide*: Atque hæc, vt in posterioribus Lectionibus addidi, videtur esse potius Articulorum debilitas, quàm intemperies solùm vel laxitas. Quam sententiam an in publicum proferre ausim, proximè scribe.

Doringij opinio.

Et vt hoc addam, non in toto esse excrementum illud tartareum, quod in paroxysmo ebullit, contineri puto, sed maximè in Epiphysibus ossium, quæ reliquis ossibus porosiores sunt, & ideò, vt habet *Andreas Laurentius*, ex nonnullorū, imò *Hippocratis* sententia, constructæ sunt, vt sint tanquam ventres ossium, in quibus coquatur ossium alimentum, quod sensim in eorum cauernas percoletur. Porosiores certè, vt dixi, sunt reliquis ossibus. Et siquid tale in iis colligatur, facilè posteà cum efferuescit, partibus vicinis communicari potest, cum ligamēta ex iis oriantur. Si vllo modo præcaueri potest Arthritis, ego plurimùm spei pono in Antidotis ab Antiquis propositis. Medicamenta autem simplicia, è quibus componuntur, præcipua sunt Chamæpitys, & Chamædrys.

Epiphyseon vsus.

Si epistolam illam tuam de tuis Pillulis cum consiliis quorundam celebrium Medicorum typis committere vis, bono publico proculdubio inseruies. Potus illius ex Chamædry vt periculum facias non dissuadeo. Faciam & ego hic in quodam Arthritico: sed ego malim in Vitro, in Balneo coquere, quàm in ollâ nouâ non vitreata: nisi forsan ex luto illo figulino aliquid commodi accederet.

Chamedrys & Chamepithys Arthritidis specifica.

Certè Chamædrys in omnibus affectibus hypochōdriacis vtilissima: Dubito verò an prima vice alia miscere debeas. Mallem ego solius huius plantæ vires experiri: Neque video, quid incommodi sola afferre possit. Purgans lene tibi commodum facilè inuenies. Ego Aloëm rosatam cum pillulis tartareis, & momento Rhabarbari sumerem. Quod alios prius in Artificio illo Chymico periculum facere sinis, rectè facis. Sed communicauítne ille tibi modum, & videtur probabilis? Mihi res suspecta videtur, quod rem occultandam pluribus communicat. De Sueco apud nos, multi rumores, quid verò subsit, dies docebit.

Chamedrys affectibus hypochondriacis vtilissima. Lene purgās.

De Artificio Magisterij philosophici.

De fonte illo salubri in Episcopatu *Magdeburgensi* non dubito, multa etiam apud vos spargi, cum hîc idē acciderit. Totis nauibus nostri eò versi sunt: sed nullum vidi, vel audiui inde melius habuisse. Quibus nocuerit, noui: Etiam *Comes* noster ibi fuit, sed qualis abiit, talis rediit, modò non peior. Non nouum esse aiunt, tales fontes ibi erumpere. Appellant Erdtfalle. Velim etiam, vt mihi Contradictionem in *Platero* concilies, de narcoticis extrà adhibendis *l. 1. p. 185.* vbi narcotica prodesse negat; & *l. 2. p. 722.* vbi ea commendat. Verùm excrescit Epistolâ: Quapropter etiam nolui reliquâ Lectionum parte Tabellariū istum onerare. Accipies eam per nostrum Tabellarium. Bene vale & à nobis salue. VVittebergæ, 26. Iul. Anno 1630.

De Fonte Magdeburgensi.

Plateri contradictio de narcoticis.

EPISTOLA XLVIII.

PERIOCHE.

1. *Auctores Antiquiores & Recentiores qui de Arthritide scripserint recenset.* 2. *Obiectionibus Auctoris de fluxionis principio in Arthritide, respondet.* 3. *Fernelij opinio stabilitur.* 4. *Humorum ἀναῤῥοπὴν in Arthriticis per quas vias fiat.* 5. *Auctoris responsio de ingenti dolore Arthritico citra conuulsionem, limitatur.* 6. *De vino Arthriticis concedendo.* 7. *Doringij indicium de minera Arthritidis in parte affecta.* 8. *Auctori consulit vt de Arthritide Tractatus editionem aliquamdiu differat.* 9. *Chamedryos vini potum ad Arthritidem probat, vsumque in seipso experiri vult.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S Remitto, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, & alteram *Tractatus tui de Arthritide partem*, marginalibus admonitiunculis, more nuper itidem obseruato, vbi opus videbatur, auctam. Monitorem amicum, non Censorem rigidum, agere voluī.

volui. Sicubi liberiùs quid scripsi, amori & candori nostro id condonabis. Quia verò otium nunc non fuit, vt plures Auctores super hoc affectu consulerem, temetipsum ad subscriptos remittere placuit; cum eos à te nuspiam allegatos deprehenderim: Ii autem & quidem è paulò antiquioribus sunt *Arnoldus de Villâ-nouâ, Valescus, Gordonius, Sauanorola, Montagnana*, & cumprimis *Iohannes Anglicus* Auctor certè magnifaciendus: E recentioribus vero *Rondeletius, Nic. Piso, Iacchinus, Altimarus in praxi & Tractatu de Vinaciorum facultatibus & vsu, Costæus in comment. super Auicennam de doloribus iuncturarum, Capiuaccius, Leonicus Casalpinus in speculo Artis Medicæ, Campolongus*, & *Minadous* Tractatibus peculiaribus, *Steghius, Ioël, Bauderonius, Fonseca, & Lælius à Fonte in suis Consultationibus*. Adde, si placet, *Pansam*, antehàc præ aliis affectûs istius cognitionem & curandi scientiam sibi arrogantem, & titulo *Medici Antipodagrici* vulgò (mirum quantum!) superbientem. Inuenies enim in istis haud dubiè quibus tuus de hoc argumento *Tractatus* multò illustrior reddi poterit: Cum autem hæc scribere cæpissem, commodùm accepi, per ordinarium Cursorem tertiam tuam Epistolam: In quâ significas tibi notas meas ad Lectiones tuas fuisse gratissimas: Regeris tamen nonnulla, ad notas nonnullas, & primò quidem ad eam, in quâ pro sententiâ *Fernelianâ*, fluxionis principium concernente, nonnulla in medium adduxi: Obiicis igitur, omnia illa à me recensita symptomata, in febrium etiam initiis accidere; nec tamen caput ibi fluxionis principium rectè statui: Quasi verò idem effectus sæpè à diuersis causis fieri non possit: Nec meam sententiam integrè assecutus mihi videris; Neque enim hoc vel nuper volui, vel etiamnum volo, scilicet omnem Arthritidis materiam à capite stillare; sed primum quasi ratione doloris solummodò ipsius principium inde dependere: posteà verò dolore iam in articulo oborto, hujus vi è reliquo corpore per vasa maiorem humorum copiam attrahi (siquidem tum demùm vasa turgere incipiunt,) & dolorem eò vsque intendi ac perseuerare, dum affluxus omnis cessarit, adeóque continuitas partium solui desierit. Videris autem tu prius meæ istius opinionis membrum (quoad posterius enim inuicem nobis conuenit) vel illo apertè comprobare; quod nimirùm Natura publicas vias à vitiosis humoribus liberatura, quod subtilius est, per capillares venas hinc inde, & in multis etiam per iugulares venas ad caput, & hinc per capillares ad capitis partes externas depellat, vnde dicta symptomata fiant. E quo ipso discursu satis, meâ opinione patefit; caput primæ defluxionis, propinquius quàm vasa esse principium. Quod illud quoque confirmat, quod non rarò defluxo intermedias partes, per quandam successionem occupet, priusquam in interioribus terminetur, imò si materia sit paucior, in intermediis subsistat, ac per resolutionem ibi sensim discutiatur. Quid? quod febris non statim accedat, sed post secundum, tertiumve diem demùm oriatur. Ad hæc quis ignorat? dari febres cum catarrho. Quis vero catarrhum sine capite, vt principio proximè mittente, fieri dixerit?

Auctores antiquiores qui de Arthritide scripserunt. Recentiores.

Pansæ superba scriptio.

Auctoris obiectionibus respondet.

Doloris intensio & cessatio in Arthriticis, vnde.

Caput primæ defluxionis principium in Arthritide.

Et ἀναφορὴν istam apud Arthriticos per internas etiam iugulares fieri, cùm sternutationes frequentes, tum catarrhi ad fauces delabentes proculdubio arguunt, quibus præsentibus minor fit ad inferiores articulos materiæ depulsio: cuius rei exemplum hoc ipso tempore præ manibus habeo, egóque in me ipso semel atque iterum obseruaui. Instas, allegata à me symptomata omnibus non accidere. At quomodo hoc affirmare ausis? cum mihi persuadeam, vix vnq. ad aliquem Arthriticum te sub primum insultum (in quo ista symptomata sentiuntur) esse vocatum: siquidem cum communem aliquem catarrhum duntaxat obortiturum sibi imaginantur, de vocando Medico parùm sunt solliciti. Quod si verò in quibusdam ista accidisse meministi; de similibus idem profectò te iudicare decebat. Opponis & hoc; illam materiam, quæ per dorsum mouetur, doloris in pede, vel genu causam non esse, sed illam, quæ è venis proximis effunditur: Ignosce, quæso, si te principium petere dixero: Aliter enim rem sese habere tam ex integro meæ opinionis systemate, quàm iis, quæ hactenus in medium à me prolata sunt, (si rem accuratius pensitaueris) haud dubiè cognosces. Ad reliqua, quibus sententiam *Fernelianam* in Lectionibus tuis conuelli putas, singulis notis me respondisse, deprehendes. Nolo itaque hîc actum agere.

Humorum ἀναφορὴ in Arthriticis per quas vias fiat.

Cur non eadem symptomata in omnibus Arthriticis à Medicis obseruentur.

Circà alteram Quæstionem, obscuram à te dictam, quî nempè fiat, quod in Arthriticis tantus sit dolor, rarò verò conuulsio? facilè tibi assentiri possum, dummodò responsio tua nonnihil limitetur: limitatio autem in eo consistit; quod videtur non neruus musculo (cuius tu partem mouentis longiorem ab articulo distantiam simpliciter prætendis; cum potius neruum, ceu principale organon nominare debueris.) insertus, adeóque pro motu animali spiritus ipsi musculo deuehens, sed neruus solummodò partibus sentientibus membranosis implantatus afficiatur.

Auctoris responsio limitatur.

De tumoribus œdematosis circà articulos extrà paroxysmum ob partis imbecillitatem propter materiæ congestionem gemitis, non illibenter concedo, tales ad Arthritidis essentiam non pertinere, si dolor absit. Videris verò non satis probè meam mentem ibi intellexisse: Nam si rectè memini, notam marginalem addideram illi Quæstioni; Vtrum per congestionem paulatinam, Arthritis gigni queat. Quod ego sine dubio inficiatus sum, verborum tamen formalium non amplius recordor; cùm notarum nullum apographum retinuerim: tu proximè verba mea repete, & exponam tibi super totâ ista re dilucidiùs animi mei sensa.

De tumoribus œdematosis in Arthritide, obiectioni respondet.

Ad tempus aliquod vt à vino abstineam suades: At non fert, crede mihi, meus ventriculus, ad vsum ipsius quotidianum à multis annis iam assuefactus. Quæ verò tu de pluralitate materiæ tartareæ in medium affers, quâ vinum cætera vegetabilia excellere scribis, næ correctione quadam egere mihi videntur. Quod enim reliqua vegetabilia in eodem, quo vinum, solo nata, minùs eâdem abundent, quo, quæso, argumento refutabili comprobabis? Sanè talia vina è talibus locis aliò, vbi scil. solum minùs est tartareum, illata plus tartari cõtinere, quàm vegetabilia, in hoc solo nata, non repugnarim. In hoc verò circa vini vsum totius controuersiæ cardo verti videtur; quî scilicet fiat, vt non helluones tantùm, sed & alij temperantiores, talibus vinis innoxiè vtantur: Arthritici verò protinùs lædantur? Respondes, & nisi me animus fallit rectissimè; causam non in vino, quâ vinum, sed in vtente esse quærendam. Si enim viscera concoctioni alimentorum dicata robusta sint, excrementitium omne debitè separatur; sin imbecilla, quicquid eius in primâ, secundâque coctione relinquitur, sanguini permiscetur, & dehinc Arthritidem parit. Quod posterius apud omnes Arthriticos fieri censes. Hoc ipsum nimirum est, quod ego olim in Epistolâ ante nouennium, Anno scil. 1621. die 9. Augusti, ad te exaratâ, accusandum esse cumprimis suspicabar: vitiosa itaque reuera est enthymematica ista collectio, nec me Auctore nata, dum scribis: non licet concludere; *Helluones multi innoxiè vinum bibunt. Ergo & Arthriticis idem licet.* Causa è paulò antedictis liquet.

Doringius cur vini abstinentiam ferre non possit.

Quomodo fiat vt helluones & temperantiores tartareis vinis innoxiè vtantur, Arthritici non item.

Viscerum concoctioni dicatorum robur quantum ad morborum præseruationem valeat, & contra.

Atque hoc pro notis illis meis reposuisse sufficiat. Quæ si tibi non suffecerint, proximè aperias, rogo. Rogo verò & hoc, vt si quid, quod contrà nouiter transmissas obiicias, inueneris, cùm ipsa mearum notarum, tum tuarum Lectionum formalia inuicem opponas, ob causam suprà adductam.

Cæterùm Quæstionem, de minerâ quâdam in parte affectâ stabulante, quod attinet, de quâ mearum litterarum dudum in proximâ tuâ Epistolâ non valdè improbabilia proposuisti: digna vtique ea est, in quam plus operæ, & cogitationum impendatur: Si enim ita sit, fortassis per topica, extrà paroxysmum adhibita, multùm præstari possit: Ego paucula saltem hac vice in contrarium afferam. Principio igitur illud omninò dubium apparet, quod ceu certissimum præsupponere videris; quod scilicet humor excrementitius in articulo instar mineræ cuiusdam ob vitiosam nutritionem collectus, affluente simili humore ebulliat, & paroxysmum exciter: Credebam enim ego hactenus inter similia non fieri pugnam; sed contraria saltem, quod ad oculum docet aqua calci viuæ affusa, & spiritus vitrioli, sali tartari instillatus: ne quid dicam de aliis: Deinde obstat huic doctrinæ id; quod anteà de vitio partium concoctricium prolatum est. Accedit antiquorum ab Arthritide per suas Antidotos præseruandi ratio, quâ proculdubio, non tam ista minera in partibus affectis latitans, quàm humores vitiosi in reliquo corpore hinc inde abundantes absumuntur, partiumque coctionem alimentorum promouentium, & excrementitium illud ab alimentario non rectè sequestrantium, dyscrasiæ emendantur. De hâc sententiâ vt publicè aliquid scribas dissuadere nolim.

Doringij iudicium de minera Arthritidis in parte affecta.

Inter similia an fiat pugna.

Antiquorum antidoti pro Arthritide.

Problematicè enim veriùs, quàm dogmaticè eam tractare poteris. Intereà tamen hoc suaserim, vt totius *de Arthritide Tractatus* editionem aliquandiu adhuc differas, omnia prius exquisitiùs perpendas, & non recensitos tantùm à me suprà Authores, sed & alios, si qui fortè occurrent, perlegas: Neque enim toties iteratas & mutatas editiones cordatiores probare solent.

Vt de Arthritide tractatus editionem Auctor differat, monet.

Me quod spectat, sequar tuum consilium, & solius chamædryos herbæ ex æqualibus partibus vini, & aquæ decoctæ vires experiar: addito tamen eiusdem sale. An in vitro, vel ollâ nouâ non vitreatâ decocturus sum, adhuc anceps sum. Tuus Arthriticus quem fructum ex eius vsu perceperit? dehinc vt me certiorem reddas, obliuisci noli. Ad reliqua tuarum litterarum capita respondebo occasione aliâ. Iam enim non vacat. Bene vale, & à nobis salue. Dabam Breslæ, die 15. Augusti, Anno 1630.

Auctoris cõsilium de vino chamædryos in Arthritide sequitur.

EPISTOLA XLIX.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringium in suam sententiam conatur allicere.* 2. *Rationes & Auctores pro confirmanda opinione adducit.* 3. *Canonici Magdeburgensis historia* qui

qui è dolore femoris grauissimo in peripneumoniam incidit. 4. Multiplices aliæ instantiæ pro eleuandis Doringij rationibus.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SRectè accepi litteras tuas, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande* cum Notis in *Tractatum meum de Arthritide* pro quibus & nunc habeo gratias. Nondum eas perlegere potui. Ergo iam saltem ad litteras tuas respondeo. Quos adhuc legendos Auctores nominas, (etsi aliquos iam legerim, quos tamen, cum nihil noui in iis inuenerim, non allegaui) legam, modò otium erit eos legendi. Si enim nouam materiam Lectionum in manus sumere debeo, totum, quod à praxi reliquum est, tempus ei meditationi tribuendum erit, & vix aliorum Authorum lectioni vacare potero. Quâ in re, vt aliquid compendij facere possim, meam mentem nuper tibi aperui, & adhuc à te peto, vt nisi per Mercatores vestros *Lipsiam Dn. D. Schaton's commentarios in Aphorismos Hippocratis* misisti, hâc occasione, aut certè ad Nundinas *Lipsienses* mittas.

Auctor Doringium in suam sententiam conatur allicere.

Gratissimum verò esset, si in Quæstione illâ, in quâ totius negotij cardo vertitur, de principio fluxionis, te assentientem haberem. Cogites, quæso, et de re diligenter: Spero te tandem assensurum; sin minus, de talibus dissentire, incolumi licuit semper amicitiâ. Dissentimus verò de præcipuo negotio. Etsi enim in eo conuenimus, dolore maiorem humorum copiam attrahi: tamen illi non sunt præcipui, qui Arthritidis naturam constituunt, sed illi, quos natura sponte ad articulos depellit: De his ergò Quæstio est; An è venis in partes circa Articulos detinentibus effundantur, an verò è capite transmittantur? Omnia autem ista symptomata, quæ circà caput tibi apparent, non in omnibus accidere, certissimum puto. Neque opus est, vt meæ experientiæ fidem habeas; obseruarunt idem Practici experientissimi plurimi, quibus hîc fidem habeo, è quibus iam saltem *Æmilium Campolongum, & Adr. Spigelium* nomino: Deinde sit sanè vel in omnibus, vel in pluribus aliqua symptomata circà caput apparere, non tamen sequitur, quod origo fluxionis sit in capite; cum hæc vt nuper scripsi, eadem in febribus accidant. Disparitatem quidem esse dicis: sed disparitatis rationem non affers. Neque ego disparitatis rationem vllam video. Quotiescunque enim præcipuè cum febre, natura humores mouet, & ad certam partem protrudere conatur, prius in capite, & artubus plerumque symptomata prius apparent; cum natura quoquouersus, humores vitiosos è venis protrudere conetur, donec eos in certum locum deponat. Curaui ante annum Canonicum quendam *Magdeburgensem* dolore grauissimo in musculis femoris laborantem: Is ante menses tres circa mediam noctem dolore vehementissimo circa vtrumque genu corripiebatur, vt cum post mediam noctem ad eum vocarer, nullo loco præ dolore acerbissimo acquiescere posset: Sed dolor ille vltrà horas 5. non durauit. Hinc exiguâ tussiculâ corripi cœpit, quam peripneumonia grauissima secuta est, quæ ad diem 14. durauit. Cum ergò materia arthritidis causa in coctione secundâ colligatur, quod te diffiteri non existimo, & hinc ad venas protrudatur, quid, quæso, opus est istis ambagibus, vt si natura eam ad pollicem pedis protrudere velit, primùm ad caput mittat, hinc è venis in capite capillaribus, eiiciat, & subter cutem ad articulum aliquem deponat; cum rectè è venis in pedes deductis id fieri possit? Dolores quosdam à serosâ materiâ è capite sub cute in membra inferiora defluente excitari scio, suntque ij mihi notissimi, vt quos ab annis 20. iam sæpè passus sum: sed sunt illi alterius generis, quàm arthritis, neque circa articulos consistunt, sed potius in membranis musculorum. Et quæso reddas causas, cur si, quod concedis, humor serosus à dolore attractus, ex venis, & arteriis, dolorem arthriticum augere potest, idem etiam primò è venis & arteriis eò affusus dolorem arthriticum excitare non possit. Consideres etiam velim erysipelatis seu rosæ generationem, & perpendas, an non fluxionis principium sit è venis: simul tamen eadem ferè circa caput, & in aliis partibus, symptomata accidunt, quæ tibi, & aliis quibusdam imminente arthritide accidunt. Vinum plus, quàm alias plantas tartaro abundare, ipsa experientia testatur.

Quæstionis status.

Auctores & rationes pro confirmanda opinione sua de principio fluxionis in arthritide.

Canonici Magdeburgensis historia qui è dolore femoris grauissimo in peripneumoniam incidit.

Dolores à serosa materia è capite in membra inferiora defluente excitati, alterius generis quàm arthritis.

Humor qui dolorem augere potest, eundem primò excitare valet.

Etsi verò aliæ etiam plantæ in eodem solo crescant, minus tamen eius attrahunt, quia vt *Hippocrates* ait, alia planta salsum, alia amarum, alia aliud, quælibet sibi conueniens attrahunt.

Vinum cæteris vegetabilibus plus tartari continet.

De minerâ in arthriticis in parte affectâ restitante, quæ scripsi, παρέργως saltem proposui. Quia tamen tibi placet, vt eam publicè proponam, si non dogmaticè, tamen problematicè, breuiter, ad ea, quæ obiicis, respondeo. Actio quidem est inter contraria, verùm eiusdem generis; & spiritus vitrioli ac sal tartari vtrumque salinæ naturæ est: Ita non puto absurdum esse, si humor aliquis salsus, subtilis, crassiori in osse latitanti affluat, ebullitionem fieri posse; & habemus huius rei exempla in margaritis, coralliis, oculis ♋: si iis acetum destillatum affundatur. Antidotos antiquorum quod attinet, commendant illas non saltem ad præseruationem arthritidis, sed etiam ad tophorum, & nodorum consumptionem. Mitto iam iterum aliquam Tractatus huius partem: Addas & nunc tuas Notas, & si quæ habes, vtilia medicamenta. Saluta à nobis tuam, & bene vale. VVittebergæ, die 22. August. Anno 1630.

De pugna inter similia.

De Antidotis Antiquorum quid sentiat.

EPISTOLA L.

PERIOCHE.

1. Doringius in eadem opinione persistit de fluxionis principio in Arthritide. 2. Experientia propria mentem suam confirmat. 3. Canonici Magdeburgensis historiæ respondet. 4. De Naturæ agendi ratione. 5. Auctoris sententia de vino plus tartari cæteris vegetabilibus continente, etiam si in eodem solo nascantur, refellitur. 6. Aliis dubiis sigillatim respondet. 7. Schatonis commentarios super Aphorismos Hippocratis Auctori cur non mittat.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SCur à te dissentiam, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, circa Quæstionem de principio fluxionis in arthritide, causas nuper adduxi, aliquammultas, ad quarum singulas à te responsum non est. Sequar autem nunc tuarum litterarum ductum, & quædam (sed quantum occupationes aliæ permiserint) reponam. Principio igitur cardinalem tuam rationem repetis, & recensitâ à me symptomata, circà caput mihi apparere solita, omnibus non accidere, ceu certissimum *Campolongi, & Spigelij* testimoniis comprobas. Quibus duobus *Medicinæ Atlantibus* si vnum duntaxat, & quidem magnum illum *Fernelium* opposuero, munere meo me sufficienter perfunctum esse credidero. Sic enim illorum auctoritates facilè depulero: Me, quod attinet, ipsum, eiusdem per hoc tredecennium, ex quo malo articulari affligi cœpi, talia symptomata semper deprehendi. Quibus ergò potius fidem habeas? Scribentibusne illis, & qui fortassis primum arthritidis insultum, rarissimè viderunt, ipsi, vel mihi in meomet corpore toties ista experto? Videsis igitur, ne quis te opinioni præconceptæ plusculum largiri dicat. Porrò vrges denuò instantiam tuam à febribus petitam, in quibus eadem illa symptomata oriantur, & tamen fluxionis principium non sit in capite: Disparitatem esse in exemplis, scripsi in Notis; disparitatis autem rationem me non attulisse, nec te vllam videre, obiicis. Imò verò rationem in Epistolâ dedi, quando vnum, eundemque effectum sæpè à diuersis causis oriri posse monui: Quod exemplis tum istam non illustraui, ideò factum est, quod non ad Tyronem, sed te Philosophum, & Medicum veteranum scripserim.

Fernelij Auctoritas quanta sit apud Doringium.

In eadem opinione de fluxionis principio in arthritide persistit.

Experientia propriâ mentem suam confirmat.

Exemplo tamen sit generatio æquiuoca, ἀνλιτελέχειας, & morbi per essentiam, & consensum; Deinde scripsi nuper, pertuum discursum sententiam meam magis probari, quàm conuelli, de quo proximas meas litteras consulere poteris: Nunc istud paulò diligentiùs, perpendas rogo; An non in febribus etiam recensita aliàs symptomata, intermedio capite veriùs, quàm materia è venis proximè reiectâ, fiant; dum fiunt: siquidem omnibus febribus communia non sunt. Ego oppono talem syllogismum: Vbicunque adsunt symptomata parti alicui propria, ibi etiam causas symptomatum illorum in parte dictâ adesse necesse est. Nec refert, an per essentiam, vel consensum fiât, dummodò fiant. Atqui in febribus quibusdam symptomata capiti propria adsunt. Ergo & eorundem causæ aderunt: Maior vera est ob mutuam relationem causæ ad effectum: Minor per tuammet confessionem liquet: Quod si igitur res sic se habet: ecquid prohibuerit? quo minùs idem de arthriticis etiam dici queat. Canonicum *Magdeburgensem* quod attinet, qui post dolores circà vtrumque genu, vltrà quinque horas non durantes in peripneumoniam incidit; dubitare forsan quis non immeritò possit; an verè arthritici fuerint? potuisset enim simile quid esse, quale ego olim

Ratio à febribus desumpta, confirmatur.

Canonici Magdeburgensis historiæ respondet.

Gressa

Arthritidis in pleuritidem mutatio.

Giessæ in Iurisconsulto celeberrimo D. *Gothofredo Antonio* obseruaui: cum enim is ex Arthritide decumberet, & dolor vehementissimus, instar pleuritici, dextrum pectoris latus occuparet, secta in opposito bracchio venâ, dolor in oppositum latus retrahebatur. Quid verò hoc ad Arthritidem ipsam, & quidem primum ipsius insultum? de quo hoc in loco præcipuè conuertimus. Illud tibi insuper mirum videtur, cum materia, Arthritidis causa, in coctione secunda colligatur, & hinc ad venas protrudatur, quod natura, si eam ad pedis pollicem protrudere velit, tantis ambagibus vtatur, & primùm ad caput mittat, hinc verò è venis capillaribus eiiciat, & sub cute, ad pedis pollicem demùm deponat? cum rectà è venis in pedes deductis id fieri possit. Sanè si natura iuxtà conceptus nostros operaretur, vtique id ita fieri decebat: sed comperimur, eam vtplurimùm longè alios, & sæpenumerò cæcos ductus quærere, & per eos materiam aliquam ex vno in alium locum transferre; quod nobis factu videbatur impossibile. Cumque ministri simus Naturæ, secundum *Hippocratem*, non autem Magistri: æquum certè est, vt conceptus nostros ipsius operationibus conformemus, non verò huius operationes ad conceptus nostros adstringamus: Ipse quando hæc scribo, iterum dogmatis *Ferneliani* veritatem in me sentio. Vtinam defluxio ad ἀκμὴν non perueniat! Quod haud dubiè eueniret, nisi multò maxima materiæ pars, partim per nares emungeretur, partim è faucibus screatu reiiceretur; quin & nonnulla in pulmones illapsa tussi educeretur. Doloris enim mediocria initia totum externum sinistri pedis iam occupare cæperunt. Prætereà cum disertè scribas, dolores à serosâ materiâ è capite sub cute in membra inferiora, & musculorum membranas defluente excitatos, tibi esse notissimos, vt quos ab annis 20. sæpè passus sis: quid obstet, quæso, quò minùs ad ipsos articulos per easdem vias materia similis fluere possit? Huius rei rationem si mihi reddideris; reddam & ego causas (quas tamen paulò antè iam tetigi) cur humor serosus à dolore attractus ex venis & arteriis dolorem Arthriticum augere possit; idem verò primò è venis & arteriis eò effusus dolorem Arthriticum excitare nequeat? Erysipelatis exemplum tuam causam nihilò reddit probabiliorem: Nam si symptomata in primo insultu apparentia, & ipsi cum Arthritide communia, intermedio capite oriri dixero; ecquo irrefutabili argumento erroris me conuinces? Transfer huc superiorem syllogysmum. Sed sat multa de quæstione propositâ dixi. Qua in re si tuum assensum merebor, benè est: sin minus, dissentiamus sanè saluâ amicitiâ; præsertim cum ea, quæ in contrarium attulisti, non videam tanti esse ponderis, vt me à meâ sententiâ in meipso (ne quid dicam de aliis) fidâ experientiâ à me toties obseruatâ, & comprobatâ, dimoueant: nec tua plus commodi siuè ad præseruationē, siuè curationem adferat.

Naturæ per vias nobis ignotas operatur.

Alia in Auctorem vrgentes instantia.

Erysipelatis exemplum, pro Arthritide nihil probat.

Doringij iudicium de sententia asserente vinū plus tartari cæteris vegetabilibus cōtinere, etiamsi in eodem solo nascantur.

Vinum plus, quàm alias plantas etiam in eodem solo natas, tartaro abundare ipsam experientiam testari asseueras. Quod equidem magni αἰτήματος loco habeo: Si enim aër, & aqua quibusdam in locis à tali inquinamento non est immunis; (id quod exemplo coniugis *Knoblochianæ* in Notâ quâdam me comprobasse memini; vtpote, quæ fines *Morauiæ* vix transgressa, articulari morbo protinus prehendi solita est) ecquid de reliquis plantis sperabimus? Deinde lippis & tonsoribus notum est, tam pecora, quàm homines, si communi aëre & victu fruantur, communiter ab iis affici: Nam si talia salubria exsistant, rectè & ipsa valent: sin insalubria sint, morbos iisdem communes, & quandoque pestes pariunt. Quæ causa igitur sit: quod plantæ in communi solo natu, nihil tale patiantur. Adhæc vinorum, & plantarum ratione soli natalis insignem esse differentiam, & alia alibi lætius, tristiusve prouenire, ecquis ignorat: aut quis inficiari ausit? nisi qui sensibus ipsis bellum indicere velit. Prætereà dari alicubi purissima vina, & tartarei excrementi nihil, vel pauxillum salsem continentia, extrà controuersiam itidem positum esse puto: qualia fortassis sunt *Italica* nonnulla, *Rhetica*, & quæ è valle *Telinâ*, &c. aduehi solent: verùm clypei *Ajacei* instar obtendis *Hippocratis* auctoritatem: qui alicubi doceat, alias plantas salsum, alias amarum, alias aliud, quælibet tamen sibi conueniens è terrâ attrahere: At nosti etiam me non monente, quanti roboris sint argumenta ab auctoritatibus exstructa, nisi ea firmis rationibus insuper muniantur. Quid? quod liber iste, ex quo dictus locus transcriptus est, alio Auctore, (sic scilicet statuentibus quibusdam non infimæ notæ Scriptoribus) confectus sit; nisi me omnis fallit memoria. Et vt maximè *Hippocratis* librum esse concedam: vsurpare tamen hoc in loco haud injuriâ potero Aristotelicum illud; *Amicus Socrates, amicus Plato: magis amica veritas*; Vt vt aliàs ipsius auctoritas magna mihi sit: tanta tamen esse non potest, vt saniori rationi ipsam anteponam: Humani quippe, vt alibi, sic & hîc passus esse videtur; nisi commodâ aliquâ interpretatione iuuetur, quæ haud dubiè est, quod tametsi vniformem succum è terrâ omnes sugant, vna quæque tamen eundem in suum, & sibi speciei ratione conuenientem conuertat. Quicquid verò istorum omnium sit, & licet vltrò omnia tua tibi largiar: per ea tamen id, quod cupis, nondum obtines: Nam vt nuper scripsi, ita idem & hîc repeto. Nempè in hoc circa vini vsum totius nostræ controuersiæ & dissensûs cardinem verti: quî scilicet fiat, vt non helluones tantùm, sed & alij temperantiores, vinis, quantumuis tartareis, innoxiè vtantur: imò verò & ipsi (priusquam scilicet è podagrâ laborare cæperunt) Arthritici antehac innoxiè, etiam excessiuè potatis vsi sint: Arthritici verò facti ab iisdem lædantur? Hic Rhodus, hîc salta. Ego quid de hoc ipso sentiam, scripsi nuper. Tuum est definire, num errauerim, vel veritatem professus fuerim? Certè nihil in hoc toto negotio, quorundam more, theseos solummodò tuendæ, sed vnius veritatis eruendæ causâ, in medium affero. Quam si à te mihi monstrari deprehendero, lubens herclè tibi me assentientem præbebo. Ignosce igitur, si assensum adhuc dum denego.

Vini & plantarum differentia ratione soli natalis magna est.

Non omnia vina tartarea sunt.

Argumenta ab Auctoritate desumpta nisi rationibus muniantur, parui roboris sūt.

De vini vsu in Arthritide.

Paradoxum illud, de minerâ in parte affectâ Arthriticorum more restitante, vt palliaturus sis, tute videris. Spero tamen, te id ad me prius missurum, quàm publici iuris facturum esse. Intereà tamen si quid aliud, istud certè, quod de vini vsu modò dictum, & à me nuper tibi etiam objectum fuit, doctrinæ isti repugnare videtur: ad quod tu nihil omninò respondisti. Responsionem verò tuam de naturâ contrariorum quod attinet, nescio, an ea scopum meæ objectionis feriat? Scripseras enim tu, quod humor tartareus in parte collectus, affluente posteà simili humore, ebulliat, & paroxysmus excitetur Contrà hanc tuam assertionem sic inferebam; me scilicet hactenus credidisse, inter similia non fieri pugnam, sed contraria saltem: & probabam hoc exemplo aquæ calci viuæ affusæ, & spiritus vitrioli, sali tartari instillati. Respondes ergò, actionem quidem esse inter contraria, sed eiusdem generis. At de hoc non est propriè Quæstio: Non enim de genericâ quâdam similitudine, sed specificâ, tum temporis te locutum esse, tuamet verba, & totus discursus abundè testantur.

De pugna inter similia.

Quoad Antidotos antiquorum, concedam sanè, eos & ad Nodorum ac Tophorum resolutionem ipsas adhibuisse: alter tamen scopus quem ego nuper indicaui, proculdubio fuit primarius: Nec dubitatione caret, numquid per internas istas Antidotos Tophi, ac nodi consumi queant? Interim eorundem generationem, & augmentationem per ipsas impediri posse, facilè crediderim, persuasus mearum pilularum in meipso præstito effectu.

De Antiquorum antidotis pro Arthritide Doringij sententia.

Tractatus tui, nunc transmissam partem perlegam per otium. Si quid admonitione dignum offendero, vt de eo monearis, faxo.

Soceri nostri D. *Schatonis* p. m. *Commentarios, super Aphorismos Hippocratis* cur non miserim, causam veram hanc cape. Misi olim, vt nosti, eiusdem *Commentarium super Galeni librum de Ossibus*. Is autem quomodo & tibi, & mihi, ac per consequens communis Soceri memoriæ perierit, tibi est notissimum: subueritus itaque, ne & hi per infortunium aliquod perierint, eos mecum detinui: Quod si ipsos publici iuris facere volueris, (quod te facturum esse aliquando significabas) certis legibus libenter mittam. Quin mittam etiam *Bassiani Landi, super primam sectionem scriptos Commentarios*; quos antehac editos non memini. *Dn. Comes* apud nos commoratur. Mansurus hîc per trimestre, vt valeat ex ipsiusmet literis sine dubio cognosces: imaginatur sibi, nescio quid particulare; ne dicam vniuersale: Fecitne horum coram te etiam mentionem? Vbi plus otij nactus nec à meâ podagrâ in lectum conjectus fuero, solus cum ipso de talibus propediem conferam. Conquestus est de Studiosorum dissolutissimâ vitâ, & disciplinâ laxissimâ. Quid veri, falsive accusationibus istis subsit, scire velim. De te nihil, nisi quod honorificentissimum sit, loquitur. Mitto hîc exemplar *Appendicis meæ ad Tractatum de peste, anno* 1625. editum pertinentis. Quod vt per otium perlegas, & iudicium tuum de eo mihi aperias, rogo. Dabam Breslæ, die 16. Septembr. Anno 1630.

Schatonis commentarij varij.

EPISTOLA LI.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringio de vini tartaro respondet.* 2. *Pisonis sententiam defendit.* 3. *Essentia Arthritidis an sit per paroxismos inuadere.* 4. *Syrupus de pomis an ob humectationem, vel ob penetrandi facultatem melancholicis conueniat.* 5. *De horripilatione.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S Vt paucis, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, quod nuper promisi, ad Notas tuas, vbi opus videtur, respondeam: Cum scripsi tartarum quasi spirituosum fieri posse, patere ex spiritus vini tartarisati destillatione: Opponis, Sal vini volatile à sale tartari

Volatile figitur à fixo, & fixum fit volatile à volatili.

tartari fixo, potius figi. Et accidit hoc in Magisterio tartari dicto: Sed vtrumque verum est, volatile figitur à fixo, & fixum fit volatile à volatili, pro certâ mistionis proportione. 2. Salem terræ volatilem, qui in vna terra magis abundet, quàm alia, potius accusandum putas; quàm tartari subtilisationem. Res eodem redit. Quod tu salem terræ appellas, ego tartarū dico: sed an in terra volatilis sit sal, an verò in vino, & homine volatilis fiat, dubium. 3. Quod putas me iniuriam fecisse *Carolo Pisoni*, & nonnunquam meas opiniones præcipitare, nec satis exactè perpendere, peruolue, quæso, totum *Pisonem*, non in vno loco, sed pluribus inuenies, eum statuere, serum puram putam aquam esse; si quid verò aliud, vt bilem, secum vehat, id ex accidenti fieri, dum illud è vasis abstergit: Si tamen contraria loca in eo inuenies, mihi ea suggere. 4. Negas de essentia Arthritidis esse, per paroxysmos inuadere. Contrà in definitione hoc ponendum putat *Adr. Spigelius*, cui assentior. Etsi enim is, qui primum paroxysmum podagræ patitur, nondum podagram per interualla passus: tamen podagræ illius ea ratio est, vt per interuallum sit reditura; sicut & qui primum paroxysmum tertianæ sentit, rectè tertianâ laborare dicitur, etsi nondum per interualla febrem passus sit. Neque enim facilè aliquem inuenies, qui semel tantum veram podagram senserit. 5. De pomis poteris cogitare, an saltem ob humectationem syrupus de pomis melancholicis exhibeatur; An verò non aliquam insignem vim penetrandi habeat; quæ certè apparet, quod maculæ linteis ab iis inductæ, difficulter eluuntur; quo argumento penetrandi vim corticibus viridibus nucum tribuit *Galenus in suo dianucum*. 6. Anteà iam scripsi, horripilationem non fieri è capite destillantis, sed potius materiæ tenuis è venis effusæ signum esse. 7. In Germanico dicterio, *vnd leiden vvas sie sollen*, substituisti, pro *sollen*, *kœnnen*, dubito, vtrum sit rectius: oportet enim eos pati, quicquid morbus secum fert.

Carol. Piso defenditur.

An essentia Arthritidis sit per paroxismos inuadere.

Syrupus de pomis quomodo melancholicis conueniat.

Horripilatio in Arthritide quid significet.

Publica quod attinet, turbæ in vicino Episcopatu *Magdeburgensi* adhuc vigent. Deus euentum felicem esse iubeat! Bene vale. VVittebergæ, die 7. Septembr. Anno 1630.

EPISTOLA LII.

PERIOCHE.

1. Auctor librum tertium practicæ absolutum Doringio scribit. 2. De morbis externis & venenis, vtrum scripturus sit, ambigit. 3. In publicis lectionibus & praxi occupatissimus. 4. Doringij mentem circa Aphorismorum Hippocratis expositionem quam pro publicis lectionibus elegerat, rogat. 5. De D. Comitis morbo quid sentiat.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Redditæ mihi sunt litteræ, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, à Christophoro nostro, ad quas proximè respondebo. Verùm quia nec *Dn. D. Schatonis Commentarios in Aphorismos Hippocratis* mittis, nec litterarum mearum, quas per Postam *Lipsensem*, antequam Christophorus ad vos veniret, respondes, dubito, an eæ tibi redditæ sint; & propterea has litteras ad te dare volui, vt rei veritatem scirem, & si forsan illæ interierint, meam mentem tibi rursum exponerem. Absolui, cum Deo, librum tertium Practicæ, qui in typographiâ cum fine huius anni absoluetur: Scis verò quid in præfatione libri primi practicæ promiserim: Quid præstiturus sim in Dei est manibus. Vt priuatâ operâ morbos mulierum absoluam, laborabo. An verò operæ pretium sit, vt de morbis externis & venenis aliquid tractandum suscipiam, dubito; cum plurimorum Auctorum plurimi & absoluti Tractatus eâ de re extent.

Auctor librū tertium Practicæ absolutum Doringio significat.

Vtrum de morbis externis & de venenis scribat, ambigit.

In eam ergo veni sententiam, me commodius facturum, si, iis sepositis, recentiores, & antiquos quosdam, quos hactenus legere non licuit, in manus sumam, & παραλιπόμενα quædam (ne iteratis *Practicæ* editionibus alicui molestus sim) colligam. Verùm cum nec isti rei vacare possim, nisi à Lectionibus publicis aliqua vacatio mihi sit; cum Lectiones publicæ, & praxis totum diem absumant; cogitaui de tali rei compendio, *Aphorismi Hippocratis* iam à 30. annis hîc non sunt prælecti: Si ergo *Dn. D. Schatonis commentarij* (quibus simili modò te in Academiâ *Giessenâ* vsum fuisse, ipse mihi narrasti) mihi ad manus essent, & recentiorem aliquem coniungerem, facilè Lectionum materiam habere possem.

Auctoris cōsilium pro scriptionibus & publicis lectionibus.

Hæc illarum litterarum summa fuit: Quæso ergò super hoc negotio tuam mentem mihi maturè aperi: Lectiones illas, quas habiturus sum in *Aphorismos* nunquam in publicum edam: An verò *Dn. D. Schatonis commentarij* edi debeant, tu te cogitabis? vt hoc *Germaniæ* statu possint, dubito. Meministi etiam proculdubio, me non solùm è communi lege, sed & ex promisso 1609. in *Dedicatione Quæstionum Medicarum* factâ, Patriæ aliquid adhuc debere, id iam exsoluam, *libro isto tertio Practicæ*, qui mihi maximè laboriosus fuit. Hoc ergo propositum num tibi placeat, scire ex te desidero. *D. Nymmannus* scriptum suum contra *D. VVincklerum*, vt audio, satis acerbum absoluit: Aliquem tamen qui in id typis imprimendum, sumptus faciat, nondum inuenit.

Doringij mentem super tali negotio rogat.

Liber tertius practicæ Auctori fuit laboriosus.

Dn. Comiti, vt ex eius litteris intellexi, non ita multum Thermæ *Hirschbergenses*, profuerunt. Diligenti ergo continuatione medicamentorum antiscorbuticorum, & topicis idoneis opus erit, quæ à te exspectat, & proculdubio nanciscetur. Duo ego metuo, quæ tamen ipsi nolim aperias, ne vel aliquando in hydropem incidat, vel colicæ Scorbuticæ recidiuam patiatur. Quod si factum fuerit, & materia iterum ad articulos detrusa, immedicabilis paralysis excitabitur. Bene vale, VVittebergæ, die 4. Octobr. Anno 1630.

De D. Comitis morbo quid sentiat.

EPISTOLA LIII.

PERIOCHE.

1. Heurnij pronunciatum de variorum Pragmaticorum lectione. 2. De mentis humanæ imbecillitate circa Arthritidis generationem. 3. Auctor ad Doringij syllogismum pro stabiliendo fluxionis principio in Arthriticis, respondet. 4. Suam de vite opinionem plus tartari cæteris vegetabilibus etiam in eodem solo natis continente, tuetur. 5. De vini vsu in Arthriticis. 6. De Halæ variis obsidionibus, aliisque turbis bellicis.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Legi, *Clariss. Dn. Affinis & Compater honorande*, de tuo monitu adhuc aliquos practicos, quantum ad causam Arthritidis: sed verum esse comperi, quod *Ioh. Heurnius in modo stud. Medic. c. 5.* scribit: *Qui vnum Pragmaticum perlustrauerit, mille, imò omnes perlustrauit: Ita nimirùm eadem de iisdem dicunt, & pauci noui aliquid mouent*: Peruoluam tamen etiam præcipuos in reliquis capitibus.

Heurnij pronunciatum de variorum Auctorum lectione.

Controuersiam verò illam de generatione Arthritidis quod attinet, reuocat illa mihi in memoriam, imbecillitatem ingenij humani; & verum esse, quod *Aristoteles*, scripsit, aciem mentis nostræ ad veritatem cæcutire; sicut noctuæ oculis ad Solem meridianum: Et si istud nobis in hâc, vt mihi videtur, facili controuersiâ accidit, vt mea sententia mihi, tua tibi placeat, tuæ rationes tibi firmæ, mihi meæ videantur: Non mirum aliis etiam doctis viris in controuersiis grauioribus idem accidere.

Mens humana ad veritatem cæcutit.

Verùm ne pertinax videar, aut mihi mea nimis placere videantur, scripsi de istâ re ad vnum, atque alterum Medicum: si ipsi meam sententiam tecum improbabunt, eam mutabo; sin minùs, retinebo. Ideóque de eâ controuersiâ nihil addo, nisi aliquid ad syllogismum tuum, quem opponis: Totum enim eum concedo: Sed quid ille ad Arthritidem, in quâ non solùm *Adriani Spigelij*, & *Campolongi*; sed & *Rondeletij*, & aliorum plurimorum testimonio, imò experientiâ teste, non semper illa symptomata circa caput, quæ tibi accidunt, apparent? vt & ad erysipelas? Et non memini me legere horripilationes illas, seu inæqualitatem, vt *Rondeletius*, & alij appellant, quæ in febribus & erysipelate accidit, à capite proximè prouenire. Sed sat de hâc Quæstione. Hoc saltem addo, scribis meam opinionem non plus commodi, siue ad præseruationem siue ad curationem adferre: omninò verò multùm. Tu ipse certè pilulis tuis non

Ad Doringij syllogismum pro fluxionis principio in Arthritide stabiliendo respondet.

non ad caput, sed venas curam direxisti: Et si à capite fluat materia, cur non vesicatoria, seracea, &c. adhibentur. Terram, vt & aquam aliam aliis esse salubriorem, non nego; & rursum etiam terram, & aquam alibi plus, alibi minùs materiæ, vnde Arthritis generatur, continere non nego. Interim non video, quâ ratione negare possis, vitem plus tartari & salis terræ, vti appellas, attrahere, quam cucurbitam, aut cucumeres, & quo fundamento Authoritatem *Hippocratis*, docentis, plantas alias salsum, alias amarum, alias aliud attrahere, reiicias: cum ipsa experientia id testetur ac resolutio: plus enim tartari suppeditat vinum quàm aliæ plantæ; & in iis locis proueniunt & crescunt vites, in quibus nullæ aliæ plantæ alimentum inueniunt, solo ferè sale terræ contentæ.

Suam de vite opinionem plus tartari cæteris vegetabilibus etiã in eodem solo natis, continente, tuetur.

Illud verò quod valdè vrges, pro vini vsu in Arthriticis, quod scilicet multi potatores non fiunt Arthritici, & multi etiam diu vinum bibunt, antequam fiunt podagrici, me parùm mouet. Potest nimirum aliquis tam valida habere viscera, vt etiam cibum & potum non satis commodum sinè noxâ perferre possit. Ergo ne idem cibus & potus aliis, qui eo robore non valent, permittendus. Multi dies & noctes sine insigni incommodo potant: Ergonè potationes tales à Medicis probandæ? Multi cibi infantibus & adolescentibus permittuntur, quos posteà senes ferre non possunt.

De vini vsu in Arthriticis.

Reliqua *Tractatus mei* capita, & responsionem ad binas, ni fallor, Epistolas, hac occasione expecto. *Comitem* nostrum quod attinet, hoc quidem ab eo audiui se apud *Beguinum* auri conficiendi gratiâ magnam pecuniæ vim perdidisse, sed quod aliquid perfecerit, nunquam ab eo audiui. In viciniâ nostrâ turbæ bellicæ adhuc durant. *Hala* ter vel quater nunc à *Cæsarianis*, nunc ab *Episcopalibus* capta est. *Pontificij*, vt video, in proposito suo constantes, & animosi sunt, & *Suecum* contemnunt; Verùm à minimis etiam timendum, & alea belli anceps est: Nos adhuc pace fruimur, quàmdiu in Dei manu est. Benè vale cum tuâ, quam saluta. VVittebergæ Cal. Nouembr. Anno 1630.

D. Comes quid in auri conficiendi labore profecerit.

Hala multoties capta.

EPISTOLA LIV.

PERIOCHE.

1. Doringius doloris podagrici incrementum omni adhibitâ diligentia prohibere haud potuisse Auctori significat. 2. Quibus remediis vsus fuerit. 3. Ophthalmia corripitur. 4. Quomodo circa vini vsum se gerere constituerit. 5. Vinum album podagricis, extra fluxionis tempus, vtile. 6. De hydromelite, vtrum sibi conueniat. 7. Auctori de vini tartaro Arthritidis parente respondet. 8. Carol. Piso vtrum dixerit serum aquam puram esse. 9. Spigelius de essentia Arthritidis reijcitur. 10. De facultatibus syrupi de pomis. 11. Arthritis an morbus contagiosus. 12. De calcis viuæ spiritu. 13. Antidotus ad Arthritidem commendatissima. 14. De instituto Sennerti de non contemnendis laboribus practicis, & Doringij & aliorum Medicorum iudicium. 15. Sennertum hortatur Doringius ad Tractatum de morbis mulierum, tum de morbis externis & venenis conscribendum. 16. De spiritu Cochleariæ & Beccabungæ ad Scorbutum. 17. De floribus Mercurij.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

Doloris podagrici incrementum prohibere haud potuisse significat.

SQuin podagra, cuius mediocria initia, circà talum externum sinistri pedis me sentire significabam, quando proximas litteras ad te perscribebam, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, ad ἀκμὴν perueniret, declinare non potui; quantumvis cum Natura per varias vias, vti tunc innui, ab excrementitiis humoribus, ipsemet sese repurgaret, tum ego eo ipso die, puluere, qui constabat è *spec. Carycostin. puluer. diatartari Parac. & cremoris tartari* singulorum ℈.j. vterer, indeque octies largissimè serosas superfluitates deponerem. Cumque dolor nonnihil intenderetur, sequenti die idem medicamentum, sed in formam pillularem cum *syr. rosar. solut.* redactum, denuò sumpsi; verùm minori cum effectu: siquidem sexies duntaxat, & quidem parciùs aluum mouit. Quia verò defluxio alterum quoque pedem circà eamdem articulationem inuadebat, interpositis duobus diebus iisdem pilulis secundò vsus sum; quæ tamen vix quaternas sedes procurabant: Hinc à purgantium vsu planè abstinui, & non nisi emulsione refrigerante, cum calor febrilis me tantoperè affligeret, potaui: pedibus farinâ siligineâ, pro more hactenus mihi vsitato, saltem appositâ.

Quibus remediis vsus fuerit ad doloris præcautionem.

Topica remedia.

Dolores fuêre quidem sic satis tolerabiles, nec occupauêre tam strenuè, atque antehac, maiores pedum digitos: pedibus tamen me insistere non permiserunt per tres quasi septimanas: Genubus intereà saluis permanentibus. Moræ itaque pertæsus, & nescio, quâ tendinum & ligamentorum siccitate animaduersâ, cerotum tertiâ septimanâ mihi ordino, è pinguedine humanâ, & caninâ, oleo ceræ, & hyperici, puluere lumbricorum terrestrium præpar. & herbar. Chamæpith. cum s. q. Ceræ nouæ parandum. A cuius applicatione vtrumque pedem paulò meliùs mouere, ac cum quartâ septimanâ in prandio ac cœnâ exiguum vitrum vini Rhenani biberem, pedibus iterum paulisper insistere incipio, donec peractâ quartâ septimanâ (sic scil. efflagitantibus ægris nonnullis) in publicum vicissim, (quanquàm ægerrimè) prodeo. Pedes cum spongiâ vino decoctionis flor. sambuci, & lauendulæ imbutâ singulo manè ac vesperi lauari curaui. Tertia iam, dum hæc scribo, præterijt septimana, & tamen in viâ publicâ, sine claudicatione difficulter incedo: Reliquiæ vix planè discutientur, intrà vnam atque alteram hebdomadam.

Cerotum à cuius applicatione melius se habuit.

Pedum lotiones,

Cogito igitur de instituendâ quandoque pedum lotione, è decocto fol. betonicæ Chamæpithyos, rosarum rubr. adjecto sale communi. Ne verò calamitatibus meis quicquam deesset, ecce! alterâ ab egressu in publicum septimanâ, Ophthalmiâ corripior, per contagium proculdubio contractâ, dum duobus infantibus ex simili malo laborantibus, oculos attentiùs inspicio; quæ me etiam biduo domi detinuit. Vnius dememinisse non debeo; nempe in hoc meo decubitu (quæ in aliis fuerunt rarissimæ, & semper exacerbationem portenderunt,) me tentigines passum esse creberrimas, nunc Chamædryos decocto ex vini Rhenani, & aquæ eiusdem herbæ partibus æqualibus in B. M. parato, & s. q. sacchari candi dulcorato, vtor, vtinam cum sperato successu.

Ophthalmia corripitur.

Circà vini vsum ita me imposterum gerere constitui. Cum enim in totum ab eo ob ventriculi imbecillitatem, & diuturnam bibendi consuetudinem abstinere mihi non liceat; bibam id, & quidem Vngaricum, moderatè intrà prandium & cœnam: reliquas verò extrà hoc tempus. Amicorum & honoris causâ factas bibitiones per aliquod tempus suspendam; periculum facturus, an rariores ac mitiores inuasiones habiturus sim. Varia enim in diuersis locis bibere vina, incommodare non dubito; prætereà omnimodam vini abstinentiam, ætas ingrauescens non permittit, vtpote cum à Festo Michaëlis proximè decurso quadragesimum nonum, adeóque clinactericum, multis aliàs funestum, ingressus sim? Quod si igitur per totalem abstinentiam me ab Arthritide præseruare niterer, vt in aliud malum grauius, hydropem, cachexiam, vel simile deducerer, facilè fieri posset. Quod ipsum Comitem quendam Pratensem inter consilia pro ipsius Arthritide, cùm præseruandâ, tum curandâ, à diuersis tum temporis Medicis celeberrimis exarata, & per *Henricum Garetium Anno* 1592. publici iuris facta, *Petrus Burhesius Epistolâ* 19. diligenter monuit. Quippe vinum album, meracum, antiquum, & modicum, extrà fluxiones podagricas assumptum, optimum est nutrimentum: vrinas enim cit, cruditates concoquit, cibis commistum concoctionem adiuuat, alimentique per corpus distributionem, promouet.

Circa vini vsum quomodo se gerere constituerit.

Doringius totalem vini abstinentiam ferre non potest.

Vinum albũ extra fluxionis tempus, podagricis vtile.

Dominus Comes curabit sibi aduehi aliquot dolia hydromelitis *Lituanici*, quamprimùm via commodior reddetur. Promisit, se vnum mihi donaturum esse; Si promissis steterit, vini loco moderatè bibitum fortassis non oberit: Etsi enim ob hepatis calidiorem intemperiem verendum sit, ne bilescat: cum cibo tamen sumptum, non ita properè ad hepar transibit.

Hydromel calidius hepar habentibus noxium.

Accedo nunc ad litteras tuas, responsiones ad quasdam alias duas notas continentes. Et primam quidem à tartari spiritualisatione (vt sic loquar) quod attinet, vt vel maximè concedam, sal tartari fixum, à spiritu vini, maiori copia affuso, per destillationem repetitam reddi volatile, & forma spiritus simul per Alembicum rapi: idem tamen vel in vite ipsa, vel in corpore humano ad amussim fieri, quo certo argumento probabis? Eccur non mauis sali volatili, qui ipsimet terræ inhæret, quemque facto examine inuenies, omne illud verius adscribere, quàm entia citrà necessitatem multiplicare? quod ego salē terræ appello; num tu rectiùs tartarum nomines,

De vini tartaro Auctori respondet.

nomines, ipsemet facilè dignosces, si quæ tartari natura reuerà sit, accuratius dispicias. Nolo in tritis istis immorari.

Pisonis sententia de sero examinatur. 3. Vtrum *Carolo Pisoni* iniuriam facias in eo, quod serum putam, puramque aquam esse ipsum statuere, scripsisti, haud impeditè definiet is, qui inter seri essentiam, & existentiam distinxerit. Sanè essentiæ ratione ipsum, sicubi dixit, id dixisse, libenter largior; At si existentiam spectes, nego. Huc pertinent loca I. è *pag.* 6. II. è *pag.* 7. III. è *pag.* 15. Vbi in Theoremate expressè scribit, sero inesse (h. e. vt ego interpretor, ad seri constitutionem concurrere) commixtionem bilis excrementitiæ; Quin I V. *pag. seq.* hæc ipsissima leges verba: *Quia tamen lentor deteroriam vim requirit, quæ vis bili inest, quippe amara suâ naturâ, merito affunditur sero nonnihil bilis excrementitiæ.* Quod si itaque serum ratione istius vtilitatis & effectus consideres; numquid non affirmare forsan possis? *Pisonem* statuere, illud non tam existentiæ, quàm ipsiusmet essentiæ causâ simplicem aquam esse non posse. Vide igitur sis, num iustè iniustève te hâc in re monuerim? Opiniones tuas te nonnunquam præcipitare, nec satis exactè perpendere, me scripsisse recordor. Nec est, vt propterea mihi succenseas: vera enim me scripsisse, ipsemet facilè fateberis, si quàm crebrò, etiam publicè defensas, mutaueris, in memoriam tibi reuocaueris: exempla igitur (cum contra præsens sint institutum) addere nolo: præsertim cum te, ne idem fortè in *Tractatu de Athritide* committas, amicè præmonere voluerim. Quam præmonitionem, vt amicè item suscipias, oro. Famæ enim tuæ per ipsam consultum iui.

Spigelius circa Arthritidis essentiam reijcitur. 4. Redire per paroxysmos de essentiâ esse Arthritidis, credat *Spigelio*, qui volet, ego non credo. Si enim dolor, humor, & alia symptomata, Arthritidi familiaria in articulo appareant; eccur hunc affectum Arthritidis nomine insignire prohibear? Cui namque competit definitio, eidem & definitum. Quid? quod per paroxysmos recurrere, accidentalis, non essentialis sit morborum differentia. Vtrum aliqui dentur, qui semel tantùm podagrâ laborauerint? diligenti inquisitione & aliorum obseruatione doceri forsan poterimus. Promittunt certè nonnulli, nescio, quibus remedijs, in primo paroxysmo adhibitis, plenariam præseruationem. Et memini, me ante plures annos curasse viduam *D. Rhademanni*, hâc æstate in thermis *Hirschbergensibus* defunctam, ex articulari morbo tum laborantem, quæ credere item nolebat, se ex Arthritide decumbere, quandoquidem hactenus ab eâ libera vixerit, & non nisi ante annos quindecim simili malo correpta fuerit. Idem malum in iuuentute passus est, dum in Academiis vixit noster *D. Crentzmannus*: cuius catarrhi ad pectus nunc potissimùm decumbunt, cæteroquin ab Arthritide immunis.

Syrupi de pomis facultates. 5. Syrupum de pomis quomodo humectationis causâ, melancholicis exhiberi scripserim; non amplius memini. Debebas, vti aliàs etiam monui, cum tui textûs, tum meæ notæ verba apponere. Intereà vim penetrandi ipsi minimè denegauerim: vtra tamen qualitas in eo præpolleat, & quæ præcipuè in eius exhibitione attendatur? tute itidem cogitare poteris.

6. De horripilatione, quomodo ea intermedio capite fiat, scripsi nuper, causamque reddidi. Quam nisi sufficienter falsitatis coargueris, principium te petere dicam, quovsque potius materiæ tenuis è venis effusæ signum ipsam esse prætendis.

7. Germanicum dicterium nostris vsitatum, reuerà sic sonat *Ich esse vvas mir schmeckt, vnd leide vvas ich kan.* Vtrum rectius sit, *kan oder soll*? tecum non litigabo. Sed heus! quid sentis de hoc paradoxo *Sarckkirchiano*? cum enim nuper decumberem, & ipse tunc (nunc enim ἐν ἁγίοις) me visitaret, mouebat Quæstionem; Numquid crederem, Arthritidem esse contagiosam? Quod cum negarem, & meos canes, qui mecum cubant, saluos permanere, nec simile quid hactenus obseruatum esse, obiicerem: conabatur is contrarium his fundamentis confirmare.

Arthritis an morbus contagiosus.

Rationes id suadentes. 1. Sic communiter sentire *Schuidnicenses*; Illinc enim religionis causâ huc vicissim appulerat. 2. Dubium non esse, quin μίασμα aliquod effluat, siuè per insensilem transpirationem, siuè sudores Arthriticis non infrequentes. Ad quæ, cum regererem; loquendum quidem esse cum vulgo interdum, rectè statuente; sentiendum nihilominus cum doctis, qui hac in re ipsi omninò contrarij sint.

Doringij iudicium. 2. Nec omne μίασμα protinus contagiosum esse: inferebat, sibi suamet in proprio corpore ante biennium obseruarâ experientiâ attestari; Nimirum *Suidnicio* ad Nobilem quendam ex Arthritide decumbentem, euocatus erat, & dormituro lectisternia, quibus æger incubuerat, substrauerant: Manè igitur expertectus dolores podagricos sensit, ab iisque vix post alteram septimanam liberari potuit. Ergóne, inquiebam, *mi Sarckkirchi*; nulla alia istius paroxysmi causa subesse potuit: Nulla, ait, cum prius hoc malum nunquam passus fuerim, nec idem deinceps recurrerit. Non sufficit ista tua solitaria experientia, inquiebam; quæ te procul dubio Elencho causarum fallit. Sed agesis! comprehende scripto istud tuum paradoxum, vt id *Sennerto meo* diiudicandum transmittere valeam: Pollicitus quidem se id effectum daturum, morte tamen per apoplexiam (ruri existens) præeuntus id non præstitit. Cogita tu de hoc Themate diligentiùs, & peculiari problemate id enoda. Mihi satis est, quod occasionem de eo cogitandi, tibi suppeditauerim.

Rogâsti aliàs, vt si quæ vtilia haberem medicamenta, ea lectionibus tuis adderem. Facerem boni publici causâ libenter, si quæ singularia, & comprobata haberem. Quærere tamen hoc in loco ex te libet; quid de calcis viuæ spiritu à *Fr. Basilio Monacho* tantoperè celebrato, sentias? Eum ad tartari coagulati resolutionem multùm posse non dubitauerim. Sed modus præparandi paulò videtur esse difficilior: Vt etiam placet mixtura illa in *Halygraphia Doldemij parte* 4. *mihi pag.* 328. *& seqq.* Sub titulo Arcani tartari descripta: de quâ promittitur, quod podagram radicaliter tollat. Accepi non ita diu, & aliorum duorum remediorum antipodagricorum, sudoriferorum, formulas; de quorum altero dicitur, quod si guttarum 4. dosi è liquore conueniente podagrico ter propinetur, eum sine omnium virium iacturâ per duas, tresve septimanas sudaturum, vsque dum corpus depuratissimum factum sit: hac tamen cautelâ adhibitâ, quod corpus à crassioribus excrementis per alia Mercurialia prius liberandum sit.

Antidotus ad Arthritidem commendata. Quia tamen in corporis totius aduersus Arthritidem præmunitione maximum, (vti aliàs semel atque iterum scripsi) momentum situm est, placet antidotum, *Comiti Pratensi* à *Petro Burrhesio*, ceu præstantissimum, cùm præscriptum, tum commendatum, subjungere.

℞ *Aristoloch. rot. vera* ℥. viij.
Gentianæ ℥. iij.
Scordij veri,
Rad. pæoniæ,
Centaur. mai. an. ℥. ij.

Incidunt hæc, detrahunt à capite, aperiunt, præseruant à putrefactione & veneno: aperiunt sima & gibba hepatis, & splenem.

Thymi cretensis,
Dictamni cretici.

Hæc duo sunt capitalia.

Asplenij seu ceterach,
Eupatorij an. ℥. j.

Illud splenem respicit. Hoc hepar.

Stæchadis veræ,
Pulegij,
Hyssopi,
Betonicæ,
Baccarum lauri,
Ruthæ,
Saluiæ,
Hyperici, an. ʒ. vj.

Capitalia, pectoralia, neruica: ex quibus pulegium & hyssopus respiciunt etiam humorem melancholicum & aperiunt splenem.

Centaurij minor. ℥. j. ß.

Detrahit purgando, quæ incisa sunt.

Rad. Angelicæ.

Angelica confirmat & corrigit.

Asari,
Bryoniæ,
Polypodij, an. ʒ. x.

Hæc aperiunt, & purgant ventriculum per sputum modo quodam mirabili, admistis his præcedentibus.

Agarici ℥. j.
Gummi benzoini ℥. j.

Benzoin respicit cerebrum, fontem omnis catarrhi.

Acori,
Cinamomi, an. ℥. ß.

Acorum confortat neruos.

Ex omnibus tritis tenuissimè fiat Antidotus, cum syrup. de nuce moschat. q. s. Fit autem hic syrupus sic.

Syrupus nucis moschatæ. ℞ *Nucis moschat.* ℥. iij. macerentur in *vini optim. albi* ℔. ij. post addendo *sacchari* ℔. v. Coq. ad vini consumptionem; intercoq. adde *spicæ celticæ* M. ij. post cola, & seruetur ad vsum. Antidotus datur pondere ʒ. ij. superbibendo hyeme haustum vini: æstate seri lactis: deinde, si potest, ambulet.

Auctorem hortatur Doringius ad Tractatum de morbis mulierum, tum de morbis externis & venenis conscribendum. Institutum tuum *de non continuandis laboribus practicis* aperui Medicis nonnullis nostratibus. Nullus id probat. Sumque ipse in hâc sententiâ, si in eo perrexeris, famam tuam propterea non parùm periclitaturam. Et si priuatâ operâ *de morbis muliebribus Tractatum* elaborare cupis: cur eundem publicè perlegere nolis? Poteris nihilominus *Paralipomena* colligere ex Auctoribus qui tibi hactenus lecti non sunt. Si Deus vitam abruperit, (quod absit) priusquam totum opus practicum absolueris; nemo criminabitur: Scripserunt *de morbis internis* plurimi quoque ante te alij; non tamen passus es te à scribendi labore absterreri. Cur igitur ratio illa circà morbos externos & venena tantoperè te moueat? Perge itaque in eo, quem cæpisti, labore, & ipsum bono cum Deo eò vsque perduc, quò vita & valetudo permiserit: Ita enim gratæ poste

posteritati rectius inseruies. Ignosce ergo, quod *Commentarios Soceri nostri p. m. super Aphorismos Hippocratis*, nec dum miserim: cum nulli vsui sic tibi futuri sint, ipseque, an hoc Germaniæ statu edi possint, dubites.

Librum tuum tertium, si Senatui nostro inscripseris, gratum, meâ opinione, fuerit: Intereà tamen nihil hîc tibi præscriptum velim; sequere sanè, quod tibi commodissimum videbitur, consilium.

De VVincleri & Nymmanni altercationibus. D. *VVinclerus Nimicij* cum vxore, & filiolo viuit. Auidè, vt audio, in *Nymmanni* scriptum responsorium inquirit. Poterat equidem labore isto supersedere, etiam citrà rei medicæ dispendium. Vereor, ne à rebus, ad cauillos inter duos istos aduersarios, fiat transitus. Qui quantam laudem vtrique pariturus sit, dignoscere facilè potes.

Dn. Comitem quod attinet, valet ille cætera, exceptis pedibus, rectissimè, ac egregiè pinguescit: repetiturus thermarum *Herschbergensium* vsum futuro vere. Tantisper itaque hîc commoraturus est: in medicamentorum vsu palato nimis blandiri cupit. *De spiritu Cochleariæ & Buccabungæ ad Scorbutum.* Apportauit secum *Gorlicio* spiritum Cochleariæ & Buccabungæ, quo aliis admixto vti solet. Ait Pharmacopæum *Gorlicensem* gloriari, sese solum, & qui ab ipso edoctus sit, vestrum Pharmacopæum parandi rationem callere. Mihi fucus subesse videtur. Tam vinosus enim est iste spiritus, vt credam, vini spiritum plantis affusum, & ab iisdem destillatione abstractum esse: consentit mecum Pharmacopæus noster, *Dn. Petrus Callenbergius*, in Operationibus Chymicis, laudabiliter aliàs versatus. Quippe detinuit is in fermentatione Cochleariæ tantam quantitatem, quantam vix tribus taleris emas; spiritus tamen inde prolectus, tametsi multum olei continuerit, vini spiritum, perinde ac iste, non sapiuit, quoad vires plantæ nihilominus longè potentior. *Dn. Comes* dixit, & te modum latuisse; didicisse verò à vestro Pharmacopæo. Si secreto isto dignus sum: quæso, id proximè mecum communica. *De D. Comitis morbo.* Quoad pedes hactenus vndique consilia & à Magis, & à carnifice, & nescio, quâ non hominum fece, quæsiuit. Nunc remediis quibusdam à me propositis vtitur: quibus *Sebaldum Roblingum Consulem* quondam *Mariamontanum*, restitutum fuisse inter mea *MM. SS.* inueni. Deus parem largiatur euentum. *Dn. Comes* vult, vti intelligo, à te edi historiam sui morbi, & institutæ curationis: Onerauit itaque me, & *D. Pontanum* collatione Formularum remediorum à te præscriptorum & ab ipso vsurpatorum. Equidem ad assumptionem multò videtur fuisse pronior, & facilior, quàm nunc est.

Peruenit non ita pridem in manus meas formula pilularum, in quâ positi erant flores Mercurij ex tuo præscripto. *De floribus mercurij.* Ecquid isti flores sunt? Mercurius dulcis esse non possunt: quia dosis pilularum nimis exilis; summa nimirum gr. xv. Nec vitæ esse poterit: cum mirâ facilitate sine vomitu pilulæ purgare perhibeantur. Viuit in viciniâ Nobilis quidam Chymiæ per multos annos deditissimus, quique omnem decoxit substantiam; is breui pilulis quibusdam innotuit, mirâ clementiâ per diuersas vias operantibus. Scis, nos dudum de tali aliquo remedio fuisse sollicitos. Nullúmne hactenus adeptus es? Quod si quod habes, me quoque eius participem redde. Sed finio, & te cum tuis benè valere, ac saluere iubeo. Absoluebam Breslæ, die 12. Nouembr. Anno 1630.

EPISTOLA LV.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringium tamdiu Arthritide conflictari dolet, ipsique Chamedryos decocti vsum suadet.* 2. *Vini vsum probat, & Amicorum conuiuia & bibitiones dissuadet.* 3. *De hydromellitis vsu.* 4. *Doringio de Arthritidis causa & essentia breuiter respondet.* 5. *De calcis viuæ spiritu.* 6. *Quid deinceps facturus sit, mentem suam aperit.* 7. *De spiritibus Cochleariæ & Buccabungæ.* 8. *De floribus mercurij.* 9. *De Medici cuiusdam Francofurtensis scriptis in Auctorem.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTUS, D.

Auctor Doringio Chamedryos vsũ consulit. STe toties & tamdiu, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, Arthritide conflictari vehementer doleo: Omninò danda opera erit, vt per crebra interualla cumulatos in corpore humores euacues. Chamedryos decocti vsus, vt tibi multum prosit, opto. Ipse etiam tibi suadere volebam, nisi ipse eum tibi elegisses; cum à multis id vehementer commendari videam. Vini vsum non tibi planè interdico: Et ipse istâ ætate ita ei assueui, vt etsi Arthritide corriperer, vix tamen planè ab eo abstinere possem: Verùm vt *Vngaricum* bibas, non suaderem. *Vinum suadet.* Posses facilè aliud commodius inuenire; etsi chariùs. Sed cur sumtibus hîc parcas? Vt verò bibitiones Amicorum, & honoris causâ faciendas aliquandiu suspendas, non dissuadeo. Et ego iam istud animo voluo, quomodo me commodè ab iis conuiuiis abstraham: Video enim pro sæculi huius more in iis semper in valetudinem peccari. Et præcipuè bonâ diætâ & valetudinis curâ vtaris in isto climacterico, quem ingressus es, quemque vt feliciter absoluas, opto, omninò opus censeo.

Hydromellite cautè vtendum. Cum hydromelite *Lituanico*, si illud à *Dn. Comite* acceperis, cautè agas. Scio quidem illud Senis Romani: *Intus melle, foris oleo*, nec ignoro, in *Poloniâ*, in magno vsu esse: sed scio etiam non assuetis facilè hepar calefacere, & febres accendere, poteris eius periculum facere.

De controuersiis illis de Arthritide Quæstionibus breuis ero; cum Tabellarium diu detinere nolim, & mihi in *Lusatiam* abeundum sit. Perpendam verò ea quæ mones diligenter, & veritatem, quantum potero in hac humani ingenij imbecillitate sequar. Paucâ saltem repono. *Doringio de Arthritidis causa & essentia respondet.* Salem terræ libenter causam Arthritidis esse agnosco, sed an non etiam tartarum appellari possit, & an non tartaro etiam insit, & an non is ipse sal, nunc fixior, nunc volatilior sit, & an non in vite, & vino, imò in corpore humano volatilior fiat, consideres velim. Non solùm *Spigelius*, sed plerique, quos legi Authores, tribuunt hoc Arthritidi, vt proprium, per interualla recurrere. Et omninò inquisitione dignum; An dentur verè podagrici, qui semel tantùm podagrâ laborarunt. Et sit sanè dari: tamen & tertiana febris interdum vel sudoriferis, vel purgantibus auerti potest, vt tertio die non redeat. Ob admonitionem illam non succenseo: Sed quod ego, & alij etiam non semper veritatem, quam quærimus, assequimur, non semper causa est præcipitantia, sed sæpè, vt in proximis litteris scripsi, ingenij humani imbecillitas. *Ingenij humani imbecillitas.* Et erramus, non minùs in iis, quæ diu cogitamus & ruminamus quàm in iis, quæ subitò effundimus. *Sackkirchianum* paradoxum de Arthritide contagiosâ vix attingam. Pro parte enim affirmatiua nullam video rationem probabilem; nisi forsan ad illud meum paradoxon de causâ in ipsis articulis latente confugerem?

Quæ Chymici de Arcano tartari, & spiritu calcis viuæ prædicent, scio. Sed an promissis satisfecerint, dubito. Negare enim nolo, cum ea expertus non sim: Et est omninò operosa & difficilis spir. calcis operatio. *Calcis viuæ spiritus an tutò exhiberi possit.* Dubito verò & de isto, an ita tutò exhiberi possit spiritus calcis viuæ. Est enim summa vis corrodendi, & si sine dolore, in eâ, vt vel cauteria potentialia è lixiuio calcis viuæ parata testantur, quæ cutem sine omni dolore, intrà horæ spatium mortificant: Metuo ergò, ne & visceribus simile quid accidat. Mallem verò reliquorum duorum remediorum Antipodagricorum sudoriferorum formulas mihi communicasses, quàm illud *Bruhesij*; cum consilia illa ipse etiam habeam. Est illa ex antiquorum medicamentis concinnata: quid præstiterit incertum.

Institutum meum quod attinet, facilius est, in hac re consulere, quàm id quod consulitur, exsequi. Non otiabor quidem, & quantùm potero, in reliquis progrediar. Et quidem cum nouo anno, quem Deus faustum largiatur, ad morbos mulierum me accingam: qui vbi fuerint absoluti, posteà quid facto amplius opus sit, dispiciam. *Quid deinceps facturus sit, Doringio mẽtem suam aperit.* Interim cum libros hosce tres absoluerim, properandum fuerit, nec, quod fateor, pro voto omnia elaborare potuerim, rem & necessariam, & vtilem me facturum puto, si recentiores quosdam adhuc perlegam, & cum meis conferam. Iubes vt per otium *Paralipomena* illa colligam. Sed vbi illud otium? si priuatâ operâ morbos mulierum elaborare, publicas Lectiones & quidem ad ordinarium numerum concipere, ægrorum visitationibus, & aliis negotiis vacare debeo. Ergò quomodo *Soceri nostri p. m. Commentarios* mihi nulli vsui futuros putas, eos maximo vsui mihi futuros puto; dum eorum opera à Lectionibus publicis quasi vacationem (quæ certè istâ ætate & viribus mihi necessaria esset, quamque, vt spero, mihi non inuidebis) habere potero, vt posteà cogitationes distrahere opus non sit: sed totus in reliquis libris absoluendis esse possim, & quidem sine properatione. Nam si iidem, qui restant Libri, etiam publicarum Lectionum materia esse debebunt, neque ex meo, multò minùs aliorum voto eos absoluere potero; cum sæpè, vt diebus Lectionibus destinatis habeantur Lectiones, festinandum sit; neque omnia satis perpendere liceat. Lectionum hactenus habitarum, quæ his tribus libris deberent materiam, alia fuit ratio; cum plerasque bis habere licuerit: Itaque si in hac re labore me aliquo subleuare, & publico per me inseruire vis, rogo, vt vel per Petrum nostrum, quem venturum ad vos speramus, vel ad Nundinas proximas *Lipsenses* mihi istos *commentarios* mittas. Si reliquos, quorum mentionem iniecisti, etiam communicare vis, rem quoque gratam facies. Senatui vestro librum hunc dedicabo. Et quia patria nostra semper Medicorum fuit feracissima, in præfatione eorum mentionem faciam,

faciam, quâ de re per Lipsensem Tabellarium antè octiduum ad te scripsi & rogavi, vt Catalogum Medicorum *Vratislaviâ* oriundorum secundùm tempora, quibus vixerunt, mihi communices. Si placet, vt viuos etiam siue *Vratislaviæ*, siue alibi viuant, inseram, eorum itidem catalogum, & quidem quod puto commodissimum, secundùm ætatem eorum, communica, & per Postam *Lipsensem*, si nulla alia dabitur occasio, ad me mitte.

Quod metuis, ne *VVinckleri* & *Nymmanni* controuersia in altercationem abeat, idem & ego metuo. Absoluit suam Apologiam *Nymmannus*, quæ, vt audio, satis est aculeata: sed qui in eam excudendam sumtus faciat, neminem adhuc inuenire potuit.

Dn. Comitem quod attinet, quia omnia sese benè habent, exceptis pedibus, omninò rectè faciet, si *Hirschbergensibus* thermis proximo vere iterum vtatur. Fateor ipse, iam eum esse delicatiorem in sumendis medicamentis, quàm primò. Formulas à me præscriptas edi petit. Verùm an id facturus sim, valdè dubito, (quod tamen vt ipsi aperias non opus est) consilium tamen tuum expeto. Habeo enim magis necessaria, quæ agam, quàm ista. Prætereà multa sunt præscripta, quæ ille non vsurpauit, contrà multa etiam vsurpata, quorum formulæ hîc non exstant, & hisce alia etiam ad mixta fuerunt, quorum omnium, vt & aliarum circumstantiarum, quæ ad editionem necessariæ essent, memoria mihi amplius non suppetit.

De spiritibus Cochleariæ & Buccabungæ.

Spiritus illos Cochleariæ & Buccabungæ quod attinet, planè credas velim, nihil spiritus vini additum esse: Et cur non credas, cum ex rosis, & aliis plantis æquè potens spiritus eliciatur? E ligno guajaco eodem modo parari potest. Res, vt mihi quidem Pharmacopæus noster, qui ante semestro mortuus est, aperuit, & quantum hactenus ipse experiri potui, tota in fermentatione (ne & te hoc artificium celem) sita est, sed eâ diligenti. Absoluitur ferè in plantis illis triduo; etsi certum tempus præfiniri non possit, sed sufficiens fermentatio odore exploranda sit, quæ vt tam breui tempore absoluatur, aliquid fermenti addendum: Sed quia adhuc de vnâ re dubito, cum Deo, tempore verno faciam amplius hâc in re periculum, & quicquid expertus fuero, tecum communicabo.

De floribus Mercurij.

Flores Mercurij quis præscripserit, equidem nescio; sed fuerunt proculdubio flores Mercurij argentei *in Institut. p. 1435.* descripti. Fuerunt in magno vsu ante aliquot annos *Halæ*, vt etiam infantibus darentur: sed omnia illa purgantia Mercurialia mihi plerumque suspecta sunt, & non nisi in certis morbis vsurpanda videntur: Terrentque me vestigia aliorum. Et memini ante annum à Circumforaneo quodam Oculistâ, hîc Mercurio ciuem necatum; saliuationes & symptomata, qualia tibi ex vsu Mercurij dulcis, primò accedebant quibus posteà alia accesserunt, vt, etsi per dimidium annum adhuc viueret, ipsi moriendum fuerit.

Omnia Mercurialia purgantia Auctori suspecta.

Vt ad meum institutum redeam, hoc narrare oblitus fueram; è quo facilè intelliges omninò de aliquo otio, & vacatione quasi à Lectionibus publicis me sollicitum esse debere. Scripsit nuper ad me quidam Medicus *Francofurtensis*, scriptum contrà me (vt intelligo contrà Chymica) adornasse, & *Francofurtum*, vt typis exprimeretur, ad *Schonvvetterum* misisse *D. Ioh. Freitag*. Fuit is olim Professor *Helmstadiensis*, nunc est Episcopi *Osnaburgensis* illius Reformatoris in *Saxoniâ* inferiore Medicus. Defecit & is ad Pontificios, vt populares eius referunt, & ex *præfatione Auroræ Medicorum* videre est. Iam ante annos 16. meam *de morbis totius substantiæ* sententiam suggillauit *in noctibus Medicis*: Nisi melioribus argumentis me oppugnabit, quàm ibi, parùm ab eo mihi metuo. Vbi scriptum videro, cogitabo, an responso dignum sit. Est vt animaduerto μεγαλόδοξος & φίλαυτος: in *præfatione Auroræ Medicorum* grauissimam illam controuersiam *de purgatione in morborum principiis* vno ictu, quasi nodum Gordium, soluere conatur. Quid tibi de eâ solutione videtur? sed properat Tabellarius. Hæc festino calamo scripsi. Benè vale cum tuâ, & à nobis salue. VVittebergæ, die 10. Nouembr. Anno 1630.

De Medici cuiusdam Francofurtensis scriptis contra Auctorem.

EPISTOLA LVI.

PERIOCHE.

1. *Inter Fernelium & Burhesium controuersia de Arthritidis generatione.* 2. *Doringius suam de eodem affectu sententiam confirmat; & objectiones diluit.* 3. *De sale terræ & tartaro.* 4. *De tartaro vini & cæteris vegetabilibus in eodem solo natis.* 5. *Vinum quâ vinum an Arthritidis causa.* 6. *Instantiæ de febre tertiana pro essentiâ Arthritidis stabiliendâ respondet.* 7. *Antipodagricorum sudoriferorum formula.* 8. *Quid sentiat de instituto Auctoris de mutanda lectionum publicarum materia.* 9. *A cæptis ob emergentes aduersarios non desistendum, Auctorem monet.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

SQuo, tu meas, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, à Cursore *Dn. Comitis* accepisti, eodem, vel postero ad minimum die tuas ego accepi. Misi autem cum illo, & reliqua *Tractatus* tui capita, Notis quibusdam hinc inde iterum aucta, & responsionem ad binas illas tuas litteras. Nolim verò eam ita accipias, quasi datâ saltem operâ tibi contradicam, & mea pertinaciter sine causâ defendam. Habes enim meas litteras, & rationes. Si aliis Medicis legendas, & cum tuis meditationibus conferendas, ac sine affectu, vel præconceptâ opinione censendas, mittere volueris, non repugnabo. Nec ægrè feram, si vel maximè causâ cadam, dummodò nihil amori detur: Quin imò decreui concertationes istas literarias, de hoc themate inter nos hactenus institutas, ipsemet dehinc, bono cum Deo, cum cæteris, (quorum antehàc memini) publici iuris facere, & Lectori de nostris Controuersiis iudicium permittere. Et illam sanè de Arthritidis generatione, quod spectat, mouit ipsam ipsimet *Fernelio Burhesius*, vt videre est *in Consiliis* per *Garetium* editis, cum *in Annotationibus super Epistolam Fernelij lit. B. p. 27.* tum in peculiari Epistolâ ad *Fernelium* directâ, quæ ibidem est in ordine *quinta*. Quid responsi à *Fernelio* acceperit, inuenies ibidem *Epistolâ sextâ*. Quanquam verò & ipse respondendi, vel instandi labore, facilè supersedere potuissem; nonnulla tamen adhuc istâ vice addere placuit. Et primò quidem, cum syllogismum à me tibi oppositum totum concedas; mirari satis nequeo, quod ipsum ad Arthritidem nihil pertinere infers; eò, quod non solùm *Adriani Spigelij*, & *Campolongi*, sed & *Rondeletij*, aliorumque plurimorum testimonio, imò experientiâ teste, non semper illa symptomata circa caput, quæ mihi accidunt, appareant. Considera, quæso, diligenter, quæ nunc scribam. Cum enim ego ex symptomatibus capiti propriis arguerem, defluxionis initium, primi insultus in capite consistere; tunc tu obiiciebas exemplum febrium in quibus eadem symptomata quidem deprehendantur, non tamen in capite, sed venis, ipsorum causa hæreat.

Inter Fernelium & Burhesium controuersia de Arthritidis generatione.

Doringius suam de Arthritide sententiam confirmat.

Huic itaque tuæ assertioni meum opposui syllogismum, quem cum modò concedas; quomodo de Arthritide & ipso erysipelate, eum negare possis, non video. Vbi enim similia adsunt symptomata; ibi necessariò similes etiam adsunt causæ. Subsume iam, & videbis quæ conclusio inde emersura sit. Maior itaque ex tuâ concessione vera est: Nec minor falsa esse potest; cum disertè scribas, symptomata mihi familiaria non semper aliis accidere. Sic ergo colligo. Si dicta symptomata aliis non semper. Ergo aliquando accidunt: At si aliquando adsunt. Ergo eatenus etiam easdem causas, quas in febribus, habebunt. Nec refert, quod hactenus nuspiam legeris, talia à capite proximè prouenire. Quasi verò dies diem non doceat, & nobis noui quid inueniendi omnis facultas præcepta sit. Deinde, ne, per te, pro merè litigante habear, & tantorum Medicorum Auctoritatem penitùs floccipendere, ipsamque contrariam experientiam (si quæ fortè vel fuit, vel futura est) prorsus reiicere velle videar: age! concedam sanè tibi. 1. Interdum dicta multoties symptomata non apparere, & 2. Arthritidis causam proximè è venis capillaribus in articulum aliquem desinentibus, aliquando effundi: opinio tamen tua nec dum simpliciter stabit: siquidem 1. particularis duntaxat erit, & 2. disiunctiuè proponenda, vt scilicet Arthritis nunc intermedio capite, nunc immediatè è venis, materiâ effusâ, oriatur. Vtra opinio, tuáne, vel mea, (hoc enim tertio loco vel minimè prætereundum est) plus commodi, siue ad præseruationem, siue ad curationem, adferat? tutè ex prædictis facilè æstimare potes. Vtraque nimirum pari passu ambulat, & remedia vtrique sunt communia: Nec me tangit objectio à pilulis meis petita; Perpende enim ipsarum examen, & deprehendes liquidò, me eas non ad venas tantùm, sed & caput, & ventriculum, & hepar, & artus ipsos, direxisse. Et si serum in venis absumatur: an non putabis idipsum in capite etiam absumptum iri? Quæ prætereà de vesicatoriorum, & setaceorum vsu, in medium adfers, vtrique si à capite fiat defluxio, locum suum habere possunt: id quod neminem culpaturum esse confido.

Obiectiones diluit.

Vesicatoriorum & setaceorum vsus in Arthritide.

Atque hæc sunt, quæ pro complemento quasi meæ opinionis nunc addere placuit.

Tu ea, rogo, priusquam exquisitius, ponderaueris, damnare noli. Sed, sicubi errasse deprehensus fuero, errorem monstra, & euelle. Meliora enim monstranti lubentissimè cedam.

De sale terræ & tartaro.

Discrepantiam nostram ob salem terræ, & tartarum quod

attinet, facilè ea componi posse videtur: si inter propriam & impropriam vocis significationem, aut inter partem constituentem, & totum compositum distinguamus. Nimirùm sal terræ propriè & originaliter; Tartarum verò impropriè, & quatenus iam in mixtis, siue animata ea sint, siuè inanimata, reperitur, appellatur: estque hoc posteriore respectu ille huius pars constituens: siquidem præter salem, terra quædam mucilaginosa & limosa ad tartari complementum concurrit.

De tartaro vini & cæteris vegetabilibus in eodem solo natis.

Quibus fundamentis adstruxerim, vegetabilia in eodem solo nata & ipsa esse tartarea, in litteris die 16. Septembr. a me exaratis reperies. Hoc in loco istud solummodò pro sententiæ meæ illustratione qualicunque addo; nempè me sic statuere, plantas eodem in solo crescentes proportionaliter pro cuiuscunque naturâ & indigentiâ, alimentum è terrâ sugere, quod si (vt tuo termino vtar) sit tartareum, plantam vtique ipsam vnamquamque dehinc pro suo modulo (cum id penitus corrigere ac subigere non possit) tartareum illud retinere, & si pro alimento iterum ab animante assumatur, idem animanti communicare, & tartareis excrementis materiam suppeditare. Vera hæc esse, illud docere potest, quod multi etiam aquæ potores ab Arthritide non sint immunes. Quodque plus tartari vinum, quàm aliæ plantæ possidere videntur; causam in eo potissimùm sitam esse puto, quod in cæteris non ita simus oculati, & negligentiùs ad ea attendimus. Lætius, tristiusve in vno, quàm alio loco, plantas, ipsasque vites crescere, concessi in eâdem Epistolâ, ibidemque ad Auctoritatem *Hippocratis* (vel quisquis illius dicti auctor fuerit) etiam respondi. Sed transeant ista leviuscula. Maioris momenti sunt illa, quæ vini vsum concernunt. Verissimè autem scribis, quod multi potatores non fiant Arthritici, & multi vinum diu innoxiè bibant, antequam fiant podagrici, ob viscerum robur fieri. Hoc enim est, quod ego toties inculcaui: videlicet non vinum, quâ vinum, simpliciter, vt Arthritidis causam esse accusandum, sed quâ propter viscerum concoctricium imbecillitatem in eo detentum tartareum illud excrementum rectè domari, & extrà corpus deturbari nequit. Quod cum affirmo, illa cætera tamen, quæ mihi attribuere videris, non assero: quod nimirum: 1. Idem cibus & potus aliis, qui tanto robore non valent, sit permittendus: 2. Potationes à Medicis probandæ, & 3. Cibi, qui infantibus, & adolescentibus permittuntur, senibus concedendi. Conclusiones enim istæ planè præter mentem meam efformantur; & ex meis præmissis neutiquàm colligi possunt. Tantùm igitur ad Epistolam per Christophorum missam. Quam *Domini Comitis* Cursor, nudiùs tertiùs attulit, operosâ responsione, quoad Medicinalia hactenùs inter nos agitata non indiget; cùm nunc de plerisque nobis inuicem conueniat. Vinum autem *Vngaricum* mihi assueto, quod dissuades, nescio, an satis commodè facias? quandoquidem à consuetis ad inconsueta periculosus sit transitus. Qualia verò eligere debeam, non addis, profectò *Muscatellinum, Maluaticum* & *Hispanica* nimis sunt penetrantia; *Italica* contrà huc aduehi solita nimis debilia, & aquosa: *Rhenana* ferè importari desierunt, raróque bona & syncera habentur. Circà hydromelitis vsum (dummodò eo potitus fuero) ita me geram, vt videam an mihi profuturum, vel obfuturum sit? Inprimis verò hoc climacterico valetudinem diligentiùs curabo; cum manifestè deprehendam, me vires proximo decubitu detritas, nondum planè recuperasse. Chamædryos decocti hactenus exhausi vltrà mensuras sex nostrates: exhausturus adhuc alias tres, & deinde quieturus vsque ad subsequens vernale tempus: Intereà euacuationes non negligam. Deus speratum largiatur successum.

Vinum quâ vinum an Arthritidis causa.

Cur Vngaricum vinum præ cæteris eligat.

Quæ de sale terræ, & tartaro moues, ad ea ex parte è superioribus patet responsio; vtpote, primò, quomodo ille tartarus dici mereatur. & 2. An non tartaro etiam insit? Quod verò tertio loco adiicis; An non is ipse terræ sal nunc fixior, nunc volatilior sit (idipsum me in Notâ quâdam expressè asseuerasse memini: Inuenies etiam de eo aliquid, tam in proximus, quàm præcedentibus litteris. An non in vite, & vino imò in corpore humano idem volatilior fiat? considerare me iubes: sanè nullam alterationem ipsum pati, quî dicere ausim? Inde tamen non sequitur, omnem volatilitatem cùm in vite & vino, tum ipso tandem corpore humano eum acquisiuisse: proculdubio autem multò maximam partem ipsa terra communicauit. Reuoca terram ad examen, & veritatem ex αὐτοψίᾳ hauries. Ob *Spigelij* & asseclarum opinionem tecum acerbè non contendam; cum parùm referat, quam sequaris: Prouoco ego ad ea, quæ nuper scripsi. Instantia tua de febre tertianâ, quæ interdum vel sudoriferis, vel purgantibus, auerti possit, vt tertio die non redeat: nescio, vtrum tuam opinionem magis oppugnet, quàm propugnet? Quî enim tertianam appellabis? si non recurrat tertio die: At tertianæ habet symptomata, inquies. Equidem febres, multa inuicem habent communia, vt proinde ex primo insultu nihil ferè certi concludere possis. Et dem forsan tibi febrem, nisi materia per competentia remedia fuisset abacta, futuram fuisse tertianam: quid verò hoc ad Arthritidem? vt necessariò concedere cogar, de essentiâ esse Arthritidis, redire per paroxysmos. Rationes meæ nuper allatæ persuadent mihi longè aliud; Nec iuuabit te, si vel maximè inter essentiale constituens & consequens, distinguas: quod te facere velle & posse, exeo conicio, quod non solùm *Spigelium*, sed plerosque, quos legeris Auctores, hoc, vt proprium, Arthritidi tribuere scribis, vt per interualla recurrat. At quæsierim ego: 1. Vtrum ista distinctio in accidentibus etiam locum commodè habeat? sed nolo de hac re nullius (quantùm mihi quidem videtur) in praxi ipsâ vsus prolixius philosophari.

Sal terræ an in vino & in corpore humano volatilior fiat.

Auctoris instantia de febre tertiana nihil probat.

Quid sentiat de Sarckkirchiani paradoxo.

Circà *Sarckkirchianum* paradoxum facias per me licet, quodcunque allubescet. Si ita sit ad præseruationem fortassis nonnihil conferet. An verò ex tuo paradoxo pro istius confirmatione, rationem eruere possis probabilem ego haud video: cum 1. incertum per æquè incertum probare velle, cum careat reprehensione, & 2. μίασμα contagiosum non tantùm ex articulo aliquo peculiari, sed vniuerso corpore, sudoribus vel diffluente, vel madente solùm, exhalare posse videatur. Quæ omnia tute diligentiùs perpendes.

Quid de calcis viuæ spiritu.

De spiritu calcis viuæ facilè me assentientem habes; nisi fortè alia ratio sit eius intrà corpus exhibiti & foris applicati; quâ ratione aliàs responderi solet spiritus vitrioli, sulphur. salis, & similium causticorum osoribus, & obtrectatoribus. Vehiculum etiam vim causticam haud dubiè corrigere poterit.

Antipodagricorum sudoriferorum formula.

Duorum illorum remediorum antipodagricorum sudoriferorum formulas en cape! Prima sic habet.

℞. *Tartari* ℔. j. Imbibe cum vrinâ pueri vinum bibentis; Exsicca donec ponderet ℥. xv. adde *fulignis* ℔. ß. *nitri* ℥. iij. *salis* ℥. j. M. destilla spiritum. Huius ℔. j. funde super *stercor. Columbarum* ℔. ß. *silicum contusorum* ℔. j. *CC. rasi* ℔. ß. *boli Armeni* ℔. j. ß. M. destilla denuò, habebis spiritum diaphoreticum, resoluentem omnem tartarum podagricum, calculos, obstructionem: præsertim verò sal illud volatile, quod est causa podagræ, per sudores eliminat.

Altera talis est. ℞. Vitrioli ☽ ℥. iij. vitrioli ☉ ℥. j. M. Affunde spiritum aceti destillati, extrahe, vt omne soluatur abstrahe ad siccitatem: siccum destilla ex retortâ; & prodibit spiritus albus. Hunc affunde fecibus, & fiet coloris ruberrimi. Atque hoc est illud remedium, cuius dosin & vires nuper tetigi.

Institutum Auctoris de mutanda publicarum lectionum materia Doringio non probatur.

Institutum tuum, de mutandâ Lectionum publicarum materiâ, nemo, crede certò, mecum probabit. Et quomodo istâ ratione laborum aliquod compendium habiturus sis, ego equidem non video. Cùm enim commentarios, *Soceri* commentariis te vnius atque alterius è recentioribus adjecturum esse hactenus semel atque iterum scripseris; labore id haud carebit cùm legendi, tùm lectiones concipiendi. Taceo, quod animus diuersis laboribus distrahatur; qui si vni tantùm inhæreas, potius contraheretur. Quin iuuare te poterunt & hîc studiosi in colligendis aduersariis, quæ tamen posteà in ordinem minore labore rediges, & tuo stylo expolies. Idem in *Paralipomenon* excerptione ab iisdem commodè item præstari poterit. Nec aduersarius tibi nouiter emergens cæptam telam interrumpere compellet: Poteris enim vicariâ, vel generi tui, vel *D. VVincleri*, nunc vidui, vel alterius alicuius ad hoc negotium apti, (qualem sine dubio haud difficulter nancisceris) operâ vti. Et ego si tuo essem loco, idem vtique facerem, nec permitterem, me à magis necessariis meditationibus per talem interpellatorem, auocari. Seriò hæc scribo, *mi Dn. Affinis*. Absit verò, vt eò ista interpreteris, quod vacationem aliquam à laboribus tibi inuideam: Nam eam isthoc meo consilio vnicè cupio promotam. Idem tibi persuadeas de commodo publico: Sed ne vllam culpam vel leuiculam etiam mihi imputare possis; age! transmittam tibi dictos Commentarios: verùm non prios, sed vtendos duntaxat, & describendos. Volo enim vt αὐτόγραφον, quantùm fieri poterit, ocyssimè ad me redeat. Causas scripsi aliàs.

Mitto nunc, quem rogasti, Medicorum *Vratislauiâ* oriundorum, & vitâ functorum Catalogum, manu *D. Casp. Conradi* (qui multam tibi suo nomine salutem nunciari petiit,) descriptum. An omnium meminisse velis tuo arbitrio relinquo. Viventium Catalogum texere nolui: cum ij in omnium propè sint conspectu, vel memoriâ. Ad residua tuarum litterarum capita respondebo primâ occasione. Iam enim præter omnem expectationem abitum maturat Tabellarius. Bene vale, & à nobis salue. Dabam Breslæ, die 7. Decembr. Anno 1630.

EPISTOLA LVII.

PERIOCHE.

1. *De D. Comitis statu.* 2. *De Buccabunga & Cochleariæ spiritibus.* 3. *De floribus Mercurij, & cæteris Mercurialibus purgantibus.* 4. *De purgatione in morborum principiis.*

DANIELI

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

De D.Comitis statu

S *Dn.Comes* in antiquo adhuc statu est. Nescio an pedes ad officium pristinum redituri sint? quicquid etiam auxilij fortè adhibiturus, aut Consilij (ad quod dicendum in crastinum *D.Conradum*, & *Pillgramum* vocari iussit) exquisiturus erit. Nec video, quomodo cũ honore tuo Formulas ipsi præscriptas edere possis, nõ tàm ob causas à temet recensitas, quàm distorsionem pedum, & manuum πάχεσι restitantem. Sollicitat me crebrò de Medico. Sed vbi talem inveniã? qualem ipse cupit. Nolim etiam cuipiam laboriosè, vt prouinciam istam suscipiat, persuadere. Spirituum Cochleariæ & Beccabũgæ præparationem credam intereà, dum reipsâ eam succedere videro. Fermentationis beneficio ipsam absolui, quî negem? sed non successit nostro Pharmacopæo. Quæ verò illa res est, de qua te adhuc dubitare, & verno tempore in ea amplius periculum facturum esse scribis? Floribus illis Mercurij argenteis vsúsne es aliquãdo? Imò verò quo successu *Halæ*, & à quibus vsurpati? Proculdubio nõ infelici, cum & Infantibus dati fuerint. Quod tu de Oculistâ circumforaneo mones: idem antè plures annos hîc etiam accidit, cuius historiam me tum temporis ad te perscripsisse, memini. Æquũ erat, severiùs in tales homines nequam animaduertere: præsertim in Academiis, quarũ conniventiâ deinceps abutuntur, & alibi de facultate ibidem sibi permissa gloriãtur, atque ita imperitiores promptiùs decipiũt. Quia verò Mercurialia remedia, & quidem non immeritò, tibi suspecta sunt: An non Antimoniale aliquod habes? cui tutò fidere possis. Quæris, quid mihi videatur de solutione grauissimæ illius Controuersiæ de purgatione in Morborum principiis? quam in præfatione super *Auroram Medicorum* in medium attulit *Ioh. Freitagius*. Sententiæ ipsius neruus in eo mihi consistere videtur; purgandũ esse in principio non tantùm, quando materia turget, sed etiam, si ea ipsius sit indoles, vt citiùs, quàm maturescat, & naturæ dominium recipiat, ægrum vitę possessione deiiciat, & animâ exsuat: Negotium autem omne exemplo Febriũ malignarum declarat, & rem acu se tetigisse opinatur, si dicat in iis, quæ à priuato humorum vitio, & morboso apparatu, citrà extrinsecùs haustum seminarium; vndecunq; etiam istud procedat, oriuntur, æquum omninò esse, maioribus vacuationum præsidiis humorem adulteratum, & propria malitia intoxicatum continuò auerruncare, & foràs nulla expectata concoctione proiicere: quod reliquum est à virore, quantum res patitur, vindicare, ad symmetriam reducere, & quæ intaminata sunt, tueri. Quasi verò. 1. præter materiæ prauitatem, quæ omnem respuit coctionẽ non alia dentur humorum vitia, quæ sui repentinam ablationem requirant: de quibus tu abundè tractasti cùm *Institutionum l.5.part.2.sect.1.c.6.* tum *de Febribus l.2.c.6.* sub Titulo, *de purgatione*. 2. Febres ipsæ malignæ è priuato humorum vitio, oriundæ, eiusdem planè indolis sint, & conditionis, & quoad locum, in quo consistit iste apparatus; & quoad malignitatem ipsam.

De Beccabũga & Cochleariæ spiritibus.

De Chymicis Impostoribus.

De purgatione in morborũ principiis.

Quoad locum quidẽ in eo variant, vt apparatus ille, vel in primis viis, vel in ipsis venis; & vasis maioribus hęreat: quoad malignitatem verò, quod ea modò maior, modò minor existat. Quis iã vtrobiq; purgantia, & quidẽ in principio, ex æquo vtilia esse posse, cuipiã sanioris iudicij, & in artis operibus mediocriter saltem versato facilè persuadeat? Profectò nisi hæc quispiam accuratè internoscat (verba sunt ipsiusmet *Freitagij*) & in curãdi munere ob oculos posita ritè sequatur, *Plutonis* granaria amplissimâ messe suffarcinabit, multosque qui exitiũ certâ curatione enauigare, & elabi potuissent, Libitinæ consecrabit. 3. Protinus maioribus vacuationum præsidiis vti necesse sit. Quantoperè enim istiusmodi rebus vires atterantur, (quas tamen in malignis semper conseruare decet) & malignitas efferacior reddatur, publica loquitur experiẽtia. Nolo igitur plura aduersus istam sententiam scribere: Illa tantùm in memóriam tibi reuocare placet, quæ olim de sudoriferorum in primâ Febrium non malignarum duntaxat, & continuarum, sed & benignarum, & intermittẽtium felici exhibitione & successu ad te perscripsi in tribus Epistolis: quarũ prima Anno 1622. die 19 Aprilis, altera eiusdem anni diem S. Iohannis profestum; tertia diem 7. Octobr. eiusdem quoque nnni subsignatum continet.

Mitto hîc, quos hactenus tàm anxiè desiderasti *Soceri nostri super Aphorismos commentarios*; describendos scilicet & dein certò remittendos. Persto tamen in mea priore sententia, & iterum suadeo, ne à cæpto & continuato hactenus labore desistas.

Ita nimirum sentiunt, & optant plures Medici alij: quorum sententiis, & votis te pro virili parere decebit. Benè vale & à nobis salue. Dabam Bresłæ die 17. Decembr. Anno 1630.

EPISTOLA LIVII.

PERIOCHE.

1. *Horstius Doringium hortatur vt Discursum de pilulis suis Antipodagricis & consilia pro Arthritide prælo subiiciat.* 2. *De Diagridij cum sulfuris fumo præparatione.* 3. *De Aquis acidulis Vlmensibus & vtendi ratione.*

D. MICHAELI DORINGIO,

GREGORIUS HORSTIUS, D.

S Magno desiderio te meas expectasse hactenus ex datis tuis 19. Decembr. præcedentis anni, quas hodiè rectè mihi traditas fuisse, scias, *Cl.Doringi, Amice integerrime*, lubẽs audio: Sic enim confirmor, mei penes Te memoriam nõdum obliteratam esse. De *Dn.D.Lucâ Gillero* nihil hactenùs vidi, quanquam *Cl, Dn.D.Freitagius*, tum etiam *Dn. D.Paulus Clauss* olim *VVitteberga* nobis familiaris, litteris suis interdum è *Ratisbonâ* mecum loquantur. Discursum istum de pillulis tuis antipodagricis cum consiliis Arthriticis noli diutius tibi retinere; sed in gratiam boni publici prælo subiice: sic enim immortalitatem nominis tui magis augebis. Doleo quod exacerbationes aliquoties passus sis hactenus, quo ad dolores istos arthriticos; cũ hac ratione nõ tibi tantùm; sed etiã ægris tuis deesse cogaris. Ego Deo gratias ago, qui nihil hactenus Hospitis istius ingrati deprehẽdi, quanquã nunquã non timeã eundem, quo nomine currente mense consuetam euacuationẽ reiterabo, non neglecto exterius Emplastro Diapalmæ, quo pedes de die munire soleo iuxtà consilium *Solenandri*. De Mercurio dulcificato memini, quid in Historia morbi tui grauissimi ante annos aliquot scripseris. Sed plurimùm hîc præstat electio crudi & sublimati, tum etiam sublimationis diuersitas.

Hortatur Doringium vt discursum de pilulis suis antipodagricis & consilia pro Arthriticis prælo subiiciat.

Emplastrum diapalmæ ad ad podagrã.

Mercurij vsus ad podagram.

Pulchra de hac materia mecum communicauit vir *Cl. Dn. Samuel Clossæus* Medicus *Metensis* Dogmaticus & Chymicus insignis, de quibus per otium aliquando, *Mich. Maierus p.m.* commendat puluerem *Aurelium* suum, vbi nõ dulcificatum, sed præcipitatum singulare intelligit, quod nobis etiam in Curatione Luis in vsu est, sed non absque vomitionibus.

Scammoneam cum sulphuri, fumo correctam vim purgantẽ amittere statuis: At vnde vis purgans in puluere *Cornacchini*, quando tantum hoc modo præparatum Diagrydium cum ♁ diaphoretico & cremore tartari permisceatur; de cuius medicamenti felicissimis operationibus prædictus Auctor non tantùm integrum Tractatum conscripserit; sed eidem *Spigelius* in *Tractatu de Semitertiana* subscripsit? quî fit, quod diagrydiũ hoc modo præparatum ad gr.xv. plus, vltrà, in syrupo Acetositatis Citri, vel Granatorum permixtum sufficienter etiam aluum laxet? Præter hanc præparationem nobis etiam in vsu est Diagrydiũ cum ol. Fæniculj vel Anisi, additis aliquot guttulis spir. vitriol. correctum, vt & Puluis *Sirius* dictus *Mindereri*; nec non extractum, seu Resina Scammonij, quæ tamen omnes præparationes ferè dosi eâdem aliis medicamentis adduntur.

De Diagridij cum sulphuris fumo præparatione.

Acidularum vsum in his regionibus, vbi victus ratio moderata, vinique potus quotidianus, pro præseruatione fluxionum Arthriticarum plurimùm præstare certò tibi persuadeas.

De Aquis Vlmensibus.

Quoad vtendi modum, haustum pomeridianum non imperamus, sed arbitrio bibentium committimus pro lubitu, sitis exstinguendæ causa portionem aliquam concedendo. At matutinum haustum quantitate maiori concedimus, idque sæpius vnà cum assumptis purgantibus, qua ratione commodùm iis inseruimus, quibus malum Hypochondriacum (quod sanè frequens vbique) molestiam creat. Porrò quod misturam acidularum cum vino concernit, rationem tuam adductam experientia expungit, quia nihil est frequentius in iis locis, vbi bibuntur acidulæ, quàm vt cum vino generosiore, tempore cænæ, & prandij misceantur, idque sine omni noxa. Plura leges hac de re penes *Hornicum* Egranum Medicum, in *Consilio* Germanico *de Egranis acidulis*; qui non pauca singularia, sed experientiâ edoctus, proponit.

Vtendi modus.

Tutò iis temperatur vinum.

Quoad aurum potabile, transparens item aurum, vel potiùs Antimoniale vitrum, quoad Magisteria pretiosorum, &c. proximè per otium. Vale, & cum tua salue. Dabam Vlmæ, 25. Ian. Anno 1630.

EPI

EPISTOLA LIX.

PERIOCHE.

1. *Horstio Doringius morbi sui historiam tum remedia quæ adhibuit, exponit.* 2. *Vt datam fidem de Mercurio dulci liberet, sollicitat.* 3. *De scammonij correctione per sulphuris fumum.* 4. *Consuetudinem Acidulas aquas cum vino permiscendi improbat.* 5. *Vt promissas operationes Chymicas sibi tandem communicet, vrget.*

D. GREGORIO HORSTIO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

SQuem nuper bono cum Deo, inchoauimus annum, *Cl. Dn. Horsti, Amice colendissime*, eum nobis, imò verò toti Christianitati, felicem, ac salutarem esse precor! Debui tibi dudum, fateor, ad tuas respōsum, sed debito isto me hactenus, vt maximè, voluerim, exsoluere non potui: Ita nimirum diuersa mihi impedimento fuerunt.

Horstio morbi sui historiam tum remedia quæ adhibuit, exponit.

Arthritis, vt de eâ primo loco aliquid dicam, præterito anno circà vtrumque Æquinoctium me inuasit, & singulis vicibus per integrum Mensem domo exire prohibuit. Vsus sum antehac pro more mihi vsitato pillulis illis meis: nunc verò post proximum decubitum bibi per duos quasi menses, decoctum Chamædryos, ex Vini Rhenani & aquæ eiusdem herbæ partibus æqualibus, paratum, & portione certâ sacchari Candi, vt palato magis arrideret, dulcoratum. Id quantoperè à nonnullis hodiè etiamnum commēdetur, & olim Inuictissimo illi Imperatori *Carolo V.* commendatum fuerit, ignotum esse nō potest. Speraui equidē ab ipso multùm leuaminis: At ferè nunquam prius tàm fui catarrhosus, atque nunc sum; quin hoc ipso tempore cubitum dextrum occupauit defluxio; qui hactenus ab ipsa semper fuit immunis: An huic decocto, vel rectiùs aëris inæqualitati (quam nunc temporis in ægrorum visitatione sufferre cogimur) & inconstantiæ Hyemis, vel Naturæ motui in isto meo Climacterico (Annū enim 49. circa fessum Michaëlis ingressus sum) affectum hunc attribuere debeam? dubius sum. Diætæ enim nunc multò obseruantior sum, quàm vnquam aliàs; idque ex hortatu *Sennerti mei*, cum enim is decurso anno ex aliis intellexisset, me post Æquinoctium vernum è podagrâ laborasse, scripsit ad me, & diætæ studium inter alia sedulò inculcauit; inprimisque suasit, vt si fieri possit, à vino planè abstinerem; Quod postremum cū citra sanitatis dispendium facere nō ausim: ita tamen mihi hactenus temperaui, vt nec inuitatiunculis amicorum parerem, nec extrà prandij cænæve tempus vinum biberem. Hâc occasione posteà factum est, vt præteritâ æstate & autumno vnum hoc thema, vterque quidē pro concertationum, *Sennertus* verò simul lectionum publicarum, argumento elegerit. Editurus est ipse suū *Tractatum*: ego fortassis (dummodò pace *Sennertianâ* id fieri liceat) cum illo meo *de Pillulis meis Antipodagricis Discursu, & de eâdem materiâ promissis Consiliis*, vtriusque Epistolas aliquando edam; in quibus (nisi me mea fallit opinio) vtique non pauca vtilia legentur.

Decoctum Chamedryos olim Carolo V. cōmendatum.

Vt datam fidem de Mercurio dulci liberet, sollicitat.

Quæ de Mercurio dulci ad te perscripserit *Clossæus* per otiū te aliquando significaturum esse, pollicitus es. Sed siluisti hactenus. Rumpe, itaque, silentium, & fidem tuâ libera. In metallicorum vsu ego sum paulò timidior: Vestigia enim me terrēt. Videsis, quæ *Deodatus Panthei sui Hygiastici l. 3. c. 15. in fine*, de istiusmodi remediis salutariter monuit.

Scammonij correctio per sulphuris fumum Doringio non probatur.

A sulphuris fumo scammoneæ vim purgātem imminui, tam certum est, quàm quod certissimum: Nec quicquam proficis instantia tua à puluere *Cornacchini* petitâ. Nosti enim quàm ille dosin variare doceat, si effectus non respondeat. Ergóne tu etiā antimonium diaphoreticum vulgò appellatum nunquam sedes mouisse deprehendisti? Quin non sedes tantùm, sed & vomitus quandoque excitat: quod ego fido experimento pluries didici: Cremor tartari per se sumtus stupidum est medicamentum. At aliis purgātibus permistus, Cotis vices gerit: Quæ igitur singula seorsim considerata præstare non posse videbantur, ea inuicē vnita expeditè deinceps exequuntur. Nec sunt nullius momenti, quæ in pulueris istius compositione desidero. De cuius correctione aliquando ad *Sennertum* scripsi, quæ ipsi non displicuit. Et tolli vim purgantem per sulphuris fumum, quis non vel ex doseos diuersitate colligat? Cum enim Scammonium ad gr. iv. v. vel vj. ex lacte recens mulcto propinatum sufficienter purget: cum sulphuris fumo correctum, ad xv. vel plura etiam grana dari posse, ipsemet consiteris: Nec diffitetur hoc ipse etiam *Cornacchinus*, Scammonium enim eousque saltē super prunis ignitis detineri vult, donec id liquari, & chartę inhærere incipiat. Nam tunc, inquit, statim à fumo chartæ remouenda est: aliàs si diutius ibi permanerit, vim ex toto amitteret. Hinc collige; an falsò scripserim? Scammoniū dicto modo præparatum vim purgantē amittere. Quæ per vitrioli spiritum perficitur correctio, cum præcedete pari passu ambulat. Mihi Scammonea præcipitata, de quâ in meo discursu (si rectè memini) scripsi, præ omnibus maximè probatur.

Cremor tartari solus stupidum medicamentum.

Scammonij præcipitatum cæteris præparationibus præstat.

De Acidularū vsu, quoad cætera, facilè tibi assentior: nondū tamen cùm Vino permiscendi, & intrà cænam & prandium bibendi rationem laudare valeo. Nec moueor *Hornicæi* Auctoritate, & vestrâ illic locorum malè introducta consuetudine. Sæpè enim noxæ à prædicta ista bibendi ratione illatæ demū animaduertuntur, quando bibentes domū redierunt, & de his idem mihi videtur fieri, quod de purgantibus refert *l. c. Deodatus*.

Consuetudinem acidulas aquas cùm vino permiscendi dānat.

Ecquando tandem curam Gallicorum vobis vsitatam aperies? Quid de auro fit potabili; de auro transparente, & similibus Chymicis? Hoccine est tibi *proximè*? qui de talibus per aliquot iam annos mihi spem fecisti. Caue ne in te accommodè triuiale illud, *Promissis diues Horstius esse solet*. Benè, feliciterq; cum tuis vale, & à nobis salue. Dabam Breslæ, die 13. Ianuarij Anno 1631.

Vt promissas operationes Chymicas cōmunicet, vrget.

EPISTOLA LX.

PERIOCHE.

1. *Auctor litterarum suarum de Arthritide ad Doringium editionem recusat.* 2. *De controuersia de purgatione in morborum principiis quid iudicet.* 3. *Nouam methodum in Tractatu de morbis mulierum promittit.* 4. *Aurum soluendi per butyrum antimonij modum inuenisse scribit.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SDudum, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande* à te, litterarum aliquid, si nō alia occasione, tamen per tabellarium *Lipsensē* exspectaui: Non enim dubito, litteras meas cum fasciculo librorum proximis Nundinis te rectè accepisse, vt iis, ad quos spectant, rectè traderentur: Scripsissem nuper etiā ad te per hunc tabellarium, sed, me inscio, ille, dum peregrè abessem, abiuerat. Mitto iam chartas, quæ proximè in tuo exemplari adhuc defuerunt.

Quia verò aliquid adhuc respōsi ad tuas priores me debere memini, & illud breuiter exsoluo. Quæ iam mea sit de Arthritide sententia: re hinc inde pensitata, è *tractatu meo* videbis. Siquid amplius monere velis, lubenter te audiam.

Vt verò illæ meæ velitatoriæ litteræ hac de causa ad te perscriptæ, in publicum edantur, nolim; vt nec reliquæ meæ, quas hactenus ad te dedi: plerasque enim aliis occupatus, vt in mētem & calamum inciderunt; ad te scripsi; neque vllius exemplar mihi retinui: tuas verò si edere voles, vt & si quid de Arthritide amplius dubij habes, non repugno. Et sunt in meis multa familiaria, quæ omninò delenda essent, quod rectissimè à me fieri posset.

Litterarum suarum de Arthritide ad Doringium editionē recusat.

Quæ de grauissima illa Cōtrouersia, de purgatione in morborum principiis super sententia *Ioh. Freitagij* scribis, omninò sunt necessaria: Nodum ille secuit, non soluit. Et quasi humores æquè maligni è vitiosorum humorum apparatu gigni non possent; vt in annonæ charitate, & castris id sæpissimè factū? In quibus morbis, si quis, neglectis iis, qui malignitati aduersantur, medicamentis, purgantia adhibere velit, non dubito, quin *Plutonem*, vt ille loquitur, ditaturus sit.

De Controuersia de purgatione in morborum principiis.

Soceri nostri *Commentarios super Aphorismos Hippocratis*, rectè accepi. Restituam bonâ fide Moram exiguam patienter feras: Nōdum enim de publica Lectionum materia aliquid certi constitui: Talis tamen eligenda erit, quæ me in labore meo,

quem

De morbis mulierum nouâ methodo scribit.

quem impendo iam morbis mulierum non nocet. In nulla hactenus practicæ parte maiorem, quàm in hac confusionem reperi. Si nihil noui præstabo: hoc tamen me affecturum puto, vt commodiore methodo eos proponam. Si quid in hoc genere habes, quod me iuuare possit, mecum communices, velim. Quid verò fit de vestro opere philosophico? Butyrum ♁, soluere aurū experientiâ didici; sed tempore opus est. Bene Vale & salue cum tua, à me, & meis. VVittebergæ, 11. Martij, Anno 1631.

EPISTOLA LXI.

PERIOCHE

1. *Doringius quod Auctor in litteris breuior fiat miratur.* 2. *Vt literarum, editionem permittat, suadet.* 3. *Iterum Arthritide corripi significat.*

D. DANIELI SENNERTO, *MICHAEL DORINGIVS, D.*

S Fascem librorum à te missorum, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, me rectè accepisse & iis etiam, ad quos spectarunt, tradidisse, scias. Trans *Lipsiam* verò quòd hac ipsâ de re certiorem te non feci, nulla fuit causa alia, quàm quòd alias tuas, ad meas illas responsorias, expectaui, nec rem tanti momenti esse iudicaui, quæ tā maturum responsum efflagitaret. Pro exemplari mihi dono misso, gratias officiosas ago. Meas litteras, quòd tam sicco pede transiliisti, quasi nullam omninò responsionem meruerint; vt nonnihil quidem miratus sum, ita facilè permittere possum, vt tota ista inter nos de Arthritide hactenus continuata velitatio, intermittatur. Si enim fixa est tibi sententia, quam in tuo *Tractatu* iā publicato proposuisti, cui bono ego plura mouerem? Túque mea legendo, & forsan, si ita placeret, ad ea respōdēdo, bonas horas inutiliter perderes? Causæ propter quas Litteras tuas cōcertatorias cū meis edi non vis, mihi non sufficiunt. Quasi verò nullæ aliorū Auctorum taliter exaratæ ab aliis sint publicatæ! Edant alij meas, licet. Ego ob id ipsis non succensebo, nec pudebit me ipsarum: Et quis neget, vtiliùs longè vtriusque nostrûm legendas simul, quàm meas seorsim? Ita enim Lectori melius satisfit. Faciam itaque suo tempore, quod ex vsu legentium futurum esse censuero. *Dn. Comes* antè duos mēses in *Poloniam* abiit, reuersurus fortassis post Pascha, thermarum causâ. Me quod attinet, detentus iterum sum domi per dies 14. à mea Arthritide, quæ tamen benignior fuit, sublatâ nimirum sub principium materia per euacuantia, tribus continuis diebus à me, vsurpata. Bibo denuò Chamædryos decoctum: cuius vsum Deus iubeat esse fortunatum. Bene vale, & cum tuis à nobis salve. Dabam Breslæ, die 12. Aprilis, Anno 1631.

Miratur Doringius quod Auctor in litteris breuior fiat.

Vt Literarū editionē permittat, hortatur.

Doringius iterum Arthritide corripitur.

EPISTOLA LXII.

PERIOCHE.

1. *De Magdeburgi incendio, & patriæ miserando statu.* 2. *Litteras suas cur edi nolit.*

D. MICHAELI DORINGIO, *DANIEL SENNERTVS, D.*

S Si vllo vnquam tempore, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, certè hoc, creberrimas litteras commutare deberemus, & deplorato hoc *Germaniæ* statu consilia cōmunicare: Facilè enim fieri posset, vt omnis per litteras colloquendi occasio nobis intercluderetur! Et esset satis commoda & frequens

per Tabellarios Lipsienses litteras hinc inde mittendi occasio: verùm quia tibi ita non arridet, vt etiam proximis nundinis per Mercatores vestros nihil litterarum ad me dederis: Ego etiam ista, sed rara, per Christophorum hunc scribendi occasione vtar, & antequā ad proximas tuas respondeā, rerū nostrarū statū tibi exponam. *Magdeburgum* à *Tyllio* captum & flammis exustum, ac in cineres ita redactum esse, vt præter Cathedrale templum vix paucæ ædes supersint, inaudito in *Germania* inter Christianos crudelitatis exemplo, proculdubio tibi innotuit. Rex *Sueciæ* interim *Tyllium* adhuc persequitur & cū toto Exercitu paucis abhinc milliaribus transiit, & iam *Albim* attigit: Ita tota moles belli ad nos devolvitur. Exercitum conscripsit, & iam lustrauit Elector noster. Militum cōscriptorū 3000. sunt hîc *VVittebergæ*. Plures in vicinis oppidis & pagis. Interim Dei beneficio, satis adhuc floret Academia: Nescimus tamen quid sequens tempus feret. Si *VVittebergæ*, quod Deus auertat! obsidionis metus immineret, nescirem, quò me verterem. Sustinere enim hîc obsidionem, vix tutum putarem. Neque enim fortificationes omnes ita absolutæ sunt, vt hostilem impetum fortiorem sustinere possint. Conscripserunt etiam exercitum vrbes Imperiales, & cæteri Protestantes Principes; & omninò magnus militum confluxus fit. Quò verò ista vis bellica eruptura sit, in Dei manibus situm est, qui Ecclesiam tueatur, & pacem tandem *Germaniæ* restituat.

VVittebergæ obsidionem veretur.

Ad litteras tuas præter solitum breuiores, vt paucis respondeam, libros transmissos te iis, ad quos spectarunt, tradidisse non dubito. Velim tamen scire, cui ex Senatu eos tradideris. *D. VVincklerum* verò nihil respondere miror. Vt ad litteras tuas de Arthritide aliquid responderem, non putaui opus esse; cùm mentem meam pluribus *in Tractatu* iam publicato explicauerim. In quo si adhuc quid displicet, rationes tuas libenter audiam, & ad eas respondebo. Auctorum multorū Epistolas ab aliis publicatas esse scio; sed an cum Authorum, si viuerent, omnium bonā gratiâ, dubito. Tuarum quas non inuitus edi ab aliis, si ita iis libeat, permittis, & mearum alia est ratio.

Litteras suas cur edi nolit.

Tu tuas meditatus & operosè scripsisti; id quod vel crebræ allegationes docent: Ego meas, vt in mentē venerunt. Verùm de hoc aliàs: Ea enim sunt tempora, vt librorum edendorum spem omnem nobis adimere videantur: Imò parùm vt iam mediter, vel legam, quotidianus Tympanorum strepitus, & quotidiè aduolantes, animúmque turbantes rumores bellici faciunt. Benè vale, & à nobis tuam saluta. VVittebergæ 20. Maij, Anno 1631.

EPISTOLA LXIII.

PERIOCHE.

1. *Magdeburgi incendium & Germaniæ calamitates dolet.* 2. *Epistolarum editionem in aliud tempus differt.* 3. *In litteris cur breuior sit.*

D. DANIELI SENNERTO, *MICHAEL DORINGIVS D.*

S Quod rarius hactenus scripsi, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, partim tui silentij, partim occupationum innumerarum, & calamitosi tēporis culpâ factum fuit: Dolendum equidem, vrbem tàm antiquam, tam nobilem, & tàm famosam, adeò miserabili & truculeto exemplo esse direptam, & excisam Deus misereatur tandē Germaniæ, & afflictissimæ suæ Ecclesiæ. Nos intrà spem & metum viuimus; ignari, quamdiu tuti futuri simus. De Arthritide si post editum iam tuum tractatum aliquid ampliùs moueam; cui, iterum, quæso bono fuerit? Possunt bonæ horæ rei fructuosiori impendi De editione Epistolarum nondum sollicitus sum: Distrahitur enim animus publici status aduersitatibus. Libros tuos *Dn. Abrahamo Scillero* ego, ipse Senatui nostro rectè tradidit Putabam, te dudum, cum incluso honorario accepisse responsum: Quod si factum non est, fiet haud dubiè propediem. *D. VVinclerus*, cur hactenus nihil respondertit, me latet Exemplar tertij tui libri cum litteris, Socero ipsius tradi curaui: qui id *Genero* sine dubio transmisit. His benè vale, & breuitati ignosce. Breuiorem enim me esse cogunt rationes, in frontispicio in medium allatæ. Dabam Breslæ, die 24. Iunij, Anno 1631.

Auctori cur rarius scripserit.

Magdeburgi incendium & Germaniæ deuestationes dolet.

EPISTOLA LXIV.

PERIOCHE.

1. *De rerum Patriæ miserabili statu.* 2. *De vxoris ægritudine.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S Ad breues tuas, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, breuiter respondeo. Prolixè vt scribam animus curis & publicis, & priuatis distractus, non patitur. Publica indies in peius ruunt, nec vllus malorum finis, vel è longinquo adhuc apparet. Rex Sueciæ cum exercitu suo paucis milliaribus hinc abest. *Dresdæ* iam agitantur comitia prouincialia; in quibus de pecunia ad militem conscriptum alendum necessaria deliberatur. Etsi eam contribuere multis graue accidet: Tamen ea iactura patienter ferenda esset, si eis pacem redimere possemus, quam tamen optare potius, quàm sperare licet. Ita fatales hæ turbæ sunt, quæ omnia humana consilia auersantur, & respuunt. Solus ergò Deus, qui potest, iis finem imponet. Priuata quod attinet; Vxor mea, iam longo tempore periculosè, vtinam non lethaliter decumbit. Breuitati ergò ignosces; & cum tua bene Vale VVittebergæ. Anno 5. Iul. 1631.

Rerum patriæ miserabilis status.

De vxoris ægritudine.

EPISTOLA LXV.

PERIOCHE.

1. *Auctori condolet ob vxoris ægritudinem.* 2. *De Sueco exercitu & Cæsariano.* 3. *Tractatum de Peste Doringius aggreditur.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S Ob Vxoris tuæ, *Clarissime Dn. Affinis & compater honorande*, periculosum decubitum ex animo tibi condoleo. Deus eam hoc calamitoso tempore & tuo isto senio, tibi clementer conseruet, ac vicissim erigat. Quæ vobis imminent, eæ nos dudum exhauserunt propemodùm exactiones. Et toleraremus eas æquiori animo, dummodò pacis aliquam spem affulgere cerneremus. Quorsum verò tandem Elector vester expeditiones suas bellicas mouebit? De Sueco etiam nihil certi nunc auditur: Aiunt quidem *Pappenheimium* ab ipsius exercitu cæsum, & *Tillium* in subsidium reuocatum esse: An verò res ita sese habeat? vos noueritis rectiùs. Intereà exercitus *Cæsarianus* in *Silesiâ* collectus, per transeuntes nouiter lustratas hinc inde turmas, quotidiè augetur. Si *Suecus* hac tetenderit, de nostrâ *Silesiâ* haud dubiè actum erit. Deus Magnatum regat animos, vt cogitent, quæ ad pacem sint *Germaniæ*. Hæ nimirùm curæ, ob res domi, forisque periclitantes, & tam priuatas, quàm publicas, non immeritò nos dies, noctésque angunt: quibus vtrique nemo nisi vnus clementissimus Deus, mederi potest Et medebitur, quâ non sperauerimus hora: vtinam nos modò induamur armis Ecclesiæ: quæ sunt seriæ preces & lachrymæ. Sed quid fit de Soceri nostri *Commentariis super Aphorismos Hippocratis*? Describine eos curasti? Ego suasu quorundam *Fasciculum nonnullorum Tractatuum de peste* edo; cùm non tantùm hinc inde in Vrbibus, & Oppidis *Silesiacis* furat, sed & intrà nostra hæc mœnia, *VVolanto*, furtim illata sit. Excudetur *Olsnæ* sumptibus *Pauli Alberti*. Vbi absolutus fuerit, Exemplar mittam, & cumprimis super *Discursu meo de vniuersali pestis Antidoto*, iudicium tuum exquiram. Crabrones, sat scio, hinc atque illinc excitabo Dicendum nihilominùs quod res est. Si aliorum odium propterea incurrero; veritatem me dixisse iudicabo, cuius partum Odium dixit *Comicus*. Benè cum tuis vale, & à nobis salue. Dabam Breslæ, die vltima Iulij, Anno 1631.

Auctori ob vxoris periculosam ægritudinem condolet,

De Sueco & Cæsariano exercitu.

Doringius Tractatum de febribus aggreditur.

Odium, veritatis partus.

EPISTOLA LXVI.

PERIOCHE.

1. *Auctor filij mortem Doringio significat.* 2. *De Peste Patauina.* 3. *Morbi filij historia.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S Cum hactenus *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, tristia, & læta, vt res & tempus tulit, communicauerimus: nunc etiam tristissimum, qui mihi accidit, casum, te celare non debeo, mortem nimirùm Filij mei *Danielis*. De quo ita ad me scribit *D. Georgius Tscherningius Iessensis*, qui ipsi comes itineris fuit: Omni die vltra 250. in sola Ciuitate *Patauinâ* peste enecantur, & qui eo corripiuntur, quintum diem non attingunt. Inter quos etiam, proh dolor! Filius tuus charissimus, Nationis nostræ Consiliarius, quo officio, summa cum laude ac auctoritate est defunctus, inuenitur, qui, prius tentatis omnibus aufugiendi mediis, & modis, die 17. Iunij pustulam suprà genu dextrum sibi erupisse conquestus est, quam sibi erupisse perhibebat, auditâ Amici cuiusdam morte *Dn. D. Teucheri*, qui duos ante dies eodem morbo occubuerat: Quâ monstratâ Anthracem esse cognouimus, adhibitóque statim Alexipharmaco, alteróque die summo manè repetito, ipsi consultum fuit; Maioris etiam securitatis gratiâ *Excell. Dn. D. Prauotium* vocari curaui, ad cuius mandatum, & præscripta, omnia quàm diligentissimè fuerunt peracta: Superuenientibus autem grauibus symptomatibus, maximè alui fluxu, (quo in hac peste detento neminem euasisse perhibuit *Dn. Prauotius*,) Febri, vomitu, difficultate vrinæ, inquietudine, viriumque debilitate, se hominem, adeóque morbi obnoxium esse cognoscens, suam voluntatem diuinæ voluntati subiecit, vnicum refugium in Dei misericordia, Christi passione, ac morte posuit, deuotas precationes ipse sæpius legit, & à me prælegi, quod & factitatum, voluit. Die Veneris, qui fuit 20. Iunij, me præsente ac *Dn. D. Neukranz Rostochiensi*, nec non *Dn. Arnoldo Reimero Goslariensi*, ac altero *Ioh. Erb hatt er vnserm vorbetten aufs fleissigste nachgebettet, auch zu letzt, da er nicht mehr reden kœnnen, vnd gefraget vvorden, ob er auf das leiden, sterben, vnd auferstehung Iesu Christi sterben vvolte, hatt er mit kopf vvincken solches bekræftiget: Ist also kurtz vor 3. vhr in der nacht in Christo sanft vnd seelig verschieden, &c.* Quæ res quantum dolorem mihi afferat, præsertim durante adhuc vxoris meæ morbo, qui nuncio hoc non parùm auctus est, cum eum vt filium suum semper amauerit, facilè coniicere potes. Verùm quid faciã. Quod Domino placuit, mihi displicere non debet. Præsertim hisce temporibus, quæ ita indies in deterius vergunt, vt mors potius, quàm vita optanda sit. Benè Vale, tuamque saluta. VVittebergæ 19. Iul. Anno 1631.

Sennerti filij morbi & mortis historia.

Alui fluxus in peste Patauina.

EPISTOLA LXVII.

PERIOCHE.

1. *De vxoris ægritudine & variis symptomatibus ipsam comitantibus.* 2. *Doringij consilium*

consilium rogat. 3. *Res patriæ semper in peius ruere nunciat.*

D. MICHAELI DORINGIO
DANIEL SENNERTUS, D.

SVrgent nos, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, mala cùm publica, tum priuata. Priuata quod attinet, obitũ mei Filij *M. Danielis* è litteris proximis, quas *Lipsiâ* ad te misi, te intellexisse puto. Vxoris meæ morbus adhuc cõtinuat, ipsaq; atrophia tota cõsumitur. Mira affectio. Cibũ sic satis benè appetit, sed nõ cõcoquit, sed quẽ pridiè sæpè comedit, vomitu iterũ reiicit, etsi non ipsum cibum, tamen humoré acidum & salsum in magna copia. Dũ ventriculus est vacuus sic satis benè se habet; sed vbi aliquid cibi sumpsit, illud mox quasi per canalẽ in sinistrum latus descendere sentit, inde posteà dolorem, imò tumorem, in sinistro latere percipit, qui ad vmbilicum & dorsum sese extendit: nec dolori finis, nisi cibum, vel illum humorem acidum, quo dentes stupescunt, vt sæpè integro die nihil masticare possit, vomitu reiiciat, quod ferè singulis diebus fit. Facilius autem vomit, si sinistrum latus comprimat. Carnes, vt & iuscula carnium planè ferre non potest. Dum dolores vrgent incalescit, facies rubet, cor pulsat, vt & latus sinistrum, vbi vomuit, & dolor remisit, omnia hæc remittunt.

Vxoris morbum Doringio recenset.

Plerumque præcipuè cum dolore tentatur, sitit: nullam, verò amaram cereuisiam, vt nec vinum tolerare potest. Facultas animalis & vitalis aliàs sat benè se habet. Quæso, de hoc affectu, tuũ iudicium mihi aperi, & si quid consilij habes, communica.

Res patriæ semper in peius ruunt.

Publica quod attinet, Bellum istud intestinum Germanicum iam in ἀκμῇ mihi esse videtur. Metuo, ne Catastrophe in nostrâ regione fiat: Vterque enim *Annibal* iam nobis ad portas. *Tyllius* cum suo Exercitu *Halæ* est, & nobis appropinquat: Rex *Sueciæ Cosswigi* est, & pridiè ipsus paucis comitatus, huc vsque ad pontem excurrit; de quo occupando vterque satagit. Multa hîc sparguntur, sed rumores incerti sunt: Intrà paucos dies, res in verum erumpet proculdubio & certiora scribendi materiam præbebit, sed vtinam lætiorem, quàm metuimus. Deus suos seruet, & ipse pacem restituat: Nam nulla adhuc inter Magnates consilia sunt, quæ pacem spectent; sed omnia ad extrema tendunt, & humana Reputatio potiùs, quàm salus publica attenditur.

Suecorum irruptiones.

De Soceri nostri Commentariis ne sis sollicitus. Salui illi erunt, quamdiu ego saluus. Si *Tractatum* illum *de Peste* ad me miseris, gratum erit. Benè cum tua vale, & pro nobis in extremo periculo constitutis, ora. VVittebergæ 25. Aug. Anno 1631.

EPISTOLA LXVIII.
PERIOCHE.

1. *Auctorem de morte filij & vxoris morbo solatur.* 2. *Quid de huius morbi natura, prognosi & curatione sentiat.* 3. *De M. Fleisseri historia qui è scorbuto cæcus factus est.* 4. *Plures vrbes à Tyllio captæ.*

D. DANIELI SENNERTO,
MICHAEL DORINGIVS, D.

SVerè tibi condoleo, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, tàm ob priuata, quàm publica mala. Premunt similia & nos; differimusque solùm in eo, quod tibi Filius natu maximus peregrè, ac foris mortuus est, & vxor domi ex insolito, & periculoso morbo, decumbit: Filij mortem, vt æquiore animo feras æquum est, scis enim te hominem genuisse, cui in Athenoreo Lyceo

Auctorem de morte filij & vxoris morbo solatur.

Fata dedêre locum,

Ipsi sit benè in æternum! Vxoris morbus hoc tuo senio, & bellicoso tempore, quo bellum præ foribus vobis est, grauius proculdubio te afficit. Petis super eo meum iudicium, & si quid eius habeam consilium. Ast quid ego hîc Noctuas Athenas feram? Quis enim dubitet, te omnia accuratè pensitasse, & & pro restituenda vxoris valetudine nullum non mouisse lapidem. Dicam nihilominus paucissimis, quid sententiam.

Morbus iste cùm insolitus est, tum periculosus: Ita solitus ratione Symptomatum; periculosus, non tàm præsentis, quàm porrò imminentis atrophiæ, diuturnioris moræ, & laborantium moræ ratione. Atrophia defectum renutritionis consequitur. Renutritio propter vitiatam & quidem partim à proprio hauddubio, partim à Liene communicato vitio dependentem, ventriculi functionem impeditur: Lienem autem hîc cumprimis accusandum, tota morbi historia à te perscripta abundè commonstrat. Hinc nimirùm fit, vt vxor assumpto cibo, eum mox quasi per canalem (vas videtur breue dictum) in sinistrum latus descendere sentiat, ibidemque postea dolorem, imò tumorem; ad vmbilicum & dorsum sese extendentem, percipiat: qui non prius finitur, quàm dum cibum, vel humorem acidum (quo dentes adeò stupescunt, vt sæpe per integrum diem masticatio tollatur) vomitu singulis propemodùm diebus reiiciat. Lienem prætereà affectum illud magis affirmat, quod vomitus sinistro latere affecto faciliùs procedit: Carnium, & Iusculorum è carnibus paratorum fastidium, etsi aliàs pro Iecoris malè affecti indicio habeatur; quin tamen Lienis causâ & oboriri possit, & spleneticorum exempla quandoque testatum fecerunt; & ratio persuadere videtur, cum vulgò, nothum hepar audiat; eò, quod non tantùm ipsius vires interdum supplet; verùm etiam similes morbos progignit. In dolorum ἀκμῇ corpus incalescere, faciem rubere cor pulsare, & latus sinistrum, sitim quoque accedere, nemo mirabitur, qui copiam Arteriarum Lieni inhærentium perspicacius rimabitur. Ista autem omnia post vomitum protinus remittere, argumento est, magnum Lienis cum ventriculo esse consensum, illumque per hunc id, quod ipsum molestat, exonerare. Cæterùm affectum, quo Lien afficitur, duplicem esse suspicor: alium in Intemperie æstuosiore, alium in Obstructionibus vasorum consistentem. Ob illum cibus in ventriculum assumptus præpropere per Canalem quasi in sinistrum latus abripitur: Ob hunc intrà Lienem receptus dolorem, humorem, corporis incalescentiam, faciei ruborem, cordis & lienis pulsationem, sitim, &c. excitat; quæ tum demùm excitant, postquam vel cibus ipse, vel humor acidus & salsus ex Liene in ventriculum in magna copia effusus, vomitu excluditur. Ventriculum simul affici, quis neget. Fortassis verò frigidiusculus is est. Quod vt mihi persuadeam, illo potissimùm inducor, cum quod plus appetit, quàm concoquit, tum quod acidos humores forsan non tam semper à Liene transmissos, quàm in se genitos eructat: Illud comprimis miror; quomodo facultas animalis & vitalis, hoc rerum statu sat benè se habere possit? Cuius rei causam ex te scire velim. Periculosus hîc morbus non immeritò mihi habetur, non tam ob moram, quam hactenus traxit, quàm partes effectas, & potissimùm Lienem cuius vitia quàm curatu sint difficilia, ipse nosti. Indicationes Curatiuæ per se patent; quare opus esse non puto, vt de illis aliquid afferam: Quanquam verò non dubitem, quod pro abigendo Coniugis morbo facere possit, nihil omninò à te esse prætermissum: tamen vt pro amore nostro meam symbolam qualemcunq; adiiciã, suaserim, si id factum hactenus non est, vt ventriculi causâ Elixir proprietatis propines. Lienis verò ratione Chalybeatũ aliquod des, quãdoquidẽ ad Acidulas (quas ego optimè conducturas fore, vel maximè sperauerim) eam mittendi occasio hoc tempore præcisa est. Euacuari etiam posset per vices vel pillulis ex Ammoniaco Quercetani vel Aloëdario *Mindereri*, vel Tartareis meæ correctionis.

Atrophiæ causa.

Pars affecta.

Carnium & iusculorum fastidium iecoris malè affecti indicium.

Lien, nothum hepar cur dicatur.

Lienis & ventriculi consensus.

Prognosis.

Curatio.

De Externis, vti & vires exsuscitantibus, ipsus dispicies. Nî facultas vitalis tàm benè se haberet, veluti tu quidem scribis; in eam profectò descenderem sententiam, Scorbutici aliquid simul subesse, siquidem Lien tantoperè laborat, & vomitus tàm crebrò vrgent: Sed de hoc tu præsens videris. Mihi eius solummodò meminisse sat sit.

Mirum nunc præ manibus habemus casum in *M. Fleissero*: qui & ipse Hypochondriaco-Scorbuticus ane tres septimanas cæcus factus est intrà triduum ferè. Dolet maximoperè Senatus huius Viri fatũ. Pro Consilio igitur dando plures Nostrûm ipsius iussu conuenimus. Nunc quoad dextrum oculum visus paulatim, discussa nubecula, & macula, redit; sinistro, si dextrum claudat nihil videt; quantumvis cum macula alba, tum nubecula, post corneam tunicam antè pupillam initiò subsistens euanuerit, & oculus clarior euaserit: quod indicio est, vitium profundius & fortè circà neruum Opticũ hærere. Casus certè notabilis: sed non licet nunc pluribus de eo agere.

De M. Fleissero, historia.

Pestis apud nos necdum cessat. Inuasit ea, & ædiculã vnã, horto meo intrà mænia adiacentem: Fasciculus Tractatuum de peste nondum absolutus est. Mittam ipsum suo tempore.

De occupatis à *Tyllio*, *Merseburgo*, *Naumburgo*, *Lipsiâ*, & nescio, quibus aliis locis, multa hîc sparguntur. Pluri-

Tyllius plures vrbes occupat.

mi vestro Electorali ob cunctationem malè ominantur, multi malè precantur. Quæ omina & imprecationes auertat benignissimus Deus! Equidem res ferè ad restim rediisse videtur: Quamobrem

Ni Deus affuerit, viresque infuderit armis,
Tunc nil Elector, Suecus & ipse, iuuat.

Benè cum tuis vale, & à nobis salue. Dabam Breslæ die 18. Septembr. Anno 1631.

EPISTOLA LXIX.

PERIOCHE.

1. *Auctor circa coniugis morbum Doringio subscribit.* 2. *Vlcus in mesenterio suspicatur.* 3. *Curationis difficultas.* 4. *M. Fleisseri casus Scorbuticis familiaris.* 5. *De Tyllij inuasionibus.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S. Vxoris meæ morbum quod attinet, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, equidem rarus is est, & insolitus: Rectè tamen tu, vt puto, de eo sentis. Omninò enim vitium in vase breui est, quod nimis dilatatum esse existimo, ita vt cibus, qui in ventriculo prius in chylum mutari debebat, mox ad lienem ipsum etiam malè sese habentem penetret, ibique in humorem illum, quem vomitu reiicit, corrumpatur: Metuo simul, ne in loco vicino in mesenterio vlcus subsit, & lateat. Solet enim interdum fætorem in ore, instar carnium putridarum percipere.

Circa Vxoris morbum Doringio subscribit.
Vlcus in mesenterio suspicatur.

Vtinam verò morbus ille, qui vt puto, satis clarè suis signis se prodit, in corpore isto, quod saltem cute, & ossibus hæret, ita etiam facilè curari posset: Corpus enim ita extenuatũ fortia remedia non fert, lenia vix sufficiunt. Et quæ optimè cogitata interdũ videtur, humor iste, qui facilè exagitatur, sæpissimè nõ fert. Et si vlcus subsit, quis illud curauerit? Dederã illo ipso die, quo tuæ mihi exhibebãtur, aliquid pillularũ tartareарũ, inde aliquoties pituitã viscidã, instar Lumbrici, posteà viridia, flaua, nigra deiecit. Die sequenti paulò meliùs habere visa est: sed quoties cibi aliquid sumit, quem saltem manè, si noctu dormire vult, sumere audet, dolores post aliquot horas redeunt. Faciam quod potero: cætera Deo commendanda: Is nisi subuenerit, humana auxilia vix sufficient.

Curationis difficultas.

M. Fleisseri vicem doleo, sed spero, ipsum pristinam valetudinem recuperaturum: Curaui enim aliquot Scorbuticos, quibus idem accidit; qui tamen Scorbuto curato, visum recuperarunt: Ortum enim habet hæc cæcitas à vapore, vel humore seroso, in principium neruorum Opticorum sese effundente. Hoc mirum, quod an non anteà etiam ad te scripserim, non satis memini. Studioso cuidam *Saxoni* hîc à Medico quodam exhibitum fuit Diacydonium laxatiuum, quod ipsum satis largiter purgauit, non tamen nimium: statim post purgationem incidit in cæcitatem, cætera sese habuit benè. Adhibuit me etiam posteà in Consilium. Exhibui medicamenta quæ putaui idonea, sed frustrà aliquot septimanis: Cæcus in patriam abiit; an posteà restitutus sit, rescìscere non potui.

M. Fleisseri casus scorbuticis familiaris.

Publica quod attinet, Electori nostro ob cunctationem plurimos malè ominatos esse, multos etiam malè precatos, verum est: sed forsan, non præter rem cunctatus est. Si citiùs aliquid tentasset rebellionis proculdubio accusatus fuisset. Nunc postquam *Francofurti ad Manum* de Compositione tractatur, quò & Elector suos Legaros misit, atque interim *Tyllius* non solùm vnum atq; alterũ Episcopatũ occupat; sed & hæreditarias Electoris ditiones inuadit, & depopulatur, atque *Lipsiam* occupat, iustam belli suscipiendi, & defendendi se causam habet, &c.

Publicarum rerum status.
Tyllij inuasiones.

Benè vale, cum tua. Vittebergæ 26. Septembr. Anno 1631.

EPISTOLA LXX.

PERIOCHE.

1. *Auctoris dolorem de Vxoris morbo conatur lenire.* 2. *De vlceris suspicione in mesenterio, & eius curatione per antimoniũ diaphoreticum.* 3. *De M. Fleisseri valetudine.* 4. *De Patriæ calamitatibus.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S. Quod Vxoris morbus, *Clarissime Dn. Affinis, & Compater honorande* te mirè afficiat, facilè credo; Hominem tamen ipsam esse cogites, & proinde mortalitati obnoxiam. Si quod potes, feceris, ad impossibilia te minimè obligatum esse memineris.

Quæ de vlcere in Mesenterio subsistente suspicaris; nescio an ex fætore illo, instar carnium putridarum, quem interdum in ore percipere solet, satis firmiter colligere ausis? cum non rarò talis fætor ob malè purgatos dentes, aut materiam in ventriculo putrescentem, accidere possit. Sed subsit fortè vlcus aliquod, quis illud curaturus sit, quæris.

An ex oris fætore vlcus internum possit Medicus colligere.

Equidem, & hîc aqua hæret. Posset nihilominus per antimonium diaphoreticum, quod ego, (ne omnibus ex æquo protinus pateat) puluerem absorptiuum appello. *M. Fleisserus* & altero oculo iterum videre incipit. Deus integritatem largiatur. Tempus tamen & Autumnale præsens, & Hyemale subsecuturum remoras haud dubiè nobis obiiciet. Scorbutus etiam nondum planè abactus est.

Curatio per antimonium diaphoreticum.

Pro communicatione publicorum gratias ago. Nos nunc in magno sumus constituti periculo, postquam miles noster è *Lusatiâ* redit, quem & *Suecicus* & Electoralis insequi dicitur.

De Patria calamitatibus.

Suecum ad Bambergam cæsum, ac simul occisum, fama est. De certitudine plerique dubitant. Deus nostri misereatur, & tandem desideratissimæ pacis faculas succendat. Bene vale & à nobis salue. Dabam Breslæ die 27. Octobr. Anno 1631.

EPISTOLA LXXI.

PERIOCHE.

1. *De Imaginationis viribus in morborum generatione.* 2. *De vxoris valetudine in peius ruente.* 3. *De Peste sæuissima.* 4. *De Suecorum variis expeditionibus.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S. *Clarissime, & Excellentissime Vir, Compater, & Affinis honorande*, dudum nihil de Arte nostra contulimus, & adhuc talis, cùm meus priuatus, tum publicus rerum status est, vt omnẽ meditationem de talibus ferè animo excutiat. Facere tamen non possum, quin vnum iam saltem attingam. Dubitaui anteà de causa quî fiat, quod terrore multi peste corripiatur, & simplici humorum agitatione non contentus, de Imaginationis viribus anxiè cogitaui: Verùm pestis, quæ nunc grassatur, iam id persuadet, vt credam, latere iã in corporibus quibusdam ad pestem dispositiones, quæ animi affectibus; agitatis humoribus in actum erumpunt. Idque vt credam, id mihi persuasit, quod non solùm terrore timore, & attenta de peste, cogitatione quidam in pestem incidit, sed & ex ira: Superiore enim

Imaginationis vires in morborum generatione.

septimana

Ira in peste noxia.

septimana virgo quædam, cum in rixas cum vicini vxore incidisset, & vehementer animo commota esset, è plateâ domum reuersa mox ægrotare cæpit, & peste correpta, & breui etiam mortua est. Præterea obseruaui & superioribus annis, & hoc ipso, pestem vt & alios morbos epidemios, suas diuersas periodos in diuersis oppidis & pagis & habere, & habuisse; in quibusdam vere cæpisse, æstate desiisse; in aliis æstate cæpisse, Autumno cessasse; In quibusdam sub Autumnum cæpisse, & iam sub brumam cessare. Et credo non omnes, qui hîc peste correpti, & mortui sunt, ex contagio, sed interno humorum vitio quosdam in eam incidisse. Audire tamen etiam tuam sententiam cupio.

Pestis ex priuato humorum vitio.

Rerum mearum statum quod attinet, Filia mea prid. Cal. Nou. *Dresdæ* filium peperit. Vxoris valetudo in pristino ferè statu est: Tota atrophiâ consumitur, & saltem ossibus ac cute hæret, vt sceleto simillima videatur. Et malum nulla ferè medicamenta fert, sed optimè etiam cogitata humores in sinistro hypochondrio commouent, vt peius habeat. Præterea in pestis maximo hactenus versatus sum periculo. Intra duorum mensium spatium ita in hâc vrbe disseminata est, vt hominum memoriâ vix simile quid acciderit; vnde tota ferè Academia dissipata est: Infestauit etiam ædes mihi proximas Sartoris, & iis vicinas Sutoris, vt è regione, *VVenceslai Gotzij* quondam Depositoris, qui ipse mortuus est. Quò fugerem, vix habui; cum vicina oppida pleraque etiam infecta sint; & vxor ægra vix iter suscipere posset.

De vxoris valetudine in peius ruente.

Pestis sæuissima.

Publica quod attinet, ea proculdubio è publicis scriptis & nunciis tibi nota erunt. Paucorum vt mentionem faciam, Elector noster *Pragam* occupauit: Rex *Sueciæ* post maximam *Franconiæ* partem occupatam, nuper etiam *Hanouiam*, & nuperrimè *Francofurtum ad Manum* occupauit: In vrbe tamen eâ nec pernoctauit; sed rectâ transiit, & *Moguntiam* tendit. *Tyllianus* verò exercitus circà *Norimbergam* colligitur: Ita tota *Germania* vastatur. Vt de Electoris nostri consiliis, factis, vobis certò constaret, scriptum eâ de re nuperrimè *Dresdæ* editum mitto, quod boni consules. Saluta tuam vxorem à nobis, & cum eâ bene vale. VVittebergæ, die 28. Nouembr. Anno 1631.

De hostium bellicis expeditionibus.

EPISTOLA LXXII.

PERIOCHE.

1. *Irâ vtrum pestis latentes igniculi excitari possint, Doringij iudicium.* 2. *Quid de peste ex priuato humorum vitio sentiat.* 3. *De hostium depopulationibus.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S Duplici reuerâ nomine, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, tibi condoleo. Vno quidem, quod vxoris morbus nullam spem sanationis promittit; altero verò quod ob pestem, vicinorum ædes ingressam in non leui periculo constitutus es. Deus te soletur ac custodiat! Irâ latentes pestilentiæ igniculos excitari posse, facilè crediderim: Igniculi tamen isti non nudæ sunt dispositiones, sed vera pestis seminaria; vndecunque etiam illa sint concepta. De periodis pestilentiæ quid sentiam, in *Disputatione de febribus malignis*, me Præside, *Gissæ* ante annos viginti habita, videbis. De peste ex priuato humorum vitio ortâ quæ aspergis, probatione egent. Sanè si victu vitioso vsi sunt quidam, qui in pestem inciderunt, quod, pro te staret, aliquid haberes. De quo tu videris; sin minus demonstrationem postulo. De nepote ex Filiâ tibi gratulor: Ego nuper & ex podagrâ, & chiragra decubui. Illa tamen mitior fuit, quantumvis vtrumque pedem inuasisset: per gradus enim cubitum iturus ascendere potui. Hæc pollicem dextrum, (quem nunc intra quinquennium tertiâ vice tentauit) grauius afflixit. Chamædryos decocto tertio vsus sum, vsurpaturus dehinc iterum meis pilulis. Pro transmisso scripto *Dresdano* gratias ago. Nostri milites in *Bohemiam* ire nolunt; hybernaturi in *Silesiâ*. Miserè Ducatus *Suidnicensem*, & *Iauraviensem* expilauisse dicuntur: Metuimus etiam *Suecici* militis irruptionem. Miramur Electoris vestri ausum, & quod nunc tam cunctanter cæptum prosequatur. Vtinam Deus tandem pacem cælo demittat! Bene vale & à nobis salue. Dabam Breslæ, die 19. Decembr. Anno 1631.

Irâ vtrum latentes pestilentiæ igniculi excitari possint.

De peste ex priuato humorum vitio orta, Doringij iudicium.

De militum irruptionibus.

EPISTOLA LXXIII.

PERIOCHE.

1. *Sennerto de coniugis morte condolet.* 2. *Super affectu D. I. K. consilium.* 3. *Auctori Tractatum de peste ipsique dicatum mittit.* 4. *D. Nicolai Poslij mors.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

S Rediit ad nos Cursor vester, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, sed sine tuis litteris. Nunciabat ante Cursoris aduentum Amicus quidam, non solùm coniugem tuam vitâ functam, sed & temet è febre petechiali grauiter decubuisse: Illud confirmauit Cursor, istud negauit. De illo tibi, vt par est, condoleo: de huius falsitate amicè gratulor. Deus iacturam illam suo tempore in senio hoc tuo clementer compenset! hanc autem incolumitatem diuturnam, & constantem esse concedat. Commodùm verò hac vice ad nos venit Cursor, vt id quod me rogauit *D. I. K.* effectum dare possem: Nimirum nescio quo instinctu persuasus, tuum expetit consilium, super affectibus suis: quos vt à semet consignatos ad te mitteret, Auctor fui; consignationem itaque illam sub finem litterarum istarum loco postscripti additam mitto. Vides mala ista, altas iam egisse radices, & à multis annis durauisse: Vt autem consilium tuum rectiùs formari possis, pauca quædam addere placet. Habitu est patiens iste satis carnoso, & mediocriter pingui. Colore faciei benè florido; canis pro ætatis ratione, non nimiùm conspersus. Hypochondriacus aliàs est, & pro melancholicorum consuetudine nouorum cùm Medicorum, tum medicamentorum studiosissimus. Meo consilio à decennio ferè sæpiusculè quidem vsus est; nullam tamen curam plenariè sustinuit; excepto Chinæ ante annos plus minus octo (præmissis præmittendis) vsu. Triennium est, quando meo potissimùm suasu acidulas potauit, in Comitatu *Glacensi* scaturientes.

Auctori de coniugis morte condolet.

Super affectu D. I. K. consilium.

Melancholici Medicorum & remediorum nouitatem amant.

Prehenditur etiam quandoque doloribus podagricis in pede sinistro, quem olim fregit. Viduus est, per, aut vltra etiam, sexennium. A biennio de leuiusculo seminis stillicidio conquestus est; à quo indusia nonnihil commaculentur. Ego in corpore isto εὐσάρκῳ abstinentiæ à venere id potissimùm adscripsi: Ordinaui ipsi & contrà hoc præterito anno nonnulla remedia. Vt autem circà id sese nunc habeat, me equidem latet. Cuius symptomatis cum ipse non meminerit, poteris & tu eiusdem obliuisci. Cumque *Lignitij* crebertimè viuat, à Principe (cuius Consiliarius est) illò vocatus; Medicorum illic degentium consiliis haud dubiè potissimùm vtitur. Atque hæc illa pauca sunt, quæ te latere nolui; tu, quæso, per otium Consilium aliquod linguâ vernaculâ conscribe & ad me mitte. Spondeo, te istam operam non in ingratum locaturum esse. Absolutus tandem est Fasciculus ille meus quorundam *Tractatuum de peste*. Heri à Bibliopolâ primùm nactus sum exemplaria. Misissem vnum atque alterum exemplar per hunc Cursorem, si ipsum prædatores aliàs metuentem, fasciculo isto onerandum esse censuissem. Mittam aliâ occasione commodiore. Intereà moram haud ægrè fer, & inscriptionem, tuo, *Horstiique* nominibus consecratam, tibi non ingratam esse patere: Hoc enim vt facerem, Amor ergà vos meus compulit. Hodiè mediâ quartâ vespertinâ optimus senex *Dn. Nicolaus Poslius* huic mundo valedixit; ac piè in Domino obdormiuit: cuius anima sit in benedictione! Quæ nos superstites maneant, & circumstent discrimina, ipsus facilè coniicere potes. Deus nobis suâ adsit gratiâ, vt & ex hisce eluctemur, ac nomen ipsius celebrandi vberiorem materiam nanciscamur. Bene vale & à nobis salue. Dabam Breslæ, die 16. Februar. Anno 1632.

Doringij Tractatus de peste.

D. Nicolai Poslij mors.

P. S. Zustand einer person, vvegen seiner leibes beschvveren, ihres alters etlich funfftzig iahr.

1. *Hatt dieselbe person von jugendt an, biss zu ihren mannlichen Iahren, da sie anno 1616. sich in ehestand begeben, in krieges vnd Herrn diensten aufgevvartet; vnd als sie aus dem Vngerischen kriege, Anno 99. im lande zu VVürtemberg des VVildbades sich gebrauchet, hatt sie ein hertzklopfen angestossen, vvelches von selber zeitt sich ettliche mahl gefunden; ist aber meists innerhalb 16. Iahren, vvie dann biss dato æfters in harten bevvegnüssen, da dann diese person stetige reisen helt, zunehmen thutt.*

2. Befindet gedachte person von vielen jahren her, ein stetiges grosses Haupt-sausen, ohren kleichzen vnd prausen, da doch sonst nicht Haupth-vvehe gespüret vvird.

3. Klaget sie über offters vvehe an der rechten vnd lincken seite.

4. Vber dieses hatt diese person schmertzen an den Nieren.

5. Anno 1612. hatt sie den lincken schenckel gebrochen, vvelcher vveil er niemahls recht eingerichtet vvorden, dahero auf derselben seiten beschvverungen empfunden.

6. Vnd ob zvvar solche person, die Zeitt hero viel mittel, nechst Gott, vvie denn Anno 1629. den Sauerbrunnen in Schlesien gebrauchet, hatt es doch nicht viel gefruchtet, vnd vvird vveiter rath in der Medicin gesuchet vnd gebetten.

EPISTOLA LXXIV.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringio mortem coniugis suæ significat.* 2. *Cur tardiùs id ipsi nuntiarit.* 3. *De publicarum rerum statu.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S Quod dudùm futurum vidi, *Vir Clarissime, & Excellentissime, Dn. Compater, Affinis, & Amice honorande*, id 14. Ian. accidit, & vxor mea, postquam tota contabuisset, placidè obdormiuit, & rebus humanis valedixit. Qui casus etsi in hâc meâ senectâ mihi acerbus sit, & grauis, ferendum tamen, quod mutari non potest, & quod diuina fert voluntas. Pridiè antequàm moreretur, planè nigra dejecit. Quod verò tardius tibi mortem eius nuntio, causa hæc est, quod postridiè, postquam eius funus, & exequias curassem, à Serenissimo nostro Electore *Dresdam* vocatus sum, vt curæ liberorum suorum, qui omnes partim variolis, partim febribus malignis laborabant, adessem. Hæsi ibi tribus septimanis, & postquam Dei beneficio conualuerunt, heri primùm domum reuersus sum. Publica quod attinet, ea vobis proculdubio æquè ac nobis nota sunt. Elector noster, & *Brandenburgicus* 16. huius *Torgæ* conuenient. Deus faxit, vt tandem pax *Germaniæ* restituatur. Saluta vxorem tuam, & D. D. Bene vale. VVittebergæ, die 14. Febr. Anno 1632.

Doringio coniugis mortem significat.

Cur tardius id ipsi nũciauerit.

Publicarum rerum status.

EPISTOLA LXXV.

PERIOCHE.

1. *Reinesij erga Sennertum obseruantia.* 2. *Setacei duplex operatio.* 3. *Reinesij informatio pro affectu oculorum suffusionem minante.* 4. *Mesenterij impuritas quibus vrinis dignoscatur.* 5. *Ab errhinis in oculorum affectibus abstinendum.* 6. *Electuarium caput roborans.* 7. *Cucurbitulæ scarificatæ ad venas iugulares pro deriuandis à capite humoribus.* 8. *Fabricij ab Aquapendente inuentum ad oculorum tunicas extergendas.* 9. *Pilulæ viscerum impuritatem blandè purgantes.* 10. *Suffusionis maturatio an tutò expectari possit.*

D. DANIELI SENNERTO,

THOMAS REINESIVS, D.

S. P. *Clarissime Sennerte*, ab eo tempore, quo è Discipulis tuis esse *VVittebergæ* desij, ἀετὸν ὀπτήσας tum; sunt autem commodùm anni viginti quinque: incepi verè esse admirator tui, & quem dilexeram pendens Doctoris ab ore, eum amare, eiusque memoriam non tacitâ pietate solùm, sed quandocunque ferret occasio, inter notos ignotósve apertâ prædicatione venerari. Ferè enim sic comparatum est in vita, vt quotidiana minùs æstimentur è merito: ὀλιγωρεῖται ὡς ἐπίπαν τὸ ἀγαθὸν χρησιμώτερον ἀεί. Quibus carere quacunque sorte si contigerit, eorum desiderium ferimus difficilimè, suntque tum τῶν ἀποσιωπηθέντων ὀξυτέρᾳ μανίᾳ. Ab isto in te, *Clarissime Sennerte*, adfectu meo est, immò à iudicio de te meo, (quod etsi de aliis falli posse non diffitear, in hoc dum tibi summa omnia tribuit, & *Iubilatum* inter Medicos *Doctorem* adpellat, consensu quorumvis Eruditorum, οὐ παράδοξον.) proficiscitur hoc quod nunc ago, dum Magnifici cuiusdam Viri interpres ad te venio, rogans obtestansque plurimùm, vt consilio tuo nobis adesse velis. Historiam adfectus, & hactenus circa eum administratorum, narraui sine adparatu, fideliter, & vt puto, clarè distinctéque satis. Setaceum admittet libenter, si omitti non posse iudicaueris: saltem, an modo per acum candentem, apud *Paræum lib. 9. cap. 24.* præferendus sit alter, qui fit cultello ferreo frigido, quemque *Fabricio Hildano* debemus, & quo me hoc, quo medicinam facio, septendecennio feliciter vsum esse bis, verè testari possum, dubitat. Tu verò nobis pronuncia τὴν ἀρέσκουσαν. Ne autem in commoda publica peccemus, curas tuas sic interturbantes ἐξ ἀπροσδοκήτου, non expectamus hac vice aliud responsum, quàm quo tandem die hinc ablegare debeamus, qui Consilium abs te datum auferat; & tum, de quo fidem tibi meam obstringo, accipies pro opera, si non æquiualens, at gratum tamen, ita spero, præmium. Quin &, quod boni animi ac sanguinis debitorum est, cum solutione confessionem publicam, Nos *SENNERTO* debere ac debituros æternùm quicquid in nostra manu est, aut quicquid in amicorum communium. *SENNERTI* in gratiam, eorúmve qui ipsius sunt, nos nihil defugituros, nihil negaturos esse. Bene vale ac salue πολυτίμιον χάρμα πολυποθήτων τε. Scrib. Altenburgi, 22. Martij, Anno 1632.

Reinesij erga Sennertum obseruantia.

Setacei duplex operatio.

HISTORIA ADFECTVS.

Vir literatus, primariæ apud nos dignitatis, annos natus XLI. habitu pituitoso, raro, capillo flauo, plano ac molli, venis latis turgentibusque, oculis magnis, prominulis, glaucis, cætera sic satis laudabiliter constitutus, nisi quòd per interualla, majora tamen, defluxione tenui, acri, ad faucium isthmum & gargareôna, quin & oculorum leui παρέσει, quæ cùm periodicè soleret inuadere, facilè medicamentis, nescio quibus, cessit, & intra hoc septennium nunquam repetiit, tentari consueuit; ab annis pænè sedecim per lucubrationes in Academiis contraxit quandam deprauationem visus, passus primùm sensum obvolitantium oculis culicum, adparentque ei nunc inter objecta visibilia tam propinqua, quàm remota, & oculos, expansæ telæ araneorum immobiles quoquò vertat oculos semper sibi similes, in aliis eiusdem visibilis partibus crassiores, in aliis subtiliores. Malum continuum est, & læsio in vtroque oculo æqualis. Triennium agitur, cùm primùm ad me de malo conquerentis, consiliumque rogantis oculos inspexi: ij venulas coniunctiuæ maximè conspicuas, & adiposa substantia obductas exhibebant. Erant excrescentiæ istæ membranosæ adipe circumfusæ, panno quem vocant oculorum, seu telari ἐπιφύσει superficiei oculorum secundùm venarum ductus inhærenti simillimæ. Nuper admodum cùm oculos & directò & à lateribus contemplarer acutiùs, nihil in humore aqueo crystallinóque alieni, nihil in pupilla tenebricosi deprehendere poteram; homo verò oculi adparebat in vtroque expressissimus. Præmissis generalibus, quæ ventriculum maximè & cruditates in eo colligi solitas, mesenteriique impuritatem (de hac vrinæ variæ, modò limpidæ, crudæ, pallidæ, modò splendentes & rubræ, modò conturbatæ cum sedimento similiter vario, mucoso plerunque farinam laterum æmulante, semper sabuloso, sine vllo cuiusquam alterationis molestæ sensu, longo tempore ita perdurantes, testabantur, & biliosi humoris ad ventriculum confluxus familiarior) respiciebant, quæ etiam singulis ferè semestribus cum singulari εὐφορίᾳ repetit: Capiti, quod serosa plenitudine scatere, crebra saliuatio cum absentia signorum adfecti quocunque modo lienis, ostendit, & vnica mali circa visum causa esse videtur, deplendo vsurpati sunt apophlegmatismi, gargarismi, & masticatoria: ab errhinis consultò abstinui, iudicio *Auicennæ lib. 3. fen. 3. tr. 4. cap. 11.* & *Capiuacij, Cons. 10.* permotus: intemperiei cerebri corrigendæ (esse enim frigidius humidiusque somni indicant diuturniores, & quòd in officio curarum plenissimo nunquam de vigiliis querentem audiuerim & resoluendis, digerendis absumendisque excrementis serosis fuliginosisque adhibitæ frequenter frictiones moderatæ, lotiones ex *asaro, serpillo, chamæm. fol. lauri, sena, agarico*, item xeromyrum seu empasma ad capitis proram, è *rad. ireos, mace, caryoph. rosmar. puleg. stœch.* Defensum etiam caput à vaporib. quos mitteret ventriculus vsu elect. è *conditis chebulis, nuce mosch. conseruа rosar. fl. euphrasiæ, saluiæ, anthous, succino præpar. specieb. diambræ.* Oculi oxydercicis recreati. His verò fuliginibus, quæ à toto per venas iugulares externas internásve adscenderent, ac cum sanguine nutriendis oculorum tunicis humoribusque adfluente misce

Mesenterij impuritas quibus vrinis dignoscatur.

Ab errhinis in oculorum affectibus abstinendum.

Electuarium caput roborans.

misceretur, excludendis, quovis ferè bimestri exhibito è *theriacæ* ℈.ij. *cons. euphrasiæ* ℥.j. *rohob. sambuc.* ℥.j. ß. bolo sudauit: reuellendi serositatem impuram in venis caput perreptantibus, & depluentem ad oculos gratiâ, sacculum è *sem. eruca* in vino coctum adplicauit nuchæ; pone aures sustinuit vesicatoria. Deriuandis intercipiendisque iisdem cucurbitulas sub singulis nouiluniis ad venas iugulares vtrinque iam à semestri adhibuit, quòd serum impurum per venas frontis temporumque, quæ rami sunt iugularium externarum ad adnatam, inde per poros corneæ ad albugineum humorem fluere suspicaremur. Localia quod attinet, ad extergendas rarefaciendásve tunicas oculorum, præmissa fomentatione è *rad. valerian. fœnugr. malua, meliloto, euphasia*; modò guttam vnam alterámve *aqua è calce viua* coloris sapphirini, quam describit *Ans. Boot, lib. 2. de lap. ac gemm. cap. 293.* instillauit; modò de testis ouorum præparatis, oculis immisit modicum; modò ex aqua ophthalmica composita in hos vsus; modò aquæ anagallidis cæruleæ aliquid. Ad validiora, præsertim illa, quæ è fellibus parantur, non deuenimus. Tantum autem profecimus, vt telarium excrescentiarum nihil adpareat vltrà, & coniunctiua nunc sit tersissima; venæ saltem, præsertim cùm fouentur oculi, maximè sunt conspicuæ, quas in rectè se habentibus oculis latère notum est. Et ne quid omninò deesset ad obscuritatem in humoribus tollendam & causam continentem resoluendam, cùm medicamenta, nisi diutius inhærerent oculis, vix extergere tunicas, multo minùs dissipare exsugereque vitiosas humorum dispositiones & concretiones posse colligeremus, inuento **H. Fabrici ab Aquapend.** quod describit ipse *P. 5. Oper. Chirurg. c. 26.* cuiusque meminit *Lælius à Fonte, cons. 27.* eo quo iubet Fabricius modo, rem executi sumus. Sed cùm eo sic vteretur Vir Magnificus supinus, & remoto ab oculis vasculo in aërem prospiceret, sentire se ajebat totum conclaue fumo densissimo repletum, qui tamen paulò pòst detersis & confricatis oculis euanesceret: cuius φαινομένου ea fortassis ratio, vel quòd oculorum effluuium, quo sine molestæ alterationis sensu carere nequeunt, sic impediretur; vel quòd humidum externum, præsertim calens diùque incubans, oculos qui gaudent sicco, ita adficeret, vt spectrum fumi vel nebulæ ipsis obiiceretur. Quid si compressio partium circumstantium oculos, facta per vasculum angustius, & cauum oculorum exactè replens, id effecisset? nec enim tale quid sentit, cùm pronus oculum in cochlear eodem liquore calente plenum immittit, ibique detinet. Aliquid verò humoris crassi extranei ad oculos fomentatione istâ attractum fuisse negat subita idoli disparitio: heterogeneam verò crassamque materiam ammixtam humoribus oculorum, attenuatam resolutamque, & seipsa sic majorem factam esse, neque verosimile est, cùm in visus malo nulla sentiretur alteratio vel emendatio, post toties modo dicto vsurpatum liquorem attenuantem digerentemque. Etsi verò administratis iis, quæ totum conuenienter expiarent, viscerumque δυσπεψίαν vitia corrigere, & expedire hypochondria possent (sæpiculè per dies decem duodecimve continuos, vsus est pilularum descriptarum scrupulo dimidio: ℞ *Aloës succo fœnic. impregnata* ℥. ß. *terebinth. Cypr.* ℥ ij. *agaric. trochisc.* ℥.ij. ß. *extracti rha-B. helleb. nigri*, an. ℥.j. ß. *scammon. præp. chrysopi, salis gemmæ*, an. ℈ xviij. *castorei*, gran xij. *extract. rad. pœon. valerian.* an ℈.j. *spec. diambr.* ℈. ß. Fiat cum *aqua fœnic.* massa: è cuius drachma qualibet formentur Pilulæ N°. xviij.) id effectum hactenus sit, vt notabilem in iis excessum, intemperiem & obstructionem obseruare non liceat: etsi capiti & cerebro, ita vt ad actiones facultatis animalis omnes sit expeditus adgressus, prospexerimus: circa omnia etiam sanitatis conseruationem concernentia se gerat prudentissimè, quippe μονοσιτῶν, & ne minimum quidem, quantum qui ipso familiariter vtor, iudicare possum, ἐκδιαιτῶν: ipsa quoque oculorum adnata tunica nunc conspiciatur purissima, absumtâ quæ obscuros reddere videbatur humores, cœnosâ membranâ venulas comitante: insuper fonticulus, quem exeunte Nouembri proximo in parte siluestri cruris dextri, paulò supra tendinem latum excitaui, quòd vitium oculorum, etsi suo modo idiopathicum id nunc sit, foueri tamen à toto, maximè à iecore iusto calidiore, & sanguine halituoso colligerem, fundat crassa, viscida, candore pus referentia plurima, diuersicoloria etiam multa, modò mera, modò sero diluta, omniáque ὡς δοκεῖν, methodicè gesserimus; plus tamen haud profecimus, quàm quòd fortassis incrementum mali prohibuimus, nec tantillo emendata est, cæterùm nec auxit intereà descripta in visu offensa: quæ ne propterea in suffusionem aliquando legitimam sensim adspectabilem degeneret, non frustrà metuimus. Istud enim, *si quis habet imagines sex mensibus, & continuatur sanitas oculi, eum esse in securitate*, sine euidente ratione ab *Aben-Sina, lib. 3. fen. 3. tr. 4. cap. 14.* dici, neque certum humori incrassabili, intra quod perfectè crassescat, tempus præscribi posse, sentimus. Nunc quòd incassum hactenus laborasse videamur, viam contrariam insistere, expectare nimirum maturationem suffusionis, eámque incrassatione promouere, eandem tum transposituri, poteramus; eáque Collegæ cuiusdam Medici sententia est. Sed res hæc non videtur carere periculo, ideò quòd nullius hominis conjectura adsequi valeat locum futuræ suffusionis, & an hæc transponi tum possit, nécne, nemo definire audeat. Satius igitur, putamus erit, resolutionis discussionísque intentioni inhærere (*sæpe enim iuuantis pertinacia soluit morbum*, inquit *Celsus*) ingeniisque omnibus mandari solitum à cerebro (hoc extra dubium omne constitutum esto) ad neruum opticum, qui ex eius substantia producitur, & dissolutus dilatatusque in tunicas oculorum abit, serum impurum reuellere deriuaréque, præsertim cùm adfectus iste nullum dum adeò insigne impedimentum in legendo, scribendo, adferat patienti. In eum finem an cauterium in cauo ad aurium radicem adponere, (rationem cur hoc in oculis fluxione laborantibus, & imminete è nerui optici obstructione cæcitate, non possit non prodesse, aliquam dat *Fernelius Cons. xj.* meliorem *Riolanus* in *Schol. anatom.* vbi *de venis iugularibus.*) An verò laqueum ad nucham, seu setaceum eligere debeamus, dubitamus; certi tamen alterutrum necessariò admittendum esse: & si quidem malum iam factum tolli non poterit, ob moram quâ inualuit; futurum tamen, diuinâ opitulante gratiâ, auerti sic posse, sperantes Frigidioris cerebri ac ventriculi gratiâ, & ad absumendos pituitosos humores tam in toto quàm in capite resides, remedij calefacientis siccantisque, & quaquaversum penetrantis materiam suppeditare nobis *lignum Indicum, sassafras, & sarzam*, existimamus; eorumque cum *rad. borrag. polypod. & cichorij, euphrasiæ, betonic. & fœnic.* habitâ sic iecoris ratione, factum decoctum Viro Magn. vere proximo ad dies plures propinare constituimus, præmissâ totius exquisitâ euacuatione, & deobstructis hypochondriis. Cùm enim magnæ sunt ægritudines non modò præsentes, sed & futuræ, si à leuioribus procedamus, vel etiam immoremur talibus, quæ nos, δι' ὀλιγοδρανίας frustrentur, longum paramus ægroto interitum. *Gal. 5. meth. med. 15.* Super hisce, prætereáque an cùm oculi per essentiam, ob mali diuturnitatem laborent, ad validiora discutientia tutò adscendere possimus, consilium Vir artis Medicæ operibus clarissimi, & cui supra alios omnes deferimus meritò plurimum, requirimus, amplexuri quicquid Iste, siue tentandum ampliùs, siue omittendum in obscuro casu suggesserit, acceptaturique prorsus; quicquid pro acerrimo iudicio suo, & immensa peritia, siue in dignotione adfectus, siue in curatione à nobis minùs animaduersum, excogitatum, administratúmve fuisse monuerit: χαλεπὸν γὰρ ἄνθρωπον ὄντα μὴ διαμαρτάνειν ἐν πολλοῖς. Scriptum Aldenburgo, xxij. Martij, Anno 1632.

SCHEDULA.

D. DANIELI SENNERTO, *THOMAS REINESIUS, D.*

Se condicto ad Vos mittimus, qui *Consilium* quod nomine Viri Magnifici te rogabam quodque auenter expectamus, ad Nos referat. Is ipse exhibebit simul pro præstita opera aureos Rhenanos quinque: Eos verò te accepisse vel verbulo significa. Spero autem te etiam posthac, pro humanitate tua summa, admissurum esse in literarum, vel, si Fata tulerint, colloquij commercium, Tuum serio adfectu & fide, REINESIUM. Scr. Aldenb. 6. April. Anno 1632.

EPISTOLA LXXVI.

PERIOCHE.

1. *In omni fluxione quæ consideranda.* 2. *Corneæ & aquei humoris vitium quomodo discernatur.* 3. *Vrinarum varietas hypochondriacæ dispositionis indicium.* 4. *Humoris natura in suffusione incipiente quomodo cognoscatur.* 5. *Quo temporis spatio suffusio generetur.* 6. *Setacei commodior operatio.* 7. *In suffusione validis remediis non vtendum.*

D. THOMÆ

Cucurbitulæ scarificatæ ad venas iugulares.

Fabricij ab Aquapend. inuentum ad oculorum tunicas extergendas.

Pilulæ viscerum impuritatem blandè purgantes.

Suffusionis maturatio an expectanda.

D. THOMÆ REINESIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

SAl. & Officia. *Vir Clarissime & Excellentiss. Domine & Amice honorande.* Me à te amari dudum è scriptis tuis animaduerti: & prodidisti istum tuum in me adfectum nunc etiam satis superque, dum de affectu oculorum diuturno Viri Magnifici, iudicium & consilium meum exquiris. Vtinam verò & tuæ, & ipsius expectationi satisfacere possim! Quod etsi promittere non queam, faciam tamen quod potero; ne vestræ voluntati defuisse videar. Exponam verò sententiam meam liberè; valdéque oro, ne sinistrè accipias, si forsan qua in re dissensero. Non enim id contradicendi studio, sed veritatis inuestigandæ gratiâ feci, quâ inuentâ, & morbo rectè cognito, remedia adhibere facile erit. Neque verò me vllo modo offendet, si rursus de dubiis capitibus, si tibi quæ videbuntur, tuam sententiâ mihi liberè exposueris. Ita enim penitiùs in adfectus huius cognitionem veniemus, & veritatem inueniemus, quæ non semper in primo colloquio in Consultationibus Medicis se offert. Interim ea, de quibus conuenimus, hoc verno tempore adhiberi poterunt medicamenta, vniuersales nimirum purgationes corporis, decoctum sarsæ, vel sassafras, & similia. Pro honorario quinque aureorum Rhenensium transmisso habeo gratias. Si porrò valetudini Viri Magnifici meo consilio inseruire potero, paratum & promtum me semper habebit. Bene vale, & quod facis, me ama. VVittebergæ, 9. April. Anno 1632.

D. DANIELIS SENNERTI CONSILIVM:

Pro Affectu Oculorum, suffusionem minante.

CVm Vir Magnificus primùm oculorum παρόξ certis periodis recurrente antehac, hactenus tamen toto septennio cessante, laborauerit; nunc verò inter objecta visibilia, tam propinqua quàm remota, primùm obvolitantes quasi oculis culices, pòst verò expansas telas aranearum immobiles, quoquò vertat oculos semper sibi similes, in aliis tamen eiusdem visibilis partibus crassiores, in aliis subtiliores, continuò & in vtroque oculo adparere sentiat; certum est, ad oculum quandam præter naturam fluxionem fieri. Cùm verò in omni fluxione & pars mandans, & recipiens consideranda sit: Recipiens hîc oculi sunt, iique proculdubio à natura debiles, & ad fluxiones recipiendas apti: quod ex eo patet, quòd sunt magni & prominuli, qui plerumque debiles esse solent. Quâ autem in parte colligatur humor vitiosus, etiam perpendendum est. Etsi enim, quod forsan & hîc accidit, plerumque in aqueo humore colligi solet; tamen nec illud *Auicenna* negligendum, interdum obscurissimas maculas esse in cornea, tametsi ab aliis non videantur. Ideóque perpendendum, cùm Vir Magnif. panni oculorum habuerit initia, annon aliquid vitij corneæ communicari potuerit, & in ea adhuc resideat; an saltem in aqueo humore sit vitium: quod forsan ex eo discerni posset, si inquiratur, an etiam iridem circa candelas videat, nécne. Mandantem equidem partem caput esse, quod seroso humore scateat, non negârim; sed an totus ille humor, qui ad oculos confluit, in cerebro generetur, an aliunde simul adfluat, diligenter ob curationem rectè instituendam considerandum puto; cùm notissimum sit, frustrà in oculorum & capitis adfectibus medicamenta solum caput respicientia adhiberi, cùm ex ventre inferiore, tanquam fonte, per venas & arterias humores vitiosi adfluunt. Metuo verò ne idem quoque in Viro Magnif. fiat, & serosa illa materia ex hypochondriis suppeditetur: idque vt credam, moueor eo, quod de vrinarum varietate refertur: tales autem scorbuticæ, aut certè hypochondriacæ dispositionis indicium esse solent. An ea hîc subsit, præsens Medicus dispiciet, & attendet, an non ea mesenterij adfecti, & vicinorum viscerum laborantium signa esse possint, & annon crebra illa saliuatio ex hoc fonte deriuari queat; præsertim cùm frequens biliosi humoris ad ventriculum ex iisdem locis confluxus fiat. Et cùm à cerebro solo fluxiones fiunt, potiùs per neruum opticum fiunt, cùm hîc per venarum, aut forsan etiam arteriarum orificia, humores hos in oculos confluere, vel illud doceat, quòd præcessit ophthalmia periodica, & posteà venulæ coniunctiuæ maximè conspicuæ, & vitiosis humoribus repletæ adparuerunt. Naturam autem istius humoris quod attinet, eum tenuem & subtilem esse id indicat, quòd non muscarum, culicum, aut similium nigrarum rerum imaginem, sed telas aranearum refert, & quidem non eiusdem generis, sed alibi crassiores, alibi subtiliores. Qua de causa etiam vix aliud grauius malum, vel suffusionem metuendam puto; & omnino bene nos sperare iubent *Auicennas* & alij *Arabes*, qui quod è *Gal. 4. de loc. aff. cap. 2.* sumsisse videntur, statuunt, si per menses sex, vel etiam quatuor duntaxat, eiusmodi imagines visui offerantur, nec oculus conturbetur, suffusionis metum nullum esse. Etenim si humor ad generandam suffusionem aptus sit, breui tempore, non solùm sex, sed & quatuor, imò duorum mensium spatio, crassitiem illam ad suffusionem generandam necessariam adquirit; in dies quoque ac sensim, quibus imagines istæ ad suffusionem tendunt, magis ac magis visus debilitari & imminui solet. Etsi verò meâ quidem sententiâ, suffusio non adeò metuenda sit, tamen malum curatu difficile erit, cùm tot annis iam natura ad hunc locum vitiosos humores deponere consueuerit, & proculdubio oculi iam è diuturno adfluxu debilitati sint. Ne autem malum augeatur, aut si possibile sit, vt etiam planè tollatur, necessarium puto, vt primò humores in mesenterio & hypochondriis latitantes conuenientibus medicamentis aliquoties & sufficienter euacuentur: ad quam rem tempus istud vernum commodissimum est; postea pilulæ annotatæ, paulò quàm hactenus maiore dosi breuibus interuallis exhibeantur. Deinde vt humores in venis reliqui, & qui in venis capitis sunt ad oculos confluxuri, imò in ipsis oculis iam hærent, absumantur & discutiantur, vtile foret decoctum ligni sassafras, vel sarsæ parillæ, cum euphrasia & sem. fœniculi paratum exhibere. Vbi corpus vniuersum ita sufficienter euacuatum fuerit, feliciùs revulsoria & deriuatoria auxilia vsurpari queunt. Equidem superiore autumno fonticulum in dextro crure excitatum fuisse intelligo. Verùm potest ille quidem humores, qui ex ventre inferiore ad caput adscendunt, reuellere; ad eos autem, qui iam per venas iugulares adscenderunt in caput, deriuandos, alio auxilio, quod propiùs capiti admoueatur, opus erit. Cùm autem duo proponantur, cauterium in cauo ad radicem aurium, & setaceum; fonticulus quidem iste satis commodus esset; sed non video quomodo isto in loco sine deformitate gestari possit. Setaceum autem satis efficax est auxilium, & sine minori molestia, acu frigidâ potiùs quàm candente adplicatur. Vbi monendum, commodiùs adhuc istam operationem fieri posse, si sine forcipe, manu sinistrâ Chirurgus saltem cutem adprehendat, & dextrâ, acutissimâ acu cutem perforet. Vidi enim forcipem in acu traiicienda Chirurgo impedimentum & moram, ægro verò dolorem attulisse. Non tamen, quod etiam obseruaui, setaceum in diuturnis oculorum adfectibus, illud semper quod speratur, præstat; & licèt causam antecedentem in oculorum adfectibus tollat, continentem tamen vix tollere valet: quod si etiam Viro Magnif. accideret, proculdubio ipsum malè haberet, cùm molestum & dolorificum sit auxilium. Si tamen istud tolerare vellet, de euentu tamen isto antea monendus esset. Suaserim ergo, vt primò ista quæ dixi, & iam antè adhibita sunt vniuersalia remedia adhibeantur, iisque posteà reuulsoria mitiora, vt fonticulus aliquis in brachio, vesicatoria singulis mensibus, Lunâ decrescente, post aures, lotiones pedum è cephalicis herbis frequentes, atque ἐξυδεχικὰ remedia, inter quæ *herniariam* in substantia seu puluere sumtam plurimùm profuisse scio, exhibeantur. Quibus si malum non augeatur, aut etiam imminuatur, non facilè ad fortiora, quorum tamen euentus incertus est, transeundum puto. Multo minùs validiora illa discutientia, quæ hactenus rectè omissa sunt, extrà adhibenda putauerim: nisi forsan vitium tantùm in cornea hæreat. Etsi enim in corneæ & adnatæ morbis sint vtilia; tamen non video, quomodo ad internas oculorum partes penetrare, humoresque ibi discutere & attenuare possint, ac si eò pertingant, quomodo id sine oculi, qui διαφανής est, læsione fieri queat. Et obseruatum, in eiusmodi oculorum adfectibus internis fortiora externa interdum plus damni, quàm commodi attulisse. Hæc hac vice consulere potui. Si quod dubium porrò occurrerit, lubens Viro Magnif. operâ meâ inseruiam. Scrib. VVitebergæ, 9. April. Anno 1632.

In omni fluxione qua consideranda.

Cornea & aquei humoris vitium quomodo discerni possit.

Vrinarum varietas hypochondriacæ dispositionis indicium.

Suffusio breui tempore generatur.

Setacei commodior operatio.

Valida discutientia extra adhibita in suffusione nō tuta.

Ἀποσπασμάτιον, *ex literis V.C. Dom.* THOMÆ REINESII *ad* D. CAR. SPONIVM, *Lipsiâ datis* $\frac{2}{12}$ *Iunij*, 1665. *Euentus dicti oculorum adfectus præter opinionem nostram talis fuit, quòd sensim remitteret, & ad ea, de quibus potissimùm quærebatur, procedere non esset necessarium.*

EPISTOLA LXXVII.

PERIOCHE.

1. *Auctoris anxietas ob vxoris obitum.* 2. *Consilium super affectu D. Ioh. K.* 3. *Silesij militis incursiones & deprædationes.*

D. MI

D. MICHAELI DORINGIO, DANIEL SENNERTVS, D.

Id quod Tabellarius tibi narrauit, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, ita sese habet, & proculdio iam dudum quoque ex litteris meis, *Lipsiâ* missis cognouisti; vxor nimirùm mea postquam tota contabuerat, rebus humanis valedixit. Quem casum etsi diu præuiderim, me tamen istâ ætate non parùm turbasse, facilè intelligis. Quid enim agam imposterum? Res meas administrare & familiam regere sine vxore difficilimum erit. Vxorem iterum ducere etiam non paucas difficultates habet.

Auctoris anxietates ab vxoris morte.

Quod viro strenuo & Nobilissimo *Dn. Ioh. K.* melius aliquid, quàm tu vel alij Medici præsentes hactenus fecerût, consulere possim, polliceri non habeo. Ne tamen voluntati eius desim, pauca quædam in chartam conieci, quæ habent vt sequitur.

Consilium super affectu D. Ioh. K.

Nach dem die person, so mir ihre leibes beschvverung entdecket, vnd meines Rathes begehret, von jugend an ein mühsam leben in krieges vnd Herran diensten, vnd vielen reisen geführet, ist leichtlich abzunehmen, dass sie nicht allezeit die beste Diæ*tam vvirdt gehalten, vnd dannenhero bœse feüchtigkeiten im vntern leibe, an denen orthen, da die speise gekocht, vnd in blutt vervvandlet vvird, gesamlet habe, vnd desselben ein gutt theil in dem geader, zvvischen dem magen, leber, vnd miltz, vornehmlich vmb den miltz, stecken: von vvelchen* Affectio hypochondriaca, *mit vvelcher ohne zvveifel die person beladen ist, ihren vrsprung genohmmen hatt. VVann aber die* humores melancholici *von dem miltze, vnd nechsten vasis, durch die* arterias, *oder pulssadern, vvelcher der miltz viel hatt, in die andern gliedmassen kœnnen ausgetheilet vverden; sonderlich vvenn durch bevvegung des leibes, Zorn, oder schrecken, die* humores *allda bevveget vverden, als hatt hier auch seinen vrsprung das hertz klopfen. Denn vveil der Miltz durch die* arterias *oder pulssadern, mit dem Hertze ein grosse gemeinschafft hatt, so bald vmb den miltz etvvas rage vvird, treibt solches zum hertzen: darvon das langvvierige hertz klopfen herkompt. VVenn aber ferner die dünste durch die* Arterias *ins haupt steigen, ervvecken sie allda gross hauptsausen, ohrenklingen, vnd prausen. VVie denn auch eben von diesen* Humoribus *das vvehe in beyden seiten her kompt. VVeil auch ohne zvveifel auss den* Hypochondriis *eine* materia tartarea *per* vrinam *abgehet, kan durch dieselbige auch leichtlich schmertzen in nieren erreget vverden. Es kan aber vielleicht auch der VVittiberstand hierzu ettvvas vhrsach geben. Endlich vveil auch der Herz von so vielen jahren den lincken schenckel gebrochen, vnd derselbe nicht* curiret *vvorden, ist nicht vvunder, dass er an demselben beschvverung fühlet, vveil die Natur gemeiniglich in die schvvachen, vnd schadhaften gliedmassen die bœse feüchtigkeit zu treiben pfleget.*

Damit aber die beschvverung, so viel mœglich, abgevvendet vverde, hielte ich vor rathsam, dass vornemlich ein gutte Diæt *gehalten, vnd daneben die melancholische vnd andere feüchtigkeiten offte durch gebührliche* medicamenta, *vvie die anvvesenden Herren* Medici *am besten anorden kœnnen, mœchten aussgeführet vverden. Ich vor meine person hielte darvor, dass darzu am bequemesten vvehren die* Pilulæ Tartaræ Querc. *vvelche mit dem* Extracto Hellebori nigri *kœnten gescherffet vverden. Kœnte dennach der Herr die* Pilulas *mit* A, *gezeichnet, ihme bereiten lassen, vnd von denselbigen diesen frühling ettlich mahl drey stunden vor der frühe malzeitt,* xx. *nehmen, vnd nach dem sie zum ersten viel oder vvenig vvirckten, hernach mehr oder vveniger brauchen. Die andern tage aber kœnte der Herr, zu œffnung des geaders vvechselsvveise frühe brauchen, entvveder von den Pillulen mitt* B, *signiret, so nicht purgieren,* xv. *auf ein mahl, vnd darauff einen trunck hüenner oder fleischbrühe thun, in vvelcher ein vvenig* Radicum cichorij *oder* scorzoneræ *aufgekochet vvehre: oder von der Essentz (vvelche aber vvol aufgerühret vverden muss)* xxx. *tropfen in einer fleischbrühe nehmen: oder von dem Puluer, auch in einer fleisch oder hüenner brühe ein theil.*

Das Hertzklopfen aber abzuvvenden, kœnte er offt von der Lattvverg einer VVelschen nuss gross gebrauchen. VVeil aber die kranckheit schon lange gevvehret, vnd dessvvegen fleissige continuation medicamentorum *nœthig ist, solche aber vielleicht dem Herren beschvverlich sein mœchten, vvehre am füglichsten, vvenn derselbe ettvva diesen frühling oder sommer einen Sauerbrunnen brauchen kœndte: denn solche die Materiam besser as einig* medicamentum *aussführen mœchte. Mitt den formulis* Medicamentorum *vvill ich den gegenvvertigen Herrn* D. Medicis *nichts vorgeschrieben haben, sondern habe dieselbige nur darumb aufgezeichnet, damitt sie meinen scopum vnd* intention *darauss vernemmen kœnnen.*

℞. *Massæ pilular. tartarear. Querc.* ℥ ij. *pilul. de tribus, extracti helleb. nigri, panchymagogi, an* ℈ j. Fiant pilulæ è drachma j. xxx. Signentur A.

℞. *Trochisc. de cappar.* ʒ j. *Extract. gentianæ, cardui bened. centaurij min. tartari vitriolati, zedoariæ, an.* ℈ ß. *croci Martis* ℈ j. *Cum Syrup. borrag.* F. pilulæ è drachma j. xxx. Signentur B.

℞. *Essentiæ scolopend. chamadr. meliss. an.* ʒ ij. *Zedoariæ* ʒ ß. *Elixir. proprietatis* ʒ j. M. sce. Signetur *Vermischte Essentz.*

℞. *Cremor. tartari* ʒ ij. *tartari vitriolati* ℈ ij. *feculæ ari, bryoniæ, an* ℈ j. Fiat puluis, diuidatur in partes sex. Signetur *Puluer auf 6. mahl.*

℞. *Conseru. meliss.* ℥ iij. *conseru. tunicis, anthos. an.* ℥ ij. *rad. scorzoneræ condit. corticis citri condit. an.* ℥ j. *specier. lætitiæ Gal. specier. confect. de hyaciatho, & confect. alkerm. an* ʒ j. *Cum Syr. borrag.* F. Electuarium.

Tu ista ei, præmissâ à me salute, transmittere poteris. Misissem id dudum, si vlla Tabellarij copia fuisset, nec etiam per Postam *Lipsensem* id mittere tutum putaui, in bellorum hisce tumultibus: cum *Misnenses* militi *Silesio* iam pro hostibus habeantur, qui incendio, & rapinis, vsque ad quartum abhinc miliare animum suum satis erga nos declarauit. *Fasciculum* tuum *de Peste* nondum accepi; spero ipsum hisce nundinis *Lipsiensibus*, modo vestris *Lipsiam* tutum iter sit. Bene vale, & tuam saluta. VVittebergæ, die 6 April. Anno 1632.

Silesij militis depradationes.

EPISTOLA LXXVIII.

PERIOCHE.

1. *De Tabellarij discessu conqueritur.* 2. *De priuatarum & publicarum rerum statu.*

D. MICHAELI DORINGIO, DANIEL SENNERTVS, D.

Fefellit me Tabellarius noster Christophorus, *Cl. Dn. Doctor, Compater & Affinis honorande:* Cum enim me de suo abitu manè certiorem fecisset & litteras meas vesperi petiturum promitteret, postridiè summo manè abiit, & litteras meas reliquit. Interim meas *Lipsiâ* te accepisse puto, cum Consilio pro viro illo Nobili. A te verò, quod sperabam, nihil proximis nundinis litterarum accepi, vt nec libellum tuum, quem tamen *Lipsiæ* iam prostare audio: Pestis iterum apud nos gliscere incipit Reliqua tam publica, quàm priuata, è latore, ciue nostrate cognosces. Hæc ne aliquam ad te scribendi occasionem negligerem, volui iam scribere. Bene vale cum tuâ, Vittebergæ, die 28. Maij Anno 1632.

Doringio cur hæc pauca scribat.

EPISTOLA LXXIX.

PERIOCHE.

1. *Doringius cur iam breuius scribere cogatur.* 2. *Tractatum de peste à se conscriptum Auctori mittit, ipsiusque iudicium super eo rogat.* 3. *De tertio Auctoris coniugio rumores.*

D. DANIELI SENNERTO, MICHAEL DORINGIVS, D.

Breuius nunc scribere cogor, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, quia Chiragra, quæ me per octiduum exagitauit, dextram manum nondum totaliter deseruit. In eodem malo his ipsis diebus *Dn. Affinis Daniel* circa carpum dextrum, primum insultum pati cæpit, & etiamnum patitur. Rariùs scribo, quia & tu rariùs. Vtque verum fatear, pigrescere iam nonnihil ad scriptionem soleo, nisi ab aliis exciter. Consilium tuum pro viro Nobili accepi: Miror verò quod id non petit, cum me id habere sciat. Detinebo apud me, vsque dum petierit, & honorario gratum se declarauerit. Fasciculum meum *de Peste*, quod nundinis *Lipsiensibus* non misi, causa hæc fuit, quod nostri Mercatores omnes equites illuc profecti sunt. Ne igitur eo diutius prìueris quod aliàs renui, nunc mihi faciendũ putaui, vt nempe bino exemplari Christophorum vestrum oneratum ad vos remitterem. Quod vt boni consulas & iudicium tuum super eo candidè mihi exponas, officiosè rogo. Si quam gratiam apud Lectores me isto labore promeruisse censueris, suscepti laboris haud pœnitebit. Sin minus, lubens imposterum, hâc præsertim ætate otiabor, & similibus laboribus supersedebo. Deus pestem apud vos gliscere incipientem clementer restinguat, teque ab eâdem cum familiâ tueatur. Sparsit nuperrimè apud

Doringius cur iam breuius scribere cogatur.

Auctoris iudicium super Tractatu suo de peste rogat.

Rumores de tertio Sennerti coniugio. apud nos M. Sitisius, te iam cum viduâ Paulo-Hellvvigianâ tertium initurum coniugium. Quod si ita est, vt benè cedat opto: Egebis enim in hoc senio bonâ curatrice. Quia tamen Christophorus nihil de hoc negotio narrare potuit pro fabulâ tantisper habeo; vsque dum ipsus per litteras id nobis significaueris. Hoc vnum saltem te siue rogatum, siue monitum velim, vt de tali coniuge cogites, *Senibus quales coniuges sint eligendæ.* quæ te reuereatur, & hoc senio fida sit, ac te benè curet: Tales enim cumprimis senes eligere decet. Bene vale. Dabam Breslæ, die 5. Iulij, Anno 1632.

EPISTOLA LXXX.

PERIOCHE.

1. Intermissum cum Doringio Litterarium officium ob temporum iniuriam dolet. 2. Afflictæ Germaniæ vices deplorat. 3. Librum quartum Practicæ de morbis mulierum & infantium prælo breui se daturum significat.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Silet ferè inter nos litterarium officium, *Vir Clarissime, atque Excellentissime Domine Affinis, & Compater honorande*, non meâ culpâ, sed temporum iniuriâ, quâ Tabellariis nostris pænè ad vos aditus præcluditur. *Intermissum cum Doringio litterarium officium ob temporum iniuriam dolet.* Semel atque iterum per ordinarium *Lipsiensem* Tabellarium ad te scripsi, sed quia istâ occasione ad respondendum nunquam vsus es, eam tibi minus placere existimaui, nec eâ posthac vti volui. Quia verò hic mihi Tabellarius nostras oblatus est, istam scribendi occasionem negligere nolui; etsi adeò multa, quæ scribere possim, & ausim non habeam. Publica enim tibi æquè ac mihi ignota esse puto; cùm nemini non sint notissima. *Afflictæ Germaniæ vices deplorat.* Deus tandem afflictæ, & ferè perditæ Germaniæ misereatur, & ei pristinam tranquillitatem, ac pacem restituat! priuata quod attinet, qualis meus status sit, facilè colligere potes. Inter istas publicas, & priuatas calamitates, quibus iam pestilentia accedit, & intra atque extra oppidum, serpere incipit, à meo instituto non destiti, & *librum quartum Practicæ de morbis mulierum, & infantium* absolui, qui, si Deus volet, proximis nundinis *Francofurtensibus* lucem aspiciet. Vt exemplar proximis Nundinis *Lipsiensibus* per ciues vestros, accipias, curabo. Spero te ab iisdem proximis nundinis meas litteras accepisse. Tuum *de peste Tractatum* nondum vidi. Saluta tuam, & bene vale, VVittebergæ, die 18. Iulij, Anno 1632.

EPISTOLA LXXXI.

PERIOCHE.

De pestilentia grassante, & milite Saxonico pacem Germaniæ affulgentem interturbante.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Cur rariùs nunc ad te scribam, *Cl. Dn. Affinis & Compater honorande*, causam scripsi in litteris per cursorem vestrum Christophorum ante mensem ad te missis. Anhelamus & nos pacem: quam tamen miles *Saxonico-Brandeburgicus* nobis inuidere videtur; *Miles Saxonicus affulgentem Germaniæ spem interturbat.* qui vti fama fert, in nostram *Silesiam* irrupit. Doleo vestram vicem ob pestis periculum: Eadem vicinos etiam nobis pagos quosdam inuasit. Deus clementer prohibeat, ne semina ipsius & intra nostra mænia furtim deportentur. Quod si fortè fiat: satius tamen fuerit, vt in manus Domini, quàm hostium, incidamus: sic dictante Regio Psalte. Mittebat hodiè ad me *D. Conradus* percontatum, numquid certi quid mihi innotuisset, de grandi tempestate, quæ apud vos antè aliquot septimanas obortam, nonnulli sparserunt? Miratus sum, quod de illâ tu nihil ad me scripseris. De absoluto quarto *Practicæ* libro tibi gratulor. Ciues nostri num *Lipsiam* ad nundinas Autumnales profecturi sint? scit ille solus cui futura instar præsentium sunt. Si proficiscentur; mittam & ego per ipsos meum *de Peste* (quoniam Tabellarius eum proximè præter spem reliquerat) *Fasciculum*; Iam enim ob periculum viæ nec cum hoc Cursore mittendus mihi visus est. Quia tu de tertio coniugio ineundo iam nihil adiecisti: idcirco rumorem illum *Sitisianum* pro fabula habeo. Bene vale, & à nobis salue. Dabam Breslæ, die 6. Augusti, Anno 1632.

EPISTOLA LXXXII.

PERIOCHE.

1. Doringij silentium miratur, illudque tandem rumpat, hortatur. 2. Quintum Librum Practicæ in lucem breui daturum pollicetur. 3. Si quid de natura & curatione Plicæ Polonicæ experientiæ consentiens obseruarit, sibi communicari desiderat. 4. De D. Comitis Poloni statu certiorem fieri peroptat. 5. Auctor Ophthalmia corripitur. 6. Doringij consilium pro huius affectus curatione postulat. 7. Publicarum rerum quis status.

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS. D.

Valdè miror, *Clarissime, & Excellentissime Dn. Affinis, & Compater honorande*, quod vtrimque in tanto belli & pestis periculo versamur, tanto temporis spatio nihil ad me litterarum dedisti, nec tuarum rerum statum mihi exposuisti, nec meum explorasti. *Doringij silentium miratur.* Ego sanè dudum ad te scripsissem. Si Tabellarij copia mihi fuisset: Neque etiam ista, quæ per Ordinarium *Lipsensem* est, occasione vti volui; quum viâ istâ nunquam hactenus ad mea responderis.

Quia verò interim tempus protrahitur & me status vester valdè sollicitum habet, silentium hoc rumpendum, & hâc ipsâ viâ, quia commodior alia non datur, litteras has ad te exarandas putaui. *Auctor de Doringij statu sollicitus.* Rogo ergo, vt per hunc ipsum Tabellarium primâ occasione me edoceas, quis hactenus fuerit & adhuc sit, tuus, tuæ vxoris, & *Dn. Danielis* Affinis status.

De reliquis, quæ subjungam, capitibus, si hâc occasione respondere commodum non fuerit, poterit id proximis nundinis *Lipsiensibus* fieri. Animum equidem pænè abjeceram de continuandis reliquis libris *Practices*. Ab Amicis tamen admonitus, *quintum* in manus iterum sumsi, & maximam eius partem absolui. *Quintum librum Practicæ in lucem breui daturum promittit.* Qui si Deus volet, proximis nundinis *Francofurtensibus* lucem aspiciet. In quo, cum & *de capillorum vitiis* tractandum fuerit, *Plicam Polonicam* prætererire non potui. Quum verò de eâ nihil in publicum exstet, præter aliquot *Italorum* tractatus, qui ferè inanes speculationes continent; Tu verò in viciniâ *Poloniæ* viuas, à te amicè peto, vt, si quid de naturâ & curatione huius morbi comperisti, quod cum experientiâ consentiat, id mecum candidè quamprimùm communices; quod pariter proximis nundinis fieri poterit.

Et quia morbus hic mihi in memoriam reuocat *Comitem* nostrum *Polonum*, qui hoc morbo, & Scorbuto (qui affectus in multis symptomatibus conueniunt, præcipuè antequàm Plica erumpit) laborabat, simul oro, me certiorem facias, an adhuc in viuis sit, vbi viuat, & quomodo valeat, & an *D. Pontanus* cum eo sit, vel *Vratislauiæ* viuat. Cæterùm, meum, & meorum statum quod attinet, sumus Dei benedictione adhuc salui, & incolumes; nisi quod hactenus lenta quædam Ophthalmia mihi molesta fuit, quæ ante dies 10. subitò incrementum sumens, facit, vt litteras has meâ manu scribere non potuerim. *Auctor Ophthalmia corripitur.* Ea est sine omni dolore, sed à sero melancholico ortum habens, propterea contumacior. Quantum conijcere possum ex aliis indiciis, prouenit materia ex sinistro hypochondrio, & magis per arterias, quàm per venas fertur. Sollicitum me ista valdè habet, ideóque si quid cõsilij habes, quâ ratione fluxum istum ab oculis auertere possim, id mihi commmunica. *Doringij consilium pro huius affectus curatione, rogat.* Publica quod attinet, non opus est, vt aliquid addam, cum nemini non nota sint. Nos equidem hactenus in viciniâ ab hostili incursu immunes fuimus, malorum tamen satis est, quod à nostro milite patimur. *Publicarum rerum status.* Deus tandem pacem restituat. Bene vale, & tuam saluta. VVittebergæ, die 26. Nou. Anno 1633.

EPISTOLA

EPISTOLA LXXXIII.

PERIOCHE.

1. *Doringij vxoris obitus.* 2. *De Pestilentiariorum Medicorum interitu.* 3. *De Auctoris Ophthalmiæ curatione, Doringij iudicium.*

D. DANIELI SENNERTO, *MICHAEL DORINGIUS, D.*

S Diuturnum tuum silentium, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, non minùs admiratus fui hactenus, quàm tu meum. Eadem verò mei, quæ tui extitit causa. Accessit deinceps altera: Obitus nempè meæ quondam coniugis charissimæ & curatricis fidelissimæ, die 7. Nouembris, cuius quoties recordor, (recordor autem in singula ferè momenta) non sine lachrymis recordor. Obiit autem peste cum carbunculo insigni in scapulâ dextrâ. Reticuit optima coniux per triduum ad minimum malum, cum nullo notabili symptomate affligeretur. Ad vsum nobilissimorum expulsiuorum, ne guttula sudoris elici potuit. Hortatu igitur Amicorum post obitum ipsius in horto meo contiguas ædes concessi: In quibus per Dei gratiam saluus, & sanus, adhuc dum cohabito, *Dn. Affini Danieli*; cui ob idem periculum per menses quasi duos eandem habitationem indulseram. Reuersurus in pristinas ædes bono cum Deo ad instantem nouum annum; qui vt pænè decursò sit felicior, ex animo opto. Abstulit nobis pestis tres Medicos pestilentiarios; *Eryngium, Myncerum, & Conradum*, meum nuper collegam etiam factum, & in *Crentzmanni* è phthisi defuncti locum surrogatum. *Polnerus* reliquos quoque secutus est, postquam parenti suo à peste decumbenti incautiùs fortè adstiterat. Nostrûm numerus, raro vtique exemplo, ad denarium nunc est redactus.

Doringij coniugis obitus.

Pestilentiariorum Medicorum interitus.

Spero autem te ex Genero tuo, coniugis meæ obitum resciuisse: quippe cum per *Dn. Christophorum Hubnerum* Ciuem nostrum; qui Comes iuit Legato nostro *Dresdam* vsque, nunciari potuit. Ita scil. & me ex improuiso dolor, quem tu bis non sine cordolio sustinuisti, sed Dei nutu & auxilio fortiter superasti, occupauit. Rem familiarem quàm grande sit curare ignoro, meo iam malo edoceor, sed forti animo ferendum, quod mutare non licet. De Plicæ Polonicæ curatione quod scribam nihil habeo. *Dom. Comes Sapicha* num & vbi viuat, me latet. *Dominus Pontanus* nobiscum commoratur. Ophthalmiam tuam quod attinet, facilè tibi quoad causas & generandi modum assentior. Recordor autem nunc affectus illius dolorifici qui te singulo manè per aliquantum temporis spatium aliàs affligere solitus est. Serum itaque vt omnibus modis & per omnes vias euacues, & ad inferiora deducas, operam dabis, Antim. diaphor. conf. eufras. vel decoct. chinæ, lotionum item pedum aut fonticuli in crure sinistro vsus an tibi profuturus sit: ipse cogitabis. Euacuantia quin præmiseris nullus dubito. Setaceum quidem multum creat molestiæ, quantum tamen emolumenti in affectibus oculorum attulerit, *Fabricius* docet in suis *Obseruationibus*. Sed hæc omnia tuo committo iudicio & arbitrio. Deus nos tandem pace securâ beet & exhilaret, de qua nulla tamen spes adhuc nobis affulget. Bene vale & cum tuis salue. Dabam Breslæ 21. Dec. S. Thomæ sacro, Anno 1633.

De Ophthalmiæ Auctoris curatione.

Setaceum in affectibus oculorum vtilissimum.

PHILIPP. IACOB. SACHS A LEVVENHEIMB, Lectori S. P.

Hucusque in MSS. Exemplari inueniuntur descriptæ Epistolæ, nec alias præter authenticas simul his additas inuenire licuit Responsorias, quarum etiam aliquas periisse constat. Crediderim & Praxeos acuta negotia, & bellicas turbas ingrauescentes, & morbi podagrici Doringium crebrius infestantes insultus, interrupisse vtilissimum & eruditissimum hoc litterarium commercium.

EPISTOLA LXXXIV.

PERIOCHE.

1. *Auctor Doringij defunctam coniugem dolet.* 2. *Publicarum rerum status miserandus.* 3. *Auctor Ophthalmiæ suæ contumaciam Astris tribuit.* 4. *Quid & pro aliis doloribus sedãdis quibus vexabatur, præstiterit.*

D. MICHAELI DORINGIO, *DANIEL SENNERTUS, D.*

S Optarim, *Clariss. Dom. Affinis, & Compater honorande*, te diuturni tui silentii aliam causam afferre potuisse, quàm hâc, vxoris nimirum tuæ Charissimæ obitum, quem vehementer doleo, non tam ipsius causâ, cui iam bene est, & quæ has omnes, in quibus versamur, calamitates effugit, sed tui inprimis, qui, vt confido, sociam vitæ fidam, & in crebris morbis, tui & tuarum rerum curatricem sedulam amisisti. Verùm Domino ita placuit. In eius voluntate acquiescamus, & nos ad idem iter præparemus. De obitu vxoris nihil dum resciui, neque *Dom. Christophorus Hubnerus* per Generum mihi aliquid de eo nunciari iussit. Nuper, & ante paucos saltem dies, *Nobiliss. Dom. à Zedlitz*, Consiliarius Ducis Bregensis aliquid de eo significauit: Verùm ipsi, non ex *Silesia*, sed *Francofurto ad Mœnum* huc venienti, fidem habere nolui.

Auctor Doringij vxorem defunctam dolet.

Meum & rerum mearum statum quod attinet, est quod Deo gratias agam: nisi quòd publicus Reipubl. status apud nos miserandus est. Habemus hîc ad biennium militem præsidiarium, ferè semper 1500. quem dum oppidum & vicina regio alere cogitur, tota pessundatur, & ita infelix & miserandum nostrum bellum est, quod plus amicis quam hostibus nocet. Academia præterea tota ferè dissipatur, & dum fisci nostri debitores milites alere coguntur, nobis quod debent non soluunt, & ita nostris stipendiis caremus. Ophthalmia mea me valde sollicitum habet, ad quam, si Astrologis fides habenda, facit Solis situs in via lactea in genesi; cum quo iam in transitu coniungitur Saturnus, & ipso die natali partiliter coniunctus erat. Seri per sudores euacuationem copiosam habeo, cùm ab eo tempore, quo quartanâ laboraui; quod ferè ante annos viginti contigit, singulis diebus, circa horas matutinas copiosè sudem. Miror verò, quòd sudores isti, illud, quod in oculis, & cruribus, & interdum aliis quoque corporis partibus, mihi molestum est, non exhauriunt. Ante annos iam aliquot, fonticulum in sinistro brachio excitari curaui: verùm cùm is non satisfaceret, alium ante mensem in nucha aperui, quem idem, quod setaceum, præstiturum spero. Et quia dolores illos in cruribus & pedibus, singulis ferè diebus manè percipio, curabo vt alius fonticulus in sinistro crure excitetur, & ille in brachio occludatur. De quo tamen tuum iudicium exspecto. Purgationes, quibus parum adsueui, difficulter tolero, & post eorum vsum tota ferè œconomia corporis turbatur, coctio inprimis in ventriculo & hepate læditur, aluus obstruitur, atque inde pejùs habeo. Quia *in libro 5. Practicæ*, inter capillorum affectus, omnino Plicæ Polonicæ mentio facienda fuit, inserui historiam morbi *D. Comitis* nostri, non tam meis, quàm *D. Prauotij*, Professoris Patauini, & *D. Franc*, Medici eius domestici, verbis. De eo dubito, an ex medicamentis quædam, quæ adhibita sunt, adiicere debeam. De quo tuum iudicium expeto. Sed vt responsum per tabellarium *Lipsiensem* matures oro, cùm operæ typographicæ festinent. Bene vale. Salutant te omnes mei. VVittebergæ, pridie Cal. Ian. Anno 1634.

Publicarum rerum miserandus status.

Auctor Ophthalmiæ suæ contumaciam astris tribuit.

Quid pro variis doloribus sedandis præstiterit.

EPISTOLA LXXXV.

PERIOCHE.

1. *Mira Doringij erga vxoris memoriam obseruantia.* 2. *De Patriæ calamitatibus à Præsidiario milite:* 3. *Ab Auctore de ipsius Ophthalmiæ causa dissentit:* 4. *Arthritidis nouis doloribus cruciatur.*

D. DANIELI SENNERTO, *MICHAEL DORINGIUS, D.*

S Et Prosperrimos noui Anni successus! Quòd dolore tam pio, suauissimæ quondam vxoris meæ occubitum sentis, *Clar. Dom. Affinis, Compater plurimùm honorande*, illud ipsum hoc est, quod de tanto amico constantissimè semper mihi pollicebar. Conniuisset vtinam! vtinam con-

niuisset Numen, vt tot coniugij secla transmisissemus quot annos! Sed quemadmodum tale votum, extra omne est votum: ita omnino placeat, Deo quod placuit: ex cuius arbitrio sortes nostras vnicè constare, vel fex plebis agnoscit. Vero quidem est verius, talem consortem amisi, qualem vix dies dabit: sed taliter ipsam vicissim lugeo, qualiter quisquam alter vix potest; nisi supra communem mortalitatem plus nimis magno æstimio pendeat, quod amat. Transeant tamen ista, transeant. Neque enim opus est apud te, *mi Dom. Compater*, numerosa oratione deducere, quod antè credis; neque deerunt porrò Amicorum testimonia: quorum vti, vnà sub parentationem *Reuerendi Dom. M. Michaëlis Hermani* nostri, plurima colligo: ita vehementer inprimis desideratissimum te exposco: dum vel marmorea tabula quam erigimus, supra talem affectum & manum, maius ostendere non possit. Cæterùm de incolumitate tuorum tantoperè gaudeo, quanto quidem ipse vix queas: ita etiam, vt leuiter feram, quæ de tumultibus bellicis, militéque præsidiario accusas. Vnâ eademque vehimur naui; atque vniuersa Patria nostra nihil anxiùs queritur, quàm sub tam speciosa Amicitiæ larua, tantas sibi clades adsciscí, quantas apertus aliquis Hostis, inferre duriùs non possit. Sed ab istis lachrymis, in Ophthalmiam tuam aduerto. Illius equidem causas, vti tu astrologicè proponis: ita ego, sed pace tuâ, magis in continuas lucubrationes reiicio, quibus incredibile est, quantum te largiaris. Tuo ipsiusmet iudicio firmabitur, quàm vehementer vigiliis crebris cerebrum incalescat. Vnde sicuti molestum tuum serum fortiùs attrahitur: ita procliuiùs postea ad partes debiliores, insigni cum damno defertur. Inprimis igitur imposterum hac parte tibi temperabis. Et siquidem purgationibus ægerrimè habes, cogita tecum Scorbuticos purgatione vt maximè lædi; & videbis num Antiscorbuticis plus possis proficere. Fonticulum in sinistro brachio citiùs claudere, antequàm ille in nucha satis respondeat, non suadeo. In crure vt nouus aperiatur, omninò consentio, siquidem eò serum, vtpote ad locum commodiorem, deducitur & reuellitur. Quandoquidem autem planè à catharticis abhorres, quia ferre non potes: planè inducor, te enematibus conuenientibus maximè subleuatum iri. De editione *quinta tuæ Praxeos partis*, prolixissimè nobis gratulor. Et cur non *Prauotij* de Plica consilio, medicamenta assignas? Causas non video, dum sanior omnis, nonnisi candorem tuum exosculari queat. Ast vt longiore epistolâ tecum iam agam, *Compater Colendissime*, familiare Arthritidis meæ malum non admittit. Non solùm enim hucvsque in duodecimum diem, ex vtroque pede & genu, miserè laboraui: sed heri etiam eò vsque incrementa sumpsit affectus, vti vtraque manu nunc capiar, hocque quodcunque vides, vicariâ *Christiani Cunradi*, communis amici nostri, *Dom. D. Caspari Cunradi p. m.* filij natu maioris manu perfecerim: qui vt, quâ par est submissione, sua officia, cum honorificentissima salute tibi defert: ita proximo tabellione, ipse ad te viset, & quod iam abs me, pro Vxoris meæ memoria poscitur, etiam in carissimi Parentis sui nomen orabit. Bene & feliciter vale. Vratislauiæ, prid. Non. Febr. Anno 1634.

Mira Doringij erga vxoris memoriam obseruantia.

Patriæ calamitates à præsidiario milite.

Scorbutici purgatione læduntur.

Enemata, purgationis vices supplent.

EPISTOLA LXXXVI.

PERIOCHE.

1. *Auctor, Mercurij vitæ vsum damnat.* 2. *De Patriæ rerum statu.*

D. MICHAELI DORINGIO, *DANIEL SENNERTVS, D.*

S. Clarissime & Excellentiss. Dn. Affinis, & Compater honorande. Persuaseram mihi tabellarium hunc iam dudum ad vos abiisse: hodie demum cognoui, eum metu militum hinc inde migrantium, adhuc hic hærere. Interim tuas accepi, & ex iis, vt & *D. VVinckleri* literis intellexi, fasciculum illum à me missum rectè ad eum peruenisse. Quia verò ex tabellario intelligo, eum *Bregam* excursurum, poteris illi meas ad *D. VVincklerum* tuis inclusas, ad illum perferendas tradere. Cur de Mercurio vitæ proximè ad te scripserim, caussa est, quòd Medicus quidam *Halberstadiensis*, planè surdus, multum scribendo & Mercurium suum vitæ, quo Panaceæ instar vtitur, laudando, & meum suffragium ambiendo mihi creat molestiæ. Sed me applausorem vix habebit. Mercurio vitæ vtatur per me licet, qui volet. Ego infuso vitri antimonij ad grana iv. in maluatico, hac æstate semel atque, iterum vsus sum. Quid de *Silesia* vestra fiat, si ad me perscripseris, gratum erit. Nos enim hic nihil certi habemus Nos hic in magno versamur periculo. Tota *Misnia*, inprimis ditio *Lipsiensis* milite Electorali: contrà Episcopatus *Magdeburgensis* & *Halberstadiensis* Suecico repleta est. Elapsâ proximè septimana Legati Suecici apud Electorem nostrum *Lipsiæ* fuerunt. Quid inter eos actum, nondum palam est. Deus faxit, vt inter se conueniant. Aliàs de nobis hic actum erit. Bene vale, & cum tua à me & mea salue. Dabam VVittebergæ, 10. August. Anno 1635.

Auctor, Mercurij vitæ vsum damnat.

Patria rerum status.

EPISTOLA LXXXVII.

PERIOCHE.

1. *Doringio sanitatem felicem precatur.* 2. *De periculoso Silesiæ statu.* 3. *Suecorum de Germanis victoria.* 4. *Freytagij in Sennertum inuidia, huiusque de variorum operum editione anceps animus.*

D. MICHAELI DORINGIO, *DANIEL SENNERTVS. D.*

Salutem, annumque nouum felicem. Quòd arthritis, *Clarissime Dom. Affinis & Compater honorande*, te ex longiore interuallo inuasit & paroxysmus tolerabilis fuit, gaudeo. Deus faxit, vt pilulæ tuæ, quòd spero, multum tibi prosint. Statum *Silesiæ* adhuc satis periculosum esse audio: dum hinc Reformatio, illinc exactiones & milites eam premunt. Qua de causa traditio *Lusatiæ* suspensa, caussam certam nondum percipere licuit. Hic saltem vulgò fertur, præsentiâ *Electoris* nostri opus esse. Sueci nondum sese accommodant, contra quos hactenus Marte non satis felici Elector noster pugnauit. Interim vrbes & pagi vastantur, & miles, quo forsan aduersus Turcam opus esse posset, perditur. Mitto iam librum sextum & vltimum *Practicæ*. Atque ita laborem hunc, Deo benedicente & vitam largiente, absolui, quod vix sperare potui. Spero apud bonos me aliquam initurum gratiam: etsi *Freytagius* ferè insaniat, & maledictis victoriam quærat. Quæ res ipsa facit, vt de editione *Hypomnematum Physicorum*, quæ sunt, *De principiis, de occultis qualitatibus, de Atomis & mistione, de origine viuentium, & de spontaneo viuentium ortu*, quæ iam absoluta habentur, dubitem; etsi docti viri me ad editionem hortentur. Verùm *Pascitur in viuis liuor, post fata quiescit.* Tu verò cum tua bene vale, & à nobis salue. VVittebergæ prid. Cal. Ian. Anno 1636.

Silesia periculosus status.

Suecorum de Germanis victoria.

EPISTOLA LXXXVIII.

PERIOCHE.

1. *Auctori duo in sexto Libro praxeos Medicæ legisse significat, quæ ipsi non satisfaciunt, de Basilisco scilicet & nuce vomica, de quibus vt clariùs mentem aperiat, eum rogat.*

D. DANIELI SENNERTO, *MICHAEL DORINGIVS, D.*

S. Pro exemplari sexti libri Praxeos Medicæ, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, gratias officiosas ago. Peruolui aliquid in eo: & duo præcipuè occurrerunt, de quibus sciscitari hac vice ex te placuit. Prius est de *Basilisco*, quem tu *pag.* 19 emortuum nihil noxæ inferre scribis, cùm viuus tam nociuus sit, citásque *Epitomes tuæ Physicæ lib.* 7. *c.* 10 Inquisiui in prima editione: sed nihil tale in ea offendi. Alteram videre mihi non contigit: Neque frustrà eam videre velim Scripsi enim olim ante meum è *Giessa* discessum, aliquid de hoc monstro: idque dari, tum temporis asserui, potissimùm persuasus *Ioh. Pincieri* fide. Optarim itaque, vt & tuam sententiam super hac re cognoscere possem. Posterius est *de Nuce vomica*, quam tu, *suo loco*, etiam hominibus venenum esse doces, contra alios contrarium asseuerantes. Et miror, te ea, quæ in *Annotat. ad tractatum VVillichij de Peste*, in medium produxi super hac materia, sicco planè pede pertransiisse. De quibus item quid sentias, scire velim. Vale. Raptim Breslæ, 4. Februar. Anno 1636.

De Basilisco mortuo Auctoris iudicium.

Nux vomica an venenum.

EPISTOLA LXXXIX.

PERIOCHE.

1. *Quid de Hypomnematum physicorum editione Auctor præsagiat.* 2. *Publicarum rerum statum in peius ire denunciat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Quod de Hypomnematum physicorum editione Auctor præsagiat.

SAl. & Officia. *Clarissime & Excellentissime Dom. Doctor, Affinis & Compater honorande.* Ieci tandem aleam, & *Hypomnemata Physica* edidi, atque ita finem scribendi faciam. Concitabo forsan aliquos in me crabrones: Verùm veritas odium parit. Mitto eorum duo Exemplaria, quorum vnum tuum sit: alterum, vt *Dom. D. VVincklero* cum literis adiunctis, prima sed certa occasione mittas, oro. Publica tranquilliora non fiunt, sed indies perturbatiora. Statum harum regionum è mercatoribus vestris cognosces. Eum enim literis describere, prolixum foret. Bene Vale cum tua, & à meis salue. VVittebergæ, 8. Octobr. Anno 1636.

EPISTOLA XC.

PERIOCHE.

1. *De Mutis & surdis natis epistolas à Doringio scriptas communicari sibi flagitat.* 2. *Patriæ status semper calamitosus.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

De Mutis & surdis natis Doringij epistolæ.

SPero, *Cl. Dn. Affinis, & Compater honorande*, te literas tuas interea excussisse, aut certè Epistolas *de surdis & mutis natis* olim descriptas inuenisse. Rem gratissimam mihi feceris, si eas hac occasione transmiseris. Considerabo ea omnia diligenter: forsan in tuam ibo sententiam. Literas meas cum *Hypomnematibus Physicis* te Lipsiâ accepisse spero, & alterum Exemplar *Dom. VVinckleto* misisse. Publica sunt in antiquo statu, nec dum vlla spes Pacis affulget; sed omnes penè finitimæ regiones à milite vastantur. Deus tandem nostri misereatur. Literas additas tabellario huic, si *Bregam* excurret, tradas: sin minùs, alia certa occasione *Domino VVincklero* mittas. Tu verò bene vale. VVittebergæ, 8. Nouemb. Anno 1636.

Patriæ status semper calamitosus.

EPISTOLA XCI.

PERIOCHE.

1. *Doringij iudicium de animalibus viuiparis, lac an habeant antequam fiant grauida.* 2. *De surdis & mutis natis epistolas Auctori mittit.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIVS, D.

Doringij iudicium de animalibus viuiparis, an lac habeant priusquam fiant grauida.

S. *Clarissime Dom. Affinis; & Compater honorande.* Legi nonnihil in *Hypomnematibus*. In *fine primi, pag.* 15. asseris: animalia viuipara lac non habere, antequàm grauida fiant. Certè contrarium *Giessæ* docuit Capra; Canis mea antehac domestica; Virgo, quæ parentem fame necandum vberibus lactauit, & à morte præseruauit. Nimirum cùm, vt *pag. seq.* rectè scribitur, Deus mammis facultatem è sanguine lac generandi tribuerit; etiam sine ingrauidatione, crebro suctu, vel tractu, lac tandem elici poterit. Mitto hîc promissas *de surdis & mutis natis* Epistolas, quas aliquando publicare animus erat, cum Oratione *Salomonis Alberti* de hoc argumento habitâ. Perpendas vtriusque fundamenta diligentiùs, & vtrius veritati magis respondeant, dispicies. Vale Datum Breslæ, die 9. Decemb. Anno 1636.

EPISTOLA XCII.

PERIOCHE.

1. *Auctor mentem suam de lactis generatione limitat.* 2. *De mutis & surdis natis quid sentiat.* 3. *Germania ab externo & domestico milite deuastatur.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Auctor mentem suam de lactis generatione limitat.

SAl. annúmque nouum felicem! *Clarissime & Excellentissime Domine Affinis, & Compater honorande.* De Lactis generatione in *Hypomnematis Physicis*, spectaui id, quod plurimùm euenit, & primariam Naturæ intentionem, quæ ideò lac generat, vt fœtus eo alatur. Aliàs, quid de quæstione illa, An virgines lac habere possint, sentiam, exposui *lib. 4. Practicæ, cap. de Virginitate*. De surdis & mutis cogitabo ampliùs, & forsan vtramque caussam coniungam, vt scilicet admittam, surdos ob auditus defectum nullam linguam discere posse; coniungam tamen & alteram caussam, nimirum neruum communem læsum. Non enim video, quomodo probari possit, ob priuatum auris vtriusque (nam vnius auris vitiû surditatem non inducit) vitium, surditatem à natiuitate fieri posse. Bellum adhuc durat, & passim regiones vastantur. *Banier* cum exercitu jam in *Thuringia* viuit, & *Erfordiam* obsidet. Nos quidem hîc ab externo hoste hactenus nihil mali passi sumus: interim domesticus omnia vastat, & præsidiarius istam, vrbem, quam miserè pessundat. Ego quidem nihil Dei beneficio, ab eo mali passus sum: sed quantum mali vicini ciues quotidie ab eo patiantur, cum gemitu video. Nec tamen spes vlla pacis adhuc apparet. Cura, quæso, vt literæ hæ rectè *Bregam* & *Bernstadium* perferantur. Bene vale, & cum tua, à me & meis salue. VVittebergæ, prid. Cal. Ianuar. Anni 1637.

De surdis & mutis natis quid sentiat.

EPISTOLA XCIII.

PERIOCHE.

Ab Auctore Doringius de surdis & mutis natis dissentit.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

De mutis & surdis natis ab Auctore dissentit.

S*Clarissime & Excellentissime Domine Affinus, & Compater plurimùm honorande.* De surdis & mutis statuas licet, quod libet. Mea enim nihil interest, modò videas vt ad veritatem collinees. Illud miror, quomodo ex præcipitantia ista scripseris: *Non enim video, quomodo probari possit, ob priuatum auris vtriusque (nam vnius auris vitium surditatem non inducit) vitium surditatem à natiuitate fieri posse.* Perpende ea ipsemet diligentiùs, & facilè videbis, nihil omninò ista per te concludere, sed contrarium potiùs euincere. ***. Bene vale. Datum Bieslæ, die 25. Febr. Anno 1637.

EPISTOLA XCIV.

PERIOCHE.

1. *Auctor surditatis & mutitatis à natiuitate caussam fusiùs explicat.* 2. *De scripto D. Marci quid iudicet.* 3. *Patriam à Suecis deuastatam plorat.* 4. *De motu projectorum.* 5. *De animarum pluralitate.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTUS, D.

Surditas à natiuitate ad mutitatem inducendam sufficit.

SAl. & Officia. De surdis & mutis statuo, *Clarissime Domine Affinus, & Compater honorande,* & in eo tecum consentio surditatem à natiuitate ad mutitatem inducendam sufficere, neque quem loqui posse, qui alios loquentes priùs non audiuit. Caussam verò surditatis illius à natiuitate quod attinet, non ex præcipitantia proximè scripsi, ex priuato auris vtriusque vitio surditatem illam prouenire non posse, sed re diligenter considerata adhuc dubito, an ossiculorum auditus, vel membranæ alicuius extra auri obductæ vitio, tale quid contingere possit: neque id credam, donec aliquâ obseruatione persuasus fuero, qualem adhuc nullam legi. Scriptum *D. Marci*, in manus meas *Lipsiâ* missum peruenit, cùm iam *Hypomnemata* mea absoluissem, & *Schleichio* transmissurus essem. Mallem illud suppressisses, donec & librum secundum absoluisset, & quæ edidit, clariùs scripsisset. In iis, quæ intelligo, in multis mecum consentit; in non paucis etiam dissentit. Multa verò sunt, quæ non satis capio, ita σκολιῶς. Et nescio, an demonstrationibus istis Mathematicis res Physicas magis declaret, an obscuret, vt quæ de euolutionibus formarum, *cap.* 3. habet, & generatione crystallorum salis, *in fine cap.* 1. Verùm obiter tum saltem eum peruolui, necdum eum attentiùs legendi otium fuit. Spero & alteram partem paulo pòst in lucem prodituram, quod à Medico *Lipsiensi*, per quem me salutauit, facilè rescisсam. Quod vbi factum fuerit, diligentiùs eum perlegam, & quid de difficilimo illo *Hypomnemate quinto* sentiat, videbo. Si quid *Martino Zoble* inseruire potero in me nihil desiderari patiar. Deplorationem pacis *Germaniæ Iusti Asteníj* non video. Prodeunt talia scripta satis mordacia, etiam à Theologis *Stetinensibus*, in publicum multa: verùm an ad pacem *Germaniæ* restituendam aliquid factura sint, dubito. *Suecorum* animi iis magis inflammantur, qui in sua caussa defendenda aliàs regidissimi sunt, & licèt bonam caussam haberent, (de quo meum non est iudicare) eam pessimè agunt, dum in innocentissimos, & quibus armis sese defendendi nec voluntas, nec potestas est, crudelissimè, & plusquam barbaricè, rapinis, spoliationibus, homicidiis, incendiis, stupris grassantur. Nulla dies intra vnam atque alteram septimanam transit; quâ non in vicinia quatuor, quinque, sex viderimus incendia. Deum velle hoc modo religionem defendi, nunquam probare poterunt.

De scripto D. Marci Auctor quid iudicet.

Suecorum strages.

De motu projectorem.

Motum projectorum quod attinet, adhuc sum in ea sententia, quæ & qualis sit illa virtus projecto impressa, à nemine adhuc explicari potuisse: quomodo autem ille motus ab aëre fiat, satis clarè explicauit *Fracastorius, de sympathia & antipath. cap.* 4. & ipse *Aristoteles* 8. *Physic. cap.* 10. *text.* 82. & alibi, caussam motus projectorum non in projecto, sed in medio, aëre scilicet, esse statuit. Pusillum istud pomum in maiore natum puto duobus floribus commixtis, sicut interdum duo vel tria poma coalescunt. Quod tandem scribis, dum *Hypomnemate* 4. rationes defendentium pluralitatem animarum refutare conor, me vtplurimùm principium petere, ad id nihil respondere possum, quia in genere hoc scribis. Gratum ergo feceris, si in specie hoc monstraueris, vt inde meam sententiam vel corrigere vel roborare possim. *D. Marcus Marci*, vt & alij, pluralitatem animarum defendunt, non rationibus victi, sed quia, vt Catholici, infusionem animarum statuunt, necessitate coacti. Aliàs enim formationis fœtus caussam nullam reddere possent. Bene vale cum tua, & à nobis salue. Scriptionem sublestam visûs imbecillitati imputa. VVittebergæ, die 7. Martij, Anno 1637.

De animarũ pluralitate.

EPISTOLA XCV.

PERIOCHE.

1. *Quid Auctor de D. Marci scriptis sentiat.* 2. *in quibus circa animam & facultatem formatricem è semine ab eo discrepet.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTUS, D.

SAlutem & Officia. Essent equidem, *Clarissime & Excellentissime Dom. Affinus, & Compater honorande,* multa, quæ scribere possem: verùm omnia literis tutò committi non possunt: quæ tamen publica sunt, è tabellario cognoscere licebit. Cæterùm cùm nuper in literis tuis, *D. Marci Marci* mentionem feceris, eum, quem dudum seposueram, & obiter saltem inspexeram, in manus sumere cœpi. Agnosco virum esse ingeniosum; sed qui obscuritate scriptionis apud multos admirationem sibi parit. Ego, quod ingenuè fateor, mentem eius non semper assequor. Quantum tamen conjecturâ assequi possum, dubito, an omnia solida sint. Quòd è semine animam & facultatem formatricem concedit & extollit, rectè facit: Sed an formatio eo modo, quem ipse animo concepit, perficiatur, & an istâ, quam proponit, specierum confusione & euolutione, radiisque, ad modum radiorum opticorum, peragatur, dubium. Certè membra corporis nostri paucissima habent regulares figuras mathematicas, & proinde eorum formatio ad earum regulas vix exigenda & examinanda est. Verùm de re, quam non satis capio, pluribus iudicare non possum, nec debeo. Salutant te omnes mei, & inter hos M. Andreas, qui hunc libellum mittit. Bene vale. VVittebergæ, 20. Martij, Anno 1637.

Auctor quid de D. Marci scriptis sentiat.

In quibus circa animam & facultatem formatricem è semine ab eo discrepet.

EPISTOLA XCVI.

PERIOCHE.

1. *Surditas à natiuitate ob vtriusque auris priuatum vitium fieri posse Auctori respondet.* 2. *De Motu projectorum.* 3. *De Animarum pluralitate.* 4. *De editione secunda partis scripti D. Marci.* 5. *Sueci fusum Regium sanguinem vindicant.*

D. DANIE

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

SDum te nuper de præcipitantia admonui, *Clarissime Dom. Doctor Sennerte, D. Affinis, & Compater honorande,* non sine iusta causa id feci. Transcripsi enim tunc totum tuum discursum: Tu verò potissimum momentum in responso omisisti. Et ostendas mihi velim rationem consequentiæ istius: *Vnius auris vitium surditatem non inducit. Ergo ob priuatum vtriusque auris vitium surditas à natiuitate fieri non potest.* Antecedens enim cùm de totali surditate saltem verum sit, non autem particulari, illius scilicet auris, in qua vitium hæret: quidni veriùs ita concludam? Si vnius auris vitium surditatem particularem adfert. Ergo vtriusque auris vitium totalem inferet. Bene autem initio facis, quòd te dubitare saltem super hac re scribis. *Dubitatio* enim, iuxta *Aristotel. gradus est ad scientiam.* Illud certè duriusculum est, quando subiicis: *Neque id credam, donec aliquâ obseruatione persuasus fuero, qualem adhuc nullam legi.* Profectò si ita colligere liceat, multa etiam verissima pro falsissimis erunt habenda. Nec monstraueris mihi facilè auctorem aliquem, qui obseruationem protulerit secti surdi & muti à natiuitate, ob læsum communem neruum. Totum negotium nititur demonstratione Anatomica in sanis inuenta.

Surditas à natiuitate ab vtriusque auris vitio fieri potest.

De motu proiectorum.

Legi, quæ de motu proiectorum ratione medij aëris, in medium adfert tam *Aristoteles* quàm *Fracastorius*: Verùm ea animum sciendi cupidum nondum satiant. Equidem nisi à primo mouente causam deriuemus, quæ ipsum motum dirigat, non satis assequor, quomodo à fortiori, debiliorive mouente idem motum remotiùs propiusve propelli possit. Hinc iaculatores pulueris tormentarij vires exploraturi sub eodem pondere suas habent certas machinulas, quibus accenso puluere in virium cognitionem deducuntur.

De animarũ pluralitate.

Pluralitatem animarum dum impugnas, videsis ne in propria dogmata impingas: quin dispicias, vt formarum subordinationem defensurus, pluráque esse ab vna anima deducturus reuerà sis. Tradux pluralitatem ne hilum impedit. Et sat scio, te antehac pro pluralitate stetisse. Vt in specie petitiones principij tibi enumerem, opus non est. Relegenti enim tuasmet Responsiones, obscuræ esse non poterunt, dummodò animus præconceptis opinionibus non sit occupatus. Quare tibi etiam dictum putes *in conclusione Hypomnematis tui quarti*, non laborandum, quomodo firmissimam aliquam demonstrationem obiectionibus quibusdam quis impugnet, & suspectam reddat, sed potiùs eum sollicitum esse debere, quomodo ipse dubia sua soluere possit.

Dom. Marcum si ad editionem *secundæ partis* stimulare potes tuis monitis, ne intermittas, quæso. Inueniet haud dubiè aduersarios. Intereà laudo ipsius conatus: desidero duntaxat maiorem lucem.

Germania miserè tractata.

Suecorum enormes excessus esse vt nemo prius probauerit: enormiter tamen læsos, nemo sanus negauerit. Hostes iam sunt Electoris, & vltores ingratitudinis ac profusi sanguinis Regij. Auxiliatores nostri num mitiores in nos fuerint, adhucdum sentimus ac querimur. Vestri, quales sese hodie præstent, reipsa, sed vestro itidem damno experimini. Imò proprius miles nemini est æquior. Deus tandem miseræ *Germaniæ* misereatur, ac pacem ipsi largiatur! Bene vale, & à nobis salue. Dabam Breslæ, die 7. Aprilis, Anno 1637.

EPISTOLA XCVII.

PERIOCHE.

Doringius Librum D. Marci probat, & Auctoris iudicium de formis à subiecto separatis, deposcit.

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS D.

SDe *Domino Ioh. Marco Marci*, quod nuper scripsi, *Clarissime Domine Affinis, & compater, honorande*, id nunc non præter meritum (meo quidem iudicio) repeto. Non est triuialis Scriptor. Equidem laudandi ipsius conatus. Si cui forsan suis demonstrationibus non satisfecerit monstret is rectiora. Rectiora monstranti haud dubiè cedet, veluti in præfatione promittit. Quæ de formis à suis subiectis separatis *ibidem* scribit, mira sanè & noua sunt: nescio tamen an penitus reiicienda. Tu proximè tuam sententiam super hac re mihi aperias velim. Optarim, vt secundum etiam librum quantocyùs publicet: ad quod præstandum tuis hortationibus non parum forsan præstare poteris. Libellum à *Dom. M. Andrea* missum tabellarius non attulit: quippe sibi à prædonibus ipsum ereptum esse conquestus. Gratiam interim ago pro communicandi studio. Qualis fuerit, proximè significes, oro. Precor ipsi omnem felicitatem: tibi verò summum de eo gaudium. Res vestræ vt in meliore sint statu, quàm nuperè, ex animo opto. Vereor, ne breui de ingenti strage quid inaudiamus. Deus nouit, qui sint sui. Is omnia ad nominis sui diuini gloriam dirigat. Bene vale, & cum tuis à nobis officiosissimè salue. Dabam. Breslæ, die 20. Aprilis, Anno 1637.

Doringius D. Marci scripta probat.

EPISTOLA XCVIII.

PERIOCHE.

1. *Surditatem à natiuitate ab vtriusque auris morbo priuato factam, probare & monstrare difficile.* 2. *De pluralitate animarum Doringio respondet.* 3. *D. Marci sententiam de formis à materia separatis impugnat.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTUS, D.

S. *Clarissime & Excellentissime Domine Affinis & Compater honorande.* Sanè concedo, vtriusque auris morbum priuatum totalem surditatem inferre posse: sed quando à natiuitate (quod probè notandum) hoc alicui acciderit, & quibus signis iste vtriusque auris priuatus affectus innotuerit, hoc probandum & monstrandum. Neque enim Medicus certi quicquam de vllo morbo interno, nisi ex certis signis, pronunciare potest. Et si quis à natiuitate surditate laboret, & ego dicam ex nerui acustici vitio, tu ex priuato auris morbo id euenire affirmes, quis istam litem inter nos dirimet?

Surditatis à natiuitate ab vtriusq; auris vitio, probatio difficilis.

De pluralitate animarũ respondet.

Caput de pluralitate animarum semel atque iterum relegi, nullas verò petitiones principij animaduertere potui. Pluralitas formarum subordinatarum ad rem hanc nihil facit. Formæ enim illæ subordinatæ omnes pertinent ad materiam: quod nemo dixerit de animalibus. Et Scholastici, ac *Marcus Marci* non rationibus firmis ad opinionem hanc tuendam adducuntur sed autoritate *Ecclesiæ Pontificiæ*. Et illis hoc non propositum est, monstrare, in vno induiduo plures esse formas posse; sed quia infusionem animæ rationalis in corpus iam perfectum statuunt, nec tamen formationis caussam reddere possunt, alij eam ab anima vegetante; alij, quod *Marcus* facit, ab anima sensitiua deducunt, nec tamen quid post aduentum animæ rationalis de istis animabus fiat, docere possunt.

De belli, quod hodie geritur, ratione literis multa committere, tutum non est. Vbi putauero, literas meas ad te tutò peruenire posse, mentem meam tibi planè aperiam καὶ θεὸς ἐκδικον ὄμμα: & propterea mutationem aliquam instare, planè confido.

D. Marci sententiam impugnat.

Quæ de formis à materia separatis scribit, *Dom. Marcus*: mihi non probantur, neque rationes eius sufficiunt. Equidē

à nulla creatura, quod à Deo creatum est, annihilari potest: sed quia Dei liberrimæ voluntati placuit, vt sola anima rationalis hominis esset immortalis, & à corpore separabilis, reliquæ verò cum suis corporibus interirent, non video, cur hac de re dubitandum sit. Libellus, quem milites tabellario eripuerunt, fuerunt meditationes, *de Beata vita & morte*, à *M. Andrea* in Germanicum versæ. Si miles ille aliquid ex eo proficeret, non ei eum inuiderem Mitto iam aliud exemplar, & tabellas quasdam ab eodem editas. Salutat is, & omnes mei te officiosè. Bene vale cum tua. VVittebergæ, 4. Maij, Anno 1637.

EPISTOLA XCIX.

PERIOCHE.

1. *Doringij ad Auctorem monitio de scriptis circumspectiùs edendis ad calumnias euitandas.* 2. *Quid in eum Anonymus quidam scripserit.* 3. *Cuiusve rei causa Prauotius in eum sit indignatus.* 4. *De surdis & mutis iterum.* 5. *Itemque de pluralitate animarum ab eius opinione dissentit.* 6. *Similiter & de formis à materia separatis.*

D. DANIELI SENNERTO,

MICHAEL DORINGIUS, D.

Controuersiis Medicis cur non nisi raptim vacare possit Doringius.

SQuod Poëta alicubi conqueritur: *Sunt oblita mihi tot carmina*: Idem ego iure meritissimo de Controuersiis istis, siue Philosophicis, siue Medico-theoreticis, dicere queam, *Clarissime Dom. Affinis & Compater honorande.* Postquàm enim ante hos viginti quinque, & quod iam excurrere incipit, annos, resignatâ statione *Giessenâ*, in patriam redij, & me Praxi occupatissimæ molestissimæque mancipaui, crebrisque ægritudinibus affectus fui, non nisi rarissimè, & horis quasi furtiuis, talibus meditationibus vacare potui. Quid igitur mirum, si minùs exercitatus vobis, in talibus consenescentibus, & ista per ludum & iocum fermè tractantibus, neutiquam satisfacere videar? Cùm tamen, secundùm illud, *in magnis & voluisse sat sit*: veniam vtique mihi dabis, si meas qualescunque cogitationes tibi interdum aperiam. Integrum enim tibi fuerit statuere, quodcunque placuerit, cùm eius defensio tibi incumbat. Optarim tamen, (ignosce candori) vt quandoque circumspectiùs tua tractares. Ita enim multas calumnias effugere posses. Peruenit nuperrimè in meas manus caluminosum de te iudicium Anonymi cuiusdam, secundæ editioni *Physices tuæ sub finem* insertum. Etsi enim iste, ob amorem haud dubiè tui, initio Emblemata titulum ambientia coloribus illustrasset, & aliquò vsque libellum euoluisset, quod notæ marginales & lineæ rubeæ textui hinc inde subductæ satis docuerunt: tamen postea iudicium istud in fine subscripsit. Adscribam id ipsum, non quòd eo delecter, sed vt tu ex eo discas, quod vites. Ita autem habet: *Nisi philosophicus ille tuus aureus torques adeò te torqueret, Sennerte, non certè in gloriam solius Dei tot tantósque tuorum putaminum cuderes, & annuatim recuderes libros. Metuo vt quos ita citò procreas errores, citò pereant, aliósque cautiores reddant. Cacus caca omnia. Magis amica Veritas, quàm Sennertus, nondum adhuc videns, omnia audacter dicens, & putans, vt qui ipse de se dicit: In communi errore adhuc hæreo. E. Quodque parum nouit, nemo docere potest.* Huc vsque Anonymus.

Quid in Sennertum Anonymus quidã scripserit.

De *Prauotio* mihi relatum est, eum tuam quandam opinionem acriter olim defendisse, quam cùm te postea mutasse intellexisset, propterea admodum indignatum fuisse. Atque ista ad te candidè scribo, *mi Domine Affinis*, nullo certè alio fine, nisi vt famæ tuæ consultum velim. Sed transeo ad nostra, & paucis me expedio. Prolixè enim vt scribam, ægra vetat manus. Et primo doceas velim, quid causæ esse putes, quò minus vt post natiuitatem, ita etiam ante eandem, ex priuato vtriusque auris morbo vitio formatricis producto, totalis surditas, ac per consequens (de hac enim principaliter quæstio est) mutitas oriri possit? Et quæ tu mihi dabis signa certa nerui acustici læsi, quæ non ego priuato alicui aurium vitio attribuere valeam? Nam cùm in interioribus auditus organa recondita sint, neque visui, vti oculorum partes, pateant, tam liquidò, veluti in istis, de parte primariò affecta iudicare non possumus. Vide ergo sis, vtra pars maiore probabilitate nitatur. Accedo ad animarum pluralitatem. In qua quæstione tu satis quidem verbosus es, & omnibus viribus pro vnitate pugnas: sed miseret me boni *Scaligeri*, quem in prima acie constituis. Quis enim vel per somnium aut febrim dixerit, reliquas animas esse particulas animam rationalem componentes? Et quomodo homo erit Gorgon, cùm reliquæ animæ superiori ancillentur? Non igitur sequitur, vnum indiuiduum diuersis temporibus, diuersis formis specificis informari; quod vtique absurdum. Et dicas tu mihi, citra præiudicium, vtrùm veritati philosophicæ magis sit consentaneum, vel statuere, ignobiliores animas componere se ad nutum animæ nobilioris; vel nobiliori adscribere facultates peregrinas & ab alio principio fluentes? Certè vnusquisque effectus causæ, adæquate assignandus: & vt dicam quod sentio, disertè affirmo, quòd vno eodemque momento istæ animæ omnes per traducem cum semine à generante deciduntur. Proinde harum animarum nulla alia, quàm cæterarum subordinatarum erit ratio. Coniuge cum istis, quæ ipsus *de spontaneo viuentium ortu*, peculiari *Hypomnèmate* commentatus es, & faciliùs procul dubio in meam sententiam ibis. Nec ignota tibi esse possunt, quæ de transmutatione in bufones vulgò circumferuntur. Legi huius rei historiam in Ciuitatibus montanis *Vngaricis* olim gestam, & manu, *Dom. Scholtzij*, Patris, annotatam. Altera tua ratio etiam planè nihil concludit: nec absurda, quæ tu comminisceris, sequuntur. Idem iudicium esto de tertia. Perpende igitur denuò attentiùs, annon principium petas, quando *pag.* 320. vegetans sensitiuum & rationale, tria diuersa esse, & à diuersis formis proficisci, negas. Non facio cum illis, contra quos tu pugnas, quos deceptos esse scribis, statuẽtes in aliquo corpore posse esse animam vegetantem solam, in alio sensitiuam, & ab ea indiuiduum aliquod constitui Nec infusionem animæ rationalis defendo. Hinc quid de cæteris tuis responsionibus sentiendum sit, attende. Nolo omnes repetere.

Prauotius de Auctoris mutata opinione indignatus.

Opinionem suam de surdis natis confirmat.

De animarũ pluralitate Auctoris sententiam convellit.

De formis à materia separatis quæ scribit *Marcus*, altioris sunt indaginis: neque video, num tu omnem difficultatem eo sustuleris, dum ais, liberrimæ Dei voluntati ita placuisse, vt sola anima rationalis hominis esset immortalis, & à corpore separabilis, reliquæ verò cum suis corporibus interirent. Quid si *Marcus*, & hîc te principium petere obiiciat? Hoc ipsum enim est, de quo quæritur. *Lutherus*, vt est in *Vita ipsius per Matthesium edita, in 4. pag.* 126. aliquando interrogatus, vtrùm post resurrectionem in nouo mundo bruta etiam animalia futura sint? respondisse fertur, Futura, vtique; siquidem cœlum & terra noua, neutiquam vacua, sed pulcherrimis creaturis refertissima futura sint Reliqua vide *loco citato*. Bene vale, & cum tuis salue. Dab. Breslæ, die 4. Iunij, Anno 1637.

Lutheri responsum de brutis animantibus post resurrectionem.

EPISTOLA C.

PERIOCHE.

1. *Calumnias ob edita, Auctores & quidem celebriores effugere non potuisse respondet.* 2. *Variis in Academiis Sennerti doctrina sana celebratur.* 3. *Quid de surdis & mutis natis concludat.* 4. *Et quid de pluralitate animarum.*

D. MICHAELI DORINGIO,

DANIEL SENNERTUS, D.

S*Clarissime Dom. Affinis, & Compater honorande*, Equidem tua admonitio, vt circumspectus sim in meis scriptis edendis, mihi non ingrata est; verùm vix eâ iam opus habebo. Vix enim aliquid scriptorum ampliùs edam. Edita quod attinet, quod ea calumnias multorum effugere non potuerunt, nihil mirum; cùm idem accuratissimis doctissimorum virorum scriptis acciderit. *Aristoteles* certè, etsi Philosophorum Princeps audiat, & proculdubio summam in suis scriptis concinnandis adhibuerit diligentiam: tamen aliorum censuras, varia iudicia, imò calumnias euitare non potuit. *Galenus* Medicorum Princeps habetur, nec immeritò: at quoties à *Cardano* & aliis

Auctores celeberrimi post scriptorũ promulgationem, calumnias effugere non potuerũt.

aliis vapulat! Et quod Galeno fecit *Cardanus*, idem passus est à *Scaligero*. Nimirum suum cuique pulchrum. Ideoque Anonymi illius (cuius tamen nomen libenter scirem) iudicium nihil moror. Parum enim in eo, vt vel stylus docet, fuit eruditionis & iudicij. Et nescio quid reprehendat. Si id culpat, quòd multos libros scripsi, nescio an sufficientem reprehensionis caussam habeat. Scripsit multa *Aristoteles*, *Galenus*, *Augustinus*, & è Patribus multi: inter nostros Medicos *Auicennas*, *Rhases*, *Nic. Florentinus*, *Mercatus*. At id potiùs ipsorum diligentiæ tribuitur, quàm culpatur. Si ego forsan tempus, quod à Praxi satis molesta, lectionibus, disputationibus, & aliis negotiis Academicis reliquum fuit, otio triuissem, facilè Momorum talium calumnias effugere potuissem. Sed maledictus, qui opus, ad quod à Deo vocatus est, fraudulenter facit. Si verò errores in meis scriptis taxat, monstrare illos debuisset. Erroris aliquem accusare, facile est, sed conuincere, sæpe difficile. Accusauit me etiam hæreseos & blasphemiæ *Freytagius*, sed quàm iniquè, patebit è iudiciis Theologorum in *Academia Lipsiensi*, *Ienensi*, *Marpurgensi*, *Argentoracensi*, *Basiliensi*, *Regiomontana*, *Altorphina*, quæ in publico paulo pòst exhibebo. Et sunt penes me aliorum doctorum virorum iudicia, quæ isti Momo opponere possem: sed non opus est in ea re laborare. Id miror, cur iudicium hoc suum Physicæ inscripserit, quam ex optimis *Aristotelis* Interpretibus saltem collegi. Habuisset potiùs in aliis libris, quod carpere potuisset. Si plura, quàm nonnulli volunt, scripsi, factum infectum fieri nequit. Et si id quod volui, semper assecutus non sum: tamen voluntas forsan laudanda. Tu verò planè cautè egisti, quòd ea, quæ te editurum dudum promisisti, non edis. Ita enim omni reprehensione cares.

[Sennerti doctrina variis in Academiis Sana celebratur.]

Quæstionem illam de mutis & surdis à natiuitate, quod attinet, rem eò redire video, vt quod sentio dicam, eam surditatem & mutitatẽ oriri posse tam ex priuato auris vtriusque natiuo vitio, quàm ex neruo acustico, à natiuitate sese non rectè habente. Vtra verò in hoc vel illo indiuiduo caussa adsit, signis certò dignosci non posse.

[Quid de surdis & mutis concludat.]

In Quæstione de Animarum pluralitate, scopum meum non satis assequeris. Contra eos enim primariò quæstionem istam defendi, qui rationalis animæ in corpus iam formatum infusionem defendunt; & cùm certam formationis corporis humani caussam dare non possint, anima rationali adhuc ex ipsorum sententia, absente, alij ad animam vegetantem, alij ad sensitiuam absurdè confugiunt. His ego obiicio, absurdissimum esse, vnum indiuiduum diuersis temporibus, diuersis formis specificis informari. Si verò tu etiam animæ rationalis per traducem propagationem concedis, mihi perinde est, siue plures animas in vno indiuiduo, siue plures vnius animæ facultates concedas. Scio enim hanc quæstionem in vtramque partem subtiliter disputari posse. Si tamen vis, vt candidè dicam sine præiudicio, vtrum veritati magis sit consentaneũ, statuere, ignobiliores animas cõponere se ad nutum nobilioris, vel nobiliori adscribi facultates peregrinas ab alio principio fluentes: Respondeo, ad quæstionem istam hoc modo formatam me nihil respondere posse. Equidem concedo, formas quæ ad animæ subiectum pertinent, inseruire animæ, & verbi gratia, vim purgandi non ab anima rhabarbari, sed à forma (animam non dixero) subordinata prouenire: at in homine facultatem nutrientem, sentientem, mouentem, esse animæ rationali peregrinas, & ab alio fluere principio, non concedo, sed dico, etiam formatricem facultatem corporis humani, esse vnius formæ specificæ hominis propriam; sicut formatio corporis bubuli est propria animæ bouis. Et malè præsupponitur, facultatem formatricem in boue, esse eandem cum facultate formatrice in homine. Et quid, quæso, absurdi est, ab vna forma plures & distinctas fluere facultates? sicut ab vna magnetis forma fluit vis trahendi ferrum, & se conuertendi ad polum.

[Quid de animarum pluralitate.]

Statum nostrum, & caussam sui hinc discessus, exponent tibi, qui has exhibent, *Domin. Georgius Titius*, & *Domin. Martinus Iohde*, quibus, me etiam non rogante, benefacies. Prædones istos, latrones, & incendiarios *Torgam* deseruisse proculdubio ex fama publica cognouisti. Spero, Deum ipsos ad meritas pœnas pertracturum. Non defensoribus istis Ecclesia Christi eget. Si historiam illam transmutationis coturnicum in bufones, à *Domine Scholtzio* annotatam, mihi communicaueris, rem gratam feceris. Salutant te cum tua omnes mei. Bene vale. VVittebergæ, 36. Iunij, Anno 1637.

[Coturnicum in bufones transmutatio.]

EPISTOLA CI.

PERIOCHE

1. *Ab Hofmanno D. VVeissensee commendatus ab Auctore benignè excipitur & laudatur.* 2. *Manuscriptum Galeni penes Budæum ab Hofmanno, desideratur.* 3. *Socordes plurimos criminatur Medicos.*

D. CASPARO HOFMANNO PROFESSORI PVBL. ALTORPHINO,

DANIEL SENNERTVS, D.

DE dandis ad me literis dubitatione nullâ opus erat, *Clarissime & Excellentissime Vir, Domin. & Amice honorande.* Nam & *Domin. Petrus VVeissensee* commendatione dignissimus est, & tuæ literæ mihi semper gratissimæ, túque charissimus: affectúsque huius in te mei testes literas ad te dudum exarani; verùm *Lipsiæ* illas adhuc hærere, nuper primùm ab amico quodam accepi. Quæso ergo de me nihil sinistri suspicare: cùm si quid hactenus, quod suspicionem aliquam mouere potuit, accidit, non meâ, sed nescio cuius culpâ factum sit.

Cæterùm *Dom. Petrum VVeissensee*, quem mihi commendas, habebo commendatissimum, & siqua in re ipsum iuuare potero, illi meâ operâ non deero. Agnoui in eo animum erga benefactores memorem. Cùm enim procul dubio tibi aliquibus nominibus obstrictus sit, quamprimùm huc venit, ea in re quæ tibi gratissima est, de te bene mereri studuit, & Galeni tui partes studiosè egit. Nihil verò magis optarim, quàm vt vel hac ipsa in re animum tui studiosum declarare possim. Verùm cùm de me in hoc genere multa polliceri non habeam, apud alios ea de re inquisiui. Certior ergo factus sum, esse *Halberstadij Medicum Guil. Budæum*, qui & ipse ante aliquot annos editionem *Galeni Græcam* molitus est, quam tamen iam senio confectus vix absoluet. Penes eum (vt habet bibliothecam instructissimam) est *Galeni M S.* exemplar, quod *Cornarij* fuisse dicitur, & libri aliquot *Galeni* (si vera mihi narrantur) nondum editi, quos omnes ex Bibliotheca *Mich. Neandri Ilfetdensis*, adeptus est. Cogitabo ergo quâ ratione (parũ enim affabilis esse dicitur) si quid habet quod tuis commodis inseruire possit, ab eo impetrare queam. Faciam & laudatissimi tui conatus & studij apud Collegas & alios amicos mentionem, nihilque mihi gratius erit, quàm si de me conceptæ spei & opinioni aliquo modo saltem satisfacere possim, & hac etiam in parte rem medicam iuuare. Nescio enim quid mali animus præsagire videtur, dum à plerisque rem medicam tam negligenter tractari, nec eum qui debebat, ardorem discendi in iuuentute animaduerto; plurimos etiam antiquorum scripta planè negligere video: & iam Doctores Medicinæ sunt, qui Galenum nunquam legerunt, imò vix oculis vsurparunt. Sed quò delabor! Tibi maximæ debentur gratiæ, quòd huic morbo remedium quæris. Deus tuos conatus fortunet, diúque te superstitem & incolumem conseruet. Tu verò me ama. VVittebergæ, 8 Febr 1623.

[D. VVeissensee commendatione Hofmanni ab Auctore benignè recipitur.]

[Galeni M S. exemplar penes Budæum.]

[Rem Medicã à plerisque male tractari conqueritur.]

EPISTOLA CII.

PERIOCHE.

1. *De exemplari Græco M S. apud Budæum asseruato rumor falsus.* 2 *Qua ratione typis excusum ab ipso impetrari possit Hofmannum docet* 3. *Cur huius Operis secundam editionem Budæus protraxerit.*

D. CASPARO HOFMANNO,

DANIEL SENNERTVS D.

De exemplari Græco M S. apud Budæũ asseruato rumor falsus.

S. P. Clarissime & Excellentissime Vir, Domine & Amice honorande. Vt solet Fama esse tam ficti falsique tenax, quàm nuncia veri: ita quæ de *Domino Budæo* mihi relata sunt, non omnia vera esse, ex literis eius cognoui. Nullum enim habet exemplar Græcum M S. sed tria typis excusa, è quibus illud magni facit, quod *Cornarius Heruagio* excudendum tradiderat: quod quale sit ex epistola ista ad *Rothmannum*, quam ad me misit, cognosces. Si tuo vsui id exemplar inseruire posse putas, tentandum, an ab ipso impetrari possit. Suaserim itaque, vt ipse ad eum literas exares, quibus meas libens coniungam. Etsi enim editionem Operis istius, vt ex literis eius cognoui, ipse adhuc promittat: tamẽ quantum de eius ætate & vitæ ratione ex aliorũ relatione mihi constat, ego de illa editione planè despero Et cùm scribat, se hanc editionẽ hactenus protraxisse, deterritũ rumore, quo ferebatur *Galeni* Opera Græco-latina *Venetiis* ex *Iuntarum* Officina superioribus annis in lucem proditura: forsan & tuum institutum, si de eo à te certior fieret, eum deterrere, & ad exemplar illud *Galeni* communicandum commouere posset. Si quid porrò, quod tuæ Excell. gratum & acceptum esse possit, præstare potero, in me nihil deesse patiar. Bene vale, VVittebergæ, 25. Febr. 1623.

Cur operis iteratã editionem protraxerit Budæus.

EPISTOLA CIII.

PERIOCHE.

1. *Ad Hofmannum cur Auctor responsum tamdiu distulerit.* 2. *De Budæi editione desperat.* 3. *De ipso acerbè conqueritur.*

D. CASPARO HOFMANNO,

DANIEL SENNERTVS, D.

Auctor cur ad Hofmannum responsum distulerit.

S. Exspectare te meum responsum, nullus dubito, *Vir Excellentissime & Clarissime, Domine & Amice plurimum honorande.* Et ego quidem hactenus ad respondendum fui promtissimus: Verùm quia *Dom. Budæi* literas mihi argumentum scribendi suppeditaturas speraui, responsum hactenus distuli. Sed frustrà. Rediit enim hisce diebus ad nos Studiosus quidam Medicinæ, cui tuas ad *Domin. Budæum* commiseram: sed sine *Domini Budæi* literis ad nos rediit. Idem tamen, cum quo, vt hoc negotium præsens vrgeret, seriò egeram, nunciauit, quantum ex colloquio cum *Domino Budæo* colligere potuerit, vix aliquid ab ipso nos impetraturos, cùm ipse *Galeni* editionem adhuc polliceatur. Referebat & hæc, promisisse quidem *Domin. Budæum*, se VVittebergam typorum comparandorum gratia venturum, & mecum coram hac de re acturũ: sed de eius aduẽtu ego valde dubito. Dubito etiã, imò despero de ista *Budæi* editione. Ita vides, *Vir Excellentissime*, multos inuidia ductos incremento rei literariæ obesse, & canes in præsepi esse, ipsosque nihil præstare, & aliorum conatus, quod possent, non solùm non iuuare, sed & impedire. Me vt excusatum habeas, rogo: egi tuam caussam fideliter apud hunc hominem; sed frustrà. Nam nec responso me dignatus est. Ego si quo modo hîc te iuuare potero, in me nihil desiderari patiar. Bene vale, & me ama. VVittebergæ, Cal. Iulij, 1623.

De Budæo acerbè conqueritur.

EPISTOLA CIV.

PERIOCHE.

1. *De D. VVeissensee reditu.* 2. *De eius valetudine & quid ipsi præstandum sit, breuiter consulit.* 3. *Hofmanni curis illum commendat.*

D. CASPARO HOFMANNO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S. Redit ad vos, seu potiùs transit ad vos, *Vir Excellentissime, & Cl. Dom. & Amice pl. honorande, Dom. Petrus VVeissensee.* In Italiam iter eum meditari intelligo. Quod vt feliciter, & cum multo studiorum fructu expediat, opto. Est alias, vt animaduerto, valetudinarius, & ad melancholiam, eamque non leuem dispositus. Ideoque dabit operam, vt honestis oblectamentis animum recreet, eaque omnia vitet, quæ quamuis in speciem grata, aliquid austeritatis in animo relinquere possunt. Qua de re proculdubio Excell. Tua, quam vt patrem veneratur, eum monebit, & necessariis ad iter præceptis instruet. A *Dom. Budæo* nihil hactenũs literarum accepi: vix ab eo aliquid extorquebimus. Si alio modo tuum laborem & conatum iuuare potero, in me nihil desiderari patiar. Bene vale. VVittebergæ, 9. Octobr. 1623.

Breue pro D. VVeissensee valetudinario consiliũ.

EPISTOLA CV.

PERIOCHE.

1. *Hofmanno felicem laborum euentum precatur, & omnem ex parte sua opem præstiturum, promittit.* 2. *Quid in Opere Galeni corrigendum notauerit.*

D. CASPARO HOFMANNO,

DANIEL SENNERTVS, D.

S. Gratulor tibi de tua felicitate, *mi Hofmanne*, & quod Opus *Galeni* Latinũ, quod *Cornarius* sua manu correxit, nactus es. De *Budæo* inquisiui. Viuit adhuc. Cum amicis tamen ita transegi, vt siquid ipsi humani accidat, me maturè moneat. Deus tuos labores fortunet, & faxit, vt opus istud feliciter absoluas. Inueniuntur Typographi, qui sumtus in id facient. Nõ si malè nunc, & olim sic erit. Vtinam verò ego pro mea parte labores tuos iuuare possem. Nunc verò nihil ad manus est, nisi hoc, quod nuper in lectione *Galeni* obseruaui, *lib. de Morb. diff. c. 11.* ὅπου διασπᾶται συνδεσμὸς ἢ ἀρτηρία, procul dubio legendum esse ἄρθρημα. Loquitur enim *Galenus* de Apospasmate, ad cuius descriptionem ἀρτηρία parum quadrat. Bene vale, VVittebergæ, 10. Maij, 1625.

Hofmanno, felicem laborum euentum precatur.

Quid in Opere Galeni corrigendum notauerit.

EPISTOLA CVI.

PERIOCHE.

1. *De Budæi morte & sepultura inhonorifica.* 2. *Omnem curam pro codice Aldino recuperando adhibiturum Hofmanno pollicetur.*

D. CAS

D. CASPARO HOFMANNO,
DANIEL SENNERTVS, D.

Budæi, mors & sepultura.

SVitam tandem hanc mortalem deseruit, *Vir Cl. Dn. & Amice honor. D. Budæus*: sed non cũ magna laude. Ministri enim Ecclesiæ *Halberstadiensis* sepulturam ipsi in publico cæmiterio denegarunt, quòd ab annis 20. se S. Synaxi abstinuisset. Tandem Canonici in suum deambulacrum ipsum receperunt. De *Galeno* negotium *Schürero* nostro commisi, qui patriâ *Halberstadiensis* est. Is iam eam ob rem ad cognatos scripsit. Quicquid tui caussa facere poterimus, faciemus promtissimè, & te in vtili hoc labore quocunque modo poterimus, adiuuabimus. B. vale. VVittebergæ, 14. Iunij, 1625.

Omnem curã pro Aldino codice recuperando adhibiturum Hofmanno pollicetur.

EPISTOLA CVII.

PERIOCHE.

1. *De militis VVallensteinij depopulationibus, qui Bibliothecis etiam non pepercerunt.* 2. *Studia à bello interrupta.*

D. CASPARO HOFMANNO,
DANIEL SENNERTVS, D.

Bibliotheca à militibus exilata.

S*Vir Cl.* Dudum, vt opinor, impetrassem codicem illum Aldinum *Budæi*, nisi bellicæ istæ turbæ interuenissent. Verùm necdum despero, eũq; in tuto adhuc esse puto. Etsi enim miles *VVallensteinius* Bibliothecis etiam, quæ in manus eius venerunt, non pepercerit, sed aliquot librorum plaustra (vt & alia, è quibus nummi spes aliqua affulget) hîc præteruexerit, Bibliothecam tamen Canonicorum *Halberstadiensium*, in quam codicẽ illũ translatum audio, saluam esse puto. Modò, quod Deum precamur, tandem Pax iterum nobis affulgeat. Academia nostra partem maximam dissipata est, dum parentes liberos metu periculi bellici auocant: etsi, Dei beneficio, nihil periculi adhuc experti sumus; quanquam quod dicitur, *Hannibal* fuerit & sit adhuc ad portas. Bene vale 28. Maij, 1626.

Studia à bello interrupta.

EPISTOLA CVIII.

PERIOCHE.

1. *Codicem Aldinum Budæi sollicitè conquisiturum Hofmanno scribit.* 2. *Pax Germaniæ adhuc anceps.* 3. *Hofmannum Auctor congratulatur de vitæ simili cursu, & prouincia.*

D. CASPARO HOFMANNO,
DANIEL SENNERTVS, D.

Codicem Aldinũ Budæi sollicitè conquisiturum Hofmanno scribit.

SDudum aliquid litterarum ad te dedissem *Vir Cl. Dn. & Amice honor.* si de Codice Aldino *Budæi* aliquid certi cognoscere potuissem. Non solùm enim bellum istud vicinum omnia turbat; sed etiam *Zacharias Schürerus*, patriâ *Halberstadiensis*, cuius operâ in hoc negotio vsus sum, in viuis superiore anno esse desiit. Metuo præterea, ne in manus Iesuitarum *Galenus* ille veniat. De Canonicorum Collegio ab ipsis occupato nihil dum audiui: Interim tamen alia templa *Halberstadij* inuaserunt; & proinde etiam huic Bibliothecæ periculum imminet. Inquiram tamen de Nobili *Leopoldo à Rossing*, & eius quondam Præceptore *D. D. Heinrico Duderstadio*; & omnibus quibus possũ modis, id agã, vt codicem hunc nãciscar. Quod me facilè impetraturũ puto, modò bellici tumultus isti sedentur. De pace etiam apud nos multi sermones, sed nulli ad eam adhuc apparatus. Quinimò gangræna ista indies latiùs serpit, & de Brandeburgo Marchionum 12. die April. à milite Cæsariano occupato, procul dubio aliquid inaudiuisti.

Brandeburgũ Marchionũ à Cæsarianis occupatum.

Quia etiam è literis tuis intellexi, ætate nos penè esse pares, amemus nos mutuò, & prouinciam istam, quæ nobis etiam similis, imò ferè eadem obtigit, pro virili administremus, & quod nostrarum est partium, sedulò agamus. Cætera Deo, qui nos in hanc stationem collocauit, committamus. Bene vale. Scr. VVittebergæ, 17. April. 1627.

EPISTOLA CIX.

PERIOCHE.

1. *Pro Galeni libro de ossibus gratias agit, & vt Galenus sic expolitus ab eomet totus prodeat in lucem, cupit.* 2. *Mecænates Doctorum virorum paucos esse conqueritur.* 3. *Librum tertiũ Practicæ prælo submittit.*

D. CASPARO HOFMANNO,
DANIEL SENNERTVS, D.

S*Cl. & Excell. Vir, Dn. & Amice pl. honor.* Quòd *Polnerum* humaniter suscepisti, habeo gratias. *Dn. M. Georgio Mair*, rursum quæ potero, exhibebo officia. Pro *Galeni libro de ossibus*, habeo gratias maximas. Vtinam tandem totus *Galenus*, hoc modo expolitus & exornatus à te, lucem adspiciat! Laborem certè te eum impendisse video, quem vix aliquis imitabimur, compensaturus verò satis, vt nunc sunt tempora, nemo. Egisti id, quod hortulani solent, qui rarò arborum, quas plantant, fructus percipiunt, sed posteris percipiendos relinquunt.

Hofmanni comment. in Gal. lib. de Ossibus.

De Mecœnate, qui sumtus faceret in Studiosos aliquot, qui tibi succurrerent, cogitaui, & in eam veni sententiam, vix hoc hoc rectiùs quenquam præstare posse, quàm vestros Mercatores, penes quos, & militum duces hodie pecunia est. Quotus enim quisque Principum hodie in *Germania* est, cuius thesauros istud bellum nõ exhauserit? Libros tuos *De generatione hominis*, vidi & percurri, accuratè nondum legi, cùm iam occupatus sim *in lib. 3. Pract.* qui iã sub prælo est, absoluendo. Legã quamprimùm otium fuerit. B. V. VVittebergæ, 20. Iunij, 1630.

Germaniæ Principes bello exhausti.

EPISTOLA CX.

PERIOCHE.

Auctor Hofmanno Mullerum commendat tum propter Parentis merita, tum propter eiusdem artis Medicæ studium.

D. CASPARO HOFMANNO,
DANIEL SENNERTVS, D.

S*Cl. atque Excell. Dn. Doctor, Amice honor.* Petiit à me cõmendatitias literas, qui has exhibet, *Samuel Mullerus* Vratislauiensis, Ciuis meus. Eas ipsi denegare non potui, cùm Parẽs eius sit amicus meus antiquus & Ecclesiæ *Vratislauiẽsis* Archidiaconus bene meritus. Sperat is è tua institutione felices in arte Medica profectus, neq; dubiũ est, quin eius cõmodis & studiis multum prodesse possis. Id vt facias, amicè oro, & mutua officia polliceor. Quis rerum nostrarum status sit, ipse te edocebit, & proinde opus esse non puto, vt pluribus ea de re ad te scribam. Deus tandẽ desideratam diu Pacem *Germaniæ* restituat, & Ecclesiã suã tueatur. B. V. VVitteberg. 2 Maij, 1631.

Mullerum Medicinæ studiosum Hofmanno commendat.

EPISTOLA CXI.

PERIOCHE.

1. *Auctor Bellum Germaniæ doctos eripuisse dolet, & ideo iuuenes magnam passuros iacturam.* 2. *Constantem amorem suum Hofmanno significat.* 3. *De Animarum origine & dubij solutionem ab Hofmanno petit.* 4. *De pace Germaniæ rumores varij.*

D. CAS-

D. CASPARO HOFMANNO,

DANIEL SENNERTUS, D.

Rei literariæ quantum damnum bella attulerint.

SQuantum, *Vir Exc. & Cl. Dn. & Amice pl. honor.* bella ista in *Germania* ciuilia rei literariæ damnum afferant, etsi aliquomodo perspicimus: tamen posteritas, si qua futura est, id maximè sentiet, vbi qui supersunt viri docti, è superiorum felicium temporum disciplina, è viuis excesserint. Cùm enim, Scholis publicis passim dissipatis, neque docentibus neque discentibus locus sit, & iuuenibus ad studia sumtus necessarios contributiones militares præripiant: pauci erunt, qui lampada à maioribus accipere poterunt. Interim agamus, qui in docendi munere versamur, quod possumus: reliquum Deo commendemus. Cùm Academiæ huic Deus clementissimus mediocrem tranquillitatem concesserit, & nihil damni ab hoste, etsi aliquid molestiæ à milite præsidiario, ea senserit, feci, quod potui. Tuos labores belli istas calamitates interturbasse, ex animo doleo. Interim quòd Deus in istis præsentissimis periculis te clemēter conseruauit, mihi gaudeo, tibi gratulor: & propterea facere non potui, quin has literas ad te darem, iisque tibi significarē, me pristinum erga te amorem inter *Germaniæ* istas mutationes non mutasse, sed firmiter inuiolatum retinere. Ne tamen literæ hæ vacuæ sint, etiā aliquid quod studia nostra concernat, iisdem inserere volui. Inter omnes quæstiones Physicas vix vllam difficiliorem, simul tamen vtiliorē esse existimo, quàm illam de formarum, & inprimis Animarum origine. De qua etsi discrepantes sint Philosophorum opiniones: te tamen mecum consentire, & formarū propagationē & multiplicationem a benedictione diuina, statuere video: atque sententiam istā tā firmis rationibus munitam existimo, vt necessariò ei assentiatur, quisquis animum anticipatis opinionibus fascinatum non habet. Etsi verò nonnulli animam rationalem seu humanam excipiunt, & ob quandam prærogatiuam, eam non à Parentibus propagari, sed diuinitùs infundi statuunt, te tamen cum iis non facere, ex *lib. 2. c. 2. de Generatione hominis* clarè patet: cui & ipse assentior. Quia verò vnum dubium mihi occurrit: Quomodo nimirum, stante hac opinione, Animæ humanæ immortalitas defendi possit? vt illud mihi soluas, amicè peto. Cùm enim accidere possit, vt, licèt virile semen fœcundum sit, si tamen accidat, vt vterus matris sit malè dispositus, nulla fiet conceptio, sed effundetur.

Quæstio de Animarum origine difficilis & vtilis.

Quid de ea sentiat Auctor.

Quæritur ergo, quid de Anima, quæ cum semine à Parente propagata fuit, tunc fiat? Eadem difficultas sese obiicit cùm ex semine paterno fæcundo, vteri vel sanguinis materni vitio, non homo, sed mola generatur.

De hac ergo quæstione, si tuam sententiam mihi aperueris, & quomodo dubium istud solui possit, mihi explicaueris, rem mihi gratissimam feceris.

Rumores de pace Germaniæ.

Deus tandem Pacem optatā *Germaniæ* restituat: de qua quidē passim multi sermones, & hactenus sat diu de ea, inter Legatos Cæsarianos & Electorales tractatum; sed nondum, vt ego quidem existimo, aliquid conclusum. Redierunt Cæsariani ante dies non ita multos Viennam: An reuersuri, Pacis conditiones à Cæsare approbatas apportaturi sint, multi dubitant. In Deo confidamus, qui Ecclesiam suam non deseret. Tu verò, *Vir Cl.* bene vale, & Sennertum, vt ab eo amaris, ama. VVittebergæ, 25. Nouembr. 1634.

EPISTOLA CXII.

PERIOCHE.

1. *Galenus circa facultatem formatricem humani corporis sibi non potuit satisfacere.* 2. *Auctor de Animarum origine quid sentiat.* 3. *Pro Librorum Hofmanni editione sollicitus.*

D. CASPARO HOFMANNO,

DANIEL SENNERTUS, D.

S. P. *Vir Cl. & Excell. Dom. & Amice plurimùm hon.* Quod Galeno quondam accidit, idem & mihi euenit. Vt enim ille, cùm de facultate Formatrice corporis nostri diligenter cogitasset, nec quod animū satiaret, inuenisset, & à Philosophis sui tēporis id discere frustra conatus esset, magnā se tristitia affectum scribit: ita & ego, postquam diu de Animæ origine cogitaui, tandemq; tecum in eā sententiam veni, eam non infundi diuinitùs, sed per traducē, vt loquuntur, propagari, illud inprimis dubium occurrit, Quomodo animæ immortalitas cū hac opinione stare possit? eiusq; solutionē nec ab aliis nec a te etiā à quo eam inprimis sperarui, accipere potui; tametsi te eā de re cogitaturū, & si quid probabile saltem, ac verisimile inueneris, mecum communicaturum, confisus fuerim. Graue peccatum abusum seminis esse scio, & in Onam punitum. At quid dicetur de Coniugio, vbi iam fœmina concepit, vel ad conceptionem inepta est, & tamen virile semen effunditur? Quid tum de anima fit?

De Animæ rationalis origine, Auctoris sententia.

Labores tuos & scripta quod attinet, doleo ea in turbulēta ista *Germaniæ* tēpora incidisse, in quibus non reperiuntur, qui labores tuos remunerentur, & scripta typis suis ad posteritatem propagent. Verùm & hîc Deus prouidebit, & pacē dabit quam speramus, nōdum tamē affulgere videmus. Interim rectè facis, quòd à cœptis laboribus nō desistis, sed porrò etiā de posteritate bene mereri pergis, libros seu χρηστομαθείας, seu *Apologias Galeni* scribēdo. Quibus edēdis, vt Typographū cōciliarē, dedi diligēter operam: sed nullum inter nostros inuenire potui. Et mei ipsi etiam libri, inprimis sextus & vltimus *Practicæ*, quem ferè absolui, hærent, partim ob papyri defectū, cùm omnes penè papyri Officinæ in vicinia à militibus dirutæ sint; partim ob Bibliopolarum inopiam, quos contributiones militares exhauriunt, quique ex librorum venditione parū iam lucrantur. Scripsi ergo *Lipsiam* ad quendam amicum, qui apud Bibliopolas hoc nomine inquisiuit: qui quidē & ipsi iisdē de caussis se excusant, non omnem tamen operā denegant; priùs tamen de cōditionibus, quas adiuncta scheda exhibet, certiores fieri cupiunt. Tuam ergo mentem de iis declarabis. Si qua in re porrò tuis commodis inseruire potero, in me nihil desiderari patiar. B. V. cum omnibus tuis. VVittebergæ, 24. Februar. 1635.

Pro Hofmanni librorum sollicitus.

EPISTOLA CXIII.

PERIOCHE.

1. *An Animæ Rationalis immortalitas cum Traduce possit consistere.* 2. *Siquid ab Hofmanno probabile de ea quæstione inuentum sit, communicari sibi postulat.* 3. *Hofmanno proponit Bibliopolarum conditiones pro eiusdem librorum editione.*

D. CASPARO HOFMANNO

DANIEL SENNERTUS, D.

S. *Vir Cl. & Exc. D. & Amice plurimùm honor.* Literis tuis proximis statim respondi. Quia verò hactenus à te nullas accepi, dubito, an meæ tibi redditæ sint. Summam ergo eorū quæ prolixiùs tū scripsi, breuiter hîc repeto. Vt *Galenus* doluit & tristitia affectus est, cùm de vi formatrice corporis nostri, omnes sui sæculi Philosophos & Medicos percontatus esset: ita & ego doleo, quòd ad quæstionē illam, quomodo immortalitas Animæ nostræ cū Traduce cōsistere possit, à te nihil aliud, nisi istud, *Nescio*, accipio. Et propterea rogo, vt si vel interea aliquid probabile tibi in mentē venit, id mecum cōmunices. Deinde libros tuos, quos seu pro *Galeno*, seu *in Galenum* scripsisti, quod attinet, spero me *Lipsiæ* inuenturū, qui in eos imprimendos sūtus faciat. Is tamē sequētibus conditionibus certior priùs fieri vult: Quid materiæ ij contineāt: An sint controuersiæ, vel cōmentarij, vel Epitome è *Galeno*: Quātæ molis sint futuri, & quantū papyri requirāt: Quid pretij pro iis expetas: Quā formā sint excudendi. De quibus si mentem tuam mihi aperueris, negotium hoc quocunque modo potero, promouebo. Interim B. V. VVittebergæ, 21. Aprilis, 1635.

Animæ immortalitas an cum Traduce possit consistere.

Epistolarum Medicinalium Danielis Sennerti,

FINIS.

EPITOME

EPITOME INSTITVTIONVM MEDICINÆ.

ARTIS MEDICÆ Studiosis S.

CVM vestrum non paucos Epitomen quandam institutionum Medicarum, quæ & memoriæ in summis Artis Medicæ capitibus animo facilius comprehendendis subuenire, & disputationum exercitiis inseruire posset, expetere animaduerterem: eâ in re vestris commodis deesse nolui. Quapropter Epitomen hanc, Institutionibus & libris & capitibus respondentem, vobis exhibeo: Quam vos boni consulturos confido.

LIBRI PRIMI

CAPVT PRIMVM.

De natura Medicinæ.

Medicina nomen.

MEDICINÆ vox, cùm à medendo, id est, ægris auxiliando deducatur, equidem soli parti Therapeuticæ, quæ, vt maximè necessaria, primò inuenta & exculta est, propriè competit, atque hac significatione olim vsurpata est. Postea tamen, vbi ea pars adiecta est, quæ præsentem sanitatem tuetur, retenta antiqua ista appellatio, & toti arti attributa est.

Medicina definitio.

Est verò Medicina Ars, quantum possibile, hominis præsentem sanitatem conseruandi, amissam verò restituendi.

Medic. Genus

Rectissimè autem inter artes refertur Medicina; cùm non cognitionem tantùm, sed effectionem, sanitatem scilicet, sibi habeat propositam. Disciplinarum enim distinctio proximè à fine petitur: Nec etiam alias, quæ in scientia requiruntur, conditiones Medicina obseruat.

Medic. Subiectum.

Subiectum Medicinæ est corpus humanum, quatenus sanitate præditum ac morbis obnoxium est. Habétque præ reliquarum artium subiectis istud subiectum hoc peculiare, quod illa nihil agunt, sed tantùm obsequium præstant, & artificis actionem tantùm recipiunt: hoc verò innatam quandam potentiam habet spontè ad sanitatem tendendi.

Medic. Finis.

Finis Medicinæ est sanitas, ísque verus, vltimus, & primùm mouens, seu δι' ὅ: scopus verò, seu medius & ᾧ, medicari, vt I. C. Scaliger, *in lib.* I. *de Plantis*, docet. Etsi verò vltimum finem non semper assequatur Medicus; cùm omnes ægros sanare impossibile sit: tamen officio suo satisfecit Medicus, si nihil eorum omiserit, quæ in Naturæ & Artis potestate sunt.

Medic. dignitas.

E quibus duobus Medicinæ nobilitas & dignitas elucescit. Occupatur enim circa corpus humanum, corporum naturalium omnium nobilissimum. Finem verò habet propositum sanitatem, quâ nihil inter omnia mortalium bona præstantius, & quæ sola per se expetitur; cùm reliquæ Artes omnes nihil per se expetendum, sed omnia externi cuiusdam finis gratiâ efficiant.

CAPVT II.

De diuisione Medicinæ.

Medic. Diuisio & partes.

CVm autem Medicinæ finis sit præsentem sanitatem conseruare, amissam restituere: commodissimè equidem in ὑγιεινὴν & θεραπευτικὴν ea diuiditur: aliæ tamen adhuc superiores, & ad has pertinentes partes etiam Medico cognitu necessariæ sunt, & illæ addendæ. Cùm enim Medicus mederi non possit, nisi subiectum, in quo operari debet, cognitum habeat; omnésque artes à notione finis incipiant: primò corporis humani, in quo operari debet, cognitionem sibi comparet, & in quo sanitas consistat, sciat necesse est: & cùm sanitati opponatur morbus, morbi naturam ac differentias, causásque & effectus, & quâ ratione hæc omnia in quolibet Indiuiduo cognoscenda sint, cognitum habeat oportet. Atque ita Medicina commodissimè in quinque partes, φυσιολογικὴν, παθολογικὴν, σημειωτικὴν, ὑγιεινὴν, ac θεραπευτικὴν diuiditur.

φυσιολογικὴ.

Physiologia subiectum & finem Medicinæ tractat, atque ita de corpore humano agit, eiúsque & omnium illius partium constitutionem, vsus, actionésque cum animæ facultatibus explicat.

παθολογικὴ.

Pathologia morborum ac symptomatum naturam, differentias & caussas tradit, & omnes omnino res, quibus corpus humanum à naturali constitutione recedit, explicat.

σημειωτικὴ.

Semeiotica signa, quibus, an homo sanus vel æger sit, latentésque in corpore morbi & caussæ, morborúmque euentus cognosci possint, tradit.

ὑγιεινὴ.

Ὑγιεινὴ quâ ratione præsens sanitas conseruari, & quomodo, ne homo in morbos incidat, quantum possibile est, præcaueri possit, docet.

θεραπευτικὴ.

Therapeutica, quâ ratione sanitas amissa restitui, morbíque, ac eorum caussæ & symptomata depelli possint, monstrat.

Si quæ verò, præter has, aliæ Medicinæ partes recensentur, eæ nō principales sunt sed minores, in quas eæ subdiuiduntur, quales sunt, διαιτητικὴ, χειρουργικὴ, φαρμακευτικὴ, & his similes.

CAPVT III.

De Sanitate.

Physiologia quid tractet. Res Naturales dictæ.

PArtem primam Physiologicam quod attinet, plurimi equidem eam aliter disponunt, & constituunt, ac eâ comprehendunt res Naturales dictas, sine quibus scilicet corpus nostrum integrum persistere nequit, easque septem numerant, Elementa, temperamenta, humores, spiritus, partes, facultates, actiones: verum cùm rerum istarum, quatenus tales, tractatio propriè Physici sit, à Medico hoc loco considerantur, quatenus ad subiecti, quod est corpus humanum, cognitionem, & finis, qui est sanitas, explicationem faciunt. Ad quem scopum etiam istam tractationem dirigere volumus. Et quidem ad eam pertinet primò omnium corporis humani partium descriptio & notitia: quæ cùm prolixior sit, quàm vt per compendium tradi possit, ex Anatomicorum libris, & præcipuè αὐτοψίᾳ petenda: deinde Finis Medicinæ, qui est sanitas, explicatio.

Sanitatis definitio.

Cùm autem omnes homines se tum sanos existiment, cum naturales & vitæ necessarias actiones rectè obire possunt, sanitas rectè definitur, quòd sit corporis humani eas, quæ secundum naturam sunt, actiones exercendi potentia, à partium omnium naturali constitutione dependens. Non enim in ipsa actione consistit sanitas, cùm etiam qui dormiunt, vel quocunque modo quiescunt, & ab actionibus quibusdam cessant, sani sint. Et vt Galenus, *de diff. morb. cap. 2.* habet: οὐ τὸ ἐνεργεῖν ἐστι τὸ ὑγιαίνειν, ἀλλὰ τὸ δύνασθαι, id est, *non operari, sed posse, est sanum esse*; neque is solùm sanus est, qui actiones naturales obit, sed etiam qui eas non obit, modò eas obire possit. Atque ita formalis sanitatis ratio est, potentia corporis naturales actiones exercendi. Quòd verò Galenus, *loco alleg.* Sanitatem naturalem omnium corporis partium constitutionem, & *de sympt. differ. c. 1.* διάθεσιν κατὰ φύσιν ἐνεργείας ποιητικήν, seu naturalem omnium corporis partium constitutionem, ea quæ secundum naturam sunt, exercendi vim habentem, definit, ideò factum, quod διάθεσις illa seu constitutio Medici actionibus potius subiecta est, quàm potentia.

Sanitatis subiectum.

Subiectum sanitatis est corpus viuens, seu partes corporis viuentes, vtpote quibus solis agendi potentia competit: quæ verò non viuunt, quibúsque actiones naturales edendi nulla vis est, ea nec sana, nec ægra dicuntur.

Caussa sanitatis efficiens.

Caussa verò sanitatis, seu id, quo & corpus & partes eius sanæ dicuntur, est naturalis earum constitutio. Cùm autem corporis & partis cuiusque duplex sit constitutio, vna essentialis, quæ pendet ex materia & forma substantiali; altera accidentalis, quæ illam priorem insequitur, & qualitatum, accidentiúmque aliorum in singulis partibus est dispositio talis, per quam forma essentialis omnes actiones exercet, & pro eius diuersitate diuersimodè agit: Sanitas non in essentiali, sed accidentali constitutione consistit. Anima enim nec lædi, nec labefactari potest, sed eadem semper atque inuariata manet; modò habeat instrumenta eodem modo constituta. Essentialis quoque constitutio, quamdiu homo viuit, est immutabilis, & demum per mortem mutatur. Accidentalis autem corporis constitutio varias mutationes suscipit, vnde eadem anima in eodem corpore aliter atque aliter agit.

Cùm autem partes corporis variæ sint, naturalis earum constitutio etiam non vna est. Sunt verò partes corporis duplices, similares & dissimilares. Similares sunt, quarum vniuersæ particulæ eandem habent formam, & tum inter se, tum toti sunt similes. Et quidem aliæ verè & exactè sunt tales, in quibus neque sensu accuratiore, neque ratione diuersitas inueniri potest, quales sunt, os, cartilago, caro simplex, fibra, adeps: aliæ verò tantùm ad sensum tales, quæ etsi primo intuitu tales videntur, tamen si diligentiùs spectentur, compositæ è pluribus deprehenduntur, vt caro musculorum, substantia venarum, arteriarum, neruorum.

Partis similaris & dissimilaris definitio.

Dissimilaris.

Dissimilares, quæ è pluribus componuntur: quæ organicæ etiam plerumque nuncupantur. Etsi enim, si propriè loqui libeat, similari non opponatur organicum, sed dissimilare seu compositum, ac similares etiam organicæ esse possint, vt in ossibus videre est, quæ suam organicam conformationem habent: tamen quia similares pleræque perfectam atque integram actionem non edunt, quod in organo ita strictè accepto requirit Galenus, hinc factum, vt Medici plerumque organicum similari opponant.

Pars similaris an opponatur organicæ.

Similarium constitutio.

Similarium autem partium, vtpote quæ ex Elementis, vt alia mista, constant, constitutio in quatuor qualitatum primarum temperie legitima consistit.

Occultæ qualitates.

Præter istam tamen qualitatum primarum temperiem aliæ quoque occultiores qualitates iis insunt, à formis suis, quas partes quæque obtinent, fluentes, vt ex earum cum aliis corporibus naturalibus sympathiâ & antipathiâ, & variis actionibus, actionúmque modis & rationibus, quæ vltra elementorum vires sunt, patet.

Dissimilarium constitutio.

Organicarum partium naturalis constitutio in compositione ad actiones aptâ consistit, in numero scilicet, magnitudine, conformatione, situ.

Vtrisque verò, tam similaribus, quàm dissimilaribus & organicis, communis est Vnitas. Non solùm enim totum corpus, sed & quælibet pars eius, seu similaris seu organica, vna atque integra esse debet. Atque hæc tria si corpus nostrum obtineat, sanum est; si quid desit, ægrum euadit.

Sanitatis latitudo.

Sanitatis tamen quædam latitudo est. Neque enim omnes homines eandem in actionibus perfectionem assequuntur, sed pro ratione ætatis, sexus, aliarúmque circumstantiarum alij aliis perfectiùs, vel omnes vel quasdam actiones edunt, qui tamen omnes sani habentur. Medici autem omnes eos, qui à perfecta sanitate deflectunt, nec tamen ægri sunt, Neutros appellant, & Neutram constitutionem in medio quasi sanitatis illius exactioris, & morbi constituunt. Quanquam enim, si rem exactè æstimemus, nulla detur Neutra dispositio, à sanitate & morbo differens, omnísque vel sanus vel æger sit: Medici tamen Neutros, non equidem vt medios inter sanos & ægros, sed vt ab optima sanitate deflectentes, peculiariter considerant, & neutros à reliquis sanis non quidem specie, sed minoris & maioris ratione distinguunt.

An detur dispositio Neutra.

CAPVT IV.

De Temperamentis.

VT verò sanitatis natura magis patefiat, de triplici hac corporis constitutione ad sanitatem necessariâ aliquid in specie dicendum. Ac primò partium similarium, quà tales, constitutionem quod attinet, est ea Temperamentum, quod est qualitas ex mutuâ actione & passione primarum qualitatum orta, & ex iis remissis & iunctis resultans. Non verò ipsa forma misti substantialis; cùm sensui subiiciatur, motu acquiratur, alterationi obnoxium sit, & ex qualitatibus primis ortum habeat. Non etiam tantùm harmonia; (etsi in temperamento sit quædam qualitatum proportio) cùm sit immediatum actionum organum, quod nudæ proportioni, quæ est relatio, non competit.

Temperamentum quid.

Temperamentum misti duplex.

A Temperamento autem res vel temperatæ vel intemperatæ dicuntur. Et quidem Temperatum aliquid dicitur dupliciter, vel simpliciter & absolutè, vel relatione ad aliud, & in suo genere. Nam si ea sit qualitatum proportio, vt æquis omnino viribus concurrant, simpliciter & absolutè tale temperatum dicitur, & Temperamentum hoc vulgò ad pondus, & Arithmeticæ proportionis appellatur. Si verò in viribus quædam sit qualitatum inæqualitas, quæ tamen actionibus peculiaribus sui generis conueniens est, hoc æquale ad iustitiam, & Geometricæ proportionis nominatur; etsi, si qualitatum inter se proportionem spectes, reuera sit Intemperatum.

Ad pondus.

Ad iustitiam.

Temperamentum autem hoc, in quo non est æqualitas primarum qualitatum, denominationem accipit ab illa qualitate, quæ excedit, siue sit vna, siue duæ. Atque actio, quæ à temperamento prouenit, excedenti qualitati adscribitur, etsi ab actionis consortio reliquæ minimè sint excludendæ.

Temperatum ad iustitiam duplex. Simplex.

Temperierum autem harum alia simplex est, alia composita. Simplex est, cum vna tantùm qualitas excedit sibi contrariam, reliquæ verò æqualitatem seruant. Cuius quatuor sunt species, pro numero primarum qualitatum: Calida, in qua caliditas frigiditatem superat; humiditas verò & siccitas sunt æquales: Frigida, in qua frigiditas vincit caliditatem; humiditas & siccitas sunt æquales: Humida, in qua humiditas siccitate superior est; caliditas verò & frigiditas pares sunt: Sicca, in qua siccitas humiditatem vincit; caliditas & frigiditas iterum æquales sunt.

Compositum.

Cum verò duæ qualitates reliquas contrarias superant, compositum Temperamentum emergit, cuius etiam quatuor sunt species, secundum quatuor primarum possibiles combinationes: Calidum nimirum & humidum, calidum & siccum, frigidum & humidum, ac frigidum & siccum. In singulis tamen speciebus magna est latitudo, & in simplicibus aliæ plus, aliæ minus caloris vel frigoris habent. In compositis verò aliàs ambæ qualitates, aliàs vna tantùm est excellentior.

Temperamentorum latitudo.

Quot modis aliquid calid. humid. frig. sic. dicatur.

Dicitur autem aliquid calidum, frigidum, humidum, siccum, non solùm simpliciter & comparatione factâ ad vniuersam mistorum naturam, in qua si quidem quod medium omnino æquale concipias, reliqua omnia ad hoc collata intemperata, & à qualitate excedente, calida, frigida, humida, sicca dicentur: sed præter hoc ad tria adhuc fit comparatio. Primò enim comparatio fit ad genus proximum, velut si in toto animalium genere aliquod animal temperatum constituas, alia omnia eius respectu dicentur intemperata. Secundò fit collatio cum medio eiusdem speciei: sic puer dicitur calidus, senex frigidus. Tertiò comparatio fit respectu obuij cuiusque Indiuidui, vt hic collatus illi, vt calidiori, frigidus dicitur, alij frigidiori collatus, calidus.

In homine duplex temperies.

Hominis, cuius gratiâ hæc de temperamentis dicuntur, temperamentum quod attinet, cùm eius corpus non mistum sit simpliciter, sed viuens & organicum: duplex in eo requiritur temperies, vna corporis, quatenus mistum est simpliciter: altera,

altera, quatenus viuens. Hæc amittitur in morte, & per senectutem etiam aliquando mutatur; illa verò post mortem quoque aliquandiu in cadauere remanet, & tandem per putredinem & misti corruptionem dissoluitur. In illa quoque secundùm calidum, frigidum, humidum, siccum, magna partium est diuersitas: Materia verò quæ viuentibus propria est, in omnibus est calida & humida.

Temp. Insitum. *Influens.*

Temperamentum hoc viuentis rursum duplex est; vnum insitum, alterum influens. Insitum est, quod viuentibus partibus inditum est, & per calidum innatum à primo ortu inhæret. Influens est, quod ex partibus principibus influit, & toti corpori communicatur. Idque cum insito non idem esse, patet ex animi deliquiis, in quibus corpus frigidum redditur, etsi temperamentum insitum non mutetur. Hæc verò tria temperamenta etsi separatim considerari possunt, tamen ad vnum hominis sani temperamentum constituendum concurrunt. Itaque etsi homo inter reliqua animalia procul dubio est temperatissimus, adeò, vt reliqua animalia, vt & medicamenta, ad eum collata dicantur calidiora, frigidiora, humidiora, sicciora: tamen simpliciter & absolutè temperatus non est. Id quod ipse sensus indicat, quo in homine calorem reliquas qualitates excedere deprehenditur. Hominis nimirum temperies ad eius actiones obeundas aptissima est calida & humida, ac vita nostra in calido & humido consistit; contrà frigiditas & siccitas ad mortem deducunt, & quò citiùs homo refrigeratur & siccatur, eò citiùs senescit & moritur.

Temperamentum hominis quale.

Temper. hominis differentia.

Caliditas tamen & humiditas illa gradus suos habet. Si enim caliditas frigiditatem, & humiditas siccitatem moderatè superat, ea temperatura est optima, & pro temperata habetur: reliqui omnes ab hac discedentes, vel calidi & humidi, vel calidi & sicci, vel frigidi & humidi, vel frigidi & sicci dicuntur: etsi omnes in genere calidi & humidi sunt.

Has temperamentorum differentias vulgò nomine temperamenti sanguinei, biliosi, pituitosi & melancholici explicant. Quæ discrimina & appellationes ferri possunt, si sumantur non ab humoribus excrementitiis, sed ab ipsa sanguinis, qui corporis nutrimentum est, in variis corporibus diuersitate. Qui enim sanguinem habent temperatum, seu calidum & humidum, appellantur sanguinei; qui sanguinem calidiorem & sicciorem, & corpus proinde calidius & siccius, biliosi; qui sanguinem frigidiorem & humidiorem, corpusque frigidum & humidum, pituitosi: qui sanguinem frigidum & siccum, corpusque frigidum & siccum melancholici.

Sanguineum. *Biliosum.* *Pituitosum.* *Melancholicum.*

Occultæ Qualitates.

Non tamen in primis qualitatibus acquiescendum est, sed aliæ etiam nobiliores, & occultiores qualitates, multarum actionum & sympathiæ & antipathiæ cum aliis rebus autores, concedendæ sunt, quæ tamen in hac humanæ mentis imbecillitate ferè nos latent.

Astrologorum sententia.

Astrologi, vt aliquo modo corporum constitutiones varias secundum astrorum occultam diuersitatem explicarent, alios Solares, alios Iouiales, alios Martiales, alios Venereos, alios Mercuriales, alios Saturninos nominant, atque etiam constitutiones mistas à diuersis Planetis prouenientes admittunt: neque planè absurdè; cùm maximus corporum inferiorum cum superioribus sit consensus.

Cùm autem variæ corporum partes sint, & singulæ peculiarem habeant temperiem non solùm ex elementorum mistione prouenientem, sed & aliæ plus caloris insiti, aliæ minus eiusdem obtineant: nihilominus ad totius temperamentum, quod calidum & humidum est, constituendum conspirant, & ita calida frigidis, & humida siccis æquantur, vt inde quædam harmonia oriatur, & temperies totius moderatè calida & humida.

Temperamentum totius vnde pendeat.

Ad istam tamen temperiem totius constituendam plus aliis faciunt partes corporis nobiliores. Et plurimùm quidem cor, caloris natiui & vitalis spiritus fons & officina, à quo omnes corporis partes calorem & spiritum influentem accipiunt: Hinc epar, quod toti corpori alimentum, sanguinem videlicet, suppeditat; postea testes, cerebrum animalis spiritus officina, Ventriculus, primæ coctionis officina.

Partium corporis temperamentum.

Partium verò singularum temperamentum quod attinet, inter eas maximè temperata est cutis, præsertim ea, quæ est in vola manus, ad quam, tanquam mediam, reliquæ collatæ, vel ad caliditatem, vel ad frigiditatem, vel ad humiditatem, vel ad siccitatem deflectunt.

Partes calidæ.

Partes verò calidæ sunt, cor, omnium partium calidissima, calidi natiui fons, & spirituum vitalium officina, epar, caro musculorum, lien, renes, pulmo, venæ & arteriæ; pinguedo item & adeps.

Frigidæ.

Frigidæ sunt; ossa, cartilagines, ligamenta, tendines, nerui, membranæ, spinalis medulla, cerebrum.

Humidæ.

Humidæ; adeps, medulla ossium, cerebrum, medulla spinalis, mammæ, testes, pulmo, lien, renes, caro musculorum, lingua, cor, nerui molliores.

Siccæ.

Siccæ; ossa, cartilagines, ligamenta, tendines, membranæ, arteriæ, venæ, nerui duri.

Temperamẽtum sexus.

Cæterùm est etiam quædam temperamentorum in corpore humano differentia, ratione sexus & ætatis. Sexum quod attinet, fœminæ sunt maribus frigidiores, vtpote quæ frigidiorem naturam à principiis generationis contraxerunt, ne à calore fortiore sanguis ad generationem necessarius futurus absumeretur.

Temperam. Ætatum.

Ætatem autem quod attinet, variatur etiam secundum illam temperamentum, vtpote quæ internis quibusdam calidi & humidi mutationibus præcipuè definitur. Autores verò plerique vitam humanam in tres ætates diuiserunt, pueritiam, ætatem virilem, senectutem; vel pueritiam, statum, senectutem; aut si mauis ætatem primam, mediam, vltimam: ad quas differentias aliæ ætates, quæ ab autoribus ponuntur, referri possunt.

Primò enim est Infantia; quæ ad annum septimum ferè extenditur: deinde pueritia, quæ ferè decimo quarto anno terminatur: postea adolescentia in specie dicta vigesimo quinto finitur, isque augmenti finis est. Ac modò enumeratas ætates omnes τῶν αὐξανομένων nomine comprehendit Hippocrates, 1. *Aph.* 14. Inde ad annum trigesimum quintum est iuuentus, aut potiùs ætas florens. Consistens ætas ἀκμὴ à trigesimo quinto ad quadragesimum octauum durat. Tandem est senectus, quæ etiam suos gradus habet. Habet autem quælibet ætas suum temperamentum. Infantes & pueri sunt calidi & humidi. Adolescentiæ ætas est temperatissima, & naturæ humanæ maximè conuenientem temperiem obtinet. Iuuentus & ætas florens, ἀκμὴ & ætas virilis est calida & sicca. Tandem senectus ob humidi radicalis consumptionem & caloris defectum, frigida & sicca, & quidem eò frigidior & siccior, quò magis à iuuentute recedit.

CAPVT V.

De Calido innato.

Calidum innatum.

VT autem hæc, quæ de temperamento diximus, clariora fiant, de calido insito ac influente aliquid dicendum. Sunt enim hæc præcipua animæ vegetantis instrumenta. Per calidum autem innatum, non ille calor, qui misto, quatenus mistum est, competit, intelligendus, sed viuentibus proprius; quique cum humido innato proximum & immediatum animæ subiectum & domicilium est, per omnes corporis partes diffusum. Neque etiam per calidum & humidum nuda qualitas intelligitur, sed qualitas cum subiecto, corpus scilicet calidum & humidum; Materia nimirum seu subiectum, in quo est calor, & qualitas, à cuius prædominio subiectum denominatur, partium nimirum similarium, & præcipuè spermaticarum portio purissima, subtilissima, calidissima. Calidum hoc alio nomine spiritum insitum & natiuum cùm Philosophi tùm Medici nominant. Imò conuenientius videtur spiritum nominare, quàm calidum innatum. Etsi enim substantia in omnibus calida sit: tamen non in omnibus sensu calor deprehenditur, sed solùm in animalibus, & quidem perfectioribus, quæ ad tactum calida apparent.

Spiritus insitus.

Calidum innatum quibus constet.

Calidum autem hoc insitum tribus constat, quæ eius essentiam absoluunt, Humido primigenio, insito spiritu & calore. Vnde Fernelius definit calidum innatum, quòd sit humidum primigenium, insito spiritu & calore vndique perfusum. Atque hæc tria, calor, spiritus & humidum radicale arctissimo nexu inter se cohærent. Cùm enim calor ille quasi gubernator vitæ nostræ esse debeat, spirituosa tantùm substantia, quæ per se valde mobilis est & dissipabilis, minimè sufficiebat, sed vt vita diutius protrahi posset, in humido stabili ac permanente ipsum consistere oportebat, humido videlicet non tenui & aqueo, sed pingui & oleoso, quod partium similarium staminibus & fibris insertum est, humidumque radicale appellatur.

Calidum innatum quid.

De natura autem & origine calidi & spiritus innati magna & grauis à Philosophis & Medicis agitatur controuersia, & disputatur, An sit elementaris vel alterius naturæ. Etsi verò in re obscura, & viris doctissimis dissidentibus, aliquid statuere difficillimum sit: tamen eorum sententiam probabiliorem putamus, qui cum Aristotele, 2. *de generat. animal. cap.* 3. statuunt, Calidum insitum non esse elementare, neque ab igne aut aliis elementis originem ducere, neque tamen etiam cœlestis esse naturæ, sed ἀνάλογον τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ. Quælibet enim forma specifica requirit οἰκείαν ὕλην & proprium subiectum; & nobilior forma opus habet nobiliore domicilio, & virtus diuinior elementis est in corpore elementis nobiliore. Deinde nobiliores actiones ac sympathiæ & antipathiæ dantur, quæ simpliciter ab elementis proficisci non possunt; ac præterea hoc calidum innatum spiritúsque hic insitus in plantis plurimis tempore hyberno etiam in frigore, imò in media glacie, saluus & incolumis persistit.

Calidi innati subiectum.

Porrò calidum innatum in humido illo primigenio ac radicali in partibus quæ primò in generatione fœtus formantur, quasi fundatur. Maxima autem eius copia est in corde; quod inde à Galeno focus calidi innati nominatur.

Calidi innati vsus.

Est verò calidum innatum præcipuum animæ organum, quo omnes vitæ actiones obit, & quicquid salutare in nobis &

& vtile in generatione, nutritione, morborúmque expulsione perficitur, exsequitur. Ob hanc calidi innati vtilitatem & dignitatem factum, vt nonnulli ipsum & animam pro eodem ferè haberent, atque essentiam vitalis potentiæ, facultatem nos gubernantem, animæ substantiam, omniúmque functionum autorem nominarent; cùm tamen calidum innatum neque anima, neque functionum princeps caussa sit, sed tantum animæ, quæ corporea non est, præcipuum in agendo instrumentum.

Calidum Innatum non est Anima.

Non autem hoc calidum innatum semper in eodem statu permanet, sed ætatis decursu mutatur: Primâ quidem ætate, quæ ortui proxima est, plurimum est; ætate verò procedente sensim humidum radicale absumitur, & exsiccatur, ita vt tandem humido planè absumpto, ipse etiam calor, cùm, quo se sustentet, non habeat, extinguatur, & mors naturalis sequatur.

Calidi innati mutatio.

CAPVT VI.

De Spiritibus.

QVanquam verò singulæ ac vniuersæ corporis partes suum habeant calidum innatum: non tamen id solùm ad omnes actiones perficiendas sufficit, sed calido & spiritu aliunde affluente, à quo excitetur ac foueatur, opus habet. Per se enim ad functiones obeundas inualidum est, & facilè languescit, adeóque dissipatur ac euanescit, nisi assiduè à partium principum, cordis præcipuè, calore ac spiritu excitetur, vegetetur, instauretur atque perficiatur.

Spiritus influentes.

Etsi verò Spiritus nomen varias significationes habeat: hoc loco tamen sumitur pro corpore subtilissimo ac tenuissimo, calido & mobili, è subtilissimâ & tenuissimâ ac maximè sincera sanguinis parte genito. Et quanquam etiam insito calido nomen spiritus tribuatur: tamen præcipuè influentibus & mobilibus illis competit. Spiritus hi animæ quasi cum corpore vinculum sunt, actionúmque edendarum præcipuum instrumentum, & in partibus principibus elaborati per suos canales in membra omnia influunt, & cum singularum partium calido innato iuncti faciunt, vt facultates & potentiæ ad actum secundum accedere possint. Falsum verò est, quod vulgò docetur, spiritus esse facultatum vehiculum, facultatésque & potentiam agendi partibus per spiritus hos à membris principalibus aduehi. Etenim facultates animæ inseparabiles proprietates sunt, animaque in omnibus partibus suis facultatibus instructa est, neque aliunde eas accipit, eas verò exerit, vbi idonea instrumenta habet.

Spiritus influens quid.

Spirituum vsus.

Spiritus non sunt facultatum vehiculum.

Spiritus autem Influentes vulgò tres esse statuunt, Naturalem, Vitalem, Animalem.

Spiritus quot.

Naturalem in Epate gigni, ac inde cum sanguine in reliquas corporis partes influere docetur. Quamuis verò tenuiori, subtiliori, ac vaporosæ & spirituosæ sanguinis parti, quæ sæpe cum sanguine cum impetu è venis erumpit, nomen spiritus suo modo attribui possit: tamen non exigua inter eum & reliquos spiritus ita propriè dictos est differentia, neque ita propriè nomen spiritus, vt reliquis, ei competere videtur; cùm actionum proprium instrumentum non sit, neque animæ cum corpore vinculum, & propterea etiam non in peculiari cauitate, vt vitalis, generetur. Vsus eius est, vt insitum singulis partibus spiritum instauret, spiritibus vitalibus materiam suppeditet, & sanguinis commodiori per venas distributioni inseruiat.

Spiritus Naturalis.

Eius vsus.

Vitalis spiritus est, qui in corde ex puriore & tenuiore sanguinis parte, seu spiritu naturali vulgò dicto & aëre, ope respirationis & arteriarum dilatatione attracto, in sinistro cordis ventriculo gignitur, & elaboratur, & à fuliginosis excrementis liberatus per arterias in omnes corporis partes distribuitur. Sanguis autem, è quo hic spiritus generatur, maxima ex parte è dextro cordis ventriculo per venam arteriosam in pulmones mittitur, atque inde cum aëre inspiratione attracto per arteriam venosam in sinistrum cordis ventriculum transfertur. Spiritus hic non solùm in ipso corde cum eius calido insito actionum cordis præcipuum instrumentum est, sed & per arterias in vniuersum corpus distribuitur, innatúmque singulis partibus calorem excitat, fouet, auget, instaurat, eique quasi actum & perfectionem tribuit, vnde & calidum influens à nonnullis appellatur, præter hæc etiam spiritibus animalibus generandis materiam suppeditat.

Spiritus Vitalis.
Vnde generetur.

Eius vsus.

Tertiò sunt spiritus animales, à Vitalibus reuera differentes. Etenim in peculiari membro, cerebro, generantur, atque inde per peculiares canales, neruos scilicet, in totum corpus distribuuntur. Neque vitalis spiritus id, quod animalis, præstare potest; cùm pars viuens vitalique spiritu perfusa nihilominus sensu tactus & motu, ob spirituum animalium defectum, priuari possit. Generantur autem ex sanguinis illius, qui in cerebri sinibus ex venoso & arterioso mistus, & spiritu cùm vitali, tùm naturali perfusus, continetur, parte purissima, per ramulos & surculos plurimos in ipsam cerebri substantiam effusa. In hoc enim, non verò in ventriculis cerebri, purissima illa & subtilissima sanguinis pars in spiritum animalem mutatur. Inseruit autem spiritus animalis actionibus animalibus, sensibus scilicet internis ac externis obeundis, vt & motui animali perficiendo, suáque præsentia facit, vt facultas animalis sensuum cùm internorum tùm externorum operationes actu perficere, & motum localem instituere possit.

Spiritus animalis.

Vbi & vnde generetur.

Eius vsus.

CAPVT VII.

De partium organicarum naturali constitutione, & similaribus ac dissimilaribus communi vnitate.

PArtium autem organicarum constitutio naturalis consistit in debita earum compositione, nexuque decenti partium similarium in vnam formam actioni vtilem & aptam. Ad hanc autem compositionem requiruntur ac necessaria sunt, primò definitus partium componentium Numerus, qui in aliis minor, in aliis maior, prout alia instrumenta magis, alia minus sunt composita, donec tandem fiat perfectum organum, quod perfectam operationem edere possit. Secundò debita partium componentium magnitudo, nec iusto maior, nec iusto minor. Tertiò conformatio decens, quæ sub se complectitur primò figuram conuenientem; secundò cauitates & meatus; vt scilicet si pars non solida sit, sed meatibus prædita, eorum iustum numerum & magnitudinem obtineat; tertiò qualitatum secundarum certam dispositionem, vt nimirum partes aliæ superficiem habeant asperam, aliæ læuem, aliæ sint molles, aliæ duræ, aliæ colore præditæ, aliæ coloris expertes, pellucidæ vel opacæ, prout natura, & vsus partis illud desiderat. Quartò situs & connexio, vt quælibet pars suum locum obtineat, & cum aliis cohæreat. Tandem tam similaribus, quam dissimilaribus communis est vnitas, quæ est diuersorum corporum ad vnam formam cohærentia seu coalitus; quæ si absit & tollatur, ipsa etiam actio læditur.

Partium organicarum naturalis constitutio.

1. Numerus.

2. Magnitudo.

3. Conformatio.

4. Situs & connexio.

Vnitas.

CAPVT VIII.

De Animæ Facultatibus, & actionum in corpore humano differentiis.

POstquam, in quibus consistat sanitas, & quæ ad actiones obeundas requirantur, dictum: nunc, quæ animæ facultates & actionum in corpore differentiæ sint, explicandum.

Animæ facult. & action. differentia.

Diuidunt autem Medici, quos hîc sequemur, pro suo instituto facultates & actiones in homine, in naturales, vitales, & animales, secundum tria principalia membra, epar, cor, & cerebrum, à quibus omnes actiones in corpore gubernantur. Medicis enim non, vt Philosophis, propositum est, è distinctis vitæ modis, qui in plantis, animalibus brutis, & homine apparent, animæ species & facultates inquirere; sed solùm in homine, cuius actiones integras conseruare & læsas restituere debent, actionum differentias inuestigare: & præterea Medicus non tam ipsas facultates, quæ non læduntur, quàm organa considerat, & secundum eorum differentias actiones distinguit.

CAPVT IX.

De Facultate Naturali, ac primò de nutritione & augmentatione.

VT verò à facultate naturali incipiamus, facultatis naturalis ita à Medicis in specie dictæ (quatenus enim in genere naturale præternaturali opponitur, etiam vitales & animales naturales dici possunt) quæ Philosophis est φυσικὴ δύναμις, vegetans facultas, actiones omnes vel ad speciei vel ad indiuidui conseruationem pertinent. Ad indiuidui conseruationem faciunt nutritio & auctio, ad speciei conseruationem generatio.

Naturales facultates principes.

Nutrix facultas, cuius actio Nutritio dicitur, est, quæ alimentum in viuentis corporis substantiam conuertit, & id, quod absumptum est, restituit, quod eius opus per totam vitam durat.

Nutrix seu Altrix.

Auctrix facultas, cuius actio augmentatio dicitur, est, quæ ad debitam magnitudinem corpus extendit: huius opera in

Auctrix.

in prima ætate vigent maximè, & ad certum vsque terminum extenduntur.

Generatrix.

Generatrix facultas, cuius actio Generatio nominatur, est, cuius beneficio perpetuitatem, quam in indiuiduis habere non potest, homo in specie consequitur.

Facultates ministræ.

Atque hæ tres facultates, quasi principes, alias quasi ministras & secundarias additas habent, Attractricem, Retentricem, Concoctricem, & Expultricem. Attractrix vtile partibus alimentum attrahit. Retentrix tamdiu retinet id, donec sit concoctum. Concoctrix alimentum alterat, mutat, & viuenti idoneum facit. Expultrix illud, quod ineptum est, vt in corporis substantiam vertatur, tanquam excrementitium reiicit. Perficiunt autem attractrix, retentrix, & expultrix facultates actiones suas in organis publicis potissimum fibrarum beneficio; Attractio fit per fibras rectas per membri longitudinem dispositas: Retentio obliquis: Excretio transuersis: Concoctio verò à calore membri perficitur. In reliquis verò partibus eædem facultates fibrarum operâ non indigent, sed solo calore cuique parti insito operationes suas absoluunt.

Attractrix. Retentrix. Concoctrix. Expultrix.

Etsi autem alimentum nutriendo corpori potentia simile est, actu tamen primo dissimile existit, & propterea etiam sensim immutandum est, donec ei, in cuius substantiam conuerti debet, simile euadat; id quod coctionibus aliquot perficitur.

Coctio alia publica alia priuata.

Coctio autem vel est priuata, & tantùm ob alimentum & vsum partis, in qua fit, instituitur; vel publica, quæ ob communem totius corporis vsum perficitur. Illa fit in singulis partibus; hæc in ventriculo, epate, & liene. Hinc vulgò tres coctiones, quæ ad nutritionem corporis sunt necessariæ, constituuntur, prima, quæ fit in ventriculo; secunda, quæ in epate; (à qua tamen lien non est excludendus,) tertia, quæ in singulis partibus. Sunt tamen & aliæ quædam coctiones, quæ in totius corporis emolumentum cedunt, qualis est spirituum vitalium in corde, animalium in cerebro, sicut & lactis in mammis, & seminis in testibus generatio, (nisi quis hanc ad facultatem generatricem referre malit) non ob ipsius partis, in qua generantur, sed ob publicum vsum institutæ.

Coctio prima in Ventriculo.

Prima coctio fit in ventriculo, qui primus toti corpori alimentum parat. Cui hac de caussa non solùm vis coquendi, sed & duplex appetitus datus est; naturalis, quo sibi tantùm necessarium alimentum concupiscit; animalis, quo toti corpori. Appetitus naturalis sensu non indiget, sed, sicut reliquæ partes, naturali instinctu alimentum appetit & attrahit. Appetitus verò animalis exquisitissimum sensum habet coniunctum, in ventriculi orificio superiore vigentem, quo non suam solùm, sed & vniuersi corporis indigentiam percipere possit. Postquam enim corpus vniuersum est euacuatum, trahit id ex venis, venæque, quæ rursus repleri cupiunt, rursum sugunt, earumque suctio in orificio ventriculi tandem percipitur, vnde appetitus animalis oritur, qui duplex est, fames & sitis.

Appetitus duplex. Naturalis. Animalis.

Prima cibi præparatio in ore.

Antequam verò cibus in ventriculum descendat, prima eius præparatio fit in ore, vbi dentibus conteritur, saliuâque humectatur, & oris calore, tunicæque, quæ cum ventriculo ori communis est, attrectatione, alteratur.

χύλωσις.

Cibus masticatus, & in ore eo modo alteratus motu linguæ per gulam in ventriculum demittitur, qui ministerio obliquarum fibrarum ipsum amplectitur & retinet, donec à facultate concoctrice & proprio calore ventriculi, adiuuante nonnihil partium adiacentium calore, in vnam formam & massam, ptisanæ cremori non absimilem, quæ Chylus nominatur, mutatus sit. Assumpto cibo cessat animalis ille appetitus, seu fames & sitis, cessante nimirum illa vellicatione ob defectum alimenti: naturalis verò appetitus non expletur, nisi perfecta nutritione & corporis sui ex sanguine refectione.

Chylus.

Chylus in ventriculo generatus per inferius orificium eius in intestina demittitur, à quibus, vi concoctrice ipsorum, quam ob communitatem cum ventriculo obtinent, nonnihil adhuc elaboratur & perficitur.

Excrementum primæ coctionis duplex. Crassum.

Cùm autem omne alimentum partes quasdam corpori alendo inutiles habeat, natura in hac etiam coctione eas separat, vnde duplex excrementorum genus emergit; vnum tenue, alterum crassum. Crassius, quod fæces alui appellant, per aluum, dum intestina per fibras circulares seu transuersas supra sese contrahunt, musculique abdominis intestinis subsidio venientes abdomen comprimunt, detruditur & excernitur.

Aquosum.

Alterum tenuius & aquosum, quod non mox per aluum excernitur, sed cum chylo mistum permanet, vt is eo dilutus per angustas mesenterij, portæ, & epatis venas faciliùs transire possit: deinde id excrementum à renibus secernitur, & cum vrina excernitur.

Coctio secunda in epate.

Chylus à crassioribus fæcibus in intestinis separatus à venis mesaraicis attrahitur, atque ab iis nonnihil alteratur, & prima rudiméta sanguis accipit, & hinc ad portæ venas & epar defertur, atque ibi per innatam epatis vim & calorem in sanguinem mutatur, quæ actio sanguificatio appellatur. Genitì hoc modo sanguinis portionem aliquam sibi, vt eo nutriatur, epar retinet, reliquam per venam cauam, in qua aliquo modo adhuc perficitur & conseruatur, in totum corpus distribuitur.

Vsus lienis.

Vt autem sanguis purior in epate generetur, lien è venarum mesaraicarum trunco, antequam chylus ad epar feratur, ingenita facultate per portæ ramum splenicum terrestriorem & crassiorem chyli partem ad se trahit, & sanguinem, licet ignobiliorem, pro sui tamen & partium ignobiliorum ventris inferioris nutritione idoneum, generat, vt purior & melior chyli pars per ramum venæ portæ dextrum seu mesentericum ad epar deduci, ibique sanguis purior ex eo generari possit; atque ita vnâ operâ lien & sanguini defecando inseruit, & aliquid sanguinis ignobilioris generat. Non verò solùm excremento melancholico ex epate attrahendo & euacuando lien destinatus est; Id quod ortus rami splenici, qui non ex epate est, sed ex vena portæ oritur, lienis per vasa cum ventriculo connexio, lienis constitutio epati non parum cognata, & symptomata, quæ liene affecto accidunt, satis docent. Quod verò neque à liene in sanguinem mutari potest, per conuenientes vias euacuatur. Et crassum quidem ac fæculentum frequentissimè per aluum vel cum excrementis vel sine iisdem, per venas hæmorrhoïdales, & portæ truncum, interdum tamen & per vrinas euacuatur. Aqueum verò frequentissimè per arterias splenicas ad renes deducitur & expurgatur. Nonnunquam tamen etiam per aluum, per sudores, per ventriculum expellitur.

Excrementa secundæ coctionis. Bilis flaua.

In sanguificatione autem in epate duo excrementa generantur; bilis flaua, & vrina. Bilis flaua in vesiculam fellis colligitur, & inde ad intestina maxima ex parte mittitur, & acrimonia sua intestinorum facultatem expultricem ad excernendas alui fæces stimulat, ac cùm iis excernitur. Serosus verò & aquosus humor per vasa emulgentia à renibus attrahitur, & per vreteres ad vesicam transmittitur, à qua, postea excernitur, & vrina nominatur.

Vrina.

Vrina ex tribus constat.

Constat autem vrina primò materia aquea & potulenta cum chylo ad Epar transmissâ; sed ad alendum corpus inutili, deinde sero seu salso sanguinis excremento, & tertiò in sanis naturali contento, in ægris verò multis aliis, quæ vrinæ permiscentur. Atque ita vrina meritò coctionis secundæ excrementum dicitur, vtpote in qua serosa vrinæ pars à sanguine secernitur, & cum potulenta mista materiam vrinæ præbet.

Partes massæ sanguineæ.

Sanguis hoc modo à suis excrementis purgatus nihilominus in se plures humores continere dicitur; neque massa illa sanguinea in epate elaborata, & in vena caua contenta, planè homogenea est, sed partes aliæ in eo sunt temperatæ, aliæ frigidiores, aliæ calidiores, aliæ sicciores, aliæ humidiores. Pars temperatior in specie sanguis appellatur; pars calidior & siccior, (ob conuenientiam cum bile) sanguis biliosus; frigidior & humidior, sanguis pituitosus; frigidior & siccior, sanguis melancholicus. Omnes tamen hæ sanguinis partes sub sanguinis forma continentur, & alendo corpori vtiles sunt. Non verò in sano corpore humores excrementitij sanguinis massam constituunt, neque in venis in homine sano sunt humores illi, excrementitij, bilis, pituita, melancholia.

Hinc patet decisio quæstionis, An corpus nostrum solo sanguine, an quatuor humoribus nutriatur. Dum enim Aristoteles dicit, solo sanguine animalia sanguinea nutriri, intelligit totam massam sanguineam: Medici verò, dum dicunt non solo sanguine, sed & aliis humoribus corpus nostrum nutriri, per sanguinem partem sanguinis temperatissimam, aut massæ sanguineæ vnam partem intelligunt, & hoc volunt, non solùm illam, sed & reliquas massæ sanguineæ partes alendo corpori vtiles esse. Humoribus verò excrementitiis corpus nostrum ali, nemo sanus dixerit.

Tertia Concoctio.

Sanguis in epate elaboratus per venæ cauæ ramos in vniuersum corpus ad omnes & singulas eius partes alendas distribuitur. Mutatio illa, qua singulis partibus is assimilatur, tertia coctio appellatur, quæ à calore singulis partibus insito perficitur. In hac coctione sanguis, antequam partibus assimilatur, aliquas externas dispositines adhuc accipit & in quatuor humores secundarios dictos mutatur. Primus est, qui Innominatus dicitur, cum sanguis ad capillares venas peruenit, & à calore partium externarum aliquam sensibilem mutationem accipit, & in partibus spermaticis albescit, in carnosis rubeus permanet. Secundus est Ros, sanguis nimirum is, qui iam extra orificia venarum excidit. Tertius est Gluten dictus, quod, dum magis adhuc coquitur, lentorem & crassitiem quandam acquirit. Quartus Cambium dicitur, qui scilicet in substantiam partis iam transit, & cum illa naturam suam cambit mutatque.

Humores secundarij quatuor. 1. Innominatus. 2. Ros. 3. Gluten. 4. Cambium.

Excrementum tertiæ coctionis duplex, Crassum Tenue.

Tertia hæc coctio etiam sua excrementa habet: vnum crassum, sordes scilicet in cute, quæ in vestimentis colliguntur, item in cerebro, oculis, auribus: alterum tenue, quod per insensibilem transpirationem resoluitur, interdum etiam per sudorem euacuatur.

Etsi enim, si ritè omnia in corpore peragantur & alimentum probè coquatur, & præterea nihil externum ac violentum, vt balnea, calor, exercitationes vehementes, accedat, nullus sudor per cutem secundum naturam excernatur: tamen quia etiam in sanis sæpe omnia ita exactè non aguntur, & non pauci ab optimo illo sanitatis statu deflectunt, & præterea multi erro-

res in victu committuntur, natura per sudores superflua expellere solet.

Auctio.

Altera naturalis facultatis functio est auctio, qua corpus humanum ex assumpto & partibus assimilato alimento in omnes dimensiones extenditur, & magnitudinem edendis actionibus conuenientem consequitur. Etsi verò hæc functio cum nutritione ab eadem anima proficiscitur; eodem instrumento, calore natiuo, perficitur; eandem habet materiam, ex qua, sanguinem; idem subiectum, corpus animatum: tamen proficiscitur ab alia causa efficiente determinata, facultate auctrice; differt forma, quæ in nutritione est alimenti aggeneratio, in auctione verò motus extensionis ad maiorem quantitatem totius & omnium partium; vt & ratione finis, qui in nutritione est saltem eius, quod absumptum est, instauratio, in auctione verò maioris magnitudinis ad exercendas perfectè omnes vitæ actiones necessariæ, acquisitio; tandemque tempore. Nutritio enim toto vitæ tempore durat, auctio ad certum vitæ tempus. Homo etenim, vt & alia viuentia, non semper augetur, sed ad certum vsque ætatis terminum; quod non fit ratione animæ, quæ semper suas vires retinet; sed corporis, præcipuè ossium; quæ progressu ætatis ita indurantur, vt ad extensionem ampliùs apta non sint.

Nutritio & auctio quomodo differant.

CAPVT X.

De Generatione.

Vis Generatrix.

QVia verò homo, etsi nutriatur, perpetuò viuere & in indiuiduis, vt & alia animalia, perpetuò durare non potest, vt in specie cõseruetur, à rerum Creatore vis generatrix ei data est, ac tertia functionum naturalium species est Generatio, qua per semen prolificum sibi simile generat. Etsi verò hæc facultas & actio etiam plantis sit communis; in homine tamen & perfectis animalibus maiorem requirit apparatum; & sexuum distinctio, vt mas & fœmina ad generationem concurrant, & vterque ad generationem aliquid suppeditet, necesse est, & mas quidem non in se ipso, sed in alio, fœmina verò in se ipsa generat. Mas nimirum semen prolificum in vterum fœmineum immittit, quod cum semine fœmineo mistum, ab eodem fouetur, nutritur & retinetur, donec perfecti hominis formam accipiat. Ad quam rem vtrique sexui necessaria membra à Creatore data sunt, maribus testes, vasa seminaria præparantia ac deferentia, penisque ad iniiciendum semen in vterum necessarius; fœminis verò testes, vasa seminaria & vterus.

Sexus distinctio.

Instrumenta generationis.

Principia generationis.

Semen.

Sunt autem principia, quæ ad fœtus generationem concurrunt, duo; Semen tùm maris tùm fœminæ, & sanguis maternus. Semen quidem est corpus calidum, humidum & spiritu illo θειοτέρῳ τῶν καλουμένων στοιχείων καὶ ἀναλόγῳ τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ plenum, ad animæ propagationem & similis animalis generationem aptum. Generaturque in testibus, ad quos è reliquo corpore pars sanguinis optima & spiritus ac calor per venas, arterias, & neruos transmittitur, & in corpus album & spumosum mutatur. Semen autem cùm mas tùm fœmina conferunt; cùm eadem instrumenta semini generando & emittendo dicata habeant, idque & efficientis (cùm vtriusque formæ operationes in prole sese prodant) & materiæ rationem habet; etsi virtus & efficacia in semine masculino maior sit.

Sanguis.

Sanguis verò maternus tantum materiale principium est: vnde a Creatore constitutum, vt tempore, quo fœminæ ad conceptionem aptæ sunt, quod plerumque ab anno decimo quarto ad quadragesimum quintum extenditur, sanguis, quo reliquæ partes non indigent, singulis mensibus ad vterum mittatur, vt vel fœtui materiam suppeditet, vel si fœmina grauida non sit, expurgetur.

Sanguis menstruus.

Sanguis hic menstruus per se vitiosus non est, neque expellitur, quòd vitiosus sit: sed quia redundat. Cum verò vitiosus euadit, fit hoc ex mora diuturniore & aliorum humorum admistione.

Formatio fœtus.

Formatio verò fœtus fit ab anima, quæ est in semine, quæ se ibi prodit duabus actionibus, seminis & conceptus viuificatione, & partium omnium efformatione: animaque, vt Scaliger, ex Themistio scribit, sui domicilij architecta est, quæ sibi fabricatur conueniens accomodatúmque domicilium. Accepit autem hanc vim à Creatore, cuius instrumentum & manus quasi sunt animæ, qui hanc vim & efficaciam his suis instrumentis, quibus nihil mirabilius cogitari potest, in prima creatione largitus est.

Alteratrix.

Formatrix.

Habet verò facultas generatrix duas alias facultates, quibus opus suum perficit, Alteratricem & Formatricem. Alteratrix est, quæ materiam generationis in substantiam fœtus, & singularum eius partium mutat. Formatrix autem nominatur, quæ membra cuncta efformat, iisque quantitatem, figuram, numerum, situm, & reliqua tribuit. Instrumentum, quo anima & vis formatrix vtitur, est calor plasticus, seu spiritus ille ἀνάλογος τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ.

Conceptio.

Recepta nimirum in vtero semina miscentur, retinentur, fouentur, atque à calore innato vteri vis in semine latens excitatur, ac tum Conceptio fieri dicitur, & organorum expressio fieri incipit, & tum conceptus seu κύημα appellatur, id quod vsque ad septimum diem fieri vulgò dicitur.

Ordo formationis.

Membranæ primò formantur, quarum duæ. χόριον, ἄμνιος, δευτέριον.

Primò autem omnium membranæ fœtum ambientes formantur, quibus semen concluditur, spiritúsque ac calor seminis tegitur & quasi obuallatur. Sunt autem eæ duæ, vna, quæ χόριον appellatur, fœtúmque totum ambit, & vasa vmbilicalia fulcit, eorúmque interuentu tota vtero adhærescit; altera tunica proximè ambit fœtum, & ἄμνιος appellatur. Hæ duæ tunicæ in partu quasi vnam constituere videntur, & quòd post fœtum & secundo quasi loco edantur, δευτέριον seu secundina appellantur.

Partes spermaticæ simul omnes delineantes.

Ipsas verò corporis partes quod attinet, solidæ atque spermaticæ simul omnes primò delineantur, & postea suo quæque ordine, pro ratione dignitatis & necessitatis, perficiuntur.

4. Vasa vmbilicalia.

Vena vmbilicalis.

Arteriæ duæ.

Vrachus.

Infans autem in vtero non per os cibum capit, sed à matre, quo indiget, nutrimentum accipit. Nutritionis gratia quatuor vasa vmbilicalia habet; venam nimirum, venæ portæ propaginem, infantis quasi nutricem, arterias duas, rami iliaci descendentis aortæ propagines, per quas spiritum ducit infans (quanquam recentiores, qui spiritus vitales ad vitam non à matre, sed à corde fœtus transmitti docent, alium vsum iis assignant, nimirum vt spiritus vitales à corde fœtus transmitti possint ad partes exteriores fœtus, nempe secundas) Vrachum, qui à vesicæ fundo ad vmbilicum fertur.

Tempus formationis.

Exornationis.

Tempus autem à conceptu vsque ad partum in duas partes diuidunt Medici: prius tempus formationis appellant, à conceptu vsque ad tempus, quo moueri incipit infans; posterius Exornationis, quod est à motu vsque ad partum: Hippocrates *de nat. pueri*, fœmellæ conformationem diebus ad summum 42. masculi autem 30. fieri scribit, quod de imperfectiore formatione accipiendum est. Postea verò exactius partes elaborantur, quod quidem masculis non ante tertium, in fœmellis non ante quartum mensem accidit.

Tempus motus.

Vbi membra iam omnia conformata sunt, & firmiora reddita, calcitrare & moueri incipit infans; idque in maribus tertio, in fœminis quarto mense fieri, vulgò traditur, ita vt tempus formationis duplicatum sit tempus motionis, triplicatum verò motionis tempus sit tempus partus. Motus tamen alius obscurior est, alius manifestior, quem circa medium gestationis tempus sentiri, fœminis omnibus etiam vulgò persuasum est.

Tempus partus.

Tempus partus etsi varium sit, vt plurimum tamen circa noni mensis finem & decimi principium partus naturalis accidit, & plerique vitales partus eo tempore eduntur, atque is terminus partui humano maximè naturalis est. Ante dimidium verò annum fœtum vitalem vix edi, experientia docet. Et si quandoque accidit, vt paulò ante septimum fœtus vitalis nascatur, id pro rarissimo habetur. Septimo autem mense, quia partium omnium perfectio absoluta est, fœtus vitalis est, atque in primis, qui, vt Hippocrates lib. περὶ ἀρχῶν definit, est dierum 210. id est, qui circa finem septimi editur. Octauo mense natum nullum vnquam viuere Hipp. scribit. Alij tamen etiam octimestrem partum aliquando vitalem nasci, statuunt. Post decimum mensem fœtui iam grandiori & alimentum & locus vix sufficiunt. Et si post decimum mensem nari leguntur, id rarius est.

Partus legitimus.

Partus nimirum legitimus fit, cùm fœtui iam grandiori nec alimentum ampliùs satis copiosum suppeditatur, nec locus satis amplus est. Tum enim infans calcitrare, ruptisque membranis exitum sibi parare incipit dolorésque parturientem apprehendunt, atque vterus sarcinam istam deponere conatur, ac vi expultrice fœtum excludit: quam rem etiam iuuat voluntarius parturientis conatus, qui fit contracto spiritu, & depresso diaphragmate, ac compressis abdominis musculis.

CAPVT XI.

De Facultate Vitali.

FAcultatem vitalem, quam Medici secundam numerant, etsi alij ad facultatem naturalem, alij ad animalem referant, alij ex vtraque mistam esse putent: tamen, quia non solùm ab actionibus, quæ à facultate naturali & animali eduntur, differt, sed & per propria organa exercetur, neque beneficio spirituum animalium, sed propriorum, qui inde Vitales dicuntur, obitur, meritò pro peculiari facultate, à vegetabili & animali diuersa, habenda est.

Facultas vitalis à reliquis facultatibus diuersa est.

Tres eius actiones.

Sunt autem facultatis vitalis tres species, cordísque, in quo residet, actiones totidem; prima, spiritus calorísque vitalis generatio; secunda, pulsus; tertia θυμοειδὴς seu irascibilis facultas.

Spiritus vitalis generatio.

1. Pulsus.

Pulsus definitio.

Diastole.

Prima nimirum est spiritus vitalis calorísque influentis generatio. Secunda sine qua prior suum officium facere non potest, est pulsus, motus nimirum cordis & arteriarum, systole & diastole constans, vt spiritus vitalis generetur, & distribuatur, calórque natiuus conseruetur in naturali συμμετρίᾳ. Per diastolen seu dilatationem cor impletur, aerémque, cum sanguine è dextro ventriculo per venam arteriosam transmisso,

missio, ex pulmonibus per arteriam venalem in sinistrum cordis ventriculum, ad spiritus & caloris vitalis generationem & refocillationem, attrahit. Per systolen verò, per arteriam magnam spiritum vitalem & sanguinem arteriosum in totum corpus distribuit, ac fuliginosa excrementa ad pulmones per arteriam venalem expellit. Eodem modo arteriæ diastole per orificia sua in cutem desinentia ambientis aëris aliquid attrahunt ad calorem ventilandum, qua verò ad cor eadem finiuntur, trahunt ex ipso sanguinem calidissimum & tenuissimum spiritu vitali plenum; quatenus autem ἀναστόμωσιν habent cum venis, trahunt ex iis id, quod in sanguine est maximè spirituosum ac subtile, pro pabulo caloris: per systolen verò fuliginosa excrementa expelluntur; quæ actio διαπνοὴ & ἄδηλος διαπνοὴ, quod per occulta cutis spiracula fiat, Latinis transpiratio, appellatur.

[S]ystole.

Tertiò ad facultatem Vitalem pertinet θυμοειδὴς, seu irascibilis facultas, à qua ira, gaudium, metus, tristitia, terror & alia animi παθήματα oriuntur; eámque in corde residere; vel ex eo maximè patet, quod cordis motus & pulsus arteriarum euidentissimè in animi affectibus mutatur.

Facultas [θυ]μοειδής.

Facultati vitali, vt maximè eius actioni necessaria, addita est Respiratio, eundémque finem, quem pulsus, etiam Respiratio habet, & cordis gratia instituta est. Perficitur autem præcipuè à pulmone, & pulmo quasi cordis flabellum est, & primarium respirationis organum, cui & peculiaris vis sese mouendi, eodem modo vt cordi, à facultate animali diuersa, indita est. Neque enim pulmo ad thoracis motum saltem mouetur, sed propria vi. Et licet thoracis & pulmonis motus simul fiant, tamen neutrum alterius principium motus est, sed ideo saltem simul fiunt; quia is vnum finem conspirant. Distenditur enim pulmo, vt aëre repleatur, instar follis dilatati: verùm tantum dilatatur, quantum thorax dilatatus spatij relinquit; & contra thorax plus minusvè dilatatur, prout plus vel minus aëris attrahendum.

[R]espiratio.

[P]ulmonis [m]otus.

Vt autem pulsus duobus motibus constat, systole & diastole: ita etiam Respiratio gemino motu perficitur, inspiratione scilicet, & exspiratione. Inspiratione, aër dilatato pulmone ac thorace per os & nares attrahitur: Exspiratione verò, compresso thorace & pulmone aër calidior, & fuliginosa excrementa itidem per os ac nares expelluntur.

[R]espirationis [ge]minus mo[tu]s.
[In]spiratio.
[E]xspiratio.

CAPVT XII.

De Facultate Animali, & primò de sensibus Externis.

Tertium facultatum & actionum in homine genus, Medici Animalium nomine comprehendunt, idque omne vel in cerebro residet vel à cerebro deriuatur, & necessaria ad suas actiones adminicula accipit. Facultatem autem animalem distinguunt in sentientem, mouentem, & principes, & sub sentiente solùm sensus externos, sub principibus sensus internos & vim rationalem complectuntur. Nos hoc ordine de iis agemus, & primò dicemus de sensibus externis, deinde de internis, & facultate rationali, tandem de appetitu & facultate motrice.

[A]nimalis fa[cu]ltas.

Sensus Externi sunt, qui sine præcurrente alia facultate externa obiecta sensibilia percipiunt & iudicant. Vt autem fiat sensio, quatuor concurrere debent; 1. anima sentiens, 2. organum, quod duplex est, spiritus, & ipsum membrum, in quo fit sensus. 3. obiectum, seu species sensibiles. 4. medium, inter obiectum & organum sensibile intercedens.

[Se]nsus exter[ni] quinque.

Sunt autem sensus Externi quinque, visus, auditus, olfactus, gustus, tactus.

Quinque [sen]sus exter[ni].

Visus est sensus externus, oculi beneficio rerum visibilium species recipiens & cognoscens. Huius adæquatum organum est oculus. Constat autem oculus tunicis variis, annata seu coniunctiua, cornea, vuea, in cuius medio foramen est, quod pupilla appellatur, atque specierum visibilium quasi ianua & fenestra est, retiformi, innominata, aranea, vitrea; humoribus tribus, aqueo, crystallino, vitreo: neruo optico, musculis. Obiectum visus est τὸ ὁρατόν, colores scilicet, qui sunt potentia visibiles, vt tumen actu videantur, lumen requirunt. Medium τὸ διαφανὲς seu perspicuum.

[Vi]sus.

Auditus est sensus externus, Auris beneficio τὸ ἀκουστὸν seu sonum percipiens. Organum eius adæquatum est auris, præcipuum verò vt Galenus, 1. *de sympt. caus. c.* 3. docet, τὸ εἴσω πέρας, hoc est, internus finis seu extremitas pori auditorij vbi extremitas illa dilatata nerui auditorij portionem excipit. Obiectum est τὸ ἀκουστὸν siue sonus: medium τὸ διηχὲς, aër & aqua.

[Au]ditus.

Olfactus est sensus externus, nasi seu processuum mammillarium beneficio odores percipiens. Eius adæquatum organum nares sunt; præcipuum verò processus mammillares. Obiectum sunt odores. Medium, per quod odores percipiuntur, sunt aër & aqua.

[Ol]factus.

Gustus est sensus externus, linguæ operâ sapores percipiens. Eius proprium instrumentum est lingua, carnem raram, mollem & spongiosam, cui similis in toto corpore alia non est, obtinens. Obiectum sunt sapores. Medium pellicula spongiosa seu porosa linguæ obducta, ac salivalis humiditas.

[Gu]stus.

Tactus denique est sensus externus, membranæ beneficio qualitates tactiles percipiens. Etsi verò cutis præcipuum tactus instrumentum sit, & toti corpori circumdata, vt externa obiecta & iniurias vndicunque ingruentes percipiat, & cutis maximè quæ est in manu, omnium sensibilium norma sit: adæquatum tamen organum tactus non est; cùm is longè latius diffusus sit, & aliæ etiam partes eo præditæ sint. Adæquatum verò organum tactus membrana est; cùm vbicunque membrana est, tactus fit, & vbi membrana non est, tactus non fit: & cutis ipsa, quod sentit, hoc obtinet, quatenus fibras ac membranulas neruorum participat.

Tactus.

CAPVT XIII.

De Sensibus internis.

Sensus interni sunt qui circa sensibilia per externos oblata versantur: suntque tres, secundum diuersitatem munerum & operationum, quæ ab iis administrantur, sensus communis, phantasia, & memoria.

Sensus interni sunt tres.

Sensus communis est sensus internus, omnium sensuum externorum obiecta mediantibus sensibus externis percipiens, à se inuicem discernens, absentiam eorum diiudicans, & species sensibiles phantasiæ offerens.

Sensus communis.

Phantasia est sensus internus, qui species sensibiles à sensu communi acceptas, vel à se formatas diutius retinet diligentiúsque considerat.

Phantasia.

Memoria est, quæ species sensibiles à phantasia cognitas recipit & reseruat, eidémque eas, cùm opus est, rursum suggerit & exhibet. Memoriæ autem duo sunt actus, vnus, qui facultatis nomine appellatur Memoria, alter Reminiscentia. Memoria est rei antea cognitæ ac perceptæ, vt percepta erat, iterata & quidem prompta apprehensio seu repetitio. Reminiscentia verò est, ex vnius vel plurium rerum in memoria asseruatarum notitia in alterius, quæ non promptè occurrit, recordationem regressio.

Memoria.

Reminiscentia.

Principium & proximum instrumentum sensuum internorum omniúmque principium actionum cerebrum esse cùm alia docent, tùm hoc, quòd læso cerebro hæ actiones læduntur, & quòd in curatione remedia eidem applicantur.

Fiunt autem omnes illæ actiones in tota cerebri substantia, nec facultates illæ principes sedibus in cerebro distinguuntur, distinctæque operationes in distinctis cerebri locis exercentur. Caussa enim sufficiens non datur, cur sensus communis in anteriore cerebri parte locandus sit; cùm, etsi is centrum sit, in quo omnes sensus externi concurrunt, non tamen ex anteriore parte cerebri sensibus externis inseruientes nerui oriantur. Ita nulla etiam euidens ratio vrgere videtur, cur memoria à phantasia, & per consequens etiam à ratiocinatione secludenda, & phantasia in anteriore, ratiocinatio in media, & memoria in posteriore cerebri parte collocanda sit. Circa easdem enim species, diuersis tantùm modis, versatur imaginatio & memoria. Etsi verò læsâ sæpe vnâ facultate altera salua manet, atque sæpè aboletur memoria saluâ imaginatione & ratiocinatione, & contra imaginatio ac ratiocinatio læditur salua memoriâ: id tamen non fit tàm ob diuersitatem organorum & partium cerebri, à quibus illæ actiones obeuntur, quàm mutationem dispositionum propriarum, atque eorum, quæ ad actiones illas obeundas requiruntur.

Sensuum hactenus explicatorum affectiones sunt, Vigilia & somnus. Somnus est cessatio naturalis sensus communis & primi, ac externorum sensuum, salutis animalium gratiâ facta, à spirituum animalium in cerebro detentione, & prohibito ad organa sensus & motus influxu. Caussæ autem, quæ faciunt, vt spiritus animales à cerebro influentes in eo detineantur, & ferientur quasi & quiescant, variæ sunt, quarum aliæ id præstant eos absumendo, vt vigiliæ, labores & huius generis alia; vel minus mobiles & quasi torpidos reddendo, seu, vt aliis placet, viam iis occludendo, vt vapores à cibo & potu assumpto ascendentes, vel quasi placidè sistendo, & à motu ad quietem inuitando; quod faciunt cantus suaues, murmura aquarum, lenis frictio, & similia. Finis somni est spirituum per motum & sensuum externorum operationes absumptorum instauratio, & hinc virium refectio.

Sensuum affectiones duæ sunt: Somnus.

Vigilia somno opponitur, & nihil aliud est, quàm sensus ἐνέργεια seu λύσις τῆς αἰσθήσεως, vel sensuum solutio, à libero spirituum animalium in omnia membra influxu proueniens. Duplici autem modo homo euigilat, & à somno excitatur; vel spontè, quando coctione absolutâ vapores, qui spiritibus obstaculo erant discutiuntur, aut vapores acres ad cerebrum feruntur, spiritúsque animales turbant, vt in organa sensuum liberè iam influere possint, vel per caussam externam, si scilicet ab obiecto externo vehementiore, vt clamore, tactu, incitata facultas sentiens ad sentiendum se conuertit. Neque enim in somno spiritibus animalibus organa sensuum planè carent, sed aliqui in iis adhuc supersunt, qui ad obiecta vehementiora percipienda sufficiunt.

Vigilia.

CAPVT

CAPVT XIV.

De Facultate Intelligente.

TAndem est facultas Intelligens seu Rationalis, qua homo supra reliqua animalia eleuatur, Deóque, propior & quasi similis fit. Intellectus enim res à materia abstrahit, & sine conditionibus materiæ, sine quantitate, sine figura cognoscit, intelligit res à materia liberas, infinita penè capit, in seipsum reflectitur & semetipsum cognoscit atque intelligit se intelligere, quod intelligat se intelligere, insatiabilémque scientiæ, æternitatis, beatitudinis habet appetitum. Operationes autem suas sine omni organo corporeo perficit. Opus tamen ad intelligendum habet phantasmate, vt obiecto; ac phantasia materiam intelligibilem menti suppeditat. Ideóque etsi per se in cerebro, vt organo, sedem non habeat: tamen quia ad intelligendum phantasmate opus habet, & intelligentem phantasmata speculari oportet, per accidens & per consequens ea sedes ei assignanda est, in qua fit imaginatio, nimirum cerebrum.

Intellectus. Voluntas.

Includit autem anima rationalis duas facultates, intellectum, quo res apprehendimus ac voluntatem, qua ad ea, quæ sub ratione boni cognouimus, ferimur, & res, quatenus entia cognoscimus, quatenus bona, eas appetimus.

CAPVT XV.

De appetitu & facultate motrice.

Appetitus duplex sensitiuus, rationalis.

PRæter facultatem cognoscendi etiam appetitus & vis mouendi homini data. Appetitus obiectum est bonum, siue reuera tale, siue tale apparens. Est autem Appetitus duplex; sensitiuus & rationalis. Sensitiuus est, qui id appetit, quod sensibus bonum videtur. Rationalis verò is, qui id appetit, quod rationi bonum videtur. Atque appetitus sensitiui motiones sæpe à facultate rationali reprobantur, & pugna inter appetitum sensitiuum & rationalem oritur. Ex appetitu, tanquam eius actus, prodeunt passiones animi & affectus appellari.

Motus spontaneus.

Appetitum sequitur motus animalis spontaneus. Postquam enim obiectum externum, per sensus externos & communem, phantasiæ offertur, vt commodum & gratum, vel noxium & ingratum cognoscitur. Cognitionem hanc sequitur amor vel odium, seu appetitus rei gratæ & fuga noxiæ. Appetitum sequitur in brutis statim motus; In homine tamen facultatis intelligentis iudicium accedit, quæ, quid reuera bonum vel noxium sit, æstimat. Facultas tandem motrix motum ab appetitu seu sensitiuo seu rationali imperatum, prout hic vel ille superior est, exequitur; musculis, vtpote adæquato motus instrumento, contractis, qui tendines attrahunt: hi ossa, ossibus denique motis membrum vel totum corpus, ad apprehendendam rem gratam, vel fugiendam noxiam, de loco in locum transfertur.

Facultas motrix.

Motus instrumentum.

Etsi autem musculus adæquatum motus instrumentum est: fibræ tamen præcipua pars musculi sunt, quibus contractis, is contrahitur & motus perficitur. Etsi verò quatuor musculorum motus sunt differentiæ, dum vel contrahuntur, vel extenduntur, vel transferuntur, vel tensi manent, vt Galenus 1. *de muscul. mot. cap.* 8. docet, seu, vt alij explicant, contractio, contractionis conseruatio siue tonicus motus, relaxatio, & relaxationis perseuerantia: tamen sola contractio, ad quam & tonicus motus pertinet, est propria musculi actio, extensio verò, quæ passio potius est, quàm actio proxima motus causa non est. Dum enim contractus musculus ab alio, opposito scilicet, extenditur, patitur, non ipse agit.

LIBRI SECVNDI.

PARS I.

De Morbis.

CAPVT PRIMVM.

De natura Morbi.

CVm hactenus de iis, quæ corpori secundùm naturam insunt, adeóque sanitate actum sit: proximum est, vt iam de iis, quæ præter vel contra naturam (neque enim hæc distinguenda censemus) ipsi accidunt, dicamus. Sunt autem ea tria, morbus, causa morbifica, & symptomata, quorum tractatione pars Medicinæ Pathologica absoluitur.

Et primò morbum quod attinet, etsi vt sani nomen interdum generaliter omnibus, quæ secundùm naturam insunt homini, tribuitur, ita etiam Morbi nomen de omnibus, quæ homini præter naturam accidunt, vsurpatur, eaque morbosa dicuntur: tamen si propriè loqui libet, tria hæc, morbus, causa morbi, & symptoma, vt re differunt, ita etiam nomine discernenda sunt.

Morbi formalis ratio.

Cum autem sanitati contrarius sit morbus; sanitas verò sit ea, quæ secundum naturam sunt, agendi potentia: morbus erit impotentia naturales actiones exercendi. Et sicut ij, qui ad agendum ea, quæ secundum naturam sunt, apti sunt, sani dicuntur: Ita ægri meritò illi appellantur, qui ad actiones has obeundas inepti sunt.

Subiectum morbi.

Subiectum proinde morbi, vt & sanitatis, sunt solùm partes corporis viuentes, vtpote quibus solis actiones naturales obeundi potentia data est. Omnia verò quæ in viuentium numero non sunt, vt humores & alia, & à quibus nullæ actiones homini propriæ eduntur, morbi subiectum esse non possunt.

Causa morbi.

Causa morbi, seu illius ad agendum impotentiæ, est mala partium corporis constitutio, vt sanitatis causa est recta earumdem dispositio.

Morbi definitio.

Vnde morbus definitur, quòd sit partium viuentium corporis humani ad actiones naturales exercendas impotentia, ab earundem constitutione præter naturam ortum habens.

Morbi definitio Galenica.

Etsi verò ipsi Galeno etiam ægrotare sit, τὸ μὴ δύνασθαι ἐνεργεῖν, atque ita hæc definitio à Galeni mente aliena non sit. Vt tamen ex definitione morborum, differentiæ & vtiles indicationes commodius erui possint, Galenus eosdem quidem definitionis terminos retinuit, sed aliter disposuit, *& de diff. morb. c.* 2. morbum definit, *constitutionem præter naturam vitiosæ functionis causam*; & *de diff. sympt. cap.* 1. διάθεσιν παρὰ φύσιν ὑφ' ἧς ἐνέργεια βλάπτεται, *dispositionem præter naturam, ob quam actio læditur*. Nimirum vt sanitas est qualitas quædam seu συμμέτρεια in qualitatibus, magnitudine, numero, figura, ac reliquis ad partis cuiusque constitutionem necessariis, ob quam corpus ad actiones obeundas disponitur & aptum redditur: ita morbus est talis qualitas, ob quam idem corpus ad easdem actiones exercendas ineptum redditur. Διαθέσεως enim vocabulum generaliter acceptum omnem qualitatem significat, secundum quam homo benè & malè disponitur, seu ea facilè seu difficulter tollatur. Ideóque, quod Recentiores quidam volunt, morbus non simpliciter est sanitatis carentia, & nihil positiuum, sed talis carentia, quæ prouenit à dispositione illi dispositioni contraria, à qua sanitas pendet, quæ omnino aliquid positiuum est, & vbi pars vulneratur, vel imminuitur, qualitas & dispositio ei contraria, quæ ante in statu sanitatis aderat, inducitur, aliterque disposita est manus vulnerata, quàm integra, & aliter, quæ quatuor digitos habet, ac ea, quæ quinque obtinebat. Summa; morbus non tantùm in priuatione bonæ constitutionis, sed in contraria ac vitiosa dispositione consistit.

Διάθεσις quid.

Morbus non solùm est priuatio.

CAPVT II.

De morborum differentiis.

Morborum differentiæ Essentialis.

MOrbi differentiæ duplices sunt: essentiales seu propriæ, quæ ab ipsa morbi essentia sumuntur, ac ita vni speciei competunt, vt alteri communes esse non possint; & accidentales, quæ ab iis, quæ morbi essentiam insequuntur, aliisque circumstantiis petuntur. Cùm autem, vt suprà dictum, alia naturalis constitutio sit partium similarium, quatenus tales, alia organicarum, & communis vtrisque vnitas: recessus ab ista naturali cuiusque constitutione morborum genera suppeditat.

Morbi partium similarium.

Partium ergo similiarium primò morbi proprij sunt morbi intemperiei, cum debita illa qualitatum primarum proportio non obseruatur, sed vel vna reliquas tres, vel duæ reliquas duas præter naturam vincunt.

Organicarum.

Deinde repetiuntur in partibus similaribus morbi occultarum qualitatum, vel totius substantiæ, vt vocant; cùm ad partium similarium constitutionem non modò debita primarum qualitatum συμμετρία, sed & occultarum qualitatum peculiaris quædam dispositio requiratur.

Secundò morborum organicorum tot sunt genera, quot ad organi compositionem & constitutionem requiri diximus, quatuor nimirum morbi conformationis, numeri, magnitudinis, & compositionis.

Vtrisque communes.

Tandem commune vtrisque partibus est tertium morbi genus, quod solutæ vnitatis vel continuitatis nominant.

CAPVT

CAPVT III.

De Morbis Intemperiei.

Morbi intemperiei.

INtemperiei, vt dictum, morbi sunt, cùm debita illa qualitatum primarum proportio non obseruatur, sed vel vna reliquas tres, vel duæ reliquas duas vincunt. Vnde intemperies alia est simplex, alia composita. Simplex est, in qua vna qualitas excedit. Et hæc pro quatuor qualitatum numero est quadruplex; calida, frigida, humida, sicca. Composita, in qua duæ qualitates excedunt. Et hæc secundum quadruplicem συζυγίαν qualitatum primarum etiam est quadruplex, calida & humida, calida & sicca, frigida & humida, frigida & sicca. Atque ita octo in vniuersum sunt intemperies.

Intemperies cum & sine materia.

Sed hæ intemperies rursum variis modis distinguuntur, quæ tamen distinctiones non nouas species; sed differentias pariunt, quæ in pluribus specie differentibus reperiuntur. Primò enim alia est intemperies cum materia, alia sine materia. Intemperies cum materia est, quæ humorem coniunctum habet & ab eo fouetur. Intemperies sine materia est, quæ à nullo humore præter naturam fouetur, vt cum ab igne vel æstu Solis calor in aliquam partem inducitur.

Intemperies æqualis. Inæqualis.

Deinde intemperies alia est æqualis alia inæqualis. Æqualis est, quæ in omnibus viuentibus partibus est similis & æqualis, easque omnes similiter & æqualiter afficit. Inæqualis est, quæ in vna parte est intensior, in alia remissior, & aliam magis, aliam minùs afficit. Cùm enim membra corporis nostri ex pluribus particulis constituantur, fieri potest, vt à causa alterante omnes æqualiter non afficiantur, sed aliæ magis, aliæ minus, vnde oritur inæqualis intemperies. Si autem actio eius eò vsque procedat, vt omnes æqualiter alterentur, & afficiantur, ea est æqualis intemperies. Vnde inæqualis intemperies cum dolore & molestia coniuncta est, vtpote in qua pars adhuc alteratur: in æquali autem nullus dolor aut molestia percipitur, vtpote in qua pars iam alterata est, & intemperies quasi natiua & domestica euasit.

CAPVT IV.

De Morbis totius substantiæ seu occultarum qualitatum.

An dentur alij præter intemperiem morbi.

AN præter morbos intemperiei in partibus similaribus alij adhuc morbi dentur, apud Medicos est in controuersia. Antiqui equidem Medici nullam eorum faciunt mentionem: Recentiores verò, atque in primis Fernelius, *l. 1. pathol. c. 7. & l. b. 2. de abdit. rer. caus. c. 9. & seq.* prolixè probare conatur, aliud adhuc præter intemperiem, in partibus similaribus dari morbi genus, idque duplex, alterum totius substantiæ, alterum materiæ, quæ allegatis locis videri possunt. Aliorum enim opiniones prolixè recensere instituti ratio non patitur.

Dantur morbi occult. qual. Ratio.

Nostram verò sententiam vt breuiter proponamus, statuimus, aliud in partibus similaribus morbi genus dari præter intemperiem, persuasi his rationibus. Primò cùm omne agens, vt agit, cupiat sibi assimilare patiens: dentur verò agentia à tota substantia seu talia, quorum actiones in nullam manifestam qualitatem reduci possunt, quæque sunt vltra vires elementorum, vt alibi probatum: omnino sequitur, agentia illa à tota substantia, dum morbos inducunt & in corpus nostrum agunt, non qualitates primas mutare, sed occultas, & suæ naturæ congeneres ac respondentes morbos inducere. Deinde cùm contraria contrariis curentur & expugnentur; totâ verò substantia seu qualitatibus occultis agentia, multos morbos curent: necessariò sequitur, dari tales morbos, quibus talia opponuntur medicamenta; & nisi darentur morbi aliqui occultis frustra inuenta essent remedia totâ substantiâ agentia. Tertiò cum dentur actiones læsæ, quæ neque ad vllum morbum vulgò notum, neque ad errorem externum referri possunt, id quod in peste, & aliis venenosis morbis apparet: rectè hinc concluditur, alios dari morbos præter intemperies, à quibus huiusmodi accidunt.

Qui sint morbi totius substantiæ.

Qui autem & quales sint illi morbi æquè controuersum est. Nos aliorum opinionibus missis statuimus, morbos hos totius substantiæ, aut occultarum qualitatum esse eos, qui in occulta quadam & maligna ἀλλοιώσει partium similarium consistunt, & non esse alios, quàm quorum læsio ad qualitates primas referri nequit, quóque maligna & venenata, ac occulta qualitate agens causa excitat, quique propterea non qualitatibus primis, sed his, quæ tota substantia agere dicuntur, curantur.

Morbi materiæ an dentur.

Morbi verò Materiæ, quos affert Fernelius, nulli sunt noui partium similarium morbi, sed vel morbi organici, vt mollities ac durities in partibus, in quibus inesse non debet, vel symptomata, vel causæ morborum.

CAPVT V.

De morbis Organicis.

Morbi organici.

SEcundum morbi genus est partium organicarum, quod in genere mala compositio appellatur: vbi nimirum partium, quatenus organicæ, naturalis constitutio vitiatur, quod etiamsi similaribus quoque conueniat, tamen iis non competit quatenus similares, sed quatenus organicæ. Huius differentiæ rursum tot sunt, quot sunt quæ ad partis organicæ naturalem constitutionem pertinent, nimirum primò definitus partium constituentium numerus: deinde conueniens earum magnitudo: tertiò conformatio iusta; quæ figuram decentem, cauitatem aut soliditatem, & superficiei læuitatem vel asperitatem & similes qualitates complectitur: denique opus etiam est, vt pars quælibet locum naturalem occupet, &, cum quibus opus est, connectatur.

Organicorum morborum differentiæ.

Ab his igitur omnibus & singulis, quæ ad naturalem partis organicæ constitutionem pertinent, cum ad statum præter naturam fieri recessus possit: totidem etiam oriuntur morbi organici genera, nempe morbi numeri, magnitudinis, conformationis & compositionis. Quod si conformationis vitia, in tria illa vel plura, quæ eò pertinent, nimirum in morbos figuræ, cauitatum, superficiei & secundarum qualitatum diuidere velis; sex erunt morborum organicorum genera. Quod si insuper compositionem placeat diuidere in morbos situs & connexionis, septem numerabuntur morbi organici.

CAPVT VI.

De Morbis conformationis.

Morbi conformationis quot.

MOrbos conformationis parit recessus à naturali conformatione. Cum autem ad naturalem partis organicæ conformationem tria requirantur: figura conueniens, meatus ac cauitas, & superficiei asperitas & læuitas: tria etiā morborum conformationis genera, in figura, cauitate, & superficie vulgò constituuntur. Sed cùm præter asperitatem & læuitatem etiam aliæ qualitates in partibus quibusdam organicis requirantur, vt scilicet aliæ sint molles, aliæ raræ & multis poris præditæ aliæ densæ: aliæ coloratæ, aliæ coloris expertes; aliæ opacæ, aliæ perspicuæ: etiam harum qualitatum mutatio morbos parit; cùm his qualitatibus mutatis actiones earum partium lædantur.

Morbi figuræ.

Morbus figuræ est, quando figura naturalis partis ita vitiatur, vt ob eam actio partis lædatur: cùm nimirum; quæ sunt rectæ fiunt curuæ, vel alio modo p. n. dispositæ. Talibus morbis laborant, quos varios, & varias, valgos, varos, plautos & plancos appellamus: huc pertinet gibbositas & simitas.

Deinde morbi conformationis sunt, cum meatus seu viæ, per quas materia ex vno loco in alium transit, quales sunt gula, aspera arteria, venæ, arteriæ, nerui, meatus vrinarij, intestina, pori cutis, aut cauitates & conceptacula, qualia sunt ventriculus, vesica, vterus, sese non rectè habent.

Morbi meatuum quot.

Morbos meatuum quod attinet, peccant illi vel in numero seu multitudine, vel in magnitudine à naturali statu recedunt, & vtrumque rursum vel in excessu, vel in defectu est.

Excessus & defectus in multitudine. Excessus & defectus in Magnitudine.

Excessus in multitudine meatuum est, quando plures, quàm secundum naturam esse debebant, sunt meatus aut viæ. Defectus in multitudine est, quando eædem sunt pauciores. Excessus in magnitudine est, cùm via aut meatus aliquis plus æquo dilatatur. Defectus in magnitudine est, cum ea angustior, quam par est, redditur.

Apertionis vasorum differentiæ.

Ad excessum pertinent vitia, quæ appellantur, ἀναστόμωσις, διαπήδησις, & διαίρεσις.

Ἀναστόμωσις. Διαπήδησις. Διαίρεσις.

Ἀναστόμωσις est; cum oscula vasorum nimis aperiuntur & dilatantur. Διαπήδησις est, quando tunicæ vasorum ita rarefiunt, vt humores quasi transudare possint. Διαίρεσις est, cum à causa incidente, erodente vel rumpente, via aliqua, quæ adesse non debebat, aperitur. Quæ à causa incidente vel rumpente fit διαίρεσις, ῥῆξις appellatur; quæ ab erodente, διάβρωσις.

Angustiæ vasorum differentiæ.

Defectus contra pro ratione causarum & vario generationis modo quinque genera complectitur; obstructionem, constipationem, coalescentiam, compressionem & subsidentiam; quæ in genere angustiæ nomine appellari solent.

Obstructio.

Obstructio, Græcis ἔμφραξις, est, cum meatus aliquis, ob humorum vel copiam vel crassitiem; aut grumum sanguinis, aut calculum, aut simile quid clauditur.

Constipatio.

Constipatio, στεγνωσις, est, cum via ob carnem annatam vel tumorem in meatu existentem clauditur.

Compressio, θλίψις, cum à re aliqua externa ipsi incumbente spatium eius comprimitur.

Coalescentia.

Coalescentia est, cum post vlcus latera meatus coalescunt.

Subsidentia. Constrictio.

Subsidentia, σμίζησις, cùm partes vasorum conniuent, & quasi subsident: quibus nonnulli addunt constrictionem,

cum à re externa, aut frigore meatus contrahuntur & constringuntur.

Cauitatum morbi. *Cauitatum morbi* sunt in multitudine vel magnitudine. In multitudine rarò accidunt, nisi cum ab ortu cauitas aliqua vel deficit vel duplex est.

In magnitudine peccant cauitates vel secundum excessum, vel defectum. Excessus magnitudinis est, nimia cauitatis seu receptaculi dilatatio. Defectus in magnitudine est angustia, quæ est aut à primo ortu, aut postea fit vel à repletione, vel à compressione, vel à subsidentia, vel à constrictione.

Morbi superficiei. Tertiò *morbi superficiei* sunt asperitas & læuitas. Cum enim partes aliæ secundum naturam læues sint, aliæ asperæ, si quæ aspera esse debet, læuis euadat, aut contra læuis exasperetur, atque inde aliqua actio impediatur, morbi, quos superficiei nominant, oriuntur.

Mollities. Durities. Ad morbos hos, vt supra diximus, non incommodè etiam referri possunt *mollities & durities*, vt cùm ossa, quæ dura esse debent, mollia sunt, aut tendines ita indurantur; vt contrahi non possint; Item *raritas & densitas*, cum pars, quæ poros multos habere debet, eos amittit & fit densa. *Raritas. Densitas.*

Color in oculo. Pertinet & huc *color in oculo.* Etsi enim color ad aliarum partium conformationem non sit necessarius: tamen vt oculus idoneum visus instrumentum sit, necessarium est, eum ita esse conformatum, vt species visibiles ab eo recipi, & quidem quales sunt possint. Itaque requiritur, vt & oculi cornea tunica, & humor aqueus & vitreus ac crystallinus non solùm sint perspicui, sed & coloris expertes. Hanc verò naturalem constitutionem si oculus amittat, & partes illæ, quæ perspicuæ & coloris expertes esse debebant, opacæ aut coloratæ fiant, visio læditur, & vel species visibiles non recipiuntur; vel colore alieno inficiuntur. *Opacitas.*

CAPVT VII.

De Morbis in numero.

Morbi in numero. Secundum compositionis seu morborum organicorum genus constituunt *morbi in numero.* Cum enim ad cuiuslibet organi naturalem constitutionem certus partium componentium numerus requiratur, quotiescunque ille non obseruatur, morbus oritur, qui numeri, vel in numero appellatur.

Morbi in numero differentiæ. Est autem morbus in numero duplex, vel in defectu, quando scilicet id, quod naturaliter adesse debebat, deest: vel in abundantia, quando id, quod abesse debebat, adest.

Redundante. Quod redundat vel est secundum naturam, vt sextus digitus; vel præter naturam, vt calculi, vermes, ex Galeni quidem sententia: quæ tamen suis difficultatibus non caret. Neque enim tales res, cùm substantiæ sint, ipsæ, quà tales morbi sunt, sed causa, è nonnullorum sententia, ob quas ἀμετρία quædam & dispositio præter naturam parti inducitur, siue id fiat respectu numeri, siue cauitatum, de quo etiam autores dissentiunt.

Deficiente. In numero deficiente fit morbus, cum pars vel planè periit, vel ex parte est ablata. Quæ autem desunt, omnia sunt secundùm naturam, nec rei præternaturalis defectus esse potest. Hoc morbo laborant, qui digitos iusto pauciores habent, aut quibus dentes desunt.

CAPVT VIII.

De Morbis Magnitudinis.

Morbi magnitudinis. Tertiò inter morbos organicos sunt *morbi magnitudinis*, cum scilicet naturalis partis magnitudo ita mutatur, vt ea de causa ad actionem obeundam inepta reddatur.

Sunt autem morbi magnitudinis duplices, auctæ & diminutæ magnitudinis, prout totum vel pars supra modum augetur vel diminuitur. Ad auctam magnitudinem pertinent omnes tumores, & partium præter naturam incrementum. Ad diminutam referuntur tabes & macies, ac partium mutilationes.

Quia verò morbi numeri cum morbis magnitudinis communicant, & interdum coniunguntur, ita à se inuicem distinguendi sunt. 1. si integra pars desideratur aut abundat, propriè morbus in numero vocatur; si verò partis alicuius tantùm particula deficiat, molésve eius præter modum aucta sit, morbus in magnitudine dicitur. 2. si cum portione alicuius organi multæ tolluntur particulæ, morbus est in numero deficiente & in magnitudine imminuta.

CAPVT IX.

De Morbis Compositionis.

Morbi Compositionis. Vltimum genus morborum organicorum est, quod συνθέσεως morbos, vulgò morbos *compositionis* in specie nominant. Etsi enim Auicenna morbos compositionis omnes morbos organicos in genere nominat: tamen hoc loco in specie morbi compositionis pro peculiari inter morbos organicos genere habentur.

Duplices. Cum autem duo in compositione spectentur, situs & connexio; morbi compositionis duûm generum habentur, vnum, cum partes naturalem suum situm mutant, quod *morbus in situ seu positu* nominatur: alterum, cũ non vt debebant, connectuntur, & quæ seiuncta esse debebant, coniunguntur, & contra, vt cùm palpebræ coalescũt, quos *morbos in cõnexione* vel vicinitate, alij consensus, societatis vel colligantiæ morbos appellant. *Morbi in situ. Morbi in connexione.*

Luxatio. Communissimus morbus in situ est *Luxatio*, Græcis ἐξάρθρησις, cum articuli aut capita ossium è suis acetabulis seu cauis excidunt. Aliæ tamen etiam partes, præter ossa, è sua sede excidere possunt; quod in hernia fit, in qua intestina vel omentum in scrotum descendit: aut cùm per magna vulnera intestina excidunt: item in procidentia vteri, oculi.

Alterum compositionis morbi genus est, quando partes, quæ coniungi debebant, disiunguntur; quod fit, si vincula, quorum interuentu inter se colligantur, vel laxentur & longiora fiant, vel abrumpantur, id quod in vtero, vt & aliis partibus accidit: aut si, quas seiunctas oportuit, coniunguntur, vt cùm in lingua vinculum nimis arctum est, aut cum palpebræ coalescunt, aut duo digiti cohærent, aut anus clauditur.

CAPVT X.

De Morbis solutæ vnitatis.

Morbi solutæ vnitatis. Tertium morbi genus & similaribus & organicis partibus commune est, quod *solutæ vnitatis* nominant, cùm partes, quæ vnum & continuum quiddam esse debent, diuiduntur & continuitatem amittunt.

Eorum differentiæ. Sunt autem morborum solutæ vnitatis multæ differentiæ, præcipuè à parte affecta, & causis soluentibus vnitatem petitæ. Quæ soluunt vnitatem, alia secant & pungunt, alia erodunt, alia tendunt & rumpunt, alia contundunt. Partes autem, quæ soluuntur, sunt molles aut duræ. Si pars mollis à re secante, & quidem cæsim, soluatur, à Græcis τραῦμα, à Latinis *vulnus* appellatur; si verò pars mollis à re acuta punctim soluatur, nominatur *punctura*. *Vulnus. Punctura.*

Contusio. Si autem pars mollis à re dura & obtusa lædatur, & in se cogatur & comprimatur, nominatur *contusio*; Græcis θλάσις & θλάσμα.

Ruptio. Si pars mollis ex re tendente rumpatur, *ruptio*, ῥῆγμα, & in neruis peculiariter σπάσμα nominatur.

Fractura, Caries. Si verò in parte dura aut osse fiat solutio continui, ab alia quàm ab erosione, nimirum sectione, contusione, *fractura*, Græcis ἄγμα & κάταγμα dicitur; si verò ab erosione *caries*, Græcis τερηδών.

Vlcus. Si ab erosione in partibus mollibus soluatur continuitas, nominatur ἕλκος, *vlcus*.

ἀπόσπασμα. Tandem si partium compositarum vnitas soluatur, & quæ diuersi generis naturaliter inter se compacta sunt & coaluerunt disiungantur, ἀποσπάσματα nominantur, vt cum cutis à membrana, membranæ à musculis, musculus à musculo disiungitur.

CAPVT XI.

De Accidentalibus & communibus morborum differentiis.

Morbi differentiæ accidentales. Atque hactenus morborum essentiales differentias recensuimus: restant iam differentiæ accidentales, quæ morbi essentiam insequuntur, vel à subiecto & causis, aliisque circumstantiis petuntur, & propterea pluribus communes sunt.

Morbus vnus. Morbi multi. Primò, laborat corpus nunc vno morbo, nunc pluribus: *vnusque* morbus dicitur, qui vnam saltem partem obsidet eiúsque actiones lædit, vel vnus totum corpus occupat. *Multi* verò morbi sunt, qui varij multas variásque partes obsident.

Morbus Simplex. Compositus. Morbus verò, qui vnam partem occupat, est vel simplex vel compositus. *Simplex* est, qui cum nullo alio morbo coniungitur; *Compositus*, qui cum alio morbo vel pluribus in eadem parte copulatur, siue sint morbi eiusdem generis, siue diuersi. Morbi autem, qui non cum alio morbo, sed cum causa aliqua aut symptomate grauiore connectuntur, propriè compositi non appellantur. Fernelius *Comitatos* vocat, sicut *solitarios*, quos neque causa, neque vllum graue symptoma comitatur. Morbi verò, qui non in eadem parte coniunguntur, & multi morbi vocantur, diuiduntur, à Fernelio in separatos disiunctósque, in implicitos & in connexos seu consequentes. *Morbi comitati. Solitarij.*

Separati. *Separati* sunt, qui in diuersis partibus consistunt, quæ nec communem vsum vel actionem habent, nec affectus sibi inuicem communicant, vt ophthalmia & podagra.

Impliciti. *Implicitos* autem morbos vocat, qui quidem & ipsi diuersas partes

partes afficiunt, sed tales tamen, quæ vnum communem vsum, atque actionem habent, vt si diversæ partes thoracis laborant.

Connexi. Tandem *connexos & consequentes* nominat, cum vnus morbus alterius causa est; quod fit præcipuè, cum pars vna alteri suum affectum communicat.

Fientes. Secundò, à generationis & subsistentiæ modo, morbi alij fientes, alij facti dicuntur. *Fientes sunt*, qui etsi iam sunt, & à causa sua producti sunt: tamen sine causa efficiente subsistere nequeunt, sed causa recedente, & ipsi à subiecto recedunt.

Facti. Facti sunt, qui etiam remotis & ablatis causis efficientibus remanere & superesse possunt.

Vniuersales. Particulares. Tertiò, ratione subiecti, morbus alius dicitur *vniuersalis*, qui scilicet totum corpus, *alius particularis*, qui aliquam partem saltem occupat. Alius *externus*, qui externas; alius *internus*, qui internas corporis partes occupat. Morbi etiam alij dicuntur *congrui*, qui temperamento & constitutioni corporis similes: alij *non congrui*, qui eidem dissimiles existunt.

Ætatis. Quartò, ratione ætatis, dicuntur alij morbi infantium, alij puerorum, alij adolescentium, alij iuuenum, alij virorum, alij

Sexus. senum: vt & ratione sexus, alij virorum, alij mulierum.

Per essentiam. Quintò, à causis, morbus alius est per ἰδιοπάθειαν seu per essentiam, alius per συμπάθειαν seu consensum. Morbus *per essentiam est*, qui ortum habet à causa, eo in loco genita, in quo

Per consensum. morbus excitatur. *Per consensum* verò, qui excitatur à materia genita extra partem, in qua morbus est.

Legitimi. Nothi. Sextò, morbi alij dicuntur legitimi, alij nothi & spurij. *Legitimi sunt*, qui ab vna & simplici causa proueniunt: *Nothi*, qui ex mistis humoribus excitantur.

Septimò, morbi alij à primo ortu homini inhærent, alij genito iam obueniunt: Qui à primo ortu accidunt, duplices

Hæreditarij. sunt; primò, *hæreditarij*, quorum causæ aut dispositiones ad morbum contrahendum à parentibus, qui iisdem fuere obnoxij, cum semine & sanguine materno in liberos deriuantur:

Congeniti. Deinde, qui à primo ortu, ob conformationis aliquod vitium, natis obtingunt, etsi parentes eo morbo non laborarunt. Et propterea omnes morbi à primo ortu homini communicati

Congenita vitia an sint morbi? non propriè sunt hæreditarij. Nodum verò in scirpo quærunt, qui tales à naturali statu recessus non morbos, sed vitia nominandos censent, & non omnes defectus & à naturali statu recessus, sed perfectionis prius habitæ saltem defectus morbos nominandos putant. Etenim morbus est non solum priuatio perfectionis habitæ, sed etiam habendæ, quæ speciei cuique competit: Atque vt homo sanus esse dicitur, cum eam in omnibus membris corporis perfectionem habet, quæ cuique speciei debetur: ita æger nasci meritò dicitur, cui in perfectione illa aliquid deest.

Contagiosi. Octauò morbi alij sunt *contagiosi*, qui sui seminium atque inquinamentum quoddam in aliud corpus transfundunt, simi-

Non Contagiosi. lemque morbum excitant: *Non contagiosi*, qui alios communicato contagio inficere non possunt.

Communes. Nonò morbi quidam sunt σποραδικοὶ seu σποραδικοὶ & sparsi, cum diuersæ speciei morbi plures inuadunt: quidam *communes*, πανδήμιοι ἢ κοινοὶ ἢ πάγκοινοι, qui eiusdem speciei plures eodem tempore corripiunt. Hi rursum diuiduntur in ἐνδημίας

Endemij. & ἐπιδημίας. Ἐνδήμιοι, quasi vernaculi sunt, qui frequentes locum aliquem occupant, eiusdemque regionis incolas crebrò infestant, propter communem & domesticam causam, qualis est scorbutus maris Balthici accolis.

Epidemij. Ἐπιδήμιοι verò sunt, qui eiusdem generis plures simul ab eadem causa non tamen vernacula, corripiunt.

Temporum anni. Decimo temporum anni ratione, morbi alij dicuntur verni, alij æstiui, alij autumnales, alij hiberni, vt scilicet cum hac vel illa anni temporis constitutione conueniunt. Temporis diei ratione morbi alij dicuntur diurni, alij nocturni.

Magni. Vndecimò morbi alij sunt magni, alij parui. *Morbus magnus* dicitur talis vel per se, vel per accidens. Morbus magnus per

Quotuplices. se dicitur tribus modis, 1. Ratione dignitatis, qui organum & constitutionem digniorem & vitæ magis necessariam lædit. Hoc modo inter morbos morbi intemperiei sunt maioris dignitatis; hinc vnitatis solutæ; tandem compositionis. 2. per se dicitur morbus magnus ratione recessus à naturali statu. Quò enim plus ab eo recedit, eò est vehementior. 3. dicitur magnus ratione κακοηθείας seu mali moris, cùm prauam qualitatem habet coniunctam. Per accidens dicitur magnus. 1. ratione partis præstantis, quam occupat, qua ratione morbus, qui aliàs paruus est, magnus dici potest, vt vulnus in corde, cerebro, quod in carne musculosa non est periculosum. 2. cum lædit facultatem corpus gubernantem.

Benigni. Duodecimò à more modóque morbus alius malignus: *Begninus est*, qui nullum graue præter suam naturam sympto-

Maligni. ma coniunctum habet. *Malignus est*, qui peiora, quam pro suæ naturæ ratione, ex occultis qualitatibus orienda symptomata coniuncta habet.

Breues. Longi. Decimò tertiò, ratione durationis morbi alij sunt breues, qui citò ad terminum perueniunt; alij *longi*, qui tardius mouentur, & diu durant.

Acuti. Non acuti. Decimo quartò, morbi alij sunt *acuti*, alij *non acuti*. Et quidem omnes morbi acuti breues sunt, sed non omnes breues acuti. Vt enim morbus acutus sit, requiritur, vt non solùm breui temporis spatio finiatur, sed etiam vehementia symptomata coniuncta habeat, & cum periculo citò vel ad salutem, vel ad mortem termineturr. *Acutus* enim morbus est, qui velo-

Acuti qui. Quotuplices. citer atque cum impetu & periculo ad statum mouetur. Acuti rursum distinguuntur in κατοξὺ peracutos, ἁπλῶς ὀξέα simpliciter acutos, & acutos ἐκ μεταπτώσεως, ex decidentia. Peracutorum terminus est dies septimus: simpliciter acutorum terminus vltimus est dies vigesimus: acuti ἐκ μεταπτώσεως, qui quasi à natura acutorum degenerant vltra vigesimum, vsque ad diem quadragesimum extenduntur. Vltra verò quadragesimum qui extenduntur morbi, omnes diuturni & chronici sunt.

Salutares Lethales. Decimo quintò, ratione exitus, morbi alij sunt *salutares*, qui ad salutem ægri terminantur, alij *lethales* qui ægrum interficiunt. Dicunturque vtrique vel absolutè vel secundum quid. Simpliciter salutares sunt, qui ad perfectam & integram sanitatem terminantur: lethales qui ægrum ad mortem deducunt. Contra lethales & salubres secundùm quid sunt, qui quidem ad salutem ipsi terminantur; non tamen in perfectam atque integram sanitatem desinunt.

Continui. Decimo sexto, morbi alij sunt *continui*, qui continuè affligunt, & toto durationis tempore ad intermissionem non per-

Intermittentes. ueniunt: *Intermittentes* verò sunt, qui periodos habent & aliquando intermittunt.

Ordinati. Inordinati. Decimo septimo, morbi alij sunt *ordinati*, qui certis & definitis temporibus, quod Græci κατὰ περίοδον nominant, affligunt, vt febres tertianæ, quartanæ; *inordinati* verò, qui nullam certam periodum obseruant.

CAPVT XII.

De Morborum Temporibus.

Morborum Tempora. QValis res in animalibus est ætas, talis in morbis sunt tempora. Vt enim animalia primò generantur, hinc augescunt & ad ἀκμὴν perueniunt, postea rursum contabescunt, & tandem moriuntur: Ita morbi sua habent principia, augmentum, vigorem, postea declinant, imminuuntur & tandem euanescunt.

Vniuersalia. Sunt autem tempora morborum duplicia, vniuersalia & particularia. *Vniuersalia* dicuntur respectu totius morbi, & sunt illa, quibus totius morbi decursus includitur. Cum autem morbi sint, qui vel quædam interualla, nouósque rursum paroxysmos, vel quasdam remissiones & intensiones habent,

Particularia. *Particularia* tempora dicuntur, quæ vnius paroxysmi periodo circumscribuntur.

Tempora vniuersalia quot. Tempora vniuersalia sunt quatuor: ἀρχὴ, initium, αὔξησις, augmentum vel incrementum, ἀκμὴ, vigor seu status, & παρακμὴ, declinatio.

Initium. *Initium* est illud tempus, in quo materia morbifica adhuc cruda est, & signa concoctionis nulla apparent.

Augmentum. *Incrementum*, quod αὔξησιν & ἐπίδοσιν & ἀνάβασιν nominant, est, quando symptomata ingrauescunt, & signa concoctionis apparere incipiunt in salubribus morbis, aut contraria in lethalibus.

Status. *Status*, seu vigor est, quando pugna maxima est inter morbum & naturam, vbi & symptomata omnia sunt vehementissima.

Declinatio. *Declinatio*, quando mitescere morbus à natura victus incipit. Non omnes autem morbi habent hæc quatuor tempora, sed salubres saltem; in lethalibus verò æger naturâ victâ mori potest, vel in principio, vel in augmento, vel in statu, talésque ad declinationem non perueniunt, nemóque vnquam in declinatione morbi periit.

Particularia tempora. Eodem modo & particularia tempora definiri possunt, habétque quælibet periodus suum paroxysmum quam sequitur remissio seu interuallum. Paroxysmus habet suum principium, augmentum, statum, & declinationem. Quæ tamen particularia tempora cum quolibet vniuersali incidere possunt.

LIBRI SECVNDI
PARS II.

CAPVT PRIMVM.

De Causis Morborum.

CVm nulla res perfectè, nisi causis cognitis, cognosci, neque morbi, nisi causæ eorum vitentur, vitari, neque iidem tolli possint, nisi causæ, si adsint, tollantur: de causis morborum iam agendum est.

Causarum genera. Etsi verò à Philosophis rectè quatuor causarum genera constituuntur, Materia, Forma, Finis, & Efficiens: tamen hic

tantùm nobis de causis morborum efficientibus sermo est. Forma enim, qualem quidem habent accidentia, supra explicata est. Materiam morbi non habent; nisi subiectum, cui inhærent. Finis etiam in morbis non datur; cum ex defectu perfectionis oriantur. Et proinde Medici, dum de causis morborum agunt, vnicè causam efficientem intelligunt.

De efficientibus agit Medicus.

Causa Morborum quotuplices.

Causæ autem morborum efficientes vel respectu ad morbum & corpus, vel absolute, & vt res sunt, quæ causarum morbificarum naturam induere possunt, considerantur. Si vt morbum, ceu suum effectum, causæ referuntur, considerentur, primò causa alia est Proxima & immediata; alia Remota: Proxima est, inter quam & morbum nihil intercedit. Remota est, inter quam & morbum alia propior intercedit. Proxima (cum nihil sine causa fieri possit) in omnibus morbis datur. Remota non item.

1. Causa Proxima. Remota.

Secundò, cum causarum, quæ ad morbi, & quidem quem materia aliqua excitat generationem faciunt, aliæ sunt propiores, aliæ remotiores, & sæpe longa earum detur series: Medici alias συνεκτικὰς, continentes, alias προηγουμένας antecedentes, alias προκαταρκτικὰς, primitiuas nominant.

2. Continens.

Causa continens, quæ & coniuncta nominatur, est, quæ in corpore morbo proximè adhæret, eúmque fouet, & quâ positâ morbus ponitur, ac ablatâ tollitur. Ita calculus obstructionis vesicæ continens causa est; humor in tumore, magnitudinis auctæ. Non verò est eadem planè causa continens & proxima. Etenim omnes morbi causam proximam habent; cum nihil fiat sine causa: sed non omnes continentem. Ictus nimirum gladij proxima vulneris causa est, sed non continens. Iique tantùm morbi causam continentem habent, qui cum materia coniuncti sunt, & ab ea fouentur, vt tumores, obstructiones, febres putridæ. Monendum tamen, ea, quæ hîc de causa continente, vt & reliquarum causarum differentiis dicuntur, omnia dici respectu morbi, à Galeno per dispositionem seu causaliter, vt loquuntur, definiti. Huius enim respectu non omnes morbi, sed quidam saltem causam continentem habent. Si verò morbus formaliter & per impotentiam definiatur, omnis morbus habet causam continentem, dispositionem scilicet aliquam corporis vitiosam.

Antecedens.

Causæ antecedentes seu προηγούμενα αἴτια, sunt dispositiones quædam in corpore latentes, quæ morbum antecedunt, è quibus morbus oriri potest. Etsi enim proprissimè causa dicatur, quæ iam agit: tamen Medici etiam eas res, quæ nondum morbum producunt, producere tamen possunt, causas nominant; causæque antecedentes non actu efficiendi, sed potentia definiuntur. Ita humor aliquis vitiosus, qui in corpore latens nondum quidem morbum producit; generare tamen potest, causa antecedens eius nominatur.

Primitiua.

Causa προκαταρκτικὴ, antiquis πρόφασις, est quæ antecedentes in corpore mouet, &, vt causa proxima fiant, occasionem præbet, vt sunt vigiliæ, curæ, ira, nimia exercitatio & motus, ac similia. Non sunt verò eædem causæ προκαταρκτικαὶ ac euidentes. Omnis enim causa προκαταρκτικὴ est euidens seu manifesta, sed non omnis euidens & manifesta est προκαταρκτικὴ: vt gladius est causa euidens vulneris, sed non προκαταρκτικὴ. Euidens enim est, quæcunque modo manifesto morbum producit, siue sit proxima, siue remota. Causa verò προκαταρκτικὴ nunquam proxima esse potest, sed semper præcedentem corporis apparatum, propioremque in corpore causam, quam moueat, requirit. Neque etiam eadem est προκαταρκτικὴ & externa. Nam externa saltem dicitur respectu corporis, atque omne, quod extra corpus est, quocunque etiam modo morbum producit, causa externa nominatur. προκαταρκτικὴ verò respectu causarum aliarum dicitur, estque ea, quæ latentes in corpore causas excitat & mouet, siue sit in corpore, siue extra corpus; vnde etiam somnus, vigiliæ, animi affectus, & aliæ, quæ sunt in corpore, causæ, προκαταρκτικαὶ nominantur, non externæ.

Quomodo differant causa προκαταρκτικὴ & euidens.

προκαταρκτικὴ & Externa.

3. Causa euidentes. Abdita.

Tertiò causæ aliæ sunt euidentes, aliæ abditæ & latentes. Euidentes & manifestæ sunt, quæ in sensus incurrunt, nec vt cognoscantur, aliis signis opus habent. Abditæ verò & latentes, quæ in corpore delitescunt, & vt cognoscantur, signa requirunt.

4. Interna. Externa.

Quartò aliæ causæ sunt Internæ, aliæ Externæ: Causæ internæ sunt, quæ sunt in corpore: externæ, quæ sunt extra corpus.

5. Per se. Per accidens.

Quintò, causæ aliæ sunt per se, aliæ per accidens. Causa per se est, quæ propriis viribus & non alterius interuentu morbum producit. Ita ignis calefacit, aqua refrigerat. Per accidens causa dicitur, quæ non propriis viribus, sed alterius interuentu quid efficit. Ita aqua frigida per accidens caliditatis causa est, dum constringendo cutem calidas exhalationes intus detinet.

Communes. Propria.

Causæ etiam quædam sunt communes, vt aër, cibus & potus, cum multi simul in vno loco iis vtuntur; aliæ propriæ, quæ certis hominibus peculiares sunt.

Positiua. Priuatiua.

Tandem causæ quædam sunt positiuæ, quædam priuatiuæ. Positiuæ sunt, quæ sua præsentia effectum sibi similem producunt; quo modo aqua frigida frigefacit. Priuatiuæ sunt, quæ sua absentia effectum sibi dissimilem producunt. Ita calor ad anteriora recurrens & partes externas deferens, in iis refrigerationis causa est.

CAPUT II.

De rebus, quæ causa morbi sunt & primò de rebus non naturalibus.

Deinde causæ morbi efficientes absolutè, seu vt res sunt, considerantur. Omnia autem omninò causæ morborum fiunt, quæ corporis naturalem constitutionem lædere & in præternaturalem mutare valent. Sunt verò res tales vel extra corpus nostrum, vel in illo.

Causa externa. Necessaria. Non necessaria. Res non naturales.

Res, quæ extra corpus nostrum sunt, aliæ nobis necessariò obueniunt, & omnibus ferendæ sunt, eásque nemo subterfugere potest: aliæ non necessariò nobis obueniunt, & euitari possunt. Prioris generis sunt Res non naturales dictæ, numero sex: Aër, cibus & potus, somnus & vigiliæ, motus & quies, excreta & retenta, atque animi pathemata. Quarum quatuor posteriores tamen commodiùs euidentes, quàm externæ causæ dicendæ sunt. Res non necessariò nobis occurrentes sunt, quæ vulnerant, contundunt, vel simili modo corpori nocent, quæque fortuitò corpori nostro obueniunt; quæ certo numero non concluduntur.

Rerum non naturalium 4. classes.

Vtræque autem res tam necessariæ, quàm non necessariæ ad quatuor classes redigi possunt; ea, quæ assumuntur, quæ geruntur, quæ retinentur & excernuntur, & denique quæ foris adhibentur aut incidunt.

Quæ assumuntur.

Iis, quæ assumuntur, comprehenduntur, aër inspiratione attractus, cibus & potus, medicamenta intra corpus assumpta.

Quæ geruntur.

Iis, quæ geruntur, complectimur animi & corporis motus omnes cuiuscunque generis, vt sunt animi perturbationes, ira, tristitia, gaudium, somnus, vigiliæ, exercitia corporis, frictiones, nauigationes, vitæ genus & similia.

Quæ retinentur & excernuntur.

Per ea, quæ retinentur & excernuntur, intelliguntur ea, quæ quocunque modo è corpore exeunt, vt feces alui, vrina, sudores, humores cuiuscunque generis, semen, menstrua. Hæc enim, quatenus excreta corporis constitutionem mutant, ad ea, quæ excernuntur, pertinent: eadem, cum retinentur, ad retenta referuntur.

Quæ extrinsecus obueniunt.

Tandem ea, quæ extrinsecus adhibentur, seu forinsecus incidunt, comprehendunt ea, quæ nos ambiunt, vt aërem & balnea; quæ corpori applicantur, vt vestes, tegumenta, olea, inunctiones & similia; denique quæ vi & impulsu in nos agunt, vt vulnerantia, contundentia & similia. Verùm cùm quorundam ex his non sit certus numerus, saltem de rebus non naturalibus, quatenus sunt morborum causæ, dicemus.

1. Aër.

Primò ab Aëre maxima fit alteratio, vtpote in quo continuò viuimus, & sine quo ne momento quidem degere possumus. Is autem dupliciter nos alterat, dum scilicet inspiratione attrahitur & dum corpus nostrum ambit, & per poros in id penetrat, atque intemperiem, quam habet, corpori nostro communicat. Calidus aër corpus calefacit, humores dissoluit, liquat, attenuat, bilem auget & acuit, spiritus inflammat & hinc morbos calidos excitat. Euocando verò ac dissipando calorem naturalem coctionem debilitat. Frigidus contra refrigerat, densat, poros claudit, humores incrassat. Humidus corpus humectat, humores superfluos cumulat, calorem natiuum obtundit, & cruditates distillationesque generat, inprimis iunctus cum frigiditate: Si verò cum caliditate iungatur, maximè putredinis auctor est. Siccus aër corpora exsiccat, humores densat, & cum caliditate humores adurit. Pendet autem Aëris constitutio primò à temporibus anni, è quibus Ver est temperatum: Æstas, calida & sicca. Autumnus, frigidus & siccus; Hyems, frigida & humida. Atque hinc singulis anni temporibus sui morbi sunt, de quibus Hippocrates, 3. *aphor.* 45. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 22. 23. Deinde etiam ad aëris constitutionem mutandam faciunt Venti, & regiones ac loca; de quibus Hippocrates, 3. *aphor.* 15. & 17. & *lib. de Aëre aquis & locis.* Non solum tamen qualitatibus primis corpora nostra afficere, sed & malignam ac pestilentem, si ea infectus sit, dispositionem corpori nostro imprimere, & μιάσματα, quæ continet, ei communicare, & morbos epidemios ac malignos excitare valet: de quo in doctrina de febribus malignis & pestilentibus dictum.

Aëris calidi effectus. Frigidi. Humidi. Sicci. Anni temporum constitutio. Venti & regiones. Aër pestilens.

2. Cibus & potus. Peccat quantitate.

Secundò, Cibus & Potus, si vel nimia copia assumatur, vel vitiosus sit, vel in assumendo error committatur, multorum morborum causa esse potest: atque ita peccat cibus quantitate, vtendi modo & qualitate. Etenim si nimia cibi copia ventriculus obruatur, is non rectè coquitur, & simul magna vaporum copia ad cerebrum fertur, qui illud replent, & variarum fluxionum causa sunt. Et cùm erratum coctionis primæ non corrigatur in secunda, cruditas ista multorum malorum postea in toto corpore causa est. Vt verò immodica cibi & potus quantitas varios morbos parit; ita etiam inedia longior noxia est. Bonos enim humores in corpore absumit corpúsque exsiccat 1. *aphor.* 14. In corpore verò impuro prauos humores agitat, vnde variæ partes malè afficiuntur. Noxium etiam est, cibum ingerere, priore nondum concocto. Noxia etiam est ciborum varietas.

Vtendi modo.

Quali

Qualitate.

Qualitatem ciborum quod attinet, cibi, qui qualitates quasdam, quibus corpus nostrum alterare possunt, habent, & medicamentosi dicuntur, in similis qualitatis humores mutantur, & in sano corpore similem intemperiem, in ægro dissimilem introducere & contrariam mutare possunt, si scilicet intemperiei præternaturali sint contrarij; si verò cum eadem conueniant, eam augent. Non solùm autem primis qualitatibus, sed & aliis, imò tota substantia, cibi inter se differunt, atque alij tenue, alij crassum, alij multum, alij paucum; alij bonum, alij malum alimentum suppeditant; de quibus Galenus *libris de aliment. facultat. & lib. de cibis boni & mali succi* tractat, & infra etiam *lib.* 4. dicetur.

3. *Somnus & vigiliæ.*

Tertiò somnus & vigiliæ moderatæ sanitatem conseruant; immoderatæ verò destruunt, 2. *aph.* 3. Nam somnus nimius naturales euacuationes atque excrementa detinet, & calorem corporis hebetat, atque ita frigidorum morborum & inprimis destillationum causa est. Vigiliæ contrà nimiæ spiritus dissoluunt, corpus exsiccant, & dum humores adurunt atque accendunt, per se morborum calidorum causa sunt: dum verò spiritus dissipant, calorem natiuum debilitant, humidúmque radicale absumunt, per accidens morborum frigidorum causa sunt.

4. *Motus & quies.*

Quartò eadem est ratio motus & quietis. Otium enim & quies nimia corpus excrementis replent, calidum natiuum obtundunt, & corpus segne ac debile reddunt. Contra motus nimius spiritus dissipat, corpus absumit, & per consequens totum corpus refrigerat, coctionem impedit, venas & vasa sæpè rumpit, humores intempestiuè agitat, & calefacit, vnde febres accenduntur, & inprimis si corpus vitiosis humoribus refertum sit, ij agitati per vniuersum corpus feruntur, & febres, atque alios morbos ac symptomata excitant.

5. *Animi pathemata.*

Quintò etiam animi motus magnas in corpore mutationes efficiunt. In ira sanguis & spiritus efferuescunt, & cum impetu ab interioribus ad exteriora mouentur; vnde vniuersum corpus incalescit, & sæpe febres accenduntur, & alia symptomata excitantur. Gaudium nimium ita spiritus dissipare potest, vt obseruatum sit, quosdam ex gaudio nimio mortuos esse. In timore & pauore spiritus & calor exteriora deserunt, atque ad cor reuocantur, caloremque suffocant. Mœstitia sensim spiritus dissoluit, corpus refrigerat, exiccat, coctionem vitiat, vigilias inducit, morbos melancholicos generat.

Excreta & retenta.

Denique excreta & retenta morbos inducere possunt. Nam si vtiles humores intempestiuè euacuantur, vires deiiciuntur, & corpus consumitur. Si verò excrementa retineantur, morbi illis congeneres excitantur.

CAPVT III.

De causis morborum internis, & primò de Plethora.

Res internæ morborum causæ.

RES internæ, quæ causæ morborum fiunt, vel secundum naturam in corpore generantur, vel p.n, in eo inueniuntur. Quæ secundùm naturam in corpore generantur, sunt tria illa Hippocratis, ἴσχοντα, ἰσχόμενα καὶ ὁρμῶντα, continentia, & contenta, & impetum facientia, seu, vt alij appellant, στερεὰ, ὑγρὰ καὶ πνευματώδη, solida, humida & spirituosa. Præter naturam autem in eo reperiuntur humores præternaturales dicti; vt & calculi, arenulæ, vermes, & omnia, quæ intus præter naturam generantur. Quò pertinent, quæ in corpus immissa in eo hærent & quasi interna facta sunt, vt sagittæ, globi plumbei & similia.

Quot modis.

Res autem hæ causæ morborum fiunt, vel quatenus sunt toto genere præter naturam, vel peccant qualitate, vel quantitate, vel motu, vel loco.

Humorum vitium duplex.

Humorum vitium in specie quod attinet, diuiditur illud in Plethoram & Cacochymiam. Sunt enim humores vel corpori alendo vtiles & apti, vel inepti. Illorum copia plethoram; hi cacochymiam constituunt.

Plethora.

Plethora enim seu plenitudo est, cum sanguis seu humores alendo corpori vtiles supra mediocritatem excedunt & abundant. Plenitudo hæc duplex est, vna πρὸς ἀγγεῖα, quoad vasa, cum sanguis ita abundat, vt vasa, quibus continetur, mole sua distendat; altera, πρὸς δύναμιν, quoad vires, quando plus est sanguinis, quàm vires ferre possunt. Quibus Horatius Augenius addit ex vtraque hac mistam, cum nimirum tanta est sanguinis copia, vt & vasa repleat ac distendat, & viribus grauis sit.

Plethora duplex. Ad vasa. Ad vires.

Cacochymia.

Cacochymia verò est humorum aliorum, præter sanguinem, abundantia; cum scilicet vel humores excrementitij naturales copia peccant, vel excrementitij præternaturales in quacunque copia adsunt, & dum vel hi vel illi putrescunt, & peregrinam naturam induunt.

Sedes plethoræ & cacochymiæ.

Sedes Plethoræ est in venis solùm: Cacochymiæ verò non solùm in venis, verùm etiam extra eas, vel in toto corpore, vel in parte aliqua corporis, præcipuè visceribus.

Vtraque pura & notha.

Miscetur autem interdum Plethora & Cacochymia, vnde & plethora & cacochymia in puram seu legitimam, & notham diuiditur. Plethora pura est, in qua tantùm bonorum, nulla verò malorum humorum est abundantia. Cacochymia pura est, cum tantùm excrementitiorum humorum, nulla sanguinis est abundantia. Cùm verò & boni succi abundant, & praui humores iis admiscentur, plethora vel cacochymia notha appellatur, prout maior, vel minor sanguinis vel prauorum humorum est abundantia.

Plethora pura. Cacochymia pura. Notha.

Plethora causa.

Ad Plethoram autem generandam plures causæ faciunt. Materiam suppeditant victus plenior, & alimenta boni succi & multi nutrimenti copiosius sumpta. Causæ efficientes sunt constitutio corporis, atque inprimis epatis & cordis, calida & humida, ætas iuuenilis. Quò faciunt anni tempus vernum, & constitutio aëris temperata. Sanguinem genitum cumulant & detinent otium, somnus moderatus, vita sine curis & labore, suppressio consuetæ sanguinis euacuationis.

Cacochymiæ species.

Cacochymia pro varietate humorum excrementitiorum est multiplex. Interdum enim pituita, interdum bilis, interdum melancholia atque atra bilis, interdum serosi humores abundant: quorum humorum rursum multæ sunt differentiæ.

CAPVT IV.

De Pituita.

Pituitæ species.

PItuitæ variæ sunt species, diuiditurque vulgò in naturalem & præter naturalem. Naturalis est succus frigidus & humidus, seu sanguis minus perfectè coctus. Verùm si rem accuratè æstimare velimus, hic humor propriè inter excrementitios non referendus est; cum sanguis saltem crudior sit, & in partium alimentum mutari possit.

Pituita naturalis.

Pituitæ præternaturalis species.

Pituita præternaturalis quatuor habet species; insipidam, acidam, vitream, salsam.

Insipida.

Pituita Insipida peculiariter & κατ' ἐξοχὴν humor crudus appellari solet, qui ob coctionis defectum non assecutus est perfectionem in ventriculo, quam assequi debebat, & propterea nullibi in corpore humano in substantiam bonam mutari potest.

Acida.

Acida, à sapore, quem expuentibus exhibet, dicta etiam cruda, est, & ob defectum caloris genita.

Duæ hæ pituitæ species easdem causas habent, quæ prout maiorem vel minorem frigiditatem cruditatémque inducendi vim habent, ita nunc hanc, nunc illam pituitæ speciem generant. Tales sunt cibi frigidi, coctu difficiles, cibus copiosior, potúsque largior ac intempestiuè assumptus: ventriculi & viscerum vicinorum constitutio frigida, quacunque de causa inducta.

Salsa.

Salsa, à sapore ita dicta, fit ex salsæ serosæ humiditatis cum pituita admixtione. Vnde non simpliciter est frigida, sed simul calida & sicca, à partium salsarum admixtione, & prout vel minus vel plus salsarum partium admixtum est, ita magis vel minus calida est.

Vitrea.

Tandem pituita est vitrea, ita à Praxagora appellata, quod vitro fuso colore & substantia ferè similis sit. Hæc valde frigida, viscida & crassa est.

CAPVT V.

De Bile.

Bilis species.

BIlem vulgò triplicem constituunt; alimentosam, naturalem, & præternaturalem. Verùm prima excrementum non est, sed massæ sanguineæ pars calidior & siccior, diuersæ planè naturæ ab ea, quæ in vesicula fellis colligitur. Excrementitia ergo bilis duplex tantùm est; naturalis & præternaturalis.

Bilis flaua.

Naturalis, quæ & flaua appellatur, & lege naturæ generatur, atque etiam, cum bilis absolutè nominatur, sola intelligitur, secundæ coctionis excrementum est, & in epate generatur, ac in vesiculam fellis colligitur. Generatur verò ex alimentorum parte calidiore & sicciore.

Præternaturalis.

Præternaturalis autem est, quæ non secundum naturæ legem in corpore nostro generatur. Eius species quatuor à plerisque recensentur, vitellina, porracea, æruginosa, & isatodes.

Vitellina.

Vitellina, à vitellis ouorum ita dicta, flaua est, calidior & crassior. Generatur ex flaua bile adusta; vnde & quandoque retorrida nominatur. Est & alia bilis vitellinæ species, sed minus propriè dicta, quæ neque tam calida est, neque tam flaua, quæ fit ex pituitæ cum bile flaua permixtione.

Porracea.

Porracea bilis dicta, quod porri foliorum viriditatem colore æmulatur, qualis sæpissimè in infantibus per aluum excernitur, generatur frequentissimè in ventriculo ex alimentis corruptis: quandoque tamen etiã in venis & circa epar ex vitellina

à calore ingenti epatis & venosi generis; estque calida & valde mordax, æruginosæ proxima.

Æruginosa. Æruginosa, ad æruginis colorem accedens, gignitur, vbi calor est vehementior in ventriculo, ex corruptis alimentis, in epate & venis ab epatis inflammatione & venarum calore nimio.

Isatodes. Tandem ἰσατώδης dicta, quod colorem isatidis referat, eúmque porracea intensiorem habeat, fit ex æruginosa magis adusta.

Bilis causa. Omni autem bili suppeditant materiam alimenta calida & sicca, & imprimis dulcia & pinguia. Causæ efficientis rationem habet corporis constitutio calida & sicca, quæque ad eam faciunt, ætas iuuenilis, aëris constitutio calida & sicca, vigiliæ, ira, corporis exercitatio nimia.

CAPVT VI.

De Melancholia.

Melancholia. Tertiò est humor melancholicus, quem vulgò etiam in alimentarem & excrementitium distinguunt. Verùm alimentaris ille nihil aliud est, quàm massæ sanguineæ pars frigidior & siccior.

Duplex. Naturalis. Excrementitius duplex est, naturalis, & præternaturalis. Naturalis est illud crassum & fæculentum excrementum, quod in sanguificatione, quæ fit in liene, colligitur & separatur, vt supra dictum. Ad eius generationem faciunt cibi, qui multum terrei & crassi succi in se continent, vt carnes duræ & crassæ omnis generis, præsertim sale & fumo induratæ, caseus vetus, brassica, legumina, &c. frigida & sicca corporis constitutio, ætas ingrauescens, aëris constitutio sicca & frigida, curæ, timor, tristitia.

Præter naturalis. Qui præter naturam generatur humor ater, etsi interdum etiam melancholiæ nomine appellatur: tamen Medici plerumque id, quod naturaliter generatur, excrementum μέλαινα χυμὸν nigrum succum, ἢ μέλαιναν χολὴν, non atram bilem nominant: id verò, quod ex vstione quadam prouenit, atram bilem nominare solent. Estque illud excrementum naturale frigidum & siccum: hoc autem præternaturale calidum & siccum, humorum omnium pessimus.

Eius species. Statuitur autem atra bilis vulgò triplex, vna, quæ ex sanguine adusto fit, habetúrque pro mitissima; secunda, quæ generatur ex humore melancholico, si aduratur; tertia, quæ ex bile adusta prouenit; estque omnium pessima. Hinc patet, etsi omnia quæ humorem melancholicum vel bilem flauam generare possunt, etiam ad bilis atræ generationem faciant: tamen generationem atræ bilis maxima ex parte à nimio calore humores adurente pendere.

CAPVT VII.

De seroso Humore & Flatibus.

Serum quid. Inter humores tamen & morborum causas non prætereundi humores serosi & flatus. Seri autem nomine interdum in genere omnes humores tenues & aquosi intelliguntur: interdum in specie ij solùm, qui non tantùm aquosi sunt, sed & salsedinem quandam coniunctam habent, quos Galenus salsam serosam humiditatem nominat. Serosi huius humoris maxima pars vrinam constituit, & per vrinam excernitur: eiusdem tamen etiam pars aliqua cum sanguine ad illum diluendum & faciliùs distribuendum relinquitur, & tandem per poros cutis, vel per insensibilem transpirationem, vel per sudorem excernitur.

Eius causa. Huius humoris serosi in homine sano minima quædam quantitas solùm in venis reperitur, interdum tamen ob causas præternaturales maior eius copia colligitur. Materiam ipsi suppeditant cibi multam aquosam & serosam substantiam habentes; potus multus. Ad eius generationem faciunt obstructio & intemperies viscerum, ob quas hæc serosa materia non rectè secernitur. Detinetur & cumulatur ob renum non attrahentium vitium & expultricis debilitatem, suppressámque illius per vrinas & sudores euacuationem.

Flatus. Ex humoribus sæpe generantur vapores & flatus, qui multorum malorum causa sunt. Materiam præbent flatibus cibi flatulenti, immoderatúsque potus, præcipuè cum flaua & atra bilis ventriculo substrata est. Generatúrque flatus à calore debili, qui à materiæ copia obruitur quasi, vt eam totam vincere non possit, eóque vel simpliciter & suapte natura talis, vel respectu materiæ, à cuius copia, etsi aliàs satis fortis sit, obruitur.

CAPVT VIII.

De humoribus ex Recentiorum & Chymicorum sententia.

Chymicorum de humoribus sententia. Etsi autem nonnulli Chymici hæc, quæ hactenus de humoribus è Galenicorum sententia dicta sunt, planè reiiciunt, & reiectis humorum nominibus, salis, sulphuris, mercurij nomina substituenda censent: tamen sine causa id faciunt. Cum enim, vt Galenus, 1. *de loc. aff.* c. 2. scribit, id, quo tangente afficimur, & quo separato statim cessat affectus, causam esse apud omnes in confesso sit; videamus autem humoribus præsentibus morbos oriri, iísque euacuatis euanescere: omnino humores pro morborum causis habendi sunt. Hoc tamen concedimus, humores non saltem qualitatibus primis definiendos esse, sed & alias qualitates habere, quibus non minus, quam primis nocere possunt, amarum scilicet, salsum, acidum, acerbum: vt Hippocrates, *de prisca Medicina*, docet; quas δυνάμιας & τὰς ἀκρότητας καὶ ἰσχῦς humorum appellat, vnde etiam Galenus & alij Medici salsos, nitrosos, aluminosos humores nominant, quæque in multis morbis, vt arthritide, scabie, cancro, & aliis sese satis produnt. Atque ita humores illi quidem non reiiciendi, sed per Chymicorum principia, & res cum quibus cognationem habent, explicandi sunt.

Humores venenati. Ac proinde humores venenati, & à venenis ac rebus venenatis geniti, non semper ita commodè ad bilem, pituitam, melancholiam referri posse videntur. Etsi enim in colore aliquam cum iis cognationem habere videantur: natura tamen eorum est longè diuersissima, & propterea per causas suas & δυνάμεις Hippocraticas declarandi sunt.

Melancholici humoris explicatio. Tandem etiam de humore melancholico, vt & atro, notandum, eum per se quidem esse crassum, terreum, & fæculentum aut salsum, plerumque tamen à multo aquoso & seroso humore dilui, atque ita instar lixiuij sese habere, quod aqua & partibus adustis ac salsis constat: vnde etiam à nonnullis aqua nominatur.

CAPVT IX.

De Calculorum & Vermium generatione.

Præter humores res etiam aliæ in corpore generantur & reperiuntur, quæ morborum causa sunt, vt calculi & vermes.

Calculi. Et calculos quidem in omnibus ferè corporis partibus generari, experientia & Medicorum obseruationes docent. Generantur autem ex materia fæculenta, terrea, limosáque, succum lapidescentem in se continente, ob quem si loca angustiora & (s)icciora peruadat, iísque adhærescat, sponte ad coagulationem & concretionem tendit.

Vermes. Vermes quoque in omnibus ferè corporis partibus generari possunt, ex materia quidem corrupta & putrescente, semen tamen aut certè semini quiddam analogum & principium vitale in se continente.

CAPVT X.

De causis Morborum Intemperiei sine materia.

Causa intemperiei calida. Postquam hactenus causas morborum in genere explicauimus; iam etiam in specie de iis agendum. Et primò morbos Intemperiei quod attinet, intemperiei calidæ causæ quinque à Galeno, *de causis morb. c.* 2. recensentur;

Motus. Motus, animi & corporis scilicet, qui calorem inducit nimia agitatione spirituum & humorum; Putredo, quæ caloris causa est, quia in putredine calor internus ab externo euocatur, & ad exteriora tendens fit sensibilior; Res calidæ corpus tangentes, qualitatémque quam habent, ei imprimentes;

Corporis constipatio. Corporis constipatio, & calida effluuij retentio; Et tandem rei calidæ permistio, seu res calidæ in corpus assumptæ, vt aër, cibus, potus, medicamenta calida.

Calida rei permistio. Causa intemperiei frigida. Frigidæ intemperiei causæ à Galeno, *de caus. morb. c.* 4. recensentur, refrigerantium propinquitas, ciborum potúsque quantitas & qualitas, stipatio & rarefactio, ac otium & immodicus motus: quæ tamen, & si quæ sunt aliæ, commodissimè in quatuor classes redigi possunt. Omnia enim, quæ frigidam intemperiem corpori inducunt, id agunt,

1. Refrigerantia. aut alterando & propria vi refrigerando, qualia sunt res omnes frigidæ, siue extra corpori incidentes & applicatæ, siue intus assumptæ;

2. Calorem suffocantia. aut calorem innatum suffocando, qualia sunt, quæ caloris natiui ventilationem & fuliginosorum excrementorum difflationem prohibent; aut calorem nimia copia obruunt: aut eumdem dissipando, vt motus corporis atque animi

animi nimius, aëris constitutio calida & similes; aut pabulum ei subtrahendo, quod præstat inedia & cibi inopia, vel sanguinis nimia euacuatio.

Trahentia.

E quo patet, causas intemperiei calidæ, si excessu nimiæ sint, fieri tandem causas intemperiei frigidæ, calorem scilicet dissipando, extinguendo & suffocando.

Humida.

Causæ intemperiei humidæ ad duas redigi possunt, nimirum ad viciniam humidorum, & ea, quæ transpirationem corporis impediunt, atque ita humida corporis effluuia retinent.

Sicca.

Intemperies sicca à contrariis causis inducitur, nimirum ab alteratione exsiccantium, & nimia resolutione ac paucitate alimenti.

Compositarum intemperierum.

Compositæ intemperies compositas habent causas, & si causæ simplicium intemperierum coniungantur, compositas intemperies excitant. Causarum tamen complicatio ad compositam intemperiem inducendam non semper necessaria est; cum dentur multæ causæ, quæ geminis qualitatibus præditæ sunt, quæ propterea, si æquas vires habeant, compositam intemperiem inducunt; modò corpus ita sit dispotum, vt vtriusque actionem æquè recipere possit.

CAPVT XI.

De causis intemperiei cum materia.

Intemperiei cum materia causæ.

CVm quilibet humor habeat suum peculiare temperamentum, illud parti, cui inhæret, inprimit & communicat. Sanguis, qui est calidus & humidus, calefacit & humectat: Bilis flaua, quæ est calida & sicca, calefacit & siccat. Pituita, quæ est humida & frigida, humidam & frigidam intemperiem inducit: Melancholia, quæ est frigida & sicca, frigidam & siccam.

Materia autem, quæ intemperiei cum materia causa est, in parte affecta vel sensim colligitur, vel cõfertim in eam influit.

Collectio materiæ.

Congeritur & colligitur in parte vel ipsius partis vel alimenti vitio. Ob partis vitium congeritur, cum vel facultas concoctrix est debilis, & parũ rectè alimentum elaborat, & ex eo plura excrementa producit, quàm expultrix expellere possit; vel expultrix imbecilla excrementa etiam non nimia quantitate genita expellere non valet; vel morbus aliquis conformationis meatúúmque angustia excrementa euacuari non sinunt. Alimenti verò vitio materia in parte congeritur, cum illud vitiosum est & tale, vt tanta excrementorum copia inde generetur, vel tam viscida ea producantur, vt facultas expultrix ea expellere non possit.

Fluxio, qua fit Attractione.

Fluxio autem fit vel per ὦσιν, vel per ἕλξιν, id est; humores ad partem aliquam fluentes vel ab ea attrahuntur, vel aliunde transmittuntur. Attractio fit in primis ob calorem & dolorem; non quidem quod ipsi trahant, sed quia fluxioni humorum ad partem aliquam occasionem præbent: quibus addunt vacuum.

Transmissione.

Affluunt verò humores ad partem affectam, etsi non attrahantur, duplici ratione: Primò cum humores in vasis accumulati suopte impetu moueri incipiunt, & in partem aliquam pro situ & vasorum ratione, irruunt: deinde vbi partes, quæ expultricem habent validam, lacessitæ atque irritatæ, vel qualitate, vel copia humorum onere se leuant, & id, quod molestum est, aliò propellunt. Mittunt autem hoc modo vel totum corpus seu venosum genus, vel partes aliquæ.

Vt tamen fiat fluxio, non solùm pars mandans requiritur, sed & recipiens, quæ vel imbecillis sit, vel ad recipiendas fluxiones procliuis & disposita.

CAPVT XII.

De Causis morborum totius substantiæ.

Causæ morborum totius substantiæ.

TOtius substantiæ vel occultarum qualitatum morbi, qui partibus similaribus, præter morbos intemperiei, insunt, omnes producuntur à causis totâ substantiâ seu occulto modo agentibus, quales sunt omnia venena, maligna, pestilentia. & occulto modo agentia. Tales autem causæ aliæ in corpore producuntur, aliæ extra illi adueniunt.

Interna.

Quæ in corpore producuntur, sunt humores & excrementa, si in eo retenta malignas & venenatas qualitates induunt: vt sanguis putrescens, semen & alij humores corrupti.

Externa.

Ad externas causas pertinent. 1. aër venenatus ac malignus. 2. morbi venenati contagiosi. 3. venena hausta, aut quocumque modo in corpus assumpta. 4. venena, quæ ictu vel morsu venenatorum animalium, vel alio modo corpori extra communicantur.

Aër.

Aër venenum vel aliunde accipit, vel id in eo generatur. Aliunde accipit per exhalationes & vapores malignos ex specubus, paludibus, cadaueribus, aliísque rebus similibus exhalantes. Venenum in aëre generatur ob constitutionem eius calidam & humidam, vel occultas siderum influentias.

Contagium.

Contagium est μίασμα, seminium, aut si mauis affectio præter naturam, quæ alteri corpori à corpore præter naturam similiter affecto communicatur. Contagium hoc duplex est, vel per contactum, quando corpus, quod inficitur, corpus infectum proximè attingit; vel ad distans, quando corpus aliquod ab alio longè distans per medium, quod emittit, seminium id inficit.

Venena assumpta.

Venena intra corpus assumpta sunt vel plantæ, vel animalia, vel mineralia & metalla venenenata. Venena, quæ extra corpori adueniunt, sunt vel animalium venenatorum morsus, ictus, halitus, vel vnguenta ac pulueres venenati.

Extra admessa.

CAPVT XIII.

De causis morborum Organicorum.

Causæ figuræ vitiatæ.

CAusas morborum organicorum quod attinet, & primò conformationis, *Figura* vitiatur vel per se, vel per accidens.

Per se vitiatur 1. in vtero, ob facultalis formatricis errorem aliquem, 2. extra vterum ob motum violentum, siue eorum, quæ extrinsecus accidunt, siue quæ à nobis geruntur, vt & obsterricum, nutricum, chirurgorum errores, 3. ob nimiam repletionem, & augmentum, & contra ob defectum alimenti, magnitudinémque imminutam, vt & numeri vitium. Per accidens Figura vitiatur, cum ἐπεστρόφθαι χεῖρ ἢ τὸ μέλος, in aliam partem vergit & declinat membrum, ob neruorum resolutionem, conuulsionem, phlegmonem, scirrhum, nerui vel tendinis dissectionem, aut duram cicatricem in illis.

Causæ morborum in cauitate.

Causas morborum in cauitatibus quod attinet, cum cauitatum morbi sint vel in excessu vel in defectu, cauitas nimium dilatatur à re præter naturam eam replente, & distendente nimis interdum. Angustia verò cauitatis est vel à primo ortu, vt quibus ventriculus natura angustior est, vel à repletione, vt dum in empyemate pus thoracem angustiorem reddit, aut dum calculus in cauitate aliqua nascitur; vel à compressione, dum à quacunque causa membro cauo incumbente cauitas eius comprimitur: vel à subsidentia parietum eius; vel à constrictione, vt dum à nimio adstringentium vsu ventriculus contrahitur.

Morborum in cauitate causa.

Meatuum morbi cum itidem sint in excessu & defectu, ἀναστόμωσις fit primò à copia vel qualitate humorum facultatem expultricem stimulante, vel per se vasorum orificia aperiente; deinde à medicamentis aliísque, quæ orificia vasorum laxandi vim habent. Διαίρεσις verò fit à causa vel erodente aut incidente, vti sunt humores acres & acria medicamenta; vel distendente, vt sunt humores copiosi; vel rumpente, vt sunt motus vehemens, clamor, pondus graue, contundentia. Διαπήδησις fit ab humectantibus & rarefacientibus.

Ἀναστομώσεως. Διαιρέσεως. Διαπηδήσεως.

Angustiæ vel defectus meatuum causæ. Obstructio.

Angustiæ contra vel defectus meatuum causæ sunt quinque; obstructio, constipatio, coalescentia, compressio, subsidentia. Obstructionis causa primò est, quod in meatu continetur, ipsi tamen non adnascitur, vt sunt humores crassi, aut viscidi, item grumi sanguinis, pus, fæces duræ, calculus, vermes; deinde copia humorum.

Constipatio. Coalescentia.

Constipatio fit à carne ipsi meatui adnata, aut tumore in ipso meatu genito. Coalescentia fit, cum post vulnus aut vlcus parietes alicuius meatus coalescunt.

Compressio.

Compressio fit ab extra incumbentibus, meatum grauitate vel violentia vel alio modo comprimendi, & ad interiora pellendi vim habentibus, vt sunt inter causas internas tumores varij, ossa luxata; inter externas vincula, contusiones, ictus & similia. Subsidentia fit, dum parietes meatus nimia humiditate laxiores redduntur: quo nonnulli constrictionem à refrigerantibus & adstringentibus referunt.

Subsidentia.

Causæ morborum superficiei.

Morborum in superficie causæ sunt, quæ illam asperam vel leuem reddunt. Asperam reddunt acria, erodentia, vehementer siccantia, vt humores acres, medicamentáque tali qualitate prædita, vapores acres, venti, fumi, cibi acres. Læuem reddunt, causæ contraria qualitate præditæ.

Partes præter naturam molles reddunt humectantia; duras, siccantia. Pellucidas & coloris expertes partes vitiat humorum opacorum & coloratorum admixtio.

Morborum in numero causa.

Morborum in numero deficiente causæ sunt vel ab ipso ortu, defectus scilicet materiæ, aut imbecillitas facultatis materiam attrahere, retinere, & elaborare non valentis, aut formatricis error; vel post ortum, sectio, vstio, erosio, putredo, & refrigeratio nimia. Abundat præter naturam vel res naturalis, eaque vel ab ortu, cuius causa est aut vtilis materiæ copia, & facultatis formatricis robur, aut error: vel post ortum vti est membrana, caruncula, cuius causa est materiæ vtilis copia, & ex vlcere occasio data: vel abundat quid præter naturam, vt verrucæ, calculi, & similia, cuius causa materia vitiosa.

Magnitudinis auctæ.

Magnitudo augetur præter naturã, vel secundum aliquas dimensiones tantum, vel secundũ omnes. Primo modo augetur à rebus præternaturalibus, & quidẽ aut flatu, vt in tympanite & hernia ventosa, aut ab aqua, vt in ascite, aut à decubitu vnius partis

partis in aliam, vt in enterocele. Secundum omnes verò dimensiones augmentum fit ob humoris in omnē partis substantiam diffusionem; id quod accidit vel ab humore vtili, quod fit in obesis, & partium quarundam incrementis; vel ab inutili & excrementitio, quod accidit in variis tumorum generibus.

Imminuta. Imminuitur magnitudo ob virtutis debilitatem & alimenti inopiam, vel sectione, vstione, erosione, putredine, refrigeratione.

Situs mutati causa. Tandem situm partes mutant ob partium, quibus continentur, laxitatem aut solutam vnitatem, vel ligamentorum contractionem, vel cùm violenter suo loco mouentur.

Vicinitas & connexio iisdem ferè de causis vitiatur, si scilicet partes quarum interuentu connectuntur, laxentur, rumpantur, vulnerentur.

CAPVT XIV.

De causis morborum solutæ vnitatis.

Causæ morborum solutæ vnitatis. CAusæ morborum solutæ vnitatis etsi sint plurimæ: ad quinque tamen classes commodè omnes redigi possunt. Omnia enim, quæ continuitatem alicuius partis soluunt, vel secant, vel erodunt, vel contundunt, vel tendunt & rumpunt, vel adurunt. *Secantia.* Quæ secant, sunt omnia acuta corpora, quæ siue cæsim, siue punctim vulnerant, vt omnia armorum ac telorum genera, spinæ, morsus animalium, & similia. *Erodentia.* Erodunt omnia acria, vt humores & omnia medicamenta acria, erodentia, caustica, septica. *Contundentia & frangentia.* Contundunt, quæ grauia sunt & obtusa, vt lapides, ligna, lapsus & allisus corporis ad res duras, quæ si in partem, quæ in se cedere potest, incidunt, eam contundunt; si in duram, & quæ in seipsam cedere non potest, eam frangunt. *Tendentia & rumpentia.* Tendunt & rumpunt, quæ vel partem replent, vt humorum & flatuum copia, vel potenter exsiccant; vel partem vehementer distendunt, vt saltus, omnísque conatus validus, & onus graue premens. *Adurentia.* Quò pertinet & frigus immodicum. Tandem adurunt candentia ferramenta, atque alia metalla, & res ignitæ ac ferventes.

LIBRI SECVNDI.

PARS III.

De Symptomatibus.

SECTIO I.

De Differentiis Symptomatum.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit Symptoma.

Symptomatis nomen. SYMPTOMATIS nomen etsi interdum generaliter accipitur pro re omni, quæ præter naturam corpori accidit, ita vt etiam morbi, & causæ morborum symptomatis nomine comprehendantur: Medici tamen ita latè hoc nomen non accipiunt, sed per symptoma quiddam à morbo, & causa morborum diuersum intelligunt. *Definitio.* Et hoc modo symptoma est affectus seu accidens præter naturam, in iis, quæ extra constitutionem partium ad actionem necessaria sunt: aliquid aliud præter naturam sequens; seu accidens p. n. & mutatio eius constitutionis in corpore, quæ ad actiones edendas determinatè necessaria non est: siue sit ipsa actio læsa, siue accidens aliquod p.n. in humoribus & excrementis, vel etiam in ipsis partibus viuentibus, modò actionibus illa non officiat. Etenim etiam in ipsis partibus viuentibus symptoma consistere potest, v.g. calor à balneo vel motu excitatus, modò non sit aliquis affectus, qui actionem lædat.

CAPVT II.

De causis & differentiis symptomatum in genere.

Diuisio. HOc modo, ratione causarum, non incommodè diuiditur symptoma in symptoma morbi, symptoma causæ, & symptoma symptomatis. Frustra verò laborant, qui omnia symptomata à morbis deducere conantur.

Symptoma morbi. Symptoma morbi est, quod proximè morbum nullo alio interueniente affectu præternaturam, sequitur, vt cum intemperiem ventriculi sequitur mala coctio, seu χόλος. *Symptoma causæ.* Symptoma causæ est, cum actio læditur, etsi facultas & eius organum saluum sit, frustrata facultate ob errorem externum; vt dum epate saluo ob chylum vitiosum sanguificatio læditur. *An læsiones ob errorem externum symptomata sint.* Torquent quidem hic se valde illi qui omne symptoma à morbo deducere conantur, ac actionum frustrationes, quæ sine morbo accidunt, nullo modo symptomatis nomine dignandas, sed saltem naturales quasdam impotentias nominandas censent; cùm nihil vltra vires suas agere teneatur. Verùm in re satis perspicua errant. Etenim vt opus aliquod perficiatur, non solùm agens, & quidem rectè dispositum, sed etiam patiens, quod agētis ἐνέργειαν recipiat, requiritur, neque, vt in actionibus voluntariis, exempl. gr. gestatione vel eleuatione ponderis res in corpore humano liberi arbitrij est, sed vt opus aliquod in corpore, v.gr. sanguificatio, nutritio fiat, necessariò patiens cum agente copulari & coniungi debet. Cùm verò actio mouentis, & passio mobilis vnicus motus sint, & saltem ratione differant, vt Aristoteles 2. *Phys.c.*3. *t.*23. docet: meritò, si in actionibus corporis, præcipuè naturalibus coctionibus, non fit, quod fieri debet, omnis illa seu læsio seu frustratio symptomatis nomine dignanda est, siue fiat ratione agentis, siue ratione patientis. Licet enim agentis ratione saltem impotentia sit: patientis tamen ratione vitium quoddam accidit. Et propterea Medici est, si hominis sanitatem rectè gubernare velit, tam agens, quàm patiens in talibus actionibus moderari.

Symptoma symptomatis. Symptoma symptomatis est, quod aliud symptoma præcedens sequitur, nullo alio interueniente affectu præter naturam.

2. Symptomatum diuisio. Deinde vulgatissima est symptomatis diuisio in actionem læsam, excretorum & retentorum vitia, & qualitates mutatas, eas scilicet, quæ corporis nostri actiones non lædunt.

Læsæ actionis modi. Actionis læsæ duo sunt genera, alterum quidem læsâ facultate, alterum ob errorem externum, vt dictum.

Læsa facultate actio quot modis lædatur. Læsâ facultate actio lædi dicitur, cùm sese agens non rectè habet, seu cùm instrumentum (ipsæ enim animæ facultates non læduntur) præter naturam affectum est; & partis naturalis constitutio, quæ facultatis proximum instrumentum est, vitiata est, qua malè se habente anima actiones suas exercere nequit. Facultatem læsam nonnulli rursum diuidunt, in quibusdam actionibus læsis, in facultatem læsam per se, & impeditam. Læsam per se nominant, cùm facultatis proximum organum, quo in perficienda illa actione vtitur, malè affectum est, vt dum v. g. vesica non expellit vrinam ob fibras, quibus in expellendo vtitur, malè affectas. Atque ad instrumenti bonam constitutionem non solùm, vt supra dictum, necessaria sunt partis, vt misti, temperies, & calidum insitum, sed & spiritus & calor influens, quo deficiente facultas suas actiones rectè perficere non potest, vt maximè in sensibus apparet. Impeditam verò facultatem nominant, cùm facultatis organum proximum quidem saluum est, ipsa tamen in agendo ob morbum aliquem organicum impeditur, vt dum facultas expultrix in vesica salua vrinam expellere nequit, propter obstructionem meatus vrinarij à calculo.

Ob errorem externum. Contra si agens & organum omnino sese rectè habeat, & bene constitutum sit, nihilominus ob aliam, quæ extra constitutionem partis est, causam facultas in agendo frustretur, & vt finem suum assequi non possit impediatur: actio ob errorem externum lædi dicitur. Ad errorem externum pertinet primò ipsum patiens seu obiectum, inter quod & agens proportio esse debet: si enim patiens ad agentis actionem recipiendam aptum non sit, actio perfecta non editur. Deinde huc pertinent omnia ea, cum quibus fiunt, aut sine quibus non fiunt actiones, vt tempus, locus ac ordo in quibusdam, ac præterea vsus actionis & necessitas.

Excretorum & retentorum ac qualitatum mutatarum causa. Reliqua duo symptomatum genera, excretorum scilicet & retentorum vitia, ac qualitates mutatæ, ex actionum naturalium læsionibus, & ab iis prouenientibus humoribus dependent. Ex mala enim coctione praua excrementa generantur, & hinc etiam qualitates corporis mutantur. Quales enim sunt humores in corpore, tales in corpore inducuntur colores, odores, sapores, & similes qualitates.

CAPVT III.

De actionum læsarum differentiis in genere.

Actionum læsarum differentia. ACtionum læsarum porrò tres vulgò statuuntur differentiæ; Actiones nimirum abolitæ, diminutæ, & deprauatæ. *Abolita.* Abolita actio esse dicitur, cum cessat: *Diminuta.* diminuta, cùm natura debiliter & imperfectè agit, & actiones, vel longiore, quàm par est, tempore perficit, vel etiam nunquam perfectionem quam debebat, assequitur, vel si quis alius modus est, quo à perfectione declinare potest. *Deprauata.* Deprauatè autem fit actio quotiescunque alio modo, quàm debebat, & vitiosè fit.

Aucta. Verùm non immeritò aucta præter naturam Actio additur, cùm validior, vehementior & fortior est in suo genere, quàm debebat,

debebat, quales sunt vigiliæ nimiæ, pulsus & respiratio ingens, sitis & fames magna, aliæque similes, quæ mediocritatem excedunt.

CAPUT IV.

De Symptomatibus Facultatis Naturalis.

Symptomatum Facultatis naturalis differentia.

VErùm vt de Symptomatum differentiis in specie agamus, primò Facultatis naturalis symptomata respiciunt vel Nutritionem, vel Auctionem, vel Generationem, quæ suas rursum ministras habent, Attractricem, Retentricem, Concoctricem, Expultricem. Et quidem actio quælibet vel aboletur, vel imminuitur, vel deprauatur, vel etiam augetur. Vnde magna symptomatum facultatis naturalis oritur varietas.

Nutritio ablata.

Primò quod actionem illam priuatam, quam tertiam appellant, attinet, Nutritio ablata ad sensum quidem, vel potiùs imminuta est in ἀτροφίᾳ, & gracilitate, quæ est vel totius, vel partis alicuius. *Deprauata.* Deprauata verò nutritio est in καχεξίᾳ, scabie, lepra, elephantiasi, & similibus affectibus.

Coctionis ventriculi symptomata.

Symptomata autem, quæ in coctione illa publica & quidem in prima, quæ fit in ventriculo accidunt, sunt primò appetitus, & quidem 1. ἀνορεξία seu ἀποσιτία, appetitus deiectus, cùm homo cibum non appetit. Quò pertinet & diuturna à cibo abstinentia. 2. Δυσορεξία, appetitus imminutus. 3. Auctus qualis est βούλιμος, & κυνώδης ὄρεξις, magna fames & canina appetentia. 4. Deprauatus qualis est in κίττῃ & μαλακίᾳ.

ἀνορεξία. δυσορεξία. Appetitus auctus. Deprauatus. Sitis.

Vt cibi, ita etiam potus appetitus, seu sitis vel aufertur, vel imminuitur, vel augetur, vel deprauatur.

Deglutitionis symptomata.

Secundò deglutitionis Symptomata sunt deglutitio ablata, cùm homo nihil potest deglutire; imminuta, quando cum difficultate deglutit; & deprauata, cum palpitando, tremendo, aut conuellendo fit deglutitio.

Retentionis symptomata.

Tertiò retentionis læsio fit, cum ventriculus cibum vel non rectè & probè continet, vel non continet, aut non tamdiu, quamdiu opus est, continet, vel in vtroque peccat. Non rectè continet cibum ventriculus, quando cum palpitatione quadam, aut cum conuulsione aut cum tremore, aut vibratione eum complectitur. Si non continetur, vel non satis diu continetur cibus, fit cibi corruptio, vel cibi incocti egestio, quod in lienteria accidit. Si imbecillus sit cibi complexus, fiunt fluctuationes aut flatulentiæ.

Concoctionis vitia.

Quartò concoctionis in ventriculo seu χυλώσεως vitia sunt ἀπεψία, seu cruditas, βραδυπεψία, tarda coctio, & τῆς πέψεως διαφθορά, seu cibi corruptio.

Expulsionis symptomata. Singultus.

Tandem Expulsionis symptomata sunt, singultus, λύγξ & λυγμός motus prauus secundum partem superiorem ventriculi, quo id, quod molestum est, & orificio inhæret, elidere, & eiicere conatur.

Nausea.

Nausea, ναυτία vel ναυτιῶσις, est motus deprauatus ventriculi, quando is secundum partem inferiorem ventriculi constringitur, secundum verò superiorem dilatatur, & id, quod molestum est, per superiorem eiicere conatur, non tamen eiicere potest.

Vomitus.

Vomitus ἔμετος itidem ventriculi motus deprauatus est, quo ea, quæ in ventriculi cauitate continentur, per os ventriculi superius eiiciuntur.

Cholera.

Cholera est motus ventriculi prauus, quo materia vitiosa per vtrumque eius orificium eiicitur.

Ructus.

Ructus est flatuum cum sonitu oris è ventriculo per os excretio.

Lienteria.

Ad expulsionis, quæ fit circa hanc coctionem, vitia, etiam ea symptomata pertinent, quæ intestinis accidunt; Lienteria, quæ est fluxus alui præter naturam, in quo cibus & potus non immutatus excernitur.

Cœliaca affectio.

Cœliaca affectio, quæ est itidem alui fluxus, in quo chylus crudus & imperfectè coctus deiicitur.

Diarrhœa.

Diarrhœa, quæ est copiosa & frequens excrementitiorum humorum per aluum deiectio.

Dysenteria.

Dysenteria, quæ est alui præter naturam excretio, in qua materia mordax cum sanguine ac torminibus & tensionibus ventris excernitur.

Tenesmus.

Tenesmus, qui est continua, sed inanis egerendi cupiditas, quâ nihil præter modica cruenta, & mucosa deiiciuntur.

Aluus tarda & occlusa.

Contrarium vitium est alui suppressio, cùm aluus vel segnius vel longo tempore nihil excernit.

Ileos.

Tandem huc pertinet Ileos, cùm feces, quæ per aluum excerni debebant, aluo occlusâ, cum cibo per os reiiciuntur.

Sanguificationis symptomata.

Alteram coctionem publicam, quæ in epate fit, quod attinet, sanguificatio vel aboletur, cum ferè nulla fit chyli mutatio, & pro bono sanguine sanguis serosus & pituitosus generatur; vel imminuitur, vbi sanguis semicrudus elaboratur; vel deprauatur, vbi sanguis calidus & adustus generatur.

Circa vrinæ excretionem symptomata. ἰσχουρία.

Symptomata verò, quæ circa excrementorum secundæ coctionis euacuationem accidunt, sunt ἰσχουρία, seu vrinæ suppressio, & mictio ablata: δυσουρία vrinæ difficultas: στραγγουρία vrinæ stillicidium, cum vrina paulatim & guttatim exstillat, & assiduam ad mingendum irritationem facit: vrinæ incontinentia, cùm præter voluntatem vrina effluit: & Diabetes, copiosa mictio, qua quicquid bibitur, vel non mutatum, vel parum mutatum per vrinam redditur.

δυσουρία. στραγγουρία. Vrinæ incontinentia. Diabetes.

Lactis vitia.

Huc pertinent & Symptomata, quæ circa lactis generationem accidunt, cum vel nimiâ copiâ id generatur, vel non generatur, vel non sufficiens generatur, vel vitiosum prouenit, vel concrescit ac coagulatur.

Gonorrhœa. Menstrui fluxus.

Huc etiam referenda sunt, quæ circa alias coctiones accidunt symptomata, vt gonorrhœa, mensium suppressio, immunitio, stillicidium, nimium profluuium, fluxus vterinus.

Auctionis symptomata.

Auctio læditur, cum nimirum vel totum corpus aut pars aliqua non satis augetur, & augeri desinit, antequam ad iustam magnitudinem peruenit; vel nimium augetur, & in nimis magnam molem extenditur.

Generationis symptomata.

Denique facultatis generatricis etiam quædam sunt læsiones. Vel enim Generatio aboletur, cùm nulli liberi generantur; vel imminuitur, cùm pauci & imbecilles generantur; vel deprauatur, cùm monstra, aut partus mutili, aut quocunque modo imperfecti generantur. Et cùm ad hominis generationem congressus maris & fœminæ requiratur, pertinet huc in viris Impotentia, in fœminis Venus exstincta, sterilitas, & huius generis alia symptomata.

CAPUT V.

De Symptomatibus Facultatis Vitalis.

Palpitatio cordis.

QVoad Symptomata Facultatis vitalis sunt ea, Palpitatio cordis, lipothymia, ἀσφυξία. Palpitatio cordis, est motus deprauatus simulque auctus cordis, cùm cor quasi prosilire, & fugere à re noxia & molesta conatur.

Lipothymia.

Lipothymia seu animi deliquium est motus cordis pulsans subitò & confestim ablatus, cum pulsu paruo, tardo, & raro, cui quidam addunt ἔκλυσιν seu leue animi deliquium.

Syncope.

Syncope est itidem motus ablatus, cum Pulsu longè minore, tardiore & rariore, quàm in lipothymia.

ἀσφυξία.

Ἀσφυξία tandem est pulsus ablatus, ac summus syncopes gradus, & morti proximus. De reliquis pulsuum præter naturam differentiis suo loco dicetur.

Respiratio læsa. ἄπνοια. δύσπνοια.

Respiratio autem, quæ & ipsa cordis causâ instituitur, vel planè aufertur, quod symptoma ἄπνοια nominatur, vel deprauatè editur, quod δύσπνοια vocatur. Præter hæc etiam est respiratio vel magna nimis vel parua; frequens, vel rara; velox, vel tarda; æqualis, vel inæqualis. Tandem etiam crebri, & difficilis anhelitus quædam sunt differentiæ secundum magis & minus. Primus gradus est anhelatio seu dyspnœa, nomine generis dictus, secundus, respiratio valde frequens, ἆσθμα; tertius, summúsque, cum erecti respirare coguntur ægri ὀρθόπνοια.

Dyspnœa. Asthma. Orthopnœa.

CAPUT VI.

De Symptomatibus sensuum externorum.

Visus symptomata. ἀμβλυωπία. μυωπία.

SYmptomata sensuum externorum quod attinet, & primò visus, is vel planè amittitur in cœcitate, & ἀμαυρώσει: vel imminuitur in ἀμβλυωπίᾳ & visus hebetudine, μυωπίᾳ seu luscitiositate, quâ qui laborant oculis semiclausis res propius admotas, etiam paruas, vident: Νυκτάλωπια, cum quis interdiu rectè videt, occidente verò sole obscuriùs, noctu nihil: vel deprauatur visus, vbi quæ alba sunt, rubra, vel flaua apparent; quæ recta, curua; quæ integra, dimidia vel perforata; quæ simplicia, duplicia; cùm oculis aranearum telæ, muscæ, culices, splendores & coruscationes, quas Græci μαρμαρυγὰς appellant, obseruari videntur.

Visus deprauatio.

Auditus symptomata.

Auditus vel aboletur, quod vitium κώφωσις dicitur & surditas, cùm ægri neque magnum, neque exiguum sonum audiunt: vel imminuitur, vbi magni soni percipiuntur, sed difficulter; exigui verò non, quod vitium auditus grauitas, Græcis βαρυηκοΐα, & δυσηκοΐα ὑποκώφωσις appellatur, vel deprauatur, cum aures intra se ipsas sonant, quæ affectio Græcis ἦχος, συριγμὸς; Latinis sonitus, sibilus, strepitus, & tinnitus aurium nominatur.

Olfactus symptomata.

Olfactus etiam læditur cùm aboletur, minuitur, vel deprauatur, cùm res non malè olentes fœtidæ habentur.

Gustus symptomata.

Gustus itidem vel planè amittitur cùm sapor nullus percipitur, vel imminuitur, vel deprauatur, cum res alium, quàm reuera habent, saporem præ se ferunt.

Tactus symptomata.

Tactus vel planè amissus est, & nihil sentitur, quæ ἀναισθησία est: vel imminuitur, quæ læsio stupor, seu νάρκωσις: vel deprauatur in dolore & pruritu. Huc pertinet quoque αἱμωδία seu dentium stupor.

CAPVT VII.

De Symptomatibus sensuum internorum.

Sensus communis symptomata. *Vigiliæ nimiæ.*

SEnsus communis symptomata sunt vigiliæ & somnus, præter naturam sese habentes, vt & insomnia. Vigiliæ nimiæ sunt, cùm homo vel planè non dormit per longum tempus, vel, etsi dormit, tamen nimis breui tempore dormit.

Somnus nimius.

Vigiliis opponitur somnus, si is nimius sit, quod fit, cùm naturalis quidem est, sed non absolutè talis, sed longior vel à repletione capitis à vaporibus & halitibus, vt in ebriis, vel ob calorem, & spiritus absumptos per laborem.

κῶμα. καταφορά. Duplex. Somnolentum.

Somnus verò præternaturalis est, qui à causa morbifica ortum habet, καταφορά scilicet & κῶμα. Est autem κῶμα seu καταφορά actio sensus communis imminuta, qui veluti torpens neque spiritus animales ad externos sensus diffundi sinit, neque ab iis accepta obiecta agnoscit & diiudicat. Est verò κῶμα duplex, ὑπνῶδες seu somnolentum, & ἄγρυπνον, id est, vigil. Somnolentum est, quod sæpe etiam absolutè coma nominatur, quo qui laborant, oculis clausis profundè & nimium dormiunt. Vigil verò est, cum ægri quidem propensionem in somnum habent, nihilominus dormire non possunt, & saltem oculis clausis & conniuentibus nimiâ dormiendi cupidine tenentur.

Vigil. *Insomnia.*

In somno accidunt etiam insomnia: in quibus tamen Phantasiæ actio simul concurrit. Sunt enim Insomnia nihil aliud, quàm dormientium deliria. Etsi verò & sanis somnia accidant: tamen præter consuetudinem ea sæpe longius, & per totam ferè noctem durant, aut terribilia sunt, hominisque animum valde exterrent ac turbant, anxietatémque in somno maximam & euigilanti lassitudinem afferunt.

ἔκστασις.

Pertinent ad hoc symptomatum genus & ἔκστασις illa naturalis, quæ nihil est aliud, quàm sopor grauis cum grauibus insomniis & hinc interdum proueniente delirio.

Somnambuli.

Vt & Somnambulorum affectus, qui dormientes, & eo tempore, quo quiescere debebant, è lecto surgunt, ambulant, & vigilantium quædam opera peragunt. Si tamen imaginatio etiam simul læditur, possent hæc Symptomata in eorum classem referri in quibus sensus interni plures simul læduntur.

An Imaginatio, & Ratiocinatio semper simul lædantur.

Reliquorum sensuum internorum læsiones quod attinet, læditur ex iis, nunc vnus, nunc plures simul. Plerumque simul læduntur Phantasia & Ratiocinatio, non tamen semper. Etsi enim intellectus circa phantasmata versatur: tamen intellectus agens phantasmata illustrat & à conditionibus materiæ liberat, ac de vno ad aliud discurrit, & circa species memoriâ retentas occupatur, è quibus errorem Phantasiæ sæpe agnoscere potest. Interdum etiam simul læditur memoria: sæpe tamen in phantasiæ ratiocinationis erroribus salua manet.

Memoria abolita & imminuta.

Istæ autem actiones, vel abolentur, vel deprauantur. Memoria tamen, cuius officium est, non iudicare, sed saltem imagines recipere, tantum debilitari & aboleri potest, cum scilicet non omnia recipit & conseruat, quæ recipere & conseruare debet, vel nihil recipit & conseruat, & homo omnium obliuiscitur, deprauari non potest. Quod si aliquando prauas imagines recipit & retinet, id non huic, sed facultati illi adscribendum, quæ absurdas & falsas imagines subministrat. Nonnullis quidem memoria tum deprauari videtur, cum res, non eo ordine quo accepit, reddit, & in ordine peccat. Sed id ex memoriæ debilitate saltem accidere videtur.

Phantasia & Ratiocinatio imminuta & abolita.

Abolentur & imminuuntur actiones principes in mentis imbecillitate ac hebetudine, ingenij tarditate, stupiditate, cum homo quidem principiorum cognitionem habet, & ex iis aliquas conclusiones deducit, sed magno cum labore.

Fatuitas.

Maius vitium, & maior phantasiæ & ratiocinationis læsio, sine delirio tamen est Fatuitas.

Stultitia. Amentia.

Cum verò homo ita omni ferè ingenio destituitur, & ita Phantasia & Ratiocinatio læsa est, vt nec prima principia cognoscat, & nullos conceptus gignere possit μώρωσις, stultitia, ἄνοια & amentia nominatur, inprimis, si actio deprauata concurrat, & homo non solùm parum, sed & malè iudicet.

Delirium.

Deprauatur autem Imaginatio & Ratiocinatio in deliriis, quorum varia sunt genera. Delirium enim est vel cum febri, vel sine febri. Cum vel sine febri est delirium simplex, seu παραφροσύνη & παραφορά, delirium scilicet moderatum, & sine ferocitate, à vaporibus calidis per febrem eleuatis, vel ob vigilias, & nimium vini potum ortum.

παραφροσύνη Melancholia.

Cum febri est Phrenitis, delirium continuum ex inflammatione cerebri & membranarum eius ortum.

Sine febri verò delirium est melancholia & Mania. Melancholia est delirium sine febri, cum mœrore & tristitia, vt vulgò definitur, aut circa rem vnam aliquam lapsus Phantasiæ & Ratiocinationis. Et quidem Phantasia inprimis læditur, Ratiocinatio verò non semper, neque in omnibus: Memoria verò plerumque salua est.

Amor insanus.

Ad melancholica deliria etiam refertur Amor insanus, in quo concurrunt varia παθήματα, nunc gaudium, cum spem rem amatam consequendi concipiunt, vbi & multa præter decorum agunt, & loquuntur, nunc tristitia & ira vbi de re amata consequenda desperant.

Mania.

Mania est delirium sine febre, cum furore, temeritate, audacia, ira, iurgiis & ferocia.

Ad maniam referuntur Lycanthropia, Rabies & insania canina, lupina, felina, Hydrophobia, affectus scilicet, in quo à cane, lupo, fele, vel alio animali rabido morsi omnia liquida & potulenta auersantur, etsi in reliquis non omnes delirent. Item qui à tarantula demorsi tripudiant & saltant: & Chorea S. Viti, quo delirij & insaniæ genere qui laborant, dies noctesque saltare gestiunt.

CAPVT VIII.

De Motricis Facultatis Symptomatibus.

Motus symptomata. Paralysis.

MOtus animalis vel aboletur, vel imminuitur, vel deprauatur. Motus aboletur non solùm in Paralysi, quæ est motus impotentia, in qua instrumenta motus proxima resoluuntur, & actione sua cessant, ac non contrahuntur, sed & cùm ob luxationes, fracturas ossium, vulnera musculorum, exsiccationem, & indurationem partium motui inseruientium membrum moueri non potest. Imminuitur in lassitudine, in qua motus fit debilis.

Lassitudo. *Tremor.*

Deprauatur in tremore, qui Græcis τρόμος, in quo pars liberè moueri non potest, sed nunc eleuatur, nunc deprimitur. Etsi enim respectu facultatis motricis tremor saltem est motus imbecillitas: tamen quia facultas motrix non planè succumbit, sed membrum, quod contra voluntatis impetum pondere suo deprimitur, eleuare quodammodo conatur, fit hic motus deprauatus, quo minimis interuallis continuâ vicissitudine membrum attollitur & deprimitur.

ἐμπροσθότονος. ὀπισθότονος. τέτανος. Particulares conuulsiones.

Vt & in conuulsione, quæ est præternaturalis ac præter voluntatem musculi versus suam originem contractio, & partis, in quam musculi tendo inseritur, violenta tensio. Conuulsio autem est vel vniuersalis, vel particularis. Vniuersalis triplex est ἐμπροσθότονος, quando ceruix & reliquum corpus in anteriora reflectitur, vt æger se erigere non valeat: ὀπισθότονος, cum corpus in posteriora reflectitur: τέτανος, cum corpus ita rigidum est, vt in neutram partem inclinari possit. Conuulsio particularis ratione partium peculiarium varia habet nomina, vti est σπασμὸς κυνικὸς, conuulsio musculorum oris; τρισμὸς, musculorum mandibularum conuulsio cum dentium concussione ac stridore; στραβισμὸς, conuulsio musculorum oculi.

Motus conuulsiui.

Pertinent huc & motus conuulsiui, in quibus etiam fit musculi versus suum principium contractio, verùm non in vna situs differentia continuat, sed cum varia concussione ac membri agitatione accidit, vt in epilepsia.

Spasmi Paralysis coniunctio.

Interdum etiam paralysis & spasmus coniunguntur, ita, vt per vices & alternatim affligant, vt pars modò conuellatur, modò resoluatur.

Vocis læsio.

Referenda huc & vocis læsio, quæ vel aboletur in ἀφωνίᾳ, vel imminuitur in voce exili & obscura, seu tenui & submissa; vel deprauatur in voce clangosa, aspera, rauca, tremula, abrupta.

Sermonis læsio.

Vt & sermonis læsio ac loquelæ, quæ vel aufertur, vt in illis, qui muti appellantur; vel est difficilis, vt in illis, qui literas quasdam, inprimis R cum difficultate pronunciant; vel deprauatur, vt in illis, qui in loquendo nunc subsistunt, nunc sermonem præcipitant, quæ mala τραυλότης & ψελλότης appellantur.

Inter has motus læsiones & ea symptomata sunt referenda, in quibus quidem motus naturalis expultrix à causa præternaturali stimulata ad expulsionem insurgit, non tamen sine animalis virtutis auxilio & organis motum perficere potest: qualia sunt tussis, sternutatio, oscitatio, pandiculatio, horror, rigor.

Tussis.

Tussis est motus deprauatus & vehemens efflatio, à veloci pulmonis atque thoracis constrictione edita, vt id, quod spirandi instrumentis molestum est, expellatur.

Sternutatio.

Sternutatio est motus quidem primariò cerebri, secundariò verò & thoracis inferiorum partium musculorum, quo id, quod cerebro molestum est, expellitur.

Oscitatio.

Oscitatio est motus, quo natura vaporem flatuosum oris hiatu expellere conatur.

Pandiculatio.

Pandiculatio est membrorum in toto corpore distensio, vapores in iis discutiens.

Horror.

Horror est cutis totius corporis concussio ad rem molestam excutiendam.

Rigor.

Rigor est totius corporis vibratio & concussio, ad id, quod molestum est, excutiendum.

CAPVT

CAPVT IX.

De Symptomatibus, in quibus omnes, vel pleræque actiones animales læduntur.

Vertigo.

INterdum autem accidit, vt vel omnes vel pleræque animales functiones simul lædantur. Inter hæc Symptomata est primò Vertigo, δῖνος, ἴλιγγος, imaginationis, & interdum etiam sensus communis læsio ac deprauatio talis vt omnia in gyrum circumagi videantur, & ferè etiam motus lædatur, vt homo concidat. Interdum etiam sensus externi simul afficiuntur, quod si accidat, & simul oculi caligine offusa obscurentur, σκότωμα & σκοτόδινος appellatur. Nonnunquam auditus nonnihil deprauatur, aut fluctuatio quædam oritur, aut alij etiam sensus afficiuntur.

Incubus.

Deinde Incubus seu ἐφιάλτης respirationis offensio, & vocis interruptio, motúsque impeditus, & corporis quasi oppressio, cum falso insomnio ponderis thoraci incumbentis.

Lethargus.

Tertiò Lethargus, qui est perpetua dormiendi cum delirio necessitas, cum omnium rerum obliuione, seu delirium continuum cum febri lenta, sopore graui, & memoriæ læsione.

Carus.

Quartò Carus qui est somnus profundus: in quo ægri non audiunt, & puncti etiam vix sentiunt, seu somnus profundus cum sensus & motus, respiratione excepta, imaginationísque seu imminutione seu ablatione.

Catoche.

Quintò Catoche seu κατάληψις est principium functionum cum sensuum exteriorum præcipuè tactus, & voluntarij motus abolitione, imminutio, seu subita prehensio, quâ, qui corripiuntur, rigidi, in eodem, in quo prehensi fuerunt, situ & statu corporis remanent, & apertis ac immotis oculis nec vident, nec audiunt, nec sentiunt, respiratione saltem & pulsu saluo manente.

Epilepsia.

Sextò Epilepsia quæ est actionum principum, sensúsque & motus voluntarij ablatio, cum totius corporis præternaturali conuulsione, seu motu conuulsiuo.

Epilepsia imperfecta.

Ad Epilepsiam referendi sunt etiam affectus quidam, velut paruæ epilepsiæ, in quibus æger non toto corpore conuellitur, neque concidit, sed aliquæ saltem partes conuelluntur, & vel caput saltem concutitur, vel oculi contorquentur, vel manus ac pedes hinc inde iactantur, vel manus clausæ tenentur, vel æger in gyrum agitur, aut hinc inde discurrit, nihil interea loquitur, audit, sentit.

Apoplexia.

Tandem Apoplexia, quæ est omnium animalium actionum, motus nimirum, & sensus, cum principis animæ facultatis læsione, in toto corpore abolitio, respiratione quadantenus salua.

CAPVT X.

De Symptomatibus qualitatum corporis mutatarum.

Qualitatum mutatarum differentiæ.

SEcundum symptomatum genus est, quod in affectu corporis simplici, seu qualitatibus corporis mutatis consistit; cùm scilicet aliqua naturalis corporis qualitas mutatur, ex cuius tamen mutatione nulla actionum læsio sequitur. Quarum differentiæ ex numero sensuum externorum, petuntur.

Calores mutati.

Visibiles qualitates mutatæ sunt colores præter naturam vel in toto corpore, vt in Ictero, cachexia; vel in parte aliqua vt in facie, lingua, erysipelate, dentibus nigris, vnguibus flauis, & similibus.

Odores mutati.

Odores præter naturam mutati sunt, vbi homo vel ex toto corpore, vel ex parte aliqua, vt ore, naribus, regione alarum vel pedibus prauum odorem spirat.

Sapores mutati, cum sputum vel alia, quæ in os influunt, vel per id reiiciuntur, acerba, salsa, amara sunt, vel alium gustui saporem referunt. Verùm cum hæ qualitates non sint partium corporis, sed excretorum, rectiùs ad tertium symptomatum genus referri videntur.

Tactilium qualitatum mutatio.

Ad tactum pertinent tactiles qualitates, quatenus eæ tantùm præter naturam & molestæ sunt, actiones autem non lædunt, vt caliditas, frigiditas, mollities durities, asperitas.

Ad auditum referri potest sonus, murmur, strepitus, dentium stridores & similia, quæ auditu percipiuntur.

Tandem referenda sunt huc sensibilia communia, figura, magnitudo, si præter naturam sunt, ac omnia illa, quæ in facie Hippocratica dicta, *lib. 1. progn.* describuntur.

CAPVT XI.

De symptomatibus in Excretis & Retentis.

Excretorum & Retentorum vitia.

TErtium symptomatum genus est eorum, quæ è corpore excerni, aut præter naturam in eo retineri solent, vitia complectitur. In quo quidem symptomatum genere non respectus ad ipsam excretionem seu excernendi actionem, cuius vitia actionum læsarum sunt symptomata, habetur, sed tantùm ad materiam, quæ excernitur, quæ quatenus à naturali statu recedit, hoc symptomatum genus constituit.

Excreta, & Retenta tota substantia peccantia.

Peccant autem retenta & excreta vel tota substantia, vel qualitate, vel quantitate. Toto genere seu tota substantia peccant 1. quæ nusquam in toto corpore, ne quidem excrementi loco, reperiri debent, vt sunt calculi & varia vermium genera, capilli & similia. 2. quæ quidem toto genere præter naturam non sunt, sed quod hoc vel illo modo aut loco præter naturam excernuntur, vt sunt menstrua per nares, oculos, vel mammas excreta, fæces alui per os. 3. quæ quidem res planè naturales sunt, retineri tamen potius, quàm euacuari debebant, vti sunt sanguinis nimiæ profusiones per os, aluum, nares, vesicam, poros cutis, quod in sudore sanguineo accidit. Huc pertinent particulæ pulmonum & aliarum partium reiectæ.

Qualitate peccant multis modis, caliditate, frigiditate, humiditate, crassitie, colore, odore, aliísque modis. Quantitate peccant excreta, vbi vel plura, vel pauciora, quàm debebant, excernuntur, id quod in fæcibus alui, vrina, & menstruis sæpe accidit.

LIBRI SECVNDI PARS III.

SECTIO II.

De Causis Symptomatum.

CAPVT PRIMVM.

De causis Symptomatum facultatis naturalis.

Atrophiæ causa.

POSTQVAM omnium symptomatum differentias recensuimus, ordo iam postulat, vt eorum causas, eodem, quo ea recensuimus, ordine proponamus. Et quidem facultatis naturalis symptomata quod attinet, inter ea primò est Atrophia, eáque vel in toto, vel in aliqua parte. Atrophia in toto fit vel ob facultatis debilitatem, vel alimenti vitium. Virtus debilis est ob intemperiem siccam, quandoque & calidam, quæ præcipuè à corde, simili intemperie laborante, communicatur, vt fit in hectica, & aliis febribus: interdum tamen & aliarum partium, quæ affectus suos cum corde communicare possunt; morbi idem præstant. Alimenti vitio fit atrophia, dum vel non sufficiente copia communicatur, vel dum praua aliqua qualitate affectum est. Deficit, dum exigua nimis copia assumitur, vel etsi sufficiente copia assumitur, non concoquitur ob viscerum debilitatem, aut coctum non distribuitur, ob venarum circa epar angustiam, aut dissipatur, aut non agglutinatur, ob partium intemperiem, præcipuè calidam & siccam. Ob alimenti verò prauitatem fit atrophia; dum ob viscerum intemperiem sanguis minus probus, præcipuè calidus & siccus, corporíque alendo minùs commodus generatur. In parte aliqua fit atrophia, dum vel eius virtus debilis est, ob intemperiem frigidam & caloris natiui defectum, vel alimenti penuriam, ob viarum, per quas id parti communicatur, angustiam, quacunque de causa ortam.

In toto.

In parte.

Cachexiæ causa.

Deprauatæ autem Nutritionis, & quidem Cachexiæ proxima causa est alimentum vitiosum & crudum, in visceribus coctionibus publicis destinatis ob vitiosam dispositionem genitum; cui quandoque & intemperies frigida ac humida habitûs corporis accedit.

Scabiei, lepræ &c.

Scabies verò, lepra atque his cognata cutanea vitia ortum habent etiam ex alimento prauo, verùm non crudo, sed acri, salso, nitroso, aut aliam prauitatem habente; quæ cùm sit varia huiusmodi etiam varia vitia generantur.

Appetitus ablati & imminuti causa.

Inter symptomata autem, quæ circa coctionem, quæ in ventriculo fit, accidunt, primò est appetitus læsus. Et quidem appetitus ablati vel imminuti causa est, quod vel nulla aut exigua suctio fit, vel ea non percipitur. Suctio non fit, aut exigua fit, cum humores multi crudi & pituitosi os ventriculi obsident; aut chylus adhuc in ventriculo hæret; vel quia alimentum in corpore adhuc abundat, quod fieri potest, cùm non euacuatur ob cutis densitatem, aut otium, aut calorem debilem; vel quia non attrahitur, ob venarum aliquam intemperiem, aut angustiam venarum mesaraicarum, & caui epatis; aut quia coctio & distributio in ventriculo impeditur. Suctio non percipitur, vel vitio facultatis sentientis, cùm spiritus animales influentes

fluentes deficiunt, vel cùm facultatis actio aliò conuertitur, vt in delirantibus; vel cùm nerui sextæ coniugationis afficiuntur; vel cùm orificium ventriculi intemperie aliquâ laborat, aut tumore vel vlcere, aut torpet à narcotico exhibito.

Abstinentiæ diuturnæ causa. Pertinet hûc Abstinentia diuturna eorum, qui non solùm aliquot dies, & menses, sed & annos, à cibo omni abstinuerunt. Cuius mirandi symptomatis etsi causam reddere facilè non sit: probabile tamen est, omnes tales instauratione opus non habuisse; idque ideo, quia nihil absumptum, aut non nisi longo tempore absumptum fuit, propterea, quod humoris, qui corpus nostrum conseruat, ea dispositio fuerit, & ad calorem corporis proportio, vt ab eo absumi non potuerit.

Appetitus aucti causa. Appetitus contra aucti causa est nimia suctio, quæ accidit, vel ab humore aliquo in ventriculo hærente, qualis est melancholicus, qui aciditate & austeritate suâ ventriculum constringit; vel ab alimenti indigentiâ, quæ accidit ob vermes chylum absumentes, nimia exercitia & labores, vigilias, inediam longam, sanguinis euacuationes, vomitus; vel ab intemperie frigida ventriculum constringente.

Appetitus verò deprauatur ab humore vitioso, ac peculiariter corrupto, tunicis ventriculi impacto, qui vel in ventriculo gignitur ex prauâ victus ratione, vel aliunde, præcipuè ab vtero, in ventriculum affluente.

Sitis imminutæ causa. Sitis aboletur, aut imminuitur, vel ab humore multo, frigido, dulci, insipido, pituitoso, aqueo, ex cibo & potu in ventriculo genito, aut aliunde affluente, ventriculum continuò humectante; vel quia ventriculus penuriam potus non percipit, vt in phreneticis & febribus ardentibus sæpe accidit.

Auctæ. Augetur contra sitis ob humoris inopiam & siccitatem, quæ prouenit ab iis, quæ exsiccandi & humiditatem ventriculi natiuam absumendi vim habent, qualia sunt omnia exsiccantia & calefacientia, vt humores calidi, acres & salsi, intemperies calida & sicca in ore ventriculi genita, vel à toto, quod fit in febribus, vel in parte ventriculo vicina, quæ aut vapores & humores siccos & calidos ad ventriculum mittit, aut propter communionem tunicarum, & membranarum, quæ ventriculum, œsophagum, asperam arteriam, & vicinas partes tegunt, intemperiem calidam & siccam orificio ventriculi communicat. Faciunt hûc etiam causæ euidentes & externæ calefaciendi & siccandi, ac humiditatem in ore ventriculi absumendi vim habentes.

Sitis vitiosa. Sitis vitiosa ortum habet ab humore aliquo vitioso, & toto genere præter naturam in orificio ventriculi hærente.

Læsa deglutitio. Deglutitio verò læditur, vel læsâ facultate, vel ob errorem externum: & quidem læditur facultas vel naturalis, vel animalis. Naturalis læditur, dum aut attractrix per rectas internæ tunicæ fibras cibum in partes penitius non potest attrahere, aut expultrix per fibras transuersas, tunicæ externæ insertas, cibum in œsophagum attractum vlterius in ventriculum detrudere non valet; quod fit ob relaxationem fibrarum œsophagi ab intemperie frigidâ & humidâ, materiâ à capite ad fauces defluente, vel ob earundem exsiccationem, ob tumorem aliquem, vlcus, excoriationem.

Animalis facultas læditur, cùm musculus, qui gulæ præfectus est, vel inflammatur, quod fieri potest in angina, vel conuulsione aut paralysi corripitur. Impeditur verò ob angustiam œsophagi, quæ à variis causis prouenit, tumoribus in gutture, luxatione vertebrarum ceruicis & dorsi ad interiora, rebus externis deglutitis, vt ossibus, spinis & aliis in œsophago hærentibus, vermibus item.

Retentionis cibi læsæ causa. Ob errorem externum læditur deglutitio, cùm res aliqua dura, sicca, aspera, inæqualis, aut viscida, vel etiam ingrata deglutienda est.

Cibi deglutiti retentio læditur, cùm vel aboletur, vel imminuitur, vel deprauatur. Retentio ablata & imminuta ab iisdem causis ortum habent; illa tamen à maioribus, hæc à leuioribus. Et quidem hoc accidit, si retentrix debilis sit, fibris obliquis resolutis ex intemperie humidâ & frigidâ, vel si tumor aliquis, vt inflammatio, aut vlcus adsit. Flatulentiæ autem in ventriculo causa sunt cibi flatuosi, ventriculúsque non planè frigidus. Fluctuationis verò cum sonitu, ventriculus vel planè ab eo, quod in flatum verti potest, euacuatus, potu tamen aliquo adhuc repletus, vel vehementer refrigeratus.

Deprauatur verò retentio, dum ventriculus cibum non rectè complectitur, & quidem *Palpitationis.* palpitatio cum fluctuatione & sonitu accidit ob retentricem debilem, & flatus crassos in ventriculo conclusos, qui vel à causis cruditatis, vel ex cibo flatulento, vel ex bile flaua aut atra ventriculo substrata ortum habent. *Conuulsionis.* Conuulsio verò ac singultus quidam, quando post inanitionem & defectum alimenti ventriculus circa cibos assumptos sese nimis violenter constringit: *Tremoris.* Tremor autem ob retentricis à frigidâ intemperie imbecillitatem, ac pondus cibi grauans; ac *Vibrationis.* Vibratio tandem, quando ventriculus à mordaci aliqua in primis biliosa materia molestatur.

Coctionis ventriculi abolitæ & imminutæ causa. Ipsam verò χύλωσιν seu coctionem læsam in ventriculo quod attinet, ἀπεψία & βραδυπεψία, seu abolita & imminuta coctio in ventriculo ab iisdem causis proueniunt secundum magis & minus saltem differentibus. Et quidem læditur coctio vel primariò & per se, quando à suo munere deficit, citra reliquarum facultatum læsionem; vel secundariò & ex accidente, quando retentricis, aut expultricis vitio coctio vitiatur. Nisi enim cibus, quamdiu debet, retineatur, coctio rectè perfici non potest. Per se læditur coctio, vel læsâ facultate, vel ob errorem externum. *Facultas læsâ.* Læsa facultate læditur ob intemperiem ventriculi quacunque de causa ortam, vel alios ventriculi morbos, tumores, vlcera, & similes, qui coctionem impediunt. *Error externus.* Ob errorem externum læditur coctio 1. ob excrementa, quæ si in ventriculo abundent, & frigiditate peccent, ἀπεψίας & βραδυπεψίας causa sunt. 2. ob cibos, qui peccant vel quantitate, si nimirum copiâ nimiâ, vel varij & multiplices assumantur, vel qualitate, si cibi frigidi sint, aut duri ac viscidi ac concoctu difficiles. 3. ob tempus cibum sumendi, si scilicet cibus nouus ingeratur, antequam prior coctus sit. 4. Si post cibum sumptum homo totâ nocte vigilet, vel parum dormiat, mox se vehementer exerceat, aut animi affectibus indulgeat.

Deprauata. Διαφθορὰ τῆς πέψεως seu cibi corruptio duplex est, vna nidorosa, altera acida. Nidorosa ortum habet ab intemperie ventriculi calidâ, excrementis biliosis in ventriculo collectis, alimentis calidis & corruptioni obnoxiis, qualia sunt acria, oleosa, pinguia, lac, fungi, fructus horarij, ac similia. Cruditas verò acida prouenit ab itemperie ventriculi frigidâ, alimentis frigidis, humoribus frigidis, pituitosis & melancholicis in ventriculo redundantibus.

Expultricis in ventriculo symptomata diximus esse Singultum, Nauseam, Vomitum Choleram, Ructus.

Singultus. Singultus causa proxima est aliquid ventri parti superiori, præcipuè orificio, molestum, quod is propterea motu illo elidere & expellere conatur. Causæ autem, quæ hoc modo ventriculum molestant; vel in ipso ventriculo consistunt, vel in partibus, quæ ventriculum in consensum trahere possunt. In ipso ventriculo singultus causa est materia, vel copiâ grauans, vel qualitate lacessens, vt cibi acres & mordaces, humores similes, medicamenta acria, vapores praui ac maligni, seu in ventriculo geniti, seu aliunde transmissi, vermes, intemperies frigida immoderatior, & quæ ventriculum extrinsecus comprimunt, id quod etiam accidit ex depressa & ad ventriculum reflexa costæ extremitate.

Per consensum verò accidit singultus neruis sextæ coniugationis compatientibus, in cerebri inflammatione & percussione, vt & diaphramatis, pulmonum, epatis, ilei intestini inflammationibus.

Nausea & Vomitus causa. Nausea & Vomitus ortum habent ab iisdem causis, secundum magis & minus differentibus, vel ipso ventriculo malè affecto & imbecilli, vel à re aliqua præter naturam ventriculum lacessente. Ventriculus malè afficitur, vel ab intemperie frigidâ & humidâ vel à conformatione & natiuâ quadam ventriculi angustiâ ab eius exsiccatione & contabescentiâ, tumore, vlcere. Quò facit & vomitus frequens, qui & ipse ventriculum ac frequentiores vomitus disponit: vt & ventriculi orificij inferioris occlusio à tumore aliquo; sicut & intestinorum & mesenterij obstructio, ac inuersus fibrarum in intestinis motus; affectus colicus & nephriticus ob membranarum communionem, & tandem cerebri ac membranarum eius vulnera & læsiones. Materia autem, quæ ventriculum ad expellendum irritat, vel copiâ suâ illum grauando, vel acrimoniâ vellicando, vel os superius mollificando, vel malignâ qualitate stimulando id facit, siue sit cibus & potus, siue medicamenta, venena, vermes, sanguis, pus: item bilis in ventriculum effusio, quæ iis accidit, qui vitiosam implantationem pori cholidochi in fundum ventriculi habent. Externæ & euidentes causæ sunt, nimia corporis agitatio, & intuitus rerum abominabilium.

Cholera humida. Choleræ causa est praua & acris materia, vim expultricem ventriculi copia & qualitate irritans, & ad excretionem per superiora atque inferiora stimulans. Qualis est bilis circa epar, pancreas, & vicina loca collecta, humores item acidi, adusti, salsi, nitrosi, & alij praui ex alimentis prauis & corruptis, fungis, fructibus horariis & similibus geniti. Commouent hanc materiam, imò idem præstant, medicamenta purgantia valida, vt & venena.

Cholera sicca. Alterius verò Choleræ, quæ ad huius modò explicatæ, quæ humida dicitur, differentiam, sicca appellatur, causa est spiritus flatuosus & acris, à bile flauâ & atrâ adusta ventriculo substratâ eleuatus.

Ructus. Ructus à crassioribus fumidísque vaporibus sursum erumpentibus, & ventriculum ad expulsionem stimulantibus, ortum habet.

Lienteria & cœliaca affectionis. Alui fluxus quod attinet, Lienteriæ & Cœliacæ causæ ferè eædem sunt, magnitudine solùm differentes. In eo tamen etiam differunt, quod cœliaca potiùs intestinorum, quàm ventriculi est affectio; quanquam nomen aliud significare videtur. In Lienteria enim vt dictum, cibus crudus eiicitur, in cœliaca chylus præter naturam excernitur. Ideóque Lienteriæ causa est retentricis ventriculi atque intestinorum læsio, ob quam cibi, antequam perfectè cocti sunt, ad intestina descendunt, & per aluum eiiciuntur. Et quidem in Lienteria præcipuè retentrix ventriculi læditur. Neque enim fieri potest, vt cibus non coctus per aluum deiiciatur, nisi ad intestina ob

ventri

ventriculi retentricem læsam intempestiuè mittatur. Cœliaca verò fit potius ob intestinorum retentricem læsam. Cùm enim chylus in ventriculo genitus aliquandiù in intestinis immorari debeat, vt chylus aliquo modo adhuc in illis elaboretur, & à mesaraicis commodè attrahatur, fæcésque etiam rectè elaborentur: si intestinorum retentrix læditur, hæc omnia non fiunt, sed chylus intempestiuè & quodammodo crudus per aluum eiicitur. Læditur autem retentrix ventriculi & intestinorum vel per se, vel per accidens. Per se ob intemperiem frigidam & humidam, eámque vel solam, vel cum humore pituitoso coniunctam, vt & cicatricem post dysenteriam leuem ac densam, ac pinguium & lubricantium immoderatum vsum. Per accidens verò læditur, dum expultrix irritata valdè cibos mox deorsum propellit, ob vlcerosam ventriculi aut intestinorum dispositionem, ex mordacibus & acribus humoribus ortam, interdum etiam ob occultam qualitatem ex cibis prauis venenisque, aut prauam aëris constitutionem.

Diarrhœa. Diarrhœa prouenit ab expultrice intestinorum irritata ab humorum copia, cruditate vel prauitate; siue illi in ventriculo & intestinis ex corruptione ciborum proueniant, siue à toto vel parte aliquâ ad intestina confluant, & quacunque de causa geniti & collecti sint. Remotiores diarrhœæ causæ sunt coctionis & distributionis imbecillitas ex ventriculi vel circumiacentium partium intemperie, cibus & potus vitiosus, aër intemperatus, exercitia corporis omissa, venenum, aut fortius purgans assumptum.

Dysenteriæ. Dysenteriæ quidem illius impropriè dictæ, seu excretionis sanguinolentæ citra intestinorum exulcerationem, causa est ἀναστόμωσις venarum mensenterij, huius verò sanguinis vel nimia copia, vel cruditas ob imbecillitatem facultatis coctricis in epate, vel retenti diutius in epate & venis adustio à calore præternaturali. Dysenteriæ verò propriè dictæ causæ sunt acres & mordaces humores; siue à toto siue ab aliquâ parte ad intestina confluentes, siue in ipsis geniti, ipsísque peculiariter infesti, cuiuscunque generis, pharmaca item acria, erodentia, in primis purgantia violenta, acris sanies, venena.

Tenesmi. Tenesmus eandem ferè causam habet, pituitam tamen præcipuè salsam, & humorem acrem, lentum, crassæ recti intestini tunicæ tenaciter adhærentem.

Alui suppressionis. Aluus contrà supprimitur, vel quia expultrix intestinorum læsa est, vel quia abdominis musculi expulsionem non adiuuant, vel quia fæces non stimulant, vel quia intestina stimulum & irritationem non sentiunt. Expultrix non expellit, vel quia ipsa læditur, vel frustratur ob errorem externum, seu vitium in obiecto. Facultas expultrix læditur, vel quia ipsa labefactatur ob frigidam & siccam intemperiem, vel impeditur à retentricis robore ex siccitate, aut intestinorum angustiam: quæ prouenit. 1. ab adstringentibus & exsiccantibus. 2. ab eorum inflammatione vel tumore intus nato 3. à coalitu eorum, & præcipuè ani, vt nonnullis à primo ortu accidit. 4. ab intestinorum conuolutione & contorsione, quod in hernia. 5. ab obstructione à fæcibus induratis, vermibus, calculis, pituita, viscida. 6. à musculis intestinum rectum claudentibus refrigeratis vel coarctatis.

Obiecti vitio aluus supprimitur, quando fæces sunt nimis crassæ, viscidæ & duræ. Abdominis musculi expulsionem non iuuant, vel quia debiles sunt, vel quia ipsi aut partes subiacentes dolore afficiuntur. Fæces non stimulant, cùm vel pauciores sunt, vel non mordaces, & nullam acrimoniam habentes, ob vsum ciborum frigidorum, vel quia bilis flaua ipsis non permiscetur.

Intestina stimulum non sentiunt, vel quia sensus eorum est torpidior, vel quia ob longiorem retentionem assueuerunt ferè fæcibus, vel quia pituita obducta sunt.

Ilei. Ileos ortum habet ex fibrarum intestinorum motu inuerso, qui prouenit ab inflammatione aliqua aut obstructione à duro stercore, aut enterocele, aut intestinorum exulceratione vel cancro, aut ab ipsa humorum ἀναῤῥοπία.

Sanguificationis læsæ. Sanguificationem porrò quod attinet, læditur ea vel primariò & per se, vel secundariò & per accidens. Primariò læditur, vel ob errorem externum. Læsa facultate læditur ob morbos quoscunque epatis, intemperiem (ob quam solam, citra alium manifestum epatis affectum, qui eius imbecillitate laborant, Hepatici dicuntur,) obstructiones, tumores, vlcera.

Hepatici. Ob errorem externum verò læditur, cum vel chylus in ventriculo non rectè elaboratur, vel rectè elaborato vitiosa materia admiscetur. Secundariò seu per accidens læditur, læsa vel attractrice ob morbos epatis, aut mesenterij obstructionem; vel retentrice, itidem ob morbos epatis, & inprimis humidam eius intemperiem, vasorum apertionem & erosionem, chylique tenuitatem; vel expultrice ob intemperiem, frigidam potissimum, & gibbæ epatis partis obstructionem, ob quam sanguis distribui non potest.

Ischuriæ & vrinæ paucæ causæ. Inter symptomata verò, quæ circa vrinæ excretionem accidunt, primò est ἰσχουρία, seu vrinæ suppressio, & imminuta vrinæ excretio propriè ita dicta, cum vrina in vesica præsente ea non redditur, vel pauca excernitur, quæ symptomata easdem causas habent, ratione maioris & minoris differentes. Supprimitur autem vrina, vel pauca redditur, quia expultrix vel læditur & labefactatur, vel impeditur. Læditur, dum vel sentiente facultate vesicæ læsa ea vrinæ stimulum non percipit, vbi scilicet proprij vesicæ nerui afficiuntur, quod ex ictu, lapsu, luxatione vertebrarum eò loci, vulneribus item spinalis medullæ, & tumoribus, vt medicamentis narcoticis adhibitis, accidere potest: vel dum expultrix læditur, & fibræ transuersæ vesicæ, expulsioni dicatæ, afficiuntur intemperie frigida & humida, aut nimiùm extenduntur, vt suum tonum amittant, vt postea contrahi non possint, id quod accidit in nimia vrinæ retentione; vel musculi, qui vesicæ in expellenda vrina subsidio veniunt, afficiantur, vt rectè contrahi non possint. Impeditur verò facultas expultrix, dum ceruix vesicæ, & meatus vrinarius non patet, ac vel constipatur à caruncula aut callo in meatu; vel obstruitur à calculo, grumo sanguinis, pure, crasso humore, vel comprimitur à tumore musculi ceruicem vesicæ ambientis, aut partium vicinarum; vel ob conuulsionem musculi ceruicis clauditur; vel comprimitur & contorquetur ob vesicæ è suo loco prolapsum. Vrina etiam non excernitur, cum ob nimiam eius copiam diu retentam vesicæ fibræ nimiùm distenduntur, vt postea sese contrahere, vesicámque constringere, & vrinam expellere non possint; id quod accidit, vel dum vrina vrgentibus negotiis spontè diu retinetur, vel dum vrinæ stimulus non percipitur, de quo antea dictum. Tandem vrina per consuetum meatum non excernitur, si ob vulnus, vlcus, vel fistulam vesicæ ac meatus vrinarij, vrina, quæ per meatum vrinarium excerni debebat, per viam alibi patefactam effluat.

Est & alia ischuria minùs propriè ita dicta seu vrinæ suppressio, cùm nulla vel pauca vrina ad vesicam mittitur & peruenit; id quod accidit, vel renum facultate attractrice læso, ob intemperiem potissimum frigidam, aut impedita ab obstructione, & angustia vasorum emulgentium, aut dum vrina aliò transfertur, & vel per aluum, vel per sudores, excernitur, aut in hydrope in primis viis subsistit, & in abdomine cumulatur.

Ardoris vrinæ. Dysuria verò propriè ita dicta, seu ardor vrinæ est, cum quidem tempus vrinam reddendi, & quantitas vrinæ parum mutatur, in ipsa tamen mictione vrina non liberè profluit, sed cum conatu magno & dolore ac ardore redditur; id quod accidit propter vitium meatus vrinarij, dum scilicet is vlcere aliquo laborat, & erosus est, siue vrina ipsa acris id præstet, siue meatus antea exulceratus sit.

Stranguriæ. Stranguriæ causa est, vel aliquid acre, quod naturam ad externendum continuò stimulat, sed quia natura dolorem percipiens in excernendo subsistit, vrina guttatim & stillatim redditur; id quod facit vrina cruda & nondum cocta, aut humorem acrem admixtum habens, aut calculus in vesicæ ceruice hærens: vel vitium vesicæ aut meatus vrinarij, quò pertinent vesicæ intemperies, eiusdemque & partium vicinarum inflammationes, & calidi tumores, nec non ceruicis vesicæ vel meatûs vrinarij exulceratio.

Mictionis inuoluntariæ. Inuoluntarium vrinæ profluuium, quod & vigilantibus & dormientibus accidit, oritur plerumque ob ablatam sphincteris vesicæ contractionem, quæ aufertur ob paralysin, prouenientem vel à frigida & humida eius intemperie, vel ob læsionem neruorum, qui ad hunc musculum perueniunt; ex compressione, in luxatione vertebrarum spinæ circa os sacrum; ictu, casu, aut tumore aliquo vel ob obstructionem, vel ob læsionem eiusdem musculi fibrarum quarundam in exiccando calculo vesicæ. Solet tamen interdum etiam vrina præter voluntatem reddi, cùm abdominis musculi valde conuelluntur, vt vrina ob eorum constrictionem, ventrisque compressionem ex vesica quasi propellatur; sicut interdum etiam grauidis in vltimis mensibus eadem ferè de causa vrinæ incontinentia accidit.

Mictionis in somno. Si verò per vigilias homo vrinam contineat, per somnum autem eam in lectum emittat, id equidem accidit ob imbecillitatem quandam sphincteris vesicæ: concurrit tamen somnus profundior, & quasi quædam negligentia facultatis superioris, vt & consuetudo.

Diabetis. Diabetes tandem à quâ causâ proueniat, explicare non ita facile est. In re obscura probabile videtur, proximam huius mali causam esse facultatem renum retentricem læsam, & quidem ab vrinæ copiâ, quam cùm renes ferre non possint, ad vesicam ruere permittunt; copiam autem vrinæ ortum habere à calore viscerum, epatis & lienis, ac venarum, potum potentius attrahentium, & humores in venis colliquantium: quibus accedit plerumque imbecillitas & laxitas partium illarum, quæ aquosum humorem e ventriculo ad epar & lienem ferunt, ob quam potus subitò ad renes fertur.

Lactis defectus causæ. Symptomatum verò, quæ hisce meritò subiunguntur, & circa lactis generationem, semen & menstrua in fœminis accidunt, causas quod attinet; Lac vel deficit, vel vitiosum est. Deficit, aut nimis paruâ quantitate lac generatur, vel ob mammarum aliquem morbum, intemperiem aut meatuum angustiam, ob quam sufficientem sanguinis quantitatem attrahere & elaborare non possunt.

Vitiosi. Vitiosum & prauum lac generatur: vel ob prauitatem materiæ, & sanguinis vitium, vel mammarum intemperiem.

Concreti. Concrescit denique & coagulatur lac, dum vel à nimio calore

lore exuritur, vel si copiosius est, & diutius in mammis continetur, vel si humor aliquis vitiosus ei permiscetur, qui coagulandi vim habet.

Gonorrhœa. Gonorrhœa seu inuoluntarium seminis profluuium, quod sine tensione penis, ac veneris desiderio accidit, fit vel læsâ facultate retentrice, vel ob errorem externum. Labefactatur facultas ob intemperiem, in primis humidam, vasa spermatica laxiora reddentem, siue ea proueniat ex humorum pituitosorum affluxu, siue coitu nimio, siue aliis causis. Ob errorem externum verò seu seminis vitio, si illud sit frigidius, aquosum, tenue, crudum. Aliquando etiam ob conuulsionem, quod fit in Epilepticis, Gonorrhœa accidit.

Pollutionis nocturnæ. Pollutionis verò nocturnæ causa est seminis copia, calor atque acrimonia, expultricem stimulans; ideóque hoc vitium iis præcipuè accidit, qui renes partésque vicinas habent calidiores, & laxiores, quibúsque humor aliquis acris ad vasa spermatica confluit, & tum imprimis vbi insomniis venereis natura ad seminis eiectionem stimulatur, aut lumbi ob supinum decubitum calefiunt.

Gonorrhœæ venereæ. Gonorrhœæ verò venereæ causa est semen virulentum, corruptum, acre & prauum, expultricem stimulans & irritans.

Menstruorũ suppressionis causæ. Menstruorum suppressorum causa est venarum vteri angustia, & sanguinis vitium. Vasorum angustiam quod attinet, frequentissima suppressionis mensium causa est obstructio vasorum à sanguine & humoribus crassis & lentis, interdum coalescentia vasorum post abortum, vel compressio eorundem à tumoribus partium vicinarum, vel condensatio, contractio & siccitas substantiæ vteri. Sanguinis verò vitio menses supprimuntur, dum is crassus, viscidus & ad motum ineptus est.

Mensium imminutorum causæ. Eædem vero causæ, sed leuiores, inducunt imminutam mensium euacuationem, vt scilicet vel parciùs vel tardiùs profluant.

Stillicidij mensium. Stillicidium verò mensium, cum menses stillatim & cum dolore exeunt, accidit vel vitio sanguinis, cùm is multus, crassus, viscidus, mordax & acris, ac maiore impetu ad vterum delatus, vias aliquo modo obstruit, & distendit, doloremque excitat; vel vitio viarum seu venarum circa vterum & in vtero, quæ ex parte angustiores redditæ sunt.

Nimij profluuij. Nimium sanguinis menstrui profluuium oritur, cùm vasa aperiuntur, vel ob ἀναστόμωσιν, vel ob διαίρεσιν, aut dum sanguis calidior, tenuior, mobilis, acris & naturæ molestus, facultatem expultricem ad excretionem stimulat.

Auctionis vitiatæ causa. Auctionis vitiatæ causas quod attinet. Imminutæ quidem causa ex iis quæ de ἀτροφίᾳ dicta sunt, patet. Nimij autem augmenti causa est sanguinis nimia abundantia, à cibi & potus multi nutrimenti copiosiore vsu, vitâ otiosâ, somno multo, frequente balnei aquæ dulcis vsu profecta; & robur virtutis, quæ sanguinem in substantiam partium vertit.

Generationis læsæ causa. Et hæ sunt causæ symptomatum facultatis naturalis, quatenus ad indiuidui conseruationem spectat: sequuntur iam causæ generationis læsæ, eiúsque vel ablatæ, vel deprauatæ. Generatio nulla fit sterilitásque accidit, vel ratione viri, vel ratione fœminæ.

Ratione viri. Ratione viri læditur, vel seminis culpa, vel ob vitiosam eiusdem emissionem. Semen infœcundum aut non sufficiens generatur, vel læsâ facultate ob intemperiem testium, præsertim frigidam & humidam, vnde semen crudum, tenue & minus spirituosum generatur, aut etiam calidam, vnde nimis acre oritur: vel ob vitium materiæ, dum sanguis & spiritus semini generando necessarij, aut propter ætatem senilem, aut morbum aliquem corpus vel principaliora membra exsiccantem, aut inediam deficiunt: aut quando vasa semini generando vel deferendo necessaria desunt, aut vbi alimentum in copiosam pinguedinem abit: aut dum sanguis vitiosus est. Emissio verò seminis in vterum muliebrem vitiatur ob penem, vel breuiorem, seu naturâ, seu ex morbo, vel contortum ob ligamenti breuitatem.

Ratione fœminæ. Ratione verò fœminæ generatio læditur, si semen vel nullum, vel infœcundum ab ea generetur, & emittatur ob causas modò dictas. Secundò si ea semen virile non attrahat & recipiat, ob intemperiem vteri frigidam & humidam, tumorem, vlcus, colli eiusdem angustiam. Tertiò si acceptum semen non retineat, ob intemperiem vteri humidam, vlcus, læuitatem, oris vteri hiatum; fluxum mensium & aliorum humorum. Quartò si semen ab vtero non bene temperato, vel alio morbo laborante non rectè foueatur. Quintò si sanguis formando fœtui necessarius deficiat, vel patuus sit.

Deprauatur verò generatio cùm vel fœtus debiles, vel monstrosi generantur; id quod accidit ob semen parentum vitiosum, aut matris imaginationem.

Abortus. Tandem abortus causæ sunt, vel moles fœtus nimia, vel alimenti necessarij defectus, vel humores, qui in membranis continentur, cùm iis ruptis in vterum effunduntur, putrescunt, & acrimoniam acquirunt, ac expultricem stimulant, vel vasorum, quibus fœtus vtero adhæret, ruptio & laxatio.

CAPVT II.

De Symptomatum facultatis vitalis, & respirationis læsæ causis.

Palpitationis cordis causæ. QVæ circa facultatem vitalem accidunt symptomata, sunt, vt supra dictum, palpitatio cordis, lipothymia, & syncope. Palpitationis cordis causæ sunt primò res molestæ cordi occurrentes, quas à se amouere cupit; vapores scilicet, vel copia, vel qualitate, seu manifesta, seu occulta, vel vtroque modo cor molestantes; humores putridi, acres, calidi, copiosi in cor irruentes aut id prementes, tumores item, & carneæ excrescentiæ, & calli circa cor nati, aut vermes in eius capsulâ id molestantes. Deinde mediocris aliquis spirituum vitalium defectus ob inediam, euacuationes nimias, animi affectus, dolorem vehementem, motus nimios, quos vehementiore pulsatione conseruare, & instaurare cor nititur. Tertiò calor præter naturam auctus, spiritus non solùm absumens & dissipans, sed etiam accendens, quos vt restituat, & temperet, ac refrigeret natura, hunc motum cordis instituit.

Lipothymiæ. Lipothymiæ causæ sunt spirituum vitalium inopia & defectus, qui vel non generantur, siue ob materiæ, aëris scilicet & sanguinis defectum, siue facultatis generatricis debilitatem & cordis morbum; vel generati absumuntur, & destruuntur, dum aut suffocantur, aut dissipantur, aut à malignâ aliquâ & occultâ qualitate corrumpuntur.

Syncopes. Causæ hæ si grauiores sunt, syncopen inducunt. De pulsuum mutationibus suo loco dicetur.

Respirationis læsæ causæ. Facultas læsi pulmonis. Respiratio læditur. 1. læsâ facultate motrice, & quidem vel pulmonis, vel thoracis. Pulmonis facultas vel ipsa læditur per se, cum eius temperamentum destruitur, & calidum innatum deficit, vt in moribundis, vel impeditur, & per accidens læditur, cum ob pectoris quacunque de causa prouenientem angustiam spatium non habet, in quo liberè se dilatare possit.

Thoracis. Thoracis verò facultas lædi dicitur per se, vel per accidens. Per se, cum spiritus animalis ad motum necessarius deest, vel quia deficit, vt in moribundis, vel eius influxus non fit, vt in apoplexiâ, vel non recipitur ob neruorum spirituum ad musculos thoracis & diaphragma deferentium vitium. Per accidens autem, cum ob dolorem lateris, aut partium vicinarum: aut pus & sanguinem in thorace contentum, vel flatus, aut tumores, aut aquam in abdomine, thorax aut diaphragma liberè moueri non potest, aut quando viscera in abdomine, circa septum transuersum appensa obstruuntur valde & intumescunt, ita vt pondere suo diaphragma infra trahendo illud liberè moueri non permittant.

Organorum. 2. Ratione organorum respiratio læditur, dum in pulmone, diaphragmate, musculis thoracis & abdominis, asperáque arteria est aliquis morbus organicus, vel solutæ vnitatis.

Ratione vsus. 3. Ob vsum respirationis mutatum, si scilicet ille nimium vrgeat, ob igneam caliditatem in pulmone & corde accensam.

Aëris. Tandem etiam aëris, quem spirando attrahimus, ratione respiratio læditur, si is calori refrigerando, & ventilando non est idoneus.

Asthmatis & orthopnœæ causa. Asthmatis autem & orthopnœæ, quæ peculiaris est respirationis difficilis differentia, cum homo sine febre continenter difficilem habet respirationem, qualis est eorum, qui ex cursu & vehementi exercitatione subsistunt, causa proxima est angustia bronchiorum pulmonis, seu vsus auctus propter angustiam bronchiorum pulmonis. Angustia autem illa pendet ab obstructione vel compressione bronchiorum asperæ arteriæ in pulmone. Vtrumque autem & obstructionem & compressionem faciunt primò humores crassi & viscidi, nonnunquam & tenues ac serosi, sed copiosi; deinde crudum tuberculum, vel grando & calculi pulmonibus hærentes: obstructionem quidem, dum in bronchiis pulmonis hærent; compressionem verò, dum in substantia pulmonis, aut venis eius & læuibus arteriis consistunt. Materia autem hæc nunc in pulmonibus sensim colligitur, ob debilitatem eius, nunc aliunde affluit. Et quidem frequentissimè eam à capite defluere vulgò putant: mihi verò magis consentaneum videtur, eam per venam arteriosam in pulmone ex epate effundi, dum in illo, vel etiam toto venoso genere crudi humores abundant, quod vel illud docet, quod in asthmate tussis non semper adest, quæ tamen catarrhum perpetuò comitatur; & quod asthmatici ferè semper sunt cachectici, & epatis debilitati signa in iis adsunt.

Crudum etiam tuberculum non solùm in asperis arteriis, sed & extra eas consistere potest; quod vbi accidit, & circa læues arterias consistit, asperas tamen comprimit, & respiratio læditur, & cor in consensum trahitur, pulsúsque inæqualis efficitur.

CAPVT

CAPVT III.

De causis Symptomatum sensuum externorum.

CVm ordo postulet, vt de causis symptomatum facultatis animalis dicamus; Visus primò variis modis læditur, ob morbos partium oculos constituentium, spiritúumque opticorum vitium.

Corneæ vitia.

Cornea, quæ primo loco occurrit, cum pellucida sit, colorisque expers, vt visibilibus speciebus transitum permittat, si vel perspicuitatem amittat, vel colore alieno inficiatur, visui officit. Perspicuitatem amittit, si crassior & densior fiat aut humectetur, aut pustula vel pellicula obducatur. Incrassatur & densior redditur ob exsiccationem, & quidem vel tota, quod vitium Caligo appellatur, vel secundum partem alba quasi redditur, quæ Albugo dicitur: quæ macula si sit perfectè alba & opaca, vt nullum speciebus visibilibus transitum permittat, totamque pupillam obtegat, cæcitatem parit; Si verò non perfectè alba sit, nec omnem transitum speciebus visibilibus intercludat, visus debilitatem parit; vel si non totam pupillam obtegat, visus aliquam deprauationem & hallucinationem, vt res quasi diuisa appareat, parit. Idem fit ob cicatrices post vulnera vel vlcera relictas. Ob humiditatem perspicuitatem amittit in ophthalmia. Tandem etiam ob pustulas innatas, & vnguem oculi, quem πτερύγιον vocant, vt & pannum. Si verò colore alieno cornea inficiatur, quod tamen rarius accidit, visus deprauatur, & species visibiles alieno colore infectæ repræsentantur.

Caligo. Albugo.

Humoris aquei vitia.

Secundò humor aqueus peccat vel quantitate, vel substantiæ modo, vel colore.

Quantitate peccat, si deficit aut imminuitur, ob vulnus vel vlcus, cum discissa tunica cornea vel ab humore acri erosa affluit, aut ob morbos diuturnos, extremúmque senium absumitur, & prout magis vel minus deficit, cæcitatem aut visus imminutionem aut deprauationem affert. Modo substantiæ peccat, dum crassus vel impurus redditur, aut alienæ substantiæ aliquid illi permiscetur. Crassus si tantum euadat, fit visus hebetior, & quæ visui offeruntur, quasi per nebulam videntur, & si sint remotiora, non videntur, si verò sint propiora, non exactè videntur.

Suffusio vera.

Si verò materia mucosa & crassa ei admisceatur, eáque ita inspissetur, vt perspicuitatem omnem amittat & pupillæ foramen claudat, cœcitas inducitur, idque malum ὑπόχυμα, ὑπόχυσις, vulgò suffusio & cataracta nominatur. Si verò non totus aqueus humor obscurus & opacus reddatur, sed pars saltem eius aliqua, ea parte, quæ opaca est, species visibiles non admittuntur, sed solùm illa, quæ perspicua est, & ita vno intuitu non plura, sed pauciora solùm conspiciuntur. Quod si in medio & centro pupillæ saltem particula talis humoris crassi & opaci adsit, partes verò circumiacentes omnes humoris aquei sint perspicuæ, quicquid adspicitur, non integrum, sed in medio quasi perforatum ac fenestratum vel concauum apparet. Si verò corpuscula opaca non continua, sed diuulsa & multa in humore aqueo hæreant, culices, muscæ, araneorum telæ & similia in aëre apparere videntur. Si verò extremitas aliqua tali humore obscuretur, obiectum integrum directo intuitu non cernitur. Idem accidere potest in morbo, qui ὑπόπυον appellatur, cum pus sub cornea colligitur.

ὑπόπυον.

Suffusio notha.

Est & alia Suffusio, quæ notha appellatur, cum humore aqueo saluo vapores è reliquo corpore per arterias & venas ad oculos feruntur, id quod ebriis & in febribus ardentibus accidit. Tandem si colore alieno inficiatur humor aqueus, eadem visus deprauatio, quæ in cornea accidit, omniáque, quæ visui offeruntur, eum colorem referunt quo imbutus est hic humor.

Pupillæ vitia.

Pupilla quæ oculi quasi fenestra est, quatuor modis è naturali statu recedit, dum vel ampliatur, vel imminuitur, aut clauditur, vel in aliam partem dislocatur, vel rumpitur, vel obstruitur. Dilatatur pupilla ob tensionem vueæ, quæ tenditur, vel ob intemperiem siccam, vel ob tumorem, vel ob inclusum flatum, spiritum aut humorem. Qui autem latam habent pupillam, noctu & in loco obscuro melius, interdiu & in loco lucido hebetius vident. Angusta autem redditur, cùm ob humiditatem laxatur & in seipsam quasi concidit; deinde cum aqueus humor deficit; tertiò dum materia aliqua crassa hæret in humore aqueo. Qui autem pupillam angustam habent, interdiu acutius noctu hebetius vident. Dislocatur & rumpitur etiam pupilla; quod vbi accidit & sedem suam mutat ea, quæ ad latera potiùs, quàm quæ rectà opponuntur, videntur, & rectè opposita non videntur, donec oculus eoúsque motus fuerit, vt rebus visibilibus rectè opponatur, quod vitium Strabismus appellatur.

Dilatatio.

Dislocatio & ruptio.

Strabismus.

Crystallini humoris vitia.

Nyctalopia.

Crystallinus humor à statu naturali recedit vel secundum substantiæ modum & qualitatem, vel secundum situm. Quoad substantiæ modum & qualitatem, si solidior nonnihil, densior, obscurior fiat, vt maiore illuminatione opus habeat, Nyctalopia excitatur: si verò pelluciditatem vel ex parte vel planè amittat, visus debilitas vel cœcitas oritur: Si glaucum colorem contrahat, γλαύκωμα appellatur, quo qui laborant, quasi per nebulam ac fumum se videre existimant. Quod si idem humor situm mutet, & quidem ad superiora vel inferiora declinet, omnia dupla apparent, si ad latera, res videntur magis dextræ, vel sinistræ, quàm sunt; si versus medium vel centrum recedat, propinqua rectè, remotiora verò non satis distinctè vident: si vltra medium vel centrum versus neruum opticum recesserit; adhuc minùs vident res remotas, & ea, quæ videri debent, oculis necessariò admouent, quod vitium μυωπία & Lusciositas appellatur; si verò versus anteriora & pupillam, contrarium euenit, & qui talem situm crystallini habent, res propinquas minùs vident, remotas ab oculis clarius; id quod senibus, iisque præsertim, qui legendo aliisque negotiis demissis oculis experiendis per omnem vitam occupati fuerunt, accidit.

Glaucoma.

μυωπία. Lusciositas.

Vitrei humoris vitia.

Humor vitreus si vel situm ob contusionem mutet, & parte aliqua ante crystallinum feratur, vel crystallinum loco suo depulerit, vel claritatem ac perspicuitatem mutauerit, aut densior factus sit, variæ visus læsiones accidunt.

Totius oculi vitia.

Si verò totus oculus vel pleræque eius partes sese non rectè habeant, variis etiam modis visio læditur; & vel planè aboletur & cœcitas inducitur, vel debilitatur, vel deprauatur: vbi nimirum vel totus oculus atrophia laborat, vel situm mutat in procidentia, quacunque de causa inducta, vt & Strabismo seu conuulsione musculorum oculi, vel non mouetur in paralysi, vel plures humores ex oculo prolabuntur, ob ampla eius vulnera, inflammationes & vlcera.

Spirituum opticorum & nerui optici vitia.

Spirituum opticorum (vbi & nerui optici vitia includimus.) vitio visio læditur; si ii deficiunt vel cerebro læso ob frigidam intemperiem, compressionem, obstructionem; atque tum plerumque etiam alii sensus externi, atque interni simul afficiuntur; vel ea saltem parte cerebri affecta, è qua nerui optici originem habent, & tum solus visus aboletur; vel ipsius nerui optici vitio, quæ est angustia, vel ruptura, quæ prouenit à neruorum opticorum obstructione, compressione, percussione, casu, ictu, contorsione, aut quocunque motu violento.

Splendoris oculorum causa.

Tandem splendoris & coruscationis in oculis causa est reflexio radiorum luminis interni; ob obiectum corpus densius, seu vapores vel humores crassos, si crystallino vel vitreo humori obducantur aut admisceantur.

Auditus læsi causa.

Auditus læditur vel organi auditus vel spirituum vitio. Et primò quidem si aures externæ desint, soni & articulatæ voces fluctuantis aquæ aut resonantis cicadæ modo offeruntur. Secundò si meatus auditorius vel totus, vel ex parte, seu à causa externa, vt lapillo, nucleo, aqua, seu interna, vt tuberculo, abscessu & similibus obturatur, vel surditas oritur, vel auditus imminutus, vel deprauatus. Tertiò si membrana, quam tympanum vocant crassior sit, aut nimis humectetur, vt laxior reddatur, siue id fiat à primo ortu, siue post ortum à causis aut internis aut externis, auditus læditur. Si etiam nimis exsiccetur ob morbos graues aut senium, auditus grauitas oritur. Si verò vel vi externa, vt auriscalpio violentius immisso, aut sono acutissimo rumpatur, vel ab vlcere erodatur, surditas excitatur. Quartò si etiam reliquæ auris partes non rectè constitutæ sint, & aër implantatus impurior sit aut deficiat, vel neruus expansus refrigeretur, aut densior reddatur, aut tumore afficiatur, vel ossicula illa tria aut à natura non bene formata sint, aut loco suo aliqua violentia moueantur; vel interni meatus vaporibus aut humoribus præter naturam affluentibus repleantur, vel arteria aures subiens spiritu copiosiore & calidiore nimísque agitato impleatur; vel denique neruus auditorius aut à primo ortu non rectè conformatus sit, aut ab humore obstruatur comprimaturve, pro morbi ratione auditus nunc planè aboletur, nunc imminuitur, nunc deprauatur. Ob vitium tandem spirituum læditur auditus vel propter angustiam meatuum cerebri in Apoplexia, vel propter eorundem perturbationem in Epilepsia, vel propter frigidam intemperiem, ob quam grauis auditus excitatur.

Olfactus læsi causa.

Olfactus læditur vel organorum vitio, vel spirituum, vel ob errorem externum. Vitia organorum sunt vel sensorii adæquati nariúmque externarum angustia, siue à compressione, siue à constipatione, siue ab obstructione; vel ossis cribrosi atque eius membranæ obstructio, vt fit in grauedine; vel præcipui olfactus organi, processuum mammillarium, intemperies, præsertim humida, aut eiusdem à materia affluente obstructio, quod in catarrhis accidit. Et pro morborum horum ratione olfactus nunc aboletur, nunc imminuitur. Vitio spirituum animalium olfactus læditur, si vel deficiant, quod in morti propinquis accidit, vel influere prohibeantur, vt in apoplexia, epilepsia, & similibus cerebri vitiis. Tandem ob errorem externum olfactus deprauatur, dum vapor aut materia aliqua graueolens & fœtida hæret in viis, per quas odor transit. Hic enim tum ab odore illo graui inficitur, vt res etiam non malè olentes olfactui vt fœtidæ offerantur.

Gustus læsi causa.

Gustus etiam læditur vel ob vitium spirituum, vel ob morbum organorum, vel ob errorem externum. Vitio spirituum gustus læditur, dum deficiunt, quod in moribundis accidere solet, vel ad organum gustus influere non possunt; siue ob angustiam

gustiam illius partis cerebri, è qua nerui gustui destinati oriuntur, siue ob neruorum illorum obstructionem, compressionem, vulnera. Ob linguæ, vt instrumenti, vitium læditur gustus, dum ea intemperie frigida & humida laborat, aut materia frigida & humida perfunditur, vel dum exciccatur, aut pustulis vel vlcere laborat. Et pro morborum magnitudine gustus vel abolетur, vel imminuitur. Tandem ob errorem externum gustus deprauatur vel à causis externis, vt à re aliqua in os sumpta, cuius sapor non facilè eluitur; vel ab interna causa, vt humore aut vapore quo lingua imbuitur, communicato linguæ à ventriculo, pulmone, cerebro aut aliis partibus.

Tactus læsi causa.

Denique Tactus læsi causas quod attinet, ἀναισθησία & stupor à spirituum animalium in organo tactus defectu vel imminutione accidunt. Fit autem hoc, vel quia spiritus animales non generantur, ob caloris natiui debilitatem, quod fit senibus, aut materiæ defectum post magnas euacuationes, vel dum resoluuntur aut dissipantur, aut refrigerantur, aut à narcotico sopiuntur: vel dum influere non possunt, ob neruorum angustiam ex obstructione, constipatione, compressione, aut solutam vnitatem.

Doloris causa.

Doloris causa proxima est solutio continui in parte membranosa, siue illa fiat à qualitate aliqua prima, siue secunda, quarum illa continui solutionem non ita manifestam, sed ratione potius contemplabilem, ista verò manifestam, quæ propterea etiam in specie continui solutio appellatur, excitat.

Pruritus causa.

Pruritus denique excitatur à tenui sallo, & acri excremento in cute collecto, ad scalpendum hominem incitante.

CAPVT IV.

De causis Symptomatum sensuum Internorum.

Vigiliarum nimiarum causa.

VIgiliæ nimiæ ortum habent à nimia spirituum animalium ad organa sensuum effusione, ob defectum vinculi sensus primi, irritationémque nimiam sensus communis. Vinculum sensus primi sunt suaues exhalationes deficiunt, vel quia non generantur in corpore, quod fit in longa inedia, aut ob vsum ciborum, qui tales exhalationes non suppeditant; vel quia absumuntur, dissipantur, & à cerebro auocantur, quod accidit in calida & sicca intemperie seu totius seu cerebri, & cum vapores & humores calidi in cerebrum eleuantur, id quod sæpe in febribus & deliriis accidit.

Eædem ferè etiam causæ sensum communem irritandi vim habent: & præter eas in primis dolor, qui, quacunque etiam in corporis parte sit, cum sensum tactus vehementer afficiat, sensum quoque communem excitat, quo commoto etiam reliquos sensus excitari, & ita peruigilium fieri necesse est.

Somni nimij causa. Non naturalis.

Somni nimij & quidem primò non naturalis causæ sunt ea omnia, quæ prohibent, ne spiritus ad exteriora iusto modo ac tempore effundantur, qualia sunt, quæ calorem & spiritus supra modum resoluunt & absumunt, vel nimis ad interiora reuocant, vel spiritibus, ne ad exteriora egrediantur, impedimento sunt, vt motus nimius, labores, vigiliæ nimiæ, balnea, & similia; vel cerebrum halituosis vaporibus replent.

Præternaturalis.

Deinde præternaturalis & morbosi dicti somni causæ etiam præter naturam sunt, ea scilicet, quæ spiritus præter naturam detinent, ne ad organa sensuum liberè influant.

Comatis & cataphoræ causa.

Comatis & Cataphoræ causa est vapor copiosus, seu frigidus & humidus, seu calidus & humidus, vel in cerebro genitus, vel ex toto aut parte aliqua in cerebrum missus, in primis verò narcoticus, spiritus animales quasi torpidos reddens.

Comatis vigilis.

In Comate vigili verò causa somni quidem est idem vapor narcoticus: verùm quia ei vapores calidi & acres permiscentur, & multæ ac variæ & absurdæ imaginationes Phantasiæ offeruntur, somnus turbatur & interrumpitur.

Insomniorum immoderatorum.

Insomniorum immoderatorum causæ sunt vapores impuri, tetri, melancholici; à cibis vel humoribus eiusdem naturæ exhalantes, spiritúsque animales exagitantes; vel intemperies cerebri vapores ab inferioribus adscendentes & spiritus in cerebro agitans.

ἐκστάσεως.

Ἔκστασις naturalis easdem ferè causas habet. Qui enim ea laborant, in somno profundo varia spectra atque imagines phantasiæ obuersantes habent: circa quas cùm reliquis sensibus cessantibus imaginatio magis occupata & defixa sit, vbi euigilarunt, somnia illa ob nimiam Phantasiæ intentionem pro veris habent, atque sibi ea reuera accidisse credunt & narrant.

Somnambulationis.

Somnambulorum affectionis causa est fortior imaginatio ab interno obiecto, per somnum repræsentato, vehementer affecta, appetitum & hinc locomotiuam ad aliquid agendum stimulans, sensibus maxima ex parte ligatis & ratiocinatione obscurata. Imaginatio verò illa vel ab affectione aliqua vehementiore diurna quæ præcessit, vel à spirituum dispositione pendet, quam inducunt vapores, qui spiritibus non tantùm permiscentur, verùm omnes sensus ligandi ac simul somnia multa eáque clara obiiciendi vim habent.

Memoria & imaginationis abolita & imminuta.

Memoria, vt & Imaginatio, abolетur vel imminuitur, inprimis organi, quod cerebrum est, vitio, ob eius nimirum intemperiem frigidam, quo pertinet non modò calidi innati, sed & spirituum vitium. Caloris natiui defectus est vel natiuus & à primo ortu contractus, vel post ortum contingens. A primo ortu calidum deficit iis, qui vel caput nimis magnum, vel cerebrum natura debile & frigidius aut multa humiditate perfusum habent, vel caput nimis paruum, & propterea cerebrum paucum, aut figurâ minus concinnâ præditum. Ipsa tamen capitis figura vitiosa per se etiam ad harum actionum læsiones conferre potest. Post ortum autem deficit calidum natiuum ob senectutem, & causas quascumque, quæ calidum innatum debilitare & destruere, ac spiritus impuros reddere possunt, siue sint internæ, vt morbi & humores vitiosi; siue externæ, vt cibus frigidus, humidus, crassus, aër crassus & impurus, nimiæ vigiliæ; capitis percussiones & vulnera. Præter caloris innati defectum & frigidam intemperiem memoria etiam debilitatur, imò aufertur, ob humiditatis in cerebro excessum. Eadem etiam interdum ob errorem externum læditur, obiectorum scilicet vitio, dum in morbis quibusdam ab innumeris penè obiectis obruitur & distrahitur: quale quid etiam sanis euenire solet, qui, dum in re aliqua narranda occupantur, ab obiecto aliquo fortuito oblato ita auocantur, vt reliquam narrationis telam pertexere obliuiscantur.

Ratiocinatio verò per se & ratione organi non imminuitur vel abolетur, sed ob læsam phantasiam, interdum etiam memoriam, nonnunquam vtramque actionem.

Delirij causa.

Imaginationis verò & Ratiocinationis deprauatio accidit in variis deliriorum generibus, atque omnis ortum habet à vitio spirituum animalium, qui prauè dispositi simili modo obiecta phantasiæ offerunt. Et quidem cùm plerumque in delirio Imaginatio & Ratiocinatio simul afficiantur; & imaginatio quidem organo corporeo, spiritibus scilicet, vtatur, Ratiocinatio verò non, sed saltem phantasmata speculetur: in omni delirio imaginationis læsæ causa proxima est spiritus animalis vitiosus; Ratiocinationis verò deprauatæ phantasma vitiosum.

παραφροσύνης.

Παραφροσύνη ortum habet à vaporibus calidis, qui in febribus ardentibus & partium inferiorum inflammationibus ad cerebrum eleuantur, spiritúsque animales, moderatè tamen, turbant.

Temulentia.

Quod idem accidere potest, si quid in cibo vel potu sumatur, quod spiritibus hoc modo turbare & temulentiam inducere potest, quale est vinum, lupulus, lolium & similia.

Phrenitidis.

Phrenitis ortum habet ex tumore calido cerebri & membranarum eius, è quo calidi vapores elati spiritus in cerebro continuò turbant & agitant.

Melancholia.

In Melancholia imaginationis læsæ causa est spiritus animalis tenebricosus; ratiocinationis verò deprauatæ phantasma tenebricosum. Spiritus autem animales tenebricosi & opaci redduntur duobus modis: primò quidem, cum ipsi spiritus sua natura sunt puri, ipsis verò materia aliqua aliena impura & tenebricosa permiscetur: deinde cum ipsi spiritus sua natura tales sunt talésque generantur. Prius fit tribus modis. Primò cùm in capitis tantùm vasis materia illa opaca & impura spiritus obsuscans continetur. Secundò cum ab vniuersi corporis & præcipuè maioribus venis materia illa cerebro communicatur. Tertiò cum ab hypochondriis inprimis transmittitur, quæ melancholia hypochondriaca inde nominatur. Posterius duobus modis fieri potest: vel quia spiritus vitalis in corde vitiosus & impurus gignitur, qui cùm sit spiritus animalis materia, ex eo in cerebrum delato spiritum animalem similem gigni necesse est; vel quia, licet spiritus vitalis bonus & purus sit, nihilominus cerebri constitutio vitiosa est, quæ spiritum vitalem purum in animalem tenebricosum mutat.

Amoris insani.

Amoris insani causa est tristitia & sollicitudo continua, cui ira sæpe adiungitur, orta ex desiderio rei pulchræ, seu reuera talis, seu apparentis. Philtra vero etsi ardorem in Venerem concitare possint: tamen ardor ille in definitam personam non terminatur, neque animus hominis cogi potest ad id, quod nolit, amandum. Et philtra illa non amorem, sed sæpe furorem inducere, experientia sæpius docuit.

Philtra.

Mania.

Maniæ causa est dispositio spirituum animalium feruida & ignea quasi. Feruidi autem & ignei spiritus euadunt ob intemperiem cerebri calidam, vel ob admistos vapores feruidos, quos suppeditat bilis atra, aliàs in capitis tantùm, aliàs verò in vniuersi corporis venis, maioribus præsertim, & circa vterum residens, siue ex sanguine feruente, siue ex bile adusta, siue ex humore melancholico adusto fuerit genita.

Lycanthropia & Rabiei.

Affectus cum homines se in lupos mutatos putant, qui Lycanthropia dicitur, si à causa naturali, non Dæmonis ope, prouenit, etiam ab imaginatione & ratiocinatione deprauata ortum habet, & potest ad eum inducendum plurimum sanguis animalis haustus: plerumque tamen à veneno, morsu vel alio modo ab animali rabido communicato, per spumam scilicet profusam, per saliuam, per halitum osculo exceptum, per carnes rabidorum animalium comestas, prouenit: vnde quoque Rabies lupina, canina, felina oriuntur, vt & hydrophobia. Quam tamen etiam sine morsu animalis rabidi è veneno in

corpore

corpore humano præcipuè è terrore, genitam fuisse, obseruationes Medicorum testantur. Et tum affectus is ad rabiem referendus non est: cùm ea symptomata, quæ à rabidis animalibus demorsis propria sunt, in eo non appareant, sed saltem liquida omnia ægri auersentur, atque ea nec deglutire possint, imò ad conspectum & sonum rerum liquidarum in suffocationis & vitæ periculum incidant. Quæ veneni huius natura est peculiaris, nec vlla alia è manifestis qualitatibus causa reddi potest.

Tarantatorum & Chorea S. Viti.

Tarantatorum verò affectus à veneno morsu Tarantulæ communicato. Chorea autem S. Viti dicta ab humore maligno & venenato Tarantulæ veneno cognato in corpore humano genito ortum habet. Et quidem symptomatum reliquorum venenum in genere causa est: quod autem ita tripudiant, id huius veneni proprium est, neque causa vlla manifesta eius rei reddi potest: sed etiam hîc ad necessarium illud ignorantiæ asylum confugiendum, dicendúmque, Musicæ vi occulto modo hoc venenum infringi, & animalculum hoc esse harmonicum & Musica delectari.

CAPVT V.

De causis symptomatum facultatis Motricis.

Paralysis causa.

Paralysis primò seu motus aboliti in parte vna vel pluribus causa est spirituum animalium in organis motui destinatis defectus. Spiritus autem deficiunt, cùm à cerebro per neruos non transmittuntur, vt fit in apoplexia, modò etiam hæc affectio paralysis nominanda sit: vel etiamsi transmittantur in partem, tamen non admittuntur, aut ob malam partis dispositionem motum & sensum in ea excitare non possunt. Non admittuntur neruorum ac spinalis medullæ vitio, cùm scilicet, vel intemperie aliqua, frigida & humida potissimum, nonnunquam etiam calida & sicca laborant, vel νάρκωσιν patiuntur, vel inciduntur, vel contunduntur, aut cæduntur, vel angustiores redduntur, seu ex obstructione, seu compressione ab humore aliquo, seu tumore, aut tuberculo; siue sint illa in ipso neruo, sicut post vulnera neruorum & eorundem contusionem calli vel cicatrices oriri solent, siue in partibus vicinis; à contusione ab ictu vel casu, à luxatione vertebrarum repentè facta, aut vinculo iniecto.

Motus ablati causa.

Præter paralysin tamen adhuc aliæ dantur motus impotentiæ, quarum causa, præter istud neruorum, modò in paralysi explicatum vitium, est partis motui dicatæ vitiosa dispositio & morbus. Si nimirum ossa in membris, quæ iis firmata sunt, loco non moueri, vel non rectè moueri queant, ob malam conformationem, fracturam, luxationem; si ligamenta, quæ articulos obuoluunt, & in motu in naturali statu retinent, rumpantur, dissecentur, erodantur, laxiora, aut molliora fiant, aut contra exsiccentur, indurentur, & callis nodísque occupentur. Si musculi eorúmque tendines nimis refrigerentur, calórque eorum natiuus quasi hebetetur, aut ab humore aliquo præter naturam irrigentur, aut contra exsiccentur ac indurentur; si tumor aliquis, nodus, scirrhus, callus in iis oriatur; si vulnerentur; si tendines per motum violentum adeo extendantur, vt longiores, quàm erant, euadant, aut vinculis quasi abrumpantur; si tumor dolens sit in musculo.

Lassitudinis.

Lassitudinis causa est sensus quidam molestiæ in musculis & partibus animali motui dicatis. Cum verò lassitudo sit duplex, spontanea & non spontanea, illa etiam sine insigni exercitatione & labore ab humoribus vitiosis partes motui dicatas onerantibus accidit; hæc, quæ & exsiccatiua nominatur, post nimios labores & motum, partibus motui inseruientibus exsiccatis, spiritibúsque absumptis, oritur.

Tremoris.

Tremoris causa est facultatis motricis imbecillitas, quæ membrum in eo situ, in quem illud locauit, seruare nequit. Facultas autem imbecillis redditur vel ob virium exsolutionem, & spirituum animalium defectum aliquem, siue non generentur ob cerebri intemperiem aliquam, aut spirituum vitalium defectum, siue dissipentur, & absumantur, quorum vtrumque ob nimias euacuationes, longiorem inediam, vigilias, morbos vehementes aut longos, Venerem nimiam; vel ob neruorum morbos, vt intemperiem, præsertim frigidam, quacunque de causa contractam, aut stuporem à narcoticis contractum, aut angustiam, sed minorem, quàm in Paralysi.

Conuulsionis.

Conuulsionis causa est facultatis expultricis partium fibrosarum & neruosarum in musculis à re molesta irritatio, quæ animalem sibi coniunctam in consensum trahit, atque ad hunc motum quo fibris contractis musculus versus suam originem contrahitur, incitat.

Ἐμπροσθότονος. Ὀπισθότονος. Τέτανος. Spasmi Cynici. Stridoris dentium.

Ἐμπροσθότονος fit musculis, qui corpus versus anteriora flectunt, sic affectis: ὀπισθότονος, ob musculos, qui corpus in posteriora flectunt, affectos: τέτανος ab æquali eorum musculorum contractione. Spasmus Cynicus oritur à musculorum oris conuulsione, τρισμὸς à musculorum mandibularum contractione.

Conuulsiuorum motuum.

Conuulsiuorum motuum equidem etiam causa est humor vel vapor neruoso generi inimicus, expultricem facultatem in eo irritans, ac ad expulsionem stimulans, verùm non fixus, sed per neruosum genus variè motus, vnde membrum variis motibus agitatur: ac plerumque accidit hoc cerebro affecto, & ex eo materiâ in neruosum genus transmissâ.

Spasmi & paralysis coniunctorum.

Cum spasmus & paralysis coniunguntur, humor, mixtæ naturæ est, qui partim neruos resoluendi, partim etiam vellicandi vim habet.

Aphoniæ.

Aphonia & vocis ablatio accidit vel spirituum & neruorum, qui eos deferunt, vel partium, quæ ad vocem edendam necessariæ sunt, vitio. Spiritus deficiunt in apoplexia, epilepsia, & aphonia in specie dicta. Neruorum vitio homines muti fiunt, vbi aut tertium par neruorum, vnde etiam lingua neruum accipit, afficitur, quod vitium si sit natiuum, plerumque etiam auditus aboletur, ob neruorum auri & linguæ communium communem læsionem, aut vbi sexti & septimi paris & recurrentes ac vocales nerui vel inciduntur vel diuelluntur, vel refrigerantur vel intercipiuntur, vel quocunque modo læduntur. Ob morbos verò organorum vocis vox læditur, si vel laryngis membrana humore nimio impletur, & mollescit, aut rimula eius quacunque de causa occluditur; vel lingua amputatur aut mutilatur, vel musculi, qui laryngem, linguam, aut thoracem mouent, læduntur, aut resoluuntur, aut contunduntur, vulnerantur, aut alio modo præter naturam afficiuntur; vel denique arteriæ asperæ vitio, si ea incidatur, exulceretur aut occludatur.

Vocis & locutionis imminutæ.

Eædem causæ, si sunt minores, etiam vocis & locutionis imminutæ causæ sunt. Frequentius tamen causa hæret in lingua, si scilicet aut ab ortu ligamentum longius, quod vsque ad extremitatem linguæ extendatur, habet, aut post ortum vulneratur, exulceratur, intumescit, paralysi ex altera parte afficitur.

Balbutiei & Blæsitatis.

Vocis & Locutionis deprauatæ & primò Balbutiei ac blæsitatis causa potissimum est intemperies humida organorum vocis & locutionis, interdum & siccitas linguæ ac musculorum eius mala conformatio, tumor sub ea natus, vt & columellæ vitia, ac dentium anteriorum defectus.

Raucedinis.

Raucedo verò oritur à nimia humiditate superficiei vocis instrumentorum, siue materia illa à capite defluat, siue è pectore eiiciatur; à columellæ laxitate & inflammatione, vt & causis externis & euidentibus, imprimis aëre, vocis intensione diuturna & vehementi, quæ inæqualitatem inducit asperæ arteriæ.

Tussis.

Tussis causæ sunt omnes, quæ spirandi instrumentis molestiam pariunt, siue sint causæ internæ siue externæ. Internæ causæ vel per ἰδιοπάθειαν, vel per συμπάθειαν tussim excitant. Per ἰδιοπάθειαν tussim pariunt intemperies inæqualis, inprimis frigida, quæ thoraci maximè inimica, interdum & calida ac sicca: deinde asperitas tracheæ arteriæ, quæ accidit vel ob intemperiem, vel ob humores mordaces à capite defluentes, vel ob medicamenta, aut potus acres: vel obstructio ab humore seu crasso seu tenui, grandine, calculo; vermibus, tuberculo, grumo sanguinis. Per συμπάθειαν verò tussis excitatur, si aliæ partes, quæ respirationis organa in consensum trahere possunt, afficiantur, diaphragma scilicet, epar, lien, ventriculus; quæ vel ob communem tunicam, quam habent, organa respirationis vellicant, vel vapores ad partes illas mittunt, vel ob tumorem aut obstructionem diaphragma comprimunt. Externæ verò causæ sunt, aër frigidus, siccus, aqua frigida auidius pota, medicamenta frigida pectori applicata, puluis, fumus, vaporésque acres, alimenta acida, acria, & quæcunque præter naturæ ordinem ab œsophago abertantia in asperam arteriam delabuntur, siue viam intercipiant, & intercludant, siue arteriam exasperent, siue illam saltem molestent.

Sternutationis.

Sternutationem excitant, quæcunque nares & anteriorem illam cerebri partem ad excretionem stimulant, siue intus in corpore genita sint, vt humores è cerebro defluentes, aut quæ per tunicarum interiorem communionem nares per sympathiam afficiunt, id quod accidit, cum lumbrici in intestinis hærent; siue extra aduenerint, vt acria quæcunque per nares attracta, odores item & vapores acres, splendor Solis & lux nimia.

Oscitationis.

Oscitatio oritur, cum halitus vaporosi in musculis masticationi dicatis & inferiorem maxillam mouentibus, hærent, quos natura hoc motu discutere conatur. Interdum tamen imaginatio oscitationis causa est.

Pandiculationis.

Pandiculatio oritur ab halituosis vaporibus qui tamen acres non sunt, sed solùm copia molestiam pariunt, in spatiis musculorum totius corporis expultricem ad expulsionem incitantibus, quos vt natura discutiat, tali motu musculorúmque constrictione vtitur.

Horroris ac rigoris.

Horror denique & Rigor, quæ cognata sunt symptomata, & vt vehementia ac magnitudine motus, ita & causæ differentia, excitantur à re molesta in ambitu corporis subitò partes sentientes vellicante, & ad expulsionem stimulante, quam naturali concussione perficere conantur. Causæ autem, quæ vellicationem illam efficiunt, sunt vel externæ & euiden

euidentes, quæcunque aut ipsæ corpori incidentes sentientes partes vellicant, aut faciunt, vt humores acres in ambitu corporis contenti agitentur ac moueantur: vt ignis scintilla iniecta, aqua feruens infusa, medicamentum mordax vlceri impositum, frigus penetrans & similia; vel internæ, vt humores aut vapores acres, seu in partibus illis geniti, seu aliunde attracti vel transmissi.

CAPVT VI.

De causis Symptomatum, in quibus omnes vel plures actiones animales læduntur.

Vertiginis.

VErtiginis causa est motus inordinatus & circularis spirituum animalium in cerebro. Causæ autem, quæ hunc motum circularem in cerebro efficiunt, sunt vel internæ vel externæ. Internæ sunt κίνησις ἄτακτος φυσώδους πνεύματος, inordinatus motus spiritus flatulenti, spiritus animales circulariter mouens, & hanc speciem falsam motus rerum externarum vel etiam proprij corporis exhibens. Spiritus autem hic flatulentus motus sui occasionem sumit vel à se ipso, cùm omnis spiritus natura mobilis & fluxa sit, præsertim si sit calidior & feruidior, vel aliunde mouetur, vt mox dicetur. Quò etiam facit vasorum & meatuum cerebri angustia. Nam si spiritus tum flatulenti tum animales per loca impedita mouentur, retrocedunt, & circulariter mouentur. Gignuntur verò vel in ipso cerebro vnde vertigo per ἰδιοπάθειαν, vel aliunde sursum mittuntur, aut à toto corpore, vt in febribus nonnullis, aut à parte aliqua, ventriculo, liene, vtero, vnde vertigo per συμπάθειαν seu consensum. Causæ verò externæ & procatarcticæ sunt, quæcunque humores subitò fundere, & in vapores dissoluere, vel flatibus & spiritibus motum inordinatum & circularem conciliare possunt. Tales sunt austrina aëris constitutio, immoderata & intempestiua post cibum exercitia, inedia, balneum, ira, corporis circumgyratio, corporum circulariter aut aliàs cum impetu velociter motorum aspectus, ex altiori loco prospectus, capitis percussio, casus, & similia.

Incubi.

Incubi causa est vapor crassus, è corpore inferiore in cerebrum ascendens, eiusque partem posteriorem prope spinalem medullam obstruens, spirituumque ad musculos thoracis transitum impediens, vnde respirationis læsio excitatur; quam cum homo percipit in somno, varias causas somnians comminiscitur, vnde proueniat, & ab hoc vel illo se premi ac suffocari per somnum imaginatur. Vapor autem hic eleuatur à pituita crassa, aut humore melancholico in hypochondriis consistente, & à crapula, vel supino decubitu turgescente. In pueris etiam à vermibus eiusmodi vapor attollitur.

Lethargi.

Lethargus quidem vulgo ab humore pituitoso in cerebro putrescente, atque ita à materia per se quidem frigida, calida tamen per accidens, prouenire statuitur. Verùm possibile non est, vt ex pituita sola in cerebro putrescente & febris & sopor excitetur. Etenim nec humor hic per se ad putredinem, præcipuè in capite, concipiendam aptus est, neque si eam concipiat, tantam concipere posset quæ in totum corpus calorem diffundat, febrémque accendat, & cor calefaciat, præcipuè si extra substantiam cerebri, aut vasa eius, in sinuosis eius anfractibus putrescat. Istud vero magis consentaneum est, soporem hunc vel non esse primarium cerebri affectum, sed à vapore narcotico ac pituitoso, spiritus animales torpidos reddente, fieri, & esse symptoma febrium, quæ comitatæ appellantur, continuæ nimirum quotidianæ, tertianæ nothæ & semitercianæ; vel si sit primarius cerebri affectus, non prouenire à sola pituitæ putredine, sed potius ab inflammatione cerebri pituitosa, seu inflammatione à sanguine pituitam admixtam habente orta. In vtroque enim hoc lethargi modo adest sopor grauis, & memoriæ læsio, ob vapores narcoticos & pituitosos, delirium verò ob vapores ex humore putrido eleuatos spiritus animales turbantes.

Cari.

Cari causa est vel angustia cerebri à compressione aut obstructione circa basim eius ab humore frigido; vel cerebri ab humore frigido & pituitoso humectatio, refrigeratio & repletio, spirituúmque ab eodem alteratio; vel vis narcotica spiritus animales torpidos & ad actiones sensuum ac motuum ineptos reddens; qua prædita sunt non tantùm medicamenta narcotica, verùm etiam nonnulla venena, humores in quibusdam febribus, fumi item & vapores carbonum, musti, cereuisiæ recentis, &c.

Catoches.

Catoche ortum habet à vapore quidem frigido & sicco, peculiari vi spiritus animales figendi prædito; in cerebrum irruente, spiritúsque quodammodo sistente, immobiles reddente, & quasi congelante; qui ferè ab humore melancholico attollitur; qualis etiam vis in fulmine vaporibúsque è terra in terræ motibus è specubus erumpentibus quandoque deprehenditur. Figuntur autem & sistuntur potius spiritus imaginationi & ratiocinationi inseruientes, quàm ij, qui in membra corporis iam influxerunt; quod ex eo patet, quod licet cataleptici ipsi nullum membrum moueant, si tamen ab alio ea moueantur, mouendi potentia sese exercit, impulsúque incedunt, & præterea diductis palpebris oculos apertos seruant.

Apoplexia.

Apoplexiæ causa proxima est influxus spirituum animalium in sensus & motus organa denegatus. Influxus autem spirituum animalium denegatur, vel ob meatuum, per quos spiritus animales in sensuum & motus organa influunt, seu principi neruorum angustiam, vel ob ipsorum spirituum animalium torporem; vel eorundem effusionem & perturbationem. Angustia meatuum spiritus animalis fit, cùm principium neruorum in basi cerebri ita occluditur, vt spiritibus animalibus in organa sensuum externorum omnium & motus transitus, & via intercipiatur; restantibus saltem paucis ex cerebello influentibus, qui thoracis motui pro respiratione, quæ maximè vrget, vix sufficiunt. Angustiam autem hanc principij neruorum parit 1. humor pituitosus ad hæc loca effusus, siue obstruendo siue comprimendo id præstet, quem antiqui pro præcipua, imò nonnulli vnica apoplexiæ causa posuerunt. 2. Sanguis è suis vasis ob ictum aut quamcunque aliam causam ad basim cerebri effusus, ac principium neruorum comprimens. 3. φλεγμώδης διάθεσις, vbi cerebri vasa sanguinis copiâ ita replentur & distenduntur, vt substantia cerebri compressa, & poris ac meatibus angustioribus redditis, spiritibus animalibus liber in neruos influxus denegetur. 4. Ictus vel casus vehementior cerebrum ipsúmque adeo neruorum principium comprimens. Spiritus animales torpidos reddunt, &, vt à sua natura quasi degenerent, & omnino ad actiones animales inepti fiant; faciunt vapores vi narcotica præditi. Tandem etiam spirituum animalium effusio per profunda vulnera, eorúmque perturbatio ex ictu, casúque insigni & cerebri commotione sensum omnem & motum homini auferre potest. Verùm apoplexia illa, quæ ex pituita & vapore narcotico oritur præcipua est, & intelligitur, cùm absolutè ferè apoplexiæ fit mentio, vtpote quæ per se excitatur, cum reliquæ apoplexiæ ratione causarum differentiæ, vel à causis externis & violentis, vt ictu, lapsu excitentur, vel alios morbos sequantur.

Epilepsia.

Epilepsia excitatur à materia vaporosa & tenui, seu acrimonia sua, seu qualitate venenosa & maligna cerebrum neruosúmque genus vellicante & molestante, spiritúsque animales simul affligente, obfuscante & turbante. Atque materiam hanc suppeditant non solùm humores quicunque peculiari modo corrupti & epilepticam dispositionem adepti, verùm etiam corporis partes eodem modo corruptæ, vermes secundinæ, & similia.

Epilepsia illa imperfecta eandem quidem causam, quam perfecta epilepsia habet, sed mitiorem, & copia etiam pauciorem, quæ quidem alicubi neruosum genus vellicare, totum tamen affligere, spiritúsque animales in cerebro turbare & obfuscare non potest.

CAPVT VII.

De causis Symptomatum, quæ in qualitatibus mutatis accidunt.

Coloris mutati causa.

ATque hæ sunt causæ actionum læsarum, seu primi generis symptomatum, quod in actione læsa consistit. Secundi verò generis seu qualitatum corporis mutatarum causas quod attinet, coloris totius corporis vel partium eius p. n. mutati causæ sunt humores in corpore. Tales etenim sunt totius corporis vel partium colores, quales sunt in iis humores. Ita in Ictero ob bilem flauam in totum corpus effusam totum corpus flauo colore tingitur; in leucophlegmatia ob pituitam pallet.

Dentium coloris mutati causa.

Dentes denigrantur vel alimenti vitio, vel cùm quid limosum è ventriculo, cerebro, aut aliunde affluens, aut etiam ex cibis relictum dentibus adhæret, & putrescens eos corrumpit ac denigrat.

Vnguium.

Vngues colorem mutant, ob materiam vitiosam vngues alentem.

Odorum fœtidorum.

Odor ac halitus fœtidus è toto corpore expirat, vbi corpora calida & humida crudarum humiditatum copiam procreant, quæ cùm à calore nequeant vinci, putredinem concipiunt, & fœtorem ex vniuerso corpore emittunt.

Oris fœtoris.

Ex ore fœtor emittitur, cùm vel in ventriculo cruditates multæ coaceruantur, quæ corrumpuntur, atque putridas & fœtentes exhalationes per palatum emittunt; vel cum ex putredine in pulmonibus vapores fœtidi exhalant; vel cum in dentibus, gingiuis aut palato materia talis hæret, aërémque, qui exspiratur, fœtore suo inficit.

Fœtoris alarum.

Fœtor alarum, quem hircum appellant, prouenit ab excrementitiis humoribus, qui in corde ac partibus internis tanta copia ad hæc loca & emunctoria mittuntur, vt toti facilè discuti non possint, sed corruptionem & fœtorem concipiant.

Inguinum

Inguinum. Inguinum fœtor eadem de causa prouenit, ab excrementorum nimirum copia, quæ ab epate & venis ad emunctoria illa deponitur.

Narium. Narium fœtor accidit ob excrementitios humores ibi collectos & putrescentes, ob polypum, cancrum vel aliud vlcus in naribus.

Aurium. Aures fœtent ob abscessus & vlcera auris interna, vel ob vitiosos humores è cerebro transmissos.

Pedum. Pedes denique fœtorem emittunt, cum humiditates excrementitiæ in iis, qui sunt temperamento calidiore & humidiore, & crapulæ dediti, cumulantur & putrescunt in pedibus, ob motum eorum attractæ, præsertim cum bene vestibus sunt muniti, aut liberè vapores exspirare non possint.

Qualitatum tactiliũ mutatarum. Qualitatum tactilium mutatarum causæ ex iis, quæ de causis morborum dicta sunt, patent; cum modò in morborum, modò in symptomatum classem referantur, quatenus scilicet nunc actiones ab iis læduntur, nunc verò actionibus non officiunt, sed saltem tactui molestiam pariunt.

CAPVT VIII.

De caussis Symptomatum in excretis & retentis.

Excretorum quæ toto genere p.n. sunt, causæ. Excreta & quæ toto genere p.n. sunt & in corpore generari possunt, vt calculi, vermes, quod attinet, cùm eadem ad causas morborum etiam pertineant, dictum est de iis supra, *part.2. c.9.* Res verò artificiosæ, ferramenta, cultelli & similia in corpore humano generari non possunt, sed præstigiis dæmonum vel corpori insinuantur, vel foris locis, per quæ egredi videntur, adaptantur, ibíque quasi egredientia ostenduntur.

Per aliena loca excretio. Si ea, quæ naturaliter excerni solent, per aliena loca excernuntur, id accidit, quia viæ consuetæ vel coaluerunt, vel obstructæ, vel quocunque modo occlusæ sunt. Tum enim natura à copia materiæ, quam per consuetas vias euacuare solita erat, iis occlusis, lacessita nouas quærit, vel magis patentes, vel alias, ad quas stimulus aliquis eam ducit, vel quas suo consilio eligit.

Sanguinis p.n. effusi & partium reiectarum. Tertiò sanguinis p.n. per quemcunque locum effusio accidit venis & arteriis p.n. apertis, iis de causis, quæ supra, *part.2. c.13.* explicatæ sunt. Et in specie sanguineus sudor accidit ob sanguinis tenuitatem, cutis raritatem & laxitatem, & retentricis debilitatem. Particulæ verò corporis reiiciuntur, cum à parte aliqua interna, quæ per viam illam euacuari solet, vel in ipsa via, ab vlcere, putredine, & humore acri aliquid erosum, & à reliquo corpore separatum est.

Excretorum qualitate peccantiũ causæ. Excrementorum alui calidorum. Excretorum qualitate peccantium causas quod attinet, Fæces calidæ deiiciuntur, si bilis & calidi humores admisti sint, si epar & intestina sint calidiora, si cibi calidi in vsum venerint. *Frigidorum.* Frigidæ fiunt, ob exstinctionem caloris natiui, vsum ciborum frigidorum, admistionémque humorum frigidorum.

Liquidorum. Liquida excrementa reiiciuntur, vel ob cruditatem, cum cibus non concoquitur, vel propter venarum mesaraicarum obstructionem, cuius ratione chylus ad epar penetrare non potest, & propterea fæcibus mistus eas liquidas reddit; vel ob cibos aluum laxantes assumptos, vel ob defluxiones à capite ad intestina, vel ob bilis aliorúmque humorum tenuium ad intestina effusionem.

Durorum. Dura verò stercora redduntur à calore nimio, qui omnem ferè illorum humiditatem absumit, siue ille sit internus epatis, siue aliarum partium vicinarum, siue totius corporis vel naturalis vel præternaturalis: deinde ab intestinorum vel etiam totius corporis siccitate; tertiò si vrina copiosiùs fluit, vel sudor manat: quartò ob cibos adstringentes & incrassantes: quintò ob moram longam in intestinis, ob quam humiditas ab intestinis exsugitur: sextò ob deficiens in partibus alimentum, & attractionem membrorum nimiam. *Acrium.* Fæces acres fiunt ob admistionem humorum acrium, & ciborum acrium vsum. *Fœtidorum.* Fœtidæ, ob ciborum fœtidorum vsum, & malam coctionem, inprimis ob ciborum variorum permistionem, vt & ob corporis humiditate & caliditatem, quæ ad putrefactionem disponit. Cum sono deiiciuntur ob flatuum multorum cum impetu erumpentium permistionem. *Albicãtium.* Albicant, quando bilis flaua iis non permiscetur, vt in ictero, ob ciborum albicantium non satis coctorum vsum, & pituitam copiosiorem permistam. *Flauorum.* Flauæ redduntur, ob bilem flauam copiosiùs permistam. Virent ob bilem æruginosam. *Nigrorum.* Nigricant, ab humore nigro, ex vsu cassiæ & similium. *Rubrorum.* Rubent ob sanguinis vel bilis flauæ adustæ admistionem. *Spumosorum.* Fiunt spumosæ propter pituitam viscidam, & materiæ flatuosæ à capite defluxum, vt & flatuum admistionem.

Vrinæ qualitatum mutatarum causæ *libro sequente* explicabuntur.

Sudoris p.n. causæ. Sudores calidi sunt ob calidos humores, vel dum humores incalescunt, & præcipuè dum materia victa, attenuata & cocta est. Frigidi autem fiunt aut ob materiæ crudæ copiam, quæ non ita facilè vinci potest & calefieri; vel ob resolutionem spirituum & extinctionem caloris natiui, vel ob materiæ malignitatem. Fœtent sudores, ob humorum fœtidorum & prauorum copiam. Flaui fiunt in Ictericis, & ob flauæ bilis, virides ob bilis porraceæ admistionem. Rubei & sanguinei ob sanguinis aquositatem, tenuitatem, cutísque laxitatem, & retentricis debilitatem. Dantur tamen etiam vina, quæ bibita in quibusdam sudoris colorati causa sunt. Salsi plerique, quod ex seroso, salsóque excremento constent; amari, ob bilis admistionem; acidi, ob acidos humores.

Menstrui vitiosi. Menstruus sanguis qualitate peccat, dum albus, flauus, ater est, aut alium colorem vitiosum habet; deinde dum fœtidus est, vel nimis aquosus. Quod fit, dum similes humores in corpore aut circa vterum cumulantur, & per eum cum menstruo sanguine effluunt.

Sputi mutati. Sputum crassius fit, si diutius in ore contineatur, eiúsque tenuiores partes absumantur, aut si materia crassa à capite destillet, vel ei admisceatur, aut si à calore incrassetur, quod in febribus accidit: spumosum verò fit, ob spiritus & aëris multi permistionem. Sapores salsos, amaros, acidos mutuatur sputum ab humoribus, præcipuè in ventriculo hærentibus. Colores ab humoribus in visceribus, & hinc exeuntibus vaporibus accipit: albúmque fit à pituita; rubrum, à sanguine; flauum, à bile; nigrum, à melancholia aut crasso sanguine resiccato; viride, à bile æruginosa. Fœtorem ab interna putredine, præcipuè ab vlcere in pulmonibus acquirit.

Excretorum quantitate peccantium causæ. Tandem peccant excreta quantitate. Alui excrementa maiori, quàm par est, quantitate eiiciuntur, 1. ob cibos humidiores, præsertim si post eorum vsum copiosus potus assumatur. 2. ob cibos parum succi alimentarij, multum verò excrementitij continentes. 3. ob chyli malam distributionem. 4. excrementorum ab aliis partibus ad intestina confluxum. Pauciora verò, quàm par est, deiiciuntur ob causas contrarias; si scilicet cibi sint duriores, & inprimis si parum potus post eos ingeratur, si cibus sit boni succi & alimenti, & parua quantitate assumatur, chylus à venis mesaraicis auidè arripiatur, & bilis, quæ in excernendis fæcibus quasi stimulus est, non multa ad intestina fluat.

Vrinæ quantitas etiam potus quantitati respondere debet: sed & ipsa interdum maiori vel minori quantitate excernitur, de cuius rei causis *libro seq.* dicetur.

Sudoris copiosi causæ. Sudoris copiosi causæ sunt corporis raritas, robur facultatis expultricis, excrementorum abundantia vel tenuitas. Itaque in morborum crisi sudores copiosi accidunt, dum tota materia excrementitia simul & confertim excernitur. Sudoris paucitas fit ob causas contrarias; nimirum ob excrementorum paucitatem vel crassitiem, meatuum angustiam; virtutis debilitatem, caloris materiam absumentis vehementiam.

Mensium. Denique cur menses nunc copiosiùs, nunc parciùs, quàm par est, fluant, suprà, *par.3. sect.2. cap.2.* vbi de mensium suppressione, diminutione, & profluuio actum, diximus.

LIBRI TERTII

PARS I.

De Signis in genere.

SECTIO I.

De Signorum differentiis & fontibus.

CAPVT PRIMVM.

De Semioticæ methodi necessitate & vtilitate.

Methodi semioticæ necessitas. POSTQVAM hactenus quid sit sanitas, & in quibus consistat, tum quæ sit rerum præter naturam differentia, explicauimus: rectâ iam ad methodum medendi, tuendæque sanitatis accedendum, docendúmque videtur, quâ ratione sanitas conseruari & morbi tolli possint. Verumenimverò cùm artes versentur circa singularia Medicúsque non curet hominem in genere, sed Petrum, Paulum, &c. methodus ac via prius explicanda est, quâ præsens cuiusque hominis cùm sani tùm ægri constitutio agnosci, latentes in indiuiduis morbi per signa inuestigari, & quid de euentu & exitu morborum sperandum sit, cognosci queat, methodúsque semiotica præmittenda est. *Vtilitas.* Præterea ea huius methodi vtilitas est, quod, dum ægri ea, quæ sibi eueniunt, iam Medico cognita vident, ei magis fidunt & obediunt; medicus verò, dum præuidet ea, quæ ægris sunt euentu

euentura, tempestiuè iis potest occurrere, & vulgi etiam calumnias euitare, dum ea, quæ futura sunt, prædicit, nec optima medicamenta desperatis ea exhibendo infamat.

Signum quid.

Signorum autem appellatione intelliguntur omnia ea, quæ rem aliquam significant, seu omnia euidentia, quæ rem occultam patefaciunt, seu, vt Autor definitionum medicarum loquitur, signum est τὸ τοῦ ἀδήλου δηλωτικόν: seu omne id, quod aliquod eorum, quæ in methodo medendi indicant, monstrare & notum reddere potest.

CAPVT II.

De Signorum differentiis.

Signorum differentiæ salubria, insalubria, neutra.

Signorum autem huiusmodi quædam sunt differentiæ. Primò pro varietate corporum signa alia dicuntur salubria, quæ salubritatem aut sanitatem; alia insalubria, quæ insalubritatem; alia neutra, quæ neutram dispositionem ostendunt.

Διαγνωστικά.

Secundò signa quædam dicuntur διαγνωστικά, seu δηλωτικά, demonstrantia seu demonstratiua; quæ præsentem corporis constitutionem, seu secundum naturam seu præter naturam ea sit demonstrant: quædam προγνωστικά, quæ futura prænunciant; quædam ἀναμνηστικά, quæ eum, qui iam præteriit, corporis statum in memoriam reuocant.

Προγνωστικά. Ἀναμνηστικά.

Propria. Communia.

Tertiò signa alia sunt propria, alia communia. Propria sunt, quæ vni affectui conueniunt: Communia, quæ in pluribus & diuersis reperiuntur.

Propriorum tria genera Galenus, 1. *de differ. febr. cap.* 3. constituit, atque alia inseparabilia & propria simul nominat. Inseparabilia illa appellat, quæ ab affectu, quem significant, separari non possunt, & omni, sed non soli competunt: Propria, quæ soli, sed non omni conueniunt: Propria & inseparabilia sunt, quæ soli & omni conueniunt.

Ex hac diuisione aliæ oriuntur signorum differentiæ. Nominantur enim apud Græcos παθογνωμονικά, συνεδρεύοντα, ἐπιγιγνόμενα, ἐπιφαινόμενα, apud Latinos inseparabilia, assidentia, comitantia, superuenientia, mox seu post apparentia.

Παθογνωμονικά.

Παθογνωμονικά sunt, quæ morbi etiam consequuntur, & cum eo necessariò cohærent, ideóque mox in principio morbi adsunt, & ab eo separari non possunt, ac omni tali & semper conueniunt, & vbi sunt, affectum illum adesse necessariò significant. Raro tamen datur vnum morbi alicuius signum pathognomonicum, sed plerumque signa pathognomonica constituuntur ex pluribus iunctis, quæ si seorsim sumantur, pathognomonica non sunt.

Συνεδρεύοντα.

Συνεδρεύοντα, h.e. assidentia sunt, quæ à morbo inseparabilia non sunt, neque eius essentiæ necessariò cohærent, neque semper adsunt, sed præter pathognomonica, interdum mox à principio apparent, interdum postea succedunt, quandoque etiam nullo morbi tempore adsunt, ideoque ipsum morbum eiusque speciem non indicant, sed eius conditionem aliquam significant.

Ἐπιφαινόμενα. & ἐπιγιγνόμενα.

Ἐπιφαινόμενα & ἐπιγιγνόμενα sunt, quæ neque morbi speciem, neque eius conditionem significant, sed eius mutationem solùm indicant. Suntque triplicia. Alia enim signa sunt coctionis & cruditatis, alia quæ salutem & mortem significant: alia critica seu decretoria, quæ morbi terminationem prænunciant.

CAPVT III.

De Signorum Fontibus.

Signorum fontes.

1. Essentialiter inhærentia.

Signorum autem fontes etsi plures sint; ad tres tamen redigi posse videntur. Primò enim sumuntur ab ipsa rei natura & essentia, seu, vt Galenus loquitur, ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον, id est, ab essentialiter inhærentibus, siue res illa sit morbus, siue causa siue symptoma, vbi scilicet res suâ naturâ ita manifesta est sensibus, vt aliis signis opus non sit.

2. Ab effectibus.

Secundò petuntur signa ab effectibus, id est, omnibus, quæ sanitatem, morbum, & causas morborum insequuntur, accidentibus & symptomatibus, siue sint actiones, siue excreta & retenta, siue qualitates corporis.

3. A causis.

Tertiò à causis, siue sint externæ, siue internæ, siue per se, siue accidens, siue quæcunque aliæ. Quò pertinet habilitas & dispositio corporis, & hinc facilis vel difficilis in hunc vel illum morbum lapsus. Ille enim monstrat similem temperiem, hic contrariam. Iuuantia item & nocentia. Siquidem quæ morbum augent, argumento sunt, morbum habere conuenientiam cum re, quæ morbum auget: quod verò iuuat & prodest, contrariam morbo naturam ei inesse indicio est.

Similia & dissimilia.

His signorum fontibus addunt nonnulli similia & dissimilia, per ea intelligentes vel corpus, quod alteri corpori, aut sibi ipsi confertur; vel partem quæ cum altera parte aut cum seipsa comparatur. Aliis tamen videtur, quod similitudo & dissimilitudo non peculiaris signorum fons sit, sed ratio potius alia signa aptè inter se conferendi. Vt autem comparatio fiat recta, ægrorum ἔθη, καὶ εἴδη, καὶ φύσεις nota esse debent. Pertinent huc communiter vagantia mala; cùm, si communi morbo plurimi ægrotant, & eum, qui ægrotare incipit, eodem laborare malo, suspicandum sit.

SECTIO II.

De cognoscenda corporis humani & præcipuarum eius partium temperie.

CAPVT PRIMVM.

De Signis corporis saluberrimi.

POSTQVAM hæc in genere de signis tradidimus, iam ad species accedendum. Et quia duplicia sunt corpora, sana, & ægra, corporísque sani, quod neutra sub se complectitur, est quædam differentia & latitudo, primò quaqua ratione sani corporis eiúsque partium constitutiones variæ cognoscendæ sint, dicendum, vt inde recessus à naturali statu in morbis intelligi possit. Et quidem sanum ab ægro discernere non est difficile, omnésque ij pro sanis rectè habentur, qui actiones omnes, quæ homini conueniunt, obire possunt. Quomodo tamen morbum simulantes deprehendendi sint, Galenus peculiari libello docet. Cùm verò magna sit sanitatis latitudo, primò optimæ corporis constitutionis, quæ reliquorum velut norma sit, & ad quam, tanquam Polycleti statuam, omnium ætatum, sexus, regionum, conditionum, naturarum homines comparandi sunt, signa proponenda sunt. Talis autem constitutionis, vt & aliarum ab hac discedentium, signa Galenus, *art. med. cap.* 5. è duobus fontibus petit: primò ab essentialiter inhærentibus, & iis, quæ secundùm essentiæ rationem ipsis insunt, deinde ex iis, quæ necessariò hæc sequuntur, operationibus & accidentibus.

Signa corporis saluberrimi.

Primò ergo corpus saluberrimum optimam partium similarium omnium actionibúsque conuenientissimam temperiem & constitutionem, obtineat, necesse est. Secundò partium organicarum conuenientem numerum, magnitudinem, figuram, situm, cum aliis connexionem ac omnino omnia, quæ ad partis, quatenus organica est, constitutionem requiruntur, habere debet. Tertiò omnes partes inuicem vnitæ & coniunctæ sint oportet. Ratione verò actionum homo optimè sanus actiones omnes homini conuenientes naturales, vitales, animales probè obit, vt nullus in iis defectus sit, & in omnibus mediocritatem seruat; morbis etiam minimè est obnoxius; & omnibus causis morborum resistit, violentis exceptis. Excrementa suam naturalem substantiam, qualitatem, quantitatem, tempus & locum conuenientem, per quem excernuntur, obseruant. Qualitates, quæ corporis optimam consequuntur constitutionem, quod attinet, color faciei, imò totius corporis roseus est. In caliditate & frigiditate, mollitie ac duritie, læuitate & asperitate corpus optimè constitutum mediocritatem obseruat. Corpus nec glabrum, nec hispidum est, sed pili & ipsi mediocres sunt, & in ætate iuuenili ad flauedinem, in virili ad nigredinem tendunt, corporis habitus est εὔσαρκος, inter nimis corpulentum ac gracilem medius, vt & statura. Ex quibus omnibus totius corporis pulchritudo emergit. Ita tamen omnia euidentius apparent in ætate media & florente.

CAPVT II.

De Signis corporum ab optima constitutione deflectentium.

COrpora autem, quæ ab hac optima constitutione deflectunt, vel sunt ægra, quæ actionum læsione à sanis discernuntur, terminúsque, qui sana & ægra distinguit corpora, sensibilis actionum læsio est; vel sana adhuc, quæ actiones sensibiliter læsas non habent; quorum magna latitudo est, & quædam in similarium temperatura, quædam in partium organicarum compositione; quædam in vtrisque ab optima constitutione deflectunt.

Corporis calidi signa.

Et primò quidem quæ corpora sunt calidiora, in siccitate verò & humiditate moderata, talia tactui sese ostendunt, pilis abundant in toto corpore, & his flauis & crassioribus; sunt graciliora quantum ad pinguedinem, ad motum sunt alacria & robusta, ad iram prona, faciei color est rubicundior, quàm corporis temperati; à causis calidis facilè læduntur.

Calidi & sicci.

Si calori siccitas coniungatur, quos biliosos appellant, corpus erit calidum, durum, gracile, & macilentum, pilosum, pilíque sunt nigri, crispi; pulsus arteriarum est magnus, venæ-

que

que magnæ. Iracundi sunt tali præditi temperie, pertinaces, rixarum amantes, pauca appetunt, ad masculorum generationem apti sunt.

Calidi & humidi.

Si calori humiditas coniungatur, quod temperamentum sanguineum appellant, erit corpus calidum, & molle, multo abundans sanguine, latis præditum venis, carnosum: ac tale qui obtinent, in iuuentute frequenter hœmorrhagiam narium patiuntur; & si humiditas nonnihil excedat, ad morbos à putredine ortos proni sunt.

Frigidi.

Si corpus sit frigidius, tactu tale deprehenditur, est album, pingue, segne, molle, glabrumque: frigidis facile læditur, thoracem habet angustum & glabrum, venásque angustas & vix apparentes: pili sunt tenues, & exigui plerumque incrementi. Timidi sunt tali præditi temperamento.

Frigidi & humidi.

Si frigiditati humiditas coniungatur non multa, nec ipsa frigiditas sit magna, corpus erit colore album, pingue, crassum, molle, pili rufsi ad pallorem vergentes. Si verò frigiditas cum humiditate sit intensior, corpus erit crassum, colore liuidum, valde glabrum, capillus planus, venæ delitescentes. Tali temperamento præditi hebeti sunt ac tardo ingenio, & ferè ad omnia ignaui, minúsque expediti, simplices, & ad iram minimè proni.

Frigidi & sicci.

Si frigiditas siccitati copuletur, corpus tale tactu deprehendetur, erit macilentum, glabrum, pallidum. Tali præditi temperamento incessu sunt tardi, vultu demisso, oculis constantibus.

Melancholici.

Et in specie melancholicos quod attinet, qui non solum vulgò, sed & ab Aristotele, *sect. 30. probl. 1.* ingeniosi habentur, *In quibus*, vt idem Aristoteles scribit, *multa & frigida bilis est atra, hi stolidi sunt & ignaui: in quibus permulta, & calida, ij perciti & ingeniosi, amasij, propensi ad omnem excandescentiam & cupiditatem, nonnulli & loquaciores; quibus verò calor ille remissior, temperatior, & ad mediocritatem quasi redactus est, ij sunt longè prudentiores, & quamquam aliqua in parte minus excedunt, aliis tamen in rebus cæteris sunt præstantiores; alij in literarum studiis, alij in artibus, alij in Republica.* Nimirum ij melancholici sunt ingeniosi, qui natura bono & copioso sanguine abundant, cui pars tamen quædam crassior & siccior permista est, quæ robur quasi sanguini addit, & cùm attenuatur ac veluti funditur, πνευματώδης est.

Saturnini.

Et cùm secundum Astrologos corporum differentiæ & secundum Planetarum numerum constituuntur: Saturnini sunt pallidi, cutem habent siccam, nigros pilos, ipsíque rebus nigris delectantur, oculos habent paruos, pulsum paruum, incessum tardum & lentum, sunt timidi, mœsti, solitudinem amant, sunt cunctatores, auari, tardarum molitionum, taciturni, laboriosi, somnia habent terribilia, obscura.

Iouiales.

Iouiales sunt formosi: facie rosea, adspectu iucundo & venerabili. Oculos habent nigros, staturam corporis iustam omniúmque membrorum aptam compositionem, habitum corporis εὔσαρκον, sanguinem & spiritus copiosos ac puros. Hinc sunt mites, læti, ingeniosi, benefici, moderati, amicorum amantes, iusti, moréSque omnes ad venustatem compositos habent, incessúsque eorum est moderatus.

Martiales.

Martiales abundant bile, corpus habent macilentum potius quàm pingue, faciem rubram & subfuscam, oculos flagrantes & minaces, pectus latum, erectam ceruicem. Sunt ad iram propensi, contentiosi, audaces, & sæpe præcipites, periculorum contemptores, seditiosi.

Solares.

Solares sunt corpore subflauo aut croceo ad rubedinem tendente, capillos habent flauos, aureos, & crispos, oculos nigros protuberantes, faciem plenam, incessus est mediocris, sanguinem & spiritus habent calidiores. Hinc sunt humani, sapientes, aperti, honesti, fortes, magnifici, & ad alta adspirantes, & quandoque superbi.

Venerei.

Venerei sunt pulchri, ad fœmineam tamen pulchritudinem & mollitiem accedentes, delicati; color iis est rubeus, vel ex candido in rubrum deflectens, oculi sunt flagrantes, scintillantes, & quasi lasciuientes, supercilia & labra subtilia, sunt mansueti, læti, conuersatione iucunda, iocis, choreis, cantu, musica delectantur, lasciui sunt, corporísque inprimis munditiem & ornatum amant.

Mercuriales.

Mercuriales sunt graciles, corpore potius paruo, quàm magno, facie subpallida, paruos habent oculos, eósque intra orbes reconditos, subtilia labra & nasum; faciem etiam in ætate virili iuuenilem, raram barbam, vocem expeditam, spiritus lucidos. Vnde sunt sagaces, subtiles, rerum secretarum & subtilium studiosi, memoria valentes, facundi, sed inconstantes, & nonnunquam etiam astuti, fallaces, versuti, mendaces.

Lunares.

Lunares tandem sunt corpore magno, pingues, crassi, albi; instabiles, & qui modò, ac modò illa re delectantur.

CAPVT III.

De Signis Temperaturæ cerebri.

Temperaturas verò partium quod attinet, & primò quidem cerebri, etsi ad actiones animales cerebro proprias maximè necessaria est iusta cerebri temperies: tamen ad easdem perficiendas non parum valet recta capitis, & hinc dependentis cerebri compositio & conformatio. Quapropter etiam Galenum, *in arte Medica*, secuti, quædam cerebri constitutionis signa è figura & magnitudine capitis petita primò proponemus.

Paruum caput.

Paruum caput, si corpus sit magnum, malum indicium est. Nam cerebrum etiam in tali capite paruum erit, quod paucos spiritus animales generabit, aut si spiritus animales sat copiosi generentur, in angusto tamen cerebro satis bene moueri non poterunt, sed vel coarctati hærebunt, vel concitati impetuosiùs mouebuntur. Vnde actiones animales sunt imbecilliores, talique corpore præditi instabiles sunt, ac multa inconsideratè agunt. Cerebrum etiam in paruo capite plerumque intemperatum & siccum est, & caloris in formando debilitatem aut materiæ ineptitudinem arguit. Atque inprimis caput paruum vitiosum est, si simul prauam habet figuram.

Caput magnum.

Magnum caput, si concinnam figuram habeat, & annatas partes, vtpote ceruicem, spinam dorsi, & totum neruosum genus omnia respondentia, bene constitutum cerebrum significat, atque indicio est, virtutem formatricem validam fuisse, quæ materiam etiam copiosam rectè informare & elaborare potuerit. Si autem ista defuerint, materiæ tantùm copiam significat: virtutem verò imbecillem, quæ materiæ tantæ impar fuerit, & propterea bonæ constitutionis capitis indicium non est. Et tales plerumque sunt stolidi & indociles.

Figura capitis optima.

Figura capitis naturalis ac optima sphæræ assimilatur, ad latera vtrinque leniter compressæ, ita vt compressio illa ab auribus versus anteriora porrigatur. Et qui eam habent, pollent ingenio, iudicio & memoria, & robore corporis præstant.

Figura capitis vitiosa. φοξά.

Quæ verò ab ista optima figura deflectunt, in genere φοξὰ nominantur, in quibus scilicet vel anterior vel posterior, vel vtraque eminentia deest, vt vel retrò solum, vel ante, vel sursum fastigiata talia capita appareant. Si verò altera eminentia deficiente, reliqua est admodum fastigata, Galeno φοξότης ὀξεῖα nominatur. Et ij, qui hanc capitis figuram obtinent, imprudentissimi sunt, petulantissimi, fraudulenti, & aliis vitiis turpissimi. Si posteriore capitis parte eminentia sit, & reliqua ossa respondeant, bonum signum est. Multum enim bonæ materiæ adfuit. Si tamen etiam figuram concinnam habeat. Si autem in gracili, prælongo, & inualido collo occiput tantùm emineat magnitudine, aut deforme sit, malum signum est, & materiæ tantùm inutilis copiam, facultatis verò formatricis debilitatem significat. Syncipут, non planè deficiente posteriore eminentia, si eminentius sit, figura bona sensúsque omnes sese bene habeant, malum signum non est, eadem de causa. Contra verò si cum figura deformi sit coniuncta magnitudo; sensúsque sint debiles, facultatem formatricem imbecillem significat. Quibus depressum est syncipur, ij sensus omnes imbecilles & stupidos habent: memoria tamen & robore corporis non raro valent. Contrà quibus posterior eminentia deest, sensus omnes habent integros, sed memoria & robore corporis destituuntur. Qui vtraque eminentia destituuntur & caput sursum valde extuberans habent; qui ὀξυκέφαλοι dicuntur, ij ad omnes actiones animales sunt inepti & debiles propter cerebri angustiam. Si prope aures ad latera caput extuberet, materiæ ineptæ & facultatis formatricis imbecillis signum est.

Cerebri temperati signa.

Cæterum temperiem cerebri quod attinet, actionibus animalibus, & quæ eas consequuntur, sese maximè prodit. Cerebrum nimirum temperatum actiones animales omnes bene edit; nisi tamen in sensuum externorum organis sit vitium; externis causis & iniuriis facilè resistit; excrementa in omnibus moderata sunt, & per loca conuenientia, imprimis palatum, excernuntur; somnus est moderatus. Pili in infantia sunt ὑπόπυρροι, pueris subflaui, adultis flaui, figura media inter crispos & rectos, nec citò per caluitiem decidentes.

Calidi.

Calidum cerebrum qui habent, mutabiles sunt in opinionibus, celeres in motu, & acuti sensibus, somno vtuntur breui & non admodum profundo. Excrementa capitis habent pauca & concocta, modo in diæta nullus error committatur: à calidis facilè læduntur. Facies ipsis est rubicundior, venæque in oculis manifestæ: Capilli in iis citius nascuntur ac citius decidunt: iidem sunt robusti ac densi, crispíque, & ad nigredinem vtplurimum tendunt.

Frigidi.

Qui frigidum habent cerebrum, in iis sunt sensus tardiores & imbecilliores, & imaginatio, memoria & ingenium obtusum, corporísque motus minùs alacris & expeditus est: mediocriter somnolenti sunt, excrementis cerebri abundant, etiam non repleto cerebro; ab extra occurrentibus frigidis, inprimis à Borea, facilè læduntur. Quæ circa caput sunt, nec tangentibus calidiora, nec intuentibus rubra apparent, & venæ, quæ sunt in oculis, nô ita sunt conspicuæ: Capilli recti sunt & media ætate rufsi, tardius gignuntur, stabiles tamen sunt; primò sunt tenues, procedente verò ætate fiunt robustiores.

Sicci.

Quibus siccum est cerebrum, sensus acres, perspicaces & subtiles habent, vigilantiores sunt, excrementa valde pauca habent, capillos robustissimos, frequenter crispos, iique citò nascuntur, citò tamen etiã decidunt; à siccantibus offenduntur.

Humidi. Qui humidius habent cerebrum, iis ſenſus ſunt obtuſiores & turbulenti, ſomno multo & profundo vtuntur, excrementa habent copioſa, capillos ſimplices, molles, albicantes & durabiles, & non caluescunt, vel difficulter; ſiccis iuuantur, humidis offenduntur.

Calidi & ſicci. Qui calidum & ſiccum habent cerebrum, ſunt ingenioſi, in tentandis & agendis rebus induſtrij, ſentiendi vis in iis eſt exquiſitiſſima, & ad motum prompti ſunt; mobiliores tamen ferè, quàm oportet; ſunt etiam vigilantiſſimi, ſomnumque habent breuiſſimum, excrementa cerebri pauciſſima. Tangentibus caput apparet calidum; facies vſque ad ætatem conſiſtentem rubicunda eſt; hinc deficiente calore pallida. Aëre, vt & aliis calidis ac ſiccis, offenduntur.

Calidi & humidi. Qui calidum & humidum habent cerebrum, ſi vtraque qualitas parum excedat, iis excrementa capitis plura ſunt. Color capitis eſt candidus, rubore perfuſus, venæ in oculis ſunt magnæ, capilli recti, ſubflaui, nec facilè decidunt. Facilè læduntur à calefacientibus, & capite grauantur, & multa cumulantur excrementa, præcipuè ſi etiam humectentur. Si autem vtraque qualitas excedat, ſenſus non admodum acres ſunt; diu vigilare non poſſunt, ſomnus tamen non eſt placidus & continuus, ſomnia habent varia & non clara. Iiſdem caput multis obnoxium eſt morbis; cùm plura excrementa colligat, quàm diſcuti poſſint. Læduntur à calefacientibus & humectantibus, inprimis ab Auſtro. Si verò vna qualitas alteram ſuperet, vnius notæ euidentiores erunt, alterius obſcuriores: quod & de reliquis intemperaturis accipiendum.

Frigidi ac ſicci. Qui cerebrum habent frigidum ac ſiccum, præcoci ſunt ingenio, progreſſu verò ætatis ſenſuum & ingenij acrimonia remittit, & ante tempus ſeneſcunt ac moriuntur; inprimis ſi cum cerebro cordis & epatis intemperies conſentiat. Iidem ſanitate fruuntur inſtabili, & ab externis cauſis & frigido aëre ac victus erratis facilè læduntur. Caput tangentibus frigidum eſt, nec facies bono prædita colore, niſi ex cordis & epatis calida temperie facies coloratior euadat; venæ in oculis non apparent, capilli tardè iis creſcunt, exileſque ſunt & ruffi; & ſi frigiditatem ſiccitas excedat, caluescunt.

Frigidi & humidi. Tandem qui cerebrum habent frigidum & humidum, ingenio ſunt tardo & hebeti, ſenſúſque minùs acres habent, multa cumulant excrementa, grauiter & multum dormiunt. Frigiditate & humiditate aëris facilè læduntur, & catarrhis ſunt obnoxij. Capillos habent longos ac molles, & à pueritia albeſcentes; non caluescunt.

CAPVT IV.

De Signis Temperaturæ cordis.

Cordis temperati ſigna. Si cor temperatum ſit, in motu eiuſdem, arteriarum pulſu, & reſpiratione mediocritas obſeruatur; & qui tale cor habent, optimis moribus ſunt præditi, non effœminati, nec furibundi quaſi, aut iracundi; ſed humani; non auari aut prodigi, ſed liberales; non ſimulatores, nec ſuperbi, ſed candidi abſque faſtu, benigni, temperantes, non præcipites, nec cunctatores, ſed in conſiliis maturi; non inuidi, ſed bonorum ſtudioſi.

Calidi. Quibus cor calidum eſt, iis totum corpus calidum eſt; motus cordis, pulſus & reſpiratio ob vſum vrgentem omnia magnitudine, celeritate & frequentia mediocritatem excedunt; ſunt animoſi, ad ſuſcipienda negotia alacres & impigri, & in periculis ſubeundis audaces; hirſutum & hiſpidum habent pectus, thorax reſpectu capitis magnus eſt.

Frigidi. Frigidum cor calido contraria ſigna habet. Corpus totum minùs calidum eſt, niſi epar ſit calidius; motus cordis, pulſus & reſpiratio, cùm vſus non ita vrgeat, non ita magna, interdum etiam parua & tarda, ſi maior receſſus ad frigiditatem fuerit. Et tale cor arguit etiam ἀοργησία, ad iram lenitudo, δειλία, metus, ἀθυμία, diffidentia, ὀκνία, ſegnities, μελλησμὸς, cunctatio. Vnde tales ſunt effœminati, gloriæ & honoris contemptores, pectus pilis nudum eſt, thoráxque, reſpectu capitis, paruus.

Sicci. Qui ſiccius cor habent, eorum pulſus eſt durus. Ad iram quidem non ſunt prompti, ſed concitati ad eam ſunt feri & implacabiles: Iidem etiam iram diſſimulare poſſunt; ſunt pertinaces & auari, corpus vniuerſum magna ex parte eſt ſiccius, niſi epar humidius ſiccitatem corrigat.

Humidi. Tandem qui humidius habent cor, eorum pulſus eſt mollis; ad iram ſunt procliues, ſed facilè iterum placantur, corporis habitus ſiccior eſt, niſi epatis ſiccitas refragetur.

Calidi & ſicci. Calidi & ſicci cordis ſigna ſunt pulſus duri, magni, veloces, frequentes: reſpiratio magna, velox, frequens. Qui tali cordis temperie ſunt præditi, ad actiones ſuſcipiendas & perficiendas ſunt prompti, animoſi, & audaces, ad iram propenſi & implacabiles, inuidi, ſuperbi, & ſi magnus ſit caloris & ſiccitatis exceſſus, feroces, crudeles, immiſericordes, nullique parcentes. Hirſuti iidem ſunt, maximè in pectore & hypochondriis. Totum corpus calidum eſt & ſiccum, niſi epatis temperies obſtet, thorax latus atque amplus.

Calidi & humidi. Calidi & humidi cordis ſigna ſunt pulſus molles, magni, celeres & frequentes; pulſuique reſpiratio reſpondet, modò calori cordis thoracis amplitudo reſpondeat. Et qui tale cordis temperamentum habent, ſunt induſtrij, ac prompti ad actiones, non tamen feroces. Ad iram quidem ſunt prompti: ea tamen non eſt acerba & pertinax, ſed placabilis. Eſtque hæc temperies, ſi modò humiditas non multum excedat, ad vitam diutius protrahendam accommodatiſſima; ſi verò humiditas calorem multùm ſuperet, facilè putredo excitatur & febres putridæ gignuntur.

Frigidi & humidi. Qui frigido & humido ſunt corde, pulſus edunt molles, paruos, tardos, raros. Qui tale temperamentum obtinent, non ſunt audaces, ſed meticuloſi & diffidentes, effœminati, ſegnes, ad iram non prompti, & ſi ad iram concitentur, ea non eſt vehemens ac facilè placatur: ſunt quoque clementes, verecundi, in rebus aduerſis deſperantes, & omnino molli ac muliebri animo præditi. Pectus pilis nudum habent. Totum etiam corpus & thorax amplitudine ſimplicibus reſpondet temperamentis.

Frigidi & ſicci. Tandem in iis, qui cor frigidum & ſiccum habent, deprehenditur in pulſu durities, paruitas, raritas, tarditas; Talis etiam eſt reſpiratio, ſi pectus ſit amplius; iidem ad iram minimè propenſi ſunt, concitati verò & quaſi ad iram coacti eam diutius retinent; ſunt quoque auari, & pilis omnium maximè nudi in pectore.

An mores ſequantur temperamentum corporis. Hîc tamen monendum eſt, ea, quæ de ſignis ex actionibus moralibus à Medicis dicuntur, non de moribus adſcititiis, ex inſtitutione & diſciplina vel conſuetudine comparatis, ſed de natiuis & congenitis ſeu ingenitis, quos Galenus ὁρμὰς appellat, intelligenda eſſe: & cum Medici docent, quod mores ſequantur temperamentum corporis, id de moribus natiuis & ingenitis, non de aſcititiis accipiendum eſſe.

CAPVT V.

De Signis temperaturæ Epatis.

Epatis temperati ſigna. Si epar temperatum ſit, totius corporis habitus medius, nec nimis carnoſus, nec gracilis eſt; corporis color roſeus eſt, & reliqua, quæ in temperato corpore reperiuntur, ſigna apparent pleraque. Vrina eſt optima.

Calidi. Si epar ſit calidus, bilis flaua abundat, & conſiſtente ætate atra, ſeu ſanguis bilioſus & aduſtus: venæ ſunt latæ & amplæ: vniuerſum corpus calidius; venter & hypochondria hirſuta: Et qui tale epatis temperamentum habent, ad voluptates, præcipuè ex cibo & potu capiendas, feruntur: Iidem calidis cibis & potibus, vt & aëre, offenduntur; Iuuant verò eos aër, cibus, potus frigidiores. Aluum habent ſicciorem: ſunt ſiticuloſi, niſi frigiditas & humiditas ventriculi obſtiterit, calidis quoque morbis facilè obnoxij.

Frigidi. In frigido epate omnia ſunt contraria: venæ nimirum ſunt anguſtæ, ſanguis frigidior, & hinc totum corpus frigidius, niſi cordis caliditas obſtiterit, venter glaber.

Sicci. Sicci epatis ſigna ſunt ſanguis paucus & craſſus, venæ duræ, totius corporis habitus gracilis.

Humidi. Humidi epatis ſigna ſunt ſanguis abundans, iſque tenuis, & dilutus, & totum corpus humidius.

Calidi & ſicci. Calidi & ſicci ſigna ſunt venarum amplitudo ac durities, ſanguíſque calidior, craſſior, & ſiccior; hypochondria valde hirſuta, totúmque corpus calidius & ſiccius.

Calidi & humidi. Si verò epar ſit calidum & humidum, ſanguis generatur copioſior, iſque mediocris conſiſtentiæ: venæ ſunt magnæ, latæ, & molles, totiúſque corporis habitus humidior & mollior, hypochondria ſatis hirſuta. Et ſi vtraque qualitas valde excedat, tali præditi temperamento in multos è putredine morbos incidunt.

Frigidi & humidi. Si epar ſit frigidius & humidius, ſanguis generatur pituitoſus & crudior, venæ ſunt anguſtæ, & totum corpus, niſi cor reſiſtat, eſt frigidius & humidius; hypochondria quoque pilis nuda ſunt.

Frigidi & ſicci. Tandem frigidi & ſicci epatis ſigna ſunt ſanguis paucus: atque ideo nutritio minus felix, pilorum copia minor, totúmque corpus eſt frigidius & ſiccius; niſi forſan cor frigiditatem epatis emendet.

CAPVT VI.

De Signis temperaturæ teſtium.

Teſtium temperatorum ſigna. Qui temperatos habent teſtes, ſunt fœcundiſſimi.

Qui calidos, ſunt ſalaces & in Venerem, ac quidem maturè, prompti, fœcundi quoque, & maſculos generant: Iiſdémque partes genitales celeriter pilis veſtiuntur, citò etiam barbam emittunt.

Frigidor. Qui frigidam teſtium temperiem habent, in venerem procliues

cliues non sunt, nec fœcundi, & si generant, fœminas potiùs, quàm masculos procreant, partésque genitales glabras & minùs pilis vestitas habent; tardè etiam vel nunquam barbam emittunt.

midor. Qui humidos, multo abundant semine, sed aquoso, barbam habent amplam.

ci. Qui siccos, parum seminis generant, idque mediocriter crassum, barbam habent paruam.

Calidi & ci. Qui calidos & siccos habent testes, crassum generant semen; súntque fœcundi, ad Venerem maturè stimulantur, à Venere tamen facilè læduntur, masculos generant, nisi insigniter repugnantem mulieris naturam nacti sint; pili in genitalibus celeriter erumpunt, & copiosi, & in omnibus, quæ circa ea sunt, partibus, sursum quidem versus vmbilicum, deorsum vsque ad media femora.

Calidi & midi. Qui calidos & humidos, semine magis abundant, moderatè Venerem affectant, eam tamen facilè ferunt, si reliqui corporis constitutio consentiat; imò à seminis retentione quandoque offenduntur, tam masculos quàm fœmellas generant, & minus circa partes genitales hirsuti sunt.

Frigidi & midi. Qui frigidos & humidos habent testes, tardè Venere vti incipiunt, neque ad Venerem proni, & etiam infœcundi sunt, aut si fœcundum semen generent, ad fœminas potius, quàm mares generandos aptum generant, seménque tenue ac aquosum.

Frigidi & ci. Tandem qui frigidos & siccos, semen crassum & omnino paucum generant, & magis adhuc à concubitu læduntur, quàm frigidi & humidi.

CAPVT VII.

De Signis temperaturæ ventriculi.

Ventriculi temperati signa. TEmperatus ventriculus in omnibus se mediocriter habet, tantum, quantum concoquere potest, appetit, & quidem bene coquit, neque cibos molles & coctu faciles corrumpit, neque duros crudos relinquit, neque à cibis oblatis facilè læditur.

alidi. Calidus verò ventriculus, melius, quàm appetit, concoquit, duros & concoctu difficiles cibos feliciùs concoquit, contra verò molles & coctu faciles corrumpit, & cruditatem nidorosam parit; delectantur potu & cibo calidiore, eóque potentia tali à frigidorum tamen modico vsu non læditur, sed ab vlteriore ad caliditatem lapsu præseruatur. Sitis maior est, quàm cibi appetitus.

rigidi. Frigidior ventriculus auidiùs appetit, quàm concoquere possit; imprimis frigidi & coctu difficiliores cibi ab eo non bene concoquuntur, sed in eo facilè acescunt, & post cibum paulò copiosiùs sumptum grauitatis sensus circa ventriculum percipitur, & fluctuatio, nausea etiam quandoque & vomitus.

umidi. Humidus non facilè sitit, largiore potu non facilè læditur; delectatur etiam cibis humidis, famem facilè tolerat.

cci. Siccior ventriculus facilè sitit, nisi tamen sitis oriatur à membro aliquo vicino; copiosiore læditur potu; cibos siccos appetit.

Ex hisce simplicium temperaturarum ventriculi signis, facilè compositarum signa colligi possunt.

CAPVT VIII.

De Signis temperaturæ pulmonis.

lmonis cali signa. QVi calidos habent pulmones, pectus in inspirando valde dilatant, siticulosi sunt, & sitis non nisi longiore tempore & frigidis sedatur.

igidi. Frigidi pulmones maximè offenduntur à frigidi aëris inspiratione. Respiratio in iis, qui frigidos habent pulmones, est parua; calida, id est, minus frigida inspirationi est amica. In frigido etiam pulmone plura cumulantur excrementa, quæ nunc per tussim, nunc per simplicem screatum reiiciuntur.

cci. Sicci pulmones excrementa multa non cumulant, & proinde nec tussi, nec screatu multo ad ea reiicienda opus est.

umidi. Humidi pulmones contrà plura cumulant excrementa, ac proinde inter perorandum sæpe exscreare necesse habent.

na voce. Vox etiam de pulmonis & tracheæ constitutione testatur. Vox magna tracheæ amplitudinem, & efflationis vehementiam, ac pulmonis calorem significat. Vox parua contrarium indicat. Aspera arteria rectè constituta vocem edit lenem; Aspera vox, sed cum claritate coniuncta, siccitatem arteriæ significat; aspera cum raucedine & obscuritate à copioso humore arteriam imbuente prouenit, potiúsque ad præternaturalem, quàm naturalem constitutionem pertinet. Vox acuta laryngis angustiam & consequenter frigiditatem asperæ arteriæ indicat; grauis contrà laryngis amplitudinem & proinde calorem ab ortu fortem significat.

LIBRI TERTII

PART. I.

SECTIO III.

DE VRINIS.

CAPVT PRIMVM.

De abusu Inspectionis Vrinarum.

POSTQVAM hæc de sani corporis constitutione cognoscenda diximus; iam de rerum præter naturam cognitione agendum est. Quia verò inter signorum fontes eminent Vrina & Pulsus, de iis primò dicendum. Et primò vrinam quod attinet, etsi multorum mentibus altè insedit falsa opinio, ex solius vrinæ inspectione, omnem omnino ægri conditionem, & quid mali intus vel extra quacunque de causa patiatur, an æger vir vel fœmina sit, an mulier grauida sit nec ne, cognosci posse: tamen talia ex vrina diuinare extra artis & Medici potestatem sunt. *Vulgi de Vrinæ inspectione opinio.*

Interim vrinæ Inspectio non est inutilis, sed, vt etiam Hippocrates, 1. *aph.* 12. docet, vrina de morbi conditione multa docere potest. Vt autem rectum de vrina iudicium fieri possit, differentiæ eius, & differentiarum causæ cognoscendæ.

CAPVT II.

De Vrinarum differentiis, & primò de Vrinæ substantia.

IN vrina autem primò, & quidem substantiæ ratione, duo consideranda, χῦμα, καὶ ὑφιστάμενον, liquor, & quod in liquore continetur. In liquore rursum duo σύστασις & χροιά consistentia & color. *Vrina substantia.*

Primò consistentiam quod attinet, vrinæ aliæ sunt crassæ, aliæ tenues, aliæ mediocres. *Vrinæ consistentia.*

Vrina tenuis est, quæ ferè ex aquosa ac potulenta materia constat, serosi verò & salsi illius, quod in venis & epate secernitur, vel etiam alterius humoris, nihil aut parum admixtum habet. Crassa contra, quæ multum serosæ salsæ humiditatis, aut etiam aliorum humorum, admixtum continet. Mediocris est, quæ tantum illius serosi excrementi aquosæ humiditati permixtum habet, quantum ferè in naturali corporis constitutione fieri solet. *Vrina tenuis. Crassa. Mediocris.*

Deinde vrinæ aliæ sunt claræ, aliæ turbidæ, aut turbatæ. Clara est, quæ perspicua est, & externum lumen admittit. Turbida, per quam visus penetrare non potest. Non verò est eadem vrina turbida & crassa, cum vt alij liquores, ita etiam vrinæ crassæ dentur, quæ tamen sunt claræ & perspicuæ. Vrina autem clara vel mingitur clara, & permanet clara; vel mingitur clara & postea turbatur, quæ propriè turbata nominatur: Vrina verò turbida vel in specie & propriè ita dicta est, quæ talis redditur, eâque aut talis permanet, quam vulgò subiugalem nominant, quod vrinæ iumentorum sit similis; aut turbida mingitur, & postea clara euadit; vel turbata, quæ ex clara, vt dictum, talis euasit. *Vrina clara. Vrina turbida & crassa non eadem.*

Deinde ratione coloris variæ recensentur differentiæ, præcipui autem colores, secundùm quos differt vrina, sunt sex. 1. λευκὸς, albus; 2. ὠχρὸς, pallidus; 3. πυῤῥὸς, flammeus seu fuluus; 4. ξανθὸς, flauus; 5. ἐρυθρὸς, ruber; 6. μέλας, niger.

Primò ad vrinas albas pertinent aquosæ, quæ aquæ puræ colorem referunt, deinde, quæ vinum tenue colore referunt, vel aquam puram, in quam parum ochræ aut bilis inieceris, vt & niueæ, quæ niuis candorem referunt, sicut & lacteæ, glaucæ, χαροποὶ, seu quæ cornu pellucidum referunt. *Vrina alba.*

Secundò ὠχρὸς seu pallidus color est, qualis in ipsa ochra est: ὑπωχρὸς verò seu subpallidus, qui in aqua ochra tincta conspicitur. Nonnulli has vrinas etiam spiceas & subspiceas nominant, comparantque hunc colorem colori, qui in paleis antiquis conspicitur. *Pallida. Spicea.*

Tertiò color πυῤῥὸς est qualis in citro & igne clarè lucente apparet; qui si sit remissior ὑπόπυῤῥος subfuluus nominatur. Actuarius has vrinas aureas, & subaureas, quod auro sunt similes, appellat. *Fulua. Flammea.*

Quartò fuluo proximus & cognatus maximè est ξανθὸς, flauus, ab eo tamen ita differens, quod τὸ πυῤῥὸν est λευκότερον, *Flaua.*

id

id est, magis ad album accedit; τὸ ξανθὸν στιλπνότερον, id est, nitidius & splendidius, seu astrorum colori & splendori cognatum. Qui flauo dilutior est ὑπόξανθος, subflauus appellatur. *Subflaua.* Actuarius hos colores croceos & subcroceos nominat, quales sunt in aqua cui croci vel carthami triti flores misti sunt.

Rubea. Quintò color ἐρυθρὸς seu rubeus, cuius Galenus tres gradus constituit, ὑπέρυθρον ἐρυθρὸν ἐξέρυθρον: atque ἐρυθρὸν seu rubeum in medio τοῦ ἐξερύθρου, id est, impensè rubentis & ὑπερύθρου seu subrubentis constituit, subrubeúmque in bolo Armeno & terra Lemnia, rubrum in cerasis & malis esse docet. Alij quatuor faciunt differentias, & primò ponunt colorem dilutè rubrum, qualis est in capillis illorum, qui ruffi dicuntur, qui tamen rursus in ruffum simpliciter & subruffum distinguitur; secundò roseum, qui est in rosis; tertiò purpureum, quartò sanguineum.

Vinea. His subiungit Actuarius οὖρον οἰνωπὸν, vineam vrinam, quod vini rubri nigricantis colorem obtineat. Huic addit *Passea.* passeam, quæ similis musto (procul dubio vini rubri) ad tertiam vsque partem decocto, seu quod ex vuis siccatis exprimitur, aut cerasorum ad nigredinem inclinantium colori.

Vrina nigra. Tandem est vrina nigra: sub qua tamen Medici nonnulli plures colores viridem, liuidum, atrum, & similes comprehendunt. *Prasina.* Viridis etsi innumera sit in plantis differentia, duæ tamen hîc sunt præcipuæ; prasinus, qui in foliis porri conspicitur, & æruginosus, qui ærugini similis est. *Æruginosa. Liuida.* Liuidus est, qui plumbi colorem refert, vnde nonnulli plumbeum nominant.

Vrina oleaginosa. Ad has differentias etiam vrinam oleaginosam referunt, quæ olei colorem & crassitiem refert.

Differentiæ autem hæ, quæ à substantia & colore sumuntur, inter se complicatæ compositas differentias constituunt, inter quas præcipuè sunt septem: Vrina tenuis, alba; tenuis, pallida, tenuis, flammea seu fulua; crassa, alba, crassa, rubra; crassa, nigra.

Odor vrinarum. Præter has sunt deinde aliæ differentiæ minùs principales, quæ ab aliis qualitatibus & circumstantiis sumuntur. Ab odore primùm, quod vrinæ aliæ ferè nihil olent, aliæ parum olent, & eum odorem, qui vrinæ naturalis est, habent; aliæ valdè fœtent; aliæ bene olent.

A sono, quod quædam vrinæ, dum emittuntur, nullum sonum reddunt, aliæ verò sonum reddunt.

A quantitate quod vrinæ aliæ mediocri copia, aliæ parciùs, aliæ copiosiùs redduntur.

A modo, quod aliæ sine difficultate & dolore, aliæ cum dolore, aliæ guttatim, aliæ confertim emittuntur.

CAPVT III.

De Contentis in Vrina.

Contentum quid. Quotuplex. Contentum in vrina est omne illud quod corpulentum & visibile vrinæ liquori permiscetur. Sunt autem contenta alia essentialia, alia accidentalia. Essentialia sunt, quæ ferè in omnibus vrinis sanorum, & pluribus etiam ægrotorum apparent. Accidentalia verò, quæ neque semper, neque frequenter in vrinis conspiciuntur.

Essentialia ratione situs seu loci, in quo hærent, tria sunt, ὑπόστασις, sedimentum. ἐναιώρημα, suspensio, & νεφέλη seu nubes. Altitudo enim vrinæ totius in tres quasi partes diuidenda est, in fundum matulæ, in supremam vrinæ regionem, & medium inter extrema hæc duo loca.

Sedimentum vrinæ. Subsidentia seu sedimentum vrinæ est, quod in vrina versus fundum descendit & in vrina subsidet.

Enæorema. Ἐναιώρημα, suspensio seu sublimamentum est, quod in medio continetur, & quasi suspenditur.

Nubes. Nubes ac nubecula est, quod in vrinæ parte superiore nubeculæ instar eminet. Ab Hippocrate tamen etiã interdum nubeculæ appellatione ἐναιώρημα accipi, è 2. *Prognost. tit.* 29. patet.

Non tamen contenta hæc semper exactè locum naturalem obseruant. Sedimentum enim interdum etiam planè in fundo hæret, interdum altius adscendit, & ad enæorema deflectit. Ita enæorema interdum è medio loco paulò altius adscendit, interdum versus interiora descendit. Sic quoque nubes interdum superficiem planè tangit, interdum versus medium descendit.

Contentorum differentiæ. In his tribus contentis aliæ deinde considerantur differentiæ. A substantia dicitur contentum vel crassum aut tenue, vel æquale aut inæquale, vel planum & læue aut diuulsum. Æquale est, cùm omnes partes contenti sunt eiusdem tenuitatis vel crassitiei; Inæquale est, cum pars alia est crassa, alia tenuis. Planum & læue est, quod partium continuitatem obseruat; diuulsum est, quod minimè continuum est. Colorem quod attinet, contentum est vel album, vel rubrum, vel nigrum, vel colore his vicino tinctum. Ratione quantitatis est vel paucum, vel multum, vel mediocre. E quibus deinde complicatis variæ rursum oriuntur differentiæ.

Differentiæ accidentales. Differentias accidentales quod attinet, quæ præter naturam in vrina continentur, alia in fundo, alia in medio alia in superficie hærent, alia matulæ lateribus adhærescunt, alia etiam cum vrina confunduntur.

Sedimenta farinacea, foliacea, orobea. In primo genere sunt sedimenta farinacea, quæ farinam crassiorem referunt, foliacea, quæ foliis similia sunt; Orobea, quæ referunt grana orobi. Præter hæc in vrina etiam interdum subsident grumi sanguinis, arenulæ, calculi, caruncula, pus, vermes.

Pili in vrina. In medio vrinæ innatant interdum corpuscula atomis, filamentis, & pilis similia. Adhærent etiam nonnunquam naturæ lateribus arenulæ & materia tartarum referens.

Bullæ. Spuma. Corona. In superficie verò præcipuè quatuor p. n. apparent, bullæ, eæque variæ, spuma, corona è vulgari sententia, quæ tamen cùm nihil aliud sit, quàm vmbra vel lumen per vrinalis circumferentiam transiens in ambitu vrinæ receptum, ita propriè contentum non dicitur, & pinguedo. Præter hæc tamen interdum etiam subtilissimæ arenulæ in superficie vrinæ natant.

CAPVT IV.

De causis variæ vrinarum consistentiæ.

Vrinæ mediocris consistentia causa. Postquam ita differentias vrinæ recensuimus, proximum est, vt iam omnium differentiarum causas inuestigemus. Et primò vrinæ mediocris consistentiæ causa est serosum sanguinis excrementum mediocri quantitate aquoso permistum: quod accidit, vbi facultas coctrix sese bene habet.

Tenuis. Vrinæ tenuis, quæ serosi illius excrementi parum admistum habet, causa est coctionis debilitas, in epate & venoso genere præcipuè; quò tamen etiam aliquid ventriculi frigiditas facere potest & inprimis potus copia deinde renum intemperies frigida; tertiò obstructio & angustia vasorum, per quæ cum vrina crassi humores effluere non possunt, quartò materiæ in alium locum motus & conuersio.

Crassa. Crassa vrina fit ex materiæ alicuius crassæ permistione, quæ accidit, vbi crudi humores in venis cumulati à natura per hanc viam expelluntur; aut vbi ex liene, epate, renibus & aliis partibus aperta obstructione aut rupto abscessu materia crassa vrinæ permiscetur, aut si humoris serosi & salsi copia adsit.

Clara. Si vrina clara mingatur, & talis permaneat, sitque bonæ consistentiæ, indicio est, claritatem illam proficisci à calore naturali materiam rectè elaborante. Natura enim non solùm alimenta, sed & excrementa quantum potest elaborat, & conuenientes qualitates iis imprimit. *Tenuis & clara.* Si verò vrina sit tenuis & simul clara, indicium est cruditatis, neque naturam tum humorum coctionem inchoasse, & si quem habent alium quàm aquæ tales vrinæ colorem, eum à biliosis humoribus permistis obtinent.

Turbata. Si verò vrina clara mingatur & postea turbetur; idque fiat in sano, indicio est, eum ab optima sanitate deflectere, & in morbum, præcipuè febrem, pronum esse, significátque humorem crudum in venis esse, quem natura quidem iam aggressa est, nondum tamen perfectè concoxit. Si verò in ægris idem accidat, significat aliquam coctionem iam fieri, & cum aquosa substantia iam aliquid materiæ vitiosæ permistum esse, verùm mistionem illam non adeo exactam esse, & occasione aliqua ab aëre externo accedente, aut calore spontè euanescente materiam vitiosam à reliquo humore separari.

Turbida, quæ clarescit. Si verò vrina mingatur turbida ac postea clarescat, id accidit ideo quoniam naturalis calor cœpit aggredi & coquere materiam, eámque agitare, & commiscere, quæ tamen cùm nondum sit exactè mista, cessante postea calore, spontè partes heterogeneæ separantur & crassiores subsident. Idem tamen etiam accidit, si vrina sit clara, verùm ei in transitu aliqua materia permisceatur; sed cum non sit ei exactè mista, sed saltem confusa, postea spontè subsidet.

Turbida, quæ talis manet. Tandem si vrina redditur turbida, & manet turbida, significat magnam humorum confusionem fieri in venis à calore humores agitante, sed non rectè coquente, neque bonam coctionem, quæ etiam excrementa suo modo elaborat, fieri. Et quidem si appareat talis vrina in principio morbi, quo nulla adhuc concoctio à calore naturali fieri solet, à calore præter naturam & igneo humores in venis agitante & conturbante fieri indicio est. Si verò vrina in principio non fuerit turbida, sed clara, postea autem fiat turbulenta, morbum in deterius labi, & calorem præter naturam materiam agitantem augeri indicio est. Semper tamen hîc ad alias vrinæ conditiones, vt & alia signa respiciendum est, & hinc colligendum, an talia fiant naturæ vitiosos humores aggredientis robore, an verò ob caloris præter naturam & putredinis augmentum, virtutis verò debilitatem.

CAPVT

CAPVT V.

De causis colorum in vrinis.

Coloris aurei in vrina causa. CAusas colorum vrinæ quod attinet, color aureus, qui vrinis sanorum competit, prouenit secundum vulgatam opinionem à portione aliqua bilis flauæ, seu potiùs seroso & salso excremento, ipso tamen etiam bile nonnihil tincto, quæ vrinæ permiscetur.

Alba vrinæ causa. Vrina alba fit, vel quia ipsi nihil admiscetur, quod eam tingat, quæ propriè aquosa dicitur, vel quia corpus album ei admiscetur.

Aquosæ. Aquosæ causa est primò cruditas & caloris natiui imbecillitas, ob quam excrementum hoc imperfectum quasi relinquitur; secundò obstructio viarum, per quas materia vrinæ transfluere solet; tertiò si bilis & cum ea salsus ille humor ad alium locum feratur, vt fit sæpè in febribus acutis & phrenitide in iis; quartò potus copia; quintò, renum & epatis caliditas, quæ potum ad se copiosè trahunt, sed non concoquunt; sextò calculus in renibus vel vesica, cui quod est crassum adhærescit; aquosum verò effluit.

Lactea. Alterius generis vrinæ fiunt ob substantiæ albæ admistionem, siue sit pituita, siue pus, siue semen, hásque vrinas ferè lacteas appellamus: quæ plerunque turbidæ minguntur, & postea claræ fiunt, & subsidès materia qualis sit facilè cognoscitur.

Subpallida. Vrina subpallida fit, quando bilis pallida in sufficiente quantitate; vel flauæ parum vrinæ admiscetur. *Pallidæ.* Si verò multum pallidæ bilis, aut flaua in mediocri quantitate vrinæ admisceatur, color ὠχρὸς seu pallidus oritur.

Flaua. Si flaua in maiore quantitate admisceatur, fit flaua. Interdum tamen etiam aliæ, præter internas, causæ externæ vrinam tingere possunt, vt rhabarbarum, crocus, folia senæ & similia.

Rubea. Rubens color in vrina ortum habet à bile & sanguine. *Cruenta.* Et quidem si à sanguine vrina tingatur, non splendet, & propriè cruenta dicitur, habétque colorem, qualem aqua, in qua recens mactatorum animalium carnes abluuntur, & mingitur vel vase aliquo aperto, quacunque de causa, vel ob epatis & renum debilitatem, ob quam sanguinem continere & sibi assimilare nequeunt; vel quia natura abundantem in vniuerso corpore sanguinem cum vrina statis temporibus euacuat. Sanguis autem, qui admiscetur vrinæ, vel tenuis est, & fit vrina rubra ac subrubra; vel crassus, qui si multus admisceatur, fit vrina valde rubra: sin paucus, aut rubra simpliciter, aut subrubra. Quæ autem à bilis copia & bile coloratiore & rubicundiore ortum habet vrina rubra, splendet & quasi flammea est; interdum etiam ob copiosam bilis adustæ admistionem rubra & crassa instar vini ex rubro nigricantis redditur.

Vinea. Vrina vinea fit ex mistione bilis cœruleæ vel isatidis colorem referentis, vt & ex bile rubra crassiore copiosa admixta. *Passea.* Passea, ex admistione flauæ bilis valde assatæ, atque in colorem veluti violaceum mutatæ & in atram ferè degenerantis.

Viridis. Vrina viridis fit à copia bilis æruginosæ & porraceæ.

Liuidæ. Nigra. Vrinæ liuidæ & nigræ interdum fiunt à rerum externarum admistione. Causas internas quod attinet, fit vrina nigra cùm vel humor melancholicus cum vrina euacuatur, quod in iis accidit, qui in liene humorem melancholicum cumulant, vel atra bilis vrinæ admiscetur, vel cùm extincto calore & spiritibus in venis sanguis corrumpitur & niger euadit.

CAPVT VI.

De causis vrinæ oleaginosæ, & aliarum differentiarum.

Vrina oleaginosa. VRinæ oleaginosæ vel pinguedinem tantùm in superficie innatantem habent, vel ipsa substantia & colore oleum referunt. Prior differentia ex colliquatione pinguedinis prouenit, & potiùs ad differentias in contentis referenda est. Quæ verò substantia & colore oleum refert vrina, pinguis tamen reuera non est, ortum habet ab humorum excrementitiorum, imprimis bilis pallidæ & atræ, vt & pituitæ permistione, à qua cruditas cum quadam viriditate, oleum referens, prouenit. *Vrina nigra semper crassa.* Cùm autem differentia in substantia & colore coniungantur, vrina nigra tenuis dari non potest, sed si humor niger vel ater vrinam nigram reddere debet, tantam eius copiam vrinæ permisceri necessum est, vt vrina crassa reddatur.

Vrina subrubra tenuis. Vrina subrubra tenuis fit ab exigua sanguinis portione vrinæ permista; si verò à bile vrina subrubra fiat, id accidere non potest, nisi tanta copia eius adsit, vt vrinæ aliquam crassitiem conciliet.

Vrina pallida tenuis. Subrubra crassa. Vrina pallida & tenuis fit, cùm vrinæ aquæ exigua bilis portio admiscetur; subrubra & crassa, cùm maiori copia bilis admiscetur. Si verò vrinæ crassæ albæ aliquid bilis permisceatur, vrina pallido colore tingitur.

CAPVT VII.

De causis odoris, quantitatis, & similium accidentium.

Vrinæ odoris causa. VRina, quæ naturalem consuetum odorem obtinet, calorem naturalem se rectè habere & coctionem bene perficere significat. *Nihil olentis.* Si verò nihil & minus, quàm vrinæ sanorum solent, vrina oleat, indicio est, calorem natiuum esse debilem & coctionem ferè nullam fieri, nec serosum atque excrementitium humorem vrinæ permisceri. *Bene olentis.* Vrina odorata seu bene olens nulla naturaliter ex causis internis euadit, sed si quæ talis reperitur, odorem illum ex cibis vel medicamentis assumptis acquisiuit.

Fœtida. Vrinæ fœtidæ fiunt primò ex cibo, potu, & medicamentis quibusdam assumptis; deinde ex cruditate & ciborum corruptione; tertiò & præcipuè ex putredine; quartò ex diuturna vrinæ in vesica retentione.

Copiosa vrina. Vrina naturaliter potui respondere debet: verùm iusto, quàm par est, copiosior vrina redditur primò; si cibi, qui multam aquosam humiditatem subministrant, sumantur; secundò si aquosum & serosum excrementum, quod vel motu discuti, vel per alias vias euacuari consueuit, in corpore retineatur & ad vias vrinæ conuertatur, tertiò si ex aliis partibus vel toto corpore natura vitiosos humores per vias vrinæ expurget, id quod in criticis & symptomaticis euacuationibus, vt & diabete accidere solet; quartò si medicamenta diuretica assumpta fuerint.

Pauca. Pauca vrina contrà ex causis contrariis oritur, non solùm scilicet ob potum paucum sumptum, sed & ob cibos siccos; deinde si materia aquea absumatur, quod in ardentibus febribus fieri solet, vt & motu, exercitiis nimiis; tertiò si vrina ad alias partes conuertatur; quartò ob viarum, per quas vrina excerni debet, angustiam.

CAPVT VIII.

De causis contentorum in vrinis sanorum.

Sedimenti in sanis materia. COntenti seu sedimenti in vrinis sanorum (Nam in vrinis exactè sanorum vix aliud contentum est, quàm sedimentum) materia est pars aliqua alimenti, quæ subterfugit coctionem. Cùm enim neque in sanguinem perfectum, neque in partis alicuius nutrimentum mutari potuerit, post tertiam coctionem ad renes mittitur & per vesicam excernitur. Et vix datur vrina hominis sani, in qua non sedimentum naturale appareat; cùm vix vllum corpus detur ita exactè sanum, quod non aliquid talis excrementi generet; & nullum alimentum reperiatur, quod non tali excremento materiam præbere possit. *Contentorum diuersitatis causa.* Vnde etiam pro ciborum & naturarum diuersitate, quædam in contentis occurrit diuersitas. *Qualitatis sedimenti causa.* Nam licet contentum in exactè sanis subsideat: in aliis tamen, qui exactissima sanitate non fruuntur, aut cibis optimis non vtuntur, naturalem planè locum non occupat, sed in nonnullis, & qui alimento crassiore vtuntur, plus quàm par est, subsidet, in aliis verò plus, quàm par est, ob calorem, qui id cogere non potest, altius ascendit.

Sedimentum naturaliter est album, colorémque hunc accipit à venis & partibus, quæ rebus, quas immutant, album colorem imprimere solent. Æquale verò & continuum, non diuisum est, ob calorem rectè coquentem, & excrementum hoc totum æquale reddentem. Figuram quoque pyramidalem obtinet; quod licet ad sensum omnes partes videntur æquè crassæ, reuera tamen aliæ sunt crassiores, quæ subsident, aliæ tenuiores, quæ parte superiore consistunt.

Quantitatis. Copiosius sedimentum est ob succi crudi, qui materiam sedimento suppeditat, copiam; vnde pueri ob ἀδδηφαγίαν, qui in otio viuunt, quibus consuetæ euacuationes supprimuntur, & fœminæ, copiosius sedimentum habent: viri verò, quia sunt calidiores, & minus crudorum humorum cumulant, minus sedimenti habent. Idem accidit in æstate, ob inediam, nimias euacuationes, & alias causas humores absumentes, obstructiones item, & potum tenuem ac copiosum, qui ante distribuitur & excernitur, quàm vllam cum cibo permistionem aut coctionem acceperit.

CAPVT IX.

De causis contentorum in vrinis ægrorum.

Sedimenti in vrinis ægrorum causa. IN ægris sedimentum itidem constat ex parte alimenti crudiore, quæ in nutrimentum partium abire non potuit: cui tamen alij quoque humores vitiosi admiscentur. Imò humores vitiosi interdum soli sedimento materiam præbere possunt.

sunt. Quò autem magis in ægris contenta sanorum contentis sunt similia, eò meliora sunt, & maiorem coctionem indicant; quò verò magis ab iis recedunt, seu colore, seu aliis qualitatibus, eò sunt peiora. Et quidem colorum differentias contenta mutuantur ex humore, è quo constant. Substantiæ verò diuersitatem quod attinet, à varietate caloris adurentis & varia materiæ dispositione illa prouenit.

Farinacei sedimenti causa. Farinaceum sedimentum, vt Galenus docet, redditur, assato sanguine crassiore, vel consumptis inæqualiter carnibus à calore igneo. *Squamosi.* Squamosum autem, cùm solidæ partes inæqualiter consumuntur, & squamosæ particulæ cum vrina excernuntur: *Furfuracei.* Furfuraceum à flammea & consumente febris caliditate & vesicæ vel venarum scabie: *Orobei.* Orobeum quoque à colliquatione proficiscitur, vt Actuarius docet, cùm febris ad carnem vsque processit, vt eam liquefaciat. Verùm Recentioribus non credibile videtur, ex carnis colliquatione tale quiddam tam crassum vrinæ permisceri posse; & propterea ista sedimenta vel ex scabiosa & exulcerata vesica, vel ex crudo aut melancholico humore prouenire statuunt.

Arenularum & calculorum. Arenulæ & calculi ortum habent ex materia crassa & fæculenta; quæ internum in se habet coagulationis principium, & leuem occasionem nacta sponte concrescit.

Grumi sanguinis. Grumi sanguinis in vrina conspiciuntur, cùm vel ex vlcere, vel aliàs ex læso, rupto, aut hiante vase, in parte, per quas vrina transit, sanguis emittitur.

Pus in vrina. Pus in vrina apparet, cùm abscessus vel vlcus in renibus, vesica, aut aliis viis, per quas vrina transit, latet, aut cùm ex partibus superioribus, vt thorace, pulmonibus, natura pus per vias vrinarias euacuat.

Caruncula. Carunculæ in vrina exulceratorum renum substantiæ partes sunt.

Mucosi extrementi. Mucosa, crassa, & tenax pituita instar muci narium; si cum vrina reddatur, & quidem cum dolore emingatur, ferè vesicæ calculi indicium est; quæ verò sine dolore excernitur, è crudo renum aut circompositarum partium vlcere vel abscessu prouenire, statuit Fernelius. Et quidem plerumque præsentis in vesica calculi talis materia vt rudimentum, ita indicium est; & propterea etiam emissa postea in lapideam duritiem coagulatur: aliquando tamen pituita, quæ magna copia excernitur, cacochymiæ & cruditatis in partibus vltra renes soboles est.

Vermium. Vermes si in vrina appareant, ortum habent ex corrupta & sordida materia, vt in aliis partibus.

Filamentorum. Filamenta & pilis ac telis aranearum similia corpuscula si cum vrina excernantur, ex humore crasso, siue in venis, siue in renibus, siue in vreteribus siccato, & in hanc ob vasis longitudinem formam redacto ortum habent.

Bullæ & spumæ. Bullæ & spumæ generantur à flatu in viscida materia incluso, qui cùm exhalate nequeat, materiam in tumorem attollit. Possuntque hæ bullæ esse diuersi coloris, pro natura humoris, in quem flatus inclusi bullas excitant.

Corona. Corona, quales in vasis maioribus humores contineantur, docet, & pro diuersitate humorum diuersos colores habet, & in superiore parte vrinæ atque illo circulo multas oculis subiiciuntur, quæ in reliquo humore cerni non possunt; cùm lumen in superficie liquoris aliter refringatur & recipiatur, quàm in medio.

Pinguedinis. Tandem si pinguedo vrinæ supernatet, prouenit ex colliquatione adipis; hæc autem à calore. Ideóque si continuò telas aranearum referens pinguedo vrinis innatet, indicat, consumptionem & colliquationem corporis. Fernelius tamen etiam ex epoto oleo quasi puncta olei in vrina natare, se animaduertisse scribit.

CAPVT X.

De causis commutationis vrinarum.

Causa commutationis vrinarum. CÆterùm variant vrinæ etiam in sanis, ratione temperamenti, sexus, ætatis, anni temporis, somni, vigiliarum, exercitiorum, animi affectuum & similium: quæ causæ commutationis vrinarum dicuntur.

Calidorum vrina. Temperamentum quod attinet, Calidi vrinam habent coloratiorem ac tenuiorem, paucique sedimenti, aut pro sedimento saltem eræorema vel nubeculam. *Frigidorum.* Frigidiores verò habent vrinas minus coloratas, & parum etiam contentorum, nisi crudi succi, qui in debiliore coctione proueniunt, vrinæ permisceantur.

Puerorum, Iuuenum, Senum. Ratione ætatis, pueri habent vrinas albidas, crassiores, cum copioso sedimento. Iuuenes tenuiores, cum contento pauco, sed coloratiores. Senes habent vrinas albas, tenues & sine contentis; nisi excrementa multa coaceruent, quæ si vrinis permisceantur, accidit, vt vrinas crassas & cum copioso contento mingant. *Mediæ ætatis.* Qui medij sunt ætate, medias habent vrinas.

Ratione sexus, virorum vrinæ mulierum vrinis sunt longè coloratiores, tenuiores, & pauciora habent contenta. Mulierum verò vrinæ sunt pallidiores, & ob crudorum humorum copiam crassiores, & cum sedimento copiosiore. Non tamen ita variant virorum & fœminarum vrinæ, vt certis signis cognosci possit, an vrina sit viri vel fœminæ. *Virorum.* Causæ enim etiam in viris dari possunt, quæ tales vrinas producant, quales fœminis aliàs sunt familiares. *Grauidarum.* Etsi etiam in grauidis plerunque aliqua vrinæ mutatio fieri possit, cùm sanguis menstruus in iis retineatur, & non parua inde fiat in corpore mutatio: tamen ea mutatio certum signum non præbet, an fœmina sit grauida; cum eædem mutationis causæ & in aliis fœminis, quæ grauidæ non sunt, dari possint. In nonnullis verò, quæ vegetiores sunt, parua fit vrinæ mutatio.

Mutatio vrinæ, secundum anni tempora. Anni tempora quod attinet, Vere medio cuiusque generis vrinæ sunt moderatæ, vt & Autumni medio. Quò verò magis versus Æstatem annus accedit, eò magis color vrinæ intẽditur, ac crassities & contenta minuuntur. Æstate autem sunt vrinæ coloratiores; tenuiores & pauca habent sedimenta. Autumno color vrinarum & tenuitas minuuntur. Hyeme vrinæ ad optimum statum propiùs accedunt.

Secundum regionis & cœli statum. In calidis regionibus & calidiore cœli statu vrinæ redduntur coloratiores, tenuiores & pauci sedimenti: In frigidioribus statui optimo sunt propiores.

Motum & quietem. Ij, qui modicè exercentur & laborant, bene coctas vrinas, & in colore, substantia ac contentis moderatas reddunt. Qui autem immodicè exercentur & laborant, in iis primò color augetur, & crassities & contenta imminuuntur: si verò diutiùs duret exercitatio, color & tenuitas imminuitur; cùm vires resoluantur. Qui autem in otio viuunt, vrinas habent non multum coloratas, & præterea crassas ac cum multis sedimentis.

Secundum vigilias & somnum. In vigiliis immoderatis principiò color augetur, sed si diutiùs durent, remittitur. Somnus si moderatus sit, vrina in omnibus bene sese habet. Si verò immoderatus sit, colorem vrinæ auget, contenta verò & substantiam imminuit; si verò diutius protrahatur, etiam crudam reddit.

Animi affectus. Animi affectus cùm alij calorem augeant, alij imminuant, secundum caliditatem & frigiditatem, quam corpori inducunt, vrinas alterant.

Cibum & potum ac medicamenta. Tandem cibi, potus, & medicamenta vrinam mutant, cibúsque moderatè sumptus mediocre suppeditat sedimentum, copiosus, copiosum; tenuis, nullum; cibíque etiam, potus, & medicamenta colorem & odorem vrinæ mutandi vim habent.

CAPVT XI.

Quæ obseruanda sint in vrinæ inspectione.

CVm autem hæc omnia de vrinis eo fine dicta sint, vt ex iis morbi, morborumque causæ cognosci & euentus prædici possint, vt id rectè fiat; monendum, quæ in vrinæ inspectione obseruanda sint.

Quando vrina excipienda. Primò tempus in vrina excipienda obseruandum. Quæ mox cibo & potu sumpto emittuntur vrinæ, certi nihil significant, præcipuè si potus copiosior sumptus sit; cum coctio nondum absoluta sit. Potiùs perfecta coctione & circa tempus matutinum vrina excipienda. In febribus etiam ad paroxysmos respiciendum; cùm tempore paroxysmi materia morbifica aliò expellatur.

Secundò etiam perpendendum, an loco cibi, potus, vel medicamenti aliquid assumptum sit quo vrina mutari possit.

Tota vrina excipienda. Tertiò, tota vrina vna vice emissa simul excipienda, neque pluribus vicibus emissa miscenda.

Quiescat prius. Quartò de vrina iudicium non ferendum, antequam ea subsederit, & contenta propria loca occupauerint.

Quo loco asseruanda. Quintò cauendum, ne vrina aëri frigido vel ventis, præcipuè vase aperto, exposita alteretur & corrumpatur. A nimio tamen calore non minùs, quàm à frigore mutari potest.

Vrina turbata inspicienda. Sextò, si vrinæ turbatæ sint, ad ignem, aut potius in aqua calida iterum soluendæ sunt, vt ad pristinum statum redeant. Vrinas tamen turbatas etiam antequam iterum claræ reddantur, inspicere vtile est, cùm sæpe in turbatis substantia vrinæ magis patescat, quàm in claris, & sæpe vrinæ non turbatæ conuenire videntur, vbi turbantur, maximè differant, & in turbatis sæpè ea vrinæ materia sese exhibeat, quam vix in claris contineri quis credidisset.

Septimò, Matula in inspiciendo quieta contineatur, & non agitetur, nisi post inspectionem contenta mouere libeat.

Octauò, vas, in quo inspicienda est vrina, sit clarum, perspicuum, & omnis coloris expers.

Nonò, neque in loco nimis vmbroso, neque luminoso vrina inspicienda. Colores tamen in vmbratili, modò non obscurus sit, contenta in luminoso rectiùs cognoscuntur.

CAPVT XII.

Quid ex vrina perspici & prædici possit.

Quid ex vrina cognosci possit. OMnes morbi & affectus ex sola vrina perspici non possunt; cùm dentur multarum partium morbi, qui nihl vrinam

vrinam alterant, & de quorum causis vrinæ nihil permiscetur. Eam verò, quæ in iecore & venis est, dispositionem indicare vrinam, extra controuersiam est; cùm vrina venosi generis excrementum sit. Renum quoque & meatuum, per quos vrina defluit, & vesicæ ac penis affectus vrinam indicare, etiam extra controuersiam est; cùm si quid in viis, per quas vrina transit p. n. contineatur, id facilè vrinæ permisceri possit. Præterea tamen & earum partium, quæ aliquid materiæ ad venas mittunt, affectus ex vrina cognosci possunt. Vnde si pars aliqua peculiariter afficiatur, & mutata vrina etiam in parte affecta peculiaris aliqua fiat mutatio, indicio est, ex parte illa ad renes & vesicam fuisse transmissam materiam. Contra etiam, cùm materia, quæ in venis continetur, ad alias partes quandoque feratur & varia symptomata inducat, earum partium affectus etiam ex vrina cognosci possunt; præsertim si alia symptomata cum vrinis consentiunt. Tandem cùm multarum partium affectibus febres & venosi generis affectus coniungi possint, etsi vrinæ tunc illum ipsum partis priuatæ morbum primò non indicent: tamen non inutile fuerit, tum vrinas considerare, & salutis ac mortis signa inde petere.

Quid autem ex qualibet vrina cognosci & prædici possit ex iis, quæ de causis omnium differentiarum, quæ vrinis accidunt, dicta sunt, patet.

LIBRI TERTII

PARS I.

SECTIO IV.

De Pulsibus.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit Pulsus.

Pulsus quid

PVLSVS, Græcis σφυγμὸς & σφύξις, est motus cordis & arteriarum, dilatatione & constrictione constans, à facultate vitali ad symmetriam caloris natiui conseruandam institutus. *Instrumenta pulsus.* Instrumenta enim pulsus sunt cor & arteriæ. Estque cor caloris & spiritus vitalis fons, focus atque officina: Arteriæ verò canales, quibus è corde, tanquam fonte, calor hic viuificus in vniuersum corpus deriuatur. Quod munus vt rectè perficiant, vis ipsis à natura data est, qua perpetuo motu sese dilatant & contrahunt, quò sanguis arteriosus cum spiritu vitali in vniuersum corpus diffunditur, fuligines expelluntur, & aër frigidus attrahitur. *Causa efficiens.* Neque enim motus cordis & arteriarum tantùm à sanguinis & spiritus efferuentia fit, neque hic motus pro accidentali & quasi violento habendus est; sed cor à peculiari facultate sibi insitâ, quam vitalem & pulsificam nominant, mouetur: *Facultas vitalis.* neque cor & arteriæ dilatantur, quia implentur, sed implentur quia dilatantur. Neque enim hæc facultas ipsis arteriis deneganda, etsi suo modo etiam à corde ea dependeat.

Vsus motus cordis & arteriarum. Vsus cordis & arteriarum finisque motus eorum est caloris natiui conseruatio, spirituum vitalium generatio, ac per vniuersum corpus distributio. Calor autem natiuus conseruatur, dum, vtpote feruidior, refrigeratur & ventilatur, materia spiritibus generandis idonea attrahitur, fuliginosa verò excrementa expelluntur. Hos verò vsus præstat motus cordis & pulsus per geminum illum motum, è quo ceu partibus componitur, *Partes pulsus.* nimirum per συστολὴν & διαστολὴν seu dilatationem & contractionem. Cùm autem motus hi duo sint oppositi, non possit verò res moueri ad oppositum, nisi priùs quiescat: necessariò inter hos duos motus duæ quietes intercedunt, vna quæ systolen, altera, quæ diastolen sequitur. Et quidem dilatatione fit attractio ad caloris refrigerationem, ventilationem, & spirituum generationem. Contractio verò ad expulsionem comparata est. Cor enim cùm dilatatur, attrahit sanguinem, spirituum vitalium sanguinisque arteriosi materiam, ac aërem ex pulmone per arteriam venosam. Arteriæ verò à venis aliquid sanguinis tenuioris alliciunt, præcipuè verò aërem per oscula ad poros cutis hiantia attrahunt. Per systolen verò cor fuliginosa excrementa expellit, ac simul sanguinem arteriosum & spiritus in arterias diffundit, arteriæ verò fuliginosa excrementa expellunt, & simul spiritus & sanguinis arteriosi aliquid singulis partibus communicant.

CAPVT II.

De simplicibus Pulsuum differentiis.

Pulsuum differentia. Absoluta. Respectiua. PVlsuum differentiæ aliæ sunt absolutæ, aliæ relatiuæ. Absolutæ differentiæ sunt, cùm pulsus quamque differentiam absolutè & in sua natura, nulla ad aliam facta comparatione, consideramus. Respectiuæ sunt, quæ ex pulsuum comparatione inter se oriuntur. Absolutæ rursum sunt duplices, simplices & compositæ.

Simplices. Cum autem ad pulsum, vt ad quemlibet motum localem, quinque requirantur, mouens, spatium per quod fit motus, tempus, quies inter duos motus oppositos, & instrumentum: secundum hæc etiam simplices pulsuum differentiæ constituuntur, & quælibet simplex differentia vnum horum respicit, atque ita simplices pulsus decem erunt; magnus & paruus, respectu spatij; celer, tardus, respectu temporis; creber, rarus, respectu quietis; vehemens & debilis, respectu mouentis; durus & mollis, respectu instrumenti. Et si inter motus, oppositos moderatum seu mediocrem interiiciamus, in quoque genere quindecim erunt simplices pulsus. Si quæ verò præterea addi possunt differentiæ, eæ vel tactu sunt incomprehensibiles, vel inutiles.

Pulsus magnus & paruus. Pulsus magnus est, qui spatium, quod arteriæ motui à natura concessum, excedit: paruus, qui illud non totum peruadit: moderatus, qui spatium suo motui definitum occupat. Cùm verò in spatio longitudo, latitudo, & profunditas considerari possit, pulsum magnum & paruum nonnulli in alias differentias diuidunt, scilicet longum & breuem, altum & profundum, latum & angustum; quibus si moderatus addatur, nouem inde fient genera. Qui modi omnes, si inter se coniungantur, viginti septem differentiæ, quæ pulsus octoginta & vnum complectuntur, emergunt, de quibus Galenus 1. *de diff. puls. c.* 5.

Celer. Tardus. Celer pulsus est, cùm arteria breui tempore spatium suum percurrit; tardus, cum longo; moderatus, cùm mediocri id emetitur.

Frequens. Rarus. Frequens seu creber pulsus est, qui breui quiete interpositâ perficitur: rarus, qui longa: mediocris, qui medio modo sese habet. Vt autem frequentia & raritas rectè percipiatur, pulsus diuidendi in ictum & interuallum. Ictus est arteriæ motus tactui occurrens. Interuallum verò interpositum tempus inter duos ictus, quo contrahitur, distenditurq; arteria, quòd quò breuius vel longius est, eò pulsus dicitur esse frequentior vel rarior.

Vehemens & debilis. Vehemens pulsus est, qui tangentis manum valde & cum renixu percutit, & quasi tactum euertit: debilis, qui debiliter manum ferit: mediocris, qui medio modo sese habet.

Durus. Mollis. Durus est, cùm arteria dura est, & tactui resistit; mollis, cùm arteria mollis & flaccida, tactuique cedit.

CAPVT III.

De Compositis pulsuum differentiis.

Compositæ pulsuum differentiæ EX his simplicium pulsuum differentiis facilè compositæ inueniri possunt. Quæ etsi sunt plurimæ: hæ tamen sunt præcipuæ.

Mag.	*Celer,*	*Creb.*	*Vehe.*	*Mollis.*
Mag.	*Celer,*	*Mode.*	*Mode.*	*Mode.*
Mag.	*Mode.*	*Mode.*	*Mode.*	*Mode.*
Mode.	*Celer,*	*Creb.*	*Vehe.*	*Durus.*
Mode.	*Celer,*	*Rarus,*	*Debil.*	*Mollis.*
Mode.	*Mode.*	*Creb.*	*Vehe.*	*Durus.*
Mode.	*Mode.*	*Mode.*	*Vehe.*	*Mode.*
Mode.	*Mode.*	*Mode.*	*Mode.*	*Mode.*
Mode.	*Mode.*	*Mode.*	*Debil.*	*Mollis.*
Mode.	*Mode.*	*Rarus,*	*Debil.*	*Mollis.*
Mode.	*Tard.*	*Rarus,*	*Debil.*	*Mollis.*
Paru.	*Celer,*	*Creb.*	*Vehe.*	*Durus.*
Paru.	*Mode.*	*Mode.*	*Mode.*	*Mode.*
Paru.	*Tard.*	*Mode.*	*Mode.*	*Mode.*
Paru.	*Tard.*	*Rarus,*	*Debil.*	*Durus.*

CAPVT IV.

De Pulsu æquali & inæquali.

Respectiuæ pulsuum differentiæ. Æqualitas & inæqualitas. REspectiuæ seu relatiuæ pulsuum differentiæ tres sunt. Vel enim respectus fit ad æqualitatem & inæqualitatem, vel ad ordinem, vel ad proportionem seu ῥυθμόν. Æqualitas autem & inæqualitas pulsus nihil aliud est, quàm vnius rei in pulsibus cum alia collatæ conuenientia vel discrepantia.

Æqualitas autem & inæqualitas est vel simpliciter & abso-

lutè talis, vel secundùm quid, & quæ in quodam saltem genere est.

Absolutè æqualis.

Absolutè & simpliciter æqualis pulsus dicitur, qui neque in magnitudine, neque in celeritate, neque in frequentia, neque in vehementia, neque in mollitie immutatur. Si verò in nullo horum æqualitas seruetur, vocatur pulsus absolutè & simpliciter inæqualis. Si autem non in omnibus his pulsus æqualitatem seruat, neque tamen etiam in omnibus inæqualis redditur, secundum quid & in quodam inæqualis esse dicitur denominatione ab eo desumpta, in quo æqualitatem non seruat.

Inæqualitas systematica.

Deinde hæ inæqualitates rursum diuiduntur in systematicam seu collectiuam, quæ in pluribus pulsibus obseruatur, ac singularem, quæ in vno ictu est. Systematica rursum duplex est, nimirum inæqualitas æqualiter, & inæqualitas inæqualiter.

Pulsus inæqualis æqualiter. Inæqualis inæqualiter.

Inæquales æqualiter pulsus sunt, cùm sicut se habet primus ad secundum, secundus ad tertium, tertius ad quartum, & sic deinceps. Inæquales inæqualiter sunt, qui non æqualiter se habent in mutatione, nec sicut se primus ad secundum, secundus se habet ad tertium.

μύουροι.

Pulsum inæqualem æqualiter apppellamus μύουρον à similitudine caudæ muris, quod sicut cauda muris ab aliqua crassitie sensim & æqualiter in acutum tendit: ita pulsus hi in magnitudine sensim & æqualiter imminuuntur, sequensque ictus semper minor est priore. Nonnulli etiam decurtatos nominant.

Decurtati.

Hi rursum sunt vel myuri deficientes, qui perpetuò imminuuntur, donec tandem planè pulsare amplius cessant; vel qui minui tandem cessant, at non planè inquietem desinunt. Et quidem vtrique rursum varij sunt. Alij enim paruitatem, ad quam peruenerunt, seruant; alij in ea non perseuerant, sed rursum ad magnitudinem redeũt, quos Græci μύουρους παλινδρομοῦντας, decurtatos reciprocos, recurrentésve nominant: atque hi rursum vel ad pristinam redeunt magnitudinem vel ad minorem, vel ad maiorem.

Decurtati reciproci.

Inæqualiter inæquales pulsus & ipsi varij sunt, secundum omnes simplices pulsuum differentias. Præcipui tamen, & quibus antiqui nomina indiderunt, sunt intermittentes, deficientes, intercurrentes seu intercidentes.

Intermittens.

Intermittentis nomen ei inæqualitati conuenit, quæ est in paruitate & raritate, aut sola raritate, cum scilicet arteria in quiete ita immoratur, vt pulsatio vna, duæ, vel tres inter duas deficere videantur, & post vnam vel plures pulsationes intermissas iterum pulsare incipiat.

Intercurrentes.

Intercurrentes seu intercidentes intermittentibus sunt oppositi, & in iis post quasdam pulsationes vna vel plures pulsationes interueniunt, quæ inæqualitatem crebritatis inducunt.

Deficiens. Deficiens reciprocus.

Deficiens pulsus est, cùm arteria, postquam inæquales pulsationes fecit, planè deficere in motu & cessare videtur: qui si ad pristinum motum redit, deficiens reciprocus vocatur. Estque hæc inter pulsum intermittentem & deficientem differentia, quòd deficiens reciprocus post longum interuallum, quo homo videtur pulsu destitui, redit: intermittens verò ad summum post quinque pulsus intermissos reuertitur.

Inæqualitas singularis.

Inæqualitas singularis est vel in vna parte arteriæ, seu sub vno digito, vel pluribus, vel omnibus. Inæqualitas sub vno digito est, quando in dilatione & constrictione diuersitas quædã in celeritate reperitur, ita vt vnius motus pars alia celerior, alia tardior percipiatur. Atque hanc inæqualitatem in tres differentias Auctores diuidunt, pulsum nimirum intermittentem, imparem citatum, & δίκροτον seu bis pulsantem.

Intermittens in vno pulsu.

Intermittens in vno pulsu est; quando dilatatio arteriæ, antequam ad terminum suum & externam quietem peruenit, in medio quasi motu interrumpitur, & quiete interpolatur, ita tamẽ, vt non maneat in quiete, sed motum perficiat & ad consuetum terminum, quietem externam perueniat.

Caprizans.

Huius Auctores nonnulli plures differentias constituunt, inter quas præcipua est δορκαδίζων, Latinis caprizans dictus, cum diastole quasi media quiete interrumpitur, ita tamen vt post quietem facultas fortiùs insurgat, motumque perficiat: vnde in caprizante pulsu est in vna diastole quasi duplex ictus, & quidem posterior priore celerior.

Impar citatus.

Impar citatus, Græcis ἀνισοταχύς, quando motus quidem est continuus, nullaque quiete interruptus, verùm pars distensionis alia est tardior, alia celerior; vt si motus distensionis tardè incipiat, & postea celeriter absoluatur & contra.

Dicrotus seu bis pulsans est, quando incipit arteria moueri, sed antequam motum perficit, retrò cedit, & exiguâ factâ contractione iterum assurgit ad motum perficiendum, & secundò ferit, vt ita duplex adpareat pulsatio, quæ tamen vnicâ distinctione constat.

Inæqualitas in vno pulsu, sed sub pluribus arteriæ partibus, accidit, cùm in vna diastole pulsus duos, tres aut quatuor digitos ferit, sed eos inæqualiter, ita vt in vno digito pulsus aliter percipiatur, quàm in alio; idque duplici modo: Vel enim est motus interruptus, ita vt aliqui digiti motum sentiant, aliqui non, vel est motus continuus, cùm arteria sub aliis digitis aliter mouetur. Et quidem qui ob magnitudinem fiunt inæquales, μύουροι in vno pulsu appellantur, cùm scilicet pulsus sub primo digito est maior, minor sub secundo, adhuc minor sub tertio. Si verò pulsus mediis digitis sit maior, sub extre-

μύουροι in vno pulsu.

mis vtrinque minor, pulsus prominentes, μύουροι in vtramque partem & circumnutantes appellantur.

Prominentes.

Ex his simplicibus inæqualitatis differentiis aliæ compositæ oriuntur. Vel enim inæqualitas systematica cum simplici, vel singularis cum singulari complicatur. E quibus compositis differentiis præcipuè sunt, caprizans, vndosus, vermiculans, formicans, serratus, hecticus, tremens.

Caprizans.

In caprizante, de quo antea dictum, est duplex inæqualitas, in celeritate & vehementia. Altera enim pars motus est celerior & vehementior priore.

Vndosus.

In vndoso sunt duæ inæqualitates, in magnitudine & crebritate, cum scilicet arteria quidem motu non interrupto mouetur, verùm inæqualiter, ita vt magnitudo adpareat, primò sub primo digito, deinde sub secundo, hinc sub tertio, tandem sub quarto, ad modum vndarum fluctuantium.

Vermiculans.

Ab vndoso solâ magnitudine differunt vermiculans & formicans. Nam in vermiculante eadem est inæqualitas, quæ in vndoso, sed arteria minùs & tardiùs attollitur, exhibetque in speciem quasi arteriam perreptantis vermis.

Formicans.

Vermiculante adhuc minor & tardior, sed frequentissimus est formicans, à gressu formicæ ita dictus, quæ quidem crebros gradus facit, sed parum spatij etiam longiore tempore emetitur.

Serratus.

Serratus est, quando vna pars arteriæ magis attollitur, digitosque magis ferit, altera minùs attollitur digitosque minùs ferit.

Hecticus.

Hecticus à similitudine hecticæ febris ita dictus semper in eadem inæqualitate persistit, quæcunque ea sit.

Tremens.

Tandem tremens seu palpitans pulsus habet inæqualitatem in plutibus pulsibus, in magnitudine, crebritate & vehementia, eodem modo, quo in cordis palpitatione videre est.

CAPVT V.

De Ordine ac Rhythmo in pulsibus.

Pulsus Ordinatus.

Secunda pulsuum relatiuorum differentia constituitur ratione ordinis, competitque saltem pulsibus inæqualibus. Æquales enim semper ordinati sunt. Est autem pulsus ordinatus, qui, etsi sit inæqualis, ordinem in pulsando aliquem seruat. Inordinatus verò est, qui & inæqualis est, & ordinem nullum in pulsando seruat: vt si accidat, vt arteria quatuor efficiat pulsus æquales, quintus verò ab æqualitate desciscat, & rursum arteria quatuor pulsus æquales faciat, quintus verò iterum ab æqualitate desciscat, dicitur pulsus ordinatus: Si verò primus & secundus sint æquales, tertius verò minor, quartus, quintus, sextus iterum æquales, septimus inæqualis, pulsus inordinatus est.

Inordinatus.

Inordinati autem pulsus rursum vel absolutè sunt inordinati, vel non absolutè inordinati. Absolutè inordinati sunt, si, dum circuitus plures considerantur, sequentes nullo modo primis respondent: Non absolutè inordinati sunt, si posteriores circuitus, etiamsi inter se impares, primis respondeant.

Rhythmus in pulsibus. Rhythmus.

Vltima pulsuum relatiuorum differentia respectu ad proportionem seu rhythmum constituitur. Rhythmus verò nihil aliud est, quàm proportio tẽporis diastoles ad tempus systoles. Rhythmus autem alius est æqualis, alius inæqualis. Æqualis, secundum antiquorum medicorum sententiam est, quando tempus contractionis æquale est tempori distensionis. Inæqualis verò, quando diastoles tempus maius vel minus est tempore contractionis. Pulsusque ex antiquorum sententia εὔρυθμος est, qui proprium temperamento ætati, sexui rhythmum obseruat; ἄρρυθμος qui à proprio ætatis temperamenti, sexus rhythmo deflectit. Cùm verò diastole integrè agnosci vix possit, Galenus rhythmum non ex collatione temporis contractionis cum tempore distensionis constituit, sed potius ex collatione qualitatis motus, seu celeritatis & tarditatis, vt ita illi rhythmus nihil aliud sit, quàm qualitatis diastoles inter se proportio, & pulsus εὔρυθμος sit, in quo systole ac diastole æquèceleres sunt, ἄρρυθμος autem, in quo systoles ac diastoles est inæqualis celeritas. Quorum rhythmorum inæqualitas rursum in nouem differentias diuidi potest, pro varietate systoles vel diastoles in celeritate & tarditate.

Pulsus. εὔρυθμος. ἄρρυθμος.

CAPVT VI.

De Requisitis quibusdam ad Pulsus cognoscendos necessariis.

In Medico ad pulsuum cognitionem necessaria.

Vt autem pulsus rectè percipiantur, quædam in Medico, quædam in ægro requiruntur. In Medico requiritur primò, vt habeat tactus sensum exquisitum, manumque mollem, præcipuè in pulpa extremi digitorum articuli, nec nimis calidam, nec nimis frigidam, sed temperatam. Secundò non

mox

mox vt ad ægrum ingressus est arteriam attingat, ne forsan, ægro ob aduentum Medici turbato, pulsus sit immutatus, sed expectet aliquantisper, donec ægrum animo tranquillo esse intellexerit. Tertiò attingat arteriam in carpo alterutrius brachij.

Rectè autem digiti arteriæ applicentur. Nimirum primò quatuor aut tres digiti arteriæ apponantur, vt plures pulsuum differentiæ possint apprehendi. Deinde cùm triplex possit esse manus ad arteriam applicatio, comprimens, quando digiti arteriam quasi comprimunt; suspensa, quando manus leuiter arteriæ applicatur; media, quando medio modo, seu cum aliqua compressione applicatur: Comprimens ad contractionem, si potest, agnoscendam magis conueniens est, vt & pro vehementibus pulsibus; in languidis verò pulsibus magna ex parte pulsum aufert. Per suspensam pulsus vehementes non satis percipiuntur. Tertia medio modo sese habet, & nec vt in vehementibus suspensio, nec vt in languidis compressio motum obseruat.

In ægro. In ægro requiritur primò, vt, quo tempore pulsum Medicus tangit, sit liber ab omni animi affectu, & perturbatione, ne eæ, quæ ex animi affectu pulsus mutationes accidunt, Medico imponant. Sicut neque pulsus explorandus est mox post corporis motum. Deinde manus ægri situm rectum habeat, & ab omni motu voluntario libera sit, ægerque digitos non flectat multum aut distendat; sed in media & naturali forma retineat. Manum quoque æger suis viribus non eleuet, ne tremat, pulsumque variet.

CAPVT VII.

De cognoscendis simplicium pulsuum differentiis.

Cognitio pulsus magni & parui. IPsam autem pulsuum cognitionem quod attinet, si animaduertamus, arteriam plus, quàm debebat naturaliter, distendi & valde dilatari, & propter distensionem magnam repellere quasi digitos, aut foueam iis imprimere, pulsum esse magnum censebimus: Si parum, paruum.

Celeris & tardi. Si animaduertatur, arteriam de termino ad terminum celeriore & citatiore, quàm in homine temperato vel sano, impetu moueri, pulsus is celer est: Si verò spatium suum tardiore quasi gressu permeet arteria; tardus est.

Frequentis & rari. Si interuallum inter vnum atque alterum ictum sit longius, quàm in homine temperato aut sano, pulsus is est rarus: Si breuius, frequens.

Vehementis & debilis. Si pulsus renititur & sese opponit quasi manus comprimentis applicationi, vehemens pulsus est: Sin minus, debilis.

Duri & mollis. Pulsus durus, si leniter tangatur arteria, non occurrit digitis, quemadmodum vehemens: Si verò fortiter comprimatur, non ita fortiter resistit, vt vehemens. Durities etiam nunquam cum magnitudine, neque vehementia cum paruitate coniungitur.

CAPVT VIII.

De cognoscendis respectiuis pulsuum differentiis.

QVi simplices pulsuum differentias cognoscit, eâdem operâ compositas deprehendet; ideóque in simplicibus differentiis cognoscendis primò sese diligenter exerceat Medicus. Pulsuum inæqualitatem in vnica pulsatione atque sub vno digito deprehendere difficillimum est, & penè impossibile. Si tamen cognosci potest, solùm in maximis & vehementibus pulsibus cognoscetur, qui compressionem sustinent; & quidem nunc comprimente applicatione, mox suspensa, interdum mediocri vtendum; nunc vnus, nunc duo, nunc tres, nunc quatuor digiti applicandi, vt si forsan sub vno aut pluribus digitis inæqualitas non percipiatur, sub aliquo tamen deprehendatur.

Si verò inæqualitas vnius ictus sub variis digitis exploranda est, quatuor digitos arteriis applicare oportet.

Ordo quomodo cognoscatur. Ad ordinem & ordinis perturbationem cognosendam diuturniore manus applicatione opus est. Si enim in longâ pulsuũ serie aliqua diuersitas, sed ordinem seruans, obseruetur, pulsus ordinatus est: Si verò inter pulsus diuersos nullus ordo obseruetur, pulsus inordinatus est.

Rhythmus. Rhythmorum cognitio cùm tota pendeat à cognitione systoles ac diastoles ac motum horum inter se collatione; systolen verò in pulsibus omnibus cognoscere si non impossibile, tamen difficile sit: patet hinc, rhythmum cognitu facilem non esse, & ad eum cognoscendum alia necessaria non esse, quàm quæ ad pulsus celeres cognoscendos requiruntur.

CAPVT IX.

De causis pulsuum in genere.

Causa pulsuum. Generationis. Commutationis. DIuiduntur causæ pulsuum à Medicis in causas generationis, seu immediatas aut proximas, & causas mutationis seu mediatas, vel primarias ac secundarias. Illas nominant, quæ pulsum efficiunt, & quibus positis pulsus ponitur, ablatis cessat: Has quæ pulsum non efficiunt, sed alterant & immutant. Illæ sunt tres, facultas, instrumenta, & vsus seu finis: Hæ plurimæ, quarum aliæ pertinent ad res naturales, vt temperamentum, sexus, ætas, habitus corporis; aliæ ad non naturales, vt sunt aër, cibus, potus, motus, quies, somnus, vigiliæ, excreta, retenta, animi pathemata; aliæ ad præternaturales, morbos scilicet, causas morborum, & symptomata.

Pulsus proprij & inseparabiles. Familiares. Causæ continentes pulsuum singulæ duas habent differentias. Facultas enim est fortis vel debilis, vsus auctus vel imminutus; instrumenta mollia vel dura. Hinc alij pulsus ex vna causa saltem perpetuò oriuntur, quos Galenus necessariò consequentes, alij proprios & inseparabiles vocant. Talésque pulsus saltem facultatem & instrumenta consequuntur, non verò vsum: Facultatémque fortem ἐξ ἀνάγκης consequitur pulsus fortis; debilem, debilis: Arteriæ duræ faciunt pulsum durum; molles, mollem. Alij qui licet magis ab vna causa continente fiant, quàm alia, ab illa tamen sola non proficiscuntur, sed alias quoque concurrere necesse est, quos οἰκείως seu familiares nominant. Familiares fortis facultatis pulsus sunt, magnus, celer, rarus, debilis, paruus, tardus, creber; vsus adaucti, magnus, celer, creber, diminuti, paruus, tardus, rarus: Arteriæ mollis, magnus, celer, rarus; duræ paruus, tardus, creber.

Facultas cum vsu mutato quos pulsus faciat. Causæ compositæ compositas differentias constituunt. Et quidem complicantur nunc duæ causæ nunc tres. Primò, facultas fortis & auctus vsus, instrumentis naturalem constitutionem obtinentibus; faciunt pulsus magnos, celeres, frequentes, & præterea vehementes. Facultas fortis & vsus imminutus, edit pulsus magnitudine moderatos, tardiores, raros, vehementes tamen. A facultate infirmâ atque vsu modicè aucto prouenit pulsus in magnitudine & celeritate moderatus: creber, languidus. Si verò virtus valdè sit debilis, pulsus est paruus, tardus, creberrimus, debilis. A facultate debili & vsu imminuto proueniunt pulsus parui, tardi, crebri, languidi, & si magna sit debilitas, minimi, intermittentes, deficientes.

Vsus mutatus & instrumentum. Secundò, si vsus & instrumentum coniungantur, vsus auctus cum instrumento molli facit pulsus magnos, celeres, in frequentia moderatos, aut si magnus fuerit excessus, frequentes, molles. Vsus auctus & instrumenta dura edunt pulsus minores, celeres, crebros, si durities superet; si verò vsus, maiores; si mediocris vtriusque sit excessus, in magnitudine mediocres, celeres, crebros. Vsus imminutus cum instrumẽto molli efficit pulsus moderatos magnitudine, tardos, raros, molles. Vsus imminutus cum instrumento duro reddit pulsus minores, tardiores, duros: & excedente duritie instrumenti, pulsus in paruitatem magis quàm in tarditatem deflectunt. Contrario modo se res habet, cùm refrigeratio excedit.

Facultas & instrumentum. Tertiò, si facultas & instrumentum complicentur, & facultas sit fortis, instrumenta mollia, fiunt pulsus manifestò maiores, aliquantum tardiores, & rariores ac molliores. Facultas fortis & instrumenta dura edunt pulsus paruos, crebros & plerumque celeriores, si scilicet excedat durities. In æquali verò vtriusque recessu, pulsus in omnibus sunt moderati, duriores tamen. Facultas debilis cum instrumentis mollibus facit plerumque pulsus in magnitudine & celeritate moderatos ac molles. In recessu verò immodico erunt parui, tardi, crebri. Quod si facultas valdè sit infirma, pulsus parui, tardi & crebri fiunt. Tandem si facultas sit infirma, cum instrumento duro, pulsus oriuntur parui, tardi, crebri & duri.

Facultas instrumenta & vsus. Nonunquam verò omnes tres causæ complicantur. Et quidem primò facultas fortis, vsus auctus, instrumenta mollia faciunt pulsus magnos, celeres, frequentia moderatos, vehementes, molles.

Secundò, si complicetur facultas fortis, vsus auctus, & instrumenta dura, & durities sit parua, vsus verò valde auctus, fiunt pulsus iusto maiores, celeriores, & crebriores. Si verò durities non sit magna, nec vsus valdè auctus pulsus magnitudine moderati, celeriores & crebriores eduntur.

Tertiò, si facultas sit fortis, vsus imminutus, & instrumenta mollia, pulsus magnitudine moderati, tardiores, rariores, vehementes, molles fiunt, & si vsus multum imminuatur, apertè minores, tardi & rari.

Quartò, si facultas sit fortis, vsus imminutus, & instrumenta dura, fiunt pulsus minores, celeritate & crebritate moderati, vel etiam si magnus sit vsus & instrumenti à mediocritate recessus, minores, tardiores & rariores: duritie verò instrumenti superante magnum vsus à natura recessum, erunt parui, tardiores, crebrioresque.

Quintò si facultas sit debilis, vsus auctus, & instrumenta mollia, pulsus fiunt magnitudine & celeritate moderati, crebriores tamen. Si verò virtus valde sit debilis, pulsum efficit paruum, tardum & creberrimum.

Sextò, si facultas sit debilis, vsus auctus ac instrumenta dura, fiunt pulsus parui, tardi, crebri.

Septimò, si facultas sit debilis, vsus imminutus, instrumenta mollia, fiunt pulsus minores, tardiores, crebritate moderati, vel etiam rari.

Tandem si facultas sit debilis, vsus imminutus & instrumenta dura, pulsus eduntur parui, tardi, crebri; non tamen semper eiusdem paruitatis, tarditatis & frequentiæ, sed pro causarum excessu, minores, tardiores, frequentiores.

Notandum enim hîc 1. vires & potentiam causarum potiùs æstimandam esse, quàm numerum; cùm vna potentior causa plus possit in mutandis pulsibus, quàm plures debiliores. 2. Duritiem arteriæ semper resistere plus magnitudini, celeritati verò & frequentiæ non ita. 3. Ad pulsus paruos nullam esse efficaciorem causam, quàm virtutis debilitatem.

CAPVT X.

De causis simplicium pulsus differentiarum.

Concausæ pulsuum. Etsi ex his facilè colligi possit, quæ cuiusvis pulsus causæ sint: tamen quia & quædam concausæ concurrunt, quæ commoditatem aliquam ad pulsuum generationem præstant, nimirum, crassities corporis, gracilitas, locus circa arteriam vacuus, grauitas superiacentium corporum, & formationis partium proprietas: eas cum reliquis causis coniungemus & quædam adhuc addemus.

Magni pulsus causa. Parui. Magni pulsus continentes causæ sunt virtus fortis, vsus auctus, arteria mollis. Paruus fit præcipuè ob debilitatem virtutis, vt & vsum imminutum & duritiem arteriæ.

Alti. Alti pulsus causa est virtus fortis, vsus auctus, accedente crassitie corporis mediocri, & circa arteriam loco stricto & angusto. *Humilis.* Humilis pulsus fit à facultate languida, cui acccedit vt concausa corporis crassities. Interdum etiam à naturali conformatione arteria profundiore loco recondita est, vnde fit pulsus humilior,

Lati. Latus pulsus fit à virtute non admodum debili, accedentibus, vt concausis, loco amplo & grauitate superiacentium corporum. *Gracilis.* Gracilis pulsus causa est facultas debilis, atque arteria dura, concausæ verò corporis gracilitas & cutis tenuitas ac siccitas.

Celeris. Celeris pulsus causa est vsus auctus, virtus mediocriter fortis & instrumentum molle. *Tardi.* Tardi causa est vel virtus debilis, vel vsus imminutus, vel vtraque harum causarum concurrens.

Frequentis. Rari. Frequentis, vsus auctus vel cum debilitate virtutis vel cum duritie arteriæ. Rari, robur virtutis cum vsu imminuto.

Vehementis. Debilis. Vehementis, virtutis robur: debilis, virtus languida, quacunque etiam de causa proueniens.

Mollis Duri. Mollis pulsus prouenit à mollitie arteriæ: durus ab eiusdem duritie vndecunque profecta.

CAPVT XI.

De Causis respectiuarum differentiarum in pulsibus.

Inæqualitatis pulsuum causa. Respectiuas pulsuum differentias quod attinet, & primò inæqualitatem eius causa est facultas debilis, & arteria vel obstructa, vel compressa, vel nimis mollis aut dura.

inæqualitatis singularis & pulsus intermittentis. Intermittentis pulsus causa est, quod vsus quidem dilatationem poscit, & facultas etiam prompta ac parata est, vt vsui satisfaciat, verùm vel humorum copia grauata, vel compressis aut obstructis instrumentis impeditur. Inæqualitatis in motus celeritate ac tarditate eædem sunt causæ, verùm leuiores.

Dicroti. Dicroti seu bis ferientis causa est inæqualis cordis vel arteriarum intemperies, seu facultas ob inæqualem intemperiem vitiata, quæ à contraria causa vrgente in medio itinere contrarium quasi motum inchoare cogitur.

Inæquales sub pluribus digitis pulsus proueniunt vel à facultate debili, vel ab humorum copia, vel arteriarum mollitie.

Myuri. Myuri ex facultatis debilitate proueniunt, cuius actio quo à corde est remotior eò etiam debilior, vel ab arteriæ situ, cuius pars à corde remotior, magis in superficie sita est.

Inæqualitas systematica. Systematicæ inæqualitatis causa est facultas debilis, quæ aut opprimitur, distrahitur, aut irritatur; & instrumenti vitium, cùm arteria aut comprimitur, aut obstruitur, aut repletur. Inæquales inæqualiter pulsus fiunt à facultate non per se debili, sed potiùs onusta & oppressa, deinde ab arteria malè affecta, & vel ab incumbente corpore, vel humore, vel tumore compressa. Inæquales verò æqualiter à facultate infirma fiunt. *Myuri reciproci. Deficientis.* Et quidem Myuri reciproci à facultate minus debili proueniunt quàm deficientes.

Intermittẽtis & intercurrentis. Ab eadem facultate debili instrumentique compressis vel obstructis proueniunt pulsus intermittentes & intercurrentes Magis tamen laborat facultas in pulsu intermittente, quàm intercurrente & iam ferè succumbit.

Caprizantis. Inæqualium pulsuum compositorum causas quod attinet, Caprizantis causa est facultas aliàs quidem satis fortis, verùm grauata à copia humorum, aut impedita ab obstructione.

Vndosi. Vndosi pulsus causæ sunt, facultatis imbecillitas, vel copia humorum, vel summa instrumentorum mollities: facultásque sic est grauata, atque onere compressa quasi vacillat.

Vermiculantis. Formicantis. Ex iisdem causis prouenit pulsus vermiculans; nisi quod in vermiculante facultas non est oppressa, sed per se imbecilla, in formicante verò etiam extremè languida est, vrgénsque vsus, concurrente mollitie instrumenti.

Serrini. Serrini causa est facultas fortis vsúsque auctus cum arteriæ duritie; familiarísque est hic pulsus internarum membranarum inflammationibus.

Trementis. Tremens pulsus fit, dum vel ad tremorem partis pulsus aut delitescit, aut tremens euadit; vel dum cor tremit, affectumque illum arteriæ communicat.

Hectici. Hectici pulsus causa est aliquid fixum & stabile in partibus solidis hærens, virtutisque debilitas.

Rhythmorum. Rhythmus non mutatur, nisi mutata magnitudine & celeritate systoles ac diastoles. Hæ verò non mutantur, nisi mutato vsu, atque ita omnes rhythmorum causæ pendent ab vsu. Si enim dilatatio celerior fuerit, quàm contractio, maior adest caliditas, & maior refrigerationis, quàm expulsionis fuliginosorum excrementorum est necessitas. Si verò contractio sit celeris & maior distensione, magis necessaria est vaporum & fuliginum expulsio, quàm refrigeratio.

CAPVT XII.

De commutationis pulsuum causis.

Temperamentorum pulsus. Atque hoc modo à causis continentibus variæ pulsuum differentiæ proueniunt: secundarias quod attinet, & primò res naturales. Calidi natura pulsum habent maiorem, idque ex vsu adaucto prouenit. Frigidi, contrarium. Siccorum & gracilium pulsus sunt maiores, rarioresque multo, & vehementiores paulò. In crassis corporibus cùm arteria multâ carne tegatur, ac liberè distendi non possit, pulsus paulò minor redditur ac crebrior.

Sexus. Viri mulieribus pulsum habent vt plurimum maiorem, vehementiorem, paulò tardiorem, & rariorem: Fœminæ contra habent pulsus minores, celeriores ac frequentiores. Si tamen fœmina viro aliquo sit calidior, maiores etiam ac vehementiores, quàm ille, pulsus habebit.

Ætatis. Puerorum pulsus est magnus, celerrimus, creberrimus, in vehementia medius. Iuuenum pulsus sunt maximi & vehementissimi, in celeritate & frequentia moderati: Senum sunt minimi, tardissimi, rarissimi, & maximè debiles.

Temporum anni. Quoad tempora anni, Vere pulsus fiunt maiores, vehementiores, in celeritate & frequentia moderati. Æstate fiunt languidi, parui, celeres, crebri. Autumno debiles, magnitudine, celeritate & crebritate inæquales. Hyeme parui vel mediocres, tardi, rari & debiles.

Cibus & potus quomodo mutet pulsum. Cibus & potus moderatus efficit pulsus magnos, celeres, crebros, vehementes: nimius, inæquales atque inordinatos, medius, minores & debiliores, & in principiis celeriores, & crebriores, postea tardos & raros. Vini vsus inprimis facit pulsus magnos, crebros ac vehementes. Et mutatio, quæ à vino prouenit, citò accidit, & citò recedit.

Somnus. Somnus naturalis initio facit pulsus minores, debiliores, tardiores, rarioresque; postea maiores, vehementiores, tarditásque & raritas sensim augetur; tandem si somnus diutiùs protrahitur, iterum ad paruitatem & debilitatem redeunt, ac tarditatem & raritatem retinent. Cùm excitatur homo, pulsus incipiunt fieri maiores, vehementiores, celeriores, crebriores; æqualiter quidem, si paulatim homo à somno excitetur, inæqualiter verò & turbatè, si repentè: paulò post tamen pulsus iterum mediocritatem assequitur. *Vigiliæ.* Vigiliæ longæ pulsus faciunt paruos & debiles, celeres tamen & crebros, tandem facultate debilitata tardos & raros.

Motus. Motus atque exercitatio mediocris facit pulsus magnos, vehementes, celeres, crebros; nimius verò paruos, languidos, celeres, crebros, cùm vsus augeatur & facultas debilitetur: tandem paruos, tardos, & raros.

Balnea. Balnea moderata faciunt pulsus magnos, celeres, crebros, vehementes: quòd si modum excedant, paruos languidos, celeriores ac crebriores.

Animi affectus. Animi affectus quod attinet, Ira facit pulsus magnos, celeres, crebros, vehementes. Lætitia magnos, raros ac tardos, vehementiâ mediocres; Si verò sit nimia, inæquales atque inordinatos. In tristitia fiunt parui, languidi, tardi, rari. Timor recens pulsum reddit celerem, vehementem, inordinatum, inæqualem: Inueteratus verò tales, quales sunt in tristitia.

Euacuationes. Euacuationes immodicæ, quia facultatem debilitant, pulsus efficiunt facultati debili proprios.

Res

Res verò præter naturam quod attinet, etsi eæ, variæ tamen pulsum mutant quia vel vsum immutant, vel instrumenta, vel facultatem afficiunt. Imprimis facultate affectâ multæ pulsuum immutationes fiunt. Siue enim facultas dissoluatur & labefactetur ab iis, quæ spiritus ac solidas partes dissoluunt, quales sunt morbi praui, magnæ intemperies, dolores vehementes ac diuturni, inedia, nimiæ euacuationes; siue oneretur ac grauetur ab humorum copia, instrumentorum morbis, inflammationibus, vel aliis tumoribus, fiunt pulsus primò parui, celeres, crebri, languidi, postea minimi, tardissimi, creberrimi, languidissimi, tandemque facultate penè prostrata intermittentes, deficientes, myuri, vermiculantes, formicantes; quæ omnia per varia affectuum præter naturam genera discurrenti, & inprimis è doctrina de febribus manifestiora fient.

CAPVT XIII.

Quid pulsuum simplices differentiæ significent & præsagiant.

Magni pulsus quid significent. ETsi verò ex causis pulsuum facilè pateat, quid quilibet pulsus significet & portendat: tamen vt in specie aliquid addamus, magnus pulsus cùm inprimis familiaris sit vsus accretioni: facultati forti, & instrumento molli, in ægrotantibus calidum morbum significat. Et magnus pulsus, nisi impediatur, omnes febres sequitur. Et cùm arteria valdè dilatari non possit, nisi virtus fortis sit, vel certè non debilis, pulsus magnus in omnibus febribus bonum signum est.

Paruus. Paruus pulsus aut facultatis debilitatem, aut vsus remissionem, aut instrumentorum duritiem arguit. Et quidem si pulsus paruus simul languidus fuerit, à facultate debili paruitatem prouenire indicio est: Si paruus & durus, ab arteriæ duritie: Si nec debilitas nec durities in pulsu deprehendatur, ab vsu imminuto dependere eum argumento est. Vnde pulsus parui cum facultate debili, mortem; reliqui parui longos & difficiles morbos plerumque præsagiunt.

Celer. Celer pulsus vsum auctum & vires adhuc fortes, aut certè non admodum debiles significat. Vnde in sanis pulsus celer calorem ex motu atque exercitiis, balneis, & similibus causis excitatum significat, qui si simul sit magnus, vires nondum sunt debilitatæ; si verò creber sine magnitudine, vires iam debilitatas indicat. In ægris verò pulsus celer affectionem calidam significat, & febricitantibus proprius est. Et quidem si adiungatur magnitudo, vsum auctum significat cum virium robore. Si verò frequentia sine magnitudine adiungatur, vires iam debilitatas indicat. Si instrumenti durities, vsu aucto, distensionem impediat, durities ea tactu deprehenditur.

Tardus. Tardus contrarium indicat, caloris scilicet paucitatem vsûmque imminutum, & tum solùm est rarus, viresque non satis firmas; & tum simul est languidus.

Frequens. Frequens vsum auctum valde, vel facultatem imbecillam, vel instrumentum durum significat. Si à solo aucto vsu prouenit, non est languidus, neque durus, cúmque antecedit magnitudo & crebritas, & tum maxima in ægroto caliditas significatur. Si à debilitate vel duritie arteriæ proueniat, ipsa in pulsu percipitur.

Rarus. Rari pulsus quia fiunt vel ob facultatem fortem & instrumentum molle, vel ab vsu imminuto, in sanis corporibus temperamentum frigidius indicant; in ægris verò morbum frigidum cordísque & contentorum in eo frigiditatem, & proinde pro malo signo habentur.

Vehemens. Validus & vehemens pulsus facultatem fortem monstrat, & si naturæ limites excedat vehementia, simul irritationem magnam significat.

Languidus. Languidus contrà vires deiectas significat, & quidem vel ob spirituum dissipationem & resolutionem, & tunc simul paruus est, & si vsus non vrgeat, tardus; vel ab oppressione ab humorum copia, & tunc pulsus simul est inordinatus atque inæqualis.

Mollis. Mollis arteriæ mollitiem indicat, & propterea in corpore sano vel potum immoderatum & cibum humectantem, vel balneum, vel otium significat; in ægris verò humidum corporis habitum.

Duri. Duri contrà pulsus arteriæ duritiem significant, & quidem vel ex tonsione in conuulsionibus, tumoribus, aut repletione vasorum ab humoribus vel flatibus, vel exsiccatione in febribus ardentibus, hectica, marasmo, melancholia, quartanis, & causis aliis exsiccantibus.

CAPVT XIV.

Quid reliquæ pulsuum differentiæ significent & præsagiant.

Æqualitas & inæqualitas. REliquas pulsuum differentias quod attinet, & primò æqualitatem atque inæqualitatem. Æqualitas etiamsi materiæ dispositionem fixam indicet: tamen naturæ firmitatem significat, & ideo meliorem spem præbet. Inæqualitates verò omnes peiores sunt, & vel vasorum obstructiones aut compressiones, vel humorum abundantiam virtutem onerantem significant. Et quidem inæqualitas singularis periculosior est, quàm systematica: vnde pulsus in vno pulsu intermittentes perniciosiores sunt, quàm in pluribus intermittentes, si vtrique à facultate debili proueniant.

Impares citati. Myuri. Dicroti. Impares itaque citati, myuri, & dicroti valdè mali sunt. Impar tamen citatus minùs malus est, quàm intermittens; quia facultatem debilem quidem, sed non extremè imbecillem significat.

Inæqualitas systematica. Inæqualitas systematica inæqualiter facta minùs periculosa est, quàm inæqualitas æqualiter facta; cùm illa plerumque instrumenti vitio, hæc verò ab imbecillitate facultatis accidat.

Intermittentes. Intermittentes cum debilitate, cùm à facultatis debilitate proueniunt, omnino periculosi sunt, & quidem quò diutiùs quiescunt & plures ictus intermittunt, eò sunt periculosiores. Minùs tamen in hoc pulsu periclitantur senes & pueri, quàm iuuenes; cùm facultas imbecilla à parua quoque occasione offendatur, fortis non nisi à maxima.

Deficiens. Adhuc periculosior est pulsus deficiens; cùm maximam imbecillitatem indicet.

Intercurrens. Intercurrens pulsus omnium inæqualium est securissimus, qui quidem virtutem oneratam, tamen adhuc validam & integram significat, & victoriam promittit.

Reciproci deficientes. Reciproci deficientes magnam facultatis imbecillitatem, cum pugna tamen aduersus causas præter naturam significant.

Myurus. Vermiculãs. Formicans. Myurus & vermiculans facultatem insigniter debilitatam significant: Formicans verò facultatis adhuc magis deiectæ indicium est, & si in febribus morbisque diuturnis percipiatur, mortis certum signum est.

Vndosus. Vndosus facultatem oneratam & debilitatam significat. Et malum signum est, si in vermiculantem mutatur: interdum tamen virtutem validam, arteriasque humore madentes, ac propterea sudorem decretorium significat.

Serratus. Serratus malum signum est, & internam inflammationem magnam & periculosam indicat.

Ordo pulsus quid indicet. Ordo cùm fixam ac perpetuam causam significet; perturbatio verò ordinis variantem, si pulsus aliàs est commodus, ordo virium firmitatem indicat: Inordinatus verò facultatem à fuliginosis excrementis oppressam significat. Si verò ordo sit cum incommoda pulsus inæqualitate, summam debilitatem significat, & malum signum est.

Rhythmus. Tandem Rhythmi, mutatio vsus variationem significat.

CAPVT XV.

Qui pulsus salutem vel mortem præsagiant.

Qui pulsus significent facultatem fortem. ETsi verò ex his facilè pateat, qui pulsus salutem vel mortem indicent: tamen vt summatim ea complectamur, facultatem fortem significant pulsus magni, celeres, vehementes, dicroti, vndosi. Et quidem inter eos primum locum habent vehementes, pòst magni, hinc celer, vndosus, postea dicrotus.

Languidam. Languidas verò vires significant pulsus parui, languidi, intermittentes, myuri omnes, vermiculantes; formicantes, atque omnes pulsus, qui à mediocritate ad extremum deflexerunt, excepto vehementissimo. Et quidem facultatem ex se imbecillam ostendunt hi pulsus, si æquales sint: qui verò ab onerata facultate proueniunt, inæquales sunt. Hinc vermiculantes, formicantes, intermittentes, & myuri deficientes mali sunt, & quò pulsus est languidior & minor, eò maiorem virium debilitatem arguit.

Salutem. E quibus facilè patet, pulsus, qui salutem promittunt, esse eos, qui parum à sanorum pulsu deflectunt, & sunt æquales, ordinati, magni, vehementes; inter languidos verò, paruos, inæquales atque inordinatos illos, qui minùs tales sunt, modò absit malignitas.

Mortem. Contrà pulsus languidi, parui, tardi & similes facultatem debilem indicantes, mortis periculum portendunt, si vnà quoque alia signa mala appareant. Mali quoque sunt omnes pulsus, qui ad extremitatem perueniunt, excepto vehementissimo, atque inter illos minimi, languidissimi, tardissimi, & rarissimi omnium pessimi sunt. Ex inæqualibus verò minùs periculosi sunt, in quibus plures sunt pulsus magni ac vehementes. Periculosi verò sunt myurus, intermittens, intercurrens, vermiculans, formicans, vt antea dictum.

Euentus modus. Tandem ad euentus modum cognoscendum pulsus faciunt. Pulsus enim, qui sunt imbecilliores, tardiores ac rariores, per crisin morbum non desiturum significant, sed potiùs per solutionem paulatim factam: Pulsus verò inæquales, vehementes, magni, celeres & frequentes potiùs per crisin solutum iri morbum indicant; & quidem instante crisi pulsus inordinati atque inæquales fiunt, & si ex languidis fortes, ex paruis magni fiant, proximam crisin significant: bonámque præsagiunt, si in

pulsibus

pulsibus inæqualibus plures sunt pulsus magni quàm parui, celeres, quàm tardi, moderati, quàm crebri, vehementes, quàm languidi.

CAPVT XVI.

De signis è lingua petendis.

Lingua morborum signum.

PRæter vrinas tamen & pulsus Medicus etiam sudores, alui excrementa, sputum, linguam, & alia considerabit. Verùm cùm de prioribus antea dictum sit, & postea etiam dicetur, hîc saltem de lingua aliquid addemus, quæ in febribus præcipuè satis certa signa exhibet, & quoties vel coloris, vel saporis in lingua mutatio sponte accidit, toties in corpore mutationem aliquam fieri, certum est.

Causa mutationis linguæ.

Cur autem lingua naturalem constitutionem mutet, duæ sunt causæ præcipuæ, humores è venis & arteriis linguæ exsudantes, & linguæ tunicam præcipuè afficientes; deinde fuligines & humores ex partibus inferioribus adscendentes. Quibus tamen interdum humores è capite defluentes coniunguntur.

Color linguæ mutatus.

Color linguæ mutatur, & alba fit ea, saliuâ, qua lingua semper madet, à calore exsiccatâ, id quod in febribus ferè accidit. Color albus sæpe in luteum & nigrum mutatur, dum humores alij linguæ communicantur, tunica illa externa à fuliginibus febrilibus mutatur. Vnde & naturam & tempora febris linguæ color indicare potest. Nam, vt Hippocrates, *3. de morbis*, habet, principio lingua alba est flaua: progressu temporis nigrescit: & si in principio morbi nigrescat, citiùs morbus finitur, sin posteriùs, tardiùs. Imò à fuliginibus calidis ascendentibus ita sæpe linguæ tunica corrumpitur, vt planè abscedat. Febre verò declinante color linguæ ad naturalem statum redit, & humor lingu e superfusus absumitur, & quod corruptum est, separatur. Et quidem ea mutatio in extremitate linguæ primum apparet; hinc reliqua pars versus fauces etiam sensim pura redditur, vltimò radix. Et si quis quotidie linguam ægri diligenter inspiciat, morbi decrementum non minus ex ea, quàm ex vrina, cognoscere poterit.

Sapor.

Sapor linguæ mutatus humorum abundantiam significat. A bile est sapor amarus; à pituita dulci, dulcis; à salsa salsus, ab humore acido, acidus.

Sicca, arida, & aspera fit lingua ab humiditatis, quæ à calore febrili absumitur, defectu: In asperitate tamen maior est humiditatis defectus, quàm in sola siccitate.

LIBRI TERTII
PARS II.
De Signis Diagnosticis.

CAPVT PRIMVM.

De signis causarum in genere.

Signa ἀναμνηστικὰ.

SED vt ad speciem iam accedamus, & signa ἀναμνηστικὰ, διαγνωστικὰ, & προγνωστικὰ explicemus, de signis ἀναμνηστικοῖς hoc saltem monemus, causas, quæ antecesserunt, cognosci vel ex effectis, quæ reliquerunt, vel ex commodo aut incommodo, quod afferunt, quæ adhibentur.

Diagnostica. Imminentis morbi signa.

Diagnostica quod attinet, ea sunt vel morbi imminentis, vel præsentis. De imminentis morbi signis hæc sit generalis regula: Omnem mutationem in actionibus, in accidentibus, & excrementis, quocunque modo præter consuetudinem & citra externam causam euenientem, morbum minari. Cùm enim ista omnia secundum naturalem constitutionem sese habentia sanitatis signa sint, quamprimùm in iis aliquid à naturali statu mutari incipit, à sanitate ad morbum delapsum significat. Eadem signa si cumulantur & augentur, morbum iam præsentem indicant.

Præsentis.

Cùm verò non sufficiat nosse, homini morbum iam imminere, aut eum iam etiam ægrotare, sed scire opus sit, quo morbo laboret: morborum, causarum morbificarum, & locorum affectorum, vt & symptomatum signa in specie proponenda sunt. Et vt à causarum, quæ nos etiam in morborum notitiam deducunt, signis incipiamus, signa causarum necessaria, & à quibus certi aliquid cognoscitur, alia sunt propria, alia communia, sed per syndromē collecta, & subiecto proprio determinata.

Signa humorum propria à sapore.

Propria sunt sapor, color, & motus humorum. Quantum ad saporem, sanguis est dulcis; pituita aquosa est insipida; bilis, amara; pituita salsa salsum saporem exhibet; pituita & melancholia acida, acidum; melancholia adusta, ponticum.

à colore.

Sanguis est rubeus, vt & bilis rubra; pituita alba habet colorem album; bilis pallida, pallidum; flaua, flauum; porracea, porraceum; æruginosa, æruginosum; melancholia, nigrum, turbidum; atra bilis, nigrum, splendidum. Et cùm vnus sapor vel color duobus humoribus competit, à sapore & colore coniunctis possumus humorem cognoscere. Ita cùm pituita acida, & melancholia sit acida, ex albo colore acida pituita, è nigro melancholia cognoscitur.

à motu.

Tandem etiam humores suos determinatos motus habent. Singulis diebus mouetur pituita: alternis diebus bilis: melancholia quarto quoque die mouetur. Si talis motus absit, sanguis peccat. Bilis quoque plerumque circa meridiem mouetur; vesperi melancholia; noctu pituita. Velocitas quoque & tarditas motus morbi humores indicat. Morbus enim velox ab humore tenui, calido, bilioso dependet; tardus à lento & crasso.

Communia & signorum syndrome.

Verùm quia per ista signa latentes in penitioribus corporis partibus humores cognosci non possunt, syndrome signorum communium tunc sufficere debet. Talia autem signa suppeditant causæ & effectus, seu antecedentia & consequentia. Antecedentia duo fontes suppeditant, nimirum causæ externæ atque euidentes, seu res non naturales, & corporis dispositio: Consequentia verò sunt omnia symptomata, & quæ prosunt ac nocent.

Antecedentia.

Res non naturales corpus & viscera ad huius vel illius humoris generationem disponunt, prout corpus vel calefaciunt, vel refrigerant, vel alias in eo mutationes efficiunt; de quibus supra, *lib. 2. part. 2. c. 2.* dictum.

Deinde maximam vim in humoribus generandis habent dispositiones corporis, sine quibus causæ illæ euidentes parum possunt in producendis humoribus. Dispositiones autem illæ ad quatuor capita redigi possunt, 1. est hæreditaria corporis dispositio. 2. ætas. 3. corporis constitutio. 4. intermissa aliqua consueta euacuatio, ad hunc vel illum humorem generādum apta.

Consequentia.

Consequentia sunt symptomata, actiones scilicet læsæ, excreta & retenta, ac corporis qualitates mutatæ; item morbi ab humoribus orti, deinde omnia iuuantia & lædentia.

CAPVT II.

De signis causarum & humorum in specie.

Plethoræ signa.

IN specie singulorum humorum signa quod attinet, sanguinem abundare, & Plethoram quoad vasa adesse, significant causæ sanguinem generantes & augentes, si præcesserint, suprà *lib. 2. part. 2. cap. 3.* explicatæ. Habitus corporis est carnosus & firmus, halituoso vapore perfusus, venæ sunt editiores, & præcipuè ab exercitatione & æstu turgent, musculi distenduntur, virium robur cum sanguine proportione quadam incrementum sumit. Et si sanguis venas nimis repleat, vt satis difflari non possit, crassescit, & præ pondere magis partes inferiores petit. Hinc tibiarum musculi sanguine repleti laboriosiùs mouentur, & lassitudo gignitur. Respiratio ex labore difficilior redditur. Animi mores sunt hilares & iucundi; discursus & memoria hebetiora; somnus est profundus & diuturnior, blandúsque cum iucundis insomniis; & de rebus rubris ac sanguine; pulsus magnus, fortis. Naturales actiones omnes optimè perficiuntur. Vrina est copiosior, colore & substantiâ mediocris, contentúmque in eâ paulò copiosius. Totius corporis, atque imprimis faciei color rubicundus est & roseus; oculorum venæ rubent; cutis calida tangitur, calor tamen lenis est. Facilè ferunt sanguinis euacuationes quocunque modo factas; cibi paucitas lassitudinem tollit, & sitim extinguit. Læduntur verò à calidis & humidis, & omnibus, quæ calorem augent: nocet otium & cibi sanguinem augentes. Plethora verò ad vires cognoscitur ex corporis grauitate, pulsu inæquali, cruditatum, & sæpe incipientis putredinis signis.

Pituitæ.

Pituita dulcis abundans cognoscitur è causis, quæ ad pituitæ generationem faciunt, si præcesserint, de quibus suprà *lib. 2. part. 2. cap. 4.* Deinde ij, qui pituitâ abundant, in omnibus actionibus lenti sunt, torpidi, ac segnes, tardi ad motum, stupidiores sensibus, ingenio tardiore, ad somnum propensi, dormiúntque profundiùs, somnia habent de pluuiis, aquis, niuibus, grandine, glacie, submersione. Mores sunt insulsi: non facilè irascuntur: pulsus est paruus, tardus, rarus, & mollis. Siti non vexantur: appetentia est languidior. Corripiuntur morbis frigidis, humidis, ac diuturnis. Excrementa pituitosa plurima reiiciunt, saliuáque abundant. Vrina est alba, pallida, nunc tenuis, nunc crassa & turbida. Alui deiectio est cruda ac pituitosa. Totum corpus est album; crassum, molle, & ad tactum frigidius. Calefacientia ac friccantia, incidentia, attenuantia, & pituitam euacuantia prosunt. Facilè ferunt ieiunium. Nocent contrà refrigerantia ac humectantia, incrassantia, quæque pituitam retinent & augent. Si pituita sit acida, omnia ista signa sunt vehementiora. Salsa verò pituita cogno-

citur è causis præcedentibus, de quibus *suprà*. Adest sitis, sapor salsus, quæ excernuntur cruda sunt, sed simul mordacia. Iuuant salsedinem temperantia; nocent nimis siccantia; & calefacientia.

Bilis. Bilis peccare cognoscitur, si antecesserint causæ & dispositiones corporis, quæ ad generationem bilis faciunt, supra *l. 2. par. 2. c. 9.* propositæ. Si homo non sit somnolentus, sed vigil somniet de igne, tonitru, & fulgure, litibus; sit agilis in motu, & in consilio præceps; facilè irascatur; pulsus sit vehemens, velox, frequens, durus; si coctio deprauetur, & in nidorosam cruditatem abeat, si appetitus cibi, quàm potus sit minor; morbi affligant calidi & sicci, & qui velocem habent motum, & symptomata à bile orta; si vrina sit flaua ac splendida; excrementa bile tincta; corporis habitus sit siccus & gracilis, acremque calorem præ se ferens: color corporis flauus. Iuuant frigida ac humida, & bilem euacuantia, vt & acida; nocent calida & sicca, vt & ieiunium.

Melancholia. Melancholiam abundare cognoscitur è causis ac dispositionibus antecedentibus supra, *lib. 2. part. 2. cap. 6.* propositis. Consequentia quod attinet, ij, in quibus humor melancholicus abundat, sunt taciturni, cogitabundi, stabiles, imò & pertinaces, tardique ad iram, quæ tamen non facilè sedatur; somnum habent turbulentum cum insomniis horrendis ac terribilibus; sunt mœsti, ac meticulosi sine manifesta causâ; pulsum habent paruum, tardum, rarum, ac subdurum. Color liuidus, fuscus, subniger est. Cibum quidam & Venerem immoderatiùs appetunt, sitis expertes sunt, & saliuâ abundant. Vrinam emittunt copiosam, & si nihil melancholiæ vnâ euacuatur, tenuem, albam; si verò aliquid eius vnà effluat, crassam, nigram; sudores quoque in somno sunt copiosi, hæmorrhoides vel fluunt, vel supprimuntur; flatus in corpore sunt multi, ructus acidi: habitus corporis est macilentus, asper & durus, color liuidus. Splen interdum iis intumescit & indurescit; varices apparent, & aliis morbis melancholicis corripiuntur.

Atra bilis. Atra bilis mista bilis flauæ & melancholiæ signa habet, apparentque quidem melancholiæ indicia, sed cum manifestis caliditatis signis coniuncta, vnde ex ea oriuntur mania, cancer, elephantiasis, & similes affectus.

Serosi humoris. Serosi humoris abundantia colligitur non solùm è causis antecedentibus, de quibus *suprà* dictum, sed etiam è corpore subhumido & pallido, vrina cruda & aquosâ.

Flatus. Tandem flatus iis signis, quæ supra *lib. 2. part. 2. c. 7.* enumerata sunt, sese produnt, præterea fluctuationes & rugitus in intestinis, & hypochondriis sentiuntur, doloresque tensiui sine grauitate, & vagi, ac qui citò oriuntur & citò desinunt; aurium item sonitus & tinnitus, partium corporis palpitationes, ructus, alui crepitus percipiuntur; vrinæque sunt spumosæ.

Venenorum. Humores maligni ac pestilentes quomodo cognoscantur, de febribus dictum. Hausti verò veneni signa sunt, si alicui sano aliàs post sumptum cibum vel potû morsus in ventriculo & intestinis accidit, aluus & vomitus mouetur, & color intra sex horas fit æruginosus & maculosus: si extrema corporis frigent, accidit syncope, palpitatio cordis, tumor. Si verò quis ab animalis morsu, vel aculeo, vel sputo læsus sit, atque pars læsa emoriatur, putrescat, inflammetur atque intumescat dolor magnus adsit, & modò dicta symptomata venenosum animal fuisse indicio est.

CAPVT III.

De signis Morborum.

Signa quos morbos indicent. Signorum morborum alia morbi speciem, alia magnitudinem eius, alia mortem indicant. Sumuntur autem è tribus illis fontibus, causis, essentialiter inhærentibus, & effectibus.

Dispositiones corporis. De causis, & quam quælibet vim habeat, *lib. 2. part. 2.* dictum. Ideóque si aliqua causa adsit, vel præcesserit, morbi, quem efficere apta nata est, indicium est. Inter causas tamen etiam corporis dispositiones, ad hoc vel illud genus morbi faciliùs suscipiendum, perpendendæ sunt. Corpus enim quodlibet faciliùs in morbum suæ constitutioni similem, quàm contrarium incidit. Dispositio autem ista pendet ab ætate, sexu, vitæ genere, victûsque ratione.

Neque prætereunda hîc iuuantia, & nocentia. Si enim prosunt calida, nocent frigida, morbus frigidus significatur; contrarium si fiat calidus. Eadem ratio est aliarum temperierum.

Essentialiter inhærentia. Ex essentialiter inhærentibus, seu propriâ essentiâ, facilè cognoscuntur morbi in partibus externis, sensibúsque occurrunt. Internarum autem partium morbi quidem etiam ex essentialiter inhærentibus cognosci possunt, verùm non immediatè, sed mediantibus aliis. Sic tumor viscerum mediante cute, quæ à partibus subiectis tumidis & ipsa in tumorem attollitur, cognoscitur.

Effectus & symptomata. Actiones læsæ. Effectus & symptomata quod attinet, actiones læsæ, si non sunt ab errore externo, eius partis morbum, à qua illa actio oritur; adesse significant. Et quidem actio abolita & imminuta intemperiem frigidam, illa maiorem, hæc minorem: deprauata verò vt plurimùm calidam significat. Et cùm alteratio non subitò fiat, nec intemperies alteratione inducta subitò cesset; si actio subitò tollatur & subitò restituatur, non morbum intemperiei, sed organicum indicat. Si enim statim actiones auferantur, & diu ablatæ maneant, vel obstructio à crassiore materia, vel intemperies frigida significatur.

Excreta & retenta. Excreta nimis colorata, calidum morbum significant, vt & fæces siccæ. Viscida verò, crassa, & alba, frigidum.

Qualitates mutatæ. Qualitates mutatæ etiam morbos indicant, mollitiésque humidam intemperiē significat, color corporis albicans frigidā, rubicundus calidā.

Morbi magni signa. Morbi magnitudinem quod attinet, si causa magna, & quæ magnam agendi vim habet, præcesserit, in quocunque morbi genere, proculdubio magnum morbum generabit. Propria morbi natura seipsam facilè prodit. Quò enim signa pathognomonica maiora vel minora fuerint, eò etiam maiorem vel minorem morbum significant. Huc pertinet & partis affectæ dignitas. Quò enim pars affecta nobilior est, vel partes nobiles magis in consensum trahere potest, eò morbus maior habendus. Symptomata tandem quò plura & grauiora fuerint, eò maiorem morbum significant. Quibus & hoc accedit, quod si exquisitis & magnis remediis morbus nihil cedit, meritò pro magno habetur.

Maligni. Morbus malignus cognoscitur similiter è causis malignis & venenatis præcedentibus. Deinde ea quorundam morborum natura est, vt, modò ipsi cogniti sint, simul malignitatem indicent, quales sunt morbus Gallicus, elephantiasis, & similes. Tertiò, effectibus sese prodit malignitas. Nam cùm nullum quidem periculosum aut vehemens adest symptoma, quod ægrum molestet, nihilominus ipse est inquietus & debilis, morbúsque post leuem remissionem celeriter & vehementiùs exacerbatur, ex sudoribus, & aliis excretionibus æger nihil leuaminis percipit, præsertim si frigiditas extremorum, vigiliæque accesserint; si in principio grauis somnus adsit, si æger sine causâ horreat, incalescat, sanguinem stillet & cætera mala signa, de quibus *de febribus malignis* dicitur, adsint, morbum malignum arguunt.

Acutorum. Acuti morbi ex eo cognoscuntur, quòd celeriter mouentur, & mox à principio grauia symptomata habent.

CAPVT IV.

De cognoscendis locis affectis.

Locorum affectorum signa. Signorum, quibus loca affecta cognoscuntur, fontes Galenus *lib. 1. de loc. aff. cap. 5.* quinque enumerat, Actiones læsas, excreta, situm, propria accidentia, & proprietatem doloris: qui tamen ipsi sub fontibus antea propositis comprehenduntur.

Causa. Inter causas primò sunt, quæ assumuntur; quorum hæc hanc, illa illam partem lædendi vim habent. Deinde ad ea, quæ geruntur, pertinent artes & vitæ genus; ob quæ nunc hanc, nunc illam partem magis lædi contingit, vt & somnus & vigiliæ, quæ cerebrum præcipuè lædunt; ita, quæ cordi maximè nocent; vt & alij animi affectus. Tertiò, quæ retinentur magis eam partem lædunt, in quâ detinentur. Quartò, quæ foris incidunt & adhibentur, etiam partem affectam indicant. Si quis inunctionibus mercurialibus vsus est partes neruosas læsas esse, probabile est. Quod communiter vagatur malum, eam partem affectam significat, quam constat in aliis ægrotantibus laborare.

Essentialiter inhærentia. Per essentialiter inhærentia hîc intelliguntur & partis proprietas, & morbi ipsi inhærentes. Etsi enim morbi non sunt de essentia partis, quatenus pars: tamen quatenus p. n. affecta est, morbi ipsi essentialiter inesse videntur. Morbi itaque inhærentes partes affectas indicant. Tumor alicubi apparens aut ipsam partem, aut quæ supra eam sita est, affectam significat; & eámque in specie indicabit situs & figura tumoris, & actiones læsæ. Intestinorum in scrotum prolapsus peritonæi rupturam significat; gibbositas spinæ læsionem. Proprietas partium affectos locos monstrat, quatenus quidam affectus certis partibus proprij sunt. Sic si calculos cū vrina reddi videmus, renes aut vesicam proculbubiò laborare coniicimus.

Effectus. Actiones læsa. Effectus quod attinet, primò actio læsa illud membrum affectum significat, à quo perficitur; nisi lædatur ob errorem externum. Sic læsâ ratiocinatione; imaginatione, memoria, somno, vigilia, motu totius corporis, cerebrum affectum esse significatur: læsa visio, affecti oculi; auditio, auris; olfactio, narium; gustatio, linguæ affectæ, indicium est. Si vrina suppressa sit, causa in renibus, vreteribus, vesica; aut meatu vrinario quærenda est. Si bilis flaua non expurgetur è sanguine, vesiculam fellis affectam esse, indicio est.

Dolor. Huc pertinet etiam dolor, qui partem aliquam sentientem affectam esse docet. Diuersum tamen diuersarum partium indicium est. Dolor pungens membranarum inflammatarum proprius est. Dolor pulsans fit in partibus sentientibus arterias continentibus inflammatis. Grauans competit parenchymati

chymati viscerum, pulmonis, epatis, lienis, renum. Dolores ὀστοκόποι, & pro fundi, q. partem frangentes, membranas ossium affici significant. Dolor latus & circumcirca se diffundens, membranarum affectarum indicium est: an gustus, tensiuus, neruorum.

Læsis actionibus vitalibus, cor laborare significatur. Actiones denique naturales læsæ in quacunque parte, eius affectæ notam exhibent; manifestiùs in publicis, obscuriùs in priuatis partibus.

Excreta.

Secundò in excretis, quæ & ipsa signa exhibent, plura considerari possunt, species scilicet, qualitas, modus excernendi, quantitas, ordo. Species excretorum duplex est: Vel enim aliquid de substantia partis alicuius excretum, partem illam affectam esse significat; vt si tunica aut caruncula ore reiicitur, pulmonem, asperam arteriam, epiglottidem, œsophagum, aut ventriculum, erosum esse indicat; & quidem si tussi reiiciatur, è thorace, si vomitu, è ventriculo, reiici indicio est: Vel, non quidem substantia, sed quod in parte continetur, ipsique familiare est, excernitur. Ita cibus, potus aut chylus, per vulnus eiectus ventriculum perforatum esse indicat, aut intestina tenuia affecta. Et quidem si ventriculus læsus sit, plurimum eructant ægri; si intestina, flatus per sedem exeunt. Vrina per vlcus aut vulnus profluens, vesicam, vreteres, renes læsos esse significat: quæ autem harum partium affecta sit, situs vulneris indicat. Fæces alui per vulnus eiectæ, aut odor stercoris in vulnere perceptus, intestina, crassa præcipuè: læsa esse significat. Ita etiam de aliis partibus.

Cùm verò res eædem sæpe è pluribus partibus excerni possint, qualitas rei excretæ, & modus exeundi, partem affectam patefaciunt. Sic sanguis tenuior, calidior, magis floridus, cum saltu exiens, arteriam discissam monstrat: crassior & sine saltu exiens venam læsam indicat. Sanguis, per aluum instar loturæ carnis profluens, epar laborare arguit. Si quid expuitione solùm excernitur, os aut partes ori proximas affectas esse indicat; nisi fortè ex capite in os influxerit: Si per screatum, fauces, aut laryngem: Si per tussim, asperam arteriam, aut pulmones; modò non ex capite defluens tussim excitet: Si per vomitum, gulam, & ventriculum; modò non in ventriculum ex epate, liene, aut aliis vicinis partibus confluat.

Quantitas etiam excretorum signa præbet. Si tussi multus sanguis reiiciatur, pulmonis affecti indicium est; si paucus, asperæ arteriæ; qui à renibus maneat, copiosior; qui à vesica, paucior est.

Ordo denique in excretis loci affecti indicium est. Si priùs sanguis, deinde fæces excernantur, anum, vel intestinum inferius laborare significatur: Si priùs fæces, deinde sanguis, intestina tenuia, aut partes his superiores, affectas esse monstrat. Sic si pus, quod cum vrinâ fertur, antecedat, monstrat, vlcus esse in cole; si sequatur, vlceratas esse partes superiores.

Qualitates mutatæ.

Tertiò qualitates mutatæ etiam locorum affectorum signa suggerunt. Color rubeus maxillarum inflammationem pulmonum significat. Color corporis, & faciei præcipuè, pallidus, flauus vesicam fellis se non rectè habere significat. Caro & cutis liuida, ossa subiacentia corrupta esse indicant. Odor fœtidus è naribus exhalans, partes intra nares affectas esse indicat; ex ore, dentes, fauces, pulmonem, aut ventriculum; ex abdominis vulnere, intestina vulnerata. Durities dextri hypochondrij, signum est iecoris affecti; sinistri verò, lienis.

Ad effectus denique pertinent morbi quidam, alios loci affecti morbos consequentes, qui propterea symptomatici nominantur, & morbi primarij indices sunt.

Partium per consensum affectarum signa.

Ne autem in loco affecto per actionem læsam cognoscendo erremus, & partem, quæ per consensum affecta est, pro primaria affecta habeamus, primò corporis humani anatomia, & functiones, ac omnium partium vsus & consensus notus esse debet, sciendumque, vnde pars suos neruos, arterias, venas accipiat, & à quibus partibus per eas aliquid accipere, vel ad eas aliquid mittere possit. Itaque si in membro aliquo sensus vel motus lædatur, ipsa verò pars nihil mali passa sit, videndum, qui nerui in eam inserantur, qui musculi illam moueant, & vnde neruos musculi illi accipiant; inquirendumque, an partes aliquid mali passæ sint. Ita læsò neruò, vitium facilè communicatur cerebro; arteriarum mala cordi; venarum epati communicantur. Et contrà cerebrò affectò, sensus & motus; corde actiones vitales; epate, nutritio labefactatur.

Deinde inquirendum, an pars primariò læsa sit, an verò per consensum afficiatur. Cognoscitur autem id primò à causis præcedentibus. Si nimirum pars, quæ afficitur, à nulla causa euidente læsa sit, pars v. cum qua consensum habet, aliquid mali passa sit, per consensum partem illam affici probabile est. Secundò, si affectus aliquis cum alterius membri affectu cohæreat, vt ad augmentum eius augeatur, ad eiusdem decrementum imminuatur, ipsoque cessante & ipse desinat, per consensum excitatum fuisse talem affectum indicio est. E qua etiam parte priùs recesserit morbus, eam per consensum affectam indicat; per essentiam verò, in qua diutiùs manserit. Tertiò, Affectus per consensum non continuò infestat, sed per interualla ferè. Quartò, Si duæ partes simul afficiantur, atque ex adhibitis vni iuuantibus vel nocentibus altera vel lædatur vel iuuetur, per consensum eam affici argumento est.

Capitis affecti signa.

Etsi verò ex hisce signorum fontibus quis ad omnium partium affectarum notitiam peruenire possit: tamen, vt exempli gratiâ in specie quædam addamus. Primò capitis & cerebri affecti signa suppeditant actiones animales læsæ; siue imminuantur, siue deprauentur. De sensibus tamen externis & motu læso notandum, cùm cerebrum, non sit immediatum harum actionum organum, sed spiritus animales saltem suppeditet, inquirendum esse, an causa harum actionum læsarum sit in cerebro, an verò organo proprio. Excrementa quoque per emunctoria cerebri emissa, cerebrum affectum indicant.

Cordis affecti signa sumuntur ferè ex actionibus vitalibus, & qualitatibus corporis mutatis. Actiones læsæ sunt respiratio, quam etiam cordis præter naturam caliditas mutat, palpitatio cordis; pulsus valde mutati: Prout enim cor se habet, ita calor & color in toto corpore.

Epatis.

Epatis affecti signa sunt, primò actio eius læsa, quæ est sanguificatio; cuius indicium exhibent vrina & fæces alui: Deinde habitus corporis mutatus & color malus totius corporis, ac sanguinis in venis penuria. Interdum tamen etiam lienis, vitio, aut ob excrementa in venas aliunde regurgitantia, color totius corporis mutatur, Tertiò, sanguinis distributio impedita, quæ ex tabe totius corporis, & ex ventris fluxu, cognoscitur. Quartò, grauitatis sensus in dextro hypochondrio, vt & tumor figura epatis circumscriptus.

Ventriculi.

Ventriculus malè affectus ex actionibus eius læsis cognoscitur, quales sunt appetitus læsus; coctio vitiata, quæ deprehenditur, quòd ægri vel dolorem à cibo sentiunt, vel inflationem, ructum, nauseam, vomitum: si etiam citra vllum epatis vitium tardior vel citior fiat deiectio, ventriculus suspectus est.

Thoracis.

Thoracis affecti signum primum est respirandi difficultas, Secundum, tussis; Tertium dolor; tandem, quæ per tussim eiiciuntur, sanguis, pus.

Tracheæ arteriæ.

Tracheæ arteriæ denique affectæ signa ex iisdem petuntur, imprimis autem ex voce mutata. Aliquando etiam tussis coniungitur. Legantur plura de his in Practicis.

CAPVT V.

De cognoscendis Symptomatibus.

Signa Symptomatum latentium. Facultatis naturalis.

SYmptomata etsi plerumque sensibus patent: aliquando tamen etiam latent, & signis opus habent; quæ petuntur à causis & effectis. Nutritio si rectè se non habeat, corpus extenuatur & contabescit. Si auctio non rectè perficiatur, corpus minùs nutritur. Si generatrix sit læsa, liberi vel nulli, vel debiles generantur. Atractio & Retentio læsa è suis effectis cognoscuntur. Coctio præcipuè ex coctionis eius excrementis cognoscitur. Sic quæ in ventriculo, è fæcibus alui; quæ in Epate & venis, ex vrina; quæ in thorace, è sputo. Expultrix tandem læsa cognoscitur, si ea retinentur, quæ expelli debent.

Vitalis.

Facultatem vitalem læsam esse cognoscitur è pulsu cordis & arteriarum mutato.

Animalis.

Animalem quod attinet, principum facultatum deprauationem cognoscit Medicus è dictis & factis, quæ à decoro & congruo aliena sunt. Eodem modo & aliæ animales actiones læsæ ex effectis deprehenduntur.

LIBRI QVARTI

PARS III.

De Signis Prognosticis.

CAPVT PRIMVM.

De Signorum Prognosticorum generibus.

Quot in ægro præcognoscenda sint.

REstant tandem Signa Prognostica, per quæ futura, quæ accident ægro, cognoscimus. Tria autem præcipuè in ægro Medicus præcognoscere debet, primò, quinam futurus sit morbi euentus seu exitus; secundò, quo tempore morbus finem sit habiturus; tertiò, quô modô. De singulis antequam in specie agamus, de signis Prognosticis in genere, & temporibus morborum cognoscendis, nonnulla præmittemus.

Signorũ Prognosticorum genera. Coctionis & cruditatis signa. Mortis & salutis.

Signa nimirum alia sunt cruditatis & coctionis, alia mortis & salutis, alia κριτικὰ seu iudicatoria. Coctionis & cruditatis signa sunt vrinæ, alui excrementa, sputa & exscreationes, ac materia catarrhosa. Mortis & salutis signa sunt, quæ cum

cum vrinis & alui excrementis excernuntur; sudores item, facilis & difficilis respiratio; leuis vel difficilis morbi tolerantia, pulsus, facies & decubitus decens & consueto similis vel his contraria. Critica tandem signa sunt, quæ subitam mutationem ac turbationem ostendunt; suntque quædam ex his simul causæ & signa, vt vomitus, alui excrementa, multitudo vrinarum, sanguinis è naribus fluxus, sudores, parotides, decubitus humorum ex vno loco in alium, quæ λυτήρια, quòd morbum soluant, Hippocrates nominat: quædam tantùm signa sunt, vt delirium, vigiliæ, sopor, dolor capitis, difficilis sensus, inquietudo, difficilis spiratio, tenebræque oculis obortæ, aurium sonitus, splendores oculis obuersantes, lachrymæ inuoluntariæ, nox absque ratione molesta labri inferioris agitatio, vehemens rigor, facies & oculi rubescentes, hypochondriorum retractio, nausea. Non autem eadem horum signorum vis & ratio est. Coctionis signa nunquam mala sunt, quocunque etiam tempore appareant; imò quò citiùs apparent, eò meliora sunt: critica verò non nisi in statu bona habentur. Ita nec, quæ indicare solent, in principio, bona sunt.

Critica.

Signa verò Coctionis alia vni morborum generi sunt propria, vt sputum morbis Thoracis; alia multis morbis communia, qualia Hippocrates, 1. *Aph.* 12. nominat, vrinam, alui excrementa, sudores. Alui excrementa de coctione, quæ in ventre fit; vrina autem de coctione, quæ in epate ac venoso & arterioso genere fit, signa præbent. Cùm verò vrinæ etiam partium, per quas transeunt, vt renum, vreterum, vesicæ, penis, signa propria exhibeant, videndum, ne in morbis vniuersalibus & acutis decipiamur particularibus istis, & propriis partium harum signis. Quod de vrinis dictum, etiam de excrementis alui dici potest.

CAPVT II.

De signorum, quibus tempora morborum cognoscuntur, generibus.

Signa temporum morborum.

SVmmè vtile est, tempora morborum, & præcipuâ statum cognoscere. Sumuntur autem signa temporum 1. à morbi forma & idea 2. à tempore anni, aliisque similibus 3. à morborum accessionibus & circuitibus, incrementis & decrementis 4. à morborum symptomatibus: seu à morbi essentia & idea; causis & morbum antecedentibus; symptomatibusque, atque iis, quæ morbum comitantur.

A morbi idea.

Quoad morbi formam, quantò motus morbi velocior est, tantò propiùs statum adesse, morbumque breuiorem futurum indicio est. Quantò autem tardiùs mouetur morbus, tantò remotior erit status.

Anni tempore. Regione. Corporum temperamento. Victus ratione. Virtutis robore.

Secundò, Æstate qui accidit morbus, habet statum propinquiorem; hyeme verò qui inuadit, remotiorem. In calidis regionibus morbi sunt acutiores & breuiores; in frigidis verò longiores. Naturæ calidiores calidioribus, & hinc breuioribus morbis subiiciuntur; frigidæ frigidioribus & diuturnioribus. Victus calidior & siccior humores calidos, & hinc morbos breuiores; frigidus verò & humidus humores pituitosos, & hinc morbos diuturniores generat. Virtus fortis in morbo non lethali morbum breuem; debilis longiorem significat. In morbo lethali verò virtus morbum longiorem; debilis breuiorem significat.

A paroxysmorum circuitu.

Tertiò in paroxysmis consideranda hora, in qua reuertuntur morbi, tempus durationis, & symptomatum vehementia. Si enim paroxysmi citiùs reuertantur, posteriorque prior sit longior, & vehementior, indicio est, morbum augeri: contrà si paroxysmi posteriores tardiùs inuadant, breuiori tempore durent, minùsque sint vehementes, indicio est, morbum declinare. Paroxysmi etiam interdum æqualiter inuadunt & omnes eâdem horâ reuertuntur, quod morbi longi ferè signum est. Aliquando verò non æqualiter, sed diuersis horis inuadunt, id quod morbum breuiorem, & statum propiorem significat. Deinde, si paroxysmi anticipant, & quidem æqualiter, non apparentibus signis coctionis, est principium. Si verò pluribus horis anticipent, quàm antea, est augmentum. Hinc si iterum æqualiter anticipent, aliquandiu est status. Tandem vbi incipit imminui tempus anticipationis, est declinatio. Si postponant paroxysmi æqualiter, ac signa coctionis non appareant, est principium morbi; cùm postpositio incipit fieri minor, est augmentum; cùm æqualitatem obseruant, est status; cùm tandem iterum incipit mutari postpositio, est declinatio. Si verò ordo paroxysmorum est varius vt modò æqualiter inuadant paroxysmi, modò anticipent, modò postponant: vbi paroxysmi æqualiter inuadunt sine signis coctionis, adest principium, cùm verò non amplius anticipant, est status, cùm postponunt, declinatio.

Longitudine.

Longitudinem & magnitudinem paroxysmorum quod attinet, si intermissionis vel declinationis tempus breue sit, neque intolerabile planè, neque omnino à symptomatibus liberum, augmenti indicium est. Contrà si declinatio vel intermissio sit longa, toleratu facilis, & ab omnibus symptomatibus libera, indicatur præsens declinatio.

Certissima tamen signa morborum temporum sunt coctio & cruditas. Quandocunque enim coctionis signum mox apparet, breuem & salutarem morbum futurum ostendit: cruditatis autem signum, vel longum, vel etiam lethalem morbum monstrat. Et si grauia symptomata ingruant, modò cum signis coctionis fiant, neminem turbare debent. Si verò sine signis coctionis, & cum cruditate contingant, periculum portendunt.

CAPVT III.

De Signis temporum morborum in specie.

Principij morbi signa. Augmenti Status.

ET vt in specie aliquid de ratione temporum morborum cognoscendi dicamus, principium morbi est, quandiu crudus est morbus. Absoluti verò iam principij signum certissimum, est euidens & manifesta coctio. Et in principio symptomata adhuc sunt mitiora; in augmento omnia increscunt: in statu, vbi maxima inter materiam & morbum pugna est, omnia sunt vehementissima, fit autem hoc interdum citiùs, interdum tardiùs. Peracuti enim morbi protinus extremos labores habent. 1. *aph.* 7. In diuturnioribus verò morbis tempora diutiùs extenduntur.

CAPVT IV.

De Signis, è quibus euentum morbi præsagire licet.

Morbi euentus quadruplex.

ATque hæc in genere de prognosticis dicta sunt: iam de tribus illis, quæ præsagiri solent; nimirum de morbi exitu, tempore exitus, & modo, dicendum. Quadruplex autem est morbi euentus. Nam morbi alij ægrum interimunt: alij planè desinunt, vt æger ad sanitatem integram redeat; alij ægrum neque occidunt, neque desinunt, sed eum ad mortem vsque comitantur; alij in alium morbum mutantur, & nunc quidem deteriorem, nunc mitiorem.

Vnde cognoscatur.

Cognoscitur autem euentus morbi, ex collatione virium Naturæ & Morbi, & morbi longitudine seu status futuri tempore. Statum enim si transeat æger, amplius, vt ex illo mortis periculum metuat, opus non est; cùm post statum in declinatione vi morbi nemo moriatur.

Virtutis fortis ac debilis signa.

Virtutis verò robustæ, ac debilis signa petuntur potissimùm è causis & effectibus. Proxima roboris Naturæ causa est naturalis partium constitutio. Hæc itaque quantò in temperie, constitutione, & vnitate naturali propior est eò virtutem firmiorem significat; quò remotior, tantò debiliorem. Maximè tamen à temperie naturali robur virium pendet. Quò etiam pertinet ætas & sexus. In masculis enim & iuuenibus vires sunt firmiores; in fœminis, senibus, ac pueris, imbecilliores. Remotæ causæ sunt omnes, quæ vires naturalis constitutionis interuentu imminuunt, augent, aut conseruant, qualia sunt ea, quæ assumuntur, geruntur, foris adhibentur, & euacuantur ac retinentur. Hæc enim omnia si moderata præcesserint & adsint, virium robur; si immoderata, imbecillitatem significant. Inter effectus sunt primò actiones, quarum quantò plures & quantò magis secundùm naturam seruantur, tantò magis ipsam valere significant: contrà quantò plures aut nobiliores, aut quantò magis læduntur, tantò magis vires languere indicant. Secundò excreta, naturam validam esse significant, cum substantia suâ, quantitate, & qualitate, maximè sunt similia naturalibus: contrario modo si se habeant, contrarium significant. Denique qualitates mutatæ, quantò fuerint qualitatibus sanorum propiores, & similiores, tantò maiores ægri vires indicant: quantò magis ab iis discrepant, tantò maiorem imbecillitatem.

Morbi roboris signa.

Morbi autem robur ex essentialiter inhærentibus, causis & affectibus, seu consequentibus symptomatibus, cognoscitur. Ipsam constitutionem præter naturam quod attinet, differentiæ, quæ vel morbi formam, vel causas, vel subiectum insequuntur, signa de euentu suppeditant. Sic morbus magnus periculum & mortem indicat; paruus, salutem. Et quò pauciora vel leuiora sũt symptomata pathognomonica, eò minùs etiã morbi robur indicatur; quò verò plura vel maiora illa sunt, eò etiam maior morbi vehementia significatur: maximè autem suspecta semper esse debet malignitas. Morbus etiam quò in parte nobiliore est, aut quæ partem nobilem in consensum trahere possit, eò periculosior est; qui verò in parte ignobili est, periculo vacat.

Causæ sunt vel efficientes morbum, vel dispositiones, quæ eum præcesserunt, vel iuuantes aut morbum tollentes. Efficientes vel sunt internæ, vel externæ. Internæ sũt corpora solida, vel fluida. Morbi igitur, qui ortum habent à materia solida, vt lapidibus, tophis, præcipuè iam magnis, plerunque insanabiles sunt. Ab Humoribus, si morbi ortum habeant, periculosi sunt, si peccent tota substantia, & sint maligni, si valde

putridi sint, copiosi qualitatibus noxiis prædìti, in loco nobili hæreant, sint crudi: contrario modo sese habentes, morbos minùs periculosos indicant. Morbi ex sanguine orti plerunque salubres sunt; ex bile flaua & pallida non adeo periculosi; ex porracea v. & vitellina plerunque lethales; ex æruginosa ferè semper lethales; sicut etiam ex atra bile. Morbus quoque ab humore prauo sincero, periculosior est, quàm si is cum alio mitiore misceatur. Morbi quoque, qui ex humoribus pluribus vitiosis mistis proueniunt, sunt periculosiores, quàm qui ab humore simplici; humoris tamen peccantis habita ratione. Periculosiores quoque sunt morbi, qui ab humore turgente proueniunt, quàm qui à quieto; modò non parti principi quietus inhæreat. Causas autem externas & euidentes quod attinet, de iis in genere hoc notandum, si diu & vehementer in corpus agant, & præterea malignæ sint, diutiusque in corpore permaneant, morbum periculosum significant: quæ contrario modo sese habent, salutarem & minùs periculosum. De dispositionibus corporum Hippocrates, 2. *Aph.* 34. ita scribit: *Minus periculosè ægrotant, quorum vel naturæ, vel ætati, vel consuetudini, vel tempori similis est morbus; quàm quibus horum nulli affinis cognatusque existit.*

Affectus & symptomata.

Tandem si iuuantia, siue sint externa, siue interna, siue à natura, siue ab arte, iuuent, morbum salutarem & non periculosum significant. Nocentia verò, si non noceant, monstrant naturam valere. Contrà, si quæ iuuare debent, non iuuant, morbum periculosum & lethalem indicant.

Signorum dignitas.

Tertiò, effectus seu Symptomata quod attinet, quò leuiora sunt symptomata, eò morbus est mitior; quò grauiora, eò vehementior.

Non autem hîc pluralitas solùm Signorum attendenda, sed & grauitas ac dignitas signorum bonorum & malorum consideranda, & comparanda tùm cum viribus ægri, cùm inter se. Dignitas autem Signorum præcipuè respectu vitæ æstimatur, semperque dignissima ea habentur, quæ facultatis Vitalis robur, vel imbecillitatem indicant.

CAPVT V.

De salute & morte ex actionum læsione ac vitiis præsagienda.

POstquam hæc in genere de euentu morbi cognoscendo diximus, in specie adhuc quid ex symptomatibus præsagiri possit, dicemus: quorum hæc summa est: *Quæ Naturæ similia, salutaria: quæ dissimilia maximè, lethalia.*

Actiones animales læsæ quid præsagiant.

Et primò actiones læsas & facultatem animalem quod attinet, *In quouis morbo valere ratione, rectèque ad ea, quæ assumuntur, se habere, bonum: contra se habere, malum.* Hippocrates, 2. *aph.* 33. *Et præter consuetudinem aliquid facere, & velle aliquid prius non consuetum, aut contra*: id est, vel parum vel multum, vel ferocius, vel absurda, aut obscœna loqui, manus indecorè mouere, festucas legere, corpus aut obscœnas partes nudare, dolorem non sentire; *prauum & delirio proximum.* 2. *Coac. sect.* 1. *aph.* 10. Imprimis autem mente constare bonum in iis morbis, quibus cerebrum afficitur, vel in consensum trahitur. In aliarum verò partium affectibus licet mente constare bonum signum sit: tamen ad salutem non sufficit; cùm multi mente constantes moriantur.

Delirium

Delirium etsi nullum tutum: tamen quod cum risu fit, bonis signis, ac leue est, nec continuum, tutius: quod verò μ̄ ᾠδῆς, continuum ac vehemens, periculosus; audax verò & temerarium omnium pessimum. Simul tamen alia, quæ coniunguntur, consideranda, imprimis pulsus, respiratio, & appetitus, quæ si sint salua, bonum, vt & si somnus sequatur delirium. Contra verò si mala signa cum delirio coniungantur, mortem minantur; lethalia verò certum exitium denotant.

Memoria læsa.

Ignorantia cum rigore mala; mala quoque obliuio, 1. *prorrh. com.* 2. *aph.* 30. Quæ tamen cum delirio accidit obliuio, minus periculosa est; modò ipsum delirium, cum quo apparet, non sit periculosum.

Somnus & vigiliæ.

Somnus & vigiliæ si consueto & naturali modo se habeant, bonum: *Somnus verò & vigiliæ si modum excesserint, malum.* 2. *aph.* 3. Si tamen ante crisin, cocta materia; vigiliæ accidant, nihil mali denotant. Coma verò in principio morbi morbum periculosum significat, vt & quod in vigore morbi accidit. Et eò periculosius est coma, quò grauiora symptomata ei coniunguntur.

Sensuum Externorum læsiones. Visus.

Sensuum externorum læsiones quod attinet, si Visus instante crisi cum signis coctionis lædatur, nihil mali indicat: Quæ verò visus læsio accidit sine signis coctionis, & post crisin malam, periculo non vacat. 4. *aph.* 49.

Auditus

Similiter Auditus læsio si ob crisin bonam accidat, mala non est. Si verò citra crisin, mala est, & in acutis plerunque læsum cerebrum denotat, & inprimis lethalis est, quæ iam viribus labascentibus & exstincta facultate fit. Mala quoque, quæ à malis euacuationibus accidit. 3. *prorrh.* 37. Sonitus quoque & tinnitus aurium continuus, si cum signis cruditatis atque in die non critico & viribus languidis accidit, phrenitidem lethalem significat. Aliàs in morbi vigore & diebus decretoriis accidens hæmorrhagiam narium indicat.

Olfactus & gustus

Olfactus & gustus læsio potiùs humoris peccantis, quàm euentus morbi certum signum est. Si tamen æger exstincta facultate gustu priuetur, lethale signum est.

Tactus.

Stupor, qui in morbis accidit, malum signum est; cùm vel humoris vitiosi ad cerebrum delati, vel caloris natiui exstincti sit indicium.

Dolor.

Si dolores Inflammatorij, qui mox in principio apparent; nec nimis vehementes sint, nec continui, & breui tollantur, vel remittant, inprimis, post bonam vel à natura, vel ab arte institutam euacuationem, nullumque periculosum signum coniungatur, bonum: Qui autem diu durant; abscessus prænunciant. Qui verò procedente morbo eueniunt, mali non sunt: quia crisin denunciant. Bonum quoque est, si apparente iam coctione dolores partes remotas à visceribus inuadunt, idque imprimis die decretorio. Mali sunt dolores omnes, qui principes partes affligunt, imprimis si cum febre continua aliisque malis symptomatibus coniungantur. Dolores verò partium ignobilium boni sunt, si post coctionem accidant, & non mox euanescant, atque ab iis ægri aliàs etiam melius habeant; si verò initio, cruda adhuc materia, accidant, morbùsque ab iis non minuatur, vel mox sine causa manifesta euanescant, vel à parte ignobiliore incipientes ad nobiliores adscendant, malum indicium est. Malum quoque est, dolorem in aliqua parte non sentiri.

Lassitudo.

Eadem ferè est lassitudinis ratio, nam quæ cum signis coctionis ab humoribus à partibus nobilioribus ad externas propulsis fit, bonum signum est, atque imprimis si post euacuationem aliquam euanescat: si verò sine coctionis signis & cum aliis symptomatibus prauis accidat, neque euacuatione minuatur: malum portendit.

Motus.

Motus symptomata quod attinet, corpora facilè & rectè moueri, bonum: non verò rectè aut difficulter moueri, malum, 2. *progn. text.* 6. 7.

Decubitus.

Huc referendus est decubitus. Bonum autem est, ægrum in alterutrum latus decumbere, manibus, ceruice & cruribus parum inflexis, corpore erecto, non prolapso ad pedes. 1. *progn. text.* 13. Malum verò est, supinum iacere, manibus, pedibùsque distentis & deiectis; pessimum verò ad pedes delabi, nullam decubitus formam seruare, nec vno in loco quiescere, delirantes è lecto se proiicere, pedes, manus atque etiam pudenda nudare. *ib. textu* 14. *& seqq.* Si tamen critica sit anxietas, adeo mala non est: reliquæ omnes, malæ. 2. *progn.* 27.

Conuulsio.

Conuulsio ea periculosior est, in qua motus magis apparet deprauatus & contractio vehementior ac diuturnior, quæ plures & cerebro viciniores partes occupat, quæ respiratione difficilem, interruptam & suspiriosam reddit, aut à sanguinis fluxu aut ὑπερκαθάρσει ortum habet, quæ febribus acutis accidit, quæ phrenitidi succedit, vt & ileo & vigiliis. Minùs verò periculosa est cõuulsio, quæ pueris accidit, *Gal.* 1. *epid. comm.* 2. *t.* 24. & quæ ob nimium materiæ motum ad caput, aut neruosum genus facta est, aut quæ propter morsum ventriculi ab acrimonia humoris, aut medicamento, aut à contentione in vomendo oritur, & non diu perseuerat.

Singultus.

Conuulsioni affinis est singultus; qui quidem si circa febrem ac alium morbum à potu aut cibo ortum habeat, nihil insignis periculi portendi. At post nimiam purgationem & cum inflammationibus ac febribus singultus semper periculosi sunt, inprimis si senibus adueniant; nisi crisis per vomitum futura instet: maximè si signa alia periculosa & lethalia coniungantur.

Tremor.

Tremor malus est, qui in principio morborum sine causa euidente accidit Morbum enim periculosum indicat: præcipuè si longior aut grauior futurus sit, & alia grauia symptomata coniungantur, vt & qui in apoplexia vel lethargo accidit. Qui verò postea apparet tremor, & à critica humorum ab interioribus ad exteriora expulsione accidit, nihil mali denotat. Neque etiam malus tremor est, qui paralysi succedit; cùm naturæ morbum vincentis indicium sit.

Horror.

Horror, qui in febribus continuis ea hora, qua exacerbatio fieri solet, præcedentibus signis coctionis, accidit, futuræ crisis indicium est, & propterea bonus habetur, si euacuatio aliqua bona sequatur. Aliàs in principio morbi, aut cum mala & difficili crisi malus iudicatur.

Rigor.

Rigores, qui in intermittentibus accidunt periodicè, nihil mali significant. Nec in continuis mali sunt, qui post signa coctionis accidunt, & criticarum euacuationum signa sunt, & post quos corpus iterum incalescit, atque alia euacuatio critica sequitur. Qui verò fiunt cruda materia, à quibus corpus nõ incalescit, quos nulla aut mala euacuatio sequitur, & cum malis signis accidunt, omnes mali sunt.

Torpor.

Torpor perpetuò malum signum est, & citra febrem, apoplexiam, in febribus propter caloris natiui exstinctionem insigne periculum portendit.

Vocis læsiones.

Tandem vocis læsiones quod attinet, vox clangosa periculum minatur; cùm summam vocalium instrumentorum exsiccationem denotet. Aphonia verò etsi nunquam bona sit,

aut

aut periculo careat: tamen non semper lethalis est, cùm scilicet critica euacuatio sequitur, & quæ non diu durat. Reliquæ aphoniæ omnes ferè lethales sunt, & eò peiores, quò periculosioribus signis coniunguntur.

Facultatis vitalis robur unde æstimãdum.

Secundò facultatis vitalis robur atque infirmitas, quæ ad salutem velmortem prædicendam maximi momenti, innotescunt imprimis ex pulsu & respiratione. De pulsu *supra* dictum. Hoc saltem inde repetimus, languidissimum, tardissimum & rarissimum omnium pessimum esse; post hos minimum & mollissimum ac durissimum, postea frequentissimum; at non celerrimum neque maximum. Solus in extremis optimus est vehementissimus. Diligenter tamen semper attendendum, an mutatio pulsus à morbo, an verò causa aliqua externa accidat.

Huc pertinent & cordis palpitatio, lipothymia & syncope, quæ facultatis vitalis deiectionem & summum periculum indicant, si accidant ob ipsius cordis affectionem.

Respiratio.

Respiratio si secundùm naturam sese habeat, neque thoracem, neque cor, neque præcordia doloris quandam habere affectionem, quin etiam neque partes iis adiunctas, significat, *Gal.* 1. *progn. aph.* 25. & proinde perquam magnam vim habet ad salutem in omni morbo, qui cum febre infestat, præsertim si alia etiam bona signa adsint. *Hippocr.* ib. Contrà respiratio præternaturalis etsi semper lethalis non sit: tamen semper mala est: pessima verò, si cum aliis malis signis coniungatur: *Magna & velox* respiratio magnam fuliginosorum excrementorum copiam, organa tamen prompta & facultatem adhuc fortem significat. *Magna & tarda*, solis mente motis contingit. *Magna & frequens* dolorem aut inflammationem partium respirationi inseruientium significat: *Parua & velox* respiratio fuliginosi excrementi copiam significat, verùm cum dolore aut inflammatione alicuius ex organis respirationi dicatis. *Parua & tarda* non multum fuliginum cum dolore aut inflammatione alicuius organi respirationis significat, & cum malis signis non parum periculi portendit. *Parua & obscura* respiratio perpetuò mala est, virtutisque exsolutionem significat. *Parua* verò *& rara* omnium pessima est, quod facultatis summam debilitatem indicat, & si spiritus frigidus ore & naribus exspiretur, admodum exitialis. Pessima quoque & morti proxima est respiratio *extendens, obscura & sublimis*, in qua thorax maximè dilatatur, & aliquando etiam scapulæ & pinnæ narium; quod verò inspiratur, parum est, densissimum tamen & frequentissimum. Pessima quoque est respiratio, quæ fit *cum stercore*.

Naturalis facultatis symptoma a quid præsagiant.

Tandem facultatis Naturalis symptomata quod attinet, earum integritas per opera, de quibus dicetur postea, cognoscitur; vt hîc saltem de cibi & potus appetentia aliquid dicamus. Bene cibum appetere, idque à causa naturali, & vt Hippocrates 2. *aph.* 33. scribit, in omni morbo facilè ferre, quæ offeruntur, bonum signum est. Contrà ciborum appetentia deiecta mala est 7. *aph.* 6. Non sitire quoque in calidis & ardentibus morbis, in quibus lingua est squalida & nigra, perpetuò malum, & delirium significat, vel exsolutionem facultatis appetentis vel vtrumque. Vt autem non sitire malum est, sitire verò in morbis calidis non malum: ita immoderatius atque nimium sitire etiam bonum non est.

CAPVT VI.

De signis salutis & mortis, quæ ab Excretis & Retentis sumuntur.

Præsagia ex vrina.

INter excrementa maximè vrinæ obseruari solent. Etsi verò quid vrinæ indicent, suprà *part.* 1. *sect.* 2. *cap.* 21. dictum est: tamen hîc ea, quæ salutem & mortem portendunt, breuiter complecti libet. Vrina nimirum optima est, quæ est sanorum simillima. Ab hac recedunt reliquæ substantia, colore, quantitate & contentis.

Quoad substantiam, substantiæ bonitas cum dolore bono salutem promittit. *Tenues* vrinæ cum colore bono salutem quidem pollicentur, morbum tamen, qui longius ad coctiocitem tempus requirit, indicant. *Tenues* ac *rufa* verò crudum morbum significant, 2. *progn.* 30. *Crassa*, quæ post principium minguntur, quoque bonæ sunt si prius, tenues fuerint. *Multa* quoque vrinæ, si die decretorio appareant, bonæ sunt; quæ interdum & acres ac cum dolore vtiliter excernuntur.

Turbidæ vrinæ non residentes, si quidem vires constent, longum ferè morbum arguunt; si earum imbecillitas adsit, ægri mortem denotant. Quæ verò clarescunt, meliores sunt. Quantum colores attinet, boni sunt subrufus, subcroceus, subluteus: nec subrubra cum sedimento subrubro ac leui damnanda. Contra verò vrinæ pellucidæ & albæ malæ sunt, maximè verò si in phreniticis appareant. 4. *aph.* 72. imprimis si post principium appareant, ac diu perseuerent. Tenues ac rufæ crudum morbum significant, & propterea periculosum, si diu durent. Nigra vrina in acutis, nisi criticè excernatur, semper maximum periculum denotat. Post nigras oleosæ pessimæ sunt. Sunt quoque malæ liuidæ & virides. Et virides quidem si in sanis aliàs subitò appareant, cum cordis morsu, veneni hausti indicium sunt, mortémque instare significant, in febribus verò lethale signum sunt, imprimis si in morbi principio appareant.

Quoad quantitatem, damnat Hippocrates 3. *epid. com.* 3. *t.* 4. vrinas tenues, multas: sicut & multæ, crassæ non residentes, ac nihil iuuantes, omnésque vrinæ multæ in principio improbantur. Malæ quoque sunt vrinæ paucæ in acutis febribus.

Quantum ad contenta, malæ sunt vrinæ, quæ non sedimentum, neque enæorema, neque nubeculam habent; nisi æger inediam passus fuerit, aut vigilauerit, laborauerit, aut corpus valdè biliosum sit. Sunt etiam periculosæ crassæ vrinæ absque sedimento. Et sedimentum speciem referens farinæ crassioris malum; deterius verò, si squamularum more consistit. Si verò tenue & candidum admodum est, vitiosum est; furfuraceum verò deterius. *Hippocrat.* 2. *progn.* 28. Nubecula, quæ inuehitur in vrina si candida est, bona est; si nigra est, vitiosa est. Malum quoque est vrinam ægris insciis reddi.

Ex alui deiectionibus.

Secundò alui deiectiones duobus modis signa suppeditant, primò quatenus ventriculi & intestinorum coctionem indicant, deinde quatenus humores ex aliis partibus ad intestina confluentes manifestant. Prius genus quod attinet, deiectio optima est, si mollis constansque est, eóque tempore secreta, quo secunda valetudine assueuit, si copia ex ratione ingesti cibi est. 2. *aph.* 13. Posterior bona est, si est critica, & cum signis coctionis in morbi statu, diéque decretorio accidit, ægrumque leuat. 1. *aph.* 2. Malæ contrà deiectiones, & quæ exitium portendunt, à bonis recedunt substantia, quantitate, colore, odore, tempore, in quo apparent, neque fiunt cum *εὐφορίᾳ*.

Quoad substantiam & quantitatem, excrementa sicca & in spiras conuoluta igneæ caliditatis indicia sunt, & si præterea nigra fuerint, ardentem circa medium corporis affectionem esse declarant, atque ob id mala existunt. Liquida contrà deiectio admodum mala non est, si habeat alias bonas notas: Aquosa verò peior est, & à maiore cruditate ortum habet, & propterea in morbis biliosis cum vrinis malis lethalis est; in mitioribus verò longum morbum significat. Damnatur & exigua, glutinosa, candida, læuis, pinguis, ac fœtida deiectio 2. *progn.* 21. 22. Sinceræ etiam deiectiones in acutis morbis damnantur. 2. *prorrh.* 15. Et in acutis biliosis spumosæ & pericholæ deiectiones malæ censentur, *ib. aph.* 18.

Quoad colorem, excretiones, quæ à naturali colore desciscunt, albæ, rufæ, cruentæ, aquosæ, virides, liuidæ, nigræ, versicolores, nisi criticè excernantur, periculum portendunt. In omnibus tamen hisce deiectionibus diiudicandis cibi ratio habenda est, & videndum, num ex cibo assumpto qualitas illa ortum habeat. *Albæ* enim fiunt vel ob meatus, per quem bilis ad intestina descendit, obstructionem, vel motum bilis ad partem aliquam superiorem & nobiliorem. Rubræ etiamsi per se perniciosæ sunt: tamen si post naturæ victoriam excernantur, potiùs spem propinquæ salutis præbent, quàm aliquid mali portendunt. *Nigræ* deiectiones cùm vel à sanguine, vel humore melancholico, vel atra bile fiant, quæ nigræ à sanguine concreto, vel ab humore melancholico sunt, non semper malè excernuntur, atra verò bilis sincera nunquam excerni è corpore potest sine exitio ægri. *Viridis*, & *æruginosa* deiectio, quæ à bile æruginosa ad atram tendente prouenit, perniciosi morbi argumentum est, si à parte aliqua præcipua & viscere erysipelate laborante excernatur. *Liuida* si appareant excrementa, internarum vehemens frigus & veluti mortificationem quandam significant; sunt quoque malæ *versicolores deiectiones*, 2. *progn.* 23.

Malæ quoque sunt fœtidæ deiectiones, omniúmque pessimæ; & pauci seruantur, quibus in febribus acutis fiunt deiectiones fœtidæ, liuidæ, pingues, flauæ.

Vomitus.

Vomitus boni sunt, qui causas morborum rectè expurgant, seu qui criticè fiunt, materiáque concocta diebus decretoriis accidunt, & naturæ morbi, respondent, morbúmque tollunt vel imminuunt. Contra verò omnes mali sunt, qui in principio & materia nondum cocta accidunt, materiámque morbificam ac morbum non tollunt. Atque eò sunt peiores, si alia quoque perniciosa signa adfuerint; qualia sunt vomitiones sinceræ, porraceæ, liuidæ, nigræ, graueolentes & fœtidæ, ab ileo, exiguæ.

Sudores.

Sudores boni sunt, qui coctione iam facta die decretorio & plerunque præcedente rigore accidunt & calidi ac copiosi ex toto corpore fluunt, morbósque leuant. Mali contrà sunt, qui accidunt morbo adhuc crudo, qui nimis copiosi vel pauci sunt, qui frigidi sunt, qui non ex toto corpore exeunt, morbúmque nec tollunt, nec minuunt.

Ex hæmorrhagia narium.

Hæmorrhagia narium bona est, quæ cum signis coctionis in statu accidit: nec tamen illa, quæ in augmento vel etiam principio euenit, semper damnanda; cùm sanguis, qua alij humores, præparatione non indigeat. Bona etiam hæmorrhagia larga esse debet; non tamen nimia, sed cum *εὐφορίᾳ* fieri, febrisque symptomata minuere, die critico accidere, & in iis morbis, quorum naturæ atque conditioni sanguinis excretio conuenit, tandem etiam è directo partis laborantis sanguis fluere debet. Malæ contrà sunt hæmorrhagiæ, quæ in principio eueniunt, nisi alia bona signa adsint, & si cum perniciosis signis appareant, quæ nimis largæ aut nimis paucæ sunt. Stillicidiumque

sanguinis è naribus malum est, si ex materiæ prauitate, multitudine, virium imbecillitate, aut his omnibus accidat, præcipuè initio, aut quarto die, si sanguis niger sit, merus ac sincerus. Si verò futuræ crisis indicium sit, malum signum non est; id quod accidit, cùm signa coctionis præcesserunt, morbusque per se salutaris est.

E sputo. Sputum in thoracis affectibus magnam iudicandi vim habet, & quidem bonum est, quod coctum est, album & æquale, promptè ac facile breuiore temporis spatio ac sine insigni dolore & magna tussi eiicitur. Malum contra est si crudum est, flauum; peius, viride; pessimum, nigrum, inprimis si sincerum sit, si tardius appareat, & cum magna difficultate eiiciatur. Malum etiam est sputum valde cruentum, & vel ab erosione, vel à ruptione vasorum prouenit.

Ex abscessibus. Tandem abscessus decretorij boni sunt, qui cum signis coctionis aliisque bonis signis apparent, die decretorio erumpunt, natura boni sunt, loco à visceribus & membris nobilioribus remoto, qui perseuerant, suppurantur, ægrósque iuuant. Contrà mali sunt, qui erumpunt sine signis coctionis & cruda adhuc materia, & die non decretorio: si nimis magni sint, vel nimis parui, digitos pedum aut manuum occupant, liuidi sunt, vel nimis rubentes, nigricantes, qui sine ratione & sine præcedente aliqua euacuatione retrocedunt, & euanescunt; qui non bene suppurantur, qui corrumpuntur, & vel partem, quam occupant, vel totum corpus in periculum coniiciunt.

CAPVT VII.

De signis salutis & mortis, quæ ex qualitatum corporis mutatione petuntur.

E corporis habitu quid præsagiendum. Tandem qualitatum corporis mutationem quod attinet, & primò vniuersum corpus, bonum signum est, si illud habitu & colore sano non multum dissimile reddatur: nihil tamen ferè in morbo magno mutari, etiam bonum non est. 2. *aph.* 28. Malum quoque est, corpora extenuata in morborum declinatione, etiamsi cibum sumant, non refici, aut in acutis morbis corpus inflari ac tumescere, nisi criticè humores aliquò detrudantur.

E colore. Color corporis præter naturam mutatus & imprimis Icterus bonum signum est in febribus, si fiat natura humorem biliosum criticè ad ambitum corporis cutémque expellente. Contrario modo qui se habet, pro malo censetur.

E facie. Quæ in facie etiam existunt indicia, vim maximam obtinent. Optima autem est facies, quæ similis est bene valentium: si verò quam maximè contraria simili sit, vitiosissima est. *Hippocr.* 1. *progn.* 5. Facies autem sanorum dissimilis multis modis fieri potest, & quò magis à sanorum facie recedit, eo maius malum denotat. Quæ signa omnia Hippocrates in descriptione faciei, quæ à sanorum facie maximè recedit, proposuit, quæ idcirco *Facies Hippocratica* appellatur, 1. *progn.* 6. & 7. *Nasus acutus, caui oculi, adstricta tempora, aures frigidæ contractæque & fibræ earum inuersa, & item cutis circa frontem dura, intenta, arida, & color totius vultus viridis aut niger.* Quæ faciei mutatio maximè lethalis est, imprimis in principio morbi, nisi à causa euidente talis euaserit, & per diem & noctem emendetur. Coloratior quoque facies; nisi hæmorrhagiæ narium, aut abscessus post aures futuri sit indicium, malum signum est, & in cerebro valde calidam affectionem denotat.

Facies Hippocratica.

Ex oculis. Oculi vt valent, ita corpus, atque imprimis caput 6. *Epid. comm* 4. *t.* 28. Nam si oculi sunt similes bene valentibus, colorem naturalem habent; sunt pleni, splendidi, lumenque sine molestia ferunt, palpebras rectè aperiunt, & claudunt, sine lachrymis & sine excrementis, bonum signum sunt. Variæ autem in oculis mutationes, & vt Hippocrates, 1. *prog.* 10. scribit, si lucem effugiant oculi, aut nolentes illachryment, aut peruertantur, aut alter altero fuerit minor, aut candidum rubidum habeant, aut liuidas, aut nigras venulas, aut pituita appareat circa obtutum, aut sublimes tum siue oculi, vel caui admodum fuerint, vel totius vultus color euariet: hæc omnia mala esse atque exitiosa, censendum est. Pessimum verò, si æger non videt, non audit, & si imbecillo iam corpore hoc accidat, in propinquo mors est.

E Naribus. Nasus acutus & qui peruertitur, aut quocunque modo retorquetur, malum signum est. Si pruriant nares præter consuetudinem, nisi imminentem sanguinis fluxum indicent, futurum delirium significat.

Ex Auribus. Aures si liuidæ, nigræ, contractæ & frigidæ spectantur, lethale signum sunt. *E Dentibus.* Dentium stridor malum signum est: malum etiam signum, humorem glutinosum dentibus adhærescere.

E Lingua. Linguam sanorum similem esse, in acutis optimum est. Malum verò si sit viridis, nigra, & valde sicca, scissa, scabra & quasi vsta. Inprimis verò aridæ, duræ, & nigræ linguæ periculum indicant, si cum aliis malis signis apparent, atque omnium maximè, si vbi lingua aspera & sicca est, æger non sitiat.

E Faucibus. Fauces exulceratæ cum febre difficiles sunt. 3. *progn.* 15. Et in acutis morbis faucium sine tumore dolores & pusilli & strangulantes perniciosi 1. *prorrh.* 11. Et si febre detento repente collum intorqueatur, ac vix deglutire queat, nullo modo existente, mortiferum. 4. *aph.* 35.

Ex hypochondriis. Bonum signum est, si hypochondria dolore vacant, si mollia & æqualia sint ex vtraque parte, si non extenuata. Interdum tamen hypochondria tensa crisin futuram significant: Sed tum etiam alia signa critica adsunt. Malum contra, si hypochondria inflammatione vexantur aut dolore, aut intenta sunt, aut inæqualiter affecta dextra ac sinistra parte, extenuata item, pulsantia, nisi crisis instet.

Ex corporis extremitatibus. Tandem extremitates corporis quod attinet, in febribus non intermittentibus si externæ partes algent, internæ vruntur & sitiunt, lethale est, 7. *aph.* 1. Optimum verò est, si corpus omne æqualiter calidum molléque est. Malum quoque & plerumque lethale, si corpus omne graue est, & præterea vngues ac digiti liuidi aut nigri. Si genitale ac testes conuellantur. Odores etiam fœtidi summam indicant putredinem ac periculum.

CAPVT VIII.

De Longitudine & Breuitate atque euentus morbi tempore cognoscendo.

Qui morbi primo quaternario finiantur. Longitudo & breuitas atque tempus euentus morbi imprimis ex coctionis & cruditatis signis, morbíque vehementia, celeritate aut tarditate cognoscuntur. Nam si prima die in febre acuta signa coctionis in vrina adsint, & nullum signum periculosum conspiciatur, morbum circa primum quaternarium, tertia, quarta, vel quinta die finitum iri arguit. Si contrario modo morbus sese habet, & mox ab initio pessima habeat symptomata, quinto aut citius interimit.

Qui ad secundum quaternarium extendatur? Si autem primo vel secundo die coctionis signa non appareant, morbúsque sit nec vehementissimus, ad secundum quaternarium morbus extendetur. Quamdiu verò tales febres durare possint, prima die vix sciri potest, sed postea singuli quaternarij considerandi sunt, & signa coctionis in iis consideranda, & cum vehementia morbi conferenda. Si nimirum die quarto demum signa coctionis in vrina appareant, indicio est, materiam esse coctioni aptam morbúmque septimo die ad finem peruenturum. Contra, si in tali febre die quarto non solum nullum coctionis signum appareat, sed etiam signa mala augeantur, ægrum iam in peius ruere & circa septimum mori posse, argumento est; nisi error aliquis committatur, aut alia commutationis causa adsit.

Qui ad tertium quaternarium. Si verò cruditatis signa etiam quarto vel septimo die permaneant, etiam vltra tertium quaternarium morbus durabit. An autem etiam die decimo quarto ad finem sit perventurus, vndecima, quæ index habetur decimi quarti docebit. Si enim tum coctionis signa appareant, vel etiam ante, decimo quarto die iudicium contingit, vel decimo septimo. Si verò vndecimo die nondum sufficientia coctionis signa conspiciantur, decimo quarto morbum ad iudicium peruenturum nulla spes est, ideóque in sequentibus quaternariis signa coctionis consideranda. Si enim coctionis signa demum circa vigesimum apparent, primo post vigesimum quaternario morbum iudicari posse, spes est: quod si nulla adhuc tunc mutatio appareat, ad quartam septimanam extendetur. Qui verò morbi omnia cruditatis signa ad vigesimum quartum vsque diem retinent, ante quadragesimum diem non iudicabuntur. Qui autem vltra quadragesimum diem extenduntur, non crisi finiuntur, sed lentis coctionibus.

Hora euentus morbi quomodo cognosci possit? Interdum non tantùm dies, sed etiam hora exitus morbi prædici potest, si nimirum accessiones particulares consideremus. Nam si aliquem aliquo die moriturum existimamus, pessimo paroxismi tempore moriturum credibile est, aut in declinatione particulari, status acerbitate & symptomatum vehementia viribus deiectis.

CAPVT IX.

Quot sint mutationes morborum & modi & quid crisis.

Mutationes morborum quot? Tertium, quod à Medico præcognosci debet, est modus euentus atque exitus. Sex autem omnino modis morbi tam ad salutem quàm ad mortem terminantur. Vel enim subitò morbus perfectè soluitur, ægerque integram sanitatem subitò recuperat; vel subitò fit ad melius mutatio, ægerque è statu peiori in meliorem transfertur, post quem tandem etiam sanitatem recuperat; vel paulatim fit ad salutem morbi conuersio; vel contrà æger subitò moritur; vel subitò morbus in peius mutatur, quam tamen mutationem tandem mors excipit.

Quæ ad mortem paulatim fit mutatio, marasmus nominatur: quæ paulatim ad salutem fit morbi mutatio, solutio simpliciter

Crisis. pliciter dicitur: quæ subita autem ac repentina in febribus, præcipuè acutis, ad salutem vel mortem fit mutatio, Crisis nominatur. Mutatio autem ista fieri non potest, nisi humores vitiosi, qui naturam grauant, moueantur: quod porrò sine insigni perturbatione corporis ac vehementibus symptomatibus accidere non potest; quorum catalogum recenset Galenus, 1. *de dieb. decretor. c.* 1.

CAPVT X.

De Crisium causis, differentiis, modo ac tempore.

Crisium causa. Conturbationis. CVm autem in Crisibus plura accidant; conturbatio, euacuatio, & subita mutatio ad salutem vel mortem: Conturbatio illa, quæ est Criticorum illorum symptomatum congeries, ab agitatione ac molestia humorum, quam corpori pariunt, prouenit. Hæc autem fit vel à causa externa, astrorum scilicet influxu, vel interna, cùm naturam, tum materiam irritante & lacessente.

Euacuationis. Euacuationis verò causa est vis expultrix, quæ vel copia, vel qualitate materiæ irritata id, quod molestum est, criticè expellit.

Crisium Differentiæ. Sunt autem crisium differentiæ quatuor, prout natura nunc fortior est, nunc debilior, & nunc à materia vitiosa magis, nunc minùs premitur. Vel enim ægri sanitatem pristinam ilico recuperant, vel subitò moriuntur; vel quandam ad salutem aut mortem mutationem subeunt, è vestigio tamen propterea non seruantur, nec moriuntur.

Crisis bona. Mala. E quibus postea aliæ differentiæ oriuntur. Quædam enim Crises sunt bonæ, quædam malæ. Bonæ, quæ ad salutem ægri tendunt. Malæ, quæ ad mortem.

Perfecta. Imperfecta. Rursum alia perfecta & optima est, quæ ægrum perfectè & integrè à morbo liberat, nihilque materiæ morbificæ relinquit. Imperfecta verò, quæ aliquid materiæ morbificæ relinquit.

Fida. Infida. Rursum alia fida est & secura, quæ morbum ita tollit, vt nullus recidiuæ metus sit. Infida, quæ recidiuæ metum relinquit.

Tuta. Periculosa. Tuta porrò crisis nominatur, quæ sine periculosis accidit symptomatibus; Periculosa, quæ periculosa coniuncta habet symptomata.

Εὔσημος. Ἄσημος. Quædam etiam crisis est cum bonis signis & præcedentibus diebus sui habet indicia, quæ εὔσημος dicitur: quæ verò sine signis, & insperatò quasi ingruit, ἄσημος dicitur.

Crisium differentiæ. Vnde pendeant. Pendent autem hæ differentiæ omnes à tribus, naturæ robore, morbi natura, & materiæ, quæ expelli debet, conditione: & vt perfecta & bona crisis fiat, requiritur, vt natura sit robusta, cœlumque fauens, morbus salubris, ac materia benigna & facilis. In reliquis omnibus crisibus vnum vel plura horum desunt.

Crises quot modis fiant. Per excretionem. Omnes autem crises duobus modis fiunt, vel κατ' ἔκκρισιν, per excretionem, vel κατ' ἀπόστασιν seu μετάστασιν, seu ἀπόσκημμα, per translationem materiæ. Per excretionem fiunt crises, cùm humores vitiosi per vomitum, alui deiectionem, sudorem, vrinam copiosiùs profusam, hemorrhagiam narium, mensium & fluxum hæmorrhoidum expelluntur. *Per translationem.* Per translationem fit crisis, cùm materia non è corpore expellitur, sed in alium locum transfertur, & quidem vel in partes internas, vel externas. Prior crisis modus melior est, cùm materia fere penitus è corpore eiiciatur. Tantò etiam crisis per translationem melior est, quantò ad locum ignobiliorem & distantiorem transfertur: tantò peior, quò locus est nobilior, & prioris morbi loco vicinior. Debet etiam abscessus è regione partis affectæ esse, & alias boni abscessus notas habere. Abscessus quoque non subitò euanescere debet, sed manere, dum vel in pus mutetur, vel paulatim discutiatur.

Crisis bona quando fiat. Crisis autem optima non accidit, nisi in status fine, coctione iam perfecta. Quæ verò ante statum in augmento accidit, imperfecta est, atque eò deterior, quò longius à status fine abest. Interdum tamen etiam euacuatio, quæ in principio morborum fit, ac symptomatica est, pro mala habenda non est, si humores ij præcipuè euacuentur, à quibus morbus habet originem, & vires ferant eam euacuationem.

CAPVT XI.

De Diebus Criticis.

Dies critici. CVm autem Crises frequentiores & meliores determinatis diebus fiant, dies illi ob id κρίσιμοι & κριτικοὶ dicuntur; reliqui verò dies, in quibus crises rariùs vel non bonæ accidunt, non critici dicuntur.

Critici autem dies sunt trium generum, alij, qui simpliciter & κατ' ἐξοχὴν Critici dicuntur, in quibus Crises & meliores & frequentiores fiunt, qui omnes septenario circuitu definiuntur, & sunt 7. 14. 20. 27. 34. 40. Non enim integri dies sumuntur, sed breuiores.

Deinde sunt alij, qui θεωρητοὶ & ἐπίδηλοι, Indicantes & contemplabiles nominantur, à quibus monstratur crisis futura, & sunt cuiusque septimanæ medij seu quaternarij, vt 4. 11. 17. 24.

Intercidentes. Alij sunt intercidentes, seu intercalares, Græcis παρεμπίπτοντες, aliis prouocatorij dicti, in quibus ex accidenti, & contra naturam, vel ob paroxysmi vehementiam, vel ob causam externam natura irritatur, vt ad intempestiuam expulsionem sese accingat. Tales sunt 3. 5. 9. 13. 19. & secundum nonnullos 15. 18.

Vacui. Dies non critici seu vacui sunt, in quibus nulla vel rarissima & imperfecta ac mala crisis accidit. Tales sunt 6. 8. 10. 12. 16. 18. quibus nonnulli addunt 22. 23. 25. 29. 30. 32. 33. 35. 38. 39. Qui dies etiam Medicinales appellantur, quòd in istis diebus tutiùs Medicus purgantia medicamenta exhibere possit.

Post quadragesimum languent morbi, & lenta coctione atque abscessibus potiùs, quàm crisibus finiuntur. Post hos morbi alij mensibus; alij annis iudicantur, & præcipuè in annis Climactericis, vbi & morborum, qui à primo ortu contracti sunt, mutationes fiunt.

Astrologorum sententia. Ab hac tamen Hippocratis & Galeni doctrina, quam Galenus in summam quasi redegit, 1. *de dieb. decretor. c.* 5. Antiqui iam olim recesserunt, Asclepiades, Archigenes, Celsus & alij, qui tertium criticum non vigesimum, sed vigesimum primum; quartum non vigesimum septimum, sed vigesimum octauum constituerunt. Astrologi etiam non dies vel numeros simpliciter attendunt, sed, omnem dierum Criticorum rationem ad motum Lunæ referentes, illos dies notant, quibus Luna ad vtrunque tetragonum & ad diametrum peruenit, respectu loci, in quo inchoante morbo reperitur, vt iam de causis dierum Criticorum dicetur.

CAPVT XII.

De causis dierum Criticorum.

Causæ dierum Criticorum. VT autem aliorum de causis dierum Criticorum opiniones omittamus, saluo cuiusque iudicio, dies Criticos à Luna, humorumque peccantium conditione ac dispositione & facultate expultrice pendere statuimus. Quantas enim Luna in Coniunctionibus, Oppositionibus & Quadraturis, mutationes in inferioribus hisce efficiat, notissimum est. Ideóque ea vis, quæ quaternariis & septenariis tribuitur, etiam omnis à motu Lunæ pendet. Vt tamen inter eos hic vel ille Criticus fiat, non solus Lunæ motus sufficit; cùm non semper septimus, vel decimus quartus Criticus sit, & nunc bona, nunc mala crisis fiat, etiam eodem die. Igitur conditio & dispositio humorum peccantium coniungenda tandémque facultas expultrix addenda, quæ à Lunæ motu ac dispositione humorum stimulata proxima atque immediata crisis causa est.

Luna. Primò quidem cùm ordo dierum Criticorum neque à facultate corporis, neque à materia morbifica solùm prouenire possit, sed causa cœlestis adiungenda sit; Luna verò in singulis quaternariis & septenariis, & prout alia atque alia Zodiaci loca motu suo occupat, & ob lumen à Sole mutuatitium varias φάσεις nobis ostendit, insignes mutationes in rebus sublunaribus faciat: non sine causa statuitur, etiam in morbis insignes quasdam mutationes excitare in iis locis, quæ locum, in quo Luna initio morbi fuit, quadrato vel opposito radio adspiciunt, & cum eo vsque progressa est, vt nouam φάσιν & insignem luminis mutationem habeat. Motus enim Lunæ & progressus ad signa quadrata & opposita, atque φάσεως Lunæ mutationes coniungendæ sunt, quæcunque etiam sint. Crises tamen fortiores sunt, vbi septenarij exactè incidunt in Lunæ quadras.

Mensis periodicus in diebus Criticis obseruandus. In diebus autem Criticis computandis mensis Peragrationis, vt naturalis, & secundum quem plurimæ in mundo hoc inferiori mutationes fiunt, obseruandus, qui est viginti septem dierum & octo horarum ferè: qui si in quatuor septimanas diuidatur, prima finietur diebus sex, horis viginti; secunda diebus 13. horis 16. tertia diebus 20. horis 12.

Quocunque ergo die quis in morbum incidat, in primo morbi insultu coniunctio quasi fit morbi & Lunæ: Hinc vbi tria signa emensa est Luna, seu 90. gradus peragrauit, & primum quadratum attigit, primus fit dies Criticus. Vbi sex signa seu 180. gradus peragrauit, oppositúmque signum attigit, secundus dies Criticus incipit: vbi ab opposito signo ad secundum quadratum peruenit, tertius Criticus initium sumit, si eo vsque extendatur morbus. Cùm tandem iterum redit ad locum, in quo initio morbi fuit, quartus Criticus incipit. Eadem φάσεων ratio est.

Indicatoriorum causa. Eadem ratio est dierum Indicatoriorum. Quando enim Luna duo signa seu 60. gradus à signo, in quo ægrotare quis cœpit, peragrauit, & sextilem attigisse dicitur, primus Indicatorius statuitur: vbi quatuor signa seu 120. gradus peragrauit, & trigonus fit, secundus fit Indicatorius. Et vbi ab opposito signo iterum ad trigonum peruenit, tertius est Indicatorius; quando denique à secundo quadrato ad secundum sextilem progre

progreditur, quartus est Indicatorius.

Quis motus Lunæ in diebus Criticis obseruãdus. Verùm hîc non numerandi sunt dies secundùm Lunæ motum diurnum medium, qui est 13. gr. 10. min. 35. sec. sed secundum motum Lunæ verum. Nam Luna nunc velox, nunc tarda motu est, neque æqualem numerum graduum singulis diebus emetitur, vnde nunc citius, nunc tardius ad quadratum vel oppositum signum peruenit. Atque hinc procul dubio factum est, vt Medici præstantissimi in definiendis diebus Criticis varient, & Hippocrates ac Galenus 20. & 27. Archigenes verò ac Diocles 21. & 28. pro Criticis habeant. Neque hic etiam semper partiles aspectus obseruandi, sed sæpe Platici sufficiunt.

Humorum Dispositio & motus. Secundò præter Lunæ motum, Dispositio & motus humorum considerandus, qui causa est, vt crisis nunc citius, nunc tardius accidat.

Natura corporis. Tandem adiungenda est natura corporis, quæ à Lunæ motu adiuta, & ab humoribus irritata pugnam cum materia morbifica aggreditur, eandémque expellit, & crisin efficit.

CAPVT XIII.

De signis Crisis in genere.

Quibus in morbis crises fiant. Fiunt autem crises, vt etiam supra dictum, tantùm in morbis acutis & magnis, & à materia calida tenui & acri, quæ naturam lacessere potest, ortis. Si verò quandoque etiam in morbis diuturnis criticæ quasi euacuationes fiant, necessarium est, vt aliquot dierum periodis antea morbi vehementes euadant, & acutorum quasi naturam induant. Deinde vt crises fiant, vires suo modo robustæ requiruntur. *Signa Crisium.* Tertiò ad crisin præcognoscendam faciunt turbationes quædam in corpore, quæ ante crisin oriri solent, & signa, quæ Galenus, 3. *de crisib. cap.* 2. prolixè describit, & breuiter, *eodem lib. cap.* 10. complectitur dum scribit: *Quando crisis futura est, omnino fit aliqua nouitas, vel circa respirationem, vel circa mentem, vel visum, vel auditum, vel circa aliquid eorum, quæ vno nomine summatim Critica accidentia aut signa nominamus.*

CAPVT XIV.

De signis differentiarum in Crisibus.

Optima Crisis signa. Optima crisis cognoscitur ex eo, 1. quod Critica signa præcesserunt, 2. quod signa coctionis præcesserunt, præcipuè in vrinis & aliis excrementis, 3. quod die indicatorio monstrata fuit, 4. quod die iudicatorio accidit, 5. quod naturæ morbi conueniens excretio accidit, 6. quod æger post crisin febre ferè liberatur, symptomata remittunt, & facies colorem meliorem habet.

Ab optima declinantis. Crises verò ab optima declinantes cognoscuntur ex eo, quod exquisitæ coctionis signa non præcedunt, neque eueniunt in statu, aut paulo ante statum, sed in augmento, non fiunt in die critico, euacuatio non planè respondet naturæ morbi, æger non benè fert illam euacuationem, pulsus non fiunt meliores, æger morbo non leuatur, & nox, quæ crisin sequitur, non est leuior. Inter cæteras tamen euacuationes, quæ ante absolutam coctionem euenire solent, melior est hæmorrhagia.

Mala. Mala crisis cognoscitur è signis optimæ crisi contrariis, quod scilicet talis crisis, 1. non exspectat tempus coctionis, 2. in die indicatorio per mala signa fuit indicata, aut repente sine præcedentibus signis ingruit, 3. non fit in die decretorio, sed ferè sexto, octauo. 4. Euacuatio naturæ morbi non respondet, ipsaque excretio per se mala est. 5. Æger non leuatur: pulsus fit peior: vires deficiunt, & æger omnino in peiorem statum incidit.

CAPVT XV.

Signa Crisis per Excretionem & Abscessum futuræ.

Signa Crisis per excretionem futura. An verò crisis per materiæ morbificæ excretionem, vel in alium locum translationem seu abscessum sit futura, docent morbi species, motúsque, tempus anni, ægri natura & ætas. Nam si morbus sit valde acutus, ex tenui & acri materia, & crisis primis periodis sit futura, si natura sit fortis, pulsus altus, viæ apertæ, & natura sudori vel alij euacuationi assueta, sit tempus æstiuum: per excretionem crisin futuram indicium est.

Per Abscessum. Contra si morbus sit minus acutus, & materia crassior, virtus debilior, præsertim si longo tempore vrinæ tenues & crudæ exierint, partium externarum debilitas, & naturæ ad hæc loca humores detrudendi propensio, anni tempus frigidum: per Abscessum crisin futuram indicio est.

Excretionis bonæ vel malæ signa. Et quidem excretiones bonæ sunt, cum euacuantur, vt conuenit, & qualia, & quà, & quando, & quantum oportet: Cum nimirum euacuatur humor, qui peccat, & quidem coctus, debita quantitate, die Critico, iusto modo, confertim & per loca conferentia. Malæ euacuationes contrario modo se habent.

Abscessus boni vel mali. Abscessus boni sunt, qui concoctâ materiâ fiunt, habent laudabilem substantiam, figuram foras scilicet extumescentem & acuminatam, æqualiter maturescunt, non circum duri sunt, & colorem habent bonum, rubrum, flauum, vel album, magnitudinem mediocrem, perseuerant, & non euanescunt antequam suppurantur, & citò suppurantur. Mali contra abscessus foras non satis extumescunt, non sunt acuminati, non æqualiter maturescunt, sunt circum duri atque bifidi, colore admodum rubente vel liuido, aut nigricante, sunt maiores, quàm par est, euanescunt, antequam suppurantur, aut tardè suppurantur.

CAPVT XVI.

Per quæ loca sit futura excretio, & vbi sit futurus abscessus.

Per quem autem locum futura sit excretio, id docet humoris inclinatio, & circa eas partes, ad quas humor expellendas mouetur, vel per quas mouetur, sentitur quædam mutatio.

Hæmorrhagia narium signa. Vbi per hæmorrhagiam narium futura est Crisis, hypochondria primum absque dolore tendi solent; hinc vbi sanguis ad superiores partes viam affectat, respirationis difficultatem atque angustiam, sed non diu morantem, efficit. Postea sequitur dolor capitis & ceruicis, ac pulsus vehementior fieri, & in temporibus arteriæ micare conspiciuntur, facies & oculi fiunt rubicundiores, oculique inuiti lacrymantur, & splendores iis obuersantur, aut caligo oboritur, imaginatio etiam læditur, & delirium accidit, ac quædam rubra spectra oculis obuersantur, tandémque imminente iam iam hæmorrhagia ægri digitis nares scalpere incipiunt. Atque hæc signa sunt certiora, si ætas ægroti, & natura, & anni tempus, & præsens aëris constitutio consentiant.

Sudoris critici. Si per sudorem, quod frequentissimè accidit, sit futura crisis, accidit plærunque vrinæ suppressio, & hanc excipiens rigor; absint verò signa hæmorrhagiæ, vomitus, mensium ac hæmorrohoidum: & iam erumpente sudore fit pulsus mollis, vndosus ac fluctuans, exteriores partes calent ac rubent, cutis est mollis, calidúsque quidam vapor à cute erumpit.

Vomitus. Per vomitum crisin futuram monstrat motus humorum ad ventriculum, à quo oritur ventriculi morsus cum dolore capitis, vertigine, tenebræ oculis obiectæ, agitatio labij inferioris, multum ac tenue sputum ex ore effluens, nausea ac fastidium, rigor aut horror & hypochondriorum frigiditas, pulsus durus atque inæqualis, difficultásque spirandi.

Excretionis alui. Si per alui excretionem crisis futura est, exquisitum quidem & proprium signum nullum est, sed ex eo, quod adsunt quidem signa crisis, desunt autem signa vomitus vel fluxus sanguinis vel sudoris, profluuium alui colligere licet. Et imprimis si ructus, flatus, strepitus βορβορυγμὸς, ac inflatio ventris adsit. Lumborum quoque dolor, genuum grauitas accidere solet, & vrina interdum supprimitur, aut parcior redditur.

Per vrinã. Per vrinam futuram crisin eodem modo per absentiam signorum, quæ alios crisium modos indicare solent cognoscitur, ægrique non vehementer iactantur; nec valde sunt inquieti: adest verò quædam hypochondrij grauitas & circa vesicam inflationis sensus, ac postea incipiunt vrinæ augeri, deiectio verò alui retineri, & æger, dum mingit, ardorem quendam percipit.

Per menses. Per menses futuram crisin indicio est, si aliarum euacuationum signa absint, tempus verò, quo fluere menses solent, adsit, & præterea concurrat lumborum æstus & grauitas, hypochondrij tensio ac dolor, & alia quæ instante mensium fluxu familiariter euenire solent symptomata.

Per hæmorrhoides. Per hæmorrhoides futuram crisin colligitur, si alias hæc fluxio ægro familiaris sit, aliarum criticarum euacuationum signa absint, atque æger æstum aliquem circa spinam dorsi, aut dolorem, aut tensionem lumborum vel dolorem in abdomine percipiat.

Per plures partes. Si per plura loca excretiones criticæ futuræ sint, plurium etiam excretionum signa animaduertuntur.

Quo in loco abscessus sit futurus. Tandem si naturam in aliquem locum materiam morbificam translaturam esse coniiciatur, quo in loco abscessus futurus sit, cognoscitur ex materiæ ad partes vel superiores vel inferiores inclinatione. Etsi materia sit tenuis potiùs ad partes superiores, quàm inferiores mouebitur. Etsi natura sit fortis, potius versus inferiora, quàm versus superiora materiam depellet.

CAPVT

CAPVT XII.

De tempore Crisis.

Signa temporis Crisis.

TAndem etiam cognoscendum, quo tempore crisis sit futura. Pendet autem ista præcognitio è statu præcognitione, de quo supra. Præcipua verò signa sunt coctionis & cruditatis signa. Si itaque primo statim die signum coctionis manifestum appareat, & reliqua omnia nihil mali portendant, morbi crisis quarto die speranda est. Si verò prima die non appareat manifestum coctionis signum, alij dies consulendi sunt, & si signum, in aliquo dierum decretoriorum appareat, proximo quaternario crisis speranda est.

Deinde cum signis coctionis coniungenda sunt ea, quæ morbi idea, magnitudo, motus & mos suppeditat. Acutorum enim morborum alij ad summum quatuor diebus iudicantur, alij ad septimum vsque extenduntur, alij ad decimum quartum, alij longius. Morbi motus etiam tempus crisis docet, cum monstrat vtrum crisis die pari vel impari sit futura. Morbi etiam tempora considerauda. In salutari enim morbo crisis perfecta non accidit ante statum: imperfecta etiam in augmento. Exitiales verò fiunt vel in principio, si scilicet sit morbus vehementissimus, & vires valde debiles; vel in augmento, si vires non adeo sint debiles. His signis etiam adiungenda est consideratio temporis anni, regionis, ætatis, temperaturæ ægri & similium, de quibus Galenus, *3. de Cris. c. 4.*

Instantis Crisis signa.

Iam verò instare diem crisis monstrant signa Critica dicta supra enumerata. Nimirum quibus crisis futura est, nox, quæ accessionem præcedit, grauior esse solet, *3. aph. 13.* Præcedunt enim variæ in corpore turbationes, prout natura per hunc vel illum locum materiam expulsura est, de quibus *supra c. 13.* & Galenus *3. de Cris. c. 2.*

Sæpe autem non solùm diem, sed & horam crisis præsagire licet. Si enim diem futuræ crisis cognitum habeamus, videndum, qua diei hora paroxysmus aduenire soleat, quodque paroxysmi tempus ægro sit grauius, illudque præcipuè obseruandum.

Conclusionis loco etiam tenendum, quod crisin perfectam & optimam certiùs præcognoscere, reliquas verò non nisi coniectura aliqua cognoscere licet. Quapropter nisi quid certò præsagire possumus, satius est tacere, quàm temerè prænunciantem falli.

Signa stabilis & instabilis mutationis morborum.

Tandem etiam circa Crises stabilitas & instabilitas euentus perpendenda. Stabilitas autem euentus & perfecta salus speranda est, si natura sit robusta, & nullum symptoma ampliùs supersit; si omnes bonæ Crisis conditiones adfuerint; si humores tenues sint & calidi, qui facilè euacuatur. Si verò natura sit debilis, supersint aliqua symptomata, vt fastidium, sitis & similia; non omnes bonæ crisis conditiones adsint, humor sit frigidior & crassior: salutem inconstantem & recidiuam præsagire licet.

LIBRI QVARTI
PARS I.
De rebus ad sanitatem tuendam necessariis.

CAPVT PRIMVM.

Quæ ad doctrinam de sanitate tuenda pertineant, & quotnam sint causarum ad sanitatem tuendam necessariarum genera.

TRes Medicinæ partes, quæ ad eas, quæ Medicinæ propriæ sunt, viam quasi parant, hactenus explicauimus: proximum iam est, vt illas principes, puta ὑγιεινὴν & θεραπευτικὴν explicemus. Prius tamen communia quædam axiomata ac dignitates in vtraque methodo obseruandas præmittemus. Sunt autem hæ:

Axiomata communia.

1. Natura nihil agit temerè.
2. πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον. Naturæ omne nimium inimicum. *2. aph. 51.*
3. Natura non facit subitas mutationes, & omnis subita mutatio est periculosa.
4. Natura est morborum medicatrix: Medicus verò naturæ minister eámque rectè agentem imitari debet.
5. Consuetudo est altera natura, & consueta longo tempore, etsi deteriora sint, insuetis minùs molesta esse solent.

Doctrina tuendæ sanitatis.

Iam ipsam doctrinam de tuenda sanitate quod attinet, duabus partibus commodissimè comprehendi potest. Primò enim earum rerum, quæ materia quasi sunt sanitatis, seu causarum salubrium, rerúmque non naturalium dictarum cognitio requiritur: Secundò methodus tuendæ sanitatis necessaria est, quæ docet, qua ratione rebus illis non naturalibus ad sanitatem conseruandam vtendum sit.

Primò causas, quæ ad sanitatem conseruandam sunt necessariæ, quod attinet, rerum non naturalium dictarum nomine eæ comprehenduntur, & in quatuor classes commodissimè rediguntur, in ea, quæ assumuntur, quæ geruntur, quæ foris corpori adueniunt, & quæ excernuntur ac retinentur. Dicendum igitur imprimis hîc de aëre, cibo & potu, animi affectibus, motu atque exercitio corporis, & quiete, somno, ac vigiliis, venere, balneis, excretis ac retentis.

CAPVT II.

De Aëre.

Aër.

AEr duobus modis corpora nostra afficit, vel quatenus ea extrinsecus ambit, & per poros cutis ac spiracula sese insinuat, vel quatenus inspiratione attrahitur. Vtroque modo corpora nostra alterat, ipsísque suam vim imprimit.

Aër optimus.

Aër autem optimus est, qui in qualitatibus primis temperatus est, purus, mollisque inquinamentis infectus, serenus, ventorum suauiter spirantium flatibus agitatus, quique salubribus pluuiis interdum irrigatur.

Vitiosus.

Contrà vitiosus aër est, qui stagnantium aquarum & paludum, aut vndecunque erumpentibus halitibus & vaporibus vitiosis inquinatus, aut quocunque modo impurus est, qui ventorum flatibus agitari nequit, qui turbidus est, aut nimis calidus, frigidus, humidus, siccus.

Aëris constitutionem mutant locorum situs.

Varias autem ob causas aëris constitutio vitiatur. Primò aëris constitutio pendet à locorum situ & natura. Aliæ enim regiones aliis sunt calidiores, aliæ frigidiores. Nam quantò rectiores radios Solis regio aliqua excipit, & quò diuturnior Solis supra horizontem mora est, eò regio est calidior: frigidior verò contrariis de causis.

Terra & loci natura.

Causa tamen hæc sola non sufficit, neque in omnibus sub eodem parallelo habitantibus eadem est aëris constitutio, sed secundò terræ facies & propria natura ad aëris temperiem constituendam facit, in qua spectandum, quæ sit soli natura, pinguis, cœnosa, glareosa, saxosa, arenosa; an locus sit editus vel humilis, quem montium ac conuallium situm habeat, quos ventos è quibus plagis frequenter admittat, an mare vel lacus vicinos habeat, an ferat metalla, è quibus malignæ auræ.

Montium situs.

Montes etiam, prout quorundam ventorum flatus arcent vel admittunt, aëris constitutionem mutant, ac si montes Boream arceant, admittant verò Austrum, accidit, vt loca sint calidiora & humidiora: Contrà si ob montium situm Austro aditus intercludítur, & Boreas admittitur, locus erit frigidior & siccior.

Venti.

Magnas etiam venti mutationes efficiunt. Orientales venti temperatiores sunt, vt & occidentales; hi tamen humidiores. Septentrionales frigidi & sicci sunt, & vim corpora adstringendi & siccandi habent. Meridionales sunt calidi & humidi. Prout ergo regio vel ciuitas huic vel illi vento magis exposita est, ita hanc vel illam constitutionem aëris obtinet. Regiones & ciuitates Soli orienti expositæ salubriores sunt iis, quæ ad Septentrionem & ventos calidos obuersæ sunt, vt & iis, quæ ad occidentem sunt expositæ.

Maris & lacuum vicinitas.

Maris quoque & lacuum vicinitas ad aëris peculiarem naturam facit, nisi interiecti montes prohibeant. Ex humidis enim eiusmodi locis plurimæ exhalationes attolluntur, quæ sese aëri miscent, eumque humectant: & quidem augebitur humiditas, si mare vel lacus à meridie positus sit; si verò ad septentrionem, frigidas augebitur: si lacus vel mare orientem spectet, & non procul absit Sol exoriens, copiosas humidas exhalationes ad loca illa deducit; si verò sit remotior, vapores radiis Solis incalescunt, & siccitatem loci inducunt. Minor autem humiditas oritur à lacubus & aquis versus occasum sitis.

Fodinæ Metallicæ.

Fodinæ metallicæ plerunque fœtidos & malignos vapores exhalant, & locis vicinis communicant. Idem faciunt specus & cauernæ venenatam auram exhalantes. Syluæ nimis densæ Solis Lunæque lumen auferunt, aërisque motum & agitationem impediunt.

Tempora anni.

Tertiò aërem mutant tempora anni. Hæc equidem Astronomi secundum Solis motum æqualia constituunt, diuiso in quatuor partes Zodiaco. Medici verò inprimis ex temperie aëris hæc tempora æstimant, & Ver vocant, quando aëris costitutio est temperatior, qua nec frigore algemus, præ æstu sudamus; Æstatem, quando eadem est calida & sicca; Autumnum,

tumnum, dum frigida & sicca; Hyemem, dum frigida & humida. Neque in omnibus regionibus æqualia hæc tempora constituunt.

Ver. Hinc Ver, vt temperatissimum, seu vt Hippocrates appellat, calidum & humidum, id est, vbi moderatè saltem caliditas frigiditatem, & humiditas siccitatem expellit, est temporum anni saluberrimum. Et licet tempore verno morbi gignuntur: tamen Ver per se illos non producit, sed vitiosi humores tempore hyberno cumulati calore verno funduntur.

Æstas. Æstas, quia calida & sicca, corpora calidiora & sicciora reddit, rarefacit, dissoluit ac imbecilliora reddit, humores attenuat atque accendit, vnde biliosi & acres humores cumulatur.

Autumnus. Autumni quia in eo mane & vesperi frigus viget, circa meridiem calor; mixta calido & frigido est constitutio, ob hanc aeris inæqualitatem maximè morbis is est obnoxius; sanguisque hoc tempore anni imminuitur & melancholia redundat, corpora densantur, meatusque clauduntur.

Hyems. In hyeme, vtpote frigida & humida, maximè augetur pituita, corpusque fluxionibus obnoxium redditur.

Quæ tamen omnia ita accipienda sunt, si ὡραίως τὰ ὡραῖα ἀποδιδῶσι seu tempora anni suam naturalem constitutionem seruent, 3. *aph.* 8. Si verò tempora anni sunt ἀκαθάστατα, varij morbi pro diuersis anni constitutionibus oriuntur, de quibus *ibid. aph.* 6. 11. 12. 13.

Situs locorum saluberrimus. Ex quibus omnibus patet, eum locorum situm esse saluberiorem, in qua constitutio aeris est temperata, ver temperatum, æstatis calor frugibus & fructibus maturandis sufficiens, autumnus frigidior, hyems frigida, corpora tamen nimia frigiditate non lædens. Ibi enim adest soli fœcunditas, homines decoro corporis habitu prædìti; facie bene colorata, moribus laudatis ingeniosi & sanitate prospera gaudentes.

CAPVT III.

De Cibo.

Alimentum quid. Cibum & potum, quo substantia corporis instauratur & augetur, quod attinet, est Alimentum, quod augere substantiam corporis nostri potest. Estque vel propriè dictum, quod corpus nostrum tantùm nutrit, vel medicamentosum, quod simul corpus nostrum alterat.

Alimenta vnde petantur. Sumuntur autem alimenta è duobus rerum generibus, vel à plantis è terra nascentibus, vel ab animalibus. Et quæ ab animalibus petuntur, sunt vel partes animalium, vel quæ ab animalibus proueniunt, vt oua, lac, & quæ ex his fiunt, butyrum, caseus, mel & similia.

Alimentorum differentia. Differentia autem ciborum magna est. Cibi enim alij sunt boni, alij mali nutrimenti & succi; alij facilè, alij difficulter coquuntur, alij facilè in ventriculo corrumpuntur, alij non.

Cibus optimus. Cibus autem optimus is est, qui facilè concoquitur, plurimum nutrit, bonum alimentum suppeditat, non facilè corrumpitur, aut prauam qualitatem induit, ac pauca excrementa relinquit: *Insalubris.* Cibus verò insalubris est, è quo prauus succus generatur, & qui facilè putrescit.

Firmus. Infirmus. Cibus etiam firmus dicitur, qui quidem multum alimentum suppeditat, sed magno caloris robore ad coctionem indiget: Infirmus verò, qui quidem facilè coquitur, & nutrit, sed paucum alimentum, vel quod citò dissipatur, suppeditat.

Cibi è Plantis.

Antiquissimum autem & familiarissimum alimenti genus sunt plantæ, & quæ è terra nascuntur, inter quæ primo loco occurrunt *Fruges.* fruges & *frumenta*, quæ Græcis σῖτα nomine veniunt. Et primò quidem *Triticum* est calidum & humidum, ac præ reliquis omnibus plurimum præbet alimenti, idque firmum & saluberrimum. E quo etsi varia fiunt eduliorum genera; optimum tamen inter ea panis est, sed is fermentatus, qui omni ætati conuenit, & cum omnibus cibus cōmodissimè sumitur.

Zea. *Zea*, quam vulgo speltam vocant, tritico natura proxima est, & inter triticum & hordeum quasi media. Nutrit enim plus hordeo, imbecillius verò tritico. E Zea fit *alica*, *Alica.* de qua Plinius. *lib.* 10. *cap.* 11.

Secale. *Secale*, è quo panis in plerisque Germaniæ & aliis locis conficitur, calidius est, quàm hordeum, minus tamen calidum, quàm triticum, panisque ex eo confectus plus habet alimenti, quàm hordeaceus, illúdque firmius; difficilioris tamen nonnihil coctionis est, quam triticeus.

Hordeum. Ptisana hordacea. Ex *hordeo* qui fit panis, frigidior est; & minus firmum alimentum suppeditat. Ex hordeo etiam conficitur Ptisana, quæ quocunque modo sumpta bonum alimentum præbet & ægris & sanis, nihilque habet viscidi, sed facilè transit, tamen, quod præbet, paulò tenuius est.

Oryza. *Oryza* sicca est & calida, vel potiùs temperata, multum nutrit, imprimis cum lacte cocta, auget semen, non facilè putrescit, ventrem sistit: Difficiliùs tamen coquitur, & alimentum præbet paulò crassius, crebérque eius vsus obstructiones facilè parere potest.

Panicum, milium. *Panicum & milium* similem ferè naturam habent, & frigida ac sicca sunt, aluum sistunt, neque multum, neque satis commodum præbent alimentum. Milium tamen vtilius.

Auena. *Auena* calida est, alimentúmque præbet melioris notæ, & ex ea pultes & iuscula fiunt, quæ & sanis & ægris exhiberi possunt; sistit aluum.

Frumentum Sarracenicum. *Frumentum Sarracenicum* dictum, è quo pultes fieri solent, alimentum præbet hominibus labori deditis commodum, éstque difficile coctu, flatus gignit, oculisque nocet.

Faba. *Fabæ* frigidæ & siccæ sunt, flatulentæque, difficilis coctionis, ac crudum & excrementosum alimentum præbent, non tamen viscidum, sed abstergendi aliquam vim habent, sensum hebetiorem & somnum turbulentum reddunt.

Pisa. *Pisa* sunt frigida & sicca flatulenta, imprimis viridia; melius tamen alimentum præbent, quàm fabæ, verùm non adeo copiosum.

Cicer. *Cicera* calida & sicca sunt, fabisque maiorem abstergendi vim habent, & proinde magis in vsum medicum, quàm cibum, expetuntur.

Lentes. *Lentes* tandem pessimi cibi sunt, frigidæ & siccæ, & siccæ, crassi, malique & vitiosi succi, ac difficilis coctionis, caput crassis vaporibus replent, oculis nocent, sanguinem crassum efficiunt, & inprimis melancholicis noxiæ sunt.

Olera. Post fruges cibi loco exhibentur *olera*, herbarúmque folia, germina, radices, vt & arborum, fructus. Quæ tamen non tam bonum & commodum, vt fruges alimentum præbent, sed plurima nimis medicamentosum. Cocta tamen omnia commodiora sunt, quàm cruda.

Lactuca. *Lactuca* satiua olerum omnium optimum habetur, & plus, quàm alia olera, alimenti subministrat: est tamen frigida & humida, ac medicamentosa, & propterea aeris constitutione calida, iuuenibus ac bile abundantibus, & ventriculum calidum habentibus commodè exhibetur, somnum conciliat, renum calorem temperat: nimius tamen eius vsus calorem naturalem minuit.

Brassica. *Brassica* frigida & sicca á plerisque habetur: in succo tamen amaritudo quædam atque acrimonia aluum irritandi vim habens percipitur. Difficilis est coctionis, paucúmque suppeditat alimentum, idque crassum & melancholicum, ex quo fuliginosi vapores in caput exhalant, somnosque turbulentos efficiunt & visum debilitant. Corrigitur eius malitia, si cum carnibus pinguibus coquitur. Deterior est capitata, quam quæ foliis expansis, & in iis saltem, quæ multum labore exercentur, edenda.

Spinachium. *Spinachium* refrigerat & humectat, parum alimenti præbet, minus tamen malum, quàm atriplex aut blitum; frigidos ac serosos humores gignit, ventriculo, nisi pipere, sale, atque oleo vel butyro condiatur, non est commodum, flatusque gignit.

Beta. *Beta*, Blitum, Atriplex, & Malua vix commodè pro solo alimento vsurpari possunt, sed commodius sumuntur, vbi aluo laxiore, refrigeratione & humectatione opus est. Et Beta quidem calida & sicca est, epatis & lienis obstructiones tollit: & habet diuersam substantiam, succus vi detergendi præditus est, quapropter aluum soluit; substantia verò aluum sistit.

Blitum. Atriplex. Malua. *Blitum, Atriplex, Malua* sola humectatione aluum laxant, parum nutriunt, succum aquosum præbent, saporémque per se & gratiam nullam habent, nisi oleo butyróve & condimentis aliqua iis concilietur.

Asparagi Lupulus. *Asparagi*, quibus cognati sunt turiones, seu prima germina *lupuli*, nec calefaciunt, nec refrigerant manifestè; gustui grati sunt, & appetitum excitant, parum tamen alimenti, idque non adeo probum suppeditant, vim habent detergendi, vrinam mouendi, & renes mundandi, ac epatis aliorumque viscerum obstructiones aperiendi.

Nasturtium. Sinapi. *Nasturtium & Sinapi* condimenti loco saltem vsurpari possunt, nullo verò modo nutrimenti. Sunt enim calida & sicca, acrisque saporis, crudos & crassos cibos, vt & humores, attenuant.

Cepa. *Cepæ* parum alimenti præbent, & acrimoniam atque vim calefaciendi, incidendi & extenuandi ha bent, sanguinémque accendunt, discussisque partibus tenuioribus succum crassum post se relinquunt. Venerem irritant. Omnes autem capiti, oculis, dentibus ac gingiuis nocent, somnia afferunt turbulenta.

Allium. In *allio* crudo nullum ferè, in cocto paucissimum alimentum est, atque id prauum. Insignis verò in eo est caliditas & siccitas, visque crassos & viscosos humores extenuandi & incidendi, & ad toleranda frigora, aquarúmque prauitatem corrigendam optimum est remedium, vt & contra pestem & aerem venenatum. Easdem fere vires *porrum* obtinet. *Porrum.*

Raphanus. *Raphani* radix, qua cruda sale conspersa vtimur, paucum alimentum præbet, & potius obsonij medicamentosi loco est. Calefacit supra secundum gradum, est saporis acris, pituitam incidit, extenuat, vrinam mouet, arenulas è renibus expellit.

Raphanus syluestris. Easdem vires, sed potentiores, habet *raphanus syluestris*, qui propterea saltem condimenti, nullo verò modo alimenti rationem habere potest.

Rapum tardè coquitur, & ventrem inflat, crudum præcipuè, coctum verò faciliùs coquitur, satisque alimenti præbet, idque

idque non adeo malum, sed calidum & humidum.

Napus. Eadem ferè *Napi* natura est, saporis tamen melioris, minusque crassi succi & flatulenti, plurisque nutrimenti. Venerem stimulat.

Petroselinum. *Petroselinum* est calidum & siccum, vrinam & menses mouet, obstructiones aperit, renes ac viscera purgat: alimentum tamen exiguum suppeditat.

Pastinaca. *Pastinaca satiua* paucum, calidum & crassum, neque satis bonum præbet alimentum, venerem stimulat, vrinam ciet, menses mouet.

Beta rubra. *Beta rubra*, quæ aceto, semine carui & radice syluestris raphani conditur, acetarij potiùs, quàm cibi loco exhibetur, cùm parum nutriat.

Melones. Fructus plantarum varij sunt: *Melones* gustui quidem suaues sunt, & odorem quendam aromaticum spirant. Verùm habent aquosam, humidam, non sine frigiditate substantiam, qua sitim sedant, vrinam mouent, renes detergunt, sed facilè corrumpuntur & corrupti veneni quasi naturam induunt & choleram excitant, vel febres generant, quibus multi magni viri interierunt. Ideoque solùm prima mensa edi debent, vt faciliùs per aluum descendere possint, & post eorum vsum cibus aliquis boni succi sumendus, vinùmque bonum bibendum, vt corruptio eorum caueatur.

Cucumeres. *Cucumeres* frigidi & ipsi sunt, verùm minus humidi, minusque mali succi, nec ita facilè in ventriculo corrumpuntur. Commodissimè sumuntur immaturi adhuc in acetariis conditi muria ex aceto & pipere: iisque minùs noxij sunt, qui ventriculum habent calidiorem.

Cinaræ. *Cinaræ* fructus calefacit & siccat ad ordinem secundum, coctionis est difficilioris, atque alimenti non satis boni, flatulentus est, & venerem stimulat: nisi potiùs condimento hoc tribuendum sit.

Fraga. *Fraga* frigida & humida sunt, ventriculo biliosa vtilia, epar refrigerant, sanguinis ac biliosorum humorum feruorem restingunt, sitim sedant, & propterea constitutioni corporis calidiori sunt vtilia. Tenuem succum habent; renes purgant vrinam mouent; facilè tamen in ventriculo corrumpuntur, & propterea prima mensa sumenda sunt.

Pyra. Arborum & fruticum fructus quod attinet, primò *Pyrorum* varia sunt genera, neque omnia eiusdem facultatis. Austera & acerba adstringunt & refrigerant, ac ventriculo & intestinis noxia sunt. Dulcia magis sunt temperata, omnia tamen ferè humidioris & frigidioris naturæ: quædam tamen sunt calida & humida, vt muscatellina, & propterea corruptioni magis obnoxia. Ventriculo non sunt ingrata. Primo loco sumpta aluum sistunt, post cibos verò reliquos eam soluunt & os ventriculi claudunt. Cocta sunt vtiliora, quàm cruda.

Poma. *Pomorum* etiam magna est diuersitas, quæ se sapore prodit. Acida frigidiora sunt dulcibus & minus flatulentæ substantiæ, tenuiorisque. Austera & acerba adhuc frigidiora sunt & crassioris substantiæ, tardiùsque per aluum descendunt, eamque sistunt. Coctione tamen eorum vis corrigitur. Acidis igitur, austeris & acerbis vtendum potiùs medicamenti loco, quàm alimenti: vitiosique omnia sunt succi. Nocentissima verò, quæ aquosa, nulliùsque ferè saporis. Dulcia cum aromatico sapore & odore optima sunt, alimentique mediocrem quantitatem præbent; idque non malum, cor confortant, animum exhilarant, affectibus melancholicis sunt vtilia.

Cydonia. *Cydonia* frigida & sicca sunt, adstringendíque vim habent, difficilioris sunt coctionis, parum alimenti præbent, idque crassum, ventriculum roborant, & vomitum sistunt, atque si à cibo sumantur, os ventriculi claudunt, & ne vapores facilè in caput exhalent, efficiunt, aluúmque laxant. Ante cibum verò sumpta aluum cohibent. Cruda neruis nocent & sæpe dolores colicos excitant.

Persica. *Persica mala* omnia frigida & humida sunt, facilè corrumpuntur, & parum præbent alimenti. Ideóque parcè & cautè edenda, & quidem ante cibum, non post cibos reliquos, neque iis aqua vel potus aliquis frigidior, sed vinum bonum superbibendum. Siccata minùs noxia sunt, & præcipuè vino cocta prauitatem, si quam adhuc habent, exuunt.

Mala Armeniaca. *Mala Armeniaca* Persicis cognata sunt, verùm bonitate iis superiora, stomacho gratiora, nec ita facilè corrumpuntur.

Mespila. *Mespila* frigida & sicca sunt, & mitia tantùm eduntur, parum præbent alimenti & tardè coquuntur. Aluum & omnes fluxiones sistunt, vomitum sedant, & bilioso ventriculo conueniunt.

Cerasa. *Cerasa* acida vim habent refrigerandi, facilè coquuntur, & per aluum descendunt, ventriculum ac epar refrigerant, & sitim sedant, apetitúmque excitant, nec ita facilè corrumpuntur, nec mali sunt succi. Dulcia verò acidulis ob abundantem humiditatem bonitate longè inferiora sunt, & facilè corrumpuntur, ac putres humores, lumbricos ac putridas febres generant.

Pruna. *Prunorum* varia sunt genera. Omnia frigida & humida sunt. Dulcia tamen minùs frigidæ naturæ sunt, bilis acrimoniam mitigant, & propterea biliosis magis competunt, facilè coquuntur, & per ventrem descendunt. Recentia valentiùs alterant, aluúmque emolliunt in prima mensa sumpta, sed multa excrementitia humiditate scatent, & crudum, neque adeo bonum succum generant. Alia tamen aliis meliora sunt. Ea, quæ crudo & aquoso succo magis abundant, peiora sunt. Alba & cerea vilissima sunt, & mali succi. Optima verò Vngarica & Damascena dicta, & quæ his cognata sunt. Mediæ notæ sunt viridia. Sicca verò ad nutritionem accommodatiora, & meliùs præbent alimentum. Iis, qui debiliore sunt ventriculo, pruna commoda non sunt. Laxant enim eius τόνον.

Mora. *Mora* humectant, refrigerant, sitim sedant, bilis æstum mitigant, parum nutriunt, facilè per ventrem descendunt: Si verò retineantur, facilè corrumpuntur & putrescunt, ac malam naturam acquirunt. Quapropter solùm vacuo & non vitiosis humoribus scatente ventriculo assumenda sunt, vt quamprimùm per aluum descendant.

Ficus. *Ficus* naturæ calidæ sunt & humidæ, plus reliquis fructibus nutriunt, facilè è ventre descendunt, penetrandi & abstergendi vim habent: Nimius tamen earum vsus flatus generat. Aridæ ficus calidiores sunt & frcciores: abstergendíque aperiendi & attenuandi vim maiorem acquirunt, ipsæ tamen etiam ventrem molliunt. Humores ad exteriora pellunt, sudores mouent. Crebrò & copiosiùs sumptæ sanguinem non adeo bonum, sed qui putredini facilè sit obnoxius, gignunt.

Vuæ. *Vuæ* dulces sunt calidiores, & ob id sitim excitant. Acidæ & austeræ sunt frigidiores: vinosæ medium locum obtinent. Recentes paucis alimenti sunt & flatulentæ, ac si diutiùs in ventre detineantur, corrumpuntur, & ventrem distendunt, colicósque dolores excitant, lienem in tumorem attollunt, & ventriculum ac epar crudis humoribus replent. Et omnino recentes potiùs voluptati, quàm bonæ valetudini inseruiunt. Passæ austeræ & acerbæ frigidiores sunt, & ventrem roborant ac adstringunt: dulces calidiores sunt, & plus alimenti exhibent. Quæ mistum saporem habent, mistas quoque facultates obtinent. Dulces autem quæ aliquid austeritatis participant, præ cæteris commendantur. Ventriculo sunt amicæ, epati gratæ, vt etiam totius substantiæ proprietate ipsi prodesse dicantur. Pectori quoque prosunt, & omnia naturalia membra confortant. Quæ sine nucleis sunt, Corinthiacæ dictæ, magis aluum laxant; quæ autem nucleos habent, plus roboris ventriculo addunt.

Amygdalæ. Inter nuces optimæ sunt *amygdalæ dulces*, temperatè calidæ & humidæ, præbentque copiosum alimentum, idque succi boni & moderati; attenuant, detergunt. Qua de causa corporibus emaciatis conuenientissimus cibus sunt, & omnia viscera, totúmque corpus conuenienti & corruptioni non facilè obnoxio alimento recreant, pectus purgant, vias vrinæ expediunt, somnumque conciliant. Stomacho tamen bilioso & febribus biliosis non ita commodæ sunt.

Nuces iuglandes. *Nuces iuglandes* calidæ sunt & siccæ, inprimis exsiccatæ. Recentes enim plus humiditatis habent, & minùs calidæ sunt, itaque commodiùs eduntur: siccæ verò bilem generant, & os ventriculi, gulam & asperam arteriam lædunt, tussimque excitant & dolorem capitis generant. Vulgò post pisces earum vsus commendatur, quod caliditate & siccitate sua piscium corruptionem præcauere possint.

Auellanæ. *Auellanæ* plus alimenti præbent, quàm iuglandes, sed frigidiores sunt, ipsæ tamen calidæ & siccæ; difficiliùs coquuntur, crassumque succum & magis terrenum, quàm iuglandes, præbent.

Castaneæ. *Castaneæ* calidæ & siccæ sunt, easque nihil mali succi, vt reliquos ferè arborum fructus omnes, Galenus habere statuit, si probè in ventriculo coquantur: difficiliùs tamen coquuntur & tardiùs distribuuntur. Alimentum verò præbent durabile, ventrem adstringunt, & si copiosiùs edantur, flatus pariunt.

Fungi & terræ Tubera. *Tubera terræ & Fungi* plerique sunt frigidi, insipidi, aqueúmque & crassum præbent alimentum. Præferuntur quidem tubera fungis: omnia tamen hæc non sine periculo sumuntur; cùm & malum succum generent, & non rarò venenum iis insit.

Oleum. Tandem *oleum* ex oliuis bene maturis expressum satis temperatum & ferè naturæ nostræ conueniens alimentum suppeditat; & aliorum alimentorum malitiam, herbarúmque cruditatem emendare & corrigere potest. Aluum etiam mollit & laxat, omnem asperitatem tollit, ruptis & fractis auxiliatur, dolorem mulcet.

Cibi ex animalibus.

Alimentum ex animalibus. Secundo loco *animalia* multa alimenta suppeditant, & quidem naturæ nostræ conuenientissima, vtpote cui magis cognata & familiaria sunt, & minorem in qualitatibus excessum habent, succumque minus vitiosum.

Lac. Sunt autem cibi loco vel animalium partes, vel quæ ab animalibus sumuntur, animalium tamen partes non sunt. Atque inter posteriora primò est *lac*, quod est frigidæ & humidæ, vel temperatæ potiùs & humidæ naturæ, & alimentum longè optimum præstat, si rectè in ventriculo coquatur, & ipsum per se bonum sit.

Lactis partes. Sunt verò *lactis partes* tres, butyrum, serosa, & caseosa pars. Butyrum oleosæ & calidæ est substantiæ. Serosa aquosa quidem est, sed tamen aliquid salsi admistum habens. Caseosa verò est frigida & sicca. Et quidem bubulum lac pinguissimum est & crassissimum, ac butyri plus, quàm aliorum animalium lac continet, & idcirco plus nutrit, & nobis conuenientissimum est. Ouillum plus casei habet. Caprinum verò medio modo sese habet. Lac autem bonum saltem sana animalia generant: ægra vitiosum. Aridæ etiam herbæ crassius lac præbent; melius virides & succulentæ; vnde circa finem veris lac optimum est. Quò autem tenuius est, & magis serosum, eò facilius coquitur, celeriusque per ventrem descendit, & minus obstruit; verùm & minus alit. *Lac optimũ.* Lac itaque optimum, quod boni odoris est, saporis dulcis, mediæ consistentiæ, neque nimis crassum, neque nimis tenue, neque serosum, neque caseosum nimis, coloris candidi, bonum alimentum, idque satis copiosum & satis constans præbet, imprimis emaciatis corporibus, vtpote tot coctionibus ante elaboratum, & naturæ nostræ familiarissimum redditum. Vt verò facilè coquitur: ita in corporibus impuris facilè corrumpitur: in ventriculo frigido facilè acescit, in calido in nidorem & bilem vertitur, capitisque dolorem excitat. Quapropter febre putrida laborantibus & caput dolentibus est noxium, vt & iis, qui oculorum affectibus sunt obnoxij, calculosis item, epatis obstructionem & hypochondria inflata habentibus. 5. *aph.*64. Pessima verò eius corruptio est, quando coagulatur; quod præcaueri potest, si aliquid salis, sacchari vel mellis addatur. Commodissimè verò sumitur vacuo stomacho; neque alij cibi mox ingerendi: præcipuè vini vsus post lac est incommodus,

Butyrum. Partes lactis quod attinet, *Butyrum* in nostris regionibus & cibi & condimenti loco vsurpatur; calidum est & humidum, atque eiusdem ferè naturæ cum oleo; oleo tamen plus nutrit, & condimenti loco ad multa vtilius, quàm oleum adhibetur; est gustui gratum, facilè coquitur, multum nutrit. Ventriculum tamen humidiorem & laxiorem habentibus non conuenit: & longè etiam commodius ante reliquos cibos, quàm post eos sumitur, nec naturis calidis ita conueniens est. Commodissimè editur cum pane.

Lac acidum. *Lac acidum*, ὀξύγαλα frigidius est, ventriculisque frigidioribus non conuenit, sed calidioribus, præcipuè æstate, & in magno aëris æstu.

Caseus. *Caseus* difficulter coquitur & crassum alimentum præbet, ideóque aluum sistit, meatus obstruit, & calculo generando materiam præbet. Vetus verò prauum alimentum suppeditat, melius recens. Recens & mollis adhuc frigidus est & humidus, & flatulentæ naturæ. Pessimus vetustissimus. Mediæ ætatis, qui nec nimis durus, nec mollis est, moderatè dulcis & pinguis optimus est. Qualiscunque autem sit, semper post reliquos cibos, & exigua quantitate sumendus. Cum autem magna sit caseorum differentia, pro ratione animalium, locorum, & pascuorum, ouillus reliquis præstat, facilius reliquis coquitur, & melius præbet alimentum. Huic bonitate succedit vaccinus. Caprinus vtroque deterior est. Is etiam caseus melior est, quando butyrosa & caseosa pars non separantur, sed simul in caseum coalescunt. Deteriores autem casei sunt, qui fiunt è sola caseosa lactis parte.

Serum Lactis. *Serosa lactis pars* minimè alit, potiúsque medicamenti, quàm alimenti loco est. Ad euacuandum enim humores serosos & adustos commodissimè vsurpatur. Constat autem duabus partibus, vna salsa & acrimoniæ participe, atque omnio calida, quæ minor est; altera aquosa, quæ copiosior est, ob quam etiam serum frigidum & humidum dicitur.

Oua. *Oua*, gallinarum præcipuè, nobis in cibo sunt. Constat autem ouum duabus partibus, vitello atque albumine, illa moderatè calida atque humida, & optimi alimenti; hæc frigida & sicca, quæ etiam plurimum nutrimenti præbet, idque satis constans, verùm difficilis coctionis. Oua autem recentissima sunt optima, & plurimum ac citò nutriunt, & bonum præbent alimentum. Antiquiora verò sunt deteriora, & corruptio ouorum pessima est. Quibus tamen ventriculus aut epar refertum est vitiosis humoribus, non ita conueniunt. Et in biliosis ac calidis ventriculis facilè corrumpuntur & in bilem abeunt. Præparationem quod attinet, optima sunt tremula & sorbilia in aqua feruente cocta. Quæ verò in cineribus coquuntur, non tam bona sunt. Quæ autem ad duritiem vsque coquuntur, licet solidius alimentum præbeant, tamen deteriora sunt. Omnium verò pessima sunt in sartagine fricta, præcipuè in oleo.

Mel. *Mel* tandem calidæ & siccæ naturæ est ordine secundo; quod tamen albicat, minus calidum est, & sanis videtur commodius. Omne verò mel est alimentum medicamentosum, senibus & frigidis naturis commodum. Quia verò facilè in bilem abit, calidioribus naturis non est conueniens, vt & epati; pulmoni verò vtilius. Aliàs detergendi & putredini resistendi vim habet.

Saccharum. *Saccarum* licet non ex animalibus petatur, sed ex arundinibus fiat, magnam cum melle cognationem habet, melle tamen minus calidum & siccum est, ideóque & calidis & frigidis commodè miscerur. In calidioribus tamen & ipsum facilè in bilem abit. Aliàs vim abstergendi sine acrimonia habet.

Alimenta ex partibus animalium. Alimenta, quæ ex partibus animalium petuntur, plurima sunt quæ & secundum speciem animalium & secundùm earundem partes variant. *Pedes.* *Pedes* animalium quoruncunque frigidi & sicci sunt, paucæque carnis & exsangues, frigidùmque præbent succum ac lentum & glutinosum, ob quem & ius coctorum pedum congelatur.

Cor. *Cor* fibrosæ, duræ & siccæ est naturæ, neque facilè coquitur: verùm si bene coquatur, nec malum succum, nec paucum præbet, eúmque stabilem & firmum.

Iecur. *Iecur* & ipsum difficilius coquitur, crassúmque præbet alimentum, quod tardè permeat, boni tamen succi & firmum. Verùm magna hac in parte varietas est non solùm secundum species & ætatem animalium, verùm & ob pabulum & pleniorem nutritionem. Animalia enim minus adulta, & quæ meliore ac pleniore pabulo vtuntur, etiam epar maius, delicatius & succulentum magis habent.

Lien. *Lien* parum alimenti præbet, idque melancholicum, difficulter coquitur, & tardè distribuitur.

Pulmo. *Pulmonis* substantia leuis ac rara est, minúsque nutrit, quàm epar vel cor, facilius tamen coquitur, neque malum alimentum præbet.

Renes. *Renes* non satis bonum, sed crassum succum præbent. Tenuiorum quadrupedum, aut vitulorum renes melioris succi sunt, & facilius coquuntur.

Lingua & suauitate saporis, & alimenti bonitate reliquas partes facilè superat, facilè etiam coquitur.

Cerebrum. *Cerebrum* pituitosum & crassum succum suppeditat, nec facilè coquitur, nec distribuitur, nauseamque concitat.

Ventriculus & Intestina. *Ventriculus & Intestina* animalium sunt durioris substantiæ, & frigidioris ac sicçioris naturæ, difficilius coquuntur, & non nisi à robusto ventriculo, & bene cocta etiam paucum sanguinem præbent, eúmque frigidum & non satis bonum.

Caro musculosa. Suilla. *Caro musculosa*, quæ frequentissimè cibi loco sumitur, differt secundum animalium species. Imprimis Caro suilla equidem potentissimè nutrit, & firmum præbet alimentum, ac propterea hominibus ætate florentibus, sanis, fortibus, & qui magnis laboribus exercentur, commodissimum: quia tamen nimia humiditas in ea abundat, crassum & lentum præbet succum, & plurima excrementa, non omnibus hominibus, præcipuè ægris, conuenit; eique propterea multæ aliæ carnes præferuntur.

Aprugna. *Aprugnæ* carnes porcorum domesticorum carnibus, modò sint è iunioribus apris, meliores sunt; cùm non tantum humiditatis excrementitiæ habeant.

Agnina. *Agnus*, antequam annum compleuerit, carnem habet humidam, mucosam & viscidam. Vbi verò annum compleuerit, optimum alimentum est, boni & copiosi succi, ac moderatè constantis, facilisque coctionis. Qui tamen magnis laboribus exercentur, in iis facilè discutitur, minúsque solidum ex ea fit alimentum.

Veruecina. Quia verò agni adultiores oues ineunt, carnésque tum ingratæ & minus boni succi redduntur, castrantur atque *verueces* fiunt; quorum iuniorum caro longè optima est, facilè coquitur, & bonæ notæ sanguinem generat, ac propterea tam sanis, quàm ægris conuenit.

Ouilla. *Ouilla* verò caro mala est, & temperaturæ vitio, & sexus ac partuum frequentia, difficulter coquitur, & malus ac lentus & viscidus succus ex ea generatur.

Vitulina. *Vitulina* caro temperata est, tenera, boníque succi, suauis saporis, facilísque coctionis; crassiorem tamen paulò succum, quàm agnina & veruecina præbet.

Bubula. *Bubula* caro crassa est, difficilis coctionis, & venas non facilè peruadit. Lentoris tamen & visciditatis non est particeps. Eius vsus frequens siccos & melancholicos humores in corpore cumulat, præcipuè vaccina, aut bouis, qui ætate & laboribus carnium siccitatem & duritiem contraxit, aut sale & fumo indurata est.

Capreoli. *Capreoli* carnes boni nutrimenti sunt, & facilè reliquorum syluestrium animalium carnibus alimenti bonitate, coctionis facilitate, saporis suauitate & excrementorum paucitate præferri possunt. Sicciores tamen nonnihil sunt.

Ceruina. *Ceruina* caro sicca est, difficilis coctionis, succúmque melancholicum, imprimis si adultior fit: generat, & facilè viscera obstruit.

Leporina. *Leporina* caro quidem valde in deliciis habetur: à Medicis tamen inter alimenta melancholicum succum præbentia numeratur, & iis propterea, qui corpore sunt sicciore, minus est vtilis. Si tamen probè coquatur, non mali succi est, floridumque faciei colorem conciliare creditur.

Gallinacea. Auium multa sunt genera, inter quas tamen; imò omnes carnes, *gallinaceum genus* primas tenet. Temperata enim est; facilis coctionis, succi boni & paucorum excrementorum, atque inde bonum sanguinem procreat, & iis; qui laboribus minus exercentur, commodissimum cibum præbet. Est tamen etiam in hoc genere quædam differentia. Primas obtinet caro caponis, pulli his proximi sunt, carnem tamen humidiorem habent. Gallinæ sunt sicciores, Gallorum caro durior & siccior est. Iis tamen, qui laboribus magis exercentur, non satis firmum alimentum præbet caro gallinacea.

Gallus Indicus. *Gallus Indicus* etiam plurimum & laudabile dat alimentum

tum, nec sapore nec succi bonitate caponibus inferius, & conualescentibus vtilis victus est.

Perdix. *Perdicum* caro temperata est, nonnihil ad siccitatem declinans, facilis coctionis, præstantissimique succi & multi alimenti, pauci verò excrementi est; & conualescentibus ac lue venerea laborantibus optimum alimentum.

Phasianus. Attagen. Optimi quoque alimenti *Phasianus* est & *Attagen*, & conualescentibus conuenientissimus cibus.

Columba *Columbarum* non parua est varietas. Meliores sunt montanæ & syluestres: omnium tamen caro crassum & melancholicum excrementosúmque dat succum, nec facilè coquitur, & febribus putridis non conuenit.

Anseres. *Anserum* domesticorum caro magis excrementis scatet, quàm ferorum. Vtrorumque tamen caro difficilis est coctionis, succique non boni, sed vitiosi & excrementitij, quique putredinem facilè concipit. Si tamen validum ventriculum nacta fuerit, & rectè concoquatur; non parum nutrimenti præbet. Epar verò anserum bene saginatorum cibum temperatum, suauissimum, facilis coctionis, boni succi, multique nutrimenti præbet.

Turdus. *Turdus* facilè concoquitur, bonum præbet succum, & non excrementitium, nutrimentúmque satis firmum.

Alauda. *Alauda* quoque optimum succum generat, & facilè coquitur, & peculiari vi non solum à colica præseruare, sed eam etiam curare dicitur.

Merula *Merularum* caro & suauitate & coctionis facilitate & succi bonitate turdis nonnihil inferior.

Corturnix. *Coturnix* calida & humida est, difficilis coctionis, mali nutrimenti, multique excrementi, & febribus generandis aptam materiam suppeditat.

Pisces.

Pisces.

Pisces frigidiorem & humidiorem cibum præbent, quàm terrestrium animalium caro, & vix tam bonum succum, qualem fruges & alia animantia, putredinem quoque facilè concipiunt, & si corrumpantur, naturæ nostræ aduersissimam qualitatem concipiunt.

Salmo. Est autem magna piscium varietas. *Salmo* primò habet carnem teneram, palato gratissimam, facilè coquitur, bonum præbet succum, & inter pisces optimus est. Sale conditus & fumo induratus longè deterior est.

Trocta. *Trocta* inter pisces, qui in dulcibus aquis generantur, præstantissimi, Salmoni valde cognati, facilis coctionis, multi boni ac tenuis succi sunt; sed maiores carnem non parum excrementitiam pinguedinemque ac visciditatem habent. Præ cæteris commendantur, quæ carnem rubram habent & maculas rubras plures, vtpote quæ habent carnem friabilem, nullius visciditatis & pinguedinis participem, facilius concoquuntur citiusque descendunt, minusque excrementitij succi habent.

Solea. Inter marinos pisces *Solea* valdè commendatur, quæ carnem habet delicatam, facilisque coctionis.

Funduli. *Funduli* propriè ita dicti, inter minores pisces sunt boni saporis, salubrisque planè alimenti, coctu faciles, & qui diu in stomacho non morantur, atque ad voluptatem & sanitatem planè commodi, & qui ægris etiam tutò concedi possunt. Quibus cognati sunt alij pisciculi, *gobitides*, *mordilapides*, similesque.

Gobitides. Mordilapides.

Lucius. *Lucius*, minor imprimis, carnem habet friabilem, non difficulter coquitur, facilè distribuitur, & non multum excrementi habet, vt etiam ægris concedi possit.

Perca. *Perca* quoque teneram & friabilem carnem habet, nullámque pinguedinem & glutinositatem, coctu facilis est, neque mali succi; imbecillius tamen alimentum præbet, & quod facilè discutitur.

Cyprinus *Cyprinus* carnem habet mollem & humidam, succúmque præbet non parum excrementitium: comedendus, vt reliqui pisces ferè omnes, calidus, nec variis cibis miscendus.

Barbus. *Barbus* vt apud nonnullos malè audiat, eius oua forsan occasionem dederunt, quæ non solùm tormina ventris, sed & vomitum cient, ac aluum turbant; cholerámque excitant, à quorum vsu propterea abstinendum. Verùm caro eius est candidissima, facilis coctionis & distributionis, alimentique & succi non mali.

Anguilla. *Anguillarum* caro quidem dulcis est, sed glutinosa pinguedine, & humiditate multa scatens, succum prauum generat, & nec ægris, nec sanis, imprimis copiosior paulò, eius vsus satis tutò conceditur.

Lampetra. *Lampetra* est grati & delicati saporis cibus, si rectè præparetur & condiatur: lentorem tamen & glutinositatem nec hoc modo planè deponit, eaque de causa à Medicis inter optimæ notæ pisces non recensetur.

Tinca. *Tinca* nec grati saporis est, nec facilè coquitur, nec bonum alimentum, sed succum prauum & glutinosum, ac qui facilè corrumpitur, præbet, nec facilè distribuitur, & obstructiones parit.

Halec. *Halec* habet carnem albam & friabilem, boni saporis, non difficilis coctionis, succi, non crassi & glutinosi; sale conditur & fumo etiam induratur, tum difficilioris coctionis minúsque boni succi redditur.

Amia. *Amia* habet carnem molliorem, succúmque præbet satis bonum, sed alimentum non adeo copiosum.

Acipenser. *Acipenser*, vulgò Sturio, carnem habet duriorem, pinguiorem, glutinosámque, quæ crassum præbet succum, non tamen malum, & non facilè coquitur; iuniores tamen & gustui gratiores sunt, & facilius coquuntur, & multum alimenti præbent.

Solea, Passer, Rhombus. *Solea*, *Passer*, & *Rhombus* candidam habent carnem, succum bonum & copiosum nutrimentum, quodque non facilè corrumpitur, præbent. Siccati tamen duriores fiunt & difficilioris coctionis.

Asellus. *Asellus* etsi recens carnem friabilem ac teneram, boni succi facilisque coctionis habere dicatur: tamen exsiccatus tam durus est, vt antequam elixatur, fustibus & malleis priùs tundendus, & aqua acerandus sit: vnde crassum difficilisque coctionis alimentum suppeditat, & ab iis saltem, qui valentiorem habent ventriculum, magnisque laboribus sunt dediti, sine noxa comeditur.

Ostrea. *Ostrea* habent salsum succum, & propterea ventrem ad deiectionem irritant, appetitum excitant, venerem stimulant, minus nutriunt, & aliquid difficultatis in ventriculo pariunt, facilésque obstructiones generant.

Cochleæ. *Cochleæ* terrestres & limaces equidem plurimis in deliciis sunt, earum caro tamen difficilis est coctionis, valentémque requirit ventriculum, variorúmque condimentorum additamentum; dura tamen manet, & crassiorem ac atrum sanguinem generat. Illud verò, quod hecticis prodesse dicitur, in earum iure est, & in parte saltem posteriore, quam Aristot. 4. *de hist. anim. cap.* 4. μήκωνα, hoc est, papauer nominat, cui quiddam glutinosum inest, caseosæ substantiæ paulò magis duratæ simile, facilè dissolubile, dentibus statim cedens, tenerum, quod non difficulter coquitur & valde nutrit.

Cancri. Astaci. Gammari. *Cancri* tandem, qui cauda carent, & *Astaci* ac *Gammari*, qui caudas habent, & in nostris regionibus familiares sunt in viribus non magnam videntur habere differentiam. Vtrique enim difficilis coctionis sunt, & non nisi à valido ventriculo bene coquuntur: Si tamen bene coquantur, multum nutriunt, crassúmque succum gignunt.

CAPVT IV.

De Potu.

Potus vtilitas. POtus, quo humida substantia, quæ indies absumitur; instauratur, & sitis naturalis sedatur, ac humidum pingue crassúmque per angustos meatus defertur, & cibi in ventriculo miscentur, coquuntur & funduntur, ac pinguis illius alendo corpori destinati inflammatio prohibetur, varia sunt genera:

Genera. Aqua, vinum, cereuisia, mulsa, & liquores quidam è pomis, pyris & similibus parati.

Aqua. *Aqua*, quæ omnis frigida & humida est, magna est diuersitas. Optima autem est illa, quæ & visu & gustu & olfactu pura & sincera deprehenditur, pellucida est, & nullius rei saporem vel odorem gustui vel olfactui offert; quæ citò incalescit, & citò refrigeratur, quæ leuis est, & in qua carnes & fructus citius elixantur. Est autem aqua alia fontana, alia fluuialis, alia pluuia, alia lacustris, alia paludosa, alia niuosa.

Aquarum Differentiæ.

Fontana. *Fontana* optima est, quæ notas illas bonæ aquæ habet, quæ versus ortum Solis scaturit ac cursum habet, & per arenam ac lapillos fluit, nihil limi secum trahit, hyeme est calidior, æstate frigidior.

Fluuialis. *Fluuialis* aqua maxima parte fontana est, & ex fontibus pluribus confluentibus occurit; ideóque mixtam naturam habet; variam etiam naturam à terra, per quam fluit, accipit. Quandoque etiam ex niuibus in montibus solutis, vel pluuiis copiosioribus aquæ collectæ admiscentur. Cruditas tamen eius Solis radiis, dum per longa terrarum spatia decurrit, corrigitur. Ante vsum quieta stet priùs in hydriis, vt quicquid impuri secum vehit, ad fundum deponat.

Pluuia. *Pluuia* aquæ, quæ tempore æstiuo cum tonitru descendunt, equidem leuissimæ & tenuissimæ sunt: verùm cùm varij vapores per calorem attollantur; pluuiisque misceantur, non planè puræ sunt hæ aquæ; vnde etiam facilè putredini sunt obnoxiæ.

Putealis. *Ex Puteis* aquæ cùm supra terram non attollantur, atque artis tantùm beneficio in altum eleuentur, crassæ sunt & graues, vnde in visceribus diutius hærent, eáque lædunt.

Stagnans. *Stagnantes* atque omnes & palustres pessimæ sunt: facilè putrescunt, sunt crassæ & crudæ, ac sæpe malignæ pestilentes, vnde ab iis ventriculus offenditur, viscera obstruuntur, humorésque corrumpuntur, & non rarò putridæ, malignæ ac pestilentes febres inde oriuntur.

Niualis & glacialis. Damnantur & *aqua ex niue & glacie*. Sunt enim crassæ, & ventriculum lædunt, articulorum, neruorum, viscerumque morbos graues excitant.

Aquarum coctio. Corriguntur autem aquarum vitia coctione, qua non solùm cruditas & frigiditas emendatur, sed & terrestres & vitiosæ partes separatur, quæ postea calore euanescente subsident

Vinum calefaciendi & ſiccandi vim habet; quod vel ſpiritus qui ex eo elicitur, docet: quia tamen facilè nutrit, ſanguinémque & humidum corpori alendo neceſſarium auget, humidum etiam dici ſolet. Eſt nimirum vinum alimentum medicamentoſum, calidum & ſiccum, aliud quidem in primo, aliud in ſecundo, aliud in tertio gradu. Qua de cauſa pueris eius vſus interdicitur. Ob hanc ſiccandi vim plurimi vinum aqua diluere ſolent. Eſt tamen in calefaciendo & ſiccando non parua differentia, non ſolùm ſecundum ætatem, ſed & ipſius vini naturam. Aliud enim eſt ὀλιγοφόρον, quod in diluendo paruam ſaltem aquæ admiſtionem fert; aliud verò, quod οἶνον οἰνώδη, vinum vinoſum appellant, quod plus aquæ in diluendo ferre poteſt.

Vini differentiæ. Sapor. Differunt autem vina ſecundùm ſaporem, odorem, colorem, ſubſtantiæ modum. *Saporem* quod attinet, vina dulcia propriè dicta optimè nutriunt, & non ſolùm palato, ſed & viſceribus ſunt gratiſſima: quia tamen ſunt craſſiora, obſtructiones in epate & liene facilè pariunt, hypochondria inflant & facilè in bilem mutantur. Pulmonibus etiam, faucibus ac gutturi ſunt vtilia, neque ita caput tentant & neruos feriunt. Vina auſtera calorem debiliorem habent, in ventre diutiùs morantur, neque facilè venas permeant, & ad vias vrinæ penetrant. Vnde ventris fluxionibus commoda ſunt, ſed thoracis pulmoniſque affectibus incommoda. Sputum enim detinent. Optima vina ſunt, quæ media ſunt, nec planè dulcia, nec planè auſtera.

Odor. *Odor fragrans* optimi vini nota eſt, quod ſpiritus augere, vires collapſas reſtituere, & languentes etiam olfactu recreare & ſubitò reficere, animúmque exhilarare, & totum corpus omnéſque facultates roborare poteſt, & imprimis ſenibus vtile eſt, niſi quod caput replet, neruóſque ferit. Inodora verò vina omnia viliora ſunt, & neque à ventriculo ita auidè attripiuntur, neque tam facilè coquuntur, nec etiam tam aptum alimentum ſpiritibúſque generandis materiam ſuppeditant, neque cordi tantum robur addunt, neque corpus ita recreant. Quæ verò alienum odorem habent, vndecunque etiam contractum, omnia noxia ſunt.

Color. Vina *alba* fuluis & flauis minùs calefaciunt, minúſque potentia ſunt, præcipuè ſi præter albedinem etiam ſubſtantiæ habent tenuitatem. *Nigra* omnia craſſioris ſunt ſubſtantiæ, pleraque dulcia: & maximè nutriunt; ſanguinem tamen craſſum, minúſque laudabilem gignunt, obſtructiones faciunt, diuque in viſceribus hærent, & multis vaporibus caput replent. Inter alba & nigra media ſunt fulua, flaua, heluola, rufa. *Fulua* albis proxima ſunt, & ſi tenuitas ſubſtantiæ accedat optima ſunt, qualia ſunt Rhenana, cordi roborando viribúſque inſtaurandis aptiſſima. Cretica quoque vina cor roborant & colicis doloribus ac ventriculo flatibus moleſtato ſunt vtilia. *Rubra* vina plerunque non adeo magnam calefaciendi vim habent, bonum ſanguinem generant, nec caput grauant: ſi tamen craſſioris ſint ſubſtantiæ, epati & lieni propter obſtructiones, quas pariunt, non adeo commoda ſunt. Inter album & rufum medium eſt *heluolum*, quod & ipſum nō adeo calefacit, nec capiti nocet.

Subſtantiæ modus. *Subſtantiæ modum* quod attinet, *Tenuitas* ineſt inprimis vino aquoſo, hinc fuluo & flauo, craſſities nigro, rubro, dulci & auſtero. Tenuia facilè penetrant, & vires ſubitò reficiunt, meatus aperiunt, ſudores & vrinas mouent, pauciores tamen ſunt alimenti. Craſſa verò plus nutriunt, ſed diutiùs in partibus detinentur, eáſque magis calefaciunt & ſiccant, & ſæpe etiam obſtructiones pariunt.

Vini differ. ſec. ætat. Differunt quoque vina ſecundum ætatem. *Muſtum* craſſum eſt, & flatuoſum, colicam gignit, vrinæque excretionem impedit, aluum tamen laxat, atque niſi hoc faciat, magis noxium eſt. Vinum *nouum*, & quod muſteam adhuc dulcedinem habet, non facilè in corpus diſtribuitur, excrementoſum eſt, & fluctuationes in corpore parit. *Vetuſta* verò nimiùm neruos feriunt, & caput tentant. Quod ætate *medium* eſt, eius vſus ad omnia commodior. Qua in re tamen ſecundum naturam vini magna eſt differentia. Alia enim ætatem ferunt, aliorum vires citiùs exſpirant, & tandem aceſcunt, vel in vappam abeunt.

In locis verò Septentrionalibus, in quibus vberior vini prouentus non eſt, *Cereuiſia* dicta familiariſſimus potus eſt, & quidem ſatis commodus, vt ipſa experientia teſtatur.

Eius Differentiæ. Paratur autem cereuiſia alia ex tritico, alia ex hordeo, & tritico mixtis, in Polonia etiam ex auena; & conditur lupulo. Parandi etiam modus paſſim varius eſt. Differunt etiam aquæ, è quibus coquitur. Seruantur, quoque alibi in vaſibus picatis, alibi in non picatis.

Triticea. Cereuiſia *triticea* plus nutrit, quàm hordacea, atque etiam plus calefacit & humectat, præcipuè cùm triticeæ cereuiſiæ plerunque minus lupuli, quàm hordeaceæ addi ſoleat; ſed ſuccum viſcidiorem generat, obſtructiones parit, vrinam non ciet, ſed aluum laxat.

Hordeacea. *Hordeacea* propter hordeum quidem minùs calefacit, ſed quia plerumque plus lupuli ipſi additur, non paruam calefaciendi vim acquirit, minùs nutrit, ſuccúmque præbet tenuiorem, magis eſt diuretica. Quæ ex *hordeo & tritico* mixtis coquitur, mixtam habet naturam.

Mixta. Quæ ex frumento non toſto, ſed ſaltem calore Solis ſiccato coquitur, plus humoris excrementitij obtinet, & non rarò obſtructiones parit.

Recens omnis inſalubrior eſt, præſertim ſi turbida ſit; nam meatus obſtruit; & calculoſis noxia eſt. Defæcatior autem ſalubrior. Imprimis autem ab aquis variis diuerſam naturam & facultates cereuiſiæ accipiunt.

Hydromel. *Hydormel* plus plerumque calefacit & ſiccat, quàm ipſum vinum, præſertim ſi aromata addantur. Facilè verò ob mel in bilem abit, & proinde bilioſis commodus potus non eſt.

CAPVT V.

De animi affectibus, corporiſque motu & exercitio.

Εὐθυμίᾳ. Animi quoque perturbationes in conſeruanda ſanitate maximam vim habent. Εὐθυμίᾳ autem & animus ſedatus ac tranquillus ad ſanitatem tuendam imprimis facit.

Gaudium. Poſtea moderatum *gaudium* ſanitati corporiſque naturali conſtitutioni conſeruandæ aptiſſimum, vtpote quod cor, ſpiritus, totúmque corpus recreat: Nimiùm verò ſi ſit ſpiritus diſſipat & diffundit.

Motus corporis. *Motus corporis* atque exercitium primò membrorum quandam ſoliditatem & duritiem affert; deinde calorem auget; tertiò ſpiritus mouet atque agitat, vnde corpus redditur robuſtum, quod externis iniuriis facilè reſiſtit, & ad omnes actiones obeundas aptum eſt; fælix fit nutritio, vaporúmque & excrementorum diſcuſſio. Contrà, quæ in otio viuunt corpora, mollia ſunt ac tenera, & laboribus perferendis imparia.

Motus genera. Motus nomine comprehenduntur labores omnis generis, ſaltus, curſus, pilæ luſus, geſtatio, vectio, equitatio, nauigatio, ambulatio concitatior, frictio & ſimilia. Diuerſa autem exercitia diuerſam vim habent, atque alia alias partes magis exercent. Curſu & ambulatione potiſſimum crura exercentur; armorum tractatione & remigatione brachia; cantu, vociferatione, clara lectione, thorax & facies; vniuerſum corpus paruæ pilæ luſu: quod exercitium propterea commodiſſimum eſt, de quo Galeni *peculiaris libellus* ſtat. Eſt quoque ſecundum vehementiam & magnitudinem quædam in motu diuerſitas. Celer denſat & attenuat corpus: tardus rarefacit & auget carnem: vehemens extenuat corpus & gracile reddit, ſimul tamen durum, vegetum, & firmum. Motus nimius ſpiritus & ſolidarum partium ſubſtantiam exhaurit & diſſipat, totúmque corpus refrigerat, neruorum ac ligamentorum robur diſſoluit, membranas interdum laxat & diſtendit, minoréſque venulas rumpit.

CAPVT VI.

De Somno & Vigiliis.

Vigiliæ. Vigiliæ moderatæ ſpiritus ac ſenſus excitant & vegetiores reddunt, ſpiritus & calorem in omnes corporis partes diſtribuunt, alimenti diſtributionem adiuuant, excrementorum propulſionem promouent. Immoderatæ tamen ſi ſint vigiliæ, ſpiritus, inprimis animales, abſumunt & diſſipant, & vniuerſum corpus, præcipuè cerebrum, exſiccant, bilem augent, acuunt & inflammant; tandémque calore diſſipato morbos frigidis excitant.

Somnus. *Somno* moderato vires defatigatæ refocillantur, ſpiritus laboribus diurnis diſſipati inſtaurantur, calor ad interiora reuocatur; vnde alimentorum, crudorúmque humorum in toto corpore coctio feliciter perficitur, totum corpus, & inprimis viſcera, ſuauiter humectantur, calor augetur, & totum corpus validius redditur; curæ tolluntur, ira ſedatur, animúſque tranquillior euadit, immoderatæ euacuationes, præter ſudorem, ſupprimuntur; ſenibúſque præcipuè vtilis eſt ſomnus. Immoderatus contrà ſomnus ſpiritus obſcurat & torpidos reddit, mentique & memoriæ ſtuporem quaſi conciliat, caloremque crudis humoribus cumulatis & ſuperfluis cohibitis obtundit. Somnus etiam, qui corpore quocunque modo inanito initur, corpus exſiccat atque extenuat.

CAPVT VII.

De Balneis.

Balneum Temperatũ. Balneum aquæ dulcis omnes humectat; ſed in calefaciendo & refrigerando non eadem vbique facultas. *Temperatum* aquæ dulcis balneum poros cutis aperit, parteſque emollit & rarefacit, & excrementa in ambitu corporis diſcutit, ſiccitatémque partium emendat, atque ita laſſitudinem tollit. Si verò diutiùs continuetur, iſtud, quod liquatum eſt, diſcutit, vireſque diſſoluit.

Tepidum. *Tepida* autem ſi ſit aqua, iam verſus frigus vergit, corpúſque nonnihil refrigerat, neque partes rarefaciendi & excrementa diſcutiendi vim habet.

Frigida

Frigidum.

Frigida aqua per se refrigerat: ex accidenti tamen poris conclusis & calore intro coacto calefacit. Vnde si ex dissipatione calor natiuus periclitetur, frigida tempestiuè adhibita eum recolligendi & conseruandi vim habet.

Balnea verò non rarò, imprimis insuetos, vt & plethoricos & qui crudis humoribus referti sunt, lædunt, vt & eos qui catarrhis obnoxij sunt, & inflammationibus aut erysipelati. Frequentiùs balneis vtebantur Romani, & sæpe eodem die bis lauabant; de quorum apparatu videatur Galenus, 10. *meth. med. cap.* 10. Adhibebant quoque inunctiones ante & post balnea, de quibus Galenus. *de simpl. med. fac. cap.*24.7. *meth. med. cap.* 6.

CAPVT VIII.

De Excretis & Retentis ac Venere.

Alui excrementa.

SI quæ vtilia alendo corpori sunt, retinentur, inutilia verò, & quæ excerni debebant, excernuntur, corpus in naturali statu facilè conseruatur. Si verò quæ in corpore retineri debebant, excernantur, aut si quæ excerni oportebat, retineantur, sanitas periclitatur.

Habent autem coctiones singulæ sua excrementa. *Alui excrementa*, nisi debito tempore euacuentur, coctionem impediunt, dum ex iis vapores putridi ad ventriculum vicinásque partes exhalant, caput eadem de causa lædunt, dolores colicos & alia mala excitant. Cita verò nimis alui deiectio sæpe quidem nihil nocet, dum quæ noxia sunt, per aluum natura sponte expellit: Si tamen frequentius aut diutius tale quid accidat, corpus necessario alimento defraudatur, vires deiiciuntur & intestina debilitantur ac læduntur.

Vrina.

Vrina si debito tempore excernatur, corpori id vtile & commodum est: Si verò citiùs iusto excernatur, atque inprimis si diutius retineatur, non parum damni affert. Vesicam enim grauat, & sæpe adeo replet, vt postea vrina expelli non possit, vnde interdum inflammatio vesicæ, imò mors sequitur. Quod si renes serum non attraxerit, permistum cum sanguine manet, & grauia mala in toto corpore excitat.

Venus.

Semen intempestiuè retentum corporis grauitatem, & torporem inducit, & si corrumpatur, grauissima accidentia excitat; quæ Venere omnia euitare licet. Verùm sit ea tempestiua & legitima. Neque enim licet sanitatis conseruandæ gratia tentare aliquid opus, quod legibus diuinis sit contrarium; Creatorque homini tantum hâc in re indulsit, quantum ad omnia, quæ sanitati obesse possunt euitanda est necessarium. Venus autem nimia calorem natiuum dissipat, corpus vniuersum refrigerat & debilitat, cruditates cumulat, neruos lædit, arthritidem generat, paralysin sensuumque & mentis debilitatem inducit.

LIBRI QVARTI
PARS II.
De Methodo tuendæ sanitatis.

CAPVT PRIMVM.

De iis, quæ omnibus ad sanitatem tuendam obseruanda sunt.

POSTQVAM ea, quæ ad sanitatem tuendam necessaria sunt, explicauimus, methodus iam iis omnibus ad sanitatis conseruationem vtendi tradenda. Sunt autem præcepta quædam communia, omnibúsque obseruanda; quædam peculiariter secundum ætates, sexum, & alias circumstantias obseruanda.

Communissima autem Indicatio hîc est id, quod secundum naturam est, esse conseruandum. Cùm verò sanitas alia sit exactè talis, alia ab hac deflectens, quæ Neutra constitutio appellatur, illa exactè similibus conseruanda, nihilque contrarij, quo corpus à naturali illo statu deiici possit, admittendum. Neutra verò constitutio aliqua immutatione indiget: ea autem parua esse & paulatim fieri debet; si tamen genus vitæ id admittat.

Communissima sanitatis tuendæ lex.

Communissima tamen omnibus seruanda lex est, mediocritatem semper esse tutissimam, secundum illud Hippocratis 2. *Aph.* 52. πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον, *omne nimium Naturæ inimicum.* Vt & illud, 2. *Aph.* 50. *Consueta longo tempore etsi deteriora sint, insuetis minus molesta sunt.*

Deinde danda opera, vt corporis naturalis constitutio in temperie, occultis qualitatibus, organicarum partium conformatione iusta, & vnitate consistens per ea conseruetur, quæ ipsam conseruare apta nata sunt, similia nimirum, si corpus optimè constitutum sit, vel paululum contraria, si ab optimo statu deflectet. Vitentur autem omnia, quæ possunt eam destruere.

Aër ad sanitatem commodus.

Similiter causæ sanitatis modò planè similia postulant, modò paulum contraria. Ideóque Medicus rectum vsum eorum, quæ corpori necessario accidunt, instituet. *Aër* nimirum *temperatus* temperatis optimus, nullique constitutioni corporis noxius: Eligatur præterea purus. *Frigidus* accenso foco alteratur. *Calidus* temperatur aqua gelida de vase in vas transfusa, vel per pauimentum sparsa, vel linteis aqua frigida madidis in cubili suspensis, stratis per ædes rosis, foliis vitis, salicis nymphææ, aliisque refrigerantibus herbis. *Humidus* nimis, foco accenso & suffitibus ex rebus calidis corrigi potest. *Siccus* aquarum irrigationibus & herbis humectantibus sparsis emendatur.

Cibus & potus.

Quantum ad *cibum*, praui succi cibi omnibus noxij, nullique vtiles sunt. Imò & diuturnus ciborum crassorum, viscidorum, tenacium, frigidorum, durorum, præpinguium atque acrium vsus omnibus vitandus; cùm non bene coquantur, neque bonum alimentum suppeditent. Appetitus tamen aliqua hîc habenda ratio, secundùm illud Hippocratis, 2. *aph.* 38. *Paulo peior, sed suauior cibus & potus meliori & ingrato præferendus*: vt & consuetudinis, iuxta 2. *aph.* 50. *Consueta longo tempore etsi deteriora sint, insuetis minus molesta esse solent.* Deinde ea solùm quantitate cibi assumantur, qua vires reficiantur, non opprimantur. Quod de cibo dictum, idem de *Potu* quoque accipiendum.

Animi affectus.

De animi affectibus hoc in genere præcipi potest, omnes nimios vitandos, & contra εὐθυμίαν & moderatam lætitiam fouendam.

Excreta.

Alui excrementa quotidie bis vel semel certè deiiciantur. *Vrina* similiter, quoties excerni desiderat, expellenda.

Cauendum etiam de Celsi sententia, ne in secunda valetudine aduersæ præsidia consumantur; ideóque neque purgantibus; neque aliis medicamentis corpus temerè turbandum & molestandum, sed præstat corpus moderatè quotidie exercere, ne excrementa colligantur, & si quid morbi imminere videtur, illud consilium sequi: *Quiete & abstinentia multi magni morbi curantur.*

CAPVT II.

De cura fœtus nondum editi & dieta prægnantium.

HIs ita in genere præmissis, quæ cuilibet sanitatis gradui, (de quibus supra *lib.* 1. *c.* 3.) diætæ ratio conueniat, in specie explicandum, & proinde tradenda εὐεκτική seu optimi statûs conseruatrix; ὑγιεινή nomine generis ita dicta quæ sanitatem actionibus omnibus adhuc sufficientem moderatur; προφυλακτική, quæ neutralitatem decidentiæ moderatur; & ἀναληπτική, quæ neutros conualescentiæ reficit. Et primo quidem methodus tuendi sanitatem optimè valentium explicanda; in qua tamen quædam tradentur, quæ & reliquis sanitatis gradibus accommodari poterunt.

Semen futuræ sanitatis fundamentum.

Principio autem notandum, totius futuræ sanitatis fundamentum in conceptione & semine parentum consistere, ideóque, vt Fernelius, *lib.* 1. *pathol. cap.* 11. scribit, *Si agricolæ sementem facturi purum & fœtum semen seligunt, experti frugem malam è marcido percipi: quantò diligentius id in procreandis liberis obseruandum.*

Grauidarũ diæta.

Deinde vbi fœtum in vtero concepit mater, omnia caueat, quæ fœtui aliquid detrimenti afferunt, sed potiùs curet, vt fœtum confortet & saluum retineat. Vitet nimirum aërem fœtidum, sibique à fœtore candelarum exstinctarum, sulphure, castoreo, similibúsque, vt & odore herbarum nimis fragrantium, caueat. Cibos mali succi atque acres, & qui vrinam ciere, nauseam mouere, sternutationem excitare possunt, vitet; Aromata multa non vsurpet. Si quid ciborum prauorum appetant grauidæ, id non planè denegandum. Quod si cibi, quem appetit fœmina, particeps fieri non possit, ne aliquid incommodi fœtui accidat, ipsi aliquid mellis cum nuce moschata exhibere solent, vel aquam è tenellis vitis foliis mense Maio destillatam, vel è corticibus citri, aurantiorum, radice pœoniæ in vino Maluatico maceratis, paratam.

Fœtum confortantia.

Ad confortationem exhibentur *lapides pretiosi margaritæ, corallia, rasum eboris, cortices, citri cinamomum, crocus, lignum aloës, garyophylli, poma cydonia, saccarum rosarum, amygdalæ dulces cum maluatico correcta, Aqua, Balsamum puerorum dicta, confectio de gemmis, diamargariti calidi. Vinum maluaticum cum pane ventri imponitur.*

Abortum prohibentia.

Abortum imminentem eadem prohibere possunt, & præterea Vnguentum Comitissæ extra applicatum. Vitent etiam grauidæ imprimis grauiores labores & animi affectus. Otium tamen etiam non planè conuenit.

Venæsectio

An vena grauidis aperienda. Venæ sectio post quintum mensem plerunque prohibetur. Ante quintum mensem verò in plethoricis venam secare licet, imò nonnullæ, nisi ante quintum mensem sanguis mittatur, abortiunt. De purgatione scribit Hippocrates, *5.aph.29.* Prægnantes purgabis, si materia turgeat, quadrimestres & vsque ad septimum mensem, sed parciùs. Vtendum verò medicamentis lenioribus.

CAPVT III.

De Infantium diæta & vsque ad annum 21.

Edito in lucem infanti, antequam mammis adhibeatur, aliquid mellis puri exhibendum, vel coralliorum cum sacharo, vel saccharum penidium cum oleo amygdal. dulcium, quo fæces per aluum educantur, & epilepsia præcaueatur.

Lacte materno alendus infans. Deinde lacte, & quidem materno, alatur infans, vtpote quod cum infante maximam conuenientiam habet, & ex eodem sanguine generatur, ex quo antea fœtus in vtero formatus & nutritus est: nisi forsan mater sit ægra, aut malè morata. Alendus autem infans lacte ad biennium, aut certè ad menses octodecim. Ad cibos interim alios sensim assuefaciendus: eos tamen, qui facilè concoqui possunt. Vulgò iis pulmenta parantur ex farina & aqua vel lacte: ob visciditatem tamen multis non satis commoda videntur, ideoque salubriora è medulla panis fieri possunt, aut certè farina nonnihil in furno priùs siccata.

Victus primi triennij. Deinde paulatim solidioribus cibis adsuescat infans: primo tamen triennio victus ratio sit humidior, cibisque bonis infans alatur, & frequentiùs balneo vtatur, sed non mox à cibo & potu. Sub septennij finem balnei vsus sit rarior. Vinum infantes & pueri non bibant.

Quò magis ætate crescit puer, eò magis & animus & corpus exercendum. Exercitia tamen non sint immoderata, ne vel membrum aliquod distorqueatur, vel corpus motu nimio intempestiuè siccetur, augmentúmque corporis impediatur. De somno, quo magis ætas crescit, sensim aliquid detrahendum.

Secundi & tertij septennij diæta. Secundo & tertio septennio cibi adhuc solidiores præbendi, non tamen exsiccantes nimis? exercitatio etiam minor aliquanto, quàm vires tolerare possint; esse debet. Et tertio quidē septennio victus ratio cuique vitæ generi cōueniens inchoāda est. Qui enim laborioso vitæ generi se dedituri sunt, horum iam tertio septennio plenior victus esse debet, iisque cibis, qui etiam in non magna quantitate magnam alendi vim habent, assuefaciendi, corpúsque maioribus laboribus firmandum.

Studiosorum diæta. Qui verò ad literas animum applicant, hac ætate spirituum animalium curam habere debent, atque sedulo eniti, vt ij copiosi, puri & nitidi generentur; quod fiet, si versentur in aëre subtili, puro, vtantur victu tenuiore, cibisque non crassis, sed qui puro ac laudato sanguini materiam præbent; dent operam, vt omnia excrementa iusto tempore euacuentur; nec intempestiuis studiis cruditates cumulentur, corpúsque debilitetur. Veneris ad hunc vsque ætatis terminum nullus vsus concedēdus.

CAPVT IV.

De Diæta Mediæ ætatis.

Diæta mediæ ætatis. Qvæ tertium septennium sequitur ætas, seu à vigesimo primo ad quinquagesimum, ea pro media habetur, eiúsque ferè vna est victus ratio nisi quòd quarti septennij pars dimidia prior, & s primi dimidia posterior plus cum eius, quam attingit, ætatis; victu quam ætatis, quæ verè media est, conuenit.

Cibi & potus ratio. Qualitas Primò cibum quod attinet, in cibo attendenda qualitas, quantitas, tempus sumendi, modúsque & similes circumstantiæ. Quoad qualitatem cibi, ij eligendi sunt, qui maximè sunt temperati, nostræque naturæ familiarissimi: Inter quos primum locum obtinet panis bene coctus; hinc carnes animalium, & quæ ab animalibus petuntur. Et semper ij eligendi, qui sunt boni succi; vitandi verò cibi parui succi. Dandum tamen hic aliquid consuetudini, *2.aph.56.* & variæ corporum constitutioni; monetque Celsus, homini sano, & qui bene valet, nullum cibi genus, & quo populus vtitur, fugiendum esse; quod iis præcipuè obseruandum, qui vitam variam necessariò agunt.

Varietas. Varietas ciborum delectat, cibúsque varius maiore cum voluptate sumitur. Cauendum tamen, ne cibi diuersæ substantiæ diuersarúmque facultatum, quorum alij sunt crassi, alij tenues, alij facilis, alij difficilis coctionis, simul ingerantur; cùm ex tali varietate facilè ciborum corruptio sequatur, sed qui similitudinem quandam habent, vt ad eorum coctionem idem ferè calor requiratur.

Quantitas. Secundò ea ciborum quantitas sumenda, quæ vires instauret, non grauet. Eam autem neque pondere, neque numero metiri licet, sed in ea definienda ad tria respiciendum, primò nimirum ad alimenti naturam, deinde ad naturam corporis, vitæque genus ac labores, & tertiò ad tempus anni, & aëris constitutionē.

Primò enim cibi coctu difficiles maiore copia ingesti plus nocent, quàm cibi facilioris coctionis. Postea minùs incommodi affert cibus, si sola copia peccet, quàm si præterea malam qualitatem coniunctam habeat. Habenda etiam ratio suauitatis, vt antea dictum.

Deinde ventriculus alius plus appetit, alius plus coquit. Qua in re tamen tutissimum est consilium Hippocratis, *6.epid.comm. 4.text.22.* ἄσκησις ὑγιείης ἀκορίη τροφῆς, ἀοκνίη πόνων. *Sanitatis studium est, non satiari cibo & impigrum esse ad labores:* & Auicenna, cum reliquiis famis à mensa surgendum esse monet. Tandem qui in otio viuunt, & vitam minùs laboriosam agunt, minus concoqunt; plus, qui laboribus exercentur.

De anni tempore scribit Hippocrates *1.Aph.15. Ventres hyeme & vere natura calidissimi & somni longissimi. Per ea igitur tempora plus cibi dare oportet: siquidem plus caloris habent: quo fit, vt copiosiore alimento indigeant.* Et *3. de diæta* docet hyeme plus edendum, bibendum autem parciùs: contrarium æstate.

Si quis tamen vel more prauo, vel ciborum illectamentis hic quid peccarit, id postea corrigendum inedia, aut victu parciore, somno, quiete, vomitu & propterea vtile est semel in septimana cœnam omittere, aut planè parcissimè cœnare.

Tempus. Quod *tempus*, sæpe & multum comedere, nec corpori nec menti commodum est. Præstat etiam pluries parum, quàm semel multum comedere. Saluberrimum verò est, vt homo mediæ ætatis, benè temperatus, & qui sui iuris est, bis de die cibum capiat; modò tantum cibi assumatur, qui ventriculum non grauet. In cæteris condonandum est aliquid ætati, temperamento, vitæ generi, consuetudini & similibus. Tempus autem inter prandium & cœnam sit breuius, quàm quod est inter cœnam & prandium.

An cœna vel prandium esse largius debeat. An autem cœna vel prandium largius esse debeat, inter Medicos variè disceptatur. Vt rem breuiter complectamur, si quis parciùs & frugaliùs prandeat, quod Antiqui ferè factitarunt, cœna liberalior sit oportet. Si verò nostros mores & consuetudinem attendamus, cùm circa meridiem homines liberaliùs prandeant, neque cibum in breui illo, quod est inter prandium & cœnam, spatio satis exactè concoquere possint, omnino parciùs cœnent necesse est; cum eodem die bis cibo repleri non liceat. Aliàs noctem inquietam habebunt, & manè cruditates sentient. Atque imprimis senibus id obseruandum; cùm experientia testetur, senes omnes largiore cœna offendi.

Ordo. *Ordinem* ciborum quod attinet, cibum hunc vel illum priore vel posteriore loco sumere aliquid refert, id quod experientia testatur. Sumenda nimirum primo loco ea, quæ aluum emolliunt, & lubricam reddunt, quæque succi adeo boni non sunt, facilè coquuntur & descendunt è ventriculo, ac facilè corrumpuntur: his subiungenda ea, quæ aluum sistere possunt, minùs facilè coquuntur; quæque tardiùs descendunt succique sunt melioris.

Potus quantitas. *Potum* quod attinet, de eius qualitatibus & differentiis supra dictum. Quoad quantitatem, sicut modicus vini, cereuisiæ, & si quæ alia his cognata sunt potuum genera, vsus corpus humectat, spiritus fouet, vires roborat, coctionem distributionémque ciborum iuuat, vrinam prouocat, corporis habitum calefacit, aduersus senectutis frigiditatem & siccitatem est remedium, somnum conciliat, bilis acrimoniam frangit, mentem exhilarat, placidósque mores efficit: ita immoderatus eius vsus & ebrietas ipsissima valetudinis & hominis pestis est. Immoderato enim potu calor natiuus obruitur, crudi ac praui humores cumulantur, mens turbatur, & furor quasi gignitur.

Tempus bibendi commodissimum est inter edendum. Sic enim ad coctionem cibi & rectam eius distributionem facit. Ieiuno verò ventriculo si bibatur, caput neruique tentantur. Si post cibum bibatur, coctio turbatur. Si tamen cibus non facilè descendit, coctione perfecta aliquid bibere vtile est. Vitandus quoque potus tempore somni. Inprimis verò post exercitia, & balnea subitus frigidæ potus valdè incommodus. Commodiùs quoque est potum partiri, quàm semel atque affatim haurire, ne fluctuationem in ventriculo pariat.

Animi affectus. *Animi affectus* vehementiores omnes vitandi, & contrà moderata lætitia fouenda.

Motus corporis. *Motus corporis* non omnes omnibus conueniunt. Sanis tamen omnibus satisfacit deambulatio, frictio & his cognata exercitia. Aliàs gracilioribus corporibus moderatior, robustioribus maior motus conuenientior. Consuetudinis tamen hic habenda ratio iuxta illud Hippocr. *2.aph.49. Quotidianis laboribus assueti, etsi sint inualidi & senes, insuetis quamuis robustis & iuuenibus, facilius assueta ferunt exercitia.* Respiciendum & ad tempus anni. Nam æstate leuior & breuior exercitatio, hyeme verò maior & diuturnior instituenda. Eò vsque etiam saltem corpus exerceatur, donec color in corpore floridus appareat, corpusque aliquo modo intumescere & sudor manare incipiat. Instituenda autem exercitia & motus, vbi iam in ventriculo & epate coctio absoluta est, & vt Hippocrates, *6.epid. sect.4.aph. vlt.* habet, πόνοι σιτίων ἡγείσθωσαν, labores cibum præcedant. Quapropter commodissimum exercitiis tempus est matutinum, vbi ventriculus vacuus est, excretis prius alui & vesicæ excrementis. Idem tempus & studiis aptissimum est. Habenda etiam est ratio loci in exercitiis. Exercitatio sub Sole corpus plurimum

plurimum calefacit, humores fundit, & his, qui caput debile aut plenum habent, summè est noxium. In vmbra verò facta exercitatio omnis tutior.

Quies. *Quies* non minùs, quàm motus necessaria est. Hæc enim lassitudinis remedium est, & vires lapsas reparat. Ideóque alternis vicibus quies & motus sese excipiant.

Somnus & Vigilia. Somno & vigiliis etiam suum tempus tribuendum. Aptissimum autem tempus somni nocturnum est, ab ipso Deo homini indultum. Non tamen mox à cibo dormiẽdum, sed vna atq; altera hora à cœna; alias caput vaporibus multis repletur. Diurnus etiam somnus caput vaporibus replet. Si quis tamen lassitudinis sensum contraxerit, aut noctem insomnem & inquietam egerit, de die aliquandiu somno indulgere licet, & præcipuè senibus, qui raro totas noctes dormiunt. Dormiendum autem eo vsque, donec cibus in ventriculo & epate concoctus sit, spiritúsque absumpti instaurati; quod spatium in omnibus æquale non est. Breuius, quam sex horarum, vix sufficit: vltra autem nouem horas somnus vix extendendus: maxima ex parte spatium horarum septem sufficit.

Studiosorum somnus. Ij autem, qui litteris incumbunt, imprimis in somno delinquunt, si post cœnam diu vigilant, & post ortum Solis dormiũt. Non solùm enim Naturæ ordinem peruertunt, sed & coctione valdè lædunt, dum spirituum laboribus & vigiliis diuturnis absumptorum instaurationem impediunt, eosque à ventriculo auocant, & caput vaporibus replent.

Decubitus forma. Decumbendum autem cruribus & brachiis modicè contractis, capite nonnihil eleuato, super alterutrum latus, cum supinus decubitus multum noceat; & primò quidem in latere dextro, vt coctio vẽtriculi ab epate adiuuetur; non sub dio vel sub radiis Lunæ, clausisque fenestris aër nocturnus arcendus; cubiculum etiam fœtore careat, lectus sit mollis, & ad aëris frigiditatem arcendam quouis tempore accommodatus. Caput etiam tegumentis nimiis non inuoluendum.

Vigiliæ. *Vigiliæ* post somnum sint moderatæ. Nimiæ enim calorem natiuum absumunt; & spiritus dissipant, corpus exsiccant, cruditates pariunt, sensus obtundunt, & omnes actiones lædunt.

Balnea. *Balneorum* ad tuendam sanitatem etiam non est leuis vtilitas, vt supra, *p.* 1. *c.* 7. dictum. Rectè tamen eorum ratio instituẽda. Neque enim ineundum balneum, antequam cibus sit coctus in ventriculo, ne crudi humores in vniuersum corpus rapiantur. In balneo ab omni cibo & potu abstinendum. Ante fatigationem etiam egrediendum, & totum corpus à frigore defendendum, nec prius edendum, aut bibendum, antequam caliditas illa balnei exspirarit.

Lotiones capitis & pedum. *Capitis* Lotiones poros cutis aperiunt, & vapores discutiunt. Non tamen adhibendæ, cum vel catarrhus vel dolor capitis vrget. Fiant autem mane vel hora ante cœnam, & à lotione caput linteis tepidis exactè siccetur. Lotio denique *pedum* non tantùm ad sordes abluendas vtilis, sed & ad humores à capite auertendos.

Tandem danda opera, vt mox à somno fæces alui reiiciantur. Si aluus non respondeat, humectanda est vuis passis, iure galli, decocto caulium, borraginis, maluæ, brancæ vrsinæ, prunis sex aut septem in iure senæ decoctis prima mensa vel paulo ante cibum sumptis. *Tertiæ coctionis* excrementa quotidiano exercitio expellenda sunt; caput mane pectendum, os aqua abluendum, aures, nares, palatum expurgandum, oculi, faciésque tota frigida abluenda, corpúsque imprimis brachia & crura fricanda.

Et si, quod facile fieri potest, in rerum harum vsu aliquid peccetur, mox postero die contrario suo emendetur, & inæqualitas inducta contraria causa tollatur.

CAPVT V.

De Diæta Senum.

Diæta Senibus conueniens. SEnectutis ætatem quæ moderatur medicinæ pars γηροκομικὴ appellatur. Quia verò in senectute corpus indies magis exsiccatur, & calor natiuus absumitur, danda opera, vt siccitas præcaueatur, & calor natiuus, quantum fieri potest, conseruetur.

Aër. Itaque *Aër* huic ætati conuenit calidior & humidior, & nisi per se talis sit, arte conciliandus, autumno & hyeme imprimis, quæ maximè infesta senibus est.

Alimentum. *Alimentum* & ipsum calidum sit & humidum, boni succi, facilisque coctionis. Cibi verò crassi, duri, glutinosi, qui caput replent, in ventre acescunt, & facilè corrumpuntur, vitentur; & si quid ex talium vsu noxæ contractum sit, corrigenda ea vsu diatrionpipereon, diacalaminthæ & similibus. De quantitate consueta etiam indies aliquid detrahendum. Nam vt Hippocrates 1. *aph.* 10. scribit, *In senibus calidi inest parum, & propterea paucis fomentis eget; si quidem multis exstinguitur.* Ideóque cibus partibus sæpius exhibendus, & quidem commodissimè ter de die, ientaculum scilicet, prandium, cœna.

Potus. *Potus* conuenientissimus senibus vinum est, vnde & vinum lac senum appellatur. Id tamen non nimia copia sumendum, sitque naturæ calidioris, & cætera bonum ac generosum, ætate medium. Crassa verò, quæ obstructiones pariunt, aut vim adstringendi habent, aut vrinas intercipiunt, senibus non conueniunt. Vtilis etiam senibus est mulsa.

Exercitia. *Exercitiis* leuibus ante cibum vtantur senes: ita tamen, vt nulla lassitudo inde sequatur. Inprimis verò senibus frictio moderata, & maximè matutina, commodissima est.

Somnus. *Somno* vtantur longiore senes. Et si vigiliæ molestæ sint, is concilietur vsu amygdalarum dulcium, lactuca cocta in vltima mensa cum sacchàro sumpta, anetho, lotionibus pedum & manuum somniferis.

Animi perturbationes. *Animi* inprimis *perturbationes* vehementes vitent, sed potiùs honestis oblectamentis animum & corpus recreent.

Excreta. Tandem curent senes, vt excrementa rectè excernantur; ideóque aluus si adstricta sit, cibis conuenientibus humectanda, vel melle rosato solutiuo. Vehementiora verò & magis medicamentosa senibus non danda.

CAPVT VI.

De Intemperatorum & Neutrorum Diæta.

Corpora neutra quotuplicia. COrporum neutrorum Diætam quod attinet, dantur corporum ab optima sanitate deflectentium duo genera. Alia enim à morbosa constitutione longiùs absunt, alia ei propiora sunt. Et quidem hæc iterum duplicia, vt supra *lib.* 1. *c.* 3. dictum; Neutra *decidentia*, quæ regens methodi tuendæ sanitatis pars προφυλακτικὴ & *conualescentia*, quæ gubernans Methodi tuendæ sanitatis pars ἀναληπτικὴ nominatur.

Neutra autem corpora illa priora, quæ à morbis adhuc longius absunt, ab optima tamen sanitate deflectunt, siue à primo ortu, siue à consuetudine, victúq; talem habitum contraxerint, immutare difficile est, neque id subitò fieri potest, sed sensim, longa diligentia. Si verò otium non suppetat, nec commodum, nec possibile. Nam, vt Gal. 2. *de tuend. sanit. c.* 3. scribit, *qui in ciuilibus rebus versatur, & multis negotiis distringitur, huic tutius est, vt ne tentet suum temperamentum mutare.*

Intemperatorum diæta. Talia ergo corpora si ad meliorem statum reducendi vel otium vel animus non sit, similibus conseruanda. Ad statum verò meliorem si ea reducere libeat, sensim contrariis adsuefaciẽda. Calida tamen & humida intemperies, quia naturæ nostræ conuenientior, nullo modo mutanda, cum non inducat morbos. Ad siccum verò lapsa corpora semper, quantum fieri potest, toto vitæ curriculo humectanda.

Calidorum. *Calida* ergo corpora vitent aërem æstuantem, cibos calidos & acres. Potus sit copiosior, sed debilior, & quidem cereuisia potiùs, quàm vinum. Exercitium sit moderatum, balneorum aquæ dulcis calidæ vsus frequens, fugiant iram, meditationes nimias, somnus sit longior.

Si caliditati adiungatur *siccitas*, calidorum & siccantium vsum vitent, & proinde caueant aëris constitutionem calidam & siccam, exercitia vehementia. *Si humiditas* coniungatur, eáq; moderata sit, cùm ista temperies homini maximè conueniens sit, & ad vitæ diuturnitatem faciat, quantum fieri potest, conseruanda, idque solum præcauendum, ne quid ampliùs caloris & humoris accedat, & morbis occasionẽ præbeat, putredinémque excitet. Quapropter vitent hi aërem nimis calidum & humidum, cibi exhibeantur, qui vim attenuandi habent, atque vt ij benè concoquantur, detur opera. Exercitia sint talia, quæ excrementa discutiant, partes tamen solidas non siccent. Reliqua omnia sint moderata. Atque inprimis detur opera, vt excrementa alui & vrina liberè excernantur.

Frigidorum. *Frigidi* calidis cibis alendi sunt, vtantur exercitiis, quæ calorem excitent. Excrementa pituitosa maturè euacuentur.

Siccorum. *Sicci* vtantur cibis humidis & potu humectãte, balneis aquæ dulcis. Infelicissima constitutio est frigida & sicca, & senectutẽ ab initio refert, & ad eam properat: Itaque calefaciendi & humectandi tales & cibis calidis ac humidis alendi. Exercitia sint moderata, quæ calorem saltem excitẽt, somnus longior, balneũ aquæ dulcis frequẽs, venus est inimicissima.

Humidorũ. *Frigida & humida* si sit corporis constitutio, frigiditas emendanda, humiditas conseruanda, ad quam rem facit exercitium moderatum; & excrementa tempestiuè ac rectè euacuentur.

Neutrorum decidentium diæta. *Neutros decidentia* quod attinet, qui iam in morbum inclinant, duabus potissimum de causis iis morbi imminẽt, plethora & cacochymia. Vtraq; ergo tollenda. Quod, si lapsus minor sit, quiete & abstinentia fieri potest. Si verò maior sit lapsus, venæ sectione & purgatione vtendum, de quibus *libro seq.* dicetur. Est enim προφυλακτικὴ hæc pars in confinio curationis posita.

Duo saltem hîc monemus, primò vernum tempus ad præseruationem esse commodissimum, vt Hippocrat. 6. *Aphor.* 47. docet. *Quibus*, inquit, *vena sectio aut purgatio prodest, his verè vena secanda, & purgatio imperanda.* Est & commodum humorem melancholicum & atrum sub autumnum euacuare.

Deinde *aloës* vsum ad sanitatis conseruationem plurimum facere; cum excrementa in primis viis hærentia, quæ plurimorum sæpè morborum causa, leniter educat, putredini & corruptioni resistat, & rarò ad epar pertingat. Quia tamen aloë, si ad epar perueniat, id offendit, nec nimis crebrò, nec nimia copia vsurpanda, ne ad epar penetret, sed primas vias saltem euacuet, quod fit commodissimè, si mediocri copia paulò ante cœnam sumatur.

Neutrorum conualescentiæ diæta.

Tandem *Neutrorum conualescentiæ* diætam quod attinet, duo imprimis in eorum diæta obseruanda, primò, ne rursum in morbos incidant; deinde, vt citò pristinum sanitatis statum recuperent. Primò cum, vt est 2. *aph.* 12. Quæ in morbis post crisin relinquuntur, recidiuas facere soleant, si aliquid adhuc materiæ vitiosæ adsit, sensim & per ἐπίκρισιν id tollendum, & partes principes roborandæ. Si autem nihil vitiosæ materiæ adsit, corpus studiosè reficiendum alimento humido, & quod concoctu sit facile ac boni nutrimenti; ouorum nimirum vitellis iusculis cum pane, pullis, gallinis, caponibus, piscibus saxatilibus, tandem carne hœdina, veruecina, vitulina. Concoctionem adiuuat somnus. Inunctiones ventriculum roborantes ante cibum instituantur, frictiones item, moderatæ deambulationes, balneum aquæ dulcis tepidæ. Tandem roborantia vsurpanda, & ea quidem, quæ causæ imbecillitatis & morbosæ dispositionis reliquis resistere possunt, ea verò, quæ intemperiem, quæ ægrum afflixit, reuocare queant, fugienda.

LIBRI QVINTI
PARS I.
De Auxiliorum Materia.
SECTIO I.
De Medicamentis.

CAPVT PRIMVM.
Quid sit Medicamentum.

VLtima superest Medicinæ pars θεραπευτική, quæ hominem in morbos prolapsum pristinæ sanitati restituit, morbosque hominem infestantes è corpore expellit. Vt autem hunc suum finem assequatur Medicus, duobus omnino instructus sit necesse est, primò *Methodo*, qua per Indicationes iuuantia inueniat; deinde *instrumentis* seu materia auxiliorum, qua id, quod per indicationes inuentum est, exsequatur.

Medici instrumenta.

Auxiliorum autem materia ad tria capita commodè redigitur διαιτητικήν, χειρουργίαν, & φαρμακευτικήν.

Principio autem monendum, discernendum esse inter βοηθήματα, seu auxilia, & inter ὕλην βοηθημάτων seu materiam auxiliorum. Auxilium enim est id, quod ab indicante ad agendum præcipitur, sempérque vnum est, vt calefaciendum esse: Materia autem auxilij est id, per quod à Medico id, quod indicans iubet, peragitur, quod multiplex esse potest, vt dum calefaciendum est, potest id fieri pipere, zingibere, absinthio, &c.

Medicamentum quid.

Cum autem de Materia diætetica satis *libro præcedente* dictum sit, superest vt de Medicamentis & Chirurgia dicamus. Et primò Medicamenta quod attinet, per *Medicamentum* intelligimus omne id, quod ἀλλοιωτικὸν est τῆς φύσεως, quod corpus nostrum alterare potest, & à statu præternaturali ad naturalem reducere. Qua ratione ab alimento & veneno differt. Alimentum enim, quatenus tale solum, est αὐξητικὸν τῆς οὐσίας, seu corpus nostrum instaurat & auget; Medicamentum alterat, non instaurat. Si quid verò simul corpus alere & alterare potest, est alimentum medicamentosum. Venena verò neque corpus nostrum alunt: neq; alterant: sed φθαρτικὰ sunt τοῦ σώματος, corpúsque nostrum corrumpendi vim habent.

CAPVT II.
De Facultatibus medicamentorum in genere.

Medicamenta quotuplicia. Simplicia. Composita.

SVnt autem medicamenta duplicia, alia simplicia, alia composita. *Simplex* est, quod à sola natura tale est, nihilque ex arte permixtum habet. *Composita* verò sunt, quando ab arte plures naturales res in vnius medicamenti formam commiscentur.

Simplicia quotuplicia. Plantæ.

Simplicia petuntur è *plantis, animalibus, & mineralibus. Plantæque* sumuntur vel integræ, vel earum partes, radices, ligna, medulla, cortex, folia & surculi, flores, semina, fructus, succi gummi, resinæ, olea, liquores, vt vinum.

Animalia.

Animalia quoque vel integra adhibetur, vel eorum partes, vt cornu cerui, medullæ, caro; vel quæ in iis generantur, vt lac, oua; vel eorum opera sunt, vt mel, cera; vel excrementa, vt fel, vrina.

Mineralia.

Sub *mineralibus* comprehenduntur non solùm propriè dicta mineralia, vitriolum, antimonium, sulphur & metalla, ac eorum recrementa; verum etiam varia terrarum genera, vt terra Lemnia, sigillata, bolus Armenus: vt & lapides & gemmæ omnes; itē salium varia genera, & succi in terra concreti, cuiusmodi est naphtha: item aquæ thermales. In quam classem & manna referenda, si non alia ei constituenda sedes.

Medicamētorum differentiæ. Actu talia.

Rerum tam variarum facultates sunt variæ, atque hinc variæ medicamentorum diuisiones. Primò enim medicamenta alia dicuntur actu talia, alia potentia talia. *Actu* talia dicuntur, quæ id, quod dicuntur esse, actu quasi absoluto & præsente obtinēt, atque adeo exprompta ἐνέργεια, & primò quoque contactu corpus nostrum eâ, quâ prædita sunt, qualitate afficere possunt. Ita aqua & glacies actu frigida sunt, quia quocunque modo corpori applicata illud mox refrigerare possunt. *Potestate* verò talia sunt, quorum vis primo contactu non percipitur, sed quasi sopita delitescit, nec actu sese exserit, donec à calore nostro aliquo modo immutetur, exsuscitetur, atque in actum deducatur. Ita piper & vinum, etsi ad tactum sint frigida, nihilominus calefaciunt.

Potestate talia.

Medicamētorum facultates. Manifesta.

Etsi verò medicamentorum vires variæ sint: commodissimè tamen diuidi possunt in manifestas & occultas. *Manifesta* appellantur eæ quæ sensus nostros afficiunt, seu quæ qualitates, quæ sensu deprehenduntur, in patiente excitant, & quarum causa manifesta reddi potest.

Occulta.

Occultæ verò sunt, quæ non qualitates sensui obuias producunt in patiēte, sed abdita proprietate aliquid agunt, humorem nimirum certum expurgant, membrum aliquod roborant, venenum expugnant, aut quæ extra corpori appensa & gestata in id agunt, quarum causæ manifestè explicari non possunt, nullaq; alia ratio reddi, quam quod talis vis ex peculiari naturæ proprietate ipsis competat. Etsi verò sunt, qui occultas qualitates reiiciunt: tamen ad manifestas omnia deducere qualitates, sūmam impudentiam esse, rectè censet I. C. Scaliger, *exerc.* 218. *sect.* 8. & qui hoc tentant, rationes vel ineptas & ridiculas afferunt; vel ea etiam negant, quæ experientia confirmata sunt. Sūtque toto genere hæ facultates atque actiones ab illis diuersæ, vt tum ex aliis, quæ supra *lib.* 2. *part.* 2. *c.* 12. dicta sunt, tum ex eo imprimis, quod vires harum qualitatum longè sunt maiores, quàm primarum qualitatum, & in minimo corpore maxima sæpe earum efficacia est.

Qualitates primæ. Secundæ. Tertiæ.

Sunt autem vtræque & manifestæ & occultæ medicamentorum facultates atque actiones variæ. Manifestæ qualitates aliæ sunt primæ, aliæ secundæ, aliæ tertiæ. *Primæ* habent vim calefaciendi, refrigerandi, humectandi, siccandi. *Secundæ* emollire, indurare, condensare, rarefacere, resoluere, attenuare, incrassare, attrahere, repellere. *Tertiæ* vrinam mouere, menses ciere & sistere, vomitum mouere, carnem generare, calculos frangere possunt; etsi proprietati totius substantiæ vis calculos frangēdi commodius tribui possit, vt infra *c.* 17. dicetur.

Occultæ sunt trium generum. Vel enim humorem certum peculiari facultate euacuant; vel cum membro aliquo peculiarem cognationem habent, vnde dicuntur cephalica, καρδιακά; vel venenis resistunt.

Facultatum Medicamētorum genera.

Omnium autem medicamentorum facultates secūdum mutationes, quas in corpore nostro efficiunt, ad *sex classes* referri possunt. *Primò* alia ad ἀλλοίωσιν nouæque qualitatis inductionem spectant, qualia sunt, quæ qualitatibus primis efficacia dicuntur, calefacientia nimirum, frigefacientia, humectantia, siccantia. Verùm quia non quodlibet alterans cuilibet parti tutò adhiberi potest: meritò alterantibus subiunguntur appropriata cuilibet membro. Deinde huc referuntur, quæ è secundarum numero sunt, μαλακτικὰ καὶ σκληρωτικά, emollientia & indurantia: χαλαστικά, laxantia, ἀραιωτικὰ καὶ πυκνωτικά, rarefacientia & condensantia: στεγνωτικὰ ἢ συνακτικά, stipantia & obstruentia, στυπτικά, adstringentia, καὶ ἀναστομωτικά, aperientia: λεπτύνοντα καὶ παχυντικά, attenuantia & incrassantia, ἐμπλαστικὰ implentia, & ἐκφρακτικὰ detergentia. Tandem huc pertinent ἀνώδυνα, ναρκωτικά, ὑπνωτικά, somnum conciliantia.

In secunda classe sunt, quæ in motu conciliando valent, ἑλκτικὰ καὶ ἐπισπαστικά, attrahentia, ἀποκρουστικά, repellentia.

Ad tertiam classem referuntur, quæ in generatione alicuius consistunt, πεπτικά, maturantia, ἐκπυητικά, pus generantia, σαρκωτικά, carnem generantia, κολλητικά, glutinantia, ἐπουλωτικά, cicatricem inducentia, γάλακτος καὶ σπέρματος γεννητικά, quæ lac & semen generant.

Ad quartam classem referuntur, quæ corrumpuntur: καθαιρετικά, corrodentia, σηπτικά, putrefacientia; ἐσχαρωτικά, crustam inducentia; καυστικά, adurentia; γάλακτος καὶ σπέρματος σβεστικά, lac & semen corrumpentia.

Quinta classis complectitur ea, quæ in ablatione alicuius rei consistunt; ὑπαγωγά, lenientia, καθαρτικά, purgantia, ἐμετικά, vomitoria, οὐρητικά, vrinam cientia, ἱδρωτικά, sudorifera, & διαφορητικά, ἐμμήνων ἀγωγά, menses cientia, secundinam expellentia, & ἐκβόλια, quæ fœtū mortuum extrahunt, λίθων θρυπτικά, calculum frangentia & expellentia, errhina, πταρμικά, sternutatoria, ἀποφλεγματίζοντα, pituitam purgantia, βηχικά, thoracem expurgantia, ac quæ vermes necant & expellunt.

In vltimam classem referri possunt venenis resistentia & alexipharmaca.

CAPVT

CAPVT III.

De Primis medicamentorum facultatibus.

Alterantia. Temperata. PRimam classem quod attinet, & primò Alterantia medicamenta, ad hominem ea collata quædam dicuntur Temperata, quæ nullam in caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate in homine pariunt mutationem; eaq; vel simpliciter, & in omnibus qualitatibus, talia, vel in duabus tantùm. *Intẽperata.* Intemperata autem sunt, quæ calorem aut humiditatem corporis nostri mutandi vim habent.

Gradus qualitatum. Diuiduntur porrò à Medicis hæ qualitates in gradus quosdam, qui commodissimè ab effectibus æstimantur. *Primus* gradus est, vbi obscurè & vix sensibiliter medicamentum corpus nostrum alterat. *Secundus* gradus est, quãdo manifestè, citra tamen læsionem, noxam, molestiam, corpus alteratur. *Tertius* gradus est, quando non solùm manifestè, sed & vehementer, neq; citra molestiam & noxam, sine corruptione tamen, corpus alteratur. *Quartus* gradus est, qui vehementissimè, & non sine grauissima læsione corpus nostrum alterat.

Mansiones graduum. In his gradibus singulis quædam adhuc constituuntur latitudines, quas *mansiones* vulgo nominant, prout intensè, vel remissè, vel medio modo alterant; quod appellant in *principio, medio, fine.*

Temperata Medic. Tẽperata sunt: *Adiantum, asparagus, glycirrhiza, oleum dulce, pini nuclei, iuiubæ, ficus, sebesten, vua passa, dactyli, gummi elemi, tragacanthum, seuum vitulinum, caprinum, pinguedo suilla.*

Calida in primo. Calida in primo: Folia & Herbæ; *althæa, borrago, buglossum, beta, brassica, chamæmelum, cuscuta, eupatorium seu agrimonia, fumaria, linaria, melilotus, malabathrum, nardi spica, scolopendrium verum, symphytum, tussilago.* Flores; *borraginis, buglossi, betonicæ, buphthalmi, meliloti, chamæmeli, populi nigræ, stœchados Arabicæ, senecionis.* Fructus; *amygdalæ dulces, castaneæ, iuiubæ, nuces cupressi, nuces iuglandes virides, vuæ, mora matura, poma dulcia suaueolentia.* Semina; *coriandri, fœnigraci, lini, lithospermi, lupini, sesami, oryzæ.* Radices; *althææ, brancæ vrsinæ, betæ, buglossi, glycirrhizæ, satyrij.* Cortices; *guaiaci, tamarisci.* Liquores, succi & gummi; *saccharum, bdellium, ladanum,* al. 2. *gummi hederæ.* Seuum; *capreoli, damæ, cerui, butyrum recens.*

Calida in secundo. Calida in secundo: *absinthium, anagallis, anethum viride, angelica, apium, artemisia, betonica, calamus odoratus, chamæpitys, fœnum græcum, hypericum, hedera, lupulus, melissa, marrubium, matricaria, myrrhis, ocymum,* al. 3. *pimpinella, peucedanum, poliũ, rosmarinus, satureia, saluia, scabiosa, scordium,* al. 3. *stœchas, parthenium.* Flores; *amomi, croci,* al. 1. *caryophyllorum, schœnãthum, auendulæ, lupuli, melissæ, rorismarini.* Fructus; *capparis, nux moschata, pistacia, ficus siccæ, nuces siccæ.* Semina; *anethi, apij, orobi seu erui, erucæ, ocymi, vrticæ.* Radices; *apij, capparum, peucedani, pimpinellæ, napi, zedoariæ, rhodia.* Cortices; *cassia lignea: cinnamomum,* al. in 3. *thuris, cappar. radic.* Liquores, gummi, resinæ; *vinũ non antiq. ladanum, aloë, galban. myrrha, mast. thus, pix arida, resina, styrax.* Adeps; *leonina, pardi, vrsina, vulpina.*

In tertio. Calida in tertio: Metallica; *flos æris, æs vstum, squama æris, ærugo, diphryges, alumen, sal, nitrum, sulphur, chalcitis.* Herbæ seu folia; *abrotanum,* al. 2. *asarum, agnus castus, arum, amomum, ammi, anethum siccum, baccharis, dictamnum, caryophyllata, chamædrys, cnicus,* id est, *cartamus, centaurium maius, minus, chelidonium, calamintha, conyza, mentastrum, sanicula, epithymum, iuniperus, helenium, hyssopus, laurus, maiorana, marum, mentha, nigella, œnanthe, origanum, periclymenum, petroselinum, ptarmica, pulegium, resta bouis, ruta, sabina, serpillum, sisymbrium.* al. 2. *thymum, trifolium, verbenaca, vertica.* Flores; *agni casti, epithymi, leucoij, œnanthe, periclymeni.* Fructus; *baccæ iuniperi, caryophylli, carpobalsamum, anacardia, piper.* al. 4. Semina; *ammi, anisi, amomi, carui, cardamomi, cartami,* Galeno: Fern. 2. *fœniculi, cumini, dauci, nigellæ, napi, petroselini, seselios, staphidis agriæ, viticis.* Radices; *acori,* al. in 2. *asari, ari, scillæ, dictamni, doronici, fœniculi, galangæ, hellebori vtriusque, helenij, iridis, petroselini, raphani.* Cortices; *macis.* Liquores, lacrymæ, gummi; *vinum vetustius, asa dulcis, fœtida, ammoniacum, cedria pix, opopanax, moschus.*

In quarto. Calida in quarto: Metallica; *vitriolum, auripigmentum, sandaracha, chrysocolla, misy, sory, melantheria.* Herbæ seu folia; *lepidium, nasturtium vtrumque* al. 3. *porrum capitatum, struthiũ, thapsia, tithymallus.* Fructus; *piper.* Semina; *nasturtij, sinapi,* Radices; *allium, capa, costus, porrum capitatum, pyrethrum.* Gummi; *euphorbium.*

Frigida in primo. Frigida in primo: Herbæ seu folia; *atriplex, oxylapathum, malua, myrtus, parietaria.* Flores; *maluæ, rosæ, violarum.* Fructus; *citri caro, cydonia mala, pyra, pruna.* Semina; *hordeum, milium.* Radices; *maluæ.* Succi concreti; *acacia,* al. in 2. *sanguis draconis.* Lapides; *hyacinthus, sapphirus, smaragdus.*

In secundo. Frigida in secundo: Folia & Herbæ; *blitum, chondrilla, lactuca, lens palustris intybus, hyacinthus, oxalis siue acetosa, plantago, polygonum, psyllium, solanum.* Flores; *anemonæ luteæ, cichorij, nymphææ luteæ.* Fructus; *cucurbita, cucumis, galla, aurantia, mala punica, pruna Damascena, pepones, persica.* Semina; *acetosæ, cichorij, alkekengi.* Lignum; *santali.*

In tertio. Frigida in tertio: Herbæ seu folia; *portulaca, mandragora, semperuiuum, hyoscyamus* al. in 4. Flores; *balaustia.* Fructus; *mala aurea, mala insana.* Semina; *cicutæ, hyoscyami papaueris.* Radices; *mandragoræ.* Succus: *hypocistidis.*

In quarto. Frigida in quarto: Herbæ seu folia: *cicuta, papauer.* Fructus: *strammonea.* Liquores concreti: *meconium, opium,* secundum vulgarem sententiam, sed minus rectè, calidum enim est.

Humida in primo. Humida in primo: Herbæ: *buglossum, helxine, malua.* Flores: *buglossi, maluæ, intybi.* Fructus: *citri caro, iuiubæ, amygdalæ dulces.* Semina: *maluæ, sesami.* Radices: *satyrij, buglossi, glycirrhizæ, maluæ, rapi.*

In secundo. Humida in secundo: Herbæ: *violariæ, nymphæa, artiplex, blitum, lactuca, lens palustris, portulaca.* Flores: *nymphææ, violarum.* Fructus: *cucurbita, melones, pepones,* quorum succum aliqui in 3. ponunt, *persica, pruna Damascena, vua matura saccharum.*

Sicca in primo. Sicca in primo: Herbæ & folia, *beta, brassica, chamæmelum, fœniculum, hyacinthus, malabathrum, myrtus, verbascum.* Flores: *buphthalmi, chamæmeli, croci, hyacinthi, meliloti, rosarum,* al. 2. Fructus; *baccæ iuniperi, castaneæ.* Semina: *fabæ, fœnigraci, hordei.* Radices: *bryoniæ, œnanthæ, rubiæ, tamarisci, althææ, ari.* Gummi; *thus,* al. 2.

In secundo. Sicca in secundo: Herbæ: *Anagallis, artemisia,* al. primo, *anethum viride, betonica, cuscuta, calamus odoratus, intybum, marina brassica, bursa pastoris, equisetum, gingidium, menta, mentastrum, plantago, rosmarinus, spica nardi, symphytum, fumaria, pimpinella, oxalis, verbenaca, virga pastoris.* Flores: *pæoniæ, anemon, chamæpityos, periclymeni, stœchadis.* Fructus: *balanus myrepsica, cappares, cydonia mala, nux cupressi, nux moschata, pystacia.* Semina: *fœniculi, carthami, lentes, eruum seu orobus, milium, oryzæ, papaueris, solani.* Radices: *capparum, cichorij, raphani.* Lignum: *Santali.* Lacrymæ, gummi, resinæ: *galbanum, opopanax, pix arida, myrrha, stirax, mastiche, mel.*

In tertio. Sicca in tertio: Metallica: *flos æris, æs vstum, squamma æris, ærugo, diphryges, alumen, sal, nitrum, sulphur, chalcitis.* Herbæ & folia: *filix, millefolium, quinquefolium, polium, trifolium, absinthium, abrotanum vstum, anethum vstum, apium, asarum, ammi, calamintha, chamædrys, chamæpitys, epithymum, hyssopus, iuniperus, maiorana, marrubium, origanum, peucedanum, petroselinum, ptarmica, ruta, sabina, salix, sisimbrium, thymus, serpillum.* Flores: *balaustia, epithymi, chamæpityos, periclymeni.* Fructus: *caryophylli, carpobalsamum, galla, piper, iuniperi baccæ.* Semina: *grana tinctorum, anethi, apij, ammi, amomi, anisi, carui, cumini, coriandri, nigellæ, petroselini, milij, viticis.* Radices & cortices: *acori, radix caua, galangæ, scillæ, pentaphylli, trifolij, oxytriphylli, asari, apij, doronici seu carnabadij, hellebori, cinnamomi.* Succi & gummi: *aloë, acetum, acacia, camphora, moschus.*

In quarto. Sicca in quarto: Metallica: *chalcanthum, auripigmentum, sandaracha, chrysocolla, misy, sory, melantheria.* Herbæ & folia: *ruta syluestris, allium, nasturtium, sinapi.*

CAPVT IV.

De Medicamentis cuilibet membro propriis, seu corrobantibus.

Propria singulis partibus medicamenta. CVm verò qualitatibus primis sæpe occulta coniuncta sit, non eadem alterantia æquè omnibus partibus sunt accommodata, sed ea eligenda, quæ totius substantiæ ratione cuilibet parti sunt cognata, & ob occultas quasdam proprietates cum ea singularem habent συμπάθειαν, quæ medicamenta ob id vulgo appropriata & roborantia nominantur. Ita enim cum manifestis qualitatibus occultæ concurrunt, & in agendo conspirant.

Cephal. calef. & sic. Cephalica calefacientia & siccantia: *Betonica, maiorana, saluia, hyssopus, melissa, rosmarinus, folia lauri, baccæ lauri, satureia, ruta, calamintha, serpillum, spica, lauendula, origanum, herba paralysis, lilium conuallium, stœchas Arabica, chamæmelum, ocymum caryophyllatum, melilotus, pœonia:* semen *sileris montani, fœniculi:* radix *ireos, garyophyllatæ,* flores *tiliæ, baccæ iuniperi, coriandrum, anacardi, nux moschata, ambra, moschus, xyloaloë, caryophylli, cucubæ, cardamomum, calamus aromaticus, acorus, macis, galanga, castoreum, viscus quercinus, succinum:* vt & quæ extra ferè applicantur; *benzoe gummi iuniperi, hederæ, tacamahaca, nigellæ semen, ladanum mastiche, styrax calamita, tapsia, adeps vrsi.*

Cephalica frigef. & humect. Cephalica frigefacientia & humectantia: *Rosæ, violæ, flores nymphææ, lactuca folia & semen, portulaca, semen papaueris,* & alia frigida, *acetosa, cucurbita:* quibus ob humectationem addere licet, præcipuè in melancholicis, *borraginem, buglossum, poma odorata, amygdalæ dulces:* vt & quæ extra ferè capiti applicantur, *folia vitis, salicis, psyllium, capita papaueris, lac muliebre recenter mulctum, succus cucumeris, cucurbitæ,* & humectationis gratia, *semen lini, fœnigraci, amygdalæ dulces, flores sambuci.*

Capiti nocentia. Capiti nocentia; *viticis semen, absinthij succus, lac in potu, glandes quercinæ in cibo, oliuæ nigræ, arbuti fructus, eruum,* quod & articulos exsoluit. Amplus offendunt *thus, hederæ cacumina, lentisci fructus, crocus, peucedanum, cyclaminus sicca cum* vino

vino epota, mandragora cicuta, semen lolij. Styrax copiosè sumptus.

Ophthalmica. Ophthalmica: *Fœniculum, euphragia, ruta, verbena, chelidonium, maiorana, betonica, helenium, rad. valerianæ. sem. hormini.* Oculis nocentia. Oculis nocent: *semen cannabis, caules, lactucæ, lentes, fabæ, raphanus, sinapi, cæpe, porrum.*

Aures calef. Aures calefaciunt: *Cephalica, vt ruta, laurus, costus, nigella, castoreum, item amygdalæ amaræ, cepe, helleborus albus cum melle, moschus cum lana bombycina impositus.*

Refrigerantia. Aures refrigerant: *lac muliebre tepidum, rosæ, maluæ, violæ, althæa, salicis folia, lactucæ, nymphæa.*

Thoracica calef. & sicc. Thoracica & pneumonica calefacientia, & siccantia: *hyssopus, scabiosa, capillus veneris, tussilago, marrubium, calamintha, betonica, veronica, botrys carduus benedictus, glycyrrhiza, helenij & ireos radices, scilla, aristolochia rotunda, semen vrticæ, fœniculi, ficus, vua passa, amydalæ pineæ, pulmo vulpis, radix dracuntij, ari. pimpinellæ, lini semen, flores sulphuris.*

Frig. & humida. Thoracica frigida & humida: *violæ, maluæ, semen papaueris albi, psillij, iuiubæ, sebesten, tragacanthum, hordeum.* Pectori nocentia. Pectori nocent, *nimis frigida, acria, rancida, acida, adstringentia, vt fructus immaturi, vitriolum, lepus marinus, oleum nucum.*

Cardiaca calida. Cardiaca calida: *melissa, rosmarinus, ocymum, carduus benedictus, scordium, veronica, cortices & semen citri, grana tinctorum seu chermes, caryophylli hortenses, radices angelicæ, helenij, flores calendulæ, lignum aloës, aurum, crocus, ambra, moschus, zedoaria, macis, nux moschata, caryophylli, cinnamomum.*

Frigida. Cardiaca frigida: *rosæ, violæ, acetosa; borrago, buglossum, nymphæa, plantago, succus citri, limonum, granatorum, cerasa, poma odorata, fructus rubi Idæi, santalum, C.C. os de C.C. vnicornu, terra sigillata, bolus Armenus, margaritæ, corallium, bezoar, hyacinthus, sapphirus, smaragdus, lapis lazuli.*

Ventriculum calefacientia & sicc. Ventriculum calefacientia & siccantia: *mentha, absinthium, fœniculum, rosmarinus; saluia, lauri folia, baccæ lauri, iuniperi, semen carui, anisi, cumini, lignum aloës, galanga, calamus aromaticus, acorus, zingiber, nux moschata, macis, caryophylli, piper, cinnamomum, zedoaria, cardamomum, cyperus, ambra; mastiche.*

Ventriculum refrig. Ventriculum refrigerantia: *acetosa, acetosella, portulaca, plantago, endiuia, sonchus, cichorium, rosa, violæ, persica, cydonia; melones, cucurbitæ, cucumeres, citrulli, pyra ribes, berberis, poma granata, succus citri, limonum, acacia, mespila, fraga, mora, santalum.*

Epar calefac. Epar calefacientia: *agrimonia, absinthium, capillus veneris, saluia, cuscuta, asarum, hepatica, schœnanthum, spica, ageratum, fœniculum, petroselinum apium, asparagus, amygdalæ amaræ helenium, flos tunicis, vua passa, pistacia, sem. calida, calamus aromaticus, cassia lignea, cinnamomum & reliqua aromata.*

Epar refrig. Epar refrigerantia: *endiuia, cichorium, scariola, dens leonis,* & quæ ad hæc pertinent: *portulaca, lactuca, rosa, viola, nymphæa, acetosa, fragaria, sem. frigida maiora, melonum,* scilicet, *cucurbitæ, cucumeris & citrulli; & minora, lactucæ* puta, *endiuiæ, scariolæ, portulacæ; hordeum, santala, camphora, poma granata, ribes, berberis, fraga, melon. cerasa, acetum, serum caprinum.*

Lienem calefac. Lienem calefacientia: *ceterach, scolopendrium, absinthium, epithymum, fumaria, lupulus, ruta, calamintha, petroselinum, veronica, chamædrys, chamæpitys, melissa nasturtium, cochlearia, prassium, genista, sambucus, asarum, radic. polypodij, helenij, gentianæ, silicus, fœniculum, apium, vitex, tamariscus, cappares, aristolochia, rubia tinctorum, amygdalæ amaræ, scilla, calamus aromaticus, ammoniacum, bdellium.*

Lienem refrig. Lienem refrigerantia: *salix, endiuia, cichorium, portulaca, & ferè reliqua hepatica.*

Renes & vesicam calef. Renes & vesicam calefacientia: *capillus, ♀ ruta, saxifragia, betonica, ligusticum, fœniculum, eruca, artemisia, calamintha, eryngium, asparagus, ruscus, pimpinella, glycyrrhiza, petroselinum, apium, vrtica, daucus, filipendula, rubia tinctorum, cicercs rubri, milium Solis, baccæ iuniper. flores chamæmeli, cardamomum, terebinthina, chærefolium, amygdala, pistacia, nuclei persicorum, cerasorum, radices capparum.*

Renes refriger. Renes refrigerantia: *malua, lactuca, portulaca, parietaria, endiuia, hordeum, semina quatuor frigida maiora, papaueris, lactucæ, portulacæ, psyllij, cydoniorum, peponu, fraga, violæ, nymphææ flores, camphora, santalum, acetum, succus limonum, melonum, ribes.*

Vterum calefacientia: *artemisia, matricaria, betonica, dictamnum, origanum, pulegium, calamintha, maiorana, saluia, thymus, melissa, satureia, ruta, rosmarinus, folia lauri, flores chamameli, semen cumini, anisi, fœniculi, dauci, apij, petroselini, radices aristolochiæ, rubiæ tinctorum, eryngij, fœniculi, petroselini, asparagi, pimpinellæ, angelicæ, valerianæ, imperatoriæ, medulla nucis Indicæ, baccæ lauri, iuniperi, caryophylli, nux moschata, macis, calamus aromaticus, cinnamomum, zedoaria, crocus, galanga, myrrha, castoreum.*

Vterum refrigerantia. Vterum refrigerantia: *nymphæa, violæ, rosæ, cydonia mala, & syrupus eorum, portulaca, lactuca, scariola.*

Arthritica & Neuritica calida: *maiorana, herba paralysis, betonica, chamæpitys, rosmarinus, saluia, folia lauri, lauendula, stœchas, artemisia, & pleraque cephalica, castoreum, lumbrici terrestres.*

CAPVT V.

De Digerentibus & Præparantibus humores.

Ex hac classe petuntur & digerentia, digestiua seu præparantia dicta, quæ omnia, quæ naturam in agendo impediunt, tollunt, qualitatésque, quæ caloris natiui actioni resistunt, mutant, calida scilicet nimis refrigerant, frigida calefaciunt, sicca humectant, humida siccant; crassa attenuant, renuia incrassant. *Digerentia & præparantia.*

Bilis nimirum flaua refrigerantibus & humectantibus atque incrassantibus corrigenda. *Pituita* calefacientibus, siccantibus & attenuantibus præparanda *Humor melancholicus* moderatè calefacientibus & humectantibus ac attenuantibus emendandus. Atrabilis multum humectantibus & attenuantibus corrigenda.

Et quidem cuique parti accommodata, prout humor in hac vel illa parte consistit, vsurpanda. *Bilem in Capite præparant & digerunt*, Cephalica Frigida: *in Pectore*, Thoracica Frigida: *in Corde*, Cardiaca Frigida: *in Ventriculo*, Ventriculum refrigerantia: *in Epate*, Epatica frigida. *Bilem.*

Pituitam præparant in Capite Cephalica calida: *in Pectore*, Thoracica calida: *in Ventriculo*, Ventriculum calefacientia: *in Epate*, Epatica calida: *in Renibus*, Renes calefacientia: *in Vtero*, Vterina calida. *Pituitam.*

Melancholiam & atram bilem præparant: fumaria, buglossum, borrago, scolopendrium, melissa, cuscuta, capill. veneris chamædrys, chamæpitys, lupulus, cortices citri, fœniculum rosmarinus, succus pomorum, ceterach, cappares, epithymum violæ, genistæ flores & semen, tamariscus, sem. ocymi, fraxini *Melancholiam & atrã bilem.*

CAPVT VI.

De emollientibus, laxantibus, rarefacientibus, &c.

Μαλακτικὰ seu *Emollientia* sunt quæ id, quod concretum est, fundunt. Talia sunt, quæ nec valde calida sunt, nec valde sicca, Calida scilicet in secundo gradu, & nonnihil humida, ac præterea vim emplasticam habentia, vt sunt: *malua & althææ folia & radices, radices liliorum alborum, atriplex, mercurialis, semen maluæ, sesami, lini, fœnigræci, althææ, caricæ pingues, oleum simplex, pinguedines gallinæ, suilla, vitulina, hœdina, seuum veruecinum & similes, medullæ ferè omnes, butyrum recens, cera, pix, resina, bdellium, ammoniacum, styrax liquidus, ladanum, galbanum.* *Emollientia.*

Hisce opponuntur σκληρωτικὰ ἢ σκληρύνοντα *Indurantia*, quæ sunt frigida & humida vt *semperuiuum, portulaca, psyllium, lenticula palustris, solanum.* *Indurantia.*

Χαλαστικὰ, *Laxantia* tensis, iisque, quæ συντείνει præter naturam dura euaserunt, conferunt, suntque præcipuè ea, quæ cum materia quædam vel vapor, vel flatus partium spatia replet, extenditque rarefaciunt, flatuosumque spiritum & materiam attenuant ac discutiunt. Talia sunt modicè calida, largius humectantia & substantiæ tenuioris, vt facilè penetrent, & crassitie non obstruant, vt: *lilium oleum chamæmelinum, semen lini, fœnigræci, adipes, butyrum, œsypus* & similia. *Laxantia.*

Πυκνωτικὰ seu *condensantia* sunt magis aqueæ naturæ, atque debilius contrahunt, & propterea tenues atque exiles poros quidem constringunt, contrahunt & condensant; totam verò partem vndiquaque & valentius constringere non possunt. Talia sunt; *aqua frigida. portulaca, semperuiuum, psylliuum, myosotis, lenticula palustris, tribulus viridis, sedum maius & minus.* *Condensantia.*

Στεγνωτικὰ verò sunt crassæ substantiæ, frigida & adstringentia. Foris enim crassitie sua poris incumbunt, & frigiditate sua ac siccitate partem contrahunt & in se cogunt. Ex hoc genere sunt ea, quæ pleraque aliàs στυπτικὰ, *adstringentia* appellantur; *cortices granatorum, thuris, myrobalanorum, radices tormentillæ, rhabarbarum tostum, plantago, equisetum, bellis minor, sanguinaria, balaustia, flores rosarum, semen acetosæ, plantaginis, rosarum, portulaca, nuces cupressi, myrtilli, cydonia, pyra, mespila, mora immatura, sorba, corna, gallæ, acini vuarum passarum, cupulæ glandium, succus hypocistidis, agresta, acacia, mastiche, sanguis draconis, spodium, magaritæ, corallium, bolus Armenus, terra sigillata, alumen, lapis hæmatites, ferrum.* *Στεγνωτικά.*

Πυκνωτικοῖς opponuntur ἀραιωτικὰ & τοῖς στεγνωτικοῖς τὰ ἀναστομωτικὸν. Ἀραιωτικὰ *rarefacientia* sunt, quæ meatus cutis aperiunt, porósque ampliores reddunt, vt vapores per eos melius difflari possint. Talia medicamenta sunt calida, verum moderatè, partium tenuium, & non siccantia: *vt althæa, mercurialis, anethum, flores chamæmeli, meliloti, sambuci, semen fœnigræci, lini, ficus aridæ, oleum vetustius, butyrum.* *Rarefacientia.*

Ἀναστομωτικὰ sunt, quæ vasorum orificia aperiunt; vnde in genere *Aperientia* appellari possunt. Præcipuè tamen *Ἀναστομωτικά.*

Aperientia

Aperientia dicuntur, quæ ad profundiora penetrant; crassósque humores attenuant, & calida sunt in secundo gradu, nonnihil crassiore substantia prædita, ne facilè dissipentur, donec operationẽ suam absoluerint. In hunc vsum maximè vtilia sunt amara. His cognata sunt λεπτυντικὰ καὶ τμητικὰ, attenuantia & incidentia, quæ diuidunt, dissoluunt & comminuunt, illa crassos hæc viscidos & glutinosos humores, suntque propterea tenuis substantiæ, & calida ferè in tertio gradu: item acida, quæque olfactui aut gustui vel vtrique mordicantia & calida apparent, nitrosum & salsum saporem habent, aut amara & acida sunt. Talia sunt: *Radices quinque aperientes dictæ, apij scilicet, fœniculi asparagi, petroselini, & rusci graminis, cichorij, eryngij, gentianæ, filicis, rubiæ, rhapontici vulgaris seu centaurij magni, asari, capparum, tamarisci, fraxini, famaria, absinthium, eupatorium, capilli veneris, hepatica, ceterach, chamæpitys, chamædrys, cuscuta, marrubium, calamintha, pulegium, cochlearia, bekabunga, nasturtium aquaticum, semen anisi, fœniculi, ammeos, agni casti, ciceres rubri, lupini, amygdalæ amaræ, cappares, nuclei persicorum, malorum Armeniacorum, cinnamomum, cubebæ, ammoniacum: Acetum, succus limonum.*

Attenuantia & incidentia.

Aperientia.

Incrassantia. His opponuntur παχυντικὰ *incrassantia*, quæ succos tenuiores & liquidiores crassiores reddunt. Talia sunt frigida aut, temperata citra acrimoniam, crassæ & terrenæ substantiæ, qua dum se humoribus tenuioribus permiscent, iis consistentiam crassiorem tribuunt, vt *bolus, papauer, acetosa, oryza, lentes, mala cydonia, pyra agrestia, amylum, lac chalybeatum, succus granatorum.*

Emplastica. Ἐμπλαστικὰ, quæ & ἐμφρακτικὰ dicuntur, sunt, quæ corporis meatibus & poris illita, iis tenaciter adhærent, eos opplent atque obstruunt. Suntque quædam sicca & terrea, citra mordicationem tamen atque acrimoniam, si corporis meatibus illinuntur, difficulter auelli possunt. Quædam verò etiam aqueo & aëreo humore sunt persusa, tenacia tamen, vt *oleum dulce*. Talia sunt: *amylum, pompholyx, cerussa calx, bolus, terra sigillata, gypsum, lithargyrum, plumbum vstum, radices althææ, liliorum, semen fœnigraci, mucilagines omnes, farina triticea, pineorum nuclei aqua macerati, gummi Arabicum, sarcocolla, tragacantha, adipes recentiores & medullæ, butyrum recens, caseus recens, oui albumen, cera.*

Extergentia & obstructiones aperientia. His opponuntur ἐκφρακτικὰ & ῥυπτικὰ, quorum hæc in superficie corporis seu cute sordes abstergunt; illa verò subtilioris sunt substantiæ, atque etiam in poros penetrant, & obstructiones aperiunt, & proinde vim siccandi cum tenuitate substantiæ habent, siue sint calida, siue sint frigida. Dantur enim & calida & frigida abstergentia, suntque talia omnia salsa, amara, nitrosa: vt *marrubium, centaurium minus, apium, absinthium, abrotanum, hyssopus, nasturtium, farina lupinorum & orobi, agrimonia, beta, chamædrys, tanacetum, amygdalæ amaræ, radix aristolochiæ, iridis, gentianæ, sigilli Salomonis, hordeum, furfures, succus limonum, semen vrticæ, radix tamarisci, capparum cortex, scolopendrium, scilla, nitrum, mel, saccharum, myrrha, lixiuia omnia, serum lactis, vel animalium, ærugo.*

CAPVT VII.

De Medicamentis dolorem sedantibus & somnum conciliantibus.

Anodyna. Tandem in hac classe sunt ἀνώδυνα, ναρκωτικὰ & ὑπνωτικά. Ἀνώδυνα & παρηγορικὰ propriè dicuntur, non quæ causam doloris tollunt, aut sensum hebetant, sed quæ, manente etiam causa, dolorem leniunt. Suntque temperata ac blando calore prædita ac suauem sensationem in tactu efficiunt. Idque præstant, quæ calore tepido ac blando sunt prædita, corporique nostro temperie simillima, ac plerumque etiam mollia & pinguia, partémque, vt minus dolori apta fit, laxant, & molliunt. Talia sunt: *chamæmelum, melilotus, anethum, sambucus, malua, althæa, radices liliorum, semen fœnigraci, lini, tritici, hordei; oleum dulce mediæ ætatis, amygdalarum dulcium, crocus, atque alia è superioribus parata, butyrum recens insulsum, pinguedo gallinæ, anseris, vitelli ouorum, medulla panis albi, lac tepidum, axungia porcina.*

Narcotica. Ναρκωτικὰ, quæ & ὑπνωτικὰ, quod soporem quoque inducant, neque causam doloris tollunt, neque dolorem leniunt, sed stuporem parti inducunt, sensúmque, ne id, quod dolorificum est, percipiat, habetant. Pendet autem hæc vis ab occulta qualitate. Suntque talia: *lactuca, nymphæa, papauer, solanum, hyoscyamus, mandragora, opium.*

CAPVT VIII.

De Attrahentibus & Repellentibus.

Attrahentia. In secunda classe sunt *attrahentia*, quæ humores & spiritus è corpore in superficiem attrahunt. Fit autem attractio ista à calore, concurrente tenuitate substantiæ. Suntque alia calida & sicca in secundo gradu, quæ moderatè attrahunt; alia verò in tertio, quæ magis; alia etiam in quarto, quæ maximè attrahunt, & ardore cutem in tumorem attollunt ac rubore suffundunt, tandémque vesicas excitant, è quibus dropaces, sinapismi & phænigmi parantur. Talia sunt; *radices aristolochiæ vtriusque, anemones, cyclamini, dracunculi, gentianæ, pyrethri, ranunculi, narcissi, ari, thapsiæ, flammula, vrtica, lepidium, ranunculus, semen sinapis, nasturtij, allium, cæpe, fermentum, anacardia, gummi ammoniacum, galbanum, sagapenum, opopanax, pix sicca, propolis fimus anserinus, columbinus, gallinaceus, cantharides.*

Repellentia attrahentibus opponuntur, humorisque influxum prohibent, vel quoque eum, qui recens influxit, atque in eo fluctuat, nondúmque impactus est, reprimunt & reiiciunt. Præstant autem hoc, vel quia frigida, vel quia adstringentia; vel quia vtramque vim habent. Adstringentia rursus duplicia sunt, alia frigida, alia calida, & quidem efficacissimè id præstant, quæ simul sunt frigida & adstringentia. Quæ saltem frigiditate repellunt, & aquea sunt, seu humida, sunt: *aqua frigida, semperuiuum, portulaca, lenticula palustris, endiuia, lactuca, solanum, tribulus aquaticus, vmbilicus Veneris, psyllium, albumen oui.* Frigida adstringentia sunt; *plantago, polygonum, auricula muris, bellis, equisetum folia sorbi, quercus, myrti, mespili flores rosarum, balaustia, baccæ myrti, galla, sorba, fr. berberis, myrtilli, cortices granatorum, radices pruni sylvestris, cortices berberis, radices pentaphylli, bistorta, tormentillæ, succus granatorum, acaciæ, hypocistidis, mororum immaturorum, acetum, terra sigillata, bolus Armenus, sanguis draconis, tutia.* Calida Adstringentia sunt: *spica, aloë, thus, myrrha, cyperus, absinthium, nuces cupressi, cortices thuris iuncus odoratus, alumen.*

CAPVT IX.

De maturantibus, Pus generantibus, carnem & callum generantibus glutinantibus, cicatricem inducentibus? lac & semen generantibus.

Maturantia & pus coquentia. In tertia classe sunt πεπτικὰ seu maturantia & coquentia, ac ἐκπυητικὰ seu ἐκπυΐσκοντα pus mouentia, ita dicta, quod sine iis puris generatio à natura perfici non facilè queat, vtpote, quæ ob similitudinem, quam cum corpore nostro habent, calidi natiui substantiam tuentur atque augent. Sunt enim temperatè calida, simulque humida & emplastica, quæ meatus occludendo spiritum caloremque cohibent, ac retinent. Talia sunt, *oleum dulce, hydrelæum, butyrum, adeps suillus, vitulinus, tritici semen & farina, panis triticeus, semen fœnigraci, lini, folia ac radices althææ, maluæ, brancæ vrsinæ, radices liliorum alborum, cepæ coctæ, caricæ, pingues, pix liquida, styrax liquidus, terebintina.* Quorum aliqua si vel sicciora vel humidiora videntur: obseruandum, vix vnquam horum vnum solum vsurpari, sed cum aliis misceri, ita vt vnius siccitas ab alterius humiditate, alterius humiditas ab alterius siccitate corrigatur.

Carnem generantia. Σαρκωτικὰ seu carnẽ generantia sunt quæ ad carnis in vulnere vel vlcere instaurationem faciunt. Equidem natura in generatione carnis primarius opifex est, medicamenta tamen quædam naturæ quasi auxilium ferunt, dum excrementa, naturam in generatione carnis impedientia, summouent, & calorem natiuum partis custodiunt. Talia sunt, quæ moderatè calefaciunt & siccant, & sordes citra morsum detergunt. Pro saniei tamen copia corporisque humiditate vel siccitate nunc leuiora, nunc fortiora esse debent. Talia sunt; *farina hordei, erui, fœnigraci, tragacantha, iris, lacryma abietis, mastiche, thus, colophonia, aloë, myrrha, mel, symphytum, hypericum, aristolochia, cadmia, cerussa, tutia, pompholix, lithargyrum.*

Glutinantia. His cogna sunt κολλητικὰ seu *glutinantia*, quæ plus siccant, & nihil detergunt, sed potius adstringunt, & à nonnullis ἔναιμα & τραυματικὰ nominantur, quod in cruentis vulneribus coniungendis vsurpentur; quamquam & in vlceribus mundatis locum habeant. A quibus saltem secundùm magis & minus differunt ἐπουλωτικὰ, cicatricem inducentia, vtpote quæ plus siccant, ad secundum ordinem vsque. In numero κολλητικῶν & ἐπουλωτικῶν sunt; *alumen, lithargyrum, sarcocolla, aloe, bolus Armenus, plumbum, cadmia, aristolochia, balaustia, corallium, equisetum, plantago, symphytum, tormentilla, pentaphyllum, perfoliata, cortices granatorum, thus, æs vstum lotum, sanguis draconis, lapis calaminaris; antimonium.*

Vulneraria. Pertinent huc & Medicamenta τραυματικὰ seu vulneraria, quæ peculiari vi sanguinem ita disponunt, vt ex eo apta & laudabilis caro, quæuis que alia substantia deperdita promptè restitui possit, potionibúsque vulnerariis dictis materiã præbent. Talia sunt; *consolida maior, & minor sanicula, consolida Sarracenica, agrimonia, pyrola, veronica, artemisia, plantago, sabina, equisetum, radic. tormentillæ, caryophyllata, carduus*

 benedictus,

benedictus, pimpinella, alchymilla, vinca peruinca, sanguisorba, virga aurea, pilosella. centaurium minus, ophioglossum, betonica, hypericum, flores rosarum, tanacetum, verbena, serpentaria, herniaria, pentaphyllum, scordium, oculi cancri, macis, bolus Armenus.

Callum generantia.

Epuloticis cognata sunt πωρωτικὰ seu callum generantia, quæ nimirum desiccant, incrassant, indurant, moderatè calefaciunt & adstringunt. Horum quædam exhibentur, vt *succus primulæ veris, puluis radicis agrimoniæ aut succus eius*, imprimis *lapis osteocolla* dictus: Quædam extra applicantur, *bolus Armenus, farina volatilis, osteocolla, aloe, nuces cupressi, thus, tragacantha, acacia.*

Lac generantia.

Tandem ad hanc classem pertinent *lac & semen generantia seu augentia* Ad lactis generationem faciunt, quæ ad probi sanguinis generationem faciunt, sanguinémque ad mammas deducunt, peculiarémque cum mammis consensum habent. Talia sunt, *fœniculum & anethum viride, smyrnium, apium, polium, eruca, polygala.* Quædam tamen etiam proprietate substantiæ ad lactis generationem facere dicuntur, vt *puluis crystalli, fœniculum & anethum.*

Semen generantia.

Eodem modo ad seminis generationem faciunt, quæcunque optimum sanguinem, seminis materiam, generant, & quæcunque ipsum ad vasa semini generando destinata deducunt: vel etiam semen flatu replent: mediocriter scilicet humida & calore temperata. Talia sunt: *bulbi, cicer, scincus, satyrium, eruca, semen fraxini, lini, allium, cepe, radices eringij, napi, asparagi, zingiber viride, galanga, amygdalæ dulces, nuces pineæ, pistaciæ, castaneæ, dactyli, fabæ, pastinaca, rapa satiua, oryza, cinara, ostrea.*

CAPVT X.

De Rubefacientibus, Vesicantibus, Crustam inducentibus, Adurentibus, Corrodentibus, Putrefacientibus, Psilothris, lac & semen extinguentibus.

AD quartam classem pertinent, quæ corrumpunt, vt *Rubefacientia* ἐσχαρωτικὰ & καυστικά, quæ communi nomine τῶν πυρωτικῶν comprehenduntur, quod calore suo excedente corpus nostrum, vt aquæ feruor vel ignis, adurunt. Mitissima inter ea sunt: φοινίσσοντα, quæ cutem saltem calefaciendo rubefaciunt, & quæ altius delitescunt, ad cutem euocant. Qualia sunt: *sinapi, semen nasturtij, vrtica, radices thapsiæ.*

φοινίσσοντα,

Vesicantia.

Fortiora sunt vesicantia dicta, quod pustulas & vesicas excitant, quæ ob substantiæ tenuitatem summam tantùm cutem exurunt humorémque sicut feruens aqua proliciunt, cuticulámque à cute diuellunt, & in vesicam attollunt. Talia sunt: *cantharides, sinapi, fermentum, flammula, ranunculus, semen nasturtij, thapsia, radix cyclaminis, pyrethri, scillæ, alij, pes columbinus, euphorbium, fimus columbinus, sapo.*

Crustam inducentia.

Vehementiora adhuc sunt ἐσχαρωτικὰ, quod crustam inducant, ita dicta, quæ non solum cuticulam, sed ipsam cutim etiam adurunt, suntque calida in quarto gradu, crassæque substantiæ.

Καυστικά.

Καυστικὰ inter hæc sunt vehementissima, & ipsa calore summo & substantia crassa prædita, quæ non solum cutem, sed interdum etiam carnem adurunt. Talia sunt: *æs vstum, æris flos, calx viua, vitriolum, cinis fæcum vini, ficulneus, fraxini, sabinæ; fimus columbinus, eruca pinorum, helleborus albus, sal ex lixiuio, è quo sapo conficitur, paratus, auripigmentum, arsenicum, mercurius sublimatus.*

Exedentia.

Præter hæc sunt adhuc medicamenta alia, quæ carnem detrahunt, eáque duplicia, alia mitiora, καθαιρετικά; alia fortiora, quæ σηπτικά appellantur. Καθαιρετικὰ *exedentia* seu corrodentia sunt, quæ excrescentem carnem mollem tollunt, extimamque saltem, quam contingunt, superficiem detrahunt, non repente, sed sensim, in altum verò penitius non feruntur. Suntque calida in tertio & quarto gradu, tenuisque substantiæ. Talia sunt: Mitiora; *aloë, alumen, cinis conchyliorum, cinis quercus, & ficus, radices vitis albæ, ellebori nigri, plumbum vstum, antimonium calcinatum.* Fortiora; *calx viua, flos æris, æs vstum, vitriolum calcinatum, argentum viuum præcipitatum, sublimatum, misy, sory, plumbum vstum, oleum vitrioli, sulphuris.*

Putrefacientia.

Σηπτικὰ seu *putrefacientia* carnem duriorem colliquant, suntque calidissima, siccissima, acria, & calori natiuo infensissima, quem cum destruant, & humidum radicale diripiant, sequitur substantiæ partis corruptio, & cadauerosa putrilago. Talia sunt, *arsenicum, auripigmentum, chrysocolla, dryopteris, pityocampe, aconitum, sandaracha.*

Psilothra.

Pertinent huc & Psilothra, quæ pilos extirpant, partemque glabram reddunt, & si diutius cuti immorentur, eam exulcerant & adurunt. Talia sunt: *lixiuium forte, calx viua, oua formicarum, sandaracha, arsenicum, auripigmentum.*

Lac imminuentia.

Tandem lac & semen exstinguentia & imminuentia quod attinet; impeditur lactis generatio, si sanguinis copia imminuatur (quod medicamenta non præstant, sed victus tenuis vel motus ad mammas impeditur. Talia sunt, *cicuta, lactuca, lens palustris, nymphæa, cucurbita, solanum, portulaca, papauer.* Absumunt verò lac genitum *agni casti semen, calaminthæ, cyminum, ruta, saluia, crocus, farina fabarum, lupinorum, ocymum*: quorum aliqua occulta vi id præstare creduntur.

Semen exstinguentia.

Semen absumunt quædam occulta proprietate, vt *radix cynosorchidos minor*, sicut maior semen auget, *semen agni casti.* Quædam manifesta frigida; *cicuta, cucurbita, hyosciamus, lactuca, nymphæa, acetosa, lens palustris, portulaca, acetum & acida.* Calida; *calamintha, mentha, anethum, ruta, semen canabis.* Pertinet huc & *saccharum Saturni & camphora*, quod tamen negat I. C. Scaliger.

CAPVT XI.

De purgantibus per aluum.

Purgantia.

IN quinta classe medicamentorum, eorum scilicet, quæ in ablatione alicuius rei consistunt, sunt primò *Purgantia* dicta. Et si verò in genere omnia medicamenta, quæ aliquam corporis partem ab excrementis liberant purgantia appellari possent: vsus tamen obtinuit, vt illa solum purgantia in specie dicantur, quæ per aluum vel etiam vomitum corporis excrementa educunt. Sunt autem ea, quæ aluum mouent, & communi Euacuantium nomine indigitari solent, duplicia, alia, quæ aluum saltem primásque vias euacuant, alia quæ vltra primam corporis regionem penetrant, & ex remotioribus vitiosos humores euacuant, quæ propriissimè *Purgantia* dicuntur.

Lenientia.

Illa Græci ἐκκοπρωτικὰ & ὑπακτικὰ ἢ ὑπαγωγά, vulgò *Lenientia* nominant, quod fæces ex intestinis, & quidquid in ventriculo, intestinis & mesaraicarum orificiis excrementi detinetur, euacuant, siue molliendo & humectando, ac lubricando id faciant, dum abundante humiditate fœces imbuunt & liquant, atque ad expulsionem promouent; siue detergendi & moderatè stimulandi vim habeant. Talia sunt; *malua, althæa, mercurialis, beta, brassica, blitum, atriplex, asparagus, passula, pruna dulcia, sebesten, cassia, manna, tamarindi, oleum amygdalarum dulcium, ficus pingues & recentes, mala dulcia, iura pinguia, galli imprimis vel capi; serum lactis, caprinum imprimis, butyrum recens.*

Purgantia.

Purgantia autem propriissimè ita dicta sunt, quæ peculiari vi peculiarem aliquem humorem è corpore proliciunt. Qua autem vi id præstent, inter Medicos valde controuersum est: vero consentaneum videtur, Purgantia seu ore assumpta, seu per aluum infusa, seu extra vmbilico & ventri applicata seu manibus tractata, aut naribus admota, calore corporis nostri in actum deduci & resolui, eorumque resolutorum subtilissimos vapores aut spiritus per vasa in totum corpus dispergi, & occulta vi ac proprietate humores sibi cognatos & affines mouere, turbare & agitare ac quasi fermentare, atque omnino efficere, vt qui antea sanguini permisti naturæ molestiam non creabant, iam agitati ab aliis separentur, & seorsim existentes naturam stimulent, atque ad expellendum irritent: quæ irritata expultricis facultatis ope & purgans medicamentum, & humorem vitiosum eius vi separatum simul è corpore expellit atque exturbat.

Mitiora.

Sunt autem alia Mitiora, quæ aluum leniunt, præter hoc tamen peculiarem humorem proprietate substantiæ respiciunt, & vltra primas vias ad epar & lienem vsque vires suas exserunt, è toto tamen & remotioribus partibus euacuare non possunt. Mediocria, quæ vltra epar & lienem etiam maiora vasa euacuant. Fortiora verò purgantia sunt, quæ è toto corpore ac distantissimis quoque partibus & minoribus venis humores euacuant. Varia autem sunt medicamenta purgantia: ab humorum tamen, quos specifica vi attrahunt, numero eorum differentia constituitur.

Fortiora.

Cholagoga seu bilem euacuantia mitiora.

Manna.

Manna, quæ in iusculo carnis bubulæ, vel gallinæ vel decocto prunorum vel tamarindorum dissoluta & colata exhibetur, datur ab ℥ j. ad ℥ iij.

Cassia.

Cassia fistularis benignum & tutum omni tempore & ætate medicamentum est; nisi quod humidior & flatuosa est, & propterea humido ventriculo & intestinis ac affectibus flatulentis minus commoda est. Ideoque *corrigitur* cinamomo, mastiche, sem. anisi, fœniculi, dauci, ʒß. vel ʒj. pondere additis. Exhibetur verò commodè forma boli vel electuarij, non diu ante cibum. Datur ab ℥ß. ad ℥ij.

Tamarindi.

Tamarindi frigidi & sicci sunt secundo ordine, & ob id humorum acrimoniam feruorémque reprimunt. Pulpa datur ab ℥j. ad ℥ij. vel ℥iij. in decocto ad ℥iv.

Rosa.

Rosarum succus, sirupus & mel inde paratum epati & visceribus robur addit; sed menses aperit, & propterea prægnantibus non dandus. Succus datur ad ℥ij. syrupus & mel ad ℥iij. vel ℥v.

Viola.

Violarum succus & inde paratus syrupus & mel calorem mitigant, Succus datur ad ℥ij. syrupus & mel ad ℥iv.

Flores

Flores persicorum. *Flores persicorum* non solùm aluum, sed & vomitum mouent, & biliosa ac serosa educunt. Syrupus ex iis paratus datur ad ℥ij. conserua ad ℥j. In vino infusorum M.j. idem præstat.

Myrobalani citrina. *Mirobalani citrinæ* frigidæ & siccæ sunt, simulque adstringunt, & viscera quidem roborant, sed in eorum obstructionibus minus tutæ sunt. Adstrictio eorum corrigitur additis aperientibus & seminibus odoratis, vel si oleo amyg. dulc. fricentur. Dantur in puluere ad ʒij. In infusione à ʒv. ad ʒiß.

Rhabarbarum. *Rhabarbarum* præter flauam bilem purgat etiam pituitam, sed non nisi in proximis viis hærentem. In primis Epati vtile est. Habet diuersas partes: subtilioribus purgat & aperit, crassioribus adstringit, vnde lienteriæ, sputo cruento, ruptis & contusis commodum est. Datur in substantia, infusione & decoctione, quæ omnino leuis esse debet, additurque tertia pars cinnamomi vel schœnanthi, vel spicæ Indicæ. Vbi purgare solùm vel aperire animus est, infusum & decoctum: vbi verò adstringere & roborare, in substantia commodius est. Paratur etiam inde extractum, sed quod vix fortius, quàm in substantia sumptum, purgat. Datur in substantia ad ʒij. in infusione ad ℥ß.

Therebinthina *Terebinthina* non solùm aluum mouet, sed & viscera, ac præcipuè renes extergit. Datur cum puluere rhabarbari vel glycyrrhizæ & saccharo in bolos redacta, vel adiecto vitello oui & affusa aqua conueniente in mortario subigitur, & in liquorem lacteum redigitur. Datur ab ℥ß. ad ʒvj.

Aloe. *Aloe* calida est ordine secundo, & sicca tertio, valde amara, aperit venarum orificia, ideóque sanguinis fluxui obnoxiis, prægnantibus, hecticis, & omnino calidis & siccis extenuatisque non tuta. Commodissimè sumitur præparata & extracta ac rosata dicta. Ob amaritudinem non facilè in potu, sed commodissimè in pilulis exhibetur. Datur à ʒß. ad ʒiij.

Psyllij semen frigidum & siccum est in secundo gradu. Datur in infusione potiùs, quàm in substantia à ʒj. ad ʒiij.

Χολαγωγὰ Fortiora.

Scammonium. *Scammonium* calidum & siccum in tertio, bilem quidem primò, postea etiam pituitosos humores trahit, & nisi bene correctum sit, intestina acrimonia sua abradit, tormina excitat & vasorũ orificia aperit sanguinisque fluxũ excitat, ventriculo, epati & cordi nocet, spiritus inflammat, febrésque excitat. Ideóque rarò solo vtimur. Et ne noceat, addenda pinguia, tragacanthum, bdellium, oleum amygdal. dulc. semen psyllij, cinnamomum, spica, galanga, semen fœniculi, mala cydonia, mastiche, violarum & rosarum succus. Corrigitur vulgo coquendo illud in pomo cydonio, & ita præparatum *diagrydium* nominatur. Paratur etiam ex eo extractum seu resigna. Languidis tamen etiam correctum vix dandum. Dosis diagrydij à gr. v. ad xv. nonnulli ad ℈j. exhibent.

Asarum. *Asarum* purgat bilem per aluum; potius tamen vomitum ciet; attenuat simul, obstructiones aperit, & sudores mouet; & propterea hydropicis, ictericis, lienosis & quartana laborantibus vtile. Datur in substantia à ʒß ad ℈ij. vel ʒj. In infusione à ʒij. ad ℥ß.

Pituitam Purgantia mitiora.

Myrobalani Chebulæ. Emblicæ. Belliricæ. *Myrobalani Chebulæ*, quæ inprimis cerebro & epati vtiles; secundum quosdam etiam atram bilem euacuant. *Emblicæ*, quæ cordi, spleni & epati dicatæ sunt, vt & *Belliricæ*, sunt frigidæ in primo & siccæ in secundo, abstringuntque, & propterea in obstructionibus non tutò offeruntur, sicut nec cum pituita tenacius intestinis adhæret, sed in fluxionibus, laxitate, & vbi adstrictione & roboratione opus est. Præparantur vt supra de citrinis dictum. Eadem etiam earum dosis.

Agaricum. *Agaricum* pituitam saltem tenuem & aquosam, non verò viscidam purgat atque inprimis & pulmonum excrementa euacuat, viscera obstructa aperit, ventriculo tamen non adeo commodum. Ideóque tertia pars *caryophyll. nucus moschat. galangæ, salis gemmæ, zingib.* addenda. Datur in substantia ad ʒij. in Infusione à ʒij. ad ℥ß.

Mechoacanna. *Mechoacanna* & ipsa pituitam, sed præcipuè serosos & aquosos humores educit, & propterea in hydrope vtilissima est, corrigitur cinnamomi, anisi, mastiches tertia parte. Datur à ʒj. ad ʒij. in substantia, in infusione à ℥ß.

Fortiùs pituitam purgantia.

Turbith. *Turbith* est calidum in tertio, & siccum in secundo; pituitámque crassam & viscidam etiam è remotioribus partibus elicit: ventriculo noxium est, ac nauseam & vomitum excitat, puerisque, senibus & grauidis non dandum, & vbi exhibetur, corrigendum zingibere, mastiche, pipere, cinnamomo, fœniculo, galanga; nec post eius vsum pisces comedendi. Dosis à ℈j. ad ℈iv. in substantia. In infusione vel decocto à ʒij. ad ʒiij.

Carthami semen. *Carthami semen* pituitam & aquas vomitu & deiectione purgat, & pectori maximè atque asthmaticis vtile est: sed ventriculo aduersatur, ideo cum cinnamomi, galangæ, mastiches aut anisi tertia parte vsurpatur. Datur in decocto à ʒiij. ad ʒvj.

Colocynthis. *Colocynthis*, quæ calida & sicca est in tertio, è profundioribus & remotioribus partibus pituitam, quam turbith euacuare nequit, elicit. Verum est vehemens medicamentum, nocetque ventriculo & intestinis, quorum fibris adhæret, & propterea in petia ligata coqui solet. Solâ vix vtendum, eiusque loco trochisci ex ea formati, quos alhandal nominant, vsurpari solent. Corrigitur cinnamomo, tragacantha, mastiche, bdellio, & aliis cardiacis, hepaticis, stomachicis. Datur ad g̃. xv. vel ℈j.

Hermodactylus. *Hermodactylus* pituitam crassam, præsertim è iuncturis, trahit, ob idque arthritidi confert. Verùm ventriculo nocet. Corrigitur cinnamomo, zingibere, menthâ. Datur in substantia à ℈ij. ad ʒiß. In infusione vel decocto ad ʒiij.

Euphorbium. *Euphorbium* calidum est & siccum in quarto gradu, crassam & lentam pituitam attrahit, sed fortius aquosos humores. Est vehemens medicamentum & à nonnullis potius inter venena; quàm purgantia refertur. Corrigitur cordialibus & stomachicis, ol. amygdal. dulc. croco, mastiche, acetositate citri. Eius summa dosis sunt g̃ x.

Opopanax. *Opopanax* calefacit tertio, & siccat secundo ordine, pituitam crassam & viscidam à remotioribus partibus & articulis allicit. Corrigitur tertia parte zingiberis, spicæ, cinnamomi, masticheſ. Datur à ʒß. ad ʒj.

Sagapenum. *Sagapenum* calidum in tertio & siccum in secundo, lentos & crassos humores è visceribus, cerebro, & remotioribus partibus purgat, inprimis verò serum. Ventriculo autem & epati nocet. Corrigitur vt opopanax. Dosis à ʒß. ad ʒj.

Melancholiam & atros humores purgantia mitiora.

Myrobalani Inda. *Myrobalani Indæ*, quarum eadem est ratio, quæ reliquarum; nisi quod melancholiam purgant.

Polypodium. *Polypodium* adustam bilem euacuat, vt & pituitam. Lieni & affectionibus hypochondriacis commodum est. Dosis à ʒj. ad ʒiij. In Infusione ad ℥j. & supra.

Epithymum *Epithymum* adustam bilem & melancholiam expurgat sine molestia, & morbis ab hisce vtile est. Quia tamen calidum & siccum in tertio, tutius hyeme, quàm æstate vsurpatur. Datur in substantia à ʒij. ad ʒiij. In Infuso ad ʒx. & ℥ij.

Sena. *Sena* quasi media est inter fortiora & mitiora, calida in secundo, sicca in primo. Vtilissimum medicamentum est, quod non solum adustos humores; sed & bilem ac præterea pituitam euacuat, viscera omnia mundat, & omni ætati conuenit. Cùm sit siccior, *corrigitur* non incommodè floribus violarum & borraginis, & ne ventriculum offendat, additur zingiber, vel cinnamomi, vel galangæ pars quarta. Datur puluis à ʒj. ad ʒij. in Infusione ℥ß. ad ℥i.

Melancholiam & aductos humores purgantia fortiora.

Lapis Armenus. *Lapis Armenus* humores melancholicos, lentos, crassos purgat, mitius tamen, quam *elleborus*. Corrigitur lotione aquarum cordialium, Datur à ʒß. ad ʒj. vel etiam ʒiß.

Lazuli. *Lapis lazuli* easdem vires habet, sed debiliores. Corrigitur cordialibus. Dosis eadem.

Elleborus niger. *Elleborus niger* pueris, grauidisque ac debilibus corporibus non facilè dandus: & quidem tutiùs datur in decocto, quàm in substantia. Corrigitur cordialibus & stamachicis. Datur in substantia à ℈j. ad ℈ij. imò ʒj. In infusione vel decocto datur à ʒi. ad ℥ß.

Hydragoga & aquosos humores euacuantia.

Ireos radix *Ireos radicis succus* calidus & siccus in tertio, aperit, tenuem bilem & aquam educit, sed grauidis, quia menses aperit, minus tutus. Corrigitur pauco vino & cinnamomo, additurque manna vel mel rosaceum, vel decoctum vuarum passarum. Datur ab ʒß. ad ℥ß. vel ℥ß. ad ℥i.

Gratiola. *Gratiola* per aluum & vomitum purgat, sed corpus non parùm turbat. Corrigitur cinnamomo, sem. anisi, glycyrrhiza. Datur in substantia ad ʒj. In decocto ab ℥ß. ad ℥j.

Elaterium. *Elaterium*, seu succus cucumeris asinini, aquam & bilem ex visceribus exhaurit, & hydropicorum aquam feliciter educit. Verum vomitum etiam mouet: viscera abradit, ora venarum aperit, &, nisi cautè exhibeatur, nocet. Corrigitur tragacantha, psyllio, bdellio, cinnamomo. In dosi non facilè vltra grana sex adscendere licet.

Esula. *Esulæ* radicis cortex & succus validissimè purgat & rodita: Ideóque corrigitur bdellio, tragacantha, mucilagine psyllij, cinnamomo, spica. Dosis corticis radicis à g̃. vi. ad g̃. xv. lactis verò à g̃. iij. ad g̃. viij.

Mezereum. *Mezereum*, cuius vis est ignea, acerrima, exulcerans, mordens, febres accendens, cordis principumque partium vires exoluens, validissimè bilem, biliosásque serositates purgat. Corrigitur aceto, succo mali Punici aut cydonij; portulacæ, mucilagine, sem. psyllij. Dosis in substantia à g̃. vj. ad g̃. x. In decocto à ʒß. ad ʒj.

Ebulus Sambucus. *Ebulus & säbucus* semine & cortice mediano & succo radicis ac

ac foliorum aquas educunt. Corriguntur cinnamomo. Dosis baccar. ebuli ʒj. cortic. ʒij. succi ab ℥ß. ad ʒvj.

Soldanella. *Soldanella*, ad aquas educendas optimum remedium, sed stomacho inimica est. Corrigitur cinnamomo & zingibere. Dosis à ʒj. ad ʒij. succi ℥ß.

Gummi gotte. *Gummi gotte* bilem & aquas educit, & sæpe etiam vomitum mouet, quod prohibetur additione spiritus salis vel macere. Dosis à gr. v. ad viiij.

Gialapa. *Radix gialapa* potenter & aliqua cum violentia serosos humores, vt & atros purgat. Datur à ℈j. ad ℈ij.

Etsi autem hæc singula singulos humores euacuant: tamen ex iis quædam sunt, quæ & alios humores secundariò purgant. Bilem cum pituita euacuant rhabarbarum, aloë, cassia, agaricus, scammonium: Pituitam & atram bilem myrobalani chebulæ, lapis Armenus, lapis Lazuli: Bilem, pituitam & melancholiam sena, epithymus, polypodium, helleborus niger. Recentiores & alia medicamenta veteribus ignota in vsum traxerunt è tartarum ☿ & ♁ parata.

CAPVT XII.

De Vomitoriis.

Vomiteria. SEcundò inter euacuantia sunt *Vomitoria*, quæ proximè quidem ventriculum euacuant: tamen si fortiora sint, vicina viscera, imò venas maiores exhauriunt. Faciunt id pleraque peculiari proprietate, ob quam sursum inclinationem habent. Nonnulla tamen etiam manifesta de causa, quod scilicet vel ventriculo quasi innatant, eúmque grauant, vel laxant orificium superius ventriculi, qualia sunt omnia pinguia & oleaginosa. Sunt autem alia lenia, alia mediocria, alia fortiora.

Vomitiua lenia. Lenia sunt, *Aqua s. vel hordei tepida, præcipuè cum pauxillo mellis & salis affatim ad cyathum vnum hausta, oleum commune tepidum ad ℥iv. vel ℥vj. Hydromel largiter sumptum, hydrelæum, ad ℥x. ficus recentes comesta & aqua tepida superhausta.*

Mediocria. Mediocria sunt: *Anethi sem. & flores, vt & sem. atriplicis raphani. Dantur à ʒij. ad ℥ß. Radix asari & atriplicis. Datur in substantia ad ℈iv. betonic. cortex medius iuglandis ad ʒj. in infusione ad ℥ß. Iuli nucum iugland. in furno exsiccati ad ʒß. ad ʒj. succus raphani ad ℥ij. summit. recentes sambuci.*

Fortia. Fortiora: *Radices cataputiæ, cyclaminis ad ℈j. in infusione à ʒj. ad ʒij. Radices ellebori albi in infusione à ʒß. ad ʒj. additis cardiacis, ebuli, flores, cortices, radix; genistæ flores, semen à ʒij. ad ℥ß. sem. cataputiæ decorticata num. x. Aqua vomitiua è nuc. iugland. virid. & rad. raphani ana par. ij. aceti part. iij. destillata, exhibita ad ℥ij. vel ℥iij.* Chymicis in vsu sunt, *vitr. album, sal. vitr. vitrum ♁ & flores, crocus Metallorum, & ex eo parata Aqua vomitoria Rulandi, ♁ vitæ, &c.*

CAPVT XIII.

De Vrinam Cientibus.

Diuretica. DIuretica seu Vrinam cientia medicamenta alia sunt propriè ita dicta, quæ scilicet facilè ad venas penetrant, atque in iis humores fundunt, incidunt, crassúmque à tenui separant: idque vt præstare possint, tenuissimæ substantiæ & calida ad tertium esse oportet. Huius generis sunt, *Radices apij, fœniculi, petrosel. rusci, asparagi, valerian. pimpin. spicanardi, asar. absinth. eupator. vrtica, betonic. chamæpit. chærefol. ruta, scordium, sem. anisi, fœnic. seselios, cheref. milij solis saxifragiæ, baccæ iunip. amygd. amar. nuclei Persic. & ex iis cum maluat. aqua destill. cinnam. cubeb. card. cassia lignea, spiritus salis, & ex Tartaro medicamenta.*

Alia minus propriè dicta quorum alia sunt *calida*, sed tertium gradum non attingunt, vt *terebinthina, ciceres, aneth. capill.* ♁, *rad. apij recentes*: alia etiam *humida* quæ vias vrinæ leniunt, vt *glycyrrhiza, althæa, semen maluæ, ficus*: alia *frigida*, quæ vim moderatè abstergendi, attenuandi & refrigerandi habent; qualia sunt *peponis, cucurbitæ, cucumeris caro & semen, hordeum, fraga, serum lactis, succus citri, limonum*: alia præterquam, quod tenuium sint partium, multam aquosam humiditatem suppeditant, *vt vinum album tenue, sem. melonum, cucurbitæ, cucumeris, aqua thermales.*

CAPVT XIV.

De Sudorem prouocantibus.

Sudorifera. IΔρωτικὰ *Sudorifera*, maiore adhuc partium tenuitate prædita sunt, quàm diuretica, calida & ipsa, & propterea in penitiores corporis partes penetrant, & humores incidunt, attenuant, rarefaciunt, in halitum conuertunt, & quicquid obuium est, secum deferunt, & in summa corporis impellunt. Aut si quæ inter ea frigida sunt, vel etiam adstringentia, occulta qualitate, qua venenis resistunt, malignos humores ad ambitum corporis pellunt.

Sunt autem talia: *carduus benedictus, capill. ven. radices fœniculi, apij, petrosel. bardana, pimpinella, angelica, tormentilla, zedoaria, China, flores chamæmeli, sarsa parilla, lignum guaiacum, sassafras, terra sigillata, cornu cerui, rob sambuci, bezoarticum minerale sine & cum ✱, ♁ fixum seu diaphoreticum & sulfur ♁ ij fixum ☿ præcipitatus diaphoreticus.* Ad sudores ciendos etiam vtilia sunt *Balnea Laconica aqua dulcis, fomenta, lagena & tegulæ calentes, frictiones, inunctiones* & similia.

CAPVT XV.

De Diaphoreticis & flatus discutientibus.

Resoluentia. ΔΙαφορητικὰ Græcis, Latinis *discutientia & resoluentia sunt*, & per insensibiles corporis meatus & ἄδηλον διαπνοὴν materiam educunt. Talia omnia calida & sicca sunt, vimque obtinent humores in vaporem conuertendi porósque cutis aperiendi & dilatandi. Talia sunt: *chamæmelum, melilotus, aneth. fœnum græcum, ruta, maioran. sem. lini. lupini, gaiban. pix sicca, styrax, sulphur, sagapenum*, & similia, quæ iam enumerabuntur.

Flatus. Hisce cognata sunt: *Flatus discutientia* dicta, quæ tam intus in corpore quam in eius ambitu versantes absumere ac discutere valent. Qualia sunt, præter iam enumerata, *centaurium minus*, quod egregiè confert ad flatus circa hypochondria discutiendos; *semen anisi, folia lauri, pulegium, sem. fœniculi, carui, cumini, ameos, dauci, petroselini, agni, casti, anethi, baccæ iuniperi, baccæ lauri, galanga, caryophylli, macis, cortices aurantiorum, castoreum.*

CAPVT XVI.

De Mouentibus menses, secundinam & fœtum mortuum expellentibus.

Menses mouentia. MEnses mouentia vel sunt impropriè dicta, quæ scilicet vel facultatem expultricem roborant, vel ad sanguinis generationem faciunt, vel etiam crassitiem & visciditatem eius attenuant; vel propriè ita dicta, quæ obstructiones in vtero aperiunt, sanguinémque ad vterum deducunt: id quod præstant validiùs aperientia & abstergentia, & non planè tenuis substantiæ, ne propter tenuitatem substantiæ mox dissipentur. Et propterea in hunc vsum commodissimè adhibentur, quæ amaritudinem aliquam obtinent acrimoniæ admistam. Qualia sunt, *saluia, pulegium, dictamnus, maiorana, ruta, calamintha, origanum, betonica, spica, asarum, artemisia, chamædrys; absinthium, chamepitys, radices rubiæ tinctor. aristol. fœniculi, petrosel. ireos, eryngij, leuistici, pimpinella, crocus, flores ciceres, baccæ iuniperi, lauri, flores chamam. cinnam. myrrha, borrax natiuus.*

Secundinas & fœtum mortuum expellentia. Ex his fortiora secundinas quoque relictas pellunt, & fœtum mortuum eiiciunt, quæ ob id ἐκβόλια, vt & φθόρια quod fœtum abigant, nominantur: qualia sunt, *asa fœtida, castoreum, myrrha*. Et quæ extra variis modis adhibentur, *vt opopanax, galbanum, ammon. sulphur, vngulæ asini suffitus, colocynth. ruta, cucumis syluestris, fel vaccinum.*

CAPVT XVII.

De frangentibus calculum.

Calculum frangentia. CVm vulgata doctrina de generatione calculorum suspecta sit, vt supra lib. 2. p. c. 9. dictum, etiam vulgata, quæ huic innititur, sententia de vi calculos dissoluendi suspecta est, & proinde hîc meritò ad proprietatem totius substantiæ confugimus, quæ tamen etiam non incommodè à vi salina deducitur. Sunt autem medicamenta calculum frangentia, *hedera terrestris, betonica, parietaria, radices ononidus, diuretica quinque, radices raphani, saxifragia, lappa, amygdala amara, nuclei cerasorum, malorum Armeniacorum, ossicula mespilorum, milium solis, cicer, cinnamomum, cubeba, lapides cancrorum, sanguis hircinus, lapis Iudaicus, spongia, lyncis, lignum nephriticum.*

CAPVT VIII.

De Errhinis, sternutatoriis & Apophlegmatismis.

Errhina. ERrhina pituitam non è ventriculis cerebri, sed circa meninges hærentem in nares proiiciunt. Præstant autem id caliditate,

caliditate, ac nitrosa, extergenti & acri facultate, qua prædita sunt. Talia autem fiunt *ex maiorana, ruta, anagallide, brassica, beta, radice ireos, nigella, pulegio, origan. marrubio, cyclamino, cucumere agresti, chelidonio, gentiana, succo pulsatillæ.*

Sternutatoria. Πταρμικὰ seu *sternutatoria* sunt, quæ acrimoniâ suâ cerebri facultatem expultricem irritant, quæ lacessita medicamentum depellere cupiens simul excrementa, quæ circa meninges cerebri, & in ipso hærent, elidit. Talia sunt errhina quædam subtiliùs puluerisata, ac præterea *piper album, zingib. elleborus albus, pyrethrum, castor. caryophylli, ptarmica, euphorbium.*

Apophlegmatismi. ἀποφλεγματίζοντα tandem sunt, quæ seu masticata, seu gargarizata, seu palato illita è cerebro excrementa in palatum & os detrahunt, idque vel totâ substantiâ, vel calore & acrimoniâ, quâ excrementa fundunt & liquant, facultatémque cerebri expultricem ad expellendum stimulant. Talia fiunt è *mastiche, vuis passis, hyssopo, origano, maiorana, pyrethro, castoreo, cubebis, corticibus radicum capparum, zingibere, nigellâ, pipere albo, nigro, sinapi, turbith, staphide agriâ.*

CAPVT XIX.

De Sputum mouentibus.

Expectorantia. QVæ ad humores in thorace & pulmone contentos euacuandos faciunt, incidentia atque attenuantia, & quodammodo acria sint oportet, vt quæ crassa sunt, tenuent, & quæ visciditate adhærent, extergeant, ne tenuioribus partibus resolutis, crassæ relinquantur, atque expuitioni ineptæ reddantur; neque etiam nimis acria, ne tussim nimis irritent. Fiunt autem talia *ex hyssopo, capillis veneris scabiosa, prassio, vngula caballina, radicibus helenij, aristolochiæ, angel. iridis, ari, scillæ, glycyrrhiza, vuis passis, iuiubis, sebesten, amygdalis, ficubus, pistaciis, semine bombacis, nasturtij, crysimi, seseleos, vrticæ, spermate ceti.*

CAPVT XX.

De Necantibus atque expellentibus vermes.

Vermes necantia. TAndem ad hanc classem non incommodè referri possunt ea, quæ vermes necant, siue amaritudine, siue peculiari atque occulta vi id efficiant. Qualia sunt: *centaur. minus, absinth. corallina, mentha. nasturt. folia persici, rutæ, portul. acetosa, dentis leonis, sem. Cynæ vel Santonici, vulgo sanctum dictum, caulium, porri, atripl. plantag. lupini, radic. gramin. filic. gentianæ, helenij, amygdal. amar. nucl. persicor. aloë, sirupus granat. citri, cornu cerui præparatum, terra Lemnia, myrrha,* siue intus assumantur, siue foris vmbilico applicentur.

CAPVT XXI.

De Alexipharmacis.

Alexipharmaca. IN vltimam medicamentorum classem reiecimus ea, quæ venenis resistunt, atque ἀλεξιτήρια & ἀλεξιφάρμακα nominantur. Hæc autem omnia, si rem accuratè æstimemus, totâ substantiâ, vt loquuntur, seu occulta proprietate id, quod præstant, efficiunt. Sunt autem Alexipharmaca duplicia, alia generalia & communia, quæ omnibus venenis aduersantur, & cor ac spiritus vitales roborant & reficiunt, ne venenum facilè admittant: alia specialia, quæ peculiari veneni generi opponuntur.

Communia. Communia Alexipharmaca sunt: *Angelica, card. benedictus, valeriana, dictamnus, scabiosa, morsus diaboli, vincetoxicum, pimpinella, tormentilla, ruta, scordium, acetosa, absinth. plantago, calendula, veronica, scornozera, zedoaria, gentiana, baccæ iunip. poma citria, lapis bezoar, vnicornu, cornu cerui, bolus Armenus, terra sigillata.*

Propria. Quæ verò singulis venenis aduersantur Alexipharmaca, pluribus tradit Dioscor. *lib.* 6.

CAPVT XXII.

De Modo inuestigandi vires medicamentorum.

Medicamentorum vires quomodo inuestigentur. IN cognitionem autem facultatum horum medicamentorum peruenimus *Ratione & experientiâ*, & quidem præcipuè *Experientia.* Nonnullorum enim medicamentorum, vt tota substantia agentium, vires solùm *experientiâ* deprehenduntur, & quamuis *Ratio* quid persuadere videatur: tamen nisi experientia consentiat, reiiciendum. Equidem non planè reiicienda indicia, quæ ab externis & passionibus rerum, à loco & aëre, à coloribus, ab odoribus, & signaturis petuntur: in multis tamen fallunt, nisi experientia coniungatur. Imò experientia sæpè sola sufficit. Quæ enim clarè sub sensus nostros cadunt, nihil dubium relinquunt. Si tamen id, quod experientiâ inuentum est, ratione comprobari potest, id longè certissimum est. Verùm vbi ratio aduersari videtur experientiæ, potiùs experientiæ adhærendum. *Exper. modus.* Experientia tamen non temeraria vel ex vno petita esse debet, sed plures obseruationes, & quidem cautè, colligendæ sunt. Id quod fiet, si agens medicamentum, & corpus patiens seu subiectum diligenter perpendantur.

In medicamento, præcipuè è plantis petito, spectanda sunt *substantia, quantitas, qualitas, ætas, tempus collectionis, locus natalis & similia,* atque imprimis videndum, ne qualitate alienâ atque adscititiâ infectum sit, sed vires suas solas; & quidem integras, habeat.

Subiectum est corpus humanum, & medicamenta omnia dicuntur talia non absolutè, vel aliarum rerum respectu, sed respectu corporis humani. Vnde de qualitatibus primis in homine temperato experientia fieri debet, de aliis plerisque in ægris, & quidem morbo simplici laborantibus non composito, ne experientia turbetur. Neque satis est, in vno corpore atque semel experientiam fieri, sed in multis similibus in temperamento, ætate, sexu, corporisque structura obseruationem fieri decet. Considerandum etiam hoc, an medicamentum aliquod primò & per se, an verò per accidens aliquid efficiat.

LIBRI QVINTI
PARS I.
SECTIO I.
De Chirurgia.

CAPVT PRIMVM.

De Chirurgia in genere.

POSTQVAM de Medicamentorum facultatibus egimus, restat, vt de Chirurgia agamus, omnésque, quæ per manum ac instrumenta Chirurgica recuperadæ sanitatis gratia in corpore humano fiunt, operationes, quæ sæpè auxiliorum sunt materia, proponamus.

Chirurgia quid? Etsi autem vox χειρουργία, quæ manualem operationem significat, de omnibus actionibus, quæ manu fiunt, accipi possit: tamen κατ' ἐξοχὴν de ea Medicinæ parte in specie dicitur, quæ manuum opera artificiosa affectibus præter naturam humani corporis medetur. Atque ita solùm in externis corporis partibus Chirurgia occupatur, & in internis iis, ad quas manus & Instrumenta Chirurgica penetrare possunt.

Cùm autem tria ad actionem requirantur, Agens, subiectum patiens, & per quæ fit actio: etiam in Chirurgia hæc tria consideranda. Agens est Chirurgus, quem Celsus, *in præm. l.* 7. ita describit: *Debet Chirurgus adolescens esse, aut certè adolescentia propior, manu strenua, stabili, nec vnquam intremescente, eaque non minus sinistra, quàm dextra promptus; acie oculorum acri, claraque, animo intrepidus, immisericors, sic vt sanare eum velit, quem accipit, non vt clamore eius motus vel magis, quàm res desiderat, properet, vel minus, quàm necesse est, secet, sed perinde faciat omnia, ac si nullus ex vagitibus alterius affectus oriatur.* *Chirurgi Descriptio.*

Subiectum. *Subiectum* est corpus humanum, cuius, singularúmque partium figuræ, situs, connexionis exactissima in Chirurgo requiritur notitia, quam frequens corporum Anatome parit.

Ea, per quæ actio fit, instrumenta sunt, & alia quædam ad agendum necessaria, vt *locus, lumen, vestitus, ministri, adstantes.*

Instrumẽta. *Instrumenta* quidem varia sunt, præcipua tamen, *nouacula, scalpellum, forfex, volsella, specillum, latum specillum, stylus, acus, filum, vncinus, canalicula forata, habena, fasciæ, panni, panniculi linei, lintea concerpta, spongia.*

Locus. *Locus* eligatur, qui Chirurgiæ operationi commodissimus est, & in quo æger à vento, frigore, æstu aut alia re externa non lædatur.

Lumen. *Lumen* siue Solare sit, siue aliud, ita se habeat, vt Chirurgus partem, quam tractat, accuratè videat, nec ægrum tamen vel Chirurgum offendat.

Adstantes & ministri. *Adstantes & ministri* ægro non sint ingrati & molesti; ad Chirurgi verò mandata attenti, taciti, & quod ipsorum officij est, fideliter exsequentes.

Vestis Chirurgi ita sit comparata, vt in operando ipsi nullo modo impedimento sit.

Ipse verò Chirurgus det operam, vt operationem perficiat citò, tutò, iucundè, & sine, quantum fieri potest, dolore.

Sunt autem omnes Chirurgi operationes quinque: σύνθεσις separatorum coniunctio, διόρθωσις, eorum, quæ intorta & compressa sunt, correctio; διαίρεσις, continui solutio; ἐξαίρεσις, superfluorum extirpatio siue exemptio; & deficientium restitutio: de quibus iam ordine.

CAPVT II.

De Synthesi ingenere & deligatione.

Σύνθεσις. Σύνθεσις ea est Chirurgi operatio, qua partes præter naturam seiunctæ iunguntur.

Deligatio. Huic, vt & plerisque aliis operationibus Chirurgicis inseruit ἐπίδεσις seu deligatio, ad quam pertinet fasciatio, spleniorum iniectio ferularum adaptatio, illaqueatio seu laquei iniectio, obligatæ partis recta collocatio.

De Fasciatione.

Fasciatio. Est autem *fascia* longum & latum vinculum; *fasciatio*, commoda fasciarum circa membrum curandum circumductio, & conuolutio. Sunt autem commodissimæ fasciæ lineæ, quæ sint mundæ, leues, molles, quæ neque consutiones habeant, neque exstantias.

Fasciarum differentia. Sunt autem variæ fasciarum *differentia*, quæ sumuntur à figura, longitudine, latitudine. Figuræ ratione differunt, quod quædam glomeratæ sunt, longæ & æqualiter latæ, & in orbem conuolutæ: aliæ scissæ, quæ vno quidem constant linteo, sed eo vel extremis vel mediis partibus scisso: aliæ assutæ, quæ ex fasciis & habenis in varia capita desinentibus & varias figuras referentibus constant. Longitudine fasciæ differunt, quod aliæ sunt longiores, aliæ breuiores. Ita & de latitudine se res habet.

Deligationis differentia. Deligationis verò duæ sunt differentiæ, vna *simplex*, altera *composita* siue multiplex. Simplex est æqualis vel inæqualis. *Simplex* æqualis est tantùm rotunda, quæ membrum affectum in orbem vndique sine vlla in partem alterutram declinatione complectitur. *Simplex verò inaqualis* in Asciam & Simam diuiditur; quæ tamen saltem ratione maioris & minoris differunt; quod Ascia parum à rotunda declinat, sima verò multum. *Varia* fasciationis multæ sunt differentiæ, sumptæ à partium, quæ vinciuntur, vel quorundam animalium, vel aliarum rerum similitudine; de quibus Galenus *lib. de fasc.*

Modum quod attinet, aliàs à parte affecta, aliàs à loco sano parti affectæ vicino, aliàs à parte opposita deligatio inchoanda. *Deinde* interdum fasciatio incipienda ab extremo fasciæ, interdum à medio fasciæ. *Tertiò* fascia partem neque nimis comprimat, neque nimis laxa sit. Laxior enim partem non satis continet; nimia compressio dolorem & inflammationem parit.

Vsus. *Fasciationis vsus* duplex est, vnus per se, qui est, partes disiunctas adducere, dilatatas contrahere, distorta dirigere, membrum conformatum & partes coniunctas continere, humorem influentem repellere, aut qui influxit, exprimere, vel sanguinem ad partes extenuatas compellere. Quæ enim in loco affecto incipit, ex parte exprimit; quæ à parte sana vel opposita, versus affectam compellit. Alter per accidens, qui est, medicamenta applicata continere.

De Splenиis.

Splenia. *Splenia* à lienis figura ita dicta, Antiquis *plumaceoli*, hordie verò *puluilli & plagula*, sunt panni linei complicati, qui parti, aliàs secundùm longitudinem rectè, aliàs obliquè, aliàs transuersè imponuntur. Et quidem nunc duplicia, nunc triplicia, nunc quadruplicia, nunc singula, nunc plura; pro vsu quem præstare debent, ad deligationem firmandam, membra crassitudine inæqualia aut partes graciles & concauas æquandas, & explendas vt tota deligatio æqualis euadat, partes item à fasciarum & vinculorum onere defendendas, & saniem ichorésque exprimendos & imbibendos.

De Ferulis.

Ferula. *Ferulæ* sunt assulæ leues, quæ ossibus fractis & luxatis, postquam restituta fuerunt, adaptari solent, quæ antiquis ex ligneo ferulæ cortice parabantur, hodie ex ligni abietini vel alterius assulis vel arborum corticibus, vel conglutinata papyro, & corio duriore. Partibus quoque vulneratis grauiter, aut fractis aut luxatis, præcipuè manibus, nonnunquam capsulæ ex leui ligno ita fabrefactæ, vt membri figuræ respondeant, vel ex ferri albis laminis, aut corio duro, charta conglutinata adaptantur, vt partes adductas & coniunctas contineant, ne nutent, & rursum dissiliant atque excidant.

De Laqueis.

Laqueus. *Laqueus* est vinculum ita nexum, vt attractum vel pondere pressum claudatur. Vsúsque eius est ad fracta & luxata extendenda, ad reposita suo loco continenda, ad partes constringendas & arctè vinciendas, ad vincienda item vasorum capita, è quibus sanguis effluit. Differentiæ videantur apud Oribasium, *de laqueis.*

De Membri deligati apta collocatione.

Apta membri deligati collocatio in eo consistit, vt pars eam positionem habeat, quæ naturalem eius figuram conseruat, sine dolore est, & ad morbi curationem apta. Collocabitur autem ita membrum, si omnes eius partes, ossa, musculi, nerui, venæ, arteriæ eum situm habeant, vt neque distendantur, neque comprimantur: si molliter & æqualiter situetur membrum: si in cauo vlcere vel vulnere orificium, quantum fieri potest, deorsum spectet, vt sanies expurgetur: Si denique deligationis modus in collocatione seruetur, & deligatio nec laxetur, nec stringatur.

Collocatio autem fit vel repositione, vel suspensione. Reponitur aptè membrum, quando stabilimentis, quibusdam, plumis, velleribus, aut pannis mollibus ita fulcitur, vt quietum sit & accliue, æqualiter ac molliter semper iaceat, ne vel motu concutiatur, vel fluxione tentetur, aut in ea sanies & ichor retineatur. Suspenditur membrum vel ægro iacente, vel ambulare iam incipiente, & imprimis manus brachiumque in fascia, quàm Celsus mitellam vocat.

CAPVT III.

De ossium fractorum coaptatione.

Synthesis quotuplex. Synthesis, quæ partes disiunctas coniungit, est vel ossium, vel partium carnosarum & mollium, Synthesis ossium vel fracta coaptat, vel luxata reponit.

Ossium fractorum. Synthesis ossium fractorum perficitur duabus operationibus, quarum altera κατάτασις vel ἀντίτασις extensio; altera verò διόρθωσις, conformatio seu ossium in suum locum repositio appellatur. Extensio rursum vel æqualis est, vel inæqualis, Æqualis ea est, in qua ab vtroque latere ossis fracti æqualiter membrum extenditur: inæqualis verò dicitur, qua ab vno latere membrum magis extenditur. Illud enim latus magis extendendum est, in quo os fractum continetur. Nemo autem has operationes rectè perficiet, nisi qui naturam ossium & fracturarum differentias cognitas habuerit. Cùm enim musculus ad caput suum retrahatur, atque ita membri eam partem, quæ ei coniuncta est, secum rapiat, primò extensione, quæ Græcis ἀντίτασις dicitur; opus est, quæ quantum fieri potest, cum dolore nullo

Extensio. vel minimo fieri debet. Fitque ea vel vnius tantùm opera, vel plurium; & quidem vel manibus tantum, vel habenis, fasciis, aut machinis, prout os fractum maius vel minus est.

Conformatio. Διόρθωσις verò seu *conformatio* est ossis fracti in suum locum repositio, & extremitatum ossis fracti recta coaptatio, quæ fit, si, postquàm membrum eatenus extensum est, vt in reponenda ossa se tangere non possint, Chirurgus ambabus manibus vtrinque membrum apprehendat, & quod in dextram partem prolapsum est, in sinistram, & contra detrudat, atque ossium eminentias in suas cauitates recondat, donec extremitates ossium rectè vnitæ & in suas sedes depulsæ sint, & membrum naturalem figuram recuperauerit.

Fractura cum vulnere curatio. Quod si verò ossium fractorum extremitates extra cutem prorumpant, vt emineant, conueniens aliquod & firmum ferramentum, vecti simile, ad ossa fracta in suum locum compellenda adhibendum. Si verò ossi aliqua particula ita promineat, vt facilè in suam sedem reponi non possit, ea abscindenda forcipe acutâ, aut scalpro limanda, vt breuior fiat, nec repositionem ampliùs impediat. In tali autem fractura, quæ cum vulnere coniuncta est, si quid inter ossa fracta hæreat, quod glutinationẽ impedire possit, siue ossis particula, siue aliud quid sit, sine violentia id eximendum. Vbi ossa rectè conformata sunt, intensio sensim remittenda & apta deligatione ac membri collocatione, vt ossa vnita & rectè conformata maneant, præstandum.

Deligationis modus. Antequam tamen fascia membro fracto iniiciatur, medicamenta aliqua ad affluxum humorum & inflammationem prohibendam, atque etiam calli generationem adiuuandam imponi solent, de quibus videantur *Institutiones.*

Deligatio autem instituenda, nec nimis arcta, nec nimis laxa duabus fasciis, quarum prior supra fracturam iniicienda, & circa eam bis terue conuoluenda sursum versus, altera dimidio longior contrario modo circumducenda, primumque fracturæ iniicienda, & ab ea incipiens deorsum aliquoties circumuoluenda, iterumque supra fracturam, & tandem versus partem sanam superiorem ducenda. In magnorum verò ossium fracturis, vt stabilior sit deligatio & firmiter reposita ossa contineantur, plagula seu splenia & ferulæ seu assulæ insuper adhibendæ. Tandem membrum rectè collocandum molliter, æqualiter & sursum versus, ita vt pars suum naturalem situm obtineat: quem ad finem & canalis & capsula quædam interdum adhibentur. Deligatio probè facta tertio die soluenda,

fractura purganda, iterúmque deliganda, atque hoc continuandum, donec callus genitus, & fractura sanata sit. Si autem fractura cum vulnere coniuncta sit, post extensionem minus vehementem, conuenientémque fractorum ossium conformationem labra vulneris adducenda, & adducta conseruanda sunt, ita tamen, vt minùs arctè fasciæ, quæ latiores esse debent, & vtrinque vltra labia vulneris extendendæ, constringantur, ne dolor excitetur. In sequentibus verò deligationibus foramen, & in emplastra & in fascias incidi potest supra vulnus, vt id rectè curari possit.

CAPVT IV.

De Luxatorum ossium repositione.

SYnthesis, quæ ossa è sedibus suis elapsa reponit, τῶν ἄρθρων ἐμβολὴ & ἀρθρεμβολὴ appellatur. Tribus autem modis perficitur, vel Chirurgi manibus; qui conuenit in mollibus corporibus, & vbi recens malum est: vel vulgaribus quibusdam instrumentis, vt habenarum, fasciarum, laqueorum, scalarum, sedilium, forium bifidarum auxilio: & conuenit pueris, fœminis & musculis iam robustioribus, & luxationibus antiquioribus vel per organa & machinas quasdam singulares perficitur, & ad robusta corpora ac luxationes antiquas, & omnino eas, quæ prioribus duobus modis restitui non possunt, adhibetur. De machinis autem talibus videatur Hippocrates, *de articulis & fracturis*, & Oribasius, *de machinis*.

Quæ ad luxatorum repositionem requirãtur.

Quocunque autem modo ossis luxati restitutio perficiatur, quatuor ad eam operationes sunt necessariæ, extensio, repositio, deligatio, ac membri repositi confirmatio & collocatio.

Extensio fit vel manibus Chirurgi aut ministrorum, vel habenis, laqueis & fasciis, vel organis & machinis, vt dictum.

Repositio.

Extensione facta os, quod è suo loco elapsum est, in eum reponendum: quæ opera Græcis μοχλεία & μόχλευσις dicitur, ossis scilicet luxati & extensi in suam sedem compulsio, quæ à fine prolapsus eâ viâ, qua prolapsus est articulus, retro ad eum locum, è quo prolapsus est, fieri debet, cuius tot modi sunt, quot articuli.

Deligatio.

Reposito articulo, intensio remittenda, membrumque postea ita firmandum, vt articulus iterum è sua sede egredi non possit: quod ferè eodem modo, vt in fracturis perficitur.

Collocatio.

Tandem membrum molliter & æqualiter collocandum, & ad quartum vel septimum diem immotum seruandum.

CAPVT V.

De Partium carnosarum & mollium synthesi.

Molliũ partiũ synthesis.

PArtes carnosæ & molles præter naturam disiunctæ coniunguntur vel sine ipsarum vlla diuisione, vel earundem continuitatem soluendo. Quæ sine vlla partium diuisione fit synthesis, varia est, & variarum partium. Et primò quidem nonnunquam partes quædam suo loco prolapsæ in naturalem sedem reponendæ veniunt. Tales sunt intestina & omentum, quæ interdum per vulnera abdominis excidunt, interdum peritonæo laxato aut rupto in inguina & scrotum decidunt: vel in vmbilicum erumpunt. Huc pertinet vterus & intestinum rectum, quæ quoque suis sedibus nonnunquam excidunt: & propterea omnia hæc suis locis reponenda sunt. Qua ratione autem singularum partium repositio fieri debeat, *in Institut. & lib. 3. Practica* dictum.

Vulnerata quomodo cõiungenda.

Deinde vulneratas partes sine diuisione coniungendi modum quod attinet, vulnerum labia cum sint disiuncta, adducenda & coniungenda sunt, & vbi adducta sunt, coniuncta seruanda: quod sine solutione continui fit duobus modis, vel fasciatione, vel glutino aut sutura per glutinum. Et quidem fasciationem quod attinet, ea vulneribus secundùm longitudinem membri factis, & non admodum profundis conuenit: & vbi speramus, sola fasciatione labia coniungi posse, non temerè instituenda sutura.

Fasciatio.

Et quidem si vulnus longius fuerit, meliùs angusta & stricta fasciâ, id est, trium digitorum, deligatio perficitur. Modus fasciationis videatur in Institutionibus.

Sutura per glutinum.

Cum verò in transuersis & longis vulneribus sola fasciatio ad vulneris labia adducenda & continenda non sufficiat, suturâ opus est. Verùm cum in vulneribus faciei puncturæ deformitatem pariant, & in aliis longis ac magnis vulneribus ante glutinationem vulneris suturæ rumpantur; corpora etiam tenera suturam, quæ acu fit, non ferant: quædam glutinatio seu sutura per glutinum inuenta est, quæ sine partis vulneratæ vlla per acum diuisione & punctura labia vulneris adducit. Apparatus videatur *in Institutionibus*.

Sutura per acum.

Quæ verò cum solutione continui fit partium vulneratarum coniunctio, sutura & fibulis perficitur. Ad suturam tribus instrumentis opus est. Acus sit triangularis: filum firmum, ne rumpatur, idque non nimis tortum, cera oblitum, æquale: canalis sit aurichalceus vel argenteus in extremo fenestratus, vt per fenestram acus transeat, & canali obtinenti & opposito vulneris labrum innitatur, ne dum acus adigitur, commoueatur, nec ad fili & acus protractionem diducatur. Suturæ modus duplex est: vnus, qui prorsus ea ratione perficitur, qua pelliones pelles consuere solent, vulneratis intestinis accommodatus: Alter verò talis est. In medio vulneris acu duplex filum trahente vulneris labia transfiguntur, & facto nodo filum paulò supra nodum resecatur. Deinde in mediis vtrinque spatiis alij punctus duplici filo fiunt, & facto nodo similiter abscinditur, idque continuatur, donec labra vulneris rectè consueta sint: ac ad mutuum contactum adducta.

Fibula.

Fibulæ etiam apud antiquos fit mentio: quid verò fuerit, ferè incognitum hodie: cum credibile non sit, eos hamos ferreos cuti infixisse; cùm id cum intolerabili dolore fuisset coniunctum. Probabilior Gabr. Fallopij opinio, qui docet, Fibulam esse suturam illam posteriore modo descriptam, quæ intercisa nominatur & hodie frequentissima est, qua ambo labia vulneris acu filum duplicatum trahente traiiciuntur, & super vulnus tribus inuolutionibus ambo fili capita colligantur, & in nodum nectuntur. Fibulæ enim vox omne instrumentum res aliquas coniungens significat. *Atque hæc de prima operatione Chirurgica, quæ synthesis est.*

CAPVT VI.

De Compressorum & distortorum ossium correctione.

ALtera operatio Chirurgica est διόρθωσις, ossium compressorum & distortorum correctio. Cranium, quod in pueris sæpe accidit, si deprimatur, in naturalem sedem reducitur vel cucurbitula, capillis abrasis, cum magna flamma apposita, & ore naribúsque clausis magno conatu facta exspiratione: aut admota cucurbita cornea, ex qua, ægri ore & naribus clausis, vir robustus aërem exsugit: vel emplastro aliquo cuti tenaciter adhærente, quod applicandum, & vbi firmiter adhæret, tollendum: vel terebra eleuatiora, vel cranij perforatione & eleuatione.

Narium.

Narium ossa fracta collisáue vel digito vel specillo intra foramen immisso diducenda, & extra manus opera dirigenda & conformanda, & postea turunda excauata naribus immittenda.

Contractorũ membrorum directio.

Contracta membra primò emollienda; deinde vel manibus leuiter flectenda, vel instrumento ad hanc rem idoneo sensim suauitérque contrahenda vel distrahenda sunt.

Crurum cõtortor. directio.

Crura vel brachia in infantibus contorta commodissima dirigendi ratio est, vt ossa sensim manibus leniter tractando & dirigendo, fasciísque in contrarium adductis inuoluendo sensim ad naturalem & debitam figuram reducantur. Quod si minùs validæ sint fasciæ, aut puer iam incedere concupiscat, paruæ ocreæ, instar soccorum, eâ formâ, quam depinxit Paræus, *lib. 20. Chirurg. c. 11.* pedibus adaptentur. *Atque hæc secunda est Chirurgica operatio.*

CAPVT VII.

De Diæresi in genere, & de sectione partium mollium.

Diæreseos species.

TErtia Chirurgi operatio est Διαίρεσις, quæ partes corporis coniunctas & continuas diuidit. Eius autem primæ species duæ sunt, Sectio & Vstio. Sectio quædam mollium est, quædam durarum: & mollium, prout cæsim vel punctim fit, in specie τομὴ & παρακέντησις nominatur. Ossium & durarum partium est perforatio seu terebratio, rasio, limatio, serratio. Vstio tandem & mollibus & duris communis est; quæ operationes omnes in specie iam explicandæ.

Venæ sectio.

In partium mollium sectione primò occurrit venæ sectio, quæ sanguinis è corpore emittendi gratiâ instituitur, in variis corporis partibus, cuius apparatus commodus *in Institutionibus* videatur.

Abscessuum apertio.

Deinde cum interdum in tumoribus materia in pus mutetur, neque abscessus semper sponte rumpatur, & metuendum sit, ne pus retentum partes vicinas lædat, cariémque ossibus afferat; interdum etiam venenosa sit materia, & ad partes internas viam affectet, vel etiam abscessus propè partem principem, articulos, anum consistant: sæpe ferro abscessus & vomicæ aperiendæ sunt, quæ apertio ita fieri debet, ne vicinæ venæ, arteriæ, neruíque lædantur. Materia autem vel tunica seu folliculo includitur, vel folliculum non habet. Si materia tunicâ non includatur, ei parti plaga infligatur, qua tumor in fastigium attollitur, ac cutis tenuissima est, in parte tamen, quantum fieri potest, decliuiore. Instrumenta sectioni idonea sunt, scalpella secundum figurarum varietatem & vsus necessitatem varia. Sectionis magnitudo materiæ euacuandæ

qualitati

qualitati & quantitati respondeat. Facta incisione, & materia aliqua ex parte euacuata, ne vulnus, antequam materia tota euacuetur, iterum conglutinetur, turunda immittenda, imò si opus sit, vulnus dilatandum: membrúmque ita deligandum & collocandum, vt plus commodè effluere queat. Si verò materia folliculo seu panniculo includatur, tumor secundum longitudinem, si sit minor, vel decussatim, si sit maior, incidendus, & folliculus totus cum materia extrahendus, nihilque de eo relinquendum.

Fistularum incisio.

Tertiò fistulæ etiam sæpe incidendæ, quod fit instrumento idoneo, quod ideo συριγγότομον Græci appellant. Modus sectionis videatur *in Institutionibus.*

Partium p. n. coniunctarum separatio

Quartò etiam partes, quæ præter naturam à primo ortu vel etiam post ortum coniunctæ sunt, sectione quandoque separandæ sunt. Quò pertinet vinculi linguæ sectio, auris occlusæ, ani clausi, pudendi mulieribus apertio, præputij stricti liberatio, cum glande cohærentis separatio, glandis non perforatæ apertio, digitorum cohærentium, palpebrarum, quæ coaluerunt separatio. Quæ omnia sectione ab industrio Chirurgo perficiuntur, & quomodo fieri debeant, in Institutionibus explicatur.

Scarificatio.

Quintò huc pertinet scarificatio, quæ perficitur phlebotomo seu scalpello, & quidem ita, vt cutis vel leuioribus tantùm incisionibus aperiatur, vel altioribus plagis vulneretur. Et vt promptior succedat sanguinis euacuatio, cucurbitulæ plerunque cum flamma, quæ humores potentius attrahunt affiguntur. Nonnunquam tamen etiam sine cucurbitulis scarificatio adhibetur; qualis malleorum Antiquis in vsu fuit, & Ægyptiis hodie surarum scarificatio vsitata est.

Vasorum sectio.

Sextò est ἀγγειολογία, ita in specie dicta, vasorum in fronte vel temporibus sectio, in hemicrantia & ophthalmia inueterata, inque oculorum lacrymis perpetuis; quà vas à partibus vicinis liberatum filo vtrinque comprehenditur, & postea medio inter duo fila spatio transuersim dissecatur, modus operationis *in Institut.* traditus est.

Varicum sectio.

Ad vasorum sectionem pertinet & varicum sectio, quæ eodem ferè modo fiebat apud Antiquos, vt aliorum vasorum modò proposita, vt ex Celso, *lib.* 18. *cap.* 31. Paul. Ægineta, *libr.* 6. *c.* 82. videre est. Alium verò modum habet Hier. Fabricius, *de operat. Chirurg. tit. de varicum Chirurgia.* Talem nimirum: vas volsella recuruata vel hamo, prius eleuat, multísque in locis varicem compungit; hinc medicamentum adstringens candelæ figuram referens secundum longitudinem ipsi imponit, & super hoc arundinis corticem excauatum apponit.

Aneurismatis sectio.

Ad ἀγγειολογίαν etiam referri potest ex Paulo Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 37. & 64. ἀνευρύσματος, sectio, quæ ibi videatur: quæ tamen vix, nisi exiguum sit ἀνεύρυσμα, & in parte ignobili, nec insignibus vasis prædita, tentanda: cum sine magnopericulo hic errari non possit.

Paracentesis.

Septimò ad διαίρεσιν pertinet παρακέντησις, qua voce in genere apud antiquos omnis punctio denotatur fitque in variis partibus, & vel acu, vel cultelli cuspide. Celebris & vetustissima est hæc operatio in abdomine ad aquas hydropicorum euacuandas; quæ & generis nomen retinuit, cuius modus & administrandi ratio *in institut.* & lib. 3 Pract. *part.* 6. *sect.* 2. *c.* 3. tradita est. In hydrocephalo in cute capitis eadem punctio interdum adhibetur, vt & in scroto aqua repleto.

Suffusionis per punctionem curatio.

Pertinet huc & suffusionis per punctionem curatio quæ ita instituenda est, vt eam describit Celsus, *lib.* 7. *cap.* 7.

Laryngotomia.

Vt & asperæ arteriæ sectio, quæ *laryngotomia* appellatur, quæ, vbi ea opus est, instituenda scalpello; cæteris partibus remotis, sub larynge inter tertium & quartum annulum asperæ arteriæ. Modus operandi *in Instit.* propositus est.

Thoracis incisio.

Sicut etiam thoracis sectio in Empyemate, quæ fit ad latus thoracis inter quintam & sextam costam, quæ quomodo institui debeat, *ibidem* explicatum.

Setacei appositio.

Tandem etiam setaceum vel setacei appositio, qua operatione ceruix acu compungitur, vulnúsque apertum seruatur, vt per id humores vitiosi euacuentur de qua operatione itidem institutiones videantur.

Hirudines.

Puncturis subiungimus *Hirudines*, seu sanguisugarum applicationem, quæ selectæ, præparatæ & mundatæ vel per linteum, vel per arundinem applicatæ, morsu suo venas aperiunt, sanguinémque inde extrahunt: & quidem è partibus subcutaneis solùm & capillaribus venis, si soli cuti applicantur: Si verò maiori alicui vasi imponantur, etiam ab interioribus partibus & toto corpore sanguinem euacuant. Ideóque variis partibus, prout ex hac vel illa euacuatione opus est, applicantur: puerique quibus scalpello venas aperire non audemus, brachij venis applicari possunt, dum magno aliquo morbo tenentur, qui sanguinis euacuationem requirit.

CAPVT VIII.

De Ossium sectione.

QVæ verò in duris partibus seu ossibus fit sectio, quadruplex est, pro vario διαιρέσεως modo, & instrumentorum varietate, Rasio scilicet, Limatio, Perforatio seu terebratio & Sertatio.

Rasio.

Rasio primùm est inæqualitatis ossium scalpello radendo complanatio & læuigatio, aut sordium firmiter ossibus adhærentium detractio. Fitque scalpris, magnitudine & figura pro affectionis & ossis natura variis, vel rectis, quales sunt fabriles, quibus pellendo vtimur; vel in extremitate inflexis quibus attrahendo vtimur. Nonnunquam simul & scalpro & malleo panno inuoluto vtuntur.

Limatio.

Secundò limatio seu ossium per limam attritio in dentibus locum habet vbi p. n. prominent.

Perforatio.

Tertiò est perforatio, qua partem è medio ossis excidimus, vel terebra, vel scalpro, vel simul scalpro & terebra. Perforatio, quæ fit terebra, Græcis τρύπησις dicitur, terebra τρύπανον & τρυπάνη. Est autem τρύπανον aliud rectum & acutum, ac in gyrum excauatum: quod in specie *terebra*: aliud cauum, quod *Modiolus* dicitur. Terebra est similis communibus terebris, quibus fabri lignarij vtuntur. Atque ea duplex: Vna,

Terebrarum genera.

quæ simpliciter terebris fabrorum respondet: alia, quæ iuxta cuspidem tanto spatio, quanta est caluariæ crassities, extantem nodum vel circulum habet adaptatum, qui, dum in cranium adigitur terebra, eam altius, quàm par est, descendere prohibet: quod terebræ genus, quod altius immergi non possit, Græci τρύπανον ἀβάπτιστον nominant. Modiolus Græcis χοινίκιον & χοινικὶς & πρίων χαρακτὸς, est ferramentum cauum, teres, imis oris ferratum denticulatumue, & terebræ rectæ, quæ περιτρήτιον dicitur, opponitur, quod versatili manubrio circumagatur: quod si in medio clauum habeat, masculus, si non habet, fœmina appellatur. Instituitur autem perforatio seu terebratio præcipuè in cranio fracto, aut vbi materia aliqua, pus vel sanguis, intra cranium continetur; cuius operationis modus *in Institut.* videatur, interdum etiam in ossibus cariosis, si caries altè descendat.

Serratio.

Quartò serratione seu serræ sectione ossa diuiduntur, cum parte aliqua emortua serra, carne prius cultro ad os incisa, os denudatum dissecatur; aut cùm os aliquod fractum extra eminet, & in suam sedem reponi non potest; aut cùm rimâ amplianda, vel tabula cranij tollenda.

CAPVT IX.

De Vstione.

Vstio.

REstat vltima διαιρέσεως species *Vstio*, quâ vtendum, vbi neque medicamentis neque sectione morbi tolli possunt.

Vstio duplex.

Fit autem vstio duobus modis, vel iis, quæ actu ignem igneamque qualitatem habent, vt ferrum, aut alia ex auro, argento, ære facta instrumenta ignita, quæ cauteria actualia nominantur: vel medicamentis causticis, quæ cauteria potentialia appellantur.

Actuale cauterium.

Actualis cauterij differentiæ aliquot sunt, ratione materiæ & figuræ imprimis, tum aliis quibusdam modis discrepantes. Materiam quod attinet, metallica hodie magis in vsu sunt ex ferro, ære, argento, auro parata. Ferrum potentissimè vrit, minus vehementer æs & aurum. Figuræ cauteriorum omninò variæ sunt, quæ passim descriptæ extant. Nunc etiam magis, nunc minus igniuntur; nunc profundius, nunc superficialiter saltem imprimuntur. Vstionis modus videatur *in Institutionibus.*

Potentiale.

Alter vstionis modus est, qui fit per medicamenta caustica siue cauteria potentialia. Quæ autem sint medicamenta caustica & ἐσχαρωτικὰ, supra, *part.* 1. *sect.* 1. *cap.* 10. dictum, & qua ratione ex iis paranda sint cauteria, in fine huius libri docetur.

Fonticuli.

Cauteriis cùm actualibus tum potentialibus fontanellæ & fonticuli excitantur, vlcera scilicet parua, ad vitiosos humores per ea euacuandos, reuellendos, deriuandósque parata. Quibus autem in partibus, & quo modo fonticuli excitentur, docetur *in Institutionibus.*

Cucurbitula.

Ad hanc tertiam operationem referri potest & illa, qua per cucurbitulas aliquid in corpore attrahitur, vel etiam extrahitur. Est autem cucurbita vel cucurbitula vas ventricosum, quod corpori ad attrahendum affigitur; cuius vis omnis agendi à ratione vacui prouenit. Quæ autem earum sit differentia, applicandi ratio, vsusque *in Institut.* monstratum. *Atque hæc de tertia operatione Chirurgica.*

CAPUT X.

De Rerum extra in corpus immissarum extractione.

Res à corpore extrahendæ quotuplices.

QVarta operatio Chirurgica est ἐξαίρεσις, seu rerum noxiarum & inutilium è corpore extractio. Res autem quæ eximendæ sunt, vel extra in corpus immissæ sunt, vel in ipso genitæ.

Rerum extra immissarum extractio.

Primò rerum extrà in corpus immissarum extractionem quod attinet, sunt illæ duplices, primò omnia, quæ vulnerando corpori immittuntur, vt tela omnis generis, & globuli è sclopetis emissi: deinde res quædam externæ, quæ in fauces & guttur, aures, nares & oculos inciderunt, & iis inhærent.

Tela quot modis extrahantur.

Eximuntur autem tela duobus modis, vel extractione, vel impulsione, id est, vel eâ viâ, quâ telum venit, vel eâ, quâ tendit. Extrahitur per partem, quâ immissum est, vel nullâ factâ sectione. Etenim si telum non altè penetrauit, si vasa magna & loca neruosa non transiit, & è regione, seu qua tendit, os, venas, arterias aut neruos habuerit, & si non metus sit à magna laceratione, eâ viâ, quâ in corpus penetrauit, & quidem sine sectione, retrahi potest. Si verò periculum est, ac metuendum, ne corpus laceretur, si telum eâdem va quâ ingressum est, retrahatur: dilatandum vulnus vel sectione, vel etiam sine sectione, eo scilicet instrumento, quod ὑφλοειδὲς Celsus *lib.7. cap.5.* nominat, aut rostro olorino aut ciconiæ, aut aliis dilatatoriis instrumentis, quò facilius telum retrahatur. Extrahitur autem telum vel manibus, si id fieri potest, vt cum exstat, & in sola carne infixum est; vel volsella, cum altius hæret, quàm vt manibus apprehendi possit, vel aliis instrumentis, quæ Græcis βελκλκα dicuntur, cuiusmodi sunt forcipes longæ, denticulatæ, rectæ, incuruæ, extremâ parte latæ, rotundæ: quibus recentiores chirurgi varia nomina à figura indiderunt, & rostrum coruinum, ciconiæ, anatis, anseris appellarunt, quorum figuræ exstant apud Ambrosium Paræum, *lib.10.c.18*. Si verò teli mucro in membro maiorem, quàm mediam partem penetrauit, & spacium, per quod telum retrahendum est, sit maius, quàm quod adhuc transeundum fuerat, & neque os, neque neruus, neque vena aut arteria id prohibeant: commodius est, ea parte, in quam tendebat, sectione facta, eo telum impellere, atque per vulnus recens factum extrahere. Si tamen telum nimis latum sit, ab altera parte educere non expedit, ne ingenti vulneri aliud ingens vulnus adiiciamus.

Globos sclopetorũ extrahendi ratio.

Globos sclopetorum extrahendi ratio in multis cum telorum extractione conuenit. Tria autem ad extractionem requiruntur. Primò vt instrumento via dilatetur. Deinde vt globus apprehendatur. Apprehendit autem instrumentum globum vel vt forceps, vel vt extremitate sua se in globum infigit, aut eum cauo suo comprehendit, aut serrata extremitate apprehendit. Tertiò globus instrumento apprehensus manu Chirurgi cum instrumento extrahatur. *De quo plura in Institutionibus.*

Deinde res nonnumquam extra faucibus & gutturi, auribus, naribus & oculis quandoque immittuntur, ac incidunt, atque in iis hærere solent; quæ singula peculiares extrahendi modos requirunt.

In faucibus hærentia extrahendi modus.

Si piscis spina, officulum, vel aliud in faucibus vel gutture hæreat, idque ore aperto in conspectum veniat, volsellâ eâque seu rectâ, seu in extremitate parum incuruâ, & ad spinas è faucibus eximendas commodâ, eximendum. Quod, si altius in guttur descenderit, vt adhibito oris speculo in conspectum non veniat, vomitus oleo amygdalarum dulcium aut oliuarum, vel penna aut digitis immissis, ciendus.

Vermis in aures.

Vermis in auribus hærens, quamprimum fieri potest, viuus extrahendus. Idque vt commodius fiat, & facilius apprehendi possit vermis, proliciendus versus exteriora dulcibus in aurem immissis, vel extrà applicaris. Si autem viuus extrahi aut elici nequeat, necandus iis, quæ amara sunt, & peculiari proprietate ac vi vermibus aduersantur. Interfectus verò educitur infusâ, aquâ, vel vino & oleo tepidis, & immissis è glossypio turundis, melle, terebinthinâ aut gummi aliquo glutinoso tinctis, quibus hinc inde in aure circumactis vermis extrahitur, inclinato ægro super aurem affectam

Alia, quæ in aurem immitti & illabi possunt, sunt vel dura, vel liquida. Si sint res duræ, oleum tepidum infundendum est, vt, si fieri possit, dissoluantur, aut certè meatus auris lubricus reddatur. Si tamen res, quæ incidit, eius naturæ sit, vt humectata intumescat, qualia sunt pisa: fabæ, &c. omnia humectantia omittenda. Postea sternutatio concitanda, naribus & ore clausis vt spiritus per aures exire cogatur, atque ita simul id, quod in aurem illapsum est, extrudatur, Si verò hoc modo res extrudi non possit, instrumento idoneo extrahenda est; cautè tamen, ne vel profundius, quod eximendum est, intrudatur, vel membrana tympani rumpatur.

Si quod immissum est, liquidum sit, æger super pede è directò auris affectæ, exiliat, capite in aurem inclinato, vt liquor exstillet. Quod si non succedat, sternutatio concitanda, aut spongiola sicca auri immittenda, ita vt canalis extremitas, quæ auri immittitur, glossypio inuoluta & munita sit, nec aëri, dum spiritus attrahitur, vllâ ex parte ingressus concedatur.

Si quid in nares immissum in iis hæret, non alia eius, quàm rerum auribus inhærentium, extrahendi ratio est.

Si oculis arena & puluisculi inhæreant, lapis chelidonius, oculi cancri, margaritæ, si oculis immittantur, ea expurgant. Si verò maius quid infixum oculo sit linteo molli mundo aquâ purâ madido, vel spongiolâ molli stylo alligatâ, extrahatur. Quod si paulò maius sit, exiguâ volsellâ eximatur, aut nisi extractio hoc modo succedat, adhibitis anodynis & aliis commodis medicamentis naturæ res committatur.

CAPUT XI.

De Rerum in corpore quidem secundum naturam genitarum, sed in eo præter natura modum retentarum extractione.

POstea inter res, quæ è corpore extrahendæ sunt, quædam reperiuntur, quæ quidem secundùm naturam in corpore generantur, sed tamen præter naturam ibi detinentur. Atque huc primò pertinet fœtus viui & mortui è corpore extractio & excisio; deinde vrinæ præter naturam retentæ eductio.

Fœtus viui extractio.

Primò si nec matris, nec alterius ope fœtus educi possit, nullum aliud auxilium restat, quàm sectio, qua viuus fœtus extrahitur; & qui hoc modo eduntur, Cæsares appellantur. Exciditur autem fœtus viuus vel matre viua, vel mortua. *De partu* autem hoc *Cæsareo* videatur peculiaris libellus *Francisci Roussetti*,

Mortui.

Mortui verò *partus extractio* qua ratione rectè administrari debeat, docet Celsus, *lib.7. cap.29.* Aëtius *tetr. lib.4. serm.4. cap.23.* & Hieron. Fabritius, ab Aquap. *de operat. Chirurg.* Instrumenta ad hanc operationem idonea depinxit Ambrof. Paræus, *lib.23.cap.16.* & Ioh. Andr. à Cruce.

Molæ extractio.

Cognata est his *molæ extractio*, & ratio eam extrahendi ferè est eadem cum fœtus mortui extractione.

Vrinæ per catheterem extractio.

Tandem huc pertinet vrinæ per operam Chirurgicam extractio. Perficitur autem ista operatio fistulis argenteis vel æneis, quas καθετῆρας appellant, quæ vt omni corpori grandiori vel minori adhiberi possint, ad mares tres, ad fœminas duæ in promptu sint. Modus operandi videatur *in Institutionibus.*

CAPUT XII.

De Partibus corporis corruptis tollendis.

Partium corruptarũ excisio.

NOnnumquam corporis partes ita corrumpuntur, vt de iis restituendis nulla spes supersit; quæ propterea vt inutiles ac noxiæ, quæque vicinis labem inferre, easque contagio inficerere possunt, tollendæ sunt. Quodcunque igitur corruptum est, abscindendum. Modus autem abscissionis varius est, pro partium læsarum varietate, & situ, atque ipsius morbi natura. Ideóque ex particularibus operationibus rectissimè modus talia è corpore tollendi cognoscitur. Sæpe tamen in fistulis & aliis malignis vlceribus non sufficit sectio sola, vt quæ minutissima quæque tollere non potest, sed post sectionem cauterio vel actuali vel potentiali opus est, vt reliquiæ tollantur; imò interdum sine sectione solùm, cauteriis corrupta eiusmodi tolluntur.

Cancri Vuulæ. Penis Vteri.

Pertinet huc partium cancro correptarum amputatio; *Vuulæ* item vel ex inflammatione, vel morbo Gallico corruptæ abscissio; *penis* putridi & corrupti, vt & *vteri* corrupti abscissio.

Ossium.

Ossa corrupta limatione, rasione, scalpello, terebra tolluntur, *de quibus antea* dictum, vt & forcipibus variis, quibus digitorum ossa corrupta, & ossa fracta eminentia tolluntur.

Dentium.

Pertinet huc & dentium euulsio; quæ fit, dentibus prius à gingiua liberatis, variis instrumentis, quæ nomina à figura & similitudine, quam cum rostris animalium habent, ferè acceperunt: quæ recenset Hieron. Fabricius: figuræ exstant apud Ambr. Paræum, *lib.16.c.17.* & Ioan. Andr. à Cruce.

Extremorũ amputatio.

Tandem euenit interdum, vt in corpore humano partes quædam sphacelo corripiantur, atque ita emoriantur, vt nulla vitæ recuperandæ spes supersit: vbi vnica indicatio est, id quod corruptum est, amputandi, ne partes sanæ & ipsæ inficiantur. Quæ operatio Græcis ἀκρωτηριασμὸς nominatur. Quo autem in loco, & quomodo amputatio ista fieri debeat per compendium tradi non potest. Videantur *Institutiones.*

CAPUT XIII.

De Rebus p. n. in corpore genitis eximendis & tollendis.

Res p. n. in corpore genita quotuplices:

RESTAT vltimum rerum è corpore tollendarum genus, quæ scilicet p.n. in corpore genito sunt. Est autem rerum istarum nō parua varietas. Quædam enim partibus corporis nostri annascuntur, & tenaciter adhærent, vt *verruca, acrochordones, condylomata & excrescentia in ano, glande, vulua, calli, claui, nodi, struma, sarcomata narium & polypus, epulis in gingiuis, caruncula, in meatu vrinario, fungi, carnosa*: aut in parte aliqua corporis continentur, vt *aqua in aquosa hernia, in abdomine, calculi in renibus & vesica vel pene.*

Verruca.

Verrucarum excisio fit vel vinculo, vel excisione, vel vstione. Pensiles verrucæ filo serico aut seta equina, vel alio filo forti constringendæ sunt indies magis, donec excidant. Excisio fit scalpro ad myrtei folij similitudinem & phlebotomo seu lancetta. Vstio fit ferro candente, vel lignis viridibus incensis. Quomodo autem in specie thymi in ano, præputio, glande, tollendi sint, dictum *in Institut. & lib. 3. Practica.*

Caruncula in meatu vrinario extirpatio.

Nonnunquam & caruncula ex vlcere in meatu vrinario oritur, atque ita interdum augetur, vt vrinam supprimat. Hæc Chirurgiæ operâ & idoneis medicamentis extirpanda est. Ne autem aliæ partes simul erodantur, vel per fistulam argenteam medicamenta ad carunculam dimittenda sunt, vel capiti & extremitati candelæ cereæ incorporanda & immiscenda, & vsque ad locum carunculæ detrudenda, aut cannula ex linteo cera alba inducto, & idoneo medicamento oblita, caua, vt per eam vrina emitti possit, meatui vrinario immittenda.

Polypi ablatio.

Polypus, si curationem admittat, ferramento acuto, ad modum spathæ facto in nares immisso, exscindendus. *De qua operatione in Institut. & lib. 1. Practica.*

Epulis. ἐγκανθὶς Vnguis oculi. Sarcomata. Fungi Nodi. &c.

Excrescentia carnea in gingiuis, *epulis* dicta, vt & ἐγκανθὶς, excrescentia in maiore oculi angulo, *& vnguis oculi*, nisi medicamentis tolli possint, exscindenda sunt; vt & *sarcomata* hinc inde in corporis sedibus cutaneis excrescentia, ac excrescentiæ, quæ carnis mollis speciem præ seferunt, & radici instar fungi innituntur, ac propterea *Fungi* nominantur. *Nodi*, quoque, *scrophula, struma, bronchocele sarcocele* seu herni carnosa, si medicamentis extirpari nonpossint, sectione tollenda sunt.

Hernia aquosa. Calculus vesica.

Hernia aquosa quoque, seu aqua in scroto collecta, cum discutientibus medicamentis semper tolli non possit, scrotum aperiendum, & per vulnus, aqua euacuanda.

Tandem *calculus vesica*, cum rarò medicamentis comminuatur, secta vesica extrahendus est. Interdum & calculus in meatu vrinarum hærens sectione extrahitur. Qua ratione autem istæ sectiones & operationes omnes institui debeant, *in institutionibus* dictum, quæ ibi videantur. Neque enim operationum illarum modi in compendium redigi possunt, sed omnia, quæ ibi dicta in operationibus diligenter obseruanda. *Atque hac etiam de quarta operatione Chirurgica.*

CAPUT XIV.

De Partium amissarum restitutione, seu curtorum Chirurgia.

Curtorum Chirurgia.

RESTAT tandem vltima operatio Chirurgica, quæ in curtorum vel mutilorum curatione requiritur, vbi scilicet nasi, aurium vel labiorum extrema decurtata, partesque hæ mutilatæ sunt. Etsi verò partes amissæ instrumentis fictitiis è varia materia ad similitudinem perditarum factis pictisque simulentur, tamen fucata saltem hæc & palliatiua cura est. Cum verò etiam ex deficientis partis noua regeneratione restitui non possit; ex membri alterius carne adducta & vnita, quod deest restituendum. Non tamen ea operatio in quouis corpore tentanda, sed prius videndum, quale sit corpus, quod curandum est. Etenim in senili, aut quod mali habitus est, aut in quo vulnera difficulter coalescunt, hæc curatio non facile tentanda.

Modum autem operationis prolixè & accuratè descripsit Caspar Taliacotius, *libro de curtorum Chirurgia per insitionem.* Summa huius operationis hæc est. Traducem in naribus & labiis ex humero, in aurium verò mutilatione è regione post aures sumit. Nimirum in illis partibus conuenientem sectionem instituit, & mutilatis partibus prius excoriatis, cutaneam propaginem cum curta parte committit & coniungit. Vt verò ad coalitum vsque coniunctim seruentur, fasciis continet. Et quidem nasi & labri eam partem, qua mutila sunt, in vulnus humero inflictum demergit, capite ad brachium, tanquam ad palum alligato, vt planè immobile & fixum nulla parte moueri possit. Atque hoc modo, vbi eo vsque cohæserit, donec caro vtriusque partis vnita sit, & coaluerit, surculum siue traducem iam naso vel labro vnitum resecat. Hinc rudem illam molem à brachio resectam in formam nasi vel labri conuenienter efformat.

LIBRI QVINTI

PARS II.

De Methodo Medendi.

SECTIO I.

De Indicatione Præseruatoria.

CAPUT PRIMUM.

De Methodo Medendi & Indicationibus in genere.

NON verò sufficit instrumenta ad sanitatis recuperationem & morbi depulsionem vtilia nouisse, sed & opus est, perspectum habere, quomodo & qua ratione quolibet vtendum sit, seu methodum medendi, amissámque sanitatem instaurandi cognoscere. Proximum igitur est, vt methodum medendi subiiciamus.

Methodus medendi quid.

Definit autem methodum medendi Capiuaccius, quod sit *Ars, quâ per Indicationes auxilia inueniuntur, vt deperdita hominis sanitas restituatur.* Methodus enim medendi, (sicut & ipsa tota Medicina) est habitus quidam principalis effectiuus, indicationibus, tanquam instrumentis, vtens, ad inuenienda pro curatione morborum remedia.

Eius finis.

Est enim methodi medendi *finis* duplex. Internus seu proximus, inuentio auxiliorum seu iuuantium in quolibet morbo, seu potius inuentio Indicationis curatoriæ. Externus amissæ sanitatis restitutio, seu, quod idem est, morbi depulsio.

Indicatio quid.

Indicatio autem, Græcis ἔνδειξις, in genere quidem interdum pro qualibet ostensione ac monstratione sumitur: propriè tamen & in specie, ac quatenus ad method. medend. pertinet, significat ostensionem auxiliorum, *estque perceptio iuuantis in indicante per causas cognitio*: seu quod idem est, *perceptio & comprehensio iuuantis seu Indicati cum comprehensione indicantis, citra experientiam & analogismum.*

Etsi verò Indicatio Medici dogmatici primum Instrumentum est, quo ab aliis sectis secernitur: tamen is experientiam & analogismum non planè reiicit, sed vbi morbi & causæ morbificæ naturæ non satis cognita est, ad experientiam & exemplum seu analogismum confugit.

Experientia quid.

Experientia est eius, quod sæpe, eodémque modo fieri visum est, memoria & obseruatio.

Analogismus.

Analogismus verò est comprehensio iuuantis ex similitudine. Similitudo autem illa est vel inter affectus, vel remedia, vel inter membra.

Indicationem quod attinet, ea reuera est Enthymema quoddam, cuius vi illud, quod agendum est, inuenitur. Consequentia enim adeò manifesta est, vt nemo eam neget, & quidem vi propositionum illarum, quæ fundamentum sunt methodi, & instar axiomatum ac principiorum in methodo medendi: Sunt autem hæ,

Omne, quod indicat, vel sui conseruationem vel ablationem indicat.

Quod s. n. est, conseruandum est: quod p. n. tollendum.

Contraria contrariis tolluntur: similia similibus conseruantur.

Indicationum differentia.

Sunt autem variæ Indicationum differentiæ. Prima & generalissima petitur à rebus, circa quas versantur, quæ sunt secundùm & præter naturam, & est, quod *Alia* Indicatio est perceptio seu insinuatio conseruationis eius, quod est secundùm naturam, indicantis, per similia præstandæ: *alia* est comprehensio sublationis eius, quod præter naturam est, indicantis, per contraria faciendæ.

Generica.

Deinde indicatio alia est generica, alia subalterna; alia specifica & determinata. *Generica*, quam communis & generica Indicantis natura suppeditat: & quæ simpliciter morbum & causam morbi auferendam, virtutem seruandam docet, qua ratione verò id fiat, non monstrat.

Subalterna. *Specifica.*

Subalterna, quam subalterna indicantis essentia suggerit, & quæ quidem magis rem determinat, nondum tamen perfectè: *Specifica*, quæ à speciali indicantis natura petitur, & totum indicans exactè & eius auxilium etiam describit, & etiam determinata appellatur.

Vtilis.

Tertiò alia Indicatio est vtilis, alia inutilis. *Vtilis* illa est, cui aliqua respondet materia, seu quæ tale auxilium indicat,

cuius

cuius materiam, quæ primò & per se affectum tollere possit, reperire licet. *Inutilis* verò est, quæ tale auxilium indicat, cuius materia, quæ affectum primò tollere possit, non inuenitur.

Inutilis.

Quartò Indicationum alia est artificiosa, alia inartificiosa. *Inartificiosa* est, quæ etiam aliis, quàm artifici, vulgóque innotescere potest, quod æquè scit, morbum esse tollendum, vires conseruandas, sed rationem, qua id fieri possit, ignorat, qualis est generica, & quodam modo subalterna. *Artificiosa* verò sunt, quæ non omnibus, sed Artificibus tantùm notæ sunt, & vt cognoscantur, magno artificio indigent, & Indicans iuuansque exactius describunt, quales sunt specificæ ac determinatæ.

Inartificiosa. *Artificiosa.*

Denique alia est curatoria, alia præseruatoria, alia vitalis prout ab indicante curatorio, præseruatorio vel vitali petitur.

Curatoria. Præseruatoria. Vitalis.

CAPVT II.

De Indicantibus.

Indicans quid?

EST autem Indicans, quatenus ad methodum medendi pertinet, agens aliquod in corpore humano permanens, quod per propriam naturam & essentiam auxilium aliquod indicat, atque indicatum, quod expostulat, ad sese dirigendum esse, monstrat, vt sanitas hominis amissa restituatur.

Conditiones veri Indicantis.

Vnde patet, quænam veri Indicantis conditiones sint. Primò enim requiritur, vt agat, seu vt sit agens aliquod; Secundò vt sit quiddam in corpore præsens ac permanens vel ei adhærens, Tertiò indicans notum Intellectui esse debet. Denique vnum Indicans, quatenus vnum etiam indicat.

Indicantium numerus & differentia.

Indicantium numerum & differentiam quod attinet, petitur ille à fine methodi medendi, qui est auxiliorum inuentio. Cum enim res p. n. amoueri, sec. nat. conseruari debeant, indicans erit duplex, vel remotorium aut curatorium in genere dictum, vel vitale. Et cùm res p. n. sint tres, morbus, causa, & symptomata: quatuor omnino erunt Indicantia propriè dicta.

Indicans Curatorium. Præseruatorium. Vrgens symptoma.

Indicans, quod à morbo sumitur, *Curatorium*, nomine communi methodi medendi retento appellatur: quod à causa verò, præterquam continente, sumitur, *Præseruatorium*; quod à symptomate, *Vrgens symptoma* nominatur. Neque enim Symptoma ex Indicantium numero excludendum, cum & ipsum sit præter naturam, & peculiaria habeat Indicata, quæ ex propria natura suppeditat, eáque diuersa ab Indicatis quæ morbi & causæ suppeditant; possúntque symptomati remedia afferri, quæ nec morbum, nec causam morbi respiciunt: id quod in dolore est manifestum, qui Anodynum indicat.

Vitale Indicans.

Quod à rebus s.n. desumitur Indicans, *Vitale* appellatur. Cùm autem res secundùm naturam sint sanitas, causæ sanitatis, & accidentia sanitatis, etiam vitale indicans subdiuidi potest.

Indicantia minus propriè dicta.

Etsi verò alij plura Indicantia numerent; tamen noua ac peculiaria Indicantia non sunt, sed vel ad causas, à quibus Indicatio præseruatoria sumitur, pertinent, vel vera Indicantia non sunt, sed potius vera Indicantia manifestant, & per accidens, atque alio interueniente, ad auxilia inuenienda faciunt. Talia sunt: temperamentum, habitus corporis, ætas, sexus, vitæ genus, vires, consuetudo, peculiaris cuiusque natura, partis à morbo obsessæ conditio, aër, cœli status, tempus anni, regio, locus habitationis, morborum tempora, remediorum vires.

Temperamentum nimirum sui cōseruationem indicat, de quo regula: Qui plurimùm à naturali statu distat morbus, vehementioribus; qui minus, mitioribus curandus remediis. Ætas indicans vitale circumscribit. De hac etiam regula est: Quò plus ab ætatis natura recedit morbus, eò maioribus: quò minus, eò leuioribus tentandus. Sexus eadem cum ætate ratio est. Consuetudinem quod attinet, consueta longo tempore, etiamsi deteriora sint, insuetis minus nocere; vnde affectus, qui plurimùm à consuetudine recessit, maioribus oppugnandus; mitioribus, qui minus. Vitæ genus, cum consuetudine ferè conuenit.

Ἰδιοσυγκρασία in medicamentis delectum esse habendum indicat. Circa partem affectam consideranda primò eius præstantia, vnde regula: Partes nobiles fortibus remediis non sunt tentandæ; ignobiles verò tutiùs ea ferunt. Deinde eius conformatio & figura, quæ indicans & indicatum determinat. Ita pars rarior humectata non valdè exsiccantia; densa verò & compacta fortiùs exsiccantia requirit. Tertiò situs, de quo sciendum, partes, quæ sunt in profundo positæ, vehementioribus tentandas medicamentis; lenioribus in superficie positas. Quartò, locus, de quo notandum, quod si variæ viæ medicamenta adhibendi pateant, vt proximum eligamus. Aër pro diuersa ratione nunc indicans curatorium; nunc vitale significat. De tempore morbi axioma Hippocratis est: Incipientibus morbis, si quid mouendum videtur, moue; quiescentibus autem morbis, quiescere melius.

Medicamenta denique, nunc maiorem, nunc minorem à naturali statu recessum indicant.

CAPVT III.

De Indicantium Consensu & Dissensu.

INdicantia autem ista prout nunc inter se consentiunt, nunc inter se pugnant, noua sortiuntur nomina, & Coindicantia, Consentientia, Contraindicantia, Prohibentia, Permittentia, Repugnantia, Correpugnantia appellantur.

Coindicantia.

Coindicantia seu Consentientia sunt, quæ ad eiusdem auxilij inuentionem faciunt, & plura idem indicant. Aliis tamen Coindicantia non sunt Indicantia, quæ idem auxilium postulant, sed illa solum, quæ *pracedente capite* Indicantia minus propriè dici diximus, quæ nimirum mediatè & interuentu alterius indicant. Reliqua verò, quæ propriè etiam Indicantia sunt, idémque auxilium, quod ab alio indicante requiritur, postulant, peculiari nomine Consentientia appellant.

Prohibentia.

Prohibentia autem, quæ & Contraindicantia & Repugnantia appellare licet, sunt, quæ dissentiunt ab aliis Indicantibus, aliúdque postulant & indicant, quod aduersatur ei, quod ab alio primario Indicante fuit indicatum; & quidem ita, vt eorum indicatio omnino præferenda sit; id verò, quod ab alio indicatum fuit, omittendum.

Correpugnantia.

Correpugnantia verò ea dicuntur, quæ simul repugnant, seu aliquid prohibent.

Permittentia.

Permittentia denique illa sunt, quæ quamuis contrarium ei, quod ab alio fuit indicatum, indicant: ab alio tamen, vt potiore, vincuntur, vt permittere id, quod aliud suadet, cogantur.

E quibus patet, non solum esse considerandum à Medico, quid vnum indicans suadeat, sed etiam quid alia postulent. Etenim si omnia indicantia consentiunt, & in vnum quasi conspirant: audacter id, quod ab iis præcipitur, faciendum. Si autem aliquis inter ea dissensus est, perpendendum diligenter, cuius potior sit habenda ratio. Ea autem, quæ dissentiunt inter se, & viribus seu dignitate, & numero sunt æstimanda. Si secundùm vires & dignitatem sunt æqualia, secundum numerum imparia: ea, quæ numero superant, præferenda, atque id agendum, quod à pluribus indicatur. Si autem viribus & dignitate sint imparia indicantia: id potiùs agendum, quod à dignioribus, aut etiam digniore præcipitur. Si autem ea, quæ dissentiunt, Indicantia & viribus & numero sunt æqualia, omnibus, pro cuiusque ratione prospiciendum.

E quibus manifestum est, si par sit magnitudo Indicantium, Indicationes vitales semper reliquis præferendas viriúmque semper maximam habendam esse rationem. Si autem non sit paritas inter Indicantia, illud agendum potiùs, quod indicatur ab eo, quod magis vrget: reliqua tamen, si fieri potest, non planè negligenda.

CAPVT IV.

De Indicatis.

Indicatum.

INdicatum est illud, quod iuuat & ab indicante agendum monstratur. Nominatur etiam præterea συμφέρον, vtile, προσφερόμενον, auxilium, postulatum, scopus, & scopus secundus, ad primi (nam ita Indicans interdum appellatur) differentiam, item remedium in parte curatoria.

Indicati diuisio.

Diuiditur autem Indicatum in *quid agendum*, vt loquuntur, seu in ipsam auxilij essentiam, naturámque, & in *Vsum*, seu rectam auxilij eiusque materiæ exhibitionem & administrationem.

Quid agendum.

Quid agendum cognoscitur per se à veri indicantis, quo vel benè vel malè corpus afficitur, natura: consistitque in duobus, duóque principaliter agenda sibi Medicus proponit, vt nimirum vires conseruet, & illa, quæ præter naturam sunt, morbum, causam & symptoma depellat. Vnde & Quid agendum, vt supra Indicantia, diuiditur in Curatorium, quod est remedium morbum auferens; Præseruatorium, quod est remedium causam tollēs; & Vitale quod est auxilium vitam conseruans: quibus vt dictum, addi potest, symptomata vrgentia mitigans.

In his sæpe contrariæ indicationes occurrunt, & quod ab vno suadetur, ab altero dissuadetur. Vires enim alimentorum exhibitionem postulant: cui contra indicant morbus & causa; vtpote quæ exhibitione alimentorum augentur. Tunc autem ei succurrendum, quod maximè vrget.

In contrariis autem exhibendis hoc præcipuè obseruandum, vt remedium ad amussim Indicanti contrarium adhibeatur. Cùm autem duobus modis possit adhiberi æquale contrarium, vel tale semel applicando, quod recessui à naturali statu par sit, vel sæpius, & partitis vicibus minus contrarium exhibendo, primum remedij genus est adhibendum in duobus affectus generibus, iis nimirum, qui leues sunt, & iis, qui extremè & valde periculosi. Posteriore autem remedij genere vtendum est in affectibus, qui mediocres sunt, & quasi medij inter grauissimos & leues.

Denique

Denique *Quid agendum*, vt Indicationes & Indicantia, aliud est genericum, aliud subalternum, aliud specificum, aliud vtile, aliud inutile;aliud artificiosum, aliud inartificiosum.

Vsus & recta administratio.

Vsus autem & recta administratio auxilij quantitate, loco & tempore comprehenditur, quos scopos Practici vulgo Quantum, Vbi & Quando agendum nominant. Notandum autem hîc, conditiones istas ac modum administrandi & in ipso auxilio,& in materia auxilij locum habere.

Quantitatem quod attinet, cum accipiatur & pro definito gradu auxilij adhibendi, qua ratione Quantitas & Quid agendum specificum idem sunt, & pro dosi, copia, & mole ipsius materiæ auxilij: quantitatem primo modo acceptam monstrat Quantitas seu magnitudo essentiæ indicantis, v. g. magna caliditas indicat multum refrigerandum esse. Hîc tamen considerandum, an pars profundiore loco sita sit. Tum enim medicamentum fortius eligendum, vt viribus integris ad locum affectum perueniat.

Quantitas à quo indicetur.

Quando seu *Tempus* à tempore seu præsentia Indicantis monstratur. Tunc enim est adhibendum auxilium, quando id, quod illud postulat,præsens est.

Ordo agendorum.

Ad tempus verò etiam *ordo* pertinet. Quod enim in simplicibus est tempus, in complicatis est ordo. Monstrat autem ordinem agendorum vehementioris Indicantis præsentia. Illud enim priùs agendum, quod monstratur ab Indicante: quod indicando reliqua vincit.Illud autem vincit indicando reliqua, à quo maius imminet periculum, aut sine cuius remotione alia tolli non possunt. Itaque tribus obseruatis recto in curando ordine procedemus: Si perpendamus primò, quid magis vrgeat, & vnde maioris periculi metus sit. Illi enim occurrendum primò, quod magis vrget, seu à quo maius vitæ discrimen & periculum imminet. Secundò si consideremus, quid causæ, quid effectus rationem habeat. Etenim causa ante morbum tollenda. Tertiò si videamus, quid impedimenti loco esse possit, quid ante quid, quid cum quo, quid post quid curari possit. Quæcunque enim in morbi vel causæ morbificæ ablatione impedimento esse possunt, primò tollenda. Itaque considerandum, An morbus morbo, an verò causæ coniungatur. Si morbus morbo coniungitur, perpendendum, an morbi illi consentiant, an verò non. Si nihil consentiunt, sed in diuersis partibus hærent, eos seorsim vel etiam simul, quemlibet per suum remedium, curare licet; nihilque refert, cui primò remedium adhibeamus. Partium tamen, quibus morbi isti insunt, ratio habenda. Qui enim partibus nobilibus,aut quæ nobilibus inseruiunt, aut cum iis consensum habent, aut quæ publicum præstant officium, insunt, ij primo loco tollendi. Si autem morbi aliquam habent conuenientiam, atque aliquo modo connectuntur, considerandum, an vnius curatio etiam ad alterius faciat, vel saltem alterius curationi nihil incommodet; an verò vnius curatio alterius curationi aliquod impedimentum & noxam afferat; an denique partim consentiant, partim dissentiant. Si vnius curatio alterius curationi nullum impedimentum affert, aut etiam eam promouet; vt si epatis intemperies & obstructio concurrant: eos seorsim, vel etiam simul curare, atque ab vtrolibet facere initium licet. Vbi tamen etiam ratio eius, qui magis vrget, si non paris sint vehementiæ, haberi potest. Si autem ita connectantur, vt alter altero periculosior sit, ab eo erit inchoandum, qui maius periculum minatur. Si autem alter altero periculosior non sit, neutrum seorsim curabimus, sed remedia ita temperabimus, vt vtrique prosint: Si tandem partim consentiant, partim dissentiant, ab eo initium faciendum, cuius curatio alterius curationi non nocet, & sine cuius remotione alter amoueri non potest. Si morbus causæ iungatur, causa primum remouenda. In causarum autem remotione id obseruandum, vt eo, quo sese consequuntur, ordine tollantur, ita vt ab eo incipiatur: quod τῇ γνέσει primum, τῇ ἀναλύσει vltimum fuit, ab eo ad proximum accedatur, atque ita ordine pergatur, vsque dum ad optatum finem peruenimus. Et vt breuiter rem omnem comprehendamus; Præsentia Indicantis, quod alia Indicantia vincit, & absentia prohibentis quando agendum, ordinémque agendi monstrat. Et præterea etiam docet, an idem auxilium sæpius repetendum sit. Tamdiu enim, & toties repetendum est, quamdiu Indicans præsens manet, & prohibens nullum aduenit.

Locus.

Vbi seu *locum* remedij adhibendi monstrat Indicantis subsistentia seu locus, inueniendúsque locus, in quo, per quem ad quem; vt vulgo distingui solent.

In alterationibus omnibus *locus in quo* præcipuè attendendus: in euacuationibus *locus à quo & per quem*: si materia è loco vno in alium transferenda, *locus ad quem*.

Locum verò applicandæ materiæ remedij quod attinet, cùm contactus materiæ & indicantis immediatus semper fieri non possit, is eligendus, per quem materia remedij eò pertingere possit, vt eius & Indicantis contactus & actio ac passio fieri possit.

Modus.

Modum quod attinet, si is ipsum auxilium spectat, sine materiæ consideratione, non videtur differre à quantitate, tempore, & loco, sed potiùs esse συμμετρία, mensura, ac æquitas in his obseruanda. Si verò pro forma medicamenti accipiatur, traditur is in doctrina de compositione medicamentorum.

Quomodo materia Medica indicato respondens inuenienda sit.

Inuento auxilio seu Indicato, vt Medicus de materia auxilij sit sollicitus, necesse est, quæ ex tribus fontibus, Chirurgia, Pharmacia & Diæta petitur. Materiam autem idem suggerit indicatum, suis conditionibus, quantitate, tempore & loco circumscriptum ac determinatum. Illa enim materia est idonea, quæ potest id præstare, quod Indicatum suis conditionibus determinatum postulat, quodque vires admittunt. Si verò plura sint Indicata, vel materia quærenda,quæ plures habeat facultates,vel si his destituamur,plura erunt componenda.

Quia verò semper,vt dictum, virium quoque habenda ratio est, & perpendendum, an ex huius materiæ applicatione plus commodi, quàm damni proueniat, & totius corporis & partis, cui medicamenta applicari debent, natura consideranda. Qua in re non solùm manifestæ, sed & occultæ qualitates perpendendæ, & Medico inquirendum, an æger cum aliqua re peculiarem antipathiam habeat, quæ propterea in curatione nullo modo exhibenda. In partibus verò affectis in specie perpendenda est partis præstantia, sensus, situs, conformatio. Si enim pars princeps sit, vel publicum officium habeat, nullum medicamentum adhibendum, quod ei valde nocere possit, eiusque munus & officium turbare; cùm inde in totum corpus damnum redundet. Ita ori & faucibus non adhibenda venenata, gustui ingrata, sordida; naribus non admouenda fœtida; oculis, rodentia & mordentia, & neruosis partibus affectis, dolorem cientia non applicanda.

Eædem autem conditiones, quas modò in recto vsu auxiliorum proposuimus, & in materiæ electione obseruandæ.

Quantitas materia.

Quantitas materiæ respicit mensuram & pondus materiæ, quæ ab Indicante fuit Indicata, & idonea est ad executionem Indicationis. Quantitas autem materiæ dupliciter inuenitur. Primò qua quantitate quodlibet medicamentum exhibendum sit, & qui sint illi termini, intra quos si præbetur, efficit id, quod debet, nec tamen lædit, sola experientia constat. In qua autem dosi, an in summa, maxima vel media huic vel illi ægro exhibendum medicamentum sit, quæ Quantitas est administrandæ materiæ, id ex magnitudine seu extensione indicantis cognoscitur, & si magna sit Quantitas Indicantis, magna etiam quantitas medicamenti requiritur. Qua tamen in re & vires totius & cuiusque partis conditio perpendenda. Si enim pars alteranda loco remotior sit, maior remedij alterantis copia requiritur, vt scilicet integris viribus ad locum affectum perueniat.

Tempus.

Tempus autem administrandæ materiæ petitur non simpliciter à præsentia Indicantis, sed est id, cum iuuare potest. Cognoscitur autem hoc tempus à cognitione materiæ administrandæ, & natura partis, cui administrari debet. Alia enim statim agunt, alia post interuallum; aliorum actio diu durat; aliorum statim cessat. Pars prout in propatulo vel profundo sita est, ita statim vel post actionem agentis respicit. Prohibetur materiæ administratio, cum plus nocere potest, quàm iuuare. Nocere autem potest, cùm aliquid præter naturam conseruare,quod auferendum, aut auferre potest, quod conseruandum erat.

Locus administrandæ materiæ est locus, vbi materia administranda iuuare, & id, quod agendum requiritur, præstare possit. Nam cùm omnis actio fiat per contactum, id semper operam dare debet Medicus, vt materia, quam vsurpat, ad locum, in quo est indicans, penetret, & ipsum indicans tangat. Sunt autem partes aliæ externæ, aliæ internæ. In externis res plana est.Ibi enim applicanda materia medicamenti, vbi est efficiendum,seu vbi est Indicans,cum immediatè medicamentis partes externæ tangi possunt.Internis autem partibus ita immediatè applicari medicamenta non possunt, ideóque cum euacuare volumus, eligendæ viæ communes, & proximæ, per quas euacuari possit materia. Si alterandum, in interioribus, vel ductus manifesti quærendi, vel occulti meatus, per quos materia exhibita penetret. Et quidem quod manifestos ductus attinet, omnino patentiores & proximi eligendi.

Modus.

Quod verò *modum* materiæ attinet, dicetur de eo infra, *part.3.sect 3.c.1.* vbi variæ medicamentorum cùm simplicium, tum compositorum formæ proponentur.

CAPVT V.

Quid causæ morbificæ indicent, & in specie de cacochymiæ Purgatione.

POstquam hactenus vniuersalem methodum medendi explicauimus, nunc in specie methodum tollendi causas morbificas, amouendi morbos, viresque conseruandi proponemus;& quidem à causis facto initio.

Quæ autem causarum sint differentiæ, supra, *lib.2. part.1. cap.3.* dictum. Qualescunque autem sint, siue intra corpus genitæ, siue externæ, vel intra corpus admissæ, & quasi

internæ

internæ factæ, vel extrà morbum excitantes, fouentes, atque augentes, omnes amotionem postulant.

Causæ quid indicent.

Cum autem causæ peccent vel tota substantia, vel quantitate, vel qualitate, vel loco, primo res omnes, quæ causæ naturam induunt, quatenus toto genere sunt præter naturam, omnimodam sui è corpore ablationem, seu vt Recentiores loquuntur, eradicationem indicant.

Toto genere præter naturam quid indicent.

Vt verò saltem hîc de humoribus agamus, varij modi sunt corruptos humores è corpore eradicandi & euacuandi. Nunc enim per aluum expurgantur, nunc per vomitum reiiciuntur, nunc sudoribus discutiuntur, nunc per vrinas excernuntur. *De quibus iam ordine dicendum, & primò de purgatione.*

Purgatio quid indicet.

Purgatio latè sumpta à cacochymia indicatur: & Medicamentum purgans, in latiore significatione acceptum, est materia remedij à cacochymia indicati. Vt autem hæc de purgatione doctrina sit clarior, primo loco obseruandum, Medicos respectu purgandorum humorum totum corpus in tres regiones publicas diuidere: *in primam*, quæ est citra iecur, & à ventriculo per partes intermedias ad epar vsque medium extenditur; *in secūdā*, quæ à medio epatis per venas maiores vsque ad ambitum corporis porrigitur; *in tertiam*, quæ habitum corporis cum minoribus venis comprehendit. Priuatæ tamen etiam partes sua excrementa cumulant, & ad ea euacuanda peculiares vias habent. Atque hinc euacuatio alia dicitur *vniuersalis*, alia *particularis*. *Vniuersalis* est, quæ è publicis corporis regionibus humores euacuat, qualis est sanguinis quocunque modo euacuatio, per aluum purgatio, vomitus, vrinæ profusio, sudor insensibilis transpiratio. *Particularis* autem est, quæ priuatam aliquam partem euacuat, vt cerebrum, pulmones, vterum.

Euacuatio Vniuersalis.

Particularis.

Vniuersalem purgationem; quæ publicas corporis regiones euacuat, quod attinet, consistit Cacochymia, quæ eam indicat, vel citra, vel vltra epar. Cacochymia, quæ in prima corporis regione consistit, per se & propriè indicat ea medicamenta, quæ vim habent citra insignem agitationem humores superfluos in prima corporis regione hærentes per aluum euacuandi: Etsi interdum, si materia sursum inclinationem habeat, ægerque facilè vomitum ferat, etiam per vomitum humores è prima corporis regione expurgari possint, modò vomitoria non sint purgantia & vehementia, sed ipsa etiam lenia. Sunt autem talia, vt supra, *part.* I. *sect.* I. *cap.* II. dictum alia ἐκκοπρωτικὰ & aluum saltem emollientia seu Lenientia, quæ solùm emolliendo, abluendo, & abstrahendo euacuant; alia singulari proprietate peculiares humores expurgant, quorum tamen vis cum vltra epar non extendatur, ab aliis etiam Lenientia, ab aliis verò purgantia mitiora nominantur. Vtraque & imprimis priora, cum sine magna corporis perturbatione euacuent, vires facilè ferunt, & propterea in quacunque ætate, sexu, & morbi tempore securè adhiberi possunt: modò vsus eorum sit legitimus, vt scilicet debita quantitate exhibeantur, & paulò ante cibum, & in febribus non prope accessionem.

Lenientia.

Humores verò excrementitij, qui vltra epar consistunt, per medicamenta cathartica in specie ita dicta, seu purgantia mediocria & fortiora euacuantur & κάθαρσις seu purgatio in specie dicta, est humorum excrementitiorum vltra epar consistentium per aluum & vomitum per cathartica euacuatio: atque indicatur ab humoribus excrementitiis, corporique alendo inutilibus. Sunt autem hi, alij naturales, alij præter naturam. Naturales, qui ex naturæ instituto generantur, vt pituita dulcis, melancholia, bilis. Hi enim, si abundent, & maiori, quàm debebant, copia in corpore generentur, cacochymiam constituunt. Præternaturales verò sunt, qui p. n. generantur, & in quos naturales degenerant. Vtroque si tantum peccent, vt nec diæta, nec mitiori aliqua euacuationis specie, vt per sudores, aut insensibilem transpirationem tolli possint, purgationem indicant.

Purgantia propriè dicta.

Vt autem Cacochymia vltra primas vias subsistens, eaque maior, purgationem indicat: ita talis talem & species humoris definitum purgans monstrat. Pituitæ nimirum debetur φλεγμαγωγὸν, bili χολαγωγὸν, melancholiæ μελαναγωγὸν, humori aquoso ὑδραγωγὸν, mistis humoribus mistum.

Quid tamen vires permittant & prohibeant in purgatione, vt generoso remedio, instituenda, & an vires purgationem ferre possint, ægerque ad purgationem aptus vel ineptus sit, & omnino an plus commodi vel damni ex purgatione prouenturum sit, perpendendum.

Permittentia purgationem.

Reliqua omnia, quæ purgationem permittere dicuntur, ad vires pertinent, quarum firmarum vel debilium signa sunt: Qualia sunt, temperamentum, habitus corporis, ætas, sexus, de quo Hippocrates, 4. *aph.* I. τὰς κυούσας φαρμακεύειν, inquit, ἢν ὀργᾷ, τετράμηνα, καὶ ἄχρι ἑπτὰ μηνῶν, ἧσσον δὲ ταύτας. τὰ δὲ νήπια καὶ πρεσβύτερα εὐλαβέεσθαι χρή. *Prægnantes quidem purgandæ, si humor sit efferus, quadrimestres, & vsque ad septimum mensem; quamuis hæ minus: nam in minore & grandiore fœtu cautius religiosiusque agendum*, genus vitæ, consuetudo, naturæ proprietas, aëris constitutio & similia. Quoad temperamentum, corpora calidiora & ficciora cautius; frigida & humida mediocriter; calida & humida facilius purgationem ferunt. Virtutis robur purgationem admittit; imbecillitas minimè. Habitus corporis gracilis cautè, εὔσαρκος facilius; pinguis difficilius purgatur. De ætate præcipuè notandum, quod infantes lactantes commodius medicamento nutrici exhibito purgantur. Quoad consuetudinem, purgantibus adsueti audacius, iis verò non adsueti lenius purgandi. De aëre sciendum, quòd nec calidiore, nec frigidiore, sed potissimùm verno tempore purgatio instituenda. De morbi natura notandum primò, quod in morbis calidis priùs refrigerantia, quàm purgantia, si morbus fert, adhibenda. Deinde, quod in iis copia prauorum humorum potius per ἐπίκρασιν, quàm veram purgationem auferenda. Tertiò, quòd ij, qui ad diarrhœam, spasmum, &c. propensi sunt, non facilè purgandi. Imprimis verò videndum, an æger sit paratus & aptus ad purgationem, an nimirum viæ, per quas materia duci debet, pateant, ipsique humores ad euacuationem apti, de quibus iam dicetur.

CAPVT VI.

De morbi tempore purgationi apto.

Tempus purgationis.

Etsi verò humores vitiosi corrupti & putridi semper sui ablationem & è corpore euacuationem indicant: tamen quia non semper ad purgationem apti sunt, non quouis tempore eos euacuare licet, sed de tempore & occasione purgantia exhibendi disquirendum. Tempus autem commodum purgationis est, cùm adest humor purgationem indicans, atque nihil prohibet.

Principio autem hîc monendum, humores vitiosos, qui expurgandi sunt, vel excitare febrem, vel alios sine febre morbos. Si febris absit, & viæ pateant, ipsique humores ad motum parati sint, quouis tempore purgare eos licet. Ita in scabie, cachexia, dolore capitis, paralysi, tremore, dentium dolore, & similibus affectibus quouis morbi tempore purgare licet; cùm nihil id prohibeat: neque coctio expectanda est; cùm humores ij propriè crudi non sint, & malè à nonnullis huc trahitur *aphorismus Hippocr.* 22. *sect.* I. Cocta medicari oportet, non cruda. Tota verò Disputatio de morbi tempore purgationi apto est de febribus, & præcipuè acutis, in quibus humores propriè crudi sunt. Etsi enim tempus morbi non indicat: tamen signum est, quod virtutem vel permittentem vel prohibentem significat. Cùm enim in augmento morbi natura cum morbo pugnam ineat, in statu cum eo acerrimè confligetur, hócque vnum omnibus viribus agat, vt causam mobificam vincat, & victam è corpore exturbet: symptomatáque omnia sint grauiora: natura medicamentis purgantibus tunc neque ab instituto vtili auocanda, neque quæ à materia morbifica & symptomatibus grauissimis satis debilitata est, amplius oppugnanda. Restant ergo duo tempora, principium scilicet morbi, & illud, quod statum sequitur. Neque tamen in vtrouis purgare in omnibus morbis æquè vtile est; sed semper cogitandum, an plus commodi vel incommodi ex purgatione sit prouenturum. Quid autem hîc faciendum, docet Hippocrates, 22. *aph. sect.* I. quem Galenus, 4. *de tuend. valetud. cap.* 5. oraculum appellat Πέπονα, inquit, φαρμακεύειν καὶ κινέειν, μὴ ὠμά. *Concocta maturáque purgare ac mouere oportet, non cruda.*

In declinatione commodissimè purgatur.

Ex quo patet, commodissimum tempus purgationis esse post statum & vbi humores cocti sunt. Nam si coctos humores purgamus, id est, qui iam à natura victi & domiti, atque à sanguine vtili segregati sunt, naturam adiutricem habemus, humorque promptius medicamenti purgantis ductum sequitur. Si verò crudos humores, id est, qui nondum à natura elaborati & benigniores redditi, neque dum ab vtilibus segregati sunt, purgantibus aggrediamur, plus damni, quàm vtilitatis inde æger percipit. Neque enim naturam adiutricem habemus, neque humores ad purgationem apti sunt. Quapropter aut finem suum non assequitur purgatio, nihilque, aut parum educit, aut si vehementius sit medicamentum, non minus vtiles, quàm inutiles humores (cum adhuc commisti sint, extrahit, corpus liquefacit & absumit, humores magis turbat, & confundit, obstructiones in primis viis, materia mota, & non satis euacuata, parit, vnde pessima oriri solent symptomata. Si tamen spontanea aliqua & quidem sufficiens purgatio euenerit, aut euentura speretur, purgatione opus non est. Nam secundùm Hippocrat. I. *aphor.* 20. τὰ κρινόμενα καὶ τὰ κεκριμένα ἀρτίως, μὴ κινέειν, μήτε φαρμακείῃσι, μήτ᾽ ἄλλοισι ἐρεθισμοῖσιν, ἀλλ᾽ ἐᾶν. *Quæ indicantur perfectè, quæque iudicata sunt exquisitè, nullo modo mouenda, neque nouanda, neque medicamentis purgantibus, neque aliis irritamentis, sed missa facienda.*

Interdum & in principio purgare licet.

Quamuis autem commodissimum tempus purgationis sit post concoctionem, interdum tamen in principio etiam purgare licet, ex præcepto Hippocratis, 2. *aphorism.* 29. dum ait: ἀρχομένων τῶν νούσων, ἤν τι δοκέῃ κινέειν, κίνει. *Ineuntibus morbis, si quid mouendum videatur moue.* Quando autem in principio morborum purgare liceat, variè inter Autores quidem disputatur: sed docet id clarè Galenus, dum I. *aph.* 24. scribit tunc solum purgandum esse, cum maiorem ex infestorum humorum euacuatione vtilitatem consequi licet, quàm sit detrimentum, quod ex medicamentis purgantibus corpus accipit: seu

cùm præsentissimum aliquod periculum magis vrget, quàm humorum cruditas. Causam autem & periculum illud exprimit Hippocrates, 1. *aph.* 22. dum in principio morbi non purgandum esse scribit, ἢν μὴ ὀργᾷ, id est, nisi materia turgeat. Si enim humores calidi, acres, & mordaces hinc inde in corpore vagantur, metúsque est, ne vires ex illa materiæ agitatione deiiciantur, vel materia impetu illo concitata in partem principem aliquam, vel quæ principem in consensum trahere queat, ruat, vel calor natiuus extinguatur, eos statim in morbi principio euacuare licet: præsertim cum & ipsi, vtpote mobiles, facilè euacuentur, & natura ab iis lacessita in expellendo se adiutricem præbeat. Et quidem statim in initio id fiat, secundum *aph.* 10. *sect.* 4. Hippocratis, quo iubet φαρμακεύειν ἐν τοῖσι λίην ὀξέσιν, ἢν ὀργᾷ, αὐθήμερον. Χρονίζειν γὰρ ἐν τοῖσι τοιούτοισι κακόν id est, *purgare in peracutis morbis, si humor turgeat, eodem ipso die. Cunctari enim in huiusmodi affectibus malum.*

CAPVT VII.

De Humorum præparatione & coctione.

Coctio & præparatio humorum differens. Coctio humorum naturæ opus.

Alias verò coctio humorum, antequam purgatio instituatur, expectanda, & Medicus eos vel ad feliciorem coctionem, vel ad commodiorem euacuationem præparare studebit. Distinguendum enim est inter coctionem & præparationem, & coctio Naturæ, præparatio arti attribuenda est. Sola nimirum natura humores coquit, id est, elaborat, & ad eam, quam quidem recipere possunt, perfectionem, & statum putredine meliorem deducit, vt commodius & sine damno ac detrimento ægri euacuari possint. In artis verò potestate non est, humores coquere: calori tamen natiuo coquenti, eum fouendo & roborando, auxilio esse potest.

Humorum præparatio duplex.

Præter coctionem hanc veram, quæ solius Naturæ opus est, aliæ sunt adhuc humorum præparationes, quæ felicioris coctionis, aut commodioris euacuationis gratia instituuntur, quas etiam vulgò coctiones appellant, & medicamenta illas efficientia *Concoquētia*, seu, vt vulgò loquutur, *Digestiua* appellant.

Digestio. Humorum præparatio prima.

Præparationes autem hæ duæ sunt, vna, quæ coctionem, quæ à natura fit, præcedit; altera, quæ eam sequitur. Prior est ea, quæ omnia, quæ naturæ, quò minus coctionem aggredi, aut feliciter perficere possit, sunt impedimento, tollit, & vulgò etiam coctio appellari solet. Remorantur autem coctionem, præter humorum copiam, etiam eorum qualitas. Qualitates ergo, quæcunque coctioni impedimento sunt, per contrarias tollendæ, humorésque calidi sunt refrigerandi, frigidi calefaciendi, sicci humectandi, humidi siccandi. Similiter humores nimis crassi attenuandi, tenues nimium acrésque incrassandi & mulcendi, lentique abstergendi sunt.

Pituita quomodo præparanda. Bilis.

Pituita nimirum, quæ est frigida, humida, crassa, lenta ac glutinosa, calefacientibus, exsiccantibus, attenuantibus, incidentibus, & detergentibus opus habet.

Bilis flaua, cum sit calida & sicca, refrigerantibus & humectantibus corrigenda est; quatenus verò tenuis, & nimia tenuitate corpus lacessere potest, incrassanda est. Reliquæ bilis species quæ ex adustione nimia producuntur, cum iam crassiores sint, extenuationem requirunt.

Melancholia.

Humor denique melancholicus, cum sit frigidus, siccus, & crassus moderatè calefacientibus, humectantibus & attenuantibus præparatur. Atra autem bilis, cùm sit humor calidus, valdè siccus & crassus, frigida, multùm humectantia & attenuantia requirit.

Altera humorum præparatio.

Altera præparatio est, quæ instituitur, cùm humores putridi iam concocti, aut alij etiam non putridi ob aliquod impedimentum non sine difficultate euacuantur, nisi illud tollatur.

Cùm autem humores, qui sine difficultate euacuari debent, mobiles esse oporteat, viasque, per quas moueri debent, patere, facilè hinc patet, duo impedimenta esse, quæ humorum felici purgationi obstant, humorum scilicet crassitiem, & meatuum obstructionem. Ideoque Medicus corpora, quæ purgare vult, εὔροα ποιέειν, vt iubet Hippocrates, 2. *aph.* 9. id est, vt Galenus, *ibidem* explicat, crassos ac lentos humores extenuare, atque meatus, per quos medicamentorum purgantium vi traduci trahique debent, reserare debet.

CAPVT VIII.

De Purgationis Quantitate.

Quantum purgandum.

Vt quantum par est, & nec magis nec minus purgetur, danda est diligens opera, vt primùm humoris peccantis Quantitatem cognoscamus, vt inde etiam quantitas medicamenti purgantis definiri possit. Talis enim medicamenti purgantis quantitas esse debet, vt humorem peccantem totum euacuare possit, ne aliquid eius in corpore remaneat, quod reliquos humores corrumpat, & recidiuam postea pariat.

An humor vitiosus semel vel partitis vicibus expurgandus.

Verùm an humor peccans simul & semel totus, vel partitis vicibus & per ἐπίκρασιν euacuari debeat, ex humoris copia & virium robore vel imbecillitate cognoscendum est. Nam si materia sit multa, etiamsi vires sint robustæ: tamen præstat purgationem partiri, nec liberaliore euacuatione vires temerè deiicere. Si verò materia sit pauca, & vires robustæ, licet vnica vice totum humorem expurgare. Quod si vires sint imbecilles, siue humores euacuandi sint copiosi, siue pauci, partiri euacuationem commodius est, quàm vna pleniore purgatione vires amplius debilitare.

Permittentia & prohibentia.

Deinde attentè considerandum, qua ratione vires sese ad purgationem habeant, & omnia ea, quæ vires tam præsentes, quam futuras definire possunt, & inter permittentia & prohibentia purgationem enumerata sunt, perpendenda. Inter quæ primum est naturalis cuiusque proprietas. Alij enim etiam fortioribus & maiori dosi exhibitis purgantibus vix mouentur: alij à quouis etiam purgante assumpto facilè purgantur. Naturarum ergo proprietas si non satis perspecta sit, præstat, mitioribus eam explorare, quàm valentioribus temerè aggredi. Consuetudo etiam & habitus corporis attendendus & videndum, an æger fortia medicamenta ferre possit, necne.

Perfectæ purgationis signa.

Perfectæ purgationis signa tradit Hippocrates 1. *aph.* 23. τὰ χωρέοντα, inquit, μὴ τῷ πλήθει τεκμαίρεσθαι, ἀλλ' ὡς ἂν χωρέῃ, οἷα δεῖ, καὶ φέρῃ εὐφόρως: *Excreta non copia sunt æstimanda, sed si qualia oportet exeant & facilè ferat æger*, quorum primum est; si qualia oportet, euacuantur; secundùm, si æger bene ferat; tertiò sitis ob euacuationem accidit, secundum *aph.* 19. *sect.* 4. Ὁκόσοι ἐν τῇσι φαρμακοποσίῃσι μὴ διψῶσι, καθαιρόμενοι οὐ παύονται, πρὶν ἢ διψήσωσιν. *Quicunque pharmaco epoto purgati non sitiunt, purgationis iustæ metam non attingunt, antequam sitiuerint.*

Parcior purgatio vt promouenda. Nimia vt inhibenda.

Si verò non debita euacuatio fiat, parcior quidem promouetur motione corporis moderata, vt est apud Hippocratem, 4. *aphor.* 14. & 15. Si verò sit nimia, somno & quiete vtendum. Ὑπερκάθαρσις inhibetur ligaturis & frictionibus extremorum, sudoribus, cucurbitulis vmbilico applicatis, topicisque adstringentibus regioni ventriculi impositis, assumpta theriaca recenti, aut antiqua cum grano opij; tum etiam cibis, potu, & medicamentis vim adstringendi habentibus exhibitis.

CAPVT IX.

De Loco, per quem fieri debet purgatio.

Locum purgationis quid indicet.

Locum denique, per quem fieri debet purgatio, monstrat subsistentia, seu, vt ita loquar, vergentia humoris. Per eum enim locum euacuandus est humor, per quem & ratione loci, in quo subsistit, & suæ naturæ aptus est euacuari; modò vires id permittant. Quod etiam monuit Hippocrates, 1. *aph.* 21. ἃ δεῖ ἄγειν, ὅκῃ ἂν μάλιστα ῥέπῃ, ταύτῃ ἄγειν διὰ τῶν ξυμφερόντων χωρίων. *Quæ educere oportet, quò maximè vergunt, eò ducenda, per loca conuenientia.*

Conuenientia autem loca sunt, per quæ natura aliàs rectè agens noxia euacuat. Et quidem duæ viæ sunt, per quas purgatio institui potest, vna per quam fit vomitus, altera per aluum.

Per vomitum.

Per vomitum autem commodè euacuantur humores, qui apti sunt, & ratione loci, in quo subsistunt, & suæ naturæ ad ventriculum ferri, seu qui ad superiora vergunt: qui scilicet in ventriculo gignuntur, aut resident, vt & ij, qui in liene, canis iecoris & pancreate continentur, vt & humores tenues, calidi & biliosi.

Per aluum.

Per aluum verò, qui in inferioribus subsistunt, & ad inferiora vergunt, vt & crassi ac frigidi. Hinc scribit Hippocrates, 4. *aph.* 6. τοὺς ἰσχνοὺς καὶ εὐημέας ἄνω φαρμακεύειν, ὑποστελλομένους χειμῶνα. *Graciles & ex facili vomentes per superiora sunt euacuandi; cauendo hyemem.* Vtpote qui bile, quæ sursum vergit, abundant: τοὺς δὲ δυσημέας, καὶ μέσως εὐσάρκους κάτω, ὑποστελλομένους θέρος: *Contra qui ægrè vomunt, & paulò habitiores, mediocrisque habitudinis, per inferiora sunt purgandi, cauendo æstatem*, vtpote qui pituita potius abundant.

Tempus anni.

Deinde humorem & proinde etiam locum purgationis monstrat tempus anni. Hinc Hippocrates, 4. *aph.* 4. φαρμακεύειν θέρεος μᾶλλον τὰς ἄνω, χειμῶνος δὲ τὰς κάτω: *Æstate superiores potius ventres, hyeme verò inferiores purgandi.* Æstate enim bilis flaua calidique humores abundant, & ob calorem omnia in corpore nostro sursum tendere videntur: hyeme verò pituita potius superat, quæ grauis est, & natura deorsum tendit.

Symptomata.

Symptomata quoque naturam humorum & quò vergant, monstrant, vt docet Hippocrates, 4. *aph.* 17. Ἀπυρέτῳ ἐόντι ἀποσιτίη, καὶ καρδιωγμὸς, καὶ σκοτόδινος, καὶ στόμα ἐκπικρούμενον, ἄνω φαρμακείης δεῖσθαι σημαίνει: *Non febricitanti cibi fastidium, oris ventriculi morsus, vertigo tenebricosa, & oris amaritudo, purgatione per superna opus esse significant.* Quæ symptomata omnia bilem ad os ventriculi vergere significant: & *ibid. aph.* 18. τὰ ὑπὲρ τῶν φρενῶν ὀδυνήματα, ὁκόσα καθάρσιος δέονται, ἄνω φαρμακείης δεῖσθαι σημαίνει· ὁκόσα δὲ κάτω, κάτω: *Supra septũ trãsuersum dolores, quicunque egent purgatione, per superna purgandum esse significant: qui verò infrà sunt, per inferna.* Et *ibid. aph.* 20. Ἀπυρέτοισιν ἐοῦσιν ἢν γίνηται στρόφος, γουνάτων βάρος, καὶ ὀσφύος ἄλγημα, κάτω φαρμακείης δεῖσθαι σημαίνει. *Febris expertibus si tormina adsint, & genuum grauitas & dolor lumborum, inferna purgatione opus esse significant.*

In vomitu tamen mouendo simul considerandum, an æger ad vomitum facilis sit, nec ne, & an ventriculus, aut aliqua pars earum, quæ vomitu moueri, & ad quas humores

aut

aut saltem vapores vomitu concitari possunt, debilis & affecta sit: tum enim à vomitu abstinendum.

CAPVT X.

De recta administratione purgantium.

Tempus Speciale.

HOram exhibendi purgantis quod attinet, danda medicamenta purgantia mane hora 4. 5. vel 6. Si quod tamen sit, quod eo tempore impedit purgationem, aut citiùs purgationem exhiberi postulet, etiam alia hora propinari potest. Impediunt autem Paroxysmi, qui si manè infestent, etiam vesperi exhibendum medicamentum. Impellit verò ad purgandum vrgens affectus, qui præsens periculum minatur, quo casu non differenda purgatio, sed etiam vesperi instituenda. Sumpto medicamento purgante, quatuor, quinque vel sex horis post sumptum medicamentum à cibo abstinendum. Quæ formâ potulentâ exhibentur, calida exhibeantur, non frigida vel tepida.

An purgantia cibis permiscenda.

Solent nonnulli purgantia etiam cibis permiscere: verùm minùs rectè. Etenim Medicamenti vis à cibo obtunditur; ipse cibus à medicamento & humoribus, qui attrahuntur, inquinatur & corrumpitur; eius coctio impeditur; nondumque coctus, stimulante medicamento, expellitur; metusque est, ne aliqua excrementa cibo admista in epar & venas distribuantur, aut ipse cibus non satis coctus, vel etiam corruptus aliquid incommodi in iis procreet.

CAPVT XI.

An liceat dormire, sumpto medicamento purgante?

AN sumpto medicamento purgante dormire liceat, etiam Medici dissentiunt. Verùm distinctione opus est. Nam si medicamentum purgans sit mitius & benignius, eo sumpto non dormiendum, ne à Natura digeratur & superetur medicamentum, eiusque actio inhibeatur. Si verò medicamentum purgans sit fortius, & quod, vt in actum deducatur, copiosiorem calorem requirit, somnus ægro indulgeri potest; modicus tamen, qui saltem medicamenti actuationem adiuuet, non verò euacuationem impediat. Postea verò à somno, donec absoluta & sufficiens facta sit purgatio, abstinendum. Præterea & ea de causa post sumpta fortiora purgantia aliquandiu dormire licet, vt à calore copiosiore per somnum malignitas medicamenti retundatur, & in somno illa, quam parit medicamentum, molestia minus percipiatur, atque ita medicamentum sine noxa & molestia retentum in actum rectè deducatur.

CAPVT XII.

An post sumpta purgantia abluentibus & detergentibus vtendum?

COnsuetum hodie est, aliquot horis post sumpta medicamenta purgantia, iuscula abstergentia & abluentia exhibere. Et rectè id fit. Nam vtile est, antequam cibus assumatur, vt reliquiæ medicamenti, & residuæ eius qualitates, & si qui vitiosi humores à medicamento attracti in ventriculo sint reliqui, abluantur & deorsum impellantur, atque nausea & tædium, quod à purgantibus excitari, & in cibo sumendo gigni solet, demulceatur & tollatur.

CAPVT XIII.

De Euacuatione per vrinam.

Per vrinam euacuantia.

PEr vrinam verò etsi humor aquosus, qui ex potu superest & cum sanguine miscetur, præcipuè euacuetur, & gibba epatis pars, renes, vesica, & his inseruientia vasa purgentur: tamen etiam per eandem reliqui humores attenuati, imprimis serosi, pituita tenuior & biliosus humor euacuari, ac vniuersum genus venosum & arteriosum purgari potest. Cum autem, quæ vrinam mouent, paulatim & sensim corpus euacuent: in illis morbis maximè conueniunt, in quibus sensim & paulatim materiam euacuare vtile est: in quibus verò subita excretione, & confertim facta euacuatione opus est, in iis hæc vix prosunt.

Quæ autem medicamentorum vrinam cientium & diureticorum sit differentia, supra dictum. Diuretica propriè dicta solum conueniunt, quoties in renibus, vesica, & his ministrantibus partibus humores crassi euacuandi subsistunt, aut si in venoso genere hærent humores crassi. Quæ verò solùm vrinam mouent, aquosam suppeditando materiam, iis conueniunt affectibus, qui ex crassis & adustis humoribus fiunt. Hos enim, commixtione aquæ substantiæ, fluidiores reddunt.

Permittentia & Prohibentia.

Permittentia tamen & prohibentia hîc etiam consideranda sunt. Vires quidem facile ferunt hanc euacuationem; modò ita adhibeatur, vt plus commodi, quàm damni in ægrum redundet. Etenim si vel in vniuerso corpore, vel circa epar multi humores praui hærent metus est, ne copia & crassitie, dum ad vias angustas ruunt, eas obstruant. Ideoque prius per aluum instituenda est purgatio. Conueniunt etiam diuretica calidis & minùs siccis affectionibus; vt febribus ex calidis humoribus, tabidis & macie confectis: vt & si renes, vesica, & huic euacuationi destinata vasa ac viæ vel exulceratæ, vel inflammatæ sint, aut simili vitio laborent.

Tempus.

Tempus propinandi medicamenta vrinam mouentia commodum non est morbi principium, vbi materia adhuc est copiosior & crassior; sed declinatio, vbi materia nonnihil est imminuta & extenuata. Commodissimè verò exhibentur ante cibum, & ventriculo vacuo.

CAPVT XIV.

De Euacuatione per sudorem.

Sudor à quibus partibus euacuet.

TAndem etiam humores vitiosi per sudores expelli possunt. Etsi enim sudor primò è corporis ambitu & habitu euacuat: humores tamen etiam è reliquo corpore, & primò quidem è venis & arteriis maioribus, deinde & aliis partibus omnibus euacuare potest è quibus nimirum humores commodè ad venas, hincque ad ambitum corporis propelli possunt. Nam ex cauitatibus ventriculi, intestinorum, vteri & similibus commodè ad habitũ corporis non detruduntur; & sunt aliæ viæ, per quas ex iis longè faciliùs euacuantur.

Qui humores per sudorem euacuentur.

Euacuatur autem per sudorem humor aquosus, qui etiam per vrinas euacuatur; deinde & humor quilibet tenuis, biliosus; sicut & alij, si attenuentur. Imprimis verò vtiliter arte prouocantur sudores in inueteratis & frigidis affectibus, vt distillationibus diuturnis, paralysi, ischiade, & aliis articulorum doloribus.

Permittẽtia.

Videndum tamen hîc, quid vires permittant. Efficax enim hoc est remedium, & vires robustas requirit. Imprimis verò calidi & biliosi minus & non diu ferunt sudores, neque calida valde ipsis conueniunt. Prohibet etiam sudoris prouocationem materia multa: metus enim est, ne ad cutem delata exigua eius spiracula occludat, & ita putredinem vel gignat, vel augeat.

Quantum.

Quantum quod attinet, videndum, ne simus nimij in sudore prouocando. Sudor enim, si nimis copiosus sit, valdè vires labefactat, corpus exsoluit & tabefacit. Quapropter sæpius mediocriter sudores mouere commodius est, quàm vno, qui modum excedat, vires prosternere.

Quando.

Aptum autem sudoribus prouocandis tempus non est principium morbi, sed post vniuersalem corporis purgationem, & in morborum declinatione. Particulare verò tempus, quando cibus iam est concoctus; & in morbis accessiones habentibus morbi declinatio.

Vbi.

Imprimis verò vtiliter adhibentur medicamenta sudorem cientia in pestilentibus morbis, & omni maligna materia, per quæ maximo ægrorum commodo maligna, pestilens ac venenosa materia ab interioribus & cordi vicinis locis ad ambitum corporis propellitur, & per sudorem euacuatur. Sudorifera autem, quæ in talibus morbis adhibentur, sint è numero ἀλεξιφαρμάκων, vt simul venenum infringere ac debilitare possint. In quibus exhibendis opus non est omnes illas conditiones, quæ in aliis morbis in ciendis sudoribus necessaria sunt, obseruare, sed statim in principio morbi sudorifera illa alexipharmaca adhibenda. Neq; etiam virium debilitas nimium metuenda.

CAPVT XV.

De particularibus Euacuationibus.

Particularis Euacuatio. Cerebri. Errhina.

PArticulares euacuationes quod attinet, *In cerebro* si quid collectum sit vitiosi humoris, per duas vias euacuari potest, per nares, & per palatum.

Per nares primò *Errhina* pituitam, quæ cerebro & meningibus circumfusa est, euocant, illorúmque facultatem incitant, vt ad superflua eiicienda insurgat.

Sternutatio.

Deinde *Sternutatoria*, quæ fortiora sunt, cerebrumq; irritant, eorumque vi humor etiam altius immersus excutitur. De vtrisque de hoc in genere notandum, talia non esse vsurpanda, nisi vniuersalibus præmissis, & toto corpore euacuato. De Errhinorum verò & Ptarmicorum materia & forma vide supra *part. 1. sect. 1. c. 18.* & infra *part. 3. sect. 3. c. 30.*

Ἀποφλεγματίζοντα.

Per Palatum verò euacuantia ἀποφλεγματίζοντα etiã penitiores

tiores cerebri sinus atque ventriculos euacuant. Non verò commodè adhibentur iis, quibus oris interiora, guttur, aut gula, aut larynx exulcerata sunt, & qui aliàs distillationibus ad fauces & pectus sunt obnoxij.

Thoracem purgantia. Quæ pulmones expurgant, *Expectorantia* dicuntur; & quia per asperam arteriam è pulmonibus humores, sine tussi nequeunt reiici βηχικὰ. Qualia ferè omnia sunt arteriaca, præsertim ea, quæ abstergunt, incidunt, aut vtcunque expulsioni materiam præparant. Vt autem commodius humores per tussim euacuari possint, consistentia mediocres esse debent, nec nimis tenues, nec nimis crassi, sed ita saltem crassi, vt ab aëre sursum ferri possint, nec tam viscidi, vt bronchiis inhæreant. Itaque si viscidi sunt humores, humectandi, & acidis detergendi sunt: si verò nimis tenues, nonnihil incrassandi.

Ventriculum Euacuantia. Iecur, renes, vterum. Ventriculus euacuatur per vomitum & aluum; intestina clysteribus & medicamentis per aluum purgantibus; iecoris caua per aluum; gibba per vrinas; renes & meatus vrinarij per vrinas; vterus per menstrua. De quibus iam in vniuersali Euacuatione dictum.

CAPVT XVI.

De Sanguinis abundantia Hirudinibus, Cucurbitulis, Scarificatione, &c. minuenda.

Vitiū Quantitatis quid indicet. Quantitate qua peccent. Alterum causarum morbificarum vitium est Quantitas, & communis, quæ hinc sumitur, Indicatio est, vt id, quod abundat, imminuatur: id verò, quod imminutum, augeatur. Verùm cùm non nisi id abundare dicatur, quod aliàs naturaliter adest; in corpore verò saltem sanguis, & quæ naturaliter proueniunt, excrementa contineantur: sanguis & naturalia excrementa hoc secundo modo causæ morborum fieri possunt; vt & lac ac semen; & præterea corporis partes solidæ & spiritus. Quæ omnia si copia deficiant, augeri postulant: si verò excedant, imminuenda sunt. Excrementa tamen naturalia vix copia deficiunt; sæpe verò eadem excedunt. Verùm cùm excrementorum naturalium eadem, quæ humorum toto genere præter naturam, vacuandi ratio sit, hîc saltem dicemus de sanguinis plenitudine tollenda.

Plethora. *Plethora* itaque si adsit, & sanguis abundet, sanguis imminuendus, & qui abundat, euacuandus & tollendus, sanguinísque abundantia & nimia copia imminutionem indicat.

Modi sanguinem euacuandi. Modi autem, quibus sanguinem minuimus, alij id valentius, alij debilius præstant. Leuius id præstant frictiones, sudores, balnea, exercitium, inedia: valentius, hirudines, hæmorrhoidum apertio, mensium prouocatio, cucurbitulæ, scarificationes. Maximè autem generosum & valens remedium est hîc venæsectio.

Frictiones, sudores, balnea, & exercitia quod attinet, vna ratione sanguinem imminuunt, quod calorem in corpore excitant, qui substantiam corporis nostri dissoluit & dissipat.

Inedia. *Inedia* verò non per se euacuat, sed ea ratione humores & corpus imminuit, quod nihil in locum eius, quod à calore absumptum est, reponit, necessariúmque corpori alimentum denegat. Quia verò inedia vniuersum corpus æqualiter euacuat, tum requiritur, cùm humor abundans non in vna parte, sed vniuerso corpore abundat. Breuior tamen inedia humores è ventriculo & circa ventriculum primò euacuat. Quia verò sensim euacuat inedia non vtilis est, nec satisfacit indicationi, cùm plenitudo subitò tollenda. Toleratur verò, vbi vires validæ sunt: ad quas reliqua omnia, quæ inediam prohibent, referenda sunt, vt temperatura corporis calida & sicca, calida & humida, habitus corporis gracilis, morsus in ore ventriculi, vomitus, alui profluuium.

Hirudines. *Hirudines* aperiendo ora venarum & sanguinem exsugendo, sanguinem per se & sensibiliter, paulatim tamen & sensim, euacuant. Qua ratione & totius corporis plenitudinem imminuere, & variarum partium affectibus, quibus applicantur, succurrere possunt, & nunc maiorem, nunc minorem sanguinis copiam euacuant, prout magnæ vel paruæ venæ apponuntur. In applicatione itaque earum videndum, an totius corporis euacuandi gratia, an verò propter affectum alicuius partis priuatum eas adhibeamus. Nam si ob euacuationem totius adhibentur, magnis & prominentibus venis in cruribus & brachiis applicandæ; vel hæmorrhoidibus. In prægnantibus tamen brachiis solum applicandæ. Ratione autem peculiarium affectionum variis locis, pro vt hæc vel illa pars afficitur, sunt applicandæ.

Hæmorrhoides. *Hæmorrhoides* si aliàs fluere consuetæ sint, earum apertio venæ sectionis vicaria esse potest. Aliàs verò in iis aperiendis vix cum aliquo commodo laborabit Medicus: nisi forsan hirudinibus appositis aperiantur. Cùm autem hæmorrhoides duplices sint, externæ & internæ, externæ ad plethoram minuendam, sicut & affectus renum, vteri, dorsi, coxendicum, aliósque è vena caua ortos commodius aperiuntur: sicut in affectibus, qui ex hypochondriis proueniunt; iecoris, lienis, mesenterij, internas aperire vtilius est. Aperiuntur autem externæ frictionibus cum foliis ficus, pannis asperis, hirudinibus appositis, succo cepæ, succo centaurij aut cyclaminis, felle porcino, vel bubulo, aut linteis his succis imbutis. Internæ autem suppositoriis & clysteribus acribus.

Menses. *Menses*, dum fluunt, etiam sanguinem superfluum euacuant & imminuunt. Sed fluxum istum natura instituit. Qui si supprimatur, concitandus est. Qua in re hoc obseruandum, vt in iis citandis eo tempore laboret Medicus, quo aliàs fluere solent. Alio enim tempore si id tentet, operam luserit.

Cucurbitulæ scarificatæ. *Cucurbitulæ scarificatæ* etiam sunt materia remedij sanguinem per se sensibiliterque, sed paulatim euacuantis. Qua de causa applicantur interdum propria ratione, interdum verò venæ sectionis sunt vicariæ. Propria ratione si applicantur, indicantur à vitio sanguinis non vehementi. Cum verò vicariæ sunt phlebotomiæ, adhibentur ob sanguinis vitium vehemens, quod quidem venæ sectionem postulet, quam tamen non admittunt vires debiles. Cucurbitulæ autem propriè sanguinem cutaneum euacuant: quia tamen sanguine è cute effuso alius è venis maioribus in capillares effunditur, hac ratione etiam totum corpus euacuare dicuntur: si verò euacuatio illa sit parcior, ad totum non pertingit. Et cùm cucurbitulæ attrahendo euacuent, commodissimus est earum vsus, vbi simul reuulsio aliqua requiritur. Locum applicandi, quod attinet, si adhibentur ratione totius, partibus inferioribus applicentur: si ratione partis, ei, quæ hoc præsidium postulat. In grauidis tamen non partibus inferioribus, sed brachiis potius adhibendæ sunt.

Scarificatio. Tandem etiam simplex sine cucurbitulis *Scarificatio* sanguinem euacuare potest. Quæ quidem adhibetur interdum; vt est vicaria venæ sectionis: & instituitur in cruribus præcipuè; qua ratione non solùm euacuare, sed à capite ac partibus superioribus reuellere potest: quandoque tamen etiam in brachio vel dorso. Propria verò ratione adhibetur, vbi ex parte aliqua saltem euacuare propositum est. Imprimis verò vbi materiam aliquam acrem, malignam & venenatam euacuare volumus, ne retenta ægrum in periculum coniiciat; quod fit etiam in gangræna, & antiquis ac callosis vlceribus.

CAPVT XVII.

De Venæ sectione.

Quid Venæsectionem indicet. Maximè verò efficax ad euacuandum sanguinem remedium est *Venæ sectio*: quæ tamen & alios vsus habet, de quibus hîc coniunctim dicemus. Magni enim momenti quæstio est; Quando venæsectio seu sanguinis per venam sectam euacuatio sit instituenda. Vbi primò hoc tenendum est: Venæ sectionem non esse vnum aliquod Indicatum, sed materiam remedij, quæ pluribus Indicatis vtilis est.

Vsus venæsectionis. Sunt verò duo generales venæ sectionis vsus, materiam sanguineam euacuare, & per accidens, dum sanguinem caloris vehiculum detrahit, refrigerare. Vacuando rursum duo præstat. Nam & sanguinem è corpore tollit, & humoribus in venis cursum & impetum quendam conciliat. Priori modo & sanguinem vitiosum tollere, & eundem sola copia peccantem imminuere potest. Posteriori modo reuellere, sanguinémque in partem irruentem retrahere & deriuare: cumque qui influxit, mobilis tamen adhuc est, ad vicina trahere potest. Vt ita omninò quinque præstare possit venæ sectio, nimirum sanguinem corruptum euacuare, sanguinem imminuere, reuellere, deriuare & refrigerare.

Sanguis putrescens venæ sectione euacuandus. Primò enim sanguis vitiosus & putrescens venæ sectione euacuari potest: vtpote qui in venis continetur, & iis apertis effluit. Et quidem in principio morborum commodissimè ea instituitur; cum natura in febribus plerunque non exiguam portionem materiæ vitiosæ ad extrema & maiores illas subcutaneas venas propellere soleat.

Venæ sectio sanguinem imminuit. Secundò ad sanguinem imminuendum generosum remedium est venæ sectio.

Reuellit. Tertiò ob reuulsionem adhibetur venæ sectio. Aperta enim vena sanguinis impetus ad contrariam partem conuertitur & retrahitur. Ideoque ad sistendas fluxiones humorum in venis contentorum summè efficax est remedium.

Deriuat. Quartò venæ sectio etiam sanguinem, qui in partem iam influxit, nondum tamen ei impactus, sed adhuc fluxilis est, in propinquo apertâ venâ ad vicina deriuare potest.

Refrigerat. Quintò tandem etiam per accidens refrigerat venæ sectio. Si tamen sola adsit intemperies, quæ aliis remediis corrigi possit, nec aliud sanguinis vitium coniungatur, quod etiam venæ sectionem postulet, refrigerantibus potius medicamentis vtendum est. Si sanguis verò ita ferueat, vt subitam refrigerationem postulet, quam alia medicamenta fortè præstare non possint, aut aliud sanguinis vitium coniungatur, cui eadem operâ subuenire possit venæ sectio: etiam hac de causa venæ sectionem adhibere licet.

Quibus Indicantibus inseruiat venæ sectio. Ex quibus patet, vtilem esse posse venæ sectionem, dum sanguis vel putrescit & corrumpitur, vel peccat copia, vel cum impetu ad aliquam partem ruit; vel parti incumbit, vel vehementer feruet.

Non tamen hisce vitiis præsentibus semper venæ sectionem instituere opus est; cum & aliis modis ea tollere possimus; sed tum solùm competit venæ sectio, cùm magnum est sanguinis vitium, & quod subitam solutionem postulat, vtpote quæ inter sanguinem euacuantia præstantissimum & maximè efficax est remedium, & confertim sanguinem euacuat.

Indicans adæquatum venæ sectionis. Summa: Indicans cui, mediante Indicato, vt materia auxilij, conuenit venæ sectio, est vitium vehemens sanguinis fluxilis, qui vel secundum substantiam corrumpitur, vel peccat copia, vel in aliquam partem ruit, vel alicui incumbit, vel nimium feruet. Præter hæc tamen principalia vitia etiam sanguis interdum vt causa sine qua non; & vt adiuuans peccare potest, & tum etiam venæ sectionem requirit.

Permittětia venæ sect. Non tamen semper præsentibus hisce Indicantibus venam secare licet. Nam cùm venæ sectio confertim sanguinem euacuet simúlque aliquid spirituum exhauriat, atque ita vires debilitet, si vires sint fortes, venæ sectionem permittunt: sin autem debiles, eandem prohibent. Viriúmque hîc non solùm præsentium, sed & futurarum habenda est ratio. Cùm autem vires debiles sint vel copia humorum grauatæ, vel resolutæ, in posteriore saltem imbecillitate prohibetur venæ sectio, in priore verò vtilis est.

Cætera omnia, quæ, præter vires, venæ sectionem permittere, aut prohibere dicuntur, eâ saltem ratione id faciunt, quatenus nimirum virium firmarum aut debilium signa sunt: *Ætas. Sexus.* vt *Ætas*, quæ florens venæ sectionem admittit, prohibet eandem pueritia & vltima senectus: *Sexus*, vt fœminis grauidis, præcipuè vltimis mensibus venæ sectio non competit, nisi morbus aliquis vrgeat, & sanguinis copia adsit: *naturæ proprietas, consuetudo, habitus corporis, vitæ genus, aëris constitutio, symptomata nonnulla*, vt euacuatio insignis, vigiliæ & similia, quæ similia, quæ spiritus, ac substantiam corporis nostri dissipant, virésque resoluunt, nisi & ipsa venæ sectione tollantur.

Quantum sanguinis euacuãdum. Quantitas sanguinis emittendi à magnitudine vitij à sanguine dependentis indicatur, atque prout hoc maiorem vel minorem vim habet, ita sanguis copiosiùs vel parciùs euacuandus. Vires tamen etiam hîc, vt permittentes, & omnia ea, quæ virium robustarum vel debilium signa sunt, perpendenda veniunt, videndúmque, an eam euacuationem, quam affectûs magnitudo postulat, ferant.

An autem sanguinis Quantitas, quæ indicatur, vna vel pluribus vicibus sit euacuanda, magnitudo affectus & vires monstrant. In malo vehementissimo vna vice, in mitiore partitis vicibus sanguinem euacuare conuenit. Vires etiam fortes vnicam plenam sanguinis euacuationem ferunt, si verò sint debiles, partiri vtilius est.

Tempus. Tempus venæ sectionis definit præsentia eorum Indicantium, quibus venæ sectio inseruit, & prohibentium absentia. Itaque commodissimum tempus venæ sectionis est plerunque morbi principium. Non tamen instituenda, dum succi crudi, cibíque inconcocti in primis viis sunt. Et in morbis, in quibus intermissiones quædam sunt, & in quibus certis temporibus paroxysmi repetunt, accessionis tempus ad venæ sectionem incommodum est. Commodius autem est intermissionis tempus, aut si id nimis breue sit, declinatio paroxysmi, aut morbi remissi.

Hora. Horam quod attinet, si affectus vehementer vrgeat, quacunque diei hora, vel etiam media nocte, nulla præparatione præmissâ, nullâque interpositâ morâ, venam aperire licet. Aliàs tempus matutinum, vna atque alterâ horâ post somnum, commodissimum est.

Quæ vena aperienda. Vbi autem, seu locum & venam aperiendam quod attinet, etsi quæcunque vena aperta totum corpus euacuare possit: tamen hoc commodius præstant ampliores: simúlque respiciendum est ad fontem sanguinis & fomitem mali, qui præcipuè sunt epar & lien. Aperiendæ sunt itaque venæ in cubito dextro vel sinistro, prout malum requirit, interna, externa; aut media, & præcipuè interna. Quæ autem venæ Reuulsionis & Deriuationis gratia aperiendæ sint, *suo loco dicetur*.

CAPVT XVIII.

De Reuulsione.

Vitium humorũ secundum Qualitates. Tertium humorum vitium quod attinet, quando scilicet humores secundùm Qualitates à naturali statu recedunt, quomodo illud emendandum sit, ex iis, quæ ante de humorum præparatione dicta sunt, & postea de morbis intemperiei curandis dicentur, satis patet.

In motu. Vitium verò in motu varium est, & humores à statu naturali recedunt, si vel non rectè mouentur, id est, quò non debebant, moueri, hoc est, quo secundùm naturæ leges quiescere debebant, tempore mouentur, vel cum moueri debebant, non mouentur, vel diminutè mouentur, vel eò, quò non debebant, mouentur. Primum vitium motum coërcens indicat; secundum, motum ciens; tertium, motum adiuuans; quartum, motum corrigens, & ad alium locum auertens.

Humores motu peccãtes quid indicent. Primò ergo Humores vt motu peccant, vnicam Indicationem suppeditant, motum inhibendi, & humoris impetum sistendi, seu humorem è loco, ad quem præter naturam fluit, auertendi: nisi forsan natura sese vtiliter exoneret, aut intra corpus ad ignobile aliquod membrum humores sibi molestos deponat. Indicationi autem huic variis modis satisfacere possumus, si nimirum vel humori ea, quæ pro motu necessaria sunt, adimamus, vel eundem vi retrahamus: si nimirum ex tenui & fluxili crassum faciamus; si vias ipsi intercludamus; & meatus, per quos fluere debet, arctemus, & angustiores reddamus; denique: si ipsum aditu prohibeamus, & meatus; qui in parte sunt, ne promptè recipiatur, constringamus. Cùm autem hæc sæpe vel adhibere non liceat, vel ad fluxionem sistendam non sufficiant: eosdem humores vi reuocamus & retrahimus. Retrahuntur autem humores vel vacui, vel caloris, vel doloris ratione. Vacui ratione, vel potiùs vacuando humores retrahunt, quæ illos per alias partes è corpore effundunt & euacuant, vt venæ sectio, scarificationes, hirudines, mensium fluxus, hæmorrhoides, purgatio per aluum, vomitus, vrinæ, sudores. Calore & dolore retrahunt, quæ vim calorem & dolorem ciendi, aut etiam vtrumque præstandi habent, vt sunt frictiones, ligaturæ, lotiones, fomenta, vesicatoria, caustica, & similia.

Quot modis motus humorum inhiberi possit. Atque ita etsi vt vnum est Indicans, nimirum humorum in motu vitium, ita etiam vnum sit Indicatum, nimirum auxilium motum inhibens, & humorem à parte, ad quam fluit, auertens: tamen modi hoc efficiendi varij sunt, quatuor nimirum, *Reuulsio, Deriuatio, Interceptio & Repulsio.*

Reuulsio quid. Reuulsio, quæ Græcis ἀντίσπασις dicitur, est auersio humoris in partem aliquam fluentis in contrarium. Reuelluntur autem humores, non qui iam sunt in parte affecta, (hi enim propriè ex parte affecta, aut vicina euacuantur) sed ij, qui ad partem aliquam fluunt, aut fluxuri sunt. Cùm autem Reuulsioni omni hoc commune sit, vt humori fluenti motum contrarium conciliet, ipsúmque ad partem, non in quam vergit, sed in contrariam moueat: sequitur inde, ad proxima Reuulsionem fieri non debere, sed ad partes remotas atque oppositas, inprimis secundùm longitudinem & latitudinem. *Reuulsio non debet fieri ad proxima.* Reliquas oppositiones quod attinet, eas etiam nonnulli attendunt, dum duplicem reuulsionem statuunt, vnam, quæ simpliciter & absolutè talis, seu *Reuulsio Vniuersalis* dicitur, quæ contrarietatem obseruat respectu totius corporis, & in eo contrarios terminos respicit, vndecunque etiam fluant humores, vt eum à capite reuellimus ad crura & pedes: aliam verò esse *Reuulsionem particularem*, seu localem, quæ in vno membro tantùm contrarios terminos, & oppositionem partium eiusdem membri respicit, & in eodem membro à parte anteriore ad posteriorem, vel à posteriore ad anteriorem reuellit; quæ tamen Reuulsionis nomen vix simpliciter meretur. *Reuulsio Vniuersalis. Particularis.* Illáque in morborum initiis, cùm corpus adhuc plenum est, maximè idonea est: hæc verò in morborum principio non conuenit. Cùm etiam Reuulsione humor fluens in contrarium trahi debeat, manifestum est, ad principium simul fluxiones esse retrahendas. Hinc cùm à toto corpore fluunt humores, vel principia fluxionum latent, commodè ad remotissima fit reuulsio. Cùm verò principium fluxionis certum est, ad id etiam fluxio est reuocanda, etsi non sit pars remotissima.

Reuulsio per Venæ sect. In specie Reuulsionem per Venæ sectionem quod attinet, etsi ea etiam in parte distanti & remota instituenda sit: tamen non simpliciter pars remotissima ad Venæ sectionem eligenda est, sed quæ sit è directo seu κατ' ἴξιν seu quæ præterea coniunctam habeat venarum communionem, seu εὐθυωρίαν, quæ est directio quædam vasorum, per quæ humorum deductiones commodè fieri, & ex vna parte in aliam facilè fluere possunt. Ideóque venæ, quæ reuulsionis gratia aperiuntur, potius cum parte mittente, quàm recipiente, communicent, necesse est. Ita enim ad principium fluentem sanguinem reuocamus, & contrarium ipsi motum conciliamus. Venas nimirum hîc debemus eligere, quæ sunt à parte affecta remotæ, & cum mittente communionem habent, id est, quæ è directo parti affectæ opponuntur, vel secundùm longitudinem vel latitudinem. Hinc parte inferiore affecta venam in brachio eiusdem lateris; parte superiore affecta, vena in brachio lateris oppositi; epate affecto, interior dextri cubiti vena aperienda est.

Reuulsionis recta administratio. *Administrationem* autem Reuulsionis quod attinet. Quantitas Reuulsionis Quantitati fluxus & virtutis tolerantiæ respondeat. Maior autem est illa, quæ fit cum effusione humoris, quàm quæ fit sine ea: atque in vnoquoque genere magnitudinis quidam gradus sunt & differentiæ, quarum quælibet certo humoris motu peccantis vitio respondet.

Tempus. *Tempus* fluxionis quod attinet, cum Reuulsio humoribus fluentibus debeatur, præcipuè incipientibus fluxionibus est adhibenda. Si tamen fluxio sit diuturnior, etiam post principium adhiberi debet. Si verò fluxio minor est, vt deriuatione aut repulsione sisti possit, reuulsione opus non est.

Loca. *Loca*, quibus adhibentur reuulsoria auxilia, varia sunt, pro varietate partium laborantium.

CAPVT XIX.

De Deriuatione.

Deriuatio quid.

DEriuatio eam materiam respicit, quæ iam in partem affectam influxit, nondum tamen extra venas in spatia partis effusa est, sed in venis eius adhuc fluctuat. Estque *humoris parti incumbentis ad vicina auersio seu tractio, & per ea euacuatio.* Atque in hac, puta, quæ fit per Venæ sectionem, communio venarum cum parte affecta, cuius toties apud auctores mentio fit, obseruanda. Si etiam materia in corpore copiosa sit, non instituenda est deriuatio, nisi plenitudo dempta sit.

Quantitas.

Quantitas. Deriuationis humoris, qui in partem influxit, quantitati & ægri viribus respondeat. In sanguinis autem missione modum & terminum Deriuationis in inflammationibus ex coloris mutatione nos discere iubet Hippocrates, 2. *de vict. rat. in ac. t.* 10. modò vires id ferant.

Tempus.

Tempus commodum Deriuationi est, cum materia in partem influxit, & copia materiæ iam dempta est, affluxúsque sedatus. Fieri tamen etiam debet, antequam materia parti impingatur.

Loca.

Loca situs partium monstrat: quæ in genere parti affectæ vicina esse debent, & meatibus cum ea communicare.

CAPVT XX.

De Repulsione.

Repulsio.

REpellentia humorem influentem aliò propellunt, prohibéntque ad partem affectam peruenire, & eum, qui recens influxit, exprimendo partem ab humoris copia incumbente liberant.

Repellentia non omnibus fluxionibus conueniunt.

Non tamen in omnibus fluxionibus repellentia adhibere licet. Non sunt adhibenda 1. in partibus ignobilibus. 2. quando fluxio parti principi vicina est; ne materia repulsa ad partes principes feratur. 3. partibus nimis profundo loco sitis. 4. si materia sit maligna & venenata. 5. vbi ab animalis venenati ictu vel morsu vulnus inflictum est. 6. Si natura rectè agens criticè materiam in partem aliquam propellit. 7. Si humor sit multus, & corpus adhuc plenum. 8. Si humor iam parti impactus est. 9. Si dolor adsit vehemens.

Tempus.

Tempus commodissimum adhibendi repellentia est principium fluxionis: principio verò versùs augmentum vergente, digerentia admiscenda sunt.

Cùm autem, vt supra dictum; Repellentia alia sint frigida & humida; alia frigida & sicca, atque adstringentia: illa conueniunt maximè cùm humor tenuis & paucus fuerit, ac superficiem corporis occupat, aut cùm fluxiones, ob nimium partium calorem accidunt, vel calorem magnum adiunctum habent, aut si dolor adsit vehementior: hæc verò, cùm dolor non ita vrget, & ob debilitatem partium fluxiones fiunt.

Locus.

Locus, cui adhibenda sunt repellentia, ille ipse est, à quo repellere oportet.

CAPVT XXI.

De Intercipientibus.

Intercipientia.

INtercipientia ferè conueniunt cum Repellentibus, solúmque ab iis ratione loci differunt. Repellentia enim adhibentur parti affectæ: Intercipientia verò viis, per quas humor defluit: qualia sunt defensiua vulgò dicta, quæ facultate frigida, sicca, terrea ac adstringenti in ipsa via humoribus aditum intercludunt, & ne ad partem affectam pertingant, efficiunt. Et cùm alia sint valentiora, alia mitiora, fortioribus vtendum in habitu corporis duriore, vbi vasa ampliora sunt, aërísque status est calidior, qui vias laxat & dilatat, & affluentis humoris maior impetus. Si contra se res habeat, mitiora adhibenda.

Locus.

Applicantur autem commodissimè locis excarnibus, in quibus vasa sunt euidentiora & patentiora.

Humorum motus ablatus.

Vitio humorum in motu contrarium est, quando, quæ moueri debebant, planè non mouentur, vt cùm menses, hæmorrhoides, aut alia aliqua consueta euacuatio supprimitur. Tunc ergo humores qui quiescunt, calefaciendi & attenuandi sunt, & meatus laxandi, atque angustia tollenda, de quo suo loco. Quæ si non iuuant, ad ea, quæ vi humores concitare possunt, quæ supra enumerauimus, nimirum quæ caloris, doloris & vacui ratione humores in aliquam partem attrahunt, veniendum.

CAPVT XXII.

De Discussione.

Humores secundum locũ peccantes.

VLtimum humorum vitium est *secundum vbi*, dum nimirum humores aliqui in aliqua parte, in qua non debebant, hærent. Humores ergo illi parti impacti tollendi sunt: quod fit vel insensibiliter per ἄδηλον διαπνοὴν seu διαφόρησιν dum in vapores resolutus humor discutitur; vel manifestè euacuatur humor, & sub forma humoris educitur.

Discutientia quibus affectibus conueniant.

Quæ per insensibilem transpirationem humorem tollunt, *Discutientia, Resoluentia, & Digerentia* appellantur. Adhibentur autem commodè, cùm humor paucus, tenuis; sub cute molliore hærens, & loco tali situs est, ad quem vis medicamentorum discutientium potest penetrare. Non tamen adhibere licet διαφορητικὰ, si plenitudo in corpore adsit, sed prius corpus euacuandum est.

Tempus.

Tempus ergo commodissimum adhibendi discutientia est status, & instans declinatio: In augmento tamen etiam locum habent, sed non pura, verùm repellentibus mista.

Cùm autem διαφορητικὰ medicamenta alia sint valentiora & calidiora, alia minùs talia: vtimur leuioribus, cùm materia est in superficie corporis, pars affecta, mollis & latior. Fortiora adhibentur, cùm materia profundiore loco sita est, aut sub crassa & densa cute, ipsáque est frigidior & crassior.

CAPVT XXIII.

De Materiæ Emollitione & Suppuratione.

Emollientia.

EMollientia necessaria sunt, quoties materia crassa & indurata est. Nam si materia sit crassa & indurata, frustra adhibentur diaphoretica; cùm talis materia iis discuti non possit: sed prius emollienda est. De medicamentis emollientibus supra dictum.

Suppurãtia.

Si tandem in vaporem resolui & discuti materia non potest, in pus conuertitur. Quapropter si Medicus videat, humorem per ἄδηλον διαπνοὴν discuti non posse, hâc in parte naturæ, opem ferre, & maturantia medicamenta adhibere debet. Si verò spes est, humores discuti posse, à suppurantibus abstinendum. Notandum etiam, non omnes humores æquè rectè in pus verti posse. Sanguis quidem facilè in pus mutatur: at in affectibus ex bile & melancholia ortis vix sine periculo adhibentur suppurantia; cùm horum vsu illi humores sæpè ita degenerent & corrumpantur, vt cancrum & alia maligna vlcera excitent.

Neque etiam quouis loco tutò adhibentur. In partibus internis suppuratio non temerè procuranda. Inter partes verò externas non tutò circa articulos adhibentur suppurantia.

LIBRI QVINTI

PARS II.

SECTIO II.

De Indicatione Curatoria.

CAPVT PRIMVM.

De morbis Intemperiei.

Intemperies quid indicet.

POSTQVAM Indicationem præseruatoriam absoluimus, iam ad curatoriam accedimus, viam morbos tollendi monstraturi. Et primò morbos partium similarium, & quidem morbos intemperiei quod attinet, Intemperiei debetur alteratio per contraria. Calida nimirum intemperies indicat medicamentum refrigerans; frigida, calefaciens; humida, siccans; sicca, humectans; calida humida, medicamentum frigidum siccum; calida sicca, frigidum humidum; frigida humida, calidum siccum; frigida, sicca, calidum humidum.

Quomodo gradus contrarietatis obseruãdus.

Non solùm autem in alteratione contrarietas in genere obseruanda, sed & gradus contrarietatis, quantum fieri potest. Itaque qui plurimùm à naturali statu recessit morbus, vehementioribus indiget remediis; & contra, qui non multum à naturali

naturali statu abest, mitiora postulat remedia. Hinc morbus calidus in corpore naturâ frigidiore valentibus expugnandus est frigidis. Et morbus frigidus in corpore natura calido calidiora requirit remedia. Morbus humidus in corpore sicco & duriore naturâ vehementius siccantia requirit. Morbus siccus in corpore humido & molli fortiùs humectantia postulat. Contrà calidus morbus in corpore natura calidiore frigida mitiora remedia requirit: Frigidus morbus in corpore frigidiore calida debiliora postulat remedia: Humidus morbus in corpore natura humido & molli minus valenter siccantibus eget: Siccus morbus in corpore natura sicco & duro minus humectantibus opus habet.

Appropriata contraria.

Præterea in alteratione non solùm medicamentum præsenti intemperiei, quantum fieri potest, exactè respondens opponatur; sed & sit appropriatum & peculiarem cum partis affectæ naturâ conuenientiam habeat. Cauendum etiam, ne medicamentum cum qualitate qua ad corrigendam aliquam intemperiem opus est, aliam, quamcunque etiam qualitatem, quæ parti nocere possit, coniunctam habeat.

Cum etiam intemperiebus simplicibus curandis simplicia contraria medicamenta maximè conueniant, si ea non semper in promptu sunt, admixtione aliorum qualitas illa, quæ minùs conuenit, aut etiam noxia est, tolli potest: sicut contra in compositis intemperiebus, si medicamentum, quod compositis qualitatibus contrariis conuenit, habere non licet, admixtione aliorum id, quod deest, supplendum.

Cerebri Intemperies.

Ex his omnibus manifestum euadit, in *Capitis* affectibus curandis non facilè vltrà mediocritatem alterandum esse, ne calor eius natiuus debilitetur, vel dissipetur. Tutius tamen est calefacere, quàm refrigerare.

Thoracis.

In *thoracis & pulmonum* affectibus semper cauendum, ne nimis exsiccemus, ne materia incrassetur, & ad educendum inepta fiat. Vbi verò refrigeratione opus est, imprimis cauendum, ne frigida adstringentia adhibeantur, sed humectantia. Admodum etiam frigida pectori inimica sunt, *5. aph. 24.* non tantùm foris admota, sed & intus assumpta.

Cordis.

In *Cordis* curatione semper admiscenda medicamenta, quæ habent vim roborandi; & proinde moderatè adstringentia atque odorata & bezoartica dicta omnibus, quæ cordi adhibentur, medicamentis admiscenda. Cauendum verò à vehementer refrigerantibus & calefacientibus.

Ventriculi.

Ventriculus tam à calore, quàm frigore nimio facilè læditur, atque in calida intemperie cautè & sensim ac paulatim refrigerandum: in frigida verò cauendum, ne nimium calidis calidum innatum dissipetur: ac proinde adstringentium & roborantium aliquid semper addendum, quæ calidi innati ac spirituum dissipationem prohibent.

Epar.

In *Epate* curando medicamenta ea eligenda, quæ cum tenuitate partium aliquam adstringendi & roborandi vim habent, qualia sunt, quæ adstringunt, atque amara sunt, vt *absinthium* Abstinendum verò à dulcibus, à quibus epar, sicut & splen, facilè intumescit.

Lienis.

Lien validissima postulat & perfert remedia, quæ propterea etiam extra tutò adhibere licet; ita tamen, ne vel subita refrigeratione humores in eo contenti concrescant, aut exsiccatione indurentur: intus autem, ne alia viscera ab iis lædantur, vix tutò adhibentur, & propterea frequentia & diuturniore vsurpatione id, quod in vehementia deest, compulsandum est.

Vteri.

In *vteri* morbis aceto abstinendum. Dulcia verò sunt vtero gratiora, in grauidis verò à talibus abstinendum.

Oculi.

Oculus, cum sit εὐαίσθητος, non fert medicamenta acria, aut quæ ipsum constringant & exasperent.

Non solùm autem in intemperiebus curandis contraria conuenientia adhibenda, sed & similium vsus omnis fugiendus.

Intemp. cum materia.

Si tamen intemperies sit *cum materia*, non sola alteratio sufficit, sed causa, à qua fouetur, prius tollenda est. Itaque indicatio in huiusmodi est euacuatio atque alteratio. Vbi tamen causæ nomine non solùm intelliguntur, causæ simpliciter dictæ, sed etiam morbi & affectus qui alios quandoque morbos excitant & fouent. Nam & hi similiter primo loco tollendi sunt.

CAPVT II.

De morbis totius substantiæ curandis.

In *morbis totius substantiæ* curandis occulta qualitas maligna per contrarium alexipharmacum expugnanda, & venenata causa è corpore tollenda & eradicanda est. Itaque venenum, quod ore haustum vel sumptum est, vomitu reiiciendum, aut etiam per aluum mox educendum. Si verò cum aëre attractum sit, aut vltra iecur penetrauerit, per sudores expellendum. Quæ morsu aut ictu venenatorum animalium communicata; aut per contactum quocunque modo corpori illata sunt, quamprimum retrahenda & extrahenha, omnibúsque modis, ne intra corpus penetrent, & serpant, laborandum. Præcipuè autem quodlibet venenum iis remediis, quæ experientia docuit ipsi esse aduersissima, expugnandum, iisdemque cor roborandum. In venenis tamen qualitates manifestas simul attendere, magna sanationis pars est.

CAPVT III.

De morbis Conformationis curandis.

Morb. Figuræ curatio.

Figuræ vitia quod attinet, si ossa distorta & malè formata sint, in his, qui crescunt, curatio possibilis: in adultis verò, & qui ampliùs non crescunt, minimè.

Quid indicent. *Quomodo corrigantur.*

Est autem generalis Indicatio, quam Figuræ vitium suppeditat, partis in contrarium vitiosæ Figuræ mutatio, donec figuram, quam naturaliter habere debet, acquirat. Duobus autem modis hoc præstatur, διαπλάσει καὶ ἐπιδέσει, formatione atque alligatione. Per διάπλασιν seu formationem accipienda est ea figuræ emendatio, quæ manibus contrectando & comprimendo paulatim & sæpius perficitur. Per ἐπίδεσιν ea intelligitur correctio, quæ fit per fascias & ferulas, qua nimirum & fasciis pars in contrarium figuræ vitiosæ adducitur, & ferulis retinetur, ne in figuram vitiosam iterum deflectere possit.

Morborum in cauitatibus curatio.

Secundum morbi Conformationis genus est *in cauitatibus*, quod duas generales Indicationes suppeditat, nimirum aperire id, quod præter naturam clausum est, & claudere id, quod præter naturam apertum est.

Obstructionis.

Inter morbos autem in defectu meatuum communissimus est *Obstructio*, cuius communis Indicatio est, Obstructionis apertio. Sed cum causæ Obstructionis variæ esse possint, speciales Indicationes ab iis petuntur, iisque sublatis, obstructiones tolluntur. Itaque quæ à crassis & viscidis humoribus fit Obstructio, attenuantia, abstergentia atque incidentia medicamenta postulat. Quibus nunc debilioribus, nunc valentioribus vtendum, pro ipsius humoris natura, & pro loci, in quo hæret, conditione. Si verò obstructio fiat ab humoribus multis, iisque toto genere præter naturam, eius curatio consistit ἐν παντελεῖ κενώσει, hoc est, omnimoda euacuatione. Si autem humor non toto genere præter naturam sit, sed solùm Quantitate peccet, Indicatio est ἀποκένωσις, id est, quod abundat, imminuendum est, pro ratione abundantiæ. Licet autem causæ obstruentes omnes sui euacuationem postulant: tamen cùm aliis, tùm eo præcipuæ differunt, quod singulæ peculiaria & conuenientia loca requirunt. Quæ pectus & pulmonem obstruunt, per tussim eiiciuntur, neque alia via facilè euacuari possunt. Quæ verò vel in epate, vel in venis, aut in arteriis, vel renibus continentur, per vrinam, ventrem, aut vomitum excernuntur.

Coalescetiæ.

Reliquæ angustiæ species & ipsæ causæ ablatis tolluntur. Σύμφυσις seu *coalescentia*, cum fiat ex coalitu partium & laterum meatus, indicat medicamentum iterum rumpens & tollens illam cicatricem.

Constipationis.

Constipatio indicat causam illam tollendam esse, quæ facit angustiam.

Compressionis.

Compressio cum fiat à causis externis meatui incumbentibus, communis quidem Indicatio est, causam comprimentem, & meatum claudentem tollere: sed speciales indicationes, pro varietate causarum variæ sunt, & tota curatio in causarum illarum ablatione, quæ suo loco docetur, consistit.

Subsidentiæ.

Subsidentia tandem si fiat à nimia humiditate, pars exsiccanda est; si à nimis adstringentibus & frigore pars constringatur & siccantibus quasi contrahatur, contraria, nimirum laxantia & humectantia, sunt adhibenda.

Apertionis vasorum curatio.

Contra si meatus & vasa, quæ clausa esse debent, aperiantur, & hinc humores effundantur, communis Indicatio est, vas apertum claudendum esse. Id quod in externis partibus conuenientibus medicamentis appositis & ligaturâ perfici potest. Si verò in partibus internis sit apertio, modus id præstandi pro varietate causarum, varius est. Si sit ἀναστόμωσις, orificium vasis apertum obturandum & adstringendum est. Si διαπήδησις, densantia & incrassantia requiruntur. Si ruptura, ruptum vas vniendum, & claudendum. Si ab erosione, sarcotica primùm, hinc consolidantia requiruntur.

Morborum superficiei curatio. *Asperitatis.*

Tertiò si pars, quæ naturaliter læuis esse debet, aspera euaserit, læuis iterum reddenda: id quod fit in aspera arteria & lingua, si id, quod excauatum est, repleatur, vel illud, quod exstat, tollatur. Illud in partibus mollibus fit per medicamenta, quæ humectant, & lentorem quendam habent: hoc verò medicamentis abstergentibus. In ossibus verò, siue erosa sint, siue quid superfluum iis annatum sit, asperitas commodissimè ratione tollitur.

Læuitatis.

Læuitatis p. n. contraria curandi ratio est, asperitásque naturalis reuocanda est per medicamenta abstergentia, & quidem ἱκανῶς ῥυπτικά, sufficienter abstergentia, quæ nimirum humores glutinosos partium superficiei tenacius adhærescentes liberare, partique naturalem asperitatem reddere possint.

CAPVT IV.

De morbis numeri curandis.

Morbi numeri quid indicent.

MOrbi in numero cum sint duplices, in excessu & defectu, vterque suam indicationem suppeditat, & id, quod deest, & naturaliter adesse debebat, restituendum; illud verò, quod abundat, tollendum & remouendum. Cùm verò id, quod deest, solum res naturalis esse possit: solius naturæ est, id, quod deest, reficere & regenerare. Medicus verò tantum est naturæ minister in his, dum naturæ robur tuetur, materiam idoneam subministrat, atque impedimenta remouet. Verùm hæc generalis indicatio pro varietate partium variatur, & semper in effectum deduci non potest. Alio tamen modo in carnis, alio in ossis, alio in nerui & aliarum partium generatione proceditur, *de quibus in soluta vnitate.*

Deinde cum partes aliæ sint simplices, aliæ compositæ: si compositæ amittantur, neque eædem specie, neque iis simile quid facilè substitui potest. In quibus tertius scopus est, decorem quendam inuenire, aut aliquid machinari, quod partis amissæ vsum aliquo modo præstare possit. Curta tamen etiam sanandi rationem Recentiores inuenerunt, de qua supra, *part. 2 sect. 1. cap. 16.*

Excessus contra sui remotionem postulat. Cùm autem res, quæ tolli debent, sint variæ, singulis sua peculiaris debetur curatio, pro partium substantia, dignitate, situ, conformatione, & aliis conditionibus differens. Id enim semper cauendum est, ne partes aliæ lædantur, aut certè danda opera, vt quam minimum lædantur, atque corpori non maius aliquod damnum ex ablatione attrahatur, quàm sit illud, quod ex re abundante proficiscitur.

Instrumenta autem, quibus Medicus rerum, quæ præter naturam abundant, ablationem instituere potest, tria sunt, ferrum, ignis, medicamenta. Per ferrum intelliguntur omnis generis acuta instrumenta, quæ superfluis exscindendis apta sunt. Per ignem intelliguntur cauteria actualia, dum ferro, argento, aut auro ignito id, quod abundat, exuritur. Medicamenta huic scopo conuenientia sunt, quæ appellantur cauteria potentialia, καθαιρετικὰ nimirum, σηπτικὰ, καὶ ἐσχαρωτικὰ, de quibus suprà.

CAPVT V.

De morbis magnitudinis curandis.

Aucta magnitudo quid indicet.

CVm siue totum corpus, siue membrum aliquod fuerit p. n. auctum, vt inde actiones lædantur, Indicatio est, vt magnitudo aucta imminuatur. Et quidem si cum magnitudine aucta partis substantia salua non est, vt in vulneribus, vel vlceribus, medicamenta eadem adhibentur, quæ pro numero abundante. Verùm si vel totum corpus, vel pars aliqua æqualiter augeatur, & per totum nimium incrementum accipiat, neque ferro, neque igne, neque medicamentis erodentibus vti licet, sed duo speciales scopi sunt, nimirum nimium partibus alimentum subtrahere; & digerentibus ac discutientibus absumere. Quapropter tum conueniunt inedia & victus parcior, & vsus rerum non naturalium talis, qui extenuet ac discutiat, & medicamenta eiusdem generis.

Tumorũ curatio.

Habent & tumores suos peculiares scopos; per quos satisfit illi generali indicationi, quæ iubet, id quod auctum est, p.n. imminuere, de quibus suo loco.

Imminuta magnitudo quid indicet.

Imminuta contra magnitudo augmentum indicat. Perficitur autem hoc ἀναθρέψει ἢ γενέσει, renutritione seu instaurationе ac generatione. Ἀνάθρεψις per bonum & copiosius alimentum, quod deest, instauratur, & pars maiorem ac naturalem molem acquirit. Γένεσις verò tum est necessaria, vbi aliquid de substantia partis amissum. Ibi enim carnis regeneratione id, quod amissum est, instauratur, atque vlceris cauitas expletur.

CAPVT VI.

De morbis in situ & connexione curandis.

Morbi in situ quid indicent.

TAndem inter morbos organicos cum sint morbi in situ & connexione, id, quod situm naturalem amisit, in naturalem locum repositionem; quod verò cum iis, cum quibus debebat, non connectitur, coniunctionem cum iis indicat. Priori indicationi satisfit, curantúrque luxationes ad oppositam partem ei, à qua facta est permutatio, intendendo atque impellendo: quod qua ratione peragi debeat, supra, *part. 1. sect. 2. cap. 4.* dictum. Ita & aliæ partes in suum locum retrudendæ sunt.

Si verò partes, quas secundùm naturam seiunctas esse decebat, connectantur & coalescant præter naturam, soluendæ & separandæ sunt. Fit autem separatio vel chirurgia & scalpelli ac ferri ope, aut filo serico, aut seta equina, vel medicamentis causticis & septicis.

Morbi in cõnexione.

Alterum verò genus, cum pars cum iis, cum quibus debebat, non connectitur, indicat, vt id quod continet, firmius solidiúsque reddatur. Ideóque partes illæ roborari & contineri debent.

CAPVT VII.

De Vnitate soluta curanda.

Soluta vnitas quid indicet.

SOlutæ vnitatis prima communísque Indicatio est vnitio; seu soluta vnitas, partes, quæ seiunctæ sunt, vniendas esse indicat. Quæ res etsi naturæ opus sit: tamen Medicus hac in naturæ minister est. Sunt autem hîc ista præcipuè Medici officia.

Quid à Medico faciendum.

Primò videndum, ne quid incidat in partem affectam, quod conglutinationem impedire possit. Secundò, vt extrema seu labia in vnitate soluta rectè iterum coniungantur, & sibi mutuò applicentur. Tertiò, vt extrema coniuncta seruentur. Quartò, vt ipsius partis temperamentum conseruetur, & in agglutinatione Naturæ necessarium auxilium præstetur. Quintò, vt symptomata, quæ superuenire possunt, præcaueantur & corrigantur.

Vulnerum curatio.

Verùm hi scopi non semper in omnibus partibus eodem modo perficiuntur. In vulneribus quidem extraneum omne è vulnere eximendum, hinc labia vulneris coniungenda, & vt vnita seruentur, præstandum, vt *suprà parte 1. sectione 2. capite 5.* dictum. Coniunctis partibus reliquum opus naturæ committendum. Medici saltem est, dare operam, vt sanguis, qui affluit, nec qualitate, nec quantitate peccet, & medicamenta sarcotica imponere, de quibus Galenus, *3. meth. med. cap. 3.* tandémque vulneri cicatricem inducere. Si tamen symptomata quædam, quæ curationem impedire possint, superueniant, vt hæmorrhagia, dolor, conuulsiones, iis occurrendum, & inprimis ne inflammatio superueniat, cauendum.

Fracturarũ.

In Fracturarum verò curatione Medicus duos scopos sibi habet propositos, primum, vt ossa fracta rectè iterum coniungantur, ac naturalis situs atque figura ipsis restituatur; alterum, vt coniuncta seruentur, & in naturali figura retineantur ac coalescant. Qua verò ratione id perficiatur, dictum supra, *part. 1. sect. 2. cap. 3.*

Calli generatio.

Calli verò, quo ossa conglutinantur & coalescunt, generatio Naturæ opus est. Medicus autem naturam iuuare debet; quod fit, si caueat, ne aliqua inflammatio, vel simile accidens, quod membri substantiam & temperiem lædat, superueniat, ipsúmque alimentum per siccantia medicamenta disponatur, vt in callum eò citius mutetur, de quibus supradictum.

CAPVT VIII.

De Symptomatum vrgentium Curatione.

Symptomata vrgentia & quot.

REstat tertium rerum præternaturalium genus, Symptomata. Symptomata equidem, quatenus p. n. sunt, in genere sui ablationem indicant: verum indicatio ista plerumque inutilis est. Cùm enim à morbis & causis pendeant, iis ablatis & ipsa tolluntur. Quia tamen semper expectari non potest, donec causa vel morbus tollatur, quædam necessariò indicant, quæ scilicet peculiarem, & à morbi & causæ curatione diuersam curationem requirunt, atque cum maturè fieri postulant. Symptomata talia sunt, quæ vrgere dicuntur. Vrgent autem omnia ea, quæ tale minantur periculum aut incommodum, vt non possit expectari morbi illius vel causæ, à quibus pendet, ablatio; sed si expectetur, vitæ discrimen aut magnum incommodum immineat. Tunc verò morbi ablatio expectari non potest, quando vel est incurabilis: & symptoma pertinet ad læsam actionem, vitæ quidem non simpliciter, sed meliori necessariam; vel si est curabilis, cuius curatio tam longa est, vt antequam ea perfici possit, à symptomate vitæ periculum & discrimen immineat. Vulgò talia symptomata pauca recensentur; præcipuè dolor, vigiliæ, & immoderatæ euacuationes: sunt tamen & alia.

Doloris curatio.

Dolor medicamentum dolorem tollens seu leniens indicat. Cùm verò dolor sit seu tristis sensatio, seu non fiat sine tristi sensatione, atque ad sensationem duo sint necessaria, rei tangibilis perceptio, seu sensus in parte, cui occurrit, & animæ aduertentia: si vnum horum deficiat, neque sensus, neque dolor fit. Itaque quæ vnum istorum impediunt & tollunt, dolori erunt contraria. Et quidem ipsum in parte sensum quod attinet, duobus modis dolori occurrere possumus, vel tristi sensationi contrarium obiectum opponendo, vel sensum tollendo. Cùm ergo tristi sensationi iucunda & suauis sensatio sit contraria

traria, vt tristis sensatio tollatur, ea illi offerenda, quæ blando ac tepido calore sunt prædita, iucundámque & suauem sensationem in tactu efficiunt, quæ sunt *Anodyna* propriè dicta; vt aquæ dulcis balneum, oleum commune, animalium pinguedines, mucilagines & alia temperato vel blando calore prædita, de quibus supra, *part.* 1. *sect.* 1. *c.* 7.

Anodyna.

Deinde dolorem tollunt *Narcotica*, seu stupefacientia dicta, spiritus sopiunt, simulque somnum inducunt, & ita, vt subiectum dolorificum non percipiatur, faciunt.

Narcotica.

Secundò animæ aduertentia impeditur, si ea ad alia obiecta auertatur.

Vigiliarum nimiarum curatio.

Vigiliæ nimiæ indicant medicamentum somnum concilians. Quatuor autem modis somnus conciliari potest. Si primò remoueantur omnia, quæcunque sensum aliquem ad operandum excitare possunt. Secundò si ab externorum sensuum actione animus auocetur, & spiritus animales à motu ad quietem placidè inuitentur. Tertiò si ea exhibeantur, quæ calidos, siccos, & acres vapores temperant, & suaues vapores, ac Ἀναθυμιάσεις in cerebrum mittunt, quibus id humectetur, & spiritus animales quasi sopiuntur. Quartò, si ea adhibeantur, quæ peculiari vi spiritus animales sopiunt, ac torpidos reddunt, quæ in specie ὑπνωτικὰ & ναρκωτικὰ dicuntur.

Sitis Curatio.

Sitis cum sit appetitus frigidi & humidi, fiatque ex frigidi & humidi defectu, indicat frigidum & humidum, vt contrarium.

Fluxus alui.

Fluxum alui nimium, quâ talis sistunt adstringentia.

Fluxus sanguinis.

Sanguis profluens sanguinem sistens remedium indicat. Duobus verò modis sistitur, vel prohibendo, ne sanguis ad locum, è quo exit, confluat; vel ne vasa sinant ipsum effluere, quod fiet, si claudantur: & quandoque alterum tantùm sufficit, quandoque etiam, & cum magna est sanguinis profusio, vtrumque necessarium est. Vt non confluat sanguis ad locum, è quo exit, præstatur, si ab eo non attrahitur, si repellitur, si trahitur ad alium. Non attrahitur, si causæ, ob quas attrahitur, tollantur, vt calor, dolor, situs molestus. Repellitur refrigerantium & adstringentium vsu. Trahitur in aliam partem reuellendo vel deriuando. Vt verò sanguis non effluat, prohibetur, vbi exitus clauditur; quod fit, vbi obstruitur & adstringitur via, è qua effluit.

Lipothymia.

Lipothymiæ succurrimus reficiendo spiritus, etsi causæ remotioni statim satisfieri non possit. Ad rem hanc aptissima sunt aër purus, vinum generosum & odoratum, & ex eo destillati spiritus.

Non verò solum actiones læsæ, sed & reliqua symptomata interdum vrgent. Si alæ fœteant, & hircus sub iis habitet, isti vitio occurritur rerum odoratarum vsu. Si anhelitus fœteat, masticatione rerum suaueolentium vitium istud tegitur.

LIBRI QVINTI
PARS II.
SECTIO III.
De Indicatione vitali.

CAPVT PRIMVM.

Quidnam Diætam in ægris indicet.

CVm, qua ratione res p. n. tollendæ sint, dictum sit: restat tandem, vt quomodo id, quod in homine ægro secundùm naturam superest, conseruandum sit, dicamus. Ea autem, quæ secundùm naturam sunt, vulgò Virium nomine veniunt; & Indicatio, quæ ab iis sumitur, Vitalis nominatur, & Conseruatoria, quod illa, quæ in ægro adhuc secundùm naturam sunt, conseruat; atque illa quæ vires corporis nostri per se, & quæ secundùm naturam sunt, conseruare possunt, indicata vitalia & conseruatoria dicuntur.

Cum autem, vt supra, *lib.* 4. *part.* 2. *c.* 1. dictum, tria sint indicantia vitalia, seu cõseruatoria, sanitas, causa sanitatis & actiones sanæ: sicut danda opera, vt in statu sano hæc omnia conseruentur, ita & laborandum, vt in ægris, quantum possibile, conseruentur; idque est vires conseruare. Calidum innatum nimirum in toto & partibus omnibus conseruandum, rerúmque non naturalium dictarum rectus obseruandus vsus.

Vires quid indicent.

Vires nimirum alimoniam indicant, ea ratione, quod in partibus spirituosis, solidis, & carnosis iustam quantitatem habentibus positæ sunt, iisque, vt instrumento vtuntur. Et indicatio vitalis solùm circa substantiam partium spirituosarum, solidarum & carnosarum conseruandam versatur.

Prohibẽtia.

Etsi verò sola virtus alimentum indicat: prohiberi tamen ab aliis id potest. Cum enim non rarò cibus exhibitus morbosam constitutionem augeat, tum etiam ad eum respiciendum, non vt ad indicans alimentum: sed vt ad prohibens. Nam cùm cibus offertur, natura auocatur à coctione & euacuatione materiæ morbificæ. Ideoque cùm vires sui conseruationem indicent, quæ fit alimento exhibito ea quantitate, quam substantia conseruanda desiderat, causa verò morbifica sui euacuationem indicet, & naturam idcirco sibi soli vacare iubeat, atque ita alimentum, quo natura ab hoc opere auocatur, prohibeat, videndum, quid magis vrgeat.

Summa: solæ vires alimentum indicant; causa morbifica permittit, aut prohibet, reliqua vt ætas, consuetudo, anni tempus, cœli status & similia virtutis firmæ aut debilis sunt signa, vel talia, quæ vim & magnitudinem causæ morbificæ monstrare possunt.

CAPVT II.

Quæ ad Diætam pertineant.

Ad diætam pertinentia.

ETsi diæta cibo & potu præcipuè constat, tamen etiam aliæ res non naturales vt sunt aër, somnus & vigilia, motus & quies, excreta & retenta, atque animi accidentia ad eam pertinent. Verùm inter hæc res aliæ sunt, ex quibus primò & per se alimentum generatur, quæ etiam propterea veræ & propriæ materiæ alimentorum dicuntur, vt est aër, cibus & potus: aliæ verò ea ratione inter materiam victus numerantur, non quod reuera, ex ipsis, vt materia, alimentum corporis gignitur, sed quia sunt causæ per accidens alimenti, & iuuant, vt illa, quæ verè sunt alimentorum materiæ, in alimentum commodiùs conuertantur; quales sunt somnus & vigiliæ, motus & quies, inanitio & repletio animique παθήματα de quibus supra, *lib.* 4. *dictum.*

CAPVT III.

Quotuplex Diæta sit, & quænam quibus morbis conueniat.

Diæta triplex.
Crassa.
Mediocris.
Tenuis.

DIæta autem triplex est: Crassa, Mediocris & Tenuis. *Crassa* seu plena est, quæ non solùm vires, quæ præsentes sunt, conseruare, sed etiam robur earum augere potest. *Mediocris* est, quæ vires, quales accipit, conseruat. *Tenuis* est, quæ vires quidem conseruat, nonnihil tamen imminutas. Crassa & plena diæta rursum alia simplicissima est, quæ & ægrotantibus conuenit, & fit per prisanam hordeaceam integram: alia plenior & crassior, quæ fit per pisces & oua: alia plenissima, quæ etiam carnes castratorum concedit. Tenuis similiter triplex est: simpliciter talis, & fit per ptisanæ succum, seu ptisanæ cremorem, seu ptisanam colatam: Tenuior est, in qua melicratum exhibebatur: Tenuissima diæta erat Hippocrati, in qua nihil exhibebatur: Mediocris fiebat per panem in iure lotum, vel etiam per carnes pullorum.

Verùm consuetudinis, locorum & regionum ratio attendenda, cùm in aliis regionibus victus plenior magis sit vsitatus; in aliis frugalior: & pro ea materiæ victus tenuis moderandæ.

Quæ victus ratio quibus morbis conueniat.

Quæ autem victus ratio quibus morbis conueniat, collatio virtutis, quæ victum indicat & causæ morbificæ, quæ eundem prohibet, monstrat. Quantò enim magis natura in causa morbifica oppugnanda occupata est, tantò tenuior diæta conuenit, quantò verò minùs occupata est, tantò vberiorem victum adhibere licet. Tantò autem minùs oppressa est, quantò status morbi est propinquior: ideóque etiam quò morbus acutior, eò tenuior victus imperandus, modò vires cum eo ad statum vsque durare possint. Cognoscitur autem quando vires sufficere possint & ad statum vsque subsistere, quando verò non possint, considerando naturam ægri. Nam si corpus πικρόχολον sit, calidum & siccum abundans bile, præsertim circa ventriculum: tenuem diætam aut inediam non feret. Nam talia corpora facilè resoluuntur. Ætatis etiam habenda ratio. Nam, vt est apud Hippocratem, 1. *aphorism.* 13. *Ieiunium senes ferunt facilè: secundùm hos, qui ætatem constantem agunt; minùs adolescentes: minimè omnium pueri, atque inter eos maximè qui acriore & viuidiore sunt ingenio.*

Victus in morbis lõgis.

Morbi verò naturam quod attinet, in morbis longis mediocri vel pleno victu opus est, & tanto quidem pleniore, quanto morbus tardior est. In acutis verò tenuior requiritur, ne, si nimium cibi exhibeamus, morbum foueamus. Cùm autem acutorum gradus sint: eò tenuior est exhibendus, quo morbus est acutior.

An grauius in victu pleno vel tenui peccetur.

Tutius tamen semper est, crassiorem iusto, quàm tenuiorem victum, exhibere, licet quod ipsam quantitatem attinet, potiùs sit substractioni studendum, secundum Hippocratem, 1. *aphor.* 5. *In victu tenui ægri delinquunt, quò fit, vt magis lædantur. Siquidem quoduis peccatum hîc grauius, quàm in paulò pleniore victu esse solet.*

CAPVT IV.

De recta victus ægrorum administratione

Cibi quantitas.

EOdem modo, vt in medicamentis, in victu etiam triplex dosis obseruari potest; summa nimirum, media & minima, quæ in omni victu siue crasso, siue mediocri, siue tenui adhiberi potest. Quæ autem dosis quando sit exhibenda, ex virtute & causa morbifica inuicem collatis colligitur. Nam cum materia morbifica interdum plus vrgeat, interdum minus, & nunc naturæ opera in expugnanda morbi causa plus, nunc minus requiratur: eadem victus forma obseruata, nunc maior, nunc minor illius cibi dosis exhibenda, prout natura nunc magis, nunc minus in pugna cum morbo occupata est.

Victus quãtitas in principio morbi.

In principio nimirum morbi natura nondum cum materia morbifica valde pugnat, neque dum adhuc in coctione & euacuatione eius occupata est. Quapropter victum, qui morbo competit, nunc in summa dosi exhibere licet.

In augmento.

In augmento verò quia incipit natura pugnare cum morbo, & plus occupata est in morbifica materia, quàm in principio: tum aliquid de dosi detrahendum, & in mediocri dosi victus exhibendus est.

In statu.

In statu autem cum pugna naturæ & morbi sit vehementissima, & natura in coctione & euacuatione materiæ sit occupatissima: in minima dosi victus est exhibendus, & natura ab instituto suo minimè auocanda.

Tempus cibum exhibendi ægris.

Tempus & quando cibus exhibendus sit, quod attinet, *In continuis morbis* & qui accessionum differentias non habent, victus offerendus est secundùm consuetudinem, eo potissimum tempore, quo prius æger cibum absumere consueuit. At in iis morbis, qui paroxysmos habent, quando cibus exhibendus sit, definiuit Hippocrates, 1. *aphor.* Ἐν δὲ τοῖσι παροξυσμοῖσιν ὑποστέλλεσθαι χρή· τὸ προστιθέναι γὰρ βλάπτει, καὶ ὁκόσα κατὰ περιόδους παροξύνεται, ἐν τοῖσι παροξυσμοῖσιν ὑποστέλλεσθαι χρή. id est, *In ipsis accessionibus cibum adimere oportet; nam præbere, noxium. Et cum per circuitus redeunt morbi, in ipsis accessionibus abstinendum.* Quod tamen non simpliciter accipiendum est, sed si febris sit ab humore acri & mordaci, accenso à Sole, ira, inedia, laboribus & æger corporis habitu sit gracilis, temperaturáque, & præsertim æstatis tempore, sit calidus & siccus, vel paulò ante paroxysmum, vel etiam in ipso paroxysmo cibus exhibendus: aliàs facilè in ardentem febrim vel hecticam, vel syncopen, vel conuulsionem, aut simile quid incidet, & de virium iactura periclitabitur.

LIBRI QVINTI
PARS III.
De Compositione Medicamentorum.
SECTIO I.
De Pharmacopœia in genere.

CAPVT PRIMVM.

De necessitate atque vtilitate φαρμακοποιΐας.

SVPEREST tandem Medicinæ pars φαρμακοποιητική, quæ simplicia medicamenta præparat & componit. Vtrumque enim Pharmacopœia complectitur, nimirum medicamentorum simplicium absque aliorum permistione artis opera alterationem; & simplicium medicamentorum commistionem.

Cur medicamenta cõponere opus sit.

Necessaria autem est hæc Medicinæ pars multas & graues ob causas. Nam primò in ipso medicamento causa esse potest, si nimirum substantia medicamentorum sit minus idonea, & ægro molesta, præparatione vel compositione id, quod deest, supplere, vel quod inutile, molestum, aut etiam noxium est, tollere oportet. Nonnunquam medicamentum aliquam qualitatem habet superuacaneam, qua tum non indigemus: eam igitur contrarij admistione temperare oportet. Quædam simplicia etiam facilè corrumpuntur: quamobrem digestionem, distillationem, coctionem adhibere, vel melle, saccharo, aceto, sale ea condire oportet. Quorundam vis facilè resoluitur: vnde viscidioris alicuius admistione, ne facilè dissipetur, efficimus. Deinde causa est in ipso affectu, præter naturam. Si enim non inueniantur simplicia, quæ omnes illas facultates, quæ in vno sæpe ægro, affectuumque p.n. farragine requiruntur, contineant, ex pluribus simplicibus vnum medicamentum componere opus est, quod omnibus Indicationibus satisfaciat: quod genus medicamentorum Græci πολύχρηστον vocant. Tertiò, cùm non semper simplicia à natura suppeditentur, quæ cuiusque temperamento, ætati, sexui, vitæ generi: & partium constitutioni variæ conueniant, præparatione vel compositione opus est. Tandem etiam ob varias formas, quarum hæc huic, alij altera gratior, imò etiam pro ratione affectûs magis necessaria est, præparatione & compositione medicamentorum opus est.

Seu, vt breuiter hæc contrahamus; opus est medicamentorum compositione duas ob causas, vel ob ipsas vires medicamenti, vel ob eius vsum & applicationem. Si enim virtus medicamenti sit debilis roboranda admistione intensioris; si deficiat facultas aliqua, admiscenda; si fortius sit medicamentum, quàm requiritur, addendum aliquid, à quo remittatur; si simplex habeat qualitatem aliquam superfluam, vel noxiam, admiscendum est aliud, à quo illa corrumpatur.

Vt verò medicamentum rectè applicari, & in vsum trahi possit, opus est, vt medicamentum conseruetur, ne ante administrationem vires amittat, admisto conseruante aliquo v.g. saccharo, vel alio. Deinde, vt ad locum perueniat; admiscendum est vehiculum, quo ducente facilius eò pertingat: & ne in viâ debilitetur, miscendum est cum fortiore, vt in eo, quo debet gradu, ad partem perueniat. Tandem necessarium est, vt medicamentum parti affectæ applicatum maneat: inde requiruntur medicamenta, quæ ea, quæ diffluunt, vel parti non adhærent, in parte retineant.

CAPVT II.

Quæ ad præparationem & compositionem artificiosam medicamentorum necessaria sint.

Quæ ad cõpositionem medicamentorum requirantur.

POssunt autem illa omnia, quæ ad compositionem Medicamentorum requiruntur, ad quatuor capita redigi. Primò *Medicamentum*, quod indicationi, quam morbus vel causæ morbificæ, vel symptoma ipsum, quod vrget, suppeditat, opponatur. Et tale medicamentum in compositis basin nominant, quod ei, ceu fundamento ædificium superstruitur, tota compositio innitatur, reliquáque omnia ad hoc referantur, & huius gratia admisceantur: eiusque propterea virtus in composito maxima sit, oportet. Est autem Basis nunc simplex, nunc composita, & quidem non vno modo. *Simplex* enim Basis dicitur, quæ vni Indicationi satisfacit, vnumque effectum edit, licet non semper vno & simplici medicamento constet, sed sæpe ex pluribus componatur. *Composita* verò Basis dicitur, quæ plures vsus præstare potest. Aliàs verò Basis simplex dicitur, quæ ex vno medicamento constat; Composita, quæ ex pluribus. Denominationem accipit medicamentum compositum nunc à basi, nunc à medicamento primo loco in descriptione posito.

Basis duplex. Simplex. Composita.

Corrigentia & iuuantia.

Vt autem basis seu medicamentum, quod affectui p.n. opponitur, omnibus modis accommodatum reddatur, præter præparationem sæpe corrigentia ac Iuuantia dicta requiruntur. Cum enim nonnunquam basis debilior, crassior atque ignauior, vel iusto validior & vehementior sit, aut aliquam malignam & noxiam, aut gustui vel odoratui ingratam, vel alio modo molestam, alienam ac inutilem qualitatem habeat: tarda atque ignaua acuentium, virésque augentium admistione adiuuanda, crassa tenuibus admistis emendanda; acria, vehementia, nimis calida vel frigida, aut maligna, contrariorum additione corrigenda; sapor iniucundus per saporem gratum habentia; odore ingrato & nauseabundo prædita per ea, quæ odorem fragrantem ac suauem habeant, atque alia ἀηδῆ corrigenda, omnésque qualitates vel noxiæ, vel inutiles contrariorum admistione tollendæ atque emendandæ sunt.

Dirigentia.

Tertiò si medicamenta sua sponte ad locum affectum commodè pertingere non possint, *Dirigentibus*, quæ vocant, opus est, quæ scilicet vel parti affectæ familiaria sunt, vel viam medicamento patefaciunt.

Conseruantia.

Tandem ad compositionem medicamenti requiruntur ea, quæ illud ab iniuria & corruptione præseruant, eique formam ac consistentiam certam tribuunt. Hinc alia melle, alia saccharo, alia oleo conseruantur, atque ab iisdem vel electuarij, vel syrupi, vel conseruæ formam accipiunt. Quædam tamen sola præparatione ad durationem magis idonea redduntur.

CAPVT III.

De Ponderibus Medicamentorum.

ANtequã verò ad præparationẽ & cõpositionẽ medicamentorũ quibus duobus φαρμακοποιΐα absoluitur, accedamus, aliquid

aliquid de ponderibus & mensuris medicis, & dosi medicamentorum præmittendum. Res enim, è quibus medicamentorum formæ parantur, vel numero, vel aceruo, vel pondere, vel mensura æstimantur.

Quæ mensurentur numero. *Numerantur* fructus & legumina ac semina maiora; & vbi numerus est æqualis in paria permutatur, scribitúrque, par.ij, iij. *Aceruo.* *Aceruo* autem describitur medicamentorum quantitas, per pugillos, manipulos, & fasciculos: vtunturque Medici his præcipuè in foliis & herbis, floribus, hordeo, & quibusdam seminibus, sale atque aliis. *Pugillus.* *Pugillus* est, quantum digitis extremis iunctis, atque inuicem adductis comprehendi potest, vocatúrque à nonnullis pugillus minor. *Manipulus.* *Manipulus* est, quantum manu comprehendere licet. *Fasciculus.* *Fasciculus* est, quantum plicatis brachiis capere possumus.

Pondere. *Pondere* seu libra & lance expendunt pleraque arida: *Mensura.* *Mensura* verò liquida: etsi & illa ponderibus describi possint: Mensuræque nihil aliud sunt, quàm vasa libris & vnciis designata.

Granum. Ponderum verò etsi sit magna varietas: ea tamen saltem, quibus hodie Medici passim vtuntur, & ad Autorum lectionem maximè necessaria sunt, proponemus.

Ponderum autem omnium minimum est granum, quod propterea constans, & apud omnes nationes vnum & idem esse decet. Etsi enim proculdubio nomen à granis hordei vel tritici sumpserit; tamen cum horum non vbiuis locorum idem sit pondus, non hæc, sed nummarium minutum, quod omnibus nationibus idem est, & inuariatum seruatur, pro basi & initio omnium ponderum habendum. Notatur autem à Medicis hoc modo; gr. g̃.

χάλκος. *Siliqua.* Granis ij. constat χάλκος Græcis, quod ponderis genus Arabes kestuf nominant, vulgò æreolum.

Grana iv. constituunt δίχαλκον, cum quo conuenit κεράτιον, siliqua, quod Arabes kirat nominant.

Semiobulus. Grana vj. ἡμιώβολον, vel ἡμιωβόλιον semiobulum faciunt.

Obulus. Grana xij. ὀβολὸν seu obulum constituunt, sextam drachmæ partem.

Scrupulus. Grana xxiv. scrupulum seu scriptulum faciunt. Constat enim scrupulum duobus obolis, vnde apud Græcos διώβολον idem est, quod scrupulus; vnde & γράμμα Græcis dicitur, quod scilicet vncia tot in se continet, quot sunt apud Græcos literæ: & est pars vnciæ vigesima quarta. Verùm apud recentiores plerosque, qui Nicolaum & Venetos secuti sunt, scrupulum saltem g̃.xx. continet. Eius nota est ℈.

Semidrachma. Grana xxxvj. ἡμίδραχμον seu τριώβολον, hoc est, semidrachmam faciunt, quam fabam Ægyptiam & Alexandrinam nominant ʒß.

Drachma. Grana lxxij. drachmam Atticam, quæ & Medicis vsitata est, faciunt. Verùm drachma Nicolai & Veneta, quæ hodie vbique ferè vsitata est, saltem grana lx. continet. Arabibus darchimi vel darchimie, vel darchimet, corrupto vocabulo δραχμῆς, nominatur. A Serapione & iisdem Arabibus etiam aureus vocatur, & ab iisdem nomina hæc drachmæ & aurei sæpè confunduntur. Aliàs verò nummus aureus seu denarius scrupula quatuor, drachmam scilicet integram & eius tertiam partem continet. Nota drachmæ est ʒ.

Vncia. Drachmæ viij. Vnciam constituunt, cuius nota est ℥.

Vnciæ xij. libram medicam. ℔.

Deunx habet ℥.xj.

Dextans ℥.x.

Dodrans ℥.ix.

Bes ℥. viij.

Septunx ℥.vij.

Semis seu Selibra ℥.vj.

Quincunx ℥.v.

Triens ℥.iv.

Quadrans ℥.iij.

TABVLA PONDERVM.

	Mina Attic.	Libra.	Selibra.	Vncia.	Semũcia.	Duella.	Sicilicus.	Sextula.	Drachma.	Faba Syr.	Semidr.	Tremiss.	Scrupulus.	Obolus.	Bissiliq.	Semiobolus.	Siliqua.	Chalcus.	Grana.
Mina Rom.	$1\frac{1}{4}$	$1\frac{2}{3}$	$3\frac{1}{3}$	20	40	60	80	120	160	240	320	360	480	960	1440	1920	2880	5760	11520
Mina Attic.		$1\frac{1}{3}$	$2\frac{2}{3}$	16	32	48	64	96	128	192	256	288	384	768	1152	1536	2304	4608	9216
Libra.			2	12	24	36	48	72	96	144	192	216	288	576	864	1152	1728	3456	6912
Selibra.				6	12	18	24	36	48	72	96	108	144	288	432	576	864	1728	3456
Vncia.					2	3	4	6	8	12	16	18	24	48	72	96	144	288	576
Sentar.						$1\frac{1}{2}$	2	3	4	6	8	9	12	24	36	48	72	144	288
Duella.							$1\frac{2}{3}$	2	$2\frac{2}{3}$	4	$5\frac{1}{3}$	6	8	16	24	32	48	96	192
Sicilicus.								$1\frac{1}{2}$	2	3	4	$4\frac{1}{2}$	6	12	18	24	36	72	144
Sextula.									$1\frac{1}{2}$	2	$2\frac{2}{3}$	3	4	8	12	16	24	48	96
Drachma.										$1\frac{1}{2}$	2	$2\frac{1}{4}$	3	6	9	12	18	36	72
Faba Syr.											$1\frac{1}{3}$	$1\frac{1}{2}$	2	4	6	8	12	24	48
Lupinus.												$1\frac{1}{8}$	$1\frac{1}{2}$	3	$4\frac{1}{2}$	6	9	18	36
Tremiss.													$1\frac{1}{3}$	$2\frac{2}{3}$	4	$5\frac{1}{3}$	8	16	32
Scrupulus.														2	3	4	6	12	24
Obolus.															$1\frac{1}{2}$	2	3	6	12
Bissiliq.																$1\frac{1}{3}$	2	4	8
Semiobolus.																	$1\frac{1}{2}$	3	6
Siliqua.																		2	4
Chalcus.																			2
Grana.																			

CAPVT IV.

De Mensuris Medicorum.

Mēsurarum descriptio.

VT arida ponderantur plerunque: ita liquida mensurantur. Quanquam & mensurarum modus ad pondèrum rationem à Medicis constituatur. Duobus autem modis mensuræ describi & explicari possunt, vel maiores per minores, & contra minores per maiores; vel per pondera. Si enim, quid Cotyla sit, quæratur, sextarij medium esse; aut cyathos sex habere, vel vncias nouem olei continere respondetur. Prior verò mensuras describendi ratio certa & stabilis est. Posterior verò mensuras æstimandi ratio non est perpetuò eadem. Nam etsi mensurarum capacitas non mutetur: rerum tamen, quæ eâdem mensurâ mensurantur, pondus non est idem. Vnde Medici hodie cùm in liquidis etiam potiùs pondus, quàm mensuram spectent, & mensuræ saltem, vt ponderandi labori supersederi possit, vsurpentur, triplices liquidorum mensuras vsurpant, alias scilicet vino & aquis destillatis, alias melli, alias oleo mensurando destinatas. Quæ mensuræ etsi omnes vnciarum notis distinguantur: tamen vnciarum distinctionem liquidorum pondus variat. Cùm enim oleum leue sit, maior eius copia vnciæ respondet: Vinum cum sit oleo grauius, minor copia vnciæ respondet. Grauius adhuc cum sit mel, minimum respectu reliquorum quantitas vnciæ respondet.

Mensura minima cochlear.

Mensurarum, quæ non ponderis ratione, sed solum capacitate æstimantur, principium & minima est cochlear, atque vltra cochlear, mensurarum diuisio non progreditur. Est autem cochlear quadruplex, minimum, paruum, magnum, maximum. Minimum drachmam dimidiam ponderis, rei in pondere etiam mediæ; paruum integram; magnum sesquidrachmam, vel drachmas duas; maximum semunciam pondere capit.

Mystrum.

Mystrum commune paruum cyathi dimidium est, & continet pondere olei ʒ.vj.vini vel aquæ ℈.xx.mellis ʒ.ix.

Cyathus.

Cyathus est cotylæ pars sexta; pondere, obseruatione communi, capit olei ʒ.xij.vini vel aquæ ʒ.xiij.℈.j. mellis ʒ.xviij.

Acetabulū.

Acetabulum, oxybaphum Græcis dictum, est cyathus cum dimidio: pondere, obseruatione communi, capit olei ʒ.xviij. vini vel aquæ ʒxx.mellis ʒ.xxvij.

Quartarius.

Quartarius est quarta sextarij pars, continet cyathos tres.

Hemina vel cotyla.

Hemina vel cotyla est pars duodecima congij; sextarij dimidium, continet cyathos sex, pondere verò olei ℥.ix.vini vel aquæ ℥.x.mellis ℥.xiij.ß.

Sextarius.

Sextarius Italicus est sexta congij pars, duas heminas continet, cyathos xij. Pondere verò continet olei ℥.xviij. vini vel aquæ ℥.xx.mellis ℥.xxvij.

Congius.

Congius est amphoræ pars octaua, continet sextarios sex, heminas duodecim. Pondere autem olei ℔.ix. vini vel aquæ ℔.x.mellis ℔.xiij.ß.

Vrna. Amphora.

Vrna est dimidium amphoræ Italicæ, sed Atticæ pars tertia. Amphora enim Græca, quæ & Cadus & Metreta, maior est, quàm Italica, quæ sextarios quadraginta octo continet. Pondere verò habet olei ℔.lxxij. vini vel aquæ ℔.lxxx.mellis ℔.cviij.

Culeus.

Culeus est mensurarum maxima: amphoras Italicas xx. continet. Verùm de his ab aliis prolixiùs disseritur.

CAPVT V.

De Dosibus Medicamentorum.

ETsi in hac humana mentis caligine non ita facilè definire est, qua ratione & proportione elementa ad mixtionem concurrant: tamen à plerisque retinetur sententia Alchindi, & in gradibus proportio Geometrica, non Arithmetica esse statuitur. Idque ea de causa, quòd inter proximos gradus longè maior differentia est, atque inæqualitas, quàm est inter duos numeros sese proximè consequentes.

Alterantium dosis.

Hinc temperati dosis censetur à ℈.ij. ad ℥.ij. medicamenti in primo à ℈.j. ad ℥.j.in secundo à ℈ß. ad ℥ß. in tertio à g̃.v. ad ʒij. in quarto ad g̃.ij.g̃. ad ʒj. Hîc tamen obseruandum, cum in quolibet gradu, vt apparet in dosi, quædam latitudo sit in vltimis gradibus non semper licere ad summam dosin ascendere, neque quæ in quarto sunt gradu omnia ad ʒ.j. posse exhiberi, sed prout alia sunt in principio, alia in medio, alia in fine quarti, ita dosin esse moderandam.

Notandum hoc præterea, occultarum qualitatum etiam hîc habendam esse rationem, & propterea inprimis experientiam consulendam.

Doses Purgantium.

Dosis purgātium.

Purgantium doses quod attinet, etiam secundùm gradus eæ definiri possunt. Cum tamen in quolibet gradu tres mansiones sint, non quodlibet medicamentum alicuius gradus à minima ad summam dosin illius gradus exhibere licet; sed quælibet mansio habet suam summam & minimam dosin.

Primi gradus.

In prima primi gradus mansione dosis est ab ℥.ij. vel ℥.iij. ad ℥.vj. vel ℥.vij. Talia sunt *syrupus rosarum solutiuus & violar.solutiuus.*

Quæ sunt in secunda primi gradus mansione, dantur ab ℥.ij.ß. ad ℥. v. Qualia sunt: *mel. rosi. solut. & mel violatum solutiuum.*

Quæ in tertia primi gradûs mansione sunt, dantur ab ℥.j. ad ℥.iij.vel ℥.iv.Huc pertinent *succus rosar.& violarum,manna, cassia, sirupus è floribus persicorum, succus ireos.*

Secundi gradus.

In secundi gradûs prima mansione medicamenta exhibentur ab ℥ß. vel ʒv.ad ℥.j.ß. vel ℥.ij. Huc referuntur *Tamarindi & Cassia.*

In secunda secundi gradûs mansione dantur ab ℥ß.ad ℥.j.ß. vt *terebinthina.*

In tertia mansione secundi gradûs exhibentur à ʒ.iij. ad ʒ. vij. Huius generis est *epithymum.*

Tertij gradus.

In tertij gradûs prima mansione dosis est à ʒ.j. ad ℥.ß. Huc referuntur *myrobalani, rhabarbarum, agaricum.*

In secunda mansione tertij gradus purgantia exhibentur à ℈.i. ad ʒ.ii. In hac classe est *aloë, psyllij semen, polypodium, folior.senæ puluis, mechoacanna.*

In tertia mansione dosis est à ʒ.ß.ad ℥.i. Huc pertinet *asarum, carthamum, soldanella, hermodactylus, turbith, lapis Armenus, lazuli, opopanax, sagapenum, elleborus niger, radix gialapa.*

Quarti gradus.

In quarti gradûs prima mansione medicamenta dantur à g̃.x. ad ʒ.ß. Huc pertinet *Mezereum, thymeleæ semen, seu granum gnidium, colocynthis, elaterium, gratiola.*

In secunda quarti gradûs mansione dosis est à g̃.v.ad g̃.xv. In huius mansionis finis est *scammonium.*

In tertia quarti gradûs mansione dantur à g̃. iii. ad g̃. x. Huius generis est *euphorbium, esula,* ☿.

Verum de simplicium horum purgantium dosi in specie supra, *part.1.sect.1. c.11.* dictum.

Purgantium compositorum doses.

Compositorum autem medicamentorum doses quod attinet, inuestigantur eæ primò ex qualitate simplicium, quæ miscentur, secundò ex gradibus virium eorundem, & tertiò ex quantitate, *de quibus in Institutionibus.*

Quomodo inuestigētur.

In purgantium itaque compositorum dosi inuestiganda videndum primò, quot doses purgantium sint in aliquo composito. Deinde pondus æstimandum totius medicamenti compositi; atque hinc per regulam proportionum inquirendum, quanta pars totius compositi pro vna dosi exhiberi possit. Exempli gratiâ, si examinemus pilulas cochias, sunt in ea compositione, hieræ picræ ʒ.x.quæ in se habent aloës summas doses. 3. colocynthidis ʒ.iii.℈.i. quæ habent doses. 7. scammonij ʒ.ii. ß. quæ habent doses 10. turbith ʒ.v. quæ dant doses ferè 4. stœchad. ʒ.v.syr.stœchad.ferè.ʒ.x.vel.ʒ.xii.

Atque ita cùm tota compositio,quæ continet doses summas 24. habeat ferè ʒ. xxxvi. vni dosi respondent ʒ.i. ß. dosisque summa pilularum Cochiarum erit ʒ.i.ß.

Doses 24. dant totius compsiti ʒ. xxxvi. ergo dosis.i. dat ʒ.i. ß.

LIBRI QVINTI
PARS III.
SECTIO II.
De Operationibus ad Pharmacopœiam necessariis.

CAPVT PRIMVM.

De Pharmacopœiæ partibus.

Pharmacopœia partes.

TOTA Pharmacopœia in duas partes diuidi potest, quarum prima tractat operationes, per quas Pharmacopœus ad optatum finem peruenir, & quarum sæpe in vnius medicamenti præparatione plures, & eædem in diuersis præparandis requiruntur; Altera per illas operationes certa remedia præparare, & in certam formam redigere, atque vbi opus est, plura simul coniungere & componere docet.

Ad priorem partem pertinet & Chymia suo modo. Verùm cum de ea prolixè *in tractatu de Consensu & Dissensu Chymicorum & Aristotelicorum*, *vt & in Institutionibus* dictum sit, illa omnia in compendio hîc repetere nolo.

CAPVT II.

De Caloris modis.

Gradus caloris.

OPerationes & ἐργασίας quod attinet, cùm pharmacopœi quicunque calore atque igne, vt communissimo Instrumento, opus habeant: priùs de calore dicemus.

In calore verò imprimis considerandi sunt gradus, & ignis adhibendi modi. Gradus caloris in genere & absolutè quatuor constituuntur. Primus est, qui placidus & mitis apparet: Secundus, qui acrior iam est, & manui ferè intolerabilis: tertius destruit: quartus summus est. Verùm quilibet horum graduum magnam habet latitudinem, ac non immeritò quilibet gradus iterum in suos gradus distingui potest. In quibus rectè adhibendis multum situm est. Præstat tamen plerumque peccare in defectu, quàm in excessu. Si quid enim semel violentiâ ignis corruptum est, in integrum restitui non potest: & sæpè vltrà corrumpuntur, & alia pericula accersuntur. Verùm si in defectu quid peccatum est, continuatione & caloris gradu aucto id compensari potest; etsi tempus operationis prolongetur.

Quomodo variari possint.

Caloris autem gradus variis modis concinnari possunt, & ex variis causis pendent, quarum præcipuas proponemus. Primò enim variis modis & mediis ignis adhiberi potest. Aliàs enim materia cum vase idoneo, vel etiam absque vase, nudo & patenti igni admouetur. Qui rursus variis modis administratur. Vel enim *circularis* est, qui in plano ambit vasa, & à loco distanti paulatim vasi propiùs admouetur, donec tandem super ipso vase accumuletur; vel vasi in fornace idonea subiicitur, aut etiam supra vas accumulatur; vel *reuerberatorius* est, seu antitypus, cùm flamma ab operculo seu testudine fornacis repercussa materiam, quam verberat, & ita vndiquaque ambit.

Aliàs verò materia cum suo vase igni patenti non obiicitur, sed alio corpore intermedio ipsi admouetur; idque variis modis. Primò enim si catinus seu capella, cui imponitur in tripode vas materiam præparandam continens, sit vacua commodissimè appellatur, *Balneum siccum*, *seu Stupha sicca*. Si verò vas non sit vacuum, varius calor, pro varietate materiæ, quæ catino imponitur, haberi potest, & variis nominibus appellatur. Si aqua impleatur, & vas cum materia destillanda aquæ immergatur: appellatur simpliciter *Balneum maris vel Mariæ*. Balneum præterea non ex sola aqua parari potest: sed & scobe ligni ferrati vel fœno capellam replere, idque humectare, atque ita vitrum imponere licet. Si verò vas cum materia elaboranda non aquæ immergatur, sed ita collocetur, vt saltem vaporem calentis aquæ excipiat, nominatur *Balneum vaporosum*. Postea repletur catinus cineribus, farina laterum, arena, scobe vel limatura ferri, & similibus.

Balneum siccum. *Balneum maris.* *Baln. raris.*

Secundò caloris temperatio pendet ab igne copiosiore vel pauciore: cuius copiam in carbonibus accensis pro libitu Artifex minuere, augere, & qualem libet, procurare potest; idque copia vel paucitate carbonum, vel aëris liberiore afflatu, eiusdémque exclusione atque interceptione. Maior enim carbonum copia maiorem & potentiorem calorem suppeditat: si tamen accendi ob aëris afflatum & spiracula aperta possint. Quæ omnia rectiùs monstrari, quàm describi possunt. Tertiò ad calorem variandum facit etiam catini, quem vulgo Capellam nominant, varia ab igne distantia. Si enim propius igni admoueatur, calor intenditur: si longiùs ab eadem remouetur, remittitur.

CAPVT III.

De prima classe operationum, Tritura, Læuigatione, Rasione & Limatione.

In Instit. c. 3. 4. 5. 6. 7. Operationũ Pharmaceuticarum species.

IAm ipsas operationes atque ἐργασίας quod attinet, etsi hæ quidem omnes ad διάκρισιν καὶ σύγκρισιν referri posse videantur: nobis tamen hoc in loco pro nostro instituto in tres classes eas redigere & sequentibus tribus capitibus comprehendere placet. Primâ complecti libet eas operationes, quæ ad rei dissolutionem & corruptionem pertinent. In secundam eas coniiciemus, quæ ad separationem atque alicuius rei detractionem comparatæ sunt. In tertia verò eas explicabimus, quæ ad rei alterationem, immutationem, perfectionem, conseruationémque sunt comparatæ.

In prima classe sunt; Tritura, rasio, læuigatio, limatura, liquefactio seu solutio, deliquium, vstio, incineratio, calcinatio, præcipitatio, fumigatio, putrefactio, & fermentatio.

Tritura.

Trituram quod attinet, præcipuus eius finis est, vt res in minimas partes redigantur, vt postea vel faciliùs & exactiùs cum aliis misceri, vel virtus earum extrahi possit.

Læuigatio.

Læuigatio nihil est aliud, quàm exactissima trituratio, quâ medicamentum aliquod in marmore, porphyrite, vel alio lapide polito, affuso liquore conueniente, vel etiam sine liquore, molâ paruâ lapideâ manu versatili, tamdiu versatur, vt in pollinis puluerisque penè impalpabilis formam redigatur, eo modo, quo pictores colores præparare solent.

Sectio, Rasio, Limatura.

His affines sunt, *sectio, rasio, & limatura.* Forcipibus aut cultellis, folia, caules, radicésque plantarum secantur, & hoc modo ad coctionem, vel infusionem, aut ad trituram præparantur. Raduntur alia seu torno comminuuntur, vt ligna, cornua, vngulæ, dentes animalium eosdem ob fines. Quæ verò nec sectione, nec triturâ comminui possunt, limâ ferreâ atteruntur, & in minimas partes rediguntur; qualia sunt pleraque metalla, vt ferrum & alia, itémque ligna, cornua atque ossa animalium.

Liquatio. Dissolutio.

Liquatio est rerum duriorum in liquidiorem substantiam reductio. Ab hâc non differt dissolutio, nisi quod illa semper caloris beneficio & plerumque sine humore addito fiat: hæc verò semper cum humore & sæpè sine calore. Ita liquescunt adipes, butyrum, medullæ, cera, pix, resinæ, gummi genera quædam, vti & metalla vi ignis maiore, sed plerumque pulueribus, vt faciliùs fluant, additis. Dissoluuntur sales omnis generis, lachrymæ, succi, gummi multa genera, resinæ.

Deliquium.

Deliquium peculiare solutionis genus est, cùm corpus per aërem humidum, qui sese in illud insinuat, fluidum redditur. Ita liquescunt salia, alumen, nitrum & similia, quæ tota in liquorem abeunt: Item calces, quæ vel maximâ parte in liquorem soluuntur, vel aliquid tantùm ex iis liquescit, prout plus vel minus salis continent.

Vstio, Tostio.

Vstio & tostio cognatæ quidem sunt operationes, in eo tamen differunt, quòd hæc minori, illa verò maiori igne perficiatur. Vnde in tostione res potius siccatur, quàm aduritur, & si quid aduritur, extrema saltem superficies aduritur: in vstione verò partes tam internæ, quàm in superficie positæ comburuntur. Perficitur autem tostio in patella vel sartagine, ferrea inprimis, in qua medicamenta igni supposita crebro agitantur, vt vel superflua humiditas absumatur, vel qualitas, quæ abundat in medicamento, tollatur. Vstio verò, quando medicamentum aliquid, vt cornu ceruinum, cranium humanum, ebur, olla inclusa in fornace figulina vritur, ac vstum & calens adhuc in conuenienti liquore exstinguitur, & postea teritur.

Cinefactio.

Cinefactio seu in cineres reductio dicitur, cùm humidum, quod in combustili erat, per quod partes cohærebant, igne absumitur. Id quod duobus fit modis. Primò apertò igni ipsa res nuda obiicitur, & in cinerem redigitur. Deinde in clauso vase materia comburitur & in cinerem vertitur: quæ combustio à priori in eo differt, quòd ibi, quicquid est volatilis, in auras euanescit: hîc verò quædam volatilia cum fixis retinentur & figuntur.

Calcinatio.

Calcinatio est rei per ignem puluerisatio per priuationem humiditatis partes coniungentis. Hæc præcipuè habet locum in metallis & mineralibus, aliísque, quæ per se non ardent, & duriorem habent compagem, instituitúrque, vt vel ad solutionem res fiat aptior, vel acrimoniam, quam habet, deponat: quanquam contrà quædam calcinatione acriora fiunt, dum aquea humiditas, qua actimonia diluitur, igne absumitur. Perficitur autem duobus modis; vel igne actuali, quando res igniuntur, & vinculum continuitatis actuali igne absumitur; vel igne potentiali, cùm per aquas fortes & erodentes atque alia caustica res calcinanda corroditur.

Quæ per ignem actualem fit calcinatio varia rursum est: alia enim per se sine vllo additamento calcinantur: alia verò cum additamentis, quæ vel fusionem prohibent, vel simul corrodunt & comburunt.

Stratificatio. Cæmentatio.

In specie quæ admistis pulueribus corrosiuis fit calcinatio, Stratificatio & Cæmentatio appellatur, fitque cùm crucibulum vel pyxis laminato metallo & pulueribus corrosiuis repletur, stratum super stratum, vt moris est, faciendo postea pyxis vel crucibulum igni circulati, aut reuerbationi per gradus exponitur. Nonnulla tamen, antequam calcinantur, prius aquis quibusdam extinguuntur: quædam priùs corroduntur per suas aquas, postea reuerberantur: contrà quædam priùs reuerberantur, postea verò corroduntur.

Corrosio. Præcipitatio. Fumigatio.

Calcinatio, quæ fit per ignem potentialem, absoluitur corrosione, præcipitatione & fumigatione. *Corrosio* est metallorum, vel similium solutio per aquas & spiritus acutos. *Præcipitatio* dicitur, vbi metallum in forma calcis in fundum descendit, & ab aqua soluente separatur, *Fumigatio* verò est, quando per exhalationem seu vaporem rei corrodentis corpus aliquod corroditur & in calcem redigitur.

Amalgamatio.

Hùc pertinet *Amalgamatio* Chymicis dicta operatio, quæ nihil est aliud, quàm metallorum per hydragyrum siue Mercurium corrosio.

Putrefactio.

Putrefactio tandem, quam alij fermentationem & digestionem appellant, est ea operatio, quâ in calore humido mixtum aliquo modo dissoluitur, vel compage naturali soluta ad artificialem separationem magis idoneum redditur.

CAPVT

CAPVT IV.

De secunda classe operationum.

In Instit. cap. 8.9.20.11. 12.13.14. Secunda operationum classis.

AD secundam operationum classem referimus, quæ versantur in separatione & alicuius rei detractione atque in separatione homogeneorum ab heterogeneis, purorum ab impuris, vtilium ab inutilibus: quales sunt Cribatio, lotio, infusio, coctio, colatio, despumatio, clarificatio, filtratio, digestio, expressio, destillatio, sublimatio, exsiccatio, euaporatio, exhalatio & coagulatio.

Cribratio. *Cribratio* non solùm est rerum contritarum & in pulverem redactarum partis subtilioris à crassiore, mediante cribro, separatio, verùm etiam humidarum & coctarum per cribrum setaceum plerumque traiectio.

Lotio. *Lotio* non tantùm eo fine instituitur, vt, si contaminata sint medicamenta, mundentur, sed vt medicamento qualitas aliqua superflua dematur, aut noua inducatur.

Infusio. *Infusio* seu maceratio nihil aliud est, quàm medicamenti in liquorem aliquem immersio, quâ medicamentum intus & extra madescit, vt vis eius vel extrahatur, vel intendatur, vel malignitas corrigatur, aut quod durum est, emolliatur.

Coctio. Infusioni cognata est *coctio seu elixatio*, quæ in eo saltem differunt, quod in infusione medicamenta longiore tempore & calore minore macerantur; coctio verò citiùs, & maiore calore perficitur.

Colatio. *Colatio* est, qua humida, siue prius calefacta, vt crassiora & viscida, siue tepida, vel frigida, vt minus crassa, per colum vel densum vel rarum transmissa, relictis crassioribus partibus & fæcibus in loco, puriora redduntur.

Despumatio. *Despumatio* dicitur, cùm inter coquendum spuma innatans sæpius cochleari, plerumque perforato, detrahitur.

Clarificatio. *Clarificatio* etsi in genere pro quacunque sordium crassarum separatione accipi possit, quæ pluribus modis fieri potest, vel quiete, dum per se fæculenta subsident, vel colatione vel despumatione: tamen in specie pharmacopæis clarificatio appellatur illa decoctorum per despumationem, addito ouorum albumine, purificatio; cùm scilicet oui albumen scopulis seu virgis agitatur, donec in spumam abeat, & postea particulatim sirupo vel decocto clarificando calido admiscetur, & vbi nigredinem aliquam contraxerit, detrahitur, nouúmque tamdiu iniicitur, donec liquor clarior reddatur.

Filtratio. *Filtratione* crassum & fœculentum liquori alicui confusum separatur, dum scilicet liquor purus per filtrum, seu pannum lineum, seu chartam bibulam, in vas subiectum descendit, impuritas verò in filtro relinquitur.

Digestio. *Digestio* etsi interdum etiam putrefactionem, interdum exaltationem & circulationem quandam significet, cum in genere digerere sit coquere, & digestio sit coctio: hoc tamen in loco per digestionem talem solùm coctionem accipimus, quâ, quod adhuc fœculentum est in rebus, separatur, dum substantia liquoris attenuatur, & ab impuritate terrestri tollitur.

Expressio. Hùc pertinet & *expressio*, cuius beneficio valido conatu vel manu solùm, vel per torcular, liquidum & humidum à sicco & terrestri separamus.

Destillatio. *Destillatio* nihil est aliud, quàm halituum è re exhalabili per calorem eleuatorum, obiectu vasi receptaculique densi & frigidioris in liquorem collectio.

Hæc triplex vulgò constituitur: vna quæ dicitur per adscensum; altera, quæ est ad latus: & tertia, quæ fit per descensum.

Destillatio per ascensũ. *Per adscensum* nominatur destillatio, quando halitus & vapores in altum ascendentes ab alembico seu capitello cucurbitæ, vesicæque seu vasi, quod materiam destillandam continet, imposito excipiuntur, atque in eo in liquorem, qui guttatim per rostrum vel nasum in recipiens destillat, atque in eo colligitur, condensantur. Hæc fit vel per radios solares, vel per ignem, modò patentem, modò non patentem, interueniente scilicet aliquo alio corpore, vt arenâ, cineribus, aquâ &c.

Destillatio per campanam. Hùc etiam haud incommodè referri potest *destillatio per campanam* dicta, quâ oleum sulphure accenso campanâ vitreâ vapores excipiuntur & in oleum condensantur.

Destillatio ad latus. *Destillatio ad latus*, vel per inclinationem, dicitur, cum halitus & spiritus non sursum rectâ in alembicum ascendunt sed per latus atque obliquè in recipiens tendunt. Hæc perficitur vel igne patente, vel intercedente alio aliquo corpore, vt arena, cineribus, &c. per vas, quod retortam vocant, vel cucurbitâ rectâ, obliquè tamen in fornace collocatâ, vt alembicus deorsum inclinet.

Destillatio per descensum. *Destillatio per descensum* est, vbi liquor ex resolutis halitibus non sursum fertur, neque ad latus, sed infra tendit, atque in suppositum vas destillat. Hæc itidem igne perficitur vel immediatè vasi incumbente, vel mediante arenâ, cineribus, &c.

Rectificatio. Cohobatio. Ad destillationem pertinet *rectificatio & cohobatio*: quarum illa nihil est aliud, quàm repetita rei destillatio ad eam magis purificandam & exaltandam fæcibus in fundo relictis, aut ad plegma ab oleo, vel spiritum à phlegmate separandum: hæc verò dicitur, cùm humor, qui destillauit, relictæ in vase materiæ affunditur, & iterum atque iterum abstrahitur; & destillatur.

Sublimatio. *Sublimatio*, quæ nunc per ignem fit patentem nunc interuentu arenæ, cinerum, &c. maximè affinis est destillationi per adscensum, & in eo saltem differt ab ea, quod sicut in destillatione vapores, qui in altum tolluntur, in liquorem concrescunt: ita in sublimatione exhalationes siccæ adscendunt, & in altum sublatæ alembici lateribus instar atomorũ adhærescunt.

Præcipitatio. Huic contraria videtur *præcipitatio*, quæ fit, quando corpora per aquas & liquores corrodentes soluta à liquore iterum separatur, vt forma calcis vel puleris remaneat. Id quod accidit, cùm in solutionem aliquid iniicitur vel infunditur, cuius vi liquor soluens, seu id, quod in liquore solutionis causa fuit, à corpore soluto separatur.

Exsiccatio. *Exsiccatione* superflua humiditas absumitur, siue in vmbra, siue in Sole, siue in furno, aut supra carbones in sartagine id fiat, tum vt rectiùs asseruari possint medicamenta, neque ob superfluam humiditatem situm contrahant, putrescant & corrumpantur; tum etiam vt faciliùs conteri & in puluerem redigi possint.

Euaporatio. Exhalatio. *Euaporatione* aquea humiditas exspirat; quemadmodum exhalatione sicci halitus per calorem eleuantur, vt quod in re est superfluum, in vapores vel halitus resolutum abeat, relinquatur solùm pars vtilior.

Coagulatio. Hisce operationibus succedit *coagulatio*, quæ nihil est aliud, quàm rei liquidæ ad solidam substantiam, per humidi priuationem, reductio.

CAPVT V.

De tertia classe operationum.

Tertia classis operationes. Digestio.

TErtia classis eas operationes complectitur, quæ ad rei alterationem, immutationem, perfectionémque sunt comparatæ, atque eò tendunt, vt res ad statum meliorem nobiliorémque gradum reducatur. Quanquam verò nonnulli plures tales operationes recenseant, & fortassis etiam sint plures, tamen hoc loco illas omnes nomine *Digestionis* propriissimè dictæ, & quatenus à duobus superiobus digestionis speciebus distinguitur, qua rei iam elaboratæ noua qualitas inducitur, ita, vt si quid vitiosi res obtinet, illud deponat, aut si quid ei deest, illud nanciscatur, complecti libet, & si quæ sunt hîc aliæ recensendæ, pro digestionis modis quibusdam haberi possunt. Omnes enim vnico ferè modo per calorem lentum externum internam rei vim, quæ hîc primarium agens, excitantem perficiuntur.

In Instit. c. 15. & 16.

Circulatio. Inter modos autem siue species digestionis præcipua est *Circulatio*, *Pelicanatio* à vase, in quo perficitur, nonnullis appellata; quâ adhibito externo calore blando, materia, quæ circulatur, continuè formâ vaporum attollitur, iterúmque condensatur, atque ita per coctionem illam continuam & circularem hunc resolutionis & condensationis motum, ad summum perfectionis in suo genere gradum peruenit.

Conditum. Confectio. Nutritio. Huc referri potest *conditum, confectio & nutritio*. Fructus, flores, radices, melle, saccharo, aceto & sale condiuntur, non solùm vt diutius asseruari possint, sed vt gustui sint suauiores. In confectione fructus, radices, semina, aromata saccharo induuntur & incrustantur, magis saporis, quàm vitium augendarum aut conseruandarum gratia. Nutritio medicamentorum quædam est humectatio, sed talis, qua res saltem irrigatur, moxque Sole vel igne exsiccatur; iterúmque irrigatur & humectatur. Qui labor ter, quater, vel toties repetitur, donec medicamentum humoris illius, quem cupimus satis imbiberit.

LIBRI QVINTI
PARS III.
SECTIO III.
De formis Medicamentorum.

CAPVT PRIMVM.

De Diuisione Medicamentorum.

Medicamẽtorũ diuisio. POSTQVAM operationes Pharmacopœo necessarias absoluimus, restat, vt iam ad ipsas medicamentorum, quæ

quæ illis operationibus perficiuntur, præparationes accedamus. Petuntur autem medicamentorum differentiæ vel à modo substantiæ, vel à partibus, quibus applicantur. Priori modo considerata, alia sunt vaporosa, vt suffumigia; alia corpulenta. Corpulenta sunt vel fluida, vel consistentiam habent. Fluida sunt varia; *Aqua destillata, spiritus, tinctura liquida, acetum, vinum medicatum, hydromel, succi depurati, olea, emulsiones, decocta, infusa, iulepi, sirupi, balnea, clysteres, &c.*

Quæ consistentiam habent, rursum alia actu adhuc humida sunt, alia planè sicca. Prioris generis sunt, *conserua, electuaria, eclegmata, roob, extracta, boli, mucilagines, pinguedines, linimenta, balsama, vnguenta, cataplasmata.*

Quæ actu sicca sunt, alia continua sunt, eorúmque partes cohærent, vel non continua sunt. Prioris generis sunt, *pilulæ, trochisci, rotulæ, morsuli, emplastra, cerata, suppositoria, vitra, reguli, sublimata quædam.* Posterioris generis sunt *species & pulueres varij, farina, flores, præcipitata.*

Interna. Externa.

Ratione partium verò, quibus applicantur, dicuntur alia *Interna*, alia *Externa*. *Interna* ea sunt, quæ intra corpus per communem illam & vsitatam cibi & potus viam assumuntur: reliqua omnia, siue corpori imponantur, siue eidem illinantur, siue alio modo applicentur, siue per alias, præter os, vias, vt anum, vterum, aures, nares, illi immittantur *Externa* nominabimus.

Internorum Medicament. differentia.

Internorum medicamentorum formæ sunt variæ, alia sunt fluida, alia non fluida; & hæc vel mollia & liquida, vel planè sicca. Fluida sunt, *decoctiones, infusiones, vina medicata, melicratum, mulsum, oxymel & aqua hordei, succi, aquæ destillatæ, spiritus, tincturæ, & extracta liquida, olea, sirupi, iulepi, emulsiones.* Mollia, sed non fluida sunt; *extracta, conserua, condita, succi medicati inspissati, electuaria, eclegmata, boli.* Non fluida & planè sicca sunt; *pulueres, trageæ, sales, croci, flores, præcipitata, confecta, rotulæ, morsuli, marcipanes,* & quæ huc pertinent, *trochisci & pilulæ.*

Externorū.

Externa verò vel quibusdam corporis partibus immittuntur, vel corporis superficiei saltem applicantur & adhibentur, vel etiam saltem appenduntur, *vt amuleta & periapta.* Aluo iniiciuntur & immittuntur *glandes & clysteres*: vtero *clysteres & pessi*: peni & vesicæ etiam *quidam liquores* iniiciuntur ori adhibentur *gargarismata, apophlegmatismi; dentrificia*: naribus *errhina, ptarmica, odoramenta, suffitus*: auribus *iniectiones peculiares*: oculis adhibentur *collyria.*

Corporis superficiei saltem adhibentur & applicantur *olea, balsama, linimenta, vnguenta, cerota, emplastra, cataplasmata, dropaces, sinapismi, phænigmi, epithemata, fomenta, sacculi, pulueres, embrochæ, lotiones extremorum, balnea, smegmata, cauteria.*

Capiti quæ applicantur medicamenta.

Alia tamen aliis partibus magis conueniunt. Capiti vires suas impertiunt ferè omnia interna, vt *Aquæ destillatæ, & spiritus, olea, extracta, decocta, infusa, sirupi, conserua, condita, confectiones, electuaria, rotulæ, morsuli, pilulæ, pulueres.* Externa verò capiti applicantur medicamenta *formâ pulueris sacculi & pilei, olei, balsami, linimenti, vnguenti, emplastri & ceroti, cataplasmatis, oxyrrhodini & epithematis, embrochæ, suffumigij, odoramentorum variorum. Sicut & lotiones pedum* caput afficiunt.

Oculis.

Oculis extrà conueniunt *Aquæ & collyria, linimenta, fomenta, vnguenta, cataplasmata.*

Auribus.

Auribus infunduntur, instillantúrque *Aquæ destillatæ, succi, decocta, olea aliique liquores,* & alia medicamenta *euaporationis, & suffumigij forma* immittuntur, *linimentique vnguenti, fomenti, epithematis, & cataplasmatis* applicantur.

Dentibus.

Dentibus conueniunt *oris collutiones, linimenta, pilulæ dentibus cauis indendæ, maxillarum inunctiones, pulueres dentibus affricandi, nec non trochisci & penicilli instar suppositoriorum formati,* quibus exsiccatis & induratis dentes fricantur.

Ori & faucibus.

Ori & faucibus applicantur medicamenta per *collutiones & gargarismos, linimenta ex melle, sirupis & succis, linctus & sirupos.*

Thoraci.

Thoraci tum alia interna omnia conueniunt, tum præcipuè *Lohoc, seu linctus, trochisci ac rotulæ sublinguales, sirupi spissiores, vapores & fumi cum aëre attrahendi.* Extrà eadem applicantur medicamenta, formâ *olei, linimenti, vnguenti, cataplasmatis, emplastri & cerat, sacculi, fomenti, & epithematis.*

Cordi.

Cordi iisdem ferè modis medicamenta adhibentur, ac præterea odoramenta, quæ spiritus recreant & reficiunt, vtilia sunt.

Ventriculo.

Ad ventriculum omnibus formis medicamenta interna præferri possunt; cùm ipse primum, quæ corpus per os ingrediuntur, excipiat. Extra verò applicantur formâ *olei, inunctionis fomenti, linimenti, cataplasmatis, emplastri, epithematis, sacculi.*

Epati.

Ad Epar omnia interna tandem penetrare possunt. Externâ formâ *inunctionis, fomenti, linimenti, cataplasmatis, vnguenti, emplastri, sacculo, epithematis* applicantur.

Lieni, Renibus, Vesicæ.

Eodem modo lieni, renibus, & vesicæ medicamenta adhibentur. Renibus tamen, vesicæ, & vasis spermaticis *balneæ & insessus* quoque inseruiunt: & renibus affectis *clysteres* iniecti prosunt.

Vtero eadem omnia conueniunt, & præterea *iniectiones in vterum, pessi, nascalia, suffitus, & euaporationes, pedum lotiones.*

Atque hæ medicamentorum formæ iam omnes ordine, quantum compendij ratio patitur, explicandæ sunt.

CAPVT II.

De Decoctis.

Decocta quid. Quotuplicia.

Decocta Græcis ἀποζέματα medicamenta sunt potulenta, ex plantis earúmque partibus, rarò animalibus, elixatione parata. Decocta autem omnia non incommodè in duas classes redigi possunt, nimirum in decocta alterantia, & purgantia: sub alterantibus omnia, quæ aliam, quam purgandi vim habent, corpúsque alterant complectendo; siue exhibeantur propter se, siue ob subsecuturam purgationem, quæ decocta tum præparantia ac digestiua & aperientia appellantur.

Eorum materia.

Materia verò decoquenda sumitur plerumque ex ordine vegetabilium, in quo sunt variæ stirpium partes, rarò ex animalibus.

Quantitas.

Quantitatem autem materiæ decoquendæ quod attinet, si vniuersæ materiæ decoquendæ pondus assignandum, incipit id ab ℥.j. vel ℥. ij. ferè, & adscendit interdum ab ℔. ß. imò nonnunquam ad ℔.j. ℔.j.ß. vel ℔.ij. Dosin autem singularum specierum quod attinet, parantur decocta.

E radic. & cortic. ℥.ij. ℥.iij. ℥.iv.
folior. M.iij.iv.v.vel vj.
semin. ʒ.iij.iv.v.vj.
fructuum num.j.ij.iij. par.v.vj.
flor. p.iv.vel v.

Manipulo vni ℥.ß. ʒ.v. vel ʒ.vj. pugillo ʒ.ij. vel ʒiij. respondent. Non opus est autem omnia ista in quolibet decocto sumere, & fartaginem omnium istorum coaceruare, sed vbi pauca Indicationibus sufficiunt, plura sine causa cumulantur. Si tamen pro pluribus dosibus decocta parantur, tanta materiæ copia sumi debet, vt decoctum inde satis efficax ad scopum medici assequendum parari possit.

Materiæ præparatio.

In ipsa verò coctione, obseruanda præparatio materiæ coquendæ, & decoctionis modus. Primò enim si materia sit nimis crassa, aut densa, prius est incidenda, aut leniter contundenda, vel etiam limanda, aut radenda.

In decoctionis modo ordo in iniiciendis iis, quæ coqui debent, ignis atque instrumenta, & liquor, in quo coctio fit, & tempus attendi debent.

Ordo coctionis.

Ordo coctionis is obseruandus, vt non omnia simul iniiciantur; sed radices, cortices, ligna, quæ solidiora & inodora fuerint, primò iniicere oportet; hinc folia & semina, tandem flores, aromata, atque omnia ea, quæ sunt odoratiora, vimque suam in tenui, & quæ diuturniore coctione dissipari possit, substantiâ sitam habent, quorum aliqua sub finem coctionis iniicere, & semel atque iterum ebullire sufficit; cùm, si diutiùs coquantur, omnem vim amittant. Non tamen nisi aperto vase, hoc obseruari potest. Si verò coctio in vase clauso fiat, non adeò multum refert, omnia simul iniicere, & si quæ sunt coctu difficiliora, ea primò sola aliquandiu macerari possunt.

Ignis sit clarus, & æquabilis. Lentus quidem, vbi virtus facilè euocatur: fortior verò, vbi diuturniore coctione opus est.

Perficitur autem vulgo coctio à pharmacopœis igne aperto & vase aperto. Verùm commodius est, ne vis medicamentorum coctione euanescat, in diplomate seu vase duplici, vt appellant, vase clauso coctionem instituere; aut si aperto igne coctio perficiatur, cæcum alembicum imponere, aut si rostratus sit, vas recipiens adaptare, liquorem excipere, cúmque decocto colato admiscere.

Liquores ad decocta.

Liquor, in quo fit coctio is adhibetur, qui intentioni Medici seruiat, *aqua simplex, destillata, interdum hordei, chalybeata, serum lactis, hydromel*; interdum *vinum* sumitur (rarò *cereuisia*) vel additur, interdum aliquid *aceti* affunditur, vt humores viscidi & crassi efficacius per acetum incidantur, ac medicamentum rectius penetret: nonnunquam radices solæ ante coctionem in aceto macerantur. Aquæ tamen stillatitiæ ad decoquendum non magna cum vtilitate, maiore verò sumptu vsurpantur; nisi decoctio fiat vase clauso: siquidem tam longa coctione omnes earum vires exspirant.

Liquoris Quantitas.

Liquoris quantitas sit ea, quæ ad coctionem sufficiat, & trium vel quatuor digitorum latitudine medicamentis supereemineat; quæ plerunque, pharmacopœi iudicio relinquitur. Si tamen à Medico definienda est analogia liquoris ad medicamenta, est ea ferè quadrupla, sextupla, vel octupla, prout herbæ succulentæ vel aridæ sunt; solidæ vel raræ; & plus vel minùs liquoris imbibunt; atque parum vel diu coqui debent.

Nonnunquam ante coctionem medicamenta aliquandiu macerantur: nonnunquam & cum decocto aliquandiu stant, antequam

antequam colantur.

Decoquuntur verò ad dimidiæ vel tertiæ, vel etiam quartæ tantum partis, liquoris ſcilicet, conſumptionem, vel etiam tertiæ partis remanentiam, prout medicamenta medicique ſcopus id requirunt. Quorum enim virtus facilius euaneſcit, & in tenui atque diſſipabili eſt ſubſtantia, breuiore tempore ſunt coquenda; quæ verò in craſſiore eſt materia, non niſi coctione longiore educi poteſt. Decoctum colatur cum vel ſine expreſſione, prout partibus ſaltem tenuioribus, vel etiam craſſioribus & altius reconditis opus eſt.

Decoctum autem paratur vel pro vna doſi vel pro pluribus. Pro vna ſufficiunt ℥.iij.iv. vel v. Si pro pluribus, præſcribitur. Fiat decoctio ad remanentiam ℔.j. vel ℔.j.ß. & poſtea dulcorantia, vni doſi ʒ.j. vel ℥.j.ß. adduntur. Plus tamen, quam ℔.j. vel ℔.j.ß. decocti vna vice vix paratur (decoctum Guaiaci & ſimilium excipe) cùm ſi plus eius paretur, facilè corrumpatur, antequam ab ægro abſumatur. Decocti colati ℥.iij. ℥.iv. vel ℥.v. adduntur ſacchari, quod frequenter vſurpatur, vel mellis ʒ.vj. vel ℥.j. aut conuenientis ſirupi in ſingulas doſes ℥.j. vel ℥.j.ß. Nonnunquam ſucci herbarum idonei aut fructuum, ſæpe & liquores alij, vt aqua vitæ; ſpir. vitriol. ſulf. ſal. aliquot guttæ adduntur. Et quidem ex his aliquando vnum tantùm apozemati additur; ſæpiùs verò plura, vt plures ſirupi, vel ſucci & ſirupi, vel ſucci & ſaccharum. Quando ſucci adhibentur, plerunque ipſis iungitur ſaccharum vel ſirupus, imò interdum, vt exquiſitius permiſceantur edulcorantia, ad lentum ignem leuis ebullitio inſtituitur. Si libet, adiecto oui albumine, ſaccharum & mel, imò etiam decoctum clarificetur. Aut ſi iſta clarificatio non ſufficiat, colatura in B.M. digerenda, donec fæces craſſæ ſubſideant, eæque per inclinationem & effuſionem liquoris clari ſeparandæ; idque aliquoties, ſi opus ſit, repetendum. Interdum vel ſaporis vel odoris, vel alterius virtutis acquirendæ gratia aromatizatur decoctum: nimirum vel ſub finem decoctionis aromatum in puluerem redactorum, vel ſpecierum aromaticarum affectui accommodatarum ʒß. vel ʒ.ij. in ſingulas libras in petiâ rarâ in decocto ſuſpenduntur, & crebro exprimuntur; vel mox ab igne remoto decocto adhuc feruente conciſa & contuſa craſſius iniiciuntur, & poſtquam bene tecto vaſe aliquandiu ſimul ſteterint, iterum colantur. Moſchi etiam & ambræ, ſi libet, vnum atque alterum granum; vel aquæ cinnamomi drachma vna atque altera addi poteſt. Si vinum vel acetum neceſſarium ſit, commodius poſt coctionem, vel ſub finem decoctionis tandem additur.

Tempus exhibendi. Exhibentur plerunque tempore matutino, vel etiam veſpertino, duabus aut tribus videlicet ante prandium vel cœnam horis, ieiuno ſtomacho, prius calefacti vna vice decocti ℥.iij. ℥.iv. vel ℥.v. Idque fit ſæpe per dies 2.3.4. aut 5. continuos; atque vel ſemel tantùm in die, vel bis. Si in plures doſes decocta parentur, in loco frigido & ſubterraneo aſſeruentur. Vltra tamen ſeptimanam vix durant, hyeme ſcilicet. Vere enim & magno Solis æſtu plerunque alternis diebus renouanda ſunt.

Iura inſtaurantia. Ius conſummatum. Pertinent huc *Iura Inſtaurantia* dicta, quæ fiunt è carnibus gallinarum vel caponum, quibus & vitulina vel capreoli interdum addi poteſt, & trium ſunt generum. Primum eſt *ius conſummatum*, ita dictum, quod perfectum ſit & ad nutriendum aptiſſimum. Paratur autem vt vulgaria iuſcula, niſi, quod coctio diutius continuatur, & tamdiu, vt ſexta, octaua, vel etiam decima pars tantùm reſtet. *Gelatina.* Deinde *Gelatina*, quæ fit, ſi carnes hæ ſine aquæ affuſione in vaſe duplici coquantur, ſuccuſque inde exprimatur, à quo, vbi refrigeratus fuerit, ſupernatans pinguedo ſeparetur. *Contuſum.* Tertiò *Contuſum*, quod præparatur, vbi carnes priùs coctæ vel etiam toſtæ in mortario contunduntur eo vſque, vt addito iure liqueſcere poſſint, poſtea colantur.

Decocta purgantia.

Decocta purgantia parandi modus. A decoctis reliquis decocta purgantia non differunt, niſi materia: quod ſcilicet purgantibus decoctis medicamenta ſimplicia purgantia admiſcentur. Parandi modus idem eſt. Sumuntur nimirum purgantia humori euacuando conuenientia, & quidem pro vna vel pluribus doſibus. Quia tamen in coquendo eorum vis euaneſcit, maiore quàm in ſubſtantia, doſi ſumenda ſunt, vehementiora ferè dupla, leuiora etiam quadrupla, *de quo ſupra de doſibus medicamentorum.* His alia adduntur, quæ vel malignitatem, & noxias purgantis qualitates obtundere, & corrigere, vel damna, quæ ex catharticorum vſu naturæ euenire poſſunt, prohibere valent, vel quæ ſegniorem medicamenti vim augere atque acuere, ſeu ad actum magis celerem extimulare, vel etiam nimis citam & efferam refrænare valent, vel quæ partem aliquam priuatam reſpiciunt, medicamentumque purgans eò quaſi ducunt & dirigunt. Decoctio poſtea vulgato modo inſtituitur, decoctum colatur. Colato ad ſaporis gratiam aromata vel ſpecies aromaticæ adduntur, ſirupique alicuius inſtituto accommodati ℥ß. vel ℥.j.

2. Sæpe aliquid purgantium decocto additur, vt ſirupus & mel roſarum & violarum ſolutiuum, caſſia item, manna, quæ in decocto diſſoluitur iterumque colatur.

3. Nonnunquam electuaria purgantia admiſcentur, & in decocto diſſoluuntur, ea quantitate, vt cum pluribus, quæ cocta fuere, vnam doſin conſtituant.

4. Quia verò decocta ex electuariorum admiſtione craſſiora euadunt: non inutile eſt, ſi tunc iterum colentur, & præterea etiam clarificentur. Sed tum paulò maiore proportione electuaria admiſcentur.

5. Eſt, cum & puluerum purgantium aliquid decocto vel liquori additur.

6. Vel extracti purgantis aliqua portio in eo diſſoluitur.

7. Sæpiſſimè tandem decoctiones parantur ex purgantibus & alterantibus ſimul.

Vomitoria, &c. Pertinent huc etiam decocta vomitoria, ſudorifera, diuretica, quorum paſſim exempla extant.

CAPVT III.

De Infuſo & aliis potionibus purgantibus.

Infuſa. Cognata valde decoctis ſunt *Infuſa*, atque eò ſaltem à decoctis ſimpliciter ita dictis differunt, quod illa mox ſola elixatione ſine præcedente maceratione parari ſolent: hæc autem dicuntur, quando medicamenta aliquandiu prius in conueniente liquore macerantur, vt vires ſuas in eum deponant.

Parandi ratio. Parantur autem ex omnis generis medicamentis, frequentiſſimè purgantibus, quæ pondere aliquantum maiore, quam ſi in ſubſtantia exhiberentur, proportione ſcilicet ſeſqui altera vel dupla, cum ſuis corrigentibus & dirigentibus etiam in debita quantitate, coniiciuntur (interdum in nodulum vel ſacculum ex linteo raro concluſa) in liquorem ſcopo Medici conuenientem. Chymici hodie, vt extractio fiat facilior, menſtruo guttas aliquot ſpir. ſal. vel ſulfur. vel olei tartari per deliquium facti addunt.

Liquoris quantitas tanta ſit, quæ maceranda operiat, iiſque aliquantùm emineat. Infuſa hoc modo horis 6. 12. 24. in loco tepido vaſe clauſo macerantur, tamdiu ſcilicet, donec liquor omnem vim extraxerit, id quod ſapore & odore deprehendi poteſt. Quod ſi, quod ſæpe accidit, vſu vrgente, quanto opus erat tempore, medicamenta macerari non poſſint, defectum illum vna atque altera, ſed leuior, ebullitio compenſare poteſt. Poſtea colatura cum vel ſine expreſſione inſtituitur. Et quidem ſine expreſſione colatura eſt dilutior & guſtui gratior, ſed debilior: cum expreſſione verò turbidior & craſſior, ſed efficacior.

Colaturam edulcorare; eidémque alia purgantia addere licet, vt de decoctis dictum.

Interdum ſimul & decoctio & infuſio inſtituitur. Decoctum nimirum paratur modo, quo dictum. In decocti illius ſ. q. infunduntur purgantia cum ſuis corrigentibus, & reliqua poſtea peraguntur, vt in aliis infuſionibus.

Fit etiam alio modo potio ex infuſo & decocta mixta, ſeu infuſum cum decoctione. Paratur nimirum ſeorſim decoctum, & ſeorſim infuſum, ambo methodo in antecedentibus deſcripta atque hi duo liquores poſtea commiſcentur.

Potio purgans. Modus. Decoctis & Infuſis hiſce purgantibus, propter cognationem, Potionem purgantem, ita à nonnullis peculiariter appellatam, addimus, quæ paratur hoc modo. Primò ſumitur liquoris alicuius, decocti, aquæ deſtillatæ, ſeri lactis melicrati, iuris carnium, vini, iulebi violarum ad hauſtum ſufficiens quantitas, ſcilicet ℥.ij. ℥.iij. vel ℥iiij. In liquore exactè diſſoluitur caſſiæ, mannæ vel electuarij alicuius purgantis, vel etiam plurium ſufficiens quantitas pro vna doſi. Nonnunquam ſirupi aliquid, ℥.ß. ſcilicet, vel ʒ.vj. vel ex ſpecierum aromaticarum quid adiicitur. Sumuntúrque hæ potiones vt reliquæ de quibus hactenus dictum; calidæ manè ieiuno ſtomacho.

2. Secundò vt de purgantibus dictum, ita etiam hîc colatura, imò & clarificatio inſtitui poteſt. Sed tum paulò maiore doſi electuaria ſumenda ſunt, quàm ſi abſque colatura exhibeantur.

3. Tertiò etiam ex extractis purgantibus potiones purgantes parare licet: ſed cum extracta in minore doſi exhiberi ſoleant, etiam minorem liquoris quantitatem requirunt, & propterea ægris gratiores fiunt. Interdum aliorum liquorum loco vini Maluatici ℥.ij. vel ℥.iij. ſumuntur, & in iis extractum diſſoluitur, ac ſi caliditas metuatur, ſir. aceto. citri, vel alterius conuenientis aliquid addi poteſt.

4. Tandem & potiones purgantes parantur ex pulueribus tàm ſimplicium, quàm compoſitorum medicamentorum purgantium liquori admiſtorum; vt & rotulis purgantibus. Sed puluerum talium doſis ʒ.j. multum excedere non debet. Aliàs enim potio craſſior & ingratior redditur. Nonnunquam & pulueris aliquid vnà cum electuariis diſſolutis miſcetur.

Potiones & Infuſa vomitoria. Eodem etiam modo Infuſa & potiones vomitoriæ, ſudoriferæ, diureticæ parari poſſunt.

CAPVT IV.

De Vinis Medicatis, Melicrato, Mulso, Oxymelite, Aceto medicato, Decocto seu Aqua hordei, succis item depuratis.

Vina medicata.

EX iis, quæ hactenus de Infusionibus & decoctis dicta sunt, facilè etiam patet, qua ratione vina medicata parentur; & sunt vel alterantia vel purgantia, vel alterantia & purgantia simul.

Parantur autem vel è musto, vel ex vino defæcato. E musto quæ parantur, saporem gratiorem habent, & ita conficiuntur. Medicamenta sicca in dolium paruum musti plenum coniiciuntur. Vbi mustum deferbuit, vinúmque defæcatum & clarum redditum fuerit, transvasatur, atque in vsus necessarios, asseruatur.

Cereuisiæ medicatæ.

Eodem modo & cereuisias medicatas ex absinthio, lingua ceruina, saluia, betonica, roremarino atque aliis herbis, imò & purgantibus parare licet. Sed plerunque herbæ primò in cereuisia adhuc à coctura calente macerantur, & deinde suo tempore, fæcibus additis, deferuere permittuntur.

Ex vino verò iam defæcato ita vina medicata parantur. Medicamenta sicca mundata, concisa & crassiusculè contusa in vas vitreum vel figulinum coniiciuntur, interdum in nodulum vel sacculum ex sindone vel linteo raro conclusa: affunditur vini albi boni sufficiens quantitas. Stent ita in infusione vase clauso, postea colentur, nisi sacculo inclusa fuerint.

Proportio autem hæc plerunque obseruatur, vt ad ℔. medicamentorum sumantur musti vel vini ℔.viij. ℔.xij. vsque ad ℔.xxv. imò xxx. vel xxxvj. ita vt ℥.j. ℔.ij. vel ℔.iij. respondeant.

Parantur etiam vina medicata alterantia, si iis olea destillata, priùs pauco sacchаro mista, vel spiritus, vel tinctura, spiritu vini ex simplicibus medicamentis extracta, seu extractum liquidum addatur.

Claretum.

Nonnunquam vina medicata sacchаro vel melle dulcorantur, & Clareta ac vina Hippocratica nominantur; in diuturnis morbis frigidis vtilia. Fiunt autem hoc modo: Aromata vel etiam radices & semina, grati odoris & saporis inprimis, viriúmque efficacium, crassiusculè contusa vel incisa infundantur vino odorato. Stent ita aliquandiu in infusione, loco calido per aliquot horas, vel ebulliant in B.M. per horam dimidiam, inprimis si opus accelerare, aut vinum mulsum parare libet. Deinde sacchari q.s. ad gratam dulcedinem, ita vt ad vini partes ij. iij. vel etiam iv. pars vna sacchari accipiatur, additur, sæpiúsque per manicam Hippocratis vinum transfunditur, vt fiat claretum. Vino etiam aliquid de aquis destillatis conuenientibus admisceri potest.

Nonnulli aromata in spiritu vini, cuius partes octo aut decem circiter sint ad aromatum partem vnam, per dies aliquot in vase vitreo benè clauso infundunt, atque vbi spiritus vini omnem tincturam extraxit, separant per inclinationem & colant seu filtrant, atque ad vsum seruant. Vbi autem vinum Hippocraticum facere libuerit, vni vini mensuræ drachmas aliquot vel etiam vnam atque alteram vnciam, & sacchari q.s. ad dulcedinem affundunt.

Non solùm autem ad alterandum, sed & ad purgandum talia vina & Clareta, etiam pro vna dosi: delicatoribus parari possunt. Nimirum purgantibus, in primis foliis senæ, mechoacanna, agarico, turbith cum suis corrigentibus, affundatur vini Rhenani q. s. & in vitro in aqua calente calefiant, & postea stent in loco tepido in infusione horis sex. Postea addе iulebi violarum vel rosar. ℥. ß. vel dulcorentur sacch. albo ℥. ß. & per chartam bibulam colentur ac filtrentur. Colatura, quæ sit ℥. iij. aromatizetur oleo cinnamomi gutt. ij. Potest etiam sacchari loco manna sumi.

Vinum mulsum.

Si loco sacchari melle vinum dulcoretur, appellatur οἰνόμελι, mulsum vel vinum mulsum. Paratur autem ex vna mellis, duabus verò vel tribus etiam vini partibus mistis & simul decoctis. Possunt & omnis generis aromata addi. Potest & tempore vindemiæ mulsum ex musto parari, si scilicet mellis pars j. sumatur, musti part. ij. Aquæ, si libet, partes iij. vel v. & simul deferueant.

Hydromel, mulsa, melicratum.

Hydromel, mulsa, & melicratum eiusdem potûs medicamentosi nomina sunt, ex aqua scilicet & melle, interdum & aliis simul coctis confecti; aut si quæ inter hæc est differentia, in sola vetustate est. Melicratum enim subitò ad præsentem vsum ex mellis & aquæ mistura fit: ὑδρόμελι verò paratur, vt diutius durare; & vetustatem aliquam ferre possit. Est autem mulsa alia dilutior, alia meracior, ita vt varia sit mellis ad aquam proportio, pro vario Medici scopo atque sumentis temperatura. Ad illud parandum aliàs octuplum, aliàs decuplum, aliàs duodecuplum aquæ fontanæ sumitur. Hoc verò fit ex parte vna mellis, & quinque vel sex aquæ, ad quartæ aut quintæ partis consumptionem coctis.

Inter mulsæ genera, quæ ætatem ferre possunt, hodie notissimus est potus ille, quem Medonem vulgo nominant, ac præstantissimus quidem in Lituania paratur.

Non solùm autem hydromel ex aqua & melle paratur; verùm etiam ex variis aromatibus & herbis, ac radicibus, vt hormino, hyssopo, betonica, aliisque vtrumque genus, & quod in præsentem vsum, & quod durabilius est, conficitur. In rem præsentem paratur, si in ℔j. aquæ plantarum drachmæ ad summum duæ coquantur, & colaturæ in singulas libras addatur mellis optimi pars duodecima vel decima, & F. more consueto hydromel. Imò paratur interdum hydromel compositum, si solis hisce simplex aromatisetur, etiam nulla alia in ipso decoquantur.

Præter hydromel compositum alterans paratur etiam hydromel purgans, quod nihil aliud est, quàm decoctum catharticum cum hydromelite simplici factum.

Oxymel.

Mulsæ proximum est Oxymel, quod ab eo saltem aceti admistione differt; potus apud antiquos frequentissimus. Non autem antiqui Medici vno modo oxymel conficiebant, sed variè, & ad morbi, ægrique, & aliarum circumstantiarum rationem acetum addebant, nec solùm aliis medicamentis illud admiscebant, sed & solùm ad sitim depellendam, aliósque vsus potandum dabant. Dilutius autem, quod in febribus etiam vsurpari possit, paratur ex aquæ partibus xij. mellis part. ij. aceti parte j. Coquuntur simul lento igne & despumantur, additóque oui albumine clarificantur, & postea per pannum laneum aliquoties colantur, vt fiat potus clarus & limpidus.

Parantur & à Medicis alia oxymelitis genera è pluribus medicamentis composita, quale est oxymel helleboratum Gesneri aut Iuliani potiùs.

Aqua hordei.

Ad hoc caput referimus & aquam seu decoctum hordei, quod fit ex hordeo integro in aqua ad crepaturam vsque decocto. Estque aliud simplex, quando nihil præter hordeum decoquitur; aliud compositum, quando hordeo quædam alia etiam adduntur, passulæ nimirum, glycyrrhiza, sem. anisi, fœniculi cinnamomum, saccharum. Adiicitur autem glycyrrhiza à ʒ.ij. ad ℥.ß. vel ʒ.vj. Passulæ ab ℥.j. ad ℥.ij. carminatiua ad ʒ.ß. vel j. cinnamomum ad ʒ.j. vel ij. pro liquoris ℔.j. ß. vel ij.

Acetum medicatum.

Paratur etiam nonnunquam acetum medicatum, vt scilliticum, rosaceum, tunicis, scordij, flor. sambuci, & plura alia, & quidem non solùm ex vno, sed pluribus simplicibus; infusione & maceratione simplicium eo modo, quo vina medicata.

Succi depurati.

Præterea ad hoc caput referre libet succos depuratos, qui è recentibus plantis expressi clarificantur, vel per albumen oui, vel per colaturam sæpius repetitam, inprimis filtrum, vel per digestionem.

CAPVT V.

De Aquis & spiritibus destillatis.

Destillata.

QVæ destillatione parantur. Destillata appellantur, quæ variorum sunt generum: omnia tamen ad duas classes referri poterunt. Vel enim destillata formam aquæ, vel olei referunt. Quæ aquæ formam referunt, duplicia rursum sunt. Vel enim ad naturam aquæ propiùs accedunt, & aquæ simpliciter appellantur: vel spirituosa planè sunt, & Spiritus nominantur. Verùm hæc nomina sæpe confunduntur. Non rarò enim quod spirituosum est, aqua nominatur.

Aqua. Spiritus.

Aquas destillandi modus.

1. Aquæ primò destillatæ ex variis rebus parantur. Ex herbis & floribus omnes ferè per adscensum destillantur. Atque ex virentibus floribus inprimis, aliisque tenerioribus, quarum vis facilè euanescit, & frigidioribus plerunque per Baln. Mariæ in cucurbita vitrea aquæ satis bonæ destillantur.

2. Alij flores herbásque destillandas contundunt, atque ex iis succum exprimunt, ex illo verò succo destillatione per alembicum in Baln. M. aquam eliciunt.

3. Nonnulli plantam destillandam concidunt minutim, aut contundunt, & contusa cucurbitam angusti orificij ferè replent, & patella vitreà impositâ, cum puluere vitri Veneti, & borace Hermeticè claudunt. Postea vitrum in lebetem aquâ plenum ponunt, & horis sex, vel septem aqua bulliente coquunt. Postea ex aqua exemptum vitrum in locum tepidum ad digerendum ponunt, donec vitri parietibus guttæ non amplius adhærescant, & digestio absoluta sit. Digestam materiam in Balneo Roris destillant, oleum ab aqua separant, aquam reliquiis rterum affundunt, & destillationem repetunt.

4. Herbæ autem calidiores aromaticæ, & quarum vis non ita facilè euanescit, & profundius hæret, non ita vtiliter & commodè per Baln. Mar. destillantur, sed in vesica. In hac autem per vesicam destillatione etiam quædam obseruatur diuersitas. Alij herbas ipsas contundunt, aut minutim concidunt, & quartam partem vesicæ præterpropter iis replent; inde affundũt aquam purã, vt tres partes vesicæ iis repleatur, & vna quarta ferè vacua maneat, adhibitóque refrigeratorio vase, & serpentinis etiam, (si spirituosa planè aqua quæritur) vel alembico cum refrigeratorio, & commissuris clausis, ignéque accenso & conueniente adhibito sub vesica, lentè ac guttatim aquam destillant.

5. Nonnulli affusa aqua calida, vase bene clauso, prius per diem & noctem macerant herbas. Plerique commodissimum censent

censent, si herbæ non solùm aqua calida per diem & noctem macerentur, sed contusæ in fimo equino, vel balneo roris, aut Mariæ per dies 10. vel 14. in digestione & putrefactione stent, postea destillentur. Aqua, quæ primò exstillat, optima est; quæ verò vltimo loco exstillat, pura puta aqua ferè est. Aqua destillata, si libet, nouis herbis affundi potest, digeri atque iterum destillari.

Cum autem aqua & spiritus vna adscendant, illa separanda sunt, quod commodissimè fit per Balneum. Aqua nimirum tota in cucurbitam vitream vel phialam infundenda, & lento calore solùm spirituosior pars destillanda. Qua destillatione si calor rectè gubernetur, vnica forsan opera separatio fieri potest: si tamen id prima vice non succedat, repetenda est destillatio: & quæ primò per cucurbitam facta est, per phialam postea instituenda est rectificatio. Exempla videantur *in Institutionibus*.

CAPVT VI.

De Oleis.

Oleo. *Quomodo ab aquis separantur.*

PLerumque cum aqua in destillatione herbarum calidarum, item seminum, aromatum, vnà elicitur oleum, quod ab aqua separandum est. Fit autem hoc primò per infundibulum, separatorium, aut tritorium, vt appellant. Deinde per filtrum, seu fila lanea crassiora. Tertiò per chartam bibulam. Quarum operationum præcepta *ex Institutionibus* petantur.

Quædam tamen olea etiam sine aquis destillantur. Sic ex succino, mastiche, thure, cera, olea destillatione eliciuntur. De quibus *in Institutionibus*.

CAPVT VII.

De Sirupis & Iulebis.

Sirupi nomẽ.

SIrupi & Serapij nomen ab Arabibus desumptum est, & propterea per y, quo Arabes carent, non scribendum deductúmque à radice *Sch.treba*, quod est sorbere, liquorémque sorbilem propterea significat. Sunt enim Sirupi medicamenta fluida, è conueniente liquore, siue is sit decoctum, siue infusum, siue succus, parata, saccharo vel melle condita, & ad mellis ferè consistentiam decocta. Sunt verò inuenti Sirupi cùm ob saporis gratiam, tum ob durabilitatem, vt quouis anni tempore medicamenta idonea in promptu esse possint.

Differentia.

Sunt autem alij simplices, qui ex vno saltem medicamento ac saccharo vel melle conficiuntur: vel compositi, qui ex pluribus parantur. Vtrique varios in vsus destinati, aliique sunt alterantes, & roborantes, alij purgantes. Petitúrque liquor ex decoctis, infusis, succis depuratis, aceto.

Sirupos parãdi modus.

1. Modus parandi hic est. Primò sumuntur decocta. Decoctis additur saccharum vel mel, prout vsus & scopus medicamenti postulat, nimirum ℔.ij. decocti ℔.j. vel ℔.j.ß. sacchari vel mellis, prout crassior vel dilutior expetitur, & diu vel minus diu asseruari debet. Hinc clarificatur adiecto oui albumine, vt decocta, & lento igne ad consistentiam sirupi coquitur. Mel si addatur, minùs coqui debet; cùm refrigeratum facilè crassescat. Possunt etiam sirupi, vt decocta, aromatibus vel speciebus aromaticis condiri.

2. Secundò parantur ex succis depuratis, quibus additur sacchari dimidium, & coq. ad sirupi consistentiam.

3. Hi sirupi præstantiores sunt, si in succo expresso noui flores hor. 24. in B.M. infundantur, iterumque exprimantur, idque aliquoties repetatur, tandem succus per digestionem clarificetur, eique dimidium sacchari addatur.

4. Alij succos ad dimidiæ partis consumptionem coquunt, deinde colant, colatúmque quiescendo residere sinunt, vt succus purior euadat, quem addito saccharo ad sirupi consistentiam coquunt.

5. Interdum saccharo clarificato calido succus expressus infunditur, & calori Solis ad aqueam humiditatem absumendam exponitur. Quod si calor Solis non sufficiat, coctione leni id præstandum.

6. Fiunt & sirupi ex infusis, saccharo addito, eodem modo, vt ex decoctis.

7. Quandoque in succis res aliæ infunduntur, & postea colaturæ saccharum additur, fitque s.a. sirupus.

8. Etiam ex extractis sirupi fieri possunt, si extracto per menstrui abstractionem aliquantulum inspissato additur saccharum.

9. Possunt & è mollibus Electuariis sirupi fieri, si Electuarium in liquoris calentis sextuplo vel octuplo dissoluatur, & coletur, atque additâ sacchari dimidia parte leni calore sine ebullitione liquor ad tertiæ partis consumptionem euaporet.

10. Paratur etiam sirupus ex saccharo & solo aceto, sacchari scilicet ℔.iv. aceti ℔.ij. & secundùm nonnullos aq. ℔.v. appellaturque sirupus acetosus simplex.

11. Tandem longè artificiosiùs fiunt sirupi, præcipuè è plantis calidis & siccis, si tantùm aquæ saltem affundatur, vt post colaturam sine coctione factam tantum liquoris relinquatur, quantum aliàs post coctionem factam relinqui solet: & materia hoc modo infusa in vitreo vel alio vase idoneo, qualia stannea & fictilia, quibus orificium ex stanno orbiculariter striato cum operculo similiter efformato adaptatur, diebus tribus vel quatuor ad dirigendum in B. ponatur, & postea coletur. Colatura rursum in Balneum ponatur vel sola, vel quod temporis compendium facit, cum albumine oui, vt si quid fæculentum insit, separetur. Postea sumatur saccharum, clarificetur, & ad talem ferè consistentiam, qualis in sacchari penidij confectione obseruatur, coquatur, & colaturæ clarificatæ admisceatur.

Oxymel.

Huic affine est *Oxymel*, quod in officinis habetur, quod ex vna parte aquæ, vna aceti, & duabus partibus mellis paratur. Cuius generis etiam Composita varia fieri possunt.

Modus exhibendi.

Exhibentur autem sirupi rariùs soli, in morbi pectoris & ventriculi, sæpiùs verò diluuntur duplo aquarum destillatarum vel decoctorum, propinanturque pro vna dosi siruporum ℥.j. vel ℥.j.ß. cum aq. vel decocti ℥.ij. vel iij.

Hydrorosatum.

Ad sirupos & iulebos pertinet & hydrorosatum, quod est potio ex rosis & aqua & melle vel saccharo confecta. Oribasius aquæ feruentis ℔. lx. foliorum rosarum ℔.x. iniicit, vas occludit, donec perfectè cocta sint: postea defæcatis rosis, mellis cocti & despumati ℔.xxx. infundit, & in cellam reponit. Actuarius recipit Aquæ ℔.x. sacch. ℔.v. & simul ad spissitudinem coquit: dein succi rosarum ℔.j. infundit.

Iulebi.

Sirupis cognati sunt Iulebi & Iulebia, & zulapia dicta, Arabicâ voce, à Sialaba, quod est medicari vel sanare: proculdubio, deducta, ita quidem, vt Medici non rarò pro eodem medicamento sumant, ac potiones ex aquis & sirupis mistas iulebos appellent. Latius enim multò iulebi nomen nunc extenditur, quàm apud Arabes, qui hoc medicamentum excogitarunt, factum. Ab illis enim iulebi nomen absolutè positum datur saltem saccharo aqua rosarum dissoluto, & cocto veluti est iulepus rosarum, Alexandrinus aliàs dictus.

Est verò Iuleb, si aliqua inter eum & sirupum est differentia, medicamentum sirupo dilutius, ideóque delicatius & gratius, fitque ex aquis destillatis, succis depuratis & saccharo.

Modus parandi Iulebos.

Parantur autem sine decoctione & cum decoctione. Sine decoctione hoc modo: Sumitur aqua communis vel destillata: vel decoctum hordei, cui etiam succus aliquis, citri, limonum, granatorum, cydoniorum, vel acetum addi potest; affunditúrque saccharum album & clarificatum, vel huius loco iulebi vsuales rosarum & violarum, qui ad sirupi consistentiam decocti asseruantur, & diligenter confunduntur, ac, si opus, per manicam Hippocratis traiiciuntur. Sacchari autem vel iuleborum vsualium proportio ad aquas & succos varia seruatur, prout res præsens id exigit. Plerunque ægri palato inseruitur, & nunc aquæ ac succorum ad sirupos vel saccharum proportio tripla, nunc quadrupla, sextupla, octupla, vel etiam duodecupla seruatur. Nonnunquam Iulebi speciebus aromaticis condiuntur, vel rotulæ conuenientes in iis dissoluuntur. Addere etiam in aliquibus morbis spiritum vitrioli est conuenientissimum.

1. Parantur præterea Iulebi è conseruis & succis medicatis, si iis aquæ destillatæ conuenientes vel decocti hordei s.q. affunditur, & in mortario contunduntur, vel super igne lento miscentur colantúrque.

2. Qui verò cùm decoctione parari dicuntur iulebi, nihil aliud sunt, quàm sirupi vel decocta dilutiora & puriora, eadémque eorum parandi ratio est, quæ decoctorum & siruporum, nisi quod ab igne remouentur, antequam crassiorem accipiant consistentiam.

CAPVT VIII.

De Emulsionibus, & aliis misturis lac referentibus, & confortantibus.

Emulsio.

EMulsio ita dicitur, quod lacti similis sit, & emulgendo quasi paretur. Est enim medicamentum potulentum, ex medulla seminum & fructuum nonnullorum, imprimis amygdalarum dulcium (quæ Emulsio in specie à nonnullis amygdalatum nominatur) affusione aquarum conuenientium aut alterius liquoris, ac contusione & expressione paratum, quibus & pulpa capi vel pulli, si simul nutrire animus est, additur.

Vsus.

Ad varios autem vsus parantur pro varietate materiæ, ad sitim scilicet exstinguendam, somnum conciliandum, sudores mouendos, aliósque. Imò etiam extra loco epithematum ad calorem capitis & dolorem mitigandum, & somnum conciliandum adhiberi possunt.

Modus parandi.

Parantur autẽ hoc modo: amygdalæ dulces excorticatæ, sem. 4. frig. maiora excorticata & alia, nuclei item in pila lapidea, seu in mortario marmoreo cùm pistillo ligneo contunduntur, sensim

sensim affusa aqua fontana, rosatum, aliisque destillatis conuenientibus, vel etiam decocto conueniente non ingrati saporis clarificato. Proportio liquoris varia est, nunc maior, nunc minor, pro seminum & fructuum efficacia, & prout dilutior vel crassior Emulsio expetitur. Ad minimum autem liquoris triplum requiritur, sæpe sextuplum, octuplum, decuplum, &c. Contusa colantur, & si libet, syrupi vel iulebi conuenientes, vt violarum vel rosarum, adduntur. Facta Emulsio nonnunquam dulcoratur saccharo vel rotulis diamarg. frig. manus Christi perlati, vel modò dictis iulebis. Potest interdum & aliquid aquæ cinnamomi, si morbus patitur, addi. Quandoque & conseruæ, Confectiones & Electuaria liquida addũtur, à 3.ß. ad 3.j.ij. vel plures.

Possunt & Emulsionibus, margaritæ, corallia, C.C. vstum & alij pulueres & species addi.

Imò nonnunquam ex solis margaritis, coralliis, C.C. & similibus cum aquis conuenientibus fiunt potulenta medicamenta, quæ & ipsa, ob colorem lacteum, quem habent; Emulsiones nominantur, & modernis Medicis satis frequentes sunt.

Non rarò etiam aquis illis succi quidam expressione eliciti, vt granatorum, limonum, vel etiam alij liquores, affunduntur, (ita tamen, vt quæ destillatæ plerumque reliqua quantitate superent) aliquando, sed rarius, syrupus quidam conueniens. Cum enim in aqua hac Medici plerumque studeant colori albo, omnia illa, quæ ipsum obscurant, ferè omittunt.

CAPVT IX.

De Tincturis & Extractis, ac solutis liquidis.

Extractum. EXtractum nihil aliud est, quàm optima rei essentia à crassiore corpore per idoneum menstruum separata (vnde & Essentiæ à multis nominantur, quod cum adhuc sub forma liquidiore est, & cum menstruo coniunctum, etiam colorem rei habet, & propterea Tinctura appellatur: quamuis nonnunquam Tincturæ quoque dicantur, cum iam à suo menstruo extrahente rei essentia separata est.

Essentia. Parantur autem Essentiæ seu tincturæ liquidæ vel è viridibus plantis, vel è siccis. E viridibus dum parantur, herbæ contunduntur, & pauxillum spiritus vini conseruations gratia diffunditur, succusque exprimitur, qui depuratus *Essentia* nominatur.

E siccis verò plantis parantur propriè dicta Extracta, à quibus si menstruum non totum separatur, Tinctura appellatur seu extractum liquidum.

Menstrua autem, id est, liquores ad eliciendam rei essentiam adhibendi, varia, pro diuersitate materiæ & vsus, adhibentur, spiritus vini, aqua destillata, serum lactis, acetum & similia.

In menstruo autem eligendo primum perpendendum, an liquida tinctura, seu extractum expetatur, an verò spissius. Etenim si liquida tinctura expetitur, menstruum sumendum est, quod sit eiusdem generis, vel facultatis. Si verò menstruum separari debeat, non admodum refert, licet alterius à tinctura sit generis.

Cum autem in menstruo requiratur, vt subtilitate substantiæ materiam penetrare, & familiaritate sinceriores partes extrahere, ac citra iacturam & corruptionem extracti iterum ab eo separari possit: facilè inter ea spiritus vini optimus primum locum obtinet. Adhibetur tamen quoque pro re nata Ros Maialis, acetum destillatum, spiritus salis, terebinthinæ, &c.

Modus parandi extracta. Si extracta composita paranda sunt, & simplicia diuersæ sint naturæ, singula seorsim, vel quæ cognata sunt simul, per suum menstruum extrahantur, & postea extracta misceantur.

Ipsa ratio parandi extracta per se plana est. Materiæ nimirum contritæ & puluerisatæ menstruum affunditur, quod interdum calore externo adiuuante, vbi essentia rei extracta est, menstruumque satis coloratum, effunditur, aliudque affunditur, idque toties repetitur, donec vis omnis extracta est. Menstruum postea per calorem separatur, quod si non totum separetur, Tinctura seu Extractum liquidum appellatur. Si verò penè totum & ad crassitiem mellis, simpliciter Extractum nominatur. Exempla videantur *in Institutionibus*.

Neque solum simplicia talia Extracta tam liquida, quàm inspissata parantur, sed & composita. Huc pertinent Elixir Proprietatis, Extracta purgantia & Panchymagoga, laudanum opiatum.

Ad extracta referuntur & resinæ illæ, quæ parantur è scammonio, mechoacanna, gialapa & similibus gummosum quid in se continentibus.

De Tincturis è gemmis, coralliis, metallis, vt & de Balsamo sulfuris, *videantur Institutiones.*

CAPVT X.

De Conseruis, conditis & succis medicatis.

Conseruas parandi modus. COnseruæ nomen tribuitur præcipuè floribus, deinde & herbis ac radicibus quibusdam mollioribus, quæ saccharo conditæ in plures annos asseruantur. Parantur autem hoc modo. Flores aut herbæ recentes mundatæ, & si humiditate nimia scatent, in vmbra nonnihil prius exsiccatæ, cùm sacchari duplo vel triplo in pila lapidea pistillo ligneo conteruntur & miscentur, ac mistura postea in vase vitreo vel vitreato reconditur. Si plantæ humidiores sint, ad lentum ignem conseruas factas calefacere vtile est. *1.*

Alij recipiunt vitrum atque fundum saccharo tegunt: hinc flores condiendos ad digiti transversi altitudinem iniiciunt, iterúmque saccharum inspergunt, atque hoc modo stratum super stratum faciunt, & vitrum bene clausum per aliquot septimanas Soli exponunt. *2.*

Nonnunquam radices coquuntur, donec contundi possint, vel etiam sine coctione lotæ & mundatæ minutissimè contunduntur. Contusis ita vel etiam per setaceum traiectis additur saccharum perfectè, vt pro syrupis fieri solet, coctum. *3.*

Condita. Conditi nomen etsi quoque pro medicamento composito accipiatur, vt & pro simplici saltem planta cum melle vel saccharo mista, ita vt etiam conseruæ conditi nomine comprehendi possint, tamen in specie hîc Conditi nomen tribuitur saltem medicamentis, quæ non contusa, sed integra ferè, saccharo vel melle condiuntur, vt & diutiùs asseruari possint, & gustui gratiora fiant.

Condiendi modus. Condiuntur autem imprimis fructus, radices, cortices, caules, & aliquot flores, vt citri & aurantiorum. Apparatus hic est: Fructus molliores, vt cerasa, baccæ ribes, berber, mala Armeniaca, Persica, pyra moschatellina, & similia; quæ molliora sunt, vel saccharo calenti aut melli immersa coquuntur, donec fructuum humiditate absumpta saccharum & mel suam consistentiam recipiat: vel, si metus sit, ne coctura flaccescant; & colorem amittant, saltem saccharo calente perfunduntur, & vbi saccharum aqueam humiditatem attraxit, saccharum solum iterum ad humiditatis aqueæ absumptionem coquitur, & postea iterum fructibus conditis affunditur. Quæ autem solidiora sunt, prius aqua macerantur, vel etiam coquuntur, donec amaritudo sapórque ingratus extrahatur, & molliora reddantur. Obseruandum tamen, ne dum palato consulimus, vires conditi nimia maceratione vel coctura amittamus. Postea saccharum, vel in aqua simplici, vel in aqua, qua medicamentum maceratum est, nisi saporem abhorreamus, dissoluimus & clarificamus. Saccharum clarificatum fructibus, vel radicibus affundimus, iterumque donec aquea, quæ superest, humiditas absumatur, coquimus. Tandem ita parata in vase vitreo vel fictili orbe ligneo tecta, lapidibúsque mundis impositis depressa, vt ius emineat, seruantur.

Succi inspissati. Hisce cognati sunt *succi inspissati* & medicati, qui Arabibus Rob dicuntur. Parantur plerumque è succo fructuum, nonnunquam etiam florum, vt tempore hyberno vsui esse possint, cum recentibus herbis & fructibus caremus; & quidem hoc modo: Succus expressus lento igne ad dimidiæ vel tertiæ partis consumptionem coquitur. Hinc, dum adhuc feruet, per colum densius traiicitur, colatum per subsidentiam clarefieri permittitur, vel etiam oui albumine clarificatur. Quod clarum est, iterum coquitur, donec iustam consistentiam acquirat. Verùm quia per se, nisi ad maiorem crassitiem vsque coquantur, & omnis aquositas absumatur, non facilè durant succi, plerumque mellis vel sacchari subduplum, vel par etiam quantitas additur.

Gelatina. Solent etiam tales succi puriores, clariores ac pellucidiores instar gelu in scatulas, quas vocant, effusi conseruari, qui *Gelatina* vulgò, seu gelati Succi appellantur, parantúrque inprimis è succo sine expressione parato, puriore & defæcatiore cydoniorum, pomorum, pyrorum, ribes.

Diacydoniũ. Potest etiam huc referri illud Diacydonium, quod solidæ pastæ forma parari à plerisque solet, nisi ad Electuaria id quis referre malit.

Atque istis succis purgantia admisceri possunt, fiuntque inde pro infantibus & delicatis non ingrata medicamenta.

CAPVT XI.

De Electuariis.

Electuarium quid. ELectuarij nomen etsi à variis variè vsurpetur: iis tamen præcipuè medicamentis tribuendum censemus, quæ melle, vel syrupo sacchari simplici, vel alio conueniente excepta, ad consistentiam syrupo crassiorem & minus fluidam, liquidam tamen adhuc, rediguntur. *Vnde dictũ.* Deductúmque aut potius corruptum est hoc vocabulum à Græcorum nomine ἐκλεικτὸν vel ἔκλεικτον, quo nomine ipsi medicamentum appellant, quod lingendo quasi absumi potest. *Opiata.* Nonnullis parum aptè *Opiata* nominantur, non quod opium recipiant, sed quod medicamentis illis antiquorum, quæ opium recipiunt, quale Theriaca, & Opiatæ hinc appellari possunt, consistentiâ sint similia.

Electuariorum autem, pro simplicium, è quibus componuntur, naturâ, varij vsus esse possunt. Alia enim ad alterandum & confortandum: alia contra venena, quæ quia pleraque opium

opium recipiunt, *Opiata* nominantur, Theriaca, Mitridatium, aurea Alexandrina; alia ad purgandum apta sunt, quæ cathartica dicuntur.

Electuariorum differētia. Electuaria autem duplicia sunt. Priorum hic est apparatus; Aromata & alia simplicia in puluerem subtilem redacta, mellis despumati imprimis, vel etiam sacchari, aquæ aut sirupi conuenientis, vel decocti ex conuenientibus simplicibus in aquæ communis, vel alterius liquoris sufficiente quantitate facti, aut infusi, aut succi ex medicamentis torculari expressi, colati, & cum saccharo vel melle despumato in sirupi consistentiam cocti, aut ex horum pluribus simul, dum adhuc ab igne mediocriter calet, triplo ferè paulatim, quod commodissimè per setaceum cribrum fieri potest, inspergantur, & pistillo ligneo continuò agitantur, & exactè miscentur, & vase conueniente asseruantur.

2\. Alter modus hic est. Sumuntur conseruæ præsenti rei conuenientes, quibus adduntur pulueres vel species aromaticæ, trochisci, condita item, & succi medicati, seu rob, & cum sacchari dissoluti, vel sirupi conuenientis, vel mellis s. q. in mortario exactè miscentur. Proportio inter conseruas & pulueres ac species etiam adeo stricta non est, vt nonnulli definiunt, sed varia, tripla, quadrupla, sextupla, octupla, duodecupla esse potest. Sufficiente enim sirupi alicuius quantitate affusa, quæcunque sit inter ea proportio, omnia in Electuarij formam redigi possunt. Quod etiam de conditis accipiendum est. Nonnunquam etiam affunduntur spiritus rosar. sal. vitriol. aquæ destillatæ compositæ, aut oleor. destillator. aliquot guttæ. Atque hoc genus Electuariorum à nonnullis Conditum appellari, antea dictum. Nominatur & Mistura à nonnullis. Ad eundem ferè modum etiam Electuaria purgantia fiunt. *Mistura.*

3\. Est & alius modus huic cognatus. Fructus semina vel radices infunduntur, vel coquuntur in vino vel aqua ad pultis formam. Postea per cribrum setaceum traiiciuntur, additur saccharum vel mel despumatum, aut sirupi vel manna, & si libet, coquuntur ad mellis consistentiam. Interdum & species adduntur ac pulueres, Spiritus item vitriol. sal. olea destillata.

De passulis & prunis laxatiuis videantur *Institutiones*.

CAPVT XII.

De Eclegmatis & Lohoch.

Eclegmata, Lohoch. Eclegmata vel electa à verbo ἐκλείχω, id est, delingo, delambo, Arabibus Lohoch seu linctus, & lambilia vulgo dicta, electuariis cognata sunt, neque ab electuariis differunt, nisi quod consistentiam habent paulò fluidiorem, & inter sirupos & electuaria quasi mediam, & in specie affectibus thoracis & pulmonum variis dicata sunt.

Parandi modus. 1. Materiam præbent puluere, conseruæ, succi inspissati, mel, saccharum, extracta, mucilagines, sirupi, iulepi, oxymel, olea destillata. Parandi ratio etiam eadem est, quæ Electuariorum. Recipiuntur puluere conuenientes, fructus item, gummi Arabicum, tragacanthæ, succus glycyrrhizæ, amylum: atque omnia vel cum mellis, vel sirupi; aut iulebi, aut mucilaginis, aut succi, aut infusi, aut decocti alicuius ad hanc rem ex radicibus, herbis, seminibus, fructibus, imprimis mucilaginosis, & viscidis parati, colati & expressi, & cum melle vel saccharo ad sirupi consistentiam cocti, aut horum vnius atque alterius, vel plurium simul sufficiente quantitate incorporantur, omniáque tamdiu in mortario pistillo ligneo agitantur, donec exactè mista & mellis seu potius mediam inter mel & electuaria consistentiam nacta fuerint.

Possunt & sine puluerum ac specierum additione Eclegmata parari, si succus, mucilago, addito melle vel saccharo coquatur ad consistentiam Eclegmatis.

2\. Possunt etiam Eclegmata ad eum planè modum, qui inter Electuaria vltimo loco explicatus est, parari, modò si eclegma fieri debet, consistentia seruetur liquidior.

3\. Atque talia vel sola ægris lambenda sæpius exhibentur, vel ex iis, admistis aliis, in rem præsentem noui linctus parantur. Sumitur nimirum quantum libet de eclegmate vsuali, adduntur conseruæ, speciésque conuenientes, saccharum, & cum sirupi, vel iulebi, vel mellis despumati vel sacchari soluti s. q. in formam linctus rediguntur; quibus interdum aliquot guttæ oleorum destillatorum adduntur.

Nonnunquam è solis syrupis, addito saccharo cando vel penidiato, lambile paratur.

Saponea. Huc pertinet & medicamentum, quod *Saponea* à nonnullis, à saponis albi nondum concreti similitudine, nominatur, ab aliis linctus ex amygdalis appellatur. Recipiuntur amygdalæ dulces excorticatæ, & contunduntur: contusis additur saccharum clarificatum; vel candum, vel penidium, in aqua conueniente dissolutum. Coquuntur ad mellis consistentiam. Sub finem additur amylum, ℔.j. nimirum sacchari vnciis duabus, amygdalarum, amyli ℥.j. & aqua rosarum quantum satis: sub finem etiam aliquid zingiberis vel aromatum addi potest. Alij ac emulgent ex amygdalis cum aqua rosarum, vel alia conueniente. Cùm lactis portione aliqua soluitur saccharum; aspergitur postea amylum, reliquaque emulsionis parte etiam affusa ad lentum ignem agitatur.

Leucophagū. *Leucophagum* à colore sic dictum, cognata saponeæ mistura, & proinde vel ad hoc, vel præcedens caput referenda est. Paratur autem ex amygdalis dulcibus in aqua rosarum maceratis, & carne caponis vel perdicis elixa, in mortario marmoreo diligentissimè contusa, & per setaceum traiecta, cum tantillo amyli & sacchari ad debitam consistentiam cocta: cui pro vario Medici scopo aromata, corallia, & alia addi possunt.

CAPVT XIII.

De Bolo.

Bolus. Bolus nomen accepit, quod sit frustum medicamenti figuræ globosæ, quantum ferè bucca capi potest. Vnde & *Buccella* nominantur. Non autem solùm purgantibus, sed & alterantibus medicamentis boli nomen conuenit.

Bolos purgātes parandi modus. 1. Boli purgantes sic parantur. Recipiuntur electuaria purgantia, sacchari que s. q. addita, in formam pyramidis vel cylindri concinnantur. Ne nauseam pariant, electuaria minus ingrata esse debent, atque ea de causa hiera in bolis vix locum habet. Quantitas etiam ℥.j. excedere non debet.

2\. Additur quoque interdum aliquid de speciebus vel puluerbus.

3\. Licet & conseruas addere.

4\. Imò pro saccharo conseruæ vel solæ, vel cum pauxillo sacchari vsurpari possunt.

5\. Loco sacchari vel cum saccharo nonnunquam, inprimis in affectionibus renum, puluis glycyrrhizæ vel alius vsurpari, atque etiam terebinthina addi solet.

6\. Tandem etiam loco electuariorum purgantium solent recipi pulueres simplicium purgantium, quibus etiam aliquid alterantium vel ad purgantium vim asperam corrigendam, vel saporis aut odoris gratiam conciliandam, vel aliam ob causam addi potest, vel species purgantium confectionum, vel etiam extracta purgantia simplicia vel composita, quæ floribus cassiæ, pulpa tamarindorum vel prunorum, aut conserua aliqua, aut rohob, vel sirupo aliquo conueniente excipiuntur & incorporantur, ac cum s. q. sacchari in formam boli conformantur.

7\. Nonnunquam & Bolo ad corroborandum admiscentur olea destillata, v. gr. anisi, macis, cinnamomi, caryophill. ad guttas aliquot. Nonnunquam & Bolus auro obtegitur.

Boli vomitorij. Boli Emetici eodem modo parantur, fiúntque ex puluere Emetico aliquo simplici vel composito, cui interdum etiam aliquid de alterantibus vel corrigentibus à granis aliquot additur, vel extracto aliquo Emetico, cum conserua vel confectione quadam similis consistentiæ, ac sirupis.

Alterantes. Ad alios tamen vsus quoque boli exhiberi possunt, ad alterandum, confortandum, & somnum conciliandum. Sed compositio non differt à prioribus.

CAPVT XIV.

De Pulueribus & Trageis.

Pulueres & Tragea. Siccas verò medicamentorum formas quod attinet, inter has simplicissimam componendi rationem habent *pulueres*, vulgò etiam *Trageas*, vocabulo procul dubio à voce *Tragema* corruptè deducto, vocant, qui ex medicamento vel vno vel pluribus contusis constant. Si sapor sit ingratior, sacchari pars æqualis, vel dimidium additur.

Sunt verò pulueres vel tenues & subtiles; qui si ex meris constant aromatibus, & saccharo, in specie *Tragemata* vel *Tragea* appellari solent; vel crassiusculi & minus subtiles. Imò interdum aromata non puluerisantur, sed saltem conscinduntur, iisque semina saccharo incrustata, seu confectiones dictæ, adduntur, & *species incisa*, item *Tragea grossa* appellantur.

Vsurpantur autem ob varios fines, pro varia simplicium, è quibus constant, materia, atque alij alterantes sunt, alij venenis resistunt, alij purgant per aluum, alij per vomitum.

Ad purgantes sumuntur simplicia purgandi vi prædita, adduntúrque corrigentia; nonnunquam etiam oleorum destillatorum g̃.j. pro pulueris ʒ.j. admiscetur.

CAPVT XV.

De Salibus.

Sal duplex. Salem res ferè omnes duplicem continent, vnum volatilem, qui ignem & calorem non sustinet, sed auolat, & calcination-

calcinatione discutitur ac euanescit: alium fixum, qui ignem substinet, & in cineribus relinquitur.

Sal volatilis. Sal volatilis in destillationibus colligitur. Ita ex vrina veteri primò per alembicum & secundò per phialam destillata sal vrinæ volatilis colligitur. Idem ex aliis rebus elici potest. In succis etiam plantarum ad spissitudinem mellis coctis in loco frigido interdum sal concrescit.

Fixus. Sal verò fixus paratur è cineribus plantarum & lignorum, dum ex iis lixiuium paratur, idque coquitur, donec aqua omnis exhalet. Tum enim sal relinquitur, qui purificatur 1. crebra solutione & coagulatione. 2. Si per deliquium in loco humido in liquorem soluatur, filtretur, iterumque coaguletur.

Cremor. &c. tartarum. Huc pertinet cremor, acidum & crystalli tartari, qui nihil aliud sunt, quàm sal tartari à fæcibus admistis separatus. Item tartarum vitriolatum, sal tartari.

Magisteria. Huc referuntur & magisteria seu solutiones margaritarum, corallior. ♋, lapidum percarum, sacch. Plumbi, quod eatenus locum habet, si sal volatilis menstrui soluentis iis adhuc adhærescat. Tum enim more salium in aquis & liquoribus aliis dissoluuntur. Si verò per oleum tartari vel vitrioli præcipitentur, & sal soluentis ab iis separatus sit, potius ad pulueres pertinet. De quo *in Institut. & alibi.*

CAPVT XVI.

De Crocis.

Croci quid. PVlueribus & salibus meritò subiicimus ea, quæ Chymici crocos, flores, sublimata, præcipitata, appellant. Croci quidem nomen quibusdam medicamentis indiderunt à colore croceo. Sunt enim croci nihil aliud, quàm subtiles pulueres, vel tincturæ in pulueris formam redactæ, crocei coloris. Nominantur autem præcipuè crocus metallorum, & crocus Martis.

Crocus metallorum. *Crocus metallorum* nihil aliud est, quàm antimonium cum nitro calcinatum, & in puluerem crocei coloris redactum. Huic affine est sulfur *antimonij auratum* dictum, de quibus videantur *Institutiones.*

Crocus ♂ variis modis paratur, qui videantur *ibidem.*

Huc non incommodè referre possumus terram vitrioli dictam, cuius præparatio *loco citato* docetur.

CAPVT XVII.

De Floribus & sublimatis.

Flores. FLores à Chymicis nominantur plerumque tenuiores & subtiliores corporis partes à crassiore per sublimationem separatæ. Vulgatissimi sunt flores sulfuris & ♁, vt & benzoes, quorum parandi ratio habetur *in Institut.*

Huc pertinent & reliqua sublimata, inter quæ præcipuè ☿ est sublimatus simplex, item ☿ sublimatus dulcis.

CAPVT XVIII.

De Præcipitatis.

Præcipitatum. ETsi in genere ea præcipitari rectè dicantur, quæ in liquore aliquo soluta peculiari artificio à liquore separata in fundum forma pulueris vel calcis descendunt: nomen tamen *præcipitati* præcipuè tribuitur ☿ io, qui postquam in aqua forti solutus est, & ab aqua soluente separatus, subsidetque præcipitatus nominatur.

Turbith. Est & in vsu apud plerosque Chymicos nomen *Turbith* vel *turpethi mineralis*, quod vndecunque etiam originem traxit, nihil aliud significat, quam ☿ præcipitatum.

☿ præcipitatus. Aurū vitæ. Bez minerale, ☿ ij præcipitandi ratio habetur *in Institutionibus*, Cui si in præcipitatione aliquid ☼ additur, *aurum vitæ* appellatur, de quo *ibidem.*

Pertinet huc & *Bezoarticum minerale* dictum, ibidem descriptum; vt & ☿ *vitæ*, & alia nonnulla.

CAPVT XIX.

De Vitris, Regulo & quibusdam pulueribus Chymicis.

QVæ restant medicamenta Chymica, *vitra, regulos, calces & pulueres quosdam* hoc capite coniungemus.

Vitrum. *Vitrum* primò ex calcibus rerum paratur; estque vitrificatio ferè vltima rerum resolutio. Cinis nimirum aut calx validissimo igne est fundenda, additurque ad fusionem maturandam nonnunquam borax, vel alij pulueres fusorij. Fusa materia super peluim calefactam, vel aliam tabulam effunditur.

Vitrum ♁ & ☿. Annuli purgatorij. Hoc modo paratur *vitrum* ♁, item *succinum* ♁, vel, vt aliis videtur, ☿. Ex vitris his possunt calices purgatorij fieri, item annuli, nummi, si vitrum ♁ vel succinum ♁ ij, fundo calicis, vel annulo vel nummo inseratur. De vitro ♁ ij aurato *vide Institutiones*, vt & de *Regulo* ♁ ij.

Regulus ♁ ij. ♁ diaphoret. Lac sulfuris. Tandem pulueres & calces Chymicas, hisque cognata, quod attinet, refertur ad eos primum ♁ *fixum* seu *diaphoreticum* dictum, quod fit, si ♁ cum nitro toties calcinetur, donec fiat candidum & fixum. *Lac* sulfuris quomodo fiat, docent *Institutiones.*

Fæcula. Pertinent huc & *fæculæ* dictæ Chymicis ac recentioribus, quæ sunt pulueres quidam farinacei, è radicum quarundam contritarum succo, vel expresso vel per liquorem aliquem extracto, parati. Si nimirum succus vel liquor in locum frigidum collocetur, fæcula sponte subsidet, quæ humore effuso siccatur & seruatur. In vsu præcipuè sunt, fæcula *bryoniæ, ari, pæoniæ & iridis*, vt & *serpentariæ.*

CAPVT XX.

De Confectis, Rotulis, & Morsulis, hisque cognatis.

VT palato & sapori imprimis consuleretur, medicamenta quædam sacchаro condita forma etiam sicca à Medicis inuenta sunt. Inter quæ primò sunt *Confecta* appellata, vt cum Phamacopœis loquamur, quibus Confecta nihil aliud sunt, quàm condita arida. Materiam præbent semina, nuclei decorticati, radices, cortices.

Confecta purgantia. Parantur & confecta purgantia. Et quidem duplici modo; Primò si sacchаro affuso, antequam refrigeretur, misceantur purgantia, simulque agitetur vt cum saccharo adhærescant: Secundò quod commodius, si semina vel cortices in infuso purgante macerentur, donec intumescant, atque hinc leniter exsiccata saccharo incrustentur.

Rotulas parandi modus. 1. Deinde sunt *Rotulæ*, quæ hoc modo parantur. Recipiuntur species vel pulueres medicamentorum: sacchari vel simplicis albi, vel rosati, aut violati cui & manus Christi simplices aut compositæ perlatæ admisceri vel substitui possunt, sextuplum, plerumque octuplum; in purgantibus etiam duplum, triplum, vel quadruplum, pro saporis purgantium ratione, quod in aquæ s. vel destillatæ conuenientis vel succi, rarius decocti vel infusi, sufficiente quantitate dissoluitur, atque ad iustam consistentiam coquitur. Huic saccharo pulueres vel species paulatim iniiciuntur, atque agitando simul accuratè miscentur, & in lapidem porphyriten, aut in tabulam cupream vel ligneam guttatim quasi effunduntur, vt materia refrigerata in rotulas & orbiculos concrescat.

2. Nonnunquam loco specierum sumuntur olea vel extracta, atque extractorum alterantium recipiuntur gr. v. vj. vij. viij. ix. x. pro ℥j. sacchari. Ita & oleor. destillator. gutt. iij. iiij. v. vj. pro ℥j. sacchari. Interdum simul sumuntur species, extracta & olea.

Manus Christi purgantes. Manus Christi purgantes fiunt bifariam. Vel enim ad singulas libras sacchari singulæ vnciæ resinæ scammonij præparatæ assumuntur, & sic pro more conficiuntur tabulæ. Vel fecula mechoacæ loco resinæ admiscetur in triplo aut quadruplo.

Morsuli. Eadem ferè est ratio parandi morsulos, nisi quod medicamenta in morsulis plerumque minus subtiliter conteruntur, sed crassiore modo. Quibus & alia adduntur, quæ in rotulas ferè non, aut saltem minore quantitate, recipiuntur, vt fructus & semina, amygdalæ videlicet, nuclei pini, pistacia, sem. melonum citrulli, conseruæ, condita. Proportio inter ea obseruatur, quæ Medici intentioni conuenientissima est. Atque omnia, vt in rotulis dictum, s.q. hoc est, ferè sextuplo vel octuplo, aliquando etiam decuplo vel duodecuplo; in purgantibus verò triplo vel quadruplo sacchari in conueniente liquore dissoluti excipiuntur.

Nonnunquam fructus ipsi in substantia non sumuntur, sed cum conueniente aqua ex iis fit Emulsio, in qua saccharum dissoluitur.

3. Præter hæc etiam, eodem modo, vt in rotulis, extracta & olea destill. admisceri possunt.

4. Interdum loco sacchari aliquid mannæ in purgantibus recipi potest.

Vbi omnia exactè super igne mista fuerint, antequam refrigerentur, massa tota lapidi porphyritæ, vel tabulæ cupreæ inducitur, & dilatatur ac complanatur, vel ligneæ capsæ ad hoc formatæ infunditur, ac tessellatim, vel quacunque figura placet, in tabulas discinditur.

5. Paratæ tabulæ vel morsuli etiam oleis destillatis, vel moscho & ambra in aqua rosarum dissolutis, illini possunt, quando scilicet pertimescimus, ne horum vis coctione in auras dispergatur.

Possunt purgantes morsuli & alio modo concinnari. Recipitur

pitur extractorum purgantium debita quantitas, vel iis aliquid puluerum purgantium iungitur: his adduntur pulueres aromatici, vel extracta aromatica: & cum manna ac saccharo fiunt morsuli. Proportio autem sacchari ad extracta sit dupla vel tripla: mannæ ferè eadem.

7. Non tantùm verò ex fructibus & seminibus morsuli fiunt, sed etiam iis interdum pulpa caponis vel perdicis, vel testiculi gallorum iunguntur, quando scilicet nutrire volumus, & in his præcipuè, qui nullo cibo vti possunt: vnde & tales morsuli *Nutritiui* dicuntur.

Morsuli nutritiui. *Pandalaon.* Hisce non incommodè subiungitur medicamentum, quod *Pandalaon* iuniores Medici vocant. Quod materia quidem & fine planè cum eclegmate conuenit, & ad pectoris pulmonumque affectus destinatum est; forma verò à rotulis, tabulis & morsulis non differt, nisi quod rotulæ & tabulæ in certam, vel rotundam vel quadratam figuram conformantur; pandaleum verò informe manet, atque in pandaleo species cum saccharo in pixide condensari permittuntur, ac tempore vsus frustum aliquod cultello vel cochleari effringitur, & in ore, donec liquescat, detinetur.

Diamygdalatum. Tandem ad hanc classem pertinent variæ confectiones, quæ ad instaurandas vires inprimis paratæ sunt, & à basi præcipuè nominantur, quales sunt; diamygdalatum seu mazapanis, diatestudinatum, pineatum & panis saccharatus.

Componitur panis Martius ex amygdalis dulcibus, saccharo & aqua rosarum subactis, mistis, & s. a. coctis. Ad vsum verò Medicum fructus, & semina, condita item & aromata adduntur.

Testudinatum eodem ferè modo fit, addita saltem carne testitudinum. Sicut & Pineatum ex pineis cum saccharo eodem modo mistis. Panis saccharatus fit ex farinâ triticeâ albissimâ, saccharo & ouis, additis interdum & aliis medicamentis, mistis, & in furno coctis. De quibus vide *Instit.*

CAPVT XXI.

De Trochiscis.

Trochisci. Τροχίσκοι, id est, rotulæ, & κυκλίσκοι, & ἀρτίσκοι, Latinis pastilli, & orbiculi, sunt medicamenta solida, cohærentia, ex conuenientibus rebus cum liquore exceptis constantia, figura seminis lupinorum communiter effecta, circumferentia nonnunquam rotunda, nonnunquam angulari; vtraque tamen superficie plana, eo præcipuè fine inuenta, vt medicamenta in puluerem redacta sub hac solida figura aduersùs aëris iniurias tutiùs conseruari possint.

Sunt autem trochisci è πολυχρήστων genere, atque in omnes ferè vsus, pro medicamentorum, è quibus componuntur, natura adhiberi possunt, & communem pluribus aliis compositionibus præbent materiam. Quidam enim purgant, quidam obstructiones epatis & lienis aperiunt: quidam menses mouent: quidam renum obstructiones liberant, quidam æstum mitigant: quidam pectori & pulmonibus sunt dicati: quidam cerebrum confortant: quidam fluxus & sanguinem sistunt. Alij extra adhibentur, vel vt affluentes humores reprimant, vel vt carnem noxiam absumant, quales sunt pastilli Polydæ & Andronis, vel ad θυμιάματα, & suffumigationes.

Trochiscos parandi ratio. Materia eorum sunt omnis generis medicamenta, quæ trita conueniente liquore aut mucilagine aliqua excepta in vnam massam rediguntur, quæ in plures trochiscos & pastillos diuiditur, quibus plerunque character aliquis imprimitur. Formati pastilli vel lento igne, vel potiùs in vmbra exsiccantur & vsui seruantur. Non tamen solùm pulueres ac species, sed & succi inspissati, conseruæ, extracta, flores recentes, eclegmata & olea destillata trochiscos ingrediuntur.

CAPVT XXII.

De Pilulis.

Pilula. Pilulæ à paruæ pilæ similitudine & forma solida Latinis dicuntur, Græcis καταπότια à καταπίνειν, id est, deglutiendo. Sunt verò pilulæ medicamenta in formam globulorum redacta, eum præcipuè ob finem, vt integra hæc deglutiantur, atque insuauitas medicamenti minùs gustu percipiatur.

Fiuntque è pulueribus, quorum materiam præbent species ad Electuaria, extracta, trochisci, flores, sales, & quæcunque res aridæ. Pilulæ verò cum in parua quantitate magnam debeant habere efficaciam, medicamenta, è quibus componuntur, efficacia esse decet. Ideoque in iis non reponenda, quæ in magna mole exiguas vires habent, quales sunt flores plerique. In massam autem rediguntur cum sirupis, succis inspissatis, extractis & similibus liquoribus.

Etsi verò pilulæ plerumque omnes purgantes sint, & per pilulas vulgò purgans medicamentum accipiatur: tamen & alia medicamenta in hanc formam redigi possunt.

Pilulas parãdi modus. Parantur autem pilulæ hoc modo: Recipiuntur medicamenta conuenientia, & in puluerem rediguntur, ac in mortario miscentur cum humore aliquo nonnihil viscido, vt sirupo vel iulebo conueniente, rarius melle simplici, cuius beneficio & massa cohærere, & si diutius asseruari debent, facultas medicamentorum, ne facilè exspiret & euanescat, conseruari possit. Aloë tamen ipsa, quæ plerunque in pilulis adhibetur, ad incorporandum sufficit.

Si in plures doses quotidianum vsum parantur, massa in cylindri formam (vulgo magdalias & magdaleones nominant) figuratur, & initio molliuscula relinquitur, vt fermentetur, & vires medicamentorum exactius misceantur Hinc post biduum vel tridum oleo amygdalarum dulcium oblinitur, & vesica vel aluta tegitur, ac in pixide seruatur.

2. Ex vsualibus verò pilulis dictis & quæ ad quotidianum vsum paratæ seruantur, ita fiunt pilulæ. Rec. de massa pilularum vsualium vna vel pluribus, quantum opus, cui stimuli loco aliquid diagrydij vel trochisc. alhandal, vel etiam alia purgantia adduntur, vt omnia vnam dosim constituant, & in mortario cum aqua aliqua stillatitia, vel vino albo, vel alio liquore conueniente in vnam massam miscentur, & in pilulas x. xv. xx. xxv. xxx. plures vel pauciores rediguntur.

3. Pilulæ formatæ interdum auro operiri, aut puluere cinnamomi, nucis moschatæ, fœniculi, glycyrrhizæ, prout conuenit, conspergi solent.

4. Licet & extracta cum reliquis vsualibus pilulis vel pulueribus miscere.

5. Imò ex extractis solis, si paulum inspissentur, vel, quod commodius est, si specierum purgantium aliquid addatur, pilulæ conformari possunt.

6. Licet quoque ex massa vel speciebus pilularum vsualium extracta parare, atque ex iis pilulas conficere.

7. Additur etiam correctionis gratia gutta vna atque altera oleorum destillatorum, vt & spir. sulfur. vtriol. sal.

8. Est & alius modus adhuc faciendi pilulas. Simplicia, siue alterantia, siue purgantia macerantur per biduum in vino vel alio liquore, aut in eo decoquuntur, aut exprimitur succus quidam ex rebus conuenientibus; atque vel horum vnicum recipitur, vel horum liquorum seorsim paratorum duo aut plures inter se miscentur, aut in horum aliquo recentia de nouo infunduntur, aut decoquuntur, postea exprimuntur. Vino vel liquori colato & expresso adduntur species & pulueres purgantes aut alterantes, vel etiam compositiones Officinales, quæ puluerisari possunt, veluti trochisci, & tabellæ, quantitate ad liquorem sub octupla aut circiter; vel extracta cathartica & non cathartica; quibus & olea destillata ad guttas aliquot aut ℈ß. prout massæ pilularis moles fuerit maior aut minor, affundi possunt. Omnia postea super cineribus calidis, vel in hypocausto, frequenter agitando siccantur, donec in massam coguntur. Si libet massa siccata iterum eadem expressione seu liquore imbibi, subigi, & siccari potest, idque tertiò repetere licet. Vt autem diutiùs durent, aliquid aloës ipsis addendum est.

Modus vsurpandæ pilulas. Ne autem pilulæ in deglutiendo nauseam pariant, tota dosis ʒ.j. vel ℈.iv. excedere non debet, atque vt eadem nausea in sumendo præcaueatur, pulueribus aromaticis, vel glycyrrhizæ conspergi diximus. Sunt qui eas solas facilè deglutire possunt: Alij verò ad fallendum gustum & vitandam insuauitatem facilitandamque deglutitionem variis mediis vtuntur, vino, sirupis, pulpa pomi assi, aliáque aliis arrident. Satis commodè sumuntur in pulte è cereuisia & pane. Post pilulas alterantes, & quarum vis ad partes à ventriculo remotiores penetrare debet, sumptas sumendum aliquod liquidum, quod eas ad venas deferat.

Hypoglottides. Est adhuc aliud pilularum vel trochiscorum genus, quod hypoglottides nominant, quod sub lingua detineantur, donec sensim liquescant, inprimis ad tussim & morbos pectoris. Recipiuntur simplicia medicamenta ad ℥.j.ß. plus minus, teruntur, & cum liquore conueniente, vt mucilagine tragacanthæ, sem. cydoniorum, psyllij, sapa, melle, vel sirupo pectorali excipiuntur, & in pilulas rediguntur. Nonnunquam ex decocto parantur. Colaturæ nimirum additur tragacanthæ suboctuplum, sacchari & penidiorum pondus ad decoctum æquale.

Interdum hypoglottides parantur ad præseruationem ab aëre pestilenti, nec non ad cerebrum corroborandum, & spiritus animales fouendos, sicut & ad delicias ac odoris suauitatem, ad aëris externi aut oris interni fœtorem molestè nares ferientem corrigendum, ex odoratis, cum mucilagine tragacanthæ.

CAPVT XXIII.

De Glandibus.

Medicamẽta externa. Externa medicamenta sunt duplicia: alia quibusdam partibus immittuntur vel iniiciuntur; alia verò saltem corporis superficiei applicantur. Prioris generis sunt, *glandes*, *clysteres*, cùm qui aluo iniiciuntur, tum qui vtero, *pessi*; *iniectiones*,

ctiones, quæ in penem & vesicam fiunt; *gargarismi*, qui ori & faucibus adhibentur, *apophlegmatismi*, *dentifricia*, *errhina*, *sternutatoria*, *odoramenta & suffitus*, *iniectiones in aures collyria*; quæ primo etiam loco videbimus.

Glandes.

Primo loco *glandes*, Græcis βάλανοι, vulgo suppositoria; sunt medicamenta solida, quæ ano immittuntur, figura oblonga & tereti, instar glandis vel candelæ cereæ, quatuor vel quinque digitos transuersos longa.

Vsus.

Glandes verò non semper in eundem vsum parantur. Frequentissimè quidem adhibentur, vt aluum laxent, facultatémque expultricem stimulent: interdum tamen ob alios quoque affectus: cum scilicet vlcus est in intestino recto, vt detergeant, consolident, & exsiccent: cum dolor adest, eum sedent, & demulceant: cum humores versus superiora ruunt, vt retrahant & reuellant: cum ascarides adsunt, eosdem interficiant.

Glandes aluum irritantes.

Glandes aluum irritantes adhibentur primò, vbi æger est debilior, vt clysteres ferre non possit. Deinde vbi fæces in aluo hærent, clysteri glandem præmittere opus est, vt clysteri via pateat. Tertiò si clysteres iniecti non reddantur, vel tardius operentur, naturam ad excretionem stimulare opus est. Quartò cùm ob temporis breuitatem clysterem parare non licet.

Irritantium genera.

Sunt autem harum glandium tria genera. *Lenes*, quæ infantibus sufficiunt, ex lardo, ficu inuersa, seuo bubulo, caulibus & radicibus betæ, brassicæ, bliti, mercurialis, fiunt. *Mediocres* parantur ex melle ad crassitiem cocto, stercore muris nonnunquam addito, ex vitello oui, sale, & modico croci, ac melle, sapone albo. *Fortiores* componuntur ex melle, sale, & specierum purgantium puluere, vt hieræ s. hieræ cum agarico, hieræ Logadij, aloë, *Fortissimæ* cum speciebus ad suppositoria paranda conuenientibus, puluere ellebori albi, euphorbij, scammonij, turbith, colocynthidis, sale Indo, ammoniaco, nitro, felle taurino; quibus vtimur tantummodo, cum facultas sopita est, & à distantioribus locis retrahere conamur.

Modus parandi suppositoria.

Parantur autem hoc modo. Mel coquitur ad spissitudinem, id est, eo vsque, vt digitis tractari possit: cui asperguntur alia, quibus opus. Salis nimirum communis ʒ.ß. vel ʒ.j. gemmæ. ℈.j. specierum purgantium mitiorum ʒ.j. fortiorum ℈ß. succorum ℈.ß. vel ʒ.j. salium acrium gr.vj. vel ℈.ß. pro ℥.j. mellis. Hinc ex massa cylindri vel pyramides quasi, digiti minimi crassitie, formantur & oleo seu butyro recenti illinuntur. Nonnunquam filum alligatur, vt pro arbitrio extrahi possint.

Glandes hæ iis, qui in ano habent vlcera, fissuras, inflammationes atque alios tumores, & cùm ex hæmorrhoidibus dolores infestant, non commodè applicantur. Dolorem enim exasperant.

CAPVT XXIV.

De Clysteribus.

Clyster.

Clyster, Græcis κλυςὴρ, κλυσμὸς, κλύσμα & ἔγκλυσμα, ab eluendo dictus, etsi in genere omne medicamenti genus significet, quod liquidum in partem aliquam infunditur: tamen in specie, vt & ἔνημα, ab iniiciendo, plerunque accipitur solum pro medicamento, quod per anum in intestina iniicitur.

Clysterum differentiæ.

Varios autem ob fines iniicitur clyster, vnde variæ oriuntur clysterum differentiæ. Quidam enim aluum laxant; atque horum alij emolliendo id præstant, qui fiunt ex emollientibus, supra *part.1.sect.1.cap.6.* propositis. Alij purgant, quibus purgantia medicamenta adiiciuntur. Quidam abstergunt, qui nimirum componuntur ex *hordeo, mercuriali, parietaria, absinthio, agrimonia, centaurio minore, pisis, ciceribus, lupinis, furfuribus, melle rosato, hiera.* Quidam ad flatus discutiendos & excludendos componuntur ex medicamentis flatus discutientibus, supra, *part.1.sect.1.c.15.* enumeratis. Quidam adstringunt, paranturque ex adstringentibus *ibid.c.6.* propositis. Quidam glutinant, paranturque è glutinantibus, *ibid.cap.9.* traditis. Nonnunquam & ad dolores intestinorum & renum fiunt clysteres ex anodynis.

Componuntur autem clysteres hoc modo: Radicum & corticum ℥j. vel ℥ij. folior. M.iij.iv. vel v. seminum ʒiij. iiij. v. florum pugilli aliquot, fructuum paria x. recipiuntur. Quibus, si purgans clyster fieri debet, purgantia adduntur; agaricus, colocynthis, semina carthami (quæ omnia, ne intestinis adhæreant, eáque molestent, periæ illigantur) folia senæ. Non semper tamen ista varietate opus est, sed sæpe pauca simplicia sufficiunt. Simplicia medicamenta omnia coquuntur in s. q. aquæ Colaturæ Recipe ℥iij.iiij. vsque ad ℥xv. pro ratione ætatis. Nam infanti primùm ℥iij. hinc paululum adultiori ℥iiij. v. vj. sufficiunt. Adulto plerumque ℔.j. sumitur; interdum etiam ℥xv. Interdum tamen, vbi scilicet clysterem diutiùs retineri cupimus, & ne copia partes alias premat, saltem ℥viij. vel ℥x. vt in calculo, sumimus. In decocto colato ea, quæ præsenti scopo conueniunt, dissoluimus, vt olea ab ℥j. ad ℥ij. vel ℥iij. vel butyrum. Vbi solùm emolliendum, olea saltem addimus, vel butyrum, & quidem in maiori quantitate. Quæ verò vim purgandi habent, tunc planè omittenda, ne durioribus fæcibus in intestinis hærentibus frustra stimuletur natura, humoribúsque attractis grauiora mala gignantur. Contra vbi purgandum, reuellendum acrisque clyster requiritur, ibi olea, quibus acrium & purgantium vis obtunditur, omittenda, addendáque electuaria purgantia duplo ferè pondere, quo aliàs per os sumi solent: vel pilulæ dissoluuntur. Additur & sal à ℈.j. ad ʒ.j. Abstergentia etiam, vt mel rosaceum, vel saccharum pondere ℥.j. vel ℥.j.ß. Mista omnia moderatè calida per conueniens & notum instrumentum commodissimè hora vna atque altera ante cibum aluo iniiciuntur.

Qui aliis hoc negotium committere nolunt, ipsi sibi clysterem, vt nominant, applicare possunt, per instrumenta passim descripta, quorum commodissimum id videtur, quod proponit Guilh. Frabritius, *in obs. Chirurg. cent.1. obs.78.*

CAPVT XXV.

De Iniectione in vterum & Pessis.

Iniectio in vterum.

Clysteribus, qui in intestina iniiciuntur, meritò subiicimus eos, qui in vterum iniiciuntur, & propterea *clysteres vterini* appellantur. Instrumentum, seu sipho, quo liquor in vterum infunditur, Græcis nominatur μητρεγχύτης, Medicamenta verò, quæ iniiciuntur, μητρέγχυτα dicuntur.

Modus parandi.

Simplicium affectui cuique conuenientium debita quantitas sumitur, coquitur, decoctique, aut loco eius aquæ destillatæ ℥.iij. vel ℥.iv. recipiuntur, adduntúrque olei ℥.ij. vel ℥.iij. pulueré sque ad ʒ.ij. & ex iis mistis ℥.iij. vtero iniiciuntur.

Pessi.

Iisdem ferè de causis, ob quas vtero clysteres dicti iniiciuntur, & *pessi* ac *pessaria*, & Barbaris *Nascalia* dicta induntur.

Parandi modus.

1. Parandi autem pessos modi plures sunt. Primò gossypium vel lana concerpta & bene carminata; atque ad digiti figuram contorta, succo & liquore aliquo, vel solo, vel cui pulueres conuenientes admisti sint, imbuitur, & genitalibus mulierum partibus inditur. Quantitas medicamentorum tritorum ferè est ℥.j.

2. Deinde trita medicamenta conuenientibus liquoribus, vt oleo, adipe, cera, galbano, styrace, melle excipiuntur, & in pila subiguntur ac miscentur: ac in figuram pessi formantur, quibus filum alligatur. Qui etiam sindone vel tenui serico obduci possunt.

3. Nonnunquam herbæ virides & succulentæ adhuc paululum contunduntur, filóque obligantur, & in formam pessi vinciuntur.

4. Est etiam vbi pulueres saltem tenui lana vel gossypio excepti tereti sacculo ex panno raro confecto induntur.

Nascalia.

Nascalia Barbaris dicta ex iisdem medicamentis componuntur, quæ gossypio vel lino molli excipiuntur, & externo orificio vteri apponuntur, in virginibus præsertim, quibus pessos adhibere non licet.

CAPVT XXVI.

De iis, quæ vesicæ & Peni immittuntur.

Iniectiones in vesicam.

Iniectiones in vesicam sunt medicamenta liquida, quæ per meatum vrinarium in vesicam iniiciuntur: in quorum applicatione totum artificium in iniectione situm est. Interdum enim saltem per siphonem iniicere hunc clysterem satis: interdum catheterem, qui viam quasi aperiat, præmittere opus est.

In penem.

Accidit quoque interdum, vt in penem iniectione opus sit, vbi nimirum vel ob calculum læsus & dolore affectus, vel exulceratus est internus meatus. Paratur ex iis, quæ scopo conueniunt.

Non solum autem medicamenta forma fluida iniiciuntur, sed & vnguenta hoc modo immittuntur. Recipitur candela cerea, cui aliquid terebinthinæ addi potest, ea crassitie & longitudine, quæ meatui huic & canali respondet. Hæc candela conueniente vnguento illinitur atque immittitur. Videndum tamen, vt candela ita præparetur, & tamdiu hæreat, ne calore penis liquescat. Licet & emplastrum aliquod conueniens coquere, ac candelæ cereæ vel virgulæ plumbeæ inducere.

CAPVT XXVII.

De Collutionibus oris & Gargarismis.

Collutiones oris.

Collutiones oris, Græcis διακλύσματα medicamenta sunt fluida, quæ in ore continentur, & sine deglutitione, linguæ beneficio, hinc inde agitantur, doloribus dentium, & gingiuarum affectibus inprimis destinata.

His

Gargarismi.

His finitima sunt *Gargarismi*, medicamenta scilicet fluida, quibus fauces sine deglutitione colluuntur, dum nimirum humor ore contentus versus caput asperæ arteriæ sua grauitate, reclinato capite, desfluens spiritu erumpente repellitur, motúque reciproco agitatur.

Vsus Gargarismorum.

Varios autem ob fines adhibentur gargarismi; alij ad repellendum, alij ad resoluendum & discutiendum, alij ad maturandum, alij ad abstergendum, alij ad consolidandum. Medicamenta autem omnia ad quemcunque etiam scopum ea solum seligenda sunt, quæ sapore nec odore ingrata sunt, nec venenositatem & malignitatem aliquam habent: cùm facilè fieri possit, vt aliquid præter voluntatem etiam deglutiatur.

Modus parandi.

Parantur autem aliàs ex aquis destillatis, aliàs ex decoctis conuenientibus, in quibus rob vel sirupi dissoluuntur proportione subtripla, subquadrupla vel subsextupla, ita vt ad ℔. j. aquarum destillatarum vel decoctionis sumantur ℥.ij. ℥.iij. ℥.iv, quibus interdum aliquid specierum aromaticarum adiicitur, atque mista omnia tepidè adhibentur.

CAPVT XXVIII.

De Apophlegmatismis.

Apophlegmatismi.

APoplegmatismi & ipsi medicamenta sunt, quæ ore detinentur, pituitámque è capite & vicinis locis proliciunt, vnde & nomen habent. Plerique etiam ita appellant διαμασσήματα seu masticatoria.

Parandi modus.

Non vna autem forma fiunt. Primò enim forma gargarismi ἀποφλεγματίζοντα vsurpantur, qui quomodo fiant, modò dictũ.

1\. Deinde medicamenta teri, & cum liquore conueniente in formam electuarij redigi possunt, quo palatum inungitur.

2\. 3. *Masticatoria.* Tertiò sunt *masticatoria* dicta, quæ diutius in ore retenta & masticata partim calore suo pituitam liquant, fundunt, ac eliciunt; partim vi, qua pollent, stimulandi facultatem cerebri expultricem ad ea, quæ molesta sunt, eiicienda irritant. Quæ iterum tribus modis fieri possunt.

Parandi modus.

1\. Primò enim saltem medicamenta simplicia vel integra, vel concisa nonnihil, ore detinentur & masticantur.

2\. Secundò eadem medicamenta trita, & mellis vel ceræ s. q. excepta in trochiscos, instar lupinorum vel auellanarum, pondere ℈ j. formantur.

3\. Tertiò eadem medicamenta trita linteo forti excepta in nodulum conformantur, qui dentibus teri & masticari possunt.

CAPVT XXIX.

De Dentifriciis.

Dentifricia.

DEntifricia, Græcis ὀδοντρίμματα & σμήγματα ὀδόντων, imprimis ad dealbandos, extergendósque & stabiliendos dentes., gingiuásque laxas comprimendas parantur. Est autem eorum non vnus modus.

Parandi modus.

1\. Primò enim liquoribus conuenientibus ablui, aut gossypio vel panno lineo, apto liquore imbuto, dentes fricari possunt.

2\. Deinde forma linimenti eadem adhiberi possunt, si pulueres melle, oxymelite simplici, scillitico, melle rosato, vel sirupo rosarum excipiantur.

3\. Tertiò forma pulueris dentibus africantur.

4\. Quartò formantur trochisci vel penicilli instar suppositoriorum, quibus exsiccatis & induratis dentes fricantur.

5\. Post dentifricia commodum est, si os colluatur, vino imprimis, in quo radix ireos, vel aliud quid conueniens maceratũ sit.

CAPVT XXX.

De Errhinis & Ptarmicis.

Errhina.

ERrhina, vt nomen indicat; sunt medicamenta, quæ intra nares adhibentur: quod vario fine fit; aut ob excrementa è cerebro euacuanda, sternutationémque mouendam,

Ptarmica.

quod quæ faciunt in specie *Ptarmica* nominantur; aut ob meatuum obstructionem aperiendam; aut ob exulcerationem sanandam, aut sanguinem sistendum. Vnde & materia errhinorum non semper eadem, sed varia, pro variis scopis, quæ supra *de facultatibus medicamentorum* exposita est.

Parãdi modus.

Parantur quoque variâ formâ. Alia enim sunt humida & liquida, alia sicca & arida. Liquida rursum sunt duplicia; vel naribus infunduntur, vel illinuntur.

1\. Infunduntur naribus, atque ab iis attrahuntur vel soli succi expressi & depurati.

2\. Vel succis depuratis adduntur aquæ destillatæ, vinum, oleum, mel, pondere subduplo, vel subquadruplo, prout crassius vel fluidius errhinum expetitur; aut etiam pulueres conuenientes ℨ. j. pondere circiter adduntur.

3\. Vel parantur decocta, quæ cum mellis subduplo vel subquadruplo mista naribus infunduntur.

4\. Quæ autem naribus inunguntur, commodissimè fiunt ex oleis puluerib úsque. Quò pertinent & balsama, quæ naribus illinuntur.

5\. Præter hæc ad humida quoque pertinere videntur, quæ turundæ formâ naribus induntur.

Errhina arida.

1\. Arida verò seu sicca errhina fiunt primò ex radicibus vel caulibus conuenientibus, vt betæ, ireos, cyclaminis, quæ in formam pyramidalem figurantur, & postea aqua maioranæ, vel alia apta macerata vel oleo imbuta naribus, filo prius appenso, induntur.

2\. Deinde errhina sicca fiunt, dum simplicia medicamenta in tenuem puluerem rediguntur, atque de iis granum vnum vel alterum naribus flatu immittitur; atque ista errhina in specie *ptarmica seu sternutatoria* appellari solent.

3\. Tertiò ex iisdem pulueribus errhina & ptarmica fieri possunt, si ex linteamine lana, vel petia linea turunda contorqueatur, & vel succo vel aqua destillata conueniente, v.g. maioranæ, imbuta puluere sternutatorio inspergatur, naribúsque immittatur.

4\. Quartò medicamenta errhina in puluerem redacta excipiuntur mucilagine, vel gummi, aut therebinthina, aut oleo & cera, mistáque diligenter in pessulos quasi & pyramidalem figuram; ea magnitudine, vt naribus immitti possint, concinnantur: quorum extremitati filum alligatur, vt pro libitu extrahi possint.

CAPVT XXXI.

De Odoramentis, Suffitibus, & Balsamis odoratis.

Odoramenta.

ODoramenta & ipsa naribus, suscipiuntur: Verùm imprimis cerebri alterandi, spiritúsque recreandi gratia, & ad grauem odorem ac pestilentem auram depellendam adhibentur.

Simplicia odorifera.

Materia horum omnia sunt, quæ suauem odorem de se spirant: vt *moschus, ambra, zibethum, benzoe, styrax liquidus, ladanum, lignum aloes, rosmarinus, lauendula, maiorana, spica, ocymum, stœchas Arabica, macis, caryophylli, cinnamomum, thus, myrrha, grana iuniperi, gallia moschata, camphora*; & quæ perhibentur frigida, vt *rosæ, violæ, flores nymphææ, santali.*

Odoramentorum genera.

Variis autem modis ista adhibentur, atque varia odoramentorum genera ex istis simplicibus conficiuntur.

1\. Primò enim in pulueres redigi solent, & vel in pyxide ac vase ligneo asseruantur, & quoties opus est, naribus admouentur, vel in nodulum aut sacculum ex serico includuntur.

2\. Secundò eadem in puluerem redacta ladano, cera, styrace liquido, quibus aliquid terebinthinæ quoque addi potest, excipiunt, atque in vnam massam pilo calido affundendo aquam rosarum, rediguntur, è qua globi formantur; vulgo Poma ambræ vocant.

3\. *Balsama.* Tertiò ex rebus odoratis vnguenta & linimenta fieri solent, quæ hodie Balsama vocant. Parantur autem ex oleis destillatis, quibus additur ambra, moschus, zibethum, balsamum Indicum, à quibus tota vis eorum dependet, quæ excipiuntur corpore quodam, quod consistentiam conuenientem det, cuius loco etsi alij alia sumant, rectissimè tamen sumitur vel *extractum plantæ*, vel *oleum nucis moschatæ expressum*, à quo ferè omnis odor, color & sapor spiritu vini extractus sit, vel, quod commodissimum est, extractum & oleum nucis moschatæ simul. Misturæ huic color balsamo quadrans vel ex succo, vel tinctura medicamenti conciliatus.

4\. Quartò solent & aquæ odoratæ parari, quibus vel vestes conspergi, vel nares, manus atque aliæ corporis partes illini solent. Eædem aquæ si in vase conueniente carbonibus imponantur, in vaporem odoratum resoluuntur.

5\. Quintò etiam parantur smegmata vel globuli odorati ad manus & caput abluendum de quibus infra cap. 42.

6\. *Suffitus.* Tandem ad odoramenta pertinent *Suffitus*, Græcis θυμιάματα, qui etsi ob odoris suauitatem & voluptatem, vel cerebri confortationem expetuntur: alios tamen ob fines etiam institui possunt, nimirum ad catharrhos sistendos, pulmones crassa materia repletos, vlcera pulmonum exsiccanda. Peculiares etiam suffitus ad vterum, mensésque mouendos & sistendos, ad vteri prolapsum, suffocationémque, ad prolapsum ani parantur.

Suffitus parandi ratio.

1\. Parantur autem suffitus primò è medicamentis odoratis concisis, vel in puluerem redactis, carbonibus viuis, vel etiam cineribus calidis iniectis.

2\. Deinde iidem pulueres cum conueniente liquore, gummi, resina, in pastillos vel trochiscos formantur.

3\. Tertiò admistis carbonibus tiliæ vel salicis ex eadem materia pyramides & candelæ quasi fiunt, quæ vsus tempore accenduntur.

CAPVT XXXII.

De iis, quæ auribus immittuntur.

Auribus iniicienda. 1.

QVæ auribus ad dolores earum sedandos: ad inflammationes, vlcera, sibilum, tinnitum & alia vitia immittuntur, adhibentur vel forma liquida, & primò in aurem instillantur.

2. Secundò decoctorum & liquorum conuenientium vapor calidus per infundibulum, (emborum vulgò vocant) auri immittitur; vel simplicia conuenientia sacculo includuntur, coquuntur, & auribus imponuntur.

3. Tertiò forma linimenti adhibentur.

4. Quartò simplicia medicamenta in puluerem redigi, atque auribus inflari, vel suffumigij & vaporis forma immitti possũt.

CAPVT XXXIII.

De Collyriis.

Collyrium.

Κολλύριον & κολλύριον quasi κολόβιον, id est, κολοβὸν τὴν οὐρὰν vel κολοβὴ οὐρὰ dicitur, quia sit instar mutilatæ caudæ. Quâ formâ etsi varia variis vsibus destinata medicamenta olim pararentur: hodie tamen collyrij nomine medicamenta externa oculis propria saltem intelliguntur.

Modus parandi. 1.

Medicamenta autem, quæ oculis adhibentur, & in genere, nomine à siccis illis mutuato, collyria nominantur, diuiduntur vulgò in sicca & humida. Sicca fiunt, dum medicamenta minutissimè trita in lapide porphyrite læuigantur, & s.q. albuminis, oui, mucilaginisve alicuius excepta in formam pyramidis vel trochiscorum formantur, atque in vmbra exsiccantur. Vbi vsus postulat, iterum in marmore seu lapide porphyrite, affuso liquore idoneo, teruntur, atque inde guttatim liquor oculis instillandus inde paratur.

2. *Humida* sunt duplicia. Vel enim liquoris forma oculis instillantur, qui fit ex succis, aquis destillatis, decoctis, vel pluribus horum mistis, additis & pulueribus, atque iis præcipuè, quæ in humido liquescunt, medicamentis.

3. Vel vnguenti forma illinuntur.

4. Tandem etiam medicamenta conuenientia in aqua coquuntur, vapórque tepidus ex olla exhalans, capite linteo tecto, oculis excipitur.

CAPVT XXXIV.

De Oleis & Balsamis.

Olea.

QVantum verò medicamenta, quæ superficiei corporis adhibentur, attinet, inter ea primò sunt *olea*, quorum quædam sunt αὐτοφυῆ, vt petroleum, & commune, quod ex maturis, ac omphacinum, quod ex immaturis oliuis exprimitur: alia σκευαστὰ seu artificialia, quæ triplici ratione fiunt.

Olea Parandi ratio. 1.

Primò enim succus oleaginosus exprimitur; quo modo ex amygdalis, pistaciis, nucibus, semine lini, cucurbitæ, cucumeris, hyoscyami, cannabis, papaueris oleum paratur. Per expressionem etiam fit oleum ex vitellis ouorum.

2. Secundò per infusionem pluribus modis olea parantur. Nonnunquam enim simplicia medicamenta cum aqua simplici vel destillata, vino alioque liquore conueniente in oleo communi coquuntur ad humoris seu succi consumptionem. Nonnunquam eadem simplicia lento calore, vel ad Solem macerantur. Commodius tamen videtur, si plantæ siccatæ in oleo in Baln. M. horis 24. digerantur, postea oleum exprimatur & per subsidentiam clarificetur.

3. Tertiò etiam destillatione parantur olea, vt supra dictum, è quibus quædam hodie *Balsama* nominantur. Quorum exempla habentur *in Institutionibus*.

CAPVT XXXV.

De Linimentis & Vnguentis.

Linimentũ.

LInimentum, seu Litus, Græcis χρῖσμα & σύγχρισμα, & quod lassitudinem tolleret, ἄκοπον dictum, medicamentum est liquidum, quod extra illinitur, consistentia oleo crassius, vnguento verò liquidius, seu mediæ inter oleum & vnguentum consistentiæ.

Constat autem ex oleis, butyro, cera, pinguedinibus, seuo, medullis, lacrymis arborum, succis, mucilaginibus. Cera ferè carent, aut si quid eius sumitur, ad olei ℥.j. ceræ ʒ.j. tantum recipitur. His accedunt interdum farinæ, pulueres, resinæ.

Modus parandi.

Parantur autem hoc modo. Recipiuntur olea, pinguedines, vel reliqua modò enumerata: his adduntur pulueres, succi & similia, eâ analogiâ ferè, vt ad oleorum ℥.j. pinguedinis ʒ.ij. vel ʒ.ij. specierum ʒ.j. sumatur, vel ea proportio seruetur, vt consistentia oleo paulò saltem crassior fiat: misceantúrque omnia vel sine igne & decoctione, vel ad ignem, vt gummi & pinguedines liquescant, aut etiam ebullitione aliqua, ad succorum scilicet, aut aceti, si tale quid admistum sit, consumptionem.

Vnguenta.

Vnguenta Græcis μύρα & ἀλείμματα, vnde Myropolæ & Aliptæ Antiquis imprimis dicebantur, quæ deliciarum causa ex odoramentis fiebant, & ab oleis non crassitudine, sed suauitate odoris discernebantur. Quæ verò hodie dicuntur Vnguenta, sunt Græcorum ἔμμοτα, fiuntque ex iisdem, è quibus linimenta, sed linimentis paulò crassiora sunt, & quæ inspissant, maiore quantitate sumuntur in vnguento, quàm linimento; minore autem liquida & oleaginosa. Seruatúrque in iis componendis hæc ferè proportio, vt ad oleorum ℥.j. recipiantur pulueris ʒ.j. ceræ ʒ.ij. vel q.s. in iis scilicet, vbi vnguenta ex oleis, pulueribus metallorum & plantarum, & cera fiunt.

Parandi modus. 1.

Parantur autem vel cum igne, vel sine igne. Sine igne hoc modo parantur. Sumuntur pulueres triti & cribrati, qui oleis insperguntur, additáque s.q. ceræ omnia in vnguenti formam rediguntur.

2. Aut recipiuntur vnguenta vsualia, additúrque iis specierum vel puluerum ferè subquadruplum, vel suboctuplum, & cum oleo aliquo conueniente miscentur.

3. Aut sumuntur pinguedines, medullæ vel solæ vel cum oleo, pondere æquali duplo, vel subduplo, adiectis paucis pulueribus cum s.q. ceræ. F. vnguentum.

4. Cum igne verò etiam pluribus modis fiunt. Aut enim pinguedines, olea, gummi liquantur, vt pulueres faciliùs immisceri possint.

5. Aut herbæ, radices, semina macerantur aliquamdiu in aqua, vino, succis oleo: deinde coquuntur ad consumptionem ferè liquoris. Colaturæ expressæ adduntur cætera, & cum pinguedine aliqua, ac sufficiente quantitate ceræ vel gummi, Fiat Vnguentum.

6. Aut parantur absque oleo cum axungia. Herbæ nimirum, flores, radices omnes recentes cum axungia teruntur probè in mortario, donec herbæ axungiam imbiberint. Hinc liquantur igne & exprimuntur.

CAPVT XXXVI.

De Ceratis & Emplastris.

Cerotum.

CErati & Ceroti nomen equidem Antiqui pro molliore medicamento vsurpant, eo scilicet, quod ex oleo & cera constans illinebatur. Hodie verò sumitur pro medicamento emplastro cognato, quod tamen minus durum, quàm Emplastrum, habet consistentiam, dicitúrque à cera, quod maiorem partem ceræ recipiat.

Et componitur hodie ex pulueribus, oleis, gummi, pice, terebinthina, & cera, additis interdum quoque pinguedinibus, medullis, mucilaginibus.

Proportio autem mistorum varia est, neque facilè definiri & regulis comprehendi potest, & Pharmacopœi artificio plerumque ceræ miscendæ quantitas relinquitur, qui à minore quantitate ad maiorem κατὰ πρόσθεσιν sensim adscendit. Ita tamen ferè definiri solet analogia mistionis, vt cum ex oleo, cera & resina constant, sumatur olei pars j. resinæ dimidia, ceræ part. iij. Cùm verò pulueres adduntur, vt oleorum ad pulueres proportio sit octupla; ad ceram verò tripla, quadrupla, sextupla; & ad resinam, quæ vt tenacius hæreat, addi solet, duodecupla. Euaditque cerotum durius tribus modis, defectu scilicet olei & pinguedinis, coctione, & copia picis, ceræ vel puluerum.

Modus parandi. 1.

Parantur autem hoc modo. Si ex pulueribus saltem, oleo & cera fieri debet ceratum, cera & oleum ad ignem dissoluantur, puluerésque sensim inspergantur, & accuratè misceantur.

2. Si pinguedines, gummi vel alia igne liquanda recipiuntur, cum cerâ liquentur.

3. Si gummi in aceto aut vino dissoluenda adsunt, prius soluantur oleo, & ceræ misceantur, & acetum aut vinum coctione absumatur: hinc pulueres inspergantur.

4. Si radices, fructus vel semina addere placet: hæc prius coquantur; colatura iterum coquatur cum oleo, ad humoris consumptionem. Tandem adduntur liquata & trita cætera, misceantúrque omnia & ad vsum seruantur.

Vbi verò recentia in præsentem vsum præscribere libet ad magnum ceratum sufficiunt ℥. iij. ß. ad mediocre ℥. ij. ad paruum ℥.j. & quidem specierum ad mediocre ceratum ʒ. iij. vel ʒ.iv. sufficiunt. Atque talia cerota, alutæ induci, puluere aromatico conspergi, & sindone tegi solent; partibus autem, quibus applicari debent, quantitate & figura etiam, si fieri potest, respondere, & conformia esse debent.

Emplastra

Emplastra. Emplastra ἀπὸ τοῦ ἐμπλάττειν, id est, fingendo vel illinendo dicta, quod extendi, & linteo vel alutæ induci possunt, sunt medicamenta Cerotis paulò duriora & solidiora. Componunturque ex iisdem, è quibus cerota, nisi quod metalla & mineralia, & plerunque lithargyrum, quæ solidiorem consistentiam, ipsis tribuunt, accedunt.

Componendi ratio. Compositionis autem hæc ferè ratio est. Cera plerunque primo loco liquatur in oleo. Si lithargyrum adsit, id quoque in oleo coquitur. Si succi herbarum vel decocta, mucilagines, acetum, vinum, vel alius liquor immiscendus sit, & is reliquis admiscendus, mistaque tamdiu coquenda, donec humiditas aquea absumpta sit. Hinc resinæ, adipes, succi inspissati & concreti, & gummi iniiciuntur, interdum vino, aceto aut oleo dissoluta & colata. Tandem terebinthina admiscetur, omniáque ad iustam consistentiam decoquuntur. Quod vbi factum, igne subducto pulueres sensim insperguntur, continuóque agitantur, vt cum reliquis in vnam massam coëant. E qua refrigerata, sed antequam planè induruit, cylindri vel magdaliæ seu magdaleones efformantur, vsuique seruantur. E quibus, cum opus, pars decisa, &, si opus, oleo conueniente nonnihil emollita, linteis inducitur, cutique imponitur.

Analogia mixtionis exactè & scrupulosè definiri vix potest, & si aliquis error commissus sit, coctione, aut plurium aridorum vel liquidorum admixtione facilè corrigi potest. Hæc tamen ferè proportio seruatur vt aridorum ℥.j. sumantur olei, pinguedinis vel mellis ℥.iij. ceræ ℔.j. resinæ ℥.viij. Si verò herbæ coctæ & contusæ addantur, M.j. requirit ℥.j. vel ℥.j.ß. olei aut pinguedinis. Vt ita ceræ ad resinam proportio sit sesquialtera; ad oleum quadrupla; ad pulueres duodecupla. Verùm si resinarum maior quantitas sumitur, minore ceræ opus est.

Tela emplastica. Nonnunquam, antequam massa emplastica refrigeretur, linteum vetustate detritum immergitur, & vbi planè emplastri materia imbutum est, eximitur, extenditur, refrigeratúmque in vsum seruatur: quod genus emplastri *Telas emplasticas & sparadrapum* nominant, & ad vlcera extergenda, glutinanda, cicatricem inducendam, aliosque vsus adhibent. *Sparadrapus.*

Atque hæc sunt emplastra propriè dicta. Referuntur quidem ad emplastra etiam quædam, quæ sine cera, pice & glutinosis illis, & sine igne parantur, ac cum melle, mucilaginibus, & viscido quodam cremore, aut solum pauxillo ceræ oleo liquatæ componuntur, cuius generis est *emplastrum de baccis lauri, de crusta panis* & similia, quæ inter emplastra & cataplasmata quasi media sunt.

CAPVT XXXVII.

De Cataplasmatis.

Cataplasmata. Cataplasmata, Antiquis *malagmata*, dicta medicamenta topica sunt, mollia, & pultis ferè consistentiam habentia, ad dolorem sedandum, repellendum, molliendum, discutiendum, pus mouendum, aliosque fines comparata.

Parandi ratio. Parantur autem vel sine igne & coctione; vel cùm igne, & coctione: vnde aliud crudum, aliud coctum appellatur.

1\. Sine igne: Plantæ virides contunduntur, & in pultem rediguntur, vel siccæ in puluerem redactæ cum s.q. duplo scilicet, vel triplo olei, vel liquoris idonei, miscentur.

2\. Cum igne verò & coctione fiunt, si plantæ contritæ vel contusæ in s.q. aquæ ad mollitiem vsque coquantur: deinde per cribrum traiiciantur: quod tamen, si bene cocta & contusa sunt, semper facere non opus est. His adduntur mucilagines, farinæ, adipsque, & olei quantitas sufficiens, iterumque omnia ad pultis consistentiam coquuntur. Nonnunquam etiam plantæ mox in oleo coquuntur.

Parata cataplasmata linteo inducuntur, & calida membro applicantur.

CAPVT XXXVIII.

De Dropace, Sinapismo, Phœnigmis & Vesicatoriis.

AB Emplastris, Cerotis & Cataplasmatis forma quidem non differunt Dropax, Sinapismus, & Phœnigmus à peculiaribus tamē effectibus, quos edunt, separatim à reliquis ceratis, emplastris & cataplasmatis ea tractare placuit auctoribus.

Dropax. Δρῶπαξ Græcis, Latinis *Picatio*, medicamentum est forma emplastri vel cataplasmatis compositum, cuti valentiùs adhærens, quod olim ad membra extenuata, resoluta, ad calefaciendum, sanguinísque maiorem copiam alliciendam, vt supra, *part.2. sect.2. cap.5.* dictum, vel corpora humidiora exsiccanda, adhibebatur. Est autem duplex. Vnus simplex, qui ex pice cum oleo liquata constat: alter compositus, qui præter picem & oleum, *piper, castoreum, pyrethrum, bitumen, galbanum, sulphur, nitrum, cinerem sarmentorum*, & alia quibus opus, recipit. E quibus omnibus cum pice & oleo emplastrum conficitur, quod alutæ vel linteis pannis inducitur, membróque, derasis ante pilis, ac præmissa sufficiente frictione, calidum adhuc applicatur, & antequam planè refrigeratur, auellitur, iterúmque igni admouetur, partique applicatur. Idque toties repetitur, donec pars rubescat, & nonnihil intumescat. *Eius differentia.*

Sinapismus. *Sinapismus* verò est cataplasma aut emplastrum ex sinapi imprimis, vnde & nomen habet, vel aliis, quæ sinapi viribus æmulantur, compositum. Estque duplex, alius mitior, & lenior, quem φοινιγμὸν Græci, quod cutem rubificet, ad materiam, quæ altius in corpore demersa latitat, in corporis superficiem euacuandam; alius verò fortior; qui etiam vesicas in parte, cui admouetur, excitat, quem propriè *Vesicatorium* nominant. *Vesicatorium.*

Sinapismos parandi ratio. Conficiebant autem Antiqui *Sinapismos* ex caricis & sinapi. Ficus siccæ in aqua tepida macerantur, postridie sinapi trita, cum pulpa illa commiscentur. Et quidem si sinapismus vehementior expetitur, sumuntur duæ partes sinapis & vna ficuum: Si verò imbecillior, vna pars sinapis, duæ ficuum: si mediocris, partes æquales. Mista illinuntur parti affectæ, & tamdiu reliquuntur, donec cutis rubore suffundatur.

Vesicatoria parandi ratio. Alia etiam medicamenta cùm rubificantia, tùm vesicantia supra *part.1. sect.1. cap.10.* enumerata miscentur cum *melle, oxymelite scillitico, aceto scillitico, melle anacardino, spiritu vini, terebinthina, sapone, fermento, gummi acrioribus*, & inde emplastra vel cataplasmata fiunt, siue ad ruborem saltem & ardorem parti inducendum, siue etiam ad vesicas excitandas. Imprimis ad vesicas excitandas vsitatum est medicamentum è cantharidibus & fermento compositum.

Vbi vesica à medicamento excitata est, rumpenda est, atque exulceratio non mox siccanda, sed permittendum, vt humor, quem vel euacuare, vel reuellere, vel deriuare cupimus, effluat: atque ideò pingue aliquod vnguentum, vel ficus, vel folia caulium imponenda sunt.

CAPVT XXXIX.

De Epithematis, Oxyrrhodinis, & Anacollematis.

Epithemata. ETsi omnia medicamenta, quæ extra corpori imponuntur, *epithemata* appellari possent: Vsus tamen obtinuit, vt hodie solùm ea medicamenta epithemata appellentur: quæ ex aquis destillatis, decoctis aut succis cum speciebus vel pulueribus mistis constant, & extremis partibus, inprimis regioni epatis, lienis, cordis, ventriculi, fronti, & articulis adhibentur.

Materiam quod attinet, ea est varia, pro variis scopis: Aquæ destillatæ, succi, decocta, olea, vel hæc sola vel mixta: adhibenturque epithemata pro æstu mitigando, influentibus humoribus profligandis, partibus confortandis: cuilibet tamen parti aquæ & liquores, atque species appropriatæ sunt applicandæ.

Parandi modus. Parantur autem Epithemata duobus modis. Primò ex solis liquidis. Recipiuntur nimirum aquæ destillatæ, vel succi parti & affectui conuenientes, quibus interdum aliquid aceti penetrationis gratia, vel vini additur. Deinde adiiciuntur species seu pulueres subtilissimè triti, ad ℔.j. ferè ʒ.j.ß. vel ʒ.ij. nonnunquam tamen etiam plus puluerum sumitur. Præscribitur autem materia epithematis pro partis magnitudine ab ℥.iv. ad ℔.j. Misturâ istâ prius, vbi vsurpanda est, ne pulueres in fundo subsideant, agitata pannus lineus, vel laneus, aut gossypium aut spongia imbuitur, & tepida plerumque parti imponitur, & quoties exaruit renouatur.

Nonnunquam nulli pulueres asperguntur, sed simplicia in aqua prius macerantur.

Oxyrrhodina. Ad Epithemata etiam pertinent *Oxyrrhodina* dicta, quæ epithemata sunt fronti peculiaria, ex oleo rosarum & aceto ad refrigerandum & repellendum parata. Antiqui recipiebant *ol. ros.* part.iij. atque part.j. *aceti*, simulque agitabant, quibus petias immergebant, & fronti applicabant. Hodie etiam alia olea, vt *violaceum, myrtinum, nymphæa*, nonnunquam & aquæ destillatæ & pulueres adduntur, *santalum* & alia.

Anacollemata. Huc quoque referenda ἀνακολλήματα, quæ in oculorum affectibus & hœmorrhagia narium imprimis fronti applicari solent, ea de causa ita dicta, siue quod ex medicamentis opplendi, glutinandi, adstringendique facultatem habentibus constent, siue quod humorum affluentium impetum sedent, siue quod lentore suo parti, cui applicantur, adhærescant, & quasi agglutinentur.

Modus parandi. 1. Parantur ex *farina volatili, bolo, sanguine Draconis, acacia, mastiche, manna thuris*, & similibus, cum oui albumine mistis.

2\. Sæpe tamen etiam sine albumine oui, ad dolorem capitis sedandum, vel somnum conciliandum, parantur, quæ vel per petias illis imbutas, vel sacculis inclusa, applicantur, rectiúsque in genere *Epithemata* vel *frontalia* appellantur.

CAPVT XL.

De Fomentis & Sacculis.

Fomenta.

EPithematis similia sunt *Fomenta*, ita dicta, quod suo calore corporis partes, quibus applicantur, quasi foueant, adhibentúrque vel ad partes calefaciendas, vel ad digerendum & discutiendum, vel ad dolores sedandos, vel dura emollienda.

Fometorum differentiæ. Humida.

Sunt autem duplicia, humida & sicca. Humida fiunt vel ex aqua calida, vel oleo, vel lacte, vel vino, vel decoctis plantarum, cum aqua, vino, aceto, lacte factis, quibus calidis spongia aut panni linei partis affectæ magnitudini respondentes imbuuntur, partique imponuntur, atque vbi tepescere & refrigerari incipiunt, cum calidis permutantur, vel in eodem liquore iterum calefiunt.

2. Nonnunquam simplicia sacculis lineis includuntur, & in aqua, vel vino, vel lacte coquuntur, calidáque loco affecto applicantur: in quem finem vtile est, duos parare sacculos, vt vno refrigerato, mox alter admoueatur.

3. Interdum liquore decocti vesica suilla vel bubula ad dimidium repletur, & parti affectæ calida applicatur.

4. Fiunt & fomenta ex animalibus viuis dissectis, & adhuc calentibus, præcipuè columbis, vt & ex animalium recens mactatorum partibus adhuc calentibus, vt pulmonibus, omento, vel iisdem oleo calefactis.

5. Interdum solùm vapor aquarum, vini, aceti, decoctorum excitatus vel solo igne, vel iniectis lapidibus, vel scoriis ferri ignitis in liquorem, vel liquore iisdem affuso, parte affecta excipitur. Excipitur verò vapor per tubum lati orificij vel infundibulum, vel circumponitur circa partem aliquam tegumentum, quo detentus & conclusus vapor in partem affectam fortiùs agat.

Sicca.

Sicca autem fomenta per sacculos fiunt. Componuntur verò sacculi ex *herbis*, *floribus*, *corticibus*, *radicibus*, *seminibus*, *aromatibus*, *gummi*, quæ scopo præsenti conuenientia concisa & contusa sacculo, figuræ & magnitudini partis affectæ quadrante, excipiuntur partique imponuntur. Pro sacculo cordiali ℥.j. vel ℥.j.ß. sufficit: pro ventriculo maior quantitas requiritur.

Sacculus seu ex linteo seu serico, seu sindone rubra paratus, & acu interpunctus nunc siccus parti imponitur, nunc nonnihil vino aut aceto irrigatur, & lapidi vel lateri ab igne calefacto imponitur & incalescit.

CAPVT XLI.

De Embrochis, Lotionibus, & Balneis.

FOmentis cognatæ sunt Embrochæ, lotiones & balnea, quæ omnia potiùs quandam vtendi rationem, quàm medicamenti compositionem & formam aliquam significant, eandémque ferè cum fomentis humidis habent materiam.

Embrocha.

Ε'μβροχὴ quidem, instillatio, stillicidium atque impluuium est humoris ex alto, pluuiæ instar, in partem aliquam destillatio, quæ fit vel prolutione ex vasculo proboscide inclinata, vel destillatione ex gutturnio.

Adhibetur autem tribus præcipuè locis. Primò super suturam coronalem, in cerebri intemperaturis, sinitúrque humor per sagittalem suturam decurrere. Secundò ad principium spinalis medullæ in neruorum morbis, sinitúrque humor per totam spinam defluere. Tertiò ad calefaciendum vel exsiccandum ventriculum; sinitúrque materia per totum abdomen excurrere, si intestina quoque imbecillia sint, epati cerato santalino applicato, si eius incensio metuatur. Materia stillicidij est aqua communis, thermarum, decoctum, lac, oleum, prout partis affectus id requirit.

Lotiones.

Lotiones verò aliæ partibus quibusdam adhibentur, quæ lotiones particulares appellantur; aliæ inferioribus corporis partibus vsque ad vmbilicum, quæ *Insessus* & semicupia vulgo nominantur; aliæ toti corpori, quæ *Balnea* dicuntur.

Lotiones particulares inprimis capiti, manibus & pedibus adhiberi solent: parantúrque vt fomenta, ex herbis vel in aqua simplici, vel lixiuio coctis, vino, oleo.

Insessus.

Insessus, Græcis ἐγκάθισμα, est balneum ventris inferiorúmque partium, cui æger ad vmbilicum insidet. Habéntque tales insessus vsus varios. Nonnunquam ad dolorem sedandum: Interdum ad emolliendum, vel flatus discutiendos; interdum ad menses ciendos vsurpantur.

Balneum. Differentiæ.

Balneum totius corporis lotio est, adhibetúrque aut ad detersionem, cutísque vitia, vel lassitudinem, vel intemperiem totius. Sunt autem alia balnea naturalia, alia arte parata. Inter naturalia simplicissimum est aquæ dulcis balneum, quod calefaciendi & humectandi vim habet, ideóque hecticis conuenit. Thermas etiam natura suppeditat. Ad thermarum autem & naturalium balneorum imitationem, Medicus multa in defectu thermarum parare potest.

CAPVT XLII.

De Saponibus.

Sapones. Parandi modus.

EXternis quoque corporis partibus adhibentur Sapones seu smegmata, quæ hoc modo parantur. Sumitur saponis Veneti, rasi, vel alterius boni & albi quantum libet. Additur puluerum subsextuplum aut suboctuplum, atque omnia cum s.q. liquoris conuenientis permiscentur in vnam massam, vnde globi figura pomi formantur.

Adhibentur autem imprimis ad corpus vel partes eius mundandas, gratúmque odorem ipsis conciliandum.

CAPVT XLIII.

De Cauteriis.

Cauteria.

TAndem vt etiam de cauteriis potentialibus aliquid dicamus, eorum quidem apparatus est multiplex, & nemo est, qui non hîc aliquid iactet. Verùm commodissimum est, & breuissimè sine dolore vel aliis symptomatibus escharam inducit, quod sic paratur.

Recipe Lixiuium, è quo sapo niger coquitur. Id sartagine exceptum coq. ferè in lapidem, qui vbi refrixerit, in tesserarum maiorum formam scinditur, ac vitro obturato, loco sicco ne liquescat, seruatur, & Lapis corrosiuus vulgo appellatur: cuius vsus hodie frequentissimus est ad excitanda vlcera, per quæ humores à partibus nobilioribus ad ignobiliores auertuntur, & propterea fonticuli & fontanellæ appellantur.

EPITOME LIBRORVM DE FEBRIBVS.

LIBER PRIMVS.

De Febre in genere; & de Febre Ephemera, ac Synocha sine putredine.

CAPVT I.

De natura Febris.

Febris nomen.

QVÆ Latinis Febris appellatur, Græcis ἀπὸ τοῦ πυρὸς πυρετὸς, & Hippocrati absolutè πῦρ, imprimis si sit vehementior, appellatur, vtpote, quæ omnium consensu morbus calidus est. Quanquam enim Germani quidam *das Kalte* nominant: tamen ea appellatio nec omnis febris est, nec febris naturam exprimit, sed frigus saltem, quod intermittentium quoddam symptoma est, hoc vocabulo indigitatur.

Definitio & natura.

Est enim febris calida intemperies totius, à calore præter naturam in corde accenso, & mediantibus spiritibus & sanguine per venas & arterias in totum corpus, nisi impediatur, effuso orta, actionésque naturales lædens.

Generatio.

Generatur quippe febris, cum, vt Galenus, 1. *aphor.* 14. habet, caliditas natiua in igneam mutatur. Nam cùm omnes corporis partes certam quandam temperiem obtineant, omnésque actu, suo quæque modo, calidæ sint, atque inde ad actiones naturales edendas aptæ reddantur: si in corde, à quo in omnes corporis partes calor vitalis, qui insitam cuique parti temperiem perficit, effunditur, calor quidam præter naturam accenditur, ac in totum corpus diffunditur, atque temperamento partium naturali gradus quidam caloris præternaturalis adduntur, & caliditas illa actualis intenditur; excessus quidam caloris, ac intemperies calida in toto corpore excitatur, quæ Febris nominatur. Quæ quidem intemperies formaliter, vt nonnulli loquuntur, præter naturam est, & febris appellatur; materialiter verò non est tota præter naturam. Nisi enim caloris illius naturalis gradus quidam præextitissent, calor ille superueniens hunc caloris gradum constituere non potuisset.

Siccitas non est de essentia febris.

Et quidem sola intemperies calida febris essentiam constituit. Etsi enim omnis febrilis calor ad siccitatem tendat: tamen siccitas illa non in omnibus febribus morbosa est. Neque sicut ob febrilem calorem corpus ineptum ad actiones naturales redditur: ita etiam ob siccitatem in omni febre actiones naturales læduntur; sed licet calor febrilis semper quidem ad siccitatem tendat, tamen sæpe corporis dispositio, in quod calor ille agit, ac humiditas impedit ne siccitas morbosa corpori inducatur.

Subiectum.

Subiectum adæquatum febris est totum corpus, aut certè pleræque eius partes: præcipuum verò cor, vtpote in quo calor ille primùm accenditur, & in omnes corporis partes, nisi aliquid impediat, diffunditur. Neque enim febris generari potest, nisi cor primò incalescat. Et quidem totum corpus febris subiectum est, respectu partium similarium, & quatenus calore actuali, qui ex insito ac influente calore quasi conflatur, præditum est. Hic enim calor cum mutatur, & ex temperato & moderato in igneum conuertitur, febris excitatur.

Caussa proxima febris est calor præter naturam in corde accensus, ac in totum corpus diffusus. Vt enim cor, dum secundum naturam, & rectè sese habet, caloris natiui fons est, eúmque in totum corpus diffundit: ita si præter naturam incalescat, calorem præternaturalem in omnibus partibus accendit. Etsi enim ex aliarum etiam partium inflammationibus febris accendatur: tamen id non accidit, nisi priùs calor ille cordi communicetur, è quo deinceps in totum corpus diffunditur, vnde etiam in omni febre in pulsu fit mutatio. Non tamen quiuis calor cordis ad febrem excitandam sufficit: sed talis ac tantus sit necesse est, vt intemperiem calidam talem in corpore excitare possit, ob quam actiones corporis naturales lædantur.

Febris & calor febrilis differunt.

Ex quibus patet, aliud esse febrem, aliud calorem febrilem. Febris propriè est intemperies illa calida, quæ viuentibus corporis partibus inest, eásque ad agendum impotentes reddit. Calor verò febrilis ille etiam est, qui in humoribus & spiritibus est, quique calidam illam intemperiem, quæ febris essentiam constituit, in toto corpore excitat.

CAPVT II.

De caussis febrium in genere.

Caussa febris.

ETsi verò intemperiei calidæ in toto corpore, quæ febris essentiam constituit, caussa est vnica, calor scilicet p. n. in corde accensus, & hinc in totum corpus diffusus: tamen caussæ, quæ calorem in corde excitant, variæ sunt. Galenus, *de caussis morb. c.* 2. & 1. *de diff. febr. cap.* 3. quinque recenset, motum scilicet, putrefactionem, contactum rei calidæ, cutis constrictionem, seu retentionem calidi effluuij, denique admistionem rei calidæ. Caussæ tamen hæ aliæ per se & primò, aliæ per accidens, calorem excitant.

1. Motus.

Motum primò, quod attinet, cùm spiritus & humores corporis nostri calidi sint, ex eorum, pro vario corporis atque animi motu, & in partem aliquam concursu, calor augetur, qui si sit maior, & in corde vel accendatur, vel alibi genitus cordi communicetur, febris inde excitatur.

2. Putredo.

Secundò calorem excitat putredo. Cùm enim omnia, quæ putrescunt, calidiora fiant, & ex corporibus putrescentibus multi calidi vapores attollantur: calor inde in venis & arteriis excitatur, qui cordi communicatus febrem excitat.

3. Contactus rei calidæ.

Tertiò contactus rei calidæ febrem excitat, & si corpus, vel à Sole, vel ab igne, vel balneis, vel medicamentis, incalescat, & calor ille vsque ad cor propagetur, febris accenditur.

4. Calidi effluuij retentio.

Quartò si pori cutis constringantur, ac calidum effluuium, & vapores, ac halituosa excrementa, quæ in coctione in corpore generantur, & per poros cutis discuti solent, retineantur, hinc calor excitatur, & tandem febris. Id quod fit ab aëre frigido, & balneo aquæ frigidæ & aluminosæ, & aliis caussis poros constringentibus & claudentibus.

5. Admistio rei calidæ.

Tandem si humoribus & spiritibus res calidæ permisceantur, vt cibus, potus, medicamenta calida, omnia ista calorem, quem obtinent, spiritibus ac humoribus communicant, qui si ad cor penetret, & inde in totum corpus diffundatur, febris excitatur.

Et quidem quartum genus caussæ, seu calidi effluuij retentio sola, absque reliquis, ad febrem excitandam sufficit: Reliquæ verò caussæ absque hac febrem vix excitare valent. Etsi enim à motu, putredine, contactu, ac permistione rei calidæ, vapores calidi in corpore excitantur: tamen si corpus liberè ventiletur, & quantum in dies talium vaporum generatur, iterum discutiatur, febris facilè non excitatur. Quando verò calidi illi vapores retinentur, febris accenditur.

Corporis ad febrem dispositio.

Etsi verò hæ caussæ, si validæ sint, in quocunque corpore febrem accendere possint: tamen in dispositis corporibus etiam mediocris caussarum vis ad febrem inducendam sufficit. Sunt autem ad febres magis dispositi, qui plurimo calore, acri, ac salsuginoso abundant. Qua de caussa ad febres iuuenes magis sunt dispositi. De quo videatur Galenus, 8. *Meth. med. cap.* 8. vbi totus ordo dispositionum ad febres hic habetur. 1. calida ac sicca. 2. calida & humida. 3. calida tantum. 4. sicca tantum. 5. temperata. 6. frigida & sicca. 7. frigida

tantum. 8. humida tantum. 9. frigida & humida. Ad aliud tamen febrium genus alia corpora magis disposita sunt.

CAPVT III.

De symptomatibus febrium in genere.

Febriũ symptomata. CVm verò in febre temperies corporis mutetur & calidior reddatur, hinc febrium symptomata quædam oriri necessum est. Et primò quidem facilè hinc patet, eas actiones præcipuè, lædi, quæ à similaribus partibus, quatenus tales sunt, & beneficio temperamenti cuiusque partis, nulla instrumentariæ partis constitutione concurrente, obeuntur. Talis actio cùm sit nutritio, & quæ ei inseruiunt, eæ præcipuè in febribus læduntur. Quia tamen organa, quibus reliquæ actiones obeuntur, ex similaribus constant, labes illa ad reliquas actiones, vitales & animales puta, deriuatur. Et quidem vitales actiones maximè in febre læduntur, cùm febrilis calor primùm in corde accendatur. Vnde in omni febre pulsus fiunt frequentiores & celeriores. Nam cùm vsus in omni febre augeatur, primò fit pulsus creber, vtpote qui est omnium facillimus. Quod si frequentia necessitati non satisfaciat, celeritas accedit: quod si nec sic necessitati satisfiat, tandem magnitudo accedit; modò virtus non sit debilis. Actiones etiam animales non rarò læduntur. Reliqua symptomata quod attinet, calor præternaturalis molestus vel foris vel intus percipitur. Ex coctionibus læsis etiam excrementa & qualitates corporis variæ mutantur.

CAPVT IV.

De Febrium differentiis in genere.

Differentiæ. POrrò differentias febrium quod attinet, sumuntur aliæ ab earum essentia, aliæ ab accidentibus. A calore ipso febris differentias desumptas proponit Hippocrates, 6. *Epid. comment.* 1. *text.* 29. quod febres aliæ sint mordaces, quæ scilicet manum tangentis mox feriunt, & propter vaporem illum acrem, qui ex putrescente materia attollitur, manum quasi pungunt: Mites verò, quæ ipsæ quidem etiam calorem molestum habent, sed non ita acrem. Deinde febrium aliarum calor ad primum tactum quidem acris & mordax non videtur, sed si manus diutius iniecta teneatur, postea sese prodit: aliarum contra calor manui celeriter sese offert, sed si manus diù iniecta teneatur, à manu superatur, & paulatim remittit.

Verùm maximè propriæ sunt illæ differentiæ, quæ sumuntur ab inhærentia in subiecto & caussa inhærentiæ; qua diuiduntur febres in *ephemeras, putridas, & hecticas*: cuius diuisionis fundamentum verissimum hoc est, quod febris alia est σχετικὴ seu in habitudine, alia ἑκτικὴ seu in habitu. Etsi enim calor febrilis in omni febre partes corporis similares occupat: tamen aliàs ita inhæret, vt nulla caussa fouente indigeat, & licet à spirituum & humorum incendio non foueatur; nihilominus durare possit, quæ febris ἑκτικὴ nominatur. Aliàs intemperies calida ita inest similaribus corporis partibus, vt nisi à spirituum & humorum incendio foueatur, subsistere amplius non possit, quæ febris σχετικὴ nominatur: quæ pro ratione caussæ duplex est, *ephemera*, ad quam etiam synocha sine putredine refertur; *& putrida.*

Est & illa notatu digna differentia, quod febris alia est primaria, alia symptomatica. Primaria est, quæ nullum morbum sequitur, sed à propria caussa pendet. Secundaria vel symptomatica, quæ ab inflammatione alicuius membri oritur. Vide Galenum, 4. *aph.* 73.

Verùm de symptomaticis notandum, earum, quæ ab antiquis omnes pro symptomaticis habitæ sunt, reuera plurimas primarias esse, & inflammationes partium, pleuræ, pulmonis, faucium, potius iis accidere, quàm vt febres ab iis ortum habeant: quæ febres non incommodè Comitatæ nominantur. *Febres comitatæ.*

CAPVT V.

De curatione febrium in genere.

Curatio. CVrationem quod attinet, equidem febris qua febris, vt intemperies calida, refrigerantia indicat. Galenus, 8. *Method. med. cap.* 1. Verùm quia febrium non parua est differentia, & sæpe cum caussa sua coniuncta est febris, caussæ etiam habenda est ratio. Imò quia non rarò plus vrget caussa, quàm ipsa febris, ita refrigerandum, ne caussa foueatur, & quæ tolli debebant, in corpore detineantur. Et non rarò hac in re peccatur, dum, saltem caloris ratione habita, refrigerantia exhibentur, quibus caussa febris detinetur & febris prolongatur: cum contra calefacientia, seu aperientia seu sudorifera, sine refrigerantibus, febrem sæpe feliciter tollant. Caussa enim sublata ipsa febris sponte cessat. De quibus postea in specie dicetur.

CAPVT VI.

De Febre Ephemera.

Febres σχετικαί. FEbrium, quarum calor partibus corporis nostri κατὰ σχέσιν inhæret, duplex genus est. Intemperies enim illa calida partium vel à spirituum, vel humorum calore & incendio fouetur: & quidem humores vel absque, vel cum putredine accenduntur. Febres, quæ à spirituum & humorum sine putredine calore fouentur, Ephemeræ & humorales sine putredine: quæ ab humoribus putrescentibus accenduntur, Putridæ dicuntur.

Ephemera nomen. Quæ à spirituum incendio fouetur febris, Græcis πυρετὸς ἐφήμερος, Latinis Diaria, & Ephemera appellatur, nomine non ab essentia eiusdem, sed à duratione petito. Essentiæ verò ratione definiri potest; *quod sit febris à spirituum vitalium incendio seu spiritibus vitalibus calefactis orta & dependens.* *Definitio.*

Caussa proxima. Caussa nimirum proxima huius febris est spirituum vitalium calor præter naturam & incendium, à quibus per arterias in totum corpus effusis id præter naturam incalescit.

Caussa remota. Excitatur autem ille ab omnibus caussis supra, *cap.* 2. propositis, excepta putredine: quæ quidem nunc immediatè, nunc mediatè per spiritus naturales & animales, spiritus vitales calefaciunt: scilicet animi perturbationes, tristitia, timor, solicitudo, ira, vigiliæ nimiæ, animi nimia intentio; corporis motus nimij, dolores, fames, sitis; cibus ac potus calidus, ebrietas, cruditas in corporibus biliosis; æstus aëris, ignis; balneum calidum; calidi effluuij retentio; inflammationes adenum, & bubones, è quibus sola caliditas sine putridis vaporibus cordi communicatur, secundum vulgatam sententiam. Impossibile tamen non videtur, quin ipsi vapores putridi, per venas & arterias in partem affectam tendentes, cordi communicari possint. Atque ita febres hæ essent potius symptomaticæ, quàm putridæ.

Corporis dispositio. Incidunt autem in febrem hanc facilius calidi & sicci, in quibus calidæ & siccæ fuligines multæ colliguntur, quæ promptè à caussis calefacientibus accenduntur.

Signa diagnostica. Inter signa, quibus hæc febris cognoscitur & ab aliis discernitur, primo loco recenset Galenus, 1. *de differ. febrium cap.* 7. incipere à caussa procatarctica, euidente & manifesta. Quod signum quidem est inseparabile, sed non proprium. Nam febris quidem, quæ non incipit à caussa procatarctica & manifesta, non est Ephemera: non tamen omnis febris, quæ incipit à caussa manifesta, est Ephemera. 2. Deinde vrina in substantia, colore, & contentis vrinæ sanorum est simillima, aut certè non multum ab ea recedit, quod in Ephemera, quæ ex cruditate prouenit, fieri solet, in quibus vrina crudior & albidior apparet. 3. Pulsus naturali propior est, quàm in vlla alia febre; nisi quod in magnitudine, celeritate & frequentia intendi solet. Pro caussæ tamen etiam ratione, quæ febrem induxit, aliqua in pulsu mutatio fieri potest. 4. Calor huius febris est mitis & suauis aliarum febrium respectu. 5. Imò in ipso etiam statu & ἀκμῇ febris calor est moderatior & blandior. 6. Inuadit hæc febris sine frigore, horrore vel rigore, ascensusque & augmentum in calore & pulsu est liberum & æquale. 7. Tandem declinatio fit cum madore, seu humida euaporatione, sudori sanorum, qui ab exercitio paulò maiore erumpit, simili; madoremque istum perfecta ἀπυρεξία sequitur, vt nullum post declinationem vel in pulsu, vel in aliis febris relinquatur vestigium. Et si aliquod febris vestigium relinquatur, in aliam febrem permutari indicio est.

Caussæ autem rectissimè ex relatione ægri cognoscuntur, qui Medicum edocere poterit, an ex animi affectu, corporis motu, vel alia caussa euidente in hanc febrem inciderit. Ipsæ tamen etiam hæ caussæ sui vestigium in corpore relinquunt, quod Medicum latere non poterit.

Prognostica. Cæterum febres hæ omnium sunt breuissimæ, & vltra 24. horas non extenduntur. Vacant etiam omni periculo, modò error aliquis non committatur, & à natura plerumque vincuntur, vnde rarò ad tales febres curandas Medici vocantur. Pro diuersitate tamen caussarum, à quibus inducuntur, aliæ facilius, aliæ difficilius tolluntur. Quæ enim caussæ difficilius tolluntur, & humores vim corrumpendi habent, ab iis inducta febris facilè in putridam degenerat; quod fit, vbi vltra 24. horas extenditur, aut nullus sudor erumpit, dolor capitis adest & perseuerat. Et quidem degenerat vel in synocham sine putredine, si corpus sit iuuenile, plethoricum; vel in putridam, si corpus sit cacochymum; vel in hecticam, si corpus sit calidum, siccum, rarum. Indicántque etiam signa febrium illarum propria, in quamnam earum fiat transmutatio.

Indicationes. Porrò cum febris hæc sit calida totius intemperies à spirituum incensorum feruore dependens: & feruor spirituum & intemperies ab eo inducta, refrigerantia indicant. Si tamen causa eam excitans adhuc præsens sit, etiam illa tollenda.

Curantur

Curatio.

Curantur autem febres hæ victu commodo, vt accuratioribus medicamentis raro opus sit. Victus ergo sit refrigerans & humectans. Cibus sit boni succi & facilis coctionis: imprimis vtilis est cremor hordei: reliqui condiantur lactuca, acetosa, succo citri, aceto. Potus sit aqua hordei, vel cereuisia tenuis, aut vinum album, tenue. Si tamen dolor capitis adsit, aut febris sit ex ira vel bubone, vino planè abstinendum. Antiquis balneum aquæ tepidæ fuit vsitatissimum: verùm hodie nec eadem in apparandis balneis adhibetur industria, nec homines nostri ita ad balnea assueti & dispositi sunt.

Simul etiam ad caussas, quæ febrem induxerunt, respiciendum, iisque contraria opponenda. Vt si ab aëre calido sit Ephemera, æger in locum frigidum transferendus: si à motu nimio, quies imperanda, & corpus statim cibo reficiendum: si à vigiliis, somno indulgendum, &c.

Ephemera curatio ex angustia cutis.

Imprimis verò eius febris Ephemeræ, quæ ex cutis adstrictione, vel densitate, aut ventriculi cruditate ortum habet, diligens habenda ratio; cum facilè in putridam abire possit. Et quidem Ephemera, quæ ab obstructione cutis fit, cùm potiùs à copia sanguinis, quàm à cacochymia fiat, in ea statim vena aperienda, vt sanguis imminuatur & ventiletur. Cutis verò densitas si sit à frigore vel adstringentibus, iis, quæ rarefaciunt & aperiunt cutem, curatur; balneo aquæ dulcis tepidæ, frictionibus mollioribus, oleis temperatis & tepidis, quibus corpus inungendum. Si verò à caussis exsiccatibus sit cutis densitas, vtendum victu humectante, corpúsque illinendum oleis temperatis & humectantibus.

E ventriculi cruditate.

Tandem si ex cruditate sit febris Ephemera, cùm cruditas illa sit duplex, vna acida dicta, quæ ex calore diminuto prouenit, altera nidorosa, quæ à calore p. n. aucto ortum habet: si ex acida cruditate, quod tamen raro fit, febris Ephemera proueniat, & quidem cruditas illa sit minor, vt cibus in meliorem statum reduci possit, somno & quieti indulgendum, & à somno cibus facilis coctionis pauca quantitate exhibendus, & ventriculus oleis calidis fouendus. Quod si maior sit cruditas, cibus vomitu reiiciendus, aut si æger ad vomitum procliuis non sit, leni medicamento per aluum educendus, antequam in venas distribuatur, & à cibo abstinendum, ac ventriculus cum internis, tum externis medicamentis calefaciendus. Si verò cruditas sit nidorosa, frigidis ea corrigenda, quibus, si coctio non emendatur, cibus corruptus vel vomitu eiiciendus, vel per aluum lenibus medicamentis primas vias euacuantibus, bili conuenientibus, expurgandus, ac ventriculus corroborandus.

CAPVT VII.

De Ephemera plurium dierum, & synocha sine putredine.

Ephemera plurium dierum.

EST tamen adhuc aliud febrium Ephemerarum genus, cui quidem nomen hoc non competit; cùm ad plures dies extendatur: ad nullum tamen aliud febrium genus; quam hoc, commodius referri potest. Ideoque, quasi Ephemera essentiæ nomen esset, Ephemera, sed cum adiectione, plurium dierum nominatur.

Tales febres sunt primò eæ, quæ à febribus Ephemeris modo descriptis nulla re, nisi caussæ durabilitate differunt, qualis caussa est obstructio vasorum circa cutem, quæ cum non mox desinat, etiam incendium spirituum tamdiu continuatur, donec caussa illa cesset. Deinde huc pertinet synocha sine putredine dicta, vulgò etiam febris inflatiua appellata, quæ generatur à spirituum & sanguinis tenuioris efferuescentia sine putredine.

Synocha sine putredine.

Caussa.

Caussa huius febris est prohibita transpiratio calidi effluuij, ex obstructione vel constrictione pororum cutis, in corpore plethorico.

Durat hæc febris plures dies, ad tertium nimirum vel quartum: neque enim vaporum ex sanguine exhalantium & accensorum copia vno die discuti, neque obstructio vel adstrictio pororum cutis vna die solui potest.

Signa diagnostica.

Signa febris synochæ sine putredine sunt eadem, quæ reliquarum Ephemerarum, magis tamen euidentia. Calor enim est paulò maior, quàm in reliquis Ephemeris: cutis non est sicca, sed madida quasi: vrina paulò crassior & rubicundior, pulsus vehemens, celer, frequens, plenus, magnus atque æqualis. Facies & totum corpus rubet, & quasi inflatum apparet; venæque copia sanguinis turgent; caput graue est, respiratio difficilior.

Prognostica.

Febris hæc, vt reliquæ Ephemeræ, periculo quidem vacat, soluitúrque sudore vel hæmorrhagia narium intra quartum, vel, si longius protrahatur, intra 7. diem: modò rectè tractetur. Nisi enim rectè tractetur, in synocham cum putredine transit, aut in phrenitidem, anginam, pleuritidem, aliámve periculosam inflammationem mutatur.

Curatio.

Cæterùm cum hæc febris ex spirituum & sanguinis tenuioris incendio, in corpore plethorico, ob prohibitam transpirationem ortum habeat, sanguis copia peccans imminuendus, calidus refrigerandus, pori clausi aperiendi.

Ideóque statim, præmisso tamen clystere, vel leniente medicamento, vena aperienda, vt sanguis imminuatur, ventiletur, refrigeretur, & à natura rectius gubernari possit. Et quidem satis copiosè, ac copiosius, quàm in vlla alia febre, sanguinem mittere licet, ita tamen, vt vires id ferre possint.

Alterantia quod attinet, Galenus refrigerandi sanguinis gratia aquam gelidam propinat, ægrúmque, quantumlibet, bibere iubet. Quod in iis locum habere potest, qui frigidæ potioni sunt assueti, & quibus nullum ex aquæ potu incommodum metuendum est, siue propter crassorum & lentorum succorum præsentiam, quos aqua frigida pota digeri prohibet, siue visceris alicuius debilitatem, ob quam ab aquæ frigidæ potu id offendi potest. Quæ conditiones cum in nostris corporibus raro adsint, vtendum potius aliis refrigerantibus, qualia sunt oxymel dilutius, aqua cichorij, endiuiæ, decoct. hordei, succus citri, oxysaccharum, spir. vitrioli, salis, & similia refrigerantia atque aperientia. Et vt apertio feliciùs perficiatur, à syrupis & multo sacchаro conditis, nisi multùm diluantur, abstinendum. Si obstructio pororum cutis adsit, aperienda, vt antea dictum.

Diæta.

Cibus sit tenuis & paucus, qui refrigerandi & humectandi vim habeat, inprimis prisanæ cremor. Cibus etiam condiatur succo citri, granatorum, ribes: potus sit aqua hordei, vel cereuisia tenuis.

Synocha biliosa Fernelij.

Fernelius, *de febribus, cap.* 5. alterius adhuc febris synochæ mentionem facit, quæ fiat ex spirituum & biliosorum humorum incendio sine putredine, quæque ortum habeat ab iisdem caussis, à quibus Ephemeræ, si in corpus biliosum inciderint. Quæ quidem sententia locum habere potest, si de sanguinis calidioris parte tenuiore & subtiliore accipiatur, quæ interdum bilis appellari solet, non verò de bile excrementitia.

LIBER II.

De Febribus putridis.

CAPVT PRIMVM.

De febribus putridis in genere.

CVM febrium, quarum calor τῷ χέειν, partibus inhæret, duplex genus sit, quarum alterum à spirituum vel sanguinis partis tenuioris incendio sine humorum putredine, alterum à vaporibus è putridis humoribus eleuatis ortum habet, ac fouetur, ac de priore genere hactenus dictum sit: proximum iam est, vt de febribus putridis dictis agamus.

Febres putridæ.

Dari autem febres putridas multa docent. Nam neque ab humorum natura alienum est, eos putrescere posse; cum id omni mixto competat; & aliàs in corpore humano humores putrescere videamus, vt in inflammationibus accidit, in quibus pus generatur: sicut Galenus, 1. *de differ. febr. cap.* 6. putredinem, qua in venis humores putrescunt, cum ea, qua in tumoribus pus generatur, comparat. Et vt [illegible]tu putrescant, caussæ sufficientes dantur, quas postea [illegible]ponemus. Et res ipsa testatur humores in venis putrescere. Nam & sanguis, qui è venis sectis emittitur, & quæ per aluum, vrinam, sudorem euacuantur, satis fœtore & aliis modis putredinem humorum arguunt. Ipsaque curandi ratio eam demonstrat, quæ non solis alterantibus, sed & euacuatione humorum perficitur, quæ partim à natura, partim à Medico instituitur. Si enim citra putredinem febres humorales fierent, etiam solis alterantibus curarentur. Et quidem febres tales non solùm malignæ sunt, vt nonnulli existimant: sed eadem signa apparent, & curandi ratio adhibetur in intermittentibus & continuis, quæ omni malignitate & pestilitate carent.

Putredo quid.

Putredinem autem Aristoteles, 4. *meteor. cap.* 1. definit esse corruptionem proprij & naturalis caloris in vnoquoque humido, à calore ambientis externo: à Galeno verò, 11. *meth. med. cap.* 8. proculdubio non tam ad commune & adæquatum putredinis subiectum, quam ad corpus humanum, medicæ considerationi subiectum, respiciente, quod sit mutatio totius substantiæ corporis putrescentis ad corruptionem à calore extraneo. Putredinis enim vltimus terminus & finis est partium, è quibus mistum constat, resolutio & totius misti corruptio.

Putredo quotuplex.

Prolixas verò, quæ apud Philosophos & Medicos extant de putredine disputationes, vt hic prætermittamus, illud non omittendum videtur, putredinem ratione mistorum putrescentium

Secundum totum. ſcentium aliam eſſe ſecundum totum & perfectam, qua miſta in elementa, è quibus coaluerunt, planè reſoluuntur: aliam ſecundum partem & imperfectam, qua, quæ multum humidi obtinent, putreſcunt. Cum enim humidum, quo abundant, totum à calore educi non poſſit, ſaltem partes eius aliquæ, præcipuè tenuiores, educuntur. Atque talis putredo, ſcilic. ſecundum partem, etiam humoribus competit; cum ſcilic. aliquæ eorum particulæ reuera corrumpuntur ac formam ſuam amittunt: totus tamen humor formam ſuam neceſſariò non amittit: vnde etiam nomen ſuum retinet, & corruptis illis partibus euacuatis ad priſtinam naturam redit; niſi corruptio eò vſque progreſſa ſit, vt in aliam ſpeciem fiat mutatio. Quæ ipſa proinde putredo reuera putredo eſt, non tantum alteratio. Etſi enim totum non corrumpitur: tamen aliquæ eius partes reuera corrumpuntur. *Secundum partem.*

Putredinis cauſſæ. Excitatur autem in corpore putredo à calore extraneo, & cum humores à calore naturali ampliùs non reguntur, ſed eo deſtituto corrumpuntur. Ideoque omnia, quocunque nomine veniant, quæ cauſſa eſſe poſſunt, vt calor innatus debito modo humores amplius regere non poſſit, putredinis humorum cauſſa eſſe poſſunt. Putredo autem humorum etſi ſæpiſſimè excitetur ab obſtructione venarum & viſcerum, ac prohibita libera transpiratione, cùm, vt Galenus, 11. *meth. med. cap.* 4. ſcribit, quæ calida & humida ſunt, in loco calido & humido non perflata & ventilata facilè putreſcunt: tamen & ſine hac ex putridarum rerum occurſu & aliis cauſſis, quæ calorem natiuum debilitant, & extraneum calorem inducunt, putredo excitari poteſt.

1. Humorum vitium. Primò enim humores quidam ob internum vitium ſponte ad putredinem tendunt, aut certè à cauſſis putredinem inducentibus etiam leuibus vincuntur, & leuiſſimam occaſionem nacti in putredinem prolabuntur. Tale autem vitium humores contrahunt, primò ex prauis cibis, è quibus generantur, ſiue natura talibus, ſiue quacunque de cauſſa corruptis: Deinde à cibis, qui facilè corrumpuntur, quales ſunt fructus ὡραῖοι: Tertiò à praua ciborum præparatione, vel mala coctione, vel cum nimia copia, tempore non conueniente, aut ordine præpoſtero ingeruntur: Quartò ob partium coctioni deſtinatarum vitium, ob quod etiam bona alimenta corrumpuntur: Tandem etiam ob alias cauſſas, quæ vel coctionem impediunt, vel excrementa retinent, & omnino rerum ſex non naturalium præpoſterum vſum. Quò ergo plus talium humorum in corpore cumulatur: eò facilius ij putreſcunt. Humores enim excrementitios natura tanto ſtudio, vt eos, qui corpori alendo ſunt idonei, non tuetur; vndè facilè corrumpuntur & putreſcunt. Sanguis tamen etiam extra venas effuſus, cum ſit extra naturalem locum, & calidæ ac humidæ naturæ, facilè putredinem concipit. Etſi verò tales humores ſponte in putredinem, vtpote in loco calido & humido conſiſtentes, incidunt: tamen facilius id accidit, ſi cauſſa aliqua alia accedat. Imò etiam in corpore ſano boni humores, ſi cauſſæ putredinis ſint potentes, putredinem concipere poſſunt.

2. Transpiratio prohibita. Inter cauſſas autem eas prima & præcipua eſt tranſpiratio & ventilatio prohibita, ſiue ea accidat ob pororum cutis anguſtiam, ſiue ob vaſorum & meatuum in corporis partibus penitioribus obſtructionem. Calida enim & humida in loco calido, niſi ventilentur, promptè putreſcunt. Anguſtia pororum cutis fit vel à conſtrictione à frigore, aut rebus adſtringentibus, aut ſiccitate, vt mora ſub radiis Solaribus; vel obſtructione, quam parit aut copia, aut viſciditas, aut craſſities humorum. Meatus interni itidem obſtruuntur, vel à copia ſanguinis vndecunque contracta, vel ab humorum craſſitie & viſciditate.

3. Cauſſæ calefacientes. Secundò putredinem excitant, quæ in humoribus calorem præternaturalem accendere, ac calorem natiuum euocare poſſunt; in quo genere eſt febris ephemera, quæ hac de cauſſa in putridam ſæpe mutatur in calidis & humidis corporibus: deinde reliquæ cauſſæ calefacientes, aëris calor, balneum calidum, animi & corporis motus nimij.

4. Putridarũ rerum occurſus. Tandem putridarum rerum occurſus eſt cauſſa putredinis: cum, quod à putrido tangitur, ipſum etiam inquinatur & putreſcit.

Febris putrida quid. Ex quibus omnibus patet, febrem putridam eſſe febrem, à vaporibus calidis è putredine humorum excitatis, & cor atque hinc totum corpus præter naturam calefacientibus, ortum habens.

CAPVT II.

De febrium putridarum differentiis.

Humorũ putreſcentium differentiæ. DIfferentias autem febrium quod attinet, etſi plurimæ recenſeantur: quæ tamen ad curationem maximè cognitu neceſſariæ ſunt, petuntur vel à materia putreſcente, vel loco putredinis.

Primò enim putreſcunt vel partes ſolidæ, vel humores, vel etiam ipſi ſpiritus; de quo tamen controuertitur, vt ſuo loco dicetur. Humores, qui putreſcunt, ſunt tam naturales, quàm præternaturales: atque ij omnis generis, ſanguis, pituita, bilis, melancholia; quod tum eorum, quæ per aluum, vomitum & ſudores euacuantur, & ſymptomatum, quæ febribus accidunt, varietas oſtendit, tum cauſſarum, quæ præceſſerunt diuerſitas, quarum aliæ hunc, aliæ alium humorem generant, & proinde aliæ huic, aliæ illi febri materiam præbent. Et quidem humores vel ſimpliciter putreſcunt, vel cum putredine coniuncta eſt maligna & venenata qualitas & contagioſum quid.

Deinde locus, in quo humores putreſcunt, non ſemper idem eſt. Aliquando enim putreſcunt humores intra venas & arterias: aliquando extra eas. Et quæ intra vaſa eſt putredo, vel æqualiter in omnibus vaſis, aut certè maximis, vel eſt in certis cuiuſdam partis venis.

E quibus hæ febrium differentiæ emergunt. Primò aliæ febres ſunt ſimpliciter putridæ, ſine vlla malignitate & contagio; aliæ malignæ, peſtilentes, contagioſæ.

Deinde febres aliæ ſunt continuæ, aliæ intermittentes, prout vapor putridus, qui continens febrium putridarum cauſſa eſt, ſeu calor à putreſcentibus humoribus excitatus, vel continuò cor calefacit, & inde in totum corpus diffunditur, vel per interualla quædam.

Vtrarumq; febrium rurſum multæ ſunt differentiæ. Vel enim putredo in vaſis communibus & extra partes priuatas accenditur, vnde febres oriuntur continuæ Primariæ dictæ: Vel è peculiaris alicuius partis inflammatione putredo oritur, & inde vapores putridi continuò cordi communicantur, quæ Symptomaticæ dicuntur.

Continuæ primariæ iterum ſunt duplices. Aliæ enim nullum habent augmentum, nullamque remiſſionem, quas πυρετὸς συνόχους, febres continentes nominant: Aliæ verò quidem ſunt continuæ, caloris tamen aliquod incrementum, aliquamque remiſſionem interdum habent, quas συνεχεῖς, & nomine generis continuas nominant. Continuæ hæ pro tempore augmenti & decrementi caloris, aliæ appellantur tertianæ, aliæ quotidianæ, aliæ quartanæ, prout calor alternis, vel ſingulis, vel quarto quoque die exacerbatur.

Intermittentes etiam pro tempore inuaſionis aliæ dicuntur tertianæ, aliæ quotidianæ, aliæ quartanæ. Imò obſeruatæ ſunt febres, quæ longiore etiam interuallo inuadunt.

CAPVT III.

De ſignis febrium putridarum in genere.

Signa diagnoſtica. COgnoſcitur autem febris putrida 1. à calore, qui mordacior & acrior eſt, quàm vllarum aliarum febrium, & quidem in augmento & ſtatu. Nam in principiis acceſſionum calor non mox ſeſe tactui acris offert, ſed ſi diutius manus immoretur, talis percipitur. Accidit autem hoc à fuligino ſo excremento, quod ex humoribus putridis exhalat. 2. Quod incipit ſine cauſſa procatarctica. Quod quidem ſignum proprium eſt, ſed non inſeparabile. Nam quotieſcunque febris aliqua abſque cauſſa procatarctica incipit, rectè colligere licet, eſſe febrem putridam: aliquando tamen humores ita etiam ſunt ad putredinem diſpoſiti, vt accedente leui aliqua occaſione putredinem concipiant. 3. Vrinæ in febribus putridis initio aut crudæ ſunt, aut certè obſcuras coctionis notas exhibent; niſi ex ephemeris in putridas fiat tranſitus. Aliàs nulla datur febris putrida, in qua non appareat in principio vrina cruda aut obſcurè cocta. 4. Pulſus etiam magis mutatur, quàm in aliis febribus. 5. Febres putridæ cum rigore ex ſe incipiunt. Quod tamen ſignum eſt proprium, non inſeparabile. Proprium eſt; cùm neque diariis, neque hecticis competat cum rigore incipere. Non tamen eſt inſeparabile; cùm non omnes putridæ cum rigore incipiant, vt ſynocha putrida. 6. Febrium putridarum proprium eſt, per acceſſiones & paroxyſmos redire; neque vlla alia febris acceſſiones habet. Non tamen inſeparabile eſt hoc ſignum; quia non omnibus putridis febribus hoc competit. 7. Tandem ſi aliquod ſignum, quod ſpeciei alicui febris putridæ eſt proprium, adſit, febris putridæ in genere etiam eſt indicium.

Prognoſtica. Quid autem de euentu Febrium putridarum ſperandum ſit, de eo in genere, multa dici non poſſunt; cùm magna ſit febrium putridarum differentia & varietas, & euentus varius: niſi hoc, quod euentus morbi ex collatione virium, & morbi magnitudine præſagiendus eſt. Si enim vires ſunt robuſtæ, benè de euentu morbi ſperandum eſt; ſi debiles, malè.

CAPVT IV.

De curatione febrium putridarum in genere.

Indicationes in febribus putridis. CÆterum, quia febris putrida à cauſſa continente fouetur, Indicationes in febre putrida aliæ ſumuntur ab ipſa febre, aliæ à cauſſa febris. Nec negligendæ vitales indicationes. Primò enim febris, quatenus febris, refrigerantia indicat:

Deinde

Deinde quatenus calor ille totius, à vapore putrido calido, vt caussa continente, pendet, eius remotio indicatur. Quia verò vapores putridi à materia putrescente dependent, non tolli ij possunt, nisi sublata putredine. Putredo tolli non potest, nisi sublatis eius caussis, quas supra proposuimus. Primò nimirum acussæ euidentes omnes, quæ adsunt, remouendæ: caussa antecedens, & quidquid in corpore est vel sanguinis superflui, vel humoris vitiosi, præparandum, si opus, & euacuandum. Angustia meatuum, si adsit, vel in ambitu corporis, vel visceribus, amouenda, & corpori libera transpiratio ac humoribus ventilatio procuranda: putredini resistendum, humoresque putridi refrigerandi & exsiccandi: vitiosorum humorum generatio caussarum ablatione tollenda.

Verum enim verò cùm indicationes hæ sæpe sint contrariæ, & quæ caussis adhibentur medicamenta, febrem augere possint, & contra: videndum, quomodo hisce indicationibus commodè satisfieri possit. Et plerunque quidem, febre quasi posthabita, magis ad caussam respiciendum: cùm plerunque maior vis caussæ sit, quàm febris, & febris putrida sublata caussa sponte cesset. Si tamen febris magnitudo vrgeat, necessarium est, ad febrem primò respicere; deinde ad caussam tollendam accedere. Aut certè, si caussam primò aggredi libeat, cauendum, ne per ea, quibus caussam tollimus, febrem augeamus. Nunquam verò febris tollendæ gratia ea adhibenda, quæ caussam eius augeant; cum plerunque caussæ vis maior sit.

CAPVT V.

De Venæ sectione.

Venæ sectio.

An, cur & quando in febre putrida locum habeat.

CVrationem, quæ secundum has indicationes instituenda est, quod attinet, ac primò quidem venæ sectionem, Galenus equidem, 11. *meth. med. cap.* 15. regulam hanc tradit: *Saluberrimum est*, inquit, *in omnibus febribus venam incidere, non continuis modo, verùm etiam aliis omnibus, quas putrescens humor concitat, vbi præsertim nec ætas, nec vires prohibent*. Additque rationem hanc: *Leuata namque, quæ corpus nostrum regit, Natura, exoneratáque eo, quo veluti sarcina premitur, haud ægrè, quod reliquum est, vincet. Itaque proprij muneris haud oblita, & coquet, quod concoqui est habile, & excernet, quod potest excerni.* Præceptum tamen hoc Galeni rectè accipiendum & explicandum est. Etenim etsi plures sint venæ sectionis vsus, & Autores discrepent, quam ob caussam Galenus in putridis febribus venæ sectionem præceperit: tamen clarum est, eum euacuandi & imminuendi sanguinis gratia, & vt maxima parte oneris natura leuetur, id fecisse. Quanquam enim sanguinis abundantiæ tollendæ præcipuè debeatur sanguinis missio, & cacochymiæ purgatio; & propterea vbi plethora adest, sine dubio vena secanda sit: aliquo tamen modo cacochymiæ in venis contentæ & sanguini permixtæ inseruire potest venæ sectio; cum vena aperta vitiosi humores cum sanguine effluant; præsertim cum purgatio, quæ cacochymiam è venis tollere possit, non ita tutò, vt venæ sectio, in principio febrium institui queat. Etsi enim totam cacochymiam è venis tollere non possit venæ sectio: tamen natura aliqua oneris parte leuatur, ac propterea reliquos humores felicius coquere ac regere potest. Nam fieri potest vt sanguinis copia, quæ antequam æger incideret in morbum, illi oneri non erat, iam ægrotanti, & à febre debilitato oneri esse possit. Et licet aliquid boni sanguinis simul euacuetur: id tamen ægro non nocet, sed prodest potiùs, vt dictum: sicut etiam videmus in hæmorrhagiis criticis naturam non parum boni sanguinis simul effundere. Solet tamen natura plerunque non exiguam partem vitiosorum humorum ad extrema & subcutaneas venas propellere: vnde & primo loco plerunque deterior sanguis effluit.

Ex quibus patet, præcipuè in continuis febribus, in quibus vel copia sanguinis adest, vel sanguini humores vitiosi permisti sunt, venæ sectionem locum habere, & quidem in principio, vt natura oneris parte leuetur. Si verò vitiosi humores non in venis maioribus sanguini permixti sunt, venæ sectio euacuationis gratia locum non habet.

Refrigerationem tamen & ventilationem etiam sanguini præstare potest venæ sectio: Sed tum solùm huius gratia administranda, cùm aliàs venæ sectio requiritur.

Permittētia venæ sectionem.

Videndum verò non solùm, an venæ sectio requiratur, sed etiam an vires eam permittant: vbi imprimis facultatis vitalis robur requiritur; modò vires ob copiam sanguinis spiritus suffocantem non langueant. Vires autem determinant, ætas, habitus corporis, aëris ambientis conditio.

Quantum sanguinis mittendum.

Quantum autem sanguinis mittendum sit, primùm ex sanguinis copia, deinde ex collatione virium, & morbi magnitudine manifestum fit. Nam magna sanguinis copia largiorem sanguinis missionem, minor parciorem desiderat. Vires robustæ liberaliorem sanguinis euacuationem ferunt, debiliores parciorem saltem admittunt. Vires autem variant ratione temperamenti, habitus corporis, ætatis, sexus, anni temporum, regionis ac cœli status; vt & pro ratione symptomatum quorundam, quæ febres comitari solent, vigiliarum puta, doloris & similium.

Tempus venæ sectionis.

Tempus venæ sectionis quod attinet, sanguis mittendus, cùm indicans venæ sectionis adest, nihil verò prohibet. Id quod accidit in principio. Ac quò morbus velocius ad augmentum properat, eò citiùs administranda est venæ sectio: Si verò coctiones magis lentæ sint, differri longius venæ sectio potest.

Locus.

Venæ autem euacuationis gratia commodissimè aperiuntur in cubito: Si tamen vires sint debiles, & simul à capite sit reuellendum, cum magno commodo venæ in pede aperiuntur.

CAPVT VI.

De Purgatione.

Purgatio.

CÆterùm cùm febres putridæ omnes à cacochymia ortum habeant: qua ratione illi expurgandi sint, iam videndum. Cùm autem humores vitiosos euacuantia duplicia sint; Lenientia aluum, & Purgantia propriè dicta: Lenientia quidem in omnium febrium putridarum principiis facilè locum habent; cùm vix dentur corpora, in quibus non aliquid vitiosorum humorum in ventriculo, intestinis, & venis mesaraicis contineatur.

Clysteres.

Euacuatio autem hæc fit per clysteres, Lenientia medicamenta dicta, & vomitum. Clysteres fiunt è *malua, althæa, violaria, parietaria, branca vrsina, mercuriali, oleo communi vel violaceo, sacchara rubro, cassia, electuario lenitiuo, diacatholico, hiera*, & similibus.

Lenientia.

Vel exhibeantur medicamenta lenientia, è quibus hodie sunt in vsu, *syr. ros. solutiuus, viol. solut. mel. ros. solutiuum, tamarindi, cassia, manna, elect. lenitiu. simpl. cremor tartar.*

Eligenda verò in talibus etiam medicamentis hora vel intermissionis vel remissionis, & omnino tempus, cùm febris minus vrget, siue id fiat manè, siue circa vesperam.

Vomitoria.

Nonnunquam etiam in principio febrium vomitum prouocare licet, vbi magna materiæ copia in ventriculo & vicinis locis continetur, cuius coctio nulla expectari potest, quæque cibos ingestos corrumpere & inquinare solet. Vomitúque sæpè ea reiiciuntur, quæ per aluum facilè expurgari non possunt.

Vomitoria autem in *Inst. lib.* 5. *part.* 1. *sect.* 1. *cap.* 12. sunt exposita. Nonnulli hodiè asari rad. à ʒ.ß. ad ʒ.j. exhibent, Chymici vitriolum album, salem vitrioli, medicamenta ex antimonio parata. Quæ tamen cùm non solùm primas vias euacuent, sed & totum corpus commoueant, iis cautè, & vt Hippocrates 1. *aphor.* 24. loquitur, σπανίως κὰι εὐλαβῶς (?) vti decet.

Purgantia.

Purgantia quod attinet; quo tempore ea exhibenda sint, valdè controuersum est. Etsi enim vitiosi humores quouis febris tempore sui remotionem indicent, tamen non quouis tempore permittitur eos expurgare. Verùm oraculi loco, monente Galeno, 4. *de tuenda san. c.* 5. habendus est Aphorismus Hippocratis 22. *s.* 1. *Concocta maturaque purgare ac mouere oportet, non cruda: nec per initia: nisi materia turgeat; id quod rarò fieri solet.* Etsi verò alij aliter hunc aphorismum interpretantur: tamen, re diligenter pensitatâ, manifestum euadit, loqui Hippocratem solùm de febribus putridis, non verò de aliis morbis: & per crudos humores eos intelligere, cui ob putredinem ad purgationem inepti sunt in febribus putridis; coctos verò illos qui ad purgationem apti redditi sunt: vocabulo cruditatis & coctionis à cruditate & coctione propriè dicta ad excrementitios humores translato.

Coctio humorum.

Licet verò & aliæ quædam humorum ad purgationem præparationes, & in febribus, & citra febres, fiant: tamen coctionis nomen iis non competit, & distinguenda est coctio ab humorum præparatione. Coctio nimirum, de qua loquitur Hippocrates, est humorum putridorum in meliorem & corpori minus noxium statum deductio, & à sanguine bono separatio, vt faciliùs & commodius è corpore euacuari possint. Hinc coctio tantùm competit humoribus qui in venis continentur, & sanguini permisti sunt. Qui verò in aliis locis consistunt, & sanguini permisti non sunt, quouis tempore purgari possunt. Hi nimirum humores, nisi ad mediocritatem quandam, quam quidem recipere possunt, sint redacti, & à bono sanguine separati, frustra & cum ægri damno eos purgare tentat Medicus. Neque enim purgantis medicamenti ductum sequuntur tum humores, neque naturam adiutricem habet Medicus. Vnde materia saltem agitatur & turbatur, variáque excitantur symptomata; vel fortioris medicamenti vi vires deiiciuntur, & calidum natiuum absumitur & debilitatur.

Turgentes humores.

Humores tamen turgentes euacuare licet absque coctione. Etsi enim hi nondum cocti sunt: tamen quia non solùm metus est, ne ad partem aliquam principem ruant, sed etiam quia tenues & in motu iam sunt, facilè ductum medicamenti purgantis sequuntur; & naturam Medicus habet adiutricem, quæ & ipsa interdum in principio tales humores cum commodo ægri euacuare solet. Per turgentes autem hic non saltem intelligendi sunt, qui ad nullam adhuc partem determinatam mouentur; sed illi etiam, qui licet ad partem aliquam ruunt, tamen mobiles

biles adhuc sunt,& ita dispositi, vt facilè in aliam partem ruere possint, suoque modo adhuc vagi sunt, nondum verò in parte aliqua fixam sedem posuerunt.

Coctio autem, de qua hic loquimur, solius naturæ opus est, quæ vbi fortis fuerit, etiam vitiosis humoribus eam, quam recipere possunt, perfectionem inducit, vt in puris generatione videre est. Fitque hæc coctio solùm in febribus putridis. Dum enim in venis humores quasi feruent, musti instar, & praui bonis mixti sunt, & facilè separari non possunt: crudi dicuntur. Dum verò quasi deferbuerunt, prauique à bonis iam facilè separari possunt, cocti nominantur.

CAPVT VII.

De coctione & præparatione humorum.

ETsi verò solius naturæ opus sit coctio humorum: Medicus tamem eam adiuuare potest per medicamenta, quæ vel calorem natiuum fouent ac roborant, vel impedimenta quædam, quæ naturam in concoquendo remorantur, tollunt, & excessus qualitatum ad mediocritatem redigunt. Atque posterioris generis medicamenta vulgò digestiua & concoquentia nominari solent, quæ scilicet humores calidos refrigerant, frigidos calefaciunt, siccos humectant, crassos attenuant, tenues incrassant, & si qui alij sunt qualitatum excessus, eos ad mediocritatem redigunt.

Digestiua medicamenta.

Hinc biliosi humores, quia sunt calidi, medicamentis frigidis sunt attemperandi, tenuitásque eorum, si sit nimia, ad mediocritatem aliquam deducenda, & inflammabilitas prohibenda. Præstant hoc *cichorium, endiuia, sonchus, scariola, acetosa, borrago, buglossum, violæ, hordeum, semina refrigerantia maiora & minora, succus citri, granatorum, ribes, acetum, spir. salis, vitrioli*, & ex his parata medicamenta.

Concoquentia humores biliosos.

Pituitosi humores, quia sunt crassi, lenti, opus habent incidentibus & attenuantibus: qualia sunt *radices aperientes, hyssopus, betonica, agrimonia, capillus ♀, acetum, spir. item salis, vitrioli.*

Pituitosos.

In humore melancholico etiam attenuantia necessaria sunt, sed quæ simul humectant: qualia sunt *borrago, buglossum, polypodium, scolopendrium* & similia.

Melancholicos.

Quia verò in omnibus febribus his corruptio humorum adest, ea, quæ putredini resistunt, etiam necessaria sunt: qualia sunt *acetum, succus limonum, citri, granatorum, acetosæ, spir. salis, vitrioli.*

Putredinem inhibentia.

Atque hæc, quæ de cruditate & coctione humorum dicta sunt, præcipuè in febribus continuis & acutis locum habent. Id quod ex ipso Hippocrate patet, qui, 1.*aphor*.24. subiungit: *In morbis acutis rarò, & per initia purgante medicamento vtendum; idque diligenti cum præmeditatione facere oportet.* Et 2. aphor.29. *Incipientibus morbis, si quid mouendum videtur, moue; vigentibus verò quiescere præstat.* Nimirum si materia turgeat in acutis, statim in principio euacuanda. Si verò non, coctio exspectanda est, qua peracta natura ipsa sæpissimè humores vitiosos expellere solet. Quod nisi fiat, Medicus id exequi debet. Eadem tamen cruditas & coctio etiam in intermittentibus locum habet. Etenim cùm caussæ earum sedes sit in venis mesaraicis, venæ mesaraicæ verò etiam sanguinem sui generis elaborent & contineant: si sanguini illi alicubi humores vitiosi permisceantur, ac putrescere incipiant, cruditas adesse dicitur: Vbi verò iam ita à natura illi humores victi sunt, vt facilè separari possint, coctio peracta est.

Etsi verò in intermittentibus singulis paroxysmis materiæ aliquid euacuatur: non tamen humor febrium talium fomes priùs totus euacuatur, quàm coctio humoris absoluta, ac vitiosi à bonis separati sint; id quod in quartanis sæpe longo tempore accidit. Nam etsi aliquid singulis paroxysmis expellatur: tamen, vt Galenus, 2. *de differ. febr. c. vlt.* docet, superfluitates in parte, in qua febris fomes continetur, relictæ noui paroxysmi caussa sunt. Et frustra purgatio instituitur, priusquam ille etiam humor coctus & ad expurgationem aptus redditus sit, de quo in febribus intermittentibus dicetur.

Cæterum præter hanc humorum coctionem & præparationem alia adhuc opus est, quæ, vbi humores iam cocti sunt, adhibenda. Cùm enim, vt purgatio feliciter expediatur, & vias apertas & humores mobiles esse deceat, si viæ sint obstructæ & aliqui crassi ac lenti humores adsint, viæ per quas humores transire debent, aperiendæ, & humores incidendi ac detergendi.

Humorum præparatio.

CAPVT VIII.

De sudoriferis & vrinam cientibus.

CÆterum quia natura materiam concoctam plerumque per sudores expellit, vt vix vlla febris sine sudore rectè curetur ac cesset: Medicus naturam imitari debet, & corpore euacuato reliquias per sudorem discutere. Sunt autem sudorifera hodie vsitata, *carduus benedictus, scabiosa, fumaria, tormentilla, zedoaria, C.C. sambucus, lapis bezoar, Mithridatium*, & similia. Non autem exhibenda sudorifera, si crisis aliqua per aluum, vomitum, hæmorrhagiam narium instet, ne natura in opere suo turbetur. Exhibentur autem commodissimè eo tempore, quo natura ipsa humores mouere solet, quod fit vel ante paroxysmum, vel in fine eius.

Sudorifera.

Per vrinam quandoque etiam pars materiæ febrilis euacuatur. Ideóque & diuretica post reliquas euacuationes interdum exhibenda: & eligenda ex iis temperatiora, quæ humores simul attenuant, viásque obstructionibus liberant, vt *capillus ♀, asparagus, agrimonia*, &c. Quæ frigida verò sunt, maturè etiam vsurpari possunt, cùm simul etiam intemperiem calidam humorum & partium corrigant.

Vrinam mouentia.

CAPVT IX.

De Diæta in febribus putridis.

TAndem diætam quod attinet, & quidem primò cibum ac potum, non tantùm in eo exhibendo ad vires, quæ eo reficì debent, sed & ad permittentia & prohibentia respiciendum. Nam cùm natura maximè in coctione vel euacuatione materiæ occupata est, ab illo opere ad cibi coctionem non auocanda. Hinc Hippocrates, 1.*aph*.8. *Quando vis morbi est maxima, tenuissimo victu vtendum*: Et ibid. aphor.11. *In ipso paroxysmo cibum adimere oportet: nam præbere noxium. Et cum per circuitum redeunt morbi, in ipsis accessionibus abstinendum.*

Diæta.

In cibo verò in febribus exhibendo, obseruanda forma, quantitas, qualitas & tempus. Victus forma triplex est, tenuis, mediocris, crassa. Quæ cuilibet conueniat, ex virium cum caussa morbifica collatione colligendum, neque plus cibi exhibendum, quàm vires concoquere valeant, videndúmque, an vires plus possint ad cibum indicandum, quàm morbus ad prohibendum, vel contrà. Quantò enim magis in caussa morbifica oppugnanda occupata est, natura, tantò minùs cibo oneranda: tantò verò magis occupatur in morbo oppugnando, quò status & paroxysmus propior. Hinc Hippocr. 1.aph.8. *Quando morbus in vigore fuerit, tum tenuissimo victu vti necesse est*, & 1. aph.7. *Cum itaque morbus peracutus est, extremos protinus labores habet, summéque tenuissimo victu est vtendum. Quum verò non est, sed pleniorem victum licet exhibere, tantum de extrema victus tenuis ratione remittendum, quanto extremis morbus fuerit remissior.* Et ibid.10. *Quibus itaque vigor statim futurus, tenuiter statim alere oportet; quibus autem posterius, & in ipso vigoris tempore, & paulo sub ipsum de victu demendum: Antea verò plenius alendum, vt ægrotus perferre queat.* Secundùm vires verò quomodo victus moderandus sit, docet Hippocrates, 1.aph.9. *Sed & ex ægroto coniecturam facere oportet, an is cum præscripto victu perstet ad morbi vsque vigorem, anne prius deficiat, impárque cum tali victu succumbat, quàm cedat morbus & obtundatur*, & 1.aph.13. *Ieiunium senes non decrepiti ferunt facillimè; secundum hos, qui constantem ætatem agunt; minùs adolescentes; minimè omnium pueri, atque inter eos maximè, qui acriore sunt & viuidiore ingenio præditi.* Consuetudo etiam & vitæ genus in victu præscribendo consideranda.

Victus forma.

Quantitas cibi etiam ex virium & morbi collatione colligitur: Cùm enim nunquam plus cibi exhibendum sit, quàm concoqui possit, quo tempore natura in oppugnanda caussa morbifica est maximè occupata, minima cibi quantitas exhibenda: quod fit in statu.

Quantitas.

Qualitatem cibi quod attinet, cùm is consideretur vel vt cibus, vel vt cibus medicinalis, priore respectu cibi eligendi sunt coctu faciles, boni succi, facilis distributionis & minimè excrementitij: Si verò vt medicinalis consideretur, febri primò debet esse contrarius, & proinde frigidus & humidus, 1.*aph*.16. deinde caussis & omni excessui qualitatum in iis oppositus.

Qualitas.

Tempus exhibendi cibi commodissimum est, vbi adest indicans, corpúsque cibis instaurari postulat, quod fit cum prior cibus concoctus, est nihilque adest, quod cibum sumere prohibet, puta pugna naturæ cum morbo. Ideoque in accessionibus abstrahere oportet, 1.*aph*.11. nisi virtus summè debilis sit & resoluta.

Tempus.

Potus etiam in febribus habenda cura. Etsi enim faciliùs, quàm cibus, coquatur, & ex eo refrigerante mitescat calor, & siccitas prohibeatur: tamen videndum, ne natura eo oneretur, & coctio materiæ impediatur. Ideoque in intermittentibus in paroxysmo à potu, quantum fieri potest, abstinendum: In continuis verò, vbi æstus, sitis & virium debilitas vrgent, plus potus dandum. Cùm autem potus consideretur, non solùm vt potus, sed etiam vt medicinalis: hinc fit, vt in aliis febribus, alioque tempore alij potus eligendi sint. Potus, vt potus considerati, exhibendi ratio eadem est, quæ cibi. Quatenus verò vt alterans consideratur, quò calor siccus intensior, eò calidior potus vitandus, & frigidior vsurpandus. Caussæ tamen simul habenda ratio, & sæpe incidente & abstergente potu, non solùm refrigerante opus est; & materia altiùs parti impacta refrige-

Potus.

rantem

rantem potum non admittit. Aquæ frigidæ potus in acutis saltem febribus locum habet: in intermittentibus nunquam conuenit. Aqua sæpe hordeo alteratur, quæ *decoctum & aqua hordei* appellatur. Potus loco etiam exhibentur *iulebi, aqua mulsa, oxymel, emulsiones, serum lactis, cereuisia, vinum*. Verùm cum alij potus aliis febribus conueniant, de iis commodiùs in specie in singulis febrium differentiis, quàm in genere, agi potest.

Aër. Aër in omnibus febribus sit purus, frigidus potiùs, quàm calidus, ita tamen comparatus, vt attractus potiùs inspiratione calorem febrilem temperet, non verò nudo corpori occurrens eius poros claudat, vaporumque discussionem & sudores prohibeat. Ideóque æger stragulis, sed leuibus, tegendus, vt calor ad ambitum corporis trahatur.

Somnus, quies, excrementa, animi affectus. Somnus sit moderatus. Quies febre putrida laborantibus commodissima est. Excrementa præter modum retineri non debent, sed suo tempore excerni. Affectus animi sint tranquilli, imprimis tristitia & ira vitentur.

CAPVT X.

De Putridarum febrium differentiis.

Febrium putridarum differentia. Atque hæc de Febribus putridis in genere dicta sint: restat, vt iam de iis in specie agamus. Principio autem earum differentiæ paulò clarius explicandæ. Petuntur verò eæ imprimis à materia putrescente & loco putredinis.

A Materia. Materiam quod attinet, oriuntur Febres putridæ vel à sanguine, vel à bile, vel à pituita, vel à melancholia. Quibus non sine caussa additur humor serosus, inprimis is ichor, qui malus est, putredinique facilè obnoxius, & vt sanguis ac reliqui humores facilius putrescant, facit. Vnde quidam in ea sunt sententia, *A sero.* Febres Ephemeras, quæ vulgò à spiritibus accensis fieri dicuntur, omnes à serosa sanguinis venosi aut arteriosi parte ebulliente prouenire: & multò magis synocham sine putredine: etsi spiritus vitales calefacti feruorem humori seroso primò conciliare possint. Iidem omnes Febres synochas seu continentes dictas, quæ nullas periodos habent, tam putridas, quàm non putridas, ab eodem humore aquoso & seroso, seu putrescente seu non putrescente, oriri docent. De quibus videatur *Tract. de Febribus*.

A sanguine. Quæ à sanguine oriuntur Febres, omnes continuitatem quandam æqualem seruant, & nec singulis, nec alternis, nec quarto die exacerbantur. Quæ verò ab humore bilioso, pituitoso vel melancholico oriuntur, omnes suas periodos habent, *A bile, pituita, melancholia.* seu sint continuæ, seu intermittentes.

Ab aliis causis. Præter has sunt aliæ febres, quæ licet exacerbantur, periodos tamen nullas certas habent. Tales sunt, quæ oriuntur à partium inflammatione, putredine, vermibus, lacte corrupto in infantibus, sanguine extra vasa, imò chylo & sanguine imperfecto in mesaraicis putrescente.

A Loco. Intra vasa. Materia, è qua vapores putridi in febribus eleuantur, continetur vel in vasis vel extra vasa. Vasa vel sanguinem perfectum ferunt, vt vena caua & arteriæ, vel imperfectiorem, vt venæ mesaraicæ. In vena caua dum sanguis putrescit, oriuntur febres continuæ, quarum aliæ sunt synochæ seu continentes, aliæ continuæ, nomine generis, & continuæ periodicæ nominatæ. Si in venis mesaraicis excrementitij humores putrescant, intermittentes febres excitantur. Si verò sanguis ille imperfectus in venis mesaraicis putrescat, continuæ febres excitantur, sed lentæ.

Extra vasa. Extra vasa materia putrescens & vapores putridos venis arteriisque communicans febres continuas excitat. Tales sunt primo symptomaticæ, quæ ex certarum partium inflammationibus proueniunt. Deinde lentæ, quæ ex pertinacibus viscerum obstructionibus oriuntur. Tertiò, quæ ex partis alicuius vlcere, fistula, & omnino putredine excitantur. Quartò, ex lacte corrupto in infantibus, sanguine extra vasa putrescente, item catarrhi materia, vnde febres catarrhales.

Febres Comitatæ. Tandem sunt febres Comitatæ dictæ, quæ ex materia in venis putrescente excitantur, cuius partem cum natura vel è corpore expellit, id quod in diarrhœa, dysenteria, catarrho accidere solet; vel in partem aliquam protrudit, id quod in variolis, morbillis, doloribus vagis, angina, peripneumonia, phrenitide, erysipelate euenire solet: Febri alius morbus coniungitur.

CAPVT XI.

De Febre putrida continua primaria, & in specie de Synocha.

Febris continua primaria. Sed vt iam in specie de febribus putridis, & primò de febre continua primaria agamus: Febris continua primaria est, quæ ad ἀπυρεξίαν, antequam planè soluitur, non peruenit; ortumque habet ex putredine humorum in venæ cauæ & arteriæ ramis maioribus. Cùm enim tum vapores putridi assiduò ad cor mittantur, etiam calor continuus excitatur. Vnde, antequam planè soluitur, ad ἀπυρεξίαν non peruenit, neque per interualla cum rigore aut refrigeratione reuertitur.

Sunt autem febres continuæ primariæ duplices: Aliæ sine vlla caloris remissione vel exacerbatione à principio ad finem vsque continuò durant: Aliæ verò sunt, in quibus quidem calor, antequam integrè febris soluitur, nunquam planè intermittit, certis tamen periodis intenditur. Priores appellantur συνοχοὶ πυρετοὶ, continentes febres: posteriores συνεχεῖς, seu continuæ nomine generis.

Synocha putrida. Febris Synocha putrida est febris, quæ sine omni remissione aut intensione à principio vsque ad finem affligit, à sanguinis in venæ cauæ ramis maioribus putredine orta. Etsi verò etiam ex vasis partium determinatarum febres cõtinuæ excitari possunt: tamen eæ symptomaticæ sunt. Etsi verè sint synochæ, quæ ex partis alicuius, vt vteri vitio, originem habent: tamen pars illa saltem occasionem dedit, inquinamento putrido communicato, vt sanguis in venis maioribus putredinem conciperet. Sunt tamen febres è partibus determinatis ortæ plerumque continuæ periodicæ.

Ita etiam interdum in primis viis materia vitiosa in prima coctione collecta, quæ ad humorum aliquem, qui certis periodis moueri solet, nondum determinationem accepit, humores corrumpere & putredinem venæ cauæ communicare solet. Quæ febres plerunque malignæ sunt.

Caussa. Febres autem synochæ putridæ plerunque ortum habent à prohibita transpiratione & sanguinis ventilatione, ac fuliginibus calidis retentis, ob obstructionem venarum cum in cute, tum in partibus internis. Et putrescit in febribus hisce synochis sanguis alendo corpori destinatus, putrescénsque vapores calidos continuò ad cor mittit. Vbi enim in venis calor præternaturalis ita accenditur, vt natura amplius sanguinem regere non possit, putredinem concipit, & corrumpitur. Neque opus est, vt sanguis putrescens statim in alium humorem mutetur. Sanguis enim suapte natura etiam ad putredinem aptus est, videmúsque eum inflammationibus in pus mutari, non verò in bilem abire, quod cur in venis fieri non possit, nihil obstat. Et præcipuè ad putredinem suscipiendam aptus est ichor sanguinis, & ob ichorem sanguis in primis putredine corripitur; quod accidit, cum vapores, qui transpirare debebant, in venis retinentur. Non tamen totus sanguis putrescit, sed partes eius aliquæ, quæ quandiu à bono sanguine non separantur, cruditas adesse dicitur: quæ postea per coctionem à bono sanguine separantur, qua peracta Natura euacuationem instituit, per quam sanguis ad pristinam illam puritatem redit.

Differentia. Est autem triplex synochus, ὁμότονος seu ἀκμαστικός, cum febris in eodem statu permanet, quando scilicet tantum humoris quotidie putrescit, quantum discutitur: ἀναβατικός, vel ἐπακμαστικός, cum calor accrescit continuò, plúsque materiæ accenditur, quàm discutitur, παρακμαστικός, cum plus discutitur, quàm corrumpitur, & inde calor semper decrescit. Deinde si sanguis, qui putrescit, planè temperatus sit, synocha sanguinea in specie nominatur: si autem sit calidior, qui biliosus appellari solet, synocha biliosa dicitur.

Signa diagnostica. Cognoscitur autem hæc febris, primò ex eo, quod à principio ad finem vsque sine vlla exacerbatione & mutatione durat. Deinde quod pulsus est magnus, vehemens, celer, frequens, inæqualis & inordinatus. Et quidem in Synocha à sanguine temperato signa plethoræ adsunt: calor tangenti multus & vaporosus, minúsque molestus & acris apparet, quàm in aliis febribus, & alia signa, quæ in synocha non putri conspiciuntur, adsunt. Signis tamen quibusdam Synocha putris à non putri distinguitur. Calor enim in putri est acrior, quam in non putri. In putri vrina est rubra, crassa ac turbida, sine sedimento, & cruda aut parùm cocta in principio; Pulsus putredinis notas exhibet, & omnia symptomata, quàm in non putri, sunt grauiora.

Synocha biliosa eos corripit, qui sanguinem biliosum habent; calórque, quàm in Synocha à sanguine temperato, est acrior; sitis magis molesta est, vrina est tenuior & acrior, & alia signa, quæ febribus biliosis sunt affinia, conspiciuntur.

Prognostica. Est autem hæc febris inter putridas simplicissima & curatu facillima. Et pura quidem rarò septimum transit, notha etiam ad decimum quartum extenditur, citiúsque vel tardius finitur, prout signa coctionis citius vel tardius apparent. Vrina verò alba in synochis mala est. Omnium tutissima est, quæ σύνοχος παρακμαστικός nominatur: post hanc consistens, ἀκμαστικός: periculosissima est: quæ perpetuò increscit & ἐπακμαστικός, appellatur, quæ facilè in causum degenerat. Et quò pauciora sunt mala symptomata, eò melius sperandum: quò plura, eò plus periculi portenditur.

Indicationes. Tota verò curatio consistit in caussæ ablatione & caloris febrilis alteratione. Sanguis ergo vt copia peccans minuendus: pori cutis aperiendi, caussis obstructionis ablatis. Calor febrilis temperandus. Si vires, quod plerunque accidit, fortes sint, victu tenui vtendum.

Vena sectio. Itaque vena statim (præmisso tamen, si opus sit, clystere, vel leniente aliquo medicamento) in cubito aperienda, & quantum vires ferunt, sanguinis euacuandum. Et audacius, quàm in vlla alia febre, in hac sanguinem mittere licet.

Pharmacia. Sanguine euacuato, vt coctio faciliùs absoluatur, vtendum iis; quæ calorem temperant, obstructiones liberant, & putredinem inhibent; *Succus nimirum acetosæ, limonum, citri*, & ex iis parati syrupi, & conseruæ, *syr. acetosus s. oxymel s. oxysaccharum simpl. spir. vitrioli* cum aquis refrigerantibus, *semina quatuor frigida maiora* exhibenda.

In primis verò danda opera, vt obstructio pororum cutis, quæ plerunque huius febris causa est, tollatur; id quod commodissimè præstant oxymel & mulsa diluta, quæ ad extremas corporis partes facilè feruntur, lentósque & crassos humores attenuant. Oxymel verò simul putredini resistit.

Coctione peracta Antiqui aquam frigidam propinabant, eiúsque tantum bibendum offerebant; vt non solùm calor febrilis extingueretur, sed & materia iam cocta per vomitum, aluum vel sudores euacuaretur. Verùm in nostris regionibus ægri aquæ frigidæ potioni non ita assueti sunt, & plurima inde metuenda incommoda. Ita nec natatio in aqua frigida, quæ etiam Antiquis vsitata erat, corporibus nostris conuenit.

Coctione absoluta plerumque natura criticè materiam corruptam euacuare solet: quod si non fiat, à Medico, purgantibus exhibitis, id præstandum.

Diæta. Victus in hac febri sit tenuis; quoniam & sanguis abundat, & morbus est breuior: sitque is refrigerans & humectans, simúlque crassos humores attenuandi & viscidos detergendi vim habens.

CAPVT XII.

De Causo seu febre ardente.

Febris ardens. CVm verò inter febres continuas sæpe Causi & febris ardentis fiat mentio, etiam hîc, quid ea sit, explicandum. Est autem causus non febris aliqua differentia, sed modus potius qualitatem caloris febrilis exprimens. Nomen verò causi sumitur interdum generaliter & minùs propriè; interdum specialiter & magis propriè. Generaliter, pro quacunque febre, cuius calor est vehementer; in specie verò pro febrio, quæ duo habet signa pathognomonica, calorem ingentem, & sitim magnam atque inextinguibilem. Causus tamen propriè & in specie ita dictus rursus duplex est, legitimus seu exquisitus, & nothus. Legitimus is est, qui duo ista signa semper & euidenter coniuncta habet; Nothus, in quo ista signa sunt minùs vehementia.

Febres ardentes quæ. Ex quibus apparet, febres ardentes & propriè ac in specie dictas esse febres continuas, & quidem à bile ortas. Atque ita causus seu febris ardens propriè dicta est febris continua, biliosa, & quidem vel synocha biliosa, de qua modò tractauimus, vel tertiana continua, de qua proximè dicetur.

Signa diagnostica. Signa pathognomonica, vt dictum, duo sunt, calor vehemens ac vrens, & sitis inextinguibilis, etsi ægri biberint: & quò exquisitior est causus, eò signa hæc sunt maiora. Sitis tamen nonnihil interdum retunditur, si tussicula accedat, quæ humores è vicinis partibus attrahit.

Συνεδρεύοντα verò signa plurima sæpe concurrunt: vt lingua sicca, aspera, nigra, vigiliæ, delirium. Respiratio quoque fit difficilis, densa, magna, efflantque ægri continenter os aperiendo, vt calidi spiritus faciliùs exhalent.

Prognostica. Febres autem hæ si puræ sint, diu non durant. Natura enim calorem tam vrentem ac vehementem, ac symptomata, quæ febrem hanc comitantur, vehementia diu ferre non potest. Et quidem plerumque septimo die terminantur, interdum 9. 11. 14. Nothæ verò diutius protrahuntur. Omnes autem periculosæ sunt, secundum Hippocratem, 4. *aphor.* 43. *Febres, quæcunque non intermittentes tertio die fortiores sunt, magis periculosæ sunt.* Aliæ tamen aliis sunt periculosiores, pro caloris & symptomatum vehementia ac virium robore. Et quò maior est recessus à naturali statu, eò febris est periculosior. Hinc si senex ardenti febre corripiatur, quod tamen rarò accidit, id lethale est, vt habet Galenus, 1. *aphor.* 14. Non minus periculosè decumbunt, qui in aëre frigido valdè vruntur: qui si nec vires validas habent, nec signa coctionis apparent, fieri non potest, vt seruentur, vt idem Galenus, 11. *meth. med. cap.* 9. scribit. Quibus si accedant symptomata vehementia, eò periculosior morbus erit, siue illa sint pathognomonica, siue superuenientia. Si tamen ex reliquis signis constet, esse febrem ardentem, & absit sitis, etiam hoc periculosum est. Nam ægrum vel delirio teneri, vel appetentem ventriculi facultatem emori significat. Vrinæ etiam nigræ malæ sunt; vt & tenues, crudæ, vel alia mala indicia habentes.

Bonum autem est, si æger morbum facilè ferat; symptomata non sint vehementia; si facilè spiret; si nullam partem internam dolere sentiat; si dormiat; si somno iuuetur; si corpus æqualiter calidum sit & molle; si lingua non sit adeo arida; si vrina bona. Quod si iam, signis coctionis apparentibus, cum virium robore, in die critico, larga è naribus hæmorrhagia accidat, proculdubio æger euadet. Est enim proprium, si quid aliud, putatum febrium ardentium, vt per sanguinis effusionem sanentur. Aliquando tamen & per sudores, alui deiectionem, vomitum, & abscessus iudicantur. Verùm prognostica plurima de febribus ardentibus extant apud Hippocratem, *in Prognosticis, Prorrheticis & Coacis prænotionibus*, & exposita sunt etiam non pauca *in Instit. lib.* 3. *part.* 3.

Curatio. Qua ratione autem curandæ sint febres ardentes, & ex iis, quæ de synocha putrida biliosa dicta sunt, patet, & quæ de tertianæ continuæ curatione dicentur, patebit.

CAPVT XIII.

De febribus continuis periodicis in genere, & de tertiana continua.

Febres continuæ periodicæ. ALterum Febrium putridarum continuarum genus, quod in specie continuas appellant, eas febres complectitur, quæ quidem continuò durant, nec vllam intermissionem habent, antequam planè soluuntur, certis tamen periodis exacerbantur; vnde & continuæ periodicæ & proportionatæ appellantur.

Caussa earum. Vt autem continentes febres ortum habent à sanguine corpori nutriendo dicato: ita continuæ periodicæ, sicut & intermittentes proueniunt ab humore excrementitio & cacochymia. Itaque continuæ periodicæ in eo conueniunt cum continentibus, quod vtriusque febris causa in vena caua continetur; cum intermittentibus verò, quod vtræque ab humore excrementitio proueniunt. Differunt autem à continentibus, quod illæ à sanguine alimentario, hæ ab humore excrementitio ortum habent: ab intermittentibus verò, quod materia continuarum periodicarum caussa in secunda coctione generatur, & in vena caua continetur: materia vero intermittentium caussa in prima coctione, aut certè iis in locis, quæ citra epar sunt, & ad perfectam sanguificationem destinata non sunt, continetur. Materia nimirum febrium continuarum periodicarum generatur in organis secundæ coctionis, si ipsa quacunque de causa non rectè perficitur. Tunc enim vitiosi humores in secunda coctione generati cum sanguine in venas mittuntur, qui ibi putrescentes febres has continuas periodicas excitant.

Continuitatis ratio. Quæ materia cùm non solùm sanguini confusa sit, vt in intermittentibus, sed ex ipsa prima origine ei verè permista, Natura eam etiam ante coctionem expellere non potest, & proinde febris à principio continuò durat.

Exacerbationes. Exacerbationes tamen statis temporibus habent hæ febres, quia ab organis secundæ coctionis noua materia harum periodorum caussa suppeditatur, & quidem ferè ab epate; vnde & tertianæ continuæ sunt frequentissimæ.

Signa. Cognoscuntur hæ febres in genere, quod nunquam ad ἀπυρεξίαν deueniunt, certis tamen periodis exacerbantur, & remittunt. Neque exacerbationem frigus, horror vel rigor antecedit, neque remissionem sequitur sudor.

Differentia. Sunt autem febrium harum tres species. Aliæ enim alternis diebus exacerbantur, & à bile ortum habent, dicuntúrque tertianæ continuæ: Aliæ singulis diebus, quæ à pituita proueniunt, & quotidianæ continuæ vocantur: Aliæ quarta die, & à melancholia ortum habent, appellantúrque quartanæ continuæ.

Tertiana continua. Primò tertiana continua est febris putrida, à sanguine cacochymico bilioso in vena caua putrescente ortum habens, continua quidem, sed tertio quoque die magis affligens.

Caussa. Caussæ huius fecris sunt omnia illa, quæ cacochymiam biliosam in venis cumulare, cumulatæque putredinem inducere possunt, quales supra sunt propositæ.

Signa. Febris hæc cognoscitur ex eo, quod febris ipsa est continua, sed tertio quoque die exacerbatur. Adsunt etiam alia febrium continuarum & ardentium signa & symptomata.

Prognostica. Quid verò de euentu sperandum sit, ex iis, quæ de ardentium febrium prognosticis dicta sunt, patet.

Curatio. Indicationes & Curationem quod attinet, febris hæc, si sit pura, cùm sit maximè calida & ardens, & caussa eius calida & sicca, maximam refrigerationem, simulque humectationem postulat, & plus quidem, quam vlla alia febris. Humor ipse quidem euacuationem indicat; sed cruditas plerumque eam prohibet. Si autem febris sit notha, simul ad humorem, qui bili permiscetur, respiciendum: symptomatis quoque, si vrgeant, occurrendum.

Venæ sectio. Itaque vena, modò vires id permittant, aperienda, quo modo & pars aliqua humoris vitiosi euacuatur, & sanguis ventilatur, simúlque à nobilioribus partibus reuellitur. Et Natura ipsa quandoque sanguinis euacuationem per nares in principio harum febrium instituere solet, qua febris imminui solet. Aperienda autem vena in cubito in principio statim, aut certè in augmento, & sanguis satis copiose pro ratione virium euacuandus.

Lenientia. Purgationem verò, nisi materia turgeat, instituere non licet. Vt aluus tamen & primæ viæ, etiam ante venæ sectionem, euacuentur, summè necessarium est. Medicamenta autem, quæ id præstant, sint frigida & humida, non calida; aut si sint calida, frigidorum admistione temperentur.

Alterantia. Postea alterantia, refrigerantia scilicet & humectantia, exhibeantur, quæ simul humorem ad coctionem à Natura instituendam

instituendam præparant: qualia sunt, *syr. acetosus s. oxymel s. dilutius, oxysacchara s. syrup. acetosæ, acetosellæ, acetosit. citri, granat. acid. endiuiæ, violarum, cichorij, ribes; semina 4. frigida maiora, portulacæ, lactucæ; flores nymphææ, santalum; aqua hordei, acetosæ, endiuiæ, cichorij, fragorum, nymphææ, portulacæ, spec. diamargariti frigid.* & similia. Quibus & ad putredinem sistendū & inflammationem prohibendā *spir. vitrioli & salis* addi possunt. Commendatur & nitrum præparatum. Si pituita admixta sit, aperientia & attenuantia addenda, qualia sunt, *radices fœniculi, asparagi, graminis*, & ex iis parata medicamenta.

In bile porracea & æruginosa Ioh. Langius, *lib. 3. epist. 1. cap. 4.* Crystallum commendat.

Topica. Ad calorem temperandum etiam Topica vtilia sunt; vt epithemata, olea, vnguenta è refrigerantibus parata, quæ cordi, epati, dorso applicantur. Videndum tamen, ne iis pori cutis claudantur, & transpiratio prohibeatur. Ideóque ante statum vix vsurpanda & non nisi vbi calor per totum corpus æqualiter diffusus est. Et commodius est, si calida, quàm si frigida applicentur.

Concocta materia, vt Natura ad expulsionem stimularetur & roboraretur, ac materia vel per aluum, vel per sudorem expelleretur, frigidam copiosè bibendam exhibebant Antiqui, vt docet Galenus, *9. meth. cap. 5. & 4. de rat. in acut. t. 12.*

Purgatio. Si autem post coctionem Natura euacuationem non instituat, à Medico ea tentanda, *syrupo rosarum & violarum solutiuo, pulpa tamarindorum, manna, rhabarbaro, tryphera Persica.* Quæ scammonium recipiunt, non sunt exhibenda. Aliquando tamen aliquid *electuarij rosati Mesuæ, de psyllio & de succo rosarum* admiscere licet.

Vrinā cietia. Ad vrinam mouendam vtilis est in hisce febribus *emulsio sem. 4. frigid. maior. cum sero lactis caprini, vel aqua hordei & fragorum, aut cum decocto rad. petroselini parata.*

Sudorifera. Commodè etiam sudores cientur medicamentis conuenientibus, quæ infrà de febribus malignis proponentur.

Diæta. Diæta sit tenuis: sed prout morbi status fuerit propior vel remotior, sit tenuior vel crassior. Cibus autem & potus refrigerandi & humectandi vim obtineant: vnde ptisana vtilis cibus est in hisce febribus; reliqui condiantur succo citri & granatorum. Potus sit aqua hordei, vel aqua cocta cum succo citri vel granatorum & saccharo, vel cereuisia tenuior. Aër sit frigidus, & si talis non sit natura, arte paretur.

Si bili pituita admista ac febris tertiana continua seu ardens notha sit, sanguis mittendus parciùs: In præparatione humorum ea, quæ pituitam attenuant, addenda. Purgantibus admiscendus agaricus.

CAPVT XIV.

De Quotidiana continua.

Quotidiana continua. QVotidiana continua, Barbaris Latica dicta, quod quendam latentem & absconditum habeat calorem, est febris quidem continuò durans, singulis tamen diebus exacerbationem habens, à cacochymia pituitosa in vena caua proueniens.

Caussa. Febris enim huius caussa est pituita sanguini in vena caua permista, ibíque putrescens. Et proinde incidunt in hanc febrem, qui sunt ætate, natura & corpore humidiore, pueri & infantes, vt & senes, & qui habitu sunt corporis crassiore, ac crapulæ & otio dediti, & in locis humidis habitant, non verò iuuenes & biliosi.

Signa. Signa febrium continuarum periodicarum & in hac febre adsunt. Exacerbatio autem plerumque fit circa vesperam. Calor primò mitis apparet, paulò post tamen fit acrior, & modò delitescere, modò augeri videtur, ob pituitæ, quæ putrescit, crassitiem. Pulsus non sunt ita celeres & frequentes. Vrina, vt in aliis continuis, non est tam ignea & rubra, sed crassior. Nec alia symptomata, vt in febribus ardentibus, sunt tam vehementia.

Prognostica. Quantum ad euentum. 1. Febris hæc ob humoris crassitiem est longa & curatu difficilis, & propterea periculo non vacat. Ac quò pituita est crassior, eò est pertinacior & longior. Vnde non terminatur ante diem quadragesimum vel sexagesimum, & principium ante vigesimum non absoluitur. 2. Minus tamen diu durat, in qua plures euacuationes accidunt. Longior etiam est pura, quàm quæ bilem admistam habet. Et quò peiora adsunt symptomata, quóque virtus est debilior, eò est periculosior. Quæ si abfuerint, salus speranda est. 3. Ob febris diuturnitatem & epatis debilitatem, plerumque ægri tandem in cachexiam & hydropem incidunt.

Curatio. Curationem quod attinet, febris hæc plus periculi habet ob caussam, quàm ob calorem. Ideóque cum à pituita pendeat, ea calefacienda, attenuanda, incidenda, & postea concocta & præparata euacuanda, Viriúmque, & in primis ventriculi ac epatis, habenda est ratio.

Lenientia. Principiò ergo ventriculus & primæ viæ euacuentur clysteribus vel lenientibus medicamentis; vel vomitu materia in ventriculo hærens reiiciatur.

Vena sectio. Etsi verò caussa huius febris sit frigida; quia tamen sanguini permista est, & putrescit, sanguinis aliquid vena secta detrahi potest, si vrinæ sint rubicundiores & crassiores, viresque & ætas consentiant, vt natura oneris parte leuetur.

Præparantia & alterantia. Postea præparatio & coctio materiæ tentanda attenuantibus, quæ non valde calefaciunt. In principio ergo vtendum *syr. acetoso s. melle rosato, oxymelite s. syr. de hyssopo, de betonica, cum aq. vel decocto capill. ♀, asparagi, graminis, fœniculi, hyssopi*, & ex iisdem plantis paratis aliis medicamentis, *spir.* item *vitrioli & salis.*

Purgantia. Vbi aliqua coctionis signa apparuerint, lene aliquod pituitam purgans exhibendum *ex agarico, foliis senæ*, & similibus. Hinc ad fortiora præparantia & purgantia accedendum, atque ita materia, quæ vna vice coqui & euacuari non potest, per vices præparanda, coquenda & euacuanda. Et quia rarò pura datur quotidiana continua, sed vel bilis vel melancholia admista est, etiam ad hos humores respiciendum, & cichorium, fumaria, borrago & rhabarbarum ac folia senæ addenda.

Vrinā cietia & sudorifera. Postquam maior materiæ pars euacuata, reliquiæ per vrinam & sudores medicamentis hisce scopis conuenientibus euacuandæ sunt.

Roborantia. Cùm verò morbi diuturnitate imprimis ventriculus & epar lædantur, viscera hæc roboranda sunt *trochiscis de absinthio, de rhabarbaro, de rosis; speciebus aromatici rosati, diaxylaloës.*

Diæta. Victus ratio sit attenuans, incidens & abstergens. Cibi ergo sint boni succi, facilis coctionis & pauci excrementi. Pisces in hac febre non conueniunt. Cibi condiantur petroselino, fœniculo, thymo, hyssopo, satureia, roremarino, cinamomo. In principio plenius nonnihil alendum, vt æger ad statum morbi perdurare possit: statu verò appropinquante de victu sensim demendum. Si tamen cruditates in ventriculo & primis viis adsint, victu & cibo parciore primis tribus diebus eæ absumi & imminui possunt; postea victus ratio, qualem diximus, institui potest. In principio æger à vino abstineat, & vtatur eius loco hydromelite: si tamen consuetudo id postulet, detur vinum tenue & aquosum. Conuenit & cereuisia tenuis. Apparente iam coctione vinum tutiùs conceditur, quo concoctio adiuuatur, ventriculus roboratur, & humores per vrinam educuntur.

De Febre Epiala.

Febris epiala. Ad febres continuas pituitosas refertur & πυρετὸς ἠπίαλος, febris epiala, quæ quidem & ipsa continua est & quotidiana, à reliquis tamen quotidianis eo differt, quod ægri eodem tempore simul rigorem & calorem percipiunt, calórque & frigus simul per minimas vniuersi corporis particulas dispersus est, vt docet Galenus, *de inæq. intemperie, c. 8. & 2. de differ. febr. cap. 6.*

Caussa. Galenus, *loco modò allegato*, hanc febrem ex acida & vitrea pituita putrescente deducit. *Libro* tamen *de inæquali intemper. cap. 8.* amaram bilem addit. Vnde etiam, quod calor & frigus simul percipiuntur, in vno loco in bilis & pituitæ permistionem refert, in alio, in pituitam vitream, cuius pars putrescens calorem, reliqua nondum putrescens rigorem excitet. Platerus tamen epialas ad intermittentes refert, statuítque eas generari, cum intermittentes febres eodem die coincidunt, frigúsque vnius, antequam calor alterius febris cessauit, incipit: vel etiam quando intermittentes cum continuis concurrunt, calórque continuatum semper perseuerat, accedente verò febre intermittente fit horror & frigus.

Curatio. Curatio huius febris ab aliarum febrium pituitosarum curatione non multùm differt: nisi quod fortiora attenuantia & incidentia requiruntur; cùm maior humoris in hac febre sit frigiditas & cruditas, quàm in aliis febribus. Etsi quoque humor ipse fortiora purgantia requirere videatur: tamen vires debiles ea non ferunt, ideóque per ἐπίκρασιν euacuatio instituenda.

De febre Syncopali.

Febris syncopalis. Deinde ad has febres pituitosas pertinet etiam febris Syncopalis humorosa Barbaris dicta, in qua humorum pituitosorum & crudorum maior, quàm in aliis febribus pituitosis, est copia, & præterea coniuncta est oris ventriculi debilitas, vnde ægri facilè, imprimis febre incipiente; in syncopen incidunt.

Prognostica. Febris curatu difficilis est, cùm ægri ob virium imbecillitatem & imminentem syncopen necessarias euacuationes non ferant. Et imprimis si pulsus sit paruus, debilis & inæqualis, febris hæc valde periculosa est.

Curatio. Commodissimè verò fit euacuatio per frictiones, vt docet Galenus, *12. method. med. cap. 3.* clysteres, & lenientia ac primas vias sine reliquorum humorum commotione euacuantia medicamenta.

Primis viis euacuatis præparatio humorum & euacuatio, vt in aliis febribus pituitosis, instituenda, & medicamenta ad syncopen necessaria simul adhibenda.

Diæta. Cibi sint pauci, tenuis substantiæ, coctu faciles & minimè pituitam generantes, iique sæpius exhibeantur. Potus sit vinum, quod nutriendi, calefaciendi, attenuandi vim habet, nec pituitam auget. Est & vtile hydromel, in quo hyssopus ebullierit.

CAPVT XV.

De Quartana continua.

Quartana continua. TAndem Quarta continua est febris continua, cuius calor quidem continuò durat, quarto tamen die intenditur, à melancholia sanguini permixta in vena caua putrescente ortum habens.

Caussa. Caussa nimirum est humor melancholicus in vena caua putrescens: vnde omnia, quæ melancholiam generare, in vena caua cumulare & putrefacere possunt, huius febris caussa sunt.

Signa diagnostica. Cognoscitur ex calore continuo quarto die inualescente, absque tamen frigore, horrore aut rigore præcedente, vel subsequente sudore. Pulsus initio est paruus, tardus & submersus, postea magnus, plenus, & celerior, quàm in intermittente, qui in statu magis intenditur.

Prognostica. Est verò hæc febris omnium rarissima, verùm periculosa, & intermittente quartana longè periculosior, viresque valde deiicit. Extenditurque hæc febris sæpe ad diem quadragesimum & vltra.

Curatio. Curatio eadem ferè instituenda, vt in quartana intermittente. Et quia humor febris caussa in vena caua continetur, & sanguini in vena caua permixtus est, initio statim, præmissis iis, quæ primas vias euacuant, venæ sectio instituenda. Postea melancholia præparanda & coquenda. Parcius tamen calefacere & attenuare oportet, quàm in intermittentibus, plus verò humectare, & addere, quæ feruorem continuum humoris putrescentis mitigant, qualia bili aliàs conueniunt.

Præparato humore purgatio instituatur, & purgantia exhibeantur postridie exacerbationis, quæ primò sint leuiora. Quod si natura nullam crisin instituat, fortiora postea exhibenda.

Possunt & post coctionem vrinam cientia & sudorifera exhiberi; sed minus calida, quàm in intermittente. Et cùm vires valde deiiciantur in hac febre, confortantia ex *borragine, buglosso, melissa, fl. tunicis, anthos, citro, confectione alchermes*, & similibus parentur.

Diæta. Diæta instituatur, vt in Quartanis intermittentibus. Victus tamen sit tenuior, & magis refrigeret, quàm in intermittentibus: cùm & calor sit maior, & status propior. Vini ὀλιγοφόρου vsus etsi concedi possit, tamen sit parcior, quàm in intermittentibus. Et si calor sit maior, planè à vino abstinendum.

CAPVT XVI.

De febribus Symptomaticis.

Febres Symptomaticæ. PRæter hactenus explicatas febres continuas primarias, dantur adhuc aliæ febres continuæ, quæ Symptomaticæ & Accidentes nominantur, quod alij cuidam morbo primario accidant; quodque, vt symptoma morbum sequitur, tolliturque ad morbi ablationem: ita & hæ febres alios morbos sequuntur, iisque sublatis cessant. Vnde etiam Antiqui vt docet Galenus, 4. *aphor.* 73. eos saltem febricitare dicebant, qui sine inflammatione, aut alio morbo ægrotabant: qui verò propter lateris, aut pulmonis, aut alterius cuiusdam partis inflammationem febricitabant, non febricitantes appellabant, sed pleuriticos, aut peripneumonicos, aut hepaticos, aut similibus aliis nominibus nuncupabant.

Earum differentia. Est autem Febrium harum non vnum genus. Præcipuum & frequentissimum est, quod partis alicuius, præcipuè interioris, & cordi vicinæ, aut quæ cum corde consensum habet, inflammationem sequitur, cùm è sanguine in partem inflammatam effuso putrescente vapores cordi communicantur, idque calefaciunt; id quod in pleuritide, peripneumonia, angina fieri vulgò docetur. Verùm etsi planè negandum non sit, à partium harum & aliarum inflammationibus febres symptomaticas excitari posse, idque satis febres inflammationibus vulneratis partibus accidentibus superuenientes doceant: tamen, si rem diligenter perpendamus, non omnes febres, quæ vulgò pro symptomaticis habentur, reuerà tales sunt, sed primariæ.

Febres comitata. Accenditur enim primò sæpe in vena caua humorum putredo, vnde febris continua primaria excitatur: verùm cùm Natura onere vitiosorum humorum grauata eos, quantum potest, è vasis maioribus, quasi publica & regia sede, ad minores venas & priuatas corporis partes depellere soleat, sanguis cum humoribus vitiosis in partes illas effusus inflammationem excitat. Atque id ex eo patet, quod Febris ferè inflammationem præcedit, non sequitur; & sæpe materia ex vna parte in aliam transit, vnde morborum commutationes fiunt. Vnde à Platero rectè febres hæ potiùs Comitatæ, quàm symptomaticæ dicuntur. Et tales febres comitatæ sunt non solùm eæ, quæ inflammationem alicuius partis habent comitem; sed & eæ, quibus alia mala coniunguntur, nimirum diarrhœa, dysenteria, petechiæ, variolæ, morbilli, dolores vagi, arthritis, catarrhi. Hæc enim mala omnia oriuntur, vbi Natura onere vitiosorum humorum grauata partem aliquam è vasis protrudit.

Erysipelas seu Rosa. Huius generis etiam febris est, quam erysipelas, Germanis *Rose* dicta, comitatur. Non enim ex φλογώσει & incendio partis externæ febris oritur, sed febrim malum hoc comitatur. Vbi enim sanguis tenuior, & calidior in vasis quacunque de caussa incalescit, putrescit & corrumpitur, prauamque qualitatem acquirit, id quod imprimis ex ira & terrore accidit, Natura irritata eum ad partem aliquam corporis externam protrudit. Vnde & malum hoc cum horrore inuadit, & dum materia exteriora petens glandulas sub alis & inguinibus inuadit, aliquid agitati humoris ibi hæret, & dolor ac tumor ibi percipitur, donec tandem in crure vel alio loco externo sese affectus prodit, qui ex calore, dolore, & colore roseo agnoscitur.

In eo tamen Platero non assentimur, quod Febres istas omnes simplices & puras continuas absque putredine esse statuit. Putredinem enim, vt de aliis non dicamus, satis arguunt vrinæ, quæ cruditatis & coctionis notas, vt in aliis febribus putridis, exhibent. Et natura nunc symptomaticè, nunc criticè materiam sibi molestam expellit; non verò solùm per insensibilem transpirationem, vel madorem, quod in ephemeris & synochis sine putredine accidere solet, expellit.

Different. & Febres phlegmonodes. Febres Typhodes. Febrium harum, quæ siue ex partium inflammatione oriuntur, siue eam habent comitem, aliæ dicuntur φλεγμονώδεις, quæ ex sanguine præcipuè oriuntur, quæ verò ex erysipelate vel inflammatione ἐρυσιπελατώδεις oriuntur, τυφώδεις πυρετοὶ nominantur.

Febres Lipyria. Pertinet huc & λειπυρίας πυρετὸς, febris valdè ardens, in qua interiora omnia quasi vruntur, exteriora verò frigent; & quidem toto morbi decursu. Oriturque hæc febris ex vehementi alicuius partis interioris, imprimis ventriculi, inflammatione vel erysipelate, sanguine & spiritibus ad locum inflammatum concurrentibus.

Febres Lenta. Secundum febrium symptomaticarum genus est, quod lentam appellant, quæ non ex visceris alicuius inflammatione, sed ex latente obstructione & putredine, id est, ex materia extra vasa in visceris alicuius substantiam effusa, aut certè in capillaribus vasis per visceris substantiam dispersis impacta putrescente, viscerisque substantiam labefactante ortum habet; vnde tanta copia, sicut cum in vasis patentioribus materia continetur, vapores ad cor transmitti nequeunt. Atque ita febris lenta excitatur, quæ propterea etiam inæqualis est, nec certum ordinem seruat.

Febris hæc omnium mitissima, nulloque graui symptomate ægro molesta est, ita vt æger sæpe se ægrotare non putet. Interim vires collabuntur, vt æger vix progredi possit, corpusque ex alimento non reficitur, sed sensim contabescit, vnde nonnunquam pro hectica habetur hæc febris. Ideóque vbi huius febris aliqua suspicio adest, imprimis hypochondrium & hypogastrium diligenter perquirenda, & an tumoris alicuius sensus in iis deprehendatur, inuestigandum. Putredinis tamen etiam quædam indicia in vrinis & pulsu apparent.

Diuturnior autem est hæc febris, & reliquarum continuarum terminos transgreditur, & sæpe nec die 40. finitur, nec priùs desinit, quàm impactus visceri humor absumitur.

Febris ex viscerum putredine. Tertium febrium symptomaticarum genus est, quod ex visceris alicuius putredine & corruptione oritur, è quo putridi vapores per venas insertas cordi communicantur, illud calefaciunt, Febremque continuam excitant, qua corpus sensim extenuatur & contabescit. Estque hæc Febris nunc mitior, nunc vehementior, prout putredo maior vel minor est. Accidit hoc frequentissimè in putredine pulmonis in phthisicis. Ita etiam compertum est, omentum, mesenterium, vterum, aliasque partes putredine correptas, atque inde febrem excitatam fuisse. Eodem modo è fistulis ad interiora penetrantibus, febre lenta excitata, nonnullos contabuisse obseruatum est.

Febres ex lacte corrupto, sanguine putrescente, vermibus. Quartum febrium symptomaticarum genus est, cùm vel ex lacte corrupto, quod sæpe in infantibus accidit, vel ex sanguine alicubi extra vasa putrescente, vel ex vermibus putridi vapores cordi communicantur, illúdque calefaciunt, & febrem excitant.

Huc referri potest & febris illa ex cruditate, quæ infantibus ex ἀδηφαγίᾳ familiaris est, cum hypochondriorum tumore & inflatione, quam Germani *das Berkgespan*, nominare solent, ex colluuie crudorum humorum in ventriculo & vicinis locis collectorum, qui putrescere incipiunt, & in flatus mutantur.

Signa diagnostica. Cognoscuntur autem febres symptomaticæ propriè dictæ ex eo, quod partium priuatarum affectus sequuntur. Et primùm quidem genus harum febrium ex eo cognoscitur, quod partis alicuius inflammationem sequitur; sicut contrà febres comitatæ dictæ priùs apparent, & cum horrore vel rigore inuadunt, quibus posteà febris accidit.

Lentæ

Lentæ autem illæ febres cognoscuntur ex calore lento, cum quo notæ putredinis in vrina & pulsu apparent. Vires sunt imbecillæ, vt æger vix progredi possit, corpusque sensim contabescit; febrisque diu & vltrà 40. diem plerumque protrahitur. Exasperantur purgantium vsu. Vbi autem caussa harum febrium lateat; sæpe difficulter cognoscitur, ideoque hypochondria & aliæ partes internæ diligenter perlustrandæ, & an aliquis tumor vel dolor appareat, inquirendum.

Quæ verò ex partis alicuius putredine oriuntur, faciliùs cognoscuntur. Neque enim partis corruptio facilè latere potest; nisi sit planè ignobilis.

Ita quæ ex lacte vel sanguine corrupto oritur febris symptomatica, etiam suis signis facilè cognoscitur. Vt & illa, quæ ex cruditate oritur, ex hypochondriorum inflatione & intumescentia, & nausea patefit.

Prognostica. Febres autem hæ etiamsi ferè sui ratione non sint periculosæ, quia sunt mites: tamen caussarum ratione, à quibus pendent, an sint periculosæ, nec ne, æstimandum. Vt & an sint longæ vel breues. Quæ enim partis affectæ alicuius inflammationem sequuntur, breues sunt; cùm & inflammatio ipsa longa esse non possit. Periculum autem earum ex inflammatione pendet.

Lentæ febres longæ sunt plerumque & vltra 40. diem sæpè producuntur. Et licet non vehementia, tamen diuturnitate vires deiiciunt. Curantur etiam difficulter; quia caussa earum pertinaciter in viscere aliquo hæret.

Periculosæ verò & raro curabiles sunt febres ex visceris alicuius corruptione & putredine; cum ea rarò sanari possit.

Quæ tandem ex lacte & sanguine corrupto, vermibus, vel cruditate oriuntur febres, satis sæpè acutæ & periculosæ sunt, & grauia symptomata, vt epilepticas conuulsiones, inferunt: non tamen diu durant, nec curatu sunt difficiles, sed caussa sublata cessant.

Curatio. Curatio non tam ad febrem, quam ad caussam, à qua ea pendet, dirigenda est. Si ergo febris symptomatica ab inflammatione alicuius partis pendeat, ad ipsam inflammationem curatio dirigenda, qua sublata, febris cessat. Ideóque pleraque remedia, quæ inflammationibus sanandis competunt, etiam hîc locum habent. Quia tamen interdum pro ratione partis affectæ, curatio variat, pars affecta diligenter attendenda: De quo in particularium affectuum curatione dicetur.

Lentæ febres, cùm ex pertinaci obstructione viscerum ortum habeant, aperientibus, attenuantibus, & detergentibus opus est. Et eligenda medicamenta, quæ cuilibet parti appropriata sint, viscerumque tonum, qui plerumque labefactatur, roborent. Per interualla tamen lenis purgatio interiicienda. Nec negligenda suo tempore diuretica. Extra quoque, si locus affectus id ferat, topica emollientia & discutientia applicanda.

Si ex partis alicuius corruptione & putredine febris symptomatica proueniat, curatio ea instituenda, quæ partium internarum vlceribus & fistulis conuenit.

Si ex lacte vel sanguine corrupto, vermibus, vel cibis crudis & corruptis ortum habeat, danda opera, vt eæ caussæ conuenienti modo, vel vomitu, vel abluentibus & euacuantibus medicamentis tollantur, simúlque putredini & calori febrili resistatur.

Comitatarũ febrium curatio. In comitatarum febrium curatione non minùs ad ipsam febrem, quàm morbum coniunctum spectandum, motúsque naturæ non impediendus, ne humor vitiosus in corpore retentus maius periculum afferat. Itaque etsi inflammationem incipientem prohibere non modò vtile sit: tamen simul humor mali caussa euacuandus; id quod plerumque commodissimè fit venæ sectione, quæ simul & euacuationem & reuulsionem præstare potest. Vtile tamen fuerit etiam primas vias euacuare; cum non rarò materia in iis colligatur. Et cum materia plerumque tenuis sit, & sæpissimè ad ambitum corporis tendat, non rarò etiam malignitatis particeps sit, commodissimè per sudorem expellitur.

CAPVT XVII.

De febribus Intermittentibus in genere.

Febres intermittentes. POst continuas febres, Intermittentes iam explicandæ sunt. Etsi verò Antiqui intermittentis febris nomen latiùs extendebant, & id omnibus febribus, quæ aliquam caloris mutationem habent, & nunc exasperantur, nunc remittunt, & ita etiam continuis periodicis tribuebant: Vsus tamen postea obtinuit, vt eæ solùm febres intermittentes dicerentur, quæ aliquando desinunt, & ad ἀπυρεξίαν perueniunt.

Earum caussa proxima. Intermittentium verò febrium caussa proxima est vapor putridus, ex humorum excrementitiorum putredine eleuatus, non continuò, vt in continuis, sed per interualla quædam ad cor missus, idque præter naturam calefaciens.

Quî autem fiat, quod vapor putridus non continuò, sed statis temporibus ad cor mittatur, sanè obscurum est. Ad eius rei verò explicationem cùm non parum faciat notitia loci, in quo putredo primùm accenditur, atque vnde vapores putridi cordi communicantur, quem Galenus focum seu fomitem appellat, *2. de diff. febr. cap. vlt.* & *15. meth. med. c.4.* is primùm explicandus est. Cùm autem præter instituti nostri rationem sit, varias ac dissentientes hac de re Medicorum opiniones recensere, breuiter sententiam, quam veriorem putamus, recensebimus. Focus autem seu fomes & locus, in quo materia febrium intermittentium caussa generatur, sunt venæ mesaraicæ, in quibus materia, quæ singulis paroxysmis excitandis sufficit, tempore interualli generatur. Idque multa, quæ circa intermittentes febres accidunt, testantur: Nausea scilicet, vomitus, cardialgia, præcordiorum tensio & dolor, circa ventriculum intumescentia, oris amaritudo, singultus & alia. *Focus febriũ intermittentium.* In intermittentium enim febrium initiis bilis sincera sæpe maxima copia vomitu reiicitur, quæ è venis remotioribus hoc modo euacuari non potuit; & circa iecoris caua libræ pondere post mortem repertam fuisse testatur Fernelius. Bile hac reiecta sæpe febris cessat; quod indicio est, eam febris caussam & in primis viis collectam fuisse. Quod & fomenta initio paroxysmi hypochondriis imposita, horrorem & rigorem mitigantia, probant. Materia autem hæc in venis mesaraicis sæpe diu, antequam febrem producat, cumulatur: Vbi verò putrescere, efferuescere & moueri incipit, calore in totum corpus diffuso febrem excitat: Quæ vbi discussa est, calor febrilis & paroxysmus cessat, & febris desinit tamdiu, donec noua materia, quæ similiter suo tempore putrescat, genita sit.

Caussa febrium intermittentium etiã in vena caua continetur. Etsi verò materia febrium intermittentium caussa in venis mesaraicis & primis viis generatur: tamen in iis non tota subsistit & conclusa manet, sed venæ cauæ & arteriis communicatur cùm in paroxysmo, tum extra paroxysmum. Neque hîc occultos & cœcos ductus, per quos vapores putridi in paroxysmo cordi communicentur, quærere necessarium est, cùm ductus satis manifesti dentur. Nam venæ portæ rami in substantiam epatis inseruntur, & horum oscula cum vena caua communionem habent; & arteriæ à corde progressæ in ventriculo, intestinis, liene & alibi venis mesaraicis coniunguntur. Non tamen primùm & solùm in paroxysmo materiam febrilem venis communicari, sed etiam subinde partem eius aliquam continuo illo, qui est à mesaraicis ad epar, commeatu, ad eas deriuari, credibile est; vnde etiam à Galeno, *1. de cris. cap. 7.* & aliis Medicis febris passio venosi generis appellatur. Idque primò patet satis manifestò ex vrinis, quæ cruditatis & coctionis notas euidentes in intermittentibus exhibent. Hinc etiam accidit, vt tempore paroxysmi vrinæ sint laudabiles & sanorum similes; cum humor vitiosus tunc à natura è venis versus ambitum corporis protrudatur, & ita sanguis in venis fiat purior, qui tempore interualli iterum à vitioso humore è foco febris communicato inquinatur. Idem patet ex iis, quæ initio paroxysmi & tempore illo, quod Græci ἐπισημασίαν nominant, accidunt. Nam tum spontaneæ lassitudines, pandiculationes, pulsuum compressio & alia accidunt, quæ materiam iam febrem excitaturam in vasis illis communibus, venis & arteriis, moueri & quasi turgere indicant.

Humor iste vitiosus, partim in venis mesaraicis, partim in vena caua cumulatus, cum suo tempore putrescit, Natura stimulata atque irritata, sæpe per varias vias, initiò quidem per vomitum & aluum, postea verò per sudores & vrinas sensibiliter eum euacuat, vt & per poros cutis ac insensibilem transpirationem in vapores & halitus resolutum discutit. Cùm enim humor ille vitiosus sanguini exactè permistus non sit, sed saltem confusus, Natura eum facilè à bono sanguine separare potest, & propterea eum singulis paroxysmis excutit: quo discusso, cùm ampliùs vapores putridi cordi non communicentur, febris etiam cessat, & ἀπυρεξία sequitur.

Caussa recursus paroxysmorum. Quia autem, quamdiu febris durat, in foco μίασμα aliquod & inquinamentum seu σηπεδονῶδες ἐγκατάλειμμα relinquitur, & præterea ἀσθένεια τις & imbecillitas in parte adest, necessarium est, humorem ad eam affluentem, etsi bonus sit, & ab inquinamento ac relicto illo excremento, quasi fermento, inquinari, & ob partis debilitatem corrumpi, atque ita nouam futuri paroxysmi materiam generari. Durántque & tamdiu redeunt paroxysmi, donec illud μίασμα & ἐγκατάλειμμα σηπεδονῶδες è foco planè excutiatur, & debilitas eius partis tollatur. Vero tamen simile etiam videtur, materiam febris caussam non totam simul in primo paroxysmo putrescere, sed eius partem, quæ putredini apta est, in reliquis reliquam, donec tota tandem absumatur.

Ex his patet, vbi materia caussa febrium putridarum generetur, quomodo paroxysmum excitet, per quas vias euacuetur, & quomodo materia, noui paroxysmi caussa, iterum generetur; atque ita caussa paroxysmorum & recursus febrium intermittentium explicata est. Quæ autem caussa sit, quod statis temporibus hæ febres redeant, aliæ citius, aliæ tardius; *Caussa periodorum.* alia iam quæstio est, eáque intricatissima, quam mouere, quàm soluere, facilius est. Vt verò aliorum opiniones, quæ plurimæ sunt, hîc non recenseamus, eam saltem, quæ nobis, quantum in hac humanæ mentis caligine in re obscurissima dispicere possumus, probabilior videtur, proponemus. Et

primò

primò quidem dari tales periodos febrium, ipsa experientia docet, qua constat, febres alias tertio, alias quarto die redire, & sæpe non solùm horam, sed & momentum inuasionis idem exactè obseruare; etsi paroxysmi vel anticipare, vel tardius redire interdum certis de caussis possint. Caussam verò, cur statis temporibus paroxysmi redeunt, ex humorum diuersitate petendam censemus. Qui enim effectus, vt Valleriola ait, in vno quopiam rerum genere inueniuntur, qui perpetuò rei conueniunt, & paribus modis fiunt, in quodcunque tandem corpus & tempus inciderint, hi ad propriam substantiam eius, à quo fiunt, referendi sunt. At per certos quosdam dies recursus facere, accessionésque proritare, & perpetuò humoribus conuenit, & recursus huiusmodi paribus semper interuallis (nisi aliunde ordinis periodorum peruersio consequatur) fiunt. Itaque ex humorum tali vel tali natura erit, vt recursus eiusmodi fiant. Nimirum periodorum & febrium intermittentium caussæ sunt humores excrementitij, bilis, melancholia, pituita: & quæ febres tertia die redeunt, ab humore bilioso proueniunt, quæ quarto, à melancholico; quæ singulis, modò non sint tertianæ duplices, à pituitoso.

Non tamen simpliciter ex humoribus caussa periodorum deduci potest, sed quatenus ij peculiarem qualitatem seu ex putredine seu corruptione acquirunt, ob quam certo tempore quasi efferuescunt, & moueri incipiunt. Cùm enim effectus hic definitus & determinatus sit, qui in omnibus indiuiduis eodem modo sese habet, determinatam etiam ac definitam, & in omnibus indiuiduis eodem modo sese habentem caussam habeat, necesse est. Quæ cùm nec membrorum dispositio, nec humorum quantitas (videmus enim, etsi materiæ copia decrescit, ac paroxysmi fiunt breuiores, nihilominus eos stato tempore redire) aut humoris qualitas manifesta, crassities, visciditas, tenuitas, vel similis aliqua, quæ variari solet, qualitas esse possit: meritò ad peculiarem & propriam qualitatem ac naturam humoris confugiendum. Quæ etiam vbi mutatur, ipsius febris typus mutatur. Dum enim bilis mutatur in melancholiam, febris, quæ tertio antea die recurrebat, iam quarto inuadere solet. Atque hæc qualitas etiam postea in humore, cessante putredine, & ab ea pendente febre, manere potest. Vnde, vt Fernelius, *de febribus cap.10.* testatur, cruciatus colici, articulorum dolores, & similes morbi post diuturnas tertianas & quartanas orti, etiam statas periodos obseruant, ob dispositionem illam, quam ex humorum putredine seu corruptione conceperunt.

Si quis tamen non ex sola corruptione istam occultam proprietatem deducere, sed ad eius generationem etiam caussas cœlestes concurrere statuere velit, cum eo non multum pugnarim. Videmus enim, præcipuè circa solstitia & æquinoctia, febres tales, præcipuè diuturniores, incipere & terminari.

Ordo paroxysmorum.

Etsi verò febres statas periodos obseruant: tamen obseruatur in iis etiam quædam differentia. Nam interdum paroxysmus eodem planè tempore redit: aliquando sequens paroxysmus citius, quàm prior, recurrit, qui typus appellatur προληπτικός: aliquando verò sequens paroxysmus tardiùs, quàm prior, redit, & nominatur ὑστερητικὸς typus. Et quidem nunc per totum morbi decursum talis typus obseruatur, & sæpe à principio febris vsque ad integram solutionem omnes paroxysmi anticipant vel postponunt: nunc verò in aliquibus fit anticipatio, in aliquibus postpositio vel eodem tempore recursus.

Anticipationis & postpositionis caussa.

Accidere autem anticipationem plerique dicunt, cum humores ob aliquod in victu erratum augentur, aut mouentur medicamentis, ira, motu & similibus caussis. Tardius autem redire, dum materia imminuitur, vel crassior redditur. Quod quidem, vbi typus consuetus mutatur, ita fieri posse, vt non negamus: ita cum febris aliquem typum vel προληπτικὸν, & ὑστερητικὸν semper obseruat, caussa potiùs ex humoris diuersitate petenda videtur. Etsi enim bilis suo modo corrupta tertianæ periodi, melancholia quartanæ caussa sit, tamen bilis & melancholia secundùm corporum & temperamẽtorum diuersitatem nonnihil sæpe variat. Hinc etiam accidit, vt licet illud fermentum putredinale, vel qualitas occulta bili inducta, sit caussa tertiani circuitus, melancholiæ inducta quartani: tamen secundum humoris differentiam fieri potest, vt horis aliquot citiùs vel tardius illa humorum efferuescentia accidat.

Longitudinis paroxysmorũ caussa.

Longitudinem verò & breuitatem paroxysmorum quod attinet, pendet ea ex copia vel paucitate materiæ, dispositione humorum ac corporis. Humor enim copiosus longioris paroxysmi causa est, quàm paucus. Ita quoque crassus longiorem periodum parit, quàm tenuis; cùm tardius, quàm tenuis, discuti possit. Si vires corporis sint robustæ, quæ facilius id, quod molestum est, expellere solent, quàm debiles: breuior fit paroxysmus. Corporis quoque constitutio rarior, vtpote ad materiæ discussionem aptior, caussa est breuioris paroxysmi; densior longioris. Atque vbi omnes caussæ, quæ breuem paroxysmum efficiunt, concurrunt, fit is breuissimus: vbi omnes, quæ longum producunt, adsunt, fit longissimus: vbi quædam caussæ, quæ breuem paroxysmum efficiunt, adsunt, quædam desunt, fit paroxysmus medio modo sese habens.

Caussæ remotiores febrium intermittentium.

Atque hæc de caussæ proximæ, quæ febres intermittentes excitat, natura, loco, & motu dicta sint. Caussæ verò remotiores, & quæ ad istius materiæ in venis mesaraicis generationem & putrefactionem faciunt, sunt cibus & potus non boni succi, sed humoribus vitiosis suæ naturæ respondentibus materiam præbentes; ventriculi praua dispositio, ob quam cibi bilescunt, vel acescunt; aëris constitutio intemperata. Etsi enim in diuersis corporibus diuersi humores naturaliter generentur: tamen si magna sit caussarum euidentium vehementia, etiam in diuersi temperamenti corporibus eosdem humores & ab iis pendentes morbos ea producere potest.

Differentia.

Differentias febrium Intermittentium quod attinet, pendent eæ à diuersitate humorum. Tot enim sunt febrium intermittentium species, quot humorum, à quibus producuntur. Sunt autem secundum vulgarem sententiam tres illi excrementitij humores, bilis, pituita, melancholia, atque ita tres febrium intermittentium species, biliosa, pituitosa, & melancholica, quas differentias tertianam intermittentem, quotidianam intermittentem, quartanam intermittentem nominare solemus. Et quidem si humores illi sinceri sint, febres etiam puras generant; si misti, nothas: Et quæ ex bile sincera fit febris, tertiana pura nominatur; quæ verò à bile flaua cum alio humore mixta prouenit, tertiana notha dicitur.

An detur quotidiana.

De quotidiana tamen intermittente res non ita plana est. Fernelius enim hanc omnium esse rarissimam, & quæ vix ex sexcentis vna obtingat, febrésque intermittentes, quæ quotidie affligunt, plerumque potiùs tertianas duplices esse statuit. Platerus verò hanc febrem planè negat. Et omnino cùm Galenus, *8.meth. med. cap. 5.* duplicem saltem cruditatem constituat, vnam nidorosam, alteram acidam: duobus etiam febrium generibus saltem materiam præbere posse videntur, biliosis & melancholicis. Etsi enim pituita quædam datur, quæ κατ' ἐξοχὴν, humor crudus appellatur: tamen cùm illa valde frigida sit, vix putrescere & febrem excitare potest.

An dentur febres quintana, &c.

An verò plures dentur febrium circuitus, & an præter tertianas, quartanas, & si habentur, quotidianas, etiam dentur febres, quæ vltra quartum circuitum extendantur, dubium est. Galenus equidem eas non vidit. Hippocrates tamen & alij etiam Medici obseruarunt, dari febres, quæ quinto, sexto, septimo, octauo, nono die demum reuesæ sunt. Quæ autem horum circuituum caussa sit, valde obscurum est. Alij è diuersa bilis & melancholiæ constitutione caussam horum circuituum petunt, atque Andreas Cæsalpinus, *artis medic. lib. 2. cap. 15.* quintanas ad bilem, septanas ad melancholiam refert, statuitque, tales rariores typos species esse simplicium typorum interpolata accessione vna aut pluribus, & quintanam esse tertianæ speciem, in qua dies tertia est sine paroxysmo, septanam esse quartanæ speciem interpolata accessione diei quarti. Plerique verò horum circuituum rationem ex varia humoris melancholici cum aliis mistura petunt. Verùm etsi satis probabile sit, febres has omnes, vtpote longiorem periodum habentes, ab humore melancholico prouenire: tamen mistura humorum opus esse non videtur: cùm nullus humor detur, qui melancholiæ mixtus, tardioris, quàm ipsa, periodi caussa sit. Ipsi enim humores & melancholici & biliosi non semper sunt eiusdem generis; & propterea corruptio etiam, quam patiuntur; non semper eadem est: vt mirum non sit, effectus quoque, qui ab iis proueniunt, non semper esse eosdem. Et vt in morbis epidemiis interdum raræ & mirandæ humorum corruptiones accidunt: ita in febribus intermittentibus etiam tale quid accidere posse, absurdum non est.

Signa diagnostica.

Febres intermittentes non difficulter cognoscuntur. Febres enim istæ ad ἀπυρεξίαν perueniunt, statisque periodis, & quidem, vt Galenus, *1. ad Glaucon. cap. 5. 2. de crisib. cap. 3. & 2. de differ. febr. cap. 3.* docet, cum rigore, vel horrore, vel frigore redeunt. Etsi enim febres interdum occurrunt, quæ videntur intermittentes, ac cum nullo rigore, horrore, vel frigore inuadunt: reuera tamen tales non sunt, sed lentæ & obscuræ continuæ, aut si sunt reuera intermittentes, non puræ illæ sunt, quarum ideam Galenus proposuit, sed nothæ.

Prognostica.

Febres autem hæ minus periculosæ sunt, quàm continuæ, & rarò, nisi vires vel ætatis ratione, vel alia de caussa sint deiectæ, aut error in diæta committatur, sunt lethales; cum tempore ἀπυρεξίας, & vires colligere, & necessaria medicamenta adhibere liceat.

Indicationes & curatio.

Curationem harum febrium in genere quod attinet, cùm earum caussa in venis mesaraicis colligatur & generetur, putredinem concipiat, & hinc in totum corpus diffundatur, tandémque per insensibilem transpirationem vel sudores discutiatur; caussa verò recursus febris sit, vt Galenus, *2. de diff. febr. cap. vlt.* docet, duplex in corpore vitiosa διάθεσις, vna inquinamentum quoddam aut σηπεδονῶδες περίττωμα, ex præcedente paroxysmo relictum, altera membri excrementitios humores generantis debilitas: quid in qualibet intermittente febre agendum sit, facilè hinc patet.

Purgantia.

Nam cùm initium generationis & corruptionis humorum febrem producentium sit in primis viis, danda opera, vt humor vitiosus expurgetur, antequam reliquum sanguinem corrumpat, & vitiosam dispositionem ac debilitatem parti inducat.

cat. Verùm cautè in istis euacuationibus procedendum; cùm non omnium febrium intermittentium eadem sit ratio. Nam cùm ille humor vitiosus & excrementitius febris caussa in mesaraicis sanguini immistus sit, etiam cruditas & coctio quædam suo modo necessaria est, qua humores vitiosi à bonis separentur & ad euacuationem apti reddantur. Idque sæpe breui tempore in febribus biliosis accidit; & humor biliosus aliàs ad motum satis aptus est. In quartana verò humor contumacior est, & propterea de consilio Galeni, 1. *ad Glauc. cap.* 11. non facilè vllum forte medicamentum ab initio exhibendum.

Sudorifera. Et omnino sudorifera tutò non exhibentur, nisi priùs euacuationes præcesserint. Si enim multi vitiosi & excrementitij humores adhuc in primis viis consistant, facilè fieri potest, vt sudoriferis intempestiuè exhibitis, ij ad alias nobiliores partes detrudantur, & variorum, ac grauium, & qui plus periculi, quàm ipsa febris, afferant, malorum caussa fiant.

Venæ sectio. Venæ sectionem quod attinet, ea quidem à caussa febrium intermittentium primaria, quæ in venis mesaraicis generatur, & maximam partem hæret, non indicatur: quia tamen interdum sanguis simul abundat, qui facilè corrumpi, & à vitiosis humoribus inquinari, atque à natura à febre debilitata satis regi, si copiosior sit, non potest; & progressu morbi subinde aliquid peccantis materiæ in venam cauam transit ac sanguini permiscetur: habet quandoque locum venæ sectio; quæ tamen non mox initiò & ante primarum viarum euacuationem instituenda est.

Si euacuationibus hisce febris non tollatur, danda opera, vt caussæ recursus paroxysmorum tollantur, & propterea duo agenda restant, vt scilicet illa dispositio & debilitas partis vitiosos humores generantis tollatur, quod fit alterantibus, quæ simul humoris vitium emendant; & inquinamentum illud, ac μίασμα ex humorum putredine relictum discutiatur. Et quidem ab inquinamento illo & paroxysmos pendere, & eo sublato febres cessare, vel ex eo patet, quod, dum à natura id ad ambitum corporis è venis expellitur, & circa labia, nares & alias faciei partes pustulæ excitantur, *vvannder Mundt oder die Base auszchlaget*, febris cessat.

Febrifuga. Tollitur autem præcipuè sudoriferis. Sunt tamen & alia quædam medicamenta, & Medicis & vulgo nota, quæ paroxysmos febriles tollunt, & propterea febrilia, πυρεταγωγά etiam, & specifica febrifuga appellantur, quæ tamen non sudores mouent, sed alio proculdubio modo illud μίασμα, & per consequens paroxysmum, auerruncant, qualia vulgo recensentur puluis è cochlearum testis vstis, è conchis margaritiferis seu matre perlarum calcinata, ex cancris fluuiatilibus & præcipuè eorum oculis, qui ita dicuntur, paratus, & similia. Quo autem modo hoc præstent, ab autoribus non explicatur. Vt, quid mihi videatur, dicam, talia medicamenta præcipitatione quadam vim illam efferuescendi & paroxysmum excitandi in humoribus tollere videntur. Quò & opiata pertinere videntur. Tutò tamen talia non exhibentur, nisi humores vitiosi, & qui caussæ antecedentis rationem habere possunt, priùs tollantur. Aliàs enim, qui à natura in paroxysmo stimulata expelli poterant, in corpore relinquuntur, & postea cachexiæ, hydropis, icteri, doloris colici, & aliorum grauium malorum caussa fieri possunt.

Topica. Applicantur etiam extra quædam medicamenta ad febres intermittentes tollendas, ex telis aranearum, oleo aranearum, & vesicatoriis quibusdam, quæ proculdubio id, quod præstant, μίασμα; & inquinamentum illud febrile extrahendo & euacuando præstant.

CAPVT XVIII.

De Febribus intermittentibus in specie, & primò de tertiana intermittente.

Tertiana Intermittens. POstquam de febribus intermittentibus in genere egimus, de iisdem iam etiam in specie agendum. Inter eas frequentissima est tertiana Intermittens, quæ à bile in venis mesaraicis putrescente ortum habet.

Differentia eius. Est autem febrium harum quædam differentia. Nam primò bilis ipsa, è qua febres hæ generantur, non est eiusdem generis. Interdum enim est bilis naturali illi, quæ in vesicula postea colligitur, similis, aliquando verò præternaturalis, viridis vel æruginosa, qualis etiam à febricitantibus interdum per vomitum vel aluum reiicitur. Deinde bilis vel sola putrescit, vel alium humorem habet admixtum, pituitam vel melancholiam. Illa puram, hæc notham tertianam constituit. Differunt etiam ratione durationis. Nam si paroxysmi vltra 12. horas non extendantur, tertianæ puræ solent nominari; si verò paroxysmus vltra 12. horas extendatur, non ampliùs exquisitæ seu puræ tertianæ, sed vel tertianæ simpliciter vel nothæ appellantur. Et quarum paroxysmus vltra 24. horas extenditur, tertianæ extensæ dicuntur. Accidit autem hoc ob humoris vel tenuitatem aut crassitiem, vel copiam aut paucitatem. Quò enim bilis est tenuior vel paucior, eò citiùs discutitur: quò verò crassior aut cum crassis humoribus mixta, vel copiosior, eò diutius durat paroxysmus.

Caussæ. Caussæ autem huius febris omnes sunt, quæ bilem excrementitiam generare valent, intemperies nimirum calida & sicca, aëris constitutio calidorum ciborum potúsque, vt & medicamentorum vsus, vigiliæ, inedia, labor & exercitium nimium. Etsi verò & in epate bilis flaua generari possit: tamen sæpissime etiam primæ coctionis & mesaraicarum venarum vitio generatur. Siue ergo cibi, siue ventriculi vitio multa bilis in ventriculo generetur, & cum chylo ad venas mesaraicas deducatur, ibique cumuletur, & tandem putrescat: febris accenditur.

Caussis bilem generantibus si coniungantur caussæ pituitam & melancholiam generantes, fiunt tertianæ nothæ.

Signa diagnostica puræ tertianæ. Inuadit autem hæc febris statim, si sit pura, cum rigore quasi carnem pungente. Deinde vbi rigor cessat, mox sequitur calor multus, acer & mordax, atque in vigore æqualiter quoquo versum extenditur, vnde ægri spiritum multum ducunt, sitique cruciantur. Pulsus in principio paroxysmi sunt parui, debiles, tardi ac rari; increscente verò paroxysmo mox fiunt vehementes, veloces, frequentes atque aliquo modo duri, & omnis inæqualitatis, præterquam febrilis, expertes. Vbi ad statum paroxysmus peruenit, ægérque bibit, vapor multus per cutem erumpit, superuenit bilis vomitus, qui tamen etiam sæpe mox post rigorem accidere solet, venter soluitur, biliosa minguntur, vel etiam plura horum eueniunt. Postea sudor sequitur vaporosus & calidus in toto corpore, pulsusque est velox, magnus, vehemens, qualis eorum, qui ex motu incaluerunt. Vrina est subrufa vel subflaua, & paulò post nebulam albam, vel æneorema habet. Paroxysmus vltra 12. horas non durat. Præcesserunt etiã vel adsunt caussæ, quæ bilem generant.

Notha. Notha verò tertiana cognoscitur è caussis, quæ non puram bilem, sed simul vel pituitam, vel melancholiam generant. Calor non est ita acris, vt in pura tertiana, sed mitior, neque statim per vniuersum corpus diffunditur. Neque etiam soluitur hæc febris flauæ bilis vomitu vel sudore, sed quidam vapores in declinatione exeunt: & si qui sudores erumpunt, ij vel non sunt vniuersales, vel si sunt vniuersales, febrem tamen tollunt. Vrina non ita ignea est, vt in pura tertiana, & coctionis signa in ea tam citò non apparent. Pulsus initio durus est, & durities illa indies augetur vsque ad paroxysmum septimum, deinde sensim fit mollior, & vrinæ quoque magis coctæ apparent. Paroxysmus sæpe ad horas 18. & plures extenditur: interdum tamen, si scilicet materia sit paucior & virtus fortis, etiam intra 12. horas terminatur. Terminatur ferè non septem periodis, sed sæpe vsque ad 14. interdum ad 20. vsque pertingit.

Sunt autem febres hæ inter omnes putridas minùs periculosæ, 4. *aphor.* 43. Et quæ sunt puræ, non diu durant, sed septem circuitibus iudicantur ad summum. 4. *aphor.* 59. Nonnunquam etiam tribus aut quatuor paroxysmis terminantur. Tertianæ verò nothæ vt sunt frequentiores, ita longiùs durant. Etsi enim, si materia sit pauca, & medicamenta necessaria maturè exhibeantur, nonnunquam quinto vel septimo paroxysmo terminantur: tamen plerumque vix quatuordecim paroxysmis terminantur, & sæpe ad 40. diem extenduntur, nonnunquam etiam ad menses sex durant, & in vitia epatis vel lienis desinunt, vel etiam ab iis fouentur.

Prognostica. Etsi verò tertianæ plerumque periculo vacant: tamen interdum perniciosæ fiunt. 1. si aliquis error vel ab ægro, vel à medico committatur. 2. si humor, quem Natura expellere conatur, in membrum aliquod præcipuum decumbat. 3. si humor sit valde tenuis, putridus, vel prauus. 4. si humor tenuis crassum admixtum habeat, eumque moueat ac succendat. 5. si humor crassus à calore fusus, aut in partem aliquam decumbat, & vel periculosum catarrhum, vel asthma, vel arthritidẽ excitet, aut vterũ in consensũ trahat. 6. si malignã qualitatẽ humor acquirat.

Indicationes & curatio. In curatione autem febris huius, vt & in aliis, respiciendum ad febrem, caussam, & virtutem. Febris refrigerantia indicat & humectantia. Eadem & bilis, vt caussa, requirit; quæ simul euacuari postulat. Si tamen alius humor admixtus sit, alterantia, præparantia & euacuantia, quæ ille humor requirit, admiscenda. Et quia focus materiæ est in venis mesaraicis, humor vitiosus inde, antequam bonum sanguinem inquinet, euacuandus, & si opus sit præparandus. Postea etiam alterandus, & partis vitiosos humores generantis dispositio corrigenda. Tandem danda opera, vt inquinamentum illud putredinosum sudoriferis discutiatur.

Purgatio. Primò ergo primæ viæ euacuentur vel clysteribus, vel exhibitis medicamentis lenientibus *ex syrupo rosarum solutiuo, manna, cassia,* quibus & *rhabarbarum, agaricum, folia sena* pro humoris peccantis ratione addere licet. Vomitoria quoque non inutiliter exhibentur, præsertim si æger cardialgia, nausea & desiderio vomendi molestetur. Et cùm materia in venis mesaraicis consistat, & ipsa Natura in principio paroxysmi vel per vomitum, vel per aluũ expellere eam conetur, medicus ei subuenire debet, & materiam, si natura ipsa per has vias expellere tentat, vel per alum, vel per vomitum eiicere. Et cùm materia plerumque in primis viis sit vel copiosior, vel crassos humores admixtos habeat, non solùm lenientibus opus

opus est, sed iis etiam, quæ diximus, medicamenta admiscenda; imò interdum aliquid *electuarij de psyllio, de succo rosarum, rosati Mesuæ.* Videndum tamen, ne humores è venis ad primas vias trahantur.

Vena sectio. Venæ sectionem quod attinet, etsi bilis in venis mesaraicis consistens eam non requirat: tamen si adsit sanguinis abundantia, & humor vitiosus è prima corporis regione etiam in venam cauam penetrauerit, id quod ex vrinis rubicundis & crassis cognoscetur, virésque adsint, venam secare licet. Et proinde non mox in prima inuasione, sed pòst vena aperienda. Habenda tamen febris ratio. Si enim tertiana sit pura, quæ etiam breuior esse solet, maturiùs vena aperienda, si requiratur; cùm si post tertium paroxysmum differatur, in ipsum morbi statum incidat. Si verò tertiana sit notha, post tertium paroxysmum differre venæ sectionem licet, vbi scilicet plus humoris morbifici sanguini in vena caua iam permixtum est. Minori autem copia sanguis mittendus in tertiana pura; cùm, vt in continuis, is non sit primarium indicans; & vires maiorem copiam mitti non ferant. Tutiùs & maiori copia sanguis mitti potest in tertiana notha. Instituitur autem venæ sectio commodissimè tempore ἀπυρεξίας.

Præparantia. Postea exhibenda ea medicamenta, quæ & humoris biliosi qualitates excedentes, quibus is Naturæ molestus est, dispositionémque in parte vitiosâ & excremētitios humores generantem corrigant, ipsique inquinamento à putredine relicto contraria sint. Talia sunt refrigerantia & humectantia, quæ simul primas vias extergendi & putredinem inhibendi vim habent, qualia sunt, *cichorium, taraxacum, endiuia, acetosa, hordeum, semina frigida maiora, & minora, succus citri;* & ex his parata, *syr. acetosæ, acetosus simplex, oxysaccharum s. de cichorio, de endiuia, de acetositate citri, cum aq. & decoctis iisdem.* Quibus in nothis tertianis addere licet, quæ pituitam vel melancholiam respiciunt, *radices fœniculi, graminis, asparagi, asarum, polypodium, carduum benedictum, centaurium minus, absinthium, scolopendrium, betonicam.* Vtilis est etiam *spiritus vitrioli & salis, cremor tartari, tartarum vitriolatum.*

Specifica. Inter ista autem medicamenta sunt quædam, quæ peculiari vi quadam tertianis resistere perhibentur; quorum tamen plerorumque etiam manifestæ caussæ reddi possunt, qualia sunt *taraxacum, chamæmelum, centaurium minus, plantago, morsus diaboli.*

Alterantibus hisce aliquandiu exhibitis si febris sit pertinacior, vomitoria vel purgantia exhibenda sunt, quæ quidem plerumque die ἀπυρεξίας exhibentur. Si tamen animaduertatur, materiam vel ad ventriculum, vel ad aluum instante paroxysmo inclinare, licet vel instante paroxysmo vomitoria exhibere, vel lene purgans, vt tamen ante paroxysmi initium purgatio absoluatur.

Purgantia. Inter vomitoria laudatur in primis asarum & genista. Inter purgantia rhabarbarum. Fortioribus elect. de psyllio, rosatum Mesuæ, de succo rosar. exhiberi possunt, & in nothis tertianis agaricum vel sena addi. In quibus etiam repetitis præparationibus & purgationibus opus est.

Vrinam mouentia. Purgato satis corpore reliquiæ per vrinam mouentia tollendæ sunt. In pura tertiana vtilis est *emulsio sem. 4. frigid. maior.* facta cum sero lactis caprini, vel aqua hordei, fragorum, cichorij; in notha conuenit *decoctum radic. graminis, asparagi, fœniculi, capill. ♀, cicerum rubrorum, cuscuta, fl. chamæmeli, absinthij.*

Sudorifera. Imprimis verò Naturam, quæ in fine paroxysmi sudores mouere solet, imitetur Medicus, & reliquias humoris vitiosi sudoriferis discutiat, vel ante, vel in fine paroxysmi exhibitis. Et quidem in puris tertianis, in quibus aliàs natura in fine paroxysmi sudores mouere solet, sæpe sufficit, si æger aquam hordei bibat; vel exhibeatur aqua acetosæ & cardui benedicti cum syr. acetosit. citri. In nothis calidiora vsurpanda, qualia infrà de febribus malignis proponentur, quæ horis aliquot ante paroxysmum exhibita sæpe paroxysmum tollunt.

Roborantia. Si hisce remediis febris non tollatur & indicia adsint, viscus aliquod, epar vel lienem, simul affici, illi quoque prospiciendum. Et quidem quia epar in nothis tertianis plerumque à crassa bile vel crassis humoribus permixta, quæ sanguinem inquinat, obstruitur, ea quæ bilem detergent, vsurpanda. In quam rem in primis *absinthium* vtile est, quod bilem detergendi, & eam per aluum & vrinam educendi vim habet, vt & *centaurium minus.* Vtiles etiam sunt *trochisci de absinthio, de rhabarbaro, gentiana,* & similia. Lienis & ventriculi, si debilitentur, similiter habenda ratio.

Febrifuga. Exhibentur interdum & alia quædam medicamenta, quæ febrifuga appellantur, de quibus capite præcedente dictum.

Topica. Et præter ista quædam adhuc extra corpori ad febrem tollendam applicantur, nimirum emplastrum è telis aranearum cum vnguento populeo, foliis bursæ pastoris, vrtica, ranunculo & vesicatoriis aliis.

Diæta. Diætam quod attinet, in pura tertiana intermittente victus ratio ferè sit eadem, quæ in tertiana continua. A melle, dulcibus, & omnibus, quæ bilem generant, abstinendum; vbi verò coctionis notæ iam apparuerint, vinum dandum tenue & aquosum. Cibus exhibendus est extra accessionem, nisi syncope imminens contrarium suadeat. Galenus, 10. *meth. med. cap. 5.*

In nothis tertianis ad duo imprimis in victu præscribendo attendendum, videndumque, ne vel morbus cibo copiosiore exhibito augeatur, vel vires, quæ in morbo longiore diutius sufficere debent, tenuiore victu periclitentur. Ideoque morbi & virium magnitudo inter se comparanda. Et si vires sint fortiores, & materia coctu difficilior, tenuiore victu vtendum; largiore autem cibo, si vires sint imbecilliores, atque materia coctu facilior. Potus non solùm refrigeret & humectet, sed & incidat, & proinde hyssopo & origano condiri potest. Et si aqua mulsa exhibeatur, χολώδης illud addito aceto corrigatur.

CAPVT XIX.

De Quotidiana intermittente.

Febris quotidiana. Secunda febrium intermittentium, species est, quæ à pituita oritur, quæ, quia singulis diebus inuadit, quotidiana nominatur. Hanc Fernelius omnium febrium esse rarissimam, & quæ vix ex sexcentis vna obtingat, scribit. Imò sunt, qui planè eam negant. Et quamuis multi quotidie febre corripiuntur: tamen non quotidiana, sed vel duplici tertiana, vel triplici quartana laborant.

Caussa. Caussa huius febris cùm sit pituita in venis mesaraicis putrescens, omnia huius febris caussa esse possunt, quæ ad pituitæ generationem faciunt, nimirum debilis viscerum, ventriculi imprimis, calor, alimenta frigida & humida, & eorum copia nimia.

Signa diagnostica. Cognoscitur hæc febris ex caussis, quæ præcesserunt, pituitam generantibus; tum ex pituitæ in corpore abundantis signis, in Instit. *lib. 3. p. 2. c. 2.* explicatis. Inuadit autem hæc febris præcipuè tempore nocturno, cum extremitatum saltem refrigeratione vel horrore. Calor post refrigerationem lentè & tardè inualescit, ita vt modò calor, modò frigus percipiatur: ac calor primum non apparet acris, sed halituosus; si tamen manus diutius admota teneatur, aliquantum acris apparet: Et vbi per totum corpus diffusus est, non valde vrit, vnde nec multum respirare, nec potum appetere ægri coguntur. Facies non rubet, sed ferè est subliuida & subtumida. Vrinæ in principio sunt albæ, tenues & crudæ: postea, cum materia concoquitur, fiunt crassæ, turbidæ, & sæpe etiam rubræ. In primis etiam paroxysmis non sudant, in progressu verò morbi parum sudoris emittunt. Pulsus etiam valde paruus, rarus, & magis, quàm in quartanis, æque verò tardus. Paroxysmus ad 18. horas extenditur, & interuallum, quod est sex horarum, est rarò purum: imò sæpe ad 24. horas extenditur.

Prognostica. Quamdiu autem sit duratura hæc febris, ex signis coctionis in vrina citiùs vel tardius apparentibus, & paroxysmorum longitudine vel breuitate cognoscitur. Si etiam natura maturè aliquam euacuationem tentat, breuitatis morbi spem præbet. Febris autem hæc, vtpote ab humore pertinaci orta, est longa, duratque ad dies 40. menses tres vel plures, ac non caret periculo, & cùm ventriculus & epar in ea maximè afficiantur, sæpe in cachexiam & hydropem ægrum conijcit.

Curatio. Curatio ferè eadem est, quæ quotidianæ continuæ. Humor enim pituitosus præparandus & euacuandus est. Primæ nimirum viæ euacuentur clysteribus humori pituitoso accommodatis. Venæ sectio vix locum habet. Vtilis verò est vomitus magis, quàm in vlla alia febre; cùm ventriculus maximè afficiatur. Ciendus est autem is *raphano, semine atriplicis, anethi, fl. genistæ;* in fortioribus etiam *esula,* & aliis passim notis.

Præparantia. Humor pituitosus conuenientibus medicamentis præparetur, *radicibus aperientibus, hyssopo, origano, betonica, capill. ♀, agrimonia, chamædry, chamæmelo,* & aliis pituitæ conuenientibus, *syr. acetoso s. & composito, syr. de duabus & quinque radicibus, melle rosato syr byzant. simpl. & composito, de hyssopo, oxymelite simpl. & comp. scyllitico, spir. salis & vitrioli.*

Purgantia. Materia præparata euacuetur imprimis *agarico, mechoacanna, turbith, trochiscis alhandal, elect. Indo, diaphanico, diacarthamo, pil. de hiera cum agarico,* & similibus.

Sudorifera & vrinam cientia. Sudores quoque & vrina cieantur medicamentis paratis ex *fœniculo, carduo benedicto, sarsa parilla ligno sassafras, theriaca & Mithridatio.* Tandem & viscera, in primis ventriculus & epar, roboranda.

CAPVT XX.

De Quartana intermittente.

Quartana. Tertia tandem febrium intermittentium species est quæ ab humore melancholico, in venis mesaraicis putrescente, oritur, & quarto quoque die infestat, vnde quartana appellatur.

Caussa. Signa. Proxima nimirum febris quartanæ caussa est humor melancholicus,

[me]lancholicus, in venis mesaraicis circa lienem & vicina viscera collectus, ac putredinem concipiens. Isque nunc naturalis sua natura frigidus & siccus, nunc adustionis alicuius particeps. Caussæ verò remotiores sunt ea omnia, quæ ad humoris melancholici & atri generationem faciunt. Cibi nimirum & potus huic humori melancholico generando apti; Inter quos etiam est acetum, de quo, vt Hippocr. 3. *vict. rat. in acut. t.* 38. scribit, τὸ μέλανα ζυμοῦται, καὶ μετεωρίζεται, καὶ πολλαπλασιοῦται. ἀναγωγὸν γὰρ μελάνων ὄξος. Tempus autumnale, præcipuè si præcalidam æstatem excipiat.

Signa. Cognoscitur hæc febris ex quartano circuitu, & signis melancholiæ in corpore abundantis. Atque inuadit hæc febris cum molesta quadam corporis inæqualitate, quam rigor sequitur, qui initio paruus est, vel loco eius saltem refrigeratio & horror. Progressu morbi rigor fit semper maior, & tandem vehementissimus, cum dolore ὀστοκόπῳ ὁδε. Calor paulatim accenditur, neque est vrens, sed submissus. Pulsus est rarus ac tardus, & licet in vigore paroxysmi fiat velox & frequens: tamen respectu tertianarum tarditatem & raritatem seruat. Vrinæ in principio tenues sunt & albæ; in progressu morbi coloratiores & crassiores fiunt. Sudores in principio non sunt multi, in progressu verò morbi copiosi.

Atque hæc ita se in quartana pura habent: in notha verò humoris admisti notæ apparent, & calor, sitis, vigiliæ & alia symptomata sunt grauiora.

Prognostica. Febris hæc omnium longissima est, & sæpe non solùm ad aliquot menses, sed & annos extenditur, ac si non soluitur circa proximum solstitium vel æquinoctium, ferè ad alterum extenditur, & plerumque vere soluitur. Tuta etiam est & sine periculo, si sit legitima & sine visceris alicuius affectu. Quæ vero cum atra bile est, periculosior est; vt & quæ cum visceris alicuius grauiore affectu, & ægrum in hydropem, scorbutum vel tabem conijcit.

Indicationes. Curationem quod attinet, si ab humore melancholico puro sit hæc febris, is, quia frigidus, siccus, crassus, calefaciendus, humectandus, attenuandus, aut si adustus simul sit, aliquomodo refrigerandus. Deinde medicamentis conuenientibus euacuandus. Caussæ eum gignentes tollendæ, & si humores alij admisti sint, & illorum ratio habenda. Febris ipsa refrigerantia & humectantia indicat. Virium etiam, ne morbi diuturnitate deijciantur, habenda ratio, vt & ventriculi, lienis, hepatis, ne lædantur.

Curatio. Tractanda autem hæc febris initio leniter, nec fortia medicamenta initio vsurpanda: cùm humor melancholicus eorum vsu exasperetur, & ex simplici Quartana facilè duplex vel triplex reddi possit. Galen. 1. *ad Glauc. cap.* 11. Minus tamen periculi est in vomitorijs.

Vena sectio. Primæ ergo viæ clysteribus, lenientibus medicamentis vel etiam vomitorijs euacuandæ sunt. Postea, si simul sanguis abundet, vena aperienda, & si is niger & crassus sit, copiosius euacuandus, vt hoc modo & sanguinis copia imminuatur, & quod humoris melancholici in venam cauam diffusum est, euacuetur. Sin autem sanguis effluens tenuis & flauus appareat, statim supprimendus. Et quidem si sanguinis copia adsit, statim in principio, primis vijs euacuatis, vena aperiri potest. Si verò absque sanguinis abundantia hæc febris incipiat, non mox in principio vena aperienda, sed vbi iam aliquid humoris peccantis in venas deductum & sanguini permistum est. Aperienda autem vena vel basilica vel mediana. Plerique sectionem saluatellæ commendant: verùm caussam nondum reddiderunt sufficientem, cur alijs illa vena præferenda sit.

Præparãtia. Sanguine euacuato materia peccans præparanda & coquenda est, simulque διάθεσις, humorem vitiosum generans, corrigenda. Et quidem si ex sola naturali melancholia sit febris quartana, humectantibus imprimis opus est, Calefacientia verò sint moderata. Si verò humores adusti admisti sint, refrigerantibus moderatè opus est; In progressu autem morbi etiam incidentibus & attenuantibus opus est. Si pituitosus humor admixtus sit, etiam initio attenuantibus & incidentibus opus est, & tutius calefacere licet. Hinc exhibenda *borrago, buglossum, viola, capillus* ♀, *endiuia, cichorium, fumaria, ceterach, lingua ceruina, chamædrys, chamæpitys, carduus benedictus, radic. althææ, glycyrrhizæ, cichorij, aperientes polypodij, filicis, gentianæ, cortices tamarisci, capparum, radic. iuglandis, flor. & semen genistæ, viticis, fraxini, citri, succus pomorum*, & ex his composita; & nunc hæc vel illa eligenda vel admiscenda, prout humoris peccantis natura id postulat.

Purgãtia. Materiæ autem coctio & euacuatio per interualla repetenda est, & quidem vbi materia aliquando præparata est, exhibeantur purgantia *ex polypodio, epithymo, folijs senæ, radic. ialapæ, elleboro nigro, lapide lazuli*, & ex his compositis; *syrupo de pomis Regis Sapor. elect. diacatholico, confectione Hamech, puluere sena composito & diasena, pil. tartareæ seu melanagogis, de lapide lazuli, de ammoniaco*, incipiendo à mitioribus.

Vomitoria. Vtilis est & vomitus, quo pertinaces interdum quartanæ tolluntur. Ita Galenus, *de theriac. ad Pisonem cap.* 15. die ante paroxysmum à cœna vomitorium exhibet, postridie manè succum seu dilutum absinthij, & duabus horis ante paroxysmum theriacam. Mitiora vomitoria fiunt ex *decocto sem. anethi & raphani cum oxymelite*. Fortiora ex *asaro & gratiola*. Fortissima antiquis fiebant ex *elleboro albo*: hodie medicamenta talia ex ♁ fiunt.

Hæmorrhoides. Si hæmorrhoides aperiri possint, plurimùm commodi ex his sperandum est; cùm harum fluxus à multis morbis ex humore melancholico & adusto natis præseruet ac liberet. Apentia ac præparantia suprà proposita etiam vrinam ciere possunt.

Sudorifera. Tandem ad reliquias materiæ discutiendas, post purgantia, & cocta iam materia, sudorifera exhibenda, hora vna atque altera ante paroxysmum. Galenus in vsu habuit in hunc finem duo medicamenta, vnum ex succo Cyrenaico, & theriacâ, quæ & hodie in vsu est. Vtilis est & *radix gentianæ, carduus benedictus, antidotus Saxonica* dicta, & similia.

Appropriata. Huc pertinent & medicamenta, quæ à proprietate prodesse dicuntur; quorum tamen plerorumque ratio reddi potest, quod scilicet reliquias humoris discutiunt & absumunt, ac viscera roborant. Qualia sunt *succus absinthij, verbena, radix imperatoria, plantago*. Alij etiam alia commendant, quorum tamen pleraque sudores simul mouent, quæ suo tempore tutò exhibentur.

Paroxysmũ inhibentia. Opiata verò & similia, quæ solùm paroxysmum inhibendi vim habent, non semper tutò propinantur. Cùm enim facultatem expultricem saltem obtundant, & naturæ conatum ac materiæ motum inhibeant, humores vitiosi in corpore retenti alia mala excitare valent.

Tandem etiam supra carpos & pulsum loco applicari possunt, quæ suprà in tertiana recensuimus.

Interim semper etiam prospiciendum visceribus, & danda opera vt illa roborentur, & lien, quod plerumque fieri solet, non obstruatur, intumescat vel induretur.

Rigorem mitigantia. Inter symptomata plerumque rigor ægro maximè molestus esse solet, qui mitigatur exhibita *theriaca* vel *Mithridatio* ante paroxysmum, & inunctione spinæ dorsi *oleo chamæmelino, anethino, costino, rutaceo, de piperibus, laurino* cum *theriaca & Mithridatio*.

Topica. Partibus etiam iis, quæ febrem præcipuè fouent, & quæ dolore tempore paroxysmi maximè afficiuntur, imprimis lieni, fomenta, vnguenta, emplastra imponenda, ex *althæa, tamarisco, genista, anetho, chamæmelo, ammoniaco, bdellio*.

Diæta. Diætam quod attinet, cibi sint boni succi, coctu faciles, & minimè humori melancholico generando idonei, sed qui potiùs generationi melancholiæ aduersantur. Cibus ergo sit humectans & calefaciens in melancholia, & si humor adustus sit admistus, nonnihil refrigerans: ita tamen, vt vi crassa attenuandi non destituatur. Cibi etiam condiantur *borragine, buglosso, fœniculo, petroselino, capparibus, cinamomo, croco* & similibus. A cibis verò crassum & viscidum succum generantibus planè abstinendum. Si Quartana ex se, sine morbo præcedente, incipiat, primò victus paulò tenuior conuenit: hinc victus paulò crassior conceditur, tandem versus statum rursum tenuior præbeatur. Si verò alij morbo Quartana succedat, primum victus paulò crassior exhibẽdus, & postea sensim versus statum aliquid de eo detrahendum. Et si æger id ferre possit, commodum est, vt die paroxysmi nihil comedat, aut certè horis ad minimum sex ante paroxysmum nihil cibi capiat; secundum Hippocratem, 1. aph. 11. & 19. Nam cibi, qui tunc dantur, non corpori, sed febri alimentum sunt: Multæque quartanæ, vt & tertianæ, prolongantur, non sua natura, sed diætæ erroribus, imprimis quod ægri in paroxysmo, vel instante paroxysmo, à cibo & potu non abstinent. Potus sit vinum album, tenuius, maturum, non austerum: vel cereuisia bene defæcata, non flatulenta. Et vinum & cereuisia condiri possunt herbis humori melancholico conuenientibus supra enumeratis.

Febres quintana, &c. Febres, quæ longiorem periodum habent, & vel quinto, vel septimo die, vel longiore termino reuertuntur, cùm omnes ab humore melancholico, aut melancholia in humorem atrum & adustum declinante, vel atrum humorem admistum habente proueniant, vt ex duratione & alijs symptomatibus patet, etiam curandi est eadem ratio, quæ Quartanarum. Quæ tamen humoris peccantis sit natura, diligenter attendendum.

CAPVT XXI.

De febribus compositis, & semitertiana.

Febres compositæ. Confusæ. PRæter hactenus enumeratas febres simplices dantur adhuc compositæ, cùm febris cum febre coniungitur. Diuiduntur autem illæ in Confusas & Implicitas. Confusæ dicuntur vulgò, cùm duæ febres eodem tempore incipiunt ac desinunt, vt vix discerni possint; cùm scilicet humores diuersi inter se confusi eodem in loco putrescunt, & quilibet propriam naturam seruat. Quod tamen vt fiat, vix possibile videtur. *Implicitæ.* Implicitæ autem sunt, quæ ita coniunguntur, vt vtriusque natura ac symptomata & signa seorsim ac peculiariter cognosci possint.

Complicatio autem illa fit pluribus modis. Nam primò non putrida cum putrida coniungitur, vt hectica cum putrida. Deinde putrida cum putrida; idque rursum variis modis. Nam primò continua miscetur continuæ, deinde intermittentes intermittentibus; & quidem vel eiusdem generis, vnde sunt duplices Tertianæ; duplices, triplices Quartanæ; vel diuersi, sed id rariùs, vt Tertiana intermittens cum Quotidiana intermittente, nec non Tertiana intermitens cum Quartana intermittente. Tertiò continuæ cum intermittentibus; cum Tertiana intermittens Quotidianæ continuæ, aut intermittens Quotidiana Tertianæ continuæ miscetur, quæ febres Semitertianæ appellantur.

Compositionis febrium modi. Subintrantes febres. Coalternæ. Communicantes.

Modi autem compositionis febrium tres sunt, & febrium compositarum tres differentiæ; Subintrantes, Coalternæ, Communicantes. Subintrantes sunt, cùm alterius paroxysmus incipit, antequam prioris paroxysmus desinit: Coalternæ, cum vno paroxysmo finito, mox post breue interuallum alius incipit: Communicantes, quarum vnius paroxysmus mox post alterius paroxysmum incipit.

Signa compositarum febrium.

Cognoscuntur autem febres compositæ ex signis simplicium, & imprimis ex frigoris, horroris, rigoris, reditu post quietem: & si rigor fiat, & sudor non subsequatur, aut post plures rigores vnus sudor accidat. Pulsus etiamsi in continua febre sæpiùs fiat contractio, noui motus materiæ, nouíque paroxysmi, atque ita febris compositæ indicium est.

Prognostica.

Sunt autem febres hæ cæteris plerunque periculosiores; cùm plus affligant, quàm simplices, & tempus agendi fere desiit. Et præcipuè si ex diuersis humoribus febres compositæ constent, sunt curatu difficiliores; cùm quæ vni humori sunt commoda remedia, alteri sint incommoda.

Curatio.

Earum autem curatio è simplicium curatione patet, & cuique humori ac febri, quæ inde excitatur, sua sunt opponenda remedia.

Sed vt in specie de febribus compositis aliquid dicamus, de duplici ac triplici Tertiana & Quartana, ac de Semitertiana aliquid addemus.

Duplex Tertiana.

Duplex vel triplex Teriana fit ex bile, duobus aut tribus in locis in venis mesaraicis putrescente. Et quidem si duobus in locis putrescat bilis, fit Tertiana duplex, quæ vel singulis diebus semel, vel vno die bis affligit, vt altero die æger à febre sit liber. Si autem tribus in locis putrescat, fit inde Tertiana triplex, quæ duorum dierum spatio ter affligit, vno scilicet semel, altero bis. Imò quatuor & quinque vel pluribus in locis bilis putrescere potest, atque inde tot Tertianæ excitantur.

Tertiana triplex.

Quotidiana duplex.

Duplex Quotidiana fit ex pituita duobus in locis putrescente, ægrumque 24. horarum spatio bis inuadit.

Quartana duplex. Quartana triplex.

Quartana duplex fit ex humore melancholico duobus in locis putrescente; & qui hac febre laborant, vnum diem febre habent vacuum, sequentibus duobus diebus febre laborant. Qui verò triplici Quartana laborant, singulis diebus febricitant. Imò impossibile non est, vt, qui composita Quartana afficiuntur, vno die bis febricitent.

Et quidem Tertiana duplex sæpe ab initio talis est: Quartana verò duplex vel triplex plerunque ex intempestiuo medicamentorum, calidorum præcipuè sudoriferorum, vsu talis redditur, cùm materia cruda agitatur saltem, sed non discutitur, & in plura loca dispergitur.

Curatio.

Curatur autem & Tertiana & Quartana composita, vt aliæ febres Tertianæ & Quartanæ. Hoc saltem attendendum, vt & cibi & medicamenta respectu paroxysmi iusto tempore exhibeantur.

Semitertiana.

Semitertianam quod attinet, quæ Græcis πυρετὸς ἡμιτριταῖος appellatur, componitur ea ex Tertiana & Quotidiana, vna continua, altera intermittente, ac quidem præcipuè ex Tertiana intermittente & Quotidiana continua, continuitatémque ex pituita, horrorem ex intermittente habet, vt vulgò docetur, vnde & horridæ hæ febres appellantur. Verùm etsi non negauerim, humores simul in vena caua & mesaraicis putrescere, febrésque complicatas, quæ varias exacerbationes & mutationes habent in symptomatibus, inde oriri posse: tamen non absurdum videtur, etiam eas febres semitertianas appellare, quæ natura sua quidem sunt Tertianæ intermittentes, cum inflammatione tamen visceris alicuius coniunctæ, è qua febris symptomatica continua excitatur. Vbi enim pars materiæ febrilis cum sanguine ad intestina, ventriculum, epar & vicina loca protruditur, excitatur inflammatio, atque hinc febris continua symptomatica, quæ cum Tertiana intermittente complicata semitertianam constituit, quæ ratione intermittentis febris est horrida, ratione symptomaticæ continua: id quod obseruationes Medicorum docent, quibus compertum, in dissectis semitertiana mortuorum cadaueribus repertas fuisse inflammationes circa iecoris cauam partem, in ventriculo, intestinis, mesenterio, omento, liene. Vnde horroris & rigoris in hac febre caussam reddere facile est. Accidit enim is nunc ordinatè pro febris intermittentis natura; nunc inordinatè, cùm inflammatio nouam partem occupat, aut cùm pus fit, secundùm Hippocratem, 2. *aphor.* 47. Nonnunquam his febribus accedit malignitas: & tum ferè hæ febres populares sunt, & in plures grassantur.

Signa.

Cognoscitur hæc febris, & quidem si sit, quemadmodum vulgò describitur, composita ex Quotidiana continua & Tertiana intermittente, ex vtriusque febris signis. Febris enim continua & alter humor quotidie affert paroxysmum, alter verò tertio quolibet die, & ita dies altera duos habet paroxysmos, altera vnum tantùm. Vide Galenum, 2. *de differ. feb. cap.* 7. Si autem ex visceris alicuius inflammatione coniuncta prouenit, inflammationis signa adsunt, simúlque febris intermittens suum typum obseruat. Malignitas, si adsit, ex suis signis cognoscitur.

Prognostica.

Febris autem hæc omnino periculosa est, cùm ratione continuitatis & symptomatum, tum inflammationis aut malignitatis.

Curatio.

Curatio eius dependet, vel ex curatione Tertianæ intermittentis & continuæ Quotidianæ, vel ex curatione febris intermittentis simplicis vel duplicis & inflammationis visceris.

LIBER III.

De Febre hectica.

CAPVT I.

De natura Febris hecticæ.

Febris hectica.

ATQVE hæc ita de febribus putridis dicta sunt; & sic prius febrium genus, quarum calor κατὰ σχέσιν, corporis viuentibus partibus inest, explicauimus: restant adhuc Hecticæ, in quibus intemperies febrilis in habitum quasi transiuit, & ita partes corporis viuentes occupauit, vt etsi à nulla caussa foueatur, nihilominus subsistere possit.

Caussa.

Ad febrem autem hanc generandam duo sunt necessaria, subiecti ad calorem præter. natur. recipiendum promptitudo, & continua & vehemens caussarum calefacientium & febres inducentium actio. Aptus ad hanc febrem suscipiendam est habitus corporis calidior & siccior, siue naturalis, siue quacunque de caussa talis euaserit.

Modus generationis.

Generantur autem hæ febres duobus modis. Vel enim sequuntur alias febres, seu ardẽtes, seu diuturnas, cùm calor illarum vehemens aut diuturnus partes omnes peruadit, earumque humidum absumit; vel per se & à caussis euidentibus producunt quæ si sunt leuiores, hecticas producunt.

Differentia.

Hecticæ autem febris quidam gradus sunt. Primus est, cùm rorida humiditas exsiccatur; Secundus, cùm carnosa & adiposa substantia perit: Tertius, cùm etiam fibrosas partes calor inuadit. Et quidem cùm humiditas rorida efferuescit saltem, nondum verò absumpta est, Hectica sine tabe nominatur. Vbi verò humiditas ilsa iam absumpta & exsiccata est, Hectica cùm tabe, seu μαρασμώδης dicitur. Hectica autem interdum sola & simplex est, interdum etiam cum putrida connectitur.

CAPVT II.

De signis febris hecticæ.

Signa diagnostica.

HEctica verò febris cognoscitur è calore continuo, nullum dolorem inferente, vtpote æquali & hectico, qui quidem primo attactu debilis, postea acrior apparet. Percipitur autem is maior in arteriis, quàm reliquis partibus. Et quidem calor post cibum sumptum hora vna vel altera augetur, & pulsus ad magnitudinem vel velocitatem mutatur, ita tamen, vt ἀνάβασις illa sit ἄθλιπτος, & libera, nihilque præcedat eorum, quæ putridarum febrium paroxysmos præcedere solent. Duràtque hæc caloris & pulsus mutatio, donec alimentum distributum sit. Pulsus etiam in hac febre est paruus, creber & moderatè celer.

Signa differentiarum.

Et quidem quò magis vires sumit hæc febris, eò etiam corpus magis consumitur & virtus fit debilior, ita vt ægri palpebras vix attollere queant, & simul in secundo gradu vrinis pinguedo telis aranearum similis innatat. Tandem eadem, quæ in facie Hippocratica ab Hippocrate descripta apparent, etiam in Hectica μαρασμώδεις conspiciuntur.

Hectica cum putrida signa.

Hectica cum putrida, & quidem intermittente coniuncta, cognoscitur ex eo, quod declinante paroxysmo calor nihilomi

nihilominus, etsi remissus, aliquis relinquitur, adestque magnus virium languor, & reliquae partes omnes temperatiores, ipsa solùm arteriarum calidiora sunt, pulsusque velocitatem & frequentiam non amittit, aegerque cibum assumit, sed inde non roboratur. Hectica verò cum putrida continua coniuncta difficiliùs cognoscitur. Patefit tamen ex eo, quod sicca caliditas post finem declinationis vel totius febris, vel eius periodorum remanet; corpusque plus extenuatur, quàm aliàs fieri solet; vrina oleaginosa apparet.

Prognostica. Hecticam in principio cognoscere, difficile; curare, non admodum difficile est: quae autem tabi iam vicinior est, facilè quidem cognoscitur, sed difficulter curatur, tandemque planè curatu impossibilis est.

CAPVT III.

De Curatione febris hecticae.

Indicationes & curatio. CVrationem tandem quod attinet, intemperies calida & sicca refrigerationem & humectationem indicat, vires conseruari postulant, & quicquid humidi ac solidarum partium absumptum & exsiccatum est, restituendum humectantibus. Et quidem humectantia tutiora sunt; in refrigerantibus verò adhibendis cauendum, ne calorem natiuum iam debilem extinguant. Si verò hectica febris putridam coniunctam habeat, non tollitur hectica, nisi morbo priore sublato.

Medicamenta interna. Medicamenta refrigerantia & humectantia sunt *viola, borrago, buglossum, nymphaea, rosa, endiuia, cichorium, malua, sem. 4. frigida maiora, papaueris.* E quibus varia medicamenta in rem praesentem parari possunt.

Externa. Extra vtilissimè adhibetur Balneum aquae dulcis, de quo Galenus, 10. *meth. med. cap.* 10. Quod vt plus humectet, *malua, viola, branca vrsina,* addi possunt. Vtile etiam est balneum ex lacte dulci. Post balneum inungatur corpus, imprimis spina dorsi, *oleo violarum, amygdalarum dulcium, nymphaea, rosarum.* Cordi etiam & thoraci, vt & epati ac renibus, medicamenta refrigerantia & humectantia applicentur.

Diaeta. Maxima verò curationis spes in Diaeta consistit. Aër sit temperatus, vel mediocriter frigidus. Cibus sit refrigerans & humectans, facilis coctionis, boni succi, paucorum excrementorum, qui non mox dissipetur. Imprimis vtile est lac, quod, vt Galenus, 4. *de simpl. medic. facult. cap.* 17. docet, frigidum & humidum est, facilis coctionis, optimi nutrimenti, ac summam vim habet substantiam corporis nostri humectandi & reficiendi. Quod ne in ventriculo coaguletur, sacchari aut salis aliquid admiscendum, & solùm sumendum ea quantitate, quae à ventriculo rectè concoqui possit. Vtilia sunt & iura instaurantia ac confortantia, de quibus alibi dictum: vt & cibi ex *amygdalis, nucleis pini, pistaciis, seminibus 4. frigidis maioribus ac papaueris albi.* Cibi autem hecticis exhibeantur in parua quantitate, sed saepius, ob virium imbecillitatem. Potus in nostris regionibus sit cereuisia triticea, vel vinum aquosum, album, dulce. Somnus sit paulò longior. Si putrida cum hectica coniuncta sit, danda opera, vt febris putrida primùm tollatur, non tamen hectica negligatur, ne, dum putridae febri solùm adhibemus remedia, hectica augeatur, si solùm hecticae, augeatur putrida.

LIBER IV.

De Peste, pestilentibúsque ac malignis Febribus.

CAPVT I.

De natura Pestilentiae.

ABSOLVIMVS hactenus essentiales febrium differentias: restat, vt de accidentalibus iam dicamus. Inter quas praecipua est, & maximè cognitu necessaria, quae pestilentiam & febres pestilentes ac malignas complectitur.

Pestis quid. Et quidem pestem quod attinet, cum qua, etsi non semper, frequentissimè tamen, etiam febris coniungitur, nomen id morbo omniũ perniciosissimo & periculosissimo tribui notissimum est: quae verò eius morbi natura sit, maximè apud Autores controuersum. Primò enim cùm varia & diuersa morborum ac symptomatum genera in peste appareant tamen quia illa saepe etiam citra pestem conspiciuntur, pestis natura non in tot differentibus specie morbis & symptomatibus, sed in peculiari aliquo genere constituenda est. Neque etiam τὸ ἐπιδήμιον vel contagiosum pestis naturam constituit; cùm & alij morbi contagiosi & epidemij esse possint.

Pestis cordis morbus. Verùm cùm hoc omnibus in confesso sit, tum pestilentiam grassari, quando plurimi simul eodem morbo corripiuntur & intereunt, aliique inficiuntur: facilè hinc patet, pestem eius partis primariò morbum esse, à qua vita maximè pendet, & qua laesa, homo de vita summoperè periclitatur, cordis scil. vitae fontis & caloris vitalis officinae. Etsi enim humor, cui pestilens venenum inhaeret, in variis partibus subsistere possit (vnde non iidem morbi & symptomata in qualibet peste apparent:) tamen, quocunque in loco consistat, peculiarem cum corde ἀντιπάθειαν habet, & proinde hominem tam subitò iugulat.

An pestis natura in putredine consistat. Vnde autem vis & qualitas illa cordi infesta & inimica ortum habeat ac dependeat, de eo maxima inter Medicos est controuersia. Et quidem nonnulli ex sola putredine pestilentiam constitui, & putredine pestis naturam absolui statuunt. Sed cùm illi ipsi agnoscant, non omnes febres putridas pestilentes esse, in putredine determinanda variè laborant, eamque alij aliter explicant. Verùm omnes frustra. Quocunque enim modo putredo determinetur, ad pestilentiam constituendam non sufficit. Etenim putredinis gradus & modi, quicunque etiam sint, cùm saltem secundum magis & minus sint, speciem non variant, neque pestem à reliquis putridis febribus seiungunt. Deinde pestis modo planè alio, quàm febres putridae, laedit. Nam momento ferè sese exserit, & perniciosos effectus edit, stupendo modo sese diffundit, & in quosvis grassatur, tantillum veneni pestilentis alicubi diu latere & integrum conseruari & in corpus postea receptum tam subitò tam grauia mala producere potest, & eos effectus edere, qui in primarum qualitatum, à quibus putredinis ratio solùm pendet, potestate non sunt. Praeterea si à putredine solùm pestis proueniret, etiam febris à peste nunquam abesset: Cùm tamen obseruatum sit, aliquando à peste febrem abfuisse, vt ex Hippocrate, 3. *epid. comm.* 3. *t.* 25. 55. Galeno, 9. *de simpl. medic. facult. paragr. de terra Armena.* Iac. de partibus, *in* 1. *quarti Auicen. cap. de febre pestilenti.* Alex. Benedicto, Fr. Valleriola, *loc. comm. lib.* 3. *cap.* 18. & aliis patet. Tandem ipsa curandi ratio longè alia est, quàm aliarum febrium putridarum, & pestilens venenum alexipharmaca indicat & requirit, quae in aliis putridis febribus nec indicantur, nec locum habent.

Definitio. Itaque pestilentiam in occulta, totaque natura cordi aduersa qualitate consistere, pestilénsque venenum tali qualitate praeditum esse statuimus; id quod effectus, vt modò dictum, supra qualitatum primarum vires satis arguunt.

Pestilentiae contagium coniunctum est, pestilentisque veneni naturam contagium, tanquam accidens proprium, quod omni, sed non soli competit, consequitur.

Itaque pestilentiam definimus, quod sit *morbus cordis venenosus, à materia venenata, cordique tota substantia peculiariter aduersa, contagiosaque genitus, & proinde ipse contagiosus, omnésque cordis actiones subitò & ἀθρόως laedens, maximè acutus, lethalis, omnisque generis perniciosa symptomata inducens.*

Quae autem specifica huius veneni natura, & quae eius in diuersis pestilentibus constitutionibus differentia sit, nemo facilè explicabit. Mihi probabile videtur, esse supremum corruptionis gradum, quẽ quidẽ humores in corpore nostro recipere possunt, ad quem per multas alterationes, mutationes & fermentationes peruenitur, & in quem morbi, qui praecesserunt, tandem degenerant & abeunt. Vnde etiam peste grassante alij morbi sporadici ac benigni omnes ferè silent; imò & qui praecesserunt epidemij, cessant.

CAPVT II.

De caussis Pestilentiae.

Caussae. CAussas autem pestilentiae seu summae huius corruptionis quod attinet, sunt eae duplices, aliae pestem generantes, aliae propagantes, quae contagij nomine comprehenduntur. In priore classe sunt aër, stellae, victus ratio, veneficia, imaginatio & terror.

Aër. Primò enim aër nonnunquam in se pestilentiae semina continet, quae vbi cum aëre quem inspiramus, ab hominibus attrahuntur, pestilentem morbum in iis excitant. Atque id vbi accidit, pestilentes constitutiones longè grauissimae excitantur, & longè perniciosiores iis, vbi per contagium saltem pestis transfertur. Aër autem pestilens euadit quidem, cum in eo caliditatis, & humiditatis excessus sunt, qui ad putredinem corpora disponunt, qualem aëris constitutionem describit Hippocrates, 3. *epid. comm.* 3. tamen etiam sine tali aëris constitutione pestis excitari potest, & ea ipsa corruptio non in

qualitatibus primis terminatur, sed etiam occultas qualitates & τὸ θεῖον. Hippocratis concurrere necesse est. Venenositatem autem qualitatémque pestilentem accipit primò à Cœlo, dum à stellarum peculiari influentia aër seu in primis qualitatibus ita disponitur, vt putrescat & corrumpatur, seu occulto etiam modo ita afficitur, vt in eo μιάσματα venenata homini tota substantia aduersa generentur. Ad quam rem imprimis Saturnum multùm posse, Astrologi docent. Deinde etiam pestilentiæ semina accipere potest aër ex terræ cauernis, dum ex iis halitus venenati in aëre diu concluso geniti exhalant: ad quam rem faciunt terræ motus, qui eiusmodi halitus venenatos commouent, iisque exitum patefaciunt. Ita ex arca diu conclusa aperta pestem exortam fuisse, annotauit Iulius Capitolinus, *in Vero*. Idem accidere potest è stagnantibus aquis & lacubus, puteorum aquis corruptis. Tandem etiam à cadaueribus interfectorum, & locustatum mortuarum copia putrescente aërem infectum fuisse, historiæ testantur.

Victus communis. Secundò etsi stellæ aërem corrumpendo pestilentiæ caussa esse possunt, dum eum ita corrumpunt, vt pestilentia illa, quæ in eo continentur, μιάσματα homini communicata pestem in eo excitent: tamen etiam per se corpus ipsum humanum afficiendo pestem excitare valent, dum vel ipsum aërem ita disponunt, vt seu manifestis, seu occultis qualitatibus corpori humano conseruando aptus non sit, sed humores in eo corrumpat, ita vt pestilentem naturam induant; vel etiam proximè atque immediatè occultis influentiis corpus humanum, & præcipuè humores ac spiritus in eo, corrumpant: Qua de re Astrologi consulendi.

Tertiò pestilens venenum generari potest à victu communi: id quod non rarò accidit in diuturna annonæ caritate, in castris & obsidionibus, vbi homines cibo corrupto & prauo vti coguntur, è quibus praui humores generantur, qui in corpore detenti ampliùs corrumpuntur, & tandem pestilentem naturam induunt, id quod historiæ satis testantur.

Quartò pestem excitant vnguenta & pulueres venenati sparsi: id quod à maleficis quibusdam factitatum fuisse, historiæ itidem testantur. Si quis tamen hoc caussæ genus ad contagium referre velit, cum eo non pugnabimus.

Imaginatio. Quintò, caussa est imaginatio & terror ac timor, docuítque experientia, quosdam, dum vel è longinquo etiam peste infectos vel mortuos, vel è domo infecta egressos conspexissent, ex terrore nimio & timore in pestem incidisse. Idem ex ira accidisse, obseruaui.

CAPVT III.

De Contagio.

Atque hæ sunt caussæ, quarum vi in aëre vel corpore hominum pestilens venenum generari potest. Sæpe tamen accidit, vt neque aër, neque victus prauus, neque reliquæ caussæ pestilentiam excitauerint, sed aliunde ea in locum aliquem per contagium delata, & postea etiam per contagium in plures diffusa sit. Etsi enim & alij morbi contagiosi sint: tamen pestis omnium morborum contagiosissimus.

Contagium. Contagium verò est similis affectionis morbosæ in alio corpore, per inquinamentum à morboso corpore communicatum, productio. Ad contagium verò requiruntur tria; Ipsum corpus contagiosum, quod alia inficit; affectio præter naturam, quæ alteri communicatur; & corpus, quod inficitur.

Primò corpus contagiosum est, quod dum morbo aliquo laborat; non ipsum morbum, (accidens enim de subiecto non egreditur) sed aliquid caussæ morbificæ de se diffundit, & alteri communicat, atque hoc modo similem in eo affectum excitat. Illud enim, quod à corpore contagioso alteri communicatur, non est ipse morbus, sed corpus quoddam è corpore morboso effluens, & in alio receptum, similem affectum in eo excitare valens, Græci vocant νοσερῶς ἀποφράσεις & ἀπόρροιας, & μιάσματα, Latini inquinamenta ac semina contagij, Et cùm videamus, talia semina non solùm in minima quantitate noxias vires habere, & facilè in corpus sese insinuare, sed etiam diu durare & vires suas integras retinere: & exactissimam mistionem habeant, & spirituosa quodammodo sint, ac occulta aliqua qualitate vires suas exserant, necesse est.

Contagium quot modis disseminetur. Non vno autem modo contagium disseminatur. Aliquando enim per halitum, aliquando per poros cutis, seu forma vaporum, seu sudoris sordiúmque cuti adhærentium, exit, & aliis corporibus communicatur. Et copiosissimè è corpore infecto hoc μιάσμα exit, vbi venenum natura fortius est, eámque vincit, quod in morituris accidit.

Semina autem contagij communicantur vel per immediatum contactum, vel per medium aliquod & vehiculum. Vehiculum autem hoc duplex est, aër, & fomes aliquis, quem appellant. Aër, vbi à corporibus infectis contagij semina accepit, in vicina & sæpe etiam remotiora loca ea deferre potest. Fomitis rationem habet, quicquid contagij semina in se recipere, & alio transferre potest. Qualia corpora sunt rara & porosa; vt linum, gossipium, plumæ, pelles pilosæ animalium, & vestes inde confectæ, plumæ item auium & aues ipsæ. Compertúmque est, μιάσματα illa pestilentia sæpe in fomite aliquot annos latuisse. Imò fieri potest, vt quis pestilentiæ semina in veste illæsus circumferat, iisque motis ac excussis alium inficiat.

Contagij autem pestilentis semen in corpus receptum illi similem, qua corpus illud, è quo emissum est, laborauit, dispositionem inducit, & quidem plerunque subitò: aliquando tamen aliquot diebus in corpore latuisse antequam sese exseruerit, compertum est.

Tertiò corpus, quod pestilens seminarium recipit, quod attinet, etsi à veneno pestilenti nemo sibi facilè immunitatem polliceri possit, alios tamen faciliùs, alios difficiliùs infici, certum est. Cuius rei caussa proculdubio consistit in peculiari aliqua & occulta qualitate cordis, cuius vi veneno pestilenti resistere valet, vel non valet. Quia tamen venenata qualitas sine subiecto è corpore infecto in alia non transfertur, fortius se insinuabit, si in corpus analogum & simile ei, in quo generata est, recipiatur; vnde consanguinei, quam alij, faciliùs inficiuntur. Sunt tamen & alia, quæ, vt pestis faciliùs admittatur, faciunt. Qui enim copiosiùs inspirant, vt fit post validum motum, & qui poros corporis habent amplos & patentes, faciliùs semina pestis, in aëre vel fomite aliquo hærentia, suscipiunt.

CAPVT IV.

De signis Pestis.

Signa diagnostica. Porrò signa quod attinet, vt de imminentis pestilentiæ signis, breuitatis studio nihil afferamus, sed qua ratione saltem agnosci possit, dicamus, pestis equidem, cùm in plures iam grassatur, non difficulter cognosci potest. Verùm antequam in plures diffunditur, vix vllum signum pathognomonicum datur, quo certò constare possit, vnum vel paucos malè affectos peste laborare. Postea vbi in plures serpit, non ita difficulter cognoscitur; præcipuè cùm morbi sporadici omnes ferè sileant. Nam 1. pestis multos inuadit, & plerosque iugulat. 2. contagiosa est, & in alios facilè deriuatur, magisque, quàm vllus alius morbus contagiosus. 3. vi sua vires & facultatem vitalem imprimis prosternit. Vnde 4. fiunt pulsus parui, frequentes, & inæquales, accedit cordis palpitatio, lipothymia, syncope, & summa omnino angustia. 5. si morbus protrahatur, & venenum humores corrumpat, omnis generis mala & symptomata accedunt, & tota ferè corporis œconomia turbatur. Accidunt febres, exanthemata varia, bubones, carbunculi. Neque tamen, si nullæ maculæ, nullus bubo, vel carbunculus appareat, concludendum, ægrum peste non laborare. Sæpe enim accidit, vt antequam ista erumpant, & ob virtutis debilitatem expelli possint, æger morbi vehementia moriatur. Accidunt & alia omnis generis symptomata. Vbi enim robur corporis à veneni vehementia debilitatur, humores ac spiritus corrumpuntur, excreta mutantur, & vrina vel cruda, vel corrupta planè apparet, sudores fiunt fœtidi ac intempestiui, per aluum praua, fœtida, malè colorata excernuntur, qualitates corporis variè mutantur. Et nihil omnino est in febribus ardentibus & malignis, quod non etiam in pestilentia apparere possit.

Prognostica. Nullus autem omnino morbus est, cui aphorismus Hippocrat. 19. *sect.* 2. magis competat. Sæpe enim, cum maximè blanditur pestilentia, mors inopinatò occupat; contrà, qui desperati videbantur, sæpe contra spem euadunt.

Salutis tamen maior spes est, vbi tumores subitò erumpunt in loco non periculoso, & post eruptionem symptomata remittunt. Si item exanthemata sint boni coloris, & cum symptomatum remissione. Si medicamenta, cibus & potus non euomantur; si sudores cum alleuiatione erumpant, & alia, quæ in febribus salutaribus adesse solent, signa conspiciantur.

Periculum verò summum indicatur, cum tumores non satis erumpunt, carbunculi cordi vicini emergunt, vel iterum euanescunt; si adsunt deliria, vigiliæ, coma, conuulsiones; si æger omnia fœtere dixerit; si adsunt tremor cordis, animi deliquia; si omnia vomitu reiiciantur; si extrema frigescant; si sudor sit frigidus; aluus varia, nigra, fœtida deiiciat, atque alia malignarum febrium praua symptomata adsint.

CAPVT V.

De præseruatione à Pestilentia.

Præseruatio. Cvm verò tutius sit, vt pestis præcaueatur, quàm vt præsens è corpore expellatur, primò de præseruatione sollicitos

citos esse oportet. Præseruandi autem ratio, post Dei auxilium, quod precibus expetere decet, in duobus consistit Primum est, vt caussæ omnes, quæ pestem inducere valent, vitentur; deinde vt caussarum illarum vis, vbi eas vitare non licet, infringatur, & corpora ad eam recipiendam minùs apta, ad resistendum verò fortia reddantur.

Primò ergo, pestis alicubi grassatur, omnia cum infectis commercia vitanda sunt, & si quis præter opinionem inficiatur, à reliquis cum omni suppellectile separandus, & quidem ad plures septimanas: ædésque infectæ, vt infra dicetur, mundandæ. Et si dubium sit, an quis reuera peste infectus sit, præstat, esse nimis cautum, quam temerarium.

Si verò pestilentia iam in loco aliquo disseminata sit, tutissimum est, locum mutare, iuxta vulgatum versiculum: *Mox, longè, tardè, cede, recede, redi.* Cuius verò rationes non ferunt; vt locum mutet, is, Dei auxilio implorato frequenter alexipharmacis vtatur, iisque aduersus occurrens contagium corpus muniat, & vt corpus ab omnibus excrementis liberum sit, & in naturali statu conseruetur, det operam.

Purgantia. Et vt à posteriore incipiamus, corpus equidem fortibus medicamentis non est temerè debilitandum, si tamen quid vitiosorum humorum in corpore fuerit, ne alexipharmacorum vis debilitetur, aut venenum pestilens facilè in corpore radices agat, lenioribus purgantibus sensim id euacuandum est: In quem finem vtilissimæ sunt *pilulæ Ruffi* ab Autore, & ab vsu pestilentiales nominatæ: è quibus etiam, addito oleo sulfur. *elixir proprietatis* dictum compositum est. Vtilis est etiam *syrupus rosarum solutiuus*, *rharbarbarum*, *agaricus*, & quæ ex his componuntur, quæ passim exstant. Sanguis si abundet, venæ sectione imminui potest.

Diæta. Diæta sit talis, qua vitiosi humores non cumulentur: cibísque & potui inprimis aliquid alexipharmaci admisceri potest. Et si etiam, quod facilè fieri potest, excrementitij humoris aliquid cumuletur, subinde per dicta medicamenta euacuetur.

Et cùm fontanellæ etiam excrementitios humores sensim è corpore tollant, atque hinc apparatum ad pestem suscipiendam demant, & eæ tempore pestis vtiles sunt.

In motu etiam & quiete, somno & vigilia, animíque affectibus mediocritas seruanda, & imprimis, quantum fieri potest, attenta de peste cogitatio, & metus eius animo excutiendus.

Præter hæc duo adhuc ad perseruationem à peste necessaria sunt; Primum, cauendum, ne pestilentiæ seminarium attrahatur: Deinde si forsan id nobis ignorantibus accidat, vt corpus aduersus id muniatur.

Aër quomodo mundandus. Primùm ergo danda opera, vt aër, in quo degitur, purus sit. Et proinde primò publica loca ab omnibus sordibus mundanda, & aër igne, ac præcipuè ex ligno iuniperi, quercu, pino, lauro & plantis odoratis incensis, mundetur. Deinde quisque priuatim hominum frequentiam vitet, & proinde rectè à magistratu conuentus solemnes & frequentes prohibentur. Fenestræ etiam versus loca infecta claudantur, & aër lignis, vt modò dictum, accensis, vel aceto aliquo bezoardico lateribus ignitis infuso, vel suffumigiis, vel puluere pyrio accenso mundetur.

Quomodo quisque priuatim se aduersus contagium munire debeat. Nemo verò facilè in publicum, nisi vna atque altera hora post Solis ortum, neque ieiunus, & non nisi alexipharmacis munitus; prodeat. Itaque naribus admouenda poma ambræ, noduli; linimenta odorata, admixtis *theriaca, oleo rutæ, zedoariæ, angelicæ, citri, iuniperi* & similibus. Et sub lingua trochisci sublinguales conuenientes detineantur, sacculi cordiales cordis regioni applicentur.

Amuleta. Amuleta quoque à plurimis commendantur è rebus venenatis, *arsenico*, *puluere bufonum*, *argento viuo*, & similibus parata, quorum descriptiones passim exstant: quæ quicquid præstant, eo modo proculdubio efficiunt, quod totius substantiæ similitudine pestilens venenum ad se trahunt, & à corde auertunt; sicut à scorpio percussi oleo eiusdem extra illito sanantur. Cauendum tamen, ne motu incalescant sacculi vel massæ illæ, ne per poros cutis vis illa veneni cordi communicetur.

Alexipharmaca. Verùm maxima salutis & securitatis spes est in alexipharmacis: è quibus ea eligenda, quæ longa experientia probata sunt. Simplicia sunt: *angelica*, *valeriana*, *tormentilla*, *carduus benedictus*, *acetosa*, *dictamnus Creticus*, & *albus*, *ruta*, *vincetoxicum*, *scordium*, *scabiosa*, *morsus diaboli*, *pimpinella*, *olsnicium*, *veronica*, *scorzonera*, *calendula*, *absinthium*, *tanacetum*, *zedoaria*, *imperatoria*, *gentiana*, *bacca iuniperi*, *nuces iuglandes*, *os de C.C. bolus Armenus*, *terra sigillata*, *smaragdus*, *hyacinthus*.

E quibus varia fiunt composita: inter quæ excellunt & longo vsu comprobata sunt, *Mithridatium*, *theriaca* & *confectio liberantis*: sicut & illa antidotus, quæ regi Mithridati adscribitur, de qua Plinius, *lib. 23. cap. 8.* vt & *theriaca diatessaron.* Quibus Recentiores plurima alia addiderunt, qualia sunt, *electuarium de croco*, *siue de ouo dictum*, *diascordium Fracastorij*, *antidotus Saxonica*, *antidotus Guidonis de Cauliaco*, *puluis Cæsaris rubeus*, & *gryseus*, *electuarium camphoratum Kegleri*, & plurima alia, quibus tractatus de pestilentia variorum autorum referti sunt, quæ tum ad præseruationem à peste, tum ad curationem eiusdem vtilia sunt, vt potius de delectu, quam de copia hîc sollicitos esse deceat: In qua copia tamen tutius est, antiquis longo vsu probatis confidere, quàm nouiter inuentis, quamcunque etiam speciem & præconia præ se ferant.

Cùm autem infantibus & grauidis illa fortiora & calidiora non conueniant, iis danda medicamenta ex *C.C. oss. de C.C. radicibus tormentillæ, margaritis, bolo Armeno, corallijs, bezoar, lapidibus pretiosis.*

Et cùm etiam medicamentorum alexipharmacorum secundum qualitates, quas præter occultas obtinent, non parua detur differentia, non cuilibet tempori & ætati quælibet conueniunt. Nam in aëre calidiore minùs calidis vtendum; quod & iis faciendum qui vel ætatis vel corporis constitutionis ratione calidiores sunt, ne humores incendantur, & febres postea inde contrahantur. Aut si quæ sunt calidiora, aceto præparanda sunt, vel sumenda cum *syr. acetos. citri, acetosa, acetosella, granatorum.*

Non etiam vni alexipharmaco inhærendum, sed mutanda alexipharmaca, ne natura illi adsuescat, atque ita parum ab eo auxilij accipere possit.

CAPVT VI.

De curatione Pestilentiæ.

Cæterùm si vllo in morbo, in hoc certè, accuratam curandi rationem perspectam habere oportet: cùm leue aliquod erratum commissum irreparabile damnum pariat. *Curatio.* Cùm autem recta curandi ratio ab indicationibus pendeat; pestis autem occultus morbus sit, eiusque natura in occulta qualitate, peculiari vi cordi infesta, summéque contagiosa consistat; ea verò inducatur à caussa simili qualitate prædita: facilè hinc patet, & ipsam illam occultam qualitatem indicare alexipharmacum contrarium, & caussam illam in corpore, seu per inspirationem, seu contactum acceptam, aut quouis modo contractam, sui amotionem & eradicationem indicare. Verùm quomodo id fieri debeat, inter Medicos controuersum est.

Venæ sectio. Primò enim cùm nec venæ sectio, nec purgatio à pestilentia, quatenus talis, indicetur, an adhibendæ sint, controuertitur. Primò venæ sectionem quod attinet, cùm ea nec venenum, pestilentemque morbum, nec caussam eius tollat, rarò in vsum trahenda, & in ea peste, quæ fit à prauo victu, planè omittenda, vt & in ea, quæ fit ex aëris constitutione pestilente, nisi magna adsit sanguinis copia, quæ imminuenda, eiúsque æstus temperandus sit. Si verò à contagio pestis contracta, & ea deprehendatur sanguinis copia, vt metuendum sit, ne putrida febris tanta, à qua æger non minùs, quàm ob ipsam pestem, periclitari possit, accedat; aut sanguinis ad loca inconuenientia impetus animaduertatur; virésque potius copia oppressæ, quàm dissipatæ sint: venæ sectionem instituere licet, tantam tamen, quantam vires ferunt. Et quidem mox in principio: nam horis 12. vel pluribus elapsis tutius est, venæ sectionem omittere; cùm vires vehementia veneni fractæ eam amplius non ferant.

Locum venæ sectionis quod attinet, talis eligendus, vt naturæ motus adiuuetur, non impediatur, simúlque à loco nobili materia pestilens auertatur. Ideoque si parotis post aures, vel bubo sub axillis, aut carbunculus in partibus superioribus erumpat, in brachio eiusdem lateris vena aperienda. Si autem in inguinibus bubo erumpat, in pede eiusdem lateris vena aperienda. Si verò carbunculus in alterutro crure oriatur, cùm is inflammationem & dolorem vehementissimum, quo vires deiiciuntur, excitare soleat, commodum est, in opposito crure venam aperire. Neque enim hoc modo naturæ motus impeditur, sed ita etiam à partibus superioribus materia versus inferiora trahitur, & nimius ad locum affectum fluxus, atque inflammationis augmentum prohibetur.

Purgatio. Purgatio deinde etiam à veneno pestilenti non indicatur, nec vllo purgante medicamento seminarium pestis eiicitur; nisi forsan magna naturæ commotione facta: id quod cum periculo coniunctum. Et cùm Natura plerumque venenum pestilens ad ambitum corporis expellat, purgatione hic motus naturæ impeditur, venenumque pestilens ad interiora retrahitur, humoribúsque magis permiscetur, & humorum motu concitato, periculosissimæ, imò lethales, vomitiones & diarrhœæ excitantur. Ideóque non in purgatione, sed imprimis in alexipharmacis, post Deum, salutis spes collocanda.

Alexipharmacorum vsus. Quapropter tutissimum fuerit, si quis peste correptum se sentiat, statim, Dei auxilio priùs implorato, ad alexipharmaca, suprà, *cap. 5.* enumerata, confugere, & efficacissimum aliquod atque experientia probatum medicamentum sumere, & si primum vomitu reiiciatur, statim id repetere: imò etsi id retineatur, semel sumere non sufficit, sed horarum 24. spatio ter alexiphar-

alexipharmacum exhibendum, & per biduum hoc modo continuandum, donec veneni vis fracta sit. Sumpto medicamento se æger ad sudorem componat, imprimis prima & secunda vice, aëremque frigidum non admittat, atque si vires ferant, ad duas horas sudorem continuet. A somno abstineat æger, donec bis sudauerit. Et inter sudandum reficiatur *conserua & syr. rosarum, acetosa, acetosit. citri, granatorum, ribes*, cum aquis cordialibus, & odoramentis naribus admotis, & per cubiculum sparsis. Vtile etiam fuerit, panem à furno calentem aliqua parte excauare, cauitatemque theriaca implere, & vmbilico, vel sub alas apponere, vt venenum à pane attrahatur. Finito sudore corpus linteis mundis calentibus exsiccetur, cauendo, ne aër frigidus admittatur, & linteamina ac tegumenta lectorum mutentur. Post sudorem æger cibis εὐχύμοις & εὐπέπτοις nutriatur, modica tamen quantitate sumptis.

Vbi semel sudauit æger, si venæ sectione opus sit, instituatur eo, vt antea dictum, modo. Et vbi alexipharmaca per biduum continuata sunt, & corpus sit cacochymicum, aut ab interno humorum vitio pestis dependeat, & à febre magnum periculum metuendum sit, purgans exhibere non inutile fuerit, vt pars aliqua materiæ putredinem concepturæ, febremque aucturæ tollatur, vt natura reliquum faciliùs vincere possit. Sint autem illa mitiora, *syr. rosarum solut. tamarindi, rhabarbarum, agaricus, pil. pestilentiales, tryphera Persica, syr. diasereos.*

Postea etiamsi sudorem ciere opus non sit, (si tamen die critico erumpat, non impediendus est) continuanda tamen sunt ea medicamenta, quæ putredinem inhibent, febri malignæ resistunt, incendiumque in visceribus & humoribus exstinguunt.

Itaque tum de theriaca & aliis medicamentis calidis obseruandum, ne temerè sine vllo morbi, naturæ, ætatis & aliarum circumstantiarum respectu vsurpentur. Quapropter vbi febris iam corpus occupauit, post sudorem talia non nisi refrigerantibus admistis, vel etiam refrigerantia sola exhibenda, qualia sunt *syrup. acetositatis citri, acetosæ, acetosellæ, granatorum, ribes, rubi Idæi*, vt & *margarita, corallia, lapides pretiosi, bezoar.*

Bubonum curatio. Cùm autem natura plerumque partem materiæ venenosæ ad ambitum corporis expellere, & bubones & carbunculos excitare soleat: si perfectè aut certè maxima veneni pars in bubonem expulsa sit; id quod cognoscitur ex febris & symptomatum remissione: concoctionem, etsi non perfectam, vt in aliis tumoribus, exspectare licet, eaque omnibus modis adiuuanda. Si verò vel bubo non satis erumpat, vel nimis augeatur, febris tamen & symptomata non remittant, nec æger melius habeat, danda opera, vt veneno quamprimum exitus pateat. Itaque vel vesicantia imponenda, vel cutis scarificanda, vt venenum liberè exspirare, humorésque pestilentes effluere possint. Magno etiam cum ægri commodo, licet incisio facta non sit, pulli gallinacei vel columbini, circa anum deplumati, apponuntur, idque sæpius repetatur; vel bufo exsiccatus vino emollitus imponatur. Postea detur opera, vt materia reliqua per idonea medicaméta, passim descripta, maturetur. In locum incisione apertum digestiua idonea imponantur, & si incisio minùs profunda sit, & pus adhuc conclusum detineatur, scalpello aperiendus est tumor, vlcúsque conuenientibus medicamentis mundandum, nec vlcus claudendum, donec omne venenum effluxerit.

Carbunculorũ curatio. Carbunculi verò statim scarificandi sunt, & quidem satis profundè, vt pestilens & corruptus humor effluat; postea emplastrum aliquod conueniens imponatur, quale est de fuligine, & alia passim descripta. Nonnulli emplastrum de magnete arsenicali imponunt. Imponere etiam vtile est bufonem exsiccatum, vino maceratum. Locis verò vicinis, ne venenum ad interiora regrediatur, defensiuum aliquod ex refrigerantibus, siccantibus & adstringentibus imponendum. Nonnulli sapphiro in cute circa carbunculum circulum ducunt, ne venenum latiùs serpat, sed exstinguatur. Et si carbunculus nimiùm augeatur, summumque dolorem excitet, venam sub carbunculo aperire vtile est, vt sanguis ille corruptus euacuetur. Et ad calorem exstinguendum, emplastrum de cynoglossa adhibendum. Eschara vbi generata fuerit, vnguento conueniente demenda, & vlcus debito modo mundandum & curandum. Toto verò curationis tempore singulis septimanis bis potiuncula aliqua è temperatis alexipharmacis exhibenda, ne veneni aliquid in corpore relinquatur.

CAPVT VII.

De pestilentis ac malignæ febris natura, & à peste differentia.

CVm in pestilentia summus humorum corruptionis gradus sit, ad eum per malignas & pestilentes febres quasi adscenditur: de iis ergo iam dicendum, primoque videndum, qua ratione hæc tria, pestilentia, pestilens & maligna febris differant.

Pestilentia, pestilẽtes & malignæ febres quomodo differant. Pestilentiam in occulta quadam & homini planè aduersa qualitate sitam, eandemque contagiosam esse, & febrem quidem non de eius essentia esse, eam tamen plerumque sibi comitem adsciscere, suprà dictum est. Itaque ipsa pestis etiam, vbi febrem coniunctam habet, non sine caussa febris pestilentialis suo modo appellari potest. Dicuntur tamen & aliæ febres pestilentes sine peste, in quibus humorum corruptio nondum quidem summum illum gradum, qui pestilentis veneni naturam constituit, attigit, ipsæ tamen etiam veneni ac malignitatis aliquid pestilentiæ similis obtinent, & proinde vel non perniciosæ, vel non contagiosæ sunt, vt pestis, vel, si vtrumque obtinent, minùs tamen, quàm pestis, perniciosæ & contagiosæ sunt. Pestilentis enim febris in specie dictæ ac pestilentis veneni differentia (cùm vtriusque natura occulta sit) perniciei & contagionis vehementia se prodit, quæ non solum in sporadicis febribus, sed & in epidemiis, pestilentialibus minor, quàm in ipsa peste, animaduertitur. Malignas verò febres quod attinet, etsi & verè pestilentibus in genere hoc nomen tribui possit: tamen in specie malignæ dicuntur, in quibus adhuc minor, quàm in verè pestilentibus, corruptionis gradus est, & in quibus humores, qui febrem accendunt, occultam aliquam & ad venositatem accedentem qualitatem habent: Vnde & minor est pernicies, & contagium quandoque planè abest.

Et vt res paucis comprehendatur, si in febre aliqua ex symptomatibus pateat, præter putredinem occultam & malignam adesse qualitatem, pauci tamen inde moriantur, siue epidemiæ sint febres, siue sporadicæ, siue contagiosæ sint, siue non sint contagiosæ: primus hic corruptionis gradus est, febrisque illa appellatur in specie maligna. Si verò plures iam moriantur, alij tamen non ita inficiantur, vel licet contagium quoddam & pernicies etiam quædam animaduertatur, nec contagium tamen, nec pernicies summum gradum attigerit, ac non pauci conualescant: pestilens febris in specie nominatur. Si tandem plurimi, qui ægrotare incipiunt, moriantur, ac obuij quique inficiantur, imò contagium in loca etiam remota disseminetur: pestis est.

CAPVT VIII.

Ad quod febrium genus pestilentes & malignæ pertineant.

Febres pestilẽtes & malignæ ad quodnam febrium genus pertineant. PORrò cùm febrium tria sint genera; ephemera, putrida, hectica, & rursum putridarum aliquot differentiæ: quæritur iam, ad quod febrium genus malignæ ac pestilentes pertineant, seu an omnibus febribus, an verò certo cuidam generi, malignitas ac pestilentia accedere possit.

Nullas autem ephemeras ac hecticas malignas & pestilentes dari statuimus; quòd in omnibus febribus malignis & pestilentibus manifesta corruptionis seu putredinis humorum indicia adsint: licet humor ille malignus & pestilens simul sæpè cum spiritibus insignem antipathiam habeat, & periculosissimam febrem excitet.

Febres autem putridæ pestilentes in specie omnes continuæ sunt; cùm venenatæ putredinis ea vis sit, vt facilè in omnes venas ac arterias sese diffundere, omnesque humores corrumpere possit.

Febres autem in specie malignæ dictæ, etiam intermittentes esse possunt, vt ipsa experientia testatur. Nec impossibile est, vt etiam in primis viis putrescentes humores malignitatem aliquam concipiant; & cùm in talibus febribus tanta veneni vis non sit, nihil obstat, quin natura statis periodis excretiones aliquas instituere possit.

Continuæ verò pestilentes & malignæ nulli earum generi peculiariter addictæ sunt, sed prout putredo in hunc vel illum morbosum apparatum incidit, ita etiam hæc vel illa febris continua excitatur, nunc synocha, nunc periodica; vnde etiam varia pro morboso apparatu oriuntur symptomata.

Febriũ pestilentium & malignarũ differentia. Porrò febrium malignarum ac pestilentium differentias quod attinet, cùm in qualibet febri tali duo reperiantur, ipsa putredo, à qua febris oritur, & malignitas: harum ratione & febres hæ variant. Nam interdum & à putredine, & à malignitate æquale malum imminet, quæ febres, si & putredo & malignitas sit magna, sunt periculosissimæ; si verò nec putredo, nec malignitas sit magna, febres non periculosæ sunt. Interdum maior est putredo, qualitas verò maligna non ita vehemens; ac tum febris ad aliarum putridarum naturam magis accedit. Interdum putredo non est magna, qualitas autem maligna vehemens, talesque febres apparent quidem mites, sed sunt fraudulentæ & periculosæ.

Ipsam verò malignitatis & pestilentiæ in febribus naturam quod attinet, etsi ea sit occulta: ex effectibus tamen etiam quandam varietatem deprehendere licet, dum nunc maculæ, nunc morbilli, nunc variolæ erumpunt, nunc sudores nimij, nunc catarrhi, pleuritidis & alia mala, prout venenum cum hac vel illa parte peculiarem antipathiam habet.

CAPVT

CAPVT IX.

De caussis febris pestilentis & malignæ.

Caussa.

CAussas harum febrium quod attinet, cùm malignitas earum minor sit, quàm pestilentiæ, & per hanc quasi per gradum ad pestilentiam adscendatur, quæ caussæ pestis sunt, eædem ferè & malignarum & pestilentium febrium erunt, sed mitiores, aër præcipuè, cœlum, victus ratio & contagium.

Febres nimirum malignæ oriuntur primò à morboso corporis apparatu. Hic autem oritur à cibo prauo & putredini & corruptioni facilè obnoxio, de quo videatur Galenus, *libro de cibis boni & mali succi*. Possuntque humores in corpore nostro ita corrumpi, vt veneni naturam induant, de quo dictum est in Institutionibus, *lib.2. part.2. cap.12*. Deinde etiam ex caussis communibus, aëris nimirum constitutione minus commoda, vt & stellarum influxu.

Pestilentes verò febres in specie dictæ easdem caussas habent, sed grauiores, quæ tandem, si augeantur, pestilentiam producunt. Vnde febres malignæ & pestilentes diu durantes tandem in pestem abire solent.

CAPVT X.

De signis febrium pestilentium & malignarum.

Signa diagnostica febrium pestilentium.

EOdem modo sese res habet de signis diagnosticis. Apparent enim in febre pestilentiali in specie dicta eadem ferè signa, quæ in peste, sed pauciora, vel mitiora: & sunt tales febres non tam perniciosæ vel contagiosæ, vt ipsa pestis.

Quantum autem ad signa differentiarum, si & malignitas ac putredo sit maxima, vires valdè deiiciuntur, & grauissima ac pessima apparent symptomata: si putredo sit summa, malignitas verò parua, febrilia quidem, quæ putredinem comitantur, symptomata satis sunt vehementia, sed vires non ita deiiciuntur. Si autem putredo non est magna, qualitas verò maligna vehemens, mitia satis, quæ febrem comitantur, sunt symptomata, vires autem valde deiiciuntur.

Si humores solùm afficiantur, apparent bubones, carbunculi, parotides, maculæ, pustulæ, & alia putridarum febrium indicia. Si spiritus valdè afficiantur, hæc signa absunt, nec calor est magnus, vires subitò concidunt, ægrique animi deliquia patiuntur, pulsus sunt inæquales, imbecilles ac languidi, febrisque ipsa vno, duobus vel tribus ad salutem vel mortem terminatur. Si tandem cor valdè affligatur, adest summus virium languor, nec ægri de magno calore conqueruntur.

Malignarũ.

Malignas autem febres quod attinet, eas in principio statim cognoscere difficile est, cùm malignitas sæpe diu lateat, & non, nisi vbi vires sumpsit, sese prodat. Quapropter signa omnia diligenter perpendenda sunt, & si quid suspectum sit, id diligenter perpendendum. Sunt autem omnia signa in malignis maiora, quàm pro febris natura, & symptomata, quæ apparent, vehementiora, quàm quæ à febre prouenire possint. Virium nimirum debilitas, inquietudo, anxietas maior, quàm pro caloris febrilis ratione. Pulsus frequens, paruus, debilis; aut si is naturalis videatur, tamen alia praua symptomata adsunt. Vrina interdum est sanorum similis: interdum tenuis & cruda, nullumque habens sedimentum, aut si quod habeat, excremento potiùs simile, quàm sedimento: interdum crassa, colorata, turbida, crassum, rubrum & turbidum sedimentum habens. Calor quàm pro natura morbi & symptomatum mitior. Facies à naturali & viuido illo statu multùm mutata. Itaque his quidem pestilentes ac malignæ febres satis agnosci possunt, accedunt tamen & alia; sopor grauis, vigiliæ, deliria, dolores capitis, aurium sibilus & surditas, nausea vel vomitus, alui profluuia, hæmorrhagiæ narium. Erumpunt tumores post aures, sub alis ac inguinibus, variæ item maculæ, ac nihil ferè mali est, quod in aliis periculosis febribus apparet, quod non in hisce etiam conspiciatur.

Prognostica.

Prognostica quod attinet, ac primò pestilentium febrium, eadem ferè eorum est ratio, quæ pestilentiæ. Quò enim symptomata sunt grauiora & vires debiliores, eò maius periculum portenditur. Quò verò symptomata sunt mitiora, & vires fortiores, eò maior salutis spes est.

Eadem ferè ratio est febrium malignarum; & quid in qualibet tali febre de euentu morbi sperandum sit, ex iis, quæ in Institut. *lib.3. part.3. c.4.5.6.7.8.* dicta sunt, patet.

CAPVT XI.

De curatione febrium pestilentium & malignarum in genere.

Curatio.

TAndem curationem febrium malignarum & pestilentium quod attinet, cùm duo in his febribus præter naturã sint, venenum seu malignitas, & febris: qua ratione febri occurrendum sit, ex iis, quæ hactenus de febribus dicta sunt, patet: quomodo etiam malignitas oppugnanda sit, ex iis, quæ de pestilentia dicta sunt, manifestum euadit. In hoc maxima hîc difficultas, cui priùs, cui posteriùs prospiciendum, & quomodo malignitas tollenda sit, ne febris augeatur; & contra febri prospiciendum, ne malignitas negligatur. Quod vt rectè fiat, pestilens venenũ & malignitas ac putredo & febris inter se conferenda sunt, & vnde plus periculi immineat, perpendendum, atque ad id imprimis respiciendum, ita tamen, ne alterum planè negligatur.

Pestilentis febris in specie dicta curatio.

Quapropter in pestilenti febre, vtpote in qua maximè vrget malignitas, statim ad alexipharmaca & sudorifera confugiendum; ea tamen eligenda, quæ temperatiora sunt: qualia antea de pestilentia proposita sunt.

Sudorifera. *Venæ sectio.*

Postea, si opus sit, venæ sectio instituenda est, & quidem maturè, ac vix post quartum diem, antequam omnia in corpore turbata, & vires deiectæ fuerint, vbi scilicet sanguis vel copia peccat, vt vasa distendat, vel viribus oneri est, vel motu aliquo agitatur, vt metuendum sit, ne ad partem aliquam principem rapiatur. Si verò malum iam progressum sit, viresque iam laborent, tutiùs intermittitur, quàm intempestiuè instituitur venæ sectio. Si verò vires venæ sectionem non ferant, cucurbitulæ scarificatæ commodè partibus inferioribus apponuntur.

Purgatio.

Purgatio verò in initio harum febrium non conuenit, nisi quæ primas vias euacuat sine insigni reliquorum humorum agitatione: fortiora verò non conueniunt; cùm humores agitent, venenum iis magis permisceant, ac periculosas sæpe alui fluxiones excitent.

Vomitoria.

Si materia ad superiora vergat & nausea vrgeat, vomitus per leuiora vomitoria prouocandus.

Hinc iterum ad alexipharmaca accedendum, quæ tamen talia sint, ne febris per ea augeatur. Itaque postea ea adhibenda, quæ temperatiora sunt, simulque putredini resistunt, qualia sunt; *acetosa, poma citri, granata, pentaphyllum, tormentilla, C.C. os de corde cerui, lapis bezoar, bolus Armenus, terra sigillata*, & similia, & ex his parata medicamenta. In primis verò aquæ bezoardicæ sæpius exhibendæ sunt, vtpote quæ statim penetrãt, quæ tamen ita temperari possunt, vt simul febri & putredini resistant. Ideoque iis admiscenda *syrupus acetos. citri, granatorum acetosa, acetosella* ac similes, & in talium vsu persistendum.

Vesicatoria.

Imminuta materia vesicantia etiam cum ægri commodo cruribus vel brachiis applicantur: cùm sine molestia & virium debilitatione materiam venenatam ab interioribus partibus ad externas euocent.

Maligna febris in specie dicta curatio. *Purgatio.*

Si autem febris maligna sit in specie dicta, maiorque putredo, quàm malignitas, primæ viæ primùm euacuandæ sunt, ac non solùm clysteres lenientes locum habent, sed & lenientia, *syr. rosar. solutiuus, manna, cassia, tamarindi, agaricus, rhabarbarum, tryphera persica*, in primis si materia turgeat. A fortioribus verò scammonio, colocynthide, turbith & similibus planè abstinendum. Et quidem si putredo statim incrementum sumat, febrisque inde vehementior accendatur, ac præcipuè si humores turgeant, statim id. & ante tertium diem præstandum.

Verùm in genere hæc satis determinari nequeunt: in speciali de febribus hisce tractatione res clarior fiet. Etenim febres tales pestilentes & malignæ interdum per contagium propagantur, vbi tutissimum est, conceptum quocunque modo inquinamentum per sudorifera & alexipharmaca è corpore expellere, & postea, si opus sit, purgationem & venæ sectionem instituere. Interdum etiam natura ipsa ad ambitum corporis materiã expellit, vt in variolis & morbillis fieri solet. Ac tum etiam natura in opere suo turbanda non est, nec materia, quæ ad ambitũ corporis protruditur, purgantibus ad interna reuocanda, sed potiùs natura alexipharmacis & sudoriferis in opere adiuuanda. Interdum verò febris à vitioso humorum apparatu ortum habet, aut certè fouetur, & materia vitiosa, in ventriculo, circa præcordia, in primis viis hærens nausea, dolore æstu, amarore oris, anxietate & aliis indiciis sese manifestat, quæ necessariò quamprimum vel vomitu, vel per aluum euacuanda.

Vena sectio.

Primis viis & corpore euacuato, statim venæ sectio, si ea opus sit, & quidem ante quartum diem, instituenda.

Sudorifera.

Post corporis euacuationem & venæ sectionem vtile est sudoriferi aliquid, sed quod febrem non augeat, exhibere, qualia antea proposuimus. Et quamquam non semper sudor sequatur: tamen talia medicamenta continuanda sunt, & singulis diebus exhibenda, vt corpus sensim ad sudores disponatur, & Natura tandem sponte suo tempore vitiosos humores per sudores expellat. Fortioribus verò sudoriferis initio vires debilitantur: & cùm humores in hisce febribus non semper ita dispositi sint, vt per sudores discuti possint, tenuius discutitur, crassius relinquitur.

Alterantia & praeparantia. Quapropter praeparatio & alteratio humorum instituenda, iis medicamentis, quae aperiunt, humores, si opus sit, incidunt, ebullitionem & putredinem sistunt, febris feruorem exstinguunt, & malignitati resistunt, ac naturam ad sudores sensim disponunt, qualia sunt, *acetosa, scordium, carduus benedictus, scorzonera, sem. citri, rad. tormentillae, pentaphylli, succus citri, granatorum, & ex his syrupi; spiritus vitrioli.*

Vbi humores iam satis praeparati sunt, nisi Natura eos sponte expellat, per viam conuenientem euacuandi sunt. Sed & tum lenioribus medicamentis vtendum; & purgatio vix ante diem decimum quartum instituenda.

Vrinam cientia. Si ad vrinam vergit materia, emulsione seminum melonum, citri, cardui benedicti cum aqua acetosae, capillorum ♀, & similibus natura adiuuanda.

Topica. Toto verò morbi tempore, tam in malignis, quàm pestilentibus febribus, pulsibus & cordi medicamenta cor roborantia & malignitati resistentia applicanda, quae passim exstant. Symptomata etiam, si quae vrgeant, & vires deiiciant, tollenda vel mitiganda, vt suo loco dicetur.

Diaeta. Diaetam quod attinet, cibus sit boni succi & facilis coctionis; & cùm vires langueant, cauendum, ne natura copia cibi oneretur. Cibi quoque iis rebus, quae huic febri conueniunt, condiendi sunt. A vino, nisi forsan syncope immineat, abstinendum: Commodior verò est potus tenuis cereuisiae. Commodè etiam praebetur decoctum cornu cerui, cum spiritus vitrioli ea quantitate, quae ad gratam aciditatem sufficit: cui etiam iulebi rosarum vel violarum aliquid admisceri potest. Sitim enim sedat, obstructiones aperit, putredinem arcet, malignitati resistit. Ægyptij, vt refert Prosper Alpinus, *lib. 4. de medic. Ægypt. cap. 4.* pulpam tamarindorum & berberis fructum exsiccatum cum seminibus foeniculi vel citri in plurima aqua communi infundunt, potumque ita parant, quem aegris in febribus malignis & pestilentibus toto morbi tempore concedunt, plurimumque in huius potus vsu confidunt: cùm tamarindorum & berberis fructus febrium putredini maximè resistere compertum habeant.

CAPVT XII.

De febre maligna cum variolis & morbillis.

Variolae & morbilli. ETsi malignitatis, à qua febres malignae denominantur, natura occulta sit, & hinc multa de differentiis harum febrium dici non possint: non vna, tamen etiam eiusdem ratio est, sed effectibus & symptomatibus aliqua varietas sese prodit; vnde etiam febrium malignarum quaedam differentiae constituuntur, de quibus in specie iam breuiter dicemus.

Primò occurrunt febres, in quibus in cute nunc pustulae seu eminentia tubercula quaedam erumpunt, nunc efflorescentiae seu maculae quaedam apparent. Graeci ea ἐξανθήματα & ἐκθύματα, Latini papulas & pustulas appellant: hodiè variolae & morbilli dicuntur. Quae nomina etsi non ab omnibus eodem modo vsurpentur, plerique tamen hodiè variolas quasi paruos varos nominari putant, & nomen hoc tribuunt pustulis illis eminentibus, humore plenis, quae plerumque suppurantur, quas Germani *die Blattern & Bocken*, nominant; morbillos verò appellant maculas in cute efflorescentes seu potiùs exigua in cute tubercula, quae Germani *die Masern* vocant.

Definitio. Variolae nimirum sunt pustulae in summa cute, partibúsque cuti respondentibus, cum febre continua erumpentes, propter peculiarem sanguinis efferuescentiam à facultate expultrice excitatae: Morbilli verò maculae aut tubercula parua rubra, in cute erumpentia, cum febre continua, itidem à facultate expultrice & sanguinis peculiari ebullitione excitata.

Differentia. Vtriusque generis aliquae sunt differentiae. Variolae enim aliae sunt maiores, aliae minores; quaedam albicant, quaedam liuent, vel alterius coloris sunt; quaedam statim erumpunt & in altum attolluntur ac maturantur, & circulo rubro cinguntur, & sine grauibus symptomatibus erumpunt, & periculosae non sunt: aliae sunt liuidae, tardè erumpunt, vel statim subsident, & habent circulum liuidum, & periculosae sunt.

Pertinent ad variolas & pustulae illae lupini ferè magnitudine in corpore erumpentes, ac instar crystalli splendentes, è quibus aquositas quaedam effluit, quas nonnulli idcirco crystallos nominant: Germani *die Schaffsblattern oder Bindbocken*, quae sunt minùs periculosae, & citra insignem febrem plerumque erumpunt.

Ad variolas deinde pertinent & tubercula illa, sine multa sanie, sparsim nec copiosè erumpentia, quae Germani *die Steinbocken* nominant, & sunt omnium ferè minutissimae variolae & minimè periculosae, quae penè citra febrem infantes inuadunt, ac citissimè etiam sanantur, vt infantes rarò decumbant.

Pertinent ad variolas vel morbillos & exanthemata ac tubercula exigua rubra, cum calore atque tussi inuadentia, & aliis morbillorum symptomatibus, minùs tamen, quàm alij morbilli, periculosa: Germani *die Bittein* siue *Boettein*, à rubore appellant. Inuadunt autem quandoque sola, quandoque inter variolas insperguntur, quandoque iis sanatis superueniunt. Quod malum Rubeolam appellare videtur Halyabbas, *lib. 8. theoric. c. 14.*

Est praeterea alia, sed rarior exanthematum differentia, quae ad morbillos referenda videtur; quam Neapolitani Rossaniam & Rossaliam nominant, vt refert Ioannes Philippus Ingrassias, *de tumoribus.* Ab aliis purpurae & rubores ac ἐρυθήματα, appellari videntur. Quidam tamen purpurae nomen etiam petechiis tribuunt. Sunt autem maculae rubrae & quasi ignitae, cum vix effatu digno tumore, per vniuersum corpus, quasi quaedam erysipelata parua, in principio morbi seu die quarto vel quinto morbi erumpentia. Progressu morbi totum corpus occupant, vt id quasi ignitum appareat, ac si vniuersali erysipelate laboraret; qui color in declinatione iterum, vt in principio, in maculas mutatur, quae tandem septimo vel nono die euanescunt, epidermide squamarum instar decidente.

Subiectum. Subiectum macularum & morbillorum cutis est, & partes aliae cuti proportione respondentes. Deprehensum enim in mortuis, viscerum superficiem aequè, ac cutem extra, his tuberculis ac pustulis foedatam fuisse.

Caussa. De caussa horum affectuum grauissima & difficilis inter Medicos agitatur controuersia. Arabes, & qui eos sequuntur, caussam variolarum & morbillorum referunt in immunditiem sanguinis à primo ortu contractam ex sanguine menstruo, quo infans in vtero alitur. Relictam enim hanc in corpore labem tamdiu delitescere docent, donec agitata instar fermenti faciat, vt totus sanguis instar musti efferuescat, & ita, quicquid impuri in eo est, secernatur, atque ad ambitum corporis pellatur. Idque ideo sic statuerunt, quod viderent omnes ferè homines variolis & morbillis corripi: & qui semel vel bis iis laborarunt, postea ferè ab iis immunes esse.

Alij verò sese huic sententiae opponunt, & ex caussa coelesti occulta mala haec prouenire statuunt, cuius impressionem puerilis aetas infirmior faciliùs sentiat, quàm adulta robustior: neque probabile putant, infantes in vtero impuro sanguine nutriri, aut tamdiu labem hanc in homine latere posse; cùm notum sit, non solùm infantes, sed & iuuenes, imò aetate confectos & senes, hoc morbo laborasse, qui antea & febribus & scabie laborarunt, quibus meritò, si quid impuri in sanguine fuerit, absumi debuit.

Verùm cùm vtraque opinio suas difficultates habeat, & probabilibus etiam rationibus niti videatur, vtramque coniungemus. Etenim si variolae & morbilli sint epidemij & contagiosi, negandum non est, ex peculiari quadam aëris maligna dispositione eos tum oriri, quam infantes, vtpote teneriores, citiùs percipiunt. Etsi negandum non sit, à caussa externa etiam intus latentem labem in quibusdam in actum deduci posse. Si tamen vis illius malignitatis sit maior, etiam adulti quandoque iis corripiuntur. Si verò sparsim vagantur variolae, & morbilli, credibilius est, ex priuata cuiusque corporis vitiosa dispositione in vtero contracta eos prouenire; praecipuè si nullum in aëre vitium percipiatur. Etsi enim foetus in vtero optimam in sanguinis materni partem attrahit: tamen vbi is grandior factus & copiosiore alimento indiget, vix fieri potest, quin simul aliquid de prauis humoribus secum attrahat, qui in grauidis cumulari solent. Vnde compertum, infantes variolis & morbillis laborantes in lucem editos, vel statim post ortum iis correptos fuisse. Non tamen impossibile videtur, etiam post ortum è victu prauo simile vitium ei, quale ex sanguine menstruo in vtero, contrahi posse. Idque in iis locum habere potest, qui bis vel ter variolis & morbillis corripiuntur. Etsi hoc & ea de caussa fieri possit, quod ex primo fomite & inquinamento aliquid relictum fuerit.

An & qualis variolis & morbillis coniungatur febris. Erumpunt autem variolae & morbilli semper cum febre. Per crisin enim quandam excitantur, & ebullitio illa non solùm in venis subcutaneis, sed etiam maioribus accidit; vnde calor cordi communicatur & febris accenditur. Febrisque illa est synocha putrida, vt ex calore aequali & materia in variolis conclusa satis apparet. Et pro ratione materiae febris nunc maior, nunc minor est. Et quae mitis est, saepe intra paucos dies euanescit, nec ab infantibus, imò & adstantibus, attenditur: quae verò vehementior est, si morbus salutaris futurus est, morbillis & variolis erumpentibus fit minor. Nonnunquam pestilentem naturam hae febres induunt, vnde multi infantes ext inguuntur.

Atque hoc modo à caussis internis variolae & morbilli generantur. Concurrunt tamen saepe etiam caussae externae, seu humores hoc modo corrumpentes, seu latentes mouendi vim habentes. Primò est aër, ob siderum influxum seu caussas alias ita dispositas, vt humores hoc modo corrumpere possint. Deinde contagium, cum è corporibus variolis aut morbillis laborantibus νοσερὴ quaedam ἀπόκρισις seu morbidum effluuium alteri corpori communicatum similem in eo morbum excitat.

Est autem variolarum & morbillorum quaedam, vt antea etiam dictum, differentia in substantia, quantitate & qualitate.

Secundum

Secundum substantiam, aliæ ex hoc, aliæ ex illo humore constant. Secundum quantitatem, aliæ magnæ sunt ac multæ, aliæ paruæ, paucæ: Secundum qualitatem aliæ sunt albæ, aliæ rubicundæ, flauæ, liuidæ, violaceæ, &c. Aliæ subitò erumpunt, aliæ lentè; aliæ mox sanantur & euanescunt, aliæ diu durant. Aliæ externas solùm corporis partes occupant, aliæ etiam internas.

Signa diagnostica.

Vbi autem imminent variolæ & morbilli, adsunt dolor capitis, oculorum, gutturis; narium pruritus, sternutatio, terror in somno, paroxysmi epilepticis similes, dolor dorsi, ardor & punctionis sensus in cute; difficultas spirandi; tussis sicca; tremor pedum, oscitatio, pandiculatio, cordis palpitatio. Quæ læsæ actiones accidunt ex sanguinis ebullitione ac fuliginibus inde per totum corpus dispersis. Vrina sanorum vrinæ sæpe non est dissimilis, materia vitiosa ad ambitum corporis protrusa: interdum etiam turbida, ob magnam humorum ebullitionem. Hæmorrhagia narium est frequens, lacrymæ spontè ex oculis solent erumpere, aut oculi lacrymabundi apparent: vomitus quoque interdum accidere solet. Facies ac oculi rubent; cutis est aspera; vox rauca. Tandémque etiam febris ex humorum ebullitione accenditur. Hæc ergo signa pleraque si adsunt, & circa tertium vel quartum diem augentur, ac maculæ quædam rubentes in cute apparent, imminentium variolarum vel morbillorum indicium est. Augetúrque hæc suspicio, si variolæ vel morbilli publicè grassantur. Paulò post maculæ illæ vel instar granorum milij in altum attolluntur, & postea in pustulas sanie repletas mutantur, ac variolæ fiunt; vel in latum extenduntur, & exigua tubercula fiunt, & morbilli excitantur.

Signa caussarũ & loci affecti.

Humorum autem natura præcipuè ex colore cognoscitur. Ab humore enim bilioso sanguini permisto si sint variolæ, magis rubescunt, & maiorem pruritum coniunctum habent, à pituita colorem album; à melancholia nigricantem habent. Nonnunquam etiam violaceæ, virides, liuidæ sunt, ex maiore humorum corruptione. Si non solùm cutem, sed & internas partes occupent, febris grauior est, difficultas respirandi & angustia pectoris magna, tussis item maior, dolor ventris & intestinorum vehemens adest.

Prognostica.

Variolæ autem & morbilli sunt ex acutorum numero & intra 14. dies terminantur. Erumpunt verò plerumque circa diem quartum, augmentum in septimum protrahitur, status vndecimo viget, ab vndecimo ad decimum quartum est declinatio. Exsiccatio tamen variolarum nonnunquam ad vigesimum extenditur.

Euentum autem eorum, febris coniuncta, symptomatum magnitudo, ipsarum variolarum ratio, & vires ægri indicant. Nam si febris atque omnia symptomata post variolarum eruptionem remittant, si largior hæmorrhagia narium præcesserit, si ipsæ variolæ sint magnæ, albæ ac rubræ, molles, eminentes, disparatæ, citò erumpant, & citò maturentur, salutaris euentus sperandus.

Febris contra si sit magna, & post variolarum exitum non minuatur; atque variolæ sint violaceæ, virides, liuidæ, duræ, contiguæ, tardiùs erumpant & maturentur, ac symptomata, quæ in febribus malignis adesse solent, sint grauiora, vírésque debiliores, periculum portendunt, & vel mortem inferunt, vel alia grauia mala in oculis, naribus, faucibus, œsophago, pulmonibus, intestinis, epate, renibus, in cute verò fœdas cicatrices relinquunt.

Eadem ferè morbillorum est ratio, quæ quò febris & symptomata mitiora, minus periculi habent; quò verò illa grauiora, etiam plus periculi habent coniunctum. Citiùs tamen iudicantur, nec oculis ita infesti sunt. Rubri etiam & qui citò apparent, mitiores: qui verò virides, violacei, nigri, & qui tarde exeunt, deteriores.

Pessimum verò est, si vel variolæ, vel morbilli non penitus erumpant, vel iterum euanescant. Tum enim materia intus relicta, vel intrò recedente, febris maior accenditur, symptomata ingrauescunt, & ægri plerique pereunt.

Indicationes & curatio.

Curationis autem primarius scopus est, vt naturæ per ambitum corporis vitiosam materiam expellere tentantis conatus adiuuetur: secundus, vt prauitas materiæ corrigatur; & tertius, vt vires roborentur; & tandem, ne partes aliquæ damni quippiam percipiant, præcaueatur.

Naturæ conatus adiuuatur, si humores ad ambitum corporis propellantur, & impedimenta, quæ materiam in expulsione turbare possunt, siue sit materiæ copia, siue prauitas, siue viscerum obstructio, remoueantur.

Vena sectio.

Cùm verò malum hoc infantes præcipuè inuadat, venæ sectione opus non est, quam ætas non tolerat. Si verò in eam ætatem incidat, quæ venæ sectionem ferat, & sanguinis abundantia venæ sectionem postulet, mox in principio, ante variolarum vel morbillorum eruptionem, vena aperienda, vt natura, parte oneris leuata, reliquum faciliùs expellat.

Purgantia fortiora non vsurpanda, ne natura in conatu suo impediatur, vel periculosum alui profluuium excitetur. Si tamen aluus adstricta sit, leni clystere vel lenienti medicamento, quod simul feruorem humorum restinguat, & partes internas roboret, laxanda est.

Porrò videndum, an natura in expellendo officium suum faciat. Tùm enim eam multis medicamentis, præcipuè calefacientibus, adiuuare non opus est. Si verò tardiùs & parciùs erumpant variolæ & morbilli, adiuuanda est Natura expellentibus: simul tamen ea admiscenda, quæ partes internas roborent, humorúmque feruorem mitigent, ac malignitati resistant.

Expellentia.

Expellunt *radices & semina fœniculi, sem. napi, cardui benedicti, aquilegiæ, citri: radices diptamni albi, pimpinellæ, capillus* ♀, *flores calendulæ, ius cicerum rubrorum, scordium, scabiosa, myrrha, ficus, lentes*, & alia quæ malignitati resistunt.

Refrigerantia.

Refrigerant verò, & simul malignitati resistunt *acetosa & acetosella, lactuca, nymphæa, portulaca, hordeum, tormentilla, endiuia, cichorium, plantago, succus citri, vinum granatorum, succus limonum, oxysaccherum, rob ribium.* In quibus exhibendis simul ad febrem & malignitatem respiciendum, & prout res postulat, medicamenta eligenda vel miscenda.

Arabibus medicamenta è ficubus, lentibus, lacca, tragacantha in vsu fuere, quæ etiam à posterioribus Medicis non sine fructu vsurpata sunt. Si tamen malignitas magna sit, etiam ad exquisitiora alexipharmaca confugere licet.

Imprimis verò danda opera, ne æger frigidum aërem admittat, sed potiùs in loco calidiore detineatur, vt pori cutis aperti seruentur, & naturæ expellenti nihil impedimenti obiiciatur.

Partes quomodo à variolis defendendæ.

Simul quoque prospiciendum, ne oculi, nares & partes internæ lædantur. Ideoque pulmones medicamentis è *papauere, lentibus, iuiubis, violis, tragacantha, rosis*; intestina roborantibus & adstringentibus moderatè; oculi, nares, similibus, quæ ex eorum affectibus patent, munienda ac roboranda. Os & fauces colluenda *decocto plantaginis, rosarum rubr. balaust. prunellæ, syrupo granatorum* & similibus.

Dum pustulæ maturantur, pruritus excitatur. Cauendum ergo, ne scalpantur, & turpes inde cicatrices excitentur. Si sanies sit alba, & pustulæ non sint nimis magnæ, tutissimum est, naturæ rem totam committere; si verò magnæ sint, aut plures coniungantur, vbi satis maturas esse ex mollitie, albedine, & doloris remissione constat, aperiri possunt, acu imprimis argentea vel aurea.

Diæta.

Diætam quod attinet, ab aëre frigido æger omni studio prohibeatur: nec tamen etiam nimio æstu æger torquendus, eiusque vires deiiciendæ. Victus ratio sicut in aliis morbis acutis instituenda, tenuis scilicet. Infantibus tamen, si appetitus ferat, plus cibi concedi potest: cùm eorum corpora sint εὐδιαφόρητα, & ob copiam innati caloris inediam non ferant. A cibis etiam omnibus, acribus salsis, pinguibus, qui humorum ebullitionem augere possunt, abstinendum, cibíque, qui moderatè refrigerent & adstringant, sanguinisque feruorem temperent, vsurpandi. Vinum in principio non conuenit, sed potiùs cereuisia tenuis, vel aqua hordei. In progressu verò morbi, vbi symptomata remiserunt, adsuetis vini ὀλιγοφόρου aliquid concedi potest.

Reliquarum etiam rerum non naturalium modus sit temperatus, vigiliæ & somnus moderata, æger quiescat. Incipientibus variolis & morbillis, brachiorum & crurum lenes frictiones non inutiles sunt, quibus humores ad ambitum corporis euocantur. Vulgo vsitatum est, pannum rubrum lecto, vt ægro in conspectu sit, ad motum humorum ad exteriora conciliandum imponere. Aluus aperta seruetur, leni clystere, si opus sit. Fugiendæ denique vehementes animi perturbationes omnes, ira præsertim ac timor.

CAPVT XIII.

De febre petechiali.

Petechiæ.

Porrò aliud febrium malignarum genus est, in quo maculæ quædam, pulicum morsibus similes, variorum sæpe colorum, rubræ tamen imprimis, in cute apparent, ab Autoribus puncticulæ, peticulæ, petechiæ nominatæ: vnde etiam febres hæ Periculares, Petechiales, Lenticulares nominantur.

Sunt autem hæ maculæ sine omni pruritu, extuberantia & exulceratione, qualis est in variolis & morbillis: & apparent maculæ hæ in hisce febribus, præsertim in dorso, brachiis, cruribus & pectore, locis nimirum, per quas insigniores arteriæ & venæ transeunt. In facie verò rarò apparent; cùm pars hæc externo aëri semper sit obuia.

Caussa.

Ortum autem habent hæ maculæ ab humoris putridi & corrupti parte tenuiore; vnde subitò erumpunt & euanescunt. Etsi verò fiant, facultate expultrice humoris corrupti hanc partem ad ambitum corporis pellente: tamen rarò id fit criticè: cùm plerumque in principio, materia nondum cocta, erumpant, & nulla notabilis materiæ per eas fiat euacuatio, nec meliùs inde ægri habeant, sed ferè, quo copiosius erumpunt, eò maiorem prauæ materiæ copiam arguant, quæ tamen, vt dictum, per maculas istas non satis euacuatur.

Differentiæ.

Sunt autem macularum istarum variæ differentiæ. Primò enim colore differunt; suntque aliæ rubræ, à sanguine temperatiore, putredinem concipiente ortæ; aliæ flauæ vel virides, si

bilis putrescat; aliæ puniceæ & nigræ, si humor ater putrescat. Deinde quantitate. Aliàs enim copiosiùs erumpunt, aliàs parciùs; aliæ sunt maiores, aliæ minores, pro humoris copia, crassitie ac virtutis robore vel debilitate. Aliæ in principio, aliæ in progressu morbi erumpunt.

Signa diagnostica. Febris ipsa ex signis febrium malignarum in genere traditis cognoscitur: ac vbi sese maculæ coniungunt, certius malignitatis argumentum sunt.

Prognostica. Quid etiam de euentu harum febrium sperandum, ex iis, quæ antea de prognosticis febrium malignarum in genere dicta sunt, patet. Ipsas maculas per se quod attinet, etsi bonum sit, materiam vitiosam ad ambitum corporis ferri: tamen per maculas hasce sufficiens eius euacuatio fieri non potest. Ideóque etsi, si sint copiosiores, copiosam materiam adesse significant: tamen eam non excutiunt, & propterea periculum potiùs, quàm salutem portendunt. Neque tamen paucitas semper bona, & paucitatem materiæ arguit, sed sæpe etiam naturæ debilitatem significat. Maculæ hæ si delitescant, malum: cùm significent, materiam, quæ priùs ad ambitum corporis ferebatur, intrò iam vergere, & ad caput, cor, vel aliam partem internam moueri. Maculæ rubræ tutissimæ sunt: flauæ & virides peiores; pessimæ puniceæ vel nigræ. Etsi quæ in principio erumpunt, symptomaticè erumpant; quæ verò septimo erumpunt, criticè erumpere videantur: tamen nisi alia bona adsint, iis non fidendum; cùm materiam non sufficienter euacuent. Si verò tardiùs apparent, malum. Accidit enim id vel ob humorum crassitiem, in quam si incidat malignitas, non facilè superatur; vel ob cutis densitatem, quæ transpirationem liberam prohibet.

Curatio. Tandem curationem quod attinet, ea, quæ de curatione febrium malignarum in genere dicta sunt, etiam hîc locum habent. Nimirum aluus leniatur primò vel clystere, vel leniore pharmaco: vel si materia ad ventriculum vergat, ægérque ad vomitum procliuis sit, vomitus prouocetur.

Vena sectio. Hinc si opus sit, vena secetur, idque fiat ante quartum diem, at postea omittatur. An autem maculæ iam erumpentes venæ sectionem impedire possint, de eo in Institut. *lib.* 5. *part.* 2. *sect.* 1. *cap.* 17. dictum.

Sudorifera. Cum verò Naturam ipsam ad ambitum corporis materiam protrudere videamus, & vtile sit, in omnibus morbis malignis materiam à maioribus vasis ad minora & ambitum corporis protrudi, & viscera ab humoribus vitiosis liberari, naturæ hic conatus adiuuandus, & materia ad ambitum corporis tendens mox per eum euacuanda; cùm aliàs, quod malignum est, nullam coctionem admittat.

Itaque æger in loco mediocriter calido detineatur, & mox medicamentum sudoriferum, quodque malignitati resistat, exhibendum, qualia suprà de peste & febribus malignis in genere, & de variolis ac morbillis sunt proposita. Ea tamen eligenda, quæ calorem febrilem non augeant: febrísque & malignitas inter se conferenda, & eius, quod plus vrget, maior habenda ratio.

In fluxu alui superueniente quid agendum. Interdum in hac febre fluxus alui superuenit, qui, nisi sit nimius, non supprimendus, sed naturæ negotium committendum, atque interim saltem alterantibus & malignitati resistentibus caussæ morbificæ occurrendum.

Postea pro viribus roborandis, *margarita, corallia, C.C. succus granatorum, citri, confectio de hyacintho, alchermes*, & similia exhibenda.

Topica. Extrà quoque cordis regioni & pulsibus applicanda medicamenta, quæ venenum à corde auocent & malignitati resistant. Nonnulli etiam inunctionem ex *hydræleo* & *nitro* ad cutem laxandam humorésque euocandos adhibent.

Vesicatoria. Neque inutile fuerit, vesicatoria brachiis applicare; præcipuè si exteriora frigeant, atque interiora vrantur, & dolores capitis, deliria, lethargus, & alia in capite symptomata adsint. Sic enim & humores ab interioribus ad exteriora auocantur, & humores à capite reuelluntur.

CAPVT XIV.

De Sudore Anglico.

Sudor Anglicus. FVit & illa febris maligna, quæ anno 1486. in Anglia cœpit, atque inde *sudoris Anglici* nomen accepit, & quadraginta ferè annis in ea grassata est, & infinitam penè hominum multitudinem iugulauit. Hinc ex *Anglia* disseminata per inferiorem *Germaniam, Belgium, Hollandiam, Selandiam, Brabantiam, Flandriam, Daniam, Noruuegiam, Galliam*, ab anno 1525. vsque ad annum 1530. vagata est.

Eadem febris à sudoribus copiosis, qui ipsam comitabantur, *sudatoria* nominata fuit. Correpti enim hoc malo, sine bubone, carbunculo, exanthematibus, sudore diffluebant perpetuo & copioso, qui finem non habebat, antequam morbus solueretur, quod intra 24. horas accidebat. Simul languebant ægri, animo deficiebant, inquietudine, καρδιωγμῷ, capitis dolore, cordis palpitatione laborabant, & pulsum celerem, crebrum, inæqualem habebant. Et palpitatio cordis eos, qui conualescebant, sæpè aliquot annis, nonnullos ad mortem vsque comitabatur.

Caussa. Caussa autem huius febris hærebat in subtilissima sanguinis parte & spiritibus, qui vnà afficiebantur; quod morbi breuitas arguit. Et procul dubio sanguis & spiritus ex maligna aliqua aëris constitutione & corruptione hoc vitium contraxerunt; vnde etiam in multis Belgij locis cum aëre nebuloso hoc malum subitò homines inuasit: & aues etiam sub arboribus interemptas repertas fuisse, & abscessus sub alis ciceris instar habuisse, obseruatum est. Qualis autem illa aëris corruptio fuerit, vix explicari potest.

Prognosticum. Erat autem hoc malum sæuissimum, & intra 24. horas hominem vel iugulabat vel deserebat. Et primò quidem, vbi vrbem aliquam inuaserat hæc febris, singulis diebus quingentos vel sexcentos corripiebat, vix verò centesimus euadebat.

Curatio. Tota verò curationis summa consistebat in sudore, quem natura etiam sponte mouebat, promouendo, & veneno debellando. Etenim omnes, qui sudorem non proliciebant, nec cardiacis vtebantur, auramque frigidam captabant, intra 24. horas moriebantur. In sudore tamen proliciendo vires attendendæ, & si eæ sint languidæ, ita is moderandus, ne vires debiles deiiciantur. Obseruatum enim est, nimio sudandi studio, & dum ægri præter vires lectis operirentur, magnam hominum partem suffocatam fuisse. Inter sudandum à somno etiam ægri prohibendi erant.

Vtebantur autem ad sudorem proliciendum & malignitatem infringendam, *aqua acetosa, scabiosa, terra sigillata, bolo Armeno, dictamno, carduo benedicto, zedoaria, tormentilla, nymphæa, borragine*. Locum etiam habent species liberantis, & similia, quæ in febribus malignis & morbillis vsurpari solent.

Inter sudandum ægri reficiebantur *succo & syrupo citri, granatorum, acetosæ*, & aliis supra in peste propositis. Odoramenta quoque naribus admouebantur. Vbi æger satis sudauerit, sensim de tegumentorum pondere aliquid tollendum, sudórque tandem diligenter abstergendus.

CAPVT XV.

De morbo Vngarico.

Morbus Vngaricus. INter febres malignas est etiam morbus, quem vulgò Vngaricum vocant, quod in Vngaria primùm Anno 1566. innotuisse, & hinc per totam penè Europam propagatus fuisse putatur. Nonnulli quidem febrem petechialem, & morbum Vngaricum pro eodem morbo habent; & verum est, sæpe maculas in eo apparere: verùm non semper hoc accidit, & latius extenditur nomen febris petechialis, quàm morbi Vngarici. Species enim quædam febris malignæ, vel, si cum maculis sit, petechialis, est morbus hic, in castris ex praua diæta ortus, vnde meritò Castrensem & Militarem appellari posse putamus: cùm non solùm superiore tempore in Vngaria, sed & alibi passim in castris hactenus grassatus, & hinc inde disseminatus sit.

Est verò morbus Vngaricus dictus febris maligna & contagiosa, continua quidem, magnum tamen etiam vitiosorum humorum apparatum circa ventriculum & primas vias coniunctum habens.

Caussa. Caussa enim proxima huius febris est putredo & maligna humorum corruptio in vena caua. Cumulantur autem isti & corrumpuntur, vt diximus, diætæ erroribus, ac primò quidem aëris vitio, qui in Vngaria vel extremè crassus est, & nocte nebulis inspissatus, vel iis discussis, extremè subtilis ac æstate feruidissimus, & alibi etiam in castris non semper commodus; cùm castris plerumque commune sit, sub dio cubare, & vapores è terra exhalantes, vt & pluuias excipere, & vestimenta pluuiis madefacta cum siccis permutare non posse, tempore verò hyberno angustis sæpe hypocaustis includi. Deinde victus prauus huius morbi caussa est, quo milites sæpe in melioris inopia vesci coguntur, & plerunque ij, qui meliori assueti sunt. Hinc cùm è prauo cibo bonus chylus generari non possit, & errata coctionis primæ non corrigantur in secunda, multi praui humores in viis primis cumulantur, qui cum chylo ad hepar & hinc in venas deriuantur, atque ex ipso chylo prauo prauus sanguis generatur. Qui & spontè ad putredinem ac corruptionem tendit, tandémque, accedente aëris constitutione incommoda, non solùm putrescit, sed & malignitatem concipit.

Vngarici morbi natura. Vnde febris non solùm putrida continua, sed & maligna, eaque contagiosa excitatur, quæ etiam eos, in quibus prauus humorum apparatus non est, inficit; vnde & symptomata nonnihil variant. Sicut & pro regionis, victus & aliarum circumstantiarum ratione morbosus apparatus non semper planè idem est, atque hinc etiam in symptomatibus febri coniunctis diuersitas quædam occurrit. Imò in ipsa febre pro humoris

moris peccantis ratione quædam diuersitas apparet, vnde ab aliis ad synochas putridas, ab aliis ad ardentes & biliosas refertur. Etsi verò magna etiam, vt dictum, ex victu prauo in ventriculo & primis viis vitiosæ materiæ copia plerumque colligatur: tamen continens ea huius febris caussa non est, sed symptomata quædam saltem, agitata à calore febrili, præcipuè in febris initio, vt cardialgiam, anxietatem, æstum circa præcordia & nauseam parit, ipsamque febrem auget ac fouet.

Signa diagnostica.

Omnia autem, quæ in aliis febribus malignis apparent, etiam in hac febre adesse possunt symptomata, & plerunque etiam maculæ & petechiæ conspiciuntur. Inter reliqua autem valdè molestus est capitis dolor, vnde etiam apud vulgus nomen hic morbus accepit, vt *die Hauptkranckheit* appelletur. Conqueruntur etiam plerique, qui ex victu prauo hunc morbum contraxerunt, de dolore circa ventriculum, ad locum sub mucronata cartilagine, vbi & durities & renitentia quædam obseruatur. Sitis adest magna, statim in principio, lingua sicca & arida; paulò post accedunt deliria, quæ soluuntur materiâ ad aures secedente & surditatem excitante.

Prognostica.

Morbus autem acutus est; & terminatur vt plurimùm circa 14. aliis tamen etiam ad diem 20. extenditur. Quid autem de euentu huius morbi sperandum sit, ex iis, quæ supra de prognosticis febrium malignarum in genere dicta sunt, patet. Nimirum, quò vires sunt fortiores, & symptomata mitiora, eò melior morbi euentus sperandus: contrà, quò vires sunt debiliores, & symptomata grauiora ac plura, eò morbus periculosior est. Nonnullis materia per aluum euacuata salutaris crisis accidit, plurimis, vt dictum, materia ad caput delata & hinc ad aures depulsa ac surditatem excitante, salutis argumentum præbet.

Vt verò in aliis febribus malignis, ita & hîc curatio dirigenda & ad ipsam febrim eiusque fomitem, & ad malignitatem. Symptomata tamen etiam non negligenda sunt.

Curatio.

Et primò quidem febrem, eiusque caussam quod attinet, in iis, qui in castris & ex victu prauo hunc morbum contraxerunt, hoc peculiare occurit, quod vitiosi humores, vt in aliis synochis & ardentibus febribus, non solùm in vena caua continentur, sed & magnus humorum apparatus circa ventriculum & in primis viis latet, id quod ex antecedente diæta, ventriculi dolore, anxietate, æstu circa præcordia & nausea cognoscitur. Tunc ergo materia ista statim euacuanda est, vtpote quæ seorsim & ab aliis humoribus secreta existit, nullam coctionem suscipit, cibos & medicamenta assumpta corrumpit, ac sudoriferis & aliis medicamentis, quæ adhibenda sunt, in penitiores corporis partes rapitur, febrémque auget.

Purgantia.

Fieri autem hoc potest, cùm per aluum purgantibus, inter quæ hîc imprimis agaricus commendatur; tùm imprimis vomitoriis, quibus sæpe feliciter magna pituitosorum & biliosorum omnis generis humorum, circa ventriculum latentium, copia reiicitur. In iis verò, qui saltem per contagium labem hanc hauserunt, & ex praua victus ratione vitiosos humores circa ventriculum & primas vias non cumularunt, vomitoriis istis & purgantibus opus non est, sed primas vias leniter saltem euacuare sufficit.

Vena sectio.

Primæ viæ vbi à vitiosis humoribus liberæ fuerint, statim, & quidem primo vel secundo die, vena aperienda, si id requiratur, & ægrorum vires permittant. Si verò dies iam aliquot elapsi sint, virésque prostratæ; & alui profluuium vel vomitus adsit, venæ sectio omittenda. Aperienda autem vena in cubito, vel si vires debiliores sint, vena in talo, quæ etiam à capite materiam commodè reuellit, & in hoc morbo valdè commoda est.

Sudorifera.

Natura ita oneris parte leuata, statim sudorifera & malignitati aduersantia medicamenta exhibenda: ea tamen ita temperanda, ne feruorem humorum, febrimque augeant. Conuenit hîc *C.C. præparatum*, *lapis bezoar*, ♁ *diaphoreticum*, *bezoardicum minerale*, *terra sigillata*, *puluis Cæsarus rubeus*, *Montagnana*, *species liberantis*, & alia suprà de febribus pestilentibus ac malignis in genere proposita. *Mithridatium*, *theriaca* & similia calida, si ob malignitatis vehementiam exhibere libeat, ne calor augeatur, frigidis aquis & aceto temperanda, quibus commodè etiam additur *spir. vitrioli & sulphuris*. Non solùm autem semel atque iterum ad sudorem ciendum talia propinare sufficit, sed ad vires roborandas, putredinem sistendam, & malignitatem expugnandam, quotidiè aliquoties exhibenda antea dicta, minore tamen dosi, & præterea *species el. de gemmis*, *cordiales temperatæ*, *diamargariti frigidi*, *confectio de hyacintho*, *spir. vitrioli & sulphuris*, *aqua bezoardica*, & alia supra in pestis & febrium malignarum curatione proposita.

Externa.

Externa quoque regioni cordis & pulsibus applicanda; vt & odoramentis spiritus conseruandi & malignitas expugnanda est, quæ etiam suprà de pestis & pestilentium febrium curatione proposita fuerunt.

Diæta.

Diæta tandem sit talis, qualis in febribus malignis exposita est. Et quidem alimenta propter putredinem siccent, propter febrem refrigerent, & cordialibus hisce qualitatibus præditis condiantur. Vinum in hac febre noxium, & plerique, qui ab eo non abstinent, intereunt.

CAPVT XVI.

De febre maligna cum spasmo.

Febris maligna cum spasmo.

SVnt & aliæ febres malignæ, quæ morbos quosdam & symptomata, spasmum scilicet, catarrhum, tussim, anginam quasi comites habent. Anno enim 1596. & 1597. in Episcopatu Coloniensi, Vvestphalia, Comitatu Vvaldeccensi & Vvittensteinensi atque Hassia grassatus est morbus cum febre ferè affligens, quem tùm vulgo *die Ariebelitracthheit*, *Ariempffsucht oder Zichende Seuche* appellitabant.

Inuadebat enim cum vellicatione & stupore quasi in manibus ac pedibus, nunc in vno, nunc in vtroque latere. Hinc, & quidem subitò, in negotiis quotidianis, homines conuulsio prehendebat, ac primùm digiti in manibus & pedibus conuellebantur, quæ conuulsio postea cubitum, genua, humeros, coxendicem, totúmque corpus occupabat, donec ægri instar globi conuulsi aut rectà extensi procumberent. Conuulsionem hanc acerbissimi dolores, & hinc ægrorum clamores & eiulatus comitabantur. Nonnulli etiam cum prima inuasione vomere solebant. Malum autem hoc nonnunquam dies aliquot, vel septimanas in exterioribus membris hærebat, antequam caput inuaderet, si idonea medicamenta adhiberentur: quæ si negligerentur, etiam caput afficiebatur, & nonnulli epilepsia corripiebantur, post cuius paroxysmum aliqui ad sextam vel octauam horam quasi mortui iacebant. Alij veterno corripiebantur, alij delirio, quod ad quartum diem & vltra in quibusdam durabat, quodque vel visus, vel auditus læsio sequebatur, vel etiam paralysis. Cessante paroxysmo fames ingens & præternaturalis homines corripiebat. Postea ferè alui fluxus sequebatur; plerisque tandem pedes & manus intumescebant, vel tubercula seroso humore plena erumpebant. Sudor verò non sequebatur. Contagiosum etiam fuit hoc malum, & quidem haustum contagium sæpe sex, septem aut duodecim menses in corpore latuit.

Caussa.

Ortum habuit malum hoc ex ichoribus pestilentialibus, cerebro & neruoso generi imprimis infestis. Humores verò isti maligni ex victu prauo in annonæ caritate prouenerant.

Prognostica.

Fuit autem malum hoc graue, periculosum ac curatu difficile. Qui enim epilepsia corripiebantur, vix integrè ea liberabantur, sed per interualla subinde aliquid mali recurrebat, & qui delirauerant, stupidi permanebant. Alij singulis annis mense Decembri & Ianuario aliquid mali sentiebant.

Curatio.

Curatio consistebat in humoris vitiosi & praui euacuatione, & cerebri ac neruosi generis roboratione. Primò ergo è primis viis humores vitiosi euacuabantur *hermodactilis*, *turbith*, *esula præparata*, *diagrydio*, *elect. diaphœnico*, *de succo rosarum*, addito *castoreo*, *costo*, *sem. rutæ & cumini.*

Postea exhibebantur medicamenta contra conuulsionem ex *pœonia*, *visco quercino*, *castoreo*, *saluia*, *cranio humano*, additis medicamentis contra malignitatem pugnantibus, *radice vincetoxici*, *succisa*. *theriaca*, *Mihridatio*. Atque ita medicamenta purgantia & alterantia alternis vicibus sumenda & continuanda fuerunt. Externa verò membra iis medicamentis inungebantur & fouebantur, quæ aliàs in conuulsionibus conueniunt.

CAPVT XVII.

De febri maligna cum catarrho & tussi, & cum angina.

Febris maligna cum catarrho & tussi.

QVandoque febres malignas catarrhus epidemius & tussis comitatur, qualis febris Anno 1510. 1557. 1580. & 1591. ac imprimis Anno 1580. sub æquinoctium autumnale totam pene Europam peruagata est. Atque appellabatur tum iste morbus catarrhus febrilis, & febris catharralis, item suffocatiua, Germanis *der Ziep, vnd Schafshusten*, *Schafitranctheit vnd Huenerueehe.*

Inuadebat hæc febris cum propensione in somnum, capitis dolore, tussi sicca, dolore pectoris, faucium asperitate, ventriculi languore, difficili respiratione, quæ etiam tussi cessante ad diem 14. durabat.

Caussa.

Ortum habuit hæc febris è constitutione humida annorum præcedentium. Cùm enim humores vitiosi per istam aëris anomaliam in corpore cumulati essent, tandemque putredinem & malignitatem, & quidem cerebro ac pectori aduersam, concepissent, febris inde continua accensa fuit, & parte humoris vitiosi ad cerebrum protrusa, & hinc ad pectus delabente catarrhus & tussis excitate fuit.

Morbus hic, etsi tùm maximam hominum partem corriperet, lethalis non fuit: omnes enim ferè euadebant, & vix millesimus quisque moriebatur.

Curatio.

Curabatur autem hæc febris, vt aliæ malignæ, respiciendo

ad putredinem, malignitatem, & tandem ad caput ac thoracem, quæ maximè in hoc catarrho & tussi afficiebantur.

Venæ sectio tum locum non habuit, & experientia comprobatum, omnes febrê mortuos fuisse, quibus vena aperta fuit. Purgantia verò lenia planè vtilia fuerunt, cùm caussa morbi in primis viis consisteret. Exhibebantur etiam postea, quæ materiam in capite & pectore alterarent, vt in catarrho & tussi fieri solet, atque ea, quæ malignitati resistebant, non negligebantur.

Febris maligna cum angina.

Tandem interdum febribus malignis etiam angina, pleuritis, peripneumonia coniungitur & populariter grassatur, quemadmodum Anno 1348. factum fuit, vt Fracastorius testatur, & Anno 1557. vt refert Dodonæus *obs. cap.* 21. & Anno 1564.

Quæ febres plerunque è præcedente aëris anomalia & imprimis humida constitutione ortum habent, sicuti dysenteriæ epidemiæ è præcedente aëris siccitate, qualis Anno 1583. & 1626. grassata est.

Et sunt hæ febres plerunque periculosæ, acutæ, & multos iugulant.

Curatio.

Curantur autem illæ, vt aliæ febres malignæ. Ad hoc tamen simul attendendum, vt membro illi, in quo morbi vel symptomatis coniuncti vis est maxima, prospiciatur, & morbus ille ac symptoma, quod febrem malignam comitatur, modo eo, qui in affectibus particularibus proponitur, curetur.

CAPUT XVIII.

De febrium symptomatibus tollendis.

Febrium symptomata.

Accidunt tandem febribus varia symptomata, quæ sæpe non minùs, quàm ipsa febris, ægro molesta sunt, & non minùs periculi afferunt, & propterea ad se curationem trahunt, & vt tollantur vel mitigentur, postulant. Talia sunt imprimis, dolor capitis, vigiliæ nimiæ, somnus profundus, delitia, conuulsiones epilepticæ, linguæ ariditas, sitis, cardialgia, alui fluxus, lipothymia, syncope. Quæ omnia ortum habent ab humore febris caussa, vel vaporibus & fuliginibus ab eodem excitatis, & hanc vel illam partem, seu copia, seu excessu qualitatum primarum, seu malignitate molestantibus.

Tolluntur verò talia symptomata, vniuersalibus præmissis, materiam illam à parte, quæ afficitur, ad alias ignobiliores & remotiores reuellendo, repellendo, dissipando, prout opus; illum qualitatum, quo maximè molesta est, excessum alterando & corrigendo, vel etiam malignitatem, si adsit, contrariis remediis oppugnando; partésque, quæ afficiuntur, si opus sit, roborando; vel etiam ipsi symptomati conuenientibus remediis occurrendo. Quæ omnia, quomodo expedienda sint, in specie explicare, præter instituti nostri rationem est, sed Practici libri de eo consulendi, atque imprimis cuiusque symptomatis caussa diligenter inuestiganda; cum idem symptoma sæpe à diuersis caussis prouenire, & propterea vno semper remedio tolli non possit.

PANEGYRICUS

PANEGYRICVS DICTVS

in obitum D. Dan. Sennerti à Rectore Acad. VVittebergensis HENNINGO GROSSE V.I.D. & Professore publico.

DEvs quidem prohibeat omen, & vacillantes Academiæ res fulciat atque stabiliat; cæterùm post tantas alias clades, vix læti aliquid ac prosperi exspectandum in posterum, & nuper augurati sumus mæstis animis, cùm funus Clarissimi Viri IOHANNIS GEORGII PELSHOFERI indiceremus, & in præsenti DANIELIS SENNERTI obitus, quàm inspetatus ac celer, tam grauis ac luctuosus, confirmat. Qui cùm incredibili fide, prudentiâ, studio non tantùm curauerit Academiæ res, verùm in melius quoque prouehere semper laborarit; qui cùm tot iuuenes non modò hactenus, qui huc venerunt excolendi ingenij caussa, sed viros quoque magno numero per vniuersam Europam colentes professoria voce partim annos quamplurimos, partim infinitis, iisque doctissimis & exactissimis scriptis erudierit atque insigniter iuuerit; tot cuiuscunque fortunæ homines summos, imos, proceres, ciues, ægros ac fessos, & vltima metuentes sæpius, salutari leuarit ope, & ex ipsius mortis propemodum faucibus ereptos, vitæ & luci restituerit; nobis præterea, quibus felicitate quadam fatorum quotidiana prope incomparabilis viri consuetudine licuit frui, inusitatæ probitatis & absolutæ cuiusdam, quanta in hominem cadere potest, virtutis exemplum suppeditarit assiduè atque præluxerit, eásque ob res, tot gentium ac populorum, quos noster iste orbis complectitur, ore ac famâ celebratus sit; quanto non modò præsidio ac bono, verùm & ornamento ac lumine, hæc Ciuitas, hæc Academia, hæc vniuersa Saxonia, nostra priuata orbatáque est? Nunquam sinistro omine magnorum virorum obitus carent. Triste semper & metuendum aliquid portendunt. Cùm vastæ superbæque moles, & quas cum admiratione quadam suspeximus hactenus, procidunt, licet solutæ ætate fuerint, nunquam non nunciæ tamen secuturarum cladium existimantur. Pari modo ingentes viri; & quorum diuinas dotes plurimi stupuerunt ante, quamuis naturæ legi satisfaciant, cum obeunt diem; tamen nescio quid durum & exitiosum communi rei excessus ipsorum, vbi contingunt, videntur minari. Præcipuè si eo contingant tempore, cùm vsum maximum sui promittere poterant, atque iam omnium spes illorum cùm primis ope niti videbatur. Nunquam non quidem SENNERTVS hactenus de nobis & publico mereri eximiè studuit: sed id cumprimis nunc poterat, tot vndiquaque grassantibus atrocissimis morbis, tantâ paucitate eorum, quorum prudentiâ, & decumbentibus opem maturè, & desperatis salutem ferat. Ac cùm prolapsæ aliàs ita res Academiæ sint, vt vix restitui in locum pristinum vel longo tempore queant, quàm opus nunc erat viris huiusmodi, qui, sicut noster, vel solâ interim clarissimi nominis gloriâ ruinas nostras sustinerent? Sed quicquid in nos destinauit Deus, potius est, pœnitentia precibúsque auertere, quàm lamentatione inutili terere tempus. Nihil quicquam enim proficimus questu & lacrimis, nisi prostratus humi & sui pertæsus animus accedat: qui & execretur errores veteres, & diligenter sibi de nouis caueat: ac in futurum adeò nil nisi sobrium ac sanctum & voluat secum cogitans; & ipso deinceps facto sedulò exprimat. Cæterùm cùm eò necessitatis redacti simus, vt nobis SENNERTO ipso carendum in posterum sit; danda est opera, vt animi eius virtutumque imaginem nobiscum retineamus, quam in vitâ ipsius & moribus contemplati sumus. Quare de iis breuiter, & vt fert tempus, nunc exponemus; inde ducturi initium, vnde vitæ exordium ipsi fuit. Editus itaque in lucem est ante hos quinque & sexaginta annos, d. XXV. Nouembris circa Solis occasum, incunabula nactus clarissimam Silesiorum Metropolim, Vratislauiam, fœcundam magnorum & eruditissimorum virorum nutriciam pariter ac genitricem. Patrem habuit NICOLAVM, Calcearium ac ciuem: virum bonum, probum & honoratum satis inter suos. Matrem CATHARINAM HELMANIAM, ex oppido Zotten, ad radices montis Zabothi, siue Zotensis, sito. Patrem octuagenarium ipse tredecennis puer amisit. Sed educatus à matre atque ad optima quæque assuefactus eâ curâ fuit, qua maior in fœminam vix vnquam cadat. In literas quodam naturæ impetu raptus est, vt stimulis & monitore vix indigeret. Quare contentus disciplinâ publicâ, nulli vnquam priuato magistro operam dedit, quamquam volebat mater. Sed amici, quos consulebat sollicitè, animaduersâ acerrima indole pueri, & per se prudenti satis ac frugi, id dissuaserunt. Cùm eos fecisset profectus, vt auspicari Academica studia cum fructu posset, à matre optima huc est permissus M. Iunio anni cIↄ. IↄXCIII. atque vt semper modestissimum ingenium atque ab omni remotum ambitione ac fastu deprehensum in eo fuit, ita simul ingressus hæc Academiæ nostræ spatia est, non longè quidem proiecit suorum studiorum spes, eásque non amplis ita ac latis finibus terminauit. Satis se profecisse non modò, sed ascendisse etiam ratus, si adolescentiæ instituendæ partes aliquas in Scholâ patriâ olim administraret. Itaque literis & philosophicis disciplinis præcipuè incubuit, eo successu, vt anno quinto postquàm huc venisset, inter LIIX. Candidatos quartus ipse Magister Liberal. Artium crearetur. Interea cùm nescio quas occultas ac interiores faces quasi sibi adverteret admoueri à Deo, quæ Medicinæ immenso amore accenderent animum, ad genus id studiorum se totum applicuit: atque in eo breui tempore ita profecit, vt iam tum eum promittere videretur, quem eruditus orbis admiratus hactenus est. Interim tamen Lipsiensem, Ienensem, & Francofurtanam ad Viadrum Academias adiit: magis vt congrederetur cum peritis ac doctis, quorum vsu & consuetudine proficere posset; quàm quod magnopere restaret aliquid in illo studiorum cursu, quod esset tractandum. Sed admonente ætate, quæ grandescebat indies, & reflectebat ipsum ad metam, Berolinum se contulit, vti experientissimis Medicis sese adiungeret, & ipse Medicinam facere ingrederetur. Quam ob rem & postea Basileam cogitabat, vt assumpto gradu rediret in patriam, suorúmque studiorum fructus ibi explicaret. Atque iam conscribebat Theses, quas disputaturus pro impetrandâ dignitate erat, cùm ecce VVittebergam amici literis euocatur: vbi iidem honores paulò post quibusdam viris egregiis, & suis commilitonibus olim, impertiendi essent. Incertum & dubium perpulerunt amici, atque imprimis intimus eius, IOHANNES GEORGIVS MAGNVS, Medicinæ Doctor Clarissimus, vt sequeretur fatum suum, quod ei iam aperire ianuam sperandis maioribus videretur. Itaque profectus VVittebergam denuò, an. cIↄ.Iↄ.CI. Mensis Septembris d. X. Doctorali honore ornatus est, cùm d. III. Iulij ante pro consequendâ Licentia disputasset. Sedebat adhuc, & certum erat repetere patriam: sed aliud destinauerat DEVS, qui nouum lumen Academiæ huic circumfundere tum sanè parabat. Factum enim post paulò est, vt IOHANNES IESSENIVS Nobiliss. Medicus sponte se abdicaret eo munere, quo functus hactenus fuerat. Eius vacantem locum igitur, vt ambiret SENNERTVS, cùm alij plures ex Professorum numero, qui eruditionem ipsius virtutémque perspectam habebant, & eâ de caussa mirificè ei cupiebant, tum ipse IESSENIVS etiam adhortabatur: adeò vt Electori Serenissimo etiam non sine egregio & vero elogio ipsum commendaret. Sic factum, vt facilè impetraret eas partes, quas vnus optimè gerere posse videbatur. Receptus igitur in Medicorum Ordinem d. XV. Septemb. A. cIↄ.Iↄ.CII. Medicinam deinceps docere publicè cœpit: eo proposito quidem & contentione animi, vt de se aliquando etiam illud vsurpari posset, εἰπ χρήσιμα πᾶσι : μεγάλη χάρις αὐτῷ. Nec contentus fuit disserendo de cathedrâ tantum bene mereri de illis, qui Medicinam vellent addiscere: sed scribendo etiam domi tot libros egregios, quos magno numero postea edidit, & Galli non modò ac Belgæ, sed ipsi Itali etiam, qui principatum quendam sibi in hac arte vindicare conati, admirantur. Ita quidem, vt fateantur libenter, vix quicquam laudis superesse amplius, quàm post SENNERTVM, alij ex isto cumulo decerpere queant. Quibus egregium colophonem addidit, euulgato de bene viuendi & moriendi ratione egregio libello. Nam vti in aliis hactenus ostenderat, quomodo profligare morbos & vitam tueri contra mortem liceret peritè, sic nunc docendum existimabat, quâ viâ ac disciplinâ impetrari posset, vt quando nemini, qui natus homo, perpetuò contingat viuere, & omnibus finis instet tandem, rectè obire mortem vitáque fas esset decere. Quod non minoris sapientiæ ac artis, quàm vitam producere, & imminentem mortem arcere videbatur. Chymiam primus in hanc Academiam introduxit. Cuius quantus esset abusus vulgò, quamuis haud ignoraret,

ignoraret, non tamen nobilissimam ac præstantissimam artem iacere amplius atque frigere apud nos, ius aut fas esse existimauit. Nam neque intemperantia hominum efficit, vt exscindamus vineas, & dempto vtilissimo vini munere mortalium commoda circumscribamus. In factitanda Medicinâ ita semper versatus est, vt nescias, magisne fidem & cautam illam prouidentiam; quàm facilitatem eius ac promptitudinem perbenignam celebrare oporteat. Nemini enim vnquam eius non patuere fores: & vti admittebat quosvis comiter, ita omnes studiosè consilio iuxta ac ope adiutabat. Parum sollicitus, quid sibi mercedis aut lucri inde sperandum. Quæ captare & sequi, sordidissimi cuiusque & illiberalis quam maximè esse reputabat. Et recordabatur, quo sacramento Hippocrates, maximus Medicinæ auctor, consecraneos huius artis adegisset. Quo fiebat, vt nunquam non eius ædes magnâ hominum turbâ, qui opem salutémque peterent, celebrarentur. Quibus omnibus pro virili suâ ita perpetuò studebat consulere, vt sæpius sibi ipsi ac valetudini consuleret malè. Eorúmque necessitates magis, quàm suam ipsius respiceret salutem. Quod summæ atque perfectæ iustitiæ est. Quæ maximè, vt sapientes pronunciant, ἀλλότριον ἀγαθὸν. Atque ab ista cumprimis cùm perhibemur, tum sumus boni. Sicuti autem omnes omnium infirmitates curare, solius Dei est: ita plerisque & difficillimis mederi feliciter, summi ac consummati Medici laudem habet. Quam adeò consecutus noster est, vt annis superioribus eâ excitus Illustrissimus Dominus NICOLAVS SAPIEHA, Comes in Coden, Magni ducatus Lithuaniæ Supremus Vexillifer, ex vltima fermè Polonia, itinere supra C. milliaria peracto, desperato morbi genere, & cui curando frustra hactenus ipsos Patavinos Medicos sollicitauerat, laborans, tanquam ad sacram quandã anchoram huc venerit, atque post aliquot menses meliori restitutus valetudini rursus discesserit. Et facilè esset exempla alia, & infinita, producere, Nobilium, Comitum, Principumque complurium ac Ducum, qui omnes consilio eius ac ope salubriter vsi, nisi & longum esset, & rerum fides nihil huiusmodi diligentiâ indigeret. Ipsi iam nouem anni sunt, quod Serenissimus Elector cùm huc venisset in morbum implicitus fuit. Cui vt semel adhiberi noster ceperat, sic deportatum Torgam comitatus, eóque paulò post restituto, inter Cubicularios Medicos adscriptus est. Illustri documento, quanti ipsius opera à maximo Principe haberetur. Et ita tamen ea in ipsum collata dignitas, vt non necesse esset, perpetuò comitatum Principis sequi; sed libera ei manendi in statione veteri copia relinqueretur, excitando tum demum, cùm auxiliis istiusmodi indigeret cumprimis tempus. Decanum Collegij quamplurimis vicibus, Academiæ Rectorem auctoritate publicâ sexies, sine exemplo hactenus, gessit. In quibus & aliis cunctis partibus, quæ demandatæ ei vnquam fuerunt, si esset dicendum, qualem præbuerit se, verba atque orationem faciliùs, quàm exitum inuenirem. Tanta ipsius vigilantia, fides ac diligentia exstitit. Tantam prudentiam attulit quoque, & circumspectionem, tum ad deliberanda negotia, tum rectè suscipienda. Quanta autem in ferendis sententiis libertas inerat, tanta & lenitas eius notabatur. Ita enim veritatem sequendam putabat, vt ab contentione omni interim & acerbitate abesset. Quæ in mitissimum eius ingenium haud cadebant. Atque eadem modestiâ in illos quoque vsus est, quos æmulationis impotentia eo adduxerat, vt suggillare auderent, quibus similia prodere literis minus sperarent. Quod genus hominum hoc nasutissimo iuxta & ventosissimo seculo nimis est frequens. Quos nullâ alia re, quàm solo silentio vlciscebatur. Nam & ridere quoque alienum à sapientis instituto existimabat. Quem ferre omnes, nemini autem maledicere, aut par referre decet, nisi cum aliquo bono ab eo affectus. Multa hîc necessariò nobis prætereunda sunt, de variis literis, quibus locupletauerat animum, de virtutibus etiam moribúsque, quibus vita eius refulsit. Præcipuè de pietate & innocentia viri, quæ tanta in eo fuit, quantam in illis sæpius, quorum Sanctitas propria videbatur, frustra requiras. Sed hæc & plura numero, & pondere maxima. Et nisi deterere velis, breuiter ac tumultuariò, vt nunc est necesse, haud perstringenda. Vxores habuit tres, quarum primam MARGARETAM, Excellentissimi & Clariss. Viri ANDREÆ SCHATONIS, Medic. D. & Professs. eiusdémque Collegij Senioris filiam, d. XXV. Febr. A. cIↃ IↃ CIII. auspicatò virginem duxit. Alteram, HELENAM, GEORGII BVRENII Medic. doct. Filiam, viduam, d. XXII. Augusti A. cIↃ IↃ CXXIV. hoc est, secundo post prioris coniugis decessum, Dresdæ sibi iunxit. Tertiam, domum duxit MARGARETAM CRAMERIAM, Ornatissimam fœminam, IOHANNIS CRAMERI, SS. Theol. Licent. & Illustriss. Saxon. Ducum Altenburgi Concionatoris Aulici viduam, nuptiarum solennibus in hac ipsâ Vrbe IV. abhinc annos celebratis. Liberos VII. sed omnes ex primâ suscepit: filios quinque & binas filias: reliquit tres, M. ANDREAM, SS. Theol. Candidat. & facult. Philos. Adiunctum, cum MICHAELE, Medicinæ studioso: & MARGARETAM, quæ annis superioribus Excellentissimo viro LAVRENTIO PABST D. & Electoralis Aulæ, quæ Dresdæ est, Medico, nupsit. Cæteri parui aut vix egressi puerilem ætatem defuncti sunt. Præter maximum natu, M. DANIELEM, qui ante hos VI. annos Patauij in Illustri Venetorum Academiâ, vbi Medicinæ nauabat operam, inclitæ Nat. Germanorum Facul. Artisticæ Consiliarius, mortalitatem, cùm ann. XXIIX. ageret, expleuit. Sicuti autem publicæ vitæ officia non parua consequuta gloria est, ita priuatæ quoque eximiâ laude haud caruere. Cùm bonum & prouidum patremfamilias, herum æquum atque clementem, parentem pium ac sedulum, commodum verò maritum ac fidelem perpetuò suis se exhiberet. Venimus nunc ad illud tempus, quod vt supremum ipsi fuit, ita nunc nobis luctuosissimum est. Exequendum tamen nihilominus, cùm æquè ad exemplum pertineat, & intueri vitam excellentium Virorum & eorundem obitus contemplari. Videtur autem suspicio morbi, quo periit, d. XVII. huius mensis ipsi incidisse, cùm vespertino tempore sibi ἱδρωτικὸν parari in crastinum curaret. Id haustum sequentis diei mane copiosè secutus est sudor. Quo deterso cùm satis bellè habere videretur, surrexit, ad defungendum partibus, quas domi suæ obire posset. Incessente vesperâ iterum se horrore quodam sensit perstringi. Ita que solito citiùs cubitum perrexit, sumpto medicamento: sed noctem eam perpetuam egit insomnem. Mane iterum ἱδρωτικὸν adhibuit: cùm sudasset nonnihil; reliquit lectum. Sed vix indutum vestes languor nonnullus viriúmque inuasit defectio, quam post secutus vomitus est. Quare necesse fuit cubile repetere, quanquam id ægrè ab eo impetraretur. Delatum eo excepit somnus, vt aliquot horas suauiter acquiesceret. Et cuncta deinceps ire in melius videbantur. Præcipuè nudius-sextus, cùm penè in rectè valentis modum pranderet. Paulò post tamen magna rursus non modò deiectio virium, sed & nonnulla exerrantis leuiter mentis signa in eo deprehensa sunt. Atque ex eo valetudo eius magis ac magis labascere cepit. Post tertiam iussit vt aliquid cibi apponeretur. Quo degustato, visus est animus in sedem suam iterum velut reuerti. Cùm statim de accersendo Ministro verbi & sacratissima Domini cœnâ iniecta mentio est. Sed quando serum diei videbatur, id omne in crastinum mane reiiciendum putauit: & propinato sopore mox se composuit somno, qui contigit quidem, sed interruptus ac turbulentus. Sub noctem mediam animo linqui cepit: refocillatus nihil articulatè satis atque expressè valuit loqui, quanquam multa conaretur, quæ circumstantes assequi haud possent. Id vnum repetitum crebriùs intellectum est, O DOMINE, O DOMINE; quod iterum iterúmque sublatis in cœlum oculis inclamare velle videbatur, inde auxilium & opem poscens, vnde cumprimis hæc exspectanda. Interim cùm recitarentur ab astantibus preces & psalmi, & reliquum noctis orationibus duceretur, illuxit manè. Cùm quinta appeteret, inter preces & hymnos assidentium deficere illicò & animam agere cæpit: atque sic tandem expirauit ille Vir, qui immortalitate dignus videbatur. Et eam sanè si vitâ impetrare non potuit, at scriptis & moribus impetrabit. Nam fidei ac pietatis præmium æternitas est. Ac sunt reliquiæ eius iam antè quidem conditæ: exequiarum autem solemnia postea peragentur. Procedet agmen funeris ex ædibus LEDERIANIS in templum oppidi; finitâ verò concione in Templum Arcis Academicum, vbi conditum est, quicquid caducum terrenúmque viuus habuit, deducetur, vt ibi supremis Viri legitimus finis imponatur. Cui actui vt frequentes velitis interesse, non est, quòd vos hortemur magnopere. Ipsa ingentia merita functi neminem ad id officij genus præstandum segnem ac tardum esse sinent. PP. ad d. XXV. Iulij, anno recuperatæ gratiæ cIↃ IↃ CXXXVII.

INDEX

INDEX

Rerum & Verborum, quæ in hoc Tertio, Quarto, & Quinto, Tomo continentur.

A

Index Rerum

Atom.

& Verborum.

B

C

Conuulsio

D

E

Excreta

H

Hyoscya

Labiorum

Scorbuti

Index Rerum

T

Tumoris

Index Rerum

A

FINIS.